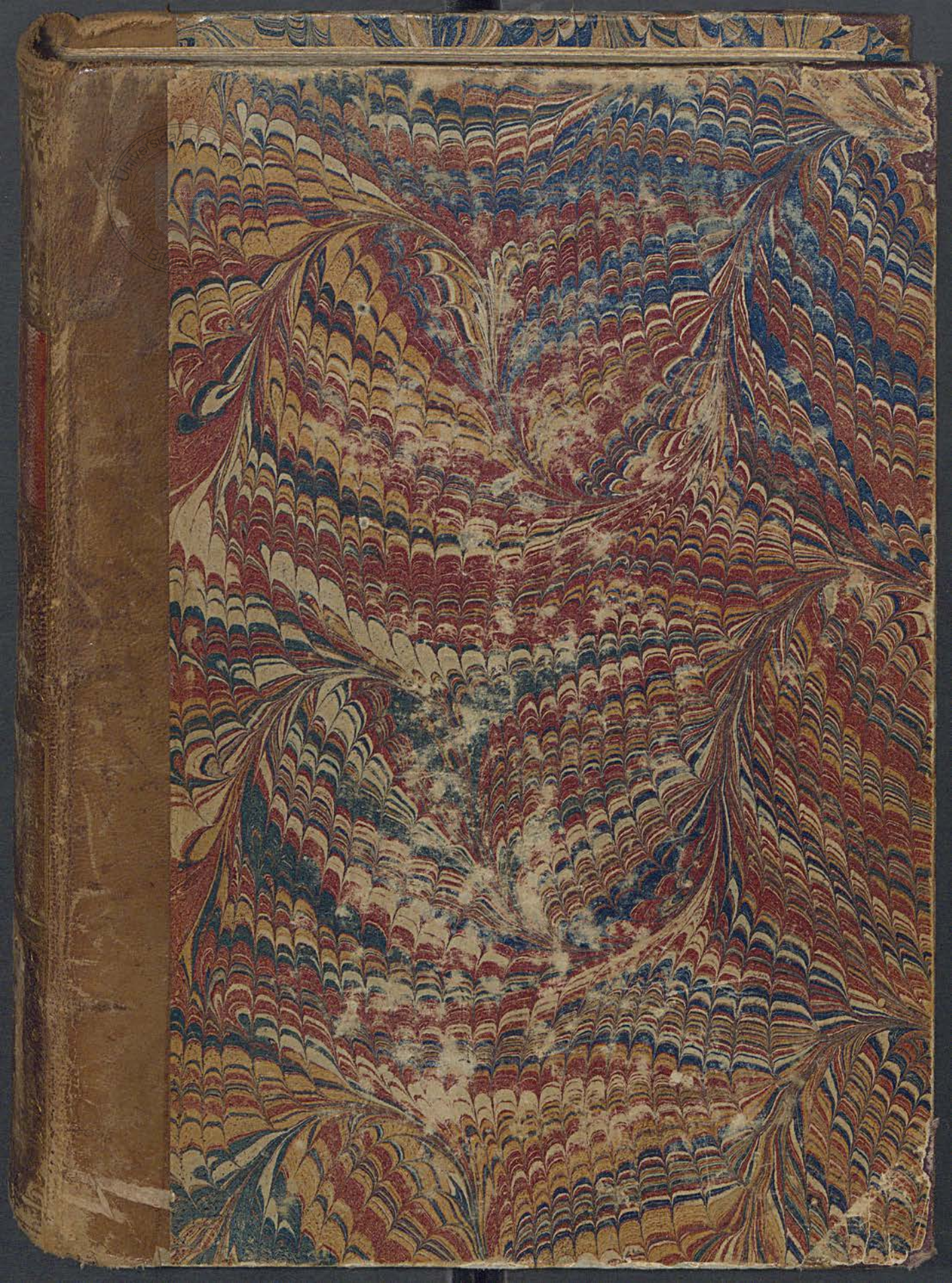

FONSECA

IN

METAPHYS.

ARISTOT.

TOME

I

Gräfl. Schaesbergsche
Bibliothek.
Philosophie
B.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Da Livraria do Collegio de N. Sra da Estrella

COMMENTARIORVM

PETRI FONSECAE

D. THEOLOGI SOCIETATIS IESV

IN LIBROS METAPHYSICORVM ARISTOTELIS STAGIRITAE

Tomus primus.

Continet hic Tomus quatuor primorum Librorum explicationem.

05821

Cum priuilegio, & facultate Superiorum.

Bibliotheca Facult. Philosophiae Prov. Cast. Orient. S. I.

Pertence

ao Collegio da Estrella

Comprado a Valkenb. em sept. 1956.

BIBLIOTHECA COLLEGII EXAETEN.

ROMAE,

Apud Franciscum Zanettum, & Bartholomæum Tosium socios.

Anno Domini. M D LXXVII.

Do Collegio de S. Bento.

Comprado a Valkenb. em sep. 1956.

Universidad de Deusto
Biblioteca

GREGORIVS PAPA XIII.

Ioanni Anrriquez Lusitano.

DILECTE fili salutem & Apostolicam benedictionem. Cum, sicut nobis nuper exponi fecisti, tu ad communem omnium utilitatem tua impensa Commentarios in primos quatuor Metaphysicorum Aristotelis libros, auctore dilecto filio Petro de Fonseca sacerdote Societatis Iesu in sacra Theologia magistro, in hac nostra Vrbe imprimere facias, dubitesq́, ne huiusmodi opus postmodum ab alijs sine tua licentia imprimatur, & sic impensæ prædictæ iacturam incurras, nobis pro parte tua fuit humiliter supplicatum, ut in præmissis tibi opportunè prouidere, de benignitate apostolica dignaremur. Nos, qui neminem suis honestis commodis fraudandum esse censemus, tuę indemnitati opportunè consulere, teq́, specialibus fauoribus, & gratijs prosequi uolentes, huiusmodi supplicationibus inclinati, Motu proprio, & ex certa scientia tibi ne prædictum opus, quod nunc primùm imprimitur, & sicut accepimus iam per officium inquisitionis hæreticæ prauitatis Vrbis prædictæ approbatum extitit, per decem annos à prima eius operis impressione, à quocunque, seu quibuscunque sine tua, & dicti Petri de Fonseca authoris licentia imprimi, aut sine tuo consensu uendi, seu in Apothecis, uel alias uenale teneri possit, apostolica auctoritate concedimus, & indulgemus. Districtiùs inhibentes omnibus, & singulis Christi fidelibus præsertim Bibliopolis, & librorum impressoribus sub excommunicationis, in terris uero Sanctæ Romanæ Ecclesiæ mediatè, uel immediatè subiectis, etiam ducentorum ducatorum auri cameræ apostolicæ applicandorum, & insuper amissionis librorum pœnis toties ipso facto, & absque alia declaratione iucurrendis, quoties contrauentum fuerit, ne intra decem annos prædictos ab impressione dicti operis inchoandos præmissis contrauenire audeant, uel præsumant. Quocirca uniuersis, & singulis Venerabilibus Fratribus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, & dilectis filiis eorum Vicariis, & Officialibus, ac aliis in dignitate Ecclesiastica constitutis, & quacunque auctoritate fungentibus, & in statu temporali Sanctæ Romanæ Ecclesiæ etiam legatis, & Vicelegatis Sedis Apostolicę, ac ipsius status Vniuersitatibus in uirtute Sanctæ obedientiæ præcipimus, & mandamus, ut quoties pro tua parte fuerint requisiti, uel eorum alter fuerit requisitus, tibi efficacis defensionis præsidio assistentes, pręmissa ad omnem tuam requisitionem contra inobedientes, & rebelles per censuras Ecclesiasticas, eas, si opus fuerit, aggrauando, & alia iuris, & facti remedia auctoritate apostolica exequantur, inuocato etiam ad hoc si opus fuerit auxilio brachii secularis. Non obstantibus apostolicis, ac in prouincialibus, & synodalibus conciliis ęditis generalibus, uel specialibus constitutionibus, & ordinationibus, nec non quorumcunque regnorum, prouinciarum, locorum, & regionum etiam iuramento, confirmatione apostolica, uel quauis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus, priuilegiis quoque indultis, & litteris apostolicis quibusuis prouinciis, & illarum personis, ac Vniuersitatibus, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

collegijs super imprimendorum, & uendendorum librorum facultate, etiam per nos, & sedem Apostolicam sub quib uscunque tenoribus, & formis, ac cum quibusuis clausulis, & decretis, etiam derogatoriarum derogatorijs, etiã motuproprio, & scientia similibus, uel aliàs quomodolibet concessis, approbatis, & innouatis, quibus omnibus etiamsi de illis, eorumq; totis tenoribus specialis, specifica, expressa, & indiuidua, ac de uerbo ad uerbum non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quæuis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc seruanda esset, illis alias in suo robore permansuris, hac uice duntaxat specialiter, & expresè derogamus contrarijs quibuscunque; aut si aliquibus communiter, uel diuisim ab eadem sit sede indultum, quod interdici, suspendi, uel excommunicari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de uerbo ad uerbum de indulto huiusmodi mentionem. Et quia difficile foret præsentes litteras ad quælibet loca deferri: uolumus, et apostolica auctoritate decernimus, quòd ipsis transumptis, uel exemplis manu alicuius Notarij publici subscriptis, et sigillo alicuius curiæ, uel personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, plenam, et eandem prorsus fidem ubique tam in iudicio, quàm extra haberi, quæ præsenti originali haberetur. Datum Romæ, *apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris. Die iiij. Septembris.*
M D LXXVII. *Pontificatus Nostri Anno Sexto.*

Cæ. Glorierius.

INVICTISSIMO LVSITANIAE REGI SEBASTIANO.

PETRVS FONSECA S. P.

VM omnia excelsi animi, ac uerè regij ornamenta in te pręclara sint, & omnium admiratione digna, Rex inuictissime, tum illud in primis & eximiũ est, & maiestatis tuæ penè proprium, quòd in ea fortunæ (vt sic dicã) felicitate natus, vt nunquã te Regẽ nõ fuisse memineris; ita tamen prę-ceptoris disciplinã, quę priuato etiam cuiq; molesta esse solet, adamasti, vt nõ modò maiores omnes tuos, quos regia maiestas à cõmuni hominũ viuendi ratione seiunxit, sed plurimos etiã eorum, qui se totos litterarũ studijs cõsecrarunt, eruditione viceris. Et quidẽ vel hoc vnũ mihi satis foret, vt tibi has primę Philosophię lucubrationes dicarem; præsertim cùm intelligam, dialecticas Institutiones nostras eo tempore, quo tibi eius artis initia tradebantur, non modò placuisse, sed etiam vsui fuisse. Verùm alia me ratio, vt id facerem propriè inuitauit, atque omnino impulit. Nam cùm hęc scribendi opera, quam in publicam vtilitatẽ confero, ea præcipuè de causa mihi pridẽ iniuncta sit, vt nobilissimis duabus Academijs Conimbricensi, & Eborensi (quarum illa à superioribus Regibus fundata, à te magnificè aucta, & nobilitata est; hęc à Serenissimo Patruo tuo Henrico Cardinali amplissimo pręclarè instituta,

ta,atque in tuum patrocinium,tutelamque recepta) præter id laboris,quod olim in earum cultu posui, hac quoque ratione prodessem : mei sanè officij immemor essem,nisi tuæ maiestati susceptum,confectumque opus nuncuparem. Sed quid ego huius rei priuatas causas quæro, cùm Regia ista Domus nos omnes sempiternis sibi beneficijs deuinctos , atque obstrictos habeat ? Namque ea nascentem Societatem nostram prima excepit; natam , & per sese vix dum cohærentem benignè fouit; adultamque nouis indies beneficijs ornare, & amplificare non desistit. Vix enim primi huius instituti nostri cultores,& quasi parentes in unam familiam , Sedis Apostolicæ auctoritate,coaluerāt,cùm fœliciſſimę memorię auus tuus Ioannes tertius, vt erat Religionis amplificādæ studioſiſſimus, primùm omnes in Lusitaniam ex Vrbe accersiuit,atque omnino pertrahere conatus est. Deinde quoniā Dei prouidentia constitutum erat, vt paruus ille manipulus in alias quoque orbis plagas diuideretur;cùm duos tantùm obtinuisset, alterum in latissimas Indiæ regiones, tanquàm ad bellum misit; alterum apud se retinuit, qui & rebus Lusitaniæ magis ad pietatem promouendis operam suam impenderet, & nouas subinde militum copias in Prouincias illas ab orbe nostro remotissimas mittendas curaret. Qua ex re quanta non solùm minimę huic Societati,sed vniuersæ etiam Christianę Reipub.accessio facta sit,haud obscurum est. Nam & illius opera propè innumerabilis Indorum , & Iaponiorū multitudo Christo nomen dedit;& huius industria est perfectum, vt ampla operariorum vineæ Christi seminaria instituerētur : è quibus illa extant præcipua, Conimbricense vnum,quod vt est origine in tota Societate primum,ita omnium longè maximum ; alterum Ebore nse nulli cęterorum, siue magnitudine, siue studiorum nobilitate secundum . Quibus apud Societatem nostram collocatis beneficijs, quantum Rex optimus,& gratię,& præsidij adiunxerit; quotque alia , & quanta studij in nos sui,monimenta reliquerit ; testes sunt vel externę nationes, quas illius pietas non exemplo solùm , sed commendatione etiam ad notitiam , & amorem nostrę huius familiæ allexit. Tu verò illius sceptrum pari pietate cùm accepisses,non modò hęc omnia mirificè auxisti,

xisti,& amplificasti,sed in te etiā ipso(quod longè maius est) abundè declarasti quanti in ijs, quę instituti nostri sunt, nostrorum hominum studium,& operam æstimares : quę omnia quia nota sunt,& peruulgata , nihil attinet pluribus cōmemorare.Accipe igitur pari benignitate, Rex inuictissime, hoc qualecumque ex me munusculum; quod etsi tenue est, & maiestate tua indignum; est tamen & tibi debitum , & ex grato animo,tuæque in nos munificentię (& quod est maximum) singularis beneuolentię memoria profectum, nec vltimum meę,vt spero,in Maiestatem tuam obseruantię, & in Lusitaniam nostram debiti amoris testimonium. Quod reliquum est,Deum Opt.Max.precabor,vtcandorem fidei,religionisque integritatem , quæ in Regnis tuis illustria sunt, perpetuò conseruet ; fœda vitiorum monstra à Repub. ista Christianis moribus insigni longissimè auertat ; bonas litteras , quę virtutem non parum conciliant, contra rudem barbariem,ac imperitorum hominum importunitatem foueat; id denique efficiat,vt iacta in te,& fœliciter alta,atque aucta præclarissimarum virtutum semina tanto rectè factorum cumulo regium istud pectus compleant , vt & integerrimę vitę singulari exemplo , & vigilantissima regnorū tuorum administratione uerè populorum pastor (quo nomine Regem appellandum sapientissimi viri censuerunt) meritò & dici, & haberi possis . Vale. Romę x. Kal. Septembris Anno Domini M D LXXVII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ADMONITIO LECTORIS.

HANC de Philosophia scribendi prouinciam, Lector optime, quæ à nobis non sponte suscepta est, sed ab ijs dudum imposita, quibus repugnare nefas erat, ita demum utiliter nos obituros existimauimus, si duo in primis obseruaremus. Alterum, ut in unius Aristotelis explanationem conferremus omnia, quæ in Philosophia, potissimùm probanda esse iudicaremus. Nam etsi facilius nobis foret, res ipsas per sese, ac seorsum tractare, & multis etiam fortasse gratius; iccirco tamen eam scribendi rationem secuti non sumus, quòd nescio quo pacto Philosophiæ studiosos à lectione Aristotelis auertat, quem tamen qui familiarem non habet, haud magnos unquam in Philosophia progressus faciet. Alterum, ut in explanatione eorum librorum, quibus inferiores disciplinæ continentur, quòd sint quasi classici, & certo ac definito temporis spatio in scholis explicari soleant, ab ijs difficultatibus discutiendis abstineremus, quæ propriæ essent primi Philosophi, aut maiori auditorum intelligentia, longioriue disputatione indigerent; quarum multas cernimus ætate nostra, uel in ipso Philosophiæ aditu, non sine magno iuuentutis detrimento à plerisque tractari. Eas enim cùm alibi attingere opus esset (quod non rarò usu uenit) in hoc opus reijciendas, & in eo accuratè explicandas esse iudicabamus.

Hoc consilio cùm à libro categoriarum Aristotelis, eius'que Porphyriana Isagoge ordiremur, institutæ'que breuitati studentes, difficile esse experiremur, paucis rebus, ac facilibus (id est proprijs eius loci) ijs satisfacere, qui & multa, & difficilia de ijsdem libris audire soliti essent, nisi lectores reijceremus ad ea, quæ iam fusiùs à nobis scripta essent; conuerso cursu ab explanatione horum librorum denuò inchoandum existimauimus. Intelleximus enim fore, ut, si primùm in hoc opere de totius Philosophiæ principijs fusè disputatum esset, non modò eam scribendi formam, quam in libris illis optimam credimus, æquis lectoribus seruare; sed etiam omnibus Philosophiæ partibus maiorem lucem afferre possemus. Nam si in cuiusque rei principio statuendo (quod Socrates apud Platonem docet) multa differenda sunt, diligentissime'que considerandum, rectè ne, an secus constituatur, quòd eo stabilito facilè cætera cohæreant; quanto id magis faciendum est ei, qui de Philosophia scripturus est, omniá, uia, & ratione traditurus? Ita hoc opere magna ex parte confecto, primum hunc eius tomum typis tradendum curauimus, reliquos Dei ope non ita multò post in lucem emissuri. Atque hæc de tota scriptione.

Quod uerò ad hoc opus attinet, quoniam precipua pars hæc Philosophiæ à Philosophis penè deserta erat, à Theologis autem in ipsis Theologiæ commentarijs obiter carptimq; explicabatur; illud primùm efficere conati sumus, ut contextũ Aristotelicum & syncerè ad ueritatem, & cõmodè ad usum uerteremus. Namque interpretationes ad uerbum, quæ circumferuntur, dum fidem seruare uolunt, non intelliguntur plurimis in locis; et, cùm Græcè Latinis uerbis loquantur, nonnunquam aliam sententiã pro alia subijciunt. In ijs autem, quæ magis sunt tractabiles, & si maior intelligentia, minor tamen fides cernitur; in ijs præsertim, quarum auctores plus studij in poliendo sermone (quod Philosophus non ualdè curat) quàm in uero sensu eruendo, & reddendo ponunt. Deinde in explanatione eorum, quæ ab Aristotele dicuntur, dedimus operam, ut præcipuis quibusq; auctoribus uteremur, ipso præsertim Aristotele, sicubi sui interpres nobis fuisse uisus est: quod ita tamen fecimus, ut non tam exponeremus quid ille sentire debuerit, quàm quid re uera senserit; quæ sola est germana explanandi ratio. Iam quæ maioris momenti erant, plenioribus commentarijs, reliqua breuioribus scholijs, & annotationibus explicauimus: qua in re, cùm partim declinaremus molestam Latinorum Scholasticorum diligentiam, qua contextum suorum auctorum crebris diuisionibus & subdiuisionibus conciduñt; partim Græcorum dissolutiorem enarrandi formam, ob quam doctrinæ ordo non satis ex eorum commentarijs intelligitur; eum explanationis cursum tenuimus, ut facile cuique sit omnem doctrinæ seriem opere toto perspicere. Denique in tractandis quæstionibus, quas ipsa occasio lectionis obtulit (quod totum erat nostri iuris) planè liberi fuimus; nec alios auctores tantùm, sed ipsum quoque Aristotelem nonnunquam deseruimus, aut excusauimus, aut quoquo modo cum eo, quòd uerius nobis usum est, conciliauimus, ne aut doctrinæ fidei, in qua error nullus esse potest, aut rationi, communiq; hominum sensui aduersaremur. Cæterùm, ut in nullius uerba doctoris, cùm de rebus philosophicis agitur, iurandum putauimus, ita nullius uel inferioris notæ Philosophi sententiam reiecimus, quæ nobis cum uero maximè consentire uideretur; agnoscentes planè, ueritatem, à quocunque dicatur, à prima ueritate profectam esse. Quin neq; nostra placita ita amplexi sumus, ut non quemuis melius sentientem etiam nunc sequi parati simus. Intelligimus enim, quàm præclarè, ac sapienter illud dictum sit; Bonum esse à ueritate uinci; & illud; Par esse ut quisque à ueritate superari uelit, à qua uel inuitus superandus sit. Quod si è tota Philosophorum, & Theologorum schola unus à nobis D. Thomas in hoc opere præcipuè colitur; non immeritò id factum iudicabit, qui præclarum Sanctissimi Viri ingenium, præstantissimum iudicium, ab omni peruerso affectu liberum animum, lectionis magnitudinem, & uarietatem cum summo ueritatis inueniendæ studio coniunctam perpenderit: quæ adeo conspicua in eo sunt, ut hac in re uix ulla excusatione opus sit.

Si quis autem nobis obijciat, quòd in ipsis per se quæstionibus tractandis, de plerisq; rebus disputemus, quæ Theologorum, Physicorum, aliorumq; Artificum propriæ uideantur; is primùm, quoniam hoc opus omnibus disciplinis commune est, ueniam dabit, si in eo aliquantulum exspatiemur, ut pluribus prodesse possimus. Deinde cùm animaduertet, plurima esse, quæ, cùm huius scientiæ sint propria, ab alijs tamen artificibus quasi propria usurpentur; alia item, quæ etsi propria sunt aliarum artium, adiunctis tamen principijs primæ Philosophiæ melius tractentur, & accuratius; non modò nobis non succensebit, sed benè etiam utcumque meritos de omnibus disciplinis iudicabit, quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

ADMONITIO LECT.

& nostra nobis uendicemus, & quacumq; in re alijs nostrã operam præstare possumus, non prætermittamus. Quòd si inferiores scientiæ uix tractari possunt, quin sæpe earum artifices aliorum personã induti, pleraq; explicent, quæ aliena quidem sunt à proprio instituto, sed tamen non parũ conducunt ad rem propositam intelligendam; quis erit tam iniquus rerum æstimator, qui primo Philosopho id negandum censeat; præsertim cùm prima Philosophia, ut est omnium humanarum disciplinarum Regina, *ita iure suo possit inferiores disciplinarum causas ad se reuocare, eas q; adhibitis proprijs principijs diligentiùs excutere? Denique etsi Sacra* Theologia *longè superior est omni humana doctrina, quia tamen plura continet, quæ naturalium rationum ui ostendi possunt; non est cur quisquam existimet, proprios à nobis fines transiliri, si in hoc genere tractando immoremur: nostra enim planè, non aliena agimus. Sed neque à primi Philosophi cura alienum est, ea, quæ solis orthodoxæ fidei principijs innituntur, contra Ethnicos defendere. Nam cùm id* Theologus *facere nequeat, nisi ostendens, fidei principia nihil continere, quod pugnet cum primis, ac per se notissimis pronunciatis; quis nam quæso alius artifex proprijs, ac peculiaribus argumentis, quàm primus Philosophus, id perficiat? Ita ne tum quidem aliena curauimus, cùm propria etiam quædam fidei dogmata ab* Ethnicorum *calumnia defendimus. Quanquam horum nonnulla in sequentium librorum potiùs, quàm in quatuor primorum explanatione fecimus. Hæc habuimus, studiose Lector, quæ initio huius operis de instituto nostro diceremus. Tu pro ea humanitate, quæ decet ueræ sapientiæ amatorem, omnia boni consules, nostroq; hoc qualicunque labore candidè, atque ad Christi Domini gloriam uteris. Vale. Romæ X. Kal. Septemb. Anno Domini M D LXXVII.*

SVMMA CAPITA EORVM, QVAE IN HOC VOLVMINE TRACTANTVR.

IN PRIMI LIBRI: *Proœmio.*

1 De Aristotelis genere, institutione, & reliquo uitæ progressu.
2 De libris Aristotelis.
3 De ingenio Aristotelis.
4 De rõne philosophandi Aristotelis.
5 Cur prisci Ecclesiæ Doctores Academiæ ueteris, & Stoicam doctrinam Peripatetice anteposuerint.
6 De instituto Aristotelis in hoc opere, ipsiusq; operis necessitate, & subiecto.
7 De dignitate, & utilitate huius scientiæ.
8 De inscriptione, & partitione huius operis.

CAP. PRIMO.

Commendatio huius scientiæ ex naturali sciendi appetitu, & uarij cognitionum gradus.
Quæst. 1. Appetant ne omnes homines naturaliter scientiam sciendi causa.
Sect. 1. Quibus argumentis non omnes uideantur hoc pacto scientiam appetere.
2 Refutatio sententiæ quorundam.
3 De appetitu innato.
4 De appetitu elicito.
5 De appetitu naturali, & non naturali.
6 Omnes hoĩes naturaliter appetere scientiam non modo appetitu innato, sed etiam elicito.
7 Dilutio argumentorum oppositæ partis.
Quæst. 2. Appetat ne homo naturaliter intuitiuam naturæ diuinę cognitionem.
Sect. 1. Opinio eorum, qui partem affirmatiuam approbant.
2 Vera quæstionis explicatio.
3 Dilutio argumentorum aduersæ partis.
Quæst. 3. Num aspectus nobis sit carior cæteris sensibus, & ad cognitionem aptior.
Sect. 1. Non uideri nobis cariorẽ, nec cæteris certiorem & qui latiùs pateat.
2 Veram esse Aristotelis sententiam, nec alibi eum oppositum docuisse.
3 Dilutio argumentorum partis negatiuę.
Num artes omnes, & scientiæ experimento gignantur. Quæst. 4.
Ambiguitas quæstionis. Sect. 1.
Non esse negandum uerè in nobis generari artes omnes, & scientias. 2
Nullam in nobis generari scientiam sine experimento saltem principiorum. 3
Examen secundę conclusionis. 4
Solutio ambiguitatum, quæ initio propositę sunt. 5
Sint ne omnes actiones singularium. Quæst. 5.
Argumenta pro utraque parte. Sect. 1.
Exponitur pronunciatum Aristotelis. 2
Vera explicatio quæstionis. 3
Dilutio argumentorum partis negatiuæ. 4

CAP. SECVNDO.

Sex sapientis conditiones, & quæ sit huius scientię natura.
Pertineat ne ad Metaphysicum naturarũ omnium, quidditatumúe distincta cognitio. Quæst. 1.
Argumenta pro parte affirmatiua. Sect. 1.
Approbatio negatiuæ partis. 2
Dissoluuntur argumẽta initio proposita. 3
Sint ne maximè uniuersalia cognitu difficillima. Quæst. 2.
De quo genere uniuersaliũ sit sermo, & de duplici cognitione, siue notitia. Sect. 1.
Qua in re precipuè posita sit huius quæstionis difficultas. 2
Sententiæ D. Thomæ, & Scoti. 3
Qua ratione minus uniuersalia sint nobis notiora. 4
Diluitur obiectio, confirmatur conclusio ex Aristotele, & agitur de modo abstrahendi uniuersalia. 5
Qua ratione uniuersaliora sint notiora nobis, & utra sint nobis simpliciter, & absolutè notiora, magis ne, an minus uniuersalia. 6
Argumẽta tria cõtra quartã conclusionẽ, & responsio quorundam ad primum. 7
Solutio argumentorũ, quæ contra quartam conclusionem proposita sunt. 8
An singularia faciliùs à nobis, quam uniuersalia intelligantur. Quæst. 3.
Quòd singularia sensibilia non solùm nõ Sect. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMA CAPITA

uideantur faciliùs intelligi, sed ne intelligi quidem.
2 Singularia non per accidens solùm, & ut in uniuersalibus continentur, sed per se etiam percipi à nobis ipsâ potentia intellectiua.
3 Refellitur quorundam sententia de conceptibus singularium.
4 Quibus argumentis ostendi uideatur dari in nobis proprias species intelligibiles rerum singularium.
5 Non dari in nobis species intelligibiles, quę proprię sint rerum singularium.
6 Dilutio argumentorũ, quibus species intelligibiles rerum singularium asserebantur.
7 Faciliùs à nobis singularia, quàm uniuersalia intelligi.
8 Quo pacto species intelligibiles, & cõceptus in nobis gignantur; itemq; solutio argumentorum partis oppositæ.
9 Dissoluuntur argumẽta initio proposita.

CAP. TERTIO.

Causarum diuisio, & Thaletis, Anaximenis, Diogenis Apolloniatis, Hippasi, Heracliti, Empedoclis, & Anaxagorę de rerũ naturaliũ principijs opiniones.

CAP. QVARTO.

Eorundem, Leucippique, & Democriti sententiæ.

CAP. QVINTO.

Opinio Pythagoreorum, Xenophanis, Parmenidis, ac Melissi; & summa eorũ, quę relata erant ex Veteribus.

CAP. SEXTO.

Platonis Philosophia, & omnium expositarum opinionum epilogus.

CAP. SEPTIMO.

Cõfutatio opinionũ, quę ab Antiquis traditæ sunt de rerũ causis, ac principijs.
Quæst. 1. Quot sint causarum genera.
Sect. 1. Genera causarum partim uideri plura, partim pauciora, quàm quę ab Aristotele traduntur.
Ad solum Metaphysicum spectare tractationem de causis. 2
Quid sit causa, & qua ratione spectetur, cùm Philosophi agũt de causis, ut causæ sunt. 3
Quatuor esse causarum genera, non plura, paucioraue. 4
Solutio argumentorum, quibus ostendi uidebatur, plura esse causarũ genera, quàm quatuor. 5
Solutio argumentorum, quibus ostendi uidebatur, nullum ex traditis causarũ generibus, esse ueram causam; aut certè pauciora esse, quàm quatuor uulgata. 6
Sit ne re uera in rebus naturalibus materia prima. Quæst. 2.
Qua ratione nulla sit difficultas in ea asserenda. Sect. 1.
Quid senserint de prima materia ij, qui unum tãtùm substantiale principium, aut nullum posuerunt. 2
Sententia eorum, qui unum potiùs esse omnia, quàm uno substantiali principio constare crediderunt. 3
Opiniones eorum, qui plura principia materialia inducunt. 4
Quid nam Pythagorici, & Platonici materiam primam esse putauerint. 5
Sint ne inter materiam primam, & accidentia ponẽdæ formæ substantiales. Quęst. 3.
Quibus argum. non uideantur ponendę. Sect. 1.
Formarum substãtialium assertio ex ipsa rerum naturalium constitutione. 2
Ex unitate cuiusq; rei naturalis. 3
Ex naturali conseruatione rerum naturalium. 4
Ex actione rerum naturalium. 5
Solutio argumentorum, quæ initio proposita sunt. 6
Ex forma substantiali colligi, materiam primam esse puram potentiam. 7
Aristotelem, & Platonem re uera existimasse materiã primã esse purã potẽtiã. 8
Redditur ratio multorum, quæ de materia, & forma dici solent. 9

IN SECVNDI LIBRI *proœmio*.

QVis sit ordo huius libri ad reliquos Aristotelis, & de quibus rebus in eo agatur.

CAP.

HVIVS VOLVMINIS.

CAP. PRIMO.

Veritatis cognitionem partim facilem, partim difficilem esse; eamq; maximè ad primum Philosophum spectare.
Quæst. 1. In rebus ne, an in nobis potiùs sit causa eius difficultatis, quę in cognitione ueritatis accidit.
Sect. 1. Duæ extremę sentẽtię in hac quæstione.
2 Approbatio mediæ sententię, & quędam ad eius explicationem utilia.
3 Vera quæstionis explicatio.
4 Soluuntur argumenta oppositarum opinionum.
Quęst. 2. Possimus ne in hac uita substantias separatas quiditatiuè intelligere.
Sect. 1. Quęstionis explanatio.
2 Quibus potissimùm argumentis pars affirmatiua uideatur uera, & quibus auctoribus ea placuerit.
3 Quo pacto Deus cognosci à nobis possit.
4 De significatione nominum, quæ Deo sunt propria.
5 Quo pacto cæterę substantiæ separatæ à nobis cognoscantur.
6 Dilutio quorundam obiectorũ contra tertiam conclusionem.
7 Solutio Argùmentorum affirmatiuę partis.

CAP. SECVNDO.

Non dari progressum causarũ infinitum, tam in eodem, q̃ in diuersis generibus.
Quæst. 1. Num eiusdem rei dari possint infinitæ causæ.
Sect. 1. Quibus rationibus uideantur dari posse in singulis causarum generibus.
2 De Causis per se, & per accidens; itemq; de essentialiter, & accidentaliter subordinatis.
3 In quibus causis possit dari infinitio, in quibus non item.
4 Probatur secunda assertio in singulis causarum generibus speciatim, & additur tertia.
5 Dilutio eorũ, quæ pro infinitate efficientium proposita sunt.
6 Dilutio eorum, quę adducta sunt pro infinitione causarum materialium.
7 Dilutio argumentorum, quibus finalium causarum infinitio ostendi uidebatur.
8 Dilutio eorum, quæ infinitionem formarum dari posse contendebant.
Num infinita tempore finito cognosci possint. Quæst. 2.
Qua in re præcipuè posita sit huius quæstionis difficultas. Sect. 1.
Quibus argumentis uideantur infinita in tempore finito posse cognosci. 2
Quo pacto infinita in alio cognosci possint. 3
Solutio argumentorum, quibus infinita in se ipsis finito tempore uidebantur posse cognosci. 4

CAP. TERTIO.

Quinam modus tenẽdus sit in inuestigatione ueritatis.
Num Dialectica sit scientia nec ne? Quæst. 1.
Quibus arg. non uideatur scientia. Sect. 1.
De proprio, & peculiari fine Dialecticę, eiusque nominibus, & natura. 2
Ens rationis non esse subiectum Dialecticæ. 3
Nec demonstrationem, nec modum sciẽdi propriè sumptũ, nec deniq; argumẽtationem, aut syllogismum, si Dialectica in se spectetur. 4
Modum differendi, siue sciendi latè sumptum, esse subiectum Dialecticæ. 5
Dialecticam rectè distingui in docentem, & utentem. 6
Dialecticam docentem, siue à rebus auulsam, esse ueram scientiam. 7
Dissoluuntur argumẽta initio proposita. 8
Sit ne Dialectica contemplatiua, an practica. Quæst. 2.
Necessariò dicendam esse practicam, uel contemplatiuam. Sect. 1.
Non rectè à plerisque probari cõtemplatiuam esse. 2
Nonnulla de discrimine contemplatiuæ scientiæ, ac practicę. 3
Dialecticam esse scientiam practicam; non tamen effectiuam, sed actiuam. 4
Generalis diuisio scientiarum. 5
Sit ne Dialectica pars Philosophiæ, an solùm instrumentum. Quæst. 3.
Quib. arg. non uideat pars Philosophię. Sect. 1.
Varię Philosophorum sententię in hac quæstione, quidque sit Philosophia. 2
Dialecticam esse partem Philosophię. 3
Soluuntur argumenta initio proposita. 4
Sit ne Dialectica necessaria ad cæteras scientias capessendas. Quęst. 4.
Quib. rationib. non uideatur necessaria. Sect. 1.

Qua

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMA CAPITA

2 Qua ratione sit necessaria.
3 Dissoluuntur argumẽta initio proposita.
Quæst. 5. Vtrum naturalis Philosophia, & Mathematicę, doctrinæ ordine Metaphysicã antecedant.
Sect. 1. Argumenta pro utraque parte.
2 Sententia eorum, qui putant libros Physicorum pertinere ad Metaphysicam, & eius refutatio.
3 Dissoluuntur argumenta impugnatæ opinionis.
4 Physicam, & Mathematicas ordine doctrinę esse simpliciter & absolutè priores Metaphysica.
5 Qui nam sit ordo inter Physicam & Mathematicas.

IN TERTII LIBRI *proœmio.*

QVod sit Aristotelis institutũ in hoc libro, & eius Epitome.

CAP. PRIMO.

Quàm utile sit de propositis rebus dubitare; proponunturque sexdecim quæstiones agitandę.

CAP. SECVNDO.

Disputatio quinq; priorum quæstionũ.

CAP. TERTIO.

Disputatio quæstionis septimæ prętermissa sexta, quòd eius difficultas eadẽ sit, atque superioris.

CAP. QVARTO.

Disputatio quæstionis octauę, nonæ, decimæ, undecimę, & duodecimę.

CAP. QVINTO

Disputatur decima sexta, Vtrũ entia mathematica sint substantię rerum.

CAP. SEXTO.

Disputatio reliquarum quęstionum.

IN QVARTI LIBRI *proœmio.*

OPtimum ordinem seruari ab Aristotele in hoc libro, eiusque breuis summa.

CAP. PRIMO.

De subiecto Metaphysicę.
Vtrum ens, quatenus est cõmune Deo, & creaturis, sit Metaphysicæ subiectum. Quæst. 1.
Referuntur quatuor sententiæ pro parte negatiua. Sect. 1.
Concluditur pars affirmatiua. 2
Reuocatio superiorum sententiarum ad uerum sensum, & explicatio pręcipuæ conclusionis. 3
Cur Metaphysica distincta nõ fuerit antequam eius subiectum traderetur. 4
Solutio argumẽtorum primæ opinionis. 5
Solutio argumentorum secundę. 6
Solutio argumentorum tertiæ. 7
Solutio argumentorum quartæ. 8
Sint ne cæteræ omnes scientię huic scientiæ subalternatę. Quæst. 2.
Quibus argumentis uideantur esse subalternatæ. Sect. 1.
Quot modis una scientia dicatur alteri subalternata. 2
Cæteras scientias non subalternari Metaphysicæ, saltem subalternatione totali, nisi impropriè & secundùm quid. 3
Solutio argumentorũ partis affirmatiuæ. 4

CAP. SECVNDO.

De partibus entis & unius ijsque, quæ ad unum & multa reuocãtur; & num de his agat primus Philosophus.
Vtrum ens, qua ratione est ens, sit analogum. Quæst. 1.
Sententia eorum, qui dicunt esse prorsus æquiuocum. Sect. 1.
Sentẽtia eorũ, qui affirmãt esse uniuocũ. 2
Ens non esse omnino ęquiuocum. 3
Neque item uniuocum. 4
Esse analogum. 5
De uarijs analogię modis, & eorum discrimine. 6
Qualis sit analogia entis. 7
Qualis sit conceptus entis. Quæst. 2.
De conceptu formali, & obiectiuo. Sect. 1.
Tres opiniones de conceptu entis. 2
Vera explicatio conceptus entis. 3
De conceptu entis obiectiuo. 4
De formali conceptu entis. 5
Solutio argumentorum, quibus utuntur ij, qui ponunt conceptum formalem entis unum, ac pręcisum simpliciter. 6

Solutio

HVIVS VOLVMINIS.

7 Solutio eorum, quæ pro præcisione conceptus obiectiui entis proposita sunt.
8 Num conceptus unus, ac pręcisus à multis possit esse analogus respectu illorũ.
9 Solutio argumentorum, quibus utebãtur illi, qui ponunt conceptum entis esse unum unitate disiunctionis.
10 Solutio eorũ, quę initio superioris quæstionis pro pura entis æquiuocatione proposita sunt.
11 Solutio argumentorum Scoti, quę pro uniuocatione entis allata sunt.
12 Censura de Scoti opinione, & solutio argumentorũ, quę illius argumentis addita sunt.
Quæst. 3. Vtrũ ens prædicetur in quæstione Quid est de omnibus rebus, & de oĩbus earũ differentijs, ꝓprijsq; ipsius passionib⁹.
Sect. 1. Variæ opiniones in hac quæstione.
2 Veræ sententiæ explicatio.
3 Solutio argumentorum oppositarum opinionum.
Quæst. 4. Vtrum existentia rerum distinguatur ab essentia.
Sect. 1. Trium opinionum enumeratio, primęq; explicatio & impugnatio.
2 Secundæ opinionis impugnatio.
3 Approbatio tertiæ sententię, & refutatio trium quorundam sensuum illius.
4 Vera explicatio tertiæ sententię.
5 Solutio argumentorũ primæ opinionis.
Quæst. 5. Sit ne unum uera passio entis.
Sect. 1. Quib⁹ arg. nõ uideatur uera passio entis.
2 Num oĩa quinque transcendẽtia, quę enti addi solent, sint ueræ illius passiones.
3 Quid Scotus, & alij scholastici sentiant de formali significatione unius.
4 Quid unum & reliquę simplices passiones possint addere enti.
5 Quid unum formaliter significet.
6 Vnum esse ueram passionẽ entis, & quo pacto sit.
7 Solutio argumentorum, quę initio proposita sunt.
Quæst. 6. Sit ne uerum passio entis propria.
Sect. 1. Quibus argumẽtis non uideatur propria entis passio.
2 Quid uerum addat enti, quidque sit totum eius formale significatum.
3 Varię sententiæ de ueritate.
4 Non omnem ueritatem consistere in cõpositione, & diuisione; & aduersariorum argumenta.
Dissoluuntur argumenta proposita contra secundam conclusionem. 5
Num ueritas complexa sit conformitas inter res enunciatiuè conceptas, & cõceptus apprehensiuos, an iudicatiuos. 6
Veritatem simplicem posse cerni tam in cõformitate rerum, quàm intellectus, argumentaq; aduersariorum. 7
Explicatur uulgata ueritatis definitio. 8
Solutio eorum, quæ contra tertiam conclusionem obiecta sunt. 9
Veritatem, de qua est sermo, esse conformitatem rerum cum intellectu diuino. 10
Quibus argumẽtis impugnari possit proposita conclusio. 11
Solutio eorum, quæ proximè obiecta sunt. 12
Conclusio quęstionis, & solutio argumẽtorum initio quęstionis propositorũ. 13
Diluuntur duę quędam obiectiones cõtra solutionem quarti argumenti, & completur solutio. 14
Sit ne bonum propria entis affectio. Quæst. 7.
Quib⁹ arg. nõ uideat ꝓpria entis affectio. Sect. 1.
Refutatio opinionis Heruei de formali significatione boni. 2
Refutatio opinionis Durandi. 3
Refutatio quarundam aliarum opinionum. 4
Vera sententia de formali significatione boni, & præcipua quæstionis conclusio. 5
Solutio primi argumenti partis negatiuę initio propositi. 6
Solutio eiusdem argumenti, quod attinet ad relationes, & ea, quæ dicuntur mala. 7
Solutio secundi, & tertij. 8
Solutio argumentorum Heruei, Durandi, & aliorum. 9

CAP. TERTIO.

Primi Philosophi esse de primis principijs complexis agere; & quod nam sit omnium firmissimum.
Vtrum hoc principium Impossibile est idem simul esse, & non esse, sit omniũ primum. Quæst. 1.
Quibus rationibus non uideatur primũ. Sect. 1.
Refutatio duarũ opinionum, quę negatiuam partem quęstionis amplectuntur. 2

Affirma-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Affirmatiuæ partis approbatio.
Solutio argumentorum, quæ initio proposita sunt.

CAP. QVARTO.

Aggreditur refutationem eorum, qui primum principium negabãt; primùmq; contra totum hoc Philosophorum genus communiter disputat.

CAP. QVINTO.

Speciatim refellit eos, qui rationibus fallacibus seducti primum principiũ non admittebant.

CAP. SEXTO.

Disputat priuatim contra eos, qui propterea primum principium negabant, quòd omnia, quę apparent, uera esse crederent.

CAP. SEPTIMO.

Defenso primo principio, quod negatiuũ est, defendit affirmatiuũ illud, Necesse esse, ut quodlibet sit uel non sit, idque docendo, nõ dari medium inter cõtradicentia.

CAP. OCTAVO.

Refutantur duo quędam, quę impugnatas sententias sequuntur. Vnum est, non dari in rebus discrimen ueri, & falsi: alterum, tolli de medio distinctionem motus, & quietis.

FINIS.

COMMENTARII

PETRI FONSECÆ
SOCIETATIS IESV,
IN PRIMVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

De Aristotelis genere, institutione, & reliquo vitæ progressu. CAP. I.

QVONIAM ex commentarijs, quos in Aristotelem meditamur, hos primos in lucem emittere decreuimus; rationi consentaneum est, vt antequàm exponamus ea, quæ propriè initio huius operis præfari oportet; nonnulla de auctore ipso, eiusque libris, ingenij præstantia, & philosophandi ratione dicamus.

Quæ agenda sunt in priore parte proœmii.

Auctor huius operis omnium consensu fuit Aristoteles Nicomachi, ac Phæstiadis filius; genere Macedo; patria Stagirites. Aiunt illum ab Aesculapio, quem antiquitas ob insignem Medicinæ peritiam in diuorum numerum retulit, originem duxisse. Natum ferunt alij anno primo nonagesimæ nonæ olympiadis; alij tertio eiusdem, hoc est octogesimo primo supra trecentesimum ante Virgineum partum. Discipulum Socratis tres annos integros fuisse perhibent, eoq; mortuo ad Platonem decimo septimo ætatis suæ anno se contulisse, atque in eius schola viginti annos assiduum auditorem fuisse.

Aristotelis genus.

Laërtius, & Suidas in Aristotele.

Ex prioribus est Laërtius ibidẽ, & Apollodorus in chronicis: Ex posterioribus Gellij lib. 17. cap. 21.

Quo anno natus.

Quandiu Socratem, & Platonẽ audiuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quàm fuerit lectioni deditus.

Quo tempore adeò inexplebilis fuit in legendis Philosophorum libris, & in omni scriptorum genere excutiendo, vt Plato eius ędes Lectoris domum appellare consuenerit: adeò veri indagandi cupidus, vt ab illo nunc Mens, nunc Veritatis Philosophus fuerit appellatus. Ferunt enim aliquando Platonem, cùm scholam esset ingressus, Aristotelemque abesse intellexisset, succlamasse, Abest Mens; & iterum aliàs, Abest Veritatis Philosophus.

Prœceptor Alexandri dei gitur.

Ita factũ est, vt & præceptoris egregia doctrina, & suo incredibili sapientiæ studio, cùm discipulus adhuc esset, præclara fama excelleret, & a Philippo [a] Macedonum rege vnus ex omnibus, qui tunc erant, egregijs Philosophis Alexandro filio præceptor deligeretur. Extant[b] litteræ Philippi ad Aristotelem, in quibus habet Dijs gratiam, non tam quòd Alexander natus sit, quàm quòd eo tempore eum nasci contigerit, quo ab illo institui possit. Itaque Aristoteles, dum eruditur Alexander, & Regis gratia, & magno doctrinæ incremento euectus, non obscuram in se aliorum Philosophorum inuidiam concitauit. Quin & Platonem ipsum, hominem alioqui modestissimum, infensiorem illi factum fuisse asserunt, quòd iam tum à se multis in rebus dissentiret. Vnde illud traditur a Platone dictum; Aristoteles in nos recalcitrat, non secus atque in matrem pulli, quos peperit. Quod tamen Aristoteles se non arrogantiæ, aut contentionis studio fecisse declarat primo de moribus libro. Alioqui tanta beneuolentia, & grati animi significatione Platonem prosecutus est; vt ei aram construxerit, statuamque dicarit, in qua descriptum erat, Illum esse, quem probi omnes meritò deberent & imitari, & commendare.

Platoni infensus.

Eius in Platonem animus.

causa, sed veritas

Quandiu Alexandrum eruditit.

Quandiu in Lyceo docuit.

Postquam verò Alexandrum per quinquenniũ literarum studijs satis institutum existimauit, Athenas petijt, in quam vrbem cùm venisset, & in Academia Xenocratem suum condiscipulum docentem vidisset, decreuit etiam ipse gymnasium aperire, & publicè Philosophiam profiteri. Quod fecit in Lyceo, vbi tredecim annis docens sectam Peripateticorum instituit, quæ hoc nomine appellata est, quòd ipse deambulando disputare consueuisset. Tradebat autem simul cum Philosophia Oratoriam, vt intelligendi, dicendique simul magisterio non solùm doctos, sed disertos etiam, & eloquentes discipulos efficeret.

Alexandri in Aristotelem pietas.

Magna porrò fuit Alexandri in Aristotelem pietatis testificatio. Nam & Stagiram [a] eius patriam, quæ solo æquata fuerat, de integro condidit, & crebris vsurpabat sermonibus, Non[b] minus se Aristotelem, quàm genitorem amare: ab hoc enim viuendi, ab illo bene viuendi rationem assecutum. Quantam verò adhibuerit diligentiam, pecuniamque erogauerit, nihil vt Aristoteli deesset, quod ad perquirendas rerum naturas esset opportunum, Plinius his verbis declarat: Alexándro Magno Rege inflammato cupidine animalium naturas pernoscendi, delegataque commentatione Aristoteli summo in omni scientiá viro, aliquot millia in totius

Expensæ Alexãdri, ne quid desit Aristoteli ad philosophandum.

tius Asiæ, Græciæque tractu parere iussa: omnium, quos venatus, aucupia, piscatusque alebant, quibusque viuaria, armenta, aluearia, piscinæ, auiaria in cura erant; ne quid vsquam gentium ignoraretur ab eo: quos percontando quinquaginta fermè volumina illa præclara de animalibus condidit. Sunt qui dicant impendisse Alexandrum in huius operis confectionem octingenta talenta, hoc est quadringenta, & octoginta millia nostrorum aureorum, quod Budæus in libris de asse colligit. Ita factum est, vt viuente Alexandro, facilè Aristoteles eius præsidio æmulorum inuidiam superarit.

Apud Athenæum 9. lib. Dipnosoph. cap. 20.

Budæus de asse lib. 2.

Verùm Alexandro vita defuncto, qui eum oderant, venenum aliquantulum repressum pestilentius euomuerunt. Nam in iudicium vocatus & crimine impietatis accusatus, quòd esset ἀθεος καὶ ἀσεβὴς hoc est, quòd Deos, eorumque cultũ aspernaretur, causam tum primùm pro se egit, quam solam dixit toto vitæ tempore. Deinde Athenienſium iudicium veritus Chalcidem, quæ in Eubœa insula est, se contulit. Vnde cùm literis amicorum reuocaretur, respondit se Athenas reliquisse, ne in Philosophiam bis delinquerent Athenienses: verebatur enim, ne si Athenas reuerteretur, extremo (quemadmodum Socrates) supplicio afficeretur. Itaque Chalcide deinceps versatus, siue quòd assidua meditatione quæstionẽ de admiranda vi, & natura Euripi septies die, ac nocte reciprocantis explicare non posset, viribus destitutus, vt scribunt Iustinus martyr, & Nazianzenus Gregorius, siue alia de causa morbo correptus ab omni sectatorum cohorte, quæ inuisendi gratia confluxerat, rogatus est, vt ipse sibi gymnasii, & magisterij successorem deligeret: Erant autem duo ex omnibus longè nobilissimi discipuli, de quibus ambigi posset, vter esset gymnasio præficiendus, Theophrastus Lesbius, & Menedemus Rhodius. Tum ille petitis, delibatisque duobus vini poculis, altero Lesbio, altero Rhodio: firmum, & iucundum esse Rhodium dixit, sed Lesbium iucundius. Quod cùm dixisset, nemini dubium fuit, quin lepidè simul, & verecundè Teophrastum illa voce Menedemo prætulisset.

Seneca de vita beata cap. 32. Crinit. ex Origene lib. 10. c. 3 & Cœlius ex alijs lib. 2. cap. 2. & lib 17. cap. 34.

Inuidia cmulorum in iudicium uocatur.

Chalcidem se confert.

Iustinus in Parænesi ad Gentes. Nazianzenus Oratione prima contra Iulianum. Cœlius ex alijs lib. 29. cap. 8.

Gelli[b] li. 13. cap. 5. & alij.

Theophrastũ successorẽ deligit.

Itaque Aristoteles successore hunc in modum designato, cùm extrema iam instare intellexisset, atque, vt nonnulli[a] referunt, dolore simul, ac spe in lacrymas ampliùs profusus primæ causæ misericordiam intentiùs imploraſset, decessit è vita expleto[b] fermè tertio, & sexagesimo ætatis anno sub id tempus, quo Demosthenes orator in Calabria Thraciæ hausto veneno vitam finiuit.

a Cœli[b] ex alijs lib. 16. cap. 34.

b Laërt. in Arist & alij plerique.

Quo anno moritur.

Alia nonnulla feruntur de Aristotele, quæ cùm ab æmulis, quos ille & doctrinæ, & fortunæ causa plurimos habuit, partim videantur conficta, partim in deteriorem sensum accepta; non ideo fidem merentur, quòd à quibusdam scriptoribus referantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De libris Aristotelis. CAP. II.

Quàm multos libros Aristoteles scripserit.

SCRIPSIT porrò Aristoteles ingentem librorum copiã, in quibus maxima rerum cognitio,& incredibilis in omni disciplinarum genere exercitatio elucet. Laërtius ad quadringentos enumerat. Qui nunc extant centum viginti summam non excedunt. Eorum alios vocat Aristoteles tum ἐξωτερικοὺς tum etiam ἐν κοινῷ λόγες hoc est populares,& communes, quòd dentur multitudini, & populari sensui sint accommodati; cuiusmodi sunt ij, quos scripsit de Rhetorica, Poësi, de Animalium historia: in quibus ij etiam numerandi sunt, quos appellat τὰ ἐγκύκλια φιλοσοφήματα quasi vulgares de philosophia quæstiones, & quæ coràm, circumfusáq; multitudine disputabantur. Alios vocat ἀκροαματικοὺς id est auscultatorios, quòd præceptoris opera, attentisque, & ingeniosis auditoribus indigeant, cuiusmodi sunt libri, quos vocant Physicorum, qui ab hoc subtiliori docendi genere Physicæ, siue naturalis auscultationis nomen acceperunt; tùm libri logici præsertim Analytici, libri de Cælo, & Mundo, ac similes alij, in quibus præcipuè numerandi sunt ij, quos in manibus habemus, quòd & reconditissimam philosophiam cõtineant, & graui admodum docendi genere conscripti sint. Atq; hanc esse causam, cur hoc librorum genus auscultatorium sit appellatum, ipse Aristoteles non obscurè significauit, cùm Magno Alexandro per literas expostulanti, quòd res philosophicas, quibus ab illo institutus fuerat, auscultatorijs libris editis euulgasset, hunc in modum rescripsit. Auscultatorias disputationes, quas editas quereris, iudicans debuisse in arcanis seruari; scito neque editas esse, neque non editas: ab ijs enim solis, qui nos audierunt, intelligi poterunt. Quibus literis etsi alij dicunt significari hos ipsos libros Primæ Philosophiæ; alij eos, qui de Naturali auscultatione inscripti sunt: crediderim[a] tamẽ eos omnes intelligẽdos, qui auscultatorium, & accuratum dicendi genus continent, eos præsertim, qui ad Philosophiam naturalem, & diuinam pertinent. Itaque Aristoteles, etsi ad mitigandam Regis indignationem præter modum locutus est (non pauci enim auscultatorios libros assidua lectione, ac meditatione per sese & intellexerunt, & commentarijs illustrarunt) significauit tamen difficilè admodum hoc librorum genus sine præceptore posse intelligi, nec id nisi ingeniosissimis, & in toto hoc scriptorum genere euoluendo, & excutiendo exercitatissimis contingere.

Laërtius de Aristotele.

Vt 1. Ethic. cap. 12 & 1. de Moribus ad Eudemũ cap. 5. & 1. de Anima ca. 4. tex. 54.
Vt 1. de Cœlo ca. 9. tex. 100.
Vt in epistola ad Alexãdrũ de qua Gel. lib. 20. cap. & Plutarchus in Alexand.

Libri exoterici.

Auscultatorij.

Sunt tamen qui aliter intelligant auscultationis nomen, cùm de inscriptione librorum Physicæ auscultationis agitur. Albertus enim asserit significationem eius tituli hanc esse; De ijs, quæ in rebus naturalibus potiùs audiuntur tanquam principia, quàm demonstrentur: quasi velit Aristoteles significare, eos libros esse de principijs rerum naturalium, & quæ in Philosophia naturali non demonstrentur, sed supponantur.

Alberti sentẽtia de inscriptione librorum de Physica auscultatione.

Albert. in Phys. tract. c. 4. Idẽ sentit Aegidius Rom. in prooemio Physicorum.

Litterę Alexãdri ad Arist. & Aristotelis ad Alexand.

Vide Gel. in loco prædictè citato & Plutarch. in Alexan.
Ex prioribus est Plutarch. in Alexand.
Ex posterioribus Simplic. initio Phys. alij.
a Hoc idẽ innuit Themist. initio Phys. cotum.

Auerroes

Auerroës quæ de ea re.

Auerr. & Philoponus in prœmio Physicorum.

Auerroës autem nihil aliud ea inscriptione significari vult, quàm si Aristoteles diceret: De doctrina rerum naturalium, siue De rebus naturalibus, translatis nimirum verbis significantibus doctrinam, quæ auditu percipitur, ad res, de quibus est sermo. In qua eadem sententia videtur esse Philoponus eodem loco. Eorum tamen sentẽtia pugnat non solùm cum ijs, quæ dicta sunt; sed etiam cum omnium pene grẽcorum sententia. Quapropter Alberto respondendum est, doctrinam eorum librorum non uersari tantùm, aut etiam maximè in principijs physicarũ demonstrationum tradẽdis, sed esse planè demonstratiuam, vt ex plerisque locis eius operis perspicuum est: tametsi non esset hæc vsque adeò absurda sententia, nisi faceret vim in verbo, Auscultationis, quòd principia potius audita approbentur, quàm demonstrentur. Nam & libri Elementorum Euclidis demonstratiui planè sunt, cùm tamen dicantur Elementorum, quòd eorum conclusiones in reliquis libris Mathematicis, quasi principia sumantur. Auerroi autem dicendum, etsi Aristoteles nõ nunquam, veluti 2. lib. huius operis cap. 3. auscultationis nomen latè accipit pro quauis doctrina; tamen in proposita librorum distinctione in auscultatorios, & exotericos, nullo pacto illud in ea significatione accipere potuisse. Omnes enim libri, quos ex Aristotele habemus, planè ad doctrinam pertinent; nisi doctrinæ nomine accuratam docendi rationem intelligamus, quo pacto iam Auerroës idem, quod nos, sentiret.

Refutatio.

In his sunt Ammoni⁹ in Prædica. Simplicius, & Themist⁹ i Phy.

tex. 14.

Sepulueda de sẽtentia de Exotericis lib.

Non desunt quoque ex recentioribus, qui existimẽt nomine ἐξωτερικῶν non significari libros populariter scriptos, sed eos omnes, qui ex alio opere citantur; quæ citandi formula apud Iuris pontificij peritos passim est in vsu. Id uero ex eo probant, quia Aristoteles primo libro Ethicorum ad Nicomachum, cùm significat libros de Anima; & primo de Moribus ad Eudemum, cùm innuit eos, in quibus nunc uersamur, opera sanè reconditissimæ philosophiæ, & difficilis admodum intelligentiæ; non eos uocat auscultatorios, sed exotericos. Ita fictam esse hanc exoterici, & auscultatorij generum distinctionem, seu potius publicum errorem, si nomine exoterici generis intelligantur ij, qui sunt leuioris operę; auscultatorij autem, qui sunt subtilis, ac limatæ. Sed quantùm hi à uero absint, non modò contraria tot grauissimorum auctorum sententia, quos ipsi in ea esse non negant, abundè ostendit; sed etiam ijdem loci, quos potissimùm in suæ sententiæ confirmationem afferunt. Nam cùm in loco citato primi de Moribus dictum esset, Necessariam esse ciuili artifici animæ cognitionem, non accuratam tamen, vt quæ ad altiorem, difficilioremque disciplinam pertineat; hæc subijcit Aristoteles; λέγεται δὲ ὡεὶ αὐτῆς καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις ἀρκούντως ἔνια, καὶ χρηστέον αὐτοῖς, οἷον τὸ μὲν ἄλογον αὐτῆς εἶναι, τὸ δὲ λόγον ἔχον. Hoc est; dicuntur autem de ea in exotericis etiam disputationibus nonnulla, quatenus satis est, ijsque vtendum, quale est illud; Aliam eius partem esse rationis expertem; aliam, quæ ratione prædita sit; & cæt. quibus verbis

Cap. 13.

Cap. 5.

Genesius Sepulueda in 3. Polit. ad c. 4.

planè

Universidad de Deusto
Biblioteca

planè opponit Aristoteles exotericam animę tractationem accuratioribus de eadem commentarijs. Primo autem lib. de Moribus ad Eudemum, cùm sermo incidisset in Ideas Platonis, hęc ab Aristotele adiecta sunt; ἐπέσκεπται δὲ πολλοῖς τρόποις, καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις, καὶ ἐν τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν, hoc est; Actum est autẽ multis modis de ea opinione, & in popularibus disputationibus, & in philosophicis, ideſt, accuratioribus, & philosophico more traditis. Quo nihil clariùs in nostram sententiam dici potuit.

Omnes Veteres Philosophiam ratione aliqua occultasse.

Auscultatorios igitur libros, cur Aristoteles eò stylo conscripserit, nõ difficile est intelligere. Omnes enim veteres in ea sententia fuerunt, vt nefas esse iudicarẽt naturæ arcana in vulgus palam proferre, qua de causa alij fabularum integumentis, vt prisci theologi, in quibus Orpheus, & Musæus numerantur; alij ænigmatibus, vt Pythagorici, & Platonici quidam; alij dictionis obscuritate, vt Heraclitus, qui ob eam causam σκοτεινὸς, quasi tenebricosus appellatus est, alijque eius sectatores res philosophicas occultabant. Verùm Aristoteles, etsi eorum institutum approbandum censuit, longè tamen aliam occultandæ Philosophiæ rationem excogitauit. Improbatis enim fabularum inuolucris, ænigmatum integumentis, dictionisque obscuritate, quòd facilè in errorem inducant (erat enim ea res ab officio veri Philosophi alieniſſima) tanta dexteritate verbis alioqui proprijs, communique stylo, & vulgato Philosophiam auscultatoriis libris tradidit, vt facilè assecutus sit, quod homo prudentissimus optabat, vt tarda ingenia, & profanos homines, desidesque veritatis perscrutatores à se repellat, atque ad alia studia reijciat, in quibus vtiliùs operam collocent; ingenioſos verò, & indefessos sapientiæ amatores mira quadam voluptate ad se trahat, nullaque illis data erroris ansa paulatim optata veritatis cognitione imbuat: vt apertissimum sit non Alexandri modò: sed communis etiam vtilitatis causa temperasse Aristotelem in hoc librorum genere suum illud, vel Cicerone iudice, aureum orationis flumen, quo alibi sæpe vsus est. Atque hoc ipsum in causa fuit, vt ille antemeridianum tempus, quod grauioribus studijs aptius est, auscultatoriæ doctrinæ tribueret, pomeridianum exotericæ, ac populari. In vtroque tamen genere tam grauiter, tam doctè, tam copiosè etiam, pro rerum, & instituti ratione scripsit Aristoteles, vt nemo penè cum eo videatur conferendus; multi quoque magni nominis Philosophi longè retro relinquantur; sed & plerique insignes viri in eo propè vno legẽdo, & explanando benè collocatum vitæ cursum putauerint, nõ immeritò persuasi omnem ætatem in eo inuenire quod discat, omne ingenium, in quo se proficere posse non dubitet. Quòd si Aristoteles pleraque tradidit, quæ explicatiùs, politiùs, & omnino meliùs scribere potuisset, condonandum id facilè est. Vt enim primus erat, partim in inueniendis, partim in disponendis, & ad sua initia redigendis rebus; ita non satis potuit omnia eò cultu orationis scribere, quo solent ij, qui cùm ea

Lege Philonẽ in li. q̃ scribit Quòd omnis probus sit liber; Laert. in Pythag. & in Plat. Cicer. 1. de nat. Deor. Macrob. in somniũ Scip. c. 2. Bessar. li. 1. in calumniatorẽ Plat. c. 2.

Quo pacto id fecit Aristoteles.

Quos lectores suorũ operum optarit Arist.

Ammoni⁹ in Prædic. Galen. in frag. de subst. nat. excultatum.

Cur obscurè scripserit.

Gell. lib. 20. cap. 4. Vtriusq; generis librorũ Aristotelis meminit Clemens Alexandrin⁹ 5. Strom. Cic. 5. de finibus quem etiã lege 4. ad Atticum epist. 15. Gal. de subst. nat. facul. Gellius lib. 20. c. 4. Ammoni⁹ in præfatione in prædicamẽta. Simpl. ibidem, & initio Phys. & alij plurimi.

Eius scriptorum præstantia.

Cur scripta sua non poliuerit.

ea tractent, quæ planè comperta habent, ad solam scribendi rationem attendunt.

Qua de causa sæpe ambiguè loquatur.

At sæpe Aristoteles ambiguus est, lubricus, & quem nescias qua parte teneas: sæpius etiam vafer, & in reprehendendis Veteribus calumniator, vt qui non sensum, sed verba referat, atque vt sonant, reprehendat, quod scribendi genus iniurium est. Fateor equidem Aristotelem sæpè obscurè, aut ambiguè locutum, sed ijs tantum locis id feciſſe, in quibus non satis compertum habebat, quid statuendum esset, quid'ue ijs, quæ ipsi contrà occurrebant, respondendum videretur. Quod ideò videtur feciſſe, vt occasionem aliis daret eiusmodi res meliùs discutiendi, simulque eorum reprehensionem declinaret, quam homo cautus, & minimè contemptor gloriæ metuebat. Nec verò calumniæ uitio notari debet Aristoteles, quòd sæpe non ad sensum aliorum, sed ad verba argumentetur. id enim facit, quia illorum philosophandi rationem non probat, qui sibi solis loquuntur, vt ipse scribit libro 3. huius operis, [a] & fabularum, ænigmatum'ue integumentis, aut dictionis obscuritate, & insolentia, vt paulò antè dictum est, Philosophiæ veritatem occultant. quod tribus de causis non videtur faciendum. Vna, quia Philosophiæ munus est quærere causas patentium effectorũ, vt ipse docebit primo libro huius operis; [b] vnde fit, vt quemadmodum effecta sunt manifesta, ita etiam causę manifestè tradendę sint. Altera, quia in Philosophia non alia veritas quæritur, quàm quæ per se nota est, aut ex per se notis deducitur, siquidẽ in his posita est omnis perfecta cognitio, ad quam naturale sciendi desiderium aspirat. Tertia, quia occultatio veritatis sub tegumentis fabularum, & ænigmatum, dictionisque obscuritate nihil aliud est, quàm occasio errorum aliter, atque aliter interpretantium, quæ præberi non debet à Philosopho, cuius finis est veri cognitio, & boni adeptio. His de causis consueuit Aristoteles refellere multorum Philosophorum dicta, non quòd in sententias eorum inuehatur, quæ magna ex parte fuerunt sanæ, aut saltem longè probabiliores, quàm vt ipse eas interpretatur: sed quia vt ipsi displicet ea philosophandi ratio, sic operæpretium ducit illam è Philosophorum scholis explodere.

Eustrat 1. Eth. cap. 6. & D. Tho. 3. Meta. lect. 11. & 1. de Cœlo lect. 22. & 1. de Anima. lect. 8. & alibi sæpe.

a cap. 4. tex. 15.

b cap. 7. tex. 44.

Cur sæpe ad uerba, nõ ad sensum argumentetur.

Philosophię officium.

In philosophia quęnam ueritas quæratur.

2. Metaph. ca. 1. tex. 3. Cic. 2. de Finib.

Philosophiæ finis.

Illud unum cùm in reliquis libris, tum maximè in hoc opere fortasse vereatur aliquis, ne multa offendat corrupta, & deprauata, & quæ videantur ab Aristotelis sententia longè aliena. Nam ut plerique historiæ scriptores referunt, Aristoteles libros suos cum schola ipsa Theophrasto discipulo legauit. eos Theophrastus Neleo Sceptio Coriſci filio cum ijs simul, quos ipse conscripserat, testamento reliquit, qui Neleus discipulus & ipse Aristotelis fuerat. Neleus totam bibliothecam Scepsim, hoc est, in patriam suam comportatam posteris reliquit, hominibus sanè imperitis, & quos nulla Philosophiæ, aut dignitatis cura tangebat; qui Aristotelicos libros negligenter primùm seruarunt; deinde metuentes ne sibi ab Attalicis regibus, qui ad instruendam Pergami bibliothecam studioſissimè

Vt Plutarch. in Sylla. Strabo 13. lib. Geogra. & alij.

Libri Aristotelis quo pacto seruati sint.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Qua ratione depranati.

diosissimè varia volumina undique conquirebant, eriperentur, terræ in fossos occuluerunt. Postremò situ, & carie (quod erat necesse) multis locis labefactatos, ac corrosos Appelliconi Teio magno pretio tradiderũt, qui vt erat pecuniæ, quàm sapientiæ studiosior, corrosionibus inconsultè, & pro arbitrio suppletis, multis erroribus respersit: quod quidem si cæteris libris accidisse meritò creditur, verisimile est hos ipsos, quibus profundior, & minus cognita Philosophia cõtinetur, multò corruptiores è manibus Appelliconis exijsse. Verùm nõ est quòd de hac re magnoperè simus soliciti. Nam, vt ijdem auctores scribunt, libri Aristotelici, etsi ab Appellicone deprauati sunt, semper tamen eo uiuẽte in eius bibliotheca Athenis delituerũt; quo mortuo, & Athenis à Lucio Sylla dictatore subactis, iussu eiusdem Syllæ Romam translati à Tyrannione grammatico primùm, homine ea ætate doctissimo, eiusque pene æquali Andronico Rhodio, deinde ab alijs posterioribus diligentissimè correcti, & emendati, atque adeò explanati sunt. Vulgatis enim ijs libris adeò solertes, & diligentes enarratores nactus est Aristoteles (quod aliorum magnorum Philosophorum contigit nemini) vt facilè eis fuerit nõ solùm corrupta, & contaminata ex aliis locis ipsius auctoris restituere (præsertim, cùm sibi ipse fuerit vbique similis) sed etiam doctissimis explanationibus illustrare. In quibus sanè prima gloria debetur Alexandro Aphrodisiensi, qui sub tempora Alexandri Seueri Cæsaris primus omnium omnia penè Aristotelis præcipua volumina plenis commentarijs explicauit. Ita paucis quibusdam verbis exceptis, de quibus haud magnoperè pugnandum est, nihil penè cùm in alijs, tum in hoc etiam volumine reperias, quod ex alijs eiusdem Philosophi locis confirmari non possit.

A quibus correcti.

Alexandri Aphrod. gloria in enarrando Arist.

Cur de quibusdam libris Aristotelis dubitari possit.

Multę porrò sunt causæ, propter quas ambigi possit de quibusdam libris, qui feruntur Aristotelis, sint ne ab Aristotele cõscripti. Plures enim philosophi nomine Aristotelis vocati sunt, multi etiam eius discipuli de eisdem argumẽtis, de quibus præceptor, libros composuerunt, qui propter doctrinæ cognationem ab Aristotele editi videri possunt. Denique Ptolomæus Philadelphus magna vi pecuniæ libros Aristotelis, aliorumque philosophorum conquisiuit, ad quem multi lucri causa libros ab Aristotele minimè conscriptos pro Aristotelicis afferre potuerunt. De ijs tamen, quos nunc enarrandos suscepimus, tanta est cùm veterum, tùm recentiorum consensio, vt omnes auctores totum opus Aristoteli Stagiritæ ascribant. Id, quod etiam apertè testantur stylus planè Aristotelicus, plena rerum breuitas, & sententiarum cùm profunditas, tùm etiam cum reliqua Philosophi doctrina conuenientia, atque consensus. Sed iam de Aristotelis ingenio dicendum.

Laërt. in A
Plutarch. in Plat. Ammo in Prædica

Do

De ingenio Aristotelis. CAP. III.

Plin. lib. 7. c 29 lib. 17. ca. 5. lib. 25. c. 2.

Idem Laërt. lib. 4. apoph. nu. 53.

Plutarch. in Homer. Cic. pro Archia. Gell. lib. 3. cap. 11.

In Poëtica cap. 6. & 22.

Vt in Theæto, & in Ione.

Plinius lib. 8. cap. 16. & lib. 18. ca. 34.

Homeri ingenium.

SVNT qui Homerum ingeniorum fontem, & doctrinarũ parentem appellent, in eaque sententia videantur esse, vt putent illum mortalium omnium ingeniosissimum fuisse, eamque ob causam meritò Magnum Alexandrum, cùm vnguentorum scrinium, quod erat auro, gemmisque pretiosum, inter spolia Darij Persarum Regis inuenisset, variosque eius vsus amici demonstrarent, librorum potiùs Homeri custodię deputasse; nempè vt pretiosissimũ humani animi opus quàm maximè diuiti opere seruaretur. Fauet ei sententiæ, quòd Homerus, etsi obscuritate generis, ac nominis, dum viueret, ignotus fuit; adeò tamen ingeniosum opus reliquisse iudicatus est, vt post eius obitum septem clarissimæ vrbes magna contentione de eo sibi vendicando ciue certarent. Verùm ea ingenij laus non vt in hominem Philosophum conuenit, sed vt in Poëtam omnium (saltem quos Græcia vidit) ingeniosissimum. Qua de causa Aristoteles nunc illum oculatissimum, nunc præcipua laude dignum, nunc etiam præ cęteris diuinum appellat. Quanquam enim plurima Philosophię semina per totum suum opus sparsit, eo tamen nomine precipuè celebratur, quòd in omnibus Poëticę artis partibus excelluerit. Quo circa Plato, cùm sępe alibi Homerum miris laudibus extulisset, in decimo tandem libro de Republica planè asserit, atque adeò latè confirmat, illum nec diuina, nec humana docuisse, sed esse modò Poëtarum omnium, qui Tragœdiam scripserunt, caput, & principium. Atque id sensisse eos, qui Homerum videntur omnibus præferre, ex eo constat, quòd aliàs Aristotelem summum in omni scientia virum; aliàs virum immensę subtilitatis appellent.

Eius prima laus in poësi.

Iudiciũ Platonis de Homero.

Alij forsitan dixerint primas ingenij partes tribuendas esse Hippocrati Coo, idque tanquam Philosopho, quòd eius dogmata adeò firma, & certa sint, vt cùm singula penè verba philosophicum aliquod mysterium contineant, à nemine tamen totis iam bis mille annis, vel minima ex parte conuelli, aut erroris argui potuerit. Sed Hippocrates, etsi egregiè philosophatus est, atque in ijs rebus, de quibus disseruit, nullus Philosophorum aut verius, aut breuius, aut grauius scripsit; ea tamen sola tractauit, quæ ad Medicinam pertinent. Cùm verò omnia Veterum de ea re scripta, & vulgatas multorum sententias mirabili iudicio, delectuque collegerit, & plurima, vtilissimaque humano generi per se ipse inuenerit, atque obseruauerit, denique Medicinam ab alijs minus perfectè traditam à se autem optimè constitutam, & digestam ad Aristotelem transmiserit; non dubium est, quin ea in re Aristoteli sit anteponendus. At nos quærimus ingenium omnium Philosophorum in tota Philosophia præstantissimum, quale Aristotelicum fuisse contendimus.

Hippocratis ingenium.

De eius scriptis insignis laus.

a Laërt. in Socra. & Plat.

Atqui[a] Socrates, qui Platonis, Aristotelis, multorumque aliorum insi-

Socratis ingenium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gnium Philosophorum præceptor extitit,& in Philosophia penè parens, iure sibi primas ingenij partes videtur vendicare. Nanque multiplex illius ratio disputandi,vt Ciceronis[b] verbis vtar,rerum item varietas,& ingenij magnitudo Platonis memoria,& literis consecrata plura genera effecit dissentientium Philosophorum; A Socrate[c] enim,quòd ex illius varijs,& in omnem partem diffusis disputationibus alius aliud apprehenderat proseminatæ sunt, quasi familiæ dissentientes inter se, & multùm disiunctæ,& dispares, cùm tamen omnes se Philosophi Socraticos & dici vellent, & esse arbitrarentur. Hinc Plato quicquid scit Socrati videtur attribuere, nec ferè vsquam sententiam suam, nisi Socratis ore,profert: tametsi Socraticæ modestiæ causa, & miræ obseruantiæ, qua Socrates fuit in verum,rarò admodum illum aliquid asserentem inducit. Hinc Aristoteles affirmat vsq; ad Socratem rudem fuisse Philosophiam, eumque primum vniuersalia inuenisse,res definire cœpisse,& Moralem Philosophiam tradidisse. Quòd si Delphicis oraculis, quæ erant totius Græciæ celeberrima,fides aliqua habenda est (sæpe enim cacodæmones, vt fidem apud homines conciliarent,vera nonnulla prædicebant) quis nesciat Socratem Pythiæ oraculo numerosè pronunciatum

Ἀνδρῶν ἁπάντων σωκράτην σοφώτατον;

Ita non immerito videtur Cicero modò illum Philosophiæ parentẽ appellare,modò Philosophorum principem, aliàs eum, qui primus Philosophiam è cęlo deuocauit,& in vrbibus collocauit. Sed vt demus Socratem ingenij acumine omnibus Philosophis, qui ad eius ætatẽ Philosophiam tradiderunt, excelluisse (quod Plato, & Aristoteles videntur iudicasse) certè quòd sapientissimus Philosophorum,& habitus,& vocatus est, non ad ingenium, sed ad vitam, & studia videtur referendum. Socrates enim vel quia in naturalium,diuinarumque rerum cognitione parum se profecturum sperabat, vel quia in vita,& moribus multò plus operæ,ac præsidij, quàm in cognitione rerum à nostris sensibus remotarum, ponendum esse censebat; relictis studijs naturalis, ac diuinæ Philosophię totum se ad morum doctrinam conuertit, quam vsque ad eam ætatem nullus Philosophorum pro dignitate coluerat. Atque hæc ipsa est Philosophia, cuius ille parens dictus est, & in qua Philosophorum princeps iudicatus. Id, quod non tam dictum crediderim, quòd omnium optimè morum scientiam tradiderit (sæpius enim, quàm alij plerique lapsus est in ea re Socrates)quàm quòd eam primus inuenisse censeatur, eique primus se totum consecrauerit, & omnium studiosissimè vitam, & mores ad eius normam accommodauerit; parumque fore ratus si se ipsum meliorem redderet, passim per uicos, & porticus mortales omnes ad virtutum cognitionem, & amorem publicis disputationibus, priuatisque colloquijs, ac vitæ exemplo inflammare non destiterit. Denique hac de causa dicitur ille Philosophiam de cœlo deuocasse,& in vrbibus collocasse. Nam quòd ex eius vario, & multiplici disputandi vsu

Platonẽ ubique induere personam Socratis.

Vsque ad Socratem rudẽ fuisse Philosophiam.

Socratem omnium sapientissimum iudicatum.

Qua ratione.

Cur ad Moralem scientiam se cõtulerit.

Aug. 8. de uit. Dei ca. & 4. Cic. dialogo de Amicit. & 1. Academ quæst.& in 4. 5. Tusc b Cic 5. Tu quæst.

c Cic. 3. Orat. ad Q tum fratr

Aug. 8. Ciuit. Dei 4. & Laërt. Socr. & La lib. 3. c. 19.

1. Metaph cap. 6. à t 5. & 13. c 4. & 1. de P tibus anim cap. 1.

Laërt in S cra. Cic. 1. A cad. 2. edit. de Amicit Plin. lib. 7. 31. & lib. 3 cap. 6. L lib. 2. c. 15. sequeat.

Aristt. 13 taph. cap. Aug. 8. de uit. Dei. ca Lact. lib. cap. 13.

vsu varijs, ac dissentientibus Philosophorum sectis auctor fuit, non tam in laudibus ingenij, quàm in studio veri inueniendi ponendum est, quo ille ductus nullam in partem se non flectebat disputando. Quin etiam ea philosophandi ratio non nihil imminuit laudes ingenij,simulque ansam præbet insimulandi arrogantiæ eos omnes, qui illam amplexi sunt, quasi veriti sint,ne si aliquid assererent,multos inuenirent,à quibus ipsorum sententiæ refutarentur. Vt enim magni ingenij non est in quauis re hærere, ac vacillare, sed potiùs certis positis principijs tramitem veritatis, quæ vna est, & sibi vbique consentiens,studiosè persequi; ita non est satis modesti animi id vereri affirmare, quasi suum, de quo tanquam de propria sententia reprehendi possit: tametsi Socrates apud Platonem veri inueniendi causa passim optat,vt ab ijs, cum quibus disputat, coarguatur, omnibusque suadet, vt eundem animum induant.

Itaque de solo Platone,& Aristotele reliqua nobis videtur controuersia. Latini enim haud difficilè veteribus Græcis ingenij gloriam concedent. Ac Platonem quidem hac in causa Aristoteli esse præferendum ex eo contendunt plerique, quòd dubium non sit,quin Plato multò acutiùs videatur perspexisse res longè positas à nostris sensibus, ad quas Aristotelici intellectus acies non satis pertingebat. Multò enim plura scripsit Plato de diuinis rebus; vnde hic Diuini, ille Dęmonij cognomen inuenit. Deinde nequaquam Aristoteles viginti annos Platonem audiuisset, nisi ab eius ingenio superari suum perspicuè cognouisset. Iam Plato, quòd Græciæ ingeniis non satiaretur, longissimè peregrinatus est; Aristoteles vnicum Platonis ingenium satis esse putauit, vt ex eo proficeret. Deniq; ornamenta illa ingenij,quæ in orationis splendore,& eruditione posita sunt,in Platone magis, quàm in Aristotele enituisse, nemo, inquiunt,dubitauerit; ita omnia sunt plena lectione antiquitatis,ita orna ta, & polita, vt non sine causa de Platone dictũ sit Iouẽ, si græcè loquatur non alio,quàm Platonico sermone vsurũ. His penè,atq; aliis argumentis adduci potuerunt duo præcipua,vt plerique iudicãt, Latinorum ingenia Marcus Tullius,& D. Augustinus, vt Platonem Aristoteli ubique pręferant,ita enim Aristotelem admirantur, vt Platonem semper excipiant.

Hæc tamen nihil obstant, quominus Aristotelis ingenium Platonico anteponamus. Vt enim mittamus reprehensionem illam nihil asserentium (æquè enim in Platonem,atque in Socratem conuenit;tametsi vterque pauca quædam se scire professus est) quænam,quæso, non dico pars Philosophiæ, sed ars ingenua extat, quæ à Platone omnibus partibus absoluta sit. Enituit quidem in illo (quod negari non potest) magna multarum rerum scientia, liberaliumque artium insignis quædam exercitatio, & peritia: sed quam scientiam, aut artem ipse in suis libris perfectè tradat, omnibusque numeris absoluat, quem instituat, ac via & ratione in scientia vlla promoueat, demonstrare nemo potest. Quòd si scientię signum est, docere posse, quæ noueris (quod pronunciatum Plato ipse

Cœlius refert lib. 17. c. 17.

Hieronym. epistola. 1. ad Paulinũ. August. 8. de ciu. Dei. cap. 4. Laërt. i Plat. Cic. in Catone,& 4. Tusc.

Cicero de claris Orat. dictum refert.

Cic. 1. Acad. 2. edit. & 1. Tuscul. q. Augustl. lib. cit.

Eius ratio philosophandi non admodũ probatur.

Socratis modestia.

Comparatio Aristotelis cũ Plat.

Platonis peregrinatio discendi causa.

Eius eloquẽtia.

Præfertur ingenium Aristotelis Platonico.

Scientis signum.

in priori Alcibiade,& Aristoteles initio huius operis vsurpant) summiq; ingenij,quodque omnia Philosopho digna pro humano captu sit assecutum optima ratione tradere;conijcere hinc possumus Platonem præstantis admodum ingenij fuisse, quippe qui alijs plurima Philosophię secreta egregiè tradiderit: at vt summi Philosophi, primique ingenij titulum meritus sit, omniaque ita docuerit,vt à primis initiis orsus ipsam naturam facientem in vnaquaque re tradenda imitari visus sit; id quidem Aristoteli iure tribuimus; Platoni autem concedere nec debemus, nec possumus. Quid enim Aristoteles non multò absolutiùs, quàm Plato tradidit? Nam ut omittam quæ ab illo iacta sunt Mechanicarum artium præclara fundamenta; Poëticæ item,quæ penè uulgaris res est, grauissimam explicationem; certè Oratoriæ artis naturam, partes omnes, præcepta, ac vsum omnium, qui vnquam scripserunt,ingeniosissimè tradidit. In Dialectica verò arte & si inductiones, & quædam definitionum initia Socrati, ac Platoni tribuuntur; totam tamen ratiocinandi disciplinam, qua in parte tota penè vis, ac difficultas artis posita est, adiuncta etiam locorum doctrina, ipse primus & inuenit,& ita persecutus est, vt nemo post eum quicquam,quod alicuius momenti sit,adijcere potuerit. Philosophia verò de moribus, quam multi inuentam à Socrate, à Platone excultam asserunt, ab vtro, quæso, veriùs, castiùs, ingeniosiùs, & ad vsum accommodatiùs tradita est? vtram vtiliorem iudicauit Christiana Respublica, quæ diuino numine edocta sinceriſſimam de uita, ac moribus doctrinam profitetur? Iam in Naturali Philosophia,nemo est, qui Platonem longè inferiorem fuisse non fateatur: tanta enim est,tamque profunda in omni rerum naturalium genere Aristotelica doctrina; vt quod nobis natura inuidisse,ac occuluisse videri potest,ipse vnus inuenisse, & aperuisse videatur.

1. Metaph. cap.1.

Quàm accuratè Aristoteles omnes disciplinas tradiderit.

1. Metaph. cap.6. tex. 5. & 13. Meta. cap.4. 2. Elench. cap. ult. Laërt. in Pla. Aug. 8. de ciuit. Dei c.4.

At concedamus (inquiunt) Aristoteli naturæ cognitionem, certè Plato de diuinis rebus (quod erat primum contrariæ opinionis caput) plura scripsit, & reconditiora. Verùm si haberemus omnia Aristotelis volumina, id forsitan concedendum non esset. Namque Laërtius refert scripsisse Aristotelem tres libros de Philosophia, qui ad nos non peruenerunt. Cicero in primo libro de Natura Deorum quædam de diuinis rebus citat ex Aristotele in 3. lib. de Philosophia nomine tertij, quæ in hoc opere non habentur. In 2. etiam lib. vtitur argumento Aristotelis ad diuinam prouidentiam confirmandam, quod in libris, qui extant, non legitur. Eusebius quoque Cæsarienſis libro 11 & 14. de præparatione euangelica inserit quædam fragmenta libri 7. & 8. de Philosophia Aristotelis, & alia alibi ex eodem auctore citat, quæ etsi ad primæ Philosophiæ doctrinam pertinent, non tamen reperiuntur in hoc opere. Taceo librum de Mundo ad Alexandrum, qui si ab Aristotele editus est, vt quidam boni auctores existimant, satis indicat Aristotelem multa de diuina natura, de beatis mentibus, de prouidentia, de animorum immortalitate,

Pleroſque libros de diuinis rebus ab Arist. conſcriptos ad nos non peruenisse.

Laërt. in Ar.

Euseb.lib. 11 cap. 1. & lib. 14.cap.7.

Aristotelis liber de Mundo ad Alexãdrum.

In his est Iustinus Martyr in Orat. parænet. ad Gentes.

talitate,& aliis huiusmodi rebus fusiùs scripsisse,quæ in illud quasi compendium faciliori, & gratiori stylo prętermissa etiam disputationum molestia in gratiam Regis collegit. Non desunt quoque ex Recentioribus, qui verisimile putent libros quatuordecim, qui De secretiori parte diuinæ sapientiæ secundum Aegyptios inscripti sunt, & ex Græco in Arabicum primò conuersi tempore Leonis 10. in bibliotheca Damascena inuenti referuntur, Aristoteli esse ascribendos: qui si ab eo conscripti sunt, nihil iam reperiri posse existimant apud Platonem ex Philosophia externorum desumptum, quod accuratiùs etiam ab Aristotele traditum non sit. Atque hos libros suspicantur ijdem significasse D. Thomam in Opusculo de vnitate intellectus contra Auerroëm, cùm testatur se vidisse quatuordecim libros Aristotelis de substantijs separatis nondum in latinum conuersos, qui continerent explicationem multarum quæstionum de Deo, & anima rationis participe, quæ in Physicis, ac Metaphysicis non satis videbantur explicatæ. Nos tamen, quibus hoc verisimile non videtur, libenter quidem concedimus Platonicis plura de diuinis rebus Platonem scripsisse: verùm illud adiungimus, dubium non esse, quin Plato plura etiam in eo genere peccauerit, vt propriis locis facile erit intelligere. At præstat, vt ipse in Theæteto ait,pauca benè, quàm multa malè definire. Qua in re ingenij Aristotelici præstantia iustiùs commendari potest, quòd ea pauca, quæ scripsit de diuina natura, cæterisque substantijs à materia separatis, adeò egregia sunt pene omnia, vt nullum propè dogma de ijs rebus à Theologis vsurpetur (si tamen naturali lumine compertum sit) quod illi è libris Aristotelicis non hauserint. Itaque parùm refert, quòd Platonem eius sectatores Diuinum, Aristotelem verò Dæmonium, quasi medij cuiusdam ingenij inter diuinum, & humanum appellauerint. Nec enim id rectè ex eo colligas, quòd ille plura de rebus diuinis, quàm Aristoteles scripta reliquerit; nisi veriùs, & acutiùs de ijs rebus scripsisse confirmes.

Carpẽtar. in eosdem lib.

D. Tho. Opusculo. 16. Sectione 1.

Libri de diuina sapientia secundũ Aegyptios.

Et si Plato de diuinis rebus plura scripsit, plura tamen peccasse.

Quòd verò Aristoteles Platonis ingenio contentus fuit, Plato autem plura cognoscendi causa multas regiones peragrauit;ad sciendi studium potiùs, quàm ad ingenium referendum est. Quin si Plato ex tam longa peregrinatione tantam externæ Philosophiæ cognitionem in Græciam reportauit, quid opus erat Aristoteli, vt Philosophiæ causa peregrinaretur, relicta Platonis Academia, & aliorum insignium Philosophorum Socratis olim discipulorum familiaritate, eo præsertim tempore, quo magis,quàm vnquam aliàs Athenæ Philosophiæ studijs floruerunt.

Quare Aristoteles discendi gratia peregrinatus non sit.

Ad id verò,quod extremo loco pro Platone afferebatur,non negamus dandam esse Platoni palmam eloquentiæ, quòd is in ea re magis se exercuerit: Aristoteles verò,etsi mirabili proprietate,ac grauitate verborum vsus est, tamen intelligentiæ rerum studiosiùs incubuerit. Id,quod ipse Aristoteles non obscurè significat 2. Politicorum libro. Socratis, inquit,sermones(hoc est,Platonis vbique Socratem inducentis) nimis elaborati

Defertur Platoni eloquentiæ palma.

2. Polit. c. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

borati sunt, & compti, & qui rerum nouarum tùm inquirendi studium præseferant: sed difficile fortasse est rectè omnia præstare; quasi dicat, adeò studiosè consectanti orationis splendorem difficile esse rerum etiã perfectam cognitionem consequi. Quod verò attinet ad ea lumina orationis, quæ in eruditione posita sunt, nemo inferiorem fecerit Aristotelem, qui eius scripta perlegat, nisi quòd eniteat magis eruditio, & varia multarum rerum notitia Platonici sermonis lepore condita. Id, quod in causa est, vt non pauciores humanarum literarum professores, quàm Philosophi sibi quasi iure suo Platonis lectionem vendicent.

Cur Plato à non Philosophis etiam legatur.

Denique cùm Cicero, & D. Augustinus Platonem excipiunt, nisi alia loca inuenirentur, quæ magis Platoni fauerent, dici posset, id eos non iudicij faciendi de vtroque, sed potiùs declinãdi causa dixisse; vt qui nullam de Platonis ingenio sententiã ferre voluerint, cùm Aristotelem omnibus anteponebant; quicquid omninò de eorũ comparatione dicẽdum uideretur. Verùm cùm illi quibusdam alijs locis perspicuo iudicio Platonem Aristoteli præferant; respondendum est, non mirum id esse, cùm ambo Platonem, non solùm doctrinę causa, sed magis forsitan eloquentię ab ineunte ętate velut præceptorem summo studio coluerint; Aristotelem verò seriùs, ac leuiùs, & solius cognitionis rerum causa legerint: quanquam vix causa hęc ad D. Augustinum deferri potest, qui parum admodum in lectione Aristotelis versatus fuit. Itaque non est, cur Platonis ingenium propter eorum iudicium Aristotelico anteponendum sit, præsertim cùm reliqua fermè Philosophorum schola reclamet, eorũ præcipuè, qui vtrunque Philosophum diligenter, & considerate euoluerunt. Satis nobis sit, quòd Cicero Platoni addictissimus nunc maximè admiretur Aristotelem, nunc illum dicat virum singulari ingenio, dicendi etiam copia, & suauitate incredibili; alias nihil eo fuisse acutius, nihil in rebus vel inueniendis, vel iudicandis acrius.

Cur August. & Cic. Platonem Aristotelis anteposuerint.

Quo loco Aristoteles à Cicerone sit habitus.

Quibus eisdem penè titulis illum insignem facit plerisque locis Augustinus Platonici nominis non minùs studiosus. Satis igitur videtur confirmatum esse, ingenium Aristotelis cęterorum omnium Philosophorum ingenijs esse præferendum.

Quo ab Aug.

Quin etiam addiderim, non deesse magnę authoritatis viros, qui Aristotelem ingenij causa præter modum laudibus efferant. Nam, vt alios omittam, Philoponus egregius auctor nõ solùm asserit Aristotelem nullam partem Philosophię imperfectam sua explicatione reliquisse, propriaque fretum solertia vniuersam castigasse, optimisq; præceptis instruxisse; sed etiam in ea humanum captum excessisse. Auerroës item, qui ab eius diligenti explanatione commẽtatoris cognomine appellatus est, operum Aristotelis præstantiã admiratus, nõ dubitat hoc elogio Philosophum commendare; vnum esse Aristotelem, qui credi debeat regula, & exemplar à natura exhibitum, in quo summa perfectio, quę homini in mortali vita degenti naturaliter contingere potest, eluceat, ac demonstretur,

A Philopono.

Philop. in præmia Arist.

Ab Auerroë.

Auerr. in præmio Phys. 3. meteorol. non longe à fine 3. de anima cõm. 1. & alijs locis.

stretur, tantam ingenij vim miraculum quoddam esse; eumque, qui hac mentis felicitate præditus est, diuinum magis, quàm humanum appellandum esse. Quę laudes etsi modum excedunt, vt præfati sumus, cò tamen à nobis commemoratæ sunt, vt intelligas quãtum Veteres Aristotelis ingenio tribuerint. Sed iam quæ fuerit Aristotelica ratio Philosophandi videamus.

De ratione philosophandi Aristotelis. CAP. IIII.

PHILOSOPHIA, si vim [a] nominis spectes, nihil est aliud, quàm amor, studium've sapientiæ; si verò rem, cui, [b] auctore Pythagora, hoc nomen inditum est, idẽ est quod sapientia. Itaque Philosophia non est actus, habitus've voluntatis, vt nomen præsefert, sed intellectus. Quem habitum, cùm Pythagoras in se imperfectum esse experiretur, [c] rogatus à Leontio Phliasiorum principe qua maximè in re sapiens esset, respondisse fertur se non esse σοφὸν, idest, sapientem, sed φιλόσοφον hoc est sapientię studiosum. Hinc nomen sapientis, quo plerique superiorum ad inanem gloriam, aut quæstum abutebantur, in nomen Philosophi mutatum est, & sapientię in Philosophię. Itaque differt Philosophia à sapientia non aliter, quàm sapientia inchoata à perfecta, & absoluta, propter quam nominum cognationem sæpe alterum vocabulum pro altero vsurpatur. Ita fit, vt nomine Philosophorum nonnunquam significentur ij, qui nondum perfectam rerum cognitionem sunt assecuti, vt cùm Aristoteles primo huius operis libro ait cognitionem effectorum, & ignorationem causarum impulisse homines, vt philosopharentur, hoc est, vt causas rerum inuestigarent: & cùm Plato in conuiuio scribit, nec sapientes, nec prorsus ignorantes esse Philosophos, sed eos, qui medio quodam modo se habent. Aliàs autem significantur ij, qui perfectam rerum intelligentiam sunt consecuti, vt cùm Aristoteles Philosophum à Dialectico distinguit, & Philosophiam in varias scientias distribuit; quo pacto Philosophia, vt Ammonius ex Platone colligit, est cognitio rerum, vt sunt, seu quod eodem redit, perfecta earum intelligentia. Nam definitio illa, qua Stoici dicunt Philosophiam esse rerum diuinarum, humanarumque scientiam, non conuenit in quamlibet partem Philosophiæ, sed in omnes simul, vt nomine humanarum rerum intelligamus inferiores, nobisque familiares, nomine autem diuinarum, superiores, & ab humano consortio remotiores.

Philosophiæ etymologia.

Pythagoras non se sapientem, sed Philosophum nominat.

Quid differat sapientia, & Philosophia.

Philosophiæ definitio ex Platone.

Ex Stoicis.

Postquam igitur rudis adhuc illa Priscorum & (vt Aristoteles vocat) balbutiẽs Philosophia expressiorem in Socrate formam accepit, tria præcipua Philosophorum genera ex Ionica familia orta sunt; tametsi ante Socratem quædam eorum semina, aut etiam, quod ad rem attinet, non parua

Philosophorum sectæ ex Ionica familia.

a Cic. 2. Of. fic.

b Aug. 8. de Ciuit. Dei cap. 2. Cic. 5. Tuscul. Laërt. in præf. uitarum.

c Aug. loco cit. Laërt. in Pythag. ex Sosicrate, & loco cit. ex Heraclide Põtico. Lact. lib. 4. cap. 2. & 14. Cic. 5. Tusc. Quint. lib. 12. cap. 1.

1. Metaph. cap. 2.

Plato in conuiuio sect. 8.

Vt 1. Topic. cap. 2. & 4. Metaph. cap. 2. tex. 4. 5. & 6.

Ammon. in prædic.

Vt refert Plutarch. initio operis de placitis Philosophorum.

2. Metaph. c. 7. tex. 51.

Universidad de Deusto
Biblioteca

parua incrementa præcesserunt; Academicorum, inquam, Stoicorum, & Peripateticorum. Nam Epicurei, etsi quartum genus quoddam Philosophorum constituunt; non ab Ionica tamen, sed ab Italica familia prodiisse censentur: & cùm omnia ad voluptatem retulerint; digni sunt, qui è Philosophorum choro eijciantur. Ionicam familiam eam vocant, cuius caput fuit Thales, à Mileto Ionię vrbe clarissima Milesius appellatus, cui ex ordine successerunt Anaximander, Anaximenes, Anaxagoras, Archelaus, Socrates. [a]Italicam eam appellant, cuius author fuit Pythagoras, qui etsi Samius fuit patria, vt plerique volunt, quia tamen in ea parte Italię, quę nunc Calabria, olim Magna Græcia dicebatur, Philosophiam professus est, Italicę familiæ princeps fuit appellatus: cui successit Thelauges filius, ei Xenophanes, huic Parmenides, Parmenidi Zeno Eleates, Zenoni Leucippus, ei Democritus, quem audiuit Nausiphanes Epicuri præceptor.

Epicurei reijciuntur.

Aug. de uit. Dei li. cap. 2. Laër. in præf. rum. Euseb. Cæsar. 14. præpar. lib. cap. 2. & a multis.

Italicæ familię caput Pythagoras.

a Augustin. Laërt. loco cit. & in Pythag.

Atque Academicis quidem Gymnasium Platonis nomen dedit, ipse verò Plato philosophandi normam, & auctoritatem. Docuit enim Plato in Academia nemoroso quodam Athenarum suburbano, quod ab Heroë Academo nomen accepit, vt Laërtius scribit, atque ea ratione docuit, vt more Socratis nihil asserendo, totus in inquisitionem veritatis incumberet; quæ fuit Academicorum propria philosophandi ratio. Placuit enim Platoni Socratis ironia, qua scientiam dissimulans in omnem partem se vertebat disserendo, nihilque ex se, sed aliorum confessione concludebat; quod plerique eius sectatores factum ideo putarunt, quia de rebus omnibus dubitasset; tametsi qui illi in Academia vsque ad Arcesilam successerunt (quorum primus fuit Speusippus eius ex sorore nepos, secundus Xenocrates, 3. Polemon, 4. Crates Arcesilæ præceptor) dissimulationi potiùs scientiæ, quàm dubitationi id tribuerunt. Arcesilas verò, cùm Pyrrhonis Sceptici nihil approbantis sententiam amplexus esset (si vlla tamen sententia esse potest nihil approbantis) primus omnium in Academia docere cœpit, nihil esse κατάληπτον, idest, comprehensibile, sed omnia incerta, & quæ percipi nullo modo possent, idque Platonem ex persona Socratis docere voluisse, cùm nihil ex se, sed ex aliorum confessione scriptum reliquisset. Cui philosophandi rationi qui addictiores fuerunt, σκεπτικοὶ, & ἐφεκτικοὶ, hoc est consideratores, & (vt sic dicam) cohibitores dicti sunt, quia metuentes ne quid falsum admitterent, de rebus omnibus hæsitabant, & à quauis assertione assensum cohibebant; quo titulo illi à Dogmaticis distincti sunt, qui certa dogmata in Philosophia sequebantur. Hinc orta est distinctio Academiæ in veterem, & nouam ab ijs vsurpari cœpta, qui contendebant mitabilem hanc ἀκαταληψίαν ab Arcesila inductam superioribus Academicis non placuisse. Itaque Arcesilas renouato more illo disserendi Platonico, quem superiores Academici reliquerant, caput nouæ Academię haberi cœpit, cui successit Lacydes Euandri præceptor, Euandro Egesimus,

Academicorum princeps Plato.

Hieronym. in libello contra Iouinian. Aug. de ciuit. cap. 12. Laër. in Plat. & fat. uitarum Cic. Acad. edit. lib. alijs loci.

Socratis ironia.

Laërt. in Platone, Arcesila, & alijs locis.

Idē in præfat. uitarum, Aug. de ciuit. Dei cap. Lege Laër. lib. 3. cap.

Arcesilas. Pyrrho.

Sceptici, & Ephectici.

Dogmatici.

Academiæ ueteris & nouæ distinctio.

Laër. li. 3. Cic. Acad. 1. edit. lib.

Eusebius loco cit. Egesimus, cuius auditor fuit Carneades, à quo 3. Academia propterea dicitur instituta, quòd & Academicum disputandi morem languentem excitauerit, & ἀκαταληψίαν ita retinuerit, vt dixerit tamen aliquid esse certi, & quod approbari possit. Esse enim aliquid probabile non impeditum, cui sapiens sine temeritatis, aut leuitatis nota assentiatur. Quam sectam retinuerunt Clitomachus Carneadis auditor, & Philo huius discipulus, in quo ferè apud Græcos Academia desiit. Ac referunt quidem Academici originem suæ Philosophię non modò ad Platonem, & Socratem, sed ad veteres etiam illos Empedoclem, Anaxagoram, Parmenidem, & Xenophanem, quòd nonnunquam dicant abstrusa esse omnia, nihilque omnino, quale sit, percipi posse. Sed quanta calumnia id faciant Academici, quamque absurda sit eorum philosophandi ratio, alio loco ostendemus. Nunc satis sit nosse hoc genus Philosophorum, Arcesilam præsertim, eiusque sectatores, non secus commouisse, ac concitasse bene constitutam Philosophiam, quàm a Tyberio Graccho (vt Ciceronis exemplo vtar) Romanæ Reip. otium perturbatum est. Desperata enim perceptione, siue comprehensione veri, nihil est, quòd quisquam sapientiæ, quæ nulla futura sit, dare operam debeat; inane fuerit Philosophorum, non solùm studium, sed etiam nomen; nec secus facient, qui verum inuenire enitentur, quàm si volantia (vt ait Aristoteles) insequantur: quod & cum naturali sciendi desiderio, quod non frustrà datum est, & cum euidentissimis experimentis apertè pugnat. Illud etiã absurdissimum ex hac philosophandi ratione sequitur, nihil esse, quod quisquam natura sua laudandum, aut reprehendendum possit dicere, sed solis legum statutis virtutes, & vitia metienda esse; quo quid indignius humana natura, quid etiam seditiosius dici potest? Denique in hoc maximè Philosophorum genus conuenit illa Diui Pauli reprehensio; Euanuerunt in cogitationibus suis. Cùmque plurimæ hæreses in peruersam aliquam philosophandi rationem referri possint, quàm multa opinionum monstra ex hac mentis inconstantia, affectusque libertate prodierint, satis intelliget, qui superiora secula percurrerit: certè nostra ętate in hanc ferè desinit licentia Lutherana, vnde Adiaphori, & qui specioso nomine libertatis conscientiæ se protegunt, denique Gentilitas, & Atheismus.

3. Academię caput Carneades.

Academici ad quos referât originem suæ Philosophiæ.

Incommoda Academicę sectæ.

4. Metaphy. cap. 5. tex. 11.

Paul. ad Roman. 1. Tertullianus aduersus Hermogenem.

Quàm multæ hæreses ad Academiam referri possint.

Stoici ἀπὸ τῆς στοᾶς, idest, porticu nomen acceperunt. Docuit enim Zeno Citticus Stoicorum princeps in quadam Athenarum porticu, quæ ποικίλη (quod latinè est varia) à picturę varietate dicebatur, cuius philosophandi ratio, etsi in aliis præcesserit, in eo tamen excelluit. Nam cùm Antisthenes Socratis auditor magis amasset in præceptore cõstantiam vitę, ac morum, quàm liberam illam in quamcunque partem disputandi consuetudinem, quę Platoni placuit; eò rigoris, ac inhumanitatis processit in Philosophia, vt duram, ac rigidam Cynicorum sectam à mordendi, reprehendendi'ue consuetudine caninam appellatam instituerit. Anti-

Laërt. in Zenone Cittieo, & in præfat. uitarum. Euseb. loco cit. Cic. in Acad. & alii.

Stoicorũ princeps Zeno Citticus.

Antisthenes Cynicæ sectæ parens.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quo pacto Zeno Stoicorum secta inuexit.

Academicorũ dogmata.

Stoicorum.

stheni ex ordine succesſerũt Cynicus Diogenes, & Crates Thebanus, qui rationem eandem philoſophandi, non modò retinuerunt, ſed etiã auxerunt. Hanc duritiem, & ſeueritatem cùm magna ex parte approbaſſet Zeno Citticus Cratetis diſcipulus, ſimulque diſputandi ambitione commotus aſſiduè ἀκαταλήψιαν Arceſilæ condiſcipuli euertere conaretur (audiuit enim & Polemonem, cuius diſcipulus fuit Arceſilas) Cynica Philoſophia ad humaniorem formam reducta, ſectam peculiarem inuexit, contrariam omnino Academicorum Philoſophiæ. Nam cùm Academici, quod ad cognitionem attinet, nihil percipi poſſe aſſererent; quod uerò ad affectum, nihil ſuapte natura honeſtum, aut turpe, ſed humano duntaxat inſtituto, & voluntate dicerent; & in res etiam, quæ ſupra nos ſunt (de quibus eadem ratione ambigebant) impij, & iniurioſi eſſent: Stoici contrà tam multa vt certa, & indubitata admittebant, vt ſomnijs etiam fidem habendam dicerent; tanta ſeueritate turpia ab honeſtis, & omnino mala à bonis diſcernebant, vt quoduis delictum nefarium ſcelus eſſe contenderent; peccata quippe omnia, quia contra rationem eſſent, paria eſſe, nec minus peccare eum, qui gallum gallinaceum, cùm opus non eſſet, ſuffocaret, quàm qui patrem occideret; neminem præditum eſſe virtute, qui affectu aliquo etiam miſericordiæ, aut clementiæ, aut gratiæ vel minima ex parte moueretur. Denique adeò humana diuinis ſubiecta eſſe aſſerebant, vt in extremam ſuperſtitionem inciderent. Omnia enim fati neceſſitate fieri aſſeuerabant, & vſque eò inſaniebant, vt vitia etiam quantumuis grauia ab hominibus patrata Deo tribuerent. Quorum peruerſa ratio philoſophandi, quam alijs locis impugnabimus, occaſionem dedit hæreſibus quamplurimis, cuiuſmodi fuit Manichæorum, & noſtra ætate Lutheranorum, in quorum ſectam confluxit omnium errorum colluuies.

Peripatetici.

Ratio philoſophandi Ariſtotelica.

At Peripatetici, quorum origo ſuprà expoſita eſt, vt auctore Ariſtotele mediam quandam viam ingreſſi ſunt vtraque extrema declinata, ita veram, & germanam philoſophandi rationem inuenerunt. Ariſtoteles enim ſummo ingenio, atque iudicio quaſi arbiter ſedens inter diſſentientes ſuæ ætatis Philoſophos, Academicos præſertim & Stoicorum parentes Cynicos, eam Philoſophandi normam tradidit, qua, & effrænatam aliorum licentiam coërceret, & aliorum duritiem, & pertinaciam retunderet. Docuit enim plurima eſſe ex ſe certiſſima, & indubitata, quæ vocauit per ſe nota; alia verò, quæ eorum perſpicuitate certa eſſent, & quæ conuelli nullo modo poſſent, in quibus artium omnium, & ſcientiarum præcipua dogmata conſiſterent; alia deinde, quæ etſi certa eſſent natura ſua, poſſent tamen admittere aliunde inconſtantiam, quod etiam genus rerum Philoſophorum curæ ſubiectum eſſe voluit. Denique alia vtrãque in partem ex æquo poſſe cadere, de quibus iam vt nulla eſſet certitudo; ita neque ſcientia, aut ars vlla. Atque vt in doctrina veri inueniendi rectiſſimam, & tutiſſimam viam docuit; ita & in morum diſciplina. Coniun-

cap. 1.

Ariſtot. in Analyticis, Topicis, 4. Metaph. & alibi ſæpe.

Ariſtoteles 2. Eth. ad Nicomachũ, & alibi.

Coniunxit enim virtuti affectus ad mediocritatem redactos, quòd eſſent officiorum exercitationi non parum vtiles, multarumque inſignium actionum inſtrumenta à natura tributa. Denique de diuina natura multa præclarè docuit. Quanquam enim non attigit penitus interiora illa, quæ diuina reuelatione nobis nota ſunt; & in ijs, quæ humano ſenſu intelligi poſſunt, nonnulla peccauit; in impietatem tamen, aut ſuperſtitionem Academicorum, & Stoicorum non eſt prolapſus. Ita factum eſt, vt cùm Peripatetica diſciplina cæteras Philoſophorum ſectas ſumma auctoritate correxerit; à ſola penè doctrina fidei, chriſtianaque Philoſophia emendata ſit. Nec verò in ijs tantùm artibus, quæ in rebus verſantur, principatum obtinet doctrina Peripatetica, ſed in dicendi etiam, diſſerendique tradendis facultatibus. Nam etſi ipſe dicendi vſus maior fuit in Academia, è cuius ſpatijs Cicero ſe oratorem extitiſſe gloriatur; ad Philoſophum tamen, quatenus Philoſophus eſt, non dicendi vſus, ſed conſtitutio artis dicendi ſpectat, quę à nullo Philoſophorum accuratiùs, quàm ab Ariſtotele tradita eſt. In diſſerendi autem facultate, etſi plerique ſunt, qui Stoicis primas deferant, quòd diſſerendi formas omniũ diligentiſſimè ſint perſequuti; id tamen magis ob præceptorum multitudinem, & ſubtilitatem, ſeu, vt verius dicam, tenuitatem, quàm propter doctrinę præſtantiam dictũ crediderim. Tradidit enim Chryſippus Stoicorum in hac re princeps plurima, & exquiſitiſſima diſſerendi præcepta, quorum cauſa ſæpe Stoici apud Ciceronem Peripateticis inſultant, eosq; quaſi tardos in arte diſſerendi contemnunt. Sed primùm facile eis fuit multis, ac præcipuis diſſerendi præceptis ab Ariſtotele traditis multa etiam addere, ſeu potiùs ex Ariſtotelicis quaſi fontibus diducere. Deinde Stoici ſola iudicandi parte aſſumpta totam inueniendi rationem reliquerunt; Ariſtoteles non ſolum inueniendi methodum primus inuenit, ſed totam etiam iudicandi rationem ita emendauit, auxit, atque fundauit, vt eius quoque auctor meritò & dici, & haberi debeat. Poſtremò aliud eſt, grauiter, moderatè, & accommodatè ad vſum, diſserendi præcepta tradere, quod fecit Ariſtoteles; aliud nullo pondere rerum, nulla habita ratione vtilitatis per infinitas concludendi formulas, quas vſus neſcit, expatiari; quod vt nulli acutiùs, quàm Stoici, fecerunt, ita nulli ſpinoſiùs, & inutiliùs. Quocirca parum refert, quòd illi Peripateticos quaſi tardos in diſſerendi ratione irrideant, cùm magis ipſi ridendi è toto terrarum orbis theatro cum tota penè ingenti illa Chryſippi bibliotheca multis iam ſeculis eiecti ſint, ſolaque Ariſtotelis Dialectica teratur manibus, ſola in Philoſophorum ſcholis audiatur. Quapropter cùm ratio philoſophandi Ariſtotelis tanto interuallo cæteras anteierit; mirandum non eſt, ſi Peripatetica doctrina morte Ariſtotelis, Theophraſtique eius ſucceſſoris, & Academicorum auctoritate (quę eo tempore ingens erat) longo annorum ſpatio ſuppreſſa, & penè ſepulta, inuentis tandem, ac cognitis libris Ariſtotelis tanta ſeſe luce extulerit, vt breui diſ-

Vt Aug. contra Creſcon. c. 19. Cic. de Clar. Orat.

Vt 3. de finib.

Cic. in Top. ad Trebat.

2. Elench. c. vltimo.

Cic. de Orat. ad Brut.

Præfertur cæteris Peripatetica doctrina.

Cur primæ partes in Dialectica Stoicis deferantur à quibuſdam.

Inueniendi methodũ prætermiſſam ab Stoicis.

Auctoritas doctrinæ Ariſtotelicæ quãta.

iectis Academicorum, & Stoicorum tenebris omnes totius Orbis scholas obtinuerit, eumque locum in Christiana Republica (quod maximæ auctoritatis argumentum est) sit consequuta, vt eius tantùm alumni insignibus Doctorum Philosophię ornandi iudicentur.

Cur prisci Ecclesiæ Doctores Academiæ veteris, & Stoicam doctrinam Peripateticæ anteposuerint.

CAP. V.

Platonis doctrinam anteponi ab Aug.

NON est tamen silentio prætereundum hoc loco, quantò aliter prisci Ecclesię Doctores de Aristotelica doctrina videantur sensisse, ne causa huius rei non cognita verioris Philosophię Magistris repugnare videamur. Etenim Augustinus clarissimum Ecclesię Occidētalis lumen (ab eo enim, quasi recentiori potissimùm exordiar) Platonis doctrinam non modò ingenij causa, de qua re antè dictum est; sed veritatis, & soliditatis doctrinę, qua de nunc agimus, ita cæterorum omniū doctrinis prætulit, vt sæpe dixerit, Platonicæ familię Philosophos facillimè omniū, pauciſq; mutatis posse fieri Christianos, quòd eorum disciplina cum Christiana maximè consentiat. Hieronymus verò summę eruditionis, ac præcipuę auctoritatis Doctor videtur Stoicos cęteris prę ferre, quòd in plerisq; cum nostra, idest, cælesti disciplina concordent. Eius prę ceptor Gregorius Nazianzenus, cui singularis diuinarum litterarum cognitio Theologi cognomen peperit, vsque adeò Aristotelis doctrinam deprimit, vt theologum hominem instruens in hæc verba prorumpat; Nimis humana, atque abiecta huius viri dogmata confuta, & cæt. Epiphanius libro 2. contra hæreses scribit, nouos quosdam Aristotelicos à præceptore suo Aristotele veneni iaculationem sibi ipsis affricuisse, & Spiritus Sancti innocentiam, ac mansuetudinem perdidisse. Et lib. 3. doctrinam Aristotelicam fabulamentum appellat; Hæc, inquit, tollunt totum syllogisticum verborum tuorum, o Aëti, fabulamentum; & fieri non potest, vt nos impellas, vt discipuli fiamus præceptoris tui Aristotelis. Tertullianus multò his antiquior, & D. Cypriano iudice Latinorum scriptorum optimus, miserum vocat Aristotelem doctrinæ causa, aliisque huiusmodi conuitijs, vt hominem in philosophandi ratione infelicem, sæpe exagitat. Denique Iustinus Martyr primitiuæ Ecclesiæ egregius Philosophus, in ipsa prima Christianæ familiæ institutione, non contra Platonem, non contra Stoicos peculiarem librum scribendum putauit; sed contra vnum Aristotelem, vt eius dogmata refelleret. Hæc fortasse non immeritò dicat aliquis nostro instituto aduersari.

Stoicorum ab Hieronymo.

Carpitur Aristotelica.

8. de Ciuit. Dei per multa capita.

Vt in epist. ad Dioscor. quæ est 56. & in lib. de vera relig. c. 4.

Hieron. in Isaiā ad c. 11.

In Oratione 1. de Theol. contra Eunomianos. Hæresi 69.

Hæresi 76.

Tertull. lib. de præscriptionibus aduersus hæreticos.

Liber inscribitur de quorundam Aristotelis dictorum reprehensione.

Verùm is si maturè rem expendat, apertè intelliget non esse nostrum, seu potiùs totius Orbis hac ætate iudicium Patrum iudicio contrarium. Nam

Quæ videantur Aristotelica doctrina aliena à nostra disciplina.

Nam si Aristotelis dogmata prima quidem specie spectentur, & cum veteris Academię, ac Stoicorum decretis conferantur, nulla magis videbuntur abhorrere à Christi Seruatoris nostri doctrina.

Si enim de vita, & moribus sit quęstio, nemo dubitabit Stoicorum disciplinam similiorem videri nostræ. Aristoteles enim eum solum dicit beatum, qui cum actione virtutum, satis bonorum corporis, & fortunę possideat: Stoici verò bonum virum beatum esse pronunciant, etiā si in Phalaridis tauro cōcremetur, quod planè cum doctrina Christi uidetur consentire, qui beatos esse docet eos, qui labores, & ęrumnas propter virtutis cultū perferunt. Quocirca Enchiridion Epicteti nobilissimi Stoici, vt eum appellat Augustinus, Institutio quędam videri potest hominis Christiani ad veram felicitatem contendentis, quòd sola animi bona curare doceat.

Nazianz. ad Philagrium.

9. De Ciuit. Dei c. 5.

Si verò quęstio sit de Mundi origine, de Animorum immortalitate, de bonorum prę mio, & pœna malorum, atq; omnino de vniuersa Dei prouidentia, quę sunt Christianæ religionis prę cipua fundamenta; nemo non putabit, si modò prima quasi superficie rem consideret, Platonicam doctrinam plurimùm cum nostra conuenire; Aristotelicam à nostra valde alienam esse. Docet enim Plato, quemadmodum & fides orthodoxa, Mundum initium habuisse, quem tamen Aristoteles ab omni ęternitate fuisse non solum affirmat, sed etiam forsitan se demonstrasse putat. Asserit nobiscum Plato animos immortales esse; at de ea re Aristoteles ambiguè, & inconstanter videtur loqui. Ponit Plato bonorum præmia, & malorum supplicia, atque ad omnia omnino Dei prouidentiam extendit, quemadmodum & nos: Aristoteles verò nec de præmio aut supplicio quicquam perspicuè scribit, nec peculiarem Dei prouidentiam in rebus, quæ gignuntur, & intereunt, videtur agnoscere.

In Timæo.

In Phædone, & sæpe alibi.

Denique si controuersia sit de ijs, quæ sunt supra humanum captum, solaque diuina reuelatione nota esse possunt, legimus in Platone productionem diuini Verbi, quod est arcanorum orthodoxæ fidei maximum, & alia pleraque eius generis mysteria, quæ in sacris voluminibus habentur: ea tamen Aristoteles non solùm non attigit, sed doctrina etiam sua videtur impugnare.

In Timæo.

Hac de causa, etsi ab exordio nascentis Ecclesiæ omnibus Philosophis repugnarunt catholicæ fidei Doctores, stultam esse docentes omnem sapientiam, quæ doctrinæ Christi aduersaretur; in id tamen præcipuè incubuerunt, vt Peripateticæ doctrinæ auctoritatem eleuarent. Didicerant quidem ex Christo Seruatore nostro Philosophos omnes fures fuisse, & latrones, quòd non essent ingressi per ostium fidei, diuinaque reuelationis, quæ per illum completa est; quòd multas Dei veritates in iniustitia detinerent; quòd plurimos errores pro veritatibus venditarent. Didicerant quoque ex Paulo cauendum esse, ne fideles deciperentur per Philosophiam, & inanem fallaciam secundum traditionem hominum, secun-

Cur prisci doctores magis insectati sint Aristotelem.

Ioan. 10.

Ad Rom. 1.

Ad Coloss. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Philosophorum error.

secundum elementa Mundi, & non secundum Christum. Verùm quia cæteri Philosophi fermè auctoritate humana, & traditione pugnabant; Peripatetici rationibus ijs, quas putabant ab ipsa rerum natura, earumque principijs, & elementis duci (quæ machina vehementiùs ciuitatis Dei muros quatiebat) quia item Platonici multa fidei dogmata nostris concedebant, Stoici vita, & moribus cum Christiana disciplina haud parum concordabant; vnus verò Aristoteles videbatur alumnis fidei, & rerum humanarum contemptionem, (quæ propria est Christiani pectoris) & Christum ipsum eripere; meritò quotquot ea ætate doctrinæ laude floruerunt, in vnius potissimum Aristotelicæ doctrinæ euersionem conspirarunt. Hinc factum est, vt quanquam in omnes Philosophos multæ à nostris edebantur apologiæ, multæ etiam ingerminabantur reprehensiones, & iustæ indignationis verba proferebantur; cuius generis

Reprehenduntur in genere Philosophi.

fuit illa Tertulliani sententia, Philosophos esse Hæreticorum patriarchas; & illa Gregorij Theologi, in Ecclesiam, velut quasdam plagas Aegyptiacas perniciosè irrepsisse Philosophos; & descriptio illa à Tertulliano cœpta, ab Hieronymo tradita, Philosophus est gloriæ animal, & populari aurae vile mancipium: in vnum tamen præcipuè Aristotelem, eiusq; sectatores hæc omnia, & libentiùs, & acriùs, & multò sæpius prodirent.

Tertull. uersus Hermogenem. Nazian. Orat. de de. in disp seruanda Hieron. epist. ad lianum, Tertull. de Anim.

Aristotelem minus errasse, quàm cæteros.

At verò si Philosophorũ placita attentiùs considerentur, planè perspicitur, in ijs ipsis, in quibus Aristoteles disciplinæ fidei repugnat, turpiùs lapsos esse cæteros; & nonnunquam illum videri errasse vbi, si rectè intelligatur, neq; hallucinatus omnino est, nec veræ doctrinæ aduersatur.

In Menone, Phædone, & sæpe alibi.

cap. 3. tex. 17.

Nam quod attinet ad sententiam de beatitudine, meliùs quidem sensissent Stoici, si quæstio esset de beatitudine in spe, de qua Christus Seruator noster loquitur, cùm beatos eos esse aserit, qui multa propter iustitiam patiuntur, non autem de beatitudine in re, vt dici solet, hoc est de

Matth. 5.

Sententia de beatitudine.

ipsa beatitudine in se ipsa, de qua omnes Philosophi loquebantur. Hoc enim pacto, cùm omnes quærerent, quibus in rebus posita esset huius vitæ beatitudo, meliùs loquutus est Aristoteles; præsertim cùm non crediderit ipsam humanæ beatitudinis esse ntiam constitui ex bonis corporis, aut fortunæ, sed hæc ad exercitium multarum virtutum, in quibus illa consisteret, necessaria esse; quo pacto dicimus necessarias esse homini manus, non vt homo sit, qui abscissis manibus homo est, sed vt sit perfectus, atque integer, omnesque humanas operationes exercere possit.

Ad finem.

cap. 8.

Estque huiusmodi Aristotelis opinio nostrorum Theologorum sententiæ planè consentanea, qui in supernaturali etiam hominis beatitudine bona corporis, & externa, vt accidentariam partem, requiri dicunt, qua parte Christus Seruator noster apud nos carere voluit, vt pro salute nostra sanguinem effunderet. Quocirca cùm humana omnia in hac vita tam sint obnoxia mutationi, & incõstantiæ; sapienter adiecit Aristoteles, eos, qui fruerentur beatitudine ea, quam tradiderat, nõ beatas esse mentes, sed beatos homines, hoc est, vt fert humana conditio, & natura.

In 4. sent. 49.

1. Eth. c. 10.

Quod

De Mundi origine.

Quod verò attinet ad controuersiam de Mundi origine, grauiter quidem in ea errauit Aristoteles, non solùm quia non fuit ex æternitate, sed etiam, quia neque forsitan totus in hunc modum esse potuit, quo à Deo conditus est, quod lib. 12. patebit: uerùm grauiùs errauit Plato, si illum ex elementis, quæ ab omni æternitate confuso quodã motu agitata extitisent (quemadmodum scriptum reliquit) in temporis aliquo initio factũ esse voluit. Quocirca plerique eius sectatores de absurditate huius sententiæ conuicti, nec luce Orthodoxæ fidei illustrati, ad Aristotelis sententiam confugiunt; nec aliud Platonem, quàm Aristotelem in ea re sensisse dicunt; sed tantùm vt fabrica Mundi ex æternitate cõditi intelligeretur, præmissam à Platone fuisse elementorum confusionem, quasi non ordinem temporis, sed naturæ, & cogitationis, quo partes priores sunt toto, in ea fabrica significauerit.

In Timæo.

Alcinous in Inst. ad Doct. Platonis c. 12. Simpli. 1. de cœlo, & alij plerique.

De animæ immortalitate.

In quæstione verò de animæ humanæ immortalitate clariùs quidem, quàm Aristoteles, locutus est Plato, etsi vterque immortalem esse docuit. Verùm si error fuit, vel potiùs culpa, obscuriùs de ea re loqui, quàm res tanta postulabat; apertiùs errauit Plato, qui omnes omnium hominum animas vel ex æternitate, vel initio tẽporis productas affirmat, easq; ex alijs corporibus in alia circuitu quodam migrare facit, nec veras formas existimat, sed quanque esse in suo, vt in naui gubernatorem: cùm tamen Aristoteles verissimè doceat veras esse formas, & perfectiones humani corporis, neque animam v.g. Socratis priùs extitisse in natura rerum, quàm corpus Socratis informaret, vt docet libro huius operis duodecimo.

De Prouidentia diuina.

Porrò in quæstione de vniuersa Dei prouidentia, non negamus Aristotelem pauca admodum, cursimque duntaxat, & quasi aliud agentem tetigisse; quidque sentiret de peculiari cura, & administratione rerum, quæ gignuntur, & intereunt, non satis explicasse, quòd fortasse nondum compertum haberet, quid in ea re dictaret naturalis ratio, quam vnam sibi ducem proposuerat; tametsi in libro de Mundo ad Alexãdrum apertè loquitur non modò de peculiari cura, quam Deus habet de rebus omnibus, quæ sunt apud nos, sed planè etiam de vindice eius iustitia in flagitiosos, & beneuolentia, ac fauore, quo prosequitur bonos, & qui bene, beateque viuere student: à quibus non abhorrent ea, quæ ab eo dicuntur extremo decimo de Moribus ad Nicomachum. At Plato etsi in eadem re multa scripsit, satisque suam sententiam aperuit; in multis tamen aduersatur veritati non solùm Catholicę fidei, sed etiam rationis naturalis, cuiusmodi est Pythagorica fabula de expiandis criminibus anteactæ vitæ in corporibus bestiarum, & his similia.

De rebus, quæ superant humanum captum.

Denique concedimus nihil Aristotelem scripsisse de productione diuini Verbi, quod tamen nõ errori, sed puræ ignorationi tribuendum est. At Plato ita eam malè intellectam ex diuinis literis in Timęum trãstulit, vt fons Arianorum meritò haberi possit, quo eodem nomine D. Thomas

mas[a] Origenem appellat, Platonicæ doctrinæ ſtudioſiſſimum. Equidem crediderim verum eſse, quod plerique[b] auctores aſserunt, hauſiſse Platonem ex ſacris voluminibus in Aegypto cognitionem diuinæ legis, librorumque Salomonis, & Prophetarum, quam eius ſcripta plerisque locis redolent. Verùm homo ethnicus humano ſenſu omnia intelligens, & fortaſse corrigere auſus, occaſio fuit quàm plurimis noſtrorum, vt in varios errores inciderent, quorum ille de productione diuini Verbi maximè inſignis fuit. Quocirca Tertullianus, alioqui Platonis ſtudioſus, conſiderans cunctas hęreſes ad eam vſque diem ex illius doctrina vel ortas eſse, vel auctas, & corroboratas, omnes ad illum, quaſi ad caput retulit his verbis: Doleo, inquit, bona fide, Platonẽ omnium hęreticorũ condimentarium factum. At Ariſtoteles, quia in humanam Philoſophiam nihil admittendum cenſuit, quod probare humanis rationibus non poſſet; maluitque in rebus diuinis tractandis citrà conſiſtere, quàm diuina oracula proprio iudicio interpretari; nullam ille quidem vel adumbratam Chriſti cognitionem tradidit; ſed tamen eius philoſophandi ratio & paucos admodum, aut propè nullos hęreticos peperit, & tam multa, tamque prędara documẽta naturali lumine cognita poſteritati reliquit, vt nulli ex hoſtibus ſuis Eccleſia Chriſti tam ampla, & pretioſa ſpolia detraxerit.

Platonẽ hauſiſſe multa ex ſacris litteris.

Platonem hæreticorũ condimentariũ.

a 1. p. q. 1. ar. 1.

b Aug. & ciui. Dei c. Iuſtinus M. tyr in Par. neſi ad gẽ. Cyrillus co. tra Iulian. & alii plu. mi.

In libro Anima.

Hæc cùm procedente tempore Eccleſię doctores apertiùs intelligerent, viderentque Orthodoxam Chriſti fidem non humanę ſapientię verbis, ſed virtute ſpiritus paulatim deiecisse omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei; nihilque iam eſse, cur tantopere à Philoſophis timendum videretur; tum demum cogitantes, qua ratione effici poſſet, vt illorum diſciplinę fidei obſequio, multisque fidelium commodis ſeruirent; quaſi mutata velificatione Peripateticam doctrinam prę-ferre; Academicam veterem, & Stoicam (de noua enim Academia, quia ſatis per ſe abſurda erat, parum curatum eſt à noſtris) in inferiorem locũ, ideſt, ſuum cogere cœperunt. Videbant enim Ariſtotelis errores perſpicuos eſse, & qui neminem laterent; cętera, quę ab eo tradebantur, egregia eſse, & quę mirum in modum pijs iuuandis, & hęreticis, ac Gentilibus coarguendis conducerent: contrà verò Academię veteris, & Stoicorum placita ſpecie religionis, & pietatis plurimos incautos decepiſse, & in varia hęreſum barathra prępcipites dediſse. Ita ſenſim curarunt, vt permiſsu, & authoritate vniuerſalis Eccleſię (quę in dies & cognitione rerum proficit, & fidelium ruinis fit cautior) ſolus penè Ariſtoteles in ſchola audiretur; ſolus in Philoſophia leges, & prępcepta daret. Qua ex re illud eſt cõſecutum, vt Ariſtotelica doctrina ſacrę fidei regulis correcta, & emendata, adeò benè merita ſit de Chriſtiana Republica, vt tota propemodum Philoſophia ſtet hodie Ariſtotelis vnius inſtitutis ſeruandis, & quaſi veſtigijs perſequendis. Ita perſpicuum arbitror, neminem, qui temporum rationem habeat, inſtitutumque priſcorum Patrum apud ſe perpen-

Qua ratione cœpit Ariſtoteles præferri cæteris.

perpendat, iudicaturum, contra eorum ſententiam feciſse nos, qui Ariſtotelicam philoſophandi rationem cęteris antepoſuerimus.

Nunc, vt ad ea veniamus, quę propriè hoc opus attingunt, ſeptem quaſi capita explicabimus, quibus totius tractationis ſumma continetur; auctoris inſtitutum; ipſius operis neceſſitatem; ſubiectum; dignitatem; utilitatem; inſcriptionem; & partitionem.

De inſtituto Ariſtotelis in hoc opere, ipſiusque operis neceſſitate, & ſubiecto.

CAP. VI.

INSTITVIT Ariſtoteles tradere in hoc opere cognitionem rerum earum, quę nec materia conſtant, nec in materia exiſtunt, omniumque attributorum, quę illis cum cęteris rebus ſunt communia. Quod vt aggrederetur, duabus cauſis adductus eſt. Vna, quia res, quæ ab omni materiæ concretione ſunt liberæ, peculiari indigebant tractatione, eoque magis, quòd earum natura à noſtris ſenſibus remotiſſima eſt, multoque à cæteris diſiunctior, quàm quæ diuerſis alijs ſcientijs explicantur. Altera, quia communia rerum omnium attributa in nulla cæterarum diſciplinarum tradebantur. Cùm enim quæque certum aliquod genus rerũ ſibi tractandum aſſumpſiſſet, quod inductione cernere facile eſt; reliquũ fuit, vt inſtituenda neceſſariò eſſet alia tractatio, in qua traderentur omnia, quæ cunctis rebus communiter conuenirent. Nec enim res, quæ in cæteris ſcientijs explicantur, ſola nominum ſocietate inter ſe conueniunt; ſed rationis etiam, & naturæ cognatione. Cur autem in ea potiùs ſcientia, quæ ageret de rebus materiæ expertibus, agendum fuit de communibus attributis rerum omnium, duplex eſt ratio. Vna, quia quæ communiter omnibus conueniunt, cùm analoga ſint, priùs natura de rebus materiæ expertibus dicuntur, quàm de ijs, quæ habent aliquam cum materia coniunctionem. Altera, quia cùm dicantur de vtriſque, nullam prorſus in ſuis rationibus materiam includunt, vt hac ex parte in cęteris ſcientijs, quarum omnis cura eſt de rebus materiatis agere, tractari non poſſint. Et quidem, ſi nullæ res eſſent materiæ expertes, vt rudis quorundam priſcorum Philoſophia putauit, communia hæc attributa à naturali Philoſopho tractanda forent, ipſaque Philoſophia naturalis prima eſſet Philoſophia, vt Ariſtoteles libro ſexto huius operis doctè animaduertit. De ijs enim rebus duntaxat communia illa dicerentur, quę materiam in ſuis rationibus includerent, quo fieret, vt nec ipſa quoque ſine materia explicari poſſent; quo pacto, quia res omnes naturales materia conſtant, ipſa etiam rerum naturalium communis ratio materiæ expers non eſt. Nunc autem, cùm naturalis Philoſophia viam aperuerit, vt res

Inſtitutum Ariſtotelis in hoc opere.

4. Metaph. c. 2. tex. 2.

Cur in hac ſcientia de cõmunibus rerum omnium attributis agẽdum.

Sublatis rebꝰ materiæ expertibus tolli Metaphyſicã.

6. Metaph. cap. 1. tex. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt res materiæ expertes in rerum natura necessariò esse fateremur;eadem ratione communium attributorum tractatio cœpit aliena intelligi à Philosophi naturalis disputatione, & qui antè sapientes, primíque Philosophi credebantur, iure, ac meritò suo nomine cœperunt dici Naturales, quòd vltra res materiæ participes non processissent.

Cur hæc scientia necessaria.

Philosophia.

Homo.

Inuento igitur harum rerum genere, non fuit illud à Philosophis vlla ratione prætermittendum. Primùm, ne earum rerum, à quibus cæterarum cùm existentia, tum perfecta cognitio pendet, nulla apud nos foret scientia,vanumque esset Philosophiæ nomen,quod notione sua diuinarum, & humanarum rerum, summarumque causarum veram cognitionem pollicetur. Deinde, ne homo, qui partim rerum corporearum, partim incorporearum naturæ particeps est (qua de causa ab alijs Nexus Dei,& Mundi: ab alijs rerum materialium,& immaterialium Horizon appellatus est) cognitione earum, cum quibus inferiore sui parte communicat, edoctus, ea ignoraret, cum quibus præstantiore portione conuenit; quod esset ab hominis dignitate alienissimum. Postremò ne id, in quo præcipuè posita est humana felicitas (posita est autem potissimùm in cognitione rerum præstantissimarum, vt idem auctor extremo de Moribus ad Nicomachum libro docet) minimè omnium ab homine curaretur; cùmque tam multis in rebus humana industria desudet, hanc vnam, cuius præcipuo desiderio ducuntur homines, quasi ad se non pertinentem relinqueret.

Lege Phil. Iud. lib. opificio M. di.

Humana felicitas.

Metaphysicæ subiectũ Ens.

Ex his, quodnam sit operis subiectum, facilè intelliges. Cùm enim subiectum cuiusque scientiæ id sit, quod & vnum est, & ea omnia complectitur,quæ illius curę præcipuè subijciuntur,& quorum illa naturam, & affectiones se tenere profitetur;nemini dubium erit,quin Id, quod est, siue Ens, qua ratione est ens, sit huius tractationis subiectum, quippè cùm Ens, & suo modo sit vnum quippiam, & omnia complectatur, quæ sine materia, aut omnino existunt, aut certè intelliguntur, quorum hæc scientia & naturas nosse, & affectiones intelligere præcipuè studet. Sed hæc cùm ab ipso auctore initio libri 4. tradantur, fusiùs à nobis eo loco explicanda sunt.

4. Met. c. 1. tex. 1 lib. 6. cap. tex. 2.

De dignitate, & vtilitate huius scientiæ.

CAP. VII.

Cur cæteris scientiis nobilior Metaphysica.

Obiectionis dilutio.

EST etiam perspicuum ex dictis, hanc scientiam esse omnium Philosophiæ partium longè nobilissimam,cùm eius subiectum res eas complectatur, quæ sunt omnium præstantissimæ;substantias,inquam,omnes corporis expertes, atq; adeò Deum ipsum Op. Max. Quòd siquis obijciat eas scientias esse præstantiores, quæ accuratioribus vtuntur in probando rationibus,

tionibus, proindè longè præstantiores esse Mathematicas, quæ exactissima demonstrandi ratione disciplinarum nomen inuenerunt; hoc pacto respondendum est. Primùm quidem: etsi hæc scientia, vt à nobis in hac vita participatur, longè minùs certũ, & accuratum sibi vendicet demonstrandi modum, propterea quòd res, in quibus versatur, longissimè distant à nostris sensibus:si tamen ea absolutè, ac simpliciter spectetur, etiam Mathematicas scientias demonstrandi certitudine, ac perfectione superare. Versatur enim in rebus non modò simplicissimis, & suapte natura notissimis; sed etiam maximè omnium stabilibus, vt potè omnis materiæ, ac mutationis expertibus. Qua de causa Aristoteles in præfatione huius operis ait, hanc scientiam non esse humanam possessionem; & rursus, eam à solo Deo, aut maximè possideri. Deinde verò, etsi dignitas scientiarum,tam ex certitudine demonstrandi, quàm ex præstantia subiectorum sumi potest, vt auctor sæpe docet; tamen nisi cætera sint paria, non esse eam simpliciter, & absolutè colligendam ex gradibus certitudinis (alioqui certissima, & exquisitissima scientia rei nullius momenti esset nobilissima, quod nemo dixerit) sed ex præstantia subiectorum, vt idem docet 11. huius operis, cùm iudicat præstantiorem, atque deteriorem scientiam ex suo quanque subiecto appellandam, nulla interim facta mentione de ea nobilitate, quæ ex ratione demonstrandi ducitur. Hinc illud est natum,quod idem primo de partibus animaliũ in hanc sententiam scriptum reliquit: Res illas superiores etsi leuiter attingere possumus;tamen ob eius generis excellentiam nos ampliùs oblectari, quàm cùm hęc nobis iuncta omnia tenemus.

Mathematicas nobis esse certiores.

Suapte natura minùs certas.

Vnde scientiarum dignitas colligenda.

Veluti 8 top. cap. 2. & 1. de Anima cap. 1. tex. 1.

11. Metaphy. c. 6. & 6. Meta. c. 1. tex. 2.

1. de Partibus animaliũ c. 5.

Cap. 2.

At vtilitas huius scientiæ, aut nulla fortasse, aut perexigua alicui videatur. Auocat enim à ciuilibus actionibus necessaria quadam mentis abstractione, sine qua Philosophi in hoc rerum genere nullum progressum facere possunt. Deinde,cùm polliceatur magnarum,& sublimium rerum cognitionem, eamque post longa admodum studia pro dignitate non tradat, fallere videtur sectatores suos. Postremò, breue vitæ spatium, quod in alijs scientijs humanæ vitæ necessarijs ponendum esset, haud parum imminuit propter rerum difficultatem, cùm tamen ipsa minimè omnium sit necessaria, vt ipse Aristoteles docet in præfatione huius operis. Hinc fit, vt priscos illos Philosophos Thaletem, Anaxagoram, & similes, qui primis causis rerum inuestigandis, contemplandisque intimis rerum naturis se totos consecrarunt, sapientes appellandos esse,prudentes verò minimè censeant quidam apud eundem 6.Ethicorum libro, quòd admiranda quidem, sed inutilia humanæ vitæ exquirerent: cui sententię ipse Aristoteles eo loco minimè repugnat.

Cur hæc scientia inutilis uideri possit.

Cap. 1.

6. Eth. ad Nicomachũ c. 7.

Verùm siquis æquo animo attendat, planè intelliget, hanc disciplinã non solùm vtilem,sed in primis etiam vtilem humano generi dicendam esse; modò vtilitatem non metiamur solis pecuniarum,aliarum'ue terrenarum facultatum lucris, quod faciunt profani homines. Et quidem

Metaphysicæ utilitas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De utili, & honesto diuersæ sententiæ.

Stoici, qui nihil vtile, nisi quod honestum est, & quia honestum est, esse putauerunt; quam vtiliorem scientiam ea censuissent, quæ est omnium honestissima? Peripatetici verò etsi bona quędam, quę ex se honesta non sunt, vtilia esse volunt; an non ipsi vtiliora iudicabunt, quę sunt homine digniora? Quid verò homine dignius, quàm ad diuinarum rerum cognitionem aspirare? Certè vera vtilitas rerum ex supremo fine ęstimanda est, vt quę ad illum magis conferunt, verè vtiliora meritò censeri debeant. Quęnam verò humana scientia magis ducat hominem ad altissimarum rerum contemplationem, in qua pręcipuè humana felicitas consistit; quàm ea, cuius illud est pręcipuum munus, & officium, vt earum cognitionem exquirat? Mitto vtilitatem, quæ ex illa eius functione manat, qua cęteras omnes artes constituit, ac communit, quòd eam apertè agnoscant cęteri artifices, qui initia suarum scientiarum considerant, quique accuratiùs aliquid tractandum suscipiunt. Dicant ij, an sine primæ Philosophiæ prędidio aliquid magni momenti ad prima vsq; principia persequi possint. Iam Theologi quid non defendunt contra Ethnicos, & sæpe etiam contra hæreticos primæ Philosophiæ principijs, & doctrina muniti? Certè si alij artifices aliena à proprijs æquo iudicio distinxissent, dubium non esset, quin magnam suæ doctrinę partem primę Philosophię acceptam retulissent. Nunc autem, cùm plus ęquo in primę Philosophię terminos irruperint; plerique sunt, qui eius opes, quas velut proprias possident, illi deberi non agnoscant. Deniqne vel vnum illud ad eius vtilitatem commendandam satis esset, quòd maximum eius capessendę appetitum naturę Auctor hominibus indiderit, à qua sententia Aristoteles hoc ipsum opus exorditur: neque enim frustrà, sed maximi potiùs alicuius emolumenti causa ea propensio humanę naturę ingenita est. Denique qui hanc disciplinam vtilem non esse contenderet, insignis ne ignorantię nomine, an impietatis crimine notandus esset, non facilè quiuis iudicauerit. Ad id verò, quod obijciebatur, auocare eius studium à ciuilibus actionibus, respondendum est, tantùm abesse, vt id inutile sit humano generi, vt maximè etiam sit necessarium. Est enim necesse, vt in Republica benè constituta, alij diuinis rebus vacent, alij ab illis instructi actiones ciuiles ad earundem rerum cognitionem accommodent. Siqui verò sunt, qui vtrunque prędare possint, ij excellentes viri, & verè regij haberi debent. Quòd verò multi se quasi deceptos conqueruntur, quòd post longum tempus exiguam quandam diuinarum rerum cognitionis particulam sint assecuti, vitio eorum ascribendum est; vel quia exiguum existiment, quod maximum habet momentum; vel quòd Dedalęa temeritate (vt ita loqui liceat) altiùs sperarint se posse conscendere, quàm humana conditio in mortali hac vita ferat. Id enim non pollicetur humana Philosophia, sed malè coërcita sciendi cupiditas, quę tamen intra modum, vt cętera humana, continenda est. Ex quibus satis intelligitur, quàm parum habeat vitium extremum contra

Vnde utilitas metienda.

Quæ utilitas ab hac scientia in cæteras redundet.

Diluuntur rationes contra utilitatē Metaphysicę propositæ.

tra huius scientiæ vtilitatem argumentum. Nam, quod Aristoteles ait, cæteras omnes disciplinas magis esse necessarias, de ea necessitate intelligendum est, quæ ad victum, & cætera corporis emolumenta refertur.

De inscriptione, & partitione huius operis.

CAP. VIII.

A quo libri inscripti sint.

INSCRIPTI porrò sunt hi libri siue ab Aristotele, siue à Theophrasto, qui eius opera magna ex parte in ordinem digessit, nomine rerū, de quibus agunt, τὰ μετὰ τὰ φυσικά, hoc est, Post naturalia; qua in oratione verbum, Post, non ad naturæ ordinem, sed inuentionis referendum est. Nam, etsi hæc tractatio continet scientiam eorum, quæ natura sunt prima; ea tamen post cognitionem rerum naturalium inuenta sunt. Quia verò Philosophi in inuestigandis rebus, de quibus hæc scientia disserit, ab inferioribus ad superiora progressi sunt, non abs re multi eandem inscriptionem sic explicant, quasi dicas, Supra naturalia, siue quæ supra naturā sunt, quo pacto Natura definita est initio 2. lib. de naturali auscultatione, seu quod idem est, Quæ sunt in altissimo rerum gradu posita. Hinc factum est, vt scientia ipsa, quæ his libris traditur, simplici nomine appellari soleat à Recentioribus Metaphysica, quasi Post-naturalium, aut Supranaturalium scientia, cùm ab Aristotele sæpe appelletur prima Philosophia; aliàs absolutè Philosophia, quasi præcipua pars Philosophiæ, vt 4. lib. huius operis cap. 2. & 3. & lib. 1. Physicorū extremis penè verbis; aliàs Theologia, quòd de diuinis rebus disserat, vt libro 6. capite 1. & lib. 11. cap. 6. aliàs Sapientia, quòd primas rerum causas teneat, vt in ipsa huius operis præfatione, & cap. 2. lib. 3. aliàs Domina, & princeps reliquarum, & cui cæteras contradicere nefas sit, veluti duobus proximè citatis locis, & 1. Post. cap. 7. vt quæ omnium principia confirmet, ac stabiliat.

2. Phy. cap. 1. tex. 3.

Quibus nominibus hæc scientia appelletur.

Lib. 4. Meta. tex. 5. & 8. li. 1. Phy. tex. 81. Lib. 6. Meta. tex. 2. 1. Meta. c. 2. 3. Met. tex. 3. tex. 70.

Diuisio huius operis.

Diuiditur verò totum opus in præfationem, & tractationem. Præfatio, quæ primis duobus capitibus continetur, tota ad commendationem huius scientiæ confertur. In tractatione verò hæc continentur. Primùm in reliqua parte primi libri referuntur, & magna ex parte refutantur Philosophorum placita de causis. In 2. agitur de modo inuestigandæ veritatis. In 3. proponuntur, & pro vtraque parte disputantur plurimæ quæstiones in reliquis libris dissoluendæ. In 4. constituitur huius scientiæ subiectum, eiusque affectiones declarantur, & maximè communia principia traduntur. In 5. distinguitur ambiguitas multorum ad hanc scientiam pertinentium, & eorum minùs præcipua membra ad prima quasi capita reuocantur, omniaque congruis explicationibus declarantur. In 6. traditur, quo pacto Metaphysicus de ente differat, &

Secundus lib.
Tertius.
Quartus.
Quintus.
Sextus.

quędam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Septimus. Octauus. Nonus. Decimus. Vndecimus. Duodecimus. Duo extremi.

quædam entis significata ab huius scientiæ propria consideratione reijciuntur. In 7. agit Aristoteles de Ente per se, ac reali, quod in decem prædicamenta diuiditur; potissimùm verò de substantia materiali. In 8. de principijs constituentibus huiusmodi substantiam, materia videlicet, ac formą. In 9. de Ente, vt diuiditur per potentiam, & actum. In 10. de Vno tum per se sumpto, tum etiam, vt cum multis confertur. In 11. & priore parte duodecimi multa repetit, quæ in hoc opere, & in libris Physicis scripserat, vt ex ijs gradum faciat ad substantias separatas, de quibus tandē agit in posteriori parte libri duodecimi, ac præcipuè de prima omnium rerum causa. Denique in 13. & 14. lib. disputat contra Platonē ad euertendas Ideas, & Mathematica separata, quę ab illo inducta sunt: quæ disputatio cùm à multis seculis parùm vtilitatis afferat, & ex dictis vtcunque intelligi possit, ferè ab huius operis enarratoribus prætermittitur.

Primus lib.

Quòd igitur ad primum librū attinet, multa Aristoteles propter rerum tractandarum magnitudinē initio præfatur. Primùm enim ex appetitu sciendi hominibus à natura dato, ex quo non vtilitas modò, sed necessitas etiam huius scientiæ colligitur, obiter se insinuat in gratiam eorum, qui eius studium carpebant. Deinde longo ductu aperit quæ sit natura huius disciplinæ. Tertio loco tradit illius dignitatem, & præstantiam. Postremò docet, quis sit eius scopus, ac terminus, hoc est, qua in re eius perfectio, & absolutio consistat. Quibus rebus tractandis ingeniosè explicat quatuor quæstiones illas, An sit? Quid sit? Qualis? & Propter quid? quas ipse tradiderat 2. lib. de Posteriori resolutione, vt in quibus cuiusque rei propositæ tractatio consisteret. Aggressus autem ad tractationem rerum, quę sub hanc scientiam cadunt, quoniam ea primùm respicit primas causas, easque pro virili parte inuenire, ac tradere conatur; repetit principio quadripartitam causarum diuisionem à se traditam 2. Physicorum libro, vt ea proposita expendat, cæteri ne, an ipse meliùs de rerum causis senserit. Deinde refert ex ordine ea de re placita Philosophorum, qui ipsum præcesserunt, sursus ab antiquioribus, ijsque, qui ab inquisitione infimæ causæ cœperunt philosophari. Postremò aliorum sententias partim refutat, partim ad suæ confirmationem assumit.

Cap. 8.

Ca. 3. tex. 38

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ
τῆς μετὰ τὰ φυσικὰ
ἄλφα τὸ μεῖζον.

Κεφ. Α'.

ΑΝΤΕΣ [a] ἄνθρωποι τοῦ εἰδέναι ὀρέγονται φύσει. σημεῖον [b] δ' ἡ τῶν αἰσθήσεων ἀγάπησις. καὶ γὰρ χωρὶς

Capitis

Capitis primi explanatio.

Causæ, ob quas hæc scientia impugnatur.

MNES [a] homines] Plerique Aristotelis ætate duabus potissimùm de causis inuidiam conflabant huius scientię studiosis. Vna, quòd frustra tentarent eam assequi doctrinam, quæ humanum captum superaret. Altera, quòd inaniter sectarentur disciplinā, quæ nec necessaria humanæ uitę, nec utilis esse videretur. Ac prior quidem reprehensio, quę primùm profecta uidetur à Simonide Cœo Poëta Lyrico, cuius meminit Aristoteles tum apertè hoc ipso libro cap. 2. tum tacito nomine 10. Ethic. cap. 7. scientiam hanc nullam apud nos esse contendit. Posterior uerò (cui pro se etiam de diuinis rebus scribere incipiēte respondet Cicero initio operis de natura Deorum) scientiam quidem ipsam nō inficiatur; uerùm nihil eā emolumenti humano generi afferre putat. Quæ sanè insectatio, siquis animum aduertat, eodem reuoluitur. Aut enim hęc sciētia ab Auctore naturæ hominibus negata est; aut inutilis non est. Quamobrē Aristoteles hoc loco partim ut quæstionem, An est, de hac scientia explicaret (tunc enim illa nō uidetur prætereunda, cùm de rei existentia dubitatur) partim ut obtrectatoribus occurreret; sapienter orsus est ab hoc generali pronūciato, quo asserit appetitū sciendi ipsius scientię causa esse omnibus hominibus naturalem. Nā cùm nomine sciētiæ intelligatur perfecta rei cognitio, illud primùm ex hoc pronunciato sequitur; appetitum huius scientiæ, quæ tota hac prefatione Sapientiæ nomine appellatur, esse hominibus maximè naturalem. Est enim sapientia, perfectissima rerum cognitio, quam omnes audito sapientiæ uocabulo communiter concipiūt. Sequitur deinde, hanc scientiam neque esse impossibilem, neque inutilem; proinde nec laborem, qui in eam impenditur, esse reprehendendum. Neque enim naturæ Auctor, qui (ut scribit Aristoteles) nihil frustra molitur, dedisset hominibus adeò naturalem appetitum huius scientiæ, nisi illa & aliquo modo ab hominibus obtineri posset, & humano generi magnopere conduceret.

Cur Arist. ordiatur ab appetitu sciendi hominib⁹ indito.

Quando quæstio An est tractanda.

Sapientia.

1. de Cœlo. c. 4. tex. 32. & 2. de Cœlo c. 8. tex. 50. & c. 11. tex. 59. & 3. de Anima c. 12. tex. 60. & cap. 9. tex. 45. & alibi.

Quid hoc loco sciētiæ nomine intelligatur.

Hoc loco illud animaduertendum est, sciendi uerbo, seu perfectè cognoscendi, in hoc pronunciato intelligendam esse certam, & euidentem rerum notitiam, tum diuisiuam, tum definitiuam, tum etiam demonstratiuam; siue ex ea fiat demonstratio, quæ est notitia principiorū; siue per demonstrationem cōparetur, quæ est notitia conclusiouum. Omnis enim huiusmodi notitia solet uulgò appellari scientia, tametsi Aristoteles nonnunquam solam tertiam, & quartam scientiæ nomine complectitur, ut in 1. Poster. cap. 3. alias definitiuam etiā adiungit, vt capite vltimo huius lib. diuisiuam verò, non scientiam, sed cognoscendi modum nuncupat, vt 2. Post. cap. 5.

tex. 31. tex. 48. tex. 23.

Appetitū sciēdi in actū magis, quàm in habitū ferri.

Illud etiam animaduertendum est, etsi eodem verbo sepe intelligitur sciendi habitus; hoc tamen loco potiùs intelligendum esse actum sciendi: habitus enim, qui ad actum eliciendum à natura institutus est, propter ipsum actum expetitur; quo fit, ut naturalis appetitus, quo scientiam appetimus, magis in actum sciendi, quàm in habitum feratur. Hoc idem confirmari potest argumēto sensuum, quod Aristoteles subijcit, in quo nomen sensus non pro ipsa potentia, sed pro actu sentiendi sumitur, ut paulò pòst patebit.

b Cuius rei signum est] Confirmat id, quod dixerat, argumento à minore. Experimur

rimur enim appeti à nobis ipsa natura impellente cognitionem sensitiuam, non solùm alterius emolumenti causa; sed etiam per sese, & sui tantùm gratia. Hinc enim fit, ut aspectus carior nobis sit cæterorum sensuum perceptionibus, non modò, quia certior est, sed etiam, quia multarum rerum differentias ostendit, atque adeo plurium, quàm cæterorum omnium sensuum actibus cognoscantur. Quòd si nobis huiusmodi appetitus naturalis est, potiori ratione appetitus perfectę cognitionis naturalis censeri debet; cùm imperfecta sensuum notitia, à qua omnis nostra cognitio incipit, ad perfectam suapte natura dirigatur.

Cur nobis carior usus, quàm reliqui sensus.

Duplex sensuũ utilitas.

c Remota vtilitate] Duabus de causis datus est hominibus sensuum usus, quod Aristoteles docet in libro de sensu, & sensili. Vna, salutis, & incolumitatis, cęterorumque uitæ commodorum gratia, vt, cùm eorum ministerio necessaria, aut cõmoda ad uitam degendam cognoscerent, ea quærerent; incommoda uerò, & exitialia fugerent. Atque hæc sensuum vtilitas communis est homini cum cæteris animantibus. Altera, ipsius cognitionis sensitiuæ in se spectatę causa, non quatenus refertur ad uitæ tutelam, aliá ve corporis emolumenta: quę vtilitas propterea est homini propria, quòd cognitio sensitiua hoc pacto sumpta suapte natura dirigitur ad intellectiuam, quæ cæteris animantibus negata est. Hinc fit, ut cæteræ animantes (quod Albertus doctè annotauit) non ducantur cupiditate uidendi, audiendiúe quicquam, nisi alicuius rei ad uitam necessariæ, aut commodæ quærendæ, aut incommodæ fugiendæ causa; homo verò solius cognitionis studio ad plurima uidenda, & audienda moueatur, etiam cùm id corpori noceat, multaque affert uitæ incommoda. Cùm igitur Aristoteles ait [Remota, siue exclusa, & prætermissa utilitate] non excludit eam vtilitatem, quæ sequitur ipsam per se cognitionem sensitiuam speculatiuè, vt ita loquar, spectatam, sed reliquas omnes vtilitates, quæ ex sensibus proueniũt, præsertim cùm exclusiuæ dictiones, vt aiunt Dialectici, nõ excludant cõcomitantia. Quare nõ excluditur his verbis ea utilitas, quã intellectus percipit ex ministerio sensuum; quin potius ex hac ipsa vim habet argumentum hoc loco ab Aristotele propositum. Itaque locus hunc in modum intelligendus est [Remota quauis alia vtilitate ipsi perse cari sunt] vt ferè exponi solet. Eodem pacto Aristoteles capite sequenti ostendens scientiam hanc esse liberam, & sui solius gratia, non excludit eas vtilitates, quæ metaphysicã cognitionem consequuntur, in quibus numeranda est voluptas, quæ percipitur ex primarum causarum consideratione: sed potiùs hunc in modum apertè scribit [Vnde patet, eam à nobis nullius alterius vtilitatis causa perquiri] innuens habere illam peculiarem utilitatem, & quidem tantam, vt ipsa sola suis opibus contenta videatur.

Dialecticorũ regula.

Quid nomine sensus significetur hoc loco.

d Is maximè, qui fit per oculos] Hinc patet verbum, sensus, non pro facultate, sed pro actu accipi hoc loco. Neque enim sentiendi facultas, sed actus sentiendi fit per oculos. Idem patet ex periodo proximè sequenti, in qua non de uidendi facultate, sed de actu sermo est. Aduerte tamen rariùs apud Latinos usurpari nomen, sensus, pro sentiendi actu, quàm apud Græcos.

e Non enim vt agamus solùm] Hoc etiam loco plerique subaudiunt verba [Aliquid aliud] vt sit sensus; Non enim solùm; ut aliquid aliud agamus, & cæt. Quod propterea addunt, quia ipsum etiam cognoscere per sensum, uidetur esse quoddam agere. Verùm non est necesse quicquam adiungere. Neque enim Agere quod græce est, πράττειν, unde Praxis nomen etiam à Latinis usurpatur, propriè conuenit in

Agere proprie, quid.

Cap. 1.

Hoc lo
tract. 1. c. 4

εἰς [c] τῆς χρείας ἀγαπῶν᾽ δι᾽ ἑαυτὰς, καὶ [d] μάλιστα τῶν ἄλλων ἡ διὰ τῶν ὀμμάτων. οὐ [e] γὰρ μόνον ἵνα πράττωμεν, ἀλλὰ καὶ μηδὲν μέλλοντες πράττειν τὸ ὁρᾶν αἱρούμεθα πάντων, ὡς [f] εἰπεῖν, τῶν ἄλλων. αἴτιον δ᾽ ὅτι μάλιστα ποιεῖ γνωρίζειν ἡμᾶς αὕτη τῶν αἰσθήσεων, καὶ πολλὰς δηλοῖ διαφοράς. φύσει [g] μὲν οὖν αἴσθησιν ἔχοντα γίνεται τὰ ζῶα. ἐκ [h] δὲ τῆς αἰσθήσεως,

Ad caput. 1. nit in actum cognoscendi purè contemplatiuum, & ad nihil aliud relatum, ut lib. 6. patebit. Itaque Agendi uerbum non sumitur hoc loco, quatenus significat actionem latè acceptam, sed quatenus opponitur uerbo, contemplandi, siue cognoscendi solius cognitionis causa, seu, quod idem est, quatenus significat actionem, ut opponitur puræ contemplationi.

mota [c] utilitate ipsi per se cari sunt, is [d] maximè, qui fit per oculos. Non [e] enim ut agamus solùm, sed nihil etiam acturi ipsum uidere omnibus, ut [f] ita dicam, alijs anteponimus. Causa uerò est, quòd hic sensus unus ex omnibus maximam nobis rerum cognitionem afferat, multasq; differentias ostendat.

Natura [g] igitur animalia ab ortu sensum habent: ex [h] sensu autem in

f Omnibus, vt ita dicam, alijs] Verbum [omnibus] non potest ullo modo referri ad actus sentiẽdi, quatenus nomine αἰσθήσεων significantur: dicendum enim foret græce πασῶν ἄλλων, non πάντων ἄλλων cùm nomen αἴσθησις fœminini sit generis. Dicet fortasse aliquis, referendum esse ad res omnes, ut sententia ita concludatur; [ipsum uidere omnibus alijs rebus anteponimus] quo pacto per hyperbolen dicere solemus, nihil nobis esse cariùs lumine oculorum, etiam si uita ipsa longè nobis sit carior. Addet quoque uerba [ut ita dicam] inserta esse, ut significaretur, figuratam esse locutionem, nec simpliciter ueram. Sed plane obstat sequens periodus, in qua nõ redditur causa, cur aspectum cæteris rebus omnibus anteponamus, sed cur cæteris sensibus. Dicendum est igitur, uerbum [omnibus] ad sensus, siue actus sentiendi referendum esse; non tamen, ut nomine αἰσθήσεων significantur, sed quatenus significantur uerbis infinitis uidendi, audiendi, & cæteris, quale est græcè, τὸ ὁρᾶν, latinè, ipsum uidere, quod præcedit. Verba autem [ut ita dicam] propterea adiecta sunt, quia dubium esse potest, num carior nobis sit uidendi actus, etiam solius cognitionis causa (quo pacto de sensibus hoc loco sermo est.) quàm cæterorum omnium sensuum cognitiones; saltem, si coniunctim accipiantur: quanquam, etsi diuisim sumantur, non satis perspicua res est propter auditum, quem multi cognitionis causa aspectui præferrent, si alterutro priuandi essent.

Notandum.

g Natura igitur animalia] Hoc loco docere incipit, quænam sit natura huius artis, hoc est, in quarum rerum consideratione uersetur, quod pertinet ad quæstionẽ Quid est. Id autem ut commodius faciat, multa tradit de gradibus cognitionis. Atque in primis ait, sensitiuam cognitionem omnibus animalibus naturaliter esse communem. Omnia enim necessariò prædita sunt duobus sensibus, gustus, & tactus, ut ipse docet libro de sensu, & sensili: tactu quidem, ut cognoscant ea, ex quibus constant; gustu uerò, ex quibus aluntur.

Aristoteles 1. de sensu, & sensili ca. 1. & 3. de Anima c. 12. tex. 62. 63. 64.

h Ex sensu autem] Tradit tres gradus cognitionis brutorum animalium. Primus, ac infimus est eorum, quæ non cognoscunt res sensibiles, nisi cùm illę adsunt. Secundus, siue medius eorum est, quæ possunt etiam illarum in absentia meminisse, non tamen adeò eleuatum modum cognoscendi habent, ut possint ab alio doceri. Tertius, ac supremus ad ea pertinet, quę non tantùm possunt in absentia illarum meminisse; sed etiam suo modo doceri.

Tres brutorũ animantium gradus ex cognitione sumpti.

Primus cernitur in conchylijs, & alijs quibusdam animalibus aquaticis, quæ marinis scopulis adhęrescunt, & ut uno uerbo dicam, in iis omnibus, quę progredi ex loco in locum non possunt. hęc enim non indigent sensibus, quibus res distantes cognoscant, cùm ad illas proficisci nequeant; qua ratione fit, ut solis duobus antedictis gustus, & tactus, quos omnibus animalibus necessarios esse diximus, prędita sint. Quoniam uerò eadem ratio est, ut non indigeant memoria, (siquidem memoria ideò præcipuè data est brutis animantibus, ut certò petere possint locum absentem antè cognitum, alicuius rei quęrendę, aut fugiendę causa) efficitur, ut huiusmodi animalia

Cur memoria data animantibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nec sint disciplinę capacia, quia carent auditu, nec item prudentia, quia carent memoria. Vt enim disciplina auditu indiget; sic etiam prudentia eget memoria. Prudens enim ex memoria præteritorum disponit præsentia, & prospicit futuris; Videntur quoque nonnulla animalia, quæ locum mutant, carere memoria, ut quidam uermes humi repentes imperfectæ admodum formæ, qui non reuertuntur ad certa loca, sed semper uagantur, & quoquo uersus errant, nisi quòd ea petunt frequentiùs, unde uel aëre propitiori, aut solo aptiori inuitantur. Quo fit, ut non rectè uideatur dictũ à quibusdam, ideò datam esse animalibus memoriam, ut possint continuare motum progressiuum, nisi subaudiant [ad quærendum locum antè cognitum] Id, quod etiã ex eo confirmatur, quia pleraque animalia ex ijs, quæ memoria prædita sunt, simulatque in lucem prodierunt, mouentur ex loco in locum, cùm interim nullius rei antè cognitæ memoria ducantur. Secundus gradus cognoscendi cernitur in apibus, & alijs, si quę sunt, quæ cùm memoria prædita sint, auditu tamen carent. His enim concedit Aristoteles prudentiam, quia ex rebus, quas meminerunt, possunt aliquod uitę regimen accipere: negat tamen disciplinam, quia carent auditu. Quanquam illud intelligendum est, non omnia bruta animantia, quę memoria prædita sunt, esse prudentia, sed quædam ex ijs esse stolida, ut ea, quę facilè capiuntur. Tertius denique gradus cernitur in cane, elephanto, & alijs omnibus, quæ præter memoriam, sensum quoque auditus habent: atque hęc ab Aristotele dicuntur non solùm prudentia, sed etiam disciplinæ capacia.

Non omnia animalia, quę locũ mutant, memoriã habent.

In his est Tho. hoc co lect. 1. te 3.

Non semper in bestiis cũ memoria prudẽtiam coniunctam.

Sunt tamen nonnulla, quæ contra hæc obijci possint. Primum, quòd non rectè dictum sit in explicando primo genere animalium, ideò præcipuè datam esse brutis animalibus memoriam, ut petere possint locum absentem antè cognitum. Muscæ enim mouentur ex loco in locum antè cognitum, & tamen Magnus Albertus hoc loco ea ratione ostendit eas carere memoria, quòd flabello repulsæ identidem se ingerant, immemores plagę acceptę.

Hoc loc tract. 1. c. 6.

Obiecta contra ea, quę Aristoteles docet.

Alberti inia de muscis, q careãt memoria.

Secundum, quòd non rectè negauerit Aristoteles prudentiam in primo genere animalium, eandemque concesserit in secundo, & tertio. Nam, si prudentia propriè sumatur, ut est habitus agendi recta cum ratione, quo pacto definitur 6. Ethic. in nullo genere brutorum animalium concedenda fuit: si uerò sumatur per translationem, eaq; omnia dicantur prudentia, quæ id faciunt, quod facerent, si prudentiam haberent; nõ solùm in secundo, & tertio genere, sed etiam in primo concedenda erat; siquidem animalia primi generis, etsi non mouentur ex loco in locum (qui motus dicitur progressiuus) mouentur tamen motu dilatationis, & constrictionis ad amplectenda ea, quæ sibi conducunt, & refutanda contraria; quæ sanè opera similia sunt operibus prudentiæ.

2 Cap. 5.

3 Tertium, quòd non rectè putauerit requiri memoriam in apibus, ut prudentes dicerentur; siquidem apes recèns natæ, cùm adhuc non sint expertæ hyemem, ut ex illius memoria cibum futurę hyemi quærant; iam inde tamen prudentissimè id faciunt.

4 Quartum, quòd non rectè dixerit apes non habere auditum; manifesto enim experimento constat, eas conuocari ad noua aluearia leui sono, & deterreri contrario.

5 Quintum, quòd nec illud etiam rectè dixerit, omnia, quæ memoriam, & auditum habent, esse disciplinæ capacia. Nam, si hæc affectio propriè accipiatur, in solis hominibus reperitur: si uerò translatitiè, non est, cur negetur apibus, cùm illæ in ratione uiuendi præseferant disciplinam optimè constitutæ Reipublicæ. Quòd si illa hoc loco dicuntur disciplinæ capacia, quæ docilia sunt, & uoce hominis quasi docentis assuescunt ad aliquid faciendum; ne hoc quidem modo rectè uidetur dictum, omnia, quę memoriam, & auditum habent, esse disciplinæ capacia. Serpentes enim, & quamplurimæ feræ, & si memoriam, & auditum habent: nulla tamen hominis quasi doctrina instituí possunt, ut aliquid agant.

Obiectorũ dilutio.

Sed haud difficilè hæc omnia dissoluuntur. Ad primum enim respondendum est,

est, eiusmodi animalia flabello repulsa, non ideo identidem se ingerere, quia careant memoria, sed quia stolida sunt: alioqui liceret colligere, pleraque alia, quę manifestiùs omnes sensus habent, carere aspectu, & auditu, quòd petita iaculis aldę propè ferientibus, sæpe non moueantur loco; quod in ranis, & cuniculis accidere uidemus. Quare, ut in his animalibus non defectus uisus, & auditus, sed stoliditas quædam in causa est, cur non statim se loco moueant; sic illa, non quia careant memoria, sed quia stolida sunt, continuò in eum locum reuertuntur, unde sunt repulsa. Accedit, quòd nimius etiam appetitus horum animalium in causa esse potest, cur ab obiecto præsenti non facilè arceri possint. Ita patet argumentum Alberti nihil efficere. Quin etiam eodem probari potest, eiusmodi animalia prædita esse memoria; siquidem repulsa ex re, qua delectantur, mox ad eandem reuertuntur; quod facere non possent adeo certo itinere, nisi memoria retinerent locum, ex quo eijciuntur.

Alberti sentẽtiæ refutatio.

Ad 2. respondendũ est, prudentiam hoc loco non accipi propriè, sed per translationem, nempe pro quadam sagacitate, quæ in suis effectibus ueram prudentiam imitatur. Non est tamen illa primo generi brutorum animalium à nobis proposito asscribenda, quia nullius animalis sagacitas plenè imitatur prudentiam, nisi quæ ex cognitione præteriti potest futura prouidere.

Prũdentiam dupliciter sumi.

Hinc patet solutio tertij. Illa enim sagacitas, qua apes ante cognitionem præteriti in futurum sibi prospiciunt, non est plena imitatio prudentiæ. Quapropter, nisi illę ex memoria alicuius rei moueantur ad aliquid faciendum, ut cùm ad propria aluearia reuertuntur, non utique prudentes dici debent; quod rectè hoc loco Albertus, Alensis, Scotus, & Aegidius annotarunt. Hoc tamen interest inter ueram hominis prudentiam, & brutorum animalium (ut alia mittam discrimina) quòd homo, ex memoria præteriti, adhibito rationis discursu, concludit hoc, uel illud esse faciendum; bruta uerò animantia ex memoria præteriti instinctu quodam naturæ ad id impelluntur.

Diserimen inter hominis, & animantiũ prudentiam.

Ad quartum respondet D. Thomas hoc loco, apes non sentire sonum, sed aërem, qui commouetur, cùm editur sonus, cuius commotio tam uehemens est in tonitruis, ut possit etiam animalia occidere, atque adeò æneas campanas frangere. Magnus tamen Albertus respondet, auditum non accipi hoc loco ab Aristotele, ut est perceptiuus soni, & naturalis significationis illius (hoc enim pacto apes auditum habent) sed quatenus est perceptiuus soni per modum sermonis, quo pacto canes, elephanti, simiæ, iumenta etiam, armenta, & alia quędam animalia auditu prędita sunt, cùm proprijs nominibus appellata accurrant, auditis uerò alijs, atque alijs uocibus ex instituto significantibus, aliter atque aliter moueantur, aut quiescant, & quædam opera similia operibus artis faciant, quod cernere est in canibus, qui certis uerbis prouocati humanam saltationem imitantur. Et uisus est nostra ętate in Lusitania insignis quidam canis Eduardi Principis, qui naturę sagacitati consuetudine audiendi adiuncta, nomina propria quorundam eius familiarium ita distinguebat, ut eorum quemlibet ab illo uocatum queritaret, & dentibus ueste apprehensa ad uocantem duceret. Quam docilitatem, & humani ingenij imitationem ipso mortis genere confirmauit: siquidem mortuo Principe, & constantissimè cibum repudiauit, & desiderij affectu cruciatus interijt. Hoc igitur modo ait Albertus, sensisse Aristotelem non esse in apibus auditum, quo etiam pacto constat non esse in alijs quam plurimis animalibus, quę eadem de causa nulla hominum institutione doceri possunt.

Sententia D. Thomæ de apibus.

Sententia Alberti contraria.

Mirum canis exemplum.

Hoc loco tracti. c. 6.

Cæterùm de auditu, ut est perceptiuus soni, dubitat Aristoteles ix. de historia animalium cap. xl. num re uera sit in apibus, ut, si hoc pacto auditus nomen hic accipit, non asseueranter, sed exempli causa locutus uideatur. Gaudere, inquit, plausu, atque sonitu apes uidẽtur; quapropter tinnitu æris, aut fictilis cõuocari eas in alueum aiunt; quanquam incertũ est, an audiant, & uoluptate ne an formidine ita faciant. Plinius tamen lib. xj. naturalis historiæ affirmat habere auditum: quę sententia uidetur uera. Primùm, quia si conuocantur certo quodam sono, non autem contrario, non dubiũ

Dubitat Arist. de auditu apum.

Cap. 20.

Plinij sententia de auditu apũ approbatur.

uidetur, quin percipiant differentias ſonorum; quare, & ſonum, qua ratione ſonus eſt. Deinde, quia, ſi non ſentiunt ſonum ipſum, ſed motum aëris, quo ipſæ pulſantur, cùm ſonus editur (peruenientibus ad ea circuitionibus aëris moti à corporibus efficientibus ſonum) autior ſanè eſt earum tactus, quàm humanus tactus; quod negat Ariſtoteles 2 de Anima, cùm homini tribuit tactum omniũ optimum: uix enim ſentimus eiuſmodi motum aëris, etiam ſi uehemens ſit ſonus, nosque uehementer afficiat. Tùm etiam, quia uix aliter reſponderi poteſt ad experimenta illa, quę Ariſtoteles narrat eodem loco. Cùm uero, inquit, migrandum eſt, uox ſolitaria, & peculiaris quedã aliquot antè diebus intus mittitur. Et infra: Tempore matutino omnes ſilent, donec una gemino, aut triplici bombo excitet omnes; tum uniuerſę ad opus prouolant, cùmque redierint, primùm item tumultuant, paulatimq; minùs ſubinde ſtrepunt, dum una circumuolirando ſuſurret, quaſi dormiendum precipiat; tum repentè omnes conticeſcunt. Hęc, & alia, quæ de apibus narrat Ariſtoteles, ſi ad commotionem aëris cùm bombo factam, non ad bombũ ipſum referantur; eadem ratione dici poterit, non percipi ſonum à cęteris animantibus, quę omnium conſenſu auditum habent, ſed tantùm aëris motionem cum ſono factam. Nec ſatisfaciet, qui occurrerit in ijs, quę dicuntur habere auditum, manifeſta eſſe audiendi organa: parum enim refert, quòd ea in tam paruis animalibus nõ diſcernamus. Adde, non eſſe ueriſimile, apes qualibet parte corporis diſcernere differentias ſonorum, quomodocunque eas percipiant, ſed certa aliqua, & determinata, quæ ſit in capite, etiam ſi nobis ignota ſit. Quòd ſi ea parte non per potentiam audiendi, ſed tangendi, diſcernunt prędictas ſonorum differentias; idem dici poterit de cęteris animalibus, negata in auribus quauis alia potentia ſenſitiua prętер quàm tactus.

De apibus nonnulla.

Quintum denique argumentum perſpicuè diſſoluitur, iuxta Alberti ſententiam: quod tamen ex D. Thomæ opinione haud facilè diſſolues.

σεως, τοῖς μὲν αὐτῶν ἐκ ἐγίγνε) μνήμη, τοῖς δὲ γίγνε). κ) [i] διὰ τοῦτο τὰ μὲν * φρόνιμα, τὰ δὲ μαθηματικώτερα τ μὴ δυναμένων μνημονεύειν ἐστίν. φρόνιμα μὲν ἀνθ τ μανθάνειν, ὅσα μὴ δυνατὰ τ φόφων ἀκύειν, οἷον μέλιττα, καὶ εἴπ τοιοῦτο ἄλλο γένος ζώων ἐστί. μανθάνει δ', ὅσα σοῖς τῇ μνήμῃ καὶ ταύτην ἔχει τὴν αἴσθησιν. τὰ [k] μὲν ἓν ἄλλα τ φαντασίας ζῇ, & ταῖς μνή-

* Alias prudentiora.

* Alias φρονιμώτερα.

i Hinc fit, ut quædam] Non colligit his uerbis Ariſtoteles alteram adęquatam diuiſionem animalium in prudentia, & docilia. Nam ut alia mittam, quibus hęc diuiſio impugnari poteſt; certè animalia, quę carent memoria, nec prudentia ſunt, nec docilia, ut ipſe mox apertè docebit. Non deſunt, qui ob id ſuppleant hoc loco oppoſita membra, duasque diuiſiones hic colligi exiſtiment, quaſi dicat Ariſtoteles; Hinc fit, ut alia prudentia ſint; alia non prudentia: alia diſciplinæ capacia; alia non item. Sed obſtat inter alia, quòd hæc ſupplendi licentia uideatur nimia, & non neceſſaria. Quocirca dicendum uidetur, nõ tradi hoc loco ullam generalem diuiſionẽ animalium, ſed quandam ſubdiuiſionem poſterioris membri præcedẽtis diuiſionis, cum quadã ſubintellecta excluſiua particula ad alterũ membrum, Quaſi dicat Ariſtoteles; Ex eo, quòd dantur animalia, quæ memoriã habeant, effici, ut eorum quædã ſint prudentia duntaxat (quatenus hac particula docilitas excluditur) alia non ſolùm prudentia, ſed etiam docilia. Quæ enim ita memoriam habent, ut humanam uocem percipere nequeãt, ita prudẽtia ſunt, ut doceri nõ poſſint: quæ autẽ uocẽ quaſi præceptoris memoria retinẽt, ea doceri poſſunt. Sed obſtat adhuc, quòd Ariſtoteles non ait [diſciplinæ capacia] ſed [diſciplinæ capaciora &c.] quibus uerbis omnia animalia uidetur facere docilia. Ac ſi contextus Ariſtotelicus ita haberet, ut Argyropylus uertit (ſic.n. habet [alia prudẽtia ſunt, alia magis diſcere poſſunt] miſſis cęteris uerbis, quę ſequũtur) nihil eſſet difficultatis;

Apta explicatio.

tatis; ſumpto tamen uerbo Magis, pro, etiam, aut inſuper, vt ſenſus eſſet; Alia prudentia ſunt, alia non modò prudentia, ſed etiam docilia. Verùm quia omnes græci codices quotquot uidi, addunt uerba illa. τ μὴ δυναμένων μνημονεύειν hoc eſt, ijs, quæ meminiſſe nequeunt, quod idem cæteræ omnes latinæ uerſiones teſtantur, nec uerbum μαθηματικώτερα aptè redditur latinè; ſi exponatur, ut dictum eſt: crediderim approbãdam eſſe lectionem Alexandri, qui pro uerbo φρόνιμα legit φρονιμώτερα. ideſt prudentiora, quo pacto hunc in modum habebit contextus [Hinc fit, ut quædam prudentiora ſint, alia diſciplinæ capaciora ijs, quæ meminiſſe nequeunt] ſenſus autẽ erit; Quia uero quædam animalia memoria prædita ſunt, ex quibus alia humanam uocem memoria non tenent, alia tenent; ideo quædam prudẽtiora ſunt ijs quæ meminiſſe nequeunt; alia nõ ſolum prudentiora, ſed etiam docciliora eiſdem; ut utrumque comparatiuũ referatur ad ea, quæ carent memoria. Ait autem Ariſtoteles quædam eſſe prudẽtiora ijs quæ memoria carent, alia docciliora etiam, non quia putet ea, quæ memoria carerent, prudentia eſſe, aut docilia, & memoria prædita magis prudentia, magisque docilia (apertè enim negat prudentiam, & docilitatem pleriſque animalibus) ſed quia inter memoria prædita reperiũtur & prudentia, & docilia, quæ tamen non inueniuntur inter ea, quæ carent memoria: quo pacto dicimus cætera elementa eſſe leuiora terra, non quòd omnia elementa ſint leuia, & terra minus leuis; ſed quia inter cætera reperiuntur elementa leuia, ipſa autem terra leuis non eſt. Alia quoque ratio eſſe poteſt, cur Ariſtoteles comparatiuis potiùs, quàm poſitiuis nominibus uſus ſit; nempe ut ſignificaret bruta animalia non eſſe reuera, ac propriè prudentia, aut docilia, ſed quodam modo, & alia comparatione aliorum; quo pacto dicimus ferrum eſſe leuius plumbo, non quòd reuera, ac propriè leue ſit, ſed comparatiuè tantùm, ut dici ſolet. Nec obſtat, quòd Ariſtoteles mox utitur poſitiuis nominibus: ſatis enim fuit ſemel ſignificaſſe non propriè id accipiendum eſſe, ſi cui uerò Alexandri lectio non placebit (quæ tamen nobis uidetur & uerior, & aptior) hoc certè ex dictis habebit, quo pacto uerbum Dociliora exponere debeat. Quanquam uero Alexandri lectio placet; expoſitio tamen non placet. Nam primùm, confundit uerbum Dociliora cum uerbo Prudentiora. Deinde putat uerbum Dociliora accipi poſſe pro aptioribus ad cognoſcendum. Poſtremò hoc ipſum ex eo probat, quia apprehenſio per ſenſum diſciplina quædam ſit; quæ ſanè haud congruunt cum ijs, quæ ab Ariſtotele dicuntur.

*in alijs memoria non gignitur, in alijs gignitur. Hinc [i] fit, ut quædam * prudentia ſint, alia diſciplinæ capaciora ijs, quæ meminiſſe nequeunt. Ac prudentiam quidem ſine docilitate habent quæcunque ſonos audire nõ poſſunt, ut apes, & ſi quod eſt tale aliud genus animalium: diſcunt autem ea omnia, quæ cum memoria hunc quoque ſenſum habent. Cætera [k] igitur imaginationibus, ac memo-*

k Cætera igitur] Tranſitum facit à tribus iam dictis gradibus cognitionis brutorum animalium, ad alios tres gradus cognitionis humanæ. Quia uerò unumquodque ea operatione naturaliter dicitur uiuere, quæ in ipſo eſt præſtantiſſima (ſecus eſt, cùm naturæ ſtatus peruertitur, ut in hominibus uitioſis) ait Ariſtoteles bruta animalia partim uiuere phantaſijs, ſiue imaginationibus, partim memoria partim uero imperfecta quadam experientia. Ac imaginationibus quidem uiuunt animalia primi generis, quæ ſolis ſenſibus guſtus, & tactus prædita ſunt: ſenſus enim, imaginatio, & appetitus omnibus animantibus communia ſunt, ut patet ex 3. de Anima. Illorum tamen imaginatio imperfecta eſt, & quæ fungi ſuo munere non poteſt, niſi cùm ſenſus exterior rẽ eandem percipit. Memoria autem uiuunt animalia ſecundi generis, quæ habent memoriam abſque auditu. Experientia uero imperfecta, quæ & memoriam, & auditum habent; doctrina enim imperfecta ſeu potius trãſlatitia imperfecto experimento acquiritur, quẽadmodũ perfecta doctrina perfecto experimento. At uerò genus humanũ tribus

Cur Ariſtoteles comparatiuis nominibus utatur.

Quæ operatione vnumquodque viuere dicatur.

Quę animantes imaginatione viuẽt.

Cap. 9. tex. 56.

Quæ memoria.

Quæ experimentia.

Tres gradus humanæ cognitionis.

bus alijs gradibus cognitionis uiuit, ratione, experiẽtia, & arte Aristoteles tamẽ, cùm ait [genus autẽ hominũ & arte uiuit, & ratione] noĩbus extremorũ graduũ, mediũ innuit.

Quo loco aduerte uitam humanam, quæ ratione sola regitur, esse in infimo gradu; qualis est uita multorum, qui penitus in otio degunt, nec ulli disciplinæ dant operam: quæ autem regitur experientia, esse in gradu medio; siquidem experientia & si non omnino, quodammodo tamen rationem perficit, & ad artem disponit: quæ denique regitur arte, esse in supremo, quandoquidem ratio arte omnino perficitur.

Quod tamen dictũ intellige de perfectionibus, quas homo uiribus naturæ comparare potest, ne regimen sacræ fidei excludatur, quod superius est eo, quod ab arte proficiscitur.

Tres artium gradus.

Illud etiam aduerte, uitam, quæ arte regitur, in totidem gradus diuidi posse: aut enim regitur arte practica subministrãte, aut practica imperante, aut omnino contemplante; quos gradus Aristoteles in progressu huius capitis distinguit.

Proprie dicta experientia.

Deniq; illud aduerte, in experientia propriè dicta duo spectari; unũ est, multi habitus memorandi præterita ex multis recordationibus geniti, quod est quasi materiale; alterum collatio rerum, siue euentorum, quæ his habitibus memoria tenentur, quod est quasi formale. Cùm igitur audis in brutis animantibus esse imperfectam experiẽtiam, in homine autem perfectam; id propterea dictum intellige, quia in homine cernitur utrũque; in brutis autem id tantùm, quod materiale est. Quod enim in homine facit collatio unius rei cũ alia, id facit in brutis animantibus instinctus, siue uis naturæ.

Quid interſit inter experiẽtiam hominũ, & cæterorum animalium.

μνήμαις, ἐμπειρίας δὲ μετέχει μικρόν, τὸ δ' ἐν τῷ ἀνθρώπῳ γένος καὶ τέχνῃ, καὶ λογισμοῖς. γίνεται δ' [1] ἐκ μὲν μνήμης ἐμπειρία τοῖς ἀνθρώποις. αἱ γὰρ πολλαὶ μνῆμαι τοῦ αὐτοῦ πράγματος μιᾶς ἐμπειρίας δύναμιν ἀποτελοῦσι. καὶ δοκεῖ σχεδὸν ἐπιστήμῃ καὶ τέχνῃ ὅμοιον εἶναι ἡ ἐμπειρία. ἀπὸ ἐμπειρίας δ' ἐπιστήμη καὶ τέχνη ἀνθρώποις [m]. ἡμῖν γὰρ ἐμπειρία τέχνην ἐποίησεν, ὡς φησὶ Πῶλος, ὀρθῶς λέγων, ἡ δ' ἀπειρία τύχην. γίνεται [n] δὲ τέχνη ὅταν ἐκ πολλῶν τῆς ἐμπειρίας ἐννοημάτων, καθόλου μία γένηται περὶ τῶν ὁμοίων ὑπόληψις. τὸ μὲν γὰρ ἔχειν ὑπόληψιν ὅτι καλλίᾳ κάμνοντι τοιόνδε τι νόσον τοδὶ συνήνεγκε, καὶ Σωκράτει, καὶ καθ' ἕκαστον οὕτω πολλοῖς, ἐμπειρίας ἐστί. τὸ δ' ὅτι πᾶσι τοῖς τοιοῖσδε κατ' εἶδος ἓν ἀφορισθεῖσι, κάμνουσι τήνδε τὴν νόσον, συνήνεγκε, οἷον τοῖς φλεγματώδεσιν, ἢ χολώδεσιν, ἢ πυρέττουσι καύσῳ, τέχνης. πρὸς

Quo pacto gignatur.

memoria uiuunt, parumq; experientiæ participant: genus autem hominum & arte uiuit, & ratione. Fit [1] autem hominibus ex memoria experientia. Multæ enim rei eiusdem recordationes unius experientiæ uim perficiunt. Videtur'que experientia scientiæ, ac arti ferè similis. Per experientiam [m] autem ars, & scientia hominibus proueniunt. Experientia enim, ut rectè Polus ait, artem genuit; inexperientia fortunam. Fit [n] porrò ars, cùm ex multis experientiæ notionibus una de similibus existimatio in uniuersum oritur. Etenim compertum habere, Calliæ hoc morbo laboranti hoc profuisse, itemq; Socrati, ac eodem modo pluribus singulatim; experientiæ est: profuisse autem ijs omnibus, qui una specie definiti certo morbo laborent, ut ijs, qui pituita, aut bili, aut febri ex æstu afflictentur, id iam artis est. Atque ad

Non idem omnino recordatio quæ reminiſcẽtia.

1 Fit autem ex memoria] Quoniam experientia, & ars non à natura hominibus sunt insitæ, docet Aristoteles quonã modo gignantur. Ait ergo, experientiam gigni ex multis recordationibus eiusdẽ rei, hoc est, eiusdem attributi obseruati in pluribus indiuiduis similibus inter se. Si quis enim recordetur hoc, uel illud medicamentum Calliæ profuisse, itemque Socrati, & alijs eodẽ morbo laborantibus, eaque euenta inuicem conferat, is consequetur propriè dictam experientiam eius medicamenti. Cùm uerò Aristoteles ait scientiæ, & arti ferè similem esse experientiam, accipit nomina scientiæ, & artis pro eodem habitu, ut sæpè hoc capite. Quo autem pacto experientia sit similis arti, paulò pòst docebit. Denique usi sumus hoc loco uerbo [Recordationes] pro uerbo μνήμαι, quòd Memoriæ uocabulum uix usurpetur in numero multitudinis, & iam hoc loco sit sermo de memoria humana, cui soli, si aptè loquendũ est, accommodatur recordationis uerbum. non quòd idẽ omnino sit recordatio atque reminiscentia, quæ soli homini conuenit (reminiscentia enim semper est cum ratiocinatione discurrente ex ijs, quæ nouit, ad ea in mentem reuocanda, quæ memoriæ non occurrunt; recordatio autem dicitur de quouis memorandi actu, etiam simplici, & sine discursu) sed quia recordationis nomen præse uidetur

tur ferre liberam quadam præteriti recognitionem, quæ non est in brutis animantibus.

Artem experiẽtia gigni.

m Per experientiam autem] Docet artem gigni experientia. Qua in re approbat sententiam Poli, qui apud Platonem in Gorgia Chærephonti pro Gorgia respondens, hãc ipsam sententiam usurpat. Etsi autẽ non desunt qui hoc loco ἐμπειρίαν Imperitiam interpretentur, nos tamen cum alijs maluimus, Inexperientiam, quia Imperitiæ uocabulum passim pro inscitia sumitur, suntque multi inexperti, qui scientia præditi sint, ut hoc ipso capite docet Arist. Dicitur autem inexperientia genuisse fortunam, seu ut Polus loquitur [per fortunã circumuagari] quia cùm aliquid aggredimur inexperti rerum similium, etsi consultò id facimus, casui tamen, & fortunæ rem committere uidemur. Vnde fit, ut si quando ea ex animo cedit, temerè, ac fortuitò benè cessisse non immeritò dici possit.

Quo pacto gignatur.

n Fit porrò ars] Exponit modum, quo ars per experientiam gignatur, aitque tum fieri, cùm ex multis experientiæ notionibus una de similibus oritur uniuersalis existimatio, ex qua habitus quidam relinquitur, quo idẽ de omnibus similibus uniuersè iudicamus; ut si quis ex longa obseruatione curationis eũ habitũ comparet, quo iudicet omnibus certa specie morbi affectis certam speciem medicamenti conferre. De qua re latiùs agẽdum est ad finem capitis.

Cur non dixerit Ex multis experientijs.

Illud interim aduerte non sine causa dixisse Aristotelẽ, fieri artem ex multis experiẽtiæ notionibus, potiùs quàm ex multis experientijs. Nec enim necesse est, ut ad generationem artis concurrant multæ experientiæ habituales, quæ semper ferũtur in res diuersarum specierum; sed multa experimenta, siue actus experiendi, qui possunt ferri in indiuidua eiusdem speciei infimæ. Vocat enim Aristoteles hoc loco artem non modò habitum eum qui, fertur in res diuersarum specierum, quatenus inter se sunt similes in genere, sed etiam eum, qui fertur in indiuidua solo numero differentia, ut in ægrotos eadẽ specie morbi laborantes. Quòd si Ars acciperetur solùm pro coniunctione multarum conclusionum, tum dixisset Aristoteles gigni eã ex multis experiẽtijs. Illud etiam aduerte uerbũ Profuisse nõ esse accipiendũ in posteriori loco, quatenus astringitur ad solã præteriti significationem. Ars enim non pronunciat quicquam de solo præterito, sed de omni temporis differẽtia, seu potiùs absolutè, ac simpliciter. Vtitur tamen in hac re Aristoteles uerbo præteriti temporis, quia familiare est Græcis uti hac temporis differentia ad significandum, quid in uniuersum fieri soleat, ut cùm paulò antè dictum est, Experientia artem genuit, & cæt. hoc est generare solet. Quod in prouerbijs, uulgatisq; sententijs usitatius est, ut apud Isocratem in Paræneſi ad Dæmonicum; Κάλλος μὲν, inquit, ἢ χρόνος ἀνάλωσεν, ἢ νόσος ἐμάρανε, hoc est, pulchritudo aut tempore consumpta est, aut morbo emarcuit pro eo quod est consumi solet aut marcescere. Quod idem nonnunquam obseruare licet apud Latinos, ut

Verba præteriti sæpe comprehendere omnem temporis differẽtiam.

in

Universidad de Deusto
Biblioteca

in eo prouerbio; Multas amicitias silentiũ diremit; quo eodem utuntur Græci: [a] & apud Virgiliũ, [b] Cùm duo cõuersis inimica in prælia tauri frontibus incurrunt, pauidi cessere magistri. causa huius loquẽdi formæ ea uidetur esse, quia ex obseruatione præteriti intelligitur quid de futuro, omniq; tempore iudicandum sit.

Expertus cũ artifice confertur.

o Atque ad agendum quidem.] Vt artem experiẽtiæ anteponat, confert experientiã cum arte, primumq; quoad actionẽ, cùm ait, Experientiam, si sola actio spectetur, non esse inferiorẽ arte, sed potiùs superiorem, quòd experti minùs aberrent ab scopo, finemúe actionis, quàm qui arte præditi sunt absque rerum experientia. Causam uerò huius discriminis eam esse ait, quia experiẽtia est rerum singularium, in quibus per se uersantur actiones; ars autẽ uniuersalium, in quibus illæ uersantur per accidens, ac ratione singularium, quibus accidunt, hoc est, conueniunt res uniuersales. illud enim hoc loco dicitur accidere, quod ita conuenit subiecto, ut aliquo modo à subiecto distinguatur, quo pacto res uniuersales conueniunt singularibus. Eodẽ modo sumitur accidendi uerbũ ab Auctore in captione accidentis 1. Elench cap. 4. ut 8. libro Dialect. Institutionum diximus. Hanc igitur ob causam fieri potest, ut is, qui arte præditus est, rerum singulariũ circunstãtias ignoret, quæ regulas uniuersales mutare solent, atq; ita sæpius aberret à fine proposito, quod tamen non ita facilè committet, qui habet rerũ usum, & experientiam.

Experiẽtiam esse singularium, artem uniuersaliũ.

Cur artifex sæpius aberret ab scopo.

p Sed tamen scientiam.] Cõfert experientiam cum arte quoad cognitionem, aitque ratione cognitionis longè præstare artem experientia, artifices que omnium sententia ijs, qui solo usu, & experientia rerum ualent, sapientiores iudicari, eo quòd ijs omnibus magis accommodetur nomen sapientiæ, qui accuratiùs rem cognoscunt.

Præstantiorẽ esse artificis cognitionẽ.

q Id quod ex eo.] Tribus argumentis probat artẽ præferẽdam esse experientiæ ratione cognitionis. Primum est, Quoniã artifices cognoscunt causas rerum, qui autem solam experientiam habent, etsi rem esse cognoscunt, non tamen rei causam intelligunt. Vnde fit, ut architecti in maiori pretio habeantur, sapientioresque esse iudicentur, quàm qui manus arti adhibent, ad opus cõficiendum, quòd illi causas operis intelligant, hi uerò ueluti res inanimæ quędam, quæ nulla cognitione in efficiẽdo utuntur, ea efficiant, quorum causas ignorent.

Cur pluris fiant architecti, quàm opifices.

r Omninoq;] Alterum argumentũ est, Quia qui arte præditi sunt, docere possunt, hoc est res, quas nouerunt, uia, & ratione demõstrare, per causas scilicet, quas norunt; qui autem solam experientiam habent, id facere nequeunt, quòd causas non teneant.

Quos nomine τῶν χειροτεχνῶν nõ significari eos, qui arte sunt, & manibus, ut uerbum sonat, opus artis conficiunt, sed meros operarios; cuiusmodi sunt ij, qui iussu artificũ funes trahunt, aut machinas applicant. Quid enim aliud significat Aristoteles, cùm ait, τοὺς χειροτέχνας esse similes rebus inanimis, quæ non cognoscunt id, quod faciunt, tametsi eo superiores sunt in agendo, quòd illæ agunt naturæ impulsu, ipsi uerò consuetudine? Addet etiam, non esse hanc usurpationem alienam à ui nominis. hi enim etsi non operantur arte, quam non habent, ministerio tamen suo opus artificiosum conficiunt. Verùm obstat, quòd Aristoteles ad finem capitis colligens gradatim ea, quæ dixerat, complectitur nomine artificum τοὺς χειροτέχνας: quo fit, ut nõ significet hoc uocabulo

Quos nomine τῶν χειροτεχνῶν significet Arist.

Atq; ad [o] *agendum quidem nihil ab arte differre uidetur experientia; quin etiam expertos magis, quàm eos, qui rationem sine experientia tenent, propositum finem assequi uidemus. Quod ea de causa accidit, quia experientia est rerum singularium cognitio; ars uniuersalium: actiones uerò, generationesq;, omnes in singularibus uersantur. Neque enim hominem curat Medicus, nisi per accidens; sed Calliam, aut Socratem, aut quempiam aliorũ, qui ita dicãtur, cui accidit ut homo sit. Si quis igitur sine experientia rationem teneat, & quod uniuersale est, cognoscat, singulare autem, quod in eo est, ignoret; is à curatione persæpe aberrabit. id enim, quod singulare est, magis sub curationem cadit.*

Sed [p] *tamen scientiam, atq; intelligentiã in arte magis, quàm in experientia inesse existimamus; artifices q;, ijs, qui experientia rerum ualent, sapientiores esse arbitramur, quòd omnes ratione potiùs scientiæ sapientes esse censeantur. Id,* [q] *quod ex eo accidit, quòd illi causam sciunt, hi non item. Experti enim rem quidem esse sciunt, propter quid autẽ nescIunt; illi uerò propter quid sit, causamq; cognoscunt. Vnde fit, ut Architectos in unaquaque re maiori dignos honore, doctiores, sapientioresq;, opificibus esse existimemus, quòd teneant causas rerum, quæ fiunt; illi uerò perinde se habeant, ac res quædam inanimæ, quæ faciunt illæ quidem, sed nulla cognitione faciũt, quo pacto ignis comburit: ac res quidem inanimes natura quadam singula facere; opifices autem consuetudine: ut non ex eo sapientiores sint homines, quòd idonei sint ad agendum, sed quia rationem teneant, causasq; cognoscant. Omninoq;* [r] *scientis signum est posse docere, atque hac ratione artem magis, quàm experientiam scientiam esse puta-*

a 2. Eth. c. 7
b Aeneid. 12

8. Inst. c. 1

ὡς ὁ μὲν οὖν τὸ θεάτειν ἐμπειρία τέχνης οὐδὲν δοκεῖ διαφέρειν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπιτυγχάνοντας ὁρῶμεν τοὺς ἐμπείρους τῶν ἄνευ τῆς ἐμπειρίας λόγον ἐχόντων. ἄτοπον δ' ὅτι ἡ μὲν ἐμπειρία τῶν καθέκαστά ἐστι γνῶσις, ἡ δὲ τέχνη τῶν καθόλου. αἱ δὲ πράξεις, καὶ αἱ γενέσεις πᾶσαι, περὶ τὸ καθέκαστόν εἰσιν. οὐ γὰρ ἄνθρωπον ὑγιάζει ὁ Ἰατρεύων, πλὴν ἀλλ' ἢ κατὰ συμβεβηκός, ἀλλὰ Καλλίαν, ἢ Σωκράτην ἢ τῶν ἄλλων τινὰ ὅτῳ λεγομένῳ, ᾧ συμβέβηκεν ἀνθρώπῳ εἶναι. ἐὰν οὖν ἄνευ τῆς ἐμπειρίας ἔχῃ τις τὸν λόγον καὶ τὸ καθόλου μὲν γνωρίζῃ, τὸ δ' ἐν αὐτῷ καθέκαστον ἀγνοῇ, πολλάκις διαμαρτήσεται τῆς θεραπείας. θεραπεύει γὰρ τὸ καθέκαστον μᾶλλον.

Ἀλλὰ [p] ὅμως τό γε εἰδέναι, καὶ τὸ ἐπαΐειν τὴν τέχνην τῆς ἐμπειρίας ὑπάρχειν οἰόμεθα μᾶλλον καὶ σοφωτέρους τοὺς τεχνίτας τῶν ἐμπείρων ὑπολαμβάνομεν, ὡς κατὰ τὸ εἰδέναι μᾶλλον ἀκολουθοῦσαν τὴν σοφίαν πᾶσι. τοῦτο [q] δὲ ὅτι οἱ μὲν τὴν αἰτίαν ἴσασιν, οἱ δ' ὅ. οἱ μὲν γὰρ ἐμπειροι τὸ ὅτι μὲν ἴσασι, διότι δ' οὐκ ἴσασιν. οἱ δὲ τὸ διότι, καὶ τὴν αἰτίαν γνωρίζουσι. διὸ καὶ τοὺς ἀρχιτέκτονας ἕκαστον τιμιωτέρους, καὶ μᾶλλον εἰδέναι νομίζομεν τῶν χειροτέχνων, καὶ σοφωτέρους, ὅτι τὰς αἰτίας τῶν ποιουμένων ἴσασι. οἱ δ' ὥσπερ καὶ τῶν ἀψύχων ἔνια, ποιεῖ μέν, οὐκ εἰδότα δὲ ποιεῖ, οἷον καίει τὸ πῦρ. τὰ μὲν οὖν ἄψυχα φύσει τινὶ ποιεῖν τούτων ἕκαστον, τοῖς δὲ χειροτέχναις δι' ἔθος, ὡς δὲ κατὰ τὸ σοφωτέροις εἶναι ὄντας, ἀλλὰ καὶ τὸ λόγον ἔχειν αὐτοῖς, καὶ τὰς αἰτίας γνωρίζειν. ὅλως τε σημεῖόν τῳ εἰδότος καὶ τὸ δυνάσθαι διδάσκειν ἕτερον, καὶ διὰ τοῦτο τὴν τέχνην τῆς ἐμπειρίας οἰόμεθα μᾶλλον ἐπιστήμην

cabulo meros operarios, sed eos, qui ex arte operantur, cuiusmodi sunt fabri, cæmentarij, & alij huiusmodi artifices. Hac de causa non diximus simpliciter [Qui manibus operantur] sed [Opifices]. Quanquam enim ne hoc quidem uocabulum exprimit uim Græci nominis, pro ijs tamen solis accipitur, qui operantur exarte. Quòd autem Aristoteles eos confert cum rebus inanimis, sólàque consuetudine agere docet, eò pertinet, ut intelligamus discrimen eorum ab architectis non quidem in simplici cognitione eorum, quę faciunt (ex arte enim operantur) sed in cognitione causæ suorũ effectorum. Architecti enim cùm causas rerum teneant, demonstratiuam cognitionẽ habẽt, & ex habitu scientiæ operantur: illi verò, cùm causas ignorent, solo habitu ex consuetudine certa quadam ratione agendi acquisito opus artis efficiunt. Vnde collige, cùm Aristoteles hoc loco tribuit artificibus cognitionem causæ, non uniuersè intelligendum esse de omnibus artificibus, sed indefinitè, ut uerum sit in ijs, qui sunt quasi principes in quaque arte, quos architectos uocat.

μην εἶ). δύναν) γὰ, οἱ δὲ ὐ δύναν) διδάσκειν. ἔτι δὲ τ αἰσθήσεων ὐδὲ μίαν ἡγούμεθα εἶ) σοφίαν. καίτοι κυριώτατά γέ εἰσιν αὗται τ καθ' ἑκάστα γνώσις, ἀλλ' ὐ λέγουσι τὸ διὰ τί ὠῤεὶ οὐδενὸς. οἷον, διὰ τί θερμὸν τὸ πῦρ, ἀλλὰ μόνον ὅτι θερμόν.

Τὸν μὲν οὖ πρῶτον εἰκὸς τὸν ὁπωσανῦν εὑρόντα τέχνην παρὰ τὰς κοινὰς αἰσθήσεις θαυμάζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, μὴ μόνον διὰ τὸ χρήσιμόν εἶναί τι τ εὑρεθέντων, ἀλλ' ὡς σοφὸν & διαφέροντα τ ἄλλων. πλειόνων δὲ εὑρισκομένων τεχνῶν, καὶ τ μὲν πρὸς τὰναγκαῖα, τ δὲ πρὸς διαγωγὴν οὐσῶν, ἀεὶ σοφωτέρους τοὺς τοιούτους σκείνων ὑπολαμβάνομεν, διὰ τὸ μὴ πρὸς χρῆσιν εἶ) τὰς ὄψεσθαι αὐτ. ὅθεν ἤδη πάντων τ τοιούτων κατεσκευασμένων, αἱ μὲν πρὸς ἡδονὴν, μηδὲ πρὸς τὰναγκαῖα τ ὄψεσθαι εὑρέθησαν, & πρῶτον τούτοις τοῖς τόποις ἔπερ ἐσχόλασαν. διὸ πρῶτον Αἴγυπτον αἱ μαθηματικὴ πρῶτον τέχνας συνέστησαν. σκεῖ γὰ ἐφείθη σχολάζειν τὸ τῶν ἱερέων ἔθνος. εἴρηται μὲν ἐν τοῖς ἠθικοῖς, πῶς

Sẽsum ui sua non posse attingere sui obiecti causam, ut causa est.

Vtri ascribẽdus sit error, qui in agendo committitur, arti, an experimento.

Anteponitur arti practicæ contẽplatiua.

[Præterea nullum.] Tertium argumentũ est, quia ex notitijs sensitiuis in quibus numeratur experiẽtia, nulla omnino est, quę possit appellari sapientia, cum interim intellectiuæ cognitiones, in quibus numeratur ars, non sint indignæ hoc nomine. Ratio discriminis est, quia etsi sensus propiùs attingunt res singulares sensibiles, quæ nobis sunt familiares; nullus tamẽ est sensus, qui ex se causam sui obiecti cognoscat, saltem sub ratione causæ, quod tamen intellectus facere potest. Addidi [Ex se] quia Ratio particularis, seu cogitatiua facultas, quæ potẽtia sensitiua est, uidetur posse attingere causam particularem, ut causa est; tametsi id habet, quatenus est proxima intellectus ministra. Ex dictis patet, artem simpliciter, & absolutè esse anteponendam experientiæ. Nam etsi ab ea superatur ratione actionis, est tamen superior ratione cognitionis, ex qua homines iudicantur sapientes, non ex actione. Quin etiam addit Albertus eum errorem, qui in actione ab experto committitur, ipsi experimento ascribendum esse, quod non rectè sit sumptum; eum uerò, qui committitur ab artifice, non arti, quæ de uniuersalibus, & ex uera causa rectè iudicat; sed uarietati, & inconstantiæ rerum singularium, in quibus actio uersatur.

t Ac uerisimile quidem est.] Prætermissa experiẽtia, cùm ars, siue scientia in Practicã, & Theoreticam, siue contemplatiuam diuidatur, eas inter se confert Aristoteles, ac Theo-

Theoreticam Practicæ anteponit, quòd dignior sit nomine sapientiæ. Id autem hac ratione probat. Qui primi artem quamlibet supra communem sensum inuenerunt, hi, ut uerisimile est, habiti sunt cæteris sapientiores, non solùm quia rem fortasse utilem humanæ uitæ attulissent, sed multò etiam magis quia intelligentia, & cognitione rerum cæteris præstarent: atqui ars theoretica cognitione, ac intelligentia superat practicam: est igitur dignior nomine sapientiæ. Propositionem ex eo probat Arist. quia inuentis iam omnibus artibus, tum ad necessarios uitę usus, tum ad iucundè uiuendum, & alia commoda comparanda, ij sapientiores iudicati sunt, qui scientias eas inueniissent, quæ ad nullum uitæ usum, sed ad solam rerum cognitionem pertinerent. Assumptionem, euentus cõfirmat. artes enim Theoreticæ inuentæ sunt post practicas, atque ab ijs, qui in otio uitam agebant, ut Mathematicæ à sacerdotibus Aegyptijs, quibus omnia ex publico cùm necessaria, tum utilia ad degendam uitam abundè suppetebant, quod ex sacris etiã literis in libro Geneseos perspicuum est. Ex quæ re patet maiore opus esse intelligentia in Theoreticis, quàm in practicis, cùm illę longè maiore otio indiguerint, ut inuenirẽtur. Vnde colligit Alexander, quemadmodum hæ artes ab otiosis inuentæ sunt, sic etiam usum earum otium requirere. Cùm audis Mathematicas scientias inuentas esse ab Aegyptiis, intellige potissimùm Astrologiam, ad cuius inuentionem, quæ longa indiguit astrorum obseruatione, non tantùm otio necessario, sed libero quoque, & sereno cœlo (id, quod in ea regione perenne est) utebantur sacerdotes.

A quibus artes contemplatiuæ inuẽtę fuerint.

Contemplatiuæ an uoluptatis causa sint.

Hoc loco prætereundum non est, meritò Aristotelem distinxisse scientias contemplatiuas ab iis, quæ inuentæ sunt uoluptatis causa. Nam, etsi uoluptas est finis multarum artium, quæ ad uitam degendam tuendamque quæsitę sunt, ut citharistarum, & tibicinum (indigent enim mortales alterna laborum requie, iucundaque molestiarum intermissione) non est tamen finis contemplantium; siquidem iucunditas, quę ex contemplatione percipitur, non est finis contemplationis, sed comes, & assecla, ut rectè annotauit Alexander, nosque alibi ostendemus. Vnde patet felicitatem ne in uoluptate quidem illa pura, & syncera contemplationis positã esse, sed in ipsa contemplatione, quam ea uoluptas sequitur.

u Ac dictum est.] Quoniam hactenus sine discrimine usus fuit nominibus artis, & scientiæ, quòd ad rem præsentem nihil earum distinctio faceret; ne quis hinc colligat

mus, quòd illi docere possint, hi non possint. Præterea t nullum sensum sapientiam esse existimamus. quanquam enim hæ maximè propriæ sunt singularium cognitiones; de nullo tamen dicunt propter quid, ut propter quid ignis calidus sit, sed tantum quòd sit calidus.

cap. 47. Ac t uerisimile quidem est eum, qui primus præter communem sensum, quamlibet artem inuenit, admirationi hominibus fuisse, non solùm quia id utile esset, quod inuenisset, sed quia sapiens esset, cæteris que antecelleret. Cùm autem plures artes inuenirentur, quarum aliæ ad res necessarias, aliæ ad cultum uitæ conferrent, semper tales cæteris sapientiores fuisse putamus, quòd eorum scientiæ non ad usum referantur. Quocirca omnibus iam huiusmodi rebus comparatis, eæ scientiæ repertæ sunt, quæ nec ad uoluptatem, nec ad usus necessarios conducunt, ac primùm ijs in locis, ubi homines in otio uitam agebant. Hinc Mathematicæ artes in Ægypto primùm constitutæ sunt, quòd ibi concessum sit, ut Sacerdotes otio fruantur.

Aug. 18. de Ciuit. Dei Cap. 39. Ac u dictum est in libris de moribus, quid

colligat nihil intereſſe inter hos habitus, docet iam â ſe in libris de Moribus traditum eſſe eorum, aliorumque ſimilium diſcrimen. Docuerat enim 6. Ethic. ad Nicomachum quinque eſſe habitus, quibus anima ſemper uerum dicit; intellectum, ſcientiam, ſapientiam, prudentiam, & artem: qui hac ratione diſtinguuntur, ut patet ex ijs, quæ deinceps in eodem libro dicuntur. Intellectus eſt habitus principiorum; ſcientia concluſionum per cauſas inferiores; Sapientia, per cauſas ſupremas; Prudentia eſt recta ratio eorum quę agimus, quatenus ad bene, beateque uidendum pertinent. Ars denique eſt recta ratio eorum, quæ fiunt, hoc eſt humanarum actionum, quatenus in externam materiam prodeunt. Cap. 5.

Habitus, quibus anima ſẽper uerũ dicit.

τὶς διαφορὰ τέχνης, καὶ ἐπιστήμης, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ὁμολογουμένων.

Οὗ δ' [x] ἕνεκα νυῦν ποιούμεθα τὸν λόγον, τοῦτ' ἔστιν, ὅπως τὴν ὀνομαζομένην σοφίαν περὶ τὰ πρῶτα αἴτια, καὶ τὰς ἀρχὰς ὑπολαμβάνουσι πάντες. ὥστε, καθάπερ εἴρηται πρότερον, ὅτι ὁ μὲν ἔμπειρος τὸ ὁποιανοῦν ἐχόντων ἄνθρωπον εἰδῇ δοκεῖ σοφώτερος, ὁ δὲ τεχνίτης τοῦ ἐμπείρου, χειροτέχνης δὲ ἀρχιτέκτων, αἱ δὲ θεωρητικαὶ τῶν ποιητικῶν μᾶλλον. ὅτι μὲν οὖν ἡ σοφία περί τινας αἰτίας, καὶ ἀρχάς ἐστιν ἐπιστήμη, δῆλον.

x Id autem cuius cauſa.] Docet quorſum tam multa hactenus de gradibus cognitionis dixerit; atque hæc omnia eò tendere, ut pateat eam ſcientiam, quæ ſapientia appellatur, in primarum cauſarum, & principiorum conſideratione uerſari; quam ait eſſe omnium communem, uulgatamque ſententiam. Quanquam uerò id iam ex dictis utcumque poſſet

Sapientiam primas cauſas cõtemplari.

APPETANT NE OMNES HOMINES naturaliter ſcientiam ſciendi cauſa.

QVÆSTIO I.

Quibus argumentis non omnes uideantur hoc pacto ſcientiam appetere.

SECTIO PRIMA.

EX ijs, quæ hoc capite ab Ariſt. aſſerta ſunt, illud inprimis nõ caret controuerſia, appetant ne omnes homines naturaliter ſcientiam, ipſius ſcientiæ cauſa. Primùm, quia, cùm multi ſint, qui ſcientiam non aſſequantur, non uidetur omnibus à natura datus appetitus ſciendi; alioqui fruſtrà eſſet conceſſus, quod tamen dicendum non eſt, cùm Deus, & natura, quæ ab illo dirigitur, nihil fruſtrà efficiant, vt eſt omnium Philoſophorum ſententia. 1

Deinde, quia nemo poteſt velle oppoſitum eius rei, quam naturaliter appetit (hinc enim fit, vt nemo appetat miſeriam, quia omnes naturaliter appetimus felicitatem) ſatis autem patet multos eſſe, qui ignorationem 2

ſet oſtendere, tamen hoc ſolũm colligit quæ ſapientia dicitur, uerſari circa cauſas, & principia. Ratio eſt hæc. Expertus ſapientior habetur (ſeu potiùs magis accedens ad rationem ſapiẽtis) eo, qui ſimpliciter rem ſenſu percipit; artifex autem, experto, atque inter artifices architectus opifice; theoreticus autem practico, hoc eſt contemplator actore, & effectore, ut patet ex ijs, quæ per totum ferè caput diffusè tradita ſunt: at ex his ſemper poſteriores dicuntur ſapiẽtiores, ad plenamũe rationem ſapientis magis accedentes, quòd propiores ſint cauſarum, & principiorum conſiderationi; aut magis eam attingant: ergo ſapiens, & (quod hinc ſequitur) ſcientia, quæ ſapientia dicitur, uerſatur circa cauſas. Græci codices hoc loco habent αἱ δὲ θεωρητικαὶ τῶν ποιητικῶν hoc eſt contemplatiuæ actiuis, quod refertur ad artes. Crediderim tamen locum eſſe corruptum pro οἱ δὲ θεωρητικοὶ & cæt. ut referatur ad artifices: tametſi parum intereſt utro modo res habeat, cùm ſenſus eodem redeat, omnesque interpretes membra omnia ad artifices referant.

quid interſit inter artem, & ſcientiam, ac cætera eiuſdem generis.

Id [x] autẽ, cuius cauſa nunc ſermonẽ inſtituimus, illud eſt, eam, quæ ſapientia nominatur, circa primas cauſas, & principia omnium ſententia uerſari. Itaque quemadmodum priùs dictum eſt, expertus quidem ijs, qui quemuis ſenſum habent; artifex uerò, expertis; architectus, opifice; qui autem in contemplatione uerſantur, ijs, qui in actione ſapientiores uidentur eſſe. Quòd igitur ſapientia ſcientia ſit, quæ circa cauſas quaſdam, principia que uerſetur, perſpicuum eſt.

nem appetant, ſiue affectent; vnde apud Morales Philoſophos ſpecies quædam ignorationis affectata ignorantia dici ſolet, quo vitio laborant ij, qui iuxta Prophetam nolunt intelligere, vt bene agant. Pſalm.35.

Tertio, quia cùm Ariſtoteles affirmatiuam partem huius quæſtionis aſſeruit, aut nomine ſcientiæ intellexit aliquam ſcientiam indefinitè, aut omnem omnino ſcientiam, ſiquidem de nulla certa, & deſignata videtur loquutus: at primum non eſt dandum, quia non conſtaret inde, omnes homines ſuapte natura appetere hanc ipſam ſcientiam, de qua agimus, quod tamen Ariſtoteles colligendum eſſe vult, vt in explicatione contextus diximus: nec item ſecundum, quia falſum eſt: ut enim nemo eſt, qui poſſit omnem omnino ſcientiam aſſequi, ita nemo habet appetitum naturalem ad omnes omnino capeſſendas; alioqui natura inclinaret ad ea, quæ fieri nequeunt. 3

Quarto, quia ſi appetitus ſciendi eſſet omnibus hominibus naturalis, nemo eſſet, qui ſublatis impedimentis litterarum ſtudia non coleret. hac enim ratione dicimus appetitum lapidis ad deſcendendum eſſe naturalem, quia remotis ijs, quæ illum in aëre detinent, continuò deſcendit. Nunc autem contrà accidere uidemus. Plurimi enim eorum, qui maiore rerum neceſſariarum copia abundant, liberioriq́ue otio fruuntur, à litterarum ſtudijs abhorrent. 4

Quinto, quia ſi omnes homines naturaliter appeterent ſcientiam, ipſius 5

Universidad de Deusto
Biblioteca

sius scientiæ causa, maximè appeterent scientias contemplatiuas: practicæ enim non propter se, sed propter opus expetuntur; constat autẽ practicas magis expeti, quàm contemplatiuas, cùm longè plures practicis dent operam.

6 Postremò, quia si homines naturaliter appeterent scientiã sciendi causa, maximè naturaliter appeterent apertam, & euidentem diuinæ essentiæ cognitionem; ea enim est omnium dignissima, quæ propter se expetatur: hoc autem non videtur vlla ratione dici posse. Nam cùm cognitio illa sit supra naturam, vt quæ non per causas naturales, sed sola Dei gratia, & munere obtineri potest; fieri profecto nequit, vt appetitus, quo illam appetimus, sit naturalis: semper enim appetitus naturalis perfectionis propriæ fundatur in potentia naturali passiua, quę sit receptiua eiusmodi perfectionis; omni autem potentiæ naturali passiuę respondet naturalis actiua, vt Aristoteles docet in 3. de Anima cap 5. eo loco, quo ex natura intellectus patientis colligit dandum esse intellectum agentem. Cùm igitur nulla sit actiua naturalis, cuius actione consequi possimus eiusmodi cognitionem; nulla quoq; in nobis passiua naturalis erit, quare neque appetitus naturalis, quo illam expetamus. tex. 17.

Refutatio sententiæ quorundam. SECT. II.

Sententia quorundam de sciẽdi appetitu. PLERIQVE sunt, qui putent assertionem Arist. veram esse, si in ea appetitus naturalis sumatur pro naturæ propensione, non autem pro actu appetendi. Quòd enim prior sensus sit verus, ea ratione ostendunt, quia omnes homines habent inclinationem naturalem ad scientiam ratione intellectus, qui est naturaliter ad illam propensus. Quòd verò posterior sit falsus, ex eo probant, quia omnis actus, quo appetimus scientiam, est liber, ac proinde non naturalis. Scot. hoc co Ant. q. 2. Iand q. 3. Fla & alij.

Refutatio. Eorum tamen sententia facilè refellitur. Primùm, quia Aristoteles, à quo illi in hac re nolunt discedere, planiùs videtur loqui de actu appetendi, vt patet ex probatione propositi pronunciati: vtitur enim in ea verbo Amoris, amor autem actus appetendi est. Deinde, quia vt actus appetendi sit naturalis, non est necesse, vt non sit liber, quod patebit ex sequentibus. Denique, quia amor, quo prosequimur sensus, cùm sit actus humanus, est liber; & tamen Arist. censet illum nobis esse naturalem. Nec enim eo argumento rectè probaret homines diligere naturaliter scientiam, quia diligant sensus, nisi loqueretur de naturali dilectione, qua sensus diligimus, alioqui rectè etiam probari posset, eos, qui sibi mortem consciscunt, habere appetitum naturalem, vt sibi vim inferant, quia videlicet id facere cupiant.

Verior de eadem re sententia. Magis sanè placet eorum sententia, qui putant pronunciatum Aristotelicum

Ga. ar. 1. & 1.2.q. 10.a.1. Ferrar. 1. contra gentes c. 4. ex D. Th. 1.2.loco cit. & 2.2.q.166.ar. 2. Alẽsis hoc loco & Aegidius q. 4. telicum verum esse, non modò sumpto appetitu naturali pro naturali inclinatione, sed etiam pro actu appetendi.

De appetitu innato. SECT. III.

VT ergo planiùs id intelligatur, illud primo loco animaduertendum est, duplicem esse appetitũ, vnum innatum, alterũ elicitum. Appetitus innatus est inclinatio ab auctore naturæ indita, qua vnaquæque res absque vlla præuia cognitione sua in bonum propensa est. Huiusmodi est appetitus terræ ad locum infimum, materiæ ad formam, & omnium omnino potentiarum ad propria obiecta. Estque is aut impropriè dictus, aut propriè. Quid innatus appetitus.

Impropriè dictus est, quo res propensæ sunt in bonum materialiter, hoc est in id, quod bonum est, siue conueniens, non tamen sub ratione boni, siue conuenientis. Hoc pacto propensi sunt sensus, & intellectus in sua obiecta. Sensus enim non fertur in sensibilia, vt sunt bona sentientibus (id enim propriè est appetitus sensitiui) sed vt sensibilia duntaxat: nec intellectus fertur in intelligibilia, vt sunt bona intelligentibus (est enim id voluntatis proprium) sed tantum vt intelligibilia sunt. Innatus impropriè dictus.

Propriè dictus, est, quo res propensæ sunt in bonum formaliter, hoc est in bonum sub ratione boni, quo pacto respiciũt sua obiecta solùm appetitus sensitiuus, qui concupiscibilem, & irascibilem complectitur, & intellectiuus, qui appellatur voluntas; ille quidem, quia respicit sensibilia, vt sunt bona sentientibus, hic autem quia respicit intelligibilia, vt sunt bona intelligentibus. Propriè dictus.

Ex hac distinctione patet, cùm dicimus terram appetere locum infimum, aut materiam appetere formam, aut sensus sensibilia, aut intellectum intelligibilia, id non esse verum nisi per translationem. huiusmodi enim res, cùm non appetant ista, ut bona sunt, ea sola ratione ea appetere dicuntur, quia perinde feruntur in illa, ac si verum, & propriè dictum appetitum haberent. Id quod Aristo. innuit 1. lib. Rhetoricæ ad Theodectem, cùm inter bona enumerat illud, quod omnia appeterent, si intellectum haberent. Cap. 6.

Patet etiam inter appetitus innatos solum sensitiuum, & intellectiuum esse qualitates earum rerum, quarum sunt appetitus. Nam nec appetitus grauitatis, qua terra propensa est in locum infimum, nec appetitus materiæ, aut sensuum, aut intellectus est aliqua eorum qualitas, quippe cùm hę res ex se ipsis, & detracta omni alia qualitate eiusmodi appetitus habeant; sed omnia huiusmodi denominantur appetentia similitudine ea, quam habent cum rebus, quæ verè, ac propriè dicto appetitu præditæ sunt. Quòd si quis obiiciat, grauitatem esse appetitum terræ, leuitatemq; appetitũ ignis, & tamen esse qualitates terræ ac ignis; Quinam appetitus innati sint qualitates additæ rebus appetentibus. Occurritur obiectioni.

negan-

neganda est prior propositio. Nam si grauitas,& leuitas essent appetitus terræ,ac ignis, earum actus essent actus appetendi, quemadmodũ actus appetitus sensitiui & intellectiui: at descensus,& ascensus,quos quasi eliciunt eæ qualitates,non sunt actus appetendi, cùm ob alias causas, tum uerò quia numerantur in actionibus transeuntibus. Nec refert, quòd per eas qualitates ferantur terra,& ignis in sua loca naturalia: non enim per eas feruntur tanquam per facultates appetendi, sed solùm ut per instrumenta; quo pacto animalia pedibus, aut alis,alijs'ue instrumentis à natura datis hunc aut illum locum petunt.

Solutio argumẽti cuiusdã

Patet denique ex ea distinctione facilè dissolui hoc argumentũ,quo multi vexantur; intellectus respicit suum obiectum sub ratione veri, seu intelligibilis; ergo non appetit illud naturaliter; alioqui respiceret quoque illud sub ratione boni, quod est formale obiectum appetitus, & ex consequenti darentur in eo duæ entitates, siue essentiæ, vna intellectus, altera appetitus, quod non est dicendum. nulla enim potentia indiget entitate alia,vt proprium obiectum appetat, cùm per se primò in illud propensa sit. Neganda est igitur consequutio, & id, quod assumitur ad eius probationem. Nam quæ non habent appetitum propriè dictum, non appetunt bonum, vt bonum est, sed habent se more appetentium, vt patet ex dictis.

De *appetitu elicito*. SECT. IIII.

Quid appetitus elicitus.

APPETITVS elicitus est actus appetendi, quo res cognitionis participes,præuia aliqua cognitione sua,feruntur in bonum,aut quod bonum esse videatur. Huiusmodi est amor,desiderium,& similes animi affectiones, quæ in nobis ex cognitione rerum excitantur. Est autem is appetitus aut omnino liber, aut omnino necessarius, aut partim liber partim necessarius.

Quotuplex appetitus elicitus.

Omnino liber est, qui & quoad speciem actus (quod vocant quoad specificationem)& quoad exercitium eius est liber.Is dicitur liber quoad speciem actus, quo ita rem propositam amplectimur, vt eandem reijcere possimus, aut ita reiicimus,vt eandem possimus amplecti. Is verò dicitur liber quo ad exercitium, qui ita elicitur, vt permanente eadem notitia obiecti possit non elici. Vtroque modo sunt liberi actus voluntatis, quos elicimus circa ea omnia, quæ in sua ratione imperfectionem aliquam includunt: cuius generis sunt de ambulare,loqui, & cætera id genus, quæ appellantur perfectiones in certo genere,nec ponuntur in Deo nisi virtute,aut translatitiè. Nam præter quàm quòd nullum actum voluntatis necessariò elicimus circa res huiusmodi,nullam quoque earum ita amplectimur,vt eandem,quatenus talis est,repudiare non possimus, idque propter imperfectionẽ,quam omnes ex ratione sua sibi vendicãt.

Perfectiones in certo genere omnino liberè à nobis appeti.

Omnino

Omnino necessarius est, qui & quoad speciẽ actus, & quoad exercitiũ est necessarius. Vtroque modo est necessarius appetitus brutorum animantium: ita enim necessitantur ab obiecto,& dispositione potentiæ ad eliciendum actum appetitus sensitiui, ut permanente eadẽ notitia obiecti, eademque dispositione potentiæ, sublatisque impedimentis, nec possint illum non elicere, nec etiam quod amplectuntur refutare, aut amplecti, quod refutant, Hoc etiam pacto,iuxta probabiliorẽ D. Tho. sententiam, est necessarius actus amoris,quo beati diligunt diuinam essentiam clarè conspectam: ita enim eius contemplatione rapiuntur, ut nullam interim habeant libertatem ad continendum,siue cohibendum eiusmodi actum. Non potest tamen dari in voluntate actus odij, qui hoc eodem pacto sit necessarius, quia cùm dari nequeat in rerum natura summũ malum, vt probant Theologi,nihil omnino esse potest,cuius clara cognitio voluntatem necessitare valeat, vt actum odij eliciat. Atq; hic appetitus meritò dicitur nullo modo liber,quia nec est liber libertate contrarietatis, nec contradictionis, vt patet ex dictis.

Appetitum brutarũ animãtium omni libertate carere.

D. Tho. 1. p. q 82. ar. 2. & 1.2. q. 5. ar. 4 & 3. contr. gẽt. c. 62. Caiet. & Ferr. eisdem locis, Capr. in 1. d. 1. q. 3. Dur. in 4. d. 49. q. 8. Mai. ibidẽ q. 8.

Actum amoris Dei, qui est in Beatis, esse omnino necessarium.

Partim verò liber, & partim necessarius is est,qui est liber quoad exercitium, & necessarius quoad speciem;neque enim vllus reperitur,qui sit liber quoad speciem, & necessarius quoad exercitium. Huius generis est actus voluntatis erga bonum, & malum in commune, siquidem circa neutrum necessariò elicimus actũ amplectendi, aut repudiandi, cùm possit voluntas nostra vtrumque cohibere, vt experientia constat; sed tamen bonum, vt bonum est, sic amplectimur, vt illud reijcere non possimus,malum verò, vt malum est, sic reiicimus,vt illud amplecti nequeamus; qnicquid nonnulli sentiant credentes posse voluntatem nostram experiendæ suæ libertatis causa bonum, vt bonum est, repudiare, & malum, vt malum est, amplecti. Eodem modo se habet actus voluntatis nostræ erga felicitatem, & miseriam sub communi ratione felicitatis, & miseriæ conceptas, & omnino erga ea omnia, quæ in sua ratione nullam imperfectionẽ includunt, huiusmodi sunt esse,viuere,cognoscere, intelligere,scire,prudentẽ esse,iustũ; & vt vno verbo dicã,omnia,quæ à Theologis dicuntur perfectiones simpliciter,& Deo formaliter attribuuntur, eorumq; opposita. Atq; hic appetitus meritò dicitur liber sola libertate cõtradictionis, quia est liber quoad solũ exercitiũ,vt ex dictis apertũ est.

Quid de actu odij.

Quo pacto affecta sit voluntas ad bonum, & malum in commune.

Nominales, vt Ockam in 1. d. 1. q. 6. Gabr. ibid. Hieronymus Angest. lib. 1. Moral. c. 2.

Quo pacto ad felicitatẽ, & miseriam.

De *appetitu naturali*, & *non naturali*. SECT. V.

SI quis igitur attendat, planè intelliget ex duplici genere appetituum, quos explicauimus, omnes innatos esse naturales, quia naturam ipsam necessariò comitantur, & ex ea quasi profluunt, id quod ipsum quoque nomen innatorum indicat; ex elicitis autem quosdam esse naturales, alios non naturales.

Omnes appetitus innatos esse naturales, elicitos non omnes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eliciti naturales sunt in triplici genere. Primi generis sunt ij, quos diximus esse necessarios tam ratione exercitij, quàm speciei. Secundi verò ij, quos diximus necessarios ratione speciei. Meritò autem vtrique dicuntur naturales, quia quidquid est necessarium, qua ratione necessarium est, naturale dici potest, nisi necessitas pro vi accipiatur, qua ratione violentum à necessario distinguimus. In tertio ij ponendi sunt, ad quos natura rei ex sua ratione inclinat, quo pacto dicimus naturale esse homini viuere in societate; non naturale autem, hoc est supra, aut infra humanam conditionem solitariam vitam ducere; item naturale esse homini recto corpore incedere, non naturale autem more quadrupedis pedibus, ac manibus ingredi.

Eliciti naturales. Eliciti non naturales sunt ii omnes, qui nec sunt ulla ex parte necessarii, nec in eos natura rei propensa est, quorum exempla ex dictis patet.

Tribus modis actum voluntatis dici posse naturalem. Hinc colliges ordine inuerso, actum appetendi uoluntatis humanæ tribus modis posse appellari naturalem; communiter, propriè, & maximè propriè: communiter, si in illum natura humana ex sua ratione inclinet; propriè, si sit necessarius quoad speciem tantùm; maximè autè propriè, si sit necessarius quoad speciem, & exercitium. Iam enim dictũ est superiùs nullum esse posse necessarium quoad exercitium tantùm.

Omnes homines naturaliter appetere scientiam, non modò appetitu innato, sed etiam elicito. SECTIO VI.

1. conclusio. His ita expositis sit prima huius Quæstionis conclusio; Omnes homines naturaliter appetere scientiam appetitu innato, non solùm impropriè dicto, sed etiam propriè. Prior pars ex eo probatur; Quia omnes potentiæ ex natura sua habent naturalem propensionem ad proprias operationes, maximè uerò ad perfectas; scientia autem est perfecta intellectus operatio, cùm sit certa, atque euidens cognitio; satisq; perspicuũ est ex dictis, propensionem intellectus ad suas operationes impropriè dici appetitum.

Naturali sim perfectio intellectus nostri. Deinde, Quia intellectus noster est naturaliter imperfectus, cùm sit ex se uelut tabula, in qua nihil est depictum, & perinde se habeat ad notitias rerũ, ut materia ad formas, quod Arist. docet tertio de Anima cap. 4. tex. 14 id autem, quod naturaliter est imperfectum, naturaliter appetit perfectionem; nullaque notitia magis perficit intellectum, quàm scientia: appetit igitur intellectus noster naturaliter sciẽtiam, nec minùs quàm materia formam. at hic appetitus præcedit omnem cognitionem intellectus, quemadmodum & ipsa imperfectio intellectus; appetit igitur intellectus scientiam innato appetitu.

Præterea appetitus elicitus sciendi omnibus hominibus naturalis est, ut patebit; ergo magis naturalis est innatus, cùm elicitum præcedat, & à natura

natura separari non possit. Hoc posteriori argumento vtitur Cicero in 2. de finibus. Natura, inquit, cupiditatem ingenuit homini veri inueniendi, quod facillimè apparet, cùm vacui curis etiam quid in cælo fiat, scire auemus: quasi dicat, Id quod facillimè colligimus ex naturali appetendi actu, quem auidè exercemus, cùm alijs rebus non impedimur. Posterior pars conclusionis ex eo probatur, quia voluntas humana, quã esse propriè, & formaliter appetitum diximus, suapte natura propensa est ad omnia humana bona, quorũ præcipuum ex suo genere est sciẽtia. Cic. 2. de finib.

2. conclusio. Secunda cõclusio sit; Omnes homines appetere scientiã appetitu elicito cõmuniter, & propriè naturali, nõ tamen proprijssimè. Nam quòd omnes appetamus scientiam appetitu elicito (quod intelligendum est sublatis impedimentis) vel ex ea experientia perspicuum est, ex qua, vt paulò antè diximus, Cicero innatum appetitum colligit. Itaque etsi liberè elicimus actũ appetendi scientiã, si tamen nihil obstaret, nec ex parte rerum externarũ, nec ex molestia corporis, nec ex prauo aliquo animi affectu, nemo esset qui perfectæ cognitionis, si nõ frequẽter, certè aliquãdo appetitum non eliceret: atque hoc pacto intelligimus in hac conclusione omnes homines appetitu elicito scientiam appetere. Quòd autem is appetitus sit naturalis cõmuniter, ex eo patet, quia natura nostra, quatenus rationalis, propensa est in perfectam rerum intelligentiam, quasi in præcipuam operationem, & (quod hinc sequitur) in appetitum elicitum, quo scientiam expetimus. Quòd verò sit etiam naturalis propriè, ea ratione probatur, quia est necessarius quoad specificationẽ. Ita enim homines appetunt scientiam, vt eam, quatenus scientia est, nullo modo reijcere possint. Est enim scientia perfectio simpliciter, in cuius ratione nulla omnino imperfectio includitur, ob quam voluntas eam repudiare possit. Dixi [Quatenus scientia est] quia si secundum specialem rationem sumatur, vt quatenus discursu, aut experimento comparatur, potest haud dubiè refutari. Quòd denique non sit naturalis proprijssimè, manifestum est. Nec enim est necessarius quoad exercitium actus, vt constat experientia.

Quo pacto scientiam refutare non possimus.

3. conclusio. Tertia conclusio sit; Omnes homines naturaliter appetere scientiam ipsius scientiæ causa. Hęc conclusio nõ est intelligenda de scientia practica, sed de cõtemplatiua, de qua sola Arist. in proposito pronũciato loquitur; practica enim non propter se, sed propter opus expetitur. Eam verò optimè probat Arist. ex amore, quo à nobis naturaliter cognitio sensitiua propter se ipsam diligitur. quod argumentũ ea ratione dicitur signum, quia ab euidenti effectu causæ finalis ducitur; dirigitur enim cognitio sensitiua ad intellectiuam, tanquam medium ad finem, & dispositio ad perfectam formam. Ex causa tamen hunc in modum potest conclusio confirmari. Si qua est operatio humana, quæ propter se naturaliter sit expetenda (sunt autem aliquæ concedendæ necessariò, ne uoluntas nostra semper temerè uagetur, nullumque in finem intendat) maximè

Bibliotheca
Facultatis Philosophiae
Provinciae Cast. Orientalis SI

Universidad de Deusto
Biblioteca

mè est operatio intellectus; hæc enim est præstantissima animæ potentia. at operatio intellectus est cognitio; practica autẽ cognitio non propter se expetitur, ergo non dubium est, quin cognitio contemplatiua naturaliter propter se ipsam expetatur à nobis; & inter contemplatiuas ea, quæ est perfecta, quam hic nomine scientiæ intelligimus.

Locus Ciceronis notandus in confirmationẽ conclusionis.

Hanc ipsam Arist. conclusionem copiosè tractat Cicero quinto libro de Finibus. [Tantus, inquit, est innatus in omnibus cognitionis amor, & scientiæ, ut nemo dubitare possit, quin ad eas res hominum natura nullo emolumento inuitata rapiatur. uidemus'ne ut pueri ne uerberibus quidem à contemplandis rebus, perquirendisq; deterreantur? vt pulsi requirant, & aliquid scire se gaudeant? ut alijs narrare gestiant? ut pompa, ludis, atque huiusmodi spectaculis teneantur, ob eamq; rem uel famem, & sitim perferant? quid uerò, qui ingenuis studijs, atque artibus delectantur? nonne uidemus eos nec ualetudinis, nec rei familiaris habere rationem? omniaque perpeti ipsa cognitione, & scientia captos? & cum maximis curis, & laboribus compensare eam, quam ex discendo capiant, uoluptatem? mihi quidem Homerus huiusmodi quiddam uidisse uidetur in iis, quæ de Syrenum cantibus finxerit: neque enim uocum suauitate uidentur, aut nouitate quadam, & uarietate cantandi reuocare eos solitæ, qui præteruehebantur; sed quia multa se scire profitebantur, ut homines ad earum saxa discendi cupiditate adhæresceret.] Et paulò pòst. [Quem ardorem studii censetis fuisse in Archimede, qui dum in puluere quædam describit attentiùs, ne patriam quidem captam esse senserit? quantum Aristoxeni ingenium consumptum uidemus in Musicis? quo studio Aristophanem putamus ætatem in literis duxisse? quid de Pythagora, quid de Platone, aut Democrito loquar, à quibus propter discendi cupiditatẽ uidemus ultimas terras esse peragratas? quę qui non uident, nihil unquam magna cognitione dignum amauerunt. Atque hoc loco, qui propter animi uoluptates coli dicunt ea studia, quæ dixi, non intelligunt iccirco esse ea propter se expetenda, quòd nulla utilitate obiecta delectentur animi, atque ipsa scientia, etiam si incommoda datura sit, gaudeant. Sed quid attinet de rebus tam apertis plura requirere? ipsi enim quæramus à nobis stellarum motus, contemplationesq; rerum cælestium, eorumque omnium, quæ naturæ obscuritate occultantur, cognitiones quemadmodum nos moueãt, & quid historia delectet, quam solemus persequi usque ad extremum, prætermissa repetimus, inchoata persequimur. Nec uerò sum inscius esse utilitatem in historia, non modò uoluptatem. quid cùm fictas fabulas, è quibus utilitas nulla duci potest, cum uoluptate legimus? quid cùm uolumus nomina eorum, qui quid gesserint, nota nobis esse, parentes, patriam, mul ta præterea minime necessaria? quid quòd homines infima fortuna, nul la spe rerum gerendarum, opifices denique delectentur historia? maximeq; eos uidere possumus, res gestas audire, & legere uelle, qui à spe gerendi

Cicero 5 finib.

rendi absunt confecti senectute. Quocirca intelligi necesse est in ipsis rebus, quæ discuntur, & cognoscuntur, inuitamenta inesse, quibus ad discendum, cognoscendumque moueamur. Ac ueteres quidem Philosophi in beatorum insulis fingunt, qualis natura sit uita sapientiũ, quos cura omni liberatos nullum necessarium uitæ cultum, aut paratum requirentes, nihil aliud esse acturos putant, nisi ut omne tempus in quærendo, ac discendo in naturę cognitione consumant. nos autem non solùm beatæ uitæ istam oblectationem uidemus, sed etiam leuamentum miseriarum. itaque multi cùm in potestate essent hostium, aut tyrannorum, multi in custodia, multi in exilio dolorem suum doctrinæ studiis leuauerunt. Princeps huius ciuitatis Phalereus Demetrius, cùm patria pulsus esset iniuria, ad Ptolomęum se Regem Alexandriam contulit, qui cùm in hac ipsa Philosophia, ad quam te hortamur, excelleret, Theophrastique esset auditor, multa pręclara in illo calamitoso otio scripsit, non ad usum aliquem suum, quo erat orbatus, sed animi cultus ille erat ei quidam humanitatis cibus.] Hunc totum locum ex Cicerone transtulimus, quòd ex eo non pauca argumenta ad propositam conclusionem confirmandam desumi possint.

Quarta conclusio sit; Nihil magis appeti ab hominibus, quàm scientiam contemplatiuam. Hæc conclusio facilè probatur. Primùm, quia, ut luce est clarius, unaquęque res id maximè appetit naturaliter, propter quod maximè est, sunt autem res omnes propter suas operationes, ut ait Arist. 2. de Cęlo cap. 3. & maximè propter eam, quę est pręstantissima; quod intellige dictum de iis, propter quas res sunt, tanquam propter fines internos. Cùm igitur cõtemplatiua cognitio sit pręstantissima hominis operatio; efficitur, ut ea à nobis maximè naturaliter appetatur.

4. conclusio.

text. 17.

Deinde, quia id rationi consentaneum est, hominem magis appetere naturaliter, quo maximè & excellit brutis animãtibus, & participat conditionem diuinarum substantiarum, quod nemo negauerit esse scientiã contemplatiuam.

Cap. 7.

Postremò, quia felicitas humana pręcipuè consistit in contemplatione, ut 10. lib. Ethicorum ostenditur; nullum uerò actum magis expetũt homines, quam felicitatem. Dixi autem [pręcipuè consistit] quia alia ratio est de felicitate, quę in hac uita obtineri potest, alia de felicitate simpliciter. Nam etsi essentia felicitatis simpliciter in sola intuitiua diuinę essentię cognitione consistere potest, quòd hęc una secum necessariò afferat perfectum, & constantem uirtutum omnium statum; tamen fieri nequit, ut felicitas, quę in hac uita haberi potest, consistat secundum essentiam in sola diuinæ naturæ cognitione, quòd eam non necessariò comitentur uirtutes morales, cùm possit reperiri cum uitiis, ac reuera in ijs reperta sit, de quibus Paulus ait, Qui cùm Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerũt. Sine uirtutibus autem moralibus nemo potest dici felix etiam in hac uita. Quocirca sapientissimè tradidit Arist.

Felicitatem huius uitę non consistere in sola Deĩ cognitione.

Ad Rom. 1.

10. Eth. ca. 7. & 8.

duas

Universidad de Deusto
Biblioteca

duas temporalis felicitatis partes, quæ quasi essentiam illius constituerent, unam perfectæ uirtutis moralis, alteram perfectæ uirtutis intellectiuæ, hoc est sapientiæ; tametsi meritò censuit præstantiorem partem esse uirtutis intellectiuæ. Hæc enim etsi in hac mortali uita non necessariò efficit bonum eum, qui illa præditus est, uti diximus; est tamen uirtus altioris ordinis, & ex suo genere sufficiens ad beandum. Cæterùm utilior est in hac uita pars altera felicitatis, quæ in perfectione uirtutis moralis consistit, plusque affert animo quietis, & tranquillitatis.

Eodē modo appeti naturaliter ab homine uirtutē moralē, quo appetitur scientia.

Hinc colliges, quemadmodum appetitus scientiæ est naturalis homini, ita & uirtutis moralis esse naturalem, non modò si loquamur de innato, sed etiam de elicito; nec tantùm de naturali communiter dicto, sed etiam de eo, qui propriè naturalis est. Tanta est enim pulchritudo uirtutis, ut etiā in hoste posita, quod dici solet, quatenus uirtus est, odio haberi non possit.

Dilutio argumentorum oppositę partis. SECTIO VII.

Quo pacto dici posset appetitus frustrà à natura datus.

AD primumigitur argumentum negatiuæ partis dicendum est, non ex eo negandum esse in omnibus hominibus naturalem appetitum sciendi, quòd non omnes scientiam assequantur. Appetitus enim, qui ratione speciei inest indiuiduis, non ideo dicitur illis frustrà datus, quia non expleatur in omnibus; sed tum demum diceretur frustra inditus, si in nullo satiaretur, aut certè indiuidua, non haberent instrumenta, quibus eiusmodi appetitum satiare possent. Nunc autem secus res habet. Nam permulti sunt, qui scientiam assequantur, nec ullus omnino est (modo in eo natura sit integra, & minimè læsa) cui desint instrumenta ad scientiā comparandam. Quòd si quis opponat Aristotelem 5. Politicorum libro Cap. 12
dicentē fieri posse, ut aliqui sint, quos erudiri, & bonos viros fieri sit impossibile; ergo pari ratione posse reperiri aliquos, atque adeò multò plures, qui contemplatiuis scientijs instituinon valeant: respondendū est, id non à natura proficisci, quæ in omnibus eiusdem rationis est, sed à complexione corporis peculiari, quę in aliquibus inepta est ad exercenda naturæ opera, quę ineptitudo siue ex defectu, excessu'ue materię proueniat, siue ex malitia, ut ita dicam, alicuius qualitatis, ad læsionem naturæ referenda est. Quanquam verbum illud [impossibile] quod ad virtutem attinet, videtur sumi pro, difficile: nemo enim adeò ineptus est, ut bonus fieri non possit, nisi bonitatis nomine intelligas habitum virtutis perfectum, quem fortè nonnulli naturaliter acquirere non possunt ob prauā admodum, & extraordinariam corporis constitutionem; quod potiori ratione dicendum est de habitu scientiæ contemplatiuæ.

Ad secundū dicendum est, si de appetitu naturali cōmuniter dicto sit sermo, falsam esse maiorem. possumus enim appetere oppositū eius rei, quam

quam appetitu naturali cōmuniter tātùm dicto expetimus, cùm eiusmodi appetitus sit omnino liber: si verò sit sermo de appetitu naturali propriè dicto, veram esse maiorem, sed falsam minorem. Scientia enim, & cæteræ omnes res, quas diximus non includere in suis rationibus imperfectionem, etsi per se, & quatenus tales sunt, refutari non possunt; tamen per accidens, hoc est quatenus difficilè acquiruntur, aut conseruantur, vel certè quatenus re alia, quam diligimus, nos priuant, aut alicui labori addicunt, possunt repudiari: quo pacto multi non solùm eliciunt actum nolendi scientiam, vt pespicuum est, sed & beatitudinem, quam exoptant, atque adeo vitam ipsam, qua fruuntur, vt patet in ijs, qui sibi manus afferunt. Verùm hoc nō tam est nolle ista, quàm ea, quæ his coniuncta sunt. nec huiusmodi actus est omni ex parte voluntarius, sed aliquid habet inuoluntarij; quo pacto qui tempestate iactantur etsi omnibus consideratis sponte proijciunt merces in mare; id tamen non tam faciunt, quia illis carere velint, quàm quòd nolint earum causa perire.

Ita Caiet. 1. 2. q. 10. art. 1.

Aliter forsan respondebit aliquis, rarò videlicet contingere, vt homines eliciant actum nolendi scientiam, idque non efficere, quo minus actus illam appetendi sit naturalis; quo pacto non ideo negamus naturale esse homini habere quinque digitos, quia vnus, aut alter non habeat ab ortu nisi quatuor. Verùm hęc responsio non satisfacit. Nam præter quàm quòd non rarò contingit, vt homines eliciant actum nolendi scientiam (quod vtinam non ita multi facerent) id certum est, nihil rarò contingere in rebus contra ordinem naturalem, nisi per accidens, veluti propter defectum materiæ, aut impedimentum aliquod. quo fit, vt necesse sit redire ad priorem solutionem, & eò magis, quòd appetitus scientiæ non solùm est naturalis communiter, sed etiam propriè. Solutio quorundam reijcitur.

Ad tertiū dicendū est Arist. nomine scientiæ intellexisse omnē scientiam, maximè verò eam, quę prętantissima est, & latissimè patet; falsumque esse, neminem habere appetitum ad omnes capessendas. Nam vt materia prima cum qua sępe Arist. confert humanū intellectū, habet naturalē appetitum ad omnes formas, sic intellectus humanus habet naturalem appetitum ad omnes scientias. Nec obest, quòd nemo possit omnes simul consequi naturaliter, satis est enim si possit diuisim. Nam neque materia potest simul informari omnibus formis, sed diuisim. Quāquam in hoc dispar est ratio in materia, atque in intellectu, quòd eadem materia numero nullas vnquam duas simul formas substantiales habere potest, vt 8. lib. ostendemus; idem autem numero intellectus potest simul perfici multis scientiis; nec alia est causa, cur non possit in hac vita simul perfici omnibus naturaliter, nisi quia, vt Hippocrates ait, vita breuis est, ars longa. Comparatio intellectus cū materia prima.

Aphor. 1.

Ad quartū dicendū est, appetitū naturalem insitū aliter in natura libera, aliter in ea, quæ ad vnum determinata est, exire in actum. In hac enim, sublatis impedimentis, continuò exeat necesse est, quia impetu naturæ Nō eodē modo se habere appetitū naturalē in natura libera, quo in cæteris.

turæ fertur,ut in lapide; in illa uerò non est necesse. potest enim libertas cohibere appetendi actum,nisi summum bonũ præsens, & intuitiuè illi proponatur. Itaque posito homine in summo otio, sublatisque omnibus impedimentis,etiam ex parte appetitus;non est necesse, ut continuò philosophetur.

Ad quintum dicendum est, indigentiæ quidẽ causa magis expeti practicas scientias,quàm contemplatiuas, atque adeo à pluribus: at gratia solius cognitionis non solùm non magis expeti practicas, sed ne expeti quidem. Id enim proprium est contemplantium.nisi quis quodammodo abutatur practicis, contentus earum cognitione, quæ suapte natura ad praxim refertur.

Sexti argumenti solutio propriam per se postulat disputationem,quæ iam à nobis paucis expedienda est.

APPETAT NE HOMO NATVRALITER intuitiuam Diuinæ naturæ cognitionem?

QVÆSTIO II.

Opinio eorum, qui partem affirmatiuam approbant.

SECTIO PRIMA.

Sensus quæstionis.

IN hac quæstione non est controuersia de appetitu elicito,sed de innato tantùm; non quòd nemo possit elicere actum appetendi propositam cognitionem, nisi supposita fide, ut quidam dicunt (id enim falsum esse ex eo constat, quia ut aliquis actu elicito eam desideret, non est necesse, ut fidem orthodoxam habeat, cum satis sit, si opinetur se posse illam consequi,idq; siue per se, siue ope alterius) sed quia perspicuum est talem appetitum elicitum non posse dici naturalem propriè, sed forsitan communiter, idque si natura in eam cognitionem propensa sit. Itaque de solo appetitu innato in hac quæstione agendum est.

Sententia quorundam.

1 Sunt igitur,qui putẽt inditũ esse homini à natura huiusmodi appetitũ. Primùm,quia ut se habet materia ad formas reales, ita intellectus noster ad formas intelligibiles: materia autẽ ex se habet inclinationẽ nõ solùm ad formas,quibus actione causarũ naturaliũ informatur, sed etiã ad eas, quas diuina uirtus præter naturæ ordinẽ in illã introducit: est igitur intellectus noster ex se propensus non solùm ad omnẽ cognitionẽ,quam uiribus suis consequi potest,sed etiam ad eam omnẽ, quam potest obtinere ope diuina. Propositio huius argumentationis ex ea similitudine, quam Aristoteles

Aristoteles tertio libro de Anima inter intellectum nostrum, & materiã primam constituit,perspicua est. Assumptio ex eo constat, quia non minùs appetebat materia formas primorum parentum, quæ non sunt introductæ more naturali, quàm eorum,quos ipsi genuerunt. Atque hac penè argumentatione utitur hoc loco Alexander Alensis.

2 Deinde, quia intellectus noster perficitur per intuitiuam diuinæ naturæ cognitionem. neque enim ea cognitio illi repugnat, aut indifferenter se habet ad illum, sed potiùs est illi consentanea,atque adeò maximè. Cùm igitur omnis potentia appetitu à natura insito appetat suam perfectionem, & maximè maximam;efficitur ut intellectus hoc pacto appetat intuitiuam,siue claram Dei cognitionem. quæ ratio est Scoti. 4. sentent. dist. 4.q. 10.

3 Tertio, quia homo (vt idem auctor eodem loco argumentatur) appetit naturaliter veram beatitudinem innato appetitu; natura autem non appetit aliquid in vniuersali, sed in particulari, quo duntaxat modo dari potest in rerum natura: cùm igitur vera beatitudo nulla sit prẽter eam, quæ consistit in clara Dei visione, aut eam consequitur; efficitur vt clara Dei cognitio ab homine appetatur innato appetitu.

4 Quarto, quia experientia constat,appetitum hominis non satiari vllo eorum bonorum,quæ in hac vita cõsequi possumus,aut vlla eorum coniunctione, sed semper ad altius aliquid aspirare;quod quidẽ nihil aliud esse potest, quàm possessio summi boni, hoc est solius Dei: Deus autem aliter possideri nequit, nisi per claram, & intimam cognitionem, ac familiaritatem; vnde est illud Augustini initio suarum confessionum,Fecisti nos ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te. Hoc etiam argumentum est Scoti, quemadmodum & quod sequitur.

1. Confess. cap.1.

5 Quinto, quia cùm certiores facti per diuinam reuelationem de futuro illo statu, naturaliter illum appetamus;non dubium est,quin lateat in nobis iam inde ab ortu naturalis propensio ad eam cognitionem diuinæ naturæ. Nec enim reuelatio diuina, fideiue prædicatio illam nobis infundit propensionem,sed potiùs latentem,& quasi dormientem excitat, & in actum appetendi prodire facit.

6 Sexto, quia (vt argumentatur D. Thomas) naturale est homini cognito effectu desiderare perfectam causæ cognitionẽ; adde etiam, si placet, quatenus possibile est(ad hoc enim planè inclinat natura ipsa rationalis, qua homines sumus) Deus autẽ est prima, & suprema causa cuiusq; rei; ergo cognitio cuiusuis effectus Dei naturaliter mouet hominis desiderium ad perfectam, & perspicuam diuinæ naturæ cognitionem, quantùm humano intellectui possibile est. Cùm igitur possibile sit homini videre Deum per essentiam,vt fides docet;perspicuum efficitur dari in nobis ad eum videndum naturalem propensionem. Hanc[2] sententiam post Alensem sequitur Scotus,& Durandus,&, quorundam recentiorum Thomistarũ sententia,D.Thomas;id quod hac vltima ratione colligunt,quæ est

2 Alẽsis hoc libro.Scot. in prolog sent. q.1. & in 4.d. 49.q.10.Dur. ibid.q 8.Mai. q. 6. Sot.q. 2. ar.1. & lib. 1. de natura & gratia c.4. & alii.

Auctores huius sententiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in 1. parte Summæ theologicæ q. 12. & alijs plerisque locis, tùm etiam ex quæstione vltima in Boëtium de Trinitate, quo loco ait hominẽ naturaliter ferri in finem vltimum, nec tamẽ naturaliter illum posse assequi, sed per gratiam tantùm. 1.p.q.12.a. q.ult.ar. ad vltim.

Vera quæstionis explicatio. SECT. II.

Opposita sententia magis probatur.

NOBIS tamen opposita sententia magis placet. Primùm argumento vltimo superioris quæstionis, cuius soluendi causa hanc disputationem adiunximus. Appetitus enim naturalis propriæ perfectionis supponit potentiam naturalem passiuam, siue receptiuam illius; in nobis autem Hanc sẽtur Caiet. q.1.ar. 12.ar. 1. 3.c.51. d.

Non dari in nobis potentiam naturalem passiuam ad actus supernaturales.

nulla est talis potentia ad actus ex genere suo supernaturales, sicut est clara Dei visio, vt omnes Theologi fatentur, atque ex diuinis oraculis ostendunt. Nec occurras, appetitum naturalem posse fundari in sola potentia obedientiali, siue non repugnantia naturæ. Hoc enim qui dixerit, necessariò contra omnem communem sensum fatebitur aquam habere appetitum naturalem, vt sit calida, atque adeo ad sui corruptionem. Quanquam enim in aqua sit naturalis appetitus caloris, is tamen non est appetitus aquæ, sed materiæ. Fatebitur etiam corpus habere naturalem appetitum, vt non occupet spatium, & accidens vt sine subiecto existat, & panem vt conuertatur in corpus Domini, quòd ista fieri extraordinaria Dei virtute nihil repugnet; quæ quidem dici nullo modo possunt. Quòd autem absurdum sit ponere in nobis potentiam naturalem passiuam ad actus supranaturales, non solùm ex eo colligitur, quià vt argumentabamur ex Aristotele 3. de Anima cap. 5. omni potentię naturali passiuæ respondet aliqua naturalis actiua (quam tamen omnes ea ratione meritò negant respectu actuum supranaturalium, quia alioqui huiusmodi actus non essent supernaturales) sed etiam duobus alijs argumentis ostendi potest. Vno, quia, vt Arist. docet 5. & 9. libro huius operis, potentia passiua dicitur ab actiua, vnde fit, vt si actiua non est naturalis, nec passiua naturalis sit. Altero, quia cognita essentia cuiusque rei, cognosci, ac demonstrari ex ea possunt omnes eius proprietates, & potentiæ naturales, vt patet ex libris de poster. resol. & ex 4. phys. cap. 4. vnde fit, vt si in homine esset potentia naturalis ad claram Dei visionem, naturaliter cognosci posset hominem esse aliquãdo beandum illa uisione, ne frustrà indita esset eiusmodi potentia; quod tamen diuina oracula negant.

Cur negetur potentia naturalis passiua ad actus supranaturales. q. 1. sect.

5. Met. 12. tex. lib. 9. tex 2.

tex. 31.

tex. 50.

Diuinæ naturæ cõtemplatio finis noster.

Secundo probatur eadem sententia, quia, cùm clara diuinæ naturæ contemplatio sit finis noster, si illa appeteretur à nobis naturaliter, esset haud dubiè finis noster naturalis, quod omnes Scoti sectatores, & nonnulli D. Thomæ libenter admittunt. Non esse uerò eam finem nostrum naturalem, duo argumenta satis ostendunt. Vnum est, quia finis & media,

dia debent inter sese proportionem habere: media autem ad huiusmodi finem, cùm non sint naturalia, sed ex sola Dei gratia uim habeant, nullam cum finibus naturalibus proportionem habent. At dicunt, finem, ut finis est, duobus modis spectari posse: uno, ut confertur cum appetitu; altero, cum medijs, quibus acquiritur; priorique; modo claram Dei cognitionem esse finem naturalem humanæ naturæ; posteriori, non esse naturalem. Sed hæc responsio excogitata magis declinandi huius argumenti causa est, quàm dissoluendi. finis enim etsi, quatenus quiddam bonum est, appetitum respicit; tamen quatenus est finis, non ad appetitum, sed ad media refertur, unde fit, ut proposita distinctio non soluat argumentum, quippe cùm clara Dei cognitio, quatenus confertur cum mediis, non sit finis naturalis, ut etiam ipsi fatentur. Alterum argumentum est, quia ex cognitione essentiæ cuiusque rei habentis finem colligitur naturalis finis illius, siquidem naturalis finis est causa per se eius rei, cuius est finis; ex effectu autem per se potest à posteriori colligi causa per se. Cùm ergo naturaliter cognosci nequeat claram Dei uisionem esse naturalem homini, ut paulò antè ostendimus; efficitur ut non sit naturalis finis humanæ naturæ. Scotus hoc argumento pressus, & eo, quo ultimo loco probauimus, non esse in nobis naturalem potentiam passiuam actuum supernaturalium, respondet naturam humanam non posse à nobis naturaliter cognosci sub ratione illa propria, & speciali, sub qua ordinatur ad talem finem. Et paulò pòst; non posse à nobis naturaliter cognosci prosstatu isto, nisi quoad prædicata, quę abstrahuntur à sensibilibus. Proinde non mirum esse, si naturaliter cognosci non possit finis ille naturalis. Verùm hæc responsio nec satis sibi constat, nec dissoluit argumentum. Nam in priori parte uidetur absolutè intelligenda, in posteriori autem planè loquitur de cognitione, quam habemus in hac mortali uita, quorũ neutrum est ad rem. Etenim nihil refert, si à nobis natura humana nec in hoc statu, nec cùm anima fuerit à corpore separata, perfectè intelligi possit naturaliter. Satis est enim, si possit ab alia substantia creata, cùm idem omnino incommodum sequatur. Mitto falsum esse, naturam nostram non posse à nobis perfectè intelligi, saltem cùm anima fuerit à corpore seiuncta.

Aduersæ partis responsio.

Dilutio.

Scoti responsio.

Refutatio.

Tertio ea ratione probatur principalis conclusio, quia si natura dedisset homini naturalem propensionem ad claram diuinæ naturæ contemplationem, dedisset quoque ei instrumenta, omniaque alia necessaria, & sufficientia ad illius consecutionem, ne frustrà eiusmodi propensionem tribuisset. cùm igitur hæc non dederit, ne illam quidem indidisse concludendum est. Haud dissimili argumento utitur Aristoteles secundo lib. de Cælo cap. 8. ut ostendat astra non moueri ex sese, hoc est progressiuo motu, seu (quod potiùs ille colligere uoluit) non habere naturalem propensionem, ut eo motu moueantur. Ait enim absurdum esse naturam, quæ nihil temere facit, nullum illis ad eum motum instrumen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum dediſse; cumque ea in re prouidiſset animalibus, adeò prestantes naturas neglexiſse. Mitto hic argumenta omnino Theologica, quale est illud; Si in nobis est insitus appetitus naturalis intuitiuæ cognitionis naturæ diuinæ,& (quod ex eo sequitur) potentia naturalis ad claram illius contemplationem, fore, ut ij, qui in uteris maternis diem clauserũt, pœnam sensus patiantur, quòd cognoscant se à naturali fine aberrasse; frustraque sibi ad eum finem acquirẽdum datam fuisse naturalem propensionem. Et illud; Fore, ut beati non egeant lumine gloriæ, quo eorũ intellectus ad actum illius contemplationis eleuetur: quæ argumenta non pertinent ad Metaphysicum. Ita patet nõ esse in nobis innatũ appetitum intuitiuæ cognitionis diuinæ naturæ. Quam sententiam crediderim esse omnino D. Tho. quemadmodũ Caietanus, Capreolus, Fetrarienſis,& præstantissimi quique Thomistarum existimant, nec id negabit, qui perpenderit ea, quæ ille scribit prima par. q. 1. ar. 1.& q. 23. ar. 1.& 1. 2. q. 109. art. 5.& 4. sent. dist. 49. q. 1. art. 3. maximè uerò, quæ docet in quæstionibus de Veritate, q. 22. art. 7.& q. 27. ar. 2. quibus locis disertis uerbis ait, priori quidem, Hominem non appetere naturaliter uisionem Dei, in qua eius uera beatitudo consistit: in posteriori autem, Dari homini Dei munere non solùm, ut actu operetur propter futuram illam beatitudinem, sed etiam ut habeat inclinationem ad eam acquirendam; quo nihil clarius dici potuit.

Quid D. Thomas in hac re.

Dilutio argumentorum aduersæ partis. SECTIO III.

Dupliciter aliquid fieri præter ordinẽ naturæ.

AD primum igitur argumentũ aduersæ partis respondendum est, duobus modis aliquid fieri præter ordinem naturæ. Vno, si solus modus faciendi non sit naturalis, quo pacto primi parentes facti sunt à Deo,& multi mortui ad uitam reuocati, & cæci uidendi facultatem consecuti. Cùm enim hæc fiunt, solus modus est supra naturam, cùm huiusmodi formæ sint naturales perfectiones materiæ,& in eam alioqui naturaliter introduci soleant. Altero, si formæ ipsæ sint supernaturales, hoc est nõ possint naturaliter introduci. huiusmodi sunt gratia, charitas, & lumen gloriæ, quę quidẽ ut ex genere suo supernaturales sunt, ita ad eas acquirendas non datur in subiecto naturalis inclinatio. Atque hoc pacto materia rerum corruptibilium non habet naturalem inclinationem ad formam cælestem, quia forma cælestis est suapte natura inseparabilis; sed solùm ad formas rerum caducarum, quę naturaliter separari possunt, ac proinde per motum induci,& expelli. Eodemque modo intellectus noster non habet naturalem propensionem ad lumen gloriæ, sed solùm ad ea, quę naturaliter consequi potest. Hoc autem modo intelligenda est similitudo, quam Aristoteles inter materiam primam, & intellectum humanum constituit.

Ad quasnam formas propensionẽ habeat materia inferiorum.

Ad

Ad secundum dicendum est, esse quidem cognitionem illam perfectionem intellectus nostri, sed tamen, quia non est perfectio naturalis, non rectè ex ea colligi potentiam naturalem receptiuam illius, sed solã obedientialem. Quo pacto intelligendus est D. Augustinus in libro de Prędest. Sanctorum, cùm ait, Posse habere fidem, & charitatem, naturę esse hominum; habere autem, gratię esse fidelium. Aliud est enim dicere, Naturale esse homini posse habere fidem, & charitatem, quod ille non asserit; aliud, Naturæ esse hominum, ut ait, hoc est inueniri in natura hominum: inuenitur enim in homine potentia obedientialis, siue non repugnantia ad claram Dei uisionem, quę non inuenitur in cęteris animantibus.

Cap. 3.

Locus Augustini explicatur.

Ad tertium respondet D. Tho. in quæstionibus de Veritate, hominem nõ habere naturalem inclinationẽ ad particularem aliquam beatitudinem, sed ad beatitudinem in cõmune, siue quatenus est status omnium bonorum coniunctione perfectus. Quod eius sectatorum nonnulli hac similitudine declarant. Quia, inquiunt, materia prima inferiorũ eodem modo est naturaliter affecta ad formas substantiales. ita enim appetit naturaliter formam in commune, vt nullam certæ speciei naturaliter appetat. Verùm ista non placent. Nam vt in eorum exemplo persistamus, quemadmodum si nulla specialis forma posset naturaliter acquiri, ne in ipsam quidem formam in commune naturaliter propensa esset materia (alioqui frustrà illi data esset eiusmodi propensio) ita si nulla beatitudo posset ab homine obtineri naturaliter, nec sanè in ipsam beatitudinem in commune propensa esset naturaliter humana natura. Nunc autem, cùm naturaliter propensa sit in communem beatitudinis rationem; non dubium est, quin aliquam particularem naturaliter obtinere possit, saltem indeterminatè, ad quã proinde iam propensa erit naturaliter, quemadmodum re vera materia inferiorum naturaliter propensa est ad omnes speciales formas substantiales, quæ per motum induci possunt. At natura humana non est propensa naturaliter in cœlestem illam, quam speramus, beatitudinem, vt ipsi quoque fatentur; nec verò confugiendũ ad beatitudinem naturalem animæ separatæ, quia qualiscunque ea esse potest, non est tamen totius hominis beatitudo: igitur aliqua est huius vitæ beatitudo, ad quam homo naturaliter propẽsus sit, ac re vera ea, quã posuit Aristoteles in perfecto statu virtutis, tũ moralis, tũ intellectualis, adiunctis etiam bonis corporis, & fortunę sufficiẽtibus ad virtutis vsum. Atque hanc habuerunt primi parentes in breui illo temporis spatio, quo fuerunt in statu innocentiæ, totumque humanum genus habere potuisset, si in eo permansisset.

q. 22. ar. 7.& in 4. d. 49. q. 1. art. 3.

In ijs est Caiet. 1. p. q. 8. ar. 1.

Solutio dẽ mẽte D. Thomæ.

Reiectio.

1. Eth. ca. 7. & lib. 10. cap. 6. 7. 8.

Ad quam felicitatem sit homo naturaliter propensus.

At dicet aliquis beatitudinem illam non fuisse naturalem. Nam, vt alia omittam, subiectio ea, qua appetitus summa facilitate obediebat rationi, ex supranaturali Dei dono, quod Theologi originalem iustitiam vocant, nascebatur; beatitudinem autem naturalem, si qua dari potest,

Eam primos parentes in statu innocentiæ habuisse.

Obiectio.

eam

Universidad de Deusto
Biblioteca

cam tradendam esse à Philosopho, quæ humanæ naturæ in puris naturalibus contingere potuisset, quæ sane nulla videtur esse. Nec enim nunc minùs potens est humana natura, quàm si ab initio in puris naturalibus condita fuisset, & tamen difficillimum nunc esse cernimus, vt vnus vel alter, atque adeò ad breue tempus eo felici statu bonorum internorum, & externorum fruatur; cùm interim vita beata nec breue tempus, nec paruam amicorum, similiumque societatem postulet. Respondendum est tamen, vt hominis beatitudo dicatur naturalis, & à nobis naturaliter appetatur, satis esse, si virtutes intellectuales, & morales, ac bona corporis externa, in quibus ea consistit, naturaliter haberi, aut acquiri possint; tametsi difficilè obtineri valeant, & difficiliùs conseruari longo tempore. Quòd igitur facillima illa subiectio appetitus primorum parentum ex supranaturali Dei dono nascebatur, non est satis, vt putemus beatitudinem ipsam non fuisse naturalem. Nec enim originalis Iustitia donata est humano generi in primis parentibus, vt appetitus humanus, alioqui nequaquam rationi subiectus, rationi pareret (est enim illi naturaliter obediens, si non quatenus natura humana sensitiua est, certè quatenus rationalis) sed vt ei semper sine vlla difficultate subijceretur, qui alioqui trahente deorsum sensitiua parte, & ad vitia inclinante difficilè admodum rationi obedit, longo præsertim tempore.

Notanda cõsideratio.

Illud vnum hic licet aduertere, ex hac ipsa difficultate acquirendi, & conseruandi statum naturalem vitæ felicis colligi posse, genus humanũ, etiam vt plenè perficiatur in naturalibus, & stabili possessione consequatur ea bona, in quibus naturalis beatitudo posita est, indigere extraordinario aliquo dono, quo inferiores partes superioribus facili subiectione pareant, & peculiari etiam prouidentia diuina, qua ei nunqaam desint cętera bona tam corporis, quàm externa; quibus omnibus præsidijs Deus Opt. Max. initio humanam naturam muniuit. Nunquam tamen defuerunt, nec deerunt naturæ lapsæ ea, quæ necessaria sunt ad longè meliorem illam cælestem beatitudinem consequendam; quia ijs omnibus, qui quatenus possunt bene vsi fuerint naturalibus, dabuntur cætera, quibus illam obtinere valeant, & nonnullis tot dona cùm interna, tum etiã externa, vt in hac vita naturali felicitate fruantur; quorum tamen exempla rarissima sunt, vt in sanctissimo Iob post insignem illam probationem.

Quomodo intelligendũ illud axioma, Omni potẽtiæ passiuæ naturali respondet actiua naturalis.

Ex his collige quo pacto intelligẽda sit Aristotelica illa propositio sępius commemorata, Omni passiuæ potentiæ naturali respondere aliquã actiuam naturalem. Nec enim ita intelligenda est, quasi omni passiuæ potentiæ naturali respondeat aliqua actiua naturalis, quæ per se sit sufficiens ad formam facilè etiam, & perfectè introducendam; satis est enim, si eam vtcumque introducere possit, etiam si ad perfectam introductionem indigeat adminiculo superioris agentis, cuius ope impedimẽta remoueantur. Quin etiam quędam sunt formæ, ad quas cùm re vera detur naturalis potentia passiua; nõ datur tamen potentia actiua naturalis, quę

quæ illas etiam imperfectè possit introducere, sine concursu agentis suo quodam modo supra naturã, cuius generis sunt forma panis, vini, multarumq; aliarum rerum, quas natura non nisi ab arte adiuta efficit. Neque enim eiusmodi formæ introduci vllo pacto possunt, nisi naturales causę actiuæ arte, & voluntate, quæ suo modo supra naturam sunt, passiuis applicentur. Id quod in conseruatione plurimarum eodem modo accidit. Itaque vt Deus Opt. Max. per humanam prouidentiam huiusmodi rerum generationi, & conseruationi consuluit, ita suæ reseruauit auxilium, quo perfectè, ac facilè homines proprium finem naturalẽ consequi possent, vt vel sic intelligerent quantũ diuina gratia indigeant.

Notanda cõsideratio diuinæ prouidentię.

Ad quartum dicendum est, si homines naturali felicitate fruerentur, nec fide tenerent supernaturalem beatitudinem, futurũ vt nihil ampliùs absolutè desiderarent. esset enim eiusmodi desiderium inordinatum in eo, qui iudicaret naturaliter id esse impossibile: ab actibus autẽ inordinatis abstinent nõ modò sapientes, quales necesse est concedamus esse homines felices, sed etiam omnes prudentes. Dixi [absolutè desiderarent] quia conditionato desiderio, quod est non voluntas, sed potiùs velleitas quędam, non est negandum, posse felicem aliquid eiusmodi optare, vt si vellet nunquam mori, aut intelligere more angelico, & sine discursu, aut intueri diuinam esentiam. Id tamen nec inordinatum esset, vt perspicuum est, nec vllam inquietudinem eius animo afferret; iudicaret enim esse impossibile naturaliter: quæ autem non alia ratione possibilia iudicantur esse, nisi quia contradictionem non implicant, ea prudens si non habeat, nihil molestè fert. Id vero, quod Augustinus in loco citato scribit, vox est hominis credentis futuram alterius vitæ beatitudinem, qua cognitione edoctus ipsam quoque naturalem felicitatem imperfectam inuenit, nec spei suæ satiandæ sufficientem, atque iccirco inquietum cor habet, donec supernaturalem consequatur. Ita patet solutio argumenti. Accedit, quòd tota argumentatio loquitur de appetitu elicito, cùm tamen quęstio instituta sit de solo innato, nec elicitus sit naturalis, nisi cùm innato congruit, vt initio quæstionis diximus.

Conditionato desiderio posse felicem appetere id, quod fieri nequit.

Exponitur Augustini locus.

Ad quintum dicendum est, desiderium felicitatis æternæ, quam ex reuelatione futuræ vitæ concipimus, non posse dici naturale nobis simpliciter, sed secundum quid, nempe ratione fidei, qua illam beatitudinem credimus: quo pacto aqua, quæ est calida, non dicitur simpliciter calefacere naturaliter, sed quatenus calida; atque eam inclinationem nobis attulit fidei prædicatio, quod mirum est, cur neget Scotus. Quare quemadmodum non rectè colligas ex calefactione, qua aqua calida manum calefacit, inditam fuisse aquæ in ipsa generatione naturalem propensionem ad calefaciendum; ita ex desiderio hoc pacto naturali, quo fideles expetunt intueri diuinam esentiam, non rectè colligitur, ingenitam illis fuisse ab ortu inclinationem ad illam intuitiuè cognoscendam.

Beatitudinis æternæ desiderium esse homini naturale secundũ quid.

Ad

Ad ſextum dicendum eſt, naturale eſse homini, hoc eſt conſentaneũ inclinationi naturali, cognito effectu, velle cauſam perfectè cognoſcere, quatenus naturaliter illam cognoſcere poteſt, non autem quatenus poteſt abſolutè, ſiue quatenus id non implicat contradictionem. Quòd ſi Angeli antequam eſſent beati ſupernaturali beatitudine, contemplatione ſuarum eſſentiarum naturaliter excitabantur ad deſiderandam diuinæ eſſentiæ contemplationem, ut D. Tho. ſentit tertio lib. contra gentes, id propterea accidebat, quòd nouerant poteſtatem ordinariam, quam habebant illam obtinendi, certiores facti per fidem de diuina uoluntate, vt eam ſui cognitionem communicaret: alioqui cùm eſſent beati naturali beatitudine, nihil ampliùs deſideraſſent, ne deſiderium de re incerta aliquid ipſis de ſtatu beatitudinis detraheret.

Angelos ex ſui cõtemplatione diuinã expectiuiſſe.

Cap. 5.

Ad poſtremum argumentum concedendum eſt quidem, eſſe in loco citato ſermonem de appetitu naturali indito uiuentibus: ſed tamen addendum, nõ dici ab Ariſtotele ſimpliciter, & abſolutè uiuentia appetere, vt ſint ſemper, ſed vt ſint ſemper, quatenus poſſunt, & ut ipſe paulò antè his verbis dixerat, Vt ſint ſemper in ſuis ſimilibus, ſeu (quod idem eſt) ſecundum ſpeciem; quod utique poſſunt per cauſas naturales.

In quo ſenſu intelligat Ariſtoteles uiuẽtia appetere, ut ſint ſemper.

Ad locum verò illum D. Tho. ex prima parte, & ad alia ſimilia (ſi quis eius ſententiam exponere inſtituat) dicendum eſt, D. Thomam intelligendum eſſe de homine, cui per fidem iam innotuit, uelle Deum claram ſuæ eſſentiæ contemplationem humano generi communicare, ad quam abſolutè deſiderandã excitatur appetitus ex cognitione diuinorũ effectorum; præſertim excellentium, & quæ magis diuinæ eſſentiæ ſublimitatem indicant. Quod uero ait in Boëtium de Trinitate ſic accipiendum videtur, quaſi dicat hominem fidelem, ut fidelis eſt, propendere naturaliter in ſuam beatitudinem ſupernaturalem, ſub communi ratione beatitudinis, ſiue ſtatus perfecti; ſed tamen non poſſe eam obtinere naturaliter: quę ſunt veriſſima, nec pugnant cum ijs, quæ dicta ſunt.

D. Thomæ ſententia explicatur.

Habes ex hac Quæſtione pronunciatum Ariſtotelicum non comprehendere appetitum humanum reſpectu intuitiuæ ſcientiæ Dei. Habes item, hęc tria neganda eſſe; Dari in nobis appetitum naturalem inſitum reſpectu illius contemplationis; Illam contemplationem eſſe finem naturalem noſtrum; Dari in nobis potentiam naturalem receptiuam illius. Quę omnia negat D. Thom. cum pręcipuis ſuę doctrinę ſectatoribus; affirmat Scotus: ex Thomiſtis autem alij [a] primum tantùm cum Scoto aſſerunt; alij [b] primum, & ſecundum.

Summa totius quæſtionis.

a Vt Sot. in cõm. q. 12. art. Victoria. b Vt Sot. 1. de n. & gratia & in 4. art. 1. recentio.

NVM

NVM ASPECTVS NOBIS SIT CARIOR cæteris ſenſibus, & ad cognitionem aptior? QVÆSTIO III.

Non uideri nobis cariorem, nec cæteris certiorem, & qui latiùs pateat.

SECTIO PRIMA.

ILLVD etiam non uidetur probandum, quod Ariſtoteles in primo huius libri pronunciato confirmando aſſerit, cariorem nobis eſſe aſpectum cæteris ſenſibus, idque, quia certior ſit in cognoſcendo, & latiùs pateat. Primùm enim is ſenſus nobis eſt carior, cuius priuatio eſt moleſtior, iuxta illam cõmunem ſentẽtiam, Id expetibilius eſt, quo priuari grauiùs dolemus, vt habes 2. Top. cap. 2. atqui moleſtius nobis eſſet carere tactu, quàm aſpectu; ſiquidem priuatio aſpectus non affert ſecum priuationem aliorum ſenſuum, amiſſo autem tactu, & reliqui omnes ſenſus, & uita etiam ipſa amittitur; carior igitur nobis eſt tactus, quàm viſus. 1

Item, tactus ádhiberi ſolet ad certò cognoſcendas res eas, quas aſpectus non certò cognoſcit; vt ſi quis manu tentet cognoſcere in aqua, num remus ſit rectus, quem aſpectus infractum eſse iudicat; qua etiã ratione B. Thomas ut certior fieret de ueritate reſurrectionis Domini, non ſatis eſſe putabat, ſi uideret corpus, quod cruci affixum fuerat, niſi etiam loca clauorum tangeret. Si ergo tactus adhibetur iudex in ijs, in quibus nõ creditur aſpectui; perſpicuum eſt aptiorem eſſe tactum ad cognitionem. 2

Ioannis. 20.

Præterea, tactus percipit duas contrariorum coniugationes, calidum, & frigidum; humidum, & ſiccum; vt docet Ariſt. 2. de Anima cap. 11. aſpectus autem unam tantùm, album ſcilicet, & nigrum: ergo plures rerum differentias oſtendit tactus, quàm aſpectus. 3

tex. 107.

Adhæc, auditus aptior eſt ad diſciplinas capeſſendas, quàm aſpectus, vt idẽ ſcribit in libro de ſenſu, & ſenſili: & meritò quidẽ, cùm omniũ oĩno rerũ notitiã afferat, atq; adeò earũ, quę aſpectu cognoſci nequeũt: fallitur ergo Ariſtoteles hoc loco, cùm docet aptiorẽ eſſe aſpectũ ad cognitionẽ. 4

Cap. 1.

Veram eſſe Ariſtotelis ſententiam, nec alibi cum oppoſitum docuiſſe.

SECTIO II.

DICENDVM eſt tamen, verum eſſe, quod hic ait Ariſtoteles, neque eum alibi oppoſitum ſenſiſſe. Quod enim hoc loco ait, aſpectum cariorem nobis eſſe, de aſpectu ſola eius cognitione ſpectata, non autem quatenus ad neceſſitatem, & alia vitæ commoda refertur, intelligendum eſt. Eſt enim, vt ait, ad cognoſcendas res aptior, pluresque earum differen-

Quo pacto, & quibus rationibus aſpectus nobis ſit carior cæteris ſenſibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

differentias nobis declarat.

Aſpectus percipit res more intellectâ.

Quòd autem ſit ad cognitionem aptior, his potiſſimùm argumentis patet. Primùm, quia ex multo longiori diſtantia, quàm cæteri ſenſus, ſuum obiectum attingit. Deinde, quia ſimulatque res illi obiecta eſt, continuò eam percipit; cùm tamen auditus, & odoratus, qui ſoli inter cæteros ſenſus rem eminus percipiunt, non continuò, ſed interdum aliquo temporis interuallo interpoſito rem obiectam ſentiant. Tertio, quia ſolus aſpectus percipit res more intellectus, qui nullam realem immutationem accipit ab obiecto, ſed ſolam notionalem. Nec enim oculi re ipſa fiunt albi à re alba, quam aſpiciunt, nec atri ab atra, ſed ſolas earum imagines accipiunt; cùm ex cæteris ſenſibus alii ſemper, alii nonnunquàm reali immutatione afficiantur à rebus obiectis. tactus enim, & guſtatus ſemper calefiunt à re calida, & à frigida frigefiunt; odoratus verò penè ſemper ipſo odore perfunditur; denique auditus nonnunquam ſono ipſo, ſeu potius ſonante aëre pulſatur: huiuſmodi autẽ realis immutatio nonnunquam impedit uerum iudicium ſenſus. Quartò, quia medium, quo aſpectus percipit, eſt longè nobilius, & purius, nempe actu perſpicuum, & interdum incorrũptibile. Quinto, quia cùm percipit unum contrariũ, non impeditur à percipiendo perfectè altero, quod tamen ferè accidit in cęteris ſenſibus, & planiùs in iis, qui realiter immutantur ab obiecto, alioqui ſimul mouerentur organa motibus contrariis, quod fieri nequit. Sexto, quia magis mouet imaginationem, quàm cæteri ſenſus, id quod ex impreſſione relicta in memoria, & ex inſomniis perſpicuum eſt: qua ex re factum videtur, vt imaginationis opera dicantur viſa, & phantaſmata, quę uocabula ab obiecto uiſus accepta ſunt. Quin etiam ipſum Imaginationis nomen ab imagine dicitur, quæ præcipuè ad aſpectum pertinet. Poſtremo, quia nullus eſt ſenſus, qui ita perfectè percipiat figuras, & actiones corporum, ut aſpectus: hæc autem ſunt certiſsima ſigna ex omnibus, quibus ad cognoſcendas rerum ſpecies vti poſſumus.

Non impeditur ab uno contrario in perceptione alterius.

Quòd denique aſpectus plures rerum differentias nobis declaret, ex eo perſpicuum eſt, quia eius obiectum res omnes corporatas nõ ſolùm, quæ gignuntur, & intereunt, complectitur; ſed etiam, quæ interire nequeunt: cùm tamen obiecta cęterorum ſenſuum in ſolis rebus caducis reperiantur. Itaque cæleſtium rerum ſoli oculi nobis notitiam attulerunt. His, & aliis rationibus prouida natura ducta hunc nobis ſenſum, quaſi magis perſpicacem, & aptiorem intellectus miniſtrum, in ea parte corporis locauit, in qua uelut ex ſpecula luſtraret omnia, & ad ſenſum communem, quaſi ad primum ueſtibulum intellectus, breuiſſimo itinere rerum notitiam mitteret.

Rerum cæleſtium cognitio oculis accepta refertur.

Cur locum altiſſimũ obtineat aſpectus.

Dilutio argumentorum partis negatiuæ. SECTIO III.

Quomodo intelligendum Ariſtotelis axioma.

Ita Ariſt. 3. Topic. cap. 3.

3. lib. de Anima tex. 62. 63. 64. & 66.

AD primum igitur argumentum pro parte oppoſita dicendum eſt, omnibus quidem inſpectis, falſam eſſe propoſitionem. Nam etſi commune illud pronunciatum abſolutè uerum eſt, cùm è duobus expetibilibus, quæ inter ſe conferuntur, neutrum in altero includitur, quo pacto ſe habent aſpectus, & odoratus; tamen cùm alterum in altero includitur, ſiue ab altero ſupponitur, fieri poteſt, ut illud nobis ſit carius, cuius priuatio non ſit moleſtior, quo pacto ſe habent viuere, & iucundè viuere: ſiquidem iucundè uiuere carius eſt, quàm viuere ſimpliciter, & tamen acerbius eſt ſimpliciter priuari uita, quàm priuari iucunda vita, ſeu vitæ iucunditate. quod ex eo accidit, quia vita includitur in iucunda uita. Sic autẽ res habet in aſpectu, & tactu, ſi ambo inter ſe omnibus conſideratis conferantur. Aſpectus enim includit, ſeu potiùs ſupponit tactum, qui eſt fundamentum cæterorum ſenſuum, ſine quo etiam nullum animal viuit, vt Auctor ait 3. de Anima cap. 12. & 13. & 1. de ſenſu & ſenſili cap. 1. Quapropter non mirum eſt, ſi cùm aſpectus nobis ſit carior, grauiùs tamen ferremus, ſi priuaremur tactu. Si vero aſpectus, & tactus, quoad ſolam cognitionem, inter ſe cõferantur, quo pacto hoc loco de ſenſibus eſt ſermo; vera eſt propoſitio, ſed aſſumptio falſa. Vt enim ratione cognitionis carior nobis eſt aſpectus, ſic eadẽ ratione eius priuatio moleſtior.

Ad ſecundum neganda eſt conſequentia. Multò enim ſæpius adhiberi ſolet aſpectus ad cognoſcendas res, quas tactus non certò cognoſcit. Itaque ſenſus ſe inuicem iuuant ad plenam rerum cognitionem, quia nullus per ſe, ac certò poteſt obiecta aliorum percipere; ad quam rem tamen ſæpius vocari ſolet aſpectus, quàm quiuis alius.

Senſus ſe inuicem iuuãt in cognitione rerum.

Ad tertium neganda etiam eſt conſequentia. Aliud eſt enim plura contraria percipere, quod facit tactus, aliud plures differentias rerum cognoſcere, quod facit aſpectus, cùm cæleſtia ſimul, & terrena percipiat.

Ad quartum dicendum eſt, neutro in loco Ariſtotelem falſum aſſẽrere. Quod enim hoc loco ait, aſpectum eſſe aptiorem ad rerum cognitionem, verum eſt per ſe, hoc eſt habita ratione ipſorum ſenſuum, & naturalium obiectorum cuiuſque duntaxat. Quod autem ait loco citato, auditum eſſe aptiorem aſpectu ad capeſſendas diſciplinas, nihil priori pronunciato repugnat. Nam quod pro ratione addebatur, auditum afferre omnium omnino rerum cognitionem, atque adeo plurium, quàm aſpectum, non per ſe, ſed ex accidente verum eſt, hoc eſt ratione ſignificationis, quam homines indiderunt vocibus. diffunditur enim nominũ ſignificatio ad omnia rerum genera. Atque hæc ſolutio eſt ipſius Auctoris in loco citato; ex qua effici ait, vt ex ijs, qui altero horum ſenſuum ab ortu priuati ſunt, ſapientiores, & prudentiores euadant cæci, quàm ſurdi, nec immeritò; nam aſpectus plus conducit ad inuentionem, auditus

Quo pacto Auditus ad cognoſcendũ aptior aſpectu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad doctrinam; per doctrinam verò multò plura cognoscũtur, quàm per inuentionẽ, atque adeo longè citiùs, & minori cum labore. Quòd si quis obijciat, ergo carioré nobis esse auditum cognitionis causa, quàm aspectum, cuius oppositum docuit Arist. hunc in modum occurrendum est; Quia carior nobis est notitia, quam assequimur per inuentionem, ea, quam per doctrinam cõparamus, cariorem adhuc nobis esse simpliciter aspectum, plus enim aspectus, quàm auditus ad inuentionem valet.

Obiectio.

Dilutio.

NVM ARTES OMNES, AC SCIENTIÆ experimento gignantur? QVÆST. IIII.

Ambiguitas Quæstionis. SECTIO I.

ON videtur quoque Aristoteles sibi constare in ijs, quæ de generatione artis hoc capite docet. Nam cùm ait [Per experientiam autem ars, & scientia hominibus proueniunt] planè videtur docere, omnes artes, & scientias experimento comparari: cùm verò paulò inferiùs subdit [Quin etiam expertos magis, quàm eos, qui rationem, hoc est artem sine experientia tenent, rem attingere videmus] perspicuè significat posse haberi artem absque experientia.

Ratione quoque non minùs ambigua efficitur hæc quæstio. Nam quòd omnes artes, & scientiæ experimento gignantur, ex eo probatur, quia principia omnium inductione fiunt nota, vt perspicuum videtur, & ipse etiam auctor docet primo Prior cap. vigesimo tertio, & primo Poster. cap. 14 & secundo Posteriorum cap. 18. inductio autem aut idem est, quod experimentum, aut parum ab experimento differt. Quòd verò non omnes experimento gignantur, ex eo patet, quia multi fiunt Medici, antequàm habeant experientiam earum rerum, quas didicerunt, vt qui ex Academijs exactis studijs prodeunt. Pueri quoque perfectè discunt Mathematicas scientias, præsertim Arithmeticam, & Geometriam, antequàm vllam rerum experientiam habeant. Denique Astrologi ostẽdunt motum proprium noni orbis esse triginta sex millium annorum, quod sub experientiam non cadit.

1. Post. 33. 2 Post. tex. 25.

Non esse negandum verè in nobis generari artes omnes, & scientias.

SECTIO. II.

ANTE omnia posito, ac constituto, posse multa ab hominibus certò sciri, quod noua Academia negauit, & alibi à nobis ostendetur; mittenda est primùm hoc loco temeritas quorundam Ethnicorum, qui sibi in mentem inducere potuerunt, vnum, atque eundem numero esse intellectum

Temeritas eorũ, qui ponunt unũ numero intellectum in omnibus hominibus.

Vt Theo. & Auer. de Anim. cap. 5.

lectum omnium hominum, cui nulla noua scientia accederet, sed per eum scientijs omnibus plenum tum demum homines scire aliquid dicerentur, cùm is, alioqui separatus, illis copularetur: id quod tunc fieret, cùm aptè disponeretur eorum cogitatiua facultas per phantasmata rerum ad hanc, vel illam scientiam pertinentium.

Vt in Phædro, Phçdone, & 10. de Repub.

Mittenda deinde est fictio illa Platonis, qua putat in Menone, alijsque locis neminem acquirere nouam scientiam, sed antè habitæ reminisci, quod Socrates puero in medium adducto, & ordine interrogato conatur ostendere. Ita enim aptè respondet puer, cùm nihil didicisset, vt ex ijs, quæ tunc planè cognoscebat, videretur recordari eorum, quæ aliquando nouerat, antequàm animus in eo esset corpore. Ad eius sententię confirmationẽ valere etiã videtur solutio, quam Socrates adhibendã vult captioni Menonis concludentis, neminẽ posse nouã cognitionem vllius rei consequi. Si quis enim rem propositã nouit, nõ est, cur eius cognitionem quærat; si non nouit, quo pacto de ea loquitur, aut eius peculiarem notitiam inquirit? aut si in eius cognitionẽ incidat, quo pacto sciet se inuenisse? Itaque huic fallaci argumentationi hoc pacto resistendum putat eo loco Socrates; posse nos quærere notitiam rei non cognitæ actu, si tamen illa cognoscatur habitu: sic enim nec prorsus ignorabimus, quod nosse volumus, nec omnino illud cognitum habebimus; simulq; cùm in cognitionẽ quæsitam inciderimus, intelligere poterimus per habitũ insitum, inuenisse nos, quod quærebamus; quod quidẽ nihil est aliud, quàm reminisci. Ac si hæc quidem cõmenta vera essent, nihil opus esset agere de generatione artis, scientiæue; siquidem nulla in nobis gigneretur.

Platonis de reminiscẽtia commẽtum.

Verùm ista præter quàm quòd sanctissimæ fidei dogmatis damnata sunt, nullo etiam negotio refelli possunt. Nam quod ad errorem priorum attinet, cùm nec videre possimus, nec audire, nec aliud opus vitale, quod ad corpus pertineat, exercere per facultatem in alio existentem, quonam modo fieri potest, vt ipsi intelligamus per facultatem intellectus separati, præsertim cùm intelligere sit opus maximè vitale? Quòd si aliquod opus vitale à nobis exercetur per aliquid aliud, veluti incessus (ingreditur enim claudus pede altero ligneo, aut etiam vtroque) nunquam tamen id fit, nisi cùm illud extrinsecum mouetur à potentia intrinseca, quę in nobis sit: intellectus autem ille, quem fingunt, si esset, non moueretur à nobis, vt etiam ijdẽ concedunt. Deinde actus intelligendi est actus immanens, & ex immanentibus omnium intimus. Actus enim voluntatis etsi sunt intimi, per eos tamen quodammodo egreditur animus ad res, quas expetit, cùm interim per actus intelligendi res alioqui distantissimæ ad intelligentem trahantur, & idem quodammodo fiant cum intellectu, vt docent Philosophi: existit ergo actus intelligẽdi in ipso intelligente: si autem intellectus omnium hominum esset separatus à singulis, iam actus intelligendi in nobis non esset: non igitur per eiusmodi intellectum intelligeremus, nec nobis prodessent illius

Refutatur priorũ error.

Occurritur obiectioni.

lius scientiæ, quarum nunquam possemus habere actum sciendi. Sed contra hanc sententiam, quæ est omnium, quæ à philosophis excogitatæ vnquam fuerunt, propè dixerim absurdissima, alibi dabitur fusiùs differendi locus: cuius auctores, quoniam intellectu eo, in quo sunt scientię, expertes se esse voluerunt, digniſſimi videntur, quos in ea ferenda intellectu, scientiaque caruisse concedamus.

Figmentum Platonis refellitur.

In Ménone Phædro, Phædone, & 10. de Repub.

Somnium verò illud Platonicum de obliuione, & reminiscentia facilè refellitur. Nam siue animi nostri propter coniunctionem cum his corporibus obliuiscerentur scientiarum, quas antè exercuissent; siue quia non sunt nobis ab ipso ortu congenita phantasmata, sine quibus actum sciendi habere non possumus; idem dicendum esset de habitibus primorum principiorum: vtrunque enim genus habituum ponit Plato in animis nostris, antequàm hæc corpora ingrediantur, certumque est neutrum exerceri posse in corpore sine phantasmatibus: at Plato non existimat obliuionem cadere in habitus primorum principiorum: ergo nec in scientias, quæ sunt habitus conclusionum.

Plato nõ ponit obliuionẽ primorũ principiorum.

Deinde, vt animi nostri reminiscantur scientiarum, quas eius sententia, antequàm essent in his corporibus, exercuerunt; non satis esset, si res easdem iterum cognoscerent; sed necesse prætereà esset, vt recordarentur se habuisse olim eiusmodi scientiarum vsum: at nullus omnino recordatur eiusmodi antiqui vsus; nec verò demõstrationes, quibus animi nostri secundum Platonem excitantur ad vsum scientiarum, concludunt habuisse illos quondam cognitionem eorum, quæ demonstrantur; sed simpliciter ostendunt hoc, vel illud esse, vel non esse, & ob hanc, aut illam causam: non est igitur nostrum scire idem, quod reminisci.

Ad hæc, aut scientia est reminiscentia eorum, quæ animus nouit extra corpus; aut eorum tantùm, quæ nouit in alio corpore. Si eorum tantùm, quæ nouit in alio corpore; igitur cognitio ea, quam habent Inuentores artium, non est reminiscentia, quòd in alijs hominibus non præcesserit. Ita cognitio multarum artium effectiuarum, quæ nostro etiam seculo inuentæ sunt, non est reminiscentia in ipsarum Inuentoribus; nec item quadratio circuli, si tandem inueniatur, erit reminiscentia in eo, à quo tandem fuerit reperta; creditque Augustinus duodecimo libro de Trinitate (quo loco sententiam hanc refellit) dari posse secundum Platonem animum Geometræ, qui in nullo alio corpore Geometriæ vsum habuerit, quod tum demum facillimè colligitur, si Plato (quod verisimilius est) non posuit reuera Mundum ab omni æternitate. Quòd si in Inuentoribus artium noua cognitio non est reminiscentia, sed vera scientiæ acquisitio; potest vtique scientia acquiri: quo fit, vt scire nostrũ non omnino idem sit quod reminisci. Si verò scientia est reminiscentia eorum, quæ animus nouit extra corpus, cur non meminit omnium scientiarum, quas Platonis sententia accepit, atque exercuit, antequàm vllum corpus ingrederetur, idque ex participatione Idearum? Nam Plato in decimo de

Cap. ultimo.

Sub finem.

de Republica scribit, Erim Armenium, qui in prælio occubuerat, postquàm reuixisset, narrasse omnia, quæ ipsius animus à corpore separatus apud inferos vidisset. Quòd si animus recordari potest eorum, quę contingenter vidit extra corpus, cur non magis meminisse poterit præclarissimę illius cognitionis omnium rerum, quæ sibi auctore Platone naturaliter initio indita est? At præstantissimæ illius cognitionis non modò non recordatur quisquam, sed ne ipsius quidem pristinæ existentiæ, quã Plato autumat habuisse animum extra corpus, cùm ea sciẽtia fruebatur.

Vtranque reminiscẽtiam ponit Plato, sed præcipuè scientiarum inditarum.

Verùm quia ex reminiscentiis, quæ à Platone ponuntur, præcipua est ea, qua animus dicitur recordari perfectæ illius cognitionis, quam antequàm vllum informaret corpus, naturaliter habuisse ponitur; & in eius sola reminiscentia scientiæ nostræ vsus consistere censetur; eam priuatim impugnemus.

Primũ, Si animis nostris impressæ hoc pacto essent præclaræ illę omnium rerum scientiæ, neutiquam nos laterent (quò enim scientiæ sunt certiores, & euidentiores, eò minùs nos latere possunt) at nemo experitur habere se eiusmodi scientias.

Deinde, Si quis ab ortu cæcus esset, aut surdus, haberet etiam is scientiam rerum, quæ aspectu, vel auditu percipiuntur: at hoc planè falsum esse ipsa experientia docet. Atque his duabus rationibus vtitur Aristoteles extremo capite huius libri.

tex. 49.

Respondeat fortasse Plato, non mirum esse, si habitus eiusmodi scientiarum nos lateant, dum eorum vsum non habemus; proinde eos, qui ab ortu priuati sunt sensu aliquo, etsi omnium scientiarum habitibus sunt præditi, tamen vt nequeunt habere phantasmata eorum sensibiliũ, quæ eo sensu percipiuntur, ita vsum eiusmodi habituum habere non posse.

Responsio pro Platone.

Sed inprimis illud certum est, etiam post vsum sciendi latere nos præclaras illas sciẽtias inditas: nemo enim ex vsu sciendi colligit congenitas illas sibi esse, sed potiùs, cùm primum quisque demonstratiuè aliquid percepit, tum primùm putat se nouam scientiam consecutum. Deinde, ad actus sciendi satis sunt duo hæc, sensuum ministerium, & ipsa vis intelligendi, remoto quouis habitu. Ad hęc, cùm ex actu sciendi, quem hoc modo possumus elicere, generari possit habitus scientiæ; superuacanei planè sunt ij, qui ponuntur à natura insiti. Postremò, si scire reminisci est, vt Plato ait, cùm per sensibilia vnius sensus reminisci possimus sensibilium alterius, quo pacto aspectu mellis, aut lactis reminiscimur dulcedinis, & pater audita voce filij, aut alterius, qui filij vocem referat, reminiscitur vultus, & habitus corporis filij; poterit is, qui ab ortu cæcus, aut surdus est, per sensibilia eorum sensuum, quos habet, reminisci colorum, aut sonorum, actumque scientię colorum, aut sonorum habere, quod tamen nunquam fit. Quòd si Plato respondeat, non posse animũ cæci, aut surdi nati reminisci eiusmodi qualitatum, quòd eas nunquam perceperit per sensus eius corporis, in quo tunc est; iam fatebitur reminiscen-

Refutatio.

Occurritur responsioni.

Universidad de Deusto
Biblioteca

niscentiam meam non esse, nisi eorum, quæ animus meus in corpore meo per hosce sensus percepit. Non igitur constabit sibi Plato, cùm dixerit eum, qui putat se nouam scientiam consequi, nullam nouam acquirere, sed reminisci tum primùm earum rerum, quas eius animus nouit, antequàm in vllo esset corpore. Ita nulla est responsio, ad duo Aristotelis argumenta proposita contra scientiam inditam ex participatione Idearum.

Vt virtutes non insunt à natura, ita nec scientiæ.

Prętereà, Quemadmodum si virtutes nobis essent naturaliter inditæ, etsi possemus earum actus non exercere, quòd forsitan nobis deesset materia, aut occasio, aut denique quia non adijceremus tunc animum ad agendum, nemo tamen posset fieri vitiosus (quod Aristoteles 2. Ethicorum libro sapienter docet exemplo lapidis, qui propter pondus à natura insitum, etsi millies proijciatur sursum, nunquam tamen consuescet ascendere per sese) ita si nobis insitę essent à natura scientię omnes, quanquam possemus earum vsum non habere, quia non occurrerent termini, in quibus illæ exerceri possent, aut quia animus alijs rebus esset occupatus; nemini tamen posset vllus erroris habitus adhærere: at videmus multos esse, qui grauissimis erroribus laborent, quos planè errores esse, docti, ac sapientes homines ostendunt: non sunt igitur nobis scientiæ naturaliter inditę. Cap. 1.

Ad hæc; Si animis nostris à natura inditę essent omnes scientię ex participatione Idearum, eadem ratione inditæ essent virtutes omnes (neq; enim animus rationis particeps minùs capax virtutum est, quàm scientiarum; nec virtutes minùs congruunt cum natura rationali, quàm scientiæ; & ipsis quoque scientijs, pręsertim tam pręclaris, quàm illę ponebantur, quàm maximè consentaneę sunt virtutes) at virtutes non sunt nobis à natura inditę, cùm maxima hominum pars vitijs seruiat: ergo nec scientiæ.

Postremò, Si omnes scientiæ essent naturà inditę animis nostris, antequàm corpora ingrederentur, non esset cur earum obliuiscerentur propter coniunctionem cum corporibus: est enim generatio humana non violenta, & contra naturam, sed naturalis coniunctio formæ cum materia; nullaque forma detrimentum accipit ex coniunctione cum propria, & naturali materia: at obliuiscuntur omnium secundum Platonē: non sunt igitur eis à natura inditę. Sed hæc ratio cum alijs nonnullis, quę desumi possunt ex naturali respectu, affectuque formę ad materiam, suo loco diligentiùs tractabitur. Interim lege ea, quæ de hac re à D. Thoma luculenter scripta sunt secundo libro[a] contra gentes, & in prima parte[b] summæ theologicę, adiunctis (si placet) ijs, quę fusè scripsit Tertullianus[c] in libro de Anima.

Nihil detrimenti accipit forma ex coniunctione cum propria materia.

a Cap. 68.
b 1. p. q. 76. art. 3.
c Tomo 4. [Primò quidem obliuionis] & sequentibus.

Argumentis verò Platonis, quę pro commento hoc proposita sunt ex Menone, hunc in modum occurrendum est. Priori quidem, Nihil consequentiæ habere illud Socratis, Hic puer ordine interrogatus, & à nemine

Ad priorē rationem pro Platone.

nemine edoctus incipit exercere actum scientię; ergo non est consecutus nouam scientiam, sed reminiscitur eorum, quæ antè sciebat. Quid enim interest, si ordine interroges, an ordine doceas? an non semper is, qui audit, consulit mentem suam, nihilque concedit, nisi quod per se notū esse perspicit, aut ex per se notis, & à se concessis iam videt esse demonstratum? Si id concedit, quod per se notum esse videt; non acquirit sanè nouam scientiam. Sin autem assentitur pronunciato, quod non iudicat per se notum, sed tamen iam ex per se notis demonstratum esse cernit; non dubium est, quin verè discat, scientiamque verè consequatur, siue rogatus sit tantùm, siue ab alio edoctus, siue etiam à se ipso, menteq; sua ductus.

Posteriori verò occurrendum, Eam solutionē, quam Socrates captioni Menonis adhibendam censet, nullam vim habere. Nam cùm scire aliquid cupimus, non necesse est prænosse illud habitu scientiæ, præsertim perfectæ, & absolutæ, quam existimat Plato esse in anima ab ipsa eius productione; satis est enim si præcedat cognitio actualis imperfecta, qua id, quod perfectè scire cupimus, imperfectè concipiamus; hac enim de causa eius perfectam cognitionem consequi enitimur, quia imperfectè id intelligimus: imò verò superuacanea, & inutilis est ad eam rem eiusmodi habitualis cognitio, cùm ponatur more dormientis per obliuionem contractam ex ingressu animæ in corpus. Vt verò iudicemus, num tandem inuenerimus, quod quærebamus, satis est iudicium intellectus remoto quouis alio habitu. Itaque cùm scire aliquid cupimus, neque id quærimus, quod prorsus ignoramus; neque quod omnino scimus, siue actu, siue habitu: sed id contendimus, vt quod actu confusè, & imperfectè cognoscimus, distinctè, & perfectè intelligamus. Cognoscimus autem omnia imperfectè, & quasi in radice fructus, cùm sola principia tenemus; perfectè autem, atque distinctè, cùm singula ex principijs demonstramus. Atque hæc longè meliùs, & sapientiùs docet Aristoteles initio librorum de Posteriori resolutione; vt verum in hac etiā re sit, quemadmodum in alijs quamplurimis id, quod D. Augustinus de suo Platone ait in libro de vera religione; suauiùs illum ad legendum, quàm potentiùs ad persuadendum scripsisse. Ita patet, posse in nobis scientias generari, quod hæc quæstio ut certissimum ponit; idque intelligi debet non solùm quoad cōclusiones, sed etiam quoad principia, cùm intellectus à principio sit uelut tabula, in qua nihil est depictum, quemadmodum & sensus, antequàm quicquam percipiat.

Ad posteriorem.

Quam notitiam habeamus eorum, quæ scire cupimus.

tex 4.

Cap. 2.

3. de Anima c. 4. tex. 14.

Augustinus quid de suo Platone.

Nullam in nobis generari scientiam sine experimento, saltem principiorum. SECTIO III.

Quo pacto artis, & scientiæ nomina hoc loco vsurpentur.

VT igitur proposita quæstio explicetur, illud animaduertendum est, artis, & scientiæ uocabula accipi hoc loco, quemadmodum & in toto capite, promiscuè, & absque discrimine pro quauis scientia, siue ea effectiua sit, quæ propriè dicitur Ars; siue actiua, aut contemplatiua, quæ non tam dicuntur artes, quàm scientiæ. Deinde animaduertendum est, in artibus, & scientiis duo esse habituum genera, de quorum generatione quæstio intelligi possit. Alii dicuntur apprehensiui, quòd iis apprehendantur extrema, ex quibus constant earum pronunciata; alij iudicatiui, quòd illis de extremorum cõnexione iudicemus. Denique animaduertendum est, habitus iudicatiuos propter diuersam iudicandi rationem de principijs, & conclusionibus, quibus omnia scientiarum pronunciata comprehenduntur, diuidi posse in iudicatiuos principiorum, & conclusionum. His positis iuxta hæc tria habituum genera tribus cõclusionibus respondendum est.

Duo habituũ genera in scientijs.

Prima conclusio.

Prima pars probatur. Primùm, quia experimentum est iudicium quoddam, seu potiùs multa simul iudicia partis sensitiuæ: habitus autem apprehensiuus intellectus non pendet ex vllo iudicio, siue intellectus, siue sensus; siquidem apprehensio intellectus, ex qua generatur habitus apprehensiuus, potest præcedere omne iudicium sensus, cùm ad illam satis sit apprehensio sensitiua saltem multiplicata, vt patebit. Deinde, quia si ad id aliquo experimento opus esset, maximè opus esset experimento cõnexionis extremorum in rebus singularibus, quod tamen necessariũ non esse ex eo cõstat, quia multi apprehendunt terminos uniuersalium propositionum, qui nullum vnquam tulerunt experimentale iudicium de eorum connexione in singularibus, vt patet in ijs, qui audiunt huiusmodi propositionẽ, Omnis crocodilus mouet superiorem mandibulam, nec tamen vnquã crocodilum viderunt. Postremò, quia multæ quæstiones sunt, de quibus neutram in partem iudicamus, veluti, Sint ne stellæ pares, an impares, & eę omnes, pro quarum vtraque parte paria sunt momenta rationũ; quarum cùm habeamus habitus apprehensiuos, nunquam tamen experientiam habuimus.

Habitum apprehensiuum non pendere ex iudicatiuo.

Secunda pars probatur, quia nihil est intellectu apprehensum, quod non aliquo modo priùs fuerit sensu coguitũ, vt omnes Philosophi affirmant. Quod ita intelligendũ est, vt uel per se fuerit sensu perceptum, veluti colores; vel per suas partes, vt vrbs aurea, & cætera, quę fingimus; vel per sua effecta, vt Deus Opt. Max. substantię separatæ, & virtutes rerum

Quo pacto nihil sit in intellectu, qđ nõ priùs fuerit in sensu.

naturalium nostris sensibus occultæ; vel per aliquid sibi simile, vt absentes, & vita defuncti per depictas ipsorum imagines; aut per opposita, vt aspera per læuia, tenebræ per lumen, non calidum per calidum; vel per sua fundamenta, vt secundæ intentiones per res substratas, seu denominatas; vel aliquo alio modo.

Quãdo nam scientia sit in intellectu p modum scientiæ.

Tertia pars ex eo probari potest, quia nunquam scientia dicitur esse in intellectu per modum scientiæ, nisi quando ea possumus vti, cùm volumus: non possumus autem vti habitibus apprehensiuis terminorũ scientiæ, cùm volumus, nisi quando in memoria sensitiua extat per modum habitus notitia alicuius indiuidui, aut plurium: vt verò aliquid imprimatur memoriæ sensitiuæ per modum habitus, non satis est semel, ac subitò rem apprehendisse, vt experientia didicimus.

Illud tamen animaduertendum est, adeo vehementem, tandiu'ue continuatam esse posse vnam apprehensionem sensus, vt quàm breuissimo temporis spatio relinquere possit in memoria sensitiua habitualem notitiam. Verùm de hac perinde iudicandum est, atque de multiplicata, cùm de ijs, quæ idem valent, eadem sit ratio.

In ijs est Ant. Andr. hoc lib. q. 5.

Contra nonnullos.

Ex his patet non rectè loqui quosdam Scoti sectatores, qui dicunt ad comparandos habitus apprehensiuos terminorum cuiusque scientię opus esse experimento. Nam etsi experimenti nomine intelligunt sæpius iteratam sensus apprehensionem; abutuntur tamen vocabulis, cùm experimentum non sit notitia apprehensiua, sed iudicatiua, vt dictum est.

Secunda conclusio.

Secunda conclusio. Vt generentur habitus iudicatiui, quibus intellectus sine temeritatis vitio principijs assentiatur, opus est experimento eorum in singularibus. Hęc conclusio planè traditur ab Arist. in locis initio quæstionis adductis, in quibus perspicuum est eum loqui vniuersè, & sine vlla exceptione. Nam 2. Priorum cap. 23. sic dicitur. Omnia enim aut syllogismo, aut inductione approbamus. Primo autem poster. cap. 14. hoc pacto, Fieri autem non potest, vt vniuersalia percipiantur, nisi per inductionem. Loquitur autem de vniuersalib. propositionibus, quas inductione vel mediatè, vel immediatè cognosci vult. Deinde 2. post. cap. vltimo sic scriptum est; Necesse est igitur ipsa prima (nempe principia) inductione cognoscere. Denique hoc intelligendum esse in omnibus omnino scientijs, & artibus declarat Aristoteles in 1. lib. Prioris Analyticæ cap. 31. his verbis; *διὸ τὰς μὲν ἀρχὰς τὰς περὶ ἕκαστον, ἐμπειρίας ἐστὶ παραδοῦναι. λέγω δ' οἷον τὴν ἀστρολογικὴν μὲν ἐμπειρίαν τῆς ἀστρολογικῆς ἐπιστήμης. ληφθέντων γὰρ ἱκανῶς τῶν φαινομένων οὕτως εὑρέθησαν αἱ ἀστρολογικαὶ ἀποδείξεις ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ἄλλην ὁποιανοῦν ἔχει τέχνην τε καὶ ἐπιστήμην.* Ideſt; Quocirca cuiusq; principia tradere, experientiæ est. Dico autem, exempli causa, astrologicam experientiam, Astrologorum scientiæ esse. Sumptis enim, & longo vsu obseruatis ijs, quæ apparent, tum demum inuentæ sunt Astrologorum demonstrationes: quod

Sect. 2.

tex. 26.

tex. 33.

tex. 27.

tex. 31.

Universidad de Deusto
Biblioteca

idem, in qualicunque alia, siue arte, siue scientia eodem modo habet. Hæc attulerim loca propter nonnullos, qui existimant hãc conclusionẽ non fuisse assertam ab Aristotele vniuersè, sed indefinitè, quasi senserit non omnium principiorum habitus inductione generari. Atque hanc eandem, quam nos dicimus esse Aristotelis sententiam, asserunt Alexander, Themistius, Philoponus D. Tho. Auerroes, & alij plerique. In locis citatis.

Probatur autem conclusio primùm inductione ipsa, siue experimento. Nemo enim assentitur proposito principio, nisi illud priùs in multis indiuiduis verum esse expertus sit, & in nullo reperiat instantiam, aut certè cùm proponitur, priùs illud conferat apud se cum multis singularibus, quorum meminit, videatque num ita res habeat in singulis, an verò aliqua ipsi occurrat instantia. Et quidem in principijs communibus satis aperta res est. Ecquis enim assentitur his principijs, Omne totum est maius sua parte, Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia, & similibus, qui non millies ea, cùm puer esset, expertus sit in rebus singularibus? In principijs autem proprijs, sicuti est definitio naturæ, definitio motus, & similia, ipse labor ea inueniendi, & examinandi satis apertè indicat, quanta priùs experientia opus sit, cùm à posteriori (vt dicitur) & longo effectorum experimento, ac inductione colligi soleant.

Secundo probatur. Quia cùm naturaliter non fiat transitus ab vno extremo in alterum, nisi per medium; fieri non potest, vt homines consueto naturæ modo assentiantur principijs, antequàm eorum habeãt experientiam in plerisque singularibus. Nam inter iudicium vnius singularis propositionis, & iudicium vniuersalis principij medium est experimentum. Etenim iudicium singularis propositionis vni tantùm singulari addictum est; iudicium verò vniuersalis ad infinita diffunditur: at experimentum nec est vnius tantùm rei singularis, nec omnium, sed quorundam.

Notanda expositio.

Cur quidam Philosophi sæpe sint hallucinati.

Tertia ratio est, Quia certitudo cognitionis abstractiuæ, qualis est cognitio vniuersalium, indiget examine intuituæ, quæ in hac vita sine sensu haberi non potest. Quod quidem examen quia Plato plerumque prætermisit, nimium credens intellectui, qui solus, ac per se sæpe numero hallucinatur; non mirum est, si sæpe etiam lapsus sit. Exempli causa. Si Plato trutina experimenti suum illud principium ponderasset, Quidquid percipitur, ita existit, vt percipitur, animaduertisset que quemadmodum candor lactis percipitur sine dulcore, nec tamen sine dulcore existit, ita quoque euenire posse, vt naturæ vniuersales sine differentijs indiuiduãtibus intelligerentur, nec tamen sine eis existerent; nunquam tantam fidem habuisset proposito pronunciato, vt ex eo naturas rerum separatas à differentijs indiuiduantibus existere collegisset. Nec verò Zeno Eleates tanti fecisset rationes eas, quibus motum non esse concludebat, nisi nimium intellectui credendum putasset. Proinde eas rationes

D. Tho. 8. Phys. lect. 1.

Simpl. lib. 6. Phy. cõ. 53. & lib. 8. cõ. 25.

Factum, & doctrina egregia Diogenis.

nes cùm Cynicus Diogenes aliquando in publica disputatione audisset, sapiẽter simul, & facetè surrexit solaque deambulatione respondit, vt significaret non tanti æstimandas esse rationes, quas intellectus apud se excogitat, & prætermisso experimento ex ipsis quasi penetralibus mentis depromit; vt earum causa neganda sint ea, quæ sensibus per se nota sunt.

tex. 22. & 26

Pro qua re lege Aristotelem 8. libro Phy. ad initium ferme, ac finem tertij capitis.

Tertia conclusio.

Tertia conclusio. Non omnes habitus conclusionum indigent experimento ipsarum proprio, sed quidam tantùm. Probatur prior pars conclusionis. Primùm, quia ad comparandum habitum conclusionis satis est assensus principiorum, & consequentiæ; omnes autem habitus, quibus conclusiones sciuntur simpliciter, hoc est scientia propter quid, habentur ex principijs; ergo huiusmodi habitus non indigent experimento ipsarum proprio, sed suorum principiorum tantùm. Deinde, quia Geometræ paucissimis positis principijs acquirunt scientiam multarum conclusionum Geometriæ, quarum connexiones nunquam experti erant in rebus. Posterior pars probatur, quia habitus, quibus conclusiones sciuntur secundũ quid, seu scientia ea, qua quòd res sit duntaxat intelligitur, acquiri nequeunt sine experimento ipsarum proprio. Nam scientia, qua tantùm scimus ita rem habere, vt conclusio significat, aut comparatur ex effectis, aut ex causis remotis: vtroque autem modo necessaria est experientia conclusionis, vt inductione patet. Scientia enim, quam Medici à posteriori habẽt de rheubarbaro, quòd ad bilem purgandam sit idoneum, non aliter comparari potuit, quàm ex frequenti effectorum obseruatione in multis indiuiduis. Item scientia, quam olim Astrologi habebant de Lunę defectu, antequàm eius causa proxima esset inuenta, non habebatur ex proxima seu immediata, quæ est interpositio terræ, sed ex remota, hoc est, ex perfecta eius oppositione; nunc autem videmus eã non aliter comparari potuisse ex huiusmodi causa, nisi quia frequenter obseruatum est, cùm Sol, & Luna perfectè opponerentur, idest per mundi diametrum, Lunam deficere; eodemque modo res habet in cæteris.

Quotuplex sit demõstratio Quia.

Examen secundæ conclusionis. SECT. IIII.

tex. 6.

SED contra secundam conclusionem, in qua tota difficultas huius quæstionis posita est, sic licet obijcere. Vt assentiamur principijs, satis est sola terminorum, extremorum'ue cognitio; ergo non opus est experimento. Antecedens sæpe traditur ab Arist. vt 1. Poster. cap. 3. vbi sic dicitur; Principium scientiæ quoddam esse asserimus, quo, seu (vt alij vertunt) quatenus terminos cognoscimus. Et 1. Topicorum cap. 1. vbi de principijs scriptũ est. Prima sunt, quæ non per alia, sed per se

Primum argum. contra 2. conclusionem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

se ipsa fidem habent, ideſt ſola terminorum cognitione approbantur.

2 Deinde, ſi Ariſt. crederet omnia principia inductione cognoſci, non diuiſiſset 1. Eth. cap. 7, Principiorum alia inductione, alia ſenſu, alia aſſuetudine, alia alio modo perſpici: cùm ergo diſtinxerit inductionem ab alijs modis cognoſcendi principia, ſatis patet non putaſſe illum omnia principia cognoſci inductione, neque, quod hinc ſequitur, experimento.

3 Præterea definitiones geometricæ, quæ ante theoremata ponuntur, vt quid ſit linea, quid triangulus, ſunt quædam principia; hæc autem non indigent experimento, cùm ijs propoſitis nemo ſit, qui non ſtatim aſſentiatur; igitur non omnia principia propria indigent experimento. Quinetiam non ſatis videtur eſſe id, quod de communibus paulò antè dictum eſt, Neminē illis aſſentiri, qui nō millies ea expertus ſit in rebus ſingulis. id enim ex accidenti videtur euenire. Nam etſi nunquam præceſſiſſet in nobis eiuſmodi experientia, ſimul tamen atque illa proponerentur, eorumque termini perciperentur, nemo eſſet, qui non illis aſſentiretur.

4 Denique, Id, quod incertum eſt, ac fallax, & minùs latè patet, non poteſt eſſe cauſa eius, quod eſt certiſſimum, ac veriſſimum, & latiſſimè patens: experimentum autem eſt incertum, & fallax, vt Hippocrates ait, Aphor. 1. nec immeritò; cùm pendeat ex ſenſibus, qui ſæpe falluntur; & verſatur in paucis quibuſdam indiuiduis: habitus vero principiorum ſunt certiſſimi, ac veriſſimi, multoque veriores, ac certiores, quàm habitus concluſionum; cùmque ſint de vniuerſalibus, infinita complectuntur indiuidua: non eſt igitur neceſſarium experimentum, vt generetur habitus principiorum. Quibus penè argumentis perſuaſus Albertus, & poſt eū Anton. Andr. oppoſitam concluſionem ſtatuunt; Non omnes habitus principiorum experimento indigere, ſed ſola principia earum artium, quæ propriè hoc nomine appellantur, itemque Philoſophiæ naturalis, moralis, & Metaphyſicæ. Albert. loco tract. ca. 6. Anton. Andr. q. 5.

Neminem tamen hæc mouere debent, vt à propoſita concluſione recedat. Primum namque argumentum facilè diſſoluetur, ſi dicas, cùm Ariſt. docet vt aſſentiamur principijs, ſatis eſſe ſolam terminorum cognitionem, non ſic intelligendum, quaſi excludat experimentum, quippe cùm ſæpe alibi neceſſarium eſſe ſentiat; ſed ita vt excludat medium terminum à priori, quo principia demonſtrari poſſint. Ad principiorū cognitionem num ſatis ſit cognitio terminorum. Locis citatis pro 2. concluſione.

Ad ſecundum dicendum eſt, inductionis nomen in loco citato non poſſe accipi, vt complectitur omnes inductiones, cùm multæ ſenſuum miniſterio, multæ etiam aſſuetudinis obſeruatione fiant; ſed accipi pro ijs tantùm, quæ fiunt in rebus Mathematicis, quæ, vt tales ſunt, externis ſenſibus non ſubiacent; vt ſequentibus verbis ſignificentur inductiones ad ſenſum factæ, quæ vſui ſunt in rebus naturalibus, quæque morum obſeruatione colliguntur, et ſi quæ ſunt aliæ eiuſmodi. Itaque non negat Ariſt. ijs verbis omnia principia inductione cognoſci, quod alijs locis apertè Locus primi Ethicorū expoſitus.

apertè aſſeruerat, ſed ſolùm docet non omnia cognoſci eodem inductionis modo.

Ad tertium, quod attinet ad principia propria, dicendum eſt, concluſionem noſtram non eſſe intelligendā de ijs proprijs principijs, quæ ſunt meræ poſitiones, hoc eſt, quæ ſolùm præmittuntur ad explicanda nomina, quibus in demonſtrationibus vtendum eſt, quales ſunt definitiones, quæ initio Geometriæ ponuntur. Nec enim præmittuntur ad declarandas rerum eſſentias, ſed vt is, cui fit demonſtratio, intelligat, quid Geometra ſignificare velit vocabulo lineæ, trianguli, & cæteris, ne demonſtrator in ipſo demonſtrationis curſu cogatur ea explicare. Quo fit, vt nihilo minus Geometra demōſtret ſua theoremata, ſi definitiones, quas poſuit, non explicent eſſentias rerum, modò per eas conſtet, quid vocabulis, quibus inter ipſos diſſeritur, ſignificetur. Hac autem de cauſa appellauerim huiuſmodi definitiones meras poſitiones, quia ſunt velut conuentiones quædam inter eos, qui diſſerunt, quaſi dicant, ponamus, nomine lineæ ſignificari longitudinem ſine latitudine, & profunditate; nomine trianguli figuram planam tribus lineis contentam; & ita in cæteris. Cùm ergo hęc principia conuentione ſola conſtent, ſatis perſpicuum eſt nullo opus eſſe experimento, vt illis aſſentiamur. Alia ratio eſt de ijs principijs proprijs, quæ ad explicandas eſſentias rerum adhibentur, cuius generis ſunt definitio naturæ, motus, animæ, & ſimiles. egent enim longa experientia, nec Philoſophi ita eas tradunt, quaſi dicant, ponamus nomine naturæ ſignificari id, quod eſt principium motus, & quietis, quidquid illud ſit; ſed poſito, naturam eſſe, quia res naturales ſenſu ipſo exiſtere cernantur; ex longa tandem motus, & quietis obſeruatione, docent quid ea ſit, eodemque modo res habet in cæteris. Quod verò attinet ad principia communia, dicendum eſt, non euenire per accidens, vt priùs ea experiamur in rebus ſingulis, quàm aſſenſum adhibeamus. Eſſet enim temerarius aſſenſus, ſi prætermiſſo examine experientiæ illa admitteremus, vt patet ex dictis. Atque hac ratione Ariſt. priori lib. de Gener. cap. 8. meritò inuehitur in quoſdam, quòd prætermiſſo examine ſenſus ſolam rationem ducem ſequerentur. Quorūm poſitiones in ſcientijs præmittantur.

text. 58

Quòd ſi quis obiiciat, ſatis eſſe vnicum iudicium ſenſus ad examen primorum principiorum, quod videtur pueri experiri cùm illa à præceptoribus ſubiecto vnico ſenſibili exemplo proponuntur: reſpondendū eſt, vnicum exemplum, ſi quando videtur rem conficere, non id facere virtute tantùm ſua, ſed præcedentium, quæ tum in memoriam reuocantur, quo pacto fuſo exercitu ſi miles vnus pedem referat, deinde alius, atque alius ſe adiungat, is, qui primus globo facto hoſtem aggreditur, non ui ſua, ſed virtute commilitonum redintegrat bellum. Quo exemplo eadem penè ratione vtitur Ariſtoteles extremo ſecundo poſterioris Analyticæ, cùm agit de modo, quo gignuntur habitus principiorum. Itaque ſemper neceſſarium eſt multorū ſingulariū examen, vt principijs tāquam Obiectio. Dilatio. Extremis penè uerbis.

prin-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Afranij sententia.

principijs & velut firmis scientię fundamentis inhæreamus. Veráq; omnino est sententia illa Sapientiæ de se loquentis, quam ex Afranio citat Gellius [Vsus me genuit, mater peperit memoria; Sophiam vocant me Graii, vos Sapientiam] quo loco nomine vsus experientia significatur. Lib. 13. cap.

Caietani sententia.

Ad quartum, si Caietani sententia probanda esset, dicendum foret, experimentum esse necessariũ ad iungendos aptè terminos. Quanquàm enim teneas rationem totius & partis; si tamen totum, & partem non iungas in formam huius pronunciati, Omne totum est maius sua parte, nunquam eius principij habitum comparabis; nunquam autem id videtur fieri posse in vniuersalibus, nisi priùs fiat in singularibus. Sed primùm; Si ob hanc causam experimentum adhibendum est, satis erit præceptoris opera, qui aptè proponat terminos. Deinde, satis erit, si quisque semel aptè illos coniungat. Postremò, habitis terminis vniuersalibus, nõ necesse re uera est vt priùs illi iungantur in singularibus, quàm inter sese. Dicendum est igitur, Veram & propriam causam habituum principiorum esse lumen intellectus, quo cernimus prædicata esse immediata subiectis; neque experimentum esse necessarium vt veram, & per se causam illorum; neque item vt id, sine quo termini aptè coniungi non possint; sed iccirco esse necessariũ, quia, vt diximus, nemo absque erroris periculo principijs assentitur, nisi illa expertus sit in aliquibus singularibus, nullamq́ue reperiat instantiam. Quo circà rectè ait Auerroes 8. Com. 2.
Physicorum libro; Experimentum verorum sermonum esse vt conueniant cum ijs, quæ sensibus percepta sunt; non autem vt hæc cum illis congruant.

Caiet. in 1. ad cap. 1.

Refutatio.

Obiectio.

Quòd si quis hunc in modum vrgeat, Cùm intellectus noster videt prædicata esse immediata subiectis, non esse cur debeat cohibere assensum, dum experientiam eius rei capiat, præsertim cùm ea sępe fallat: Occurrendum est, & experimentum per se aliquando fallere, & intellectum nonnunquam in ea re hallucinari. Verùm cùm ambo conueniunt, tunc haberi omnem certitudinem, quę naturaliter haberi potest. Dico autẽ, naturaliter, quia aliquando etiam hæc ambo simul iuncta non omnino veritatem attingunt, vt fidei doctrina docet. Nam etsi intellectus noster remota doctrina fidei, non temerè assentiebatur huic pronunciato, quasi primo principio; Quæ sunt re ipsa eadem vni, & eidem tertio, sunt re ipsa eadem inter se (siquidem & intellectus lumine suo iudicabat illud esse verissimum, & experientia in rebus omnibus, in quibus à nobis capi potest, ita esse docebat) postquam tamen altissimum sanctissimæ Trinitatis mysterium reuelatum est, non ita latè illi assentiri debet.

Dilutio.

Quàm sit certa cognitio principiorũ naturaliter acquisita.

Etenim diuinę personę sunt eędem re ipsa cum diuina essentia, quę vna, atque eadem numero est in illis omnibus, & tamen illæ non sunt eędem re ipsa inter se.

Solutio

Solutio ambiguitatum, quæ initio propositæ sunt.

SECT. V.

Conciliantur duo Aristotelis loca.

His ita explicatis, nullius negotij est ambiguitates initio propositas dissoluere. Ad priorem enim dicendum est, non esse pugnantia ea, quæ ab Aristotele hoc cap. dicuntur, etiam si (vt equidem existimo) de conclusionum experientia præcipuè loquatur. Nam quod ait, artem, & scientiam per experiẽtiam hominibus prouenire, verum est vniuersè de omnibus artibus quo ad earum inuentionem, sumpta fermè experientia pro experientia conclusionum. Is enim ferè est modus procedendi noster, cùm absque præceptore scientiam comparamus, vt ab effectis ad causas, & à causis remotis ad proximas progrediamur, quod non fit absque experimento ipsarum conclusionum proprio. Namque ex cognitione effectorum, & ignoratione causæ cœperunt homines philosophari, vt Arist. ait cap. sequenti, id quod nõ solùm in rebus naturalibus, & ijs, quæ ad mores pertinent, sed in Mathematicis etiam, in quibus principia demonstrationum propter quid promptiora sunt, ferme videmus accidisse. Priùs enim Mathematici (Aristotele eodem loco teste) cognouerunt ex effectu solẽ reuerti ex tropicis, diametrumq́ue quadrati non esse commensurabilem lateri, quàm earum rerum causas inuenirẽt: quod idem in plerisque alijs conclusionibus, quibus Geometria, cæteræq́ue artes Mathematicę celebrari cœperunt, euenisse argumento est illud Pythagoræ factum, qui cùm antè experientia cognouisset trianguli orthogonij subiectum latus tantundem valere, quantum quę rectum angulum continent (quod est theorema 33. apud Euclidem in 1. Element.) eiusq́ue rei demonstrationem diu quæsitam inuenisset, tantam ex ea re voluptatem cepit, vt Musis, auctore Proclo, in gratiarum actionem bouem obtulerit, vel vt refert Laërtius ex Apollodoro, Hecatomben, quod erat centum victimarum eiusdem generis, veluti centum ouium, hædorum, aliorum'ue animalium sacrificium. Ita patet id, quod Arist. docet in verbis citatis huius cap. omnes artes experientia comparari, verũ esse quoad earum inuentionem, quæ ferè cœpit ab experimento conclusionum, quarum causæ, ac principia temporis progressu quæsita sunt; tametsi multæ conclusiones ex principijs experientia compertis deductæ sunt à primis Inuentoribus, antequàm conclusionum experientia haberetur. Non tamen iccirco falsum est id, quod posteà subdit, quosdam artifices carere experientia. Possunt enim carere experientia conclusionum propria, quicunque siue doctrina (quod commune est) siue inuentione (quod multò paucioribus accidit) per principia scientiam assequuntur.

Modus scientię comparãdæ per inuentionem.

Pythagoræ sacrificium.

Proclus in 1. Euclidis. li. 4. Laërt. in Pythagora.

Quo pacto primus locus sit intelligẽdus.

Quo pacto secundus.

Ad posteriorem ambiguitatem dicendum est, omnes artes, quæ prin-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cipijs innituntur, comparari experimento principiorum: non tamen omnes experimento conclusionũ, vt rectè probant argumenta pro vtraque parte; quæ proinde non pugnant inter se. Nec verò Medicis scholasticis, aut pueris Arithmeticis, aut Geometris, qui à priori edocti sunt, deest experientia eorum principiorum, quibus præceptores in demonstrando vsi sunt, vt patet ex dictis. Quod verò attinet ad motum noni orbis, qui à posteriori cognitus est; dicito, satis fuisse inductionem effectorum per partes, hoc est per motus astrorum, quæ ad motum proprium illius orbis mouentur, centum videlicet annis gradu vno, quod tamen multorum sibi succedentium Astrologorũ obseruatione, quæ pro vnius experimento haberi potest, cognitum est.

Quæstionis summa.

Habes ex hac quæstione quo pacto omnes artes, ac scientię experimento gignantur, siue per inuentionem acquirantur, siue per doctrinam, quę tandem ad inuentionem alicuius præceptoris reducitur. Quo autem pacto à principijs ad conclusiones procedatur, & vtrum necesse sit priùs assentiri vtrique sumptioni, quàm cõclusioni; an verò eodem momento, quo assumptioni assentimur, sequatur assensus, quo cõclusionem approbamus; & num præcedere quoque debeat assensus tertius, quo approbetur consecutio, & quo pacto, tempore, an natura; & vtrum assensus adhibitus conclusioni demonstratæ cadat etiam in principia, & consecutionem; suo loco, id est, ad initium Posterioris Analyticę explicandum est. ad Cap. 1

SINT NE OMNES ACTIONES singularium? QVÆSTIO V.

Argumenta pro vtraque parte. SECTIO I.

Triplex quæstionis sensus.

RIBVS modis intelligere possumus actiones esse singularium. Vno, quia oriantur à singularibus tanquam ab agentibus, quo pacto dicimus, Domini esse præcipere, serui autem mandata exequi. Altero, quia recipiantur, siue exerceantur in singularibus, quo modo dicimus, Animalium esse sanari, & ægrotare. Tertio, quia terminentur ad singularia, in quo sensu dicimus, primam generationem humanam fuisse Caini, & primã creationẽ Regis in populo Israëlitico, Saulis.

Quo sensu Arist. hoc loco affirmatiuam partem asseruerit.

Ac Aristoteles quidem in hoc capite affirmatiuam quæstionis partem in secundo tantùm, & tertio sensu asseruit ijs verbis [Actiones verò, generationesque omnes in singularibus versantur] Quocirca meritò Scotus in quartum Sententiarum librum reprehendit eos, qui hoc loco affirmatiuam partem in primo sensu tradi existimant. Tractanda tamen est à nobis quæstio etiam in primo, non solùm quia præcipuus est, & statim d. 12. q. 3. §.

tim proposita quæstione occurrit; sed etiam quia eius tractatio coniuncta est cum cæterorum tractatione, ad eamque non parum conducit, vt patebit.

Quo pacto quæstio fit facilis.

Affirmatiuam igitur partem in omnibus sensibus veram esse, si verba quidem ipsa spectemus, hac ratione perspicuè videtur colligi; Quia cùm sola singularia existant in rerum natura, nemini dubium esse debet, quin ea sola possint cùm agere; tum etiam recipere, ac terminare actionẽ. Item hac; Quia cùm omnis actio sit determinata, & quæ designari possit; necesse est vt à designata aliqua re proficiscatur, & in designatum subiectum recipiatur, & ad designatum aliquid terminetur: quicquid autem designari potest, singulare proculdubio est.

Si verò nomine singularium (quod plerique Theologi volunt) intelligamus suppositа, quæ definiri solent, Singularia per se existentia completa, & incommunicabilia, vt est Socrates, Plato, Callias; non leuia occurrunt argumenta, quibus potiùs negatiua pars videatur amplectenda.

Primum arg. cõtra primũ sensum.

Nam quod attinet ad primum sensum, non videntur omnes actiones oriri à suppositis, vt à causis agentibus. Primùm, quia calefactio oritur à calore, vt à causa agente, eodemque modo frigefactio à frigore; calor autem, & frigus, cùm per se non existant, suppositа dici non possunt. Deinde, quia omnes potentię, seu facultates, quæ sunt proprietates naturarum communium, oriuntur ab ipsis naturis communibus, vt à causis agentibus, veluti facultas ridendi à natura humana; & tamen naturæ communes, nec singularia sunt, nec omnino per se existunt, vt suppositа dici possint. Quin etiam ex eadem priori propositione videtur colligi, ipsos etiam potentiarum actus oriri à naturis communibus, vt à causis agentibus, veluti actum ridendi ab eadẽ humana natura. Eius enim est actus, cuius est potentia, vt Arist. ait in lib. de Somno, & Vigilia, id est ab eo oritur actus, à quo oritur potentia. Postremò, quia diuinæ operationes, quæ exercentur in creaturis (quas Theologi vocant operationes ad extra) proficiscuntur à Deo, vt est communis tribus diuinis personis, tanquam à causa agente, cùm tamen dicendum non sit, Deum, vt est cõmunis tribus hypostasibus, esse suppositum. 2

Cap. 1. 3

Primum arg. contra secundum sensum.

Quod verò attinet ad secundum sensum, non videntur etiam omnes actiones recipi in suppositis. Primo, quia multæ recipi possunt in anima separata, quæ tamen cùm non sit substantia completa, sed suaptè natura pars humanæ naturæ, non est prima substantia, ac proinde nec suppositum. Secundo, quia generatio substantialis est actio quędam, & tamen subiectum, in quo recipitur, vt Arist. docet 5. Phys. cap. 1. & 1. de Gener cap. 4. est materia prima, quæ cùm non possit per se naturaliter existere, suppositum esse nequit. Tertio, quia multæ actiones sunt in natura humana, quæ assumpta est à Verbo diuino, cùm tamen illa non sit suppositum, vt ex sacræ Fidei doctrina ostendunt Theologi. 2

tex. 7. tex. 24.

3

Quod denique attinet ad tertium, non videntur quoque actiones

Primum arg. contra tertiũ sensum.

omnes terminari ad suppositа. Primo, quia actiones intellectus, quibus
2 vniuersalia concipiuntur, terminantur ad naturas cõmunes, seu uniuer
sales. Secundo, quia omnes motus sunt actiones quædam; motuum au-
tem (ut Aristoteles docet 5. Phys. cap. 1. & 2.) alii terminantur ad quanti- tex. 8.
tatem, alii ad qualitatem, alii ad locum; quæ quia sunt accidentia, suppo tex. 18.
3 sita dici nequeunt. Tertio, quia causis vniuersalibus respondent effe-
cta vniuersalia, vt patet ex 2. Phys. cap. 3. v. g. proprius effectus statuarij tex. 27.
non est hæc statua, sed statua in commune, nec effectus proprius, siue
adæquatus Artificis est hoc artefactum, sed artefactum in commune.
Non terminatur igitur actio causarum vniuersalium ad singularia, sed
Responsio. ad vniuersalia. Quare neque ad suppositа. Quòd si quis dicat, causas
vniuersales non esse causas per se suorum effectorum, sed per accidens,
quòd nihil efficiant nisi per singularia; in hac autem quæstione non esse
Contra re sponsionem. sermonem de causis per accidens: obijci contrà potest, falsum esse id,
quod assumitur; tum quia effecta uniuersalia demonstrantur per causas
uniuersales, cùm tamen nullus effectus demonstrari possit per causam
per accidens; tum etiam quia effecta uniuersalia expetuntur, & ut dici
solet, intenduntur per se à causis uniuersalibus; effecta autem per se in-
tenta non sunt effecta per accidens. Quòd autem intendantur per se à
causis uniuersalibus, inductione patet. Ignis enim per se intendit ignẽ
secundum speciem, & equus equum, eodemque modo res habet in cæte-
ris. Atque hoc est, quod Auicenna scribit in 1. lib. sufficientiæ, species Cap. 1.
esse per se intentas à natura, non indiuidua.

Exponitur pronunciatum Aristotelis. SECTIO II.

Quas actiones intelligat Aristoteles cũ ait Actiones &c. uersari in singul.

QVÆSTIO hæc ea ratione explicabitur rectè, si exposueri
mus quas actiones intelligat Aristoteles, cùm ait, Actiones
generationesque omnes in singularibus, siue circa singu-
laria uersari; pro quibus item rebus singularium nomen
accipiat; ac demum quo pacto totum pronunciatum in-
telligendum uelit.

Quorundum opinio.

Sunt qui dicant, nomine Actionum intelligi eo loco ab Arist. solas
actiones transeuntes; alijque addunt non omnes transeuntes, sed eas
tantùm, quibus aliquid extra ipsum agens post actionem confectum re-
linquitur, cuius generis est curatio ægroti, quæ in exemplum affertur.
Quo pacto dicendum esset, uerba illa [Generationesque] explicationis
gratia adiecta fuisse, quòd Generationis uocabulum etiam latè sumptũ
ijs tantùm actionibus accommodetur, quibus agens ex materia externa
aliquid conficit. Verùm hæc sententia non est probanda, non solùm
quia angustè admodũ loquitur de actione, sed etiã quia multæ sunt pra-
cticæ scientiæ, quæ nihil extrà confectum relinquunt, ut Citharistarum,
& Tibicinum artes, & nonnullæ etiam, quæ in actibus immanentibus
præcipuè

præcipuè versantur, vt Scientia de moribus; quas tamen omnes eo pro-
nunciato probat Aristoteles inferiores experimento esse in agendo.

Quid alij dicant. Actiones intentionales, quæ.

Alij dicunt intelligendas esse actiones reales, non intentionales, vt vo-
cant. Dicuntur autem intentionales eę omnes, quibus agentia assimilant
sibi id, quod patitur, non secundum esse reale eiusdem speciei, sed secun
dum aliquam similitudinem, per quam sensus, aut intellectus in ea pos-
sit intendere, quo pacto color agit in oculos, & in aërem interiectum.
Sed neque huiusmodi sententia probanda est; tum quia actus intelligen-
di est actio realis, & tamen non semper versatur circa singularia obiecta,
sed sæpe circa vniuersalia, vt abstracta sunt à singularibus; tum etiã quia
actiones intentionales sunt actiones transeuntes, ac verè generationes ac-
cidentariæ, quæ omnes comprehenduntur nomine generationum latè
accepto, quo pacto in proposito pronunciato sumendum est.

Auctoris sententia.

Crediderim in toto pronunciato intelligendas esse actiones, vt distin-
guuntur à toto genere cognitionum, non quòd cognitiones sensitiuæ, &
plurimæ intellectiuæ non versentur circa singularia, sed quia cognitio ex
suo genere potest versari completè circa vniuersalia, vt abstracta sunt, &
quasi seiuncta à singularibus, cæteræ autem actiones ex suo genere nun-
quam completè versantur circa vniuersalia sic accepta; quod ex ijs, quæ
dicenda sunt, patebit. Estque pronunciatum Aristotelicum hoc modo
explicatum non parum ad rem: comparat enim Aristoteles eo loco artẽ
cum experientia quo ad actionem, vt opponitur cognitioni, atque con-
cludit artem, quod ad actionem attinet, esse inferiorem experientia, pro-
pterea quòd actiones, generationesq; omnes versantur circa singularia,
quæ magis cadunt sub experientiam, quàm sub scientiam; quod verò at-
tinet ad cognitionem, esse superiorem, eo quòd ars, siue scientia in vni-
uersalibus versetur, quæ non attinguntur ab experientia, nisi per accidẽs.
Dixi [in toto pronunciato] quia etsi nomen Actionis, siue Praxeos, quo
Aristoteles vtitur, nõ significat nisi actiones liberas, tamen adiuncta ver-
ba illa [generationesque omnes] complectuntur cæteras. Itaque pro-
nunciatum comprehendit omnes actiones, quæ non sunt cognitiones, à
quibuscunque agentibus illę prodeant, estque admodum generale, & ad
pleraque etiam alia probanda vim habet.

Nomine singulariũ non esse intelligẽda sola suppositа.

Nomine autem singularium volunt plerique Theologi intelligenda
esse suppositа, eo quòd esse primò conueniat suppositis; actiones autem
primò versentur circa ea, quibus primò esse conuenit. Cùm autem eis
obijcitur anima separata, circa quam multę actiones versari possunt, &
natura item diuina, vt est communis tribus diuinis suppositis; dicunt,
animam separatam, & naturam diuinam, etsi non propriè, & completè;
certè incompletè posse dici suppositа. atque ut loquantur propriè, con-
cludunt, actiones omnes uersari circa singularia per se existentia; quod
potiùs dicendum est, vt patebit ex sequentibus.

Quot modis actio dicatur uersari circa aliquid.

Denique omnes actiones uersari circa singularia (quæ est totius pro-
nunciati

nunciati ſententia) pluribus modis intelligi poteſt; uel per ſe, uel per accidens; itemque aut vt circa ſubiecta, aut vt circa terminos, obiecta'ue; dicimus enim ſtatuarij actionem uerſari per ſe circa ſtatuam, per accidens circa album aut nigrum: itemque circa lignum vt circa ſubiectũ, materiam'ue, in qua recipitur; circa ſtatuam verò, vt circa terminũ ſuũ, obiectumq́; artis, quod etiã nonnunquam vocatur materia circa quam; non quòd in eo ars, aut potentia aliquid agat, ſed quòd in eius conſideratione verſetur, aut ſaltem in illud intendat. Quod igitur ad ſenſum totius propoſitionis attinet, planè docet Ariſtoteles velle ſe vt verbũ [verſari] intelligatur per ſe, & non per accidens, cùm ait [Neque enim hominem curat Medicus, niſi per accidens, ſed Calliam] & paulò pòſt [Id enim, quod ſingulare eſt, magis ſub curationem cadit] quia nimirum cadat per ſe, uniuerſale autem, per accidens, & ratione ſingularis. Atque ex eodem exemplo colliges verbum [Circa] ita ſumendum eſſe, ut ſenſus ſit, uerſari omnes actiones circa ſingularia, & ut circa ſubiecta, & ut circa terminos, obiecta'ue. uerſatur enim actio Medici circa Calliam, ut circa ſubiectum curationis; circa Calliam uerò ſanum, ut circa curationis terminum, obiectumque artis in agendo.

7. Inſtit. Dial. cap. 9

Explicationis ſumma.

Ita perſpicuum eſt, pronunciatum Ariſtotelis intelligendum eſse de actionibus, quę non ſunt cognitiones; quas omnes ait verſari per ſe circa ſingularia per ſe exiſtentia; idque non modò tanquam circa ſubiecta, ſed etiam tanquam circa terminos, & obiecta. Adde, proficiſci etiam eas omnes à ſingularibus per ſe exiſtentibus, tanquam à per ſe agentibus; quod etſi Ariſtoteles eo pronunciato non declarat, alibi tamen planè docet, vt mox patebit. Hæc igitur ſi vera ſunt, perſpicuum eſt affirmatiuè reſpondendum eſse ad quęſtionem propoſitam in omnibus tribus ſenſibus. Sint ne autem uera, & qua ratione, nonnullis aſsertionibus explicandum eſt.

Amplificatur pronunciatũ.

Vera explicatio quæſtionis. SECTIO III.

Prima aſſertio.

PRIMA Aſsertio ſit; Omnes actiones proficiſci per ſe ab agentibus ſingularibus per ſe exiſtentibus. Quę hunc in modum probatur. Actio ſupponit exiſtentiam rei agentis, ſaltem in principio actionis (quod addiderim propter motum proiectorum à proijcientibus, & grauium, ac leuium à generantibus) ergo nihil per ſe agit, niſi quod per ſe exiſtit; nihil autem omnino per ſe exiſtit, niſi ſingulare, cùm vniuerſalia omnia per ſua ſingularia exiſtant: omnes igitur actiones proficiſcuntur per ſe à ſingularibus per ſe exiſtentibus. Deinde, Vnaquęque res eſt propter ſuam operationem, alioquin otioſa eſset in rerum natura: igitur ſi quid ſuapte natura idoneum eſt ad agendum per ſeſe, id tale ſit neceſse eſt, ut poſſit exiſtere per ſeſe.

2. de Cœlo cap. 3. tex. 17.

Ad

Ratio præcipua pro animæ ſeparatione.

Adhęc; præcipua ratio, qua præſtantiſſimi quique Philoſophi probant animam humanam poſse per ſe exiſtere poſt hominis diſſolutionẽ, eſt, Quia poteſt habere operationem per ſeſe, & non concurrente ad eam corpore; operationem, inquam, intellectus, & uoluntatis, ad quas per accidens concurrit corpus: ſentiunt igitur, quicquid per ſe agere poteſt, poſse exiſtere per ſe: quicquid ergo per ſe agit, per ſe exiſtit: at nihil exiſtit omnino per ſe, niſi ſingulare, vt iam oſtenſum eſt: igitur omnis actio proficiſcitur per ſe à ſingulari per ſe exiſtente.

Vbi nã Arist. propoſitã aſſertionẽ tradiderit.

Atque hæc aſſertio, etſi non continetur in propoſitione Ariſtotelica paulò antè expoſita, colligi tamen poteſt ex ijs, quæ Ariſtoteles ſcribit 1. libro de Anima cap. 4. cùm ſic ait; Dicere autem animam iraſci, vel timere, ſimile eſt, atque ſi quis dicat, animam texere, vel ædificare. Nam melius eſt fortaſſe dicere, non animam, ſed hominem anima miſereri, vel diſcere, vel ratiocinari. Quibus verbis docet, non attribui actionem parti tanquam agenti, ſed toti, tametſi totum agat per partem; quod non alia de cauſa dictum eſt, niſi quia pars, dum eſt in toto, non omnino exiſtit per ſe. Dico autem, Non omnino exiſtit per ſe, Quia & ſi anima humana, dum eſt in corpore, ea ratione dici poteſt exiſtere per ſe, quia habet exiſtentiam non pendentem ab vllo corpore; tamen non omnino exiſtit per ſe, quia exiſtit vt pars conſtituens hominem. Itaque hinc colligendum eſſe vult Ariſtoteles, actiones omnes proficiſci per ſe à ſingularibus per ſe exiſtentibus; quod præſtantiores Theologi ex eo loco colligunt, non ex hoc, in quo nunc verſamur.

tex. 64.

Secunda aſſertio.

Secunda aſſertio ſit; Omnes actiones recipi per ſe in ſingularibus per ſe exiſtentibus. Quæ aſſertio primùm in actionibus immanentibus perſpicuè colligitur ex ſuperiori. In hoc enim genere actionum idem eſt agens & quod patitur, ſiue quod actionem recipit. Eadem quoque manifeſtè colligitur ex ſuperiori in ijs actionibus, quæ recipiuntur in patientibus diuerſis ab agentibus, ſi illis per actionem reſiſtant. Vniuersè autem hunc in modum probari poteſt. Recipere per ſe actionem nihil aliud eſt, quàm illam in ſe non ratione alterius ſuſtinere: hoc autem præſtari non poteſt, niſi ab ijs, quæ per ſe exiſtunt, quandoquidem alia omnia indigent aliquo, vt ſuſtineantur: nihil igitur per ſe recipit actionem, niſi ſit ſingulare per ſe exiſtens. Exempli cauſa, frigus aquæ non recipit per ſe actionem, qua intenditur, aut remittitur, quia ſuſtinetur ab aqua; ſed aqua eſt, quæ eiuſmodi alterationem patitur, ac ſuſtinet. Præterea, Ratio cur primæ ſubſtantiæ ſubijciuntur cæteris omnibus, quæ per ſe ponuntur in prædicamentis (vt Ariſtoteles ait in Categoriarum libro, & eſt communis Philoſophorum ſententia) non alia dici poteſt, niſi quia inter ea omnia ſolæ primę ſubſtantiæ exiſtunt omnino per ſeſe: igitur vt res per ſe ſubijciantur actionibus agentium, oportet vt omnino per ſe exiſtant, ſiue completę illę ſint, vt Socrates; ſiue incompletę, vt anima ſeparata Socratis.

Recipere actionem quo pacto hic ſumatur.

Locus Prædicamentorum explicatur.

Cap. de Subſtantia.

Sed

Obiectio.

Sed contra hanc assertionẽ opponet aliquis, Materiã primã nunquam per se existere,& tamẽ per se recipere actionem, qua introducitur forma substantialis; ergo nõ quicquid per se recipit actionem,esse singulare per se existens. probabitque antecedens ex eo, quia quod corrumpitur,non recipit per se formam eius, quod generatur; alioqui maneret per se in compositione rei genitę; neque verò id, quod generatur,quia isto modo iam id,quod generatur,ex se ipso constaret. Huic obiectioni respondendum est,ipsam momentaneam introductionem formę substantialis non esse actionem, sed actionis terminum, vt alibi docebimus;actionem autem precedentem, quę terminatur ad coniunctionem formę geniti cum materia corrupti, recipi in eo,quod corrumpitur,eamque actionem esse propriè generationem,quatenus terminatur ad formam substãtialem, quę in fine actionis in materia resultat, seu potiùs ad compositum substantiale, quod resultat ex materia & eiusmodi forma. Qua de causa sępe ab Aristotele scriptum est; Id,quod generatur, cùm generatur, nondum esse, quod falsum planè esset, si ipsam momentaneam introductionem formę,generationem appellasset. Verùm de hac re libro 8. luculentiùs, quo loco expendemus, quo pacto formę incipiant esse; & qui fieri possit,vt omnes resultent in materia vi generationum precedentium, & tamen humana incipiat esse per creationem,quę est actio non physica.

Solutio.

Momẽtaneã formę substãtialis introductionem nõ esse actionẽ, sed actionis terminũ.

Atque hæ duæ assertiones veræ sunt in omnibus omnino actionibus, etiam in ijs, quæ sunt cognitiones, quod perspicuum est ex ipsa earum probatione;ob idque nullã restrictionem Actionum verbo adhibuimus.

Quàm latè pateant 1. & 2 assertiones.

Tertia assertio sit; Omnes actiones, quæ cognitiones non sunt, versari per se circa singularia per se existentia. Quæ assertio primùm probatur in actionibus transeuntibus. Siue enim per eas fiat aliquid simpliciter, vt per generationem aquæ, siue secundum quid, vt per calefactionem eiusdem; semper id, quod fit, est compositum per se existens, quod vel incipit existere per sese, vel incipit esse tale, aut tantum, &c. Namq; per generationem nec fit subiectum, quod iam erat; nec verò ipsa forma per se se, cuius nulla pars antè existebat; sed ipsum compositũ, quod ex vtroque conficitur, vt Aristoteles accuratè docet septimo libro huius operis capite 8. In actionibus autem immanentibus, quæ non sunt cognitiones, ex eo probatur assertio, quia eiusmodi actiones non aliæ sunt, quàm operationes appetitus,siue sensitiui,siue intellectiui,quos non versari per se, nisi circa singularia per se existentia, perfacilè primum intelligi potest in ijs, quæ sunt appetitus sensitiui. Nam cùm sensus non versetur nisi circa singularia per se existentia; necessariò efficitur, vt appetitus quoque sensitiuus,qui sequitur sensum,circa eadem versetur;sensum autem per se versari circa singularia per se existentia ex eo patet, quia idẽ est,quod agit in sensum, & quod terminat sentiendi actum; patet autem ex prima assertione sola singularia per se existentia agere per se se. Deinde, ea appetuntur per se ab appetitu sensitiuo, quæ sunt ad salutem animalis

Tertia assertio.

Circa quæ obiecta versentur sẽsus, & appetitus sensitiuus.

Ter. 16. 27.

malis necessaria, aut commoda; hęc autem non sunt qualitates ipsæ sensibiles duntaxat,sed substantiæ his,aut illis qualitatibus affectæ. vnde neque alimur,neque augemur qualitatibus,alijsue accidentibus,sed rebus per se existentibus, quæ ijs affectæ sunt; neque accidentia sola quærimus ad vitam tuendam, sed res,in quibus ea inueniuntur; verbi causa, non quærimus calorem cibi, sed cibum calidum, non frigus aquæ, sed aquã frigidam,atque ita in cæteris. Postremò, Qualitates sensibiles non sunt agentia ipsa per se, sed tantùm rationes agendi; ergo nec sunt ipsa appetibilia per se, sed rationes apperendi. Neque enim ratio est vlla,cur illæ suapte natura maiorem vim habeant vt appetantur, quàm vt agant.

Appetitũ intellectiuum posse versari circa vniuersalia.

De appetitu autem intellectiuo non parua est difficultas. Nam cùm is appetitus sequatur intellectũ; operatio autem intellectus versari possit circa vniuersalia; non dubium videtur, quin id facere possit appetitus intellectiuus. Accedit,quòd appetimus bonum in commune,vt bonum est, beatitudinem in commune,vt beatitudo est, quod in prima quæstione diximus; eodemque modo malum, & miseriam, vt talia sunt, refutamus,& vt Aristoteles ait in 2. lib. Rhet. ad Theodectẽ [Ira quidem semper aduersus singularia est, vt Calliam, aut Socratem; odium verò etiam aduersus genera: odio enim quisque habet furem,ac sycophantam] quę, si vera sunt, non dubium videtur, quin appetitus intellectiuus versetur circa uniuersalia. Postremò, quicquid intellectus seorsim apprehendit, ac iudicat esse bonum, aut malum, potest appetitus intellectiuus amplecti, aut reijcere; potest autem intellectus apprehẽdere & vniuersalia,quasi seiuncta à singularibus, & accidentia, quasi separata à subiectis, vt ipsum per se dulcorem, aut saporem, aut concentum,aut denique virtutẽ, & scientiam; igitur hęc omnia potest amplecti intellectiuus appetitus, cùm tamen hæc non sint singularia.

Sect. 4.

Cap. De amore & odio.

Appetitum non versari completè, & vltimatè, nisi circa singularia.

Si quis tamen rem accuratiùs expendat,haud difficilè intelliget,actus appetendi,qui versantur circa vniuersalia,aut circa accidẽtia quasi à subiectis separata (neque enim negari possunt huiusmodi appetitiones, & refutationes, vt rectè probatum est) esse incompletos, & non vltimatos. Nam quemadmodum hæc,vt seiuncta à singularibus per se existentibus, aut omnino, aut naturaliter existere non possunt; ita circa ea non omnino completè, & vltimatè versatur actus appetendi, aut repudiandi. Neque enim absolutà,completaque voluntas versatur circa ea, quæ apprehenduntur, vt impossibilia. Hinc est, quod prudentia, & reliquæ morales virtutes, quibus actus appetendi diriguntur in obiecta conuenientia non dicuntur versari circa vniuersalia,sed circa singularia. Hinc etiã scientiæ purè Mathematicæ dicuntur non agere de bono, vt Aristoteles ait,ac proinde nec de appetibili;quia non agunt de rebus,vt esse possunt: bonum enim non est bonum completè, & absolutè, nec completè & absolutè mouet appetitum, nisi vt esse potest in rerum natura. Denique hinc intellectus dicitur quodammodo trahere res ad se, easq; in seipso

Lib. 3. qu. 2. tex. 3.

Diserimen actuum volũtatis ab actibus intellectus,& appetitus sensitiui.

M consi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

considerare etiam eo pacto, quo esse non possunt in rerum natura: at appetitus dicitur quodammodo egredi ad res, quas appetit, vt eas amplectatur, qua ratione non potest in eas completè ferri, nisi vt in rerum natura esse possunt. Vnde est illud Arist. sexto libro huius operis, Verum, & falsum esse in intellectu; bonum, & malum in rebus. Itaque actus volendi hoc differunt hac ex parte ab actibus intelligendi, quòd actus intelligendi possunt completè, & absolutè versari circa vniuersalia, vt vniuersalia sunt, seu (quod idem est) cum præcisione particularium; actus autem appetendi incompletè tantùm, & imperfectè. Ab actibus autem appetitus sensitiui duobus modis. Vno, quatenus hi nec completè, nec incompletè versari possunt circa uniuersalia præcisè sumpta, quemadmodum neque actus sentiendi. Altero, quia etsi vtrique completè, & absolutè versantur circa singularia; tamen actus voluntatis potest ferri vno actu in omnia indiuidua cuiuscunque speciei, aut generis collectiuè sumpta, etiam si infinita sint, quo pacto magis crediderim intelligendũ esse illud Aristotelis, Odio haberi à nobis genus latronum; actus autem appetitus sensitiui nõ potest ferri in omnia collectiuè sumpta, sed solùm absolutè, & cum conditione indefinitę singularitatis: fertur enim appetitus sensitiuus in dulce cum conditione huius, vel illius singularitatis, quod alibi fusiùs docebimus. Et quia nullum singulare in rerum natura esse potest, nisi per se existat, aut habeat existentiam in aliquo, quod per se existat; perspicuum relinquitur ex dictis, omnes actiones versari per se circa singularia per se existentia.

c. 2. tex. 1

Obiectio.

Quòd si quis ita obiiciat. Cùm appeto mihi scientiam, virtutem, aut ipsam etiam beatitudinem appetitu concupiscentiæ, non appeto aliquid singulare per se existens. Respondendum est, illum non appetere ista sibi, nisi quia appetit se scientem, probum, aut beatũ; quod iam est appetere per se aliquid singulare per se existens, si non ut sit, certè, vt tale sit. Omnis enim appetitus concupiscentiæ fundatur in aliquo appetitu amicitiæ, quo quisque secundum Deum, si rectè amat, seipsum amat. Ita patet quomodo sit verum vniuersè, omnes actiones esse singularium siue ut à quibus oriuntur, siue ut in quibus recipiuntur, siue vt ad quæ primò, ac per se terminantur.

Dilutio.

Appetitus cõcupiscentiæ fundatur in appetitu amicitiæ.

Dilutio argumentorum partis negatiuæ. SECTIO IIII.

Soluuntur obiecta contra primũ sensum.

AD primum igitur argumentum cõtra affirmatiuam partem in primo sensu dicendum est, calefactionem nõ proficisci à calore, nec frigefactionem à frigore, tanquam à causis agentibus, sed tanquam à formis, quibus agentia agunt, seu (quod idem est) tanquam à rationibus agendi.

Obiectio. Prima soluti.

Nec obijcias, accidentia, quæ sunt in sacra Eucharistia, agere ipsa per se. Primùm enim dicimus, non loqui nos de actione accidentium, quæ supernatu-

pernaturaliter conseruantur, sed de actione eorum, quæ naturaliter existunt. Deinde, eiusmodi accidentia esse uirtute diuina singularia per se existentia, non quòd uirtute diuina facta sint substantiæ, aut eis (ut quidã existimant) communicata sit existentia substantiæ, sed quia existunt more substantiæ, sua tamen ipsorum existentia. Postremò, quicquid ea accidentia agunt, non eis tanquam agentibus, sed substantiæ, in qua fuerunt, & cuius virtute agunt, attribuendum esse; de qua re alibi fusiùs dicendum.

Vt Caiet. 3. p. q. 77. ar. 1. 2. & 3.

1

2

3

Alia obiectio.

Quòd si quis obijciat, calorem existere in aqua calida naturaliter, hoc est, sine miraculo; & tamen ei soli attribuendam esse calefactionem manus, tanquam agenti per se, quòd non possit attribui aquæ, nisi per accidens, cùm aqua per accidens sit calida. Occurrendum est, esse quidem calorem principium, & rationem formalem calefaciendi, sed tamen ipsam aquam esse id, quod per se calefacit, non quidem secũdum formam aquæ, aut aliud accidens, quod eam consequatur, sed secundum formam caloris. Vnde nec dicimus calorem per se calefacere, neque aquam absolutè sumptã, sed aquã calidam. Qua solutione multa dubia in hac materia dissolues.

Solutio.

Ad secundum dicendũ est, potentias, quæ sunt proprietates naturarum communium, nõ oriri ab illis per aliquam ueram actionem, sed per quandam naturalem consecutionem. Quo fit, ut si de ueris actionibus sit sermo (de quibus hæc quæstio intelligenda est) necessariò dicendum sit, huiusmodi potentias nõ alijs actionibus generari, quàm quibus ipsæ naturæ communes generantur; & ideo cùm naturæ cõmunes nõ generentur, nisi à singularibus per se existentibus (ut humana natura à Socrate, aut à Platone) atque adeo per accidens, quatenus includuntur in eiusmodi singularibus, quę generantur per se, efficitur, vt nec ipsæ potentię generentur nisi ab ijs singularibus, & per accidens. Quod autem ad finem argumenti additur de actibus potentiarum, et si iam ex dictis satis refutatum relinquitur, tamen doctrinę causa sic refellendum est. Id, quod Aristoteles ait, Eius esse actũ, cuius est potentia (quod de potentijs, & actibus immanentibus intelligitur) sic accipiendum esse, quasi dicat, Ab eadem re oriri actum, à qua oritur potentia, licet non ab eadem re sub eadem entitate, & perfectione sumpta. Minus enim perfectionis, & entitatis requiritur in re, ut ab ea oriatur potentia, quàm vt oriatur actus. Nunc autem, ita res se habet, ut potentiæ, quę sunt proprietates naturarum communium, oriantur per modum cuiusdam naturalis consecutionis ab ipsis naturis communibus, cùm ipsæ naturę communes generantur in suis indiuiduis, in quibus includuntur; actus autem potentiarum non oriantur à solis naturis communibus, sed ab earum indiuiduis, quæ licet sint idem re cum naturis communibus, tamen plus entitatis, & perfectionis includunt. Atque hæc est causa, cur potentię communicentur indiuiduis per naturas communes; actus autem naturis communibus per indiuidua. Ad tertium dicendum est, ijs quidem, qui pronunciatum Aristotelis ita intelligunt,

Quo pacto potentię à naturis communibus emanent.

A quo uerè generentur.

Locus Aristotelis exponitur.

Sententia quorundam reiicitur.

telligunt, quasi velit actiones omnes esse suppositorum, non parum facessere argumentum negotii. Coguntur enim fateri Deum, ut communis est tribus diuinis personis, modo aliquo esse suppositũ, & quod euidentiùs absurdum est, personam; cumque simpliciter id dici non possit, adhibent eam moderationem, vt fateantur esse suppositum incompletũ, & personam incompletã, quia cùm sit singulare quoddam naturæ intellectiuę per se existens, imo res singularissima, & ipsa etiam per se existentia; sola incommunicabilitas ei deest ad rationem suppositi, & personæ. Sed neque ea moderatio satis est, vt Theologus sine iusta reprehẽsione appellet Deum, vt tribus personis cõmunis est, siue suppositum, siue personã: nec nobis quicquam difficultatis exhibet argumentum, qui dicimus in pronunciato Aristotelis, siue hoc loco, siue in 1. de Anima cap. 4. nõ esse intelligẽda suppositа, sed singularia per se existentia.

Caiet. 3. q. 2. art. 2.

Κεφ. Β'.

ΕΠΕΙ [a] δὲ ταύτην τὴν ὑπειλημμένην ζητεῖν μέν, τοῦτ' ἂν εἴη σκεπτέον, πρὸς τίνας καὶ πρὸς ποίας ἀρχὰς ὑπείλημμεν, σοφία ἐστίν. εἰ δὴ λάβοι τις τὰς ὑπολήψεις ἃς εἴχομεν πρὸς τὸν σοφόν, τάχ' ἂν ἐκ τούτου φανερὸν γένοιτο μᾶλλον. ὑπολαμβάνομεν δή, πρῶτον μὲν ὑπίστασθαι μάλιστα πάντα τὸν σοφὸν ὡς ἐνδέχεται, μὴ καθ' ἕκαστον ἔχοντα ὑπόληψιν

tex. 27.

tex. 64

Ad secundum dicendum, actionem, qua introducitur forma substantialis, recipi per se primò in eo, quod corrumpitur, ut iam diximus; quandoquidem ab eo per se primò sustinetur; tametsi forsitan per se primò inhęreat materię rei, quę corrumpitur. Sed & ipsam momentaneam formæ introductionem, si actio dicenda est, & non potiùs actionis terminus, in ipso etiam composito per se primò recipi; non in eo tamen, quod corrumpitur, sed in eo, quod generatur. Recipere enim per se primò actionem, nihil est aliud, quam illam per se primò sustinere, vt dictum est, quod utique materia per se ipsam præstare non potest, cùm ipsa nõ solùm existat, vt pars; sed etiam, vt simpliciter existat, indigeat suapte natura alterius, ut ita dicam, sustentaculo. Ad tertium dicendum, Christi Domini humanam naturam, vt non est res singularis per se omnino existens, sed existens in Verbo diuino à quo sustinetur; ita non esse id, quod per se primò sustinet actiones humanas, sed Verbum ipsum; tametsi illę in natura eius humana inhæreant. Hinc enim fit, vt ueriùs dicamus Verbum diuinum videre, audire, loqui, & similia, quàm humanam Christi naturam.

Soluuntur obiecta contra secundũ sensum.

Soluuntur obiecta contra tertium sensum.

Ad primum denique eorum, quę contra tertium sensum proposita sunt, ex dictis patet responsio. Ad secundum dicendum est, duo esse genera

Duplex actionum terminus.

genera terminorum in actionibus, quibus aliquid efficitur. alios esse, quibus res complentur, siue absoluuntur, qui termini in actionibus, quibus fiunt composita substantialia, sunt formę substantiales; in ijs autem, quibus fiunt composita accidentalia, accidentales; atque dehuiusmodi terminis intelligendum esse locum citatum: alios verò esse res ipsas, quæ fiunt, composita inquã substantialia, ad quæ terminantur generationes substãtiales; aut accidentalia, ad quę accidẽtales; atq; de his terminis, qui & præcipui sunt, & à prioribus distingui possunt ut totales à partialibus, intelligendã esse hanc quęstionem, de quibus etiam loquitur Aristot. lib. 7. huius operis cap. 8. Ad tertium dicendum est, propria, adæquata, & per se effecta causarum vniuersaliũ esse vniuersalia, vt rectè probatũ est; sed tamen illa effici per accidens, non modò à causis particularibus, siue singularibus, sed etiam ab vniuersalibus. Ratio huius rei est, quia actiones per singularia & procedũt ab vniuersalibus, & ad vniuersalia terminantur. Nam quemadmodum vis agendi conuenit singularibus per vniuersalia, ita actio, siue inchoatiuè, siue terminatiuè conuenit vniuersalibus per singularia, vt ex dictis patet. Quarè non pugnant ista inter se; Statua in commune sumpta est effectus per se; Statua in commune sumpta fit per accidens: in priori enim pronunciato confertur natura effectus cum vi agendi, quę primò conueniunt naturis communibus: in posteriori autem confertur terminatio actionis cum actione ipsa, quæ primò conueniunt singularibus.

Effecta per se, si uniuersalia sint, effici per accidens.

CAPVT II.

[a] VONIAM autem hanc scientiam quærimus, hoc utique cõsiderandum erit, quarum causarum, principiorumq; scientia, sit sapientia. Si igitur eas opiniones repetat, quas de sapiente accepimus; hinc forsitan id magis perspicuum fiet. Ac primùm quidem existimamus sapientem maximè scire omnia, quoad fieri potest; non ita tamen, ut ea singulatim scientia

Capitis secundi Explanatio.

[a] VONIAM autem] Cùm Aristot. ad finem superioris capitis collegisset eam scientiã, quę sapientia dicitur, uersari circa causas, & principia; asserit primùm initio huius se quærere, ac uelle tradere huiusmodi scientiam. Deinde docet circa quas causas, & principia uersetur, id quod in prima parte huius capitis exequitur, ostendens ex ratione sapientis uersari illum circa primas, & maximè uniuersales causas, & principia. Huius rei gratia profert in medium sex cõmunes sententias de ratione sapientis; nempe, Eum maximè haberi sapientem, qui scit omnia, quoad eius fieri potest; & Eum, qui scit res non uulgares, & cuique obuias, sed difficiles, & à communi sensu remotas; item Eum, qui ea, quę nouit, certiori cognitione, quàm cęteri comprehendit; &, Qui aptior est ad docendum, causasque rerum

Sex sapientis attributa.

rerum tradendas; &, Qui ea scientia præditus est, quæ propter se, hoc est solius cognitionis causa digna est, quæ expetatur; denique Eum, qui inter omnes artifices principatum obtinet.

b Ac horum quidem] Accommodat ea, quæ dicta sunt, ei, qui uersatur circa primas, & maximè uniuersales causas, & principia, primumque primam sententiam ea ratione, Quia is solus scit omnia quoad fieri potest, qui habet scientiam maximè uniuersalem; eiusmodi autem est qui uersatur circa primas, & maximè uniuersales causas, ac principia.

Quid hic intelligatur nomine rerum subiectarum

Aduerte in contextu nomine rerũ subiectarum intelligenda esse non solùm subiecta maximè uniuersalium prædicatorũ, sed etiam effecta maximè uniuersaliũ causarum. Nam ut prædicata maximè uniuersalia continent omnia particularia ambitu suę prædicationis; sic maximè uniuersales causæ continent omnia effecta ambitu suæ uirtutis.

c Fere etiam] Ex eo ostendit secundam sententiam conuenire ei, qui prædictas causas, & principia considerat, Quia maximè uniuersalia sunt nobis difficillima cognitu. Quo loco aduerte non dixisse Aristotelem, maximè uniuersalia esse simpliciter difficillima cognitu, sed hominibus, quia reuerà sunt cognitu facillima substantijs separatis, quæ non indigent sensuum adminiculo. Addit autem particulam [ferè] quia multa etiã particularia sunt, quæ difficillimè à nobis cognoscuntur, ut materia prima, quæ longo temporis progressu cognita est à Philosophis, & quadratura circuli, in qua inuenienda cùm à plurimis Mathematicis desudatum sit, nondum tamen est inuenta. Hoc loco nomine maximè uniuersalium intelligunt plerique solas causas maximè uniuersales, quę cùm sint à materia separatæ, longissimè absunt à nostris sensibus. Dicendum est tamen cum Diuo Thoma complexum fuisse Aristotelem ijs uerbis, & causas maximè uniuersales, & maximè uniuersalia prædicata, quę & ipsa remotissima sunt ab ijs, quę primò cadunt sub sensum, ac proinde ab ipsis sensibus. Quin etiam addiderim, præcipuè intelligẽda esse maximè uniuersalia prædicata, non solũm quia quatenus uniuersaliora sunt, difficiliùs cognoscuntur, quàm substantię separatę, cùm ab eis abstrahantur; sed etiam quia nomine uniuersaliũ præcipuè significãtur res uniuersales; substantię

Quibus maximè uniuersalia sint difficillima cognitu.

Quid hoc loco nomine maximè uniuersaliũ intelligatur.

σήμων αὖτ. εἶτα, τὸν χαλεπὸν γνῶναι δυνάμενον, καὶ μὴ ῥᾴδια ἀνθρώπῳ γινώσκειν, τὸν σοφόν. τὸ γὰρ αἰσθάνεσθαι πάντων κοινόν. διὸ ῥᾴδιον καὶ οὐδὲν σοφόν. ἔπι τὸ ἀκριβέστερον, καὶ τὸν διδασκαλικώτερον τῶν αἰτίων, σοφώτερον εἶ) περὶ πᾶσαν ἐπιστήμην. καὶ τῶν ἐπιστημῶν δὲ τὰς αὐτῆς ἕνεκεν, καὶ τὰ εἰδέναι χάριν αἱρετὰς οὔσας, μᾶλλον εἶ) σοφίαν, ἢ τὰς τῶν ἀποβαινόντων ἕνεκεν. καὶ τὰς ἀρχικωτέραν τῆς ὑπηρετούσης μᾶλλον εἶ) σοφίαν, οὐ γὰρ δεῖν ἐπιτάττεσθαι τὸν σοφὸν, ἀλλ' ἐπιτάττειν, καὶ οὐ τοῦτον ἑτέρῳ πείθεσθαι, ἀλλὰ τούτῳ τὸν ἧττον σοφόν. τὰς μὲν οὖν ὑπολήψεις, τοιαύτας καὶ τοσαύτας ἔχομεν περὶ τ' σοφίας & τ' σοφῶν.

Τούτων [b] δὲ τὸ μὲν πάντα ἐπίστασθαι τῷ μάλιστα ἔχοντι τὰς καθόλου ἐπιστήμας ἀναγκαῖον ὑπάρχειν. ἐστὶ γὰρ οἱδέπως πάντα τὰ ὑποκείμενα. χαλεπώτατα [c] δὲ & χαλεπώτατα γνωρίζειν τοῖς ἀνθρώποις ὅτι τὰ μάλιστα καθόλου. πορρωτάτω γὰρ τῶν αἰσθήσεών ἐστι. ἀκριβέστατα [d] δὲ τῶν ἐπιστημῶν, αἱ μάλιστα τῶν πρώτων εἰσίν. αἱ γὰρ ἐξ ἐλαττόνων ἀκριβέστεραι τ ἐκ προσθέσεως λεγομένων, οἷον ἀριθμητικὴ γεωμετρίας. ἀλλά μὴν [e] καὶ διδασκαλικὴ γε ἡ τῶν αἰτιῶν θεωρητικὴ μᾶλλον. ἕτοι γὰρ διδάσκουσιν

substantię autem separatę, etsi sunt causę uniuersales, non tamen simpliciter dicuntur res uniuersales, cùm singulares sint, sed res in causando uniuersales; quod haud dubiè nihil est aliud, quàm quòd sint uniuersales secundum quid.

d Scientiarum quoque eæ sunt] Tertiam sententiã hac ratione in hãc scientiã cõuenire docet; Quoniam, ut inquit, eò aliqua scientia est suapte natura accuratior, ac certior, quò in rebus suaptè natura prioribus uersatur. Ex paucioribus enim principijs rem demõstrat eiusmodi scientia: quo pacto Arithmetica certior est, quàm Geometria cùm illa agat de numeris, qui absque situ partiũ intelliguntur, hæc uero de magnitudinibus, quæ sine partium situ intelligi non possunt. hinc enim fit, ut Geometra arithmeticis demõstrationibus utatur, ut qui eis indigeat ad suarum confirmationem; Arithmeticus nõ item geometricis. Cùm igitur ea, quę sunt maximè uniuersalia, sint prima, & simplicissima; efficitur ut scientia, quæ in eorũ cõsideratione uersatur, sit suapte natura certissima, ut quę paucissimis, & simplicissimis principijs rẽ demonstret. Sic multò faciliùs probamus aliqd existere, quàm pse existere, aut in alio existere, q exister sit priùs, & simplicius quàm existere per se, aut existere in alio.

Vnde scientiæ certitudo colligatur.

Hoc loco Græci codices impressi typographorum uitio habent προθέσεως pro προσθέσεως, quemadmodũ paulò inferiùs Ἀρχικώτατα δὲ τῶν ἐπιστημῶν, pro Ἀρχικωτάτη &c. & capite superiori, ὥσει τὰς κοινὰς ἀλθήσεις pro παρὰ τὰς &c. Quæ ut alia plurima correximus ex ueteribus manuscriptis. Nec deinceps minutiora hęc annotabimus, q ea indocti nõ curent, docti uerò facilè intelligant corrigi debuisse.

Geometriæ Arithmetica indigere, non e contrario hanc illa.

e Sed & ea] Vetus interpres iungit hoc loco uerbum μᾶλλον cum uerbo θεωρητικὴ ut sensus, sit [Sed & ea apta est ad docendum, quę magis in causarum consideratione uersatur] Bessario, & Perionius cum nomine διδασκαλικὴ, ut hęc sit sententia [Sed & ea aptior est ad docendum, quę in causarum consideratione uersatur] Argyropylus utrunque uerbum ethici putat ea comparationis particula, ut ea scientia hoc loco aptior ad docendum dicatur, quę magis in causarũ consideratione uersatur. Quæ interpretatio nobis eò magis placuit, q conueniat cum posteriori Alexandri explicatione, magisque congruat cum probatione, quę mox ab Aristotele subijcitur.

Aliorum interpretatio.

tia teneat. Deinde eum putamus sapientem, qui difficilia, & quæ ab homine haud leui opera cognoscuntur, tenere potest. Sensu enim aliquid percipere omnibus commune est, proinde facile, nec sapientiæ quicquam habens. Præterea eum, qui est accuratior, quique rerum causas melius tradere docendo potest, sapientiorem in quauis scientia esse udicamus. Scientiarum quoque eam, quæ sui causa, sciendiq, gratia expetenda est, magis esse sapientiam, quàm quæ eorum, quæ ab illa proueniunt. Et eam, quæ præest, quàm quæ ministrat. Neque enim sapiens præceptis subijci, sed præcipere; neque idem alterius sententiam, sed minùs sapiens sententiam illius sequi debet. Tot igitur, ac tales de sapientia, & sapientibus opiniones habemus.

Ac horum [b] quidem illud, Omnia scientia tenere, in eo insit necesse est, qui maximè præditus est scientia uniuersali. is enim quodammodo nouit subiecta omnia. Ferè [c] etiam ea sunt hominibus cognitu difficillima, quæ sunt maximè uniuersalia. longissime enim absunt à sensibus. Scientiarum [d] quoque eæ sunt accuratissimæ, quæ in ijs, quæ prima sunt, maximè uersantur. Quæ enim ex paucioribus rem conficiunt, accuratiores sunt ijs, quæ ex additione appellantur; ut Arithmetica, quàm Geometria. Sed [e] & ea aptior est ad docendum, quæ magis in causarum consideratione uersatur. Ii enim docent,

Universidad de Deusto Biblioteca

Quisnam uere doceat.

subijcitur. Nam quia ij soli uerè docent, qui causas rerum afferunt, ut capite etiam superiori explicatum erat; inde fit, ut ea scientia sit ad docendum aptior, quæ magis uersatur in causarum consideratione: uersatur autem magis in consideratione causarum, quę considerat ea, quæ magis sunt causę. Accedit, quòd superiùs quoque cum utroque uerbo iuncta est comparatio, ubi dictum est, eum esse sapientiorem, qui causas melius tradere docendo potest. Quòd si uerborum syntaxis coniunctionem aduerbii cum utroque nomine non patitur, satis est quod sententiã ab Aristotele institutam reddiderimus. Adaptat igitur Arist. quartam sententiam, hoc argumento; Quia cùm is solus uerè doceat, qui causas rerum tradit; is magis erit aptus ad docendum, qui magis uersabitur in causarum consideratione, & maximè aptus, qui maximè uersabitur: at hunc nemo negauerit esse eum, qui tradit primas causas, ad quas fit ultima resolutio simpliciter.

Quænam scię tia maximè expetenda.

f Cognoscere autem, ac scire] Quòd quinta eide congruat, hac ratiocinatione ostendit. Ea scientia est maximè expetẽda propter se, quę uersatur in consideratione rerum dignissimarum, quæ sciantur; eiusmodi autem est ea, quæ uersatur in consideratione primorum principiorum & causarum; est igitur hæc maximè propter se expetenda. Vtraque sumptio perspicuè probatur in contextu.

Quæ cæterarũ princeps.

g Ea verò scientia maximè princeps] Sextam denique in eundem cõuenire hac argumentatione concludit. Ea scientia obtinet principatum inter omnes, quæ uersatur in consideratione supremi finis, siue summi boni (artifices enim, qui uersantur in consideratione finium superiorum, imperant ijs, qui uersantur in consideratione inferiorum finium) scientia autem, quę de primis causis disserit, uersatur in consideratione supremi finis (prima enim causa, cuius gratia omnia fiunt, est summum bonum, ac proinde supremus finis) ergo hæc est, quæ inter omnes principatum obtinet. Nomine summi boni intelligit hoc loco Arist. tum ordinem uniuersi, quod est summum bonum formale uniuersi, tum præcipuè Deum Opt. Max. quod dicitur summum bonum separatum, de qua re cum ipso auctore agendum est ultimo capite libri duodecimi.

Græci codices impressi habent hoc loco, μᾶλλον ἀρχή, hoc est, magis principium. Nos magis probauimus lectionem duorum ueterum manu scriptorum, qui habent, μᾶλλον ἀρχική, quod est [magis princeps] superiorúe.

h Ergo ex iis omnibus, quæ] Iam colligit institutum quasi hac ratiocinatione; Sapientia uersatur circa primas causas, & principia; hæc scientia, quam aggredimur, est sapientia; uersatur igitur circa primas causas, & principia. Maior, quæ perspicuè ponitur hoc loco, probata est hactenus accommodatione attributorum sapientis

σιν οἱ τὰς αἰτίας λέγοντες ὧν ἕνεκα. τὸ δ' εἰδέναι, f καὶ τὸ ὀπίσασθαι αὐτῶν ἕνεκα, μᾶλλον ὑπάρχει τῇ τ' μάλιστα ὀπιστῆν ὀπιστὴ μη. ὁ γὰρ τὸ ὀπίσασθαι δι' ἑαυτὸ αἱρούμενος, τῶ μάλιστα ὀπιστήμων μάλιστα αἱρήσεται. τοιαύτη δ' ἐστὶν ἡ τ' μάλιστα ὀπιστῆ. μάλιστα δὲ ὀπιστὰ τὰ πρῶτα καὶ τὰ αἴτια. διὰ γὰρ ταῦτα, καὶ ἐκ τούτων τἆλλα γνωρίζεται, ἀλλ' οὐ ταῦτα διὰ τ' ὑποκειμένων. ἀρχικωτάτη δὲ τῶν ὀπιστημῶν, καὶ μᾶλλον ἀρχικὴ τῆς ὑπηρετούσης, ἡ γνωρίζουσα τίνος ἕνεκεν ὀτέον ἕκαστον. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ἀγαθὸν ἑκάστου. ὅλως δὲ τὸ ἄριστον ἐν τῇ φύσῃ πάσῃ. ὥστε h ἁπάντων οὖν τῶν εἰρημένων ὀπὶ τὴν αὐτὴν ὀπιστήμην πίπτει τὸ ζητούμενον ὄνομα. δεῖ γὰρ ταύτην τὴν πρώτων ἀρχῶν καὶ αἰτιῶν εἶναι θεωρητικήν. καὶ γὰρ τὸ ἀγαθὸν, καὶ τὸ οὗ ἕνεκα, ἐν τῶν αἰτίων ὀστίν.

ὅτι

sapientis ad eum, qui uersatur circa primas, & maximè uniuersales causas, & principia. Id solùm hoc loco repetit, summum bonum, & id, cuius gratia omnia fiunt, esse unam ex causis. id, quod ea ratione facit, quia bonum, siue finis non credebatur esse causa, saltem ab alijs distincta, ut ipse inferiùs docebit. Minor habetur ex primis uerbis huius capitis. Conclusio autẽ illis uerbis continetur [Id nomen, quod quæritur in eandem scientiã cadere] quorum hic est sensus; In eam scientiam, quę uersatur circa primas causas, & principia, cadere nomen scientię, quæ in hoc opere quęritur; seu (quod idem ualet) eã scientiam, cui in hoc opere sub nomine sapientiæ datur opera, uersari circa primas causas, & principia. Patet igitur, id quod secundo loco ab Aristotele in hac præfatione explicandum diximus, Quid nam sit natura huius artis, siue in quarum rerum consideratione ea uersetur. Natura enim cuiusque habitus ex rebus, circa quas uersatur, intelligitur.

Quàm rectè Aristoteles Sapientis attributa intellexerit.

Ex ijs, quæ in hac parte capitis dicta sunt, intelligi potest, quantò rectiùs Aristoteles tradita sapientis attributa Metaphysico accommodauerit, quàm alij sibi asscribant. Sapientis, inquam, non in certo rerum genere dumtaxat (hoc enim cuique profectò artifici concedi potest) sed simpliciter, & cæterorum omnium comparatione.

Peruersus sensus primi attributi.

Ac primum quidem attributum, quod est, Omnia scire, à plerisque olim sic intelligebatur, ut putarent, neminem esse sapientem, nisi qui sciret omnia singulatim, hoc est, ad infimas usque rerum species, quæ sunt individua scientiarum subiecta. Quocirca cùm eorum multi sapientes haberi uellent, necesse erat, ut omnia speciatim se scire profiterẽtur, & (quod erat consequens) nullam quæstionem detrectarent, de quacunque tandem re ea proponeretur. Verùm hi cùm sæpe exagitati essent à Socrate, Platone, & alijs eius ętatis philosophis contendentibus fieri non posse, ut ullus mortalium hoc pacto rerum omnium scientiam consequeretur; proinde eam cognitionem, quam illi sibi arrogabant, non esse ueram, & germanam sapientiam, sed fucatam, & apparentem, non solidam, & expressam scientiam, sed scientiæ opinionem; nomine Sophistarum, quod antè ipsis erat honorificum, cõtemptui & ludibrio cęteris Philosophis esse cœperunt; &, quia uerborum præstigijs, quibus in disserendo utebantur, incautis illudebant, ei parti Dialecticæ, quæ de Sophistarum redargutionibus inscribitur, suo uitio nomen dederunt. His exactis successerunt Grammatici, qui non theatralibus disputationibus, ut Sophistæ, sed priuatis scriptionibus, propter orationis cum rebus coniunctionem omnia se scire profitentur, dum omnia examinant, & suo, quasi omnium rerum peritorum, sapientiumque iudicio, uel damnant, uel approbant. Quorum plurimos hodie reperire licet, in quos conueniat illud Homeri in Margitem, Multa quidem nouerat, sed ma-

Sophistarum nomẽ ex quo tempore contemptui habitum.

Grãmaticorum quorũdam insolentia.

Cap. 4. tex. 9.

cent, qui causam cuiusque rei afferunt. Cognoscere f *autem, ac scire ipsius cognitionis, ac scientiæ causa, in ea scientia maximè cernitur, quæ uersatur in re maximè scibili. Qui enim scientiam sciendi causa eligit, is eam amplectetur maximè, quæ est scientiæ nomine dignissima: huiusmodi uerò est, quę in ea re uersatur, quæ aptissima est, ut sciatur. Sunt autem aptissima, ut sciantur ea, quæ prima sunt, & causæ, cùm propter hæc, atque ex his cætera cognoscantur, non hæc propter ea, quæ subiecta sunt. Ea* g *uerò scientia maximè princeps est, Ministrantiq; præponitur, quæ nouit cuius causa quid q; agendum sit: hoc autem est cuiusque rei bonum, & omnino quod in omni natura est optimum. Ergo* h *ex ijs omnibus, quæ dicta sunt intelligitur, id nomen, quod quæritur, in eandem scientiam cadere. Eam enim necesse est primorum principiorum, atque causarum esse contemplatricem. Nanque & bonum, & cuius gratia, causarum una est.*

Eam tes haberi uellent, necesse erat, ut omnia speciatim se scire profiterẽtur, & (quod erat consequens) nullam quæstionem detrectarent, de quacunque tandem re ea proponeretur. Verùm hi cùm sæpe exagitati essent à Socrate, Platone, & alijs eius ętatis philosophis contendentibus fieri non posse, ut ullus mortalium hoc pacto rerum omnium scientiam consequeretur; proinde eam cognitionem, quam illi sibi arrogabant, non esse ueram, & germanam sapientiam, sed fucatam, & apparentem, non solidam, & expressam scientiam, sed scientiæ opinionem; nomine Sophistarum, quod antè ipsis erat honorificum, cõtemptui & ludibrio cęteris Philosophis esse cœperunt; &, quia uerborum præstigijs, quibus in disserendo utebantur, incautis illudebant, ei parti Dialecticæ, quæ de Sophistarum redargutionibus inscribitur, suo uitio nomen dederunt. His exactis successerunt Grammatici, qui non theatralibus disputationibus, ut Sophistæ, sed priuatis scriptionibus, propter orationis cum rebus coniunctionem omnia se scire profitentur, dum omnia examinant, & suo, quasi omnium rerum peritorum, sapientiumque iudicio, uel damnant, uel approbant. Quorum plurimos hodie reperire licet, in quos conueniat illud Homeri in Margitem, Multa quidem nouerat, sed ma-

Lege Platonem in Sophista, Protagora, Euthydemo, & Gorgia.

Plato in 2. Alcibiade refert.

Critici qui olim dicti.

lè nouerat omnia; quiáque sunt longè dissimiles ijs ueteribus Grammaticis, quibus cum Criticorum nomine iure concessa erat auctoritas de omnium scriptis iudicandi, quòd non modò in litteris humanioribus essent doctissimi, sed in omnibus Philosophiæ partibus cum laude uersati. Qui morbus eò magis grassatur nostra ætate in ijs regionibus, in quibus tantam uidemus factam Religionis inclinationem, quòd in illis unum litterarum humaniorum studium pro tota penè sit & humana, & diuina Philosophia. Hos itaque damnat Aristoteles cùm ait; Sapientis esse scire omnia non singulatim, sed quoad fieri potest; potest autem fieri quoad primos sciendi fontes, quę est primarum causarum & principiorum cognitio, quam qui tenet de rebus omnibus tan quam omnium architectus iudicare potest.

Quo pacto omnia scire possimus.

Secundi attributi peruersus sensus.

Secundum attributum erat, Scire non quæuis, sed homini difficilia. Quod cùm sibi sumant Genethliaci, qui ex natali cuiusque de tota hominis futura uita iudicant; & cęteri Iudiciarij, qui ex astrorum aspectibus libera hominum opera uaticinantur; ac denique Magi, qui rerum absentium, queq; secretò fiunt, multorumq; operum supra humanas uires scientiam profitentur (hęc enim rerum cognitio difficillima iudicatur omnium, quæ apud uos sunt) eam scientiæ opinionem sibi conciliarunt apud barbaros, & imperitos, ut olim apud eos sapientes habeantur. Ac mirum sanè est, quòd adhuc in parte ulla Christiani orbis in pretio sint, præsertim post tam multas in hoc hominum genus, & Patrum reprehensiones, & sacrorum Canonum decreta. Neque enim difficilia homini profitentur, sed planè impossibilia humanæ facultati; ut perspicuum sit eos impostores esse, cùm libera hominum facta certò futura prædicunt; & Cacodęmonum admonitione doceri, cùm de ijs, quæ alibi aguntur, certi aliquid renunciant, aut quicquam præter communem naturæ ordinem faciunt. Neque enim à bonis spiritibus docentur, qui huiusmodi artibus ad suam, aliorumque perniciem utuntur. At Aristoteles ea tantùm difficilia, quæ humana opera, & industria percipi possint, sapientem facere huius attributi explicatione docet; & quoniam primarum causarũ, & principiorũ cognitio est hoc pacto omnium difficillima; meritò colligit ex hoc attributo scientiam hanc uersari circa primas causas, & principia.

Difficilium nomine quę nam intelligat Arist.

Tertium attributum qui non rectè sibi tribuant.

Tertium porrò, quod in accurata demonstrandi ratione positum est, sibi proprium faciunt purè Mathematici, Arithmetici nimirum, & Geometræ, quòd penes se tantùm accuratam demonstrandi rationem esse credant. Ita cùm nihil sapienter dictum esse iudicent, nisi quod tanta perspicuitate percipiatur, quanta ipsi theoremata sua perspecta faciunt; se solos sapientes esse pronunciant: apertum est enim, nullam esse disciplinam, quæ apud nos tanta perspicuitate demonstret, quanta eorum scientiæ. Sed falluntur planè. Primùm enim non desunt, qui has scientias, ne scientiarũ quidé nomine dignas censeant, quòd non ex ueris causis demonstrare uideantur. Deinde, ut hos interim mittamus, perspicuitas doctrinæ, etiam maxima, ipsa per sese non facit sapientem, nisi accedat nobilitas rerum, de quibus agitur, quæ si maxima sit, satis erit, ut scientia, quæ circa id genus uersetur, ipsa secundum se Sapientia dicatur; tametsi à nobis minùs perfectè participetur. Quocirca Aristoteles, eiusque precipuus interpres Aphrodisiensis Alexander, aliquando huiusmodi Mathematicas propter rerum, in quibus uersantur, ignobilitatem, in Philosophiæ partibus numerandas non censent. Postremò. Accurata demonstrandi ratio, quam hoc loco Aristoteles Sapienti attribuit, non ad perspicuitatem, non etiam ad rerum dignitatem, quæ potiùs ad secundum attributum pertinet, sed ad independentiam principiorum referenda est; tametsi cum independentia principiorum coniuncta est rerum non solùm nobilitas maxima; sed etiam summa ex natura rei perspicuitas. At principia Mathematicarum ex principijs Metaphysicæ pendent, eaque supponunt. Nam & simplicia hęc, Punctus, Linea, superficies, & similia includant communissima rerũ prædicata, de quibus solus Metaphysicus agit; & complexa illa insigniora, & priora, quibus utuntur; Omne totũ est maius sua parte; Si ab æqualibus æqualia demas &c. Metaphysica sunt planè, si non sumantur contracta ad quantitatem; Quòd si sumantur contracta, iam supponunt alia priora, seu potiùs aliam sui priorem, minusque dependentem considerationem,

Accurata demonstrandi ratione quid hoc loco intelligatur.

Arist. lib. c. 2. text. Alex. ad tium Post Analytic.

rationem, quæ pertinet ad eam accuratiorem demonstrandi rationem, quæ in hoc attributo Metaphysicæ tribuitur.

Quartum attributum; hoc est maximam ad docendum aptitudinem, uidetur Plato Dialecticæ tribuere, quòd ea sola reuocare uideatur omnia ad prima usque principia, & causas. Vnde fit ut eam solam faciat scientiam simpliciter; cæteras uerò, quas dicimus scientias, nõ scientias esse dicat, sed opiniones; nec cæteros artifices Philosophos, sue sapientiæ studiosos, sed φιλοδόξους, hoc est opinionis amatores. Verùm Plato eandem dicitur iudicasse disciplinam Dialecticam, & Metaphysicam, nisi quòd in una, & eadem scientia tres quosdam quasi gradus animaduerterit, quibus illa in Logicam, Dialecticã, & Metaphysicã distingui possit, ut quidam uolunt; de qua re ad librum secundũ agendum est. Quòd si quis hoc sapientis attributum, ea ratione Dialecticæ conuenire uelit, quòd ea sola doceat, quo pacto docendum sit (nulla enim aptior uidetur ad docendum dari posse, quàm quæ doceat, quo pacto sit docendum) is sciat in docendo potiorem locum habere principia, ex quibus docemus, quàm modum docendi, sine quo non docemus; aptitudinem uerò ad docendum, quæ in hoc attributo traditur, propter cognitionem principiorum, non propter cognitionem modi docendi tribui sapienti. Id, quod Aristoteles apertè explicat, cùm ait, eam scientiam aptiorem esse ad docendum, quæ magis uersatur in causarum consideratione, hoc est in causis, quæ magis sunt causæ, seu, quod eòdem redit, in causis naturâ prioribus.

7. de Repub. 5. de Repub.

Quartũ attributũ qui haud rectè percipiant.

In docendo potiora esse principia quàm docendi formam.

Quintũ ea forsitan ratione uideatur Astrologiæ tribuendũ, & Principes eam penè solam, aut maximè studio suo dignã ducant. Ea enim uidetur per se studio dignissima, quę est digna studio maximè liberorũ hominũ, quales cęsentur Principes. Verùm nec Principes sunt maximè liberi, nisi quemadmodum cæteris hominibus, ita etiam proprijs affectibus dominentur, & omnia, quæ uana, & effœminati in pretio habent, pro nihilo ducant; nec Astrologia est maximè liberorũ hominum studio dignissima. Nam etsi inter Mathematicas; imò etiã inter omnes liberales artes, nulla est scitu dignior, quòd ea sola de rebus cœlestibus differat; dignior tamen est ea, quæ ipsam cœlestium rerum naturam, causasque considerat: hæc uerò est Philosophia naturalis; siquidem Astrologia non agit de natura cœlestium corporum, sed de eorum numero, magnitudine, & quantitate motus. Hac ipsa ratione concedebatur olim attributum hoc Naturali Philosophiæ, & qui in ea uersabantur, primi Philosophi, Sapientesque habebantur, quòd eorum disciplina in ipsa rerum natura indaganda posita esset, quòd nihil uideretur scitu dignius. Sed non rectè ijs tribuebatur nomen sapientium simpliciter, cùm sit aliud quoddam genus rerum superius, quod illi aut non agnoscebant, aut minimè tractabant; rerum, inquam, omnis materiæ, ac mutationis expertium, quæ sunt omnium cognitu dignissimæ. Quæ omnia præclarè explicat Aristoteles cap. 3. libri 4. his uerbis [At cùm aliquis adhuc Naturali sit superior (Natura enim unum quoddam genus est Entis) eius qui uniuersalis est, & ad quem primæ substantię contemplatio pertinet, horum quoque fuerit tractatio. Naturalis autem disciplina est quidem & ipsa sapientia quædam, sed non prima] Quo loco primæ substantiæ nomine significat materiæ expertem substantiam.

Quinti attributi peruersa attributio.

Cur Naturalis Philosophia non sit sapiẽtia simpliciter.

text. 7.

Sextum denique, quod est, Omnibus præcipere, putant conuenire Politicæ Philosophi Morales, quòd præcipere sit actus practicus, Politica uerò sit suprema inter practicas, eademque imperet contemplatiuis: ad scientiam enim de Reipublicæ administratione pertinet præscribere scientias, etiam contemplatiuas, quibus sit danda opera, eisque modum imponere, & ad commune bonum dirigere. Hinc Lycurgus, Solon, & cæteri primi legum conditores Sapientes dicti sunt; Socrates etiam apud Platonem in dialogo de Philosophia cùm coarguisset quendam iuuenem, qui Philosophiam, Sapientiamúe multarum rerum specialem cognitionem esse putabat (quemadmodum Sophistæ, de quibus in primo attributo dictum est) planè concludit, In morum disciplinis positam esse sapientiam; quarum principem esse Politicam, nemini dubium est. Denique de hac Philosophia uidetur dictum ab eodem Socrate Felices fore Respublicas, si aut Reges Philosophentur, aut Philosophi

Sexti attributi non recta accommodatio.

Qui etiam Amatores insectentur.

5. de Repub.

Platonis sententia.

Quo pacto Metaphysica cæteris scientijs præcipiat.

Rempublicam administrent, in idemq; ciuilis potentia, & Philosophia concurrant. Falluntur tamen & hi. Oportet enim superiorem aliam scientiam concedere, cuius sit ultimum finem quærere, ac tradere. Politica enim non illud tradit, sed supponit, atque ad eum omnes humanas actiones practicè dirigit. Itaque illa superior præcipit Politicæ, non practicè tamen, sed contemplatiuè, quæ est præceptio minimè omnium negotiosa, & ut de primo motore canit Boëtius, Stabilisque manens das cuncta moueri; ita scientia hæc ea ratione cæteris imperat, easque quodammodo mouet, quatenus pura contemplatione propria omnium cõmunem finem ostendit: de qua re plura dicem⁹ libro quarto, cùm disquiremus, num cæteræ scientiæ subalternentur Metaphysicæ. Atque Aristotelem significasse hoc loco præceptionem hanc, quæ propria est sapientiæ, contemplatiuè intelligendam esse, non practicè, ipse apertè innuit in tradẽdo superiori attributo. Si enim in hoc sexto de præceptione practica loqueretur, non docuisset quinto, scientiam hanc contemplatiuam esse, & sui solius gratia, quod idem in secunda parte capitis latiùs docebit. Quanquam uerò Politica dirigit homines quoad usum omnium scientiarum, etiam contemplantium, dum illum quibusdam concedit, alijs negat, & interdum præfigit terminum, quem transilire, siue in tradendis scientiis contemplatiuis, siue in capessendis non licet; ipsis tamen scientias cõtemplatiuas dirigere non potest, cùm hæ ab illa non pendeant, potissimùm uerò Metaphysica. Quòd denique legum conditores Sapientes habiti sunt, & Socrates censet sapientiam in scientijs Moralibus positam esse, atque optat, ut aut Philosophi regnent, aut Reges philosophentur, de Philosophia non prima simpliciter, sed de Philosophia practica, potissimùm uerò de prima in practicis, quam Politicam esse constat, dictum esse intelligendum est;

Qua ratione Politica contemplatiuis etiam scientijs præsit.

Ὅπι δ' ὁ ποιητικὸς, φίλον ἂν τῶν θεόντων φιλοσοφησάντων. διὰ γὰρ τὸ θαυμάζειν οἱ ἄνθρωποι καὶ νῦν, καὶ τὸ θεῖον ἄρξαντο φιλοσοφεῖν, ἐξ ἀρχῆς μὲν τὰ θεόλεα τῶν ἀπόρων θαυμάσαντες, εἶτα κατὰ μικρὸν ἔτω προϊόντες, καὶ περὶ τῶν μειζόνων διαπορήσαντες. οἷον περί τε τῶν τῆς σελήνης παθημάτων, καὶ τῶν περὶ τὸν ἥλιον, καὶ ἄστρα, καὶ περὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως. ὁ δ' ἀπορῶν καὶ θαυμάζων, οἴεται ἀγνοεῖν. διὸ καὶ ὁ φιλόμυθος ὁ φιλόσοφός πως ἐστιν. ὁ γὰρ μῦθος σύγκειται ἐκ θαυμασίων. ὥστ' εἴπερ διὰ τὸ φεύγειν τὴν ἄγνοιαν ἐφιλοσόφησαν, φανερὸν ὅτι διὰ τὸ εἰδέναι τὸ ἐπίστασθαι ἐδίωκον, καὶ οὐ χρήσεώς τινος ἕνεκεν. μαρτυρεῖ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ συμβεβηκός. σχεδὸν γὰρ πάντων ὑπαρχόντων τῶν ἀναγκαίων καὶ πρὸς ῥᾳστώνην καὶ διαγωγὴν, τοιαύτη φρόνησις ἤρξατο ζητεῖσθαι. δῆλον οὖν ὡς δι' οὐδεμίαν αὐτὴν ζητοῦμεν χρείαν ἑτέραν, ἀλλ'

quanquam si fieri etiam posset, ut hæc prima Philosophia essent imbuti, rerumq; diuinarum perfectam cognitionem haberent ij, qui Reipubl. præsunt, id etiam uidetur eodem loco Socrates optare quàm maximè.

Digressionis Epilogus.

Habes hoc loco, quemadmodum intelligere debeas traditas Veterum sententias de sapiente simpliciter, cuius disciplinam in his libris tradere instituit Aristoteles. Quanquam uerò earum singulæ pro singulis descriptionibus Sapientis haberi possunt; ex omnibus tamen multò luculentiorem illius explicationem colligere poteris. Qua in digressione eo diutiùs immorati sumus, quòd uideamus ad Metaphysicum ex officio pertinere, ut sapientis rationem præscribat. Statuere enim quid sit sapiens, ut Ciceronis uerbis utar, uel maximè uidetur esse sapientis.

Dignitas huius scientiæ.

1 Eam uerò non esse effectricem] Explicata utcumque natura huius artis, docet quæ sit eius dignitas, quod tertio loco in hac præfatione explicandum erat. Huius rei

rei gratia tradit Arist. quatuor eius attributa, quorum primum est, Non esse practicam, sed contemplatiuam, ipsaque cognitione rerum contentam. Quod duobus argumentis probat; uno, ex causa, quæ homines ad philosophandum impulit; altero, ex euentu. Causa, ob quam philosophari cœperunt, ipsumque Philolit; altero, ex euentu. Causa, ob quam philosophari cœperunt, ipsumque Philosophiæ studium ad altissimarum usque causarum inquisitionem persecuti sunt, fuit admiratio, quæ nata est ex ignoratione earũ causarũ, quarũ effectũ nota erant. Cùm.n. principio minùs difficilia quædã miraretur homines, eorumq; causis inuẽtis difficilioribus quæstionibus explicãdis operã darẽt; cò tandẽ progressi sunt, ut summas rerũ causas inquirerent, à quibus totũ uniuersum pẽdet, quas causas ad hãc scientiã spectare iã ostensum est. Quare si fugiẽde ignorationis gratia hæc scientia inuẽta est; perspicuũ est eam nõ propter actionẽ, sed propter ipsã cognitionẽ queri, cùm ignorationi, ut ait Alexander, nõ actio, sed cognitio medeatur; nemoq; fugiat unũ oppositorũ, quia tale est, nisi quia alterũ appetit. Vnde sequitur non esse illã in practicis, sed in theoreticis numerandam.

Cur homines philosophari cœperint.

Eam[1] uerò non esse effectricem, ex ijs, qui primi philosophati sunt, perspicuum est. Etenim propter admirationem, & nunc, & olim cœperunt homines philosophari; principio quidem res minùs difficiles admirati; deinde paulatim ita progressi de maioribus etiam quærentes, ueluti de Lunæ, Solis, ac stellarum affectionibus, de ortu etiam uniuersi. Qui autem dubitat, & admiratur, planè se ignorare existimat. Hinc[k] fit, ut Philosophus quodãmodo sit fabularum studiosus. ex mirandis enim rebus constat fabula. Quare si illi, ut ignorationem fugerent, philosophati sunt, non dubium est, quin scientiam propter cognitionem, non usus cuiusquam gratia sint persecuti. Id[l] autem euentus ipse testatur. Ferè enim cùm omnia necessaria suppeterent, quæq; ad facilem uiuendi rationem, cultumq; conferrent; hæc prudentia quæri cœpta est. Vnde patet eam à nobis nullius alterius utilitatis causa perquiri;

Cur Philosophus quodãmodo fabularũ studiosus dicatur.

Hoc loco id, quod Græcè est, τὰ πρόχειρα τῶν ἀπόρων θαυμάσαντες, reddimus Latinè [Res minùs difficiles admirati] quia cum τὰ ἄπορα sint res explicatu difficiles, πρόχειρα uerò ea, quæ facilia sunt, & in promptu; nihil aliud significat horum repugnantium uerborum coniunctio, quàm res expjicatu minùs difficiles. Porrò hęc, quæ hoc loco de admiratione tradit Aristoteles, ferè sunt apud Platonem, cùm Socrates Theætetum collaudat, quòd dicat se admirari res philosophicas, interdumque ijs inspiciendis tenebris offundi. [Theodorus (inquit Socrates) ò amice, nõ malè de tuo ingenio coniectasse uidetur. Maximè enim Philosophis hoc usu uenit, ut admirentur. Neq; enim aliud, præter hoc, est Philosophiæ principium. Et, qui Irim Thaumantis, quasi admirationis filiam esse tradidit, non absurdè originem eius explicauit]

In Theæteto siue de Scientia.

sed

2. Acad. edit.

k Hinc fit, vt Philosophus] Non dicitur Philosophus simpliciter fabularum studiosus, sed quodammodo, quia cum à Philosophi studio longè abesse debeant Poëtarum figmenta; tamen admiranda quædã, quæ ab illis narrantur, Philosophum excitant ad quærendas abditas rerum causas. Ea enim cùm audit, ad se pertinere putat disquirere, num illa fieri, & qua ratione potuerint.

l Id autem euentus ipse] Probat ex euentu scientiam hanc non esse practicam, sed theoreticam. Probatio ex eo ducitur, quia comparatis rebus necessarijs, & commodis ad uitam degendam, tum demum hęc scientia (quam per Catachresim prudentiam appellat) exquiri cœpit, quemadmodum & aliæ contemplatiuę. Ex qua re patet eam non ob aliquid aliud, sed propter se quęsitam esse, atque eò magis, quòd cæterę ad hanc quasi ad apicem omnium dirigantur.

Sed

Solam primam Philosophiam esse liberam, & sui gratia.

Obiectionis dilutio.

m Sed vt eum hominem] Tradit secundum attributum huius scientię, quod ex superiori colligitur, nempe, Eam solam esse liberam, hoc est sui gratia, quo pacto dicimus eum hominem esse liberũ, qui nulli seruit, sed sui iuris est. Quòd si quis obijciat, alias etiam scientias contemplatiuas esse liberas, & sui gratia; occurri potest, esse quidem simpliciter Liberas, & sui gratia, quòd earum cognitio non dirigatur ad opus; Sed tamen non omnino liberas, quo pacto hic uidebitur intelligendũ, Solã hanc scientiam esse liberã. Quòd autem non omnes aliæ sint omnino liberæ ex eo primùm patet, quia cognitio rerũ materialiũ, quæ in alijs cõtemplatiuis traditur, suapte natura est via, & quasi manuductio quædã ad cognitionem immaterialium, quę propria est huius scientię. Deinde, quia fines aliarum artium subijciũtur fini huius, qui quidem est cognitio summi boni, in qua felicitas humana consistit. Postremò, quia principia cæterarum principijs huius firmantur, & stabiliuntur. Quòd si quis sibi persuaserit, satis probari ex his, cæteras contemplatiuas nõ esse simpliciter liberas; facile dicet, &si earum cognitio non refertur ad opus; referri tamen ad altiorem cognitionem, eique subdi, atque ab ea suapte natura & pendêre, & stabiliri, proinde satis hæc esse ut non sint liberę simpliciter. Ex quibus colliges quantum interſit inter scientiam liberam, & liberalem. Liberalis enim est, quæ est digna homine libero, & opponitur Mechanicę, seu sordidæ, nonnullasque practicas complectitur, ut Rhetoricam, & Dialecticam: libera autem est, quæ est sui gratia, hoc est, quę non refertur ad opus, aut si mauis, nec ad aliam superiorem.

Inter liberã, & liberalem scientiã quid interſit.

Possessionem primæ Philosophię nõ esse humanã.

n Quocirca meritò] Tradit tertium attributum, quòd eius possessio nõ sit humana, sed alterius superioris naturę, Quod ex eo probat, quia cùm homo compluribus uitę necessitatibus seruire cogatur, hęc autem scientia intellectum omnino liberum, omnibusque curis uacuum requirat; fieri non potest, ut ille hanc scientiam possideat, seu quod idem est, perfectè obtineat, eaque, cùm libuerit, utatur, hoc enim est rem quieto iure possidere. Non esse autem humanam sapientiæ possessionem, significauit Solon unus ex Græciæ sapientibus facto illo celebri, & peruulgato apud Ethnicos, cùm tripodem aureum à Milesijs piscatoribus iactu retis inuentum, & Apollinis oraculo Sapienti adiudicatum, sibique tandem ut Sapienti oblatum, ipsi Apollini remisit.

Laërt. in Thalete.

Refutatio sententiæ Simonidis.

o Itaque, ut Simonidi placet] Adeo compertum est hanc scientiam non esse humanam possessionem, vt inde sumpserit Simonides poëta sui erroris occasionem. Monebat enim ijs tantùm scientijs dandam esse hominibus operam, quæ cum mortali uita congruerent: proinde hanc scientiam, quæ de diuinis rebus instituitur, relinquendam esse Deo, diuinisque substantijs, quòd sit supra humanum captum. Cui inepto consilio, & uirilis animi magnitudine indigno respõdet Aristoteles, Nõ decere uirũ eã scientiã negligere, quæ maximè intellectui cõgruat, neq; n. est putanda aliena ab humana natura, cuius præcipua pars est mens ipsa. Meliùs dixisset [Nõ debere] cùm cognitio rerum diuinarum ad humanam felicitatem pertineat. Hoc idem molle, & effœminatum consilium eadem responsione refutat Arist. 10. Eth. ubi de hominis felicitate ex instituto disserit. [Neque uerò nos (inquit) oportet humana sapere, ut quidam

Cap. 9.

dam monent, cùm simus homines; neque mortalia, cùm mortales: sed nos ipsos, quoad fieri potest, à mortalitate uindicare, atque omnia facere ut ei nostri parti, quæ in nobis est optimæ; cõuenienter uiuamus] & post pauca. [Nam quod cuiusque propriũ est natura, idem & optimum cuique est, & iucũdissimum: ergo & homini optima ea uita est, quæ menti conuenienter traducitur, siquidẽ hæc pars homo est maximè.]

Egregia Aristotelis sententia.

Cap. 2

sed m ut eum hominem liberum dicimus, qui sui ipsius, & non alterius gratia est, ita hęc sola ex omnibus scientijs libera est, quòd sola sit sui gratia. Quocirca n meritò, eius possessio non humana existimari potest. Multis enim in rebus serua natura hominum est. Itaque, o ut Simonidi placet, solus Deus hunc sibi honorem uendicat. At non decet uirum eam scientiam, quæ sibi congruit, non quærere. Quòd p si aliquid Poëtæ dicunt, & in naturam diuinam cadit inuidia; uerisimile est hac in re id maximè accidere, & infelices esse eos omnes; qui q cæteris excellunt. Sed neque diuinitas

Adde id, quod Albertus in 2. huius operis librum ex Ptolemæo cõtra hoc hominum genus affert; Si qua est scientia, quæ partim à nobis obtineri possit, partim non possit, stultissimum fore eum, qui desperatione eius partis, quam assequi non potest, illam quoque reijciat, quam assequi potest. hoc enim pacto omnes scientias non immeritò negligeret, cùm nulla sit, quam omni ex parte consequi in hac uita possimus: at plurima esse in hac scientia, quæ ab homine planè ac perspicuè percipi possint.

p Quòd si aliquid poëtæ dicunt) Diceret aliquis, nõ ea de causa omittendũ esse huius scientiæ studium, quòd ea sit omnino supra humanum captum, sed quia Deus hac potissimùm uult excellere mortalibus, nec sinit inultum eũ, qui sibi hunc honorẽ detrahit. Huic stultæ, atq; impiæ sententiæ respondet Arist. Si in Deum inuidia caderet, ut quidam Poëtarum dixerunt, in hac quidem re maximè id accideret, infelicesque ij forent, qui huic scientiæ operam darent, quòd certissimum haberent Deũ sibi aduersarium, & diuini honoris ultorem. Verùm neque in naturam diuinam posse cadere inuidiam, nec in hac re quemadmodum in alijs plerisque credendum esse Poëtis, qui iuxta prouerbium Multa mentiuntur. Quòd autem inuidia in Deum cadere non possit ex eo patet, quia inuidia est dolor de aliena prosperitate, qua propria minui creditur; in Deum autem nec potest cadere dolor, cùm nulli malo sit obnoxius, nec uerò existimatio de propriæ prosperitatis imminutione ob alterius excellentiam, cùm ipse sit fons & origo omnium bonorum. Vnde est illud Platonis ab Alexandro relatũ; Inuidentia procul est à choro diuino. Qua sententia uidetur inuidiam negare non tantùm in Deo, sed in cæteris etiam substantijs separatis, quæ Deo fruuntur. Nec dissimile est id, quod scribit Arist. decimo Ethicorum [Qui uerò, inquit, muneribus fungitur menti consentaneis, & hanc colit, estque optimè animo affectus, is Deo carissimus uidetur esse. Nam si dij curam habent rerum humanarum, ut habere uidentur; fuerit etiam rationi consentaneum eos re optima, sibique maximè cognata gaudere (hæc autem est mens) & eos remunerari, qui hanc maximè diligunt, & honore prosequuntur, ut qui ea, quæ ipsis cara sunt, studiosè curẽt, rectasque, atque honestas actiones obeãt] Quo loco deos uocat totum genus substantiarum separatarum, quòd earum natura nullam cum matera cognationem habeat.

Obiectio.

Dilutio.

Mentiuntur multa poëtę. Cur in Deũ nõ cadat inuidentia.

Græci excussi habent hoc loco δυσυχῆς εἶναι πάντων, id est, infelices omnium, seu potiùs, omnium infelicissimos. Nos sequuti sumus antiquum manuscriptum, qui habet πάντας ut sensus sit, Omnes eos infelices esse, qui cæteris excellunt; quem sensum omnes interpretes exprimunt, præter unũ Perionium, qui & legit πάντων & illud iungit non cum præcedentibus, sed cum sequentibus, uertitque hoc modo [Eosque miseros esse, qui rerum omnium abundantia excellunt.

Cap. 8.

q Qui cæteris excellunt] Referuntur hæc uerba non solùm ad excellentiam in hac arte,

te, sed etiam in quauis alia re, quasi omnis excellentia mortalium iuxta Poëtarum carmina inuidiam in diuina natura excitare possit. Bessario tamen uertit [Qui altiora se quærunt] Argyropylus [Qui hæc superflua quærunt] quæ quidem ad hanc tantùm artem referuntur, quòd ea uideatur Poëtis aut supra humanum captum: aut certè superuacanea, & quæ nihil utilitatis humanæ uitæ afferat. Sed harum duarum interpretationum melior est Bessarionis, magis que ad rem; licet uerbum, τοὺς περιττοὺς utranque patiatur.

Quibus rebꝰ deferẽdus honor.

Cur hæc scientia maximè diuina sit.

Cur Theologia dicatur.

Mos Aristotelicus.

Huius scientiæ utilitas.

Huius scientiæ Scopus.

r Neque tali scientia) Tradit quartum attributum huius scientiæ, quòd sit omnium præstantissima, seu, ut eius uerbo utar, honorabilissima, quod emphasim habet, honor enim, si propriè loquendum est, ijs tantùm rebus tribuitur, quæ maximæ sunt, & propter se expetuntur, ut patet ex 1. Ethicorum libro. Quòd autem ea sit maximè honorabilis ex eo probat Arist. quia est maximè diuina. Esse autem maximè diuinam duabus rationibus confirmat, una, quia maximè à Deo habetur (solus enim se ipse comprehendit, & ea omnia, quæ ad hanc scientiam spectãt) altera, quia in rebus maxime diuinis uersatur, in ipsa uidelicet diuina natura cognoscenda, quæ est omnium rerum causa, & principium. Quo argumento obiter hic probat Alex. eam merito appellari Theologiam, quasi scientiam de Deo, ut ipse interpretatur; tametsi ab alijs dicitur Theologia, quasi scientia de diuinis rebus.

s Principium quoddam esse uideatur] Cõsuetuit Arist. antequàm de re quapiam ex instituto differat, uti uerbis, quæ dubitationem significẽt, id quod hoc loco facit, quia disputatio de hac re in libru 12 differtur.

t Ea igitur magis necessariæ sunt cæteræ) Ad uitæ nimirum conseruationem, & ciuile regimen, ut exponit Albert. Nam ad uitæ perfectionem non dubium est, quin hæc sit magis necessaria, quàm aliæ complures.

u Oportet autem) Hæc est quarta, atque extrema præfationis pars, in qua Arist. tradit scopum, siue terminum, in quem dirigenda est intentio eius, qui huic disciplinæ dat operam. Ait igitur terminum, in quẽ tendit Metaphysicæ inquisitio, oportere esse contrarium ei, à quo incipit. Nã cum hæc scientia non sit hominibus congenita, ut substantijs separatis, sed quodam motu ac discursu intellectus acquiratur; in omni autem motu terminus ad quem sit contrarius termino à quo; necesse est, ut omnis Philosophorum inquisitio, quæ incipit ab ignoratione causarum, ex qua nascitur admiratio effectorum, terminetur ad causarum notitiam, ex qua nascatur admiratio eorum, quæ effectibus opponuntur. V.g. miratur quis cur sol attingens solstitium boreale continuò reuertatur ad Austrum, & attingens Australe, mox reuertatur ad Boream. Verùm cùm nouerit causam esse, quia ijs punctis finitur

τὸ θεῖον φθονερὸν ἐνδέχεται εἶ), ἀλλὰ κ) τὴν παροιμίαν, πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοὶ, ἔτε τ τῆς τοιαύτης ἄλλην χρὴ νομίζειν τιμιωτέραν. ἥ τε θειοτάτη, κὴ τιμιωτάτη. τοιαύτη δὲ διχῶς ἂν εἴη μόνη. ἴδ τε γὰρ μάλιστ' ἂν ὁ θεὸς ἔχοι, θεία τῆδ ἐπιστημῶν ὄσι, καὶ εἴ τις τῆδ θείων εἴη. μόνη δ' αὐτὴ τούτων ἀμφοτέρων τετύχηκεν. ὅ τε γὰρ θεὸς, δοκεῖ τὸ αἴτιον πᾶσιν εἶ) & τ ἀρχή τις, & τ τοιαύτην ἢ μόνος, ἢ μάλιστ' ἂν ἔχοι ὁ θεός. ἀναγκαιότεραι μὲν ἐν πᾶσαι αὐτ', ἀμείνων δ' οὐδεμία.

Δεῖ u μὲν δή τί πως κατασῆναι τὴν τάξιν αὐτῆς εἰς τοὐναντίον ἡμῖν τῆδ ἐξ ἀρχῆς ζητήσεων. ἄρχονται μὲν γὰρ, ὥσπερ εἴπομεν, διὰ τὸ θαυμάζειν πάντες εἰ οὕτως ἔχει, καθάπερ x τῆδ θαυμάτων ταυτόματα τοῖς μὴ τεθεωρηκόσι τὴν αἰτίαν, ἢ περὶ τὰς τοῦ ἡλίου τροπὰς, ἢ τὴν τῆς ἀσυμμετρίαν. θαυμαστὸν γὰρ εἶναι δοκεῖ πᾶσιν, εἴ τι τῆδ οὐκ ἐλαχίστων μὴ μετρεῖται. δεῖ δὲ εἰς τἐναντίον, κὴ

Cap. 12.

tract. 2. c. 1

finitur circulus Zodiaci, in quo sol mouetur, nihil magis mirabitur, quàm si quis dicat, non esse, cur Sol ex ijs punctis reuertatur. Præterea miratur quis, cur diameter quadrati non sit commensurabilis lateri, hoc est, cur nulla reperiatur mensura diametri, quæ illi cum mensura lateris cõmunis sit, ut dicunt Geometræ, præsertim cùm non detur minima linea, sed omnes quotquot sunt parte aliqua sua mensurari possint, quo pacto omnis numerus mensuratur unitate. Verùm cùm Geometratum demõstratione intellexerit causam eius rei esse, quia proportio quadrati, quod fit ex diametro, ad quadratum, quod fit ex latere, non est ut proportio numeri ad numerũ, quo pacto duntaxat cõmensurari possent; sed ut proportio numeri ad unitatem, quæ cùm mensuram nõ habeat, cum nulla re communem mensuram habere potest; potiùs mirabitur, siquis sibi persuaserit diametrũ & latus quadrati esse commẽsurabilia inter se. Aliter sic. Si quis miretur cur diameter quadrati non commensuretur lateri, & omnino quæuis linea cuiuis lineæ; tum demum mirari desinet, cùm intellexerit non dari minimum in partibus lineæ, ut datur in partibus numeri. hac enim ratione duntaxat necesse esset cõcedere, omnes lineas esse commensurabiles inter se quemadmodũ omnes numeri sunt inuicem cõmensurabiles. Cùm ergo Metaphysica indagatio incipiat ab ignoratione causarũ totius entis, ex qua admiratio maximorũ effectorũ nascitur; efficitur ut tũ demum finienda sit, cùm cognitis primis causis, ac principijs totius uniuersi, illud è cõtrario Metaphysicus miretur, si quis sibi persuadeat opposita effectorũ, quę antè mirabatur. Aduerte autẽ ignorationẽ, à qua incipit discursus philosophicus, non esse ignorationẽ puræ priuationis, sed quodãmodo inchoatæ formę. Qui n. nouit effectũ, quodãmodo incipit causam cognoscere, alioqui nõ illã quæreret, nec inuentã, ut causam cognoscere, ut supra dictũ est.

A quâ ignoratione incipiat Philosophicus discursus.

diuinitas inuida esse potest; multaq́, (ut est in prouerbio) mentiuntur Poëtæ; neque t *tali scientia præstantior alia existimanda est. Quæ enim maximè diuina est, eadem & præstantissima. Atque hæc sola duobus modis talis esse potest. Nam & ea maximè diuina scientia est, quam Deum maximè habere par est; &, si qua est, quę in rebus diuinis uersetur. Hęc autem sola utrunque sibi uendicat; quippe cùm Deus, & rerum omnium causa, ac principium* u *quoddam esse uideatur; & eam aut solus ipse, aut maximè habeat. Ea igitur* t *magis necessariæ sunt cęteræ omnes; sed tamen nulla melior.*

Oportet u *autẽ quodammodo eius ordinem contrà, quàm initio quærimus, constituere. Omnes enim, uti diximus, ab admiratione incipiunt, num ita res se habeat; quemadmodum* x *accidit in rebus quibusdam mirandis, quæ per se mouentur, causa nondum perspecta, aut in solstitijs, aut in diametri incommensurabilitate. Mirum n. uidetur omnibus, si quid eorum, quæ minima non sunt, mensurã non admittat. Sed opus est in*

x Quemadmodum accidit] Bessario eundem sensum exprimit hoc pacto; sicut de præstigiosis, quæ per se ipsa mouentur. quẽ locum sic exponit Alex. [Amirabilia esse dicit pegmata, quæ per se ac sponte moueri uidentur, dum à rerũ admirandarum artificibus ostentantur.] Crediderim exẽplum hoc ideo in rebus artefactis allatũ esse ab Arist. ut naturale, & Mathematicum, quæ proposita sunt, faciliùs intelligerentur. Nam ut is, qui miratur ligneos homunculos depugnantes, aut saltantes, detectis præstigiatorum machinis, nihil iam effecta illa miratur, sed potiùs eos, quibus illa mirabilia uidentur; sic in propositis exemplis sese res habet. Ita, uerba illa [Per se mouentur] idem ualent, ac per se ipsa moueri uidentur; nempe iudicio spectatorum.

Aliorū interpretatio.

Mirabilis stella, seu uera, seu ficta, quæ crinitę dicuntur.

Posteriora melioria.

Alij tamen intelligunt hoc loco nomine ταυτομάτων ea, quæ casu aut eueniunt, aut euenire uidentur (quæ est prima huius uerbi significatio) cuius generis, præcipuè sunt ea, quę præter communem ordinē cōtingunt; ut nouus ille cometes, siue stella, ut quidam putant, quæ anno Domini 1572. Sub initium Nouembris in Cassiopēia uisa est, nec ante mensem Februarium anni 1574. aut omnino euanuit, aut se prorsus oculis mortalium subtraxit; mirabile sanè ostentum, quodque & ratione situs, & loci ad aspectum relati, & æquabilitatis motus, & figurę, & fulgoris, & diuturnitatis multorum adhuc uexat ingenia; cùm interim nōdum constet, quid de eius natura dicendum sit.

καὶ τὸ ἄμεινον (κατὰ τὼ [y] παροιμίαν) ἀποτελεύτησαι, καθάπερ καὶ ἐν τούτοις, ὅταν μάθωσιν. οὐδὲν γὰρ ἂν θαυμάσειεν οὕτως ἀνὴρ γεωμετρικὸς, ὡς εἰ γένοιτο ἡ διάμετρος μετρητή. τίς [z] μὴν οὕτω ἡ φύσις τῆς ζητουμένης ὑπέστημεν, εἴρηται, καὶ τίς ὁ σκοπὸς, οὗ δεῖ τυγχάνειν τὼ ζήτησιν, καὶ τὴν ὅλην μέθοδον.

y Vt prouerbio dicitur] Alludere uidetur ad prouerbiū illud, Secundis melioribus, ut ait Alex. seu ut alij loquuntur, Posterioribus melioribus; quo significatur, ea, quæ prima experientia parum bene succedunt, secunda nonnunquam corrigi, & emendari. Eodem utuntur Plato quarto de legib. [Quare,

Philip. 12.

[Quare, iterū, inquit, ut ludentes aiunt, melora à principio secunda resumamus] & Cicero in Philippicis, Posteriores cogitationes, ut ajunt, sapientiores esse solent

Horat. in Art. Poët.

in contrarium, atque (ut [y] prouerbio dicitur) in id, quod melius est, desinere, quemadmodum & in ijs, quę dicta sunt, cùm quisque didicerit. Nihil enim tam mirabitur uir Geometra, quàm si diameter fiat commensurabilis. Quæ [z] nam igitur natura sit eius scientiæ, quam quærimus, quæque sit res proposita, quam disputatio hæc, totaque tractatio assequi debet, hactenus dictum est.

Hoc loco uerbum ἀποτελευτῆσαι non potuit unico reddi melius, quam Desinendi uerbo, tametsi ne hoc quidē planè uim Græci assequitur. Pluribus dici posset [Re confecta, siue absoluta desinere.] Verti quoque posset [Rem absoluere, aut perficere] nisi obstaret præpositio, In, quæ hoc loco motū, & progressum quendam significat. Itaque dicimus [In id, quod melius est desinere] eadem penè significatione, qua Poëta scribit, Desinat in piscem &c.

z Quænam igitur natura] Colligit in summā, quę in hac prefatione dixerat. Cùm autem quatuor in ea explicata sint, ideo forsitan Aristoteles in hoc epilogo nō meminit primi, quia breuiter, & insinuationis more illud transegit. Tertium uerò, quod in tradenda dignitate huius scientiæ positum erat, ad secundum reuocari potest, siquidem tota dignitas huius artis ex eo nascitur, quòd uersetur in primarum causarum, & principiorum consideratione. Totius præfationis summa.

PERTINEAT NE AD METAPHYSICVM naturarum omnium, quiditatum'ue distincta cognitio? QVÆSTIO I.

Argumenta pro parte affirmatiua. SECTIO I.

Metaphysicū omnia ratione aliqua intelligere.

NON vocauimus in dubium, pertineat'ne ad Metaphysicum res omnes ratione aliqua intelligere, quia id certius est, quàm ut de eo disputari debeat. agit enim de ente, quatenus ens est; quare aliquo etiam modo de omnibus entibus. Sed quæsitum est, utrum intelligat omnium entium naturas, siue essentias sub proprijs & distinctis conceptibus; quod etsi Arist. negat, cùm ait [Primùm existimamus sapientem maximè scire omnia, non ita tamen ut ea singulatim scientia teneat] his tamen argumentis abundè videtur probari.

Quid dē hac quæstione sēserit Aristoteles.

1 Primùm, quia si Metaphysicus non aliter cognosceret omnes rerum naturas, nisi sub quibusdam conceptibus generalibus, ut entis, substantiæ, accidentis, & similium, imperfectiùs haud dubiè intelligeret ea, quę ad se pertinent, quàm cæteri artifices ea, de quibus agunt; siquidem alij intelligunt sua proprijs, & peculiaribus cuiusque rei conceptibus. At cognitio, quam Metaphysicus habet de rebus, est perfectior, & accuratior,

tior, quàm cæterorum, ut patet ex tertia conditione sapientis in hoc cap. posita.

Secundò, quia tam latè patet subiectum Metaphysicæ, quàm obiectū intellectus, utrumque enim est ens, qua ratione est ens; Intellectus autem intelligit omne ens speciatim, & distinctè; non est igitur negandum cognoscere Metaphysicum distinctè omnium rerum naturas. Id quod ex eo etiam confirmatur, quia ita se habet scientia ad subiectum, ut potentia ad obiectum; potentia autem non solùm versatur circa obiectum in genere, sed etiam secundum speciem, ut visus non tantùm circa colorem, sed etiam circa album, nigrum, & alios speciales colores. 2

Tertiò, quia ut de rebus naturalibus potissimùm loquamur, si qua esset ratio, ob quam earum distincta cognitio huic scientiæ negaretur, ea esset maximè, quia res naturales non possunt concipi absque mobilitate, quæ est ratio formalis, sub qua à naturali Philosopho considerantur (hac enim maximè ratione utuntur negatiuæ partis auctores) atqui res naturales possunt considerari sine mobilitate, cùm mobilitas sit propria affectio, siue passio rerum naturalium, atque iccirco posterior, tum natura, tum etiam cognitione, quàm rerum naturalium essentiæ; ergo non est neganda huic scientiæ distincta cognitio rerum naturalium. 3

Quartò, quia intellectus per habitum alicuius scientię demonstrat homines distingui à magnitudine mathematica; non potest autem id facere per habitum ullius scientiæ particularis (siquidem homo pertinet ad Philosophiam naturalem, magnitudo autem Mathematica ad Geometriam, cùm tamen scientia, quæ id demonstrat, utrunque conclusionis 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

extremum distinctè cognoscere debeat) ergo per habitum alicuius generalis scientiæ id demonstrat, quæ sanè nulla esse potest, nisi Metaphysica. Quòd si Metaphysica distinctè intelligit hominis, ac magnitudinis Mathematicæ naturas: non est cur negetur speciatim, ac distinctè intelligere cæteratum rerum entias.

5 Quintò, quia Arist. adeo sibi videtur persuadere omnes rerũ essentias ad distinctam Metaphysici considerationem pertinere, vt eam 4. libro cap. 2. vsque ad indiuidua materialia extendat. [Ipsius, inquit, Philosophi (hoc est Metaphysici) est, posse de omnibus contemplari.] Deinde adiungit [Nam si non ad Philosophum id ipsum pertineat, quis nam erit quæso, qui considerabit, num idem sit Socrates, & Socrates sedens.] tex. 5.

6 Sextò, quia Methaphysica disserit de quacumque re proposita: qua in re sępe illam ęquat Aristoteles Dialecticæ, nisi quòd Dialectica ex probabilibus, Metaphysica ex necessarijs agit. cùm igitur omnes disputationes, quibus res tractantur necessarijs argumentis, sint demonstratiuæ, demonstrationes autem procedant ex definitionibus rerum, de quibus agitur, definitionibus verò distinctè explicentur essentiæ eorum, quæ definiuntur; efficitur, vt Metaphysicus distinctè intelligat omnes rerum naturas, & essentias. Loco prius citato. alibi.

7 Postremò, non est negandum scientiæ superiori comparatione inferioris, quod conceditur potentiæ superiori respectu inferioris, potentia autem superior cognoscit omnia, quæ cognoscuntur ab inferiori, & aliquid vltra, quo pacto se habet phantasia respectu visus, & intellectus respectu phantasiæ; ergo quidquid cognoscunt scientiæ particulares, cognoscit etiam Metaphysica, & aliquid vltra; quare cùm scientiæ particulares intelligant quiditates rerum speciales, efficitur vt easdem intelligat Metaphysica.

Approbatio negatiuæ partis.

SECTIO II.

DICENDVM est tamen negatiuam partem huius quæstionis, quam Arist. amplexus est, veram esse, atque approbandam, id quod nonnullis conclusionibus explicandum est.

Prima cõclusio, quæ directò quæstioni respondet huiusmodi sit; Non pertinere ad Metaphysicum distinctam naturarum omnium cognitionem. Hæc conclusio probatur primùm ex ijs quę de hac scientia scripta reperiuntur. Nec enim videmus Metaphysicos in suis libris persequi naturas rerum materialium speciatim, veluti animalium, plantarum, & similium, vt fieri solet apud Physicos, & alios artifices, sed totum huius scientiæ negotium consumere in explicanda natura entis, substantiæ, accidentis, & aliorum omnium attributorum, causarumq; De quibus Metaphysici differant.

sarumque, & proprietatum generalium; nisi quòd descenditur ad explicandam naturam primæ causæ, & aliarum substantiarum corporis expertium. Ex his autẽ non habetur distincta cognitio naturarũ omnium.

Deinde probatur ex ratione formali, sub qua subi[illegible] scientiæ distinguitur à subiectis aliarum. Distingu[illegible] includit vllam materiam in suo conceptu, vnde cùm multę sint species rerum, in quarum conceptu includitur materia; necessariò dicendum est eas non cognosci speciatim à Metaphysico, ac multò etiam minùs, distinctè. Nullus enim artifex cognoscit ea, quę sub rationem formalem sui subiecti non cadunt. quemadmodum nulla potentia attingit rem, quæ non induit rationem formalem sui obiecti. huius scientiæ.

Tertiò probatur ex scientiarum multitudine: Nam si Metaphysicus cognosceret speciatim, ac distinctè omnes rerum naturas, superuacaneę forent reliquæ omnes scientiæ, hoc autem est contra omnium Philosophorum sententiam (ponitur enim ab omnibus distinctio scientiarum quemadmodum & virtutum, vt alia circa hãc materiam, alia circa illam versetur) non intelligit ergo distinctè Metaphysicus omnium rerum essentias. Nec occurras, scientias solere distingui inter se, non tam vt diuersas, quàm vt partes vnius, hoc est Metaphysicæ. Nam præterquam quòd non idem dices de virtutibus, in quibus tamen par est ratio (vt nimirum omnes sint partes vnius virtutis) necessariò cogeris dicere aliquid esse proprium eius partis, quam nos Metaphysicam vocamus: neq; enim cæteræ partes de eisdem agunt. Quòd si dederis, nihil aliud volumus: id enim nihil erit aliud, quàm vt consideret rerum immaterialium, & communium prædicatorum essentias, & relinquat cęteras speciales; ex quo fit, vt ea pars non cognoscat omnes rerum naturas, quod nos contendimus ostendere de Metaphysica, vt de scientia quadam per se. Obiectionis dilutio.

Postremò probatur conclusio ex inuentione Metaphysicæ. Etenim antequàm ea esset inuenta, iam aliæ scientiæ in particularibus quibusdã naturis cognoscendis versabantur: non est igitur inuenta Metaph[illegible] vt omnes rerum essentias speciatim intelligeret; sed eas tan[illegible] rum intelligentiam cæterarum facultas non satis erat. Vltimo loco fuisse inuentam Metaphy-

Respondebit fortasse aliquis, nunquam ante Metaphysicæ inuentionem, cognitam fuisse vllius rei essentiam, proinde distinctam naturarum cognitionem propriam esse Metaphysicæ. Sed quid? nunquid non essent hoc pacto superuacaneæ cæteræ scientiæ, vt paulò antè dicebatur? Negant nonnulli consequentiam, quòd credant solum Metaphysicũ rerum essentias considerare, cæteros autem artifices demonstrare earum proprietates, id quod Arist. planè videtur docere initio lib. 6. cap. 1. cùm ait à nulla alia scientia considerari quod quid est rerum (hoc est essentias earum) sed eo partim facto dilucido per sensum, partim suppositione sumpto, ea, quæ per se suis subiectis conueniunt, aut accuratiùs, aut leuiùs à cæteris demonstrari. Eorum tamen sententia non est audienda. Obiectionis responsio. Alia responsio. tex. 1.

Nam

Refutatio. Nam si Metaphysicus cognosceret distinctè omnes rerum essentias, non dubi… …onstrare omnes rerũ proprietates.

Alia refutatio. …oprietates rerum aliter demonstrari …,ad quos ipsę res propriè pertinent; …er principia communia; à proprijs …ria. Nec esse incommodum alio, atque alio medio eandem conclusionem demonstrari à diuersis artificibus: sic enim demonstrant Physicus, & Mathematicus terram esse rotundam, hic ex rotunditate vmbræ, quæ fit in Luna obiectu terræ, ille ex æquali motu grauium ad centrum. Sed nec huiusmodi responsio satisfacit.

Refutatio. Nam præter quàm quòd ad demonstrandas proprietates non satis sunt principia communia, sed necesse est, vt propria adhibeantur; illud profectò negari nullo modo potest, cùm definitiones, quibus essentiæ declarantur, sint propria demonstrationum principia, fore vt si Metaphysicus omnium rerum essentias distinctè cognoscat, possit ex proprijs etiam principijs omnium rerum proprietates demonstrare; quo fit vt cęteræ scientiæ sint omnino superuacaneę.

Explicatur Aristotelis locus. Locus verò adductus ex lib. 6. sic intelligendus est, Nullam aliam scientiam agere de essentia, vt essentia est, quemadmodũ nulla alia differit de ente, vt ens est, sed vnamquamque artem declaratis vtcunque essentijs rerũ, de quibus agit (neq; enim essentię, quatenus essentiæ sunt, demonstrari possunt, vt ex 2. Post. c. 3. & sequentib. perspicuum est) per eas demonstrare accidentia, quę per se rebus conueniunt. Quibus sanè verbis non negat Arist. particulares scientias cognoscere essentias rerum, de quibus aliquid demonstrant: sed potiùs id planè concedit, cùm nemo possit demonstrare proprietates per definitiones subiectorum, quin subiectorum essentias distinctè intelligat.

Secunda conclusio sit, Omnes, ac solas essentias, quæ in suis conceptibus nullam includunt materiam, distinctè intelligi à Metaphysico, qua… …rticularis quidam artifex. Quę conclusio pręterquam quòd … satis liquet, hac vna ratione apertè confirmatur. Quia ea … sola distinctè intelliguntur ab vno quoque artifice, quibus accommodatur ratio formalis, sub qua eius subiectum à subiectis aliarum scientiarum distinguitur: ratio autem formalis, sub qua subiectum Metaphysicæ distinguitur à subiectis aliarum sciẽtiarum, est esse abstractum ab omni materia, si non re ipsa, saltem ratione, & cõsideratione. Cur autem in conclusione dixerim, Quatenus est particularis quidam artifex, ex tertia conclusione patebit.

…ae sit formalis ratio …cti Me… …sicæ.

Interim ex hac conclusione perspicuum est entia, quæ re ipsa sunt immaterialia, vt substantiæ separatæ, intelligi distinctè à Metaphysico secundum omnes conceptus, tam generales, quàm speciales; quę autem sunt re ipsa materialia, vt entia naturalia, non intelligi distinctè à Metaphysico, nisi quoad conceptus generales, quibus cum immaterialibus conueniunt, vt quoad conceptum entis, substantiæ, & similium. Metaphysicus

cus enim nõ intelligit distinctè, nisi abstracta ab omni materia; ergo quo pacto entia sunt abstracta ab omni materia, sic etiam ab illo distinctè intelliguntur; at immaterialia sunt abstracta non solùm secundum conceptus generales, sed etiam speciales, materialia autem secundũ quosdã generales duntaxat; ergo illa quoad omnes, hæc quoad cõmunes vtrisq; tantùm distinctè intelliguntur à Metaphysico, quatenus est particularis artifex.

Obiectionis dilutio. Quòd si quis contra hanc conclusionem obijciat, substantias separatas non posse à nobis quiditatiuè cognosci in hac vita, vt lib. 2. patebit, ergo earum essentias non intelligi distinctè à Metaphysico: occurrendũ est, aliud esse loqui de Metaphysica absolutè; aliud quatenus in hac vita haberi potest. Quamuis ergo substantiarum separatarum essentię non possint à nobis distinctè intelligi in hac vita, possunt tamen à Metaphysico, siue sapiente. Possumus tamen nos, etiam dum in hac vita sumus, substantias separatas, atque adeo Deum Opt. Max. intelligere proprijs conceptibus, quique alijs rebus accommodari non possint, quo pacto concipimus Deum conceptu entis infiniti, actus puri, summi boni, & similibus.

Discrimen inter nostram, & absolutè sumptã Metaphysicam.

Quàm latè pateat cognitio Metaphysici, vt communis artifex est. Tertia conclusio sit, Metaphysicum, quatenus est communis artifex, cæterisque artificibus prędet, multa non solùm posse, sed etiam debere intelligere, quæ in suis conceptibus materiam includunt.

Quam cõclusionem ut intelligas, aduerte, inter omnes artifices solum Metaphysicum, & Dialecticum hoc sibi uendicare, ut non solùm sint particulares artifices, sed etiam communes. Sunt enim particulares, quatenus circa propriam, peculiaremque sibi materiam uersantur, quẽadmodum cæteri: communes uerò, quatenus modo aliquo possunt de rebus omnibus differere, quod alijs artificibus nõ est concessum. Potest enim Dialecticus id præstare ex probabilibus, propter facultatẽ, quam habet utramque in partem diserendi; Metaphysicus autem ex necessarijs, ex primis inquam causis, ac principijs, quorum tractatio ipsi est propria, & peculiaris. Qua ratione Arist. primo Post. cap. 7. uocat Metaphysicam omnium scientiarum dominam, Dialecticam uero 1. Phys. cap. 2. communem omnium facultatem, quia vt ex probabilius differit, ita possit vtramque in partem de quauis re proposita disputare; hinc patet, etsi Dialecticus, quemadmodum & Metaphysicus, dici potest communis artifex; solum tamen Metaphysicum prędere cæteris artificibus, cùm demonstratiuè in rebus aliarum omnium scientiarum versari non solùm possit, sed etiam debeat necessariò; quæ est ipsa conclusio à nobis iam probanda.

Quo pacto Metaphysicus, & Dialecticus de omnibus rebus differant.

tex. 13.

tex. 8.

Cur solus Metaphysicus cęteris artificibus præsit.

Quòd igitur ea sit uera, his argumentis ostenditur. Aliquis artifex prędcribere debet vnicuique scientię proprium ac peculiare subiectum; is autem nullus alius esse potest, nisi Metaphysicus, tum quia solus ipse est sapiens simpliciter, tum quia solus versatur circa ea, ex quorum diui-

Cur solus Metaphysicus … scientia … buat.

sione

sione distinctio subiectorũ colligitur, (quod etiam Aristoteles facit sexto libro, vt subiectum Metaphysicæ à subiectis aliarum scientiarum distinguat) subiectum autem naturalis Philosophiæ includit materiam sensibilem, Mathematicæ autem materiam intelligibilem; ergo Metaphysicus, quatenus cæteris artificibus præsidet, non solùm versari potest, sed etiam debet circa res, quæ in suis rationibus materiam includunt.

Cur definitiones subiectorum à cæteris artificib⁹ colligi nequeãt.

Præterea, subiecta aliarum scientiarum intelliguntur distinctè à proprijs earum scientiarũ artificibus, vt patet: siquidem illi per definitiones suorum subiectorum demonstrant proprias illorum affectiones: ergo eorum subiectorum definitiones ab aliquo artifice colliguntur; non possunt autem colligi à proprijs illarum artificibus, quia illi non possunt ascendere supra subiecta suarum scientiarum, vt per diuisionem superiorum generum eorum definitiones nanciscantur; neque verò à Dialectico, nisi verisimiliter; ergo solus Metaphysicus est, qui vt communis artifex per diuisiones superiorum generum eorum definitiones certò colligere non solùm possit, sed etiam debeat. quo fit vt necessariò eorum essentias distinctè intelligat, etiam si illa in suis rationibus materiam includant.

Ad hæc, cùm particulares scientiæ de proprijs quasi finibus, & omnino de re quauis inter se contendunt, ad superiorem aliquam scientiam tanquam ad iudicem deferenda est disceptatio; nulla autem ex humanis est superior, & quæ iudex esse possit earum causarum, nisi Metaphysica, siquidem Dialectica, quatenus est communis facultas, potiùs ministræ munus gerit, quàm præsidis; ad Metaphysicam igitur deferendæ sunt earum controuersię, vt dirimantur: iudex autem non potest controuersiam dirimere, nisi probè intelligat res, de quibus est disceptatio: necesse igitur est vt Metaphysica intelligat ea, de quibus scientiæ particulares inter se contendunt, atque adeo res materię participes. Simili argumento probat Aristoteles 3. lib. de anima sensum communem percipere sensibilia omnia exteriorum sensuum, quippe ad quem pertineat iudicare de eorum discrimine, quod nullus sensus exterior facere potest.

Metaphysica reliquarum scientiarum iudex.

Dialectica ministra.

3. lib. de anima cap. 2. li. 2. tex. & 146.

Postremò, Metaphysicus, vt est communis artifex, debet cognoscere perfectè potentiam passiuam, alioqui non nosset primum eius significatum, neque inter omnia potentiarum genera posset discrimen constituere: at primum, pręcipuumque potentię passiuę significatum est pura potentia, quemadmodum id, quod pręcipuè significatur nomine actus, est actus purus: cognoscere igitur debet Metaphysicus, vt communis artifex, puram potentiam, seu (quod idem est) materiam ipsam, nedum ea, quę materiam includunt.

Obiectio 1.

Sed cõtra hanc conclusionem sic licet obijcere; Nihil intelligitur distinctè ab artifice, nisi cui accommodatur ratio formalis, sub qua subiectum proprię artis à subiectis aliarum distinguitur, vt paulò antè dictum est; ratio autem formalis subiecti Metaphysicę non potest subiectis aliarum

aliarum scientiarum accommodari; non possunt igitur illa distinctè cognosci à Metaphysico. Præterea si illa distinctè cognoscerentur à Metaphysico, pari ratione possent ab eo distinctè cognosci omnia, quæ sub illis continentur, nec enim plus hoc repugnat, quàm illud: at iam probatum est, non omnia distinctè à Metaphysico intelligi. Postremò ad inuestiganda, & distinguenda subiecta cæterarum scientiarum, earumque controuersias dirimendas, satis est ipsa facultas intellectus; ergo nõ opus est ad eam rem, vt Metaphysicus transiliat fines sui subiecti, & in tractandis rebus materialibus aliarum scientiarum officium usurpet; præsertim cùm constitutio subiecti Metaphysicæ, et si quæ sunt controuersiæ, quæ inter eam, & particulares scientias oriantur, necessariò ad facultatem intellectus, quæ omnibus humanis scientijs præest, deferri debeant, cùm non sit æquum, vt vlla scientia suum subiectum constituat, & quæ cum alia contendit, in propria causa sit iudex.

Non est tamen propter hæc à proposita conclusione recedendum, sed potiùs occurrendum primæ obiectioni pronunciatum, quod assumitur, cum sola moderatione secundæ conclusionis concedendum esse, nempè si intelligatur de artifice, quatenus est particularis artifex, non communis. Ad secundam dicendum est, non esse parem rationem. Constituto enim subiecto vniuscuiusque scientiæ à Metaphysico, ac tradito proprio artifici, nihil est, cur Metaphysicus ampliùs circa illud versari debeat, siue demonstrando, siue diuidendo, & partium subiectarum definitiones colligendo, cùm hæc omnia proprius artifex præstare possit. Ad tertiam dicendum est, facultatem intellectus posse ex se, & sine habitu efficere, quidquid efficit instructa habitibus scientiarum, cùm ipsi habitus gignantur per actus similes ijs, ad quos exercendos sunt idonei; nõ tamen æquè facilè, atque postquàm habitum sciendi comparauit. Hinc fit, vt quidquid facilè fit ab homine intellectus opera, id totum alicui scię tiæ tribuendum sit, & (quod hinc sequitur) facilis, ac perfecta constitutio, & defensio particularium scientiarum, controuersiarumque, quæ inter eas oriuntur, compositio. Ita patet solutio argumenti. De confirmatione maior est dubitatio, eo quòd iniustum uideatur, ut hæc scientia sibi proprium subiectum, suæque quasi regionis fines præscribat, & suis in causis sit iudex. Dicendum est tamen, id non esse iniustum, cùm prima Philosophia non habeat in actibus humanis superiorem. Dialectica enim, vt iam dictum est, etsi est altera communis ars; non habet tamen hac ratione firmum, & irrefragabile iudicium, vt eo primæ Philosophiæ standum sit. Quo fit, vt ipsa tandem sibi debeat esse lex: quod idem accidit in eo, qui in Republica supremam habet potestatem, Quòd si quis vrgeat, fieri non posse, vt ipsa sibi constituat subiectum, cùm antequàm subiectum habeat, scientia non sit; occurrendum est, semper Metaphysicam habere subiectum, circa quod versari possit, cùm ex natura sua sibi proprium uendicet; sed tamen illud, nec semper, nec ab omnibus co-

Diluitur 1.

Diluitur 2.

Diluitur 3.

Quid habitus intellectui cõferat.

Metaphysicã sibi subiectũ constituere.

Obiectio.

Dilutio.

gnosci. Quapropter intellectus opera exquiri oportere, & postquam quæsitum est, & inuentum, atque habitu firmæ cognitionis perspectum, eam cognitionem, quoniam ab habitu proficiscitur, habitui ipsius Metaphysicæ tribuendam.

Dissoluuntur argumenta initio proposita. SECTIO III.

AD primum igitur argumentū, quo pars affirmatiua quæstionis concludi videbatur, dicendum est falsum esse id, quod in maiori propositione supponitur, eos, qui negatiuam partē tuentur, existimare Metaphysicum nō aliter agere de naturis rerum, nisi sub cōceptibus generalibus. Existimāt enim, quod & verissimum est, agere illum de omnibus immaterialibus sub specialibus cōceptibus; de materialibus verò sub generalibus, vt dictum est. In vtrisque autē intelligendis perfectiori modo cognoscendi vtitur Metaphysicus, quàm cæteri artifices in ijs, de quibus disserunt. Nullus enim cæterorum artificum intelligit omnino distinctè naturas rerum, de quibus agit, siquidem nullus eorum resoluit definitiones suas vsque ad suprema prædicata, quod tamen facit Metaphysicus in omnibus essentijs rerum, quas considerat. Est etiam cognitio Metaphysici hac ratione præstantior, quia complectitur res omnes etiam quoad conceptus specificos, saltem confusè, cùm tamen aliorum cognitio nec distinctè, nec confusè se extendat ad omnia, sed sola ea cōplectatur, quę ad certum aliquod genus rerum pertinent.

Quo pacto res a Metaphysico intelligantur.

Quàm latè pateat subiectum Metaphysicæ.

Quàm latè obiectum intellectus.

Ad secundum dicendum est, tam latè patere subiectum Metaphysicę, vt res est, quàm patet obiectum intellectus, nō tamen ut subiectum est, hoc est, vt cadit sub considerationem Metaphysicæ. obiectum enim intellectus complectitur omnia entia, sub quauis ratione entis, at subiectū Metaphysicæ, vt subiectum est, non complectitur omnia entia, nisi quatenus absque omni materia concipiuntur. Nec mirū, id enim, circa quod uersatur habitus, limitatius esse debet, quàm id, circa quod versatur potentia. alioqui unus tantum habitus sufficeret vni potētiæ. Atque ex his dissolui potest confirmatio argumenti. Quod enim dici solet, ita se habere scientiam ad subiectum, vt potentiam ad obiectum, intelligendum est de subiecto, & obiecto, non vt res sunt, sed de subiecto, vt subiectum est, & de obiecto, ut obiectum est, hoc est, quatenus hoc à potentia, & illud à scientia attingitur. Quare quemadmodum potentia uersatur circa omnia, quæ cadunt sub rationem formalē sui obiecti, ut tale est, quantumcunque illa sint specialia secundum rationem rei, ueluti visus circa omnes qualitates visibiles, ita scientia hæc uersatur circa omnia entia, quatenus sine materia intelligi possunt, quantumcunque secundum speciales rationes sumantur, cùm ens, quatenus sine materia intelligitur, tractetur à Metaphysico.

Exponitur cōe quoddā pronunciatū.

Ad

Duplex mobilitas.

Ad tertium dicendū est, mobilitatis nomen duobus modis sumi posse, uno pro constitutione ex primis principijs motus, quæ sunt materia, & forma, vt mobile nihil aliud sit, quàm constans naturis; altero pro aptitudine ad motum, quæ est proprietas rerum naturalium: vtrouis autem modo mobilitas in argumento sumatur, nihil conficitur. Nam si sumatur priori modo, neganda est minor; si autem posteriori, maior.

Ad quartum dicendum est, intellectum distinguere hominem à magnitudine mathematica per habitum Metaphysicæ: distinctio enim ex ratione propria non includit materiam in suo conceptu, cùm in rebus etiam materiæ expertibus reperiatur. Quocirca animaduertendum est, siue extrema conclusionis propositæ pertineant ad scientias remotas, vt homo, & magnitudo mathematica; siue ad propinquas, vt numerus, & magnitudo, veluti si quis quęrat sit ne numerus à magnitudine distinctus; siue ad vnam, & eandem, vt si quis roget, sit ne lupus specie distinctus à cane; semper demonstrationem, quæ ad eam probandam affertur, pertinere ad eam scientiam, ex qua sumitur medium ad demonstrandum, quemadmodum si media sint diuersa, & ex diuersis scientijs desumpta, demonstrationes, quæ ex ijs procedent, pertinebunt ad diuersas scientias, licet conclusio sit vna, & eadem; veluti terram esse in medio mundi, quam Physicus demonstrat ex summa eius grauitate, Mathematicus verò, ex eo quòd vbique dimidium cœli apparet supra horizontē. Quare parum refert, pertineat ne distincta cognitio extremorum ad vnā, & eandem scientiam, an verò ad diuersas; itemque ad eam, ex qua desumitur probatio, an ad aliam, aut alias. Si enim non pertinuerint ad eam, ex qua sumitur probatio, satis erit si demonstrator mutuetur cognitionē eorum ab alijs artificibus, in eisque cognoscendis illorum personam induat. Ad argumentum igitur vt in forma respondeatur, concedenda est vtraque propositio, sed tamen dicendum, posteriorem non rectè probari. Nec enim ob id scientiæ particulares non possunt demonstrare distingui hominem à magnitudine mathematica, quia quæ distinctè cognoscit vnum extremum, nō cognoscit alterum (posset enim vna mutuò accipere ab altera cognitionem alterius) sed quia ratio distinctionis non traditur ab vlla scientia particulari, sed à sola Metaphysica.

Ad eam scientiam pertinere demonstrationē, ex qua medium ad demonstrandū sumitur.

Ad quē pertineat demonstratio distinctionis rerū.

Eodem lib. & cap. tex. 4.

Vt 1. Post. c. 7. tex. 19. & 20. & 7. Met. c. 15. tex. 35. & alibi.

Ad quintum dicendum est, ex eo loco non esse colligendum Arist. credidisse cognitionem omnium rerum, etiam singularium, ad Metaphysicum spectare, cùm paulò antè dixerit, contemplari species entis esse specierum Philosophiæ, hoc est, naturas rerum, quæ habent specialem cognoscibilitatis modum, ad speciales Philosophiæ partes spectare, & sæpissimè docuerit, nullam scientiam de singularibus differere. Sensus ergo eius loci est, agere de identitate, & diuersitate rerum non ad alium, quàm ad Metaphysicum pertinere. id enim significant verba illa [Quis enim quæso erit, qui considerabit, si idē sit Socrates, & Socrates sedens.] Ratio vero est, quia identitas, & diuersitas, quemadmodum in superioris

Exponitur locus Aristotelis.

argumenti ſolutione de diſtinctione diximus, ſunt affectiones communes rerum materialium, & immaterialium, & ideo in ſuis conceptibus nullam includunt materiam. accepit autem Ariſt. Socratem, & Socratem ſedentem gratia exempli pro extremis vniuerſalibus, vel certè pro ſingularibus vagè, quo etiam pacto ſcientiæ diſſerunt de ſingularibus.

Quatione differat Metaphyſicus à Dialectico.

Ad ſextum concedendum quidem eſt, Metaphyſicum hoc differre à Dialectico in diſſerendo de quacumque re propoſita extra propriam materiam, quòd Dialecticus diſſerat ex veriſimilibus, Metaphyſicus autem ex neceſſarijs, ſiue demonſtratiuè; ſed tamen addendum, demonſtrationes Metaphyſicas, cùm alienæ materiæ applicantur, non inniti definitionibus rerum, de quibus diſſeritur: neque enim procedunt ex proprijs particularium ſcientiarum, ſed ex communibus, quæ ſunt Metaphyſici propria.

Ad vltimum argumentum ſunt qui dent manus, fateanturque eo vel maximè oſtendi, Metaphyſicā diſtinctè intelligere omnes ſpeciales quidditates rerum, in quorum numero eſt Ægidius Romanus hoc loco, & q 22.
initio librorum de poſteriori reſolutione. Dicendum eſt tamen, longè

Cur maior ſit potentiarum, quàm habituum uis.

maiorem eſſe vim potentiarum, quàm habituum. Omnes enim potentiæ cognitiuæ ſuperiores, quæ nimirum poſſunt cognoſcere altiora, & communiora obiecta, poſſunt cognoſcere inferiora, magisque particularia, eo quòd ad totum genus ſui obiecti propenſæ ſint: habitus autem, cùm ſint propenſi ad eos tantū actus, qui ſunt ſimiles ijs, ex quibus ſunt geniti, quandocumque generantur ex actibus, qui verſantur circa ſuperiora, & vniuerſaliora, non poſſunt eſſe idonei ad plenā cognitionē inferiorū. vnde accidit, vt ſæpe ſciamus rem in vniuerſali, quam tamen in par-

Altera ſolutio argumenti.

ticulari per eandem ſcientiam ſcire non poſſimus. Poteſt quoque hoc modo reſponderi; Quidquid cognoſcitur à potentia inferiori, cognoſci etiam à ſuperiori, ſed tamen alio modo, quo pacto obiecta ſenſibilia, quę cognoſcuntur intuitiuè à ſenſibus exterioribus, non intuitiuè (vt eſt quorundam ſententia) ſed abſtractiuè cognoſcuntur ab interioribus. Hac igitur ratione concedi poteſt, quidquid cognoſcitur habitibus particularium ſcientiarum, cognoſci habitu Metaphyſicæ, non tamen materiali modo, ſed immateriali, hoc eſt, ſecundum prædicata, quæ materiam non includunt. Quòd ſi quis obijciat, intellectum non ſolùm cognoſcere res vniuerſaliter, ſed etiam ſingulariter, quo pacto à ſenſibus percipiuntur; ergo & Metaphyſicam non ſolùm cognoſcere res materiales in genere, ſed etiam in ſpecie, quo pacto à particularibus ſcientijs cognoſcuntur; occurrendum eſt, ſimilitudinem, quæ conceditur inter Metaphyſicā, & intellectum comparatione aliarum ſcientiarum, & ſenſuum, non eſſe in omnibus quærendam (iam enim idem eſſent) ſed in eo poſitam eſſe, vt quemadmodū intellectus plura intelligit, quàm omnes ſenſus ſimul, ita Metaphyſica plura cognoſcat ſub cōceptu aliquo, quàm omnes ſcientiæ particulares ſimul iunctæ.

Obiectio.

Dilutio.

SINT

SINT NE MAXIME VNIVERSALIA cognitu difficillima? QVÆST. II.

De quo genere vniuerſalium ſit ſermo, & de duplici cognitione, ſiue notitia. SECT. I.

Cur de ſolis Vniuerſalib⁹ in prædicando hoc loco diſſeratur.

NOn ſumimus in hac quæſtione nomen maximè vniuerſaliū pro maximè vniuerſalibus cauſis, ſed pro maximè vniuerſalibus prædicatis, tametſi Ariſt. in hoc cap. de illo etiam priori genere vniuerſalium intelligi poteſt. Id quod duabus de cauſis facimus; vna, quia vniuerſales cauſæ, cùm res ſingulares ſint, non ſimpliciter dicuntur res vniuerſales, vt diximus in expoſitione contextus: altera, quia in cauſis maximè vniuerſalibus nulla eſt huius quęſtionis difficultas, vt eius explicandę gratia diſputatio inſtitui debeat. Itaque de ſolis vniuerſalibus, quæ dicuntur in prædicando, diſſerendum eſt hoc loco.

Duplex cognitio.

Vt igitur pateat qua in re præcipuè poſita ſit huius diſputationis ambiguitas, animaduertendum eſt, duplicem eſſe cognitionem, ſiue notitiā; confuſam vnam, alteram diſtinctam. Nolumus autem hoc loco agere de ea cognitione confuſa, qua res vna dicitur cognoſci, cùm alia percipitur, in qua ipſa modo aliquo continetur, quo pacto dicimus cauſam confuſè cognoſci in effectu, & viciſſim effectum in cauſa, & genus in ſpecie, & ſpeciem in genere, & alia alijs modis; cui confuſæ cognitioni opponitur ea diſtincta, qua res in ſe ipſa concipitur, etiam ſi partium eius diſtinctio non perſpiciatur, quo pacto dicimus hominem confuſè concipi, cùm animal concipitur, diſtinctè autem, cùm ipſe proprio conceptu apprehenditur, etiam non diſtinctè perceptis eius partibus: ſed agimus de ea ſola cognitione, qua res in ſe ipſa concipitur, ſiue particulatim concipiantur ea, quæ continet, ſiue non concipiantur.

Confuſa.

Diſtincta.

Cognitio igitur diſtincta ſit ea, qua totum aliquid cognoſcitur perſpectis particulatim omnibus, quæ in eo continentur, vt cùm videmus totum ędificium luſtratis omnibus eius partibus, non ſolùm exterioribus, ſed etiam interioribus. Confuſa verò, qua cognoſcitur non perſpectis particulatim omnibus, quæ in eo continentur, vt ſi ædificium à longè videamus. Quo loco aduerte, non opus eſſe, vt diſtincta cognitio fiat per plures conceptus, poteſt enim totum aliquid, omnesque eius partes vno intuitu à nobis perſpici, ſi partes non multę ſint, nec admodum inter ſe diſtent, vt ternarius columnarum parum diſtantium, aut hominum propè ſedentium; quod quemadmodū in ſenſu accidit, ita & in intellectu, magisq; in Angelico, quā in humano, & in hoc magis, cùm eſt perſpicacior.

Cum

Duplex totum.

Duplex cognitio distincta, & confusa.

Cùm autem totum, quod ad præsentem disputationem attinet, duplex sit, vnum essentiale, quod refertur ad partes essentiales, cùm illas habet, alterũ vniuersale, quod semper refertur ad partes subiectas; duplex quoque erit cognitio distincta rei vniuersalis, altera vt totius essentialis, altera vt totius vniuersalis, totidemq; modis dicetur cognitio confusa eiusdem. Dixi [cùm illas habet] quia genera summa, & differentiæ non habent partes essentiales, & tamen dicuntur tota quędam essentialia, vt hoc loco totum essentiale sumimus. Volumus enim vt sumatur pro integro, siue perfecto in sua natura, cui opponitur mutilum, siue imperfectum, vt 5. libro dicitur.

Cap. 16. text. 21.

Distincta totius essentialis.

Cognitio distincta totius essentialis est, cùm omnia essentialia illius particulatim cognoscuntur, seu (quod idem esse volumus) cùm nihil est essentię illius, quod particulatim non perspiciatur, veluti cùm species intelligitur cognito genere summo illius, & omnibus differentijs, quibus constat. Quanquam verò hæc explicatio pertinet ad cognitionem omnino distinctam; dicere tamen consueuimus quamlibet speciem distinctè cognosci, cùm proximum illius genus, & proxima differentia percipiuntur. Hinc colliges naturas simpliciter simplices, vt à Scoto appellantur, cuiusmodi sunt Deus Opt. Max. genera summa, & differẽtiæ omnes, siue specificę, siue indiuiduãtes, et si quę sunt alia, quę ex diuersis entitatibus non cõstent, posse hoc pacto distinctè cognosci, vt tota quædã essentialia: tunc enim vt tota essentialia distinctè cognoscẽtur, cùm eorũ simplices essentię fuerint apprehensę. Nam qui simplex aliquid apprehẽdit, nihil essentiale in eo relinquit, quod particulatim nõ cognoscat, id quod ex eo etiam confirmare poteris, quod attinet ad genera summa, & differentias, quia nemo dicitur omnino distinctè speciem cognoscere, nisi distinctè teneat omnia essentialia illius prædicata. Si ergo illa distinctè percipienda est, necesse est, vt genus summum, & differentiæ interiectę distinctè cognoscantur.

Etiam naturas simplices distinctè percipi posse.

Confusa totius essentialis.

Cognitio confusa totius essentialis est, cùm totum ipsum essentiale secundum se apprehenditur, sed tamen ea, quę ad illius essentiam pertinent, non particulatim percipiuntur, veluti cùm species secundum se apprehenditur, sed tamen genus, aut differentia illius ignoratur. Hoc tamen modo non cognoscuntur genera suprema, nec differentiæ, nec denique naturæ vllæ simpliciter simplices, vt patet ex dictis; nisi velis huiusmodi entia distinctè percipi, vt tota essentialia, cùm percipitur ens, & modus essendi peculiaris eorum per modum generis, & differentiæ, confusè autem, cùm sine hac distinctione concipiuntur; tametsi ens, & modus essendi, quo illud ad prima membra diuidentia contrahitur, longè dissimilia sunt generi, & differentiæ, eo quòd non sint distinctæ entitates, vt patebit lib. 4. Atque hunc improprium modum confusè intelligendi genera summa vsurpabimus paulò pòst, cùm genera omnia eiusdem seriei, vt sunt tota essentialia, penes cognitionem confusam inter se conferentur.

Num simplices naturæ hac ratione confusè concipi possint.

In 1. sent. d. 3. q. 1. & dist. 8. q. 2.

ferentur. Quòd si ens vniuocum esset, vt Scotus existimat, cùm illud etiam sit simpliciter simplex, hoc est ex diuersis entitatibus non constitutum, nec verò quicquam eo sit superius, nullo iam modo confusè concipi posset, vt totum essentiale. Nunc autem cùm re vera sit analogum, tum dices illud modo aliquo confusè concipi, vt totum essentiale, cùm eius conceptus adeo imperfectus erit, vt per illum nulla certa entitas ex ijs, quæ immediatè nomine entis significantur, percipiatur; tum verò distinctè, cùm percipientur omnia. Quare solus Deus habere potest distinctam cognitionem entis, cùm nomen entis infinitas rerum differentias immediatè significet, vt eodem libro patebit. Quanquam ens completũ, finitum, quod sola prima decem genera significat, distinctè à nobis percipi potest.

Quæ sit confusa Entis cognitio.

Quæ distincta.

Cognitio distincta totius vniuersalis tunc habetur, cùm eius communitas, & amplitudo per omnia illius inferiora cognoscitur, vt si quis intelligeret communitatem animalis per omnes illius species, & indiuidua. Quo loco aduerte, etsi homo potest viribus suis omnino distinctè intelligere rem vniuersalem, vt totum essentiale est, (neque enim essentialia prædicata sunt infinita) non posse tamen illam distinctè intelligere, vt est totum vniuersale. Nam etsi species finitæ sint (eæ saltem, quæ per solas causas naturales in rerum natura esse possunt) indiuidua tamen sunt infinita. Potest nihilominus illam intelligere distinctè, quoad membra diuidentia immediata, si sint finita; aut quoad actu existentia in rerum natura, quæ nunquam infinita erunt; & omnino quoad ea, quæ cadunt sub artem. respuit enim ars infinitatem.

Cognitio distincta totius vniuersalis.

Num totum Vniuersale possit à nobis hoc cognitionis genere percipi.

Confusa totius Vniuersalis.

Cognitio confusa totius vniuersalis tunc habetur, cùm illud quidem in se concipitur, sed tamen eius inferiora ignorantur, veluti si quis colorem cognoscat, & species colorum non teneat.

Animaduertendũ est aũt hoc loco, etsi nulla res vniuersalis potest eodẽ conceptu distinctè simul, & confusè cognosci sub eadẽ ratione totius; posse tamen distinctè cognosci, vt totũ essentiale, & confusè, vt totũ vniuersale, aut contrà confusè, vt totum essentiale, & distinctè, vt totum vniuersale. Si quis enim animalis definitionem teneat, eiusq; species ignoret, cognoscet illud distinctè, vt totum essentiale, & cõfusè, vt totum vniuersale; si autem species animalis, saltem immediatas, cognoscat, & illius definitionem non teneat, cognoscet illud distinctè, vt totum vniuersale, & confusè, vt totum essentiale.

Varię utrumque totum appellari.

Illud etiam animaduertẽdum est, totum essentiale appellari à plerisq; in hac controuersia totum actuale, quia actu constat partibus essentialibus; totum autem vniuersale, totum potentiale, quia non constat actu partibus subiectis, sed eas continet potentia duntaxat, nec multò secus ad illas se habet, atque materia se habet ad omnia, quæ ex ipsa fieri possunt. Vocant quoque ijdem cognitionem totius actualis, notitiam actualem, & totius potentialis, potentialem. Tribus tamen de causis uisum

est

Abstinẽdum à nominibus totius actualis, & potentialis.

est nobis abstinendum hoc loco ab huiusmodi vocabulis. Primùm, quia sunt aliquantò obscuriora, & minùs familiaria, quàm ea, quibus vsi sumus. Deinde, quia nomina totius actualis, & potentialis latiùs patent, quàm totius essentialis, & vniuersalis, vt perspicuum est. Postremò, quia impropriè vocari solet cognitio totius potẽtialis notitia potentialis, cùm re vera sit actualis, & exercita notitia, præsertim cùm est distincta. Hæc de generibus cognitionum, siue notitiarum, quod ad præsentem difficultatem attinet, sint satis.

Qua in re præcipuè posita sit huius quæstionis difficultas.

SECTIO SECVNDA.

Quorum magis vniuersalium cũ minus vniuersalibus fiat cõparatio hoc loco.

CVM igitur in hac quæstione vniuersalia cum minùs vniuersalibus conferuntur, illud in primis perspicuum sit, non conferri magis vniuersalia vnius seriei cum minùs vniuersalibus alterius, veluti genus summum vnius prædicamenti cum genere subalterno alterius predicamenti; aut genus subalternum vnius cum specie infima eiusdem, quæ tamen eidem subalterno generi subiecta non sit. Satis enim patet aliquando vniuersaliora isto pacto esse notiora, aliquando minùs vniuersalia, quod exemplis facillimum est intelligere. Itaque collatio, quam Aristoteles hoc loco facit, in ijs est intelligenda, quorum alia sunt superiora, alia inferiora in eadem serie: voco autem seriem, rectum ordinem superiorum, & inferiorum. Quanquam in differentijs etiam magis vniuersalium, & minus vniuersalium, etsi alię non sunt alijs essentialiter subiectæ, vt lib. 7. patebit, eadem quæstio reductitiè intelligi potest.

Iam si quæstio in eo sensu sumatur, vt dubitetur sint ne magis vniuersalia minùs nota nobis cognitione distincta; nihil est in ea difficultatis.

Vniuersaliora cognitione distincta totius essentialis esse notiora.

Nam cùm distincta cognitio habentis partes per partes ipsas haberi debeat; satis apertum est si vniuersalia sumantur, vt tota essentialia, vniuersaliora esse nobis notiora; si verò sumantur, vt tota vniuersalia, notiora esse minùs vniuersalia. Vt enim magis vniuersalia sunt partes essentiales minùs vniuersalium, ita minùs vniuersalia sunt partes subiectę magis vniuersalium; quo fit, vt si minùs vniuersalium essentia distinctè intelligenda est, necesse sit illam per distinctam magis vniuersalium cognitionem comparare; contraque si magis vniuersalium ambitus percipiẽdus est, opus sit illum per distinctam minùs vniuersalium explicationem patefacere, neque contrà vnquam accidet. quæ tamen dicta intellige de cognitione omnino distincta: alioqui fieri potest, vt minùs vniuersalia notiora sint, quatenus tota essentialia, & è cõtrario magis vniuersalia sint notiora, quatenus tota vniuersalia. Nec enim definitiones solùm colliguntur ex diuisione superiorum, sed etiam ex comparatione inferiorum inter se, vt Aristoteles docet 2. post. cap. 14. quod posterius cùm sit, priùs intelligimus

Distincta verò totius vniuersalis minus nota.

Duplex modus definitiones colligendi.

tex. 19. 20. 21.

intelligimus quid sit homo, quàm quid animal, & ita in cæteris: nonnunquam etiam intelliget quis adæquatam diuisionem alicuius generis summi in species immediatas, qui ignorabit adæquatam diuisionem specierum eius generis in sua inferiora. Satis autem patet, has cognitiones non esse omnino distinctas.

Quæstionis difficultas.

Est igitur tota difficultas in eo posita, sint ne magis vniuersalia cognitione confusa minùs nota nobis, quàm minùs vniuersalia, quæ comparatio est prior ea, qua magis uniuersalia cum minùs uniuersalibus conferuntur quoad cognitionem distinctam. Vnaquæque enim res, si more nostro in ea cognoscenda procedamus, priùs concipitur confusè, quã distinctè, vt Arist. initio Physicorum luculenter docet, quo pacto Anatomici priùs cognouerunt corpus humanum, quàm membra omnia, & partes membrorũ notarent; & incolæ Occidentalis Indiæ, cùm primùm viderunt equitem ex equo pugnantem, priùs vtrumque esse vnum animal more centauri putauerunt, quàm alterum ab altero, vt diuersa animalia, distinguerent; & apud Philosophos multis antè annis creditum est materiam primam, & formam substantialem esse vnum quid, quàm earum distinctio intelligeretur. Quanquam autem res vniuersales, & vt tota quædam essentialia, & vt tota uniuersalia confusè cognosci possunt, satis tamen erit, si de sola priori cõsideratione disseramus. cognitio enim confusa totius uniuersalis semper incidit in alteram cognitionem totius essentialis, confusam scilicet, aut distinctam, nisi quòd eatenus hę dicentur confusæ totius uniuersalis, quatenus coniunctæ erunt cum ignoratione partium subiectarum.

Rem eãdem priùs confusè, quàm distinctè cognosci.

Cap. 1. tex. 2.

Sententiæ D. Thomæ, & Scoti.

SECTIO III.

Sententia D. Thomæ.

VANTVM autem in hoc sensu sit difficultatis; declarant oppositæ, ut dici, ac credi solent, Scoti & D. Tho. sententiæ. Diuus enim Tho. in libello de ente & essentia, in 1. parte summæ Theologiæ, & alijs plerisque locis asserit, primum cognitum ab intellectu hoc genere cognitionis esse ens, cæteraque deinde prædicata minùs uniuersalia, quò sunt uniuersaliora, eò nobis esse eodem genere cognitionis notiora.

In libell. de ente & essẽtia in præfatione 1. p. q. 85. ar. 3. & hoc loco lect. 2. & alibi.

Id quod primùm ipse, eiusq; sectatores ex eo probant, quia in ijs, quæ reducuntur ex potentia in actum, semper natura progreditur ab imperfectioribus ad perfectiora, quo pacto fœtus in utero matris primò uiuit uita stirpis, deinde animalis, postremo hominis, ut Arist. docet 2. de generatione animalium; intellectus uerò noster, ut intelligat, progreditur à nuda potentia ad actum perfectum: est enim à principio tanquam tabula, in qua nihil est depictum, ut idem docet 3. lib. de Anima. cùm igitur cõceptus entis sit omnium imperfectissimus, & ex cæteris quò quisq; est uniuersalior, eò sit imperfectior, non dubium est, quin uniuersaliora sint priora cognitu, atque adeo cognitu faciliora.

Cap. 3.

Cap. 4. tex. 14.

Deinde,quia eo ordine progreditur intellectus in cognitione vniuerſalium , quo ſenſus in cognitione ſingularium ; ſenſus autem priùs cognoſcit ſingularia magis vniuerſalium,quàm minùs vniuerſalium; priùs enim cognoſcimus Socratem à longe venientem eſſe hoc corpus , quàm hoc animal; & hoc animal,quàm hũc hominem (vt Auicenna primo ſuę Metaphyſicæ annotauit) igitur priùs,ac faciliùs intelligimus res ſub conceptibus magis vniuerſalium, quàm minùs vniuerſalium . Cap. 5.

Tertio,quia notitia,quam potentia primò elicit,eſt ſui adæquati obiecti, quo pacto prima notitia aſpectus eſt coloris . Cùm igitur adæquatum obiectum intellectus ſit ens , vt Ariſtoteles innuit nono libro huius operis ; efficitur vt ens primo cognoſcatur ab intellectu , ac proinde ſit cognitu facillimum ,& (quod hinc pari ratione ſequitur) quò cætera ſunt vniuerſaliora, eò ſint notiora . Cap.11.tex. 20.

Scoti ſententia.

Scotus verò 1. Sent. diſt. 3.q. 2. aſſerit primum cognitum ab intellectu eſſe ſpeciem infimam,atque adeo quò vniuerſalia communiora ſunt, eò eſſe cognitu difficiliora . Probat autem id primum hac ratione . Cauſa naturalis non impedita efficit perfectiſſimum effectum eorum , quæ efficere poteſt;agit enim ſecundum ultimum potentiæ,ut dici ſolet; omnia autem,quæ concurrunt ad primum actum intelligendi , cùm præcedant omnem actum uoluntatis, ſunt cauſę naturales;igitur ſi non impediantur,producent effectum perfectiſſimum;is autem eſt conceptus ſpeciei infimæ,cùm ſit notitia perfectiſſimæ naturæ in ſua ſerie ;igitur primus, ac facillimus conceptus rei vniuerſalis eſt conceptus ſpeciei infimę,& (quod hinc ſequitur) quò res fuerint uniuerſaliores , eò erunt cognitu difficiliores.

Deinde hunc in modum;Metaphyſica ordine doctrinę eſt ultima ſciẽtia,vt aduertit Auicenna primo ſuę Metaphyſicę;ergo principia,ac termini cęterarum ſcientiarum poſſunt percipi, antequàm percipiantur principia , ac termini Metaphyſices : ſunt igitur minùs vniuerſalia cognitu priora,atque adeo faciliora. Cap. 5.

Tertiò , hac ratione ; Si magis vniuerſalia eſſent cognitu priora , non poſſent minùs vniuerſalia concipi , niſi priùs illa conciperentur ; quare propoſito ſingulari,quod actu moueret ſenſum, & intellectu exiſtẽte ſoluto,ac nõ impedito, longo admodum tẽpore opus eſſet, vt ſpecies infima conciperetur. oporteret enim omnia magis vniuerſalia antè percipere. hoc autem pugnat cum experientia;non igitur uniuerſaliora, ſed minùs vniuerſalia ſunt nobis notiora.

Quartò confirmari poteſt Scoti aſſertio ex ijs , quę ille eo loco ſcribit, hunc in modum;Illud vniuerſale eſt nobis notius,cuius indiuiduum fortiùs mouet ſenſum;indiuiduum autem ſpeciei infimæ fortiùs mouet ſenſum,quàm indiuidua cæterorum vniuerſalium,& inter indiuidua cæterorum ea,quæ ſunt minùs vniuerſalium,quàm quæ ſunt magis vniuerſalium (ſunt enim magis ſenſibilia,vt hic homo,quàm hoc animal,& hoc animal,

animal,quàm hoc uiuens,& ſic cætera deinceps) igitur inter omnia vniuerſalia ſpecies infima eſt nobis notiſſima,& quò cętera vniuerſalia ſunt communiora,eò ſunt cognitu difficiliora .

Qua ratione minùs uniuerſalia ſint nobis notiora .

SECTIO IIII.

QVID igitur in hac difficultate dicendum uideatur , nonnullis aſſertionibus exponendum eſt;in quibus ſanè non videntur diſſentire prædicti auctores, ſi rectè eorum ſententiæ expendantur,vt oſtẽdimus,cùm proœmium Phyſicorum exponeremus ; quod idem nobis eò magis nunc placet, quò plures videmus in eandem ſententiam iuiſſe . Scotum à D. Thoma non diſſentire .

Prima igitur concluſio ſit , Poſitis aptè ijs omnibus, quæ ad cognitionem concurrunt , remotisque impedimentis , ſpecies infima eſt cognitu facillima,& quò res ſunt vniuerſaliores,eò ſunt cognitu difficiliores . In qua concluſione iccirco non eſt nobis ſermo de cognitione intellectiua ſingularium , quia hoc loco non fit comparatio, niſi inter vniuerſalia : hęc enim ſola per ſe cadunt ſub ſcientiam, niſi ſit ſingulare, quod omnia vniuerſalia eminenter complectitur,cuiuſmodi eſt ſolus Deus Opt. Max. tametſi propter rerum affinitatem abſoluta hac quæſt. de comparatione ſingularium cũ vniuerſalibus agemus . Probatur autem concluſio hunc in modum ; Ea vniuerſalia , quorum ſpecies intelligibiles priùs imprimuntur in intellectum,ſunt nobis cognitu faciliora; poſitis autem aptè ijs omnibus,quæ ad cognitionẽ requiruntur , remotisq; impedimentis, prima ſpecies intelligibilis , quæ imprimitur , eſt ſpeciei infimæ,& quò neceſſaria minùs aptè ponuntur , aut impedimenta minùs remouentur , eò magis vniuerſalis naturæ ſpecies imprimitur:igitur ſpecies infima eſt cognitu facillima, ſi nihil neceſſariorum deſit , aut impedientium obſit, & quò res vniuerſaliores ſunt, eò ſunt cognitu difficiliores . Maior propoſitio perſpicua eſt . ponimus enim nihil à nobis cognoſci in hac vita , niſi per ſpeciem aliquam,ſimilitudinem ue.loquimur item de ſpeciebus intelligibilibus,quatenus primò,& immediate repræſentant naturas vniuerſales : neque enim ſpecies intelligibilis naturæ humanæ cẽſetur hoc loco ſpecies intelligibilis animalis,aut vllius ſuperioris generis,eo quòd ſuperiora per illam non repræſententur primò , & immediatè , ſed quatenus includuntur in natura humana , quæ primò , & immediatè repræſentatur. Dixi[Ea vniuerſalia]& non,Ea,abſolutè,quia etſi in intellectum noſtrum nõ imprimatur ſpecies rei ſingularis , tamen ſingularia faciliùs à nobis intelliguntur, quàm quæuis vniuerſalia , cuius rei ratio ſequenti quæſtione patebit . Prior pars minoris primo argumento Scoti aliquantùm immutato probari poteſt.concludit enim rectè primam ſpeciem intelligibilẽ,quæ eo pacto generatur,eſſe ſpeciei infimæ,ſi in intellectu noſtro

Quo pacto ſpecies infima ſit omniũ cognitu difficillima .

Cuius rei ſpeciẽ primò intellectus recipiat .

Sect. 5.

ſtro non datur ſpecies intelligibilis rerum ſingularium, vt ille ſupponit eo loco. Poſterior autem pars ex eo probatur, quia qua ratione poſitis omnibus neceſſarijs, & remotis omnibus impedimentis gignitur perfectiſſima ſpecies, eadem, ſi illa minùs aptè ponantur, & hæc minùs remoueantur, minùs perfecta ſpecies gignetur: ſi enim affirmatio eſt cauſa affirmationis, & negatio negationis erit.

Præterea; Vniuerſalia, quæ faciliùs abſtrahũtur, faciliùs quoq; cognoſcuntur. cognitio enim vniuerſaliũ non fit niſi per abſtractionẽ à particularibus. at minùs vniuerſalia faciliùs abſtrahuntur poſitis aptè omnibus neceſſarijs, & remotis impedimentis, tum quia à paucioribus differentijs liberãtur, & quaſi exuuntur, tum quia maiorẽ vnitatẽ habent, cùm magis accedant ad indiuidua, quibus vnitas primò, & præcipuè cõuenit; ergo faciliùs cognoſcuntur minùs vniuerſalia. Conſentit autem mirificè cum hac ratione experientia. Si enim ante oculos ponatur indiuiduum, vt verbi gratia, hic equus, aut hæc albedo; nullam ſanè naturam vniuerſalem faciliùs ab eo abſtrahes, & cognitione ſeparabis, quàm ſpeciem infimam. Id quod accidit, tum quia hic equus ſolam vnam differentiam addit naturæ equi, cùm plures addat animali, & ſuperioribus generibus; tum etiam quia ipſa natura equi magis eſt vna, quàm animalis, ſuperiorumq; generum, vt in eam meliùs defigi poſſit acies intellectus: idemq; euenit in abſtrahendis ab hac albedine naturis communibus, quæ in ea continentur. Atq; ad hanc rationẽ reuocari poteſt ſecundum argumentũ Scoti. Cauſa enim, cur Metaphyſica ſit vltima ordine doctrinę, eſt, quia ea, quæ per ſe cadũt ſub inferiores ſciẽtias, minori abſtractione indigẽt, vt cognoſcãtur. Vndè factũ eſt, vt Metaphyſica poſt cæteras oẽs ſciẽtias inuẽta ſit, & tũc primùm cœperit diſtingui à Philoſophia naturali, cùm inuẽtæ ſunt ſubſtãtię corporis expertes, & ab eis, atq; à corporatis abſtrahi potuit cõis ratio entis, & ſubſtãtię materiã nõ includẽtis, vt initio dixim⁹.

Minùs uniuerſalia faciliùs abſtrahi.

Cõprobatur experimento.

Cur Metaphyſica ultima ſit doctrinæ ordine.

Adhæc; Si poſitis aptè omnibus ijs, quę ad cognitionẽ requiruntur, & remotis impedimentis, ideo faciliora ſunt cognitu magis vniuerſalia, ꝙ neceſſariò intelligantur, ante minùs vniuerſalia, vt aduerſæ partis auctores exiſtimant; certè poſita re ante oculos, exempli cauſa, hoc equo, & intellectu exiſtente libero, nullaq́ue ratione impedito, vt Scotus tertio loco argumẽtabatur; longo admodũ tempore opus eſſet, vt ſpecies infima apprehenderetur; oporteret enim omnia magis vniuerſalia antè percipere: hoc autem pugnat cum ipſa experientia; non ſunt igitur magis vniuerſalia notiora, ſi omnia ſint rectè diſpoſita, nec quidquam impediat.

Quorundam reſponſio.

Caietanus in lib. de Ente et Eſſ. q. 1. & alij nonnulli.

Reſpondent eorũ nonnulli, ſolum ens antè percipiendũ eſſe neceſſariò; reliqua inferiora poſſe præteriri, vt veniatur ad ſpeciẽ infimã; atq; id breuiſſimo tẽporis ſpatio, & vix perceptibili fieri poſſe. Sed inprimis nõ uident, ſe hoc pacto non ſolùm reſpuere primum, & ſecundum argumẽtum ſui auctoris (faciunt n. argumenta illa quælibet vniuerſaliora minùs vniuerſalibus notiora) ſed etiã relinquere quæſtionẽ ambiguã in omnib⁹ vniuer-

Refutatio.

ſalibus, quæ ſub ente continentur, quæ tamen multò ueriùs ſunt vniuerſalia, quàm ens. neque enim conſtat ex hac reſponſione, quænam eorum ſint cognitu faciliora, quod tamen maximè quærimus. Non eſt item cur dicant neceſſariò conceptum entis antecedere debere quemlibet alium conceptum. Primùm enim non videmur hoc in nobis experiri. Deinde ſi id neceſſarium eſt, quia ens eſt adæquatum obiectum intellectus, cur poſita hac albedine ante oculos, non priùs aſpectus percipit, eam eſſe hunc colorem, quàm hanc albedinem, cùm color ſit adæquatũ obiectum aſpectus, de quo non dubitamus, quin poſſit priùs percipere ſingularia generum, quàm ſingularia ſpecierum, vt cùm animalia ex remotis locis ad nos paulatim appropinquant? quod idem dici poteſt de cæteris potentijs cognitiuis. Cur etiam iſto modo non fatebuntur contra experientiam, priùs nos velle cibum ut bonum, quàm vt bonum guſtatui, cùm bonum ſit adæquatũ voluntatis obiectum? immo etiam contra rationem, cùm inde ſequatur non poſſe voluntatem in eo momento, quo res obijcitur, eam vt talis eſt amplecti, aut reijcere? Iam ſi idcirco id neceſſarium eſt, quia proprietates entis ſunt omniũ patentiſſimæ, ut quidam aiunt, id planè negamus. Vix enim à Metaphyſicis intelliguntur, & explicantur. Quin etiam D. Tho. cuius illi doctrinam profitentur, planè credit hoc loco, proprietates ſuperiorum colligi ex proprietatibus inferiorum. Sin autem dicant, ſatis eſſe percipere ſenſibus quælibet accidentia Entis, vt Ens continuò percipiatur, cur nõ item ſatis erit percipere quæuis accidentia equi, vt continuò eliciatur conceptus equi? Si verò id neceſſarium eſt, quia conceptus entis eſt imperfectiſſimus; ſanè quo inferiorum conceptus imperfectiores fuerint in eadem ſerie, eo erunt neceſſariò priores origine: &, vt ſimilitudini quorundam eorum inſiſtamus, quemadmodũ forma perfectiſſima introduci nequit, niſi priùs imperfectiores omnes, quæ illi ſubordinatæ ſunt, introducantur; ita non poterit elici conceptus ſpeciei infimæ, qui eſt perfectiſſimus eorum, quibus naturæ vniuerſales percipiuntur, niſi priùs eliciantur conceptus ſuperiorum omnium, quæ illam ſpeciem conſtituunt. Si denique id eſt neceſſarium, quia ens eſt maximè uniuerſale; quò cætera inferiora vniuerſalia communiora fuerint, eò priùs neceſſariò concipientur: ſicque longo admodum tempore opus erit, vt ſpecies infima apprehendatur, quemadmodum colligebamus.

Hoc loco Lect. 2.

Occurritur obiectioni.

Quòd ſi quis eandem argumentationem cõuerſis verbis in nos retorqueat, dicatq́ue, eodẽ modo apud nos opus fore longo tẽpore, vt poſito ante oculos equo, intellectuq́; nequaquam impedito cõceptus entis, aut ſubſtãtię ab equo eliciatur; in promptu eſt, quod reſpõdeamus. Primùm, experientiam eſſe teſtem, quantum tẽporis intercedere ſoleat inter cõceptũ ſpeciei, quem dicimus poſitis eo pacto rebus eſſe facillimũ, & cõceptũ alicuius remoti generis, ſi modo tũc primùm ſuperiorũ generũ notitiã cõparemus; quotq́; ſecula prę̃terierint, antequã cõceptus ſubſtãtię nõ includens

Universidad de Deusto Biblioteca

Notanda conclusionis expositio.

includens materiã,atque adeo entis cõmunissimè acceptī eliceretur.Deinde,non ideo à nobis dici speciem infimam esse facillimam cognitu, & omnino minùs uniuersalia faciliora, quòd putemus omnia minùs uniuersalia, ante magis uniuersalia necessariò percipienda esse, aut eorũ aliqua. Nam ne cõceptum quidem speciei infimæ dicimus necessariò præcedere conceptum superiorum generum; sed ea ratione asserimus infimam speciem esse cognitu facillimam, quia species intelligibilis, quę rebus ita constitutis,uti diximus,primò in intellectum inprimitur,est speciei infimę: per speciem autem propriam,& peculiarem speciei infimę multò faciliùs concipitur ipsa natura specifica, quàm ulla ex genericis, quę implicitè per eandem speciem representantur. Hoc tamen dato integrum adhuc est intellectui, quamcunque aliam superiorem naturam per eandem speciem concipere. Itaque & si ob hanc rationem, & alias, quæ sequuntur, credimus minùs uniuersalia esse cognitu faciliora; non tamen putamus ea omnia, aut eorum aliqua necessariò ante magis uniuersalia percipienda esse.

Præterea; Quæ sunt sensibus propinquiora,ea omnia sunt intellectui nostro cognitu faciliora,cùm intellectus noster nihil percipiat,nisi quod modo aliquo fuerit in sensu,quod pronunciatum quo pacto intelligendum sit,superiori capite explicatũ est:atqui minùs uniuersalia sunt sensibus propinquiora,cùm magis accedant ad indiuidua, quæ primò, & per se percipiuntur sensu; idque non solùm propinqnitate constitutionis, sed etiam perfectionis (hinc enim fit tandem,ut Aristot. in Prædicamentis dicat,species substantiæ esse magis substantias,quàm genera) sunt igitur minùs uniuersalia cognitu faciliora. Ad hanc rationem reuocari potest quartum argumentum, quod ex Scoto elicuimus. Nam quòd hic homo sit magis sensibile quiddã, quàm hoc animal, & hoc animal,quàm hoc uiuens, & hoc,quàm cætera superiorum indiuidua,ex eo patet,quia etsi omnia hæc nihil differunt inter sese quoad differentiam indiuiduantem,quæ significatur pronomine demonstratiuo præfixo; tamen homo differt ab animali,vt magis sensibile à minùs sensibili,cùm sit cõpositior, pluresque sibi vendicet sensibiles qualitates; eodemque modo se habet animal respectu viuentis, & ita cætera deinceps: immò etiam ueniendũ est ad substantiam,quæ iam non numeratur in sensibilibus.

q. 4. Sect. 3.

Cur species substãtiæ sint magis substãtiæ,quàm genera.

Cap. de substant.

Sect. 2.

Diluitur obiectio, confirmatur conclusio ex Aristotele, & agitur de modo abstrahendi uniuersalia. SECTIO V.

Obiectio.

Dilutio.

1. Sue Meta. cap. 5.

AT obijciunt; Indiuidua magis uniuersalium uidentur ex loco remotiori, vt animaduertit Auicenna; sunt igitur magis sensibilia. Huic obiectioni occurrendum est, indiuidua, quæ agunt in aspectum nostrum,cùm à longè uidentur, non esse sola indiuidua magis uniuersalium; sed semper id,quod agit ex quouis loco, esse totum indiuiduum specificũ; quod

quod tamen cùm adhuc est in loco remoto, nec potest ex eo perfectam sui similitudinem producere,producit imperfectam, & qua res imperfectè cognoscatur; atque iccirco Socratem ex remotiori cognosci tantùm ut animal; ex propinquiori, vt hominẽ; denique ex propinquo, vt hunc designatum hominẽ; non autẽ, quia non totus Socrates agat in aspectũ videntis. Simile quid accidit in actione ignis,qui ex loco remoto unum tantùm, exempli causa, gradum caloris introducit; ex minùs remoto, duos,deinde uerò plures, quousque venias ad locum immediatum, in quo tantum inducit, quantum habet; cùm interim luce fit clarius, illum non agere ex loco remoto per unum tantùm caloris gradum, & ex minùs remoto per duos, & sic deinceps, sed ex omnibus locis per omnes gradus, quos habet. Vnus enim gradus caloris non est aptus ad producendum vnum integrum, nisi ex loco immediato, quemadmodũ nec totus calor ignis alium æqualem calorem introducit, nisi ex proximo. Ita fit, vt non concludat obiectio, indiuidua superiorum esse magis sensibilia,quia ex distantiori loco videantur.

Eandem esse Aristotelis sẽtentiam.

Hæc porrò Conclusio planè est Aristotelis hoc loco,cùm ait,maximè vniuersalia esse cognitu difficillima; quam ex eo probat, quia longissimè distant à sensibus; quo nihil apertius. Eandem sententiam scribit, probationemque innuit 1. Post. cap. 2. his verbis [voco ad nos priora, & notiora,quæ sunt propinquiora sensui;simpliciter autem priora,& notiora, quæ remotiora, suntque remotissima, quæ maximè vniuersalia sunt;proxima verò,quæ singularia] Et cap. 15. lib. 2. ait facilius esse singulare, idest infimam speciem, quàm vniuersale, hoc est subalternam definire; definitione videlicet per proximum genus tradita; atque iccirco à singularibus ad vniuersalia progrediendum esse. Et cap. 18. his penè uerbis; Cum indifferentium unum constiterit (hoc est una ex infimis speciebus) tum primum uniuersale in anima habetur. Rursus uerò in his statur, donec ad ea ueniatur, quę partibus uacant,hoc est ad uniuersalia prima, & simplicissima in hoc uel illo rerum genere, ueluti ab homine ad animal commune, quod est primum uniuersale in genere animalium; uel ad substantiam communem, quę est simpliciter primum,supremumque uniuersale in genere substantiarum. Eandem hanc esse Aristotelis sententiam planè asserunt Ammonius in Porphyrium, Philoponus,& Themistius in 1. Physicorum, & in libros Posteriorum. Quibus assentitur Auerroes xij. huius operis libro,&,quod magis mirari aliquis possit, D. Thom. ad finem 2.Post.ubi docet cum Aristotele, in concipiendis naturis communibus à singularibus ad uniuersalia, & à minùs uniuersalibus ad magis uniuersalia progrediendum.

tex.5.

tex. 22.

tex.27.

Ammon.præfat. in Porphy. Philop. & Themist. ad fin.Post.& initiũ Phys. Auer. 12. metaph.co. 4.

Vt tamen conclusio nostra meliùs intelligatur,animaduertendum est, duobus modis abstrahi posse uniuersalia à singularibus, & magis uniuersalia à minùs vniuersalibus. Vno,comparatis inter se partibus subiectis, altero,absque earum comparatione. Absque comparatione quidẽ, cùm

Duplex modus abstrahẽdi Vniuersalia.

conceptus

Universidad de Deusto
Biblioteca

conceptus superioris ab vno duntaxat inferiori elicitur, vt à solo Socrate conceptus hominis, relicta eius differentia indiuiduante, peculiaribusq; accidentibus; & ex homine sic concepto, conceptus animalis, relicta vltima differentia constitutiua hominis; atque ita deinceps, quoad ueniatur ad conceptum simplicem, qui in alios resolui non possit. Comparatis autem inter se partibus subiectis, tum fit, cùm in pluribus inferioribus relinquuntur ea, in quibus differunt, & formatur conceptus eorum, in quibus conueniunt, vt si ex Socrate, & Platone relinquantur ea, quibus Socrates est hic, & Plato ille, ac formetur conceptus naturæ humanæ, in qua non differunt; aut ex homine, & equo relinquantur differentiæ, quibus inter se distinguuntur, & formetur conceptus animalis, in quo conueniunt; atque ita deinceps.

Qua ratione inter se ambo cõueniãt.

Hi verò modi abstrahendi partim conueniunt inter se, partim differunt. Conueniunt quidem, quatenus in vtroque vel propter incuriam abstrahentium, vel quia proprietates immediatorum generum nonnunquam minùs perspicuæ sunt, quàm mediatorum, aliquando mediata pro immediatis abstrahũtur; quo pacto: Veteres à corpore animato, & inanimato abstrahebant corpus, siue substantiam corpoream, quæ tamen mediatum genus est corporis animati: diuiditur enim necessariò corpus in corruptibile, & incorruptibile, tum corruptibile in simplex, & mixtum, quod proximè diuiditur in animatum, & inanimatum. Eodemque modo si sola pyrus ex omnibus plantis apud nos esset, & in exquirendis eius generibus primùm incideremus in conceptum viuentis (quod facile esset non cognitis alijs stirpium generibus) crederemus forsitan viuens, seu corpus animatum esse proximum genus pyri, quemadmodum & animalis, cùm tamen arbor, & planta sint interiecta inter pyrum, & corpus animatum. Vnde fit vt sæpe species, & genera remota nominata sint, immediata verò nomine careant, quemadmodum immediatũ genus equi, & asini, vt Aristoteles ait 7. libro huius operis cap. 8. tex. 28.

Qua ratione differant.

Differunt autem duabus potissimùm rationibus. Vna, quatenus abstractio ab vna tantùm parte subiecta est prior, quàm abstractio à pluribus. Nunquam enim colligimus naturam superiorem ex comparatione inferiorum inter se, nisi cùm de qualibet natura inferiori duos saltem conceptus formauimus, quorum alter re uera latiùs, alter minùs latè pateat: hoc enim pacto possumus alterum assumere, alterum relinquere. Altera, quatenus abstractio, quæ fit ex comparatione inferiorum inter se, satis est vt intelligamus, naturam, quam abstrahimus, esse superiorem; quæ autem sit ex vno duntaxat, non est satis. Nam si ex omnibus plantis solam pyrum cognosceremus, vti diximus, notatisque eius proprietatibus, & quatenus arbor est, & quatenus planta, eandem tum vt arborem præcise, tum etiam vt plantam conciperemus; crederemus sanè ea attributa cum pyro reciprocari. Quo pacto Veteres ij, qui nullam substantiã corporis expertẽ esse putauerũt, etsi forsitan formabãt purum conceptũ entis

Veterum error in substãtia abstrahenda.

entis per se existentis, quod re vera genus est substantiæ corporeæ; tamen putabant ens per se subsistens, & substantiam corpoream prorsus idem esse, aut certè corporeum esse proprietatem entis per se. Vnde efficitur, vt is solùm abstrahendi modus, qui comparatione partium subiectarum completur, perfectus sit, & quem penè unum Philosophi agnoscant, ac scriptis suis commendent.

Modum abstrahendi per comparationẽ perfectiorem esse.

Atque hæc ideo adiecta sint hoc loco, vt planiùs intelligatur, quo pacto omnibus ad cognitionem aptè dispositis, remotisq; impedimentis, minùs vniuersalia sint faciliora cognitu; & qua ratione eorum cognitio magis vniuersalium cognitionem antecedat.

Qua ratione uniuersaliora sint notiora nobis; & utra sint nobis simpliciter, & absolutè notiora, magis'ne, an minùs uniuersalia?

SECTIO VI.

Conclusio 2.

SECVNDA conclusio hæc esto; Cùm res non sunt in debita distantia, aut in potentia, medio'ue est aliquod impedimentũ, notiora nobis sunt magis vniuersalia, quàm minùs vniuersalia. Hæc conclusio probatur aptè rationibus adductis pro sententia Diui Thomæ; proinde dubium non est, quin ipse eam in hoc sensu asseruerit. In eadem quoque conclusione apertè conuenit Scotus in loco superiùs citato. Postquam enim suam proposuit conclusionem, quæ fuit prima huius quæstionis, mox adiecit hæc verba [Et hoc supposito, quòd singulare sit in debita proportione præsens sensui: vnde si ponas aliquẽ casum, in quo sensus nõ primò sentit naturam specificam (hoc est indiuiduum speciei infimæ) ibi non statim patet, si est rubeus, uel uiridis color, & per consequens intellectus per illam sensationem non statim apprehendet naturam specificam, propter indebitam proportionem singularis ad sensum] additque hanc improportionem accidere, vel propter imperfectionem virtutis potentiæ, quam excedit visibilitas naturæ obiectæ, vel propter defectum luminis in medio, aut aliquid huiusmodi, vel propter nimiam distantiam. Ex qua additione, quam dicunt Scotum ipsum adhibuisse, vt suum originale corrigeret, satis patet non solùm expositio primæ nostræ conclusionis, sed etiam assertio secundæ ex sententia Scoti.

Sect. 3.

Conciliantur sententiæ D. Thomę, & Scoti.

Citato in eadẽ sectione.

Scotus suum prototypum emendat.

Prima igitur ratio D. Thomæ rectè probat, vniuersaliora esse notiora nobis, cùm propter distantiam obiecti, aut aliud impedimentum necesse est paulatim procedere à pura negatione cognitionis rei propositæ ad perfectam eius notitiam. Oportet enim priùs rem eiusmodi imperfectè apprehendere, hoc est secundum aliquam imperfectã entitatem, quàm tota eius natura percipiatur; alioqui nec argumentatio quidquam colligit, nec propositio illa, quæ initio sumitur, vera est, Semper naturam ab imperfectioribus ad perfectiora procedere. Nam etsi sol ab ortu ad meridiem

Primæ rationis D. Thomæ explicatio.

ridiem paulatim intendit apud nos lumen; propterea quòd paulatim appropinquat ad noſtrum meridianum; tamen ſemper æquale producit prope ſe, producit enim tam perfectum, quàm poteſt. Præterea; etſi agentia naturalia in diſponenda materia per qualitates paulatim ab imperfectis ad perfectiora pergunt, propter reſiſtentiam contrariarum; cùm primùm tamen materia diſpoſita eſt, tantum abeſt, vt ſeruent ordinem illum procedendi ab imperfectioribus ad perfectiora, vt potiùs progrediantur à perfectioribus ad imperfectiora, priùs enim natura introducunt ſubſtantiales formas, quàm accidentia, quæ illas comitantur. Eſt etiam natura comparatum in demonſtrando, vt quemadmodum propter imperfectionem intellectus noſtri per effectus oſtẽdimus cauſas, ita cùm intellectus maiores habet vires, per cauſas effecta demonſtremus. Ita igitur intellectus ſe habet in rebus percipiẽdis, vt quanquam propter diſtantiam obiecti, aut infirmitatem ſenſus, aut indiſpoſitionem medij, faciliùs percipiat colorem, quàm hanc vel illam ſpeciem coloris; tamen cùm res conuenienti diſtãtia præſens eſt, nec quidquam aliud aut deeſt, aut obeſt, nihil procliuiùs percipiat, quàm ſpeciem infimam.

Secunda. Secunda quoque ratio, quam ex D. Tho. eliciunt Thomiſtæ, adeo perſpicuè probat noſtram concluſionem, vt explicatione non egeat. Eſt enim perſpicuum non eſſe veram aſſumptionem, niſi propter diſtantiam obiecti, aut imperfectionem potentiæ, aut indiſpoſitionem medij.

Tertia. Tertia denique ratio, quæ pro D. Tho. proponi ſolet, vel accommodatè ad noſtram concluſionem intelligenda eſt, vel nihil efficit. Si enim ſenſus propoſitionis eſt; nonnunquam, quia aliquid deeſt, aut obeſt, nihil priùs, ac faciliùs percipi à potentia quàm quòd res propoſita cadat ſub eius obiectum, quemadmodum nonnunquam accidit in ſenſibus, vt ob aliquam eiuſmodi cauſam, nihil faciliùs percipiat aſpectus, quàm quòd res obiecta colorem habeat, non percepta interim certa coloris ſpecie; perſpicuè noſtram concluſionem confirmat. Si verò propoſitio ſignificat, neceſſariò quamlibet potentiam cognoſcentem priùs elicere actum cognoſcendi rem ſub communi ratione obiecti adæquati, quàm cognoſcat actu partes ſubiectas illius ſub rationibus ſpecialibus; falſa eſt. neque enim opus eſt, vt aſpectus priùs cognoſcat, rem ob oculos poſitã colorem habere, quàm habere colorem cæruleum, vt ſi cæruleus color ſit indebita diſtantia, nihilq; aliud deſit, aut obſtet ad expeditè videndũ.

Concluſio 3. Tertia concluſio ſit huiuſmodi. Poſtquam acquiſiuimus ſpecies, quibus habitu cognoſcimus multa vniuerſalia eiuſdem ſeriei, neque quicquam obeſt; æquè facile nobis eſt quodlibet eorum actu cognoſcere, niſi quòd ea facilius concipiemus, ad quæ concipienda magis aſſueti fuerimus, ſiue illa ſuperiora ſint, ſiue inferiora. Hæc concluſio ex eo patet, quia ſpecies intelligibiles ſunt habitus quidam; omnis autem habitus confert potentiæ, cui ineſt, facilitatem ad uſum, ſiue actum, & eò maiorem, quò eſt intenſior: at ſpecies intenditur vſu, ergo & cęt.

Omnis habitus potẽtiam faciliorẽ reddit.

Hinc

Hinc patet quoad vſum ſpecierum, quas iam impreſſas in mente habemus, notiora nobis dici poſſe magis vniuerſalia, quàm minùs vniuerſalia. Ad ea enim magis aſſueti ſumus, quæ in pluribus rebus inuenimus, & ſæpius tractamus; huiuſmodi autem eſſe magis vniuerſalia, nemo dubitauerit. Nam quòd vniuerſaliora in pluribus rebus inueniantur, vel ipſum vniuerſalioris nomen declarat. Quòd autem ea ſæpius à nobis tractentur, ex eo patet, quia paſſim & docti, & indocti reddunt rationem minùs communium ex magis communibus, quòd ex conſuetudine ratiocinandi tum Philoſophorum, tum etiam vulgi perſpicuum eſt. Quò enim prædicata communiora ſunt, eò ſæpius in illa incidimus, eorumque nomina uſurpamus. Sed hoc intereſt inter Philoſophos, & nõ philoſophos, quòd Philoſophi (ſi modò verè philoſophentur) intelligunt auditis his nominibus naturas vniuerſales, ut diſtinctas à particularibus; cæteri verò ſola particularia, quaſi nomine animalis nihil aliud immediatè ſignificetur, quàm ſingula animalia, & nomine hominis ſinguli homines. Neque enim abſtrahit uulgus naturas communes à particularibus, quemadmodum neque ij Philoſophi, qui Nominales appellantur, ſed ea ratione diſtinguunt nomina uniuerſaliora à minùs uniuerſalibus, quòd uniuerſaliora ſignificent immediatè omnia ſingularia, quæ ſignificantur nominibus omnium minùs uniuerſalium, ut nomen animalis non ſolùm omnes homines particulares, ſed etiam omnes equos, boues, & cætera animalium indiuidua.

Ad uniuerſaliora concipienda eſſe nos magis aſſuetos.

Quid Philoſophi, & Philoſophiæ ignari concipiant auditis nominibus cõmunibus.

Alio quoque modo dici poteſt, vniuerſaliora, poſtquam eorum notiam aſſecuti ſumus, notiora nobis eſſe, quàm minùs vniuerſalia, nempe quoad affirmationem de rebus propoſitis. Cùm enim à ſuperioribus ad inferiora non reciprocetur eſſendi conſequentia (neque enim vt ex ſpecie propoſita colligitur genus, ſic viciſſim ex genere colligitur ſpecies) ſæpiſſime fit, vt affirmemus ſuperiora de pleriſque rebus, de quibus non continuò inferiora affirmare poſſumus. id quod nõ ſolùm ex dictis perſpicuum eſt, ſed etiam hac ratione patet. Nam cùm omnia accidentia propria inferiorum ſint etiam propria ſuperiorum, non autem vice verſa, quo pacto riſus, qui ſoli homini accidit, in ſolo etiam animali cernitur, ſenſus autem, qui ſoli animali conuenit, non in ſolo homine reperitur (ſumimus enim hoc loco proprium pro eo, quod ſoli conuenit) hinc fit, ut ex quocunque accidente colligimus naturam inferiorem, ex eodem intrepidè colligamus ſuperiorem, quam nouimus; non contrà, ex quo ſuperiorem, continuò inferiorem. Ita fit, vt certiores ſimus de re propoſita, quòd ſit ens, quàm quòd ſubſtantia, aut accidens determinatè; quòd ſubſtantia, quàm quòd corpus; quòd corpus, quàm quòd animatus capax; & ita deorſum verſus. Atque his duobus modis ſæpe dicunt Philoſophi, vniuerſaliora eſſe nobis notiora.

Quo alio modo uniuerſaliora notiora nobis ſint.

Quæ accidentia propria ſunt inferiorum, ſuperiorum quoque eſſe propria, non contra.

Verùm hęc concluſio obiter propoſita ſit, cùm ſupponat comparatam iam à nobis eſſe cognitionem ſuperiorum, nosque directò in hac quæ-

stione loquamur de ordine, quo primùm cognitionem rerum vniuersalium acquirimus.

Conclusio 4. Quarta conclusio hæc esto; Simpliciter, & absolutè faciliora cognitu nobis sunt minùs vniuersalia. Hæc conclusio ex eo patet, quia vnaquæque res facilior cognitu nobis est cognitione confusa, quàm distincta, vt suprà diximus; confusa autem cognitione, simpliciter, & absolutè faci- Sectio. 2.
liora nobis sunt cognitu minùs vniuersalia, cùm ea positis ijs omnibus, quæ ad cognitionem requiruntur, & remotis impedimentis facilius percipiamus, vt patet ex prima cõclusione. Semper.n. hę particulę more Philosophorũ intelliguntur in disciplinis, cùm simpliciter, & absolutè de re proposita est sermo. Atque hac de causa credendũ est, Arist. hoc loco simpliciter, & absolutè dixisse, maximè vniuersalia esse cognitu difficillima.

Argumenta tria contra quartam conclusionem, & responsio quorundam ad primum. SECTIO VII.

Primum argumentũ contra quartam conclusionẽ. SED contra hanc conclusionem, locumque citatum tria potissimùm occurrunt argumenta. Primum est, quòd Aristoteles initio Physicorum simpliciter, & absolutè dixerit, vniuersaliora esse nobis notiora, idque non leuibus argumentis confirmauerit.

2 Alterum, quòd docuerit eodem loco, & alijs plerisque, non eadem esse nobis nota, & simpliciter, siue natura nota, seu (quod inde sequitur) non eadem esse notiora nobis, & natura notiora, cùm interim cõstet minùs vniuersalia, vt sunt perfectiora, ita quoque esse natura notiora. nec enim legendum est in loco citato, Naturæ, vt quidam vertunt, sed Natura. Cùm ergo simpliciter, & absolutè dicendum sit, ea, quæ sunt minùs vniuersalia, esse notiora natura; satis apertum relinquitur, vniuersaliora simpliciter, & absolutè esse nobis notiora. Vt 1. post. c. 2. tex. 5. & 1. Eth. c. 4.

3 Tertium est, quòd prima, & vniuersalissima principia (hoc est, quæ ex maximè vniuersalibus attributis constant) sint simpliciter, & absolutè nobis notissima: iccirco enim eorum cognitio antecedit omnem demonstrationem, vt Arist. docet priori libro de Posteriori resolutione cap. 2. qua de causa, vt multi eliciunt ex ijs, quæ dicuntur initio secundi libri huius operis, idem auctor censet, esse ea ueluti ostia domorum, quæ ab omnibus cernuntur, & per quæ necesse est transeat quisquis ad interiora penetrare velit. tex. 5. D. Thom. Auerr. Alb. Mag. Ianduns q. 2. & alij.

Non idẽ esse simpliciter notius, quod cognitu facilius. Adhæc omnia, si nihil aliud obstaret, breuissimè responderi posset, aliud esse asserere, vniuersaliora esse nobis simpliciter, & absolutè notiora, idque probari propositis argumentis; aliud, cognitu faciliora, quod quarta conclusione refutatum est. Multa enim difficilè cognoscimus, quæ tamen postquàm didicimus, notiora nobis sunt, quàm quæ faciliùs nouimus, vt patet in cognitione causarum, quas longa inuestigatione quæsiui-

quæsiuimus. Nã etsi faciliùs effecta, quàm causas nouimus; postquam tamen causarũ cognitionẽ assecuti sumus, notiores nobis sunt causæ, quàm effecta, cùm effecta per causas demõstremus. Sed obstat, quòd Aristoteles in locis citatis non solùm ait, vniuersaliora esse nobis notiora, sed etiam priùs nota: ex quibus verbis perspicuum est, illum sensisse, vniuersaliora esse nobis nõ modò notiora, sed etiã cognitu faciliora. quæ enim priùs cognoscere possumus, ea nobis faciliora cognitu iudicanda sunt.

Responsio quorundam. Sunt, qui ad primum argumentum respondeant, Aristotelem initio Physicorum agere de vniuersalibus in prædicando, hoc autem loco de vniuersalibus in causando, atque vtrunque verum esse, & quòd vniuersaliora prædicata sint nobis notiora, & quòd causæ maximè vniuersales sint nobis cognitu difficillimæ. Verùm hæc responsio, quæ conclusionẽ Refutatio. propositã labefactaret, si vitio careret, ex ijs, quæ dicta sunt, facilè refutari potest. Primùm, quia nomine vniuersalium simpliciter, & absolutè intelliguntur vniuersalia in prædicando, non in causando, vt initio quæstionis diximus. Deinde, quia id ipsum, quod hic ait Aristoteles, ex ijs, quæ alijs plerisque locis asserit, planè concluditur de vniuersalibus in prædicando, vt patet ex ijs, quæ ad primæ conclusionis confirmationem adducta sunt.

Quidam recentiores. Aliorum responsio. Non desunt, qui velint Aristotelem vtroque loco intelligendum esse de Vniuersalibus in prædicando, quatenus sunt tota vniuersalia; atque initio Physicorum docuisse, Vniuersaliora, vt tota vniuersalia sunt, esse notiora nobis cognitione confusa; hoc autem loco, esse minùs nota nobis cognitione distincta; quorum vtrunq; verissimum est. Faciliùs enim nouimus animal, vt cõfusè cõplectitur omnes species animalium, quàm vt distinctè, atque ita res habet in cæteris. Sed horum sententia nullo Refutatio. negotio refellitur. Nam, vt priorem locum mittamus, illud luce clarius est, Aristotelem in hoc capite non agere de distincta cognitione vniuersalium, quatenus tota vniuersalia sunt, cùm disertis verbis neget, Sapientis esse scire omnia singulatim, siue speciatim, quod tamen necesse foret, si ad eum pertineret distincta cognitio maximè vniuersalium, quatenus tota vniuersalia sunt. Accedit, quòd maximè vniuersalium cognitio, non ideo dicitur hoc loco difficillima, quia difficillimum sit partes omnes subiectas eorum percurrere (tametsi verissimum id sit) sed quia sunt à sensibus remotissima; quod haud dubiè de ipsa natura maximè vniuersalium in se spectata intelligitur, non vt est in suis partibus subiectis: neque enim ea hoc pacto est à sensibus remotissima. Necessariò igitur intelligendus est locus de naturis rerum vniuersalium in se spectatis, seu vt sunt tota quædam essentialia, quo pacto in hac quæstione de vniuersalium cognitione disserendum diximus.

Sect. 4. D. Thomas hoc loco alia distinctione vtitur. Ait enim uniuersaliora, quoad simplicem quidem apprehensionem, esse notiora nobis, idque doceri initio Physicorum: at verò quoad causarũ, & proprietatum inuestigationem

Cur non placeat distinctio.

stigationem esse cognitu difficiliora, quod ait significari hoc loco. Sed neque ista videntur bene cohærere. Nam si magis vniuersalia sunt faciliora cognitu, quoad eam simplicem apprehensionem, qua eorum natura concipitur; ergo & quoad causarum, & proprietatum inuestigationem. Nam cuius natura faciliùs concipitur, eius quoque causę, & proprietates faciliùs inuestigantur. Si uerò causæ,& proprietates magis uniuersalium difficiliùs cognoscuntur; ergo & naturæ; præsertim cùm cognitio naturæ cuiusque rei ex proprietatibus colligi soleat. Quòd si quis respondeat, D. Thomam nomine simplicis apprehensionis non intellexisse apprehensionem naturæ rei, sed rudem quendam eius conceptum, quem uel idiotæ habent (quis enim est, qui non utcumque concipiat maximè uniuersalia, cùm de ijs sermo incidit?) faciet ille quidem, ut magis uniuersalia quoad simplicem apprehensionem notiora nobis esse concedamus, quàm quoad ipsam ueram, & intimam naturæ notionem: sed tamen non efficiet, ut admittamus esse illa eo pacto cognitu faciliora, quàm minus uniuersalia. Nam cùm facilius sit pauciora, quàm plura intelligere; Vulgus autem ut intelligat significationem nominum magis uniuersalium, plura necessariò intelligere debeat, quàm ut teneat significationem minùs uniuersalium; planè concluditur, simplici etiam ipsa, siue rudi nominum significatione spectata, faciliora nobis cognitu esse minùs uniuersalia, quàm magis uniuersalia.

Occurritur interpretationi sententiæ D. Thomæ.

Aliorum responsio.

Alij denique uolunt, Aristotelem intelligendum esse initio Physicorũ de uniuersalioribus, quatenus de suis particularibus dicuntur, quo pacto illa notiora nobis esse dicunt, quàm minùs uniuersalia, cùm in pluribus reperiantur; hoc autem loco de uniuersalioribus, quatenus abstracta sunt, & præcisa à suis particularibus, qua ratione fatentur nemini dubium esse, quin difficiliora sint cognitu, cùm à pluribus abstrahantur.

Plerique recentiores.

Refutatio.

Verùm nec responsio hæc satisfacit. Primùm, quia Physicus, & Metaphysicus agunt de rebus absolutè sumptis, non quatenus de particularibus dicuntur, siue in eis insunt, aut quatenus ab illis abstrahuntur; nisi forsitan secundaria consideratione, quo pacto non est credendum loqui Aristotelem de cognitione vniuersaliũ in ijs locis. Deinde, quia si apud eos idem est, naturas communes cõsiderari, ut dicuntur de suis particularibus, atque absolutè spectari, prętèrquàm quòd locutio impropria est, eandem considerationẽ utroque loco intelligere debuerant; quæ tamen falsa erit, si priori loco accommodetur. Neque enim absoluta consideratio magis uniuersalium facilior est, quemadmodum nec prior, ut patet ex prima cõclusione, adiuncta quarta. Postremò, quia nunquam naturę communes absolutè considerantur, nisi cùm abstrahuntur à particularibus. nam si animal exempli causa consideretur ut hoc animal, aut ut rationale animal, aliaue adiuncta differentia; iam non absolutè considerabitur, sed contractè; eodemque modo res habet in cæteris. Quare si magis uniuersalia difficiliùs abstrahuntur, ut ipsi etiam fatentur, difficiliùs quoque

quoque absoluta consideratione cognoscentur. Quo fit, ut non solùm Aristoteli, sed sibi etiam eiusmodi explicatione repugnent.

Solutio argumentorum, quæ contra quartam conclusionem proposita sunt. SECT. VIII.

Duplex in uero sensu expositio Aristotelis.

DVOBVS igitur modis ex ijs, quæ dicta sunt, intelligi potest, qua ratione Arist. initio Physicorum dixerit, uniuersaliora esse nobis cognitu faciliora, salua, ac inconcussa conclusione nostra, seu potiùs Aristotelica: uno, quoad usum specierum, quas iam comparauimus iuxta præscriptum tertiæ conclusionis: altero, iuxta ordinem doctrinæ auscultatoriæ, de qua eo loco sermo est. Quod ut intelligas aduerte, duplicem esse ordinem in disciplinis; unum inuentionis, quem artium inuẽtores sequuntur, incipientes ab ijs, quæ sunt sensibus propinquiora, & magis familiaria; altero auscultationis, siue accuratæ doctrinæ, quæ cùm tradatur à prĕceptore, ut ab eo, qui iam omnia, quę docet, perfectè assecutus est, sem per procedit ab ijs, à quibus cętera pendent, ut ex principijs, & causis demonstret effecta. Ita fit, ut ordine inuentionis procedatur à compositis ad simplicia, & à minùs vniuersalibus ad magis vniuersalia, qui modi procedendi dicuntur resolutionis, & collectionis; contrà verò ordine auscultationis, perfectęque doctrinę à simplicibus ad composita, & à magis vniuersalibus ad minùs vniuersalia, quos procedendi modos vocant compositionis, & diuisionis, accepto proprijssimè diuisionis nomine, quo pacto sola diuisio totius vniuersalis, diuisio appellatur: de qua re,

Duplex ordo in disciplinis.

Cap. 39.

fusiùs egimus septimo libro Dialecticarum Institutionum. Aristoteles igitur cùm initio librorum de Physica auscultatione tradat ordinem procedendi auscultatorium, accuratæque doctrinæ, sapienter docet progrediendum esse à principijs ad ea, quę ex principijs pendent, & à magis vniuersalibus ad minùs vniuersalia, tanquam ab ijs, quæ iuxta eum procedendi modum sunt priùs nota nobis. Verùm quia totus ordo auscultatorię doctrinę posterior est ordine inuentionis (inde enim incipit accurata præceptoris doctrina, vbi eius inuentio desijt) firma adhuc stat nostra conclusio, qua asseruimus, minùs vniuersalia simpliciter, & absolutè esse nobis notiora, siue priùs nota. intelligenda est enim iuxta ordinem inuentionis, vt patet ex ijs, quæ in tota quæstione dicta sunt: difficultas autem, & facilitas cognitionis penes inuentionem simpliciter, & absolutè spectanda est, cùm inuẽtio auscultationem origine prĕcedat. Itaque Aristoteles initio Physicorum, quia de peculiari modo procedendi auscultatorię doctrinę loquebatur, non simpliciter, sed secundum materiam subiectam, ut dici solet, intelligendus est: hoc autem loco, cùm de certo procedendi modo non agat, simpliciter, & absolutè intelligi debet. Atque hunc sensum forsitan innuit D. Thomas, cùm dixit minùs vniuer-

De quo ordine intelligenda sit proposita cõclusio.

Exponitur D. Thomæ sententia.

vniuersalia esse notiora nobis quoad proprietatum, & causarum inuestigationem, quę haud dubiè ad inuentionem essentię rei pertinet; minùs autem nota quoad simplicem apprehensionem; si nomine simplicis apprehensionis intellexit puram, & distinctam essentię cognitionem; vt simplicitas non excludat complexionem conceptus, sed adiunctionem cuiusuis accidentarij attributi.

Occurritur obiectioni.

Si quis autem obijciat, cùm ordo ascultatorius seruatur, oportere procedere à superioribus distinctè cognitis ad inferiora distinctè cognoscenda, alioqui nõ esset is ordo accuratæ disciplinæ; Aristotelem autem planè docere in loco citato, procedendũ esse à magis uniuersalibus confusè cognitis, vt patet ex similitudine totius tum sensibilis, tum definibilis, & ex modo cognoscendi puerorũ, quibus argumẽtis eam conclusionẽ confirmat; ergo non propterea illum dixisse, progrediendum esse à magis uniuersalibus, quia sint notiora ordine auscultationis: occurrendum est, utrunque verum esse, & ab Aristotele assertum. Nam quòd procedendum sit eo doctrinæ ordine ab uniuersalioribus distinctè cognitis ad minùs vniuersalia distinctè intelligenda; & uerum est sumptis uniuersalioribus, ut sunt tota essentialia; & ab Arist. proximè traditum erat, cùm dixit, à principijs ad ea, quæ ex principijs pendent, procedendum esse: tunc enim vniuersaliora distinctè cognoscuntur, cùm eorum intrinseca principia, si illa habent, percipiuntur; ut patet exijs, quæ suprà diximus. Quod item procedendum sit ab uniuersalioribus confusè cognitis ad eadem distinctè cognoscenda, & uerum est sumptis uniuersalibus, vt sunt tota quædam uniuersalia; & ab Aristot. perspicuè dicitur, & confirmatur, ut obiectio concludit. Qua in re ingeniosè docuit Arist. ad duplicem cognitionem distinctam procedere eum, qui ab uniuersalioribus ad minùs uniuersalia descendit; ad distinctam inferiorum, quatenus sunt tota essentialia; & ad distinctam ipsorum superiorũ, quatenus sunt tota uniuersalia; simulque sapienter explicauit, quot modis à notioribus nobis procedamus, cùm auscultatorium, accuratumq; ordinem sequimur.

Exponitur locus Aristotelis ex proœmio Physicorum.

Sect. 1.

Qui ab vniuersalioribus progreditur, duplicem cognitionem distinctam esse qui.

Ad secundum argumentum ut respondeamus, animaduertendum est, duobus modis aliquid dici natura notius, quemadmodum & prius natura. Vno, generationis ordine; altero, perfectionis, siue intentionis. Priora, & notiora natura ordine generationis ea sunt, quæ ab alijs supponuntur, & à quibus alia pendent, quo pacto initia, & partes priores, & notiores sunt toto (hac enim ratione dici solet, Naturã progredi ab imperfectioribus ad perfectiora) & causæ item suis effectis. Priora, & notiora naturà ordine perfectionis, siue intentionis sunt ea, quæ magis intenduntur à natura; quo pacto perfectiora sunt priora, & notiora minùs perfectis, & fines ijs, quæ suapte natura diriguntur in finem. Qua ratione effecta dici possunt priora, & notiora non solum suis causis materialibus, & formalibus, ut totum uiuens anima, & corpore; sed etiam efficien-

Dupliciter aliquid dici notius, & prius natura.

efficientibus instrumentarijs, quo pacto scriptura est prior, ac notior stylo, quo scribitur, & species intelligibilis sensibili, à qua vt instrumento gignitur, vt est multorum grauium Auctorum sententia. Atque hoc pacto intelleximus id, quod citato Institutionum Dialecticarum loco diximus, eum, qui ab effectis ad causas progreditur, ordinem perfectionis, siue intentionis sequi.

Locus Aristotelis eiusdem proœmij explicatur.

Hinc patet solutio argumenti. Nam cùm Arist. docet, non eadem esse nobis, & natura notiora (quod ordine accuratæ disciplinæ intelligendum diximus) non est id exponendum de notioribus natura ordine generationis, siquidem vniuersaliora, vt sunt hoc pacto natura priora, ita etiam sunt natura notiora; sed ordine perfectionis, & intentionis. Etenim minùs vniuersalia quemadmodum perfectiora sunt, vt quæ vniuersaliora continent, & aliquid amplius perfectionis; ita sunt magis intenta à natura.

Fusior eiusdẽ loci expositio.

Verùm pro explicatione citati loci aduerte, si absolutè loquendũ est, non esse verum vniuersè id, quod Arist. ait, non eadem esse nobis, & natura notiora, etiam modo exposito. Plerçque enim causæ sunt notiores natura ordine perfectionis, quàm effecta, vt qualitates sensibiles, quàm species, quas in sensus nostros imprimunt; & tamen eædem sunt nobis notiores accuratæ doctrinæ ordine, vt perspicuum est. Quod etsi multos malè vexat, atque eò adducit, vt credant Arist. non vti hoc loco vniuersali propositione, sed particulari; dicendum est tamen propositionẽ esse vniuersalem, alioqui non esset ad rem: cæterum non esse vniuersalẽ absolutè, sed tantùm in materia subiecta, hoc est in magis, & minùs vniuersalibus, de quorum comparatione ibi agitur.

Cur maximè uniuersalia principia dicantur omnium notissima.

Ad tertium dicendum est, prima, & maximè vniuersalia illa principia, Quodlibet est, aut non est; Impossibile est idem simul esse, & non esse; nõ ideò dici omnium notissima, quia ordine inuentionis, de quo nobis fermo est, sint cognitu faciliora ijs omnibus, quæ sub illis directò continentur, quale est hoc, Socrates aut ambulat, aut non ambulat, Impossibile est Socratem ambulare, & nõ ambulare, cùm illa ex his, & alijs similibus procedente ætate à nobis colligantur: sed dici omnium notissima, quia continent notissimã veritatẽ, & in quam amplectendam magis inclinat intellectus, quàm in veritatẽ aliorũ omniũ, quę sub eis non continentur, qualia sunt, Totum esse maius sua parte, Ex nihilo nihil gigni, & similia. vnde fit, vt nihil absurdius nos colligere posse putemus cõtra eos, qui veri quicquam negant, quàm si ex eorũ negatione ostẽdamus effici aliquid, quod primis illis duobus principijs repugnet. Quod autem Arist. docet, eorum cognitionem antecedere omnem demonstrationem, non ita intelligendum est, quasi illa, quatenus communissimis illis verbis concipiuntur, nota esse debeant ante omnẽ demonstrationem; sed quia priùs cognita esse debent, quatenus constant verbis ijs, quæ ad propositam demonstrationem conficiendam assumuntur: vt si demonstrandum sit, ho-

Quomodo eorum cognitio omnem demonstrationẽ antecedat.

minem esse disciplinæ capacem, ex eo, quia sit animal rationale, necesse est antè nosse hominem aut esse animal rationale, aut non esse; item, non posse simul esse animal rationale, & non esse; eodemque modo res habet in propositione, & conclusione; alioqui, neque quid sumatur ad demonstrandum, neque quid demonstrandum sit, certò intelligetur. Atque hac de causa ait Arist. 1. Poster. cap. 8. principiũ illud, Necesse esse text. 26.
vt quidlibet aut sit, aut non sit, seu vt ipse accommodatè ad Logicam scribit, In quacunque re affirmationem aut negationem veram esse, non assumi in demonstratione ducente ad incommodum sub his generalibus verbis, sed quatenus ad id genus, in quo demonstratio facienda est, traducitur. Eademque ratione dici solet, prima hæc principia ingredi omnem demonstrationem, aut formaliter, aut virtute, hoc est, aut per se ipsa, aut per ea, quæ illis sunt directò, & essentialiter supposita. Quanquã hoc ea etiam ratione dictum esse intelligi potest, quia veritas cæterorum omnium pronunciatorum veritati horum, tanquam omnium suapte natura notissimę innititur & in eam resoluitur demonstratione ducente ad impossibile: ex quo tamen non colligitur, esse ea priùs nota nobis inuentionis ordine, sed tantũ accuratæ disciplinæ. Videntur tamen hæc duo principia priùs inueniri per ea, quæ sub illis directò continentur, quàm reliqua omnia principia; eo quòd intellectus, quemadmodum diximus, propensior est vt illis assentiatur, quàm cæterorum vlli.

Quomodo ingrediantur omnem demonstrationem.

AN SINGVLARIA FACILIVS A NOBIS, quàm vniuersalia intelligantur.

QVÆST. III.

Quòd singularia sensibilia non solùm non videantur faciliùs intelligi à nobis, sed ne intelligi quidem. SECT. I.

DISPVTATIONEM hanc non solùm propter rerũ affinitatẽ, sed etiã vt ea, quæ superiori quæstione dicta sunt, planiora fiant, adiungendam putauimus. In qua illud primùm occurrit, singularia sensibilia (hęc enim sunt de quibus præcipuè dubitant Philosophi) non solùm non faciliùs intelligi à nobis, sed ne intelligi quidem.

1 Primùm, quia quo pacto Aristoteles 1. Physi- 1. Phys. tex. 49. & 5. Met. tex. 16.
corum c. 5. & quinto huius operis c. 11. ait vniuersalia esse notiora ratione, eodẽ asserit singularia esse notiora sensu; non ideo autẽ docet vniuersalia esse notiora ratione, quasi credat ea sensu etiã cognosci (est enim id planè falsum, & contra eius sententiã) igitur non ea ratione ait singularia esse notiora sensu, quasi existimet, illa intellectu etiam cognosci.

Deinde,

Deinde, quia priori loco cùm reddit rationem eorum, quæ dixerat, 2
ita scribit [Ratio enim ipsius vniuersalis est; sensus autem, singularis,] quasi dicat; Obiectum enim rationis, siue intellectus, vniuersale est; sensus autem, singulare. Vnde iam licet hunc in modum argumentari; Vt vniuersale est obiectum intellectus, ita singulare est obiectum sensus; at sensus non percipit uniuersale; ergo nec intellectus singulare: vel sic; Vt se habet intellectus ad uniuersalia, ita sensus ad singularia; ergo à commutata proportione, quo pacto se habet ad vniuersalia sensus, eodẽ se habet ad singularia intellectus; atqui sensus non percipit vniuersalia; ergo nec intellectus singularia.

Tertiò, quia inter potentiam, & obiectum debet esse proportio: hac 3
enim de causa non quæuis potentia quoduis obiectum attingit: cùm igitur intellectus sit omnino immaterialis, vt qui nullam materiam siue sensibilem, siue intelligibilem includit; singularia autem sensibilia sint omnino materialia, vt perspicuum est; efficitur, vt ea ab intellectu non percipiantur. Alia ratio est de vniuersalibus, quæ ea ex parte numerari possunt inter immaterialia, quòd loco, & tempori subiecta non sint.

Quartò, quia id nequaquam intellectu percipitur, quod est in causa, 4
vt vniuersalia ipsa non intelligantur, iuxta illud commune proloquium, Illud est magis tale, propter quod vnumquodque tale est: at singularia sensibilia sunt in causa, vt vniuersalia, quandiu ab eis abstracta non sunt, non intelligantur (sunt enim eo pacto vniuersalia intelligibilia potestate tantùm, non actu, vt Arist. ait tertio de Anima cap. 4.) non percipiuntur tex. 16.
ergo singularia intellectu. Nec occurras, ea tũ percipi posse, cùm abstrahentur à materia singulari, quemadmodum de vniuersalibus dicitur. Est enim luce clarius, singularia sensibilia à singulari materia nulla ratione abstrahi posse.

Quintò, quia si singularia sensibilia intelligerentur à nobis, non esset 5
cur sensibus indigeremus, quemadmodum illis non indigent substantiæ separatæ: cùm igitur sensus natura nobis tributi sint; non videtur dubitandũ ea ratione esse datos, vt perciperemus singularia sensibilia, quæ alioqui non cognosceremus.

Sextò, quia si intelligeremus singularia sensibilia, non nobis esset opus 6
intellectu agente, qui ppe cùm ea ratione sola dicant Philosophi intellectum agentem esse necessarium, vt abstrahat species rerum vniuersalium à phantasmatibus. Nam si à nobis singularia sensibilia intelligi possent, quid iam opus esset agente intellectu ad huiusmodi species à phantasmatibus abstrahendas? Ipse enim intellectus possibilis, cuius solius est intelligendi munus, abstrahere posset species uniuersalium ab speciebus singularium, quas in se haberet. At Aristotelem ea de causa, quam di- tex. 18.
ximus, induxisse intellectum agentem ex tertio de anima cap. 5. perspicuum est, ubi ea ratione censet illum esse necessarium, ut naturas rerum, quæ in singularibus sunt potentia intelligibiles, faciat actu intelligibiles,

ideſt, earum ſpecies, per quas intelligi poſſint, in intellectum poſſibilem imprimat.

Septimò, quia non alia ratione colligit Ariſt. eodem libro, opus eſſe uno quodam ſenſu communi, qui obiecta omnia externorum ſenſuum percipiat, niſi quia illa ſunt ſenſibilia (ut ipſe planè ait) nec omnia ab vllo ex quinque ſenſibus externis percipi poſſunt. Quòd ſi intellectus noſter ſenſibilia percipere poſſet, nihil profectò ea ratio concluderet. Ita videtur perſpicuum, non intelligi à nobis ſingularia ſenſibilia, niſi fortè per accidens, hoc eſt, quatenus in vniuerſalibus quodammodo continentur; quo etiam pacto, & forſitan ueriùs, uniuerſalia dici poſſent percipi ſenſibus, quòd actu, ac propriè contineantur in ſingularibus; ut hac ratione ſit intelligendum id, quod primo loco citatum eſt ex Ariſtotele, Vniuerſalia eſſe notiora intellectu; ſingularia autem, ſenſu. 3. de Anima cap. 2. uel 2. lib. tex. 145.

Singularia non per accidens ſolùm, & ut in uniuerſalibus continentur, ſed per ſe etiam percipi à nobis ipſa potentia intellectiua.

SECTIO SECVNDA.

Totius quæſtionis ſumma.

VT igitur id, quod præcipuè quæritur, totaque materia hæc intelligatur, quatuor à nobis explicanda ſunt. Primùm, ſingularia uerè, ac per ſe à nobis intelligi. Deinde, id fieri per proprios eorum conceptus. Tertio loco, nõ dari in intellectu proprias eorum ſpecies intelligibiles. Poſtremo, id nõ obſtare quo minùs ſingularia faciliùs à nobis percipiantur per intellectum, quàm vniuerſalia.

Quòd igitur ſingularia verè, ac per ſe à nobis intelligantur, nec ea ratione duntaxat, qua in vniuerſalibus continentur, his rationibus oſtenditur.

Oſtenditur concluſio ex ipſa ſingularium natura.

Primùm, quia ſingularia ipſa, ſiue ſenſibilia ſint, ſiue intelligibilia, apta ſunt vt per ſe intelligantur, alioqui non intelligerentur per ſe à Deo Optimo Maximo, cæterisque ſubſtantijs ſeparatis. In nobis autem, etſi aliquid impedit, quominùs eorum aliqua poſſimus quidditatiuè cognoſcere, vt patebit libro ſequenti, nihil tamen impedit, quominùs omnia intelligamus eſse. Omnia enim per diſcurſum cognoſci poſſunt, ſaltem ex effectis, cùm hoc pacto Deum quoque ipſum, qui maximè ſingularis eſt, intelligamus.

Ex obiecto intellectꝰ noſtri.

Secundò, quia intellectus noſter fertur per ſe in ens; quare in omne, quod ſub ente continetur. Nec reſpondeas, conſequentiam hanc eſse vitioſam, quòd ſæpenumero perfectio rei obiectæ ſit in cauſa, vt quanquam illa cõtineatur ſub obiecto, nõ percipiatur tamen à potentia; quo pacto lux ſolis non poteſt à nobis directò cerni. Reſponſio enim non habet in hac re locum, cùm non loquamur de perfecta cognitione ſingularium, quam negamus de quibuſdam in hac uita haberi poſse; ſed de

de cognitione an eſt, quam non impedit maior perfectio rei. Accedit, quòd rationes, ob quas ſingularia quædam videri poſsunt non percipi à nobis, niſi per accidens, & in ſuis vniuerſalibus, non deſumuntur ex eorum perfectione, ſed potiùs ex imperfectione, ſiue ut ita dicam maiori materialitate, vt patet ex ijs, quæ paulò antè dicta ſunt. Sectione 1.

Ex impoſitione nominũ.

Tertiò, quia ſi intellectus noſter non intelligeret ſingularia per ſe, nõ illis imponeret propria, & diſtincta nomina; hoc enim non pertinet ad ſenſum ſed ad intellectum.

Ex vniuerſalium abſtractione.

Quartò, quia vniuerſalia, vt vniuerſalia ſunt, non intelliguntur à nobis, niſi per abſtractionem à ſingularibus: quo autem pacto poteſt intellectus abſtrahere vnum ab altero, niſi id cognoſcat, à quo alterum abſtrahit, & quaſi ſeparat, nec tantùm id intelligat, quatenus eſt idem cum illo, ſed quatenus diſtinctum, & propria ratione circunſcriptum? Atq; hoc argumentum euidentius eſt in ſpeciebus infimis, quàm in generibus; tametſi eandem vim habet in vtriſque, cùm genera mediatè abſtrahantur ab indiuiduis.

Ex ſecunda intellectus operatione.

Quintò ex ſecunda operatione intellectus, quę apud Ariſt. dicitur cõpoſitio, & diuiſio, ſiue affirmatio, & negatio unius de altero. Affirmamus enim paſſim, & negamus pleraque de rebus ſingularibus, nec id temerè facimus; nemo autẽ ſine temeritate affirmat vnum de altero, niſi vtrunque cognoſcat: quanquam ne temere quidem alterum de altero affirmare, aut negare poſsumus, niſi ambo cognoſcamus, quatenus inter ſe diſtincta ſunt; alioqui non crederemus nos affirmare, aut negare alterũ de altero, ſed idem de eodem, quod eſt contra hypotheſim.

Ex inductione, & ſyllogiſmo expoſitorio.

Sextò, ex quibuſdam argumentationum generibus, quæ ad tertiam intellectus operationem pertinent, veluti ex ijs inductionibus, & ſyllogiſmis expoſitorijs, quæ ex ſingularibus colligunt vniuerſalia. Nam cùm vnaquæque argumentatio ſit vnus quidam diſcurſus, ac motus; neceſſariò efficitur, ut diſcurrens, ſiue quod mouetur, ſit vnum quiddam, non duo: ſenſus autem non poteſt ex ſingularibus ad vniuerſalia diſcurrere, cùm vniuerſalia cognoſcere non poſſit; ergo id facit intellectus, ac proinde intelligit ſingularia.

Ex iudicandi ratione.

Septimò, ex ipſa iudicandi ratione, quæ ſecundam, & tertiam operationem intellectus complectitur. Cùm enim intellectus aliquid affirmat, aut negat, nihil aliud, quàm iudicium fert de connexione prædicati cum ſubiecto. Eodemque modo cùm ſpecie quauis, ſiue conſequentiæ, ſiue argumentationis vtitur, nihil aliud iudicat, quàm de connexione conſequentis cum antecedente. Cùm igitur iudex ea cognoſcere debeat neceſſariò, de quibus fert iudicium; ſæpe autem intellectus affirmet aliquid, aut neget de ſingularibus, & ex ſingularibus aliquid concludat; neceſſariò efficitur, vt intellectus intelligat ſingularia. Atque hac ratione vtitur Ariſt. 3. lib. de Anima cap. 2. vt probet dandum eſſe neceſſariò ſenſum cõmunem, vt de differentia ſenſibilium ad diuerſos ſenſus pertinentium

Hac ratione utuntur Themiſt. Philop. Auer. Alber. D. Thom. & omnes penè inexplicatione tex. 9. lib. 3. de Anima.

Vel lib. 2. tex. 145. & 146.

tinentium iudicet, quòd nullus ex quinque particularibus id facere possit.

Quærundam responsio.

Quòd si quis occurrat: Vt intellectus ferat iudicium de connexione prædicati cum subiecto singulari, & consequentis cum antecedente ex vna, aut pluribus singularibus propositionibus constituto, satis esse, si & subiectum singulare, & singularem propositionem confusè cognoscat; is primùm contradicentia admittet, videlicet propositionem externam singularem non esse singularem. Nam si intellectus non concipit rem singularem determinatè, iam mentalis propositio singularis non est. Quare cùm ea, quæ sunt in voce, & scripto signa sint eorum, quæ sunt in mente, non erit etiam singularis externa propositio. Potiùs igitur dicendum est, quemadmodum externa propositio singularis subiecto singulari constat, ita ab intellectu rem singularem percipi. Deinde concedet, posse consequens distinctè percipi, cuius antecedens confusè intelligatur, quod est absurdissimum.

Refutatio.

Aliorum responsio.

Sunt, qui hoc pacto existiment, se vim propositæ rationis effugere. Dicunt, non intellectum, sed hominem ipsum esse eum, qui iudicat de huiusmodi connexionibus, & omnino de conuenientia, & discrimine singularium, & vniuersalium; & rectè quidem hactenus. Deinde addunt, optimè, illum id posse facere per duas potentias, quòd per cogitatiuam cognoscat singularia, per intellectum vniuersalia. Sed quo pacto eorum responsio eludenda sit, ipse Arist. docet loco citato [Fieri, inquit, non potest, vt separatis discernatur, dulce diuersum esse ab albo; sed vni cuipiam ambo nota esse oportet: illo enim modo perspicuum esset, illa inter se differre, etiam si alterum ego, alterum tu sentires.] Præterea, aliud est, quòd per cogitatiuam cognoscantur singularia, & per intellectum vniuersalia, aliud, quòd homo per alteram huiusmodi potentiarum de eorum discrimine, & conuenientia iudicet. Quæro enim per vtram earum potentiarum fiat eiusmodi iudicium. neque enim iudicium de duobus est duplex actus, sed unus, neque item potentia iudicare potest de ijs, quæ non nouit. Aut igitur huiusmodi iudicium pertinebit ad cogitatiuam, aut ad intellectum. Si ad cogitatiuam; igitur sensitiua potentia, qualis est cogitatiua, percipit vniuersalia, quod omnes negant: si ad intellectum, iam intellectus per se percipit singularia, quod volumus. Ita patet, nihil esse ad rem dicere hominẽ ipsum esse eum, qui iudicat, cùm nulla potentia, siue facultas dari possit, per quam huiusmodi iudicium ferat, si intellectus singularia non percipit, non solùm confusè, & per accidens, sed etiam quatenus ab vniuersalibus distinguuntur.

In his videtur esse Capre. 1. sentẽt. d. 35. q. 2. concluſ. 4. Planè autẽ id asserit Ant. Mirand. lib. 32. de singul. certam. Sectio 7. 3 lib. de Anima cap. 2. uel lib. 2. tex. 145. & 146.

Iudicium ab una tantùm potentia posse fieri.

Ex artium & virtutum actibus.

Eadem conclusio probari potest ex actibus artium, & virtutum siue pertinentium ad intellectum, siue ad appetitum. Artes enim, quæ propriè hoc nomine cẽsentur, in singularibus quoad actionem versantur, cũ in externam materiam transeant. Quo autem pacto artifex accommodare possit regulas vniuersales ad singularia, nisi singularia ipsa intelligat?

Artes propriè dictæ.

gat? Prudentia quoque cùm sit de ijs, quæ sub consultationem cadunt, singularium intelligentiam necessariò continet. Sed & iustitia, & cæteræ virtutes, quæ ad appetitum pertinent, ad singularia terminantur: neque enim appetimus completè nisi singularia, vt quæ sola consequi possumus: versari autem non possunt virtutes in singularibus, nisi præcunte intellectu, siue ratione, quę est omnium humanarum virtutum dux, & quasi parens.

Cur sola singularia completè appetantur.

Præterea, nullus sensus reflectitur in se, nempe vt suum actum cognoscat, quæ est communis omnium Philosophorum sententia: igitur actus cogitatiuę nostrę non potest ab vllo sensu cognosci; at cognoscitur (sæpe enim aduertimus nos cogitare) & est singulare quiddam: cognoscit igitur intellectus singularia.

Ex reflexione potentiæ in actum.

Item, Quidquid potest potentia inferior, potest & superior, & aliquid vltrà, quemadmodum sensus communis non solùm percipit obiectum visus, sed etiam aliorum particularium sensuum: sensus autem omnes versantur circa singularia, & sunt inferiores intellectu, eique subiecti, & subordinati: cognoscit igitur intellectus singularia.

Ex ordine ipsarum potentiarũ inter se.

Quòd si quis obijciat, non admodum firmam esse huiusmodi rationem, quia non necesse est, vt potentia superior percipiat ea, quę ab inferiori percipiuntur eodẽ modo, quo cognoscuntur ab inferiori; id, quod prima quæstione huius Capitis admisimus: proinde non rectè sequi, Intellectus cognoscit ea, quæ sensibus percipiuntur, ergo per se, & in particulari, quemadmodum percipiuntur à sensibus: occurrendum est, satis nobis esse ad propositum concludendum, si id, quod cognoscitur ab inferiori, possit cognosci à superiori, licet modus alioqui sit diuersus. Nam si sensus cognoscit discrimen Socratis à Platone, vel huius albedinis ab illa, necesse erit per rationem propositam, vt idem discrimen ab intellectu cognoscatur, quo autẽ pacto intellectus cognoscat discrimen huius rei ab illa, nisi vtranque per se & in particulari apprehendat? Alioqui si vt cognoscam discrimen huius rei ab illa, satis est si cognoscã discrimen in commune, hoc est quatenus discrimen est tantùm; is sanè dici poterit cognoscere discrimen rerum omnium, quæ sunt apud Indos, qui quid sit discrimen percipit, quod ridiculum planè est.

Obiectio.

Diluitur.

Ad hęc, vt sensibilia percipiuntur à sensu; ita phantasmata ab intellectu, quod Arist. docet 3. de Anima cap. 7. Phantasmata autem sunt singularia & in repræsentando, & in essendo; percipit igitur singularia intellectus.

Ex proportione sensus & intellectus.

tex. 30.

Philop. 3. de Anima in tex. 9.

Postremò, Intellectus sæpe sensum corrigit, veluti in iudicio de magnitudine solis, quem oculi iudicant esse paruę admodum quantitatis: ponit item discrimen inter obiecta sensuum, & sensus ipsos: hęc autem facere non posset, nisi cognosceret obiecta sensuum, quæ sunt singularia: cognoscit igitur singularia.

Ex correctione sensus ab intellectu.

Atque hęc ratio, & omnes penè superiores ostendunt, intellectũ ipsa etiam

etiam sensibilia singularia percipere, quod superiùs fieri non posse videbatur. Potest igitur intellectus percipere omnia singularia, non modò quatenus in vniuersalibus continentur, sed per se etiam, siue quatenus & inter se, & à suis vniuersalibus distinguuntur. Sectione 1.

Refellitur quorundam sententia de conceptibus singularium.

SECTIO TERTIA.

Sectæ Caietani, & Capreoli.

AIETANVS tamen in primam partem Diui Thomæ, ad quæstionem octogesimam sextam, & Capreolus in primum sententiarum, ad distinctionē trigesimam quintam, existimant non dari in nobis vllum proprium, & peculiarem conceptum rerum singularium materialium, tametsi concedunt dari immaterialium. Ac Caietanus quidem ex eo suam sententiam probat, quia putat intellectum nostrum non alia ratione concipere rem singularem materialem, nisi quia intelligens naturam communem non existere separatam, colligit eam existere coniunctam cum aliqua differentia indiuiduante, tametsi certam differentiam indiuiduantem rei materialis non cognoscat. Capreolus verò, quia existimat satis esse cogitatiuam potentiam ad percipienda indiuidua materialia. Caiet. 1. p. q. 86. ar. 1. Capr. 1. Sent. d. 35. q. 2. conclus. 4.

Ratio Caietani.

Ratio Capreoli.

Refutatio propositę sententiæ.

Verùm hæc sententia nulla ratione admittenda est. Primùm, quia proprius conceptus rei nihil est aliud, quàm proprium verbum mentis, siue nomen mentale, quo intellectus ipse secum quasi loquitur, siue illud sit productū per actum intelligendi, vt D. Thom. existimat, siue sit ipse actus intelligendi, vt plerique volunt; intellectus autē non tantùm ratiocinatur de vniuersalibus, sed etiā de singularibus, tā materialibus, quàm immaterialibus; concipit igitur omnia singularia proprijs conceptibus.

Deinde, quia ea, quæ sunt in voce, sunt signa eorum, quæ sunt in mente, siue intellectu; in voce autem sunt nomina propria singularium materialium; ergo & in intellectu.

Tertiò, quia satis liquet ex ijs, quæ dicta sunt, singularia omnia percipi à nostro intellectu, non solùm vt continentur in suis vniuersalibus, sed etiam in se ipsis. vnde manifestè sequitur, ea percipi per proprios, & peculiares conceptus. Ex quo loco peculiari ratione refutata relinquitur opinio, seu potiùs commentum Capreoli. Sectione 2.

Caietanus priuatim refellitur.

Quod verò ad Caietani sententiam attinet, multis argumentis ea priuatim refelli potest. Primùm, quia nemo experitur se necessariò facere eum discursum, vt intelligat rem singularem; imò verò pauciſſimi erunt, quibus ea ratiocinatio mentem subeat.

Deinde, quia is discursus non est satis ad percipiendum determinatè hoc singulare, sed tantùm singulare vagum, negari autem non potest, intellectum percipere singularia determinatè, vt patet ex dictis.

Tertiò,

Tertiò, quia vt res quælibet proprio conceptu apprehendatur, non opus est, vt percipiatur vltima eius differentia, sed satis est si conceptus recurrat cum re, neque in aliam conueniat; alioqui non formaremus conceptus proprios earum omnium naturarum communium, quarum proprias differentias, siue vltimo loco constitutiuas ignoramus, quo penè nihil absurdius. Quartò, quia aliud est loqui de conceptu distincto, siue definitiuo, quem habere non possumus, nisi propriam, siue vltimā rei differentiam percipiamus; aliud de conceptu simplici, de quo nobis sermo est, quiq́ue definitiuum præcedit. Postremò, quærat aliquis ex Caietano, Quonam pacto intellectus noster animaduertat, naturam cōmunem non existere separatam, nisi quia intelligit eam non existere extra hoc, & illud, & alia similia indiuidua? Quo autem pacto intelligat, illam non existere extra hoc, & illud, si hoc, & illud non percipit? Itaque non solùm ex ijs, quæ dicta erant, antequàm Caietani sententiam expenderemus, sed ex ipsa etiam eius ratione perspicuè colligitur, posse à nobis singularia omnia percipi proprijs, & peculiaribus conceptibus. In qua assertione exceptis Caietano & Capreolo, alijsque perpaucis inferioris notæ, Scholastici omnes consentiunt. Lege Scotum 3. de Anima q. 22. & in 4. Sent d. 45. q. 3. art. 2. & Quodlib. 13. art. 2. Durand. in 2. d. 3. q. 7. Greg. in 1. d. 2. q. 1. Ochamum in eundem librum d. 3. q. 5. & Ferrariensem 1. contra gentes cap. 65. Nec D. Thom. oppositum sentit, vt quidam existimant, cùm 1. p. q. 86. art. 1. planè dicat, intellectū nostrum formare hanc propositionem, Socrates est homo, quod certè non iudicaret posse fieri, nisi proprium conceptum Socratis ab intellectu formari posse existimaret. Idem planè senserunt D. Thomæ æquales, & antiquiores alij ex Scholasticis. Quod idem de Græcis, & Arabibus dicendum esse (quicquid nonnulli Recentiores sentiant) cùm ex dictis patet, tum magis etiam patebit inferiùs.

Quis distinctus.

Retorquetur ratio Caietani in sui auctorem.

Commnnis sententia.

Quibus argumentis ostendi videatur, dari in nobis proprias species intelligibiles rerum singularium.

SECTIO IIII.

DE speciebus autem intelligibilibus, quæ sunt habituales rerum similitudines, maior dubitatio est. Missis enim ijs, qui species omnes tam intelligibiles, quàm sensibiles negandas esse censent; concessoque de communi grauiorū Philosophorum sententia vtroque genere specierum; plerique Recentiores sunt, qui putent dari species intelligibiles rerum singularium; quorum sententia his argumentis probari potest. De speciebus oppositæ sententiæ.

Primùm, quia, vt ex superiori sectione perspicuum est, intellectus noster elicit conceptus proprios, & peculiares rerum singularium; id autē facere non posset, nisi per species proprias, & peculiares singularium: species enim vniuersalium repræsentant præcisè naturas vniuersales, vti

T diximus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

diximus, conceptus autem non possunt excedere in exprimendo facultatem specierum in repræsentando, cùm sint partus quidam intellectus, quatenus informatus est hac vel illa specie intelligibili. Quòd si dicas, conceptum rei singularis elici ab intellectu possibili, concurrente non solùm specie intelligibili naturę vniuersalis, sed etiam phantasmate proprio eius singularis, quod concipitur; iam quæro quo pacto phantasma concurrat, vt causa ne exemplaris, an vt efficiens: neq; enim in alio genere causæ videtur posse concurrere. Si vt causa exemplaris; cùm hæc sit formalis remota, & extrinseca, oportebit dari in ipso intellectu inhærentem aliquam formalem proximam, hoc est, qua proximè repræsentetur res singularis; quæ certè alia esse non potest, nisi species intelligibilis rei singularis. Si verò vt causa efficiens; præterquàm quòd id non est satis, nisi detur formalis proxima in intellectu possibili; cur non etiam concurret cum intellectu agente, vt causa efficiens ad producendam speciem intelligibilem rei singularis?

2 Secundò, quia, vt superiori quæstione cum Scoto argumentabamur, applicatis aptè causis naturalibus, remotisque ijs omnibus, quæ impedire possunt, semper producitur effectus perfectissimus; intellectus verò agens, & phantasmata sunt causæ naturales; ergo ijs applicatis ad gignendam speciem intelligibilem, remotisque impedimentis, producetur species intelligibilis perfectissima; hæc autem est rei singularis; datur igitur in intellectu nostro species intelligibilis rei singularis. Quòd autem species intelligibilis rei singularis sit omniũ perfectissima, ex eo patet, quia perfectio speciei repræsentantis colligitur ex perfectione rei, quam repræsentat, quemadmodum præcipua, & absoluta perfectio scientiæ ex perfectione rei, quæ sub scientiam cadit, vt Arist. docet 11. huius operis libro; perfectior autem est res singularis, quàm vniuersalis, vt prima substantia, quàm secunda. Cap. 6.

3 Tertiò, quia cùm duæ causæ efficientes concurrunt ad eundem effectum, altera vniuersalis, altera particularis, semper effectus sequitur particularem, nisi quid impediat, vt cum Sol, & homo generant hominem: intellectus verò agens concurrit more causæ efficientis vniuersalis (concurrit enim cum omnibus phantasmatibus ad productionem earũ omnium specierum intelligibiliũ, quæ primò in intellectu possibili gignuntur) phantasmata autem concurrunt vt causæ particulares, cùm aliud sit causa huius speciei, aliud illius: igitur species ab vtrisque productæ sequentur conditionem phantasmatum. nihil enim impedit, quominus sequantur. Atqui phantasmata non aliter concurrere possunt cum intellectu agente, quàm quatenus singularia repræsentant: sunt igitur species intelligibiles, quæ ab intellectu agẽte, & phantasmatibus producuntur, propriæ similitudines singularium.

Responsio prior. At respondeat aliquis, phantasmata non concurrere cum intellectu agente, quatenus res singulares repræsentant; sed quatenus vniuersales tantùm;

tantùm; neque dubium esse, quin naturas quoque vniuersales repræsentent, cùm indiuidua, quę repręsentatur, nihil aliud sint, quàm naturę vniuersales cum differentijs indiuiduantibus.

Responsio altera. Dicat etiã fortasse, aliquid impedire quo minus species intelligibilis genita sequatur phantasma, nempe materialitatem, vt ita dicam, quam habet phantasma, quatenus repræsentat rem singularem. hac enim ratione materiale quiddam est phantasma in repręsentando, quemadmodum & ipsum singulare in essendo; cùm tamen quatenus repręsentat naturam vniuersalem non sit materiale, quemadmodum nec ipsa natura vniuersalis, vt suprà ostensum est.

Obiectio contra priorem responsionẽ. Verùm hęc nihil videntur obstare. Namque priori responsioni non desunt, qui obijciant, phantasma non vna parte repręsentare naturam vniuersalem, altera differentiam indiuiduantem, sed qualibet sui particula repręsentare vtramque, idque confusè, & indistinctè; proinde non posse illud concurrere, vt repręsentat naturam vniuersalem, non concurrendo, vt repræsentat naturam indiuiduantem.

Contra posteriorem. Posteriori obijciunt, Quemadmodum singularia, quorum similitudines sunt in phantasia, materialia sunt, ita & eorũ esse vniuersalia; verbi causa, quemadmodum hic lapis, ita & lapidem communem. est enim res naturalis, ac proinde includens materiam. Quare, aut species intelligibiles talium naturarum vniuersalium non imprimi in intellectum; aut eadem ratione dicendum esse inprimi posse species intelligibiles singularium.

4 Hinc iam quartum argumentum desumi potest hunc in modum; Aut repugnat dari in intellectu nostro species intelligibiles singulariũ, quia singularium, aut quia materialium; non repugnat autem, quia singularium, quippe cùm dentur singularium immaterialium, vt species intelligibiles superioris angeli in intellectu inferioris; nõ item quia materialium (nam & naturæ eorum vniuersales materiales sunt, vt dictum est) ergo nihil repugnat dari in intellectu species intelligibiles singularium.

Hãc opinionem, & si probabilẽ, post ponendam tamen. Et quidem, si opinio hęc non videretur planè cum Aristotele pugnare, neq; oppositam sententiam amplecterentur omnes Veteres, & ex Recentioribus plurimi viri grauissimi; non nobis forsitan ea displiceret, re ipsa considerata, non quid hic, aut ille sentiat. Est enim expedita satis, & rationi non parum consentanea. Verùm, quia non facilè reijciendæ sunt communes, receptæque sententiæ, eæ præsertim, quæ grauioribus auctoribus probantur; simulque quia proposita argumenta non tantam vim habent, vt solui non possint; nec verò desunt pro parte oppositæ, si non necessarię rationes, certè quàm simillimæ vero; non est cur ab ea recedamus.

Non dari in nobis species intelligibiles, quæ propriæ sint rerum singularium. SECTIO V.

Intellectus noster quem locũ habeat inter potentias cognoscentes.

IAM igitur veram esse hisce rationibus confirmari potest. Intellectus noster est medius inter sensum, & intellectum substantiarum separatarum; at species, quæ sunt in sensu sola singularia repræsentant; quæ autem sunt in intellectu substantiarum separatarum eiusmodi sunt, vt earum quęque naturam aliquam vniuersalem, & singularia illius repræsentet, vt libro duodecimo patebit; igitur rationi consentaneum est, vt species, quæ sunt in intellectu nostro, solas vniuersales naturas repræsentẽt. hac enim ratione ipsę quoque medię cuiusdam naturę erunt.

Intellectus substãtiarum separatarum.

Item; Plus superat sensum intellectus noster naturæ præstantia, quàm superetur ab intellectu substantiarum separatarum, vt est apertissimum; intellectus autem substantiarum separatarum percipit distinctè per vnã, & eandem speciem, quæ intellectus noster percipit per multas, ut est cõmunis Theologorum sententia; quin etiam inter substantias separatas, quò aliæ alijs superiores sunt, eò paucioribus speciebus indigent ad ea distinctè intelligenda, vt ijdem asserunt; igitur potiori ratione dicendum est, intellectum nostrum intelligere distinctè per vnam, & eandem speciem, quæ sensus per multas percipit: at hoc nullo pacto verum esset, si indigeremus singulis speciebus intelligibilibus ad singula indiuidua distinctè, siue determinatè percipienda: non dantur igitur in intellectu nostro species intelligibiles, quæ sint propriæ rerum singularium, sed per species naturarum cõmunium res singulares intelligimus, tametsi adiuti adminiculo phantasmatum, vt patebit, quo non indigent substantiæ separatæ.

Naturam abhorrere superuacanea.

Præterea; Natura abhorret superuacanea; species autem intelligibiles naturarum communium satis sunt ad intelligenda singularia adiunctis eorum phantasmatibus, vt patebit; non est igitur necesse ad singularia intelligenda species intelligibiles rerum singularium proprias inducere.

Quo pacto res materiales fiant intelligibiles actu

Adhæc; Res materiales eo modo, quo sunt in rerum natura (quod dicunt, à parte rei) nõ sunt intelligibiles, nisi potentia; fiunt autem actu intelligibiles, cùm à materia abstrahuntur, vt docet Aristoteles 3. de Anima capite 4. eodemque loco approbant Peripatetici omnes; huiusmodi autem res non possunt abstrahi à materia propriè dicta, quæ est altera pars compositi; & tamen abstrahi possunt à materia indiuiduali, si communes sint; igitur hæc est abstractio, quæ eo loco censetur necessaria, vt sint actu intelligibiles, seu, quod eodem redit, represententur per species intelligibiles: at species, quæ non representant materiam indiuidualem, non sunt propriæ rerum singularium materialium: ergo &c. tex. 16.

Ex hac ratione nascitur alia hunc in modum. Res sensibiles, vt dictũ est, de Peripateticorum communi sententia non fiunt actu intelligibiles, nisi

nisi per abstractionem à materia indiuiduali; singularia verò sensibilia nullo modo possunt ab illa abstrahi; volunt igitur Peripatetici, ea neque actu, neque potentia esse intelligibilia: hoc autem non potest ita accipi, quasi velint de singularibus sensibilibus non haberi proprios cõceptus, vt patet ex ijs, quæ superiùs dicta, & ostensa sunt, moxq; apertiùs explicabuntur: igitur propterea censent ea non esse intelligibilia, quia non possunt determinatè percipi per solas species intelligibiles, seu, quod eodem redit, quia non dantur species intelligibiles eorum propriæ, & peculiares. Sectione 3.

Quo pacto singularia materialia non sint intelligibilia.

De reflexa cognitione singularium.

Postremò; Communis Peripateticorum sententia est, vniuersalia intelligi à nobis directè, singularia uerò reflexè, id, quod ex Aristotele accipiunt in loco citato; hoc autem uerum non esset, si in intellectu nostro darentur species intelligibiles rerum singularium propriæ; quicquid enim per propriam speciem percipitur, non dubiũ est, quin directè cognoscatur, vt omnes fatentur; non dantur igitur in intellectu nostro species intelligibiles, quæ sint propriæ rerum singularium. 3. de Anima cap. 4. tex. 10.

Responsio quorundã Recentiorum.

At dicunt nonnulli, Aristotelem non docere in loco citato singularia intelligi à nobis reflexè; sed potiùs directè. Aiunt enim Aristotelis sententiam hanc esse; Naturam vniuersalem rei sensibilis, & rem ipsam sensibilem percipi, uel diuersis potentijs, vel eadẽ sese habente ad se ipsam, vt linea flexa ad se ipsam extensam. Qua sententia, si verba hunc in modum disponenda sunt, & Aristoteles aliquid tradit de cognotione directa, & reflexa; potiùs docetur vniuersalia intelligi reflexè, & singularia directè. Verùm si quis vel mediocriter attendat, planè intelliget, malè ab eis coaptari verba contextus. Aristoteles enim non priùs loquitur de natura vniuersali, deinde de singulari, sed priùs de singulari sensibili, deinde de eius natura vniuersali, quam vocat esse, seu quiditatem illius; tum subdit, Animam nostram cognoscere eiusmodi rem singularem sensitiua potentia, alia autem facultate naturam vniuersalem, aut separarabili, hoc est, diuersa ab ea, qua cognoscit singularem; aut perinde se habente ad seipsam, vt cùm extensa fuerit linea flexa, ideſt, quæ priùs flexa erat. Quibus verbis, cùm priùs faciat lineam flexã, deinde extensam, perspicuum est inflexionem referendam esse ad perceptionem rei singularis, cuius priori loco meminerat; extensionem autem ad cognitionem rei vniuersalis, cuius meminit posteriori. Ratio autem metaphoræ hinc sumitur; Quia cùm res singulares cognoscantur à nostro intellectu per species intelligibiles naturarum cõmunium concurrentibus simul phantasmatibus rerum singularium; atque in ea re intellectus quodammodo sese demittat ad opem poscendam à phantasia, quæ est inferior potentia; meritò sese quodammodo dicitur inflectere.

Impugnatio responsionis.

Ratio metaphoræ.

Themistius.

Themistius in Paraphrasi eius loci hoc idem sic explicat: [Ad aquã, inquit, vniuersam, quæ intellectui noscenda sit (hoc est, ad totum aquæ indiuiduum intelligendum) phantasmata, & imaginationem oportet adiungere;

iungere; ad essentiam uerò solam eius consp ectandam nullas suppetias requirit, sed ipse sibi intellectus superesse potest. Quemadmodum igitur lineam attensam,& flexam dicere eãdem possis, quanquã aliter hoc, quàm illo modo se habet: ita & intellectus potest vnus, & idem statui, qui concreta, & composita, item qui formas, & species meras percipiat. Quamobrem & assimilis rebus fit,quas cognoscit; compositus, si compositas; simplex, si simplices formas, id est,à materia seorsum intelligit. Ita interdum lineæ directæ, interdũ arcuatę confertur. Sanè Plato actiones intellectus circulis primùm recto, mox circinato,recurrentique interiùs comparat;Arist. lineæ explicatæ, siue porrectæ, & curuatæ. Ac curuatę quidẽ iccirco,quia cùm intellectus materiã, & formam iunctim,id est,quod concretum, & conditum est, comprehendit, tum quasi geminari,& duplicari videtur accessu phantasmatum,& visorum,quorũ operam,usumque in una ea functione desiderat.] Idem docet Simplicius in hanc sententiam scribens; Aristotelem eo loco differẽtes intellectus nostri cognitiones exponere, quarum altera sit circa composita, siue indiui dua materialia; altera circa formas, siue species, qua similis sit intellectibus substantiarum separatarum,qui non inflectuntur à formis ad informata,& composita, ut nos facimus, cùm flectimus cognitionem ad singularia materialia; sed in ipsis formis intelligunt cætera, quæ ex formis pendent. Philoponus ibidem his uerbis rem eandem exponit. [Sed dices fortassis; Est absurdum, intellectum nosse ea,quæ extrà sunt. hæc enim scit sensus, eo quòd materialia, & particularia cognoscat: intellectus enim,quod est uniuersale, tantùm nouit.Est autem sensus, scire particularia, quæ quidem sunt materialia. Tibi autem ad hæc dicam,quòd intellectus, subiecto quidem unus est; ratione autem diuersus. Intellectus enim vel secundùm se solum operatur, & tũc vniuersalia solùm nouit; vel cum sensu operatur, eo vtens instrumento; & tunc materialia nouit,& particularia: sicut eadem recta subiecto quidem eadem, ratione autem diuersa. Si enim quæ nunc recta est, confringi potest, & inflecti; sic & intellectus subiecto idem existens, aliquando quidem cum recta habet cõuenientiam, quando per se ipsum operatur, & nouit immaterialia; aliquando uerò cum recta confracta, quando ad sensum inflectitur: & eo instrumento utitur, quando nouit materialia] Nec Græci modò, sed & Arabes, & Latini eodem pacto locum eundem explicãt. Auerroes enim, qui magis alienus ab hac sententia videri potest, exponens textum nonum planè docet, Animum, cùm percipit alietatem inter indiuiduum materiale, & formam, siue naturam specificam, vna & eadem uirtute vtrunque extremum alietatis percipere; sed diuerso modo, siue dispositione, vt appellat. tum addit [Et ista est dispositio intellectus in comprehendendo alietatem, quæ est inter formam, & indiuiduum. Comprehendit enim formam per se, & comprehendit indiuiduum mediante sensu] id est, adminiculo phantasmatis. Eandem omnino

Simplicius.

Philoponus.

Auerr. 3. de Anima cõ. 9.

Arabes, & Latini.

nino expositionem sequuntur eo loco Albertus Magnus, & post eum D. Thomas,& omnes alij eius ætatis Latini expositores.

Confectariũ vnum.

Ex quibus duo perspicua esse arbitror. Vnum,cõtra ueterũ omniũ Peripateticorũ sententiã esse,ponere species intelligibiles rerum singulariũ proprias,potissimùm uerò materialiũ, quas nonnulli Recentiores inducunt. Alterum, non minùs esse contra eorum sententiam, negare intellectui nostro proprios, & peculiares earum rerum conceptus: quod alij minùs considerate faciunt. Ac ex prioribus quidem plerique sunt, qui ingenuè fateantur, se à Peripateticorum sententia discedere. At posteriores eò magis labuntur,quòd putent se eorum uestigijs inhęrere; quasi quia Peripatetici negant proprias species rerum singularium, continuò proprios earum conceptus negare censeantur; quod planè falsum esse, ex ijs,quę dicta sunt, quiuis intelliget. Quòd si nobis obijciãt, apud bonos auctores sępe legi; Singularia materialia de Peripateticorum sententia, non esse intelligibilia, sed sola uniuersalia (quod scribit Magnus Albertus 2. libro de intellectu, & intelligibili, & alij alijs plerisque locis) ex dictis apertum est, respondendum esse, propositum pronunciatum nihil aliud significare, quàm singularia materialia non esse à nobis intelligibilia per solum intellectum, sed concurrente sensu phantasmatũ adminiculo, solaque uniuersalia concipi ab homine non concurrente sensu. Quo autem pacto phantasmata concurrant cum intellectu possibili ad proprios conceptus rerum singularium,& quam ob causam concurrere non possint cum intellectu agente ad productionem specierum intelligibilium,quę sint illarum proprię;in solutione argumentorum aduersę partis explicare conabimur.

Alterum.

Collatio.

Exponitur commune Peripateticorũ pronunciatũ.

Cap. 1.

Dilutio argumentorum,quibus species intelligibiles rerum singularium asserebantur. SECTIO VI.

De concursu phantasmatũ cum intellectu.

VT igitur primum luculentiùs dissoluatur, attentè considerandum est, non eodem modo phantasmata concurrere cũ intellectu possibili ad productionẽ cõceptus rei singularis, quo cõcurrunt cum intellectu agente ad productionem speciei intelligibilis. Namque ad productionem speciei intelligibilis, aut concurrunt cum agente,vt eius instrumẽta,aut vt dispositiones possibilis; cum possibili autem concurrunt, tanquam eius formæ, & rationes concipiendi. Quæ obscuriùs simul dicta,planiùs seorsim explicanda sunt.

Cum agente ad speciem intelligibilẽ generationẽ.

Quoniam intellectus agens est ex se indifferens ad productionem cuiuscunque speciei naturæ materialis; intellectus uerò possibilis est uelut materia prima ad quancunque earum accipiendam idoneus; uterq; autem determinatur ad hanc uel illam,siue producendam, siue recipiendam, per hoc uel illud phantasma; hinc fit, ut plerique doceant, phantasmata

Prior opinio.

Posterior.

taſmata concurrere ad eam determinationem, vt inſtrumẽta intellectus agentis; neque eſſe incommodum aſſerere attingi ab eis productionem rei immaterialis, cùm ipſa ſint materialia, quia non id faciant ui ſua ſed virtute intellectus agentis, qui immaterialis eſt. Alij verò dicunt, potiùs ea concurrere vt diſpoſitiones intellectus poſſibilis, quòd res materiales ne virtute quidem immaterialium videantur poſſe attingere naturaliter productionem immaterialium; cùm interim agentia vniuerſalia ſæpe determinentur ad hunc vel illum effectum per diſpoſitionem patientis, vt ſol ad liquefactionem ceræ, & indurationẽ luti; neque nouum, aut inſuetum ſit, vt potentia ſuperior dicatur diſponi per ea, quæ ſunt in potentia inferiori. dicimus enim voluntatẽ diſponi ad bonam aut malam electionem per affectiones appetitus ſenſitiui; & intellectum ad rectum aut peruerſum iudicium per diſpoſitionem voluntatis. Harum autem opinionum ſi prior vera eſt, reducitur phãtaſmatum concurſus cum intellectu agente ad concurſum efficientis cauſæ: ſi poſterior, ad concurſum cauſæ materialis. reuocantur enim diſpoſitiones patientis ad materiam. Ac prior ſententia communior eſt; poſterior non caret ſua probabilitate. De quibus commodiori loco fuſiùs diſſerendum.

Ad quod genus cauſæ pertineat eorum concurſus.

Duplex concurſus phantaſmatũ cũ intellectu poſſibili. Cõcurſus per accidens.

Quòd verò attinet ad concurſum phantaſmatum cum intellectu poſſibili ad productionem cõceptus, duobus modis dicere poſſumus illum eſſe neceſſarium: vno, per ſe; altero, per accidens: per accidens, cùm concipimus vniuerſalia; per ſe, cùm ſingularia. Nam propter naturalẽ connexionem intellectus cum phantaſia dum animus eſt in corpore, quandocunque intellectus contemplatur vniuerſalia, ſimul etiam phantaſia quaſi obiter attẽdit ad aliqua ſingularia ſaltem indeterminatè; niſi quòd vehemens applicatio animi ad opus contemplationis imminuit phantaſiæ concurſum, & interdum (tametſi rarò) prorſus impedit, vt patet in hominibus ſublimium rerum contemplationi deditis; quod eſt immortalitatis animi noſtri non vulgare argumentum. Id quod non obſcurè videtur elici ex illa Ariſtotelis ſententia in 3. libro de Anima [ὅταν τὲ θεωρῇ, ἀνάγκη ἅμα φαντάσματι θεωρεῖν] hoc eſt [Cumque contemplatur, neceſſe eſt vnà cum phantaſmate contempletur] quę non de neceſſitate omnino per ſe, ſed de neceſſitate cuiuſdam ſocietatis naturalis, quæ impediri poteſt, intelligenda eſt. Proinde hic concurſus nihil eſt ad rem hoc loco, præſertim cùm loquamur de eo, quo vtitur intellectus cùm percipit ſingularia.

Exponitur locus Ariſt. Cap. 8. tex. 9.

Cõcurſus per ſe phantaſm.

At cùm intellectus concipit ſingularia, non per accidens, ſed per ſe opus eſt concurſu phantaſmatum, Nam, quia ſpecies intelligibiles nullum ſingulare determinatè repræſentant; neceſſe omnino eſt, vt ſingularium repræſentatio phantaſmatũ adminiculo ſuppleatur. Et quidem ea tum concurrere vt formas externas, ſiue exemplares conceptuum, ex eo apertum eſt, quia ſunt ſimilitudines quædam, & quaſi ſimulachra rerum ſingularium, quę conceptibus exprimuntur? Itaq; res ſingulares ſunt remota

Vt exemplarium.

mota exemplaria conceptuum, ſed principalia; phantaſmata verò, propinqua, ſed minùs principalia. Verùm neceſſe præterea eſt fateri, phantaſmata concurrere ad eiuſmodi conceptus, vt formas intellectus poſſibilis ſuo modo illi vnitas, & coniunctas; quod & ſi difficile creditu videri poteſt, cùm phantaſmata non inhæreant in intellectu, ſed in organo corporeo; ratione tamen, & ſimilium rerum conſideratione haud difficilè percipitur.

Vt formarum ſuo modo informantium.

Primùm enim de ratione formę informantis, vt talis eſt (quod dictum ſit ad diſtinctionem formæ exemplaris) non eſt quòd inhæreat ei, cuius eſt forma, vt patet in formis pertinentibus ad extrema ſex prædicamenta (etenim neque ipſa paſſio, vt paſſio eſt, neceſſariò inhæret patienti, vt libro quinto docebimus) ſed vt ex ea, & ſubiecto, aut quaſi ſubiecto, proximè ſequatur effectus formalis, veluti ex loco & locato exiſtentia locati in loco: at ex phantaſmatibus, & intellectu poſſibili proximè ſequitur habitualis cognitio intellectiua ſingularium, quæ eſt effectus formalis phantaſmatum, quatenus intellectui poſſibili ad illorum cognitionẽ ſubſeruiunt. Id, quod ex eo patet, quia quorum ſingularium materialium habemus phantaſmata, ea poſſumus intellectu percipere, cùm volumus; quorum autem non habemus, non poſſumus; neque id nobis per alias formas accidere poteſt, ſi vera ſunt, quæ de ſpeciebus intelligibilibus ex communi Peripateticorum ſententia docuimus.

Quid de ratione formæ informantis.

Phantaſmata eſſe diſpoſitiones intellectũ poſſibilis.

Deinde, phantaſmata etſi non inhærent intellectui poſſibili, ſunt tamen eius diſpoſitiones ad recipiendas has, vel illas ſpecies intelligibiles (vtrauis opinio de concurſu phantaſmatum cum intellectu agente ſit uera) at diſpoſitiones ſubiecti ad recipiendam formam, quatenus eiuſmodi ſunt, formæ ſunt ſuo modo eius, quod diſponunt, illudque ita formaliter afficiunt, vt poſſint cum eo ad agendum concurrere.

Phantaſmata eſſe ſupplementa ſpecierum intelligibilium.

Præterea, formæ intellectus poſſibilis non conferunt ei vim intelligendi, quemadmodum calor, qui in aquam inducitur, cõfert aquæ formaliter vim calefaciendi, quam aqua ex ſe non habet; ſed ſolùm determinant, & ſpecificant intelligendi actum, & ad eum (quod probabilius eſt) cum ipſo intellectu effectiuè concurrunt, vt patebit libro nono; tametſi nõ concurrunt veluti inſtrumenta, quemadmodum cum intellectu agẽte, ſed vt principia perficiẽtia, ſicuti cæteri habitus cũ potentis, quas perficiunt; tametſi inter concurſum ſpecierum, & reliquorum habituum non nihil ſit diſcriminis: at phantaſmata hæc præſtare poſſunt, etiamſi intellectui poſſibili non inhęreãt. Nam quòd illum perficiant (hoc enim vnum probandum relinquitur) ex eo patet, quia complent ſpecierum intelligibilium repreſentationem, quæ ſunt internæ, ac primæ eius perfectiones. Quòd ſi quis obijciat, intellectum poſſibilem comparari ab Ariſtotele cum materia prima; ergo omnem eius actiuitatem prouenire à formis, quibus intelligit, ac proinde neceſſe eſſe, vt eiuſmodi formæ in eo inhæreant, vt dictum eſt de calore aquæ: reſpondendum eſt, non cõ-

3. de Anima cap. 4. tex. 5.

Exponitur locus Arist.

ſorri ab Arist. intellectum poſſibilem cum materia prima quoad uim agendi, ſed quoad naturalem, vt ſic dicam, nuditatem. Vt enim materia nullam ex ſe habet formam realem; ita inquit Ariſtoteles, intellectum poſſibilem nullam ex ſe habere ſpeciem, ſiue formam intelligibilem: qua in re Platoni contradicit.

Mun⁹ formæ intelligibilis.

Ad hæc. Proprium munus formæ intelligibilis eſt facere rem præſentem intellectui, eamque illi intelligibiliter, ſiue notionaliter vnire (ſumimus autem latiùs nomen formæ, quàm ſpeciei, vt phantaſmata complectamur, tametſi vtrunque idem ſignificat) hęc autem præſtari poſſunt à phantaſmatibus, etiam ſi non inhęreant intellectui: nō eſt igitur cur negentur eſſe formę intelligibiles, ſuoq; modo proprio, ac peculiari intellectum poſſibilem informantes. Aſſumptio, quæ ſola probanda videbitur, ex enumeratione partium aperta fiet: neutram enim quicquam abſurdi, aut incōmodi ſequitur; cùm interim, ſi tota aſſumptio vera ſit, omnia rectè cohæreant, nihilque iam ſit difficilè, poſitis ſpeciebus intelligibilibus, vt ponuntur à Peripateticis, intellectui noſtro ſingularium cognitionem tubuere. Qua probandi ratione in rebus difficilibus vtuntur docti omnes.

Quo pacto eſſentia diuina concurrat cum intellectu beatorū.

Poſtremò, Si quo modo fas eſt ad infima hæc confirmanda ex ſummis argumentum ducere; illud certum eſt, diuinam eſſentiam vniri intellectui creato more ſpeciei intelligibilis, vt Theologi docent. Cuius rei eam rationem reddunt, Quia cùm nulla dari poſſit forma creata, quæ diuinam naturam, vt ipſa in ſe eſt, repræſentare poſſit, ipſa ſeipſam intellectui creato intelligibiliter repręſentat. Si ergo diuina eſſentia ſupplet vicem ſpeciei intelligibilis, quæ dari non poteſt, tametſi non inhæret intellectui, cui vnitur more ſpeciei; cur phantaſmata non ſuppleant noſtrarum ſpecierum intelligibilium defectum, ſubeūtes rationem formarum intellectus poſſibilis, etiam ſi in eo non inhæreant?

Naturæ ingenium.

Patet igitur ex his, phantaſmata concurrere cum intellectu poſſibili ad productionem conceptuum rerum ſingularium, vt eius formas, & (quod hinc ſequitur) vt rationes concipiendi, quaſi ſupplementa noſtrarū ſpecierū intelligibiliū. Quò fit, vt καταχρησικῶς à Philopono dicta ſint inſtrumēta intellectus poſſibilis. Non eſt tamen accuſanda natura, quòd imperfectas nobis ſpecies intelligibiles conceſſerit. Quod enim ea paucioribus perficere poteſt, id pluribus facere non conſueuit. Quo circa cùm phantaſmata per ſeparationem animi à corpore deficiunt, tum primùm intellectui adminiſtrantur naturaliter ſpecies intelligibiles, quæ & naturas cōmunes, & earū ſingularia referāt, vt libro duodecimo patebit.

In loco ſuperiùs citato.

Num conceptus excedāt ſpecierum repręſentationem.

Ad primum igitur argumentum eorum, quorum cauſa hęc præfati ſumus, dicendum eſt, conceptus quidem rerum vniuerſalium nunquam excedere repræſentationem ſpecierum intelligibilium, cū ijs ſolis interuenientibus eliciantur; at conceptus ſingularium, excedere. eliciuntur enim non ſolùm interuenientibus ſpeciebus intelligibilibus, ſed etiam

phantaſma-

phantaſmatibus, ijſque concurrentibus, & vt exemplaribus, & vt formis ſuo modo, ſiue intelligibiliter informantibus; & vt rationibus eliciendi, ſiue producendi. Cur autem non concurrant cum intellectu agente ad productionem ſpecierum intelligibilium, quæ ſint propriæ ſingularium, & ſi difficile eſt ita docere, vt omnino ſatisfactum ſit, his tamen rationibus probari poteſt. Primùm ex ingenio naturæ, quam proximè diximus non conſueuiſſe facere pluribus, quod paucioribus perficere poteſt. Deinde ex præſtantia ipſarum ſpecierum intelligibilium, quas, vt ſuprà dixeramus, non eſt rationi conſentaneum tam limitatas, ac definitas eſſe, quam ſunt ſpecies ſenſibiles, ſingulas nimirum ad ſingula indiuidua.

Nobilitas intellectus.

Tertiò ex nobilitate intellectus, cui non eſt æquum vt inſint per modum habitus formę non habentes ordinem perſe vllum inter ſeſe; quales eſſent ſpecies intelligibiles ſingulariū eiuſdē ſpeciei, ſi darentur, vt re vera ſunt eorū ſpecies ſenſibiles, quemadmodum & ipſa ſingularia. Dixi [per modum habitus] quia per modū actus trāſeuntis nihil incōmodi ſequitur, vt patet in eorū conceptibus. Vt enim hi ſuo modo ſubiecti ſunt tempori, ita nihil eſt incōmodi, ſi in eis ſolus ordo tēporis cernatur, qui nō eſt ordo per ſe, ſed per accidens. Itaque cùm natura non faciat, niſi quod rationi conſentaneum eſt fieri; hæc, & alia ſuperiùs dicta ſatis erunt pro cauſis, cur ſpecies intelligibiles ſingularium naturaliter dari nō poſſint.

Quorundam ſententia de ſpeciebus intelligib. Refutatio.

Ad ſecundum negāt nonnulli Thomiſtæ ſpecies inferiorum eſſe perfectiores ſpeciebus ſuperiorum, eo quòd ſuperiorum ſpecies repræſentatione ſua plura complectantur. Sed non rectè ſentiunt. Nam etſi id verum eſt in ſpeciebus ſubſtantiarum ſeparatarum, quibus diſtinctè, ac determinatè repræſentantur inferiora; non eſt tamen verum in noſtris, quæ id non faciunt, niſi confuſè, & indeterminatè. Quòd ſi vrgeant, ſpecies ſuperiorum, noſtra ſententia, difficiliùs acquiri; ergo eſſe perfectiores; neganda eſt cōſequentia, quia difficultas ea non prouenit ex perfectione rerū, quæ repræſentantur; ſed potiùs ex imperfectione. Poterunt igitur ſpecies ſuperiorū dici perfectiores ſecundum quid; ſimpliciter autē nō poſſunt. Quòd ſi obijciant, Ergo phantaſmata eſſe ſimpliciter perfectiora ſpeciebus noſtris intelligibilibus, quòd determinatè perfectiora repręſentent; neganda eſt conſequentia, Nam etſi perfectiora repræſentant, nō ſunt tamen paria cætera omnia, quippe cùm ſpecies intelligibiles ſint immateriales, phantaſmata vero materialia, & extenſa. Eadem ratione cognitiones duæ intuitiuæ eiuſdem numero candoris, altera elicita ab aſpectu, altera ab intellectu, quas ſimul habemus, cùm rem cādidam intuemur, non ſunt æquè perfectæ, ſed longè altera alteram perfectione ſuperat. Itaque concedimus, ſi darentur ſpecies intelligibiles rerum ſingularium propriæ, futurum vt eſſent perfectiores ſimpliciter cæteris ſuperiorum ſpeciebus: at cùm illæ dari nequeant, nihil omnino concluditur.

Diluitur obiectio.

Ad tertium dicendum eſt, ſpeciem intelligibilem rei materialis ſequi conditionem phantaſmatis, quatenus poteſt. Quemadmodum autem

Diluitur altera.

illud ſequi non poteſt in extenſione, quam phantaſma habet in ſubiecto corporeo, cùm impedimento ſit natura ipſa ſubiecti incorporei; ita nec in repræſentatione rei ſingularis, ſed ſolius naturæ ſpecificæ, idque propter cauſas iam dictas.

Refutatur impugnatio prioris reſponſionis.

Ei autem reſponſioni, qua occurrebatur argumento, phantaſma non concurrere ad generationem ſpeciei intelligibilis, quatenus repræſentat rem ſingularem, ſed quatenus naturam vniuerſalem, parum aptè obijciebatur, id fieri non poſſe, quòd phantaſma non vna parte ſua repræſentaret naturam vniuerſalem, altera differentiam indiuiduantem, ſed qualibet particula vtramque indiſtinctè. Nihil enim hæc ſunt ad rem. Nam etiã apud illos ſpecies intelligibilis rei ſingularis nõ alia, & alia particula repræſentat naturam vniuerſalem, & differentiam indiuiduantem, ſed ſe tota vtramque indiſtinctè, atque adeo genera omnia, & differẽtias conſtitutiuas rerum ſingularium; & tamen fatentur, intellectum per eiuſmodi ſpeciem poſſe elicere conceptus, quibus ſola ſuperiora apprehendantur, concurrẽte illa cum intellectu, non quatenus repræſentat differentiã indiuiduantem, ſed quatenus naturas communes. Potiùs ergo dicendũ eſt, ea ratione non rectè occurſum fuiſſe argumento, quia phãtaſma concurrit cum intellectu agente, quatenus repreſentat & naturam communem, & differentiam indiuiduantem. tametſi non inde ſequitur ſpeciem intelligibilem, quam phantaſma ſic imprimit in intellectũ, ſequi totam phantaſmatis repreſentationem, quia ſubiectum non admittit ſpeciem limitatam ad vnum indiuiduum, propter nobilitatem naturæ intellectiuę, vt dictum eſt.

Altera impugnatio.

Approbatur poſterior reſponſio.

Rectè tamen occurrebatur ſecundo loco, materialitatem phantaſmatis eſſe in cauſa, cur phantaſma non poſſit concurrere ad generationem eiuſmodi ſpeciei; nec ea reſponſio benè refutabatur. In hac enim controuerſia non habetur ratio materiæ, vt eſt altera pars compoſiti, ſed ſolùm vt eſt ſuo modo principium indiuiduationis, & multiplicationis indiuiduorum ſub eadem ſpetie; quo pacto naturę vniuerſales non includunt materiam.

Ne immaterialia quidem eiuſdem ſpeciei repreſentari per eandem ſpeciem intelligibilẽ.

Ad quartum dicendum eſt, repugnantiam in vtroque poſitam eſſe, & in eo, quòd ſingularia ſint, & in eo, quòd materialia, vt modò expoſuimus; tametſi vtrumque in idem redit. Nam neque ſingularium immaterialium, ſi modo ſint purè ſingularia, dantur ſpecies intelligibiles; ſed omnia, quæ ſunt eiuſdem naturæ, repræſentantur per eandem ſpeciem. Itaque ſi ſubſtantiæ omnes ſeparatæ differunt ſpecie, nec poſſunt in plures ſolo numero differentes multiplicari; iam ſpecies earum intelligibiles non repræſentabunt purè ſingularia: ſi verò plures aut ſunt, aut eſſe poſſunt eiuſdem ſpeciei (quod verius eſſe crediderim) veriſimilius eſt, nullam ſpeciem intelligibilem earum repræſentare præcisè vnum indiuiduum, ſed quamlibet totam ſpeciem.

Faciliùs

Faciliùs à nobis ſingularia, quàm uniuerſalia intelligi.

SECTIO VII.

RELIQVVM eſt, ut illud diſcutiamus, de quo quæſtio inſtituta eſt, Faciliùs ne ſingularia, quàm vniuerſalia intelligamus, an contrà. Ac ſi ex ijs, quæ hactenus tractata ſunt, colligenda eſt huius dubitationis explicatio, planè reſpõdendum videbitur, faciliùs intelligi à nobis vniuerſalia, quàm ſingularia.

Primùm, quia dictum eſt proximè, non dari in nobis ſpecies intelligibiles ſingularium proprias, ſed tantùm vniuerſalium. 1

Deinde, quia dictum quoque eſt, Vniuerſalia intelligi à nobis directè, ſingularia reflexè; at reflexa cognitio, ut eſt poſterior directa, ita & difficilior. Reflexam uerò eſſe poſteriorem directa, & illam ſupponere, perſpicuum videtur, tum ex ſimilitudine aliarum actionũ, in quibus datur reflexio, tum etiam ex ijs modis, quibus dici ſolet reflexè à nobis intelligi ſingularia. Motus enim reflexus ſupponit directum, & radius luminis reflexus, radium directum, & ſic res habet in cæteris. Reflexam verò cognitionem ſingularium alij dicunt fieri hoc pacto. Poſtquam natura vniuerſalis per ſpeciem intelligibilẽ cognita eſt, tum intellectus conſiderans eiuſmodi naturã non exiſtere, niſi in aliquo ſingulari, diſcurrit, & arguitiuè, vt aiunt, ſcrutatur eiuſmodi ſingulare; tametſi illud nõ inuenit, niſi ſub conceptu quodam uago; quæ fuit conſideratio Caietani à nobis paulò ſuperiùs adducta. Alij hoc modo. Poſtquam natura vniuerſalis per ſpeciem intelligibilem percepta eſt, tum intellectum attendere ad actum, quo illam percepit; deinde ex cognitione illius actus procedere ad cognitionem ſpeciei intelligibilis, à qua elicitus eſt actus; ac demum cùm diſquirit cauſas efficientes ſpeciei infra intellectum, inuenire primò phantaſma, à quo proximè genita eſt ſpecies, deinde rem ſingularem, à qua impreſſum eſt phantaſma. Atque huiuſmodi reflexæ cognitionis meminit D. Thomas in quæſtione vnica de anima ar. 20. Et in quæſt. ſecunda de veritate art. 6. Cùm igitur vterque modus faciat priorem, & longè faciliorem cognitionem directam, quàm reflexam; non eſt cur negandum ſit, difficiliùs ſingularia, quàm vniuerſalia intelligi.

2

Quo pacto ſingularia quorundã ſententia reflexè cognoſcãtur.

Sect. 3.

In diſputatis.

Tertiò, quia Ariſt. 1. Phyſ. cap. 5. ait, ſingularia eſſe notiora ſenſu, & vniuerſalia notiora ratione, quo argumento initio huius quæſt. vſi ſumus. Et ne locus dubitationi relinquatur, docet 5. lib. huius operis cap. 11. uniuerſalia eſſe priora ratione, ſiue intellectu, ſingularia uerò ſenſu; loquiturque de prioribus cognitione. Ita non videtur vlla ratione dubitandum, quin ſingularia ſint cognitu difficiliora, ſi de cognitione per intellectum ſermo ſit, & ea, quæ dicta ſunt, uera eſſe ponantur.

3

tex. 49.

tex. 16.

Dicendum eſt tamen, & planè aſſerendum, ſingularia faciliùs à nobis intelligi,

Probatur aſſertio experientia.

intelligi, quàm vniuerſalia. Primùm, quia id haud obſcurè docet experientia: ſi quis enim petat non ſolùm ab idiotis, ſed etiam à peritis multarum artium, quid apud eos nomine communi hominis, aut equi intelligatur; nihil aliud reſpondebunt, quàm intelligi nomine hominis ſingulos homines, & vocabulo equi ſingulos equos, niſi quis eorum in abſtrahendis naturis communibus à rebus ſingularibus ſit exercitatus, quod rarum eſt. Quocirca Ariſtoteles in Problematis ſectione 18. hac in re po- q. 5.

Diſcrimen Philoſophi ab Oratore.

nit diſcrimen Philoſophi ab Oratore, quòd Orator mente concipiat eum, qui iuſtus eſt, hoc eſt, hunc aut illum hominem iuſtum, nec altiùs aſcendat (loquitur enim de Oratore, qui cauſas agit, quem certum eſt verſari in ſingularibus) Philoſophus autem ipſam per ſe iuſtitiam ſpectet, & de ea quaſi ſeparata, & ſeiuncta à ſingulis hominibus diſſerat.

Ex modo operandi cauſarum naturalium.

Deinde, quia cùm primæ operationes intellectus ſint in nobis naturales, vt quæ antecedunt omnem voluntatis operationem; non dubium eſt, quin poſitis cauſis earum ſufficientibus, & remotis impedimentis cõtinuò perfectiſſimus effectus earum eliciatur: in puncto autem illo temporis, quo phantaſma Socratis ope intellectus agentis imprimit ſpeciẽ intelligibilem in intellectu Platonis, dantur cauſæ ſufficientes ad productionem conceptus Socratis (nec enim phantaſma Socratis poſtea magis applicari poteſt, & coniungi cum intellectu poſſibili Platonis, vt cum illo concurrere poſſit ad generationem conceptus Socratis) is autem cõceptus eſt perfectiſſimus omnium ſimplicium, qui de Socrate haberi poſſunt: nec uerò quidquam eſt, quod eius productionem impediat: continuò igitur illum Plato eliciet. Quare primus, ac facillimus omniũ conceptuum eſt conceptus rei ſingularis.

Alia probatio ex eodem capite.

Tertiò, quia cùm multæ cauſæ naturales ſufficientes ad diuerſa effecta ſeſe impedientia ſimul ponuntur, ſemper effectus omnium ſimul concurrentium impedit peculiarem effectum cuiuslibet earum, quo pacto illuminatio à multis lucernis ſimul poſitis impedit illuminationem præciſam ſingularum. Cùm enim ſingulæ per ſe poſſint peculiare quoddam luminis indiuiduum producere; coniunctæ tamen vnum tantùm producunt diuerſum ab omnibus, quæ à ſingulis producerentur; idemque in calore, & alijs qualitatibus habentibus contrarium clariùs videbunt ij, qui ſolas huiuſmodi qualitates negant plures numero eſſe poſſe in eodẽ ſubiecto. Atqui in eo temporis momento, in quo phantaſma rei ſingularis concurrit cum intellectu agente ad productionem ſpeciei intelligibilis, dantur in anima noſtra cauſæ naturales ſufficientes non ſolùm ad cõceptum naturæ ſpecificę, ſed etiã rei ſingularis: igitur ſi conceptus naturæ ſpecificę, & conceptus rei ſingularis ita ſe impediant, vt ſimul aut difficilè, aut minùs facilè dari queant in eodem intellectu; non dubium erit, quin conceptus, qui produci poteſt ab intellectu cum ſpecie intelligibili, & phantaſmate ſimul concurrentibus, modo aliquo impediturus ſit naturaliter conceptum, qui produci poteſt ab intellectu cum ſola ſpecie

cie intelligibili; niſi voluntas intellectum determiner, vt ad ſolam naturam ſpecificam attendat, aut vt ſimul ſpeciem, & indiuiduum vtcumque concipiat. Conceptus autem, ad quem concurrit phantaſma, eſt conceptus rei ſingularis; isq; aut difficilè, aut minùs facilè ſimul elicitur cum conceptu naturæ ſpecificę, ut experientia, & ratio limitatę applicationis potentiarum nos docet: eſt igitur is omnium primus, ac facillimus.

Ex conditione ipſius effectus.

Poſtremò, quia natura comparatum eſt, ut effectus magis ſequatur cõditionem cauſę particularis, quàm vniuerſalis, ut eſt inductione perſpicuum: atqui phantaſma eſt cauſa omnino particularis, intellectus autẽ, & ſpecies intelligibilis habent ſe ut cauſæ uniuerſales, quod ex ſupradi-

Sect. 4. & 5.

ctis patet: igitur cùm hęc tria ita iunguntur, & applicantur ad agendũ, ut poſſint conceptum producere; magis ſequetur conceptus conditionem phantaſmatis, quàm intellectus cum ſola ſpecie intelligibili concurrentis: cum igitur phantaſma ſit rei purè ſingularis; erit vtique naturaliter is conceptus, rei potiùs ſingularis, quàm naturę ſpecificę. Quo fit, ut conceptus rei ſingularis ſit primus, & facillimus omnium.

Ex Ariſt.

Addi poteſt confirmatio huius concluſionis ex Ariſtotele, tertio lib.

tex. 10.

de Anima. Eam enim videtur ſignificaſſe loco illo capitis quarti ſuperiùs citato, cùm docuit, naturam vniuerſalem cognoſci eadem potentia, qua cognoſcitur res ſingularis, habente tamen ſe, ut ſe habet linea extenſa ad ſe ipſam priùs inflexam. Planè enim docuit his uerbis, priùs intellectum noſtrum intelligere res ſingulares adiumento phantaſmatis, quàm ſpecie ſola intelligibili quaſi extendatur, & rectà pergat ad naturã communem, quę præciſè per ſpeciem repreſentatur, eamque per ſe, ac directò percipiat. Ita patet faciliùs ſingularia ab intellectu percipi, quàm uniuerſalia.

Obiectio.

At dicet aliquis. Pueri propter ſenſuum imbecillitatem priùs cognoſcunt patrem vt uirum, quàm ut hunc virum, & matrem ut mulierem, quàm ut hanc mulierem; idcirco enim viros omnes appellant patres,

tex. 5.

& mulieres matres, ut ait Ariſt. initio Phyſicorum. eademque ratione videntur priùs cognoſcere equum, mulum, & cętera iumenta, ut iumenta, quàm ut talia iumenta, cùm ij, qui primò nouerunt equum, iumenta omnia equos appellent. Non eſt igitur perpetuò uerum, ſingularia priùs, ac faciliùs concipi à nobis, quàm uniuerſalia.

Dilutio.

Huic obiectioni reſpondendum eſt, non ideo pueros appellare viros omnes patres, & mulieres matres, quòd concipiant præciſe naturam cõmunem viri, vt diſtinguitur ab hoc & illo viro, aut naturam mulieris, vt diſtinguitur ab hac & illa; ſed ideo id accidere, quia ita imperfectè cognoſcunt ſingularia, vt ea, quæ ſunt parum diſſimilia inter ſe, planè diſtinguere nõ poſſint, propter ſenſuum imbecillitatem; quod idem accidit in dignoſcendis cæteris rebus, quæ inter ſe aliquam habent ſimilitudinem. Non cognoſci autẽ à pueris vniuerſalia, etiam ſi viros omnes apprehendant, vt patres, & mulieres, vt matres, vel ex eo confirmabis, quia ſimile

quid

Confirmatur ex cognitione Brutorũ animalium.

quid faciunt brutæ animantes, quæ tamen vniuerſalia apprehendere nõ poſſunt. Cernimus enim agnum recèns natum quamlibet ouem ſequi quaſi matrem; quod non alia de cauſa euenit, niſi quia nondum poteſt diſtinguere matrem à cæteris. Vnde fit, vt paulò pòſt roborato magis ſenſu, ſolam matrem comitetur. Quare exemplũ puerorum, quo Ariſt. probat in phyſicis vniuerſaliora eſſe nobis notiora, non alia ratione ad rẽ propoſitam confirmandam valet, niſi quatenus indiuiduum vagum eſt ſimile quodam modo naturæ vniuerſali; pueriq́ue, ac brutæ animantes propter ſenſuum imbecillitatem, qua initio laborant, priùs apprehendunt ſingularia ſub notitia vaga, quàm determinata, quemadmodum roborato etiam ſenſu fit, cùm animalia è loco remoto venientia cernuntur.

Conſectariũ.

Colligi tamen ex hac ſolutione poteſt, quãdocunque ſenſu ob impedimentum aliquod priùs percipimus indiuiduũ vagum, quàm determinatum, idem quoque accidere in intellectu. ſat autẽ eſt ad perceptionem indiuidui vagi per intellectum ſpecies intelligibilis naturæ communis, & imperfectum phantaſma rei ſingularis, quẽadmodum ad perceptionem eiuſdem per ſenſum ſufficit idem phantaſma imperfectum.

Explicatur magis concluſio.

Hæc cùm oſtenſa ſint in ijs ſingularibus, quæ phantaſmata ſui in nos imprimunt, ferè etiam intelligenda ſunt in ijs, quæ ſenſibus non percipiuntur. Nam etſi hæc longo admodum diſcurſu cognoſcuntur à nobis, maiori tamen vt plurimum intelliguntur eorum vniuerſalia. Dico autẽ vt plurimum, quia fieri poteſt, vt aliquando hæc ex vniuerſalibus attributis ſimul iunctis colligantur, quo pacto colligimus ſingularẽ Dei conceptum, ex conceptibus entis, & independentis, vel actus, & puri.

Quo pacto ſpecies intelligibiles, & conceptus in nobis gignantur; itemq́; ſolutio argumentorum partis oppoſitæ. SECTIO VIII.

Quo pacto ſpecies intelligibiles, & conceptus in nobis naturaliter gignantur.

VERVM antequàm diſſoluamus argumenta partis oppoſitæ, operæpretium erit paucis exponere, quo pacto intellectus noſter & ſpecies intelligibiles accipiat à rebus, & rerum ipſarum conceptus eliciat.

Ac primæ quidẽ ſpecies intelligibiles ſemper gignuntur actione intellectus agentis, & phantaſmatis ſimul concurrentium, vt dictum eſt; poſſuntq́ue eiuſmodi ſpecies eſſe vel ſpecierum infimarũ, vt hominis; vel generum, vt animalis, aut viuentis. Nam ſi phantaſma ſit Socratis occurrentis, ſiue vt eſt hic homo, ſiue vt eſt aliquis homo, quem nondum planè à cæteris hominibus diſcernamus; ſpecies, quæ gignetur, erit naturæ ſpecificæ hominis; ſi verò, vt ſingulare animal, ſpecies erit animalis; ſi vt ſingulare viuens, ſpecies erit viuentis, atque ita ſurſum verſus. Iam enim patet ex ſuperiori quæſtione, multis modis rẽ eandem ſingularẽ poſſe occurrere ſenſibus noſtris, & internis, & externis; tametſi hoc intereſt inter occurſum rei, vt eſt indiuiduũ ſpeciei infimæ, & vt eſt indiui-

indiuiduum cuiuſuis generis, quòd cùm priori modo illa cognoſcitur à nobis, aut cognoſcitur vt indiuiduum vagum, aut vt determinatum, quẽadmodum diximus de Socrate; at poſteriori modo ſemper cognoſcitur vt vagum. Qui enim nondum diſcernit, cuius ſpeciei infimæ ſit res obiecta, minùs diſcernere poterit, quodnam ſit indiuiduum determinatè, hoc eſt, vt à cæteris omnibus diſtinguitur, etiam eiuſdem ſpeciei infimæ. Eo autem temporis momento, quo gignitur ſpecies intelligibilis, ſimul elicit intellectus poſſibilis conceptum eius indiuidui, quod tunc occurrit, niſi mens ita ſit aliò intenta, vt ab ea operatione impediatur. Quod eodem modo accidit in ſenſibus externis, qui ſæpe res commodiſſimè obiectas non percipiunt, quia anima vehementi aliqua applicatione in alia re occupata eſt. Itaque generatio hæc ſiue ſpecierum intelligibilium, ſiue conceptuum merè naturalis eſt.

Indiuidua generũ ſemper cognoſci vage.

Obiectio.

Sed contra hæc ſic obijciat aliquis; Species ſenſibiles, per quas Socrates cernitur à Platone nunc ex loco remoto, nunc ex propinquo, ſunt eiuſdem ſpeciei; tum quia non differunt inter ſe, niſi claritate repræſentandi; tum etiam, quia ex eodem loco remoto, ex quo Socrates à Platone cernitur, vt quoddam animal, cerni poteſt ab Alcibiade acutiùs vidente, vt quidam homo, & ab alio etiam, vt Socrates: igitur phantaſmata omnia impreſſa ab huiuſmodi ſpeciebus ſenſibilibus ſunt eiuſdẽ ſpeciei, totumq́ue Socratem repræſentant: at phantaſmata generant in intellectu ſpecies intelligibiles ſecundum vltimum potentiæ, cùm ad earum generationem naturaliter concurrant: igitur omnes ſpecies intelligibiles, quæ gignuntur à phantaſmatibus Socratis, ſunt eiuſdem ſpeciei, totamq́; naturam communem Socratis repræſentant, ipſamq́ue etiam differentiã indiuiduãtem repræſentarent, ſi ſpecies intelligibiles ſingularium in intellectu imprimi poſſent, imò verò ſunt vna, & eadem ſpecies intelligibilis, quia fieri non poteſt, vt in eadem potentia dentur ſimul duæ ſpecies numero eiuſdem omnino rei, quæ ſola maiori, & minori claritate repræſentationis inter ſe differant. Non rectè igitur dictum eſt, à phantaſmate Socratis, & intellectu agente nunc gigni naturaliter ſpeciem intelligibilem hominis, nunc verò animalis præcisè, aliàs etiam viuentis, & cæt.

Dilutio notanda.

Huic obiectioni reſpondendum eſt; Primùm quidem non eſſe improbabile, ſpecies ſenſibiles, quibus Socrates cernitur vt quoddam animal, & vt quidam homo, & vt Socrates, eſſe diuerſarum ſpecierum. Nam quemadmodum cognitiones animalis, hominis, & Socratis differũt ſpecie, vt patebit libro ſexto; ita & ſpecies, quibus cognoſcuntur; differre poſſunt. Quare, non differre huiuſmodi ſpecies inter ſe ſola peſpicuitate repreſentationis, ſed repreſentatione etiam ipſa; ſiquidem ſpecies cuiuſdam animalis ſolùm repræſentat animal, & eius ſingularitatem indeterminatam; ſpecies autem cuiuſdam hominis hominem tantùm, & indefinitam eius ſingularitatem; ac denique ſpecies Socratis Socratem determinatè, ac definitè, totum inquam hominem, & certam eius diſ-

Num ſpecies ſenſibiles eiuſdem obiecti poſſint ſpecie differre.

ferentiam indiuiduantem. Nec verò referre quicquam, quòd ex eodem loco Socrates cernatur à diuersis, vt quoddam animal, vt quidam homo, & vt Socrates. possiunt enim ex eadem distantia obiecti diuersarum specierum species sensibiles in oculis diuersorum imprimi iuxta diuersam organorum dispositionem. Vnde fit, vt productio huiusmodi specierũ ab obiectis non habeat eandem sphæram (vt dicitur) actiuitatis respectu omnium siue oculorum, siue mediorũ, sed respectu eodem modo dispositorum. Deinde verò, posita identitate specifica eiusmodi sensibilium specierum, dicendum est, aliam esse rationem in ijs speciebus, quæ imprimuntur in sensus externos; aliã in ijs, quæ in phantasiam. Intelligimus autem nomine phantasiæ in tota hac quæstione, quemadmodum & in superiori, quemlibet ex sensibus interioribus, quemadmodum nomine phantasmatis, quamlibet eorum speciem impressam, dicturi aliàs de interiorum sensuum distinctione, & num eorum omnium species cõcurrere possint cum intellectu agente ad productionẽ speciei intelligibilis; est enim res, quæ longiori discussione indiget, & cuius definitio nihil facit ad institutã disputationẽ. Quòd verò alia sit ratio, ex eo patet, quia productio specierũ in sensus exteriores tota est ab obiecto perfectiùs, aut minùs perfectè imprimente sui similitudinem; per quam, etiam si eiusdem speciei sit, potest sensus externus diuersas specie cognitiones habere, & qui acutior fuerit perfectiorem ex eodem loco, ex quo obtusior minùs perfectam habet. quamquam enim omnes species ab obiecto productæ totum illud representẽt; ea tamen quæ imperfectiùs id præstabunt, non satis erunt, vt cum obtusiori sensu perfectã sensationẽ efficiant; quã nihilominus efficient cũ acuto & perfecto. At productio phantasmatum non fit immediatè ab obiecto, nec etiã ab specie sensibili impressa in sensum exteriorem, cuius rei argumento est, quòd impressa in oculis specie hominis coràm stantis, sæpe nullũ eius in nobis relinquitur phantasma, si illum non videamus, impedito aspectu à vehementi alia applicatione animi: sed fit ab actu sensus externi aut (quod eodem redit) ab specie in illum impressa, quatenus per eam sentimus, quo fit ut quamquam species, per quam videmus Socratem, ut quoddam animal, & vt quẽdam hominẽ, & vt Socratem, sint eiusdem speciei; tamen quia videndi actus specie differunt, phantasmata quoque ab eis genita differant specie. Vnde obiter colliges, phantasma uagum, & determinatum differre specie. Quare cùm phantasmata Socratis, ut est quoddam animal, & ut est quidam homo, & vt est hic designatus homo differant specie, nihil mirum est, si diuersas specie formas intelligibiles in intellectum imprimant, nisi quòd duo posteriora phantasmata solam speciem intelligibilem hominis producere possunt, quòd propria Socratis produci nequeat. Quin etiam, cùm phantasmata non concurrant cum intellectu agente, nisi quatenus per ea phantasia actu operatur; etsi prędicta phãtasmata essent eiusdem speciei, totumque Socratem repræsentarent; tamen apprehenso à phanta-

Quid intelligatur in hac disputatione nominibus Phantasiæ, & Phãtasmatũ.

Quo pacto species sensibiles imprimãtur in sensum externũ.

Quo pacto phantasmata in sensum internum.

Phantasmata vaga, & determinata differre specie.

Quo pacto phantasmata concurrãt ad productionẽ specierũ intelligibilium.

à phantasia Socrate, vt quodam animali tantùm, sola species intelligibilis animalis produceretur; atque ita sursum versus. Non est igitur quòd de prędicta specierum intelligibilium naturali productione ob argumentum propositum dubitemus.

De libera specierum intelligib. & conceptuum productione.

Alia uerò est, & specierum intelligibilium, & conceptuum non naturalis, sed libera productio; tametsi productio specierum naturaliter cõsequitur liberam conceptuum productionem. Cùm enim in intellectu plures species intelligibiles diuersarum specierum infimarum illo priori modo impressæ sunt, iam libere quisque concipere potest, tum indiuidua, quorũ habet phantasmata, tum etiã quaslibet naturas communes per eas species, siue primò, siue secundaria ratione representatas. Verbi causa, per speciem intelligibilem hominis potest intelligere, tum hominem, cuius illa est prima, & adæquata similitudo, tum etiam genera omnia, & differentias, quas secundaria ratione, ac implicitè representat; tametsi facillimè omnium intelliget naturam humanam, quæ primò representatur, & ex generibus, & differentijs, quæ in illa includuntur, ea, quæ ad illius complementum propiùs accedunt, vt superiori quoque quæstione dictum est. Id autem cùm facere possit intellectus, sæpe euenit, vt conferat non solùm indiuidua eiusdem speciei inter ipsa, veluti Socratem cum Platone, sed etiam diuersarum, vt Socratem cum Bucephalo, atque adeo ipsas diuersas species, ut hominem cum equo: in qua collatione multa inuenire potest, in quibus illa differant, multa etiã in quibus conueniant. Si ergo consideret ea, in quibus differunt indiuidua sub eadem specie; adhuc eiusmodi conceptus erunt singularium entitatum. Si uerò consideret ea, in quibus proximè conueniunt; iam habebit conceptum præcisum naturæ specificæ. Sin autem cõsideret ea, in quibus diuersæ species infimæ inter se differunt; eliciet conceptus abstractos à differentijs indiuiduantibus, quibus illarum differentiæ exprimantur; per quos conceptus non gignentur nouæ species intelligibiles differentiarum, si uera est sententia eorum, qui volunt, differentias non habere peculiares species intelligibiles, quibus represententur, sed per eas tantùm representari, per quas representantur ipsæ naturæ specificæ. Si deniq; consideret ea, in quibus conueniunt, iam habebitur conceptus generis; proximi quidem, si consideret id, in quo proximè conueniunt; remoti uerò si id, in quo remotè: nisi conuenientia sit adeo remota, ut conceptus, non sit uniuocus, sed analogicus, ut si concipiatur conuenientia omnium rerum in ente, aut omnium accidentium in accidente; quo pacto conferri possunt, non solùm species cum speciebus, sed etiam genera summa inter sese. Hoc autem cùm fiet, non dubium esse debet, quin ex eiusmodi conceptibus, gignantur nouæ species intelligibiles generum, ad quarum productionem, iam nõ concurrent phantasmata, nec item intellectus agens, vt est cõmunior Philosophorum sententia; tametsi eiusmodi species non gignentur, si iam fuerint genitæ ex phantas-

Quo pacto ex collatione rerum.

Dari in intellectu species quæ naturas generícas præcisè representent.

mate alicuius indiuidui occurrentis sub ratione indiuidui illius generis duntaxat; quod fieri posse iam dictum est.

Oritur id ex actu concipiendi naturā abstractè.

Quòd autem id dubium esse non debeat, ex eo primùm patet, quia cōceptus est actualis similitudo rei; ex similitudine autem actuali, aliqua habitualis relinqui debet in intellectu, nondum informato similitudine naturæ, quæ concipitur. Quòd si dicas, naturam genericam iam antea representatam fuisse in specie intelligibili naturæ specificæ; ea ratione non satisfacies, quia representatio illa erat implicita, & secundaria.

Ex ipsa facilitate abstrahendi concipiendi.

Deinde, quia postquam communem conceptum genericæ naturæ eli cuimus, experimur multò nos faciliùs, cùm volumus, eandem naturam sincerè, siue abstractè concipere; quod vtique non accideret, si in intellectu non relinqueretur nouus habitus, qui abstractè eam naturam representaret. Nec enim ad id satis videtur esse affectio ea relicta, qua intellectus disponitur ad faciliorem vsum specierum, sed opus est præterea, vt ex parte specierum detur præcisa quædam, & abstractiua representatio eiusdem naturæ, quippe cùm experiamur relinqui in nobis non solùm propensionem, & facilitatem ad vsum specierum intelligibilium, quas antè habebamus, sed etiam tam præcisam representationem habitualem naturæ genericæ, quàm habebamus specificarum.

Notanda dilutio tacitę obiectionis.

Ex communi quodam pronunciato.

Tertiò, quia qui censent generari in nobis, primò species intelligibiles rerum singularium, fatentur non ampliùs esse opus intellectu agente ad generationem specierum, quibus naturæ superiorum represententur, eo quòd ipse intellectus possibilis elicere possit species superiorū ex speciebus inferiorum; id quod etiam fatentur omnes facta eadem hypothesi: ergo si iam ponantur genitæ species intelligibiles specierum infimarum, par ratio erit, vt dicamus, intellectum possibilem posse ab eis abstrahere species intelligibiles generum: at intellectus possibilis, non potest eas alia ratione abstrahere, quàm formando conceptus præcisos generum, vt animalis, aut viuentis, per quos gignantur eiusmodi species: ergo & cæt.

Ex perplexitate, quæ alioqui daretur.

Postremò, quia nisi ea species relinqueretur, daretur postea in intellectu quædam, vt ita dicam, perplexitas, cùm quis vellet naturam eandem abstractè, & nulla habita ratione naturarum specialium concipere. Postquam enim ex collatione hominis, & equi abstractè concepisti naturam animalis, si postea eandem audito animalis vocabulo, nulloque modo ad hominē, aut equum, aliam'ue speciem attendens mente concipis, qua quæso specie intelligibili illam percipis? aut enim omnibus intelligibilibus speciebus specialium animalium, aut nulla? Nec enim potior ratio in vna specie est, quàm in cæteris. Vt ergo iterentur huiusmodi conceptus generum, sine vlla perplexitate, quo pacto illum iterari experimur; dicendū potiùs est, relinqui ex primis illis actibus concipiendi naturas genericas, similes quasdam species, & quasi vestigia impressa, quibus facilè intellectus postea eiusmodi naturas præcisè concipiat, sine

vlla

vlla consideratione inferiorum. Quod magis etiam aduertere debuissent nonnulli ex Recētioribus, qui usqueadeò diuerterunt à cōmuni Veterū sententia, vt solas species intelligibiles rerū singulariū esse censeant. In maiori enim numero specierum intelligibilium, maiorem perplexitatem dari necesse est. Hac eadem, & alijs de causis videntur ponendæ in substantijs separatis præter species intelligibiles naturarum specialiū, siue latiùs patentiū, siue minùs latè (pro dignitate nimirum cuiusque) species omnium superiorum generum proprias.

De speciebus intelligibilibus generū in substantijs separatis.

Non tamen latet nos, argumentum hoc suspectum videri posse, quòd multa certa, & per se nota videatur impugnare, vt intensionem, & remissionem formarum, omnesque omnino generationes, siue substantiales, siue accidentales. Cur enim potiùs hic numero gradus caloris ab hoc agente introducatur, aut expellatur, quàm ille; cur item potiùs hic numero equus, aut hic radius luminis gignatur, quàm ille, si causæ secundę quærantur, nulla prorsus est: proinde aut negandæ sunt intensio, remissio, & omnes generationes; aut dicendum, propositum argumentū nullam vim habere; recurrendumque esse in huiusmodi perplexitatibus ad determinationem diuinæ voluntatis. Sed hæc nihil obstant, quo minùs proposito argumento innitamur. Quanquam enim in quibusdam euentis (vt in ijs quæ dicta sunt) oportet recurrere ad diuinæ voluntatis determinationem, præfinitionemque, ut quinto libro docebimus; non est tamen id faciendum, vbi ratio ex causis secundis reddi potest. Redditur autem ea optimè in re proposita ex speciebus intelligibilibus generum relictis ex eorum conceptibus præcisis.

Qua ratione vtēdum proposito argumento.

Atque hæc obiter de generatione specierum intelligibilium, & conceptuum dicta sint hoc loco. Ex quibus manifestum relinquitur, primum cognitum ab intellectu nostro esse rem singularem. Qua ex parte rectè sentiunt Durandus. 2. Sent. d. 3. q. 7. Burlæus 1. Phys. libro ad caput. 2. & Nominales omnes, vt Ochamus 1. sent. d. 3. q. 5. & Gregorius ibidem q. 3. tametsi in alijs plerisque labuntur. Num autem species intelligibiles sint ex genere earum formarum, quæ non intenduntur actibus nostris, veluti species sensibiles, quæ ab obiectis in sensus externos imprimuntur, & species intelligibiles, quæ angelis more proprietatum inditæ sunt, & in animos nostros, cùm à corporibus separantur, naturaliter influunt; an uerò intendantur ijs actibus concipiendi, qui per eas eliciuntur; & quo pacto; num quoad representationem plurium rerum, entitatum'ue, an potiùs quoad perspicuitatem representandi; libro octauo explicabimus, cùm de intensione, & extensione formarum disseremus.

Dubia dilata in librum 8.

Ad primum igitur argumentum eorum, quibus suadebatur, faciliùs vniuersalia, quàm singularia intelligi, dicendum est, nihil referre, quòd in intellectu non sint species intelligibiles rerum singularium propriæ.

Respōsio ad argumenta partis oppositæ.

Satis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Satis est enim concursus phantasmatis, vt suppleat id, quod deest speciebus intelligibilibus naturarum communium.

Responsio ad argumenta partis oppositæ.

Ad secundum dicendum est, cõceptus rerum singulariũ non propriè dici reflexos, sed translatitiè, ut dictum est. Est autem & naturæ, & dignitatis ordini conuenientius, ut primùm intellectus noster se quodammodo inflectat inferiori potentiæ, à qua iuuatur, deinde ipse per se suas operationes exerceat, quàm contrà. Ad eam uerò commentationem Caietani satis iam responsum est suprà, nec quenquam experiri, necessarium sibi esse eum discursum, ut rem singularem concipiat; nec uerò illum satis esse ad res singulares determinatè percipendas: proinde nihil esse ad rem eum modum reflexę cognitionis. Denique modus ille, quem D. Thom. in locis citatis exponit, & paucissimis contigit, & longiori discursu indiget, quàm in nobis fieri experiamur ad singularia concipienda; præter quàm, quòd ille non satis est ad intelligenda singularia secundum proprias, & peculiares eorum rationes, veluti Socratem, ut Socratem, & Platonem, vt Platonem; sed tantùm, ut remotas causas specierũ intelligibilium, actuumque intelligendi. Quare necesse est ponere alium modum, quo singularia, ut talia sunt, tam facilè à nobis concipiantur, quàm experimur; qui quidem alius non uidetur esse posse, nisi is, qui à nobis explicatus est. Nec Diuus Thomas eum modum negauit unquam, sed potiùs significasse uidetur 1. p. q. 86. ar. primo, amplexus tandem illum extremo opere, tanquam omnium optimum, & omnibus familiarissimum, ac facillimum.

Quid de modo cognitionis reflexę à D. Thoma traditæ.

Exponitur locus Aristotelis.

Ad tertium dici posset, Vniuersalia appellari ab Arist. notiora ratione, & singularia notiora sensu, quoad habitualem cognitionem, si uerisimile esset, illum non de actuali, sed de sola habituali cognitione esse intelligendum eo loco. Vt enim similitudines habituales, quæ sunt in intellectu, non repręsentant per se, & determinatè, nisi uniuersalia; ita quæ in sensus interiores imprimuntur, non repręsentant per se nisi singularia: quò fit, ut hoc pacto notiora sint intellectui uniuersalia, quàm singularia; & sensui singularia, quàm uniuersalia. Notius est enim id, quod per se, quàm quod per accidens repręsentatur. Verùm, quia Arist. non uidetur actualem cognitionem excludere, sed potiùs de ea præcipuè agere; crediderim dicendum, ea pronunciata intelligenda esse de cognitione, quę methodo aliqua, seu, ut latini loquuntur, uia, & ratione comparatur. Hęc enim habetur de uniuersalibus per scientiam; de singularibus per experientiam: constat autem scientiam uersari per se in uniuersalibus, per accidens in singularibus; experientiam econtrariò, per se in singularibus, per accidens in vniuersalibus, ut egregiè expositum habes ab ipso Auctore cap. 1. huius libri. & forsitan ob hanc causam non usus est ille in priori loco nomine intellectus, sed rationis, quod vsitatius est in significanda cognitione per causam, quam omnes scientiam

scientiam appellamus, quemadmodum in posteriori cum sic ait [Quinetiã expertos magis, quàm eos, qui rationem sine experientia tenent, &c.] Et paulò pòst cum ita scribit [Si quis igitur, sine experientia rationem teneat, &c.]

Dissoluuntur argumenta initio proposita. SECTIO VI.

Sect. 1.

RELIQVVM est igitur, ut ea argumenta dissoluamus, quibus initio ostendi uidebatur, singularia sensibilia non intelligi à nobis, sed sensu duntaxat percipi. Ad quorum primum iuxta ea, quę proximè dicta sunt, respõdendum est, ideo uniuersalia dici ab Arist. notiora ratione, quòd ea sola per se sciantur; contrà uerò singularia esse notiora sensu, quòd ea sola per se cadant sub experientiam sensus; quidquid dicendum sit de ea cognitione intellectiua, quæ non est scientia.

Cur vniuersalia dicantur ratione notiora, & sensu singularia.

Ex his patet responsio ad secundum. Nec enim eo loco videtur esse sermo de obiectis intellectus; & sensus, sed de ijs, quæ per se cadunt sub cognitionem siue actualem, siue habitualem, quæ via, & ratione comparatur. Aut dicito, distingui eo loco obiectum intellectus, & sensus per excessum, quem habet intellectus supra sensum. Nam etsi intellectus potest per se percipere singularia, quemadmodum & sensus; tamen id, in quo ille excedit sentiẽdi vim in rebus sensibilibus, est cognitio vniuersalium. Hæc enim à solo intellectu per se cognosci possunt, & in his solis per se versatur scientia. Nec nouum est, aut præter rationem designari obiecta potentiarum per ea, in quibus aliæ alias excedunt, cùm id doceat Arist. 1. de Cælo cap. 11. vt si equus portare possit decem talenta, homo verò vnum tantum, vis portandi, quam equus habet, rectè definietur per decem talenta, & si equus minora quoque pondera portare possit. Quapropter ad duas illas argumentationes, qnæ ex 1. Physico. extruebantur, negandum est, eodem modo vniuersale esse obiectum intellectus, quo singulare est obiectum sensus. Neque enim vniuersale est adæquatum obiectum intellectus, quemadmodum singulare est adęquatum sensus, quippe cùm singularia cadant per se sub intellectum, non item vniuersalia sub sensum.

Qua ratione sensum excedat intellectus.

text. 116.

Potentias superiores definiẽdas esse per excessum.

Ad tertium non desunt, qui dicant intellectum nostrum ideo percipere singularia materialia, quia anima intellectiua est quodãmodo materialis propter naturalem propensionem, ad informandum corpus, & quandam dependentiam à sensibus quam intellectus habet dum est in corpore. Sed non animaduertunt absurdissimum illud ex ea responsione effici, fore vt substantiæ separatæ, quæ omnino immateriales sunt, non intelligant eadem singularia, immò neque eorum vniuersalia, quæ materiam includunt. Potiùs igitur dicendum est ad argumentum, pro-

Quorundam responsio.

Refutatio.

por-

Quæ proportio inter potentiam & obiectum requiratur.

portionem, quæ inter potentiam,& obiectum requiritur,eam esse debere, vt potentia non sit inæqualis obiecto ob defectum,quam vocant proportionem minoris inæqualitatis. Nemo enim vnquam negauit, posse dari proportionem maioris inæqualitatis in potentijs, hoc est,maiorem posse vim esse in potentia,quàm obiecto percipiendo sit satis; sed omnes fatentur non debere esse minorem, vt est in sensibus respectu rerum materiæ expertiũ. Cùm igitur potentiæ immateriales maiorem vim habeant, quàm materiales, nihil impedit, quo minùs materialia possint attingere, siue ea sint aliqua ex parte materialia, vt naturæ vniuersales,siue omnino, vt res singulares.

Singularia apudnos eau sam esse, cur vniuersalia intelligãtur.

Ad quartum dicendum est, etsi vniuersalia syncere à nobis intelligi non possunt, quandiu à singularibus non abstrahuntur, seu (quod idem est) quandiu in nobis non dantur earum species intelligibiles; non ideo tamen rectè dici singularia esse in causa, cur vniuersalia non intelligantur; imò verò, cùm singularia per sensus externos imprimant sui species in sensum interiorem, à quibus intelligibiles species gignuntur; potiùs dicendum est, illa in causa esse, cur à nobis vniuersalia intelligantur.

Ad quintum sic respondendum; Si singularia sensibilia intelligerentur à nobis per species congenitas, vt intelliguntur à substantijs separatis,tum demum non esset cur sensibus indigeremus, quemadmodum illæ non indigent. Nunc autem, cùm omnis nostra cognitio à sensibus ortum habeat;inde fit, vt non solùm propter cognitionem singularium, sed ipsorum etiam vniuersalium, indigeamus sensibus.

Vnde Aristoteles necessitatẽ colligat intellectus agentis.

Sextum argumentum supponit,singularia sensibilia non posse intelligi à nobis,nisi per proprias eorum species intelligibiles,quo pacto rectè concludit,si ea tantùm causa spectetur,ob quam Aristoteles intellectum agentem perspicuè induxit. Neque enim ille alia ratione necessarium esse dixit,nisi propter abstractionem naturarum communium à singularibus materialibus, quam primò fieri voluit per species præcisas naturarum communium. Quòd si primò species intelligibiles singularium in intellectum nostrum imprimerentur, iam prima abstractio communium naturarum posset fieri per conceptus earum præcisos ex consideratione,& collatione singularium elicitos, ex quibus conceptibus resultarent species intelligibiles quæ naturas communes præcisè repræsentarẽt quod sæpe accidere paulò superiùs dictum est. Ita non esset necessarius intellectus agens. Vnde patet non rectè sentire eos, qui adhuc Aristotelis opinione putant illum esse necessarium,vt faciat res vniuersales tanquam præcipua obiecta intellectus possibilis. Nam cùm intellectus possibilis speciebus intelligibilibus singularium informatus possit abstractè communes eorum naturas concipere; non dubium est, quin possit facere vniuersalia non modò per conceptus, sed etiam per species relictas. Adde,non rectè ab eis dici vniuersalia præcipua obiecta intellectus possibilis.

Refellitur quorundã de eadem re opinio.

sibilis. Quanquam enim pura appellari possunt, vt in quibus cognoscendis non miscetur sensus; præcipua tamen dici nequeunt, cùm sint minùs perfecta singularibus, neque in natura diuina dari possint. Potiùs ergo dicendum est cum alijs, etsi species intelligibiles singularium ponantur, non ideò tamen superuacaneum fore intellectum agentem, quia phantasmata, cùm materialia sint,& extensa in corpore, non possunt per se,ac vi sua agere in intellectum possibilẽ, qui immaterialis est, ad gignendas species intelligibiles, etiam singularium, sed vi alicuius agentis immaterialis, quod nos dicimus intellectum agentem. Quanquam verò Aristoteles huic rationi non est innixus expresè, eam tamen fortasse supposuit; vt dici possit, duplici de causa inductum ab eo esse intellectum agentem; vna expressa, altera, quæ facilè subintelligi potuit. Nam & perspicua erat,& ipse fortasse eam innuit eodem capite, cùm dixit, Omne agens esse præstantius patiente. Quanquam enim hoc pronunciatum ad præstantiam intellectus agentis confirmandam inductum est; tamen ad eius quoque existentiam ostendendam valet. Verùm de hac re alibi accuratiùs.

Vera sententia.

tex. 19.

Explicatur locus Aristotelis.

Ad septimum dicendum est, Aristotelem in loco citato, nomine sensibilium,intellexisse sensibilia,quatenus sensibilia sunt,hoc est,quatenus immutatione sensuum percipiuntur, vt D. Tho. exponit. Colligebat enim sensum communem,vt est in omnibus animalibus,satisque patet, in bestijs, præter sensitiuas potentias nullam esse superiorem, cuius immutatione sensibilia percipiantur. Ita nihil refert, quòd homo per intellectum quoque singularia sensibilia percipiat. Oportet enim illum adhuc habere vnam aliquam potentiã sensitiuam, qua possit de differentijs omnium sensibilium iudicare, ne natura eius sensitiua inferior fit aliorum sensitiuorum natura. Atque hæc de cognitione vniuersalium,& singularium,etsi aliquanto fusiùs pro ratione loci; non inutiliter tamen dicta esse videbuntur.

Capitis tertij Explanatio.

VM [a] autem constet] Absoluta præfatione aggreditur tractationem. Quoniã uerò dixerat hanc scientiã circa causas primas uersari, adductis breuiter iam tio huius ca. 1. generib. causarũ ex 2. lib. Phy. refert ad finem usque 6. cap. Veterum Philosophorum opiniones de causis, ut si quid dictum ab eis reperiat, quod à se fuerit omissũ id amplectatur, sin minùs maiorem astruat fidem ijs, quæ de causis docuit. Tum denique in septimo capite eorũ opiniones ea ex parte refutat, qua à uero uidentur aberrare.

[b] Quarũ unã dicimus] Quę hic Arist. repetit de quatuor causarũ generibus, quia fusiùs ab eò tractantur 2. libro Physic. cap. 3. & 5. libro huius operis capite 2. non est cur hoc loco explicentur. Id enim à nobis deinceps obseruãdum erit, ut quæ alibi explicatiùs ab Auctore traduntur, aut minùs habent utilitatis, aut certè in publicis prælectionibus explicari non solent, omissis longioribꝰ cõmentarijs, breuibus tãtùm scholijs, cũ opus fuerit, exponamus. Itaque ea tantùm, quæ in huiusmodi rebus studiosus, ac diligens lector desiderare poterit, carptim, breuiterq; explanabimus. Quod ad uerba attinet, illud ἐξ ἀρχῆς, hoc est [ex principio] pro [primarum] dictum est, ut Alexander interpretatur, idq; patet ex subiecta ab Aristotele ratione.

Modus deinceps in expositione tenendus.

ca. 3. tex. 28. & 29.

Κεφ. Γ'.

Περὶ [a] δὲ φανερὸν, ὅτι τῶν ἐξ ἀρχῆς αἰτίων δεῖ λαβεῖν ἐπιστήμην (τότε γὰρ εἰδέναι φαμὲν ἕκαστον, ὅταν τὴν πρώτην αἰτίαν οἰώμεθα γνωρίζειν) τὰ δ' αἴτια λέγεται τετραχῶς, ὧν μίαν μὲν αἰτίαν φαμὲν εἶναι τὴν οὐσίαν, καὶ τὸ τί ἦν εἶναι (ἀνάγεται γὰρ τὸ διὰ τί πρῶτον εἰς τὸν λόγον ἔσχατον, αἴτιον δὲ καὶ ἀρχὴ, τὸ διὰ τί πρῶτον) μίαν δὲ τὴν ὕλην καὶ τὸ ὑποκείμενον, τρίτην δὲ ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, τετάρτην δὲ τὴν ἀντικειμένην αἰτίαν ταύτῃ τὸ οὗ ἕνεκεν, καὶ τὸ ἀγαθὸν (τέλος γὰρ γενέσεως καὶ κινήσεως πάσης τοῦτ' ἔστι) τεθεωρημένων ἐν ἱκανῶς περὶ αὐτῶν ἐν τοῖς περὶ φύσεως, ὅμως [c] προσβαλόμεθα καὶ τοῖς πρότερον ἡμῶν εἰς ὁπόσιενμεν αὐτῶν ἐφθόντας, καὶ φιλοσοφήσαντας περὶ τῆς ἀληθείας. δῆλον γὰρ ὅτι καὶκεῖνοι λέγουσιν ἀρχάς τινας καὶ αἰτίας. ἐπορεύθησαν γοῦν ἔστι τι προϋργου τῇ μεθόδῳ τῇ νῦν. ἢ γὰρ ἕτερόν τι γένος διήσομεν αἰτίας, ἢ τὰ νῦν λεγόμενας μᾶλλον πιστεύσομεν.

Τῶν δὴ [d] πρώτων φιλοσοφησάντων, οἱ πλεῖστοι τὰς ἐν ὕλης εἴδει μόνον ᾠήθησαν ἀρχὰς εἶναι πάντων. ἐξ ὧν γάρ ἐστιν ἅπαντα τὰ ὄντα καὶ ἐξ ὧν γίγνεται πρώτων, καὶ εἰς ὃ φθείρεται τελευτῶν, τὴν μὲν οὐσίαν ὑπομένουσαν, τοῖς δὲ πάθεσι μεταβαλλούσης, τοῦτο στοιχεῖον καὶ τοῦτην τὴν ἀρχὴν φασιν εἶναι τῶν ὄντων, καὶ διὰ τοῦτο, οὔτε γίνεσθαι ἁπλῶς οἴονται ὅτε ἀπόλλυσθαι, ὡς τῆς τοιαύτης φύσεως ἀεὶ σωζομένης, ὥσπερ δὲ τὴν Σωκράτη φαμὲν οὔτε γίγνεσθαι ἁπλῶς, ὅταν γίγνηται καλὸς ἢ μουσικὸς, οὔτε ἀπόλλυσθαι, ὅταν ἀποβάλλῃ ταύτας τὰς ἕξεις, διὰ τὸ ὑπομένειν αὐτὸ τὸ ὑποκείμενον, τὴν

[c] Tamen eos quoque] Consuetudo Aristotelis, est ab opinionibus aliorum ordiri disputationẽ, quę sanè optima est philosophãdi ratio: facile enim est inuentis addere, ut est in prouerbio. Pro quare lege primũ caput libri sequentis, & ultimum Elenchorum.

[d] Plurimi igitur eorũ] In enumerandis opinionibus de causis hunc ordinẽ sequitur Aristoteles, ut primùm referat sententias eorũ, qui materialem causam posuerunt; deinde eorum, qui addiderũt efficientem; tertio loco eorum, qui formalem. Non refert autem placita eorum, qui posuerũt finalem, quia ut ipse ca. 6. docebit, nemo apertè, ac per se hoc genꝰ causę attulit. Docet igitur fuisse plurimos, qui cũ rerum omnium principia inquirerent (neque enim de uno tãtum genere disputabant, sed de tota rerũ uniuersitate) solam materialem causam tradiderint; tametsi alij unum, alij plura esse materialia principia existimauerint, ut in progressu apertum erit.

Quo ordine Arist. enumeret Veterum opiniones de causis.

Cur autem solam materiam causam esse putauerint, hęc ratio fuit, quia cætera omnia, quę in materia sibi inuicem succedunt, accidentia esse existimarũt, ac indigna causæ nomine, præsertim internę, & essentialis, quã solã reuerà inquirebãt. Primùm igitur docet, hos omnes in eo conuenisse, ut dicerent, materiam esse totam rerũ substantiam.

Cur solam materiã causam esse dixerint.

Quoniã uerò nihil potest simpliciter generari, aut corrũpi, nisi substãtia mutata; docet deinde eos omnes coactos fuisse, ut omnem generationem, ac corruptionem simpliciter, negarent. Si enim omnium rerum substantia eadem est; nihil omnino mutatur secundum substantiam; quare nec generatur quicquam, nec corrumpitur

Quatenus cõuenerint omnes ueteres Naturales.

CAPVT III.

VM [a] autem cõstet, primarum causarum scientiam capessendam esse (tunc enim rem quanque nos scire dicimus, cùm primam causam nos cognoscere arbitramur) causæ uero quadrifariam dicãtur, quarum [b] unam dicimus substantiam, quidditatẽq; rei (id enim primum, quod in quæstione, Propter quid est, quæritur, ad rationẽ ultimã reuocatur; est autem id causa, & principium, quod primum in quæstione, Propter quid est, quæritur) alteram uerò materiam, & subiectum; tertiam, undè principium motus exiſtit; quartam eam, quæ huic opposita est, & id, cuius gratia, ac bonum ipsum (hoc enim omnis motus, generationisq; finis est) de his quidem etsi satis disputatũ est in libris de Natura; tamen [c] eos quoque qui ante nos in eorum, quæ sunt, disputationẽ descenderunt, et de ueritate philosophati sunt, adsciscamus. nã & illos principia quædã, causasq; posuisse perspicuũ est, quas si exposuerimus, aliquid huic tractationi adiumẽti afferetur. Aut enim aliud causæ genus inueniemus, aut certè ijs, quæ nunc expositæ sunt, magis credemus.

tex. 9.

Plurimi [d] igitur eorum, qui primi philosophati sunt, eas solas, quæ sunt in specie materiæ, principia rerum omnium esse crediderunt. Ex quo enim sunt omnia, quæ sunt, & ex quo primo fiunt, et in quod ultimum, substantia quidem permanente, sed affectionibus mutata dissoluuntur, id elementũ, ac principium rerum omnium esse asserunt; ob eamq; causam, nec generari quicquam existimant, nec corrumpi, quòd eiusmodi natura semper salua permaneat. Vt autem Socratem dicimus, nec fieri simpliciter, cùm fit bonus, aut musicus, nec uerò corrumpi, cùm hos habitus amittit, quòd subiectum idem permaneat, ipse

simpliciter, sed tantùm mutatur secundum alias, atque alias substantię affectiones. Horum autem uarias sententias ita refert Arist. ut primo loco meminerit eorum, qui dixerunt unum aliquid esse rerum omnium materiale principium, deinde eorum, qui quatuor, postremò eorum, qui infinita.

Thales Milesius.

c Sed Thales] Thales Milesius uir nobilissimus, primusque ex septem Græciæ sapientibus iccirco dicitur huius primę Philosophię princeps, siue primus auctor (utrunque enim significat uerbum ἀρχηγὸς) quia relictis rorensibus negotijs prim⁹ se ad totam rerum naturam contemplandā contulit. Quanquam enim de solis rebus corporeis disseruit, putauit tamen se de uniuerso entium genere disputare, quia nullam esse rem corporis expertem, ut alij plerique posteriores, existimauit. Eius uerò opinio apertiùs hìc ab Aristotele ponitur, quàm ut explicatione indigeat. Floruit autem Thales ætate Ezechielis, & Danielis Prophetarum, cùm populus Israeliticus esset in captiuitate Babylonica; quo tempore apud Romanos reguarunt ex ordine Tarquinius Priscus, & Seruius Tullus.

Veterum de Mundo sententia.

f Quamobrē, & terrā] Omnes penè ueteres Naturales, ut notat Albertus, existimarūt mundum esse animal, proinde cùm Thales humidum censuerit esse rerum omnium principium, quasi earum omnium nutrimentū, atque adeo astrorum, ut plerique existimabant, consequens fuit, ut illud in medio mundi collocaret, & & quod hinc sequitur, maxima ex parte sub terra, ut æquè distaret ab omnibus, quæ ab eo alerentur, cuius rei similitudinem cernimus in animali, quod 8. Phy. minor mundus appellatur. uidemus enim in eo medium locum nutrimento deputatum esse.

Tract. 3. ca. 3.

Cap. 2. tex. 17.

Orpheus, Musæus, & Linus cur Theologi appellati. Cur dicti antiquissimi.

g Qui antiquissimos illos] D. Thomas credit hos fuisse antiquissimos poëtas Orpheū, Musæum, & Linum, qui propterea Theologi appellati sunt, quòd res diuinas carmine tractauerint. Merito autem ij dicuntur antiquissimi, quòd floruerint tempore Hebręorū Iudicū, idque ante Samsonem, in cuius ætatem incidit Troiæ excidium, quod Tha-

Lect. 3. Euseb. 10. de præp. Euang. c. 3. & in chro.

Θαλῆς μὲν ὁ τῆς τοιαύτης ἀρχηγὸς φιλοσοφίας, ὕδωρ φησὶν εἶναι. διὸ [f] καὶ τὴν γῆν ἐφ' ὕδατος ἀπεφήνατο εἶναι), λαβὼν ἴσως τὴν ὑπόληψιν ταύτην ἐκ τῶν πάντων ὁρᾶν τὴν τροφὴν ὑγρὰν οὖσαν, καὶ αὐτὸ τὸ θερμὸν ἐκ τούτου γιγνόμενον, καὶ τὸ ζῷον τούτῳ ζῶν. τὸ δ' ἐξ οὗ γίγνεταί τι τοῦτ' ἔστιν ἀρχὴ πάντων. διὰ τε δὴ τοῦτο τὴν ὑπόληψιν λαβὼν ταύτην, καὶ διὰ τὸ πάντων τὰ σπέρματα τὴν φύσιν ὑγρὰν ἔχειν, τὸ δ' ὕδωρ, ἀρχὴ φύσεως ὄντι τοῖς ὑγροῖς. εἰσὶ δέ τινες, οἱ [g] καὶ τοὺς παμπαλαίους, καὶ πολὺ πρὸ τῆς νῦν γενέσεως καὶ πρώτους θεολογήσαντας, οὕτως οἴονται περὶ τῆς φύσεως· ὑπολαβεῖν. Ὠκεανόν τε γὰρ καὶ Τηθὺν ἐποίησαν τῆς γενέσεως πατέρας, καὶ τὸν ὅρκον τῶν θεῶν ὕδωρ τὴν καλουμένην ὑπ' αὐτῶν Στύγα· τὸ γὰρ πρεσβύτατον, ὅρκος [h] ὁ τὸ πρεσβύτατον ἔστιν. εἰ μὲν οὖν ἀρχαία τις αὕτη καὶ παλαιὰ τετύχηκεν οὖσα περὶ τὴν φύσεως ἡ δόξα, τάχ' ἂν ἄδηλον· εἶπε, Θαλῆς μέν τοί λέγει [k] τὸν τρόπον ἀποφαίνεσθαι περὶ τῆς πρώτης αἰτίας. Εἴπωνα μὲν γὰρ οὐκ ἄν τις ἀξιώσειε θεῖναι μετὰ τούτων, διὰ τὸ [l] ἀτελεστέραν εἶναι περὶ τῆς διανοίας, Ἀναξιμένης [m] δὲ ἀέρα, καὶ Διογένης πρό-

* Aliās διαλαβεῖν.

Vide Eusebiū in Chron. & alios.

Alex. cō. 24. simpl. cō. 3.

Com. 24. Com. 3.

Alex. cō. 23. ad finē. Alb. tract. 3. c. 4.

Thaletis obitū sexcentis triginta annis antecessit. Alex. & Albert. putant his uerbis significari Homerum, & Hesiodum, sed prior expositio magis placet, quòd illi superiores Theologorum nomen magis assecuti uideantur.

6. Aeneidos.

ipse inquam Socrates, ita nec quicquam aliud. Oportere enim aliquam esse naturam, uel unam, uel plures una, ex quibus, salua illa, cætera gignantur: multitudinem uerò, speciemq́, eiusmodi principij non eandem omnes asserunt.

Sed [c] *Thales, qui huiusmodi philosophiæ princeps fuit, aquam esse dcit. Quamobrem* [f] *& terram super aquam esse asserebat, concepta forsitan hac opinione ex eo, quòd alimentum omnium humidum esse, calorem'que ipsum ex eo gigni, & animal hoc ipso uiuere animaduerteret. Id autem, ex quo aliquid fit, principium est omnium. Atque hac de causa ille in hanc opinionem inductus est, et quòd omnium semina humidam naturam habeant, aqua uerò humidis principium sit. Sunt etiam nonnulli, qui* [g] *antiquissimos illos, & multis seculis hac ætate superiores, qui'que primi Theologiam tractauerunt, sic arbitrentur de natura sensisse. Oceanum enim, & Thetin parentes generationis fecerunt, Deorum'que iusiurandum eam aquam esse, quam Poetæ ipsi stygem appellant. honore enim dignissimum, quod antiquissimum; iusiurandum* [h] *autem honore dignissimum est. Num igitur antiqua, uetusq́, sit opinio hæc de natura, obscurum* [i] *forsitan fuerit; certè Thales hunc* [k] *in modum fertur de prima causa censuisse. Hipponem.n. nemo dignum putabit, quem cum his numeret, propter mentis eius uilem, & abiectā conditionem. Anaximenes* [m] *autem, & Diogenes aerem*

h Iusiurandum autem] Idest, fieri per eā rem, quæ honore est dignissima. Vnde illud Virgilij, Stygiamq́; paludē, Dij cuius iurare timēt, & fallere numē. Ita patet apud eos, qui hæc fabulati sunt, eā fuisse opinionē, ut putarēt Deos esse corporeos, atque ideo posteriores aqua, ex qua cūcta, atq; adeo ipsi existerent.

i Obscurum forsitan] Meritò ait, nō satis constare, nū antiquissimi illi poëtæ Theologi putauerint, aquā esse rerum omniū principiū. Nam cùm illi multa Naturæ secreta fabularū inuolucro cōtexerint; timendū est, ne sepe de rebus multò aliter senserint, quàm prima specie sensisse, uideantur.

k Hunc in modum] Propterea utiē uerbo, Fertur, quia eius ætate nullum Thaletis scriptū extabat, ut testatē Alex. Quinetiā existimat Simplicius 1. Phy. nihil illū scripsisse præter nauticam Astrologiam.

De scriptis Thaletis.

l Propter mentis] Hippon dixit, aquam esse principiū omniū rerū, quēadmodum Thales,

Hippon.

tex. 32. atque adeo asseruit animam ipsam esse aquam, ut patet 1. de Anima cap. 2. Ideo tamen ait Arist. illum indignū esse, qui numeretur inter Philosophos, quia impius fuit, ac longè abhorrens à Dei cognitione, ut affirmat Alex. hoc loco, & Simplicius in 1. Physicorū, ubi hominē appellat ἄθεον. Quanquam εἰ ἐντέλεια τῆς διανοίας significare potest hoc loco ingenij tenuitatem, aut iudicij leuitatem, quæ in eundem æquè conueniunt; nam neque sententiam suam, quæ tandem esset, satis explicauit, neque graue quicquam dicere potuit, qui supra humana hęc nihil agnouit.

Indignus Philosophi nomine.

m Anaximenes autem] Anaximenes Milesius, qui fuit tertius à Thalete (audiuit enim Anaximandrum Thaletis discipulum) & Diogenes Apolloniates eius auditor, posuerunt aērem omnium rerum principium.

Anaximenes. Diogenes Apolloniates.

Hippasus

n Hippasus uerò } Prefert hos superioribus Aristoteles paulò pòst initiũ capitis septimi, q ignis sit omniũ elementorum subtilissimus. Horũ longè clarior fuit Heraclitus Ephesius tempore Darij Persarum Regis, cuius consuetudini, & muneribus humanissime, ac liberalissimè oblatis Philosophiæ otium, & modestiam Heraclitus anteposuit. Fuit autem is posterior Thalete annis ferè septuaginta.

tex. 13. Laërtius in Heraclito.

Empedocles.

o Empedocles autem] Empedocles quatuor elementa prima principia esse censuit omnium, quæ gignuntur, & intereunt, atque in his quatuor totã substantiam cæterarum rerum consistere, quemadmodũ superiores in uno tantũm, nihilque aliud esse reliqua entia, quàm horum uariã interse coniunctionem, ut in alijs plus existat ignis, in alijs plus aëris, & sic in reliquis. Floruit porrò Empedocles haud multò ante Socratem. Docuit enim Gorgiã Sophistam, cũ quo iam seniore sæpe disputauit Socrates.

p Nec fieri] Hoc est, Nec ipsa fieri aliud, nisi multitudine &c. seu ut clariùs loquamur, Nec ex ipsis fieri aliud, nisi coniunctione multorũ, aut paucorum inter se, eorumque disiunctione corrumpi; ita ut mista nihil habeant ultra elementa, præter ipsam elementorum coniunctionem, quæ est quoddam eorum accidens.

Περὶ ὄντων δ' ἔπος, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ὠδοποίησεν αὐτοῖς, καὶ συνλωάζησε ζητεῖν. εἰ γὰρ ὅτι μάλιστα πάσαι φθοραὶ καὶ γένεσις ἐκ τινος, ὡς ἑνὸς ἢ καὶ πλόνων ἐστὶν, ἀλλὰ τί τοῦτο συμβαίνει, ἢ τί τὸ ἄπιον; οὐ γὰρ δὴ τόγε ὑποκείμενον αὐτὸ ποιεῖ μεταβάλλειν ἑαυτό. λέγω δ' οἷον, οὔτε τὸ ξύλον, ἔτε ὁ χαλκὸς ἄπιον τοῦ μεταβάλλειν ἑκάτερον αὐτῶν. οὐδὲ ποιεῖ

q Anaxagoras autem Clazomenius] Sententia quorundam est, ideo Anaxagoram dici operibus, hoc est philosophandi ratione posteriorem Empedocle, uel quia posteriùs philosophari cœpit, uel quia infinita principia posuit, quæ opinio longè minùs probabilis est, quàm sententia Empedoclis. Nam ut ipse Arist. docet 1. Phys. cap. 6. absurdius est ponere infinita principia, quàm quatuor, tum quia id, quod ex ipsis efficeretur, sub scientiam non caderet, tum etiam quia cùm generatio ex finitis fieri possit, satius est, eam ex finitis fieri existimare. Fortasse tamen hoc loco ea de causa ait Aristoteles, Anaxagoram philosophandi ratione Empedocle posteriorem esse, quia meliùs philosophatus est in indaganda natura materiæ, de qua nunc agitur; siquidem profundiùs eam adumbrauit inuolucro illo mixtionis omnium rerũ in Chao: scribit enim Arist. septimo capite, eum, qui illius dicta subtiliùs interpretetur, forsitan iudicaturum, pulchriùs illum cæteris superioribus philosophatum. Iccirco autem meliorem philosophandi rationem significare potuit Aristoteles uerbis illis [operibus autem posterior] quia doctrina Philosophiæ temporum successione incrementum, & perfectionem

Anaxagoras. Prior expositio.

Posterior.

Vt Alexandri com. 26. D. Tho. lect. 4. & aliorum.

tex. 41.

tex. 16.

nem accepit. Floruit Anaxagoras post captiuitatem Babylonicam sub Xerxe, & Longimano Artaxerxe Persarum regibus, hoc est, annis fermè centum post Thaletem, cuius Artaxersis tempore Esdras, & Neemias missi sunt ex Perside, ut muros, ac templum Hierosolymæ restituerent.

Esdræ lib. 1. c. 7. & lib. 2. cap. 2. Com. 26.

r Pene enim omnia } Alexander existimat dictum esse, penè omnia, quia Anaxagoras non censuit quatuor uulgata elementa esse principia materialia, sed mixturas quasdã.

Alexandri expositio non placet.

aërem aqua priorem, & maximè principium simplicium corporum statuunt. Hippasus n *uerò Metapontinus, & Heraclitus Ephesius ignem.*

Empedocles o *aũt elementa quatuor, terrã ijs, quæ dicta sunt, quartũ adiungens. Hæc. n. semper permanere, nec* p *fieri, nisi multitudine, aut paucitate, cõiuncta, & disiuncta in unum, & ex uno. Anaxagoras* q *autem Clazomenius ætate quidem hoc prior, operibus autem posterior, infinita dicit esse principia. Penè* r *enim omnia, quæ sunt similium partium, ut aquam, aut ignem hoc pacto gigni, & corrumpi asserit, sola coniunctione, ac disiunctione: alioqui, nec generari, nec corrumpi, sed perpetua permanere. Ac ex his quidem eam solam quis causam esse existimauerit, quæ ad speciem materiæ pertinet.*

Cum s *autem hoc pacto progrederẽtur, res ipsa illis uiam fecit, eosq; coegit quærere. Si. n. quàmmaximè omnis corruptio, et generatio ex aliquo, ut ex uno, aut etiam pluribus existit; cur id euenit, & quænam eius rei causa est? Neque. n. id, quod subijcitur, suam ipsius mutationem efficit; neq; lignum, uerbi gratia, neque æs suæ utrunque mutationis est causa, nec lignum*

Quorsum tamen hæc dicta sint, non satis uideo. Namque idem dici potest de cęteris omnib[o] similium partium, ut de carne, osse, lapide, & huiusmodi alijs, nõ esse inquã principia, sed misturas quasdam. Aut igitur nulla similaria dicenda erant generari ex infinitis minimis, aut omnia. Nam si sumãtur, ut integra corpora, & diuisibilia, omnia gignuntur ex minimis secundum Anaxagoram. Si uerò, ut minima, nulla eorũ ex minimis gignuntur, quia non datur minùs minimo. An Anaxagoras putauit, esse aliqua similaria ingenita, ac proinde quæ ex minimis nõ gignerẽtur, sed simplici actione producerentur à mente separata, hoc est à Deo, ueluti corpora cœlestia? fortè enim dicat aliquis, chaos illud, quod ab Anaxag. positum est, ad solas res inferioris mundi pertinere. Verùm obstat, quòd Aristoteles putat, illum de toto genere rerum sensibilium loquutum. Item genus mortis, quo sublatus est: fuit enim supplicio affectus, quia Solem ignitam laminã esse dixisset, quò fit ut illum generabilem, & corruptibilem posuerit. Aut igitur dicendum est, uerbum, ὁμοιομερῆ, quod latinè dicimus, similium partium, siue similaria, ante Alexandrum errore insertum esse, ut Arist. propter solum intellectum addiderit uerbum, penè; aut, si admittendum est uerbum ὁμοιομερῆ, Aristotelem addidisse uerbum, penè, propter materiam primam, quæ similaris dici potest, nec tamen generatur, aut corrumpitur, etiam Anaxagoræ sententia, si eam ille adumbrauit, atque innuit nomine Chaos, ut Aristoteles cap. 7. significat.

Alia itẽ reijcitur.

Vide Laër. in Anaxag.

Anaxagoræ mors.

Aliæ interpretationes.

s Cùm autem hoc pacto progrederentur } Docet primam causam materialem induxisse Philosophos, ut quærerent primam efficientem, eo quòd naturalis materia non possit à se ipsa mutari, quemadmodum similitudine quadam uidemus in arte factis. Neque enim ita intelligẽdus est Aristoteles, quasi credat Veteres nõ agnouisse causas

Quid Philosophos ad primum efficiẽs inuestigandũ induxerit.

sas efficiẽtes particulares, cùm plerę que uel sensu ipso sint per se notę, quẽadmodum & actiones sensibiles, ex quibus materia prima cognita est; sed eo pacto, ut doceat, illos simulatque primam materiá se inuenisse rati sunt, mox primum efficiens quærere cœpisse. Quęrebant enim omnium rerum causas, non huius tantùm, aut illius. De eorum tamen opinionibus paulò pòst agendum est.

Generatione ẽ substantialẽ ex ueteribus cognouisse ne minem.

Quod autem ad uerba attinet, aduerte, non esse hoc loco sermonem de generatione, & corruptione propriè dicta, quæ sine forma substantiali nõ perficitur: hanc enim neminem ex Veteribus cognouisse paulò inferiùs affirmat Aristoteles: sed de generatione, & corruptione accidentaria, ut cùm album fit ex non albo, aut album in non albũ dissoluitur. Nam cùm illi substantialem formam non agnouerint, hoc illis cõmune fuit, ut nullam substantialem mutationem esse putauerint.

ποιεῖ τὸ μὲν ξύλον κλίνλω, ὁ δὲ χαλκὸς ἀνδριάντα. ἀλλ' ἕτερόν τι τῆς μεταβολῆς αἴτιον. τὸ δὲ τοῦτο ζητεῖν ὄτι τὸ τὴν ἑτέραν ἀρχὴν ζητεῖν, ὡς ἂν ἡμεῖς φαίημεν ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως. οἱ μὲν οὖν πάμπαν ὀξ ἀρχῆς ἀφάμενοι τῆς μεθόδου τῆς τοιαύτης, καὶ ἓν φάσκοντες εἶ) τὸ ὑποκείμενον, οὐδὲν ἐδυσχέραναν ἑαυτοῖς. ἀλλ' [u] ἔνιοί γε τῶν ἓν λεγόντων, ὥσπερ ἡττηθέντες ὑπὸ [x] ταύτης τῆς ζητήσεως, τὸ ἓν ἀκίνητον φασιν εἶ), καὶ τλὼ φύσιν ὅλλω οὐ μόνον κῆ ἡλύεσιν ℂ φθοραν (τοῦτο μὲν γὰρ ἀρχαῖόν τε, καὶ πάντες ὡμολόγησαν) ἀλλὰ καὶ κῆ τὴν ἄλλλω μεταβολὼ πᾶσαν, καὶ τοῦτο αὐτῶν ἴδιόν ὄξι. τῶν μὲν οὖν ἓν μόνον φασκόντων εἶ) τὸ πᾶν, οὐθενὶ σωιέβη τοιαύτην σωιδεῖν αἰτίαν, πλὼ εἰ ἄρα [y] Παρμενίδη καὶ τούτῳ κῆ τοσοῦτον ὅσον οὐ μόνον ἓν, ἀλλὰ καὶ δύο πως τίθησιν αἰτίας εἶ). τοῖς δὲ πλείω ποιοῦσιν μᾶλλον ἐνδέχεται λέγλν, οἷον τὸ θερμὸν καὶ ψυχρὸν, ἢ πῦρ καὶ γῆν. χρῶνται γὸ ὡς κινητικλω ἔχονπ τῶν πυρὶ τλὼ φύσιν, ὕδατι ὴ καὶ γῇ καὶ τοῖς τοιούτοις τοὐναντίον.

Μετὰ [z] δὲ τούτους, ℂ τὰς τοιαύτας ἀρχὰς, ὡς οὐχ ἱκανῶν οὐσῶν ἠρυνῆσαι τλὼ τῶν ὄντων φύσιν, πάλιν

t Qui igitur hanc uiã] Significat priscos Naturales, qui cùm primas, & maximè uniuersales rerum causas primi omnium quærerent, soliùs tamen materialis meminerunt. Ideo autem ait hos nihil sibi negotij exhibuisse; uel quia nihil soliciti fuerunt de colligenda efficiẽte ex materiali; uel quia posita distinctione rerum (neque enim negandam esse censebant) non sibi aditum precluserunt ad tradendam efficientem, ut ij fecerunt, qui omnia unum esse existimarũt, quorum sententiam mox subijciet.

Xenophanes, Parmenides, & Melissus omnia unum faciunt.

u Sed quidam eorum, qui unum] Significat Xenophanem, Parmenidem, & Melissum, qui dicebant omnia esse unum. Quorum opinionem non retulit inter sententias eorum, qui unum principium materiale posuerunt, quia cùm ab uno illo omnem prorsus mutationem tollerent, consequens fuit, ut illud non posuerint, quasi materiale principium. Floruit Xenophanes post Babylonicam captiuitatem, sed tamen ante Anaxagoram. Xenophanem uerò præceptorem fuisse Parmenidis ipse Aristoteles scribit capite 5. huius lib. Melissum denique auditorem Parmenidis fuisse, satis constat.

Vt apud Laërt. in Melisso.

Cur dicant esse immobile.

x A quæstione hac superati] Cùm enim cogerentur fateri, si unum illud mouetur, tradendam ab eis fuisse causam efficientem, à qua moueatur; & tamen uiderent se causam efficientem admittere non posse, si tueri uellent omnia esse eiusdem omnino rationis,

tionis, ut ponebant (agens enim diuersę rationis est à patiente) eò potiùs confugerunt, ut dicerent, unum illud omnino esse immobile, non solùm mutatione substantiali, quam cæteri quoque negabant, sed accidentaria etiam, quæ fuit propria ipsorum opinio

y Nisi forsitan Parmenidi] Etsi Parmenides ponebat omnia esse unum ratione, & natura; quia tamen nõ negabat esse plura secundum sensum, ut inferiùs patebit; hac ratione ait Arist. fieri potuisse, ut ille causam efficientem concesserit, quemadmodum & ij, qui cùm plura principia posuissent, addiderunt, ignem habere efficiendi uim, aquâ uerò; terrã, aërem, & alia, si quæ interiecta sunt, patiendi. Hoc loco exemplaria omnia, quæ uiderim, habent θερμὸν ἢ ψυχρὸν, sed cùm legendum uideatur, καὶ pro ἢ, maximè cùm sequatur ἢ πῦρ καὶ γῆν, quod idem Alexandri enarratio innuit, eò libentiùs lectionem correximus, quòd similitudine particulariũ ἢ, & κῆ, cum non bene exprimuntur, facilè librarij hallucinari potuerunt. Legit etiam Alexander, & aliud quoddam exemplar manu scriptum pro εἰ ἄρα παρμενίδῃ [ἐνὶ παρμενίδῃ] hoc est, uni Parmenidi; sed parum id refert.

Non omnino sustulit causam efficientem Parmenides.

lignum quidem lectum, æs uerò statuam efficit, sed aliquid aliud mutationis causa est. Hoc autem quærere, aliud principium quærere est, quod nos dicamus licet, undè est principium motus. Qui [t] *igitur omnino hanc uiam, & rationem à principio attigerunt, unumq́, subiectum esse asserunt, nihil sibi negotij, difficultatis que exhibuerunt, sed quidam* [u] *eorum, qui unum statuunt, quasi à quæstione* [x] *hac superati ipsum unum immobile esse inquiunt, uniuersæque naturæ non solùm ortum, & interitum negant (hæc enim & uetus opinio est, & in qua omnes consenserunt) sed omnem quoque aliam mutationem, quod est illorum proprium. Nemini igitur eorum, qui totam rerum uniuersitatem unum tantùm esse asserunt, talem causam uidere contigit, nisi* [y] *forsitan Parmenidi, atque huic, quatenus non unam tantùm, uerùm etiam duas quodammodo causas esse statuit. Ii autem, qui plura faciunt, magis eam afferre possunt, ueluti calidum, & frigidum, aut ignem, & terram, utuntur enim igne, ut habente naturam ad mouendum apta; contrà uerò aqua, terra, & alijs eiusmodi.*

Post [z] *hos, & huiusce modi principia, ut quæ non satis essent ad rerum naturam gignendam, rursus*

z Post hos, & huiusce modi] Post hos ipsos, qui materiali causę efficientem addiderũt, alij ab ipsa ueritate compulsi cœperunt quærere finalem, non tamen eam quæsiuerunt sub ratione finalis, sed sub ratione benè, rectèque efficientis, ideſt, alicuius boni gratia. Cùm enim uiderent causam absolutè efficientem, ut ignem, aut aliquam aliam, quæ non intendit bonum per se ipsam, sed per aliam superiorem, à qua dirigitur, non satis esse ad efficiendum Mundum, ordinemque uniuersi constituendum, tum quoad conseruationem rerum, tum quoad earum generationem (est enim hic ordo rerum optimum quid in toto uniuerso) nec rursus æquum esset, ut tanta res temeritati casus, ac fortunæ ascriberetur; necessariò compulsi sunt tradere aliquod principium benè, rectèque efficiendi, seu gratia boni cogniti, ut Anaxagoras Mentẽ, & Hesiodus, ac Parmenides amorem, seu cupiditatem. Atque hoc etiam loco planè cernus non loqui Aristotelem de agente gratia boni, seu finis particularis duntaxat,

Qua ratione Veteres causam finalẽ inuestigarunt.

sed gratia finis totius Vniuersi, quemadmodum de efficiente diximus. Quanquam eadem ratio est, si spectentur fines particulares, præsertim uiuentium. Ordo enim, & dispositio partium cuiusque uiuentis, ita congruunt cum operationibus uiuentium, ut ab alia causa, quàm inteiligente, & ordinante, ac denique gratia boni cogniti agente, constitui non potuerint. lege hoc loco D. Thomam.

aa Quemadmodum in animantibus] Id dicebat Anaxagoras Mentē facere in tota rerū natura, quod mens nostra in nobis efficit. agimus enim gratia boni, siue finis cogniti.

bb Sed tamen Herm.] Hoc loco Græci codices excusi, quotquot uidim⁹, & nōnulli manuscripti habēt αἴτιον δ' ἔχει πρότερον Ἑρμότιμος ὁ κλαζομένιος εἰπεῖν, qđ uetus interpres sic uertit [Attamē habet priùs Hermotimus Clazomenius causam dicendi] Bessario hunc in modū [Attamē Hermotimus Clazomenius dicit causam priùs dixisse] Perionius hoc pacto [Sed tamē Hermotimū Clazomenium anteà causam attulisse ferunt]

Prior sensus. Quæ omnes interpretationes eò spectant, ut doceat Aristot. Anaxagoram quidem dixisse, intellectū illum immistum primā esse causam benè rectèque efficiendi; sed tamen Hermotimum eius ciuem aliquid aliud, aut dixisse, aut etiam docuisse, undè Anaxagoras in eā sententiam uenire potuit.

Posterior sensus. At Argyropylus aliū reddit sensum hoc modo [Hermotimum autem Clazomenium hoc priùs dixisse ferunt] quibus uerbis non causam sententiæ duntaxat, sed ipsam sententiam ad Hermotimum refert ex traditione quadam. Cui interpretationi astipulatur explanatio Alexandri. Imò & ipse Aristoteles initio cap. sequentis idem sentire uidetur, cùm allatis Hesiodi, & Parmenidis carminibus hunc in modum concludit [Atque hi quo pacto distinguendi sint, ut quis eorum primus huiusce causę auctor fuerit intelligatur, pòst licebit iudicare] Quæ uerba ad omnes, quorum in hoc causę genere tradendo facta est mentio, uidentur referenda.

Præfertur posterior. Hæc posterior interpretatio cùm omnino placeret, & tamen obstarent Græci codices, omnem nobis scrupulum euulsit, quemadmodum sæpe aliàs in hoc opere,

πάλιν ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας, ὥσπερ εἴπομεν, ἀναγκαζόμενοι, τὴν ἐρωτηθεῖσαν ἐζήτησαν ἀρχήν. τὸ γὰρ οὕτω καλῶς τὰ μὲν ἔχειν, τὰ δὲ γίγνεσθαι τῶν ὄντων, ἴσως ἄτε πῦρ, ἄτε γῆν, ἄτ' ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν, ἄτ' εἰκὸς ἄριστον εἶναι, ἄτ' ἐκείνοις εἰκὸς οἰηθῆναι, οὐδ' αὖ τῷ αὐτομάτῳ, καὶ τύχῃ τοσοῦτον ὑπάρξαι θαῦμα καλῶς ἔχειν. νοῦν δή τις εἰπὼν ἔλεγε, καθάπερ [aa] ἐν τοῖς ζώοις, καὶ ἐν τῇ φύσει τὴν αἰτίαν καὶ τοῦ κόσμου, καὶ τῆς τάξεως πάσης, οἷον νήφων ἐφάνη παρ' εἰκῇ λέγοντας τοὺς πρότερον. φανερῶς μὲν οὖν Ἀναξαγόραν ἴσμεν ἁψάμενον τούτων τῶν λόγων, αἰτίαν δ' ἔχει πρότερον [bb] Ἑρμότιμος ὁ Κλαζομένιος εἰπεῖν. οἱ μὲν οὖν ὕτως ὑπολαμβάνοντες, ἅμα τε καλῶς τὴν αἰτίαν ἀρχὴν ἔθεσαν, καὶ τοιαύτην, ὅθεν ἡ κίνησις ὑπάρχει τοῖς οὖσιν.

Κεφ. Δ'.

Ποτέρως δ' ἄν τις Ἡσίοδον πρῶτον ζητῆσαι τοιοῦτον, καὶ εἴτις ἄλλος ἔρωτα, ἢ ἐπιθυμίαν ἐν τοῖς οὖσιν ἔθηκεν ὡς ἀρχήν, οἷον καὶ Παρμενίδης. καὶ γὰρ δεῖ καταστάζων τὴν τοῦ παντὸς γένεσιν, πρῶτον μὲν φησιν

rursus ab ipsa ueritate, uti diximus, coacti Philosophi principium, quod sequitur, quæsiuerunt. Cur enim res benè, rectèq; partim habeāt, partim fiant, neque ignem forsitan, neque terram, neque aliud quicquam tale ueri simile est causam esse, aut illos ita sensisse; nec rursus æquum est tantam rem casui, & fortunæ tribuere. Itaque, qui mentem quemadmodum [aa] *in animantibus, sic in natura causam cùm Mundi, tum etiā totius ordinis esse dixit, is præ superioribus temerè loquentibus, quasi sobrius uisus est. Atque Anaxagoram quidem hos sermones palàm tetigisse scimus; sed tamen* [bb] *Hermotimus Clazomenius id prius dixisse fertur. Qui igitur ita existimarunt, simul causam cur benè res habeant, & eam, unde motus in eis insit, principium esse statuerunt.*

CAP. IIII.

Laërtius in Pythagora hæc refert.

Oniciat [a] *uerò aliquis, Hesiodum primum id quæsiuisse, & si quis alius amorem, aut cupiditatem ijs, quæ sunt, uti principium posuit, uelut Parmenides. Is enim, cùm uniuersi generationem molitur, sic ait;*

Cuncto-

Capitis quarti Explanatio.

Oniciat [a] *uerò aliquis*] Docet initio huius Capitis causam benè, rectèque efficientem forsitan profectam primùm esse ab Hesiodo Poëta, aut à Parmenide, qui uidētur dicere in suis carminibus, amorem, siue cupiditatem esse rerum principium. amor enim rei, quæ expetitur, est principium effectiuum cum cognitione, quod solum benè rectèq; efficiendi principium dici potest. Loquitur autem de Parmenide, quatenus differebat de rebus, ut sunt plures sensu, non

Amor principium rerum.

opere, uetus quoddam exemplar manuscriptum Illustriss. Cardina. Syrleti, uiri non uirtutum modò splendore, sed optimarum etiam disciplinarum cognitione clarissimi; qui ut est uaria, & recondita eruditione præditus, ita libris abundat & genere ipsi; qui ut est uaria, & recondita eruditione præditus, ita libris abundat & genere ipsi, & fide, ac uetustate exquisitis. Habet enim exemplar pro, αἰτίαν ἔχει. [αἰτίαν ἔχει] quod aliud est, & sensum posteriorem planè continet. Namque αἰτίαν ἔχειν, idem est, atque auctorem haberi; quod etsi sæpius in malam partem accipitur, non nunquàm tamen in bonam usurpatur, ut apud Isocratem, cùm ait, ὑμεῖς τούτων τἀγαθῶν τῷ αἰτίαν ἔξαμεν, id est, nobis bona hæc accepta referentur; qua significatione hoc loco utitur Aristoteles. De hoc Hermotimo, ita scribit Plinius nius lib. 7. Natura. histo. [Reperimus inter exempla, Hermotimi Clazomenij animā relicto corpore errare solitam, uagamque è longinquo multa annunciare, quæ nisi à præsenti nosci non possent, corpore interim semianimi &c.] Num autē is Hermotimus fuerit paulò superior Anaxagora; an uerò multò antiquior ille, cuius animū Pythagorici fabulantur priùs fuisse in Aethalide, ac Euphorbo, post a uero in Pirrho Delio piscatore, & in suo Pythagora, eundemq; cōcessu Mercurij ppetuò memoré extitisse eorū, que in superioribⁿ corporibⁿ gessisset; nihil ad præsentē locū attinet disquirere.

Hermotimus.

autem quatenus credebat omnia esse unum ratione.

b Cunctorum ille Deum] Quantum ex his uerbis apparet, non posuit Parmenides amorem primam omnino causam efficientem; nisi forsitan productionem accepit, ut nostri Theologi diuinarum personarum productionem intelligunt, quod parum uerisimile est. Sensus ergo uidetur esse, Iouem, siue primâ simpliciter causam, produxisse amorẽ, omniũ Deorũ primũ, ideſt ante omnes Deos, quorũ nomine cælestia corpora uidetur intellexisse. Si tamen intellexisset ipsam diuini amoris productionẽ, sensus esset; Primam causam efficientẽ uniuersi, antequàm extra se quicquam produceret, produxisse in se atque ab omni æternitate amorem diuinum. Virgilius tamen modo eius uerba exponantur, significat Parmenides, Deum produxisse Mundũ, præsertim cœlestia corpora, consilio, & affectu boni.

Hesiodi sententia.

c Extitit ante] Non solum primâ simpliciter causam posuit Hesiod' ante terram, quam dixit esse principium materiale, sed etiam ante amorem, quem à prima simpliciter causa productum esse censet, quasi boni gratia efficiẽtem. Dicitur autem amor primæ causæ afferre decus rebus immortalibus, qa in eis tantum cernitur constans ordo, & perfectio. Si quis autẽ quærat, utri causam efficientem meliùs attigerint, ij ne, qui intellectum, an qui amorem principium effectiuũ materiali addiderunt; occurrendum est, utrosq; unam efficientẽ causam quasi integrasse, intellectus enim artifi is nihil agit, nisi determinetur ab appetitu ad hoc uel illud efficiendum.

Quo seculo fuerit Hesiodus.

d Ve quis eorum] Anaxagoras ne, an Hermotimus, an uerò Parmenides, an denique Hesiodus, de quo hæc scribit Gellius; Homerũ, & Hesiodũ inter omnes ferè scriptores cõstare, ætatẽ egisse, uel ijsdem ferè tẽporibus, uel Homerũ aliquãtò antiquiorẽ fuisse; utrũque tamen ante Romã conditã uixisse, Sylnijs Albæ regnantibus, annis post bellũ Troianũ (teste Cassio in primo annalium) plus centũ quadraginta; ante Romam uerò conditam (ut Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero scripsit) annis quinquaginta. Ex quæ re patet, Hesiodum floruisse circa tempore Isaiæ Prophetæ. Lib. 17. c. 21.

ἔρωτα [b] θεῶν μητίσασθαι πάντων. Ἡσίοδος δὲ, πάντων μὲν πρῶτα χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα γαῖ' εὐρύστερνος, ἕδος ἔμπεδον, ὅς πάντεσι μέτα πρέπει ἀθανάτοισιν, ὡς δέον ἐν τοῖς ἔσιν ὑπάρχειν τινὰ αἰτίαν, ἥτις κινήσας συνάξει τὰ πράγματα. Τούτους μὲν οὖν πῶς χρὴ διανεῖμαι πρὸς [d] τὸ τίς πρῶτος, ἐξέστω κρίνειν ὕστερον.

Ἐπεὶ [e] δὲ καὶ τἀναντία τοῖς ἀγαθοῖς ἐνῆν τε ἐφαίνετο ἐν τῇ φύσει, καὶ οὐ μόνον τάξις, καὶ τὸ καλὸν, ἀλλ' ἀταξία καὶ τὸ αἰσχρὸν, καὶ πλείω τὰ κακὰ τῶν ἀγαθῶν, καὶ τὰ φαῦλα τῶν καλῶν, οὕτως ἄλλός τις φιλίαν εἰσήνεγκε, καὶ τὸ νεῖκος, ἑκάτερον [f] ἑκατέρων αἴτιον τούτων. εἰ γάρ τις ἀκολουθοίη, καὶ λαμβάνοι πρὸς τὴν διάνοιαν, καὶ μὴ πρὸς ἀψελλίζεται λέγων Ἐμπεδοκλῆς, διύρησε τὴν μὲν φιλίαν αἰτίαν οὖσαν τῶν ἀγαθῶν, τὸ δὲ νεῖκος τῶν κακῶν. ὥστ' εἴ τις φαίη ξόπον τινὰ καὶ λέγειν, καὶ πρῶτον λέγειν τὸ κακὸν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀρχὰς Ἐμπεδοκλέα τάχ' [g] ἂν λέγοι καλῶς. εἴπερ τὸ τῶν ἀγαθῶν ἁπάντων αἴτιον, αὐτὸ τὸ ἀγαθόν ἐστι, καὶ τῶν κακῶν, τὸ κακόν.

Οὗτοι [h] μὲν οὖν, ὥσπερ λέγομεν, καὶ μέχρι τούτου διεῖν αἰτίαν ἐφήψαντο, ὡς ἡμεῖς διωρίσαμεν ἐν τοῖς περὶ φύσεως, τῆ τε ὕλης, καὶ τοῦ ὅθεν ἡ κίνησις, ἀμυδρῶς μέν

Duas efficientes causas positas esse ab Empedocle.

Cunctorum [b] ille Deum primum produxit amorem. Hesiodus autem. Extitit [c] antè chaos, posti hoc uastissima tellus; Exin amor cunctis decus immortalibus affert; quòd nimirum oporteat in ijs, quæ sunt, causam quandam inesse, quæ res ipsas moueat, atque contineat. Atque hi quo pacto distinguendi sint, ut [d] quis eorum primus auctor fuerit intelligatur, pòst licebit iudicare.

Quoniam [e] autem, & bonis contraria in natura inesse conspiciebantur, nec solùm ordo, & pulchrum, sed inordinatio etiam, & turpe, plura'que mala, quàm bona, & turpia quàm pulchra, iccirco alius quidam amicitiam, & contentionem inuexit, ut utrunque [f] utriusque horum causa esset. Si quis enim rem ipsam persequatur, mentemq; Empedoclis obseruet, nõ uerba, quæ balbutit; inueniet profecto, amicitiam bonorum, contentionem uerò malorum causam esse. Quare si quis dicat, Empedoclem quodammodo & tradere, & primum tradere bonum, ac malum principia esse, rectè [g] fortasse dixerit, siquidem bonorum omnium causa ipsum bonum est, & malorum malum.

Atq; [h] hi quidem, uti diximus, atq; hactenus duas causas attigerunt, ut nos in libris de Natura definiuimus; materiam, & id unde est motus; obscurè tamen,

e Quoniam autem ea, quæ sunt] Hactenus meminit eorum, qui unam tantùm efficientem causam attigerunt. Nunc docet Empedoclem posuisse duas, alteram efficientem bonorum, quam uocauit amicitiam, siue concordiam, & alteram malorum, quam litem, siue contentionẽ, siue discordiã appellauit. Nam cùm in rebus reperiantur multa mala, ac turpia, atq; adeò plura, quam bona, & honesta, præsertim apud nos; & ideo mala non uideantur effici p accidens, siue casu, & præter intentionem naturæ; necessarium illi uisũ est, ponere aliquã per se causam efficientẽ malorũ, quemadmodũ ponitur bonorũ. Quia uerò causa per se bonorũ est bona, malorũ aũt mala, colligit Arist. dici posse primum Emped. posuisse bonum, ac malum esse principia rerũ, nempe efficientia.

f Verumque utriusque] Sensus est, amicitiã bonorum, contentionem malorum, ut ipse mox exponet.

g Recte fortasse] Addit particulam, fortasse, quia Empedocles non satis in hac re sibi constat, ut paulò inferiùs docebit. Nam etsi amicitia est causa boni in generatione mixtorũ, fiunt enim mista per unionẽ, cõfusionemq; elementorũ; est tamen causa mali in efficiendo chao, quod nisi confusis partibus uniuersi, earumq; distinctione sublata fieri nequit. Eodemq; modo etsi cõtentio, ac pugna est malum quoddã in dissolutione mixtorũ (dissoluuntur enim pugnantibus, & dissidentibus à se inuicẽ elemẽtis) est tamen bonũ quid in gignẽdo uniuerso, quod apud Empedoclẽ nõ fit, nisi pugnãtibus, & dissidẽtibus in chao rebus omnibus, quæ in eo cõfuse latebãt, ut queq; distinctũ locũ à loco alterius obtineat. Est & alia ratio, cur sibi nõ constiterit Empedocles. Cùm.n. res per contentionẽ seperantur à se inuicẽ, ut elementa à misto, tum partes cuiusq; earum in unũ conueniunt, nec iã cum partibus aliarũ cõfusæ sunt, contraq; accidit, cum in unum mistũ coëunt. Ita fit, ut hac etiã ratione amicitia disiungat quædam, & contentio coniungat. Qua ratione Arist. inferiùs utitur. Non satis sibi constare Empedoclẽ.

h Atq; hi quidem, uti diximus] Empedoclem, & Anaxagoram significat, ac reliquos

quos modo quodam meminisse dixit causæ finalis. Ait autem illos posuisse tantùm causam materialem, & efficientem, quia etsi finalem ponebant, tamen non illam distinguebant ab efficiente gratia boni cogniti, siue affectu boni, uti diximus.

Empedoclem & alios Veteres finalē causam ab efficiente non distinxisse.

Cap. præced.

i Sed quemadmodum inexercitati} Pulcherrimis similitudinibus docet hos non ex arte, sed quasi casu, & ipsa ueritate impellente has efficientes causas posuisse, cùm non semper, & continuata rerum, tractatione illis utantur, sed interdum, ac rarò, seu potiùs quasi per transennam: id enim forsitan magis significant uerba illa κατὰ μικρόν.

μᾶλλόν τοι ἢ οὐδὲν σαφῶς, ἀλλ' οἷον ἐν τοῖς μάχαις οἱ ἀγύμναστοι ποιοῦσι. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι φερόμενοι τύπτουσι πολλάκις καλὰς πληγάς, ἀλλ' οὔτε ἐκεῖνοι ἀπὸ τέχνης οὔτε οὗτοι ἔοικασιν εἰδόσι λέγειν ἃ λέγουσι. σχεδὸν γὰρ οὐδὲν χρῶμαι φαίνονται τούτοις, ἀλλ' ἢ ἐν μικρόν. Ἀναξαγόρας τε γὰρ μηχανῇ χρῆται τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν κοσμοποιΐαν. ἐν ὅταν ἀπορήσῃ διὰ τίν' αἰτίαν ἐξ ἀνάγκης ἐστί, τότε ἕλκει αὐτόν. ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις πάντα μᾶλλον αἰτιᾶται τοῦ νοῦν ἢ τῶν νοῦ. καὶ Ἐμπεδοκλῆς ὅτι μὲν πλέον μέν τι τῷ χρῆται τοῖς αἰτίοις, οὐ μὴν οὔτε ἱκανῶς, οὔτ' ἐν τούτοις διέσωσε τὸ ὁμολογούμενον. πολλαχοῦ γὲν αὐτῷ ἡ μὲν φιλία διακρίνει, τὸ δ' νεῖκος συγκρίνει. ὅταν μὲν γὰρ εἰς τὰ στοιχεῖα διΐσῃ τὸ πᾶν ὑπὸ τοῦ νείκους, τότε τὸ πῦρ εἰς ἓν συγκρίνει. καὶ τἄλλων στοιχείων ἕκαστον. ὅταν δ' πάντα ὑπὸ τῆς φιλίας συμίωσιν εἰς τὸ ἕν, ἀνάγκη ἐξ ἑκάστου τὰ μόρια διακρίνεσθαι πάλιν. Ἐμπεδοκλῆς μὲν οὖν ὧδε τοῖς πρό τε αὐτοῦ τοῦτον ταύτην τὴν αἰτίαν διῆλθεν εἰσήνεγκεν, οὐ μίαν ποιήσας τὴν κινήσεως ἀρχήν, ἀλλ' ἑτέρας τε καὶ ἐναντίας. ἔτι δὲ καὶ ὡς ἐν ὕλης εἴδει λεγόμενα στοιχεῖα, τέτταρα πρῶτος εἶπεν. ἃ μὲν χρῆται

Plato quanti faciat finalē causam.

x In cæteris autem} Hæc ferè loquitur Socrates, apud Platonem in Phædone [Cùm audissem, inquit, aliquādo ex lib. Anaxagoræ legentem quendā hanc Anaxagoræ sentētiam, uidelicet, Mentē omnia exornare, omniumque causam esse, hoc utique causæ genere magnopere sum delectatus, existimans quodammodo consentaneum, mentē esse omnium causam, putabamque si id ita esset, ut mēs omnia exornaret, singula per hanc ita esse disposita, ut optimè disponi potuerāt. Propterea, si quis uellet causam inuenire, qua singula fiant, atque pereāt, aut sint, hoc ipsum esse inueniendum, qua uidelicet ratione optimum sit unicuique, aut esse, aut quoduis aliud pati, uel agere] & post pauca. [Hæc utique mecum ipse reputans gaudebā, inuenisse ratus Anaxagoram magistrum, qui me id, quod tantopere cupiebam, causas rerum doceret, primùmque mihi diceret, utrum plana sit terra, uel rotunda, & cùm hæc dixisset, subiungeret mihi causam, atque necessitatem, afferens uidelicet id ipsum, quod melius est, meliusque fuisse eam esse talem. Proinde si terram diceret in mundo mediam esse, mox exponeret melius extitisse, ut media esset. Quòd si ille hęc ostenderet, ita me comparabam, quasi nullam ampliùs causarum speciem positurus. Præterea de Sole, & Luna, cæterisque stellis, earumque inter se uelocitate, conuersionibusque, & de huiusmodi omnibus me similiter quæsiturum, auditurumq; comparaueram, quod uideli cet, & qua ratione hęc melius sit singula uel facere, uel pati, quodcunque agant, uel patiantur. Neque enim putabam, cùm ab initio dixisset, à Mente omnia exornari, ipsum aliam postea causam rebus assignaturum, præterquàm quòd optimum sit eas ita se, ut habent, habere. Itaque arbitrabar eum in reddendis singulorum, tam cunctorum communiter causis singulis quidem assignare, quod unicuique optimum, cunctis uerò commune bonum. Neque uerò spes ipse meas paruifaciebam; sed summo quodā studio acceptos libros, quàm uelocissimè poteram, lectitaui, ut ocyssimè, quid optimū, quidúe eius contrarium esset, cognoscerem. Hac igitur mirabili spe ductus cùm legere pergo, uideo hominem Mente quidem nullo modo utentem, nec causam ullam ad

Sect. 2.

tamen, & neutiquam dilucidè; sed i *quemadmodum inexercitati in pugna faciunt: ij enim cùm in omnem partem feruntur, insignes plagas persæpe inferunt. uerùm neque illi ex arte faciunt, neque hi uidentur ea, quæ dicunt, scientia tenere. Ferè enim his non uidentur uti, nisi rarò. Nam & Anaxagoras ad Mundi opificium, quasi machina utitur Mente; cumq; dubitat, propter quam causam necessariò sit, tunc ipsam trahit; in* k *cæteris autem, quæuis alia potiùs, ut causas eorum, quæ fiunt, quàm Mentem adhibet. Et Empedocles sæpius ille quidem, quàm hic, causis utitur; uerùm nec quantum satis est, nec in his sibi ipse constat. multis enim locis apud eum amicitia disiungit, & contentio coniungit. Nam cùm uniuersum in elementa à lite dissoluitur, tum ignis in unum coalescit, & unumquodque cæterorum elementorum: cùm autem omnia in unum, regnante amicitia, conueniunt, tum partes ex unoquoque rursus secernantur necesse est. Itaque Empedocles præter priores hanc causam primus diuisam inuexit, nec unum fecit principium motus, sed diuersa, atque contraria. Præterea idem elementa ea, quæ ad speciem materiæ pertinere dicuntur, quatuor primus esse dixit: tametsi* l *non eis,*

ipsum rerum ornatum referentem, sed aëreas naturas, & æthereas, aqueasque, & talia multa incredibilia pro rerū causis assignārem. Qua quidem in re ille mihi perinde uisus est agere, ac si quis diceret, Socratem quæcunque facit, mente facere, deinde uolēs singulorum, quę facio, causas explicare, dicat, primùm quidem nunc me hîc propterea sedere, quoniā corpus meum ex ossibus, neruisque componitur, & ossa quidē solida sunt, & iuncturarum interualla inuicem habent, nerui autem sic instituti, ut extendi, & contrahi ualeant, complectantur ossa cum carnibus, atque cute, quæ res illa continet.] Hæc Socrates. Quo loco ille adeo magnificat causam finalem, ut eam solam appellet causam. Cæteras enim uocat ea, sine quibus causa non potest esse causa, ut patet ex ijs, quæ paulò pòst subdit. [Verùm talia quædam, inquit, causas appellare à ratione est remotissimum. Si quis autem dixerit absque ossibus, & neruis, atque similibus non posse me, quæ mihi facienda uideantur, implere, uerè utique dicet. Attamen asserere propter hæc me facere, quæcunque facio, dum ipsa mente ago, non autem eius, quod optimum sit, optione, multa, magnaque sermonis negligentia esset. Nam qui sic est affectus nequit discernere aliam quidem esse ueram rei alicuius causam, aliud uerò illud, sine quo ipsa causa esse non potest causa. Quod quidem multi mihi uidentur quasi in tenebris attrectantes alieno appellare nomine, dum causam nuncupant.]

Solum finem appellari causam apud Platonem loco citato.

Hoc loco ubi latinè diximus [nec in his &c.] græcè sic habetur οὔτ' ἐν τούτοις εὑρίσκει τὸ ὁμολογούμενον, quod est ad uerbum [neque in his inuenit consentionem] Verùm idem omnino est, non inuenire consensionem in doctrinæ progressu, atque sibi in docendo non constare.

Quo pacto elementa materiales causas fecerit Empedocles.

l Tametsi non eis} Etsi Empedocles dixit, quatuor elementa esse causas materiales comparatione mixtorum, tamen comparatione ipsorum inter se dixit ignem habere uim

Quim agendi, cætera autem tria patiendi, quasi sint una quędam materia respectu ignis. Aut certè id dixit, quia ignis, ut est omnium elementorum perfectissimus, ita est quasi forma & perfectio cæterorum.

Tres Veterũ de principijs abstrusæ opiniones.

m Leucippus uerò, eiusq;] Ex hoc loco ferè ad finem usque cap. 5. refert Arist. tres opiniones abstrusas, & parum fidei habentes, unam Democriti, & eius familiaris Leucippi; alteram Pythagoreorum, tertiam Xenophanis, eiusq; discipuli Parmenidis, & huius auditoris Melissi. Quorũ primi dicebant, principia rerum esse plenũ, ac uacuũ; secundi par & impar; tertij omnia esse unum. Pro opinione Democriti, & Leucippi, lege, si placet, quę ab Aristot. dicuntur in Phys. lib. 1. c. 5. & lib. 4. c. 6. & 1. de gener. c. 8.

Quo tempore fuerint Democritus, & Leucippus.

Quo tępore hi Philosophi extiterint, hinc intelligi potest. Leucippus Zenonis Eleatę auditor fuit, præceptor aliquando Democriti, aut ita illi familiaris, ut tũ præceptoris loco ei esse uideretur. Democritũ uerò tunc adolescẽtem fuisse refert Laërtius ex Herodoto, cùm Xerxes Persarũ Rex apud eius patrem hospitatus est, eique Magos, & Chaldęos præceptores reliquit. Itaq; floruerunt ex ordine hi Philosophi, exactis aliquot antè annis Romanorum Regibus, sub Xerxe & Artaxerxe Regibus Persarum, qua ætate alij plerique insignes Philosophi extiterunt.

Cur cõmutata sint uerba contextus.

n Quia nec corpus] Græca sic habent, ὅτι οὐδὲ τὸ κενὸν, τοῦ σώματος. hoc est, quia nec uacuũ, quàm corpus; subauditur ante planè inter uerba hæc, particula [magis est] quę præcesserat, ut sensus sit; Quia nec uacuũ magis est, quàm corpus. Sed quia hic sensus nõ respondet superiori membro (oporteret.n. cõmutatis uerbis dicere, Quia nec corpus magis est, quàm uacuũ; ex hoc enim sequitur illud, quod antecesserat, Nõ magis ens esse, quàm nõ ens) Argyropylus, ut uerum sensum retineret, nec tamen uerba cõmutaret, inseruit particulã contrariæ significationis, ita uertens [quoniã nec uacuũ minùs, quàm corpus, est] Nobis tamen, ne nouã dictione, cõtrariamq; præcedenti aduerbio adscisceremus, placuit magis ipsa tantùm uerba trãsponere ad uerũ sensum retinendum, quia facillimè accidere potuit, ut Aristoteles docta quadã scribẽdi incuria, seu

ταῦ γε τέτταρσιν, ἀλλ' ὡς δυοὶν οὖσι μόνοις. πυεὶ μὲν καθ' αὐτό. τοῖς δ' ἀντιπειμένοις, ὡς μιᾶ φύσι, γῆ τε καὶ ἀέρι, καὶ ὕδατι. λάβοι δ' ἄν τις αὐτὸ θεωρῶν ἐκ τῶν ἐπῶν, οὗτ' μὲν οὖν, ὥσπερ λέγομεν, οὕτως τε καὶ τοσαύτας εἴρηκεν ἀρχάς.

Λεύκιππος[m] δὲ καὶ ὁ ἑταῖρος αὐτοῦ Δημόκριτος, στοιχεῖα μὲν τὸ πλῆρες, καὶ τὸ κενὸν ἔφασι λέγοντες. οἷον, τὸ μὲν ὄν, τὸ δὲ μὴ ὄν. τούτων δὲ τὸ μὲν πλῆρες, καὶ στερεὸν, τὸ ὄν, τὸ δὲ κενόν γε καὶ μανόν, τὸ μὴ ὄν. διὸ καὶ ἧττον μᾶλλον τὸ ὂν τοῦ μὴ ὄντος εἶναί φασιν, ὅτι [n] οὐδὲ [*] τὸ σῶμα τοῦ κενοῦ, ἅπτα δὲ τῆς ὕλης τὰ ὄντα ταῦτα, ὡς ὕλη. καὶ [o] καθάπερ οἱ ἓν ποιοῦντες τὰ ὑποκείμενα οὐσίαν, τὰ ἄλλα τοῖς πάθεσιν αὐτῆς γεννῶσι, τὸ μανὸν καὶ τὸ πυκνὸν ἀρχὰς τιθέμενοι τοῦ παθημάτων, τὰ αὐτὰ τρόπον, τινὰ ἔτοι τὰς διαφορὰς, αἰτίας τοῦ ἄλλων εἶναί φασι. ταύτας μὲν τοι τρεῖς εἶναί λέγουσι, σχῆμά τε καὶ τάξιν, καὶ θέσιν. διαφέρειν γὰρ φασι τὸ ὂν ῥυσμῷ καὶ διαθιγῇ καὶ τροπῇ μόνον. τούτων [p] δὲ ὁ μὲν ῥυσμὸς σχῆμά ἐστιν ἡ ὃ διαθιγὴ τάξις, ἡ δὲ τροπὴ θέσις. διαφέρει δὲ τὸ μὲν Α τοῦ Ν σχήματι, τὸ δὲ ΑΝ, τοῦ ΝΑ τάξει. τὸ δὲ Ζ τοῦ Ν θέσει. κίνησιν [q] δὲ ἐνυπῆρχεν ὅθεν ἢ πῶς ὑπάρχειν τοῖς οὖσι, ἢ ἔτοι ἀφῃροῦντο τοῖς ἄλλοις ῥᾳδίως ἀφῆσαν. τὸ [r] μὲν ἓν τοῦ δύο αἰτιῶν. ὥσπερ ἤδη ἐλέχθη, ὅτι τοσοῦτον ἔοικεν ἐζητῆσθαι πρότερον.

1. Phy. tex. 41. & lib. 4. tex. 52. & 1. de gener. à tex. 57.

* Aliàs, τὸ κενὸν τοῦ σώματος.

seu potiùs securitate, quæ magnis hominibus contingit (in rebus præsertim parui momenti) uerba commutarit. Eo autem libentiùs id fecimus, quòd explanatio Alexandri eundem omnino sensum exprimit.

Democriti opinio de pleno, & uacuo explicatur.

o Atque ut ij qui unũ] Sensus huius loci (qui etiam pertinet ad explicationem sententiæ Thaletis, & aliorum Veterum ponentium unam rerum omnium materiam) huiusmodi est; Quemadmodum illi asserebant totã rerũ substantiã esse ipsum materiam, earũ uerò discrimẽ nasci ex uarietate accidentiũ, quorũ quasi capita dicebãt esse raritatẽ, & densitatẽ (quo pacto nos dicimꝰ calorẽ, frigus, humorẽ, & siccitatem esse principia cæterarũ qualitatũ sensibilium) sic Democritus dicebat, totam rerum substantiã esse ipsum plenum, ac uacuũ; uarietatẽ autẽ earũ nasci ex diuersorũ accidẽtiũ accessione, quorum principia dicebant esse figuram, ordinem, & positionem.

Orationis Democriti obscuritas.

P Quorum ῥυσμὸς] Arist. ipse interpretatur uerba, quibꝰ Democritus suã sententiã significabat; affectabat.n. ille in ipsa dictione obscuritatẽ, unde & τοῦ σκοτινοῦ nomen inuenit, ut in proœmio diximus. Significat autẽ ῥυσμὸς græcè quidẽ fluxum, Abderitarũ autẽ lingua figuram. Itaq; Democritus, aut peregrina lingua significationẽ occultare uoluit, aut usus est nomine fluxus ad significandã figurã, quia fluida facilè in omnẽ figuram uerti possunt, pro ratione receptaculi, cui facillimè omniũ corporũ se cõformant. Nomine τῆς τροπῆς, quod est cõuersio, ideo significabat sicũ Democritus, quia situs partiũ sola cõuersione rei mutari potest, etsi locus non mutetur. Denique nomen τῆς διαθιγῆς, quod significat contactũ, iccirco accipiebat pro ordine prioris, & posterioris secundùm locum, quia quæ immediato ordine disposita sunt, sese mutuò contingunt.

eis ut quatuor utitur, sed ut duobus tantùm; igne quidem, per se; oppositis autem terra, aere, & aqua, ut una quadam natura. Id quod ex eius carminibus, si res expendatur, intelligi potest. Atque hic quidem hunc in modum, ut diximus, & tot principia posuit.

Leucippus[m] uerò, eius que familiaris Democritus plenum, ac uacuum elementa esse dicunt, ut potè alterum ens, alterum non ens; plenum quidem, ac solidum ens, uacuum autem, & rarum non ens. Quocirca nihilo magis id, quod est, quàm quod non est, esse inquiunt, quia[n] nec corpus, quàm uacuum; hæc autem causæ rerum ponuntur, ut materia. Atque[o] ut ij, qui unum quid substantiam subiectam faciunt, cætera eius affectionibus generant, rarum que, & densum principia affectionum statuunt; sic & hi differentias causas cæterorum esse dicunt, easq; tres esse volunt, figuram, ordinem, & situm. Differre enim tantùm aiunt id quod est ῥυσμῷ, διαθιγῇ, τροπῇ, quorum[p] ῥυσμὸς figura est, διαθιγὴ ordo, τροπὴ uerò situs, differunt enim A, & N figura; AN aut, & NA ordine; Z uerò, & N situ. De motu[q] autem undè, aut quo pacto rebus insit, hi etiam, quemadmodum cæteri, per inertiam dicere omiserunt. Ac[r] de duabus quidem causis, ut dicebamus, hactenus à prioribus quæsitum uidetur.

q De motu autem] Significat hos etiam causam efficientẽ, finemq;, à quo illa ad agendum impellitur, omisisse.

r Ac de duabus quidem] Retulit hactenus sententias eorum, qui duo tantùm causarum genera, materialem; uidelicet, & efficientem posuerunt. Deinceps aget de ijs, qui conati sunt addere formalem.

Capitis quinti Explanatio.

Summa eorũ, quæ in hoc cap. explicantur.

ENTER[a] hos autem] In prima parte huius cap. refertur Pythagoreorum opinio, in secunda Xenophanis, Parmenidisque, & Melissi. In tertia, ac postrema colliguntur in summam sententiæ Philosophorũ, quæ hactenus adductæ sunt. Quo loco aduerte uerba illa (inter hos, & ante hos) ut ait Alex. posse referri ad Leucippũ, & Democritum, quorum opinio de principijs proximè relata fuit. Quanquam enim ex Pythagorę familia alicui uideri possint (Pythagorę enim, ut initio diximus, successit Telauges filius, huic Xenophanes, cui Parmenides, huic uerò Zeno Eleates Leucippi præceptor, cuius auditorẽ nonnulli faciunt Democritum) non dicuntur tamẽ Pythagorici, quia Pythagoricæ doctrinæ non adhærẽtes propria in philosophando placita sectati sunt. Dicũtur igitur Pythagorici fuisse inter hos, & ante hos, quia quidã ex Pythagoricis fuerũt ęquales Leucippo, & Democrito, alij ętate superiores, modò nomine Pythagoricorum non intelligas quosuis sectatores Pythagorę, sed solos auditores Pythagoræ, quorum adhuc nõnulli tempore Leucippi, & Democriti erant superstites. Nam si ad omnes Pythagoræ sectatores ea uerba referrentur, oportuisset dicere non modo ante hos, sed etiã addere, & post hos, quandoquidẽ plurimi Pythagorici post Democritum, & Leucippum extiterunt. Addit Alexander, posse eadem uerba referri ad omnes Physicos hactenus commemoratos. Quod tamen ideo non placet, quia nulli Pythagorici extiterunt ante Thaletem.

Cur Leucippus, & Democritus à Pythagoreorum albo reijciantur.

Com. 31. ad finem.

Κεφ. Ε'.

ΕΝ[a] δὲ τούτοις, ἢ πρὸ τούτων οἱ καλούμενοι Πυθαγόρειοι τῇ μαθημάτων ἁψάμενοι [b] πρῶτον ταῦτα προήγαγον, καὶ ἐν ἐντραφέντες ἐν αὐτοῖς τὰς τούτων ἀρχὰς τῶν ὄντων ἀρχὰς ᾠήθησαν εἶναι πάντων. ἐπεὶ δὲ τούτων οἱ ἀριθμοὶ φύσει πρῶτοι, ἐν δὲ τοῖς ἀριθμοῖς ἐδόκουν θεωρεῖν ὁμοιώματα πολλὰ τοῖς οὖσι, καὶ γιγνομένοις μᾶλλον ἢ ἐν πυρὶ καὶ γῇ καὶ ὕδατι (ὅπ τὸ μὲν τοιονδὶ τῶν ἀριθμῶν πάθος δικαιοσύνη, τὸ δὲ τοιονδὶ ψυχὴ καὶ νοῦς, ἕτερον δὲ καιρὸς ἐπὶ τῶν ἄλλων, ὡς εἰπεῖν, ἕκαστον ὁμοίως) ἔτι δὲ καὶ τὰ τῶν ἁρμονιῶν ἐν ἀριθμοῖς ὁρῶντες, καὶ τὰ πάθη, καὶ τοὺς λόγους, ἐπειδὴ τὰ μὲν ἄλλα τοῖς ἀριθμοῖς ἐφάνετο τὴν φύσιν ἀφωμοιωθέντα πᾶσιν, οἱ δὲ ἀριθμοὶ πάσης τῆς φύσεως πρῶτοι, τὰ τῶν ἀριθμῶν στοιχεῖα τῶν ὄντων στοιχεῖα πάντων εἶναι ὑπέλαβον, καὶ τὸν ὅλον οὐρανὸν ἁρμονίαν εἶναι, καὶ ἀριθμόν, καὶ ὅσα εἶχον ὁμολογούμενα δεικνύναι ἔν τε τοῖς ἀριθμοῖς καὶ τοῖς ἁρμονίαις πρὸς τὰ τοῦ οὐρανοῦ πάθη καὶ μέρη, καὶ πρὸς τὴν ὅλην διακόσμησιν, ταῦτα συνάγοντες ἐφήρμοττον, κἂν εἴ τί που πολὺ διέλιπε, προσαναπλήρουν τὴν συνηρμοσμένην πᾶσαν αὐτοῖς τὴν πραγματείαν. λέγω

Cõm. 31. ad finem.

Cur Leucippus, & Democritus à Pythagoreorum albo reijciantur.

Quo tempore Pythagoras floruerit.

Laërtius, Eusebius, & alij.

Cœpit autem Pythagoras clarus haberi, aut sub finem imperij primi Persarum Regis Cyri, aut non multò pòst; floruitque, & doctrinæ fama, & discipulorum nobilitate ad finem ferme Darij primi, eius imperij Regis quarti, in quod tempus incidit extremus Romanorum Rex Tarquinius superbus, prophetantibus apud Hebræos Aggæo, Zacharia, & Malachia ultimis duodecim minorum Prophetarum, sub quibus

posterioris templi Hierosolymitani structura absoluta est.

b Primum tractassent] Hoc est ante naturalem, & diuinam Philosophiam.

c Quoniam uerò] Exponit quo modo in hanc sententiã uenerint Pythagorici. Quapropter melius haberet contextus, si loco particulæ, δὲ, poneretur, γὰρ, ut Alex. ait; tametsi illa pro hac nonnunquam usurpatur. Causa igitur, qua inducti sunt, ut ita existimarent, duplex fuit; una, quia numeri eorum sententia sunt priores naturâ rebus omnibus corporeis, cùm abstracti ab omni corpore intelligi possint. Altera, quia affectiones rerum naturaliũ uidentur priùs reperiri in numeris, tanquam in causis, quàm in ipsis rebus, ut patet in proportione musica, quæ ex numeris desumitur. Dicimus enim proportionẽ eius concentus, qui appellatur diapason, esse proportionem duplã; eius autem, qui dicitur diapente, esse proportionẽ sesqui alterã; eius, uerò q uocatur diatessaron, esse sesquitertiã: quæ sanè proportiones priùs cernuntur in numeris, quàm in uocibus. His ergo de causis id in primis curabant Pythagorici, ut omnes rerũ proprietates numeris, quoad fieri posset, tanquam rerum essentijs attribuerent, & uicissim quas in numeris cernebant, rebus conabantur accommodare. Verbi causa, quia proprium est iustitiæ æquabilis compensatio, iccirco numerum primum pariter parem, hoc est quaternariũ (est enim primus eorũ, qui diuiduntur in duos pares) iustitiæ essentiam esse dicebant. Eadem ratione asserebant, naturã animæ, siue mentis (quod uerbum explicationis causã addit Arist.) esse unitatẽ, ꝙ diuidi nequeat. Tempus uerò appellabãt septenariũ, quia septẽ diebus hebdomada continetur, uel quia solem, cuius cursu præcipuè præscribuntur tempora, in septimo orbe, hoc est, prope Lunã situ putabant, uel si magis propriè uerbum καιρὸς pro opportuno tempore, siue occasione, tempestiuitateque interpreteris, ideo tempus septenario numero significabant, ut Alexander ait, quia res naturales multas tempestiuitates per septimanas habere cernuntur. Fœtus enim septimo mense uitalis editur, in primo septennio dentit, in altero pubescit, in tertio barbam emittit &c. Cùm autem uiderent, numerum denarium esse perfe-

Pythagoreorum de numeris opinio explicatur.

Rerum omnium proprietates numeris tribuebãt Pythagorici.

Mens cur Vnitas dicta.

Tempus cur septenarium.

CAP. V.

ENter[a] hos autem, & ante hos ij, qui Pythagorici appellantur, cùm mathematica primùm[b] tractassent, ea anteposuerunt, atque in eis educati eorum principia omnium rerum principia esse crediderunt. Quoniam[c] uerò numeri his priores sunt natura; illi autem in numeris plures eorum, quæ sunt, ac fiunt, similitudines, quàm in igne, terra, & aqua se animaduertere existimabant (ueluti talem quandam numerorum affectionem iustitiam esse, talem uerò esse animam, ac mentem, aliam tempus, & in cæteris eodem penè modo) quoniam item affectiones, rationesq; concentuum in numeris obseruabant, & cætera numeris omnibus suapte natura similia esse uidebantur; numeri autem omni natura priores sunt; iccirco numerorum elementa omnium rerum esse elementa, totumq; cælum concentum, & numerũ esse existimabant; & quæcunque in numeris, & concentibus ostendere poterant cœli affectionibus, ac partibus, uniuersoq; ornatui esse consentanea, ea colligentes accommodabant. Si quid autem magni momenti usquam deerat, id supplere curabãt, ut tota ipsis tractatio aptè connexa esset.

Exempli

perfectissimum, eo quòd omnium numerorum naturam comprehenderet, ipsumque uniuersum esse perfectissimum, decem simplicia corpora danda esse in uniuerso, quę in orbē, motu nimirum perfectissimo mouerentur, asserebant. Verùm, quia non expe riebantur, nisi nouē, utpotè celos octo, & terram unā, quam nos incolimus, quam illi existimabāt uolui circa centrum mundi, in quo ignem constituebant; alium præterea terræ globum esse dicebant, quem ἀντίχθονα, quasi oppositam terram appellabant, & ex altera parte circa idē mundi centrum uolui existi mabant. Quoniam uerò id sensui repugnare uidebatur, ea de causa illum à nobis non conspici asserebant, quòd nostris uestigijs esset opposita. Addebant ꝙ cælum, siue uniuersitatem hanc decem simpliciū corporum, quæ diuersis inter sese, & quibusdam penè contrarijs motib⁹ uoluerētur, efficere cōcētum suauissimū, quē admodum in uocibus accidit, cùm graues & acutæ rata quadam ratione temperantur, quē tamen concentum non exaudiremus, quòd ab ortu illi audiendo essemus assueti. Contra quos Arist. cùm alijs locis, tum uerò 2. de Cœlo, cap. 9. & 13. copiosè disputat.

Decem corpora simplicia à Pythagoricis assertā.

Duplicem terræ globū.

Vniuersi cōuersione concētum effici.

λέγω δ' οἷον ἐπειδὴ τέλειον ἡ δεκὰς εἶναι δοκεῖ, καὶ πᾶσαν φύσιν περιλαμβάνειν τὴν τῶν ἀριθμῶν φύσιν, καὶ τὰ * φερόμενα τῶν οὐρανὸν, δέκα μὲν εἶναί φασιν, ὄντων δὲ ἐννέα μόνον τῶν φανερῶν, διὰ τοῦτο δεκάτην τὴν ἀντίχθονα ποιοῦσι. διώρισται δὲ περὶ τούτων ἐν ἑτέροις ἡμῖν ἀκριβέστερον. ἀλλ' οὖν διὰ [d] τάχος * ἐπερχόμεθα, τοῦτο ἔστιν, ὅπως λάβωμεν περὶ τῶν, τίνας ἔχει ἤδη πάθεσι τὰς ἀρχὰς, καὶ πῶς εἰς τὰς εἰρημένας ἐμπίπτουσιν αἰτίας.

* Aliàs φαινόμενα.

* Aliàs ἐπερχόμεθα.

2. de Cælo à tex. 52. & c. 13. à tex. 72.

Φαίνονται [e] δὲ καὶ ἔτοι τὸν ἀριθμὸν νομίζοντες ἀρχὴν εἶναι, καὶ ὡς ὕλην τοῖς οὖσι, καὶ ὡς [f] πάθη τε καὶ ἕξεις, τὰ δὲ ἀριθμοῦ στοιχεῖα τὸ ἄρτιον καὶ τὸ περιττὸν, τούτων [g] δὲ τὸ μὲν πεπερασμένον, τὸ δὲ ἄπειρον, τὸ δὲ [h] ἓν ἐκ ἀμφοτέρων εἶναι τούτων. καὶ γὰρ ἄρτιον εἶναι, ἐκ περιττόν, τὸν δ' ἀριθμὸν ἐκ τοῦ ἑνός. ἀριθμοὺς δὲ, καθάπερ εἴρηται, τὸν ὅλον [i] οὐρανόν. ἕτεροι δὲ [k] τῶν αὐτῶν τούτων τὰς ἀρχὰς δέκα λέγουσιν εἶναι τὰς κατὰ συστοιχείαν λεγομένας, πέρας, ἄπειρον, περιττὸν, ἄρτιον, ἓν, πλῆθος, δεξιὸν, ἀριστερὸν, ἄρρεν, θῆλυ, ἠρεμοῦν, κινούμενον, εὐθύ, καμπύλον, φῶς, σκότος, ἀγαθὸν, κακὸν, τετράγωνον, ἑτερόμηκες, ὅπερ τρόπον ἔοικε καὶ Ἀλκμαίων ὁ Κρο-

Numeros materiam esse rerum omniū, si Pythagoreorum dicta expendantur.

d Nunc tractemus] Siue legendū sit ἐπεχόμεθα, ut excusi habent (quod est, Immoramur) siue ἐπερχόμεθα (ideſt, Aggredimur) ut habetur in quibusdam manuscriptis, & apud Alexandrum; sensus idem est. Significat enim Aristoteles, se nunc ista tractare, ut [ab his etiam] hoc est, à Pythagoricis accipiat, quid de rerum causis dicendum sit.

e Videntur autem & hi] Quasi dicat, etsi Pythagorici nitantur ponere causam formalem, tamen quantùm ex dictis eorū licet colligere, non ponunt nisi materialē, quemadmodū superiores. Itaq; uidentur dicere, numeros esse uelut materiā rerū omnium, affectiones autem, siue accidentia numerorū, esse accidentia rerum. Quo autem pacto illi uiderentur dicere numeros esse materiā, mox declarat, cùm ait, elemēta numerorū apud illos esse par, & impar, ideſt unitates. Nam quia unitas est par, & impar uirtute, cùm addita impari numero faciat parem, & addita pari faciat imparem; excogitauerunt nomen compositum, quo hāc eius uim significarent. ita uno uocabulo Parimparem appellabant. Quare cùm unitates sint partes materiales numerorum; efficitur ut numeri, eorum sententia, nihil aliud esse uideantur, quàm integra materia rerum.

Quamuis

Quamuis illi, ut probabile est, nitantur dicere, numeros esse totam quiditatem rerum compositam ex potentia, & actu, seu materia, & forma. Ideo enim fortasse dicebant, essentias rerum constare pari, & impari, ut significarent materiam nomine paris, quod est aptū diuisioni, formā uerò imparis, quod est diuisioni minùs idoneū. Materia.n.est causa diuisionis, siue corruptionis, forma uerò indiuisionis, siue unionis, ac stabilitatis.

Exempli causa, quoniam denarius numerus perfectum quid uidetur esse, omnem'que numerorum naturam complecti; ea etiam, quæ in cœlo feruntur, decem quidem esse inquiunt: at quia nouem duntaxat sunt, quæ perspicuè cernantur, ob id decimam oppositam terram faciunt. De quibus alijs in locis accuratiùs disputatum est à nobis. Sed cur ea nunc [d] tractemus, hæc est ratio, ut ab his etiam sumamus, quæ nam principia ponant, & quo pacto ea in causas expositas incidant.

Videntur [e] autem & hi numerum principium esse existimare, & ut materiam rerum, & ut [f] affectiones, atque habitus, numeri uerò elementa par & impar, horum [g] alterum finitum esse, alterum infinitum: unum [h] autem ex his utrisque esse; par enim esse, & impar; numerum porrò ex uno constare, totum'que [i] cœlum, ut dictum est, esse numeros. Horum autem [k] ipsorum alij decem principia esse dicunt, quæ coniugatione quadam efferuntur, finitum, infinitum; par, impar; unum, multitudinem; dextrum, sinistrum; marem, fœminam; quiescens, quod mouetur; rectum, obliquum; lumen, tenebras; bonum, malum; quadratum, altera parte longius; quemadmodum, & Alcmæo Croto-

Vt 1. lib. de Cœlo c. 9. tex. 95. & alijs locis.

Lect. 8.

f Et ut affectiones] Videtur aliquid subaudiēdum, ut hæc sit sententia [& affectiones numeri, ut affectiones, atque habitus rerum]

g Horum ꝙ; alterum] Par appellabant finitum, quia aptius ad diuisionem, ut iam diximus: diuiditur enim in partes equales, impar uerò infinitum, ratione contraria.

Par finitum.

Impar infinitum.

h Vnum autem,] Id est unitatem, utrumque esse uirtute, ut paulò antè exposuimus.

i Totum ꝙ; cœlum] Nomine cœli intelligit totum uniuersum, ut sæpe alibi.

Cœlum pro uniuerso.

k Horum autem] Refert quorundam Pythagoricorum sententiam, qui non censebant duo tantùm illa, par, & impar, esse rerum principia, sed nouem insuper addebant contrarietates, ut decem essent cōplicationes principiorum, ex quibus omnia fierent. Placebat enim illis mirum in modum numerus denarius, atque ad illum totam rerum uniuersitatem redigere omni ratione conabantur. Ratio huius sententiæ fuit, ut suspicatur D. Tho. quia non solùm loquebantur de primis principijs, sed etiam de proximis, quæ singulis rerum generibus attribuerentur. Crediderim illos decem contrarijs significasse uaria materię attributa, & totidē alijs propria attributa formę. Verùm in his ænigmatibus exponendis, quibus illi de industria utebantur, non est cur immoremur.

Nonnullos Pythagoricos decem contrarietates principijs attulisse.

Pythagoreorum series.

Finitum.	Infinitum.	Quiescens.	Quod mouetur.
Impar.	Par.	Rectum.	Obliquum.
Vnum.	Multitudo.	Lumen.	Tenebræ.
Dextrum.	Sinistrum.	Bonum.	Malum.
Mas.	Fœmina.	Quadratum.	Altera parte longius.

Ait

Quid contrariorum positiuorum nomĭbus intellexerint.

l Ait enim res humanas] Hoc est, multas res sensibiles ex contrarijs effici. Fortè non dixit, Omnes, propter cælos; aut propter integra elementa, quæ non sic gignuntur, nec intereunt. Illud tamen aduerte nominibus albi, & nigri, cęterorũque contrariorum positiuorum fortasse significari apud illos formam, & priuationem, seu potius formam, & materiam priuatam, ex quibus, cùm in unum iunguntur, fiunt res naturales. Aristoteles tamen eorum sententiam ita interpretatur, quasi hęc omnia in causis materialibus numerauerint: nisi uelis uerba illa [ut insitis] referre ad solas unitates, quas à Pythagoricis parimpares appellatas diximus.

m Duplices esse] Græcè est δύο, hoc est, duo: sed sensus est, eas coniugatione quadam contrarietatis efferri.

Opinio eorũ, qui omnia Vnũ esse asserunt.

n Sunt autem] Refert opinionem Xenophanis, Parmenidis, ac Melissi, qui ita loquebãtur de rebus, ac si omnes essent unius tãtùm naturæ, & essentiæ. Quos ideo ait non eodem modo loquutos, quòd non omnes æquè aberrauerint à ueritate, neque item omnes æquę preter naturam loquuti sint. Quo loco aduerte, etsi Naturales ij, qui unum tantùm materiale principium ex internis ponebant, cogebantur dicere, omnia secũdùm substantiam esse eiusdẽ rationis; tamen quia res naturales ex illa materia, & quibusdam accidentibus componebant,

ὁ Κροτωνιάτης ὑπολαβεῖν, ἢ ἦτοι ἐξ ἐκείνων, ἢ ἐκεῖνοι ἐξ αὐτοῦ τοῦτο παρέλαβον τὸν λόγον τοῦτον. καὶ γὰρ ἐῴκει τὴν ἡλικίαν Ἀλκμαίων ὅτι γέροντι Πυθαγόρᾳ, ἀπεφήνατο δὲ ἁπλουστέρως τούτοις. φησὶ γὰρ εἶναι δύο τὰ πολλὰ τῶν ἀνθρωπίνων, λέγων τὰς ἐναντιότητας, οὐχ ὥσπερ οὗτοι διωρισμένας, ἀλλὰ τὰς τυχούσας, οἷον λευκὸν, μέλαν, γλυκὺ, πικρὸν, ἀγαθὸν, κακὸν, μικρὸν, μέγα. ὅδε μὲν οὖν ἀδιορίστως ἐπέρριψε περὶ τῶν λοιπῶν. οἱ δὲ Πυθαγόρειοι καὶ πόσα, καὶ τίνες αἱ ἐναντιότητες ἀπεφήναντο.

Παρὰ μὲν ἑνὸς τούτων ἀμφοῖν τοσοῦτόν ἐστι λαβεῖν ὅτι τἀναντία ἀρχαὶ τῶν ὄντων· τὸ δ' ὅσαι μὲν καθ' ἕτερον, καὶ τίνες αὗταί εἰσι. πῶς μέν τοι πρὸς τὰς εἰρημένας αἰτίας ἐνδέχεται συμβαίνειν, σαφῶς μὲν οὐ διήρθρωται παρ' ἐκείνων. ἐοίκασι δ' ὡς ἐν ὕλης εἴδει τὰ στοιχεῖα τάττειν. ἐκ τούτων γὰρ ὡς ἐνυπαρχόντων συνεστάναι καὶ πεπλάσθαι φασὶ τὴν οὐσίαν. τὸ μὲν οὖν παλαιῶν, καὶ πλείω τὰ στοιχεῖα λεγόντων τὴν φύσεως, ἐκ τούτων ἱκανόν ὅτι θεωρῆσαι τὴν διάνοιαν.

Εἰσὶ δέ τινες οἱ περὶ τὸ παντὸς ὡς οὐ μιᾶς οὔσης φύσεως ἀπεφήναντο, τρόπον δὲ οὐ τὸν αὐτὸν πάντες, ὅτε τε καλῶς, ὅτε τε κατὰ φύσιν. εἰς μὲν οὖν τὸν τῶν συστοιχιῶν τὴν αἰτίαν ἁμαρτάνει πρὸς αὐτὸν ὁ λόγος. ὁ γὰρ, ὥσπερ ἔνιοι τῶν φυσιολόγων ἓν ὑποθέμενοι τὸ ὄν, ὅμως γίνεσθαι ὡς ἐξ ὕλης τοῦ ἑνὸς ἄλλο ἕτερον ξόπον ἔτοι λέγουσιν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ περὶ τὴν κίνησιν, γιγνώσκοντές γε τὸ παῦον, ἔτοι δὲ ἀκίνητον εἶναί φασιν. ὁ μὲν ἀλλὰ τοσοῦτόν γε οἰκεῖον ὅτι τῇ νῷ σκέψει. Παρμενίδης μὲν γὰρ ἔοικε τοῦ κατὰ λόγον ἑνὸς ἅπτεσθαι, Μέλισσος δὲ τοῦ κατὰ τὴν ὕλην. διὸ καὶ ὁ μὲν πεπερασμένον, ὁ δ' ἄπειρον φησιν εἶναι αὐτό. Ξενοφάνης δὲ πρῶτος τούτων ἐνίσας (ὁ γὰρ Παρμενίδης τούτου λέγεται μαθητὴς) οὐδὲν διεσαφήνισεν, οὐδὲ

nebant, non fatebantur simpliciter omnia esse unum, ac idem ratione. At hi tres, cùm intelligerent accidentia non posse ingredi constitutionem rerum naturalium, quas rectè meras substantias esse docebant, sapientiùs se dicturos rati sunt, si eas omnes eiusdẽ rationis esse dicerent; siquidẽ substantiæ ratio non uariatur per accidentia. Vtrũque tamẽ errabãt ignoratione formæ substantialis.

Crotoniates uidetur sensisse, atq; aut hic ab illis, aut ab hoc illi hanc sententiam acceperunt. Extitit enim Alcmæo sene Pythagora, eandemq; ferme, quã hi, sententiã induxit. Ait[l] enim res humanas magna ex parte duplices[m] esse, afferens contrarietates non (ut illi) definitas, ac certas, sed quasuis, ut album, nigrum; dulce, amarum; bonum, malum; paruum, magnum. Hic igitur indefinitè de reliquis sermonem effudit. Pythagorici uerò, & quot essent, & quæ contrarietates planè docuerunt.

Itaque ab utrisque horum hoc tantùm sumere licet, principia eorum, quæ sunt, esse contraria, quot autem, & quæ nam sint, ab alteris. Sed quo nam modo illa ad eas causas, quæ expositæ sunt, reuocari possint, perspicuè, ac distinctè non est ab illis traditum. Quanquam ea ratione uidentur in specie materiæ elementa ponere, quòd ex illis, ut insitis, constare, efficiq; substantiam asserant. Ac ueterum quidem, plura'que elementa naturæ asserentium, ex his satis licet mentem perspicere.

Cur ea simpliciter ad hunc locum nõ pertineat.

Sunt autem,[n] qui de uniuerso perinde, ac si esset una natura, pronunciarint, non tamen omnes eodem modo, siue quid rectè dicatur spectes, siue quid secundum naturam. Nulla[o] igitur ratione ad institutam disputationem de causis attinet, ut de ijs sermo habeatur. neque enim idem faciunt, quod quidam Naturales, qui cùm id, quod est, unũ esse ponant, omnia tamen ex uno, ut ex materia generant: sed alio modo hi loquuntur. Illi enim cum uniuersum generent, motum adiungunt; hi uerò immobile esse dicunt. Hactenus[p] tamen eorum sententia huius disputationis propria est, quòd Parmenides quidem unum secundum rationem uideatur attingere, Melissus uerò secundum materiam; qua etiam de causa ille finitum, hic uerò infinitum esse dixit. Xenophanes autem cùm ante hos unum fecisset (Parmenides enim huius discipulus fuisse fertur) nihil perspicuè dixit, neu-

o Nulla igitur ratione] Ostendit horum opinionem simpliciter, & absolutè non pertinere ad hunc locum, in quo sermo institutus est de referendis causis rerum naturalium, quæ à Veteribus ponebantur. Si quidem hi tres dicebãt omnia esse unum, atq; adeo immobile; quod si uerum esset, nulla esset distinctio causæ, & effectus.

Cur gineat ex parte?

p Hactenus tamen] Docet eatenus horum sententiam posse pertinere ad hunc locum, quatenus Parmenides uideri potest tetigisse conditionem formæ, cùm dixit omnia esse unum finitum; formæ enim est finire, ac terminare, cũ sit actus, & perfectio: Melissus autem materiæ, cùm asseruit esse unum infinitũ; siquidem infinitio ad materiam reducitur, quæ est pura potentia. Quò fit ut Xenophanes, q nec materiæ, nec formæ rationem uidetur considerasse, sed ad totum uniuersum attendisse,

Cur Xenophanes omnino reijciendus.

quod quidem more aliorum quorundam uocauit Deum; tanquàm imperitior omnino

no ab hac disputatione excludendus sit. Cur autem Melissus etiam hoc loco rudior Parmenide dicatur, ex uerisimili argumento Parmenidis, quod hic ab Arist. refertur, & ex comparatione rationum utriusque, quæ fit 1. Phys. cap 3. planè intelliges.

q Ex ijs igitur] Antequam referat opinionē Platonis, quod faciet cap. proximo, colligit in summam, quę hactenus relata sunt ex Veteribus.

r Huic disputationi] Græcè est τῷ λόγῳ qđ uerbum cùm rationem quoque significet, nonnulli uertunt, Qui ratio ni incubuerunt. Nos Alexandri explicationē sequuti sumus, q̄ hic nō sit sermo de ratione, ut à sensu distinguit, quasi loquatur Aristoteles de ijs Philosophis, q̄ posthabito sensu rationē ducē sequuti sunt, ut Parmenides, Melissus, & Xenophanes; sed de omnib⁹, qui hactenus sunt commemorati.

s Ac usq; ad Italicos] Nō intelligit oēs Italicę familiæ Philosophos, sed eos tātùm, q̄ Pythagoricæ doctrinæ adhæserunt. Cùm porrò ait, usq; ad Italicos, non significat ordinē tēporis, ut ait Alexander (quasi ij omnes, quorū sententiæ ꝓximè recitatæ sūt, ante Pythagoricos fuerint) sed ordinē cōmemorationis, quasi dictū sit [qui usque ad Pythagoricos à nobis recēsiti sunt &c.] Addit autē [& præter illos] ne Pythagoricos etiā eadem reprehēsione comprehendere uideatur.

t Angustiùs de eisdem] Quod Græcè est μετριώτερον, hoc est ad uerbū, Mediocriùs, siue Parciùs, nos ideo reddidimus, Angustiùs, quia significat Arist. his uerbis (id quod capite 7. planiùs explicat) cæteros Philosophos angustiùs fuisse locutos de principijs.

ἐκ δὲ τῆς φύσεως ταύτων οὐδετέρας ἔοικε θίγειν, ἀλλ' εἰς τὸ ὅλον οὐρανὸν ἀποβλέψας, τὸ ἓν εἶναί φησι τὸν θεόν. οὗτοι μὲν οὖν, καθάπερ εἴπομεν, ἀφετέοι τοῖς τῶν νεῶν ζήτησιν. οἱ μὲν δύο, ἢ πάμπαν ὡς ὄντες μικρὸν ἀληθοπρεπέστεροι, Ξενοφάνης τε καὶ Μέλισσος. Παρμενίδης δὲ μᾶλλον βλέπων, ἔοικέ που λέγειν. τοῦ μὲν γὰρ τὸ ὂν, τὸ μὴ ὂν οὐθὲν ἀξιοῦν εἶναι, ἐξ ἀνάγκης ἓν οἴεται εἶναι τὸ ὂν καὶ ἄλλο οὐθέν. περὶ οὗ σαφέστερον ἐν τοῖς περὶ φύσεως εἰρήκαμεν. ἀναγκαζόμενος δ' ἀκολουθεῖν τοῖς φαινομένοις, καὶ τὸ ἓν μὲν κατὰ λόγον, πλείω δὲ κατὰ τὴν αἴσθησιν ὑπολαμβάνων εἶναι, δύο τὰς αἰτίας, καὶ δύο τὰς ἀρχὰς τίθησι πάλιν, θερμὸν, καὶ ψυχρὸν, οἷον, πῦρ καὶ γῆν λέγων, τούτων δὲ τὸ μὲν κατὰ τὸ ὂν τὸ θερμὸν τάττει, θάτερον δὲ κατὰ τὸ μὴ ὄν.

Ἐκ μὲν οὖν τῶν εἰρημένων, καὶ παρὰ τῶν συνηθροικότων ἤδη τὸν λόγον σοφῶν ταῦτα παρειλήφαμεν. παρὰ μὲν τῶν θεφάτων σωματικὴν τε τὴν ἀρχὴν (ὕδωρ γὰρ, καὶ πῦρ, καὶ τὰ τοιαῦτα, σώματά ἐστι) καὶ τῶν μὲν μίαν, τῶν δὲ πλείους ἀρχὰς τὰς σωματικὰς, ἀμφοτέρων μέν τοι ταύτας ὥσπερ ὕλης εἴδη πιθέντων. παρὰ δέ τινων ταύτην τε αἰτίαν παθέντων, καὶ πρὸς ταύτῃ τὴν ὅθεν ἡ κίνησις, καὶ ταύτην παρὰ τῶν μὲν μίαν, παρὰ τῶν δὲ δύο.

Μέχρι μὲν ἓν τῶν ἰταλικῶν, καὶ χωρὶς ἐκείνων μᾶλλον ἐπραγματεύθησαν οἱ ἄλλοι περὶ αὐτῶν πλὴν, ὥσπερ εἴπομεν, δυοῖν τε αἰτίαιν τυγχάνουσι κεχρημένοι. καὶ τούτων τὴν ἑτέραν, οἱ μὲν μίαν, οἱ δὲ δύο ποιοῦσι, τὸ ὅθεν ἡ κίνησις. οἱ δὲ Πυθαγόρειοι, δύο μὲν τὰς ἀρχὰς καὶ τοῦτο εἰρήκασι τρόπον. τοσοῦτον δὲ προσετέθεσαν (ὃ κατ' ἴδιον αὐτῶν ἐστιν) ὅτι τὸ πεπερασμένον, καὶ τὸ ἄπειρον, καὶ τὸ ἓν οὐχ ἑτέρας τινὰς ὑπέθεσαν εἶναι φύσεις, οἷον, πῦρ ἢ γῆν, ἢ τοιοῦτον

Textus 1.

à tex. 22.

Textus 1.

Textus 2.

Comm. 37.

* Alias μαλακώτερον.

Textus 3.

tex. 19. & 20.

neutramq; horum naturam attigisse videtur, sed in totum cœlū respiciens, vnum ipsum ait Deum esse. Atq; hi quidem, vt diximus, ab hac disputatione excludendi sunt, duo quidem etiam omnino, vt paulò rudiores, Xenophanes, & Melissus. Parmenides autem plus videns nonnihil dicere videtur. Nam cùm præter ipsum ens, ipsum non ens nihil esse censeat; necessariò ipsum ens vnum esse putat, & nihil aliud. de quare in libris de Natura luculentiùs diximus. Cùm autem ea, quæ apparent, sequi cogatur, & vnum quidem ratione, plura verò sensuum iudicio æstimet; duas causas rursus, duo'que principia constituit, calidum, & frigidum, ignem videlicet, ac terram significans, quorum alterum (calidum inquam) in ordine entium; alterum in non entium collocat.

tex. 4.

tex. 8.

Textus 1. *Ex ijs q igitur, quæ dicta sunt, & ab ijs sapientibus, qui olim huic r disputationi incubuerunt, hæc accepimus; à primis quidem, corporeum esse principium (siquidem aqua, ignis, & similia, corpora sunt) atque ab eorum quibusdam vnum, ab alijs plura principia corporea, cùm interim vtrique hæc ipsa, vt materiæ species constituant; ab alijs verò hanc causam ponentibus, eam præterea, vnde motus proficiscitur, atque hanc ab alijs vnam esse, ab alijs duas.*

Textus 2. *Ac vsque s ad Italicos quidem, & præter illos, angustiùs t de eisdem rebus cæteri disseruerunt, nisi quòd, quemadmodum diximus, duabus causis vsi sunt, & harum alteram u alij vnam, alij duas faciunt eam vnde motus proficiscitur.* ¶ *Pythagorici verò duo" quidem principia eodem modo esse dixerunt, sed hoc tantùm addiderunt (quod etiam x proprium est ipsorum placitum) finitum, & infinitum, ac etiam vnum, non alias quasdam esse naturas, vt ignem, aut terram, aut aliud*

Comm. 3.

Textus 3.

huius-

putent, nec finitum, nec infinitum, nec unum esse accidentia

Alia lectio.

u Duo quidem] Intelligit par, & impar, quorum alterum eos appellasse infinitum, alterum finitum superiùs dictū est. Quod autem addit [eodē modo] quantùm ad numerum intelligendum est, non quantùm ad genus causæ. Par.n. & impar, si mens Pythagoricorum explicanda est, materialem, & formalem causam significant, ut paulò antè diximus, & Auerroes hoc loco asserit; si autem ad uerba eorū tātùm quis uelit attendere, ambo ad materialem causam pertinent, ut Arist. superiùs dixit, notúque eo loco, quo pacto uerū sit, expositum.

x Quod etiam] Hoc proprium est Pythagoreorum, si cum superioribus cōferantur, quòd ipsas

Qua ratione Pythagorici à superioribus differant.

ipſas earũ eſſentias, quas numeros appellant, quod tñ ſuperioribus nõ placet, cùm dicant hęc potiùs eſſe accidentia ignis, terræ, & cæterarũ rerũ eſſentijs earũ adiuncta.

Quatenus rerum eſſentias definitionęq; cognouerint.

y Et de ipſo quid eſt] De eſſentia rerum, ac definitione, qua eſſentia earum explicatur, cœperũt quidè Pythagorici agere, ſed tamen rudi Minerua, ut cõtingit primis cuiuſq; rei tractatoribus. Putabant. n. de quo primo definitio proposita dicere tur, id eſſe rei eſſentiam: quod tamen falſum eſt, cùm ex eo ſequatur, unũ aliquid plura eſſe. Fieri. n. poteſt, ut definitiones diuerſorũ accidentũ dicantur primò de re, ꝓposita, ut definitio dupli, & paris de duobus; quare ſi de quo primò dr definitio, id eſſet eſsẽtia rei, ſanè dualitas eſſet eſsẽtia duplicitatis, & paritatis, quod apertiſſimè falſum eſt, cùm hæc latiùs pateãt, quàm dualitas.

τον ἕτερον, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἄπειρον, & αὐτὸ τὸ ἓν οὐσίαν εἶ) τούτων, ὧν κατηγορεῖται· διὸ κ) ἀφ' ἑνὸς εἶ) τἀ οὐσίαν ἅπαντων.

Textus 4. Περί τε τούτων ἓν τοῦτον ἀπεφαίνοντο τὸν τρόπον, κ) ὡς εἶ) τί ἐστιν ἤρξαντο μὲν λέγειν & ὁρίζεσθαι, λίαν δ' ἁπλῶς ἐπραγματεύθησαν. ᾤοντό τε τὸ διπλάσιον, & ᾧ πρώτῳ ὑπάρξειν ὁ λεχθεὶς ὅρος, τοῦτ' εἶ) τὴν οὐσίαν τὴν πράγματος ἐνόμισαν, ὥσπερ εἴπις οἴοιτο ταυτὸν εἶ) διπλάσιον κ) τὴν δυάδα, διότι πρώτον ὑπάρχει τοῖς δυσὶ τὸ διπλάσιον. ἀλλ' ἐ ταυτὸν ἴσως ὄζι τὸ εἶ) διπλασίῳ καὶ δυάδι. εἰ δὲ μή, πολλὰ τὸ ἓν ἔσαι, ὃ [z] κἀκείνοις συνέβαινε. πῶς δ' [aa] μὲν οὖν τἠν πρώτων κ) τἠν ἄλλων τοσαῦτά ὄζι λαβεῖν.

Textus 4. *huiuſmodi, ſed ipſum infinitum, & ipſum unum ſubſtantiam eorum eſſe, de quibus dicuntur; quare, & numerum ſubſtantiam eſſe rerum omnium.*

De his igitur hunc in modum cenſuerunt, & de ipſo [y] quid eſt dicere quidem, ac definire cœperunt, ſed tamen ualde ſimpliciter ſuſceptum negotium tractauerunt. Etenim quaſi ſuperficie tenus definiebant, & cui primo proposita definitio conueniſſet, id rei ſubſtantiam eſſe exiſtimabant, ut ſi quis duplum, ac dualitatem idem eſſe putaret, quòd duplum duobus primò inſit. Attamen non idem eſt forſitan dupli, ac dualitatis eſſe, alioqui unum plura erit, quod illis [z] etiam accidebat. Atque [aa] à primis quidem, ac cæteris hæc accipi poſſunt.

Com. 17. Textus 6.

Κεφ. ϛ'.

Textus 5. Μετὰ [a] δ' τὰς εἰρημένας φιλοσοφίας, ἣν Πλάτωνος ἐπεξῆλθε θεαγματεία, τὰ μὲν πολλὰ τοῖς Πυθαγορείοις τούτοις ἀκολουθοῦσα, τὰ δὲ & ἴδια πρὸς τὴν Ἰταλικὴν ἔχουσα φιλοσοφίαν, ἐπ' [b] νέου τε γὰρ συνηθρόμμενος Κρατύλῳ, κ) ταῖς Ἡρακλειτείοις δόξαις, ὡς ἁπάντων τῶν αἰσθητῶν ἀεὶ ῥεόντων, κ) ἐπιστήμης περὶ αὐτῶν ἐκ ἔσης, ταῦτα μὲν ὕστερον ἔτως ὑπέλαβε. Σωκράτης [c] δ' περὶ μὲν τὰ ἠθικὰ πραγματευομένου, περὶ δ' τ' ὅλης φύσεως οὐδέν, ¶ ἐν [d] μέντοι τούτοις τὸ καθόλου ζητοῦντος, & [e] περὶ ὁρισ-

Textus 5. *Post [a] eas autem Philoſophias, quas commemorauimus, diſciplina Platonis acceſſit, quæ magna quidem ex parte horum Pythagoricorum doctrinam ſequitur; ſed quædam etiam propria continet, præter Italicorum Philoſophiam. Plato [b] enim ab ineunte ætate Cratylli primùm conſuetudine uſus, & Heracliti opinionibus aſſuetus, quaſi omnia ſenſibilia ſemper fluerent, nec ulla eorum eſſet ſcientia; hæc quidem poſtea ita habere exiſtimauit. Sed [c] cùm Socrates ea, quæ ad mores pertinent,*

Textus 6. *tractaret, de tota uerò natura nihil ageret, ¶ & [d] tamẽ in ijs rem uniuerſalẽ quæreret, mentemq; [e] primus ad deſi-*

In Socrate.

Heraclitj ſententia.

Ethices auctor primus Socrates.

quirenda hortabatur, quæ mores inſtruerent, & quorum uſus domi eſſet neceſſarius. Non crediderim tamen, Socratem putaſſe nullum fructum ex contemplatione naturę rerum exiſtere; ſed exiguum, ſi cum fructu Moralium diſciplinarum conferatur.

Cur in rebus ſenſibilibus Vniuerſalia quæſierit?

a Quod illis etiam] Dicebant enim, uerbi gratia, definitionẽ Iuſtitiæ dici primò de numero primo pariter pari, ideſt de quaternario, aliàs uerò de eodẽ numero aſſerebant primò dici definitionem Amicitię, ut ait Alex. eo, ꝙ amicitia in quadã ęqualitate cõſiſtat, unde ſequebatur eſſentiã quaternarij eſſe eſſentiam Iuſtitiæ, & Amicitiæ.

aa Atque à primis] Ideſt, ab ijs, quos ante Pythagoricos commemorauimus, & ab ipſis Pythagoricis.

Capitis ſexti Explanatio.

Capitis diſtributio.

Platonem primum Idęas inuexiſſe.

[a] Post eas autem] Refert in priori parte huius cap. opinionem Platonis, qui apertè cauſam formalem inuexit: in altera colligit, quid commemorandis aliorum ſententijs de rerum principijs, & cauſis ſit conſecutus. Ait ergo in primis Platonem magna ex parte Pythagoricos ſequutum fuiſſe, ſed tamen quædam addidiſſe propria, cuiuſmodi fuit opinio de Ideis.

b Plato enim cùm] Docet qua ratione Plato ductus fuerit, ut ideas eſſe cẽſeret. Cùm enim ille à puero cum Cratyllo Heraclitj diſcipulo uerſatus eſſet, & ab eo omnia ſenſibilia continenter fluere, nec unquam in eodem ſtatu conſiſtere audiuiſſet (quę fuit propria Heraclitj ſententia) atque eam opinionem matura ætate approbaſſet; contrà uerò à Socrate præceptore ſuo didiciſſet, definitiones, quarum ille ſtudioſiſſimus erat, non eſſe de rebus ſingularibus, ſed de uniuerſalibus; eius ſententia approbata, exiſtimauit definitiones non eſſe de rebus ſenſibilibus, quia eſſent mutabiles, ſed de naturis quibuſdam communibus, quę à rebus ſenſibilibus ſeparatę exiſterent, quas ideas appellauit, easque à rebus ſingulis, quarũ eſſent ideæ, participari affirmauit; uerbi gratia, ideam hominum à ſingulis hominibus, equorum ab equis, & cætera eodem modo. Hæc luculentiùs ſcribit Ariſt. 13. lib. huius operis initio capitis quarti, q̃ operæpretiũ eſt legere.

c Sed cùm Socrates] Socrates, ut Laërtius ex Demetrio Byzantio refert, animaduertens naturalis ſpeculationis fructum nullum exiſtere, eamque ad officia uitæ nihil eſſe neceſſariam; primus inuexit Ethicẽ, deque illa in officinis, locisque publicis quotidie Philoſophi more diſputans, ea potiùs inquirenda hortabatur, quæ mores inſtruerent, & quorum uſus domi eſſet neceſſarius. Non crediderim tamen, Socratem putaſſe nullum fructum ex contemplatione naturę rerum exiſtere; ſed exiguum, ſi cum fructu Moralium diſciplinarum conferatur.

d Et tamen in ijs] In moribus uidelicet. Quare, quia mores hominum ſunt in hominibus ijs, quos ſenſibus percipimus, inde illud efficiebatur, ut Socrates quæreret uniuerſalia in rebus ſenſibilibus, non autem extra res ſenſibiles, quemadmodum Plato. Quod Ariſt. lib 13. huius operis cap. 4 his uerbis docet, Socrates quidem uniuerſalia non ponebat ſeparata, quidam uerò ſepararunt, ac eiuſmodi entia ideas appellauerunt.

e Mentemq; primus] Idem ſcribit Ariſtoteles loco nunc citato. [Duo, inquit, ſunt,

Definitio Vniuersalis, & inductiuæ orationes tribuũ cur Socrati.

quæ Socrati iure proprio quis attribuat, inductiuas orationes, & definitionem rei uniuersalis] Non pugnant autem hæc cum ijs, quæ dixerat ad finem superioris capitis, Pythagoricos cœpisse quærere ipsum, quid est, ac definitionibus uti. Id enim fecerunt Pythagorici perfunctoriè, & rudi admodum Minerua, ut ibi dictum est. Socrates autẽ diligenter, & accuratè in eam rem incubuit. tex. 4.

Quarum rerũ positurię Plato Ideas.

f Pleraque uniuocorũ] Docet qua ratione omnia secundum Platonẽ appellentur nominibus Idearũ, quod proximè dixerat, quodque hic uocat, esse ὁμώνυμα, siue æquiuoca formis; simulque corrigit uerbũ, Omnia, quo usus fuerat. Neque enim omnia indiuidua apud Platonẽ appellabantur nominibus idearum, sed sola uniuoca, ut homines, ut equi; quãdoquidem his tantùm cõmunes ideas tribuẽdas esse censuit. Nec uerò oía uniuoca, sed pleraque. nã, nec relationes, nec ea, quæ sunt præter naturam, nec item mala dicebat Plato habere ideas, ut Alex. annotauit. sed nec eorum, quæ pertinẽt ad diuersas species, tradebat ille communem ideam, ut Arist. plerisque locis asserit. Hac igitur de causa ait Arist. hoc loco, secundũ Platonem pleraque uniuocorũ, eiusdem nominis esse cũ formis. Ratio uerò, ob quam hæc secundum Platonem appellantur nominibus Idearum, docet Arist. esse participationẽ. Putauit enim Plato solam ideam hominis esse per se hominem, singulos autem homines non esse homines, nisi imitatione quadam, seu potiùs, ut ipse loquebatur, participatione, quo pacto hominem depictum in tabula appellamus hominem, quòd uerum hominem imitetur, & aliquatenus participet. Itaque ea, quæ dicta sunt putauit Plato appellari nominibus idearum, quia non sint ueræ res, sed quædam quasi imagines uerarum rerum, imò ne imagines quidem propriæ, sed quasi umbræ, ut ille philosophatur in dialogo septimo de Rep. Vmbræ enim solam figuram, atq; adeo imperfectissimè referunt.

ὁρισμῶν διαιρήσαντος πρότερον ἐν ἑκάστῳ διάνοιαν, ἐπεῖνον ἀποδεξάμενος λόγῳ τὸ ζητῆσαι πρὸ τοῦ καθόλου, τοῦτον ὑπέλαβεν, ὡς πρὸ ἑτέρων τοῖς ὁρισμοῖς τούτοις γινομένοις, καὶ ἀεὶ πρὸ τοῦ ἀϊδιότητός τινος. ἀδύνατον γὰρ ἦν τὸ κοινὸν ὅρον τοῦ ἀϊδιότητός τινος, ἀεί γε μεταβαλλόντων. διὸ οὖν τὰ μὲν τοιαῦτα τῶν ὄντων ἰδέας προσηγόρευσε, τὰ δ' ἀϊδιότητα πάντα ταῦτα καὶ κατὰ ταῦτα λέγεσθαι πάντα. καὶ μέθεξιν γὰρ ἦν τὰ πολλὰ τῶν συνωνύμων ὁμώνυμα τοῖς εἴδεσι, τὴν δὲ μέθεξιν τοὔνομα [g] μόνον μετέβαλλε. οἱ μὲν γὰρ Πυθαγόρειοι μίμησιν τὰ ὄντα φασὶν εἶναι τῶν ἀριθμῶν, Πλάτων δὲ μέθεξιν, τοὔνομα μεταβαλών. τὴν μὲν τοί γε μέθεξιν ἢ τὴν μίμησιν, ἥτις ἂν εἴη τῶν εἰδῶν, ἀφῆσαν ἐν [h] κοινῷ ζητεῖν.

Ἔπι δὲ πρὸς τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ εἴδη, τὰ μαθηματικὰ τρίτον πραγμάτων ἔφησι μεταξὺ, διαφέροντα τοῦ μὲν αἰσθητοῦ, τῷ ἀϊδιά καὶ ἀκίνητα εἶναι· τῶν δ' εἰδῶν, τῷ τὰ μὲν πολλὰ ἄτοπα ὅμοια εἶναι, τὸ δὲ εἶδος αὐτὸ, ἓν ἕκαστον μόνον. ἐπεὶ [k] δ' ἄπορα τὰ εἴδη τοῖς ἄλλοις, τὰ ἐκείνων στοιχεῖα παντὸς ὠήθη τοῦ ὄντων εἶναι στοιχεῖα. ὡς μὲν οὖν ὕλην τὸ μέγα, καὶ τὸ μικρὸν εἶναι ἀρχάς, ὡς δ' οὐσίαν, τὸ ἕν. ¶ ἐξ ἐκείνων γὰρ κατὰ μέθεξιν τοῦ ἑνὸς

Comm. 39.

Textus 7.

Cur nomen participationis usurparit?

g Solo autem nomine] Forsitan Plato ea ratione mutauit nomen Imitationis, quo usi sunt Pythagorici, in Participationis, quia numeri concreti rebus naturalibus melius dicuntur participare numeros abstractos, siue abstractè sumptos, quàm imitari. Numeri

meri enim concreti rebus addunt abstractis positionem in continuo, imo uerò continuitatem ipsam rerum numeratarum, quam non includunt numeri abstracti. Sicut igitur compositum potiùs dicitur participare ipsam formam, quàm imitari, cùm præter formam includat materiam; ita Plato censuit potiùs dicendũ esse, numeros concretos, hoc est res sensibiles (has enim concretorũ numerorũ nomine significabat) participare species separatas, quas appellabat numeros abstractos, quàm imitari. Est & alia ratio, quia participationis nomen magis conuenit materię respectu formæ, quàm imitationis: neq; enim materia imitatur formam, sed participat, nisi impropriè admodum loqui uelis. Cùm igitur indiuidua sensibilia propter materiam multiplicentur, meliùs dicentur participare species separatas, quàm imitari.

Redditur alia eiusdem appellationis ratio.

ad definitiones applicaret; eius doctrina ob eam causam probata, quòd de rebus uniuersalibus disputaret; id ita accepit, quasi de alijs rebus non de illa earum, quæ sensibus percipiuntur, eiusmodi definitiones fierent. Neque enim fieri posse, ut communis definitio ullius rei sit earum, quæ sensibus subiectæ sunt, vt quæ semper mutentur. Itaque huiusmodi quidem entia ideas appellauit; quæ verò sensibus percipiuntur, præter hæc esse, & ab his omnia dici voluit. Participatione enim pleraque[f] uniuocorum, eiusdem nominis esse cum formis asseruit, solo[g] autem nomine participationem mutauit. Siquidem Pythagorici ea, quæ sunt, imitationem numerorum esse dicunt; Plato autem, nomine mutato, participationem. cæterum, quæ nam esset eiusmodi formarum, siue participatio, siue imitatio, in[h] communi disputatione expendere omiserunt.

Ad hæc,[i] præter sensibilia, & formas, mathematica rerum media esse ait, quæ hoc differant à sensibilibus, quòd sempiterna sint, ac immobilia: à formis autem, quòd pleraque eorum similia sint inter sese, forma autem ipsa unaquæque unum quiddam sit tantùm. Quoniam[k] verò formæ causæ sunt cæterorum, putauit ille earum elementa esse omnium rerum elementa; ac magnum quidem, et paruum esse principia, vt materiam; unum autem,

Textus 7. *vt substantiam. ¶ Ex illis enim formas participatione*

vnius

quemadmodum ideæ (alioqui de illis non haberetur scientia) & tamen hoc conuenirent cum rebus sensibilibus, quòd darentur plures eiusdem speciei, ut plures trianguli æqualium laterum separati, plura quadrata separata, quemadmodum dantur plures res sensibiles, quæ ad eandem speciem pertineant. Alioqui non demonstrarent Mathematici, duas propositas figuras esse similes inter se, quod tamen persæpe faciunt.

h In communi] Græca uerba ἐν κοινῷ ζητεῖν, quod est ad uerbum [in cõmune quærere] nihil aliud significant, quàm in publica disputatione, & quę in cõmunem usum edita sit, rem discutere.

i Adhęc, præter sensib.] Docet Platonem posuisse alterum genus rerum separatarum à sensibilibus, nempe res mathematicas, quas dicebat medias inter ideas, & res sensibiles, eo quòd essent perpetuæ, quasi appellabat numeros abstractos, quàm imitari. Est & alia ratio, quia participationis nomen magis conuenit materię respectu formæ, quàm imitationis: neq; enim materia imitatur formam, sed participat, nisi impropriè admodum loqui uelis. Cùm igitur indiuidua sensibilia propter materiam multiplicentur, meliùs dicentur participare species separatas, quàm imitari.

Alterum genus rerum separatarum à Platone positum.

k Quoniam uerò formæ] Quæ hactenus retulit ex Platone, non explicant illius sententiam de primis principijs. Namque ideæ etsi sunt principia, ac causæ rerum sensibilium, non sunt tamen prima principia, cùm ipsa principijs constent. Ait ergo Platonem credidisse prima principia rerum sensibilium, esse ipsa principia idearum, & quia ille posuit magnum, & paruum esse principium quasi materiale idearum; unitatem autem, quasi formale; hæc ipsa dixit esse rerum omniũ prima principia.

Magnum, & paruum statuit Plato Idearum principia.

Quia

Quia uerò numerus unitate etiam constituitur, non dubitauit Plato ideas etiam ipsas numeros appellare. Quid autem Plato intellexerit nomine magni, & parui, itemque nomine unitatis, cùm hæc diceba esse principia idearum, non satis constat. Credidérim tamen illum, cùm hæc ad ideas retulit, nomine magni, & parui intellexisse naturam generis, quæ est ueluti materia, nomine autem unitatis differentiam, quæ est indiuisibilis pfectionis, alioqui esset etiam ipsa species quædam constituta ex genere, & differentia. Aut certè dic, nomine magni, & parui intellexisse limitationem, quam omnes, species rerum habent; nomine autem unitatis Deum, à quo omnes propriam perfectionē participāt: quasi dixerit, species rerum habere limitationē ex se ipsis (est enim limitatio negatio perfectionis infinitæ) perfectionem uerò à summo omnis perfectionis exē plari Deo.

Quid nomine magni, & parui, atque unitatis intellexerit?

ἑνὸς τὰ εἴδη εἶ) τοὺς ἀριθμούς, τὸ μὲν τοίνυν ἓν ὡς οὐσίαν εἶ), καὶ μὴ ἕτερόν τι ὂν λέγειν εἶ), ὡδαπλησίως τοῖς Πυθαγορείοις ἔλεγε, καὶ τὸ τοὺς ἀριθμοὺς αἰτίους εἶ) τοῖς ἄλλοις τῆς οὐσίας, ὥσαύτως ἐκείνοις. ¶ τὸ δὲ ἀντὶ τοῦ τὸ ἀπείρου ὡς ἑνὸς δυάδα ποιῆσαι, τὸ δ' ἄπειρον ἐκ μεγάλου & μικροῦ, τοῦτ' ἴδιον. καὶ ἔτι ὁ μὲν τοὺς ἀριθμοὺς ὡδὶ τὰ αἰσθητὰ, οἱ δ' ἀριθμοὺς εἶ) φασιν αὐτὰ τὰ πράγματα, καὶ τὰ μαθηματικὰ μεταξὺ τούτων ὑπάρχειν.

Textus 8.

Τὸ μὲν οὖν τὸ ἓν, καὶ τοὺς ἀριθμοὺς ὡδὶ τὰ πράγματα ποιῆσαι, & μὴ ὥσπερ οἱ Πυθαγόρειοι, & διὰ τὴν εἰδῶν εἰσαγωγὴν διὰ τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἐγίνετο σκέψιν. οἱ γὰρ πρότεροι διαλεκτικῆς ἀμέτειχον. τὸ δὲ δυάδα ποιῆσαι τὴν ἑτέραν φύσιν, διὰ τὸ τοὺς ἀριθμοὺς ἔξω τῶν πρώτων δύνασθαι ἐξ αὐτῆς γίνεσθαι, ὥσπερ ἔκ τινος ἐκμαγείου. καί τοι συμβαίνει γ' ἐναντίως, ἀεὶ γὰρ ὀλίγον ὕστερον. νυνὶ μὲν γὰρ ἐκ τῆς ὕλης πολλὰ ποιοῦσιν, τὸ δὲ εἶδος ἅπαξ· γίνεται μόνον, ¶ φαίνεται· δ' ἐκ μιᾶς ὕλης μία ξάπεζα. ὁ δὲ τὸ εἴδος ὑπάρχειν ἓν ὄν,

Textus 9.

In quibus ea Pythagoricis idē senserit?

1 Ipsum tamen unum] Tradit duo, in quibus Plato idem sensit, quod Pythagorici. Placuit.n. Platoni, quemadmodū & illis, unitatem nō esse accidens, sed ipsam rerū substantiā, itemq; numeros esse causas rerum, quanquam aliter, atque illi. Siquidem illi ponebant numeros quasi causas materiales, Plato autem ueluti causas exemplares, quod genus causæ ad formalem spectat.

In quibus ab eis dissēserit?

m Pro infinito autem] Tradit tria, in quibus idem à Pythagoricis dissensit. Primum, quòd duo quædam fecerit materiale principium, magnum, & paruum, cùm illi unum tantùm posuerint, nempe par, siue infinitum. Alterum, quòd posuerit numeros separatos à rebus sensibilibus, quos uocauit ideas, cùm illi dixerint, numeros esse res ipsas sensibiles. Tertium, quòd separauerit etiam à rebus sensibilibus entia mathematica, quasi media inter ideas, & res sensibiles, quod Pythagorici minimè fecerant.

Dissensionis ratio.

n Ipsum igitur unum] Docet cur Plato posuerit formas separatas, non autem Pythagorici. Causam uerò esse ait, quia Plato Dialectica arte instructus perscrutabatur naturas rerum per definitionem, quæ, si rectè traditur, uidetur non esse, nisi rei perpetuæ, & immutabilis, ut supra dictum est. Pythagorici autem non erant imbuti arte Dialectica, nisi leuiter admodum, & rudi Minerua, quod etiam ex dictis patet.

Cap. super.

Cur duo ex parte materiæ principia posuerit?

o Dualitatem uerò] His uerbis exponit, qua ratione ductus fuerit Plato, ut duo quædam ex parte materiæ posuerit; eamque esse ait, quia omnes numeri pares, qui in pares diuiduntur, ut quaternarius, senarius, & alii huiusmodi (hi enim maximè referunt naturam materiæ) ex dualitate repetita quasi ex effigie, formaue sigilli sæpius applicata ceræ procreantur. Vocat autem more Mathematicorum cæteros numeros

eos (ideſt, omnes impares, & ipsum etiam binarium) numeros primos, quia non gignūtur repetitione binarij, ut illi, sed unitatis.

p Attamen contrà accidit] Ostendit Platonem non rectè posuisse duo principia ex parte materiæ, & unum ex parte formæ, cùm magis consentaneum esset, ut poneret duo ex parte formæ, & unum ex parte materiæ. Siquidem & opifices (horum enim opera afferri solent à Philosophis ad explicationem operū naturæ) multa ex eadem materia succeſſiuè cōficiunt, ut ex eodem ære nunc sphæram, pòst uerò statuam, & ipsa agentia naturalia, ut Sol, nunc herbam; nunc metallum. Itaque forma semel introducta, non ampliùs in aliam materiam introducitur. At eadem numero materia aliam formam post aliam accipit. Sed quoniam hoc argumentum sumit formæ nomen pro forma coniuncta cum materia, non pro separata, ut eā ponebat Plato, mox ipse illud refutabit, dilata impugnatione Platonis in caput sequens.

Impugnatio.

unius, esse numeros; ipsum[1] *tamen unum substantiam esse, neque ens aliud quicquam dici esse, ut Pythagorici; numeros etiam, quemadmodum illi, cæteris substantiæ causas esse asserebat.* ¶ *Pro*[m] *infinito autem, ut uno, dualitatem; infinitum uerò ex magno, & paruo feciſſe, hoc eius est proprium. Præterea hic ponit numeros præter sensibilia, illi uerò aiunt numeros esse res ipsas; nec res mathematicas inter hæc collocant.*

Textus 8.

Ipsum[n] *igitur unum, ac numeros contrà, atque Pythagorici existimabant, à rebus separasse, & formas induxisse, ex consideratione, quæ in differendo habetur, profecta sunt. Priores enim Dialecticæ facultatis expertes erant. Dualitatem*[o] *uerò alteram naturam feciſſe propterea accidit, quòd ex ea, quasi ex quadam effigie, numeri præter primos aptè generantur.* Attamen[p] *contrà accidit. neque enim ita fieri consentaneum est rationi. nunc enim ex materia multa*[q] *faciunt, forma autem semel*[r] *tantùm genera. At*[s] *ex una materia mensa una cernitur* existere; ¶ *qui*[t] *uerò formam infert, quæ una est,*

Textus 9.

q Multa faciunt] Ad agentia ipsa, siue quæ arte, siue quæ naturā faciunt, referēda sunt hęc uerba, uti diximus, non ad ueteres Naturales, ut quidam exponunt: quanquàm illi accommodatè etiam ad opera artis, & naturæ locuti sunt, ponentes unitatem ex parte materiæ, & multitudinem ex parte formæ.

r Semel tantùm generat] Catachresis, siue abusio est uerbi, Generat, pro, causat in generatione. Propriè enim sola causa efficiens generat.

s At una ex materia] Quia hic locus non est destinatus refutationi, sed solùm referendis aliorum dictis (refutatio enim in caput sequens differtur) ipse Aristot. pro Platone in hanc sententiam respondet; Si Plato loqueretur de formis, quæ incipiunt esse per actionem, locum sanè habiturum fuisse propositum argumentum. Namq; eadem numero materia per aliam atque aliam actionem, aliam atque aliam formam accipit. At illum non loqui de formis, quæ incipiunt esse per actionem, sed de ijs, quarum ui illæ inferuntur in materiā; quarum hæc est cōditio, ut una numero multas, ac uarias materias sui imitatione, participationeúe perficiat; cuiusmodi est forma statuæ, quam sculptor imitatur, aut sigilli, quam imprimit; & forma mensæ, quam faber, siue in mente inhærentem habet, siue ante oculos sibi proponit, ut similem faciat; ac denique naturalis forma generantis, ueluti animalis, cuius aliam, atque aliam similitudinem idem mas introducit in aliam, atque aliam materiam, quæ à fœminis subministratur.

Respondet pro Platone Aristoteles.

t Qui uerò formam] Videntur uerba hæc pugnare cū ijs, quæ diximus. Forma enim, quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ ab artifice infertur, ut multas mensas efficiat, non una est, sed multæ. Quòd si dicas, esse unam ratione; eadem ratione dicam ego, mensas multas, esse ratione unam; quò fiet, ut nihil ad rem loquatur Aristoteles, cùm hoc exemplo in defensionem Platonis utitur. Ac si uetus quidem interpres rectè uertit, nihil dubij est hoc loco. Neq; enim habet [quæ una est] ut referatur unitas ad formam, quæ infertur, sed [unus existens] ut referatur ad eum, qui formã infert. Verùm obstant uerba Græca in omnibus exẽplaribus, quæ quidem uiderimus. Sic enim habent, ὁ δὲ τὸ εἶδος ἐπιφέρον, ἓν ὄν, id est, [qui uero formã infert unã existentem] Quapropter aut dicendum est, deprauatum esse contextum, scriptumque fuisse ab Aristot. non, ἓν ὄν, sed, εἷς ὤν, ut sermo sit de unitate inferẽtis formam, non de unitate formæ illatæ, quẽ sensum reddidit uetus interpres: aut potiùs dicendum, uerba illa [quę una est] non sic accipiẽda esse, quasi dicat Aristoteles [quę una est ratione] sed [quę una est numero] ut sermo non sit de forma, quæ incipit esse in materia, sed de forma, cuius ui illa esse incipit, siue ea exemplaris sit, ut in agẽtibus per artem; siue naturalis, ut in agentibus per naturam. Quòd si quis obijciat, esse quidem huiusmodi formã unã numero, sed tamen eam non inferri in materiam, Aristotelem uerò apertè loqui de forma, quæ in materiã infertur; respondendũ est, etsi huiusmodi forma non infertur in materiam per seipsam, inferri tamen per sui similitudinem. Quo pacto dicimus, Phidiam cùm statuam Mineruæ ex ebore confecit, intulisse in ebur Mineruæ formam.

Lectio sectatis interpretis.

Quo pacto communis lectio intelligẽda.

ἓν ὄν, πολλὰς ποιεῖ. ὁμοίως δ' ἔχει καὶ τὸ ἄρρεν πρὸς τὸ θῆλυ. τὸ μὲν γὰρ ὑπὸ μιᾶς πληροῦται ὀχείας, τὸ δ' ἄρρεν πολλὰ πληροῖ. καί [u] τοι ταῦτα μιμήματα τῆς ἀρχῶν ἐκείνων ἐστί. Πλάτων μὲν οὖν ὧδε τὴν ζητουμένων οὕτως διώρισε.

Φανερὸν [x] δ' ἐκ τῆς εἰρημένων ὅτι δυοῖν αἰτίαιν ἐστὶ μόνον κεχρημένος, τῇ τε τὸ τί ἐστι, καὶ τῇ καθ' ὑποκειμένου, καθ' [y] ἣν τὰ εἴδη, τὰ μὲν ὅτι τῆς ἀϊδιότητος, τὸ δ' ἓν ἐν τοῖς εἴδεσι λέγεται, ὅτι αὕτη δυάς ἐστι, τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν. ἔτι δὲ τῷ οὗ ἕνεκα τὰ κακῶς αἰτιᾶται, τοῖς στοιχείοις ἀπέδωκεν ἑκατέροις ἑκατέραν, ὅπερ μᾶλλόν φαμεν, καὶ τοῦτο τέως ὑπιζητῆσαί τινας φιλοσόφοις, οἷον Ἐμπεδοκλέα καὶ Ἀναξαγόραν.

Σωτόμως [aa] μὲν οὖν καὶ κεφαλαιωδῶς ἐπελήλυθαμεν τίνες τε καὶ πῶς τυγχάνουσιν εἰρηκότες περί τε τῆς ἀρχῶν, καὶ [bb] τῆς ἀληθείας. ὅμως δὲ τοσοῦτον γ' ἔχομεν ἐξ αὐτῆς, ὅτι τῆς λεγόντων περὶ ἀρχῆς καὶ αἰτίας, ἀθεὶς ἔξω τῆς ἐν τοῖς περὶ φύσεως ἡμῖν διωρισμένων εἴρηκεν, ἀλλὰ πάντες ἀμυδρῶς μέν, ἐκείνων δέ πως φάσκοντας διγγάνοντες. οἱ μὲν γὰρ ὡς ὕλην τινὰ ἀρχὴν λέγουσιν, αὐτὴ

Text. 10.

Platonẽ apertè induxisse causam materialem, & formalem.

Perspicuum est autem] Expositis sententijs Platonis, ostendit ex dictis, quæ nam genera causarum à Platone inuecta sint; aitque in primis, illum planè induxisse materialẽ, & formalem. Dixit enim ideas esse causas formales, ac quidditatiuas rerum sensibilium, ipsum uerò unũ esse causam formalẽ idearum, quod etiam ipsum ideam esse fateri cogitur Plato, si illud causam formalem idearum esse credit. Rursusque magnum, & paruum

paruum esse causam materialem, tum qua in rebus sensibilibus participantur ideæ, tum qua in ideis participatur unum. Deinde ait, illum addidisse etiam causam tum boni, tum etiam mali. Dixit enim principium formale esse causam boni, materiale autem causam mali, quo pacto existimauit se tradere causam finalem. Ait tamen Aristoteles Empedoclem, & Anaxagoram magis quæsiuisse hoc genus causę, quia etsi uterque per accidens illud tetigit, ut paulò pòst docebit, tamen Empedocles, & Anaxagoras tradentes causas efficientes boni, magis accesserunt ad rationem causę finalis, quàm Plato, qui illã coniunxit, seu potiùs cõfudit cum causa formali. Causa enim efficiẽs confert esse gratia sui, forma autem non dat esse sui gratia, sed causa totius compositi, at esse id, gratia cuius aliquid efficitur, & quomodocumq; causatur, est ratio finis.

Empedoclẽ, & Anaxagorã ad causam finalẽ propius quàm Platonẽ accessisse.

una est, multas efficit mensas. Eodem modo se habet mas ad fœminam. Hæc enim uno congressu fit grauida; mas autem multas grauidas facit; & [u] tamen hæc illorum principiorum sunt imitationes. Plato igitur de ijs, quæ quæruntur, hunc in modum definiuit.

Perspicuum [x] est autem ex ijs, quæ dicta sunt, illum duabus tantùm causis usum fuisse, & ea, quæ quid res sit, continet, & ea, quæ ad materiam pertinet (essentiæ enim cæteris quidem causæ sunt formæ, formis autem ipsum unũ), & quæ nam sit subiecta materia, de [y] qua dicuntur formæ, aliæ quidem in sensibilibus, in formis autẽ ipsum unum. est enim hæc dualitas, magnum uidelicet, ac paruum. Præterea boni, ac mali causam utrisque [z] elementis utramq; attribuit, quod magis quosdam etiam Philosophos ex prioribus, ut Empedoclem, & Anaxagoram, quæsiuisse censemus.

Alia lectio.

y De qua dicuntur] Alexãder ait, hũc quoq; in modum scriptũ reperiri, καθ' ἧς μὲν, τὰ εἴδη ὅπι τῶν &c. ut particula, μὲν, præcedat illud, τὰ εἴδη, nõ sequatur: quo pacto sic legendũ esset latinè [de qua quidem formæ in sensibilibus, in formis autem unum ipsum dicitur, siue, dicũtur.] Verùm idẽ sensus redit. Nam si unũ ipsum dicitur de Ideis, ut causa earum formalis, idea quoq; apud Platonem sit, necesse est, ut iam diximus, tametsi iuxta lectionem hanc non uocetur forma, seu idea.

Text. 10.

Paucis [aa] igitur, summatim'que percurrimus, qui nam, & quo pacto de principijs, ac [bb] ueritate disseruerint. sed tamen ab eis hoc tantùm habemus, neminem eorum, qui de principio, & causa disserunt, quicquam dixisse præter ea, quæ à nobis in libris de Natura definita sunt, sed omnes, etsi obscurè, illa tamen quodammodo uideri attigisse. Alij enim ut materiam principium dicunt, siue

Multò apertiùs quàm Veteres de causis egisse Aristotelem.

z Vtrisque elementis] Vocat materiam, & formam elementa, quorum alterum dixit Plato esse causam mali, alterum boni. Dicitur autẽ forma elementum, quia cùm sit essentiale principium, internum quoque sit necesse est, si rectè de ea quis sentiat: tametsi, quia compositum non uniuersè dicitur resolui in formam, minùs propriè dicitur forma elementum, quàm materia, ut patebit lib. 5.

aa Paucis igitur] In hac posteriori capitis parte docet Arist. ex opinionibus antiquorum hactenus summatim enarratis satis perspici, nullum genus causæ ab eis traditum fuisse, quod ipse in lib. Phys. non multò apertiùs tradiderit. Id quod breuiter ostendit, discurrens per omnia genera causarum ab illis posita.

bb Ac ueritate] Hoc addit, ut significet, eos solius ueritatis cognoscẽdę studio ductos.

Platonis de principio materiali sententia.

cc Siue incorporeum] Platonis sententia fuit, principiũ materiale (utpotè magnum, & paruum) esse incorporeum, quatenus constituit ideas, non autem qua ratione constituit substantias sensibiles.

dd Aut igne quidem] Hæc opinio, quæ suprà in referendis Veterum sententijs de causa materiali omissa est ab Arist. fuit Anaximandri, ut ait Alex. fuit autem Anaximander Thaletis discipulus, & Anaximenis præceptor.

ee Atque hi hanc solã] Nempè quorum sententię proximè recitatæ sũt. Nã superiores alia etiã causarum genera posuerunt.

ff Et quæ in formis] Hoc est formarum, siue idearum principia.

Ideas à Platone, ut causas immobilitatis fuisse inuctas.

gg Immobilitatis enim] Ratio huius rei ex ijs, quæ initio capitis dicta sunt, perspicua est, quo loco scriptum est, ut de rebus sensibilibus scientia haberi possit, inuectas esse ideas à Platone; scientia autem non habetur de rebus, nisi quatenus sunt immobiles, & inuariabiles, quod Platonis sentẽtia res sensibiles nõ habẽt, nisi p ideas, seu in ideis. Cùm ergo ideæ positæ sint, ut causæ immobilitatis, & cuiusdam quasi quietis rerũ sensibiliũ; efficitur, ut nõ sint inductæ tanquã causæ mutationis earundẽ, ac proinde, nec ut causæ efficiẽtes, per motum.

h h Sed quiditatem] Ideæ Platonis sententia præstant rebus sensibilibus quiditatem, per modũ causæ formalis exemplaris, unum autem præstat quiditatem ideis

ἄντε μίαν, ἄντε πλείους ὑποθῶσι, καὶ ἐάν τε στερεὸν, ἐάν [cc] τε ἀσώματον πιθῶσιν. οἷον Πλάτων μὲν τὸ μέγα, καὶ τὸ μικρὸν λέγων, οἱ δ' Ἰταλικοὶ τὸ ἄπειρον, Ἐμπεδοκλῆς δὲ πῦρ, καὶ γῆν, καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα, Ἀναξαγόρας δὲ τὴν ὁμοιομερῆ ἀπειρίαν. οὗτοι δὲ δὴ πάντες τῆς τοιαύτης αἰτίας ἐνημμένοι εἰσὶ, καὶ ἔτι ὅσοι ἀέρα, ἢ πῦρ ἢ ὕδωρ, ἢ [dd] πυρὸς μὲν πυκνότερον, ἀέρος δὲ λεπτότερον. καὶ γὰρ τοιοῦτόν τινες εἰρήκασιν εἶδος τὸ πρῶτον στοιχεῖον. οὗτοι [ee] μὲν οὖν ταύτης τῆς αἰτίας ἥψαντο μόνον. ἕτεροι δέ τινες, ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, ὅσοι φιλίαν, καὶ νεῖκος, ἢ νοῦν, ἢ ἔρωτα ποιοῦσιν ἀρχήν. τὸ δὲ τί ἦν εἶναι, καὶ τὴν οὐσίαν, σαφῶς μὲν οὐδεὶς ἀποδέδωκε, μάλιστα δ' οἱ τὰ εἴδη, καὶ [ff] τὰ ἐν τοῖς εἴδεσι πιθέντες λέγουσιν. οὔτε γὰρ ὡς ὕλην τοῖς αἰσθητοῖς τὰ εἴδη, καὶ τὰ ἐν τοῖς εἴδεσιν, οὔθ' ὡς ἐντεῦθεν τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως γινομένην ὑπολαμβάνουσιν (ἀκινησίας [gg] γὰρ αἰτίαν μᾶλλον, ἢ τὸ ἐν ἠρεμίᾳ εἶναί φασιν) ἀλλὰ [hh] τὸ τί ἦν εἶναι ἑκάστῳ τῶν ἄλλων τὰ εἴδη παρέχοντας, τοῖς δ' εἴδεσι, τὸ ἕν.

Τὸ [ii] δ' οὗ ἕνεκα αἱ θέσεις, καὶ αἱ μεταβολαὶ, καὶ αἱ κινήσεις, τρόπον μέν τινα λέγουσιν αἴτιον, οὕτω δὲ οὐ λέγουσιν, οὐδ' ὅνπερ πέφυκεν. οἱ μὲν γὰρ νοῦν λέγοντες ἢ φιλίαν, ὡς ἀγαθὸν μέν τι ταύτας τὰς αἰτίας τιθέασιν, ἀ μέντοι ὡς ἕνεκά γε τούτων, ἢ ὂν, ἢ γινόμενόν τι τῶν ὄντων, ἀλλ' ὡς ἀπὸ τούτων τὰς κινήσεις ἔσεσθαι τούτων λέγουσιν. ὡς δ' αὕτως καὶ οἱ τὸ ἕν, ἢ τὸ ὂν φάσκοντες εἶναι τοιαύτην φύσιν, τῆς μὲν οὐσίας αἴτιόν φασιν εἶναι, οὐ μέντοι τούτου γε ἕνεκα, ἢ ἔστι ἢ γίνεται. ὥστε λέγειν τε, καὶ μὴ λέγειν πῶς συμβαίνει αὐτοῖς τἀγαθὸν τοιοῦτον αἴτιον. οὐ γὰρ ἁπλῶς, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς λέγουσιν.

Comm. 47.

Οπ

ideis per modum causæ formalis constituentis, si modò tamen Plato nomine unitatis intelligit differentiam.

siue unum, siue plura subijciant; siue etiam corpus, siue [cc] *incorporeum ponant, veluti Plato, qui magnum, & paruum dicit; Italici, qui infinitum; Empedocles, qui ignem, terram, aquam, & aerem; Anaxagoras autem, qui similium partium infinitatem. Hi certè omnes huiusmodi causæ inhæserunt, & insuper quicunque aerem, aut ignem, aut aquam, aut* [dd] *igne quidem densius, aere verò tenuius posuerunt. sunt enim qui tale quiddam primum elementum esse dixerint. Atque* [ee] *hi hanc solùm causam tetigerunt. Alij verò quidam eam vnde est principium motus, quicunque amicitiam, & contentionẽ, aut Mentem, aut amorem principium faciunt. Quiditatem autem, & substantiam dilucidè quidem nemo tradidit; tametsi ij, qui formas ponunt, &* [ff] *quæ in formis insunt, eam maximè declarant. Nam neque ut materiam rebus sensibilibus, neque ut id, unde motus proficiscitur, formas, & quæ in formis insunt, esse existimant (immobilitatis* [gg] *enim causam potiùs, & cur res quiescant, esse dicunt) sec* [hh] *quiditatem unicuique cæterarum rerum formæ præbent, formis autem ipsum unum.*

Id [ii] *verò, cuius gratia actiones, mutationes, & motus existunt, quodammodo quidem causam esse dicunt, hoc autem pacto non dicunt, nec quemadmodum natura postulat. Qui enim Mentem, aut amicitiam dicunt, ij, ut bonum quiddam, has causas ponunt; non ita tamen, quasi eorum gratia, res ulla aut sit, aut fiat; sed quasi ab eis eorum, quæ apud nos sunt, motus extent. Eodem modo, & ij qui unum, aut ens huiusmodi naturam esse asserunt, substantiæ quidem causam esse dicunt, non tamen eius gratia aut esse, aut fieri uolunt. Ita euenit eis, ut quodam modo & dicant, & non dicant ipsum bonum huiusmodi causam esse. Neque enim simpliciter, sed per accidens dicunt.*

Nullum è Veteribus causam finalem, ut à cæteris distinctã tradidisse.

ii Id uerò cuius] Docet nullum ex Philosophis posuisse causã finalem per se, seu ut causam finalem, sed per accidens, siue ratione alterius causæ. Quanquã enim quidam eorũ posuerunt pro causa bonum, quod re uera pertinet ad rationem causæ finalis; non tamen illud posuerũt ut bonũ, atque appetibile, sed ut causam boni; alij quidem, ut efficientem, ueluti Anaxagoras mentem, & Empedocles concordiam; alij uerò, ut exemplarem, ceu Plato ideas, quas Aristoteles intelligit nomine unius, & entis. Nam & ea, quæ sunt boni causæ, bona etiam dicuntur, quemadmodum sana, quæ sanitatem efficiunt. Si quis autem quærat, cur Veteres nõ posuerint perspicuè, ac formaliter causam finalem, ut distinctam à cæteris, dicendum est id forsitan accidisse, quia finis, ut finis, uidetur opponi principio, ac proinde causę, cùm tamen re uera non opponatur, quod postea uidit Aristot. finis enim, etsi non est primum in exe-

Cur ita senserint?

cutione, est tamen primum in intentione.

Quamobrem Philosophorum opiniones retulerit.

κκ Quòd igitur rectè } Duo colligit, quorum causa omnium superiorum Philosopho Vnum est, rectè se omnia causarum genera explicasse in libris

Physicorum, cuius doctrinæ summam initio capitis tertij huius libri proposuit; siquidem nullũ superiorũ aliud causæ genus inuenisse constat. Alterum est, cùm in traditis generib⁹ causarum cõtineantur omnia principia, à quibus res uerè, ac per se pendent; non alia principia quærenda, aut tractãda esse à Metaphysico, sed aut hoc pacto omnia, id est, iuxta totum causarũ ambitum, qui expositus est; aut horũ modorum aliquo, hoc est, assũpto aliquo uno, aut plurib⁹ causarũ modis, siue generibus, nõ autem omnibus. Quod membrũ, ideo adiunxit Aristoteles, quia Metaphysicus, ut est particularis artifex, & in solis rebus materiæ expertib⁹ peculiari ratione uersatur, non agit de materia, alijsúe causis causantibus cum motu, quatenus eo pacto causãt; tametsi quatenus est cõmunis artifex, ac cæteris præest, has etiam causas in commune discutiat, ut suprà ostensum est. cap.2.q.1.

Ὅτι κκ μὴ ἐν ὀρθῶς διώρισαι περὶ τῶν αἰτίων, καὶ πόσα, καὶ ποῖα, μαρτυρεῖν ἐοίκασιν ἡμῖν καὶ οὗτοι πάντες, οὐ δυνάμενοι δ' ἴσως ἄλλης αἰτίας. πρὸς δὲ τούτοις ὅτι ζητητέαι αἱ ἀρχαὶ ἢ ἔστιν ἄπασαι, ἢ τινα τρόπον τούτων, δῆλον. ¶ πῶς ll δὲ τούτων ἕκαστος εἴρηκε, καὶ πῶς ἔχει πρὸς τὴν ἀρχήν, τὰς ἐν δὲ λομὼν ἀπορείας μετὰ τοῦτο διϊστέον πρὸς αὐτούς. Text. 11.

Κεφ. Ζ'.

Ἔοικε μὲν οὖν ἕν τε τὸ πᾶν, καὶ μίαν τινὰ φύσιν ὡς ὕλην ὑποθέσθαι, καὶ ταύτην σωματικήν, καὶ μέγεθος ἔχουσαν, δῆλον ὅτι πολλαχῶς ἁμαρτάνουσι. τῆς μὲν γὰρ σωμάτων τὰ στοιχεῖα ὑποθέσθαι μόνον, τῆς δὲ ἀσωμάτων οὐδ', ὄντων καὶ ἀσωμάτων, καὶ πρὸς γλυκέσεως, καὶ φθορᾶς ἐπιχειροῦντες τὰς αἰτίας λέγειν, καὶ πρὸς πάντων φυσιολογοῦντες, τὸ τὴν κινήσεως αἴτιον ἀναιροῦσιν. ἔτι δὲ τὸ τὴν οὐσίαν μηδενὸς αἰτίαν τιθέναι, μηδὲ τὸ τί ἐστι. ¶ καὶ πρὸς τούτοις, τὸ ῥᾳδίως τὰ ἁπλῶν σωμάτων λέγειν ἀρχὴν ὁποιῶν, πλὴν γῆς, οὐκ b ὀπισθάμενοι τῶν Text. 12.

ll Vt autem constet } Transitum facit ad materiam, disputationemq; sequẽtis capitis.

Capitis septimi Explanatio.

Ac a eos quidem } Postquam retulit aliorum Philosophorum opiniones de causis, ac principijs rerum, eosque ostendit nullum aliud genus cãusæ attulisse, præter quatuor illa à se in Physicis tradita; nunc tandem eorum placita refellit ea ex parte, qua à uero aberrarunt; primumq; eorum, qui unum tãtum principium totius uniuersi, idq; materiale, corporeum, atque ens actu posuerunt.

Quæ non probentur Aristoteli in eorum opinione, qui unum tãtùm principiũ statuerunt.

Quatuor autem sunt, quæ Aristoteli in eorum sententia displiceant. Primum, quòd cùm aggressi essent disputationem de principijs omnium rerum, omiserint principia rerum incorporearũ, quæ tamen in rerum natura extant. Id enim, quod corporeũ est, non potest esse principium rei incorporeæ. Secundum, quòd cùm differerent de omni motu, ipsum motus principium, ideſt causam efficientem prætermiserint. Tertium, quòd cùm conarentur dicere, quid unaquęque res esset, causam formalem substantialem,

lem, à qua res naturales habent certam essentiæ rationem, minimè attigerint. Quartũ, quòd facilè, hoc est, inconsideratè dixerint, Vnum ex quatuor uulgatis elementis, terra excepta, esse primum principium; idq; adeò incõstãter, ut alius ignẽ, alius aërem, alius aquã primum principium fecerit. Quod ostendit duobus argumentis ita complicatis, ut Vnum uideantur. Alterum est, quia considerare debuerãt mutuam eorũ ex se inuicem generationẽ, non quidem substantialem, quam nõ agnoscebant, sed accidentariã, qua concedebant, densiora fieri ex rarioribus per condensationẽ, & rariora ex dẽsioribus per rarefactionem. Hoc n. si cõsideassent, nullum eorũ fecissent primum principium. Pugnat.n. cum ratione primi principij, fieri ex alio. Alterum, quia cùm duo conuenire debeant primo principio simpliciter, & maxima simplicitas, & maxima perfectio (cõposita enim omnia à simplicibus pendẽt, & imperfecta à perfectis) illi autem cogantur fateri, loqui se de primo principio simpliciter, cùm unum tantùm faciant; si simplicitas quidem spectetur, solus ignis ponendus erat primum principium, propter maximam eius tenuitatem, ac raritatem: si uerò perfectio, sola terra, propter maximam illius concretionem, & densitatem. Quanquàm enim illi, & densa ex raris, & rara ex densis fieri concedebant; tamen quia credebant, densa magis habere entitatis, quemadmodum & materiæ (quam totam substantiam rerum esse putabant) eam mutationem, qua densa fiunt ex raris, propriè uocabant generationem, quasi uiam ad esse; contrariam uerò, corruptionem, ut uiam ad non esse; unde sequebatur, terram esse perfectissimam elementorum omnium. Ita patet, eos, cùm dixerunt primum principium esse unum ex elementis excepta terra, non tradidisse reuera primum principium simpliciter. At Aristot. cùm docuerit, primum ens esse purum actum, nihilque habens potentiæ admixtum; optimè potuit ostendere, esse illud primum principium simpliciter, ratione summæ simplicitatis, & perfectionis. 12.lib. cap.9. à tex. 51.

Quòd kk *igitur rectè quot, & quæ sint causarum genera definierimus, hi etiam omnes testimonio nobis uidentur esse, cùm aliam causam attingere non possint. Adhæc, illud perspicuum est, principia aut hoc pacto omnia, aut horum modorum aliquo quærenda esse.* ¶ Vt ll *autem constet, quomodo eorum quisque rem explicauerit, quidque de principijs sentiendum sit; dubitationes eas, quæ de ijs proponi possunt, deinceps transigamus.* Text. 11.

CAP. VII.

Ac a *eos quidem omnes, qui uniuersum unum esse, & unam quandam naturam, ut materiam ponunt, atque eam corpoream, & magnitudine præditam, perspicuum est multa peccare. Corporum enim tantùm elementa ponunt, non item eorum, quæ sunt corporis expertia, cũ incorporea etiam in rerum natura sint: cumq; causas generationis, & corruptionis exponere conentur, ac de omnibus Physicè disserant, motus, causam è medio tollunt. Præterea id peccant, quòd substantiam, & ipsum quid est, nullius rei causam statuant.* ¶ *Et insuper quòd facilè quoduis simplicium corporum (terra excepta) principiũ dicant, non* b *considerantes quo*

Conditiones duæ primi principij simpliciter.

Text. 12.

Alia lectio.

b Non considerantes } In Græcis exemplaribus præcedunt hæc uerba μὴ δοξάζοντες γένεσιν ἐκ στοιχείων, ἢ μεταβολὴν, hoc est [Cùm non existimentdari generationem ex elementis, aut mutationem] Quæ tamen libenter expunximus, quia & uetus

uetus interpres, & Bessario diligentissimus obseruator uerborum Aristot. & Argyropylus nobilis auctor, ea prætermiserunt: tum etiam, quia nec cohærent cum sequentibus, nec quicquam sunt ad rem, uidenturque planè ascita ex margine alicuius parum probati codicis.

c Hoc autē ad rationē] Hæc addit, quia id, à quo incipit cōdensatio, & in quo desinit rarefactio, est apud illos prius generatione, & posterius perfectione, uti diximus: id autem, à quo incipit rarefactio, & in quod desinit condensatio, est prius perfectione, & posterius generatione; quod Arist. inferiùs exponit. Atque ex hoc loco inchoandum est posterius argumentum.

d Elementi rationem] Cùm usus esset nomine Principij, utitur hoc loco nomine Elementi, quia principium restringitur in hoc argumento ad principium internum rei naturalis, quod primum sit ordine generationis, quod quidem propriè uocatur elementum.

e Tale autem] Nam qui ponunt aërem principiū, putarunt illū esse tenuiorē igne: idque, quia forsitan non nouerant ignem illum, qui supra aërem est, sed hūc tantum usualem. Qui uerò posuerūt aquam, ptermisso etiā fortasse aëre, quasi nihil esset, ac inane quippiā (quod rude uulgus putat) aquam crediderunt esse corpus omnium tenuissimum.

τὼ δ' ἀλλήλων ῥήσεσιν πῶς ποιοῦνται, λέγω δὲ πῦρ, ἢ ὕδωρ, ἢ γῆν, ἢ ἀέρα, τὰ μὲν γὰρ συγκείσθ, τὰ δὲ διακείσθ ἐξ ἀλλήλων γίνεται. τοῦτο [c] δὲ ποῖος τὸ ποῖον ἔστ), ἢ ὕστερον, διαφέρει πλεῖστον. ¶ Τὸ μὲν γὰρ αὖ δόξειε σοιχωδέστατον [d] Text. 13. ἔστ) πάντων, ἐξ οὗ γίνεται συγκείσθ ποῖόν τι. τοιοῦτο δὲ τὸ μικρομερέστατον & λεπτότατον αὖ εἶναι τῆς σωμάτων. διόπερ ὅσοι πῦρ ἀρχὴν ποιοῦσι, μάλιστα ὁμολογουμένως αὖ τῷ λόγῳ τοῦτο λέγοιεν. τοιοῦτο [e] δὲ & τῆς ἄλλων ἕκαστος ὁμολογεῖ τὸ στοιχεῖον ἔστ) τὸ τῆς σωμάτων. Ad finem tex. 14.

Οὐδεὶς [f] γοῦν ὕστερον ἠξίωσε, & ἓν λεγόντων, γῆν ἔστ) στοιχεῖον, δῆλον ὅτι διὰ τὸ μεγαλομέρειαν. τῆς δὲ ζῴων ἕκαστον στοιχείων, εἴληφε κεῖτό τινα. οἱ μὲν γὰρ πῦρ, οἱ δ' ὕδωρ, οἱ δ' ἀέρα τοῦτ' ἔστ) φασι. καί τοι [g] διὰ τί ποτ' οὐ & τὼ γῆ λέγουσιν, ὥσπερ οἱ πολλοὶ τῆς ἀνθρώπων; πάντα γὰρ ἔστ) φασι τὼ γῆν. φησὶ δὲ καὶ Ἡσίοδος τὴν γῆν πρῶτα γενέσθ τῆς σωμάτων. οὕτως ἀρχαίαν, & δημοτικὴν συμβέβηκεν ἔστ) τὴν ὑπόληψιν. καὶ μὲν ἔν τοῦτον τὸν λόγον, ἔστ' εἶπες τέτων τι λέγει πρὼ πυρός, ἔστ' εἶπες [h] ἀέρος μὲν πυκνότερον τοῦτο τίθησιν, ὕδατος δὲ λεπτότερον, οὐκ ὀρθῶς ἂν λέγοι. Text. 14.

Εἰ δ' [i] ὅτι τὸ τῇ γλυκεῖ ὕστερον τῇ φύσ πρότερον, τὸ δὲ συμπεπεμμένον, καὶ συγκεκεμμένον ὕστερον τῇ γλυκεῖ, ἐναντίον ἂν εἴη τέτων, ὕδωρ μὲν ἀέρος πρότερον, γῆ δ' ὕδατος. ¶ Ὡς μὲν ἓν τὶ μίαν πεπεμένων αἰτίαν, οἵαν εἴπομεν, ἐστὼ ταῦτ' εἰρημένα. Text. 15.

Τὸ [k] δ' αὐτὸ, καὶ εἴ τις ταῦτα πλείω τίθησιν, οἷον

Hesiodū, terram primum principiū statuisse.

f Quamobrem nemo] Nempe ex Philosophis, qui post Thaletem, & Pythagorā extiterunt, ex quibus continuatæ, ac cohærentes Philosophorum familiæ ortæ sunt. Nam Hesiodus longè antiquior Philosophus, & Poëta, terram posuit principium, cuius carmina commune uulgus auctoritate antiquitatis facilè eādem opinione imbuerunt aut potiùs in gratiam uulgi, quod ita uideretur de rerum origine iudicare, in eum sensum scripta

scripta sunt. Quanquam Hesiodus nō dixit, terram esse primam simpliciter, sed primò ortam, ut patet ex eius uerbis hīc citatis ab Aristotele.

g At enim cur] Sensus est; Cur enim non posuerunt terram principium iuxta sententiam adeo uulgatā, & antiquam, nisi quia est maximè concreta, neq; ei cōuenire potest simplicitas primi principij?

h Aut aëre quidem] Dubium est, an hæc opinio fuerit Anaximandri, quē supra diximus credidisse primum principium esse mediū quippiam inter ignem, & aërem. Vtrumq; enim memoria proditum est, ut inquit Alex. Nec ratione uacat, quòd quæsierint quidam materiale principium medium quid inter elemēta hęc sensibilia. Re enim uera principium materiale debet ex se expers esse sensibilis contrarietatis, ut omnes possit suscipere, quale principium est materia prima, quā illi subodorari nonnun quam uidebantur. Dubitatio. Principiū materiale quale etiā debeat.

i Sin autem quod] Hactenus ex simplicitate primi principij ostēdit, solum ignem ponendū fuisse principium; nunc breuiter ex perfectione probat, solam terrā.

k Idem porrò] Impugnat sententiā Emped. docetq; in primis posse contra illum obijci aliqua ex superioribus incommodis. Quorum illud est unū, non posse secundum Empedoclem elementa uulgata Refutatur Empedoclis opinio.

τὸ γῆν στοιχεῖον, δῆλον ὅτι διὰ τὸ μεγαλομέρειαν. τῆς δὲ ζῴων ἕκαστον στοιχείων, εἴληφε κεῖτό τινα. οἱ μὲν γὰρ πῦρ, οἱ δ' ὕδωρ, οἱ δ' ἀέρα τοῦτ' ἔστ) φασι. καί τοι [g] διὰ τί ποτ' οὐ & τὼ γῆ λέγουσιν, ὥσπερ οἱ πολλοὶ τῆς ἀνθρώπων; πάντα γὰρ ἔστ) φασι τὼ γῆν. φησὶ δὲ καὶ Ἡσίοδος τὴν γῆν πρῶτα γενέσθ τῆς σωμάτων. οὕτως ἀρχαίαν, & δημοτικὴν συμβέβηκεν ἔστ) τὴν ὑπόληψιν. καὶ μὲν ἔν τοῦτον τὸν λόγον, ἔστ' εἶπες τέτων τι λέγει πρὼ πυρός, ἔστ' εἶπες [h] ἀέρος μὲν πυκνότερον τοῦτο τίθησιν, ὕδατος δὲ λεπτότερον, οὐκ ὀρθῶς ἂν λέγοι.

Εἰ δ' [i] ὅτι τὸ τῇ γλυκεῖ ὕστερον τῇ φύσ πρότερον, τὸ δὲ συμπεπεμμένον, καὶ συγκεκεμμένον ὕστερον τῇ γλυκεῖ, ἐναντίον ἂν εἴη τέτων, ὕδωρ μὲν ἀέρος πρότερον, γῆ δ' ὕδατος. ¶ Ὡς μὲν ἓν τὶ μίαν πεπεμένων αἰτίαν, οἵαν εἴπομεν, ἐστὼ ταῦτ' εἰρημένα. Text. 15.

Τὸ [k] δ' αὐτὸ, καὶ εἴ τις ταῦτα πλείω τίθησιν, οἷον

Text. 13. *quo pacto mutuam eorum generationem faciunt, ignis, inquam, aquæ, terræ, & aëris. Alia enim coniunctione, alia disiunctione ex sese mutuò fiunt; hoc [c] autem ad rationem prioris, & posterioris plurimùm refert. ¶ Id enim omnium maximè elementi [d] rationem subire uidebitur, ex quo primo*

Cap. præced. *res coniunctione fiunt, cuiusmodi id fuerit, quod est minimarum partium, & tenuissimum corporum. Quocirca quicunque ignem principium faciunt, maximè conuenienter huic rationi loquentur. tale [e] autem, & cæterorum quisque corporum elementum*

Comm. 50. *esse fatetur.*

Text. 14. *Quamobrem [f] nemo ex posterioribus, qui'que unum asserunt, terram elementum esse censuit, propter partium uidelicet magnitudinem. Vnumquodque autem cæterorum trium patronum aliquem inuenit: nam alij ignem, alii aquam, alii aërem hoc ipsum esse uolunt. At enim [g] cur non etiam terram dicunt, ut uulgò homines opinantur? omnia enim terram esse aiunt. Hesiodus quoque primam ex corporibus terram esse genitam dicit, adeo uetus, & uulgata hæc opinio est. Hac igitur ratione si quis horum aliquod præter ignem ponat, aut [h] aere quidem densius, aqua uerò tenuius, non rectè utique dixerit.*

Sin [i] autem quod generatione posterius est, id natura prius est; quod uerò concoctum, atque concretum est, generatione posterius; contrà sanè accidet, erit'que aqua prior, quàm aer, & terra,

Text. 15. *quàm aqua. ¶ Ac de iis quidem qui causam unam, qualem diximus, ponunt, hæc dicta sint.*

Idem [k] porrò dici potest, siquis etiā hæc plura ponat, ueluti

ex se mutuò generari, quod tamen fieri uidemus, & de qua re Aristoteles disputatum esse ait in libris de Natura, quorum nomine hoc loco intelligitur tota tractatio scientiæ Naturalis. actum est enim de hac re non in libris Physicorum, sed in 3. de Cœlo, & in 2. de Generatione. Ita fit, ut illa non possint esse principia; quando quidē principia non fiunt ex se mutuò, ut dictum est 1. Phys. cap. 5. Non repetit autem illud incommodum,

tex. 10.

commodum, quòd non posuerit formam substantialem, eo quòd aliquo modo eam significauerit, ut ipse docebit in fine libri. Deinde docet aliqua etiam propria absurda illius opinionem cõsequi. Primùm enim non rectè posuit primas duas causas mouentes contrarias, concordiam, & discordiam. Id quod, uel ideo ait Arist. quia absurdum est, prima efficientia se inuicem impedire, uel quia Emped. non rectè distinxit earũ officia, siquidẽ concordia, ut suprà dictum est, sæpe etiam disiungit apud Empedo. & discordia comungit. Deinde cũm constet Empedoclẽ nullam posuisse materiam, quæ quatuor elementis cõmunis esset, perspicuum est, illum fundit[2] sustulisse alterationem, siquidẽ alteratio est mutatio eiusdẽ subiecti secundum cõtrarias qualitates, quæ ubi datur, necessariò datur ad corruptionem procliuitas. Quo fit, ut si non datur corruptio, nec eiusmodi alteratio cõcedi possit. De qua re latiùs prio ri libro de generatione.

Empedoclis reprehensio.

tex. 51.

Cap. 4.

οἷον Ἐμπεδοκλῆς τέτταρά φησιν εἶ(ναι) σώματα τὴν ὕλην. ℂ ὧδ' αὐτῷ τὰ μὲν ἀπ' αὐτὰ, τὰ ἴδια συμβαίνειν, ἀνάγκη. γινόμενά τε γὰρ ἐξ ἀλλήλων ὁρῶμεν, ὡς οὐκ ἀεὶ διαμένοντες πυρὸς ℂ γῆς τὸ αὐτὸ σῶμα ἐστίν. εἴρηται δὲ καὶ ἐν τοῖς περὶ φύσεως περὶ αὐτῶν. ℂ [1] περὶ δὲ τῆς τῶν κινούντων αἰτίας, πότερον ἓν, ἢ δύο θετέον, οὔτε ὀρθῶς εἴρηται* δι' ἀλόγως οὐ τέον εἰρῆσθαι παντελῶς, ὅλως τε ἀλλοίωσιν ἀναιρεῖσθαι ἀνάγκη τοῖς οὕτω λέγουσιν. ἐκ γὰρ θερμοῦ ψυχρὸν, ἐκ δὲ ψυχροῦ θερμόν ἐστι. τί γὰρ αὐτὰ ἂν πάθοι τἐναντία; καὶ τίς ἔτι ἂν μία φύσις ἦ[m] γνομένη πῦρ, ℂ ὕδωρ; ὁ ἐκεῖνος οὔ φησιν.

Quatuor primis Capitib. * Aliàs λέγεσιν.

Text. 16.

Ἀναξαγόραν[n] δ' εἴπις τἀναλάβοι δύο λέγειν στοιχεῖα, μᾶλις' ἂν τἀναλάβοι καὶ λόγον, ὃν ἐκεῖνος αὐτὸς μὲν οὐ διήρθρωκεν, ἠκολούθησε μέν τ' ἂν ἐξ ἀνάγκης τοῖς * ἐπάγουσιν αὐτόν. ἀτόπου γὰρ ὄντος ἢ ἄλλως τ' φάσκειν μεμῖχθαι τὼ ἀρχὴν πάντα, ℂ διὰ τὸ συμβαίνειν ἄμικτα δεῖν προϋπάρχειν, ℂ διὰ τὸ μὴ πεφυκέναι τὰ τυχόντα μίγνυσθαι τὸ τυχόν, πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι τὰ πάθη ℂ τὰ συμβεβηκότα χωρίζοιντ' ἂν ἔτι ἐόντων (ἔτι γὰρ αὐ ἔτι μίξις ἐστι ℂ χωρισμὸς) ὅμως εἴ τις ἀκολουθήσαι συνιδιαθεῖεν ἃ βέλεται λέγειν, ἴσως ἂν φανείη καινοπρεπέστερος λέγων. ¶ ὅτε γὰρ οὐδὲν ὧν ἀπεκεκρίμενον, δῆλον ὡς οὐδὲν ° ὧν ἀληθὲς εἰπεῖν καὶ τῆς ἐσίας ἐκείνης. λέγω δ' ὅτι οὔτε λευκὸν,

Text. 16.

Quatuor primis Capitib. * Aliàs λέγεσιν.

causis, quæ effectum ordine temporis antecedunt, efficientem, inquam, & materiale melius, quàm cæteros posuisse: si autem quæ ille asseruit in plano uerborum sensu accipiat; absurdissima dixisse. Primùm, quia fieri non potest, ut omnia primùm fuerint inter se commista. quæ enim commista sunt, priùs seorsùm existunt, quàm misceantur.

Tract. 5. c. 3. Quod non solùm inductione patet, sed etiam ex eo probat Albertus, quia quæ miscentur, priùs alterantur, ut ad quandam mediocritatẽ redacta uniri possint; quæ autem hoc pacto alterantur, dum alteratio durat (& potiori ratione antequàm fiat) separata sunt. Deinde, quia non quæuis res cũ quibusuis misceri possunt. Quænã enim mistio candoris v. g. cum Grãmatica esse potest? Tertio, quia sequereẽ, accidentia posse existere seiuncta à subsstantia. Ea enim, quę miscẽtur, eiusmodi sint necesse est, ut seorsim quoque existere ualeant, ut ex dictis patet. Quòd autẽ exposita eius sententia appareat illum admirabiliùs, quam cæteros philosophatum, ex eo ostendit, quia mistio illa, quam posuit, etsi satis obscurè, declarat tamen naturam materię, quæ per se nihil est actu cõpletum, ut alij ante Anaxagoram putauerãt, sed omnia potestate, ut ipse Aristoteles docet septimo huius operis lib. c. 3. & alijs plerisq; locis, unde est illud Philosopho rũ pronunciatũ, In fundamento naturæ nihil est distinctũ. Quod itẽ Anaxagoras de primo mouente dixit, ipsum solum nõ esse permistũ in ea cõgerie, eò pertinet, ut significet, primam efficientem causam esse prorsus immaterialem, nihilq; habens, ut sic dicam, potentialitatis.

Melius cæteris philosophatum uideri in tradenda materia, si eius sententia explicetur.

nat, ueluti Empedocles, qui quatuor corpora materiam esse tradit: & huic enim partim eadem, partim propria eueniant necesse est. cernimus enim ea ex se inuicem generari, ut dici non possit, semper ignem, aut terram idem corpus manere. Sed de his in libris etiam de Natura dictum est. De[1] *causa quoque mouentium, unum'ne, an plura ponendum; nec rectè, nec cum ratione dictum omnino esse, putandum est. Prorsusq; sententia eorum, qui ita dicunt, alteratio tollatur necesse est. neque enim ex calido frigidum, neque ex frigido calidum existit. Quid enim contraria ipsa patientur, & quæ nam erit natura illa una, quæ* [m] *ignis, & aqua fiat? quod ille non tradit.*

Text° 16. *Anaxagoram*[n] *uerò si quis elementa duo dicere existimet, maxima cum ratione id sentiet, quam ille quidem ipse non explicauit, sed tamen necessariò approbasset, si qui eam attulissent. Nam etsi alioqui absurdum est asserere permixta à principio fuisse omnia, tum quia sequitur debuisse ea prius existere non permista; tum quia non est natura comparatum, ut quoduis cum quouis misceatur; tum etiam quia affectiones, & accidentia separarentur à subsstantijs (eorundem enim est permistio, & separatio) si quis tamen eius mentem unà cum illo explicare pergat, forsitan noua quædam, ac pulchriora dicere uidebitur. ¶ Nam cùm nihil separatum erat, perspicuum est, nihil* ° *tum uerè de subsstantia illa dici potuisse, quoniam neq; album, exempli causa, neque nigrum,*

tex 8. Text° 17.

Text. 17.

Argyropyli. moueantur]& cum Græca lectione apertè pugnat, & nihil est ad rem, cum non solum causa efficiens, quam Aristoteles hoc loco intelligit, sed cætera quoque causarum genera sint causæ eorum, quæ mouentur.

m Quæ ignis, & aqua} Ideſt, quæ modo subsit qualitatibus ignis, modo aquæ.

Examinatur Anaxagoræ sententia.

n Anaxagoram uerò} Vocat in examen sententiam Anaxagoræ, aitque illum, si quis uerba eius ad ueram de rebus opinionem accommodare uelit (quam quidem ille etsi planè nõ exposuit, haud dubiè tamen, ut suã approbasset si quis eam proposuisset) duas causas

o Nihil tum uerè} Quia Anaxagoras asserebat, omnia fuisse permista in illa congerie,

rie, seu ut Arist. interpretatur potestate, ideo rectè dicebat nihil tum, quod quidē actua le esset, & completum ens, potuisse de illa prædicari, alioqui iam esset actu, & non potestate sola, quod est contra hypothesin. Secus res habet in uera, & propriè dicta mistione. Nā etsi in ligno v. g. non sunt elementa actu, est tamen actu in illo natura ligni, & omnium superiorū generum, quæ sunt actualia entia, atque cōpleta.

p Aliquem enim ex his] Hæ cōsecutiones ex ea Regula uim habēt, quā Aristot. affert 2. Topicorum; De quo genus prædicatur, siue essentiali prædicatione, siue denominatiua, de eodem aliqua eius species eodem modo prædicetur, necesse est.

Regula.

q Si omnia erant] Id est, potestate tantùm, ut expositum iam est.

r Iam enim discreta] Hoc est, iam enim attributa ea, quæ de congerie illa dicerentur, actu essēt, nō potestate sola.

Cur primum monens dicatur ab Arist. unum ipsum.

s Et unum ipsum] Primum mouēs uocat Aristot. unum ipsum, quia caret omni diuisione etiam in actū, & potētiā, qua tamē nulla creatura carere potest. Id ipsū autem uidetur significare Anaxagoras simplicitate, ac syncerita te ipsius Mentis, quam ponebat primùm mouēs.

t Quale nos indefinitū] Cùm Arist. hoc loco, ait se ponere materiam principium indefinitū, antequàm habeat formam, illud [antequàm] nō ordinem temporis, sed naturæ significat.

Opinionem de materia, & forma naturali esse Platoni cū Arist. cōmunem.

Nunquam enim materia caret forma, sed tamen in eo gradu naturæ, quo suæ prioritatis ordine antecedit formam, informis omnino est, & indefinita.

u Quæ à posterioribus] Platonē, & se ipsum designat. Ex qua re patet, opinionē de materia, & forma naturali esse Platoni cū Arist. cōmunē, quod idē apertū est ex Timæo.

Hoc

κὸν, οὔτε μέλαν, ἢ φαιὸν, ἢ ἄλλο χρῶμα, ἀλλὰ ἀχρώματον ἦν ἐξ ἀνάγκης. εἰχε γὰρ ἂν τι τούτων τῶν χρωμάτων. ὁμοίως δὲ ἄχυμον τῷ αὐτῷ λόγῳ τούτῳ, οὐδὲ ἄλλο τῶν ὁμοίων οὐδέν. ὥστε γὰ ποῖόν τι οἷόν τε αὐτὸ εἶναι, οὔτε ποσὸν, οὔτε τι. τῶν γὰ ἐν μέρει τι λεγομένων εἰδῶν ὑπῆρχεν ἂν αὐτῷ. τοῦτο δὲ ἀδύνατον μεμιγμένων γε [q] πάντων. ἤδη γὰ [r] ἂν ἀπεκέκριτο. ¶ φησὶ δ' εἶναι μεμιγμένα πάντα, πλὴν τοῦ νοῦ, τοῦτον δὲ ἀμιγῆ μόνον, καὶ καθαρόν. ἐκ δὴ τούτων συμβαίνει λέγειν αὐτῷ τὰς ἀρχὰς, τό, τε ἓν (τοῦτο γὰ ἁπλοῦν καὶ ἀμιγὲς) καὶ δεύτερον καθάπερ ὂν, οἷον [t] ἀόριστον πρὶν ὁρισθῆναι, καὶ μεταλαβεῖν εἴδους τινός. ὥστε λέγεται μὲν οὔτε ὀρθῶς, οὔτε σαφῶς, βούλεται μὲν τί. ἁπλούστερον τοῖς [u] τε ὕστερον λέγουσι καὶ τοῖς νῦν φαινομένοις μᾶλλον. ἀλλὰ [x] γὰ ἔτοι μὲν τοῖς περὶ φύσεως λόγοις, καὶ φθορᾶς, καὶ κίνησιν οἰκεῖοι τυγχάνουσι μόνον. σχεδὸν γὰρ περί τε τῆς τοιαύτης οὐσίας, καὶ τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς αἰτίας ζητοῦσι μόνον.

Text° 18. Cap. 2.

Οἱ δὲ περὶ μὲν ἁπάντων τῶν ὄντων ποιοῦσι τὴν θεωρίαν, τῶν δὲ ὄντων τὰ μὲν αἰσθητὰ, τὰ δ' οὐκ αἰσθητὰ πιθέασι, δῆλον ὡς περὶ ἀμφοτέρων τῶν γνωῶν ποιοῦνται τὴν ἐπίσκεψιν. διὸ μᾶλλον ἄν τις ἐνστήσειε περὶ αὐτῶν, τί καλῶς, καὶ μὴ καλῶς λέγουσιν, εἰς τὴν τῶν νῦν ἡμῖν προκειμένων σκέψιν. ¶ οἱ [y] μὲν οὖν καλούμενοι Πυθαγόρειοι, τὰς μὲν ἀρχὰς καὶ τοῖς στοιχείοις ἐπτο πωτέρως [z] χρῶνται τῶν φυσιολόγων. τὸ δ' ἄτοπον, ὅτι παρέλαβον αὐτὰς οὐκ ἐξ αἰσθητῶν. τὰ γὰρ μαθη-

Text° 19.

Hoc loco pro illo, καὶ τοῖς νῦν φαινομένοις μᾶλλον, quod est ad uerbum [& ijs, quæ nunc magis apparent] diximus [& ijs, quæ nunc magis probantur] quòd sensum eundem clariùs contineat.

grum, aut fuscum, alius ne color; sed necessariò erat coloris expers. aliquem [p] enim ex his coloribus haberet. similiter nec saporem habebat hac eadem ratione, nec aliud quicquam similium. Nam nec quale quid, nec quantum, nec omnino aliquid esse potuit. aliqua enim specialium formarum illi ineſſet; quod sanè fieri non potuit, si [q] omnia erant permixta, iam [r] enim discreta essent. ¶ Ait autem mixta esse omnia, præter Mentem, eam[que] solam esse puram, & ab omni permixtione liberam. Ex quibus efficitur, asserere illum principia esse, & [s] unum ipsum (hoc enim simplex est, & nequaquam mistum) & alterum tanquam ens, quale [t] nos indefinitum ponimus, antequam determinetur, & alicuius formæ sit particeps. Itaque dicit ille quidem nec rectè, nec perspicuè; vult tamen aliquid dicere simile & ijs, quæ [u] à posterioribus dicta sunt, & ijs, quæ nunc magis probantur. Verùm [x] hæc disputatio ad eam tantùm propriè pertinet, quæ in generatione, & interitu, motu[que] uersatur. Ferè enim tantùm huiusmodi substantiæ principia, & causas exquirit.

Comm. 53.

Quicunque autem in omnium rerum consideratione uersantur, earumque alias sub sensum cadere, alias non cadere asserunt; non dubium est, quin de utroque genere disputent. Quocirca potiùs apud eos immoretur aliquis, exquirens quid rectè, quid non rectè dicant, ad eorum, quæ nobis proposita sunt, consideration em. ¶ Ac ij [y] quidem, qui Pythagorici vocantur, remotioribus [z] utuntur principijs, & elementis, quàm Naturales. Eius rei causa est, quòd ea non ex sensibilibus acceperint: res enim

Text° 19.

mathe-

x Verùm hæc disputatio] Ab ijs, qui penè de solis rebus sensibilib. philosophati sunt, transitū facit ad eos, qui planè de omnibus entium generib. disseruerūt, eaq; in sensibilia, & non sensibilia perspicuè distinxerunt. Qui quidem cùm magis accommodatè ad hanc scientiam loquantur, æquum est, ut Aristot. hoc loco in eorū examinandis sententijs diutius immoretur. Sunt autem hi Pythagorici, & Platonici.

Qua ratione Pythagorici à superioribus dissentiant.

y Ac ij quidem] Docet, Pythagoricos partim à Naturalibus dissentire, partim cum illis conuenire. Dissentiūt enim quatenus tradunt principia à rebus naturalibus abstracta, remotaque, & quæ aliarū etiam rerum, præterquā naturaliū, principia esse queant, ut Alexāder exponit. Sumunt enim principia ex rebus purè mathematicis, quæ motu uacant, utpotè ex numeris, quæ principia ob eam causam immobilibus etiam rebus accommodari possunt. Conueniunt autem, quatenus non utuntur his principijs nisi ad reddendas causas rerum naturaliū, ut qui solas res sensibiles esse uideantur credere, quemadmodum & illi.

Qua cū ijsdē conueniant.

z Remotioribus utuntur] Græcè est ἐκτοπωτέρως χρῶνται, quod est [remotiùs utūtur] Dictum tamen esse, remotiùs utuntur, pro remotioribus, & communioribus utuntur, ipse Arist. post pauca satis indicat. Quòd si uelis, ἐκτοπωτέρως, idem esse hoc loco, atque, Absurdiùs (quod tamen minùs probabile est) hoc etiā modo utcumque uersio

text. 20.

consentiet. Quia enim principia à Pythagoricis posita, remotiora erant, & alieniora à rebus naturalibus, quàm ut ex eis propria earum causa reddi posset; iccirco illi huiusmodi principijs absurdiùs utebantur, quàm ueteres Naturales suis.

aa Præter eas, quæ] Res, circa quas Astrologia uersatur, nõ sunt purè mathematicæ. Disputat enim Astrologus, nõ de numero, magnitudine, & figura absolutè, & abstractè; sed de numero, magnitudine, & figura orbium cœlestiũ, & alijs huiusmodi, quæ in sua cõsideratione includunt materiam sensibilem, per principia tñ purè mathematica. Quia uerò, eadem ratio est de rebus, in quibus uersatur Perspectiua, Musica, & quæcunque sunt alię scientiæ mediæ inter Naturalem, & Mathematicas; easdẽ quoque hoc loco per eandẽ particulam exclusas intelliges.

bb Quo tamen modo] Tria reprehendit Arist. in opinione Pythagoreorũ. Primũ, quòd reuera non ponant causas motus, ac generationis rerum, quod tamen conantur facere. Dicunt enim numeros esse principia rerum naturaliũ, numeri autem nullius sunt motus auctores, atque adeo nec par, & impar, quæ illi ponebant numerorum principia.

cc Præterea, siue quis] Alterum, quod reprehendit, huiusmodi est, Quòd dixerint magnitudines cõstare ex numeris. Ex hoc. n. etiãsi concedatur, nõ possunt illi ostendere, cur alia corpora naturalia grauia sint, alia leuia, & alias, atq; alias facultates habeant, cùm principia omnia, ex quibus ipsi accõmodatè ad naturas rerũ se differere existimant, non magis corporibus naturalibus accõmodentur, quàm mathematicis, quę tamen, nec leuia, nec grauia sunt, nec alijs naturalibus facultatib. prædita. Ita fit,

Reprehẽdun tur Pythagorici tribus de causis.

μαθηματικὰ τῶν ὄντων ἀϊδ κινήσεώς ὄζιν, ἔξω [aa] τῶν περὶ τὴν ἀστρολογίαν. διαλέγονται μὲν ὅτι, τὴ ποσαχματιζόνται περὶ φύσεως πάντα. γινωσόί τε γὰ τὸν ὐρανὸν, τὴ περὶ τὰ τούτε μέρη, τὴ τὰ πάθη, & τὰ ἔργα διατιθεῦσι τὸ συμβαῖνον, τὴ τὰς ἀρχὰς, τὴ τὰ αἴτια εἰς ταῦτα καταναλίσκουσιν, ὡς ὁμολογουμῶτες τοῖς ἄλλοις φυσιολόγοις, ὅτι τόγε ὂν τοῦτ' ἔστιν ὅσον αἰσθητόν ὄζι, τὴ περιείληφεν ὁ καλέμενος ὐρανός. τὰς δ' αἰτίας, & τὰς ἀρχὰς ὥσπερ εἴπομεν ¶ ἱκανὰς (ὡς λέγουσι) καὶ ἐπαναβιβᾶν τὴ ὅτι τὰ αὐτοτέρω τῶν ὄντων, & μᾶλλον ἢ τοῖς περὶ φύσεως λόγοις ἁρμοττούσας. Text° 20.

Ἐκ [bb] τίνος μὲν οὖν τρόπου κίνησις ἔσαι, πέρατος, & ἀπείρου μόνον ὑπαρχόντων, & περιττὸν, τὴ ἀρτίου, οὐδὲν λέγουσιν, ἢ πῶς δυνατὸν ἄνδ κινήσεως & μεταβολῆς γίνεσιν εἶνδ), τὴ φθοράν, ἢ τὰ τῶν φερομένων ἔργα κ' τὸν ὐρανόν. ἔτι [cc] δὲ εἴτε δοίη τις αὐτοῖς ὀκ ἄτοπον εἶνδ) μέγεθος, εἴτε δειχθείη τοῦτο, ὅμως τίνα τρόπον ἔσαι τὰ μὲν κοῦφα, τὰ δὲ βάρος ἔχοντα τῶν σωμάτων; ἐξ ὧν γὰ ὑπάρχειν τὴ λέγουσιν, ὐδὲν μᾶλλον* περὶ τὸ αἰθητὸν, ἢ περὶ τῶν μαθηματικῶν λέγουσι σωμάτων. διὸ περὶ πυρὸς, ἢ γῆς, ἢ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων σωμάτων, ὐ δ' ὁπῆν εἰρήκασιν, ἄτε ὐδὲν περὶ τὸ αἰθητῶν, οἶμαι, λέγοντες ἴδιον. ¶ ἔτι δὲ [dd] πῶς δεῖ λαβεῖν αἴτια μὲν εἶνδ) τὰ τῶν ἀριθμὸν πάθη, τὴ τὸ ἀριθμὸν τὸ κατὰ τῶν ὐρανὸν ὄντων τὴ γιγνομένων, καὶ ἐξ ἀρχῆς, καὶ νῦν, ἀριθμὸν δὲ ἄλλον μηδένα εἶνδ) πλὴ τὸν ἀριθμὸν τοῦτον, ἐξ οὗ συνέστηκεν ὁ κόσμος; ¶ ὅταν [ee] γὰρ ἐν τῳδὶ μὲν τῷ μέρει δόξα καὶ καιρὸς αὐ- Text° 21. Text° 22. Text° 23.

* Mẽbra hęc in Græcis codicibus sunt cõmutata.

fit, ut cùm illi enitantur tradere cognitionem rerũ naturaliũ, nihil tamen de illis dicãt, quatenus à mathematicis distinguuntur. Quo loco aduerte, in exẽplaribus Græcis uerba esse commutata. habent enim [nõ magis de mathematicis corporibus, quàm de sensibilibus dicunt] Nõ esse autem eo pacto legendum, sed [non magis de sensibilibus, quã de mathematicis &c.] & sensus ipse, uisq; que argumenti, & Alexandri, cæterorumq; expositorũ enarratio satis indicant. Quibus rebus adductꝰ Bessarion, sic correxit [nil magis, quàm de mathematicis, de sensibilibus dicunt] quæ tñ correctio minus expedit tam orationem facit.

dd Adhæc quonam] Tertium, quod reprehendit, est, Quòd secũ ipsi pugnare uideantur. Dicunt enim numeros, & numerorũ affectiones esse causas rerum, ex quib. hæc corporea rerum uniuersitas constat, quam Arist. nunc a cœlũ, nunc etiã b mundum appellat; turs usq; aiunt, res ipsas esse numeros: ex quib. efficitur, ut dicere uideantur, easdem res esse causas sui, quod repugnantiam quandam inuoluit. Quocirca docet Arist. consultiùs hac ex parte Platonẽ fecisse, q duo numerorũ genera posuerit; alios in reb. sensibilibus, alios extra res sensibiles, quos dicebat intelligibiles, & causas sensibilium. facilè. n. se hac numerorum distinctione ab ea repugnantia liberauit.

mathematicæ præter [aa] *eas, quæ in Astrologia traduntur, à motu sunt liberæ. Sed tamen de natura differunt, & omnia, quæ tractant, ad eam referunt. Nam & Cælum generant, & ea, quæ eius partibus, & affectionibus, ac operibus accidunt, obseruant; principia item, & causas in his consumunt, ueluti cæteris Physicis in eo consentientes, ut id solùm esse putent, quod sensibus percipitur, & ab eo continetur, quod cælum appellamus; causas autem, & principia, uti diximus, ea ponunt,* Text° 20. ¶ *quæ satis sint (ut ipsi dicunt) etiam ad ascendendum ad res superiores; quæque illis magis congruant, quam disputationi, quæ de natura instituitur.*

Text° 21. *Quo* [bb] *tamen modo futurus sit motus, finito, ac infinito, pari, & impari tantùm positis; aut qui fieri possit, ut sine motu, & mutatione generatio sit, atque corruptio, aut opera eorum, quæ in cœlo feruntur; nequaquam dicunt. Præterea* [cc] *siue quis illis concedat, ex his existere magnitudinem, siue hoc ipsum ostendatur; quo tamen pacto corpora alia leuia, alia grauia erunt? Ea enim, ex quibus positis differunt, non magis de sensibilibus, quàm de mathematicis corporibus dicunt. Itaque de igne, terra, & cæteris huiusmodi corporibus nihil omnino locuti sunt, ut qui nihil proprium (quod arbitror) de sensibilibus tradiderint.* ¶ *Ad hæc,* [dd] *quo nam pacto accipiendum est, affectiones numeri, & numerum ipsum causas esse eorum, quæ & à principio, & nunc in cœlo sunt, ac fiunt; numerum autem nullum esse alium præter hunc, ex quo Mundus constat?* ¶ *Cùm* [ee] *enim hac in parte, eorum sententia, opinio, ac tempus exístat*

a Vt 1. de Cœlo cap. 9. tex. 95.

b Vt initio libri de Mundo ad Alexandrum.

Text° 22.

Text° 23.

ee Cùm enim hac in parte] Pythagorici cuiq; loco uniuersi certũ numerũ, aut numeri partẽ accõmodabant. Medio quidem, ut inquit Alex. unitatẽ, quòd ea sit prima; proximè autem post medium collocabant dualitatem, atque ita quò magis à medio recedebatur, eò dicebant numerum fieri maiorem. Hi tamen loci, seu partes mundi, ut

Comm. 54.

Quæ ratione Pythagorici cuique loco numeros accõmodabant.

ut eos uocat Arist. non sunt intelligendi secundum situm, sed secundum ordinem dignitatis. quanquam non opus est in hac inutili, & multis iam seculis obsoleta philosophandi ratione diuinare. Itaque alia in parte, siue loco ponebant opinionē, cui accommodabant dualitatem, q̄ ea, quę opinamur, in utramq; partem cadere posse existimemus; in alia tempus, quod septenariū appellabant, ob aliquam ex ijs causis, quæ ad caput quintum tradite sunt; idq; eodē modo in cęteris facere conabantur. Quos autē numeros iniuriæ, disiunctioni, & permissioni Pythagorici tribuebāt, haud certò scimus.

Correctio cōtextus.

Græci codices deprauati sunt hoc loco, nec sententiā concludunt. Cuius erroris causa cùm ea uideatur esse, quòd librarij pro ἀπόδειξιν δὲ λέγουσιν, scripserint ἀποδείξιν δὲ λέγωσιν (fuit enim id facillimū) priorem lectionem eò libentiùs restituimus, q̄ minima hac mutatione res tota resarciatur.

ff Accidit autem] Hoc est, quia quò magis recedit ab unitate, eò numerus est amplior; numeri autem, hoc est essentię rerū, sequūtur locos, siue ordinem uniuersi, ut placet Pythagoricis; inde euenit, ut in hoc infimo loco, in quo sunt ea, quę gignūtur, & intereūt, iam dentur magnitudines, in quibus maxima cōpositio

ὡυτοῖς ἢ, μικρὸν δὲ ἄνωθεν, ἢ κάτωθεν ἀδικία, ℂ διάκρισις, ἢ μίξις, ἀποδείξιν* δὴ λέγουσιν, ὅτι τούτων μὲν ἕν ἕκαστον ἀριθμός ἐστι. συμβαίνει ff δὲ κατὰ τὸν τόπον τοῦτον ἤδη πλῆθος εἶναι τῶν σωματοειδῶν μεγεθῶν, διὰ τὸ τὰ πάθη ταῦτα ἀκολουθεῖν τοῖς τόποις ἑκάστοις. πότερον gg οὖν ἔστιν ὁ αὐτός ἐστιν ἀριθμὸς ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ, ὃν δεῖ λαβεῖν ὁποῖόν τινων ἕκαστόν ἐστι, ἢ ἄλλος τοῦτον ἄλλος; ¶ ὁ μὲν γὰρ Πλάτων ἕτερον εἶναί φησι. καίτοι hh κἀκεῖνος ἀριθμοῖς οἴεται ℂ ταῦτα εἶναι, καὶ τὰς τῶν αἰτίας, ἀλλὰ τοῖς μὲν νοητοῖς αἰτίοις, τούτοις δὲ αἰσθητέος. ὡδὶ μὲν ἓν τῶν Πυθαγορείων. ἀφείσθω τὸ νῦν. ἱκανὸν γὰρ αὐτῶν ἅψασθαι τοσοῦτον.

* Aliàs, δὲ λέγωσιν.

Textᵘˢ 24.

Alex. com. 55. Arist. cap. superiori tex. 6. & lib. 3. c. 2. tex. 7. & 1. Ethic. c. 6. & alijs locis.

Textᵘˢ 25.

* Quidā inserunt uerbū αἰτίας.

Οἱ ii δὲ τὰς ἰδέας * πιθέμενοι, σφόδρα μὲν ζητοῦντες πρὸς τῶν ὄντων λαβεῖν τὰς αἰτίας, ἕτερα τούτοις ἴσα τὸν ἀριθμὸν ἐκόμισαν, ὥσπερ εἴ τις ἀριθμῆσαι βουλόμενος, μὴ δυνηθείη, πλείω δὲ ποιήσας, ἀριθμοίη. ῥᾴδιον γὰρ ἴσα, ἢ οὐκ ἐλάττω τὰ εἴδη ἐστὶ τούτων, ¶ ὧν ἕνεκα ζητοῦντες τὰς αἰτίας, ἐπὶ τούτων ἦλθον ἐκεῖνα σφόδρα. καθ' ἕκαστον γὰρ ὁμώνυμόν τί ἐστι, καὶ αὐτὸ τὰς οὐσίας τῆς τε ἄλλων ἐστὶν ὅτι πολλῶν ἓν, καὶ ὅτι τοῖς δὲ, καὶ ὅτι τοῖς ἀϊδίοις. ¶ ἔτι kk δὲ ℂ καθ' οὓς τρόπους δείκνυται ὅτι ἔστι τὰ εἴδη, κατ' οὐδένα φαίνεται τούτων. ἐξ ἐνίων μὲν γὰρ οὐκ ἀνάγκη γίγνεσθαι συλλογισμόν, ἐξ ἐνίων δὲ καὶ οὐκ ὄντων ii οἰόμεθα, τούτων εἴδη γίγνεται. κατὰ

Textᵘˢ 26.

Cap. superiori.

Textᵘˢ 27.

Primæ causæ apud Pythagoricos vnitatem aptari.

cernatur. Hinc planiùs colliges, unitatem apud Pythagoricos non accommodari medio uniuersi, sed primæ causæ, ut rei simplicissimæ; nisi primam causam medium appellauerint, quòd æquè omnib. propinqua sit suæ uirtutis efficacia.

gg Est ne igitur] Quasi dicat; Datur ne igitur sol' numer° existēs in rebus, ex quib. celū, siue Mundus corporeus cōstat, quē intelligere oportet secūdum Pythagoricos esse idē cū reb° corporatis; an uerò duplex, unus cōcretus hisce rebus, & alius ab eis separatus?

h h Atqui numeros ille] Accepto uidelicet numerorum nomine, quatenus de utroq; genere numerorum dicitur.

Qui

Exercitur Platonis de ideis opinio.

ii Qui uerò ideas] Examinat opinionē Platonis de ideis, ac primùm in ea reprehendit, quòd eius auctor in ea asserenda nō satis consuluerit ijs, qui scientiā rerum sensibilium assequi student, propter quam tamen ille ideas induxit. Nam cùm Plato ad comparandam scientiam rerum sensibilium penè tot ideas ponat, quot sunt rerum species, aut etiam plures nihil aliud facere uidetur, quā augere difficultatem scientiæ; ideæ namque, ut ex dictis Platonis colligitur, nihil differunt à naturis specificis, quę sunt in indiuiduis, nisi immobilitate, & æternitate, ut hoc loco Alexander annotat, & ipse Aristoteles sæpe docet. Cùm ergo ad comparandam scientiā naturarū, quæ sunt in indiuiduis, Plato adijciat ideas, perinde facit, ac si quis non ualēs numerare in gentem aliquā summam pecuniæ, ut id cōmodiùs faciat, eā augeat. Ait aūt Arist. ideas ex sententia Platonis esse penè æquales his (nempe nostris speciebus infimis) quia Plato non omniū earū rerū ideas esse cēsuit, ut supra diximus. Addit uerò [aut nō pauciores] ideſt, aut etiā plures, qa ex quibusdā rationibus Platonis sequitur, dari et ideas generū, quanquā ille eas non posuit.

existat, paulò autem suprà uel infrà iniuria, & disiunctio, aut permissio; demonstrationem ex eo tandem afferunt, quia unumquodque horum est numerus. Accidit ff *autem circa hunc locum, ut iam existat multitudo constitutarum magnitudinum, quia huiusmodi affectiones singulos sequantur locos. Est* gg *ne igitur idem hic numerus, qui est in cælo, quem accipere oportet unumquodque horum esse, an præter hunc alius? ¶ etenim Plato alium esse dicit. Atqui* hh *numeros ille, & hæc ipsa esse, & causas horum existimat, eos tamen, qui intelligibiles sunt causas esse putat; hos uerò esse sensibiles. Sed Pythagoricos quidem nunc omittamus: satis est enim eos hactenus tetigisse.*

Textᵘˢ 25. *Qui* ii *uerò ideas ponunt, primùm quidem, cùm uellent harum rerum causas sumere, alia his numero æqualia induxerunt; quemadmodum si quis numerare uolens, si pauciora quidem sint, se non posse putet, cùm autem plura fecerit, tum demum numeret. Ferè enim æquales, aut non pauciores sunt*

Textᵘˢ 26. *formæ ijs rebus, ¶ quarum causas exquirentes, ab his ad illas progressi sunt. Est enim in singulis aliquid eiusdem nominis; & præter substantias aliorum in multis unum est, & in hisce rebus, & in sempiternis. ¶ Deinde* kk *quibus modis formæ esse ostenduntur, eorum nullo existere uidentur. Ex quibusdam enim non necesse est ratiocinationem fieri; ex quibusdam autem, eorum etiam formæ efficiuntur, quorum nullas esse* ii *arbitramur.*

Textᵘˢ 27.

Namque

Rationes quibus innitebatur, generatim improbantur.

κκ Deinde quibus] Reprehendit deinde in positione idearū rationes, quibus illę à Platone asseruntur. Aitq; earū quasdam nō colligere dandas esse ideas: alias uerò nō solùm id non colligere, sed etiam efficere, ut si quis illis fidem habeat earum etiam rerum, quarum Plato ideas esse negabat, ideas ponere cogatur.

Aristᵗ modestia.

ii Esse arbitramur] Vtitur Arist. in examine huius opinionis huiusmodi uerbis, Arbitramur, Dicimus, & similibus, quasi discipulus adhuc Platonis, & qui eius placita sequatur, ut dum illius sententiam impugnat, suam quoque uideatur impugnare. Ita enim putat, facilius posse alijs persuaderi, hanc disputationem à se non inuidiæ, aut ostentationis causa, sed ueritatis studio susceptam esse.

Namque

Universidad de Deusto Biblioteca

Duo genera rationum quibus Plato vtebatur.

mm Namque ex ijs} Duo genera rationum tangit hoc loco Aristot. quibus Plato probabat ideas esse; aliud earum, quæ ducuntur ex natura scientiarum; aliud earum, quæ ex participatione unius à pluribus: quæ duo rationum genera, uocat Arist. paulò pòst rationes accuratissimas, quòd præcipuæ sint inter eas omnes, quibus Plato utebatur, aut quia plurimi fiebant à Platone. Priorum uis in hoc posita erat. Cùm scientiæ non agant, nisi de immutabilibus, siue ijs, quæ aliter habere non possunt; ea aũt omnia, quæ existunt in sensibilibus, sint mutabilia; necessario dandæ sunt ideæ earum separatæ, de quib⁹ habeatur scientia. Posteriores huc tendebant. Cùm omne unũ, quod à multis participaĩ, necessariò debeat esse separatũ ab illis (alioquin iam non esset unũ sed multa) homo autem sit unũ quid, & participetur ab omnibus indiuiduis hominibus (siquidem de omnibus, & nomine eodem, & eadem omnino ratione prædicatur) efficitur, ut homo cõmunis, & specificus necessariò sit separatus ab omnibus indiuiduis hominibus, eodemque modo cæteræ specificæ naturæ à suis indiuiduis. Itaque ex prioribus rationibus, si aliquid efficiunt, docet Arist. colligi dandas esse ideas omnium rerum, quarum datur scientia, quod tamen Plato negabat, ut suprà diximus, & ipse Aristot. paulò pòst docebit. Ex posteriorib. uerò ait, colligi dandas esse contra Platonis sententiam ideas negationũ, cùm negatio hominis, exempli causa, sit unum quid, & à multis participetur, ut à leone, & ab equo, & à cæteris, quæ non sunt homines.

κατά mm τε δὲ τοὺς λόγους τοὺς ἐκ τῆς ἐπιστήμης, εἴδη ἔσαι πάντων, ὅσων ἐπιστήμαί εἰσι. ☾ κ) τὸ ἓν ἐπὶ πολλῶν, ☾ τ̃ ἀποφάσεων. κ) nn δὲ τὸ νοεῖν τι φθαρέντων, τ̃ φθαρτ̃. φάντασμα γάρ πῦ τ̃τ' ἔστιν.

Quid ex prioribus colligatur.

Quid ex posteriorib.

Terrium genus rationũ Platonis.

Quid efficiãt.

Cap. præced.

nn Ex eo autem} Alias rationes ducebat Plato ex intelligentia, notioneúe cõmunis quiditatis, siue ex specie intelligibili, qua in nobis repræsentatur quiditas, & essentia rei, quæ definitione explicatur. Quarum uim in hoc argumento ponebat. Cum per speciem, siue imaginem hominis intelligamus hominẽ, quouis particulari interempto; id autem, quod intelligitur, nõ sit non ens, sed uerum ens; necesse est fateri eiusmodi speciem, ac similitudinem esse hominis separati à singulis, & non pereuntis unquam. Huiusmodi ergo rationes docet Aristoteles, si quid colligunt, æquè probare dandas esse ideas proprias ipsorum particularium corruptibilium, quandoquidem per imaginem Socratis, quæ mortuo Socrate permanet in imaginatione Platonis, adhuc Plato Socratem intelligit.

Quod ad uerba attinet, & si φάντασμα accipi potest, & pro phãtasmate, quod phantasiæ inest, & pro re, quæ eiusmodi phantasmate ut propria imagine repræsentatur; hoc tamen loco necessariò sumitur pro re, non pro imagine.

Infirmantur priores.

oo Præterea, accuratissimæ} Hoc loco, ut paulò antè diximus, significat Arist. rationes eas, quas Plato sumebat ex natura scientiarum, & ex participatione unius à pluribus. Quanquam ergo ex prioribus earum iam ostenderat sequi, omnium rerum, quarum esset

Ἐπὶ oo δὲ οἱ ἀκριβέστατοι τῶν λόγων οἱ μὲν τῶν φθορέων τι ποιοῦσιν ἰδέας, ὧν pp οὔ φασιν εἶναι γένος καθ' αὐτό, οἱ δὲ τ̃ τρίτον ἄνθρωπον λέγουσιν. ὅλως qq τε ἀναιροῦσιν οἱ διὰ τ̃ εἰδῶν λόγοι ἃ μᾶλλον εἶναι βέλονται οἱ λέγοντες εἴδη τ̃ τὰς ἰδέας εἶναι. συμβαίνει γὰρ μὴ εἶναι τὴν δυάδα πρώτην, ἀλλὰ rr τὸν ἀριθμὸν, ☾ τὸ πρότερον τ̃ καθ' αὐτό, καὶ ss πάνθ' ὅσα τινὲς ἀκολουθήσαντες τοῖς διὰ τῶν εἰδῶν δόξαις, ἠναντιώθησαν τοῖς ἀρχαῖς. ¶ Ἔτι tt δὲ κ) μὴν τ̃ τὸ πολλαχῶς, καθ' ὃ εἶναί φαμεν τὰς ἰδέας, οὐ μόνον τ̃ ὁσῶν ἔσαι εἴδη, ἀλλὰ πολλῶν καὶ ἑτέρων. καὶ γὰρ

Text° 28.

Text° 29.

esset scientia, ideas quoque concedendas esse, quod Plato negabat; tamen quia nullam ex ijs, quarum ideas esse non putabat, in exemplum attulerat; affert nunc ea, quæ sunt ad aliquid. horum enim, cùm sint entia, potest haberi scientia, & tamen Plato nõ ponebat ideas relationũ. Præterea, etsi ex posteriorib. ostenderat colligi dandas esse ideas negationum, tamen quia facilè Plato respõderet, nullam negationem posse participari ab entibus, cũm non sit ens; affert denuo hoc incõmodum, quod ex illis sequatur, dandum esse tertium hominem, hoc est aliam ideã, quæ communiter participetur ab idea hominũ, & à singulis etiam hominibus; quandoquidem de utrisq; communiter prædicatur homo, qui & ens est, & unũ quid.

Refelluntur posteriores.

Namque mm ex ijs rationibus, quæ ex scientijs ducuntur, eorum omnium formæ erunt, quorum scientiæ sunt. quin etiam ex ijs, quæ sumuntur ex uno in multis, negationum quoque erunt. Ex nn eo autem, quòd intelligimus aliquid eorum, quæ corrupta sunt, etiam corruptibilium. Est enim hoc res quædam imaginatione percepta.

Text° 28.

Præterea, °° accuratissimæ rationũ partim ideas faciunt eorum, quæ sunt ad aliquid, quorum pp nõ dicunt esse genus per se; partim tertium hominem inducunt. Atq; qq omnino rationes eæ, quæ pro formis afferuntur, ea tollunt, quæ formarũ auctores magis esse uolũt, quàm ideas ipsas. Fit enim ut dualitas nõ sit prima, sed rr numerus, & id, quod est ad aliquid, prius sit eo, quod est per se: et ea ss omnia eueniunt, quibus nõnulli, opiniones de ideis sequuti, principijs sunt aduersati.

Nullum genus relatorũ poni à Platone separatũ.

pp Quorum nõ dicũt} Nullum genus relatorum dicebat Plato esse per se, hoc est, separatum ab indiuiduis. Quo loco Arist. nomine Generis intelligit quamcunque rem uniuersalem, ut sæpe alibi.

qq Atque omnino} Apud Platonem dualitas erat materiale principium, non solùm rerũ sensibilium: sed etiam ipsarum idearum, ut ex supradictis patet. Ait ergo Arist. rationes, quibus Plato asserebat ideas esse principia, si quid efficiũt, colligere dualitatem nõ esse principium, quod tamen Plato magis principium esse uolebat. quàm ideas ipsas. Nam si de quibus aliquid commune dicitur, eorum datur idea separata, certè huius dualitatis sensibilis, & illius separatæ, siue intelligibilis, dabitur communis idea, quo fiet, ut dualitas separata, quæ primò ponebatur principium, non sit principium, sed potiùs idea illius principium sit.

Vt 3. lib. huius operis c. 3. tex. 10.

Præterea, " existimatione quidem ea, qua dicimus ideas esse, nõ solùm substantiarũ formæ erũt, sed multorum etiã aliorum. Nã

rr Sed numerus} Quia apud Platonem ideæ sunt numeri; efficitur ut non dualitas, sed numerus, qui est omnib. numeris communis, sit principium, & id, quod est ad aliquid, magis, quam id, quod est per se, hoc est, id, quod ex suo genere à subiecto pendet, cuiusmodi est re uera numerus, sit prius substantijs sensibilibus, quarum ideas Plato dicebat esse numeros.

ss Et omnia eueniunt} Hoc est, & alia incommoda, quibus Platonici euertunt principia, ueluti cùm dicunt ideas habere principia, & tamen esse principia: hoc enim haud dubiè rationem principij euertit.

Rationes Platonis cum ipsa eius sententia pugnare.

tt Præterea, existimatione} Id reprehendit hoc loco in opinione idearum, quòd rationes, quibus illæ asseruntur, pugnent cum ipsa positione Platonis. Nam ex quibusdam earum, quæ iam tactæ sunt ex Platone; hoc planè sequitur, præter alia sexcenta, non solùm substantiarum, sed etiam aliarum rerum esse asserendas ideas, ut ex dictis patet. At uerò si necessariæ consecutionis ratio habeatur, ex ipsa positione Platonis omnino colligitur, nullas esse ideas aliarum rerum, sed substantiarum tantùm. Nam cùm Plato in positione idearum expressè dicat, ideas existere per se, & non in alio; necesse est ut confiteatur, eas non participari per accidens, hoc est ut accidentia, sed eatenus

tenus unumquodque indiuiduum esse particeps cuiusque ideæ, quatenus illa non dicitur de subiecto inhesionis. Hac enim ratione perpetuitas idearum nō est idea secundam Platonem, quia est accidens idearum, unde Plato facilè uidetur elusisse huiusmodi sophisma; Hoc indiuiduum corruptibile participat ipsum duplum, ideſt ideam dupli; ipsum autem duplum est perpetuum; igitur hoc indiuiduum corruptibile participat perpetuitatē, & ex

Cur Idearum perpetuitas non sit idea secūdum Platonem.

consequente est perpetuum, quemadmodum & duplum. Eluditur.n. sophisma hoc ex eo, qa cùm perpetuitas sit accidens ipsius dupli secundum Platonem, nō potest illa participari ab ipso duplo, nisi per accidens. Quòd si per se participaretur, tum demū rectè sequeret ea, quæ ipsum duplum participant, esse perpetua; quemadmodū quia per se participant duplum, perpetuò sunt dupla. Quare cùm ea, quæ nō sunt substantię, quatenus accidentia sunt, non possint participari nisi accidentaliter; participatio autem idearū debeat esse essentialis (hoc enim pacto intelligenda sunt hoc loco uerba, per accidens, & per se) efficitur, ut omnes ideæ sint substantiæ; quod Arist. singulari numero Substantiæ significat. Quòd si quis obijciat, etsi ratio hæc probat, accidentium, quatenus respiciunt subiecta, nō posse dari ideas, tamen non id probare, quatenus respiciunt sua inferiora; respondendū est, rectè ab Aristotele probatū esse, non posse dari ideas accidentium. Nam etsi accidentia conferri possunt cum suis inferioribus; nunquàm tamen absolutè, ac secundum suas essentias, concipi possunt sine substantia, ac proinde sine subiecto. Ergo quia ideæ secundum Platonem ponebantur, quatenus sunt essentiæ rerum; optimè iatulit Arist. simpliciter, & absolutè, non posse dari ideas accidentium.

Occurritur obiectioni.

Text° 30.

ἔτι δὲ τὸ νόημα ἓν ἃ μόνον περὶ τὰς οὐσίας, ἀλλὰ καὶ τῶν [uu] ἄλλων οὐσιῶν ἔστι, καὶ ἐπιστῆμαι οὐ μόνον τῆς οὐσίας εἰσὶν, ἀλλὰ καὶ ἕτερον, καὶ ἄλλα δὲ μυρία συμβαίνει τοιαῦτα. ¶ καὶ δὲ τὸ ἀναγκαῖον καὶ τὰς δόξας τὰς περὶ αὐτῶν, εἰ ἔστι μεθεκτὰ εἴδη, τῶν οὐσιῶν ἀναγκαῖον ἰδέας εἶ) μόνον. ἃ γὰ κατὰ συμβεβηκὸς μετέχονται, ἀλλὰ δεῖ ταύτῃ ἑκάστου μετέχειν, ἢ μὴ καθ' ὑποκειμένου λέγεται. λέγω δ' οἷον εἴ τι αὐτὸ τὸ διπλασίου μετέχει, τοῦτο καὶ ἀϊδίου μετέχει, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός· συμβέβηκε γὰρ τῷ διπλασίῳ ἀϊδίῳ εἶναι. ὥστ' ἔσαι οὐσία τὰ εἴδη. ταῦτα [xx] δὲ ἐνταῦθα οὐσίαν σημαίνει, κἀκεῖ. ἢ τί ἔσαι τὸ εἶ) φανάι τι παρὰ ταῦτα τὸ ἓν ὅτι πολλῶν; καὶ [yy] εἰ μὴ τὸ αὐτὸ εἶδος τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν μετεχόντων, ἔσαι τι κοινόν. τί γὰρ μᾶλλον ὅτι τῶν φθαρτῶν δυάδων, καὶ δυάδων τῶν πολλῶν μὴ, ἀϊδίων δὲ, τὸ δυὰς εἶναι ἓν καὶ ταυτὸν, ἢ ὅτι ταύτης καὶ τῆς τινός; εἰ δὲ

Text° 30. *Nam & notio una non tantùm de substantijs; sed etiam de [uu] alijs rebus habetur; & scientiæ non modò in substantia, uerùm etiam in alijs uersantur; & alia huiusmodi eueniunt propè infinita. ¶ At spectata necessitate, ijsq; opinionibus, quæ de eis habentur; si formæ participabiles sunt, substantiarum tantùm ideæ sint necesse est. Nec enim per accidens participantur; sed eatenus cuiusque participatio esse debet, quatenus non de subiecto dicitur. Exempli causa, si quid ipsius dupli particeps est, id & sempiterni est particeps; verùm per accidens. accidit enim ipsi duplo, ut sempiternum sit. Erunt igitur formæ substantia. At [xx] hæ & hic, & ibi substantiam significant. alioqui quid erit, ipsum unum in multis, aliquid præter hæc esse dixisse? Atque [yy] si eadem species est idearum, & eorum, quæ illas participant, aliquid profectò commune erit. Cur enim magis in dualitatibus ijs, quæ intereunt, & in ijs, quæ multæ quidem, sed sempiternæ sunt, dualitas unum, atq; idem esse dicetur, quàm in hac, atq; aliqua? Si ue-*

[uu] De alijs rebus] Ad uerbum est [de alijs substantijs] Verùm nomine substantiarū non substantias tantùm, sed quasuis res significat hoc loco Arist.

[xx] Athæ, & hic] Quoniam collegit proximis uerbis, omnes ideas esse substantias, cùm tamen colligere debuisset, ideas non esse nisi substantiarum (hoc enim ipsi propositum erat) docet his uerbis, parem esse rationem ijs, quæ participant ideas, atque in ipsis ideis, quæ participantur. Namque ideæ, id est, nomina idearum (sæpe enim hanc loquendi formulam usurpat) ueluti Homo, Equus, & alia cōmunia uocabula pari ratione hic, & ibi, hoc est in sensibilibus, & extra sensibilia substantiam significant. Alioqui quid erit ipsum unum in multis aliquid præter hæc esse dixisse? hoc est, Quo enim pacto uerum erit dicere, ideas participari per se ab his sensibilibus, si uidelicet cùm ipsæ ideæ sint substantiæ, hæc tamen sensibilia non sint substantiæ? Quo loco participatio per se significatur illis uerbis, In multis, & præter multa. Nam illud, In multis, significat participationem; illud autem, Præter multa, significat participationem esse per se, & non talem, qualis est participatio accidentuum à substantijs.

[yy] Atque si eadem] Docet, Platonem, si sequi uelit rationes, quibus ideas esse statuit, ad alterum è duobus incommodis deduci, nempe ut uel fateatur dari ideam communem unicuique ideæ, & rebus sensibilibus, quæ illam participant, aut certè ideas nullo modo participari à rebus sensibilib⁹, sed merè æquiuocè se habere respectu earum, quæ quidē ambo à Platone, ut maxima incommoda negabantur. Dilemma, quo utitur, huiusmodi est. Aut ideę, & quæ illas participant, sunt eiusdē speciei, aut minime; si sunt eiusdem speciei, ergo aliqua erit communis idea utrorumque, quandoquidem ea ratione ideæ asseruntur communes indiuiduis eiusdem speciei, quia illa sunt eiusdem speciei. Quòd si quis respondeat, non esse in his parem rationem, siquidē omnia indiuidua sensibilia sunt corruptibilia secundum Platonem, ideæ uero omnes sunt perpetuę; docet Arist. nihil momenti habere responsionem. Etenim secundum Platonem indiuiduæ dualitates mathematicæ (quas ille etiam ponebat separatas) sunt sempiternæ, ut ille dicebat, & tamen unam, & eandem cōmunem ideam habent cum indiuiduis dualitatibus corruptibilibus. Quare nulla est causa, cur detur unum, atque idem, hoc est una cōmunis idea in singularib. dualitatib. corruptibilib. & mathematicis, id est, respectu omnium singularium dualitatum, tam naturaliū, quàm mathematicarum, nec tamen detur in hac dualitate, atque aliqua, hoc est respectu singularis cuiusque dualitatis naturalis, & ipsius dualitatis, quæ ponebatur idea cōmunis singularium dualitatum. Si uerò ideæ, & quæ illas participant, non sunt eiusdem speciei (quæ est altera pars dilemmatis) sola nomina erunt cōmunia ideis, & ijs, à quibus ideę participantur. quo fiet, ut non alio modo indiuidua sensibilia participent ideas, nisi quo pacto lignum dicetur participare hominē, si quis nomen hominis, quod de Callia dicitur, etiam ligno uelit imponere. Nam quemadmodum ratio, secundum quam Callias dicitur homo, nullo modo potest esse communis ligno; sic etiam rationes idearum, secundum quas alia dicitur homo, alia equus, &cęt. nullo modo poterunt esse communes indiuiduis sensibilibus, quæ ijsdem nominibus appellantur.

Occurritur obiectioni.

Deducitur Plato ad incommoda.

Dilēma Aristotelis.

Occurritur obiectioni.

Obijciat aliquis, hanc consequentiam Arist. esse uitiosam. Nam etsi ideæ, & res sensibiles, à quibus participantur, non sint eiusdem speciei, non tamen continuò sequitur, eas solis nominib. conuenire, cùm possint cōuenire genericè, aut analogicè, ut

Obiectio cōtra Aristotelis consequutionem.

Diluitur.

homo uerus, & imagines, quæ illius imitatione pinguntur. Verùm hæc obiectio haud difficilè diluetur, si dicas, res sensibiles nõ posse secundum Platonẽ cõuenire solo genere cum ideis, quas dicuntur participare: hoc.n. pacto qui nosset ideas, non haberet specialem, ac propriam cognitionẽ eorum, quę illas participant. Sed neque analogicè; si quo enim modo analogicè cũ ideis conuenirent, eo cõuenirent potissimùm, quo exẽpla cõueniunt cũ exemplarii: at exempla, si adęquatè respõdẽt exemplaribus, ut una pictura alteri picturæ, cuius imitatione facta est, nõ dubium est, quin conueniant cum exemplarib. secundum speciẽ: si aũt inadęquatè, quo pacto homo pictus respondet homini uero (plura.n. sunt in homine uero, quàm quę exẽpla eius imitari possint, ut sermo, quem imitatur pictacus, & saltatio, quam imitatur canis, & ciuile regimen, quod imitantur apes, & alia pleraque) plura sunt, quę p exemplar cognosci possint, quàm una species exemplorum: Platonis autẽ sententia erat, per unã ideam unã tantùm speciem exemplorũ cognosci, ut per ideam hominis solos homines, p ideã equorũ equos, & sic in cæteris (ideo.n. tot ponebat ideas substãtiarũ sensibiliũ, quot nos ponimus earũ species) nõ possunt igitur res sensibiles secũdum Platonem conuenire cum suis ideis, siue solo genere, siue analogicè, quo fit, ut si cum illis non conueniunt specie, solo nomine conueniant; quæ erat consequentia Aristotelica à nobis probanda.

Duo genera exemplarii, & exemplorum.

εἰ δὲ μὴ τὸ αὐτὸ εἶδος, ὁμώνυμα ἂν εἴη, καθάπερ ἂν εἴ τις καλοίη ἄνθρωπον τόν τε Καλλίαν καὶ τὸ ξύλον, μηδεμίαν κοινωνίαν ὁπισοῦν αὐτῶν.

Παντὸς [zz] δὲ μάλιστα ἀπορήσειεν ἄν τις, τί ποτε συμβάλλεται τὰ εἴδη τοῖς αἰσθητοῖς τοῖς ἀϊδίοις ἢ τοῖς γιγνομένοις, καὶ τοῖς φθειρομένοις. οὔτε [ab] γὰρ κινήσεως, οὔτε μεταβολῆς οὐδεμιᾶς ἔστιν αὐτοῖς. ἀλλὰ [ac] μὴν οὐδὲ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων. ἔστε γὰρ οὐσία ἐκείνα τούτων (ἐν τούτοις γὰρ ἂν ἦν) ἔστε εἰς τὸ εἶναι μὴ ἐνυπάρχοντά γε τοῖς μετέχουσιν, ἔστω [ad] μὴν γὰρ ἂν ἴσως αἴτια δόξειεν εἶναι), ὡς τὸ λευκὸν μεμιγμένον πρὸς λευκῷ, ἀλλ' οὐδὲ μὴν ὁ λόγος λίαν εὐκίνητος, ὃν Ἀναξαγόρας μὲν πρῶτος, Εὔδοξος δὲ ὕστερον, καὶ ἄλλοι τινες ἔφερον. ῥᾴδιον γὰρ συναγαγεῖν πολλὰ καὶ ἀδύνατα πρὸς τὴν τοιαύτην δόξαν. ἀλλὰ [ae] μὲν ἀδὲ ἐκ τῶν εἰδῶν ὅτι τἆλλα κατ' ἀδένα τρόπον τῶν αἰσθητῶν λέγεσθαι. ¶ τὸ [af] δὲ λέγειν παραδείγματα αὐτὰ εἶναι, καὶ μετέχειν αὐτῶν τἆλλα, κενολογεῖν ἐστι καὶ μεταφορὰς λέγειν ποιητικάς. τί [ag] γὰρ ἐστι τὸ ἐργαζόμενον πρὸς τὰς ἰδέας ἀποβλέπων; ἐνδέχεται γὰρ καὶ εἶναι καὶ γίγνεσθαι ὅμοιον ὁποιῳοῦν, καὶ μὴ εἰκαζόμενον πρὸς ἐκεῖνο. ὥστε

Text° 31.

Text° 32.

Si verò non eadem est species, æquinoca sanè fuerint, nec secus, atque siquis hominis vocabulo Calliam, & lignum appellet, nulla eorum communione spectata.

Text° 31. *Maximè* [zz] *verò omnium quis dubitet, quid tandem formæ conferant sempiternis sensibilibus, aut ijs, quæ gignuntur, & intereunt. Etenim* [ab] *nec motus, nec mutationis ullius causæ illis sunt. sed* [ac] *neque ad scientiam aliorum quicquam conducunt, cùm non sint horum substantia (in his enim essent) neque verò ad esse, cùm in participantibus non insint. At* [ad] *enim hoc fortasse modo causæ esse videbuntur, quo album cum albo mistum est. Verùm hæc ratio, quæ primùm Anaxagoras, deinde Eudoxus, & alij quidam utebantur, nullo negotio refelli potest. Est enim facile multa, & quæ fieri nequeant, contra hanc opinionem colligere. Nec* [ae] *verò vllo eorum modorum, qui dici consueuerunt, ex formis sunt cætera. ¶ Dicere* [af] *autem exemplaria eas esse, res'que cæteras earum esse participes, inania loqui est, & poëticis translationibus uti. Quid* [ag] *enim est, quod agat ad ideas respiciens? esse enim, ac fieri potest quiduis simile, etiam si ad illius imaginem non exprimatur.*

Text° 32.

tex. 29.

Itaque Aristot. prorsus alienũ esse eũ modũ, quo Plato dicit sensibilia esse ex ideis, proinde ideas nullo pacto ad esse rerum sensibiliũ conferre, quod erat tertium reprehensionis caput.

Ideas nihil conferre rebus sensibilibus ad esse, aut motum.

tex. 10.

zz Maximè uerò] Ex hoc loco magis urgere incipit Platonẽ, ostendẽs ideas, quas ille ponebat, propter res sensibiles, nihil oĩno illis cõferre, proinde tanquã prorsus inutiles explodẽdas esse. Quo loco nomine sempiternorũ sensibiliũ intelligit corpora cœlestia.

ab Etenim nec motus] Summa totius reprehensionis est, quòd ideæ nihil conferant rebus sensibilibus, siue ad motum, siue ad scientiam, siue ad esse, siue ut sint earum exemplaria, siue ut earum essentiæ, seu denique ut fiant. Quòd igitur nihil conferant ad motum, mutationemúe ullam rerum sensibilium, patet ex capite 6. ubi Arist. docuit, ideas non esse positas à Platone, ut essent causæ mutationis earum, sed potiùs immobilitatis, & quietis.

Sed

Nihil ad scientiam.

ac Sed neque ad] Quòd neque ad scientiam rerum sensibilium, neque ad earum esse conducant, ex eo probat Arist. quia non existunt in rebus sensibilibus. Nam quemadmodum res habent esse per interna principia, sic earum perfecta scientia, quam Plato quærebat, per interna principia habenda est.

Tacita Platonicorum responsio.

ad At enim hoc fortasse] Diceret aliquis, ideas esse in rebus sensibilib. sed tñ non apparere, quo pacto Anaxagoras dicebat, album colorem esse mistum in Chao, quasi principiũ quoddã, & elementum totius illius mistionis: quam sententiã de ideis sibi persuasit Eudoxus Platoni familiaris, & alij quidam Platonici. Hanc igitur responsionem, ut quæ facillimè refelli potest, relinquit Arist. sua absurditate refutatam: ex ea enim sequitur, ideam, uerbi gratia, hominis, aut nõ esse unã numero, aut partim esse in uno indiuiduo, partim in altero, & alia propè infinita incõmoda, quorũ pleraque affert hoc loco Alexãder, addés, fusiùs de ea re actum esse ab Aristotele in 2. libro de Ideis, quo loco huiusmodi sententiã refellit. Is tñ liber ad nos non peruenit.

Modum, quo secũdum Platonem sensibilia sint ex Ideis, nullum esse.

ae Nec uerò ullo] Lib. 5. cap. 24. afferũtur modi, q in cõmuni sermone usurpari solẽt, cùm aliquid ex aliquo esse dicitur. Ab ijs ergo, & alijs, si plures sint, ait

Ideas non esse sensibiliũ exemplaria.

af Dicere autem] Ostendit ideas non esse exemplaria, quorum imitatione res sensibiles fiant, idque dicere, nihil aliud esse, quàm inania loqui, & ijs translationibus poëticis similia, quibus nihil subest ueri.

ag Quid enim est] Prima ratio est, quia nulla res est, quæ dum aliquid efficit, intueatur ideas, ut ad earum similitudinem producat effectum: siue enim illæ sint, siue non sint, potest aliquid simile ipsis fieri, etiamsi earum imitatione non fiat. Quemadmodum, siue Socrates sit, siue non sit, potest Alcibiades generari similis Socratis, tametsi is, qui generat Alcibiadem, non illum producat imitatione Socratis. Nec obest huic exemplo, quòd Socrates sit corruptibilis, idea uerò sempiterna, idem enim accideret si Socrates sempiternus esset. Ratio autem, cur non sit opus ideis

separa-

Cur non sit opus ideis separatis tanquam exemplaribus.

separatis, quas agentia particularia intueantur, hæc est, quia agentibus per intellectum satis est imago, & species rei faciendæ, ut patet in artificib. mechanicis, ipso etiam Platone cõsentiente, qui artefactorũ nõ ponebat ideas separatas. Agentibus autẽ per naturã satis est dirigi, & inclinari à primo agẽte per intellectũ ad hoc, uel illud faciendum.

Ducitur Plato ad incommodum plurium idearũ eiusdem rei.

a h Erunt quoque] Hæc ratio, & quæ sequitur, non habebantur in quibusdam græcis codicib⁹ tẽpore Alexandri. Sed & qui nũc extant, nõ nihil uariant in hac, & superiori ratione. Vtcumq; res habeat, ducit Arist. Platonem his uerbis ad illud incõmodum, ut ponat eiusdẽ rei plures ideas, cùm satis sit unã ponere. Ratio uerò, qua utitur, hæc est; Quia si ipse homo ponitur exemplar huius hominis, qa hic generatur similis naturæ humanæ cõmuni, quã Plato uocabat ipsum hominẽ, pari ratione ipsum animal, & ipsum bipes ponẽda erũt exemplaria eiusdẽ. Nã hic homo quatenus animal, & quatenus bipes, generatur similis naturis cõmunibus animalis, & bipedis. Quare plura erunt exemplaria eiusdem rei, & (quod hinc sequitur) plures ideæ.

ὥστε καὶ ὄντος Σωκράτους καὶ μὴ ὄντος, γένοιτ' ἂν οἷός περ Σωκράτης. ὁμοίως δὲ δῆλον, ὅτι καὶ εἰ ἀεὶ ὁ Σωκράτης ἀίδιος. ἔσται [ah] τε πλείω παραδείγματα τοῦ αὐτοῦ, ὥστε καὶ εἴδη, οἷον τοῦ ἀνθρώπου τὸ ζῷον, τὸ δίπουν, ἅμα δὲ καὶ τὸ αὐτὸ ἄνθρωπος. ¶ ἔτι [ai] οὐ μόνον τῶν αἰσθητῶν παραδείγματα τὰ εἴδη, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν, οἷον τὸ γένος, ὡς γένος εἰδῶν, ὥστε τὸ αὐτὸ ἔσται παράδειγμα καὶ εἰκών. ἔτι [ak] δόξειεν ἂν ἀδύνατον εἶναι χωρὶς τὴν οὐσίαν, καὶ οὗ ἡ οὐσία. ὥστε πῶς ἂν αἰσθάνοιτο, οὐσίαν τῶν παραδειγμάτων οὖσαν, χωρὶς εἶναι; ἐν [al] δὲ τῷ Φαίδωνι οὕτω λέγεται, ὡς καὶ τοῦ εἶναι, καὶ τοῦ γίγνεσθαι αἴτια τὰ εἴδη ὄντα. ¶ καίτοι τῶν εἰδῶν ὄντων, ὅμως οὐ γίγνεται τὰ μετέχοντα, ἂν μὴ ᾖ τὸ κινῆσον, καὶ πολλὰ γίγνεται ἕτερα, οἷον οἰκία, καὶ δακτύλιος, ὧν οὐ φαμὲν εἴδη εἶναι. ὥστε δῆλον, ὅτι ἐνδέχεται καὶ ταῦτα καὶ εἶναι καὶ γίγνεσθαι, καὶ δι' ἑτέρας αἰτίας, οἵας καὶ τὰ ῥηθέντα νῦν.

Text° 33.

Text° 34.

Tertia ratio Aristot.

Ἔτι [am], εἴπερ εἰσὶν ἀριθμοὶ τὰ εἴδη, πῶς ἄρτιοι ἔσονται; πότερον ὅτι ἕτεροι ἀριθμοί εἰσι τὰ ὄντα, οἷον, ὁδὶ μὲν ἄνθρωπος ἀριθμός, ὁδὶ ὁ Σωκράτης, ὁδὶ δὲ Καλλίας; τί οὖν ἐκεῖνοι τούτοις ἄρτιοί εἰσιν; οὐδὲ γὰρ εἰ οἱ μὲν ἀίδιοι, οἱ δὲ μή, ἐδέν διοίσει. Εἰ δὲ

Text° 35.

a i Præterea, formæ] Huiꝰ tertiæ rationis sensus est. Si auctores idearum ex sola similitudine indiuiduorum in natura specifica colligunt, species esse exemplaria indiuiduorum; pari ratione colligendum erit, genera esse exemplaria specierum, hoc est ipsarum idearũ. Sunt enim species similes in natura generica, quemadmodum indiuidua in natura specifica. Atqui species, cùm ponantur à Platone ingenitæ, non possunt habere exemplaria. Siquidem exemplaria non sunt nisi earum rerũ, quæ ipsorũ imitatione fiunt; ergo aut Plato sibi repugnat, aut non alia ratione sumit exemplar, quàm ut est imago (etenim earum quoque rerum, quæ non fiunt, dantur imagines) quod certè non caret nota imperitiæ. Oportebat.n. distinguere exemplar ab imagine.

Ideas non esse essentias rerum sensibilium.

a k Adhæc uidebitur] Ostendit ideas non esse essentias rerum sensibilium, quia essentiæ nequeant esse separatæ ab ijs, quorum sunt essentiæ.

Nec causas, ut sensibilia fiant.

a l In Phædone autem] Ostendit ideas, non esse rebus sensibilibus causas, ut fiant, quanquam Plato in dialogo, qui Phædo, siue de Anima inscribitur, docuerit ideas esse causas,

causas, ut illæ sint, ac fiant. Ratio igitur Arist. est quia positis ideis, nisi adsit causa efficiens, ut ignis, aut homo generans, aut quid simile, nihil omnino fit ab ideis; & tamen positis causis efficientibus, etiam sine ideis, fiunt artefacta, uel ipso Platone auctore, ut sæpiùs diximus.

Quid rationes Aristot. efficiant.

Animaduertendũ est autẽ hoc loco, etsi rationes Arist. concludunt, non esse dandas ideas separatas, quas intueantur particularia agentia naturalia in suis actionibus; non tamen colligere, non esse ponendas ideas, quas intueatur prima causa in agendo. Nam cùm agentia naturalia agant propter finem, nec tamen finẽ cognoscant, proportionemq; mediorũ ad finem, sed eorũ quodq; à primo agente dirigatur in finẽ; necesse est, ut primum agens agat per intellectũ, quo eorũ fines cognoscat, & proportionẽ mediorũ respectu ad finiũ. Quare cùm eiusmodi fines sint naturę ipsę specifice, quas agentia particularia per se intendũt, cùm nituntur generare sibi similia; efficitur necessariò, ut primũ agens intueatur naturas specificas, in quibus generãtia, & genita sũt similia inter se. Et quia naturæ specificæ sunt essentiales ijs rebus, quæ generantur; nõ opus est, ut primum agens intueatur illas, ut separatas à rebus genitis, nisi quatenus eminenter in diuina essentia cõtinentur: quo pacto habent rationem idearum, siue exemplarium, ut patebit lib. 7.

Itaque *siue existat Socrates, siue non existat, fieri alius potest, qualis est Socrates. perspicuum est autem, idem haud dubiè futurum, & si Socrates sempiternus esset. Erunt* [ah] *quoque plura eiusdem rei exemplaria, quare & formæ, vt hominis, animal, & bipes, simul autem, & ipse homo.*

Text° 33. ¶ *Præterea,* [ai] *formæ non modò sensibilium exemplaria erunt, sed etiam ipsarum formarum, veluti genus, tanquam formarum genus; ex qua re fiet, vt idem sit exemplar, atque imago. Ad hæc* [ak] *uidebitur fieri non posse, ut substantia, & id, cuius est substantia, seiuncta sint. Quo igitur modo ideæ, cùm sint rerum substantiæ, separatæ fuerint? In* [al] *Phædone autem hunc in modum dicitur, formas, &*

Text° 34. *vt res sint, & vt fiant, causas esse.* ¶ *Atqui existentibus formis res, quæ illarum participes sunt, nequaquam fiunt, nisi sit quod moueat; multa'que fiunt alia, vt domus, ac annulus, quorum non dicimus formas esse. Quare manifestum est, alia quoque, & esse, & fieri posse propter tales etiam causas, propter quas, & ea, quæ modo dicta sunt.*

Text° 35. *Præterea,* [am] *si formæ sunt numeri, quo nam pacto causæ erunt? an ne quia ea, quæ sunt, diuersi sunt numeri, ut hic quidem numerus, homo; ille uerò, Socrates; alius, Callias? Cur igitur his illi sint causæ: neque .n. quicquam refert, si alij sint sempiterni, alij minimè.*

Quòd

Ideas non posse esse numeros.

a m Præterea, si formæ] Hoc loco multis rationibus probare contendit, species Platonicas non posse esse numeros. Prima ratio hæc est. Si species, siue ideæ sunt numeri, aut illæ dicũtur causæ rerum sensibilium, quia res sensibiles sunt numeri, aut quia sunt rationes, seu proportiones numerorum; si ideo quia sunt numeri, nulla est ratio, cur dicantur illarum causæ: necesse est enim, ut sint eiusdem rationis, ut si idea hominis est quinarius intelligibilis, Socrates sit hic quinarius sensibilis, & Callias ille: neque enim fieri potest, ut numerus idealis unius rationis sit causa numerorum alterius rationis, ueluti quinarius septenariorum, aut cõtrà, nisi quatenus alter ex altero cõstituitur, quo pacto idea nõ ponitur causa singularium sensibilium. Atqui numeri eiusdẽ rationis nõ

sunt

Rerum eiusdem rationis si una causam habet & altera,

sunt alij alijs causæ. Quam enim causandi rationem habeat v. g. binarius in binarium? Nec enim refert si alius ponatur sempiternus, alius non item. In ijs enim, quæ sunt eiusdem rationis, si unum habet rationem causati, & reliqua causati rationem habere possunt, alioqui iam nō essent eiusdem rationis. Ideæ autem ita apud Platonem sunt causæ, ut causatæ esse non possint. Ergo non possunt ideæ hoc pacto dici numori, & simul causę rerū sensibilium. Si uerò ideæ dicantur causæ rerū sensibiliū, quia res sensibiles sunt rationes, proportionesue numerorum, quo pacto cōcentus, qui uocatur diapason, dicit esse proportio dupla; certè cùm omnis proportio supponat extrema aliqua, quorū sit, & in quib° insit, quo modo proportio concentuum supponit sonos, in quib. existit, & proportio mistorum, ue luti Callię, supponit elementa, quæ miscentur, pari ratione dicendum erit, ipsum hominem, siue ideā hominis, quæ numerus appellatur, & cęteras ideas, quas hæc sensibilia imitantur, nō esse numeros, sed proportiones aliquarū rerum, in quibus ciusmodi proportiones insint, quæcunque tandem illæ sint. Ita ergo fit, ut nulla idea sit numerus. Quam conclusionem significant uerba illa [Ac propter hęc non erit numerus quidam] nempe idealis, quasi ipsa idea sit numerus.

εἰ δὲ ὅτι λόγοι ἀριθμῶν τὰ ἐνταῦθα, οἷον ἡ συμ- Text° 36.
φωνία, δηλονότι ἔσται ἔν γέ τισιν, ὧν εἰσι λόγοι, εἰ δὴ
τοῦτο ἡ ὕλη, φανερὸν ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀριθμοὶ λόγοι
τινὲς ἔσονται ἑτέρου πρὸς ἕτερον. λέγω δέ, οἷον
εἰ ἔστιν ὁ Καλλίας λόγος [a n] ἐν ἀριθμοῖς πυρός, καὶ
γῆς, καὶ ὕδατος, καὶ ἀέρος, καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος ἄλ-
λων τινῶν ὑποκειμένων ἔσται, καὶ ἡ ἰδέα ἀριθμός,
καὶ αὐτὸ [a o] ἄνθρωπος, εἴτε ἀριθμός τις ὤν, εἴτε μή,
ὅμως ἔσται λόγος ἐν ἀριθμοῖς τινων, καὶ ἓν ἀριθμός.
καὶ οὐκ ἔσται τις ἀφὰ ταῦτα ὁ ἀριθμός.

Ἔτι [a p] ἐκ πολλῶν ἀριθμῶν εἷς ἀριθμὸς γίνεται, Text° 37.
ἐξ εἰδῶν δὲ ἓν εἶδος, πῶς; εἰ δὴ μηδ' ἐξ αὐτῶν ἀλ-
λ' ἐκ τῶν [a q] ἐναρίθμων, οἷον ἐν τῇ μυριάδι, πῶς
ἔχουσι αἱ μονάδες; εἴτε γὰρ ὁμοειδεῖς, πολλὰ συμβή-
σεται) ἄτοπα, εἴτε μὴ ὁμοειδεῖς μήτε [a r] αἱ αὐταὶ
ἀλλήλαις, μήτε αἱ ἄλλαι πᾶσαι πάσαις. τίνι γὰρ Text° 38.
διοίσουσιν ἀπαθεῖς ὄσαι; οὔτε [a s] γὰρ δύ' λόγα ταῦτα,
οὔτε

Cap. 6. 7. & 8.

an Numeralis ratio] Græcè est ad uerbum [ratio in numeris] hoc est proportio ea quantitatiua, ut uocatur, quæ in numeris cernitur, ueluti dupla, sesquialtera, & cæt. Sunt enim, & aliæ proportiones, ut effectus ad causam; potentiæ ad obiectum. Nos tamen perspicuitatis causa diximus [numeralis ratio] propter adiuncta uerba, ignis, terræ, & aëris, cum quib. superiora illa non satis aptè cohęrent.

ao Ipseque homo] Parum refert, quòd hoc loco sit Græcè αὐτὸ ἄνθρωπος, hoc est, [ipsum homo] siue [ipsum illud, quod est homo] pro eo, quod dictum erat, ipse homo: omnia enim hæc hominem idealem significant. Certè Alexander utroque loco utitur uocabulo composito αὐτοανθρώπῳ, hoc est, ipsihominis, ut quidam latinè reddunt. Presslùs dixeris, αὐτάνθρωπον, & Ipshominem. Sensus autem huius membri hic uidetur esse; Ipseque homo, siue reuera numerus sit quidam, ut Plato ait, siue non sit; ui tamen huius rationis, ratio numeralis tantùm, non numerus esse concludetur. Ob eamque fortasse causam addit Aristot. [Ac propter hæc &c.] ne uidelicet ipsam Platonis sententiam impugnare uideatur, ut quam sibi persuadeat falsam esse; sed tantùm proponere rationem, quæ sibi contra eam occurrat.

ap Præterea, ex pluribus] Secunda ratio est, quia ex multis numeris fit unus numerus: ex multis autem speciebus, non fit una species; siue species sumantur, ut ponuntur

tur à Platone separatæ, siue ut reuera ponendæ sunt. Neque enim multæ species constituunt unam tertiam, nisi per mistionem. In mistione autem, non seruantur species eorum, quę miscentur. In ligno enim (exempli causa) non est ignis actu, sed uirtute: eodemq; modo res habet in cęteris. Quòd si quis pro Platone respondeat, ex multis quidem numeris non fieri unum numerum, sed ex unitatibus minorū numerorū, qui suo modo cōtinetur in maiori numero; quęrit Aristoteles, quonā pacto, unitates se habeāt, sint ne eiusdem speciei, an diuersæ. Nam si ponātur eiusdem speciei, multa sequentur absurda, quæ ipse quidē hoc loco non affert, sed 13. libro. Sequitur enim primum, ex quauis multitudine unitatum fieri ideā, quod negabat Plato. Cur.n. detur idea, quę cōstet septē unitatib. non aūt quę cōstet undecim, cùm oēs unitates sint eiusdē speciei? Deinde sequeē ideas nō differre specie, quia q̄ differunt sola multitudine, & paucitate, non differunt specie. Si uerò ponātur diuersæ speciei, qua quæsò ratione differant specie, cùm sint passionis expertes, atque adeo formæ, quā patiens ab agente recipit? Omnia enim, quę differunt specie, differunt forma, aut certè differentia specifica, quæ subit uicē formę. Quo loco aduerte Aristotelē (quantùm ex hoc loco licet conijcere) credere, unitates, ex quib. constat numerus, non differre specie inter se, sed solo numero; atq; ideo numeros, prout sola multitudine, & paucitate unitatum constant, non differre inter se specie. sed de hac re, & quo pacto apud illum specie differant, in libro quinto differendum est.

Quæ differūt sola multitudine, non differre specie.

Text° 36. ¶ *Quòd si id propterea accidit, quia ea, quæ apud nos sunt, rationes sint numerorum, uelut concentus; unum aliquid profectò erunt ea, quorum eæ rationes sunt. Quòd si hoc materia est, perspicuum est, ipsos etiam numeros rationes quasdam fore unius rei ad alteram. Exempli causa, si Callias est numeralis* [a n] *ratio ignis, terræ, aquæ, & aëris; ipse etiam homo aliorum quorundam subiectorum ratio erit, & idea numerus; ipseq; homo, siue numerus sit quidam, siue non sit, erit tamen ratio numeralis quorundam, non numerus. Ac propter hæc non erit numerus quidam.*

Text° 37. *Præterea* [a p] *ex pluribus numeris unus fit numerus; ex formis autem quo pacto una forma fiat? Quòd si non ex numeris, sed ex ijs, quæ* [a q] *numerantur, ut in decem millibus; quo nā pacto unitates se habent? Siue enim eiusdem sint speciei, multa cōsequentur absurda; siue non eiusdem speciei, neq;* [a r] *ipsæ inter seſe, neq; a-*

Text° 38. *liæ omnes omnibus.* ¶ *Quo enim different, cū passionis sint expertes? Hæc* [a s] *.n. nec rationi consentanea sunt, nec*

Ex solius unitatis numeratione confici numeri speciem.

aq Quæ numerantur] Vocat unitates, ea, quę numerantur, quia omnes numerorum species sumuntur ex numeratione unitatis, nullusq; est, cuius species sumatur ex numeratione, siue repetitione minoris numeri, etiamsi adæquatè ex eo replicato confici possit. Isto enim modo, unus atque idem numerus esset multarum specierum, ut decemmillenarius. qua enim ratione hic confici potest ex millenario decies repetito, eadem ex centenario centies, & ex denario millies &c. Accedit, quòd idem omninò est dicere, decem millia, atque decies millies unum; mille autem, idem quod unum millies; eodemque modo res habet in cæteris.

ar Neque ipsæ] Hoc est, nec illæ, quę ad eundem numerum pertinent, nec quæ ad diuersos. supponit enim neminem dicturum, unitates unius numeri esse eiusdem speciei inter se, sed differre specie ab unitatibus alterius. Hoc enim ridiculum est, cùm unitates unius numeri possint ingredi compositionem cuiuscunque alterius numeri.

as Hæc enim] Deest, q̄ à Platone dicunt, aut p illo dici possunt in hac re, nec rectè colligunt, nec, si explicent, statim approbant, quasi per se nota. Rationis.n. est, aliud ex alio

colligere, mẽtis aũt, ac intelligẽtiæ nõ discurrẽtis ex uno in aliud, per se notis assentiri.

Tertia ratio.

a t Præterea, aliud] Tertia ratio est, si ideæ sunt numeri, cùm Mathematici non agant de ideis (neque enim differunt de essentijs rerum sensibilium) necesse est ponere alios numeros separatos, in quibus Arithmetica uersetur, atque adeo magnitudines separatas, in quibus uersetur Geometria, quæ quidem dicuntur à Platone media inter sensibilia, & ideas; siquidem de ijs, quæ sunt in reb. sensibilib. non potest secundum Platonẽ haberi scientia. At nõ apparet, quo pacto ista possint per se existere, nec quib. principijs cõstent, propria enim, & peculiaria principia habere debent, quę diuersa sint à principijs aliarum rerum. Nec denique, cur ponenda sint media inter sensibilia, & ideas, quæ dicuntur entia intelligibilia, cùm quidqd est, aut sensibile sit, aut intelligibile. non rectè igitur ideæ dicuntur esse numeri.

οὔτε ὁμολογούμενα τῇ νοήσῃ. ἔτι [at] δὲ ἀναγκαῖον ἕτερόν τι γένος ἀριθμοῦ κατασκευάζειν, ᾧ περὶ ὃ ἡ ἀριθμητική, ¶ καὶ πάντα τὰ μεταξὺ λεγόμενα τοῦ πάντῃ, ἃ πῶς, ἢ ἐκ τίνων ὄντων ἀρχῶν; ἢ διὰ τί τὰ μέσα τῆς διεστάσης καὶ [au] αὐτῆς; ¶ ἔτι [ax] αἱ μονάδες αἱ ἐν τῇ δυάδι ἑκατέρα ἔκ τινος ἕτερας δυάδος, καί τοι ἀδύνατον. ἔτι [ay] διὰ τί ἓν ὁ ἀριθμὸς συλλαμβανόμενος; ¶ ἔτι δὲ πρὸς τοῖς εἰρημένοις, [az] εἴπερ εἰσὶν αἱ μονάδες διάφοροι, ἐχέτω οὕτω λέγειν, ὥσπερ καὶ ὅσοι τὰ στοιχεῖα τέτταρα ἢ δύο λέγουσι. καὶ γὰρ τούτων ἕκαστος, οὐ τὸ κοινὸν λέγει στοιχεῖον, οἷον τὸ σῶμα, ἀλλὰ πῦρ, καὶ γῆν, εἴτ' ἔστί τι κοινὸν τὸ σῶμα, εἴτε μή. νυνὶ δὲ λέγεται ὡς ὄντος τινὸς ἑνός, ὥσπερ πυρὸς ἢ ὕδατος, ὁμοιομεροῦς. εἰ δ' ὅτως, οὐκ ἔσονται οὐσίαι οἱ ἀριθμοί. ἀλλὰ δῆλον, ὅτι εἴπερ [bc] ἔστί τι ἓν αὐτὸ, καὶ τόδε τι ἔσται ἀρχή, πλεοναχῶς λέγεται τὸ ἕν. ἄλλως γὰρ ἀδύνατον.

Text° 39.

Text° 40.

Text° 41.

Βελτίω δ' [ba] ἴσως τὰς οὐσίας ἀνάγειν εἰς τὰς ἀρχὰς, μᾶλλον

Quarta ratio.

a x Præterea, unitatum] Quarta ratio. Si ideæ sunt numeri, illud necessariò sequitur, numeros esse principia unitatum, quod fieri nequit: exempli causa, ipsa dualitas separata erit principium huius, & illius unitatis, ex quib. constat hæc dualitas sensibilis. Si enim hæ sensibiles unitates non sunt principia, ut Plato uidetur existimare, cùm ideas facit principia sensibilium; necesse est, ut sint ex principijs; quare si ideæ sunt & numeri, & principia rerum sensibilium; erit profecto ipsa dualitas, quæ est primus numerus, principium sensibilium unitatum.

Quinta ratio.

a y Præterea, quamobrem] Quinta ratio est, si Ideæ sunt numeri, cùm nullus numerus sit unum quid, nisi unitates in unam summam colligantur, & ex ea unitatem accipiant (alioqui enim, nec illæ cohærent inter se, nec ita se habent, ut una sit forma alterius) id autem, quod colligit, sit causa efficiens collectionis; necessariò concedendum est, ideas habere causam efficientem suæ unitatis, & (quod hinc sequitur) sui esse, quod negat Plato. Sensus ergo est, per quam causam efficientem numerus ille idealis erit unum quid? quando quidem, ut sit unum quippiam, collectore, seu numerante opus habet. Potest quoque hic esse sensus, Numerus, siue unitates collectę non habent unitatem ex se, sed à colligente; ideæ autem Platonis habent unitatem ex se, ac proprijssimè, ut ipse aliàs docet; non sunt igitur ideæ numeri. Vtrouis modo exponas, uidetur Arist. hoc loco sentire, numerum non habere unitatem specificam, nisi ab intellectu

Sensus rationis duplex.

De numero quid sentiat Arist.

numerante, unitatesúe in unam summam colligẽte, quod lib. 5. examinabitur.

Sexta ratio.

a z Adhæc, si unitates] Posset Plato ad quintam rationem respondere, unitates sensibiles nó causari ab aliqua dualitate separata, sed ab unitate separata. ponebat enim unũ separatum, quemadmodum & numeros, quod quidẽ dicebat esse rerum omnium principium. Hanc igitur ob causam fortasse adiungit Aristoteles hanc sextam, extremamq; rationem. Aut unitates omnes differunt specie, aut sunt eiusdem speciei, qua distinctione paulò etiã superiùs usus fuit. Si differunt specie, ergo opus erat explicare, quęnã esset illa unitas, siue unum, quod esset rerũ principiũ, quẽadmodũ, qui posuerunt plura materialia principia, ut quatuor uulgata elementa, non satis esse putauerunt, si dicerent principia rerũ naturaliũ esse corpora, nisi quænam corpora essent, exponerent: possent enim alij alias species corporũ intelligere. Si autem sunt eædem specie, ut Plato primo aspectu uidetur dicere (perinde enim absolutè asserit unitatẽ esse principium rerũ, ac si omnes essent eiusdem speciei, quemadmodum, qui dixerunt primum principiũ esse ignem, aut aquam) non erunt sanè numeri ideales essentiæ rerũ sensibiliũ. Nam res sensibiles habent essentias diuersas specie, ut homo, & bestia; numeri aũt, si constant unitatib. eiusdem rationis, nõ habent essentias diuersas specie, cùm non differant nisi multitudine, & paucitate. Non rectè igitur Plato dixit, ideas esse numeros.

Text° 39. *nec cum intelligentia consentiunt. Præterea* [at] *aliud quoddam genus numeri cõstituere necesse erit, in quo* Text° 39. *Arithmetica uersetur, ¶ & omnia, quæ à quibusdam media dicuntur; quæ quo nã pacto, aut ex quibus principijs existunt? aut cur eorũ, quæ apud nos sunt, &* [au] Text° 40. *illorum media erunt?* ¶ *Præterea,* [ax] *unitatum, quæ in dualitate sunt, utraq; ex alia quadã priori dualitate erit. at hoc fieri nequit. Præterea,* [ay] *quamobrẽ numerus collectus unum est?* ¶ *Ad hæc,* [az] *si unitates inter se differunt, eodẽ pacto aportebat rẽ exponere, quo et ij omnes, qui quatuor, aut duo elementa esse inquiunt. Etenim eorum quisq; non id, quod cõmune est, elementum esse asserit, ueluti corpus, sed ignem, aut terram; siue corpus commune aliquid sit, siue non sit. Nunc autem perinde res exponitur, atq; si unum ipsum simi-* Text° 41. *lare sit, quemadmodum ignis, & aqua. Quòd si ita res habet, nõ erunt ipsi numeri substãtiæ. At* [bc] *si unum ipsum aliquid est, id'que est principium, perspicuũ est multis modis unum dici. aliter enim fieri nequit.*

Volentes [bd] *autẽ substantias in principia reuocare, longi-*

Similare, pro eiusdẽ rationis.

Quod ad uerba attinet, non ait Aristoteles, si unitates διαφέρονται, hoc est differũt, ut intelligatur earum diuersitas à cæteris omnibus; sed διάφοροι εἰσιν, id est differentes sunt, ut intelligatur diuersitas, qua ipsę inter se differunt. Illud uerò [siue corpus cõmune aliquid sit, siue non sit] hunc sensum habet; Siue habeat esse separatum, siue in rebus sensibilib. positum. Denique uerbum, Similare (quo Theodorus Gaza uertit τὸ ὁμοιομερὲς) pro eiusdem rationis uidetur hoc loco usurpari, Nec dura est translatio à toto humilium partium integrantiũ ad totum similium partium subiectarũ, quemadmodum nec nomen totius, quod primò impositum est toti integro, malè translatũ, aut extensum est ad totum uniuersale.

Aristi. censura de unitatibus Platonis.

b c At si unum] Censura est Arist. quæ iudicat, apud Platonem necesse esse fateri, nõ esse unitates omnes unius tantùm speciei, si datur unitas separata, & per se existẽs, quę sit omniũ rerum principium. Hoc. n. defendi non potest, si omnes ponantur eiusdẽ speciei. At dicere unitates differre specie inter se se, iam superiùs non placuit Aristoteli.

Platonis de puncto, linea & superficie sententia reprehenditur.

Hoc eodẽ c. textu 37.

b d Volentes autem] Reprehendit Platonem, quòd cùm uellet reuocare omnia entia ad principia mathematica, lineamque, superficiem, & corpus, ut diuersas species ad

diuersa principia redigeret; docuisset punctum esse in linea tanquam principium illius formale, eodemque modo lineam in superficie, & superficiē in corpore, quibus principijs informaretur eorum materia, hoc est, magnum, & paruum, quæ quidem Plato in linea uocabat peculiari ratione longum, & breue; in superficie latum, & angustum; in corpore altum, & humile. At hæc non ita se habent. Nam ut numerus, non est actu in magnitudine, sed potentia (quemadmodum multitudo, & paucitas, quæ à Platone ponebātur numerorum principia) ita nec punctus est actu ī media linea (quāquam Arist. his uerbis non loquitur perspicuè de puncto) nec linea in media superficie, nec superficies in medio corpore, sed potentia duntaxat, ut ipse de punctis docuit 8. lib. Phy. c. 8.

Hoc etiam loco se facit Aristoteles Platonis discipulū cūm ait, τίθεμεν, id est, ponimus, seu facimus; tametsi nō pauca exēplaria habēt, τίθενται, hoc est ponunt.

b e Nec aliud quicquā] Hoc est, nec aliud quicquā priorū inesse actu in posterioribus, tanquam principia posteriorum; uidelicet nec punctum in linea, nec lineā in superficie, nec superficiem in corpore. Non negat tamen posse in illis esse ut terminos in ijs, quæ terminantur.

¶ μήκη μὲν * τίθεμεν ἐκ μικροῦ καὶ βραχέος, ἐκ τινος μικρᾶ ἢ μεγάλου, ἢ ὕπεδον ἐκ πλατέος, ἢ στενοῦ. σῶμα δ' ἐκ βαθέος καὶ ταπεινοῦ. ¶ καί τοι πῶς ἔξει, ἢ τὸ ὕπεδον γραμμὴ, ἢ τὸ στερεὸν γραμμὴ, ἢ ὕπεδον; ἄλλο γὰρ ἴσως τὸ πλατὺ, ἢ τὸ στενὸν, ἢ βαθὺ, ἢ ταπεινόν. ὥσπερ οὖν οὐδ' ἀριθμὸς ὑπάρχει ἐν αὐτοῖς, ὅτι τὸ πολὺ & τὸ ὀλίγον ἕτερον τούτων, δῆλον ὅτι οὐδ' ἄλλο οὐδὲν τῶν ἄνω ὑπάρξει τοῖς κάτω. ἀλλὰ [bf] μὴν οὐδὲ ἴσως τὸ πλατὺ τοῦ βαθέος, ἴσως γὰρ ἂν ὕπεδόν τι, τὸ σῶμα. ἔτι [bg] αἱ στιγμαὶ ἐκ τίνος ἐνυπάρξουσι; τοῦτο [bh] μὲν οὖν τοῖς ἴσως καὶ διαμάχεται Πλάτων, ὡς ὄντι γεωμετρικὸν δόγματι, ἀλλ' ἐκάλει ἀρχὴν γραμμῆς. τοῦτο δὲ πολλάκις ἐπῆγε τὰς ἀτόμους γραμμάς. καί τοι ἀνάγκη τοῦτον εἶναί τι πέρας. ὥστε ἐξ οὗ λόγου γραμμή ἐστι, & στιγμή ἐστι.

Text° 42. * τίθενται.

Text° 43.

Text° 44.

Oὕτως [bi] δὲ ζητοῦσι τὴν σοφίαν περὶ τὸ φανερὸν τὸ ἄπιον, τοῦτο μὲν εἰάπαμεν. οὐθὲν γὰρ λέγομεν περὶ τὰς αἰτίας, ὅταν ἡ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς. τὴν [bk] δ' οὐσίαν οἰόμενοι λέγειν αὐτῶν, ἑτέρας οὐσίας εἶναί φαμεν ὅπως δὲ ὑπείναι τούτων οὐσίαι, ἀλλὰ κενῶς λέγομεν. τὸ γὰρ μετέχειν, ὥσπερ & πρότερον εἴπομεν, οὐδέν ἐστιν. οὐδὲ

Text° 42. ¶ *longitudines quidem ex longo, & breui* * *facimus, ex quodam paruo ac magno; planum que ex lato, & angusto; corpus uerò ex alto, ac humili.*

* Aliàs, ponunt, seu faciunt.

Text° 43. ¶ *At quonam pacto, aut planum habebit lineam, aut solidum lineam, & planum? Namque aliud genus est latum, & angustum, atque altum, & humile. Quemadmodum igitur neque numerus in illis inest, quia multum, & paucum ab his diuersum est; ita patet, neque* [be] *aliud quicquam superiorum fore in inferioribus. sed* [bf] *neque ipsum latum genus alti est; esset enim corpus planum, quodam. Præterea,* [bg] *ex quo nam puncta inerunt? Atque* [bh] *huic quidem generi Plato aduersabatur etiam, quòd esset Geometrarum dogma, sed principium lineæ appellabat, idque sæpenumero lineas indiuisibiles esse ponebat. Atqui harum extremum aliquid sit necesse est. Itaque qua ratione linea esse concluditur, punctum quoque esse colligitur.*

Text° 44. *Ad summam,* [bi] *cùm sapientia eorum, quæ manifesta sunt, causam inquirat, hanc quidem prætermisimus. Nihil n. dicimus de causa, unde principium mutationis existit. Cùm* [bk] *autem substantiā eorū nos exponere existimamus, alias substantias inducimus; sed quo pacto illæ horum substantiæ sint, inaniter exponimus, cū participatio, quemadmodū antè diximus, nihil sit. Neq;*

Respōsio pro Platone.

Refutatiō.

b f Sed neq; ipsum] Diceret aliquis, superficiem, cùm sit species diuersa à corpore, nō esse in illo, ut formam incompletam, sed ut formam completam, nempè ut genus in specie, eodemq; modo lineā esse in superficie, ut genus superficiei. Refellit tamē Arist. hanc responsionem hac ratione; Quia omnis species dicitur esse id ipsum, quod est genus, ut homo est id ipsum, quod animal; corpus autem non est id ipsum, quod superficies, nec superficies idipsum, quod linea, cùm nec nomen superficiei accipiatur unquam pro corpore, nec nomen lineæ pro superficie.

b g Præterea, ex quo] Quia non expressè meminit puncti, tametsi illum innuit, cū locutus est de compositione lineæ ex longo, & breui, quæ sunt partes lineæ, quas fingimus copulari puncto; impugnat iterum existentiam puncti in linea hac ratione. Quia punctum, si datur, cùm non sit primum, ac simpliciter principium, oportebit eius assignare principia, ut assignantur lineę, & superficiei, quarum altera est principiū superficiei, altera corporis; at punctum nulla ratione uidetur habere principia.

Atque

Respondet pro Platone Arist.

b h Atque huic quidem] Respōdet pro Platone exponens illius sentētiā. Aduersabatur n. Plato huic generi, hoc est negabat puncta esse ueras entitates, & quæ in rerum natura existerent, dicebatque, ea esse dogma quoddam Geometrarū ponentiū illa esse entia, non q̄ ita res haberet, sed quia id fingere ad geometricas demōstrationes nō parū cōduceret. Proinde Platonē ita appellasse punctū principiū lineæ, ut ei uerā in linea existentiā nō tribuerit, ut tribuebat lineæ in superficie, & superficiei in corpore. Sepe etiā appellasse punctum lineā indiuisibilē, ea forsitā ratione, q̄ credat uirtute continere lineā, quam Geometræ fingunt effici ductu puncti. Eam tī sentētiā Platonis ex eo refellit Arist. quia cùm linea sit quędā uera res, & quę existere ualeat ī rerum natura; punctum autem, etsi non est actu in media linea, sit tamē finis, siue terminus lineę finitę; necesse est, ut qua ratione linea finita dicitur uera entitas, eadem dicendus sit & punctus. Vnde patet rationem proximè propositā disputationis tantūm gratia adiectā esse ab Aristotele cùm illi occurrat. Id quod facit, ne uideat negare puncta oia. neque. n. negat, nisi ea tantùm, quæ creduntur esse in media linea. Fortasse aūt ideo non soluit rationē propositā, qua puncta omnia tollere uidebatur, quia perspicuū est, non omnia principiata habere principia interna. satis est enim, si externa habeant, cùm nō sint composita.

Refellit responsionem.

Negat ea pūcta, quæ creduntur esse in media linea.

b i Ad summam] Reprehēdit Platonem, q̄ nullum ex quatuor generib. causarū rectè tradiderit. Nā cùm Sapientia, hoc est, Philosophia, quę cœpit ex admiratione effectorū sensibiliū, ac manifestorū, specialiūque, & in eis maxima ex parte uersatur, horū causas frequentiùs inquirat; has Plato prætermisit, hoc est, aut nō tradidit, aut nō speciales ac ꝓprias cuiusq;. Quāquā. n. posuit primā efficientē, nō adhibuit tū secundas ac ꝓprias specialiū effectorū, quę in mundo admiratione digna accidūt. in quo eodē uitio dictū est superiùs fuisse Anaxagorā. Neque. n. specialis efficiēdi uis, quā Plato ideis attribuit, satis est, nisi alia adsint efficiētia, & ad agendū applicētur, ut etiā ex supradictis patet.

Reprehendit Platonē, q̄ nullum gen⁹ causæ rectè tradiderit.

Cap. 4. tex. 34.

b k Cùm autē substantiā] Hoc est, cùm autē Plato cuiusq; rei specialem causam formalē se afferre putaret, non causam formalē, sed tū aliud genus rerū inuexit, quarū denuo essent quęrēdæ causæ, tū etiā quonā modo illæ essent causæ formales, si ustra, atq; incassum docuit; quippe cùm cōstet, participationē illā, quā astruxit, nihil omnino esse.

Neque

Platonem finalē causam omisisse.

b l Neque uerò} Docet his uerbis Platonem, nec finalem causam tradidisse. Ideo autem uocat causam finalē, id, quod scientiarum causa est, & propter quod omnis mens, & omnis natura agit; quia potissima causa cunctarum actionum, siue artis, siue intellectus sine arte operantis, siue etiam naturæ, est causa finalis, ut ipse docet partim 2. Phys. cap. 8. partim 1. Eth. cap. 1.

Vtrobique to to ferè cap.

b m Neque inquam} Quia obscuriùs aliquantò significauit causam finalem, alia peri-

ἀλλὰ [bl] δὴ ὅπερ ταῖς ὑπισημαις ὁρῶμεν ὂν ἄτιον, διὸ καὶ πᾶς νοῦς, καὶ πᾶσα φύσις ποιεῖ, οὐδὲ [bm] ταύτης τῆς αἰτίας, ὧ φαμὲν εἶ μίαν τὴν ἀρχὴν, οὐδὲν ἄπεται [bn] τὰ εἴδη. ἀλλὰ [bo] γέγονε τὰ μαθήματα τοῖς νῦν ἡ φιλοσοφία, φασκόντων ἄλλων χάριν αὐτὰ δεῖν πραγματεύεσθαι. ¶ ἔπι [bp] δὲ τὴν ὑποκειμένην οὐσίαν, ὡς ὕλην μαθηματικωτέραν ἄν τις ὑπολάβοι, & μᾶλλον καταγορεῦσαι, καὶ διαφορὰν εἶ τῆς οὐσίας & τῆς ὕλης, οἷον τὸ μέγα, καὶ τὸ μικρὸν, ὥσπερ καὶ οἱ φυσιολόγοι φασὶ, & μανὸν καὶ τὸ πυκνὸν πρώτας τὰ ὑποκειμένου φάσκοντες εἶ διαφορὰς ταύτας. ταῦτα γὰρ ὄζιν ὑπεροχή τις καὶ ἔλλειψις. πρὸς [bq] δὲ κινήσεως, εἰ μὲν ἔσται ταῦτα κίνησις, δῆλον ὅτι κινήσει) τὰ εἴδη. εἰ δὲ μὴ, πόθεν ἦλθεν; ¶ ὅλη γὰρ ἡ περὶ φύσεως ἀνήρηται σκέψις. καὶ ὁ [br] δοκεῖ ῥᾴδιον εἶ), τὸ δεῖξαι ὅτι ἓν ἅπαντα, οὐ γίγνεται. τῇ [bs] δὲ ἐναντίᾳ οὐ γίγνεται πάντα ἕν, ἀλλ' αὐτό τι ἕν, ἂν διδῷ τις πάντα. καὶ οὐδὲ τοῦτο, ἐὰν μὴ χρῄσῃ δῷ τὸ καθόλου εἶναι. τοῦτο

Text° 45.

cap. 6. text. 10.

Text° 46.

phrasi utitur. Ait igitur, se loqui de causa, quam in principijs, & causis numerauit, quia ipse primus docuit, hoc genus causæ esse distinctū ab efficiente, ut patet ex ijs, quæ suprà dicta sūt, Quocirca, & nos particulam hāc negatiuam, οὐδὲ ταύτης τῆς αἰτίας hoc est [neque hāc causam] ita cōuertimus, ut eam perspicuitatis causa fecerimus repetitionem, atque explicationē alterius negatiuæ, q̄ præcesserat, cùm dictū est [Neq; uerò &c.]

b n Formæ tangunt] Hoc est idearū auctores. Videtur enim accepisse, formarū, hoc est idearū uocabulum pro ipso idearū inuentore, quo pacto sæpe econtrario nomen inuētoris pro rebus inuentis usurpatur, ueluti Mineruæ pro literis, & Bacchi pro uino. Aut certè accepit formarū nomen pro doctrina de formis. Quanquam totus hic locus hunc etiam in modum uerti potest [Neq; uerò ad id, quod scientijs &c. ulla ex parte formæ pertinent] uel [formæ ullo modo pertinent] ut doceat Aristoteles, ideas, etsi ponantur esse formæ, nullo tamen modo posse fines constitui. quod de eo fine dictū esse intelligēdum est, qui per actionē acquiritur, quòd is nō præcedat actionē, sed sequatur. Atque huic interpretationi fauet Alexandri expositio.

Cur Plato causam efficientem & finalē non tradiderit.

b o Verùm apud eos} Docet cur Plato causam efficientem, & finalem nō tradiderit; aitque illum eam ob rem duo hæc causarū genera parum curasse, quia imbutus à principio Mathematicis scientijs, etsi illas altioris Philosophiæ gratia capessendas esse dicebat, oía tamen, quæ in reliqua Philosophia traduntur, Mathematicorū more tractauit. Quò fit, ut cùm in solis mathematicis rebus semper uideatur philosophatus, non mirum sit, quòd efficientem causam, finalemque prætermiserit, quæ apud Mathematicos non considerantur.

Ostendit causam materialem non rectè à Platone traditam.

b p Iam uerò ipsa} Quòd deniq; nec materialis causa, quā uocat substantiā subiectā, rectè tradita sit à Platone, duab. rationib. docet. Vna, quia magnū, & paruū, siue dualitas indefinita, quā ille materiā esse dixit, magis uidet esse materia mathematica, quàm naturalis. Altera, quia magnū, & paruū potiùs uidentur prædicari de materia, ut quædam eius differētiæ accidentales (quēadmodū rarū, & densum apud quosdā ueteres Naturales) quàm ut sint ipsa essentia materiæ. Quòd aūt idē sit iudicandū de magno, ac de raro; & de paruo, ac de dēso, ex eo probatū esse uult, quia magno rarū, paruo autē densum proportione respondent. Illa enim consistunt in excessu magnitudinis: hæc in defectu.

b q Quod uerò} Ostēdit ex positione Platonica de magno, & paruo, uel Platonē secū pugnasse, uel totā rerū naturaliū cōsiderationē de medio sustulisse. Nā si motus hæc erūt, hoc est, si magnū & paruum ponantur à Platone materiale principiū motus, eūm ille ī ipsis etiā ideis magnum, & paruū esse dicat, ideæ sanè mouebuntur, quod cum ijs, quæ à Platone de ideis dicūtur, apertissimè pugnat. Si uerò nō ponant materiale principiū motus, nō mouebunt quidē ideæ, uerùm eo pacto unde nā habebūt res sēsibiles, ut moueri possint, hoc est, quod nā habebūt principium passiuum motus, cùm secūdum Platonem nullum aliud principiū materiale in eis insit, quàm magnum & paruum? Ita sanè fit, ut Plato totam rerū naturalium cōsiderationem sustulerit, quę absq; cōsideratione motus haberi nō potest.

Platonem uel pugnātia locutum esse. uel totam naturæ contemplationē euertisse.

Neq; [bl] *verò id, quod scientijs causam esse cernimus, propter quod & mens omnis, & omnis natura agit; neq;* [bm] *, inquam, causam eam, quam nos principiorum unum esse dicimus, ulla ex parte formæ* [bn] *tangunt. Verùm* [bo] *apud eos, qui hac ætate sunt, tota Philosophiæ summa in mathematicis posita est, cùm interim dicant, ea aliorum gratia tractari oportere.*

Text° 45. ¶ *Iam* [bp] *uerò ipsa subiecta substantia, ut materia, magnum inquam, & paruum, mathematica potiùs existimari potest, & prædicari magis, differentiaq; substantiæ, ac materiæ esse; quemadmodum, & Naturales aiunt, cùm rarum, & densum hasce primas subiecti differentias esse dicunt. Sunt enim hæc excessus quidam, & defectus. Quod* [bq] *verò ad motum attinet, si motus hæc erunt, haud dubiè formæ ipsæ mouebuntur; Sin minus, unde quæso motus profectus est? Omnis enim de natura sublata est consideratio. Quod* [br] *item facile videtur esse, omnia, inquam, unum esse demonstrare, id non efficitur. neq;* [bs] *enim expositione omnia unum fiunt, sed ipsum quid unum, si quis omnia admittat. sed neq; hoc, nisi id, quod uniuersale est, genus esse concedat, quod*

Text° 46.

b r Quod item facile] Eo processit apud Platonē ratio illa philosophādi, qua multa particularia in unā cōmunē naturā colliguntur, ueluti multa indiuidua in unā speciē, & multę species in unū genus; ut putauerit oía, quæ sunt, colligi in unū cōmune genus, atq; hoc pacto existimauerit se facilè probasse oía esse unū. Id quod forsitan asseruit in gratiā Parmenidis, qui oía unū esse censuit. Ipsum. n. Parmenidē facit Plato latissimè differentē de uno, ideasque introducentem in eo dialogo, quem illius nomine inscripsit. Ait ergo Arist. ea philosophandi ratione non effici, omnia esse unum simpliciter. Nec enim eo pacto colligi potest, omnia esse unum quid designatum, hoc est unum numero, quod tamen opus erat, ut omnia simpliciter dicerentur unū; sed tantùm efficitur, omnia esse ipsum quid unū, hoc est, unum in natura aliqua cōmuni, idq; si Platoni in rebus omnibus is ascendendi modus concedatur. Atq; hoc ultimū significat Arist. cùm ait [si quis oía admittat.] Imò uerò ne hoc quidē colligitur, nisi quis cōcedat, ens in cōmune (quod uocat, id quod uniuersale est) esse genus; quod tamen concedi non posse, ex ijs rationibus, quibus ipse utetur lib. tertio, colligi potest; itemq; ex ijs, quæ docebit initio quarti libri, & alijs locis, cùm ostendet esse analogum.

Perperam à Platone colligi, omnia esse unum.

b s Neq; enim expositione} Hoc est, nec enim omnia unum aliquid designatū, & singulare

gulare esse colliguntur. Vnde exponere rem, propriè est illam subiecto exemplo sensibili demonstrare; & expositorius syllogismus dicitur, qui rem ad sensum demonstrat.

Ens non posse esse genus, & quo pacto.

b t Quod tamen in} Quasi dicat, cùm tamen fieri nō possit, ut ens sit genus in quibusdam, seu potiùs quorundam; nempe eorum, quorum respectu est analogū. Addit autem [in quibusdam] quia ens, qua ratione est uniuocū rebus eiusdem prædicamenti, nihil prohibet, quin sit genus. Hoc tamen pacto iam nō sumitur ens in cōmune, sed ut idem est cum genere summo eius prædicamēti. Alius sensus totius huius loci esse potest, & syncerior, & uerborum contextui accōmodatior; ut nomine eius, quod uniuersale est, non intelligatur tantūm ens in commune, sed quoduis uniuersale, quod de plurib. speciēb. prædicetur: quasi dicat Arist. sed neq; Plato rectè colligit omnia esse unū in natura aliqua cōmuni, nisi quoduis uniuersale, quod de multis speciebus dicit, genus esse cōcedat: qđ tamen in quibusdā eorum fieri nequit, cùm quædam sint analoga. Etenim analoga, etsi uniuersalia utcunq; appellantur; non sunt tñ natura una cōmunis, in qua inferiora unū quippiam dici possint. Non censentur aūt hoc loco species infimæ nomine uniuersaliū, quia iuxta considerationem Philosophorum, potiùs sunt infima quędā particularia, cùm illi infra species infimas non descendant. Vndè fit, ut sępe ab Arist. dicantur singularia, nec in prædicatis topicis perspicuè numerentur.

Cur species infima, non cēseatur hoc loco nomine uniuersaliū.

Vt 2. Post. c. 15. tex. 22. & 1. Phys. ca. 1. tex. 4.

Platonem secum pugnare.

b u Nulla item ratione] Arguit Platonē, quòd quēadmodum posuit ideas separatas à reb. sensibilibus, sic etiam post ideas posuerit magnitudines separatas à magnitudinib. mathematicis, immemor fortasse sui, qui sæpe numero dixisset, sola entia mathematica, idest, sola indiuidua magnitudinū mathematicarū, esse media inter ideas, & sensibilia, neq; ullum esse quartum genus rerum. Si enim dantur illæ longitudines, plana, ac solida separata ab indiuiduis magnitudinū mathematicarū, cùm illa non numerentur inter ideas, eò quòd non sint numeri, sed post numeros; neq; ità sint media; cùm non sint indiuidua mathematicarū magnitudinum; nec deniq; sint sensibilia, cùm nō sint caduca, & quæ corrumpi possint; necesse est, ut sint quartum quoddam genus rerum.

b x Denique si quis} Arguit Platonem, quòd ante quàm entia distingueret, principia omnium, quæ sunt, quæsiuerit, ac se inuenisse putauerit. Quæ enim multipliciter dicuntur, quemadmodum non habent unam communem naturam, sic etiam eadem principia habere non possunt: ens autem multipliciter dicitur, ut ex sequentibus libris patebit; opus erat igitur, ut priùs ens distingueretur in uaria genera, quàm entium principia traderentur.

Quòd antequam res distingueret, earum principia quæsierit.

quod [bt] *tamen in quibusdam fieri nequit. Nulla* [bu] *item ratione inducuntur longitudines, plana, & solida, quæ post numeros esse censentur, nec apparet quo pacto ea sint, aut futura sint, neque si quam uim habeant. Hæc enim neque formæ esse possunt (non enim sunt numeri) neque media (sunt enim illa mathematica) neque corruptioni obnoxia; ¶ sed rursus quartum hoc aliud genus emergit.*

Text° 47.

Denique [bx] *si quis rerum elementa quærat, nec eas, cùm multipliciter dicantur, distinguat, fieri non potest, vt inueniat; præsertim* [by] *si hoc modo quærat, Ex quibus nam elementis constent. Neq; enim intelligere vllo modo licet, ex quibus actio, aut passio, aut rectitudo constet; sed, si licet, in solis substantijs id contingit. itaq; omnium, quæ sunt, elementa, aut quærere, aut se tenere existimare, non verum est. Quo* [bz] *autem pacto omnium elementa quisquam discat? perspicuum est enim fieri nullo modo posse, vt is antè aliquid cognoscat. Nam ut is, qui geometriam discit, alia quidem antè cognoscere potest, ea autem, quorū est scientia, & quæ ipsi discenda sunt, non antè cognoscit, ita & in cæteris accidit. Quare si qua* [ca] *est omnium rerum scientia, quemadmodum nonnulli asserunt, nihil profectò is antè cognoscere poterit.*

Text° 48. ¶ *At omnis disciplina ex antè cognitis, aut omnibus, aut*

b y Præsertim si hoc} Huius loci hæc est sententia; Si Plato cōmune principium efficiēs, aut finale omniū rerū, absq; earum distinctione quæsiuisset, ferendū id aliquo mōdo foret; sed quęsiuisse materiale, ac formale (quorum alterum appellauit duitatem, alterum unitatem) nulla rerum distinctione pręmissa; multò magis est à ratione alienum. Plurima enim sunt, quæ non constant materia, & forma, ut actio, & passio, rectum & similia; imo etiam in solis substantijs huiusmodi principia reperiuntur. Quo loco illud [sed, si licet] non ita intelligendum est, quasi dicat Aristoteles {sed si licet intelligere ex quibus elementis cōstent ea, quę dicta sunt} apertissimè enim negauerat id fieri posse; sed [ex quibus elementis res constent, quæcunq; illæ sint.

b z Quo autem pacto] Arguit Platonem, quòd dixerit scientiam omnium rerum & (quod hinc sequitur) omnium principiorum esse in nobis insitam ex participatione idearum. Prima ratio est, Quia si ita esset, nemo quicquam disceret, cùm tamen experiamur nos discere omnia, quæ unquam scimus, idque uel definitione, si sint simplicia, uel demonstratione, si sint cōplexa; siquidē ad definitionē potest reuocari diuisio, quia illā præcurrit; ad demōstrationē uerò inductio, quę illā ratione principiorū antecedit. Consecutio uerò probatur, quia etsi quicquid discimus, per antè cognita intelligimus; tñ illud ipsum, quod per illa cognoscimus, planè ignoramus, antequàm eius habeamus demonstrationem, aut definitionē, aliauē disciplinę forma illud percipiamus, ut patet in progressu Geometriæ; quod sanè uerum non esset, si in nobis ab ortu inesset omnium rerum scientia

Quòd rerum omnium scię tiam natura nobis ingenitam affirmauerit.

c d Si qua est omnium} Scientia, quam Plato congenitā animis nostris esse censebat, non erat harum rerum, & non illarum, sed omnium omnino, quandoquidem aiebat, nullam nouam postea accedere.

Lect. 19. part. 8.

[c e] Aut aliquibus] D. Thomas sic exponit, aut uniuersalia, aut particularia. Verior tamen uidetur expositio, si dicas, iccirco additum esse [aut aliqua] quia non omnes sumptiones demonstrationum cognoscuntur ante conclusionem, sed quædam minores propositiones simul cognoscuntur cum conclusionibus, ad quas demonstrandas adhibentur, ut habes primo Poster. cap. primo.

Lect. 2.

Ratione ducta à scientiæ natura.

[c f] Atqui si nobis] Secunda ratio est, quia si nobis adeo præstans scientia naturaliter insita esset, non utique nos lateret, præsertim cùm scientiæ, quò certiores sunt, eò minùs possint latere eum, à quo possidentur, siue illæ congenitæ sint, ut est quodammodo scientia principiorum, siue labore, & industria acquirātur, ut est scientia conclusionum. Alia tamen ratio est de Orthodoxa Fide, ijsque uirtutibus, quæ nobis in sacro fonte diuinitus infunduntur. Neq; enim mirum est, si nos lateant, cùm nec sint à natura insitæ, nec à nobis naturaliter acquirantur.

Argumento ex ipsis ideis deprompto.

[c g] Præterea, quonam] Tertia ratio est, quia Ideæ cùm sint sola principia formalia rerū sensibilium, non possunt in nos imprimere notitiā principiorū materialiū, quibus res sensibiles cōstant, cùm tamē ad perfectam earum cognitionē necessaria sit cognitio non tantùm principiorum formalium, sed etiam materialium, multæ.n. sæpenumero incidunt dubitationes de huiusmodi principijs, ut exempli causa, sint ne plura in re de qua differimus, an pauciora. Quod similitudine ex rebus grammaticis desumpta explicat. Quærunt enim Grammatici, num syllaba, S M A, quatenus in uoce est, constet tribus sonis, qui respōdeant trib. characteribus S, M, & A, quibus illa scripto exprimitur, an uerò duo illi characteres S, & M (de quibus tantum dubitari potest) significent quendam sonum, & stridorem innominatum. Alij enim Grāmatici hoc, alij illud sentiunt. Eodem modo dubitari potest de niue, & cæteris, quæ in sublimi gignuntur, quot elementis constent, omnibus ne quatuor, an tribus, duobusue, an uero sint corpora simplicia; eodemq; modo de mineralibus, & alijs plerisq; rebus, quod Plato ideārū inductione docere non potest, cùm ille formarū tantùm, quæ in materiam inducuntur, exēplaria sint.

A simili.

Ab ignoratione eorum, qui aliquo sensu sunt priuati.

[c h] Præterea, quomodo] Quarta ratio est, si in nobis esset naturaliter impressa scientia omnium rerum sensibilium, fateri necessariò oporteret, eos, qui ab ortu sensu aliquo orbati sunt, habere scientiam eorū, quæ illo sensu percipiuntur, hoc autem apertè

Text° 49.

ἢ [c e] πινων ὄντι, ἢ μὴ δι' ἀποδείξεως, ἢ δι' ὁρισμοῦ. δεῖ γὰρ ἐξ ὧν ὁ ὁρισμὸς πεφυκέναι καὶ εἶναι γνώριμα, ὁμοίως δὲ καὶ ἢ δι' ἐπαγωγῆς. ¶ ἀλλὰ [c f] μὴν καὶ εἰ τυγχάνει σύμφυτος οὖσα, θαυμαστὸν πῶς λανθάνομεν ἔχοντες τὴν κρατίστην τῶν ἐπιστημῶν. ἔτι [c g] πῶς τις γνωρίσεται ἐξ ἀνάγκης τίνων ὄντι, καὶ πῶς ἔσται δῆλον; καὶ γὰρ τοῦτ' ἔχει ἀπορίαν. ἀμφισβητήσειε γὰρ ἄν τις, ὥσπερ καὶ περὶ ἐνίας συλλαβάς, οἱ μὲν γὰρ τὸ σμα' ἐξ τ σ' καὶ μ' καὶ α' φασὶν εἶναι. οἱ δέ τινες ἕτερόν φθόγγον φασὶν εἶναι, καὶ οὐδένα τῶν γνωρίμων. ἔτι [c h] δὲ ὧν ὄντι αἴσθησις, ταῦτα πῶς ἄν τις μὴ ἔχων τὴν αἴσθησιν γνοίη; καίτοι ἔδει, εἴγε πάντων ταῦτα στοιχεῖά ὄντι, ἐξ ὧν ὥσπερ αἱ συνθέσεις φωναί εἰσιν ἐκ τῶν οἰκείων στοιχείων.

Text° 50.

Ὅτι [c i] μὲν οὖν τὰς εἰρημένας ἐν τοῖς Φυσικοῖς αἰτίας ζητεῖν ἐοίκασι πάντες, ἐκ [c k] τούτων ἐκτὸς ἀδηλίαν ἔχοιμεν ἂν εἰπεῖν, δῆλον καὶ ἐκ τῶν πρότερον εἰρημένων, ἀλλ' ἀμυδρῶς ταύτας. καὶ [c l] πρότερον μέν πως ἁπάσας πρότερον εἰρηνται, πρότερον δέ πως ἀδαμῶς. ¶ ἀθροιζομένη γὰρ ἔοικεν ἡ [c m] πρώτη φιλοσοφία περὶ πάντων, ἅτε νέα τε καὶ κατ' ἀρχὰς

Text° 51.

& falsum est (nec enim cæcus natus quicquam intelligit de coloribus, quatenus colores sunt, nec surdus eodem modo quicquam de uocibus) non est igitur dicendū, scientiam omniū rerum sensibilium esse nobis naturaliter impressam ex participatione idearum. Quod autem ait [si hæc quidem sunt omnium elementa] sic intelligendum est [si ideæ sunt essentiales causæ omnium rerum sensibilium, ut litteræ sunt causæ earum uocum, quæ pluribus litteris exprimuntur] tametsi hoc sit discriminis, quòd litteræ sunt internæ uocibus, ideæ uerò non item rebus sensibilibus.

Fructus totius disputationis de Causis.

aut [c e] aliquibus efficitur; atque aut per demonstrationem, aut per definitiones. Ea enim, ex quibus definitio constat, antè cognoscuntur, perfecta'que sint necesse est; quod idem accidit in ea discendi ratione, quæ per inductionem habetur. ¶ Atqui [c f] si nobis est insita, mirum sanè est, quo pacto nos lateat, optima scientiarum nos præditos esse. Præterea, [c g] quonam pacto quis cognoscat ea, ex quibus res constat, & qua ratione id patebit? Neque enim hoc dubitatione caret. Dubitabit enim fortasse aliquis de hac re, quemadmodum & de quibusdam syllabis. Namque alij, Sma, syllabam ex S, & m, & a, constare dicunt; alij verò quidam, alium sonum esse inquiunt, nullum'que ex ijs, qui noti sunt. Præterea, [c h] quomodo quis sensum non habens, ea, quorum est sensus, cognoscat? Atqui oportebat, si hæc quidem elementa sunt omnium, ex quibus velut compositæ voces ex proprijs elementis existunt.

Lib. 2. cap. 3. & 7.

Text° 50. *Quòd [c i] igitur omnes quærere videantur causas eas, quas in Physicis exposuimus, quòdque [c k] præter eas, nullam aliam dicere habeamus, uel ex ijs, quæ antè dicta sunt, perspicuum est, nisi quòd illi obscurè eas tetigerunt. Ac [c l] priùs quidem omnes quodāmodo traditæ erant; quodammodo autem, nulla.*

Text° 51. *Prima [c m] enim Philosophia, ut noua adhuc, & parum à suo*

[c i] Quòd igitur omnes] Ex ijs, quæ fusè dixit in referendis, & examinandis aliorum Philosophorum sentētijs, eum fructum colligit Arist. ut maiorem habeat fidem ijs, quæ in Phys. de generibus causarum docuit, nec iam necesse sit in hoc opere, quo summę rerū causę quęruntur, aliud genus causę inuestigare. Patet enim ex dictis, neminē Philosophorū aliud genus causæ quæsiuisse, aut tradidisse. Quin etiam ne illa quidem quatuor ab ipso i Phy. explicata satis apertè ab alijs tradita fuisse.

Plurimi Aristot. facere Philosophorum omnium consensum.

[c k] Quòdque præter] Vide quàm magnū habeat pondus apud Aristotelem argumentum, quod ex opinione omnium Philosophorum ducitur. tantum enim ualet, ut hac sola ratione colligat non posse se aliud causæ genus adiungere.

[c l] Ac priùs quidem] Non singuli Philosophi, sed omnes simul omnia causarum genera quodammodo tradiderunt; quodammodo autem, nullum. Obscurè enim omnia ab illis tradita sunt; apertè autem & perspicuè, nullū. Quanquàm uerbum [priùs] ad tempora eorum, qui Platonem præcesserunt, uidetur referendum, non item ad ætatem Platonis: quod licet colligere ex uerbis proximè sequentibus. neque enim uerisimile est, Aristotelem comprehendere uoluisse Philosophiam Platonis, nomine inchoatæ, ac balbutientis Philosophiæ. Itaque sensus est [Atque ante hanc quidem ætatem &c.] Pro uerbo autem οὐδαμῶς quod est, Nequaquam, siue, Nulla ex parte, Nullaúe ratione; propterea diximus, Nulla, relato hoc uerbo ad causam, quia sensus hoc pacto, planiùs, ac meliùs explicatur.

[c m] Prima enim Philosophia] Hoc est, uetus, seu potiùs, Veterum, ac recèns nata. Vtitur autem egregia translatione à pueris, qui quod fari gestiunt, planè, & apertè exprimere non possunt.

χὰς οὖσα, ἢ τὸ ᾧ ἐστὶν. ἐπεὶ [cn] καὶ Ἐμπεδοκλῆς ὁτιοῦν τῷ λόγῳ φησὶν εἶναι, τοῦτο [co] δέ ἐστι τὸ τί ἦν εἶναι, καὶ ἡ οὐσία τοῦ πράγματος. ἀλλὰ μὴν καὶ ὁμοίως ἀναγκαῖον καὶ [cp] σάρκα, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον εἶναι τὸν λόγον, ἢ μηδὲ ἕν. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ σάρξ, καὶ ὁτιοῦν ὄστι, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον, καὶ οὐ διὰ τὴν ὕλην, ἣν ὑπέλαβε λέγειν πῦρ, καὶ γῆν, καὶ ὕδωρ, & ἀέρα. ἀλλὰ [cq] καὶ ταῦτα, ἄλλου μὲν λέγοντος, συνέφησεν ἂν ἐξ ἀνάγκης, σαφῶς δὲ οὐκ εἴρηκε. πρὸ [cr] μὲν οὖν τῶν τοιούτων δεδήλωται καὶ πρότερον. ὅσα [cs] δὲ πρὸς τὴν αὐτὴν τούτων διαπορήσειν ἄν τις, ἐπανέλθωμεν πάλιν. τάχα γὰρ ἂν ἐξ αὐτῶν διαπορήσαιμέν τι πρὸς τὰς ὕστερον διαπορίας.

* Aliàs σαρκὸς.

cn Namque & Empedocles] Hoc uno exemplo formæ substantialis, quam Empedocles obscurè tetigit, seu potiùs innuit, docet Aristot. nonnunquam Veteres attigisse ea, quæ quærebant: sed quia, quæ utcumque inuenerant, nondum perfectè intelligebant, ideircò illa non satis explicasse. Itaque cùm Empedocles dixit, os ratione esse, id est, ratione constare, siue à ratione habere esse proprium, & peculiare, non ab elementis, docet Aristoteles, illum tradere uoluisse formam substantialem ossis, quæ elementis adiuncta, essentiam ossis constituit. Rectè enim significatur forma misti, nomine rationis, non modò quia ex forma sumitur propria, & peculiaris ratio rei naturalis, non ex materia, quæ communis est diuersis specie rebus; sed etiã, quia forma misti indiget rata quadã ratione, proportioneúe elementorũ, sine qua neque introducitur in materiam, neque in ea conseruatur.

co Hoc autẽ quiditas] Non refertur uerbum, Hoc, ad os, sed ad rationem, quam Arist. substantiuè significat uoce neutrius generis; quemadmodum post pauca uerba, cùm ait [propter hoc enim &c.] Dicitur autem ratio, siue forma substantialis, quiditas & substantia rei, non quia sit tota rei essentia, sed quia per formam habet res propriam, & peculiarem essentiam, quiditatemúe.

cp Et carnem, &c.] Omnes interpretes habent [Carnis] pro [carnem] & pro [unumquodque cæterorum] alij dicunt [& uniuscuiusque cæterorum] alij [cæterorumque singulorum] ut tota sententia ita concludatur [Atqui eodem modo necesse est, & carnis, & cuiusque cæterorum rationem esse, aut nullius] ut Argyropylus & Perionius conuertunt. Duabus autem causis adduci potuerunt, ut ita interpretarentur. Vna, quia quidam codices, pro, σάρκα, quod est [carnem] habent σαρκὸς, id est, carnis: quæ lectio si uera est, non dubium, quin Aristot. scripserit ἑκάστου, uel ἑκάστων, id est, cuiusque, uel singulorum, non ἕκαστον, siue unumquodque, quod nos habemus. Altera, quia durum uidetur admodũm dicere, os esse rationem, siue formam, cùm sit compositum ex materia & forma. Sed primùm, si error est in uerbis iam dictis, sit etiã necesse est in particula μηδὲ ἕν, quæ debuit esse μηδενὸς, id est, nullius; multosque errores simul suspicabimur in paucissimis uerbis, in quibus tamen nulla est dissensio apud Græcos, nisi quòd attinet ad uerbum σάρκα, ut diximus. Deinde si contextus corrigendus esset, potiùs substituerem τῷ λόγῳ, quod est [ratione] pro τὸν λόγον, quod diximus [rationem] est enim perparua mutatio, & restitutio uerbi, quod facillimè peruerti potuit: idque omninò poscere uidebuntur uerba præcedentia, cùm Aristot. scribit, Empedoclem dixisse, os [τῷ λόγῳ εἶναι] non τὸν λόγον εἶναι. Postremò, non est inusitatum apud Aristotelem, nec proinde durum, ut res naturales dicantur esse suæ formæ, quemadmodum ante pauciſſima uerba dictum erat, rationem, siue formam esse quiditatem, & substantiam rei, quod non minùs durum uideri debuit.

Ac

Sub fin. capitis.

Ac ne dubitationi locus ullus sit reliquus, afferam id, quod Aristoteles de re ipsa scribit 1. lib. de Partibus animalium cap. 1. cùm refert opinionem Empedoclis de forma substantiali. [Empedocles uerò (inquit) in eam interdum incidit ductus ab ipsa ueritate, & substantiam, atque naturam rationem esse fateri compellitur; ueluti cùm os quid sit, tradit; quippe quod non ait, unum aliquod elementorum esse, neque duo, aut tria, neque uerò omnia, sed rationem mistionis eorum. Igitur & carnem, & cæteras huiusmodi partes hunc eundem in modũ esse apertum est] Quo loco planè ait, carnem esse τὸν λόγον siue rationem; eodemque modo reliquas partes animaliũ; ut nemini mirum uideri debeat, si hoc loco eâdem phrasi utatur; præsertim cùm unaquæque res id meritò appellari possit, quod in ipsa est optimum; quod idem de homine docet plerisque locis. Ita patet rectè habere cõtextum, neque quicquam mutandum esse.

à suo ortu, initijs que progressa, omnia uidetur balbutire. Namque [cn] *& Empedocles ait, os ratione esse; hoc* [co] *autem quiditas est, & substantia rei. Atqui eodem modo necesse est, &* [cp] *carnem, & unumquodque cæterorum rationem esse, aut nihil. Propter hoc enim & caro est, & os, & cæterorum quodque, non autem propter materiam, quam ille ignem, terram, aquam, & aërem esse ait. Verùm* [cq] *hæc quoque ille, alio differente, necessariò concessisset, tametsi apertè non dixit. Atque* [cr] *his similia superiùs etiam declarata sunt. Sed* [cs] *iam ad ea, quæ de his ipsis dubitari possunt, reuertamur. ex ijs enim fortasse ad ea, quæ postea disputabuntur, aliqua nobis facultas suppetet.*

Vt lib. 9. Ethic. c. 4. & 8. & lib. 10. c. 7. & 8.

cq Verùm hæc] Hoc est, necessariò respondisset Empedocles, cæteras etiam res habere proprias formas, si ab aliquo rogaretur more Socratico, num par ratio esset in cæteris, atque in osse? annuisset enim proculdubio.

cr Atque his similia] Ait Aristoteles, se superiùs etiam περὶ τοιούτων, hoc est [de talibus] seu potiùs, talia quædam declarasse; quia simile quid dixit de Anaxagora, cùm eius sententiam de natura materiæ explicaret, eamque ad uerum sensum reduci posse, doceret.

Hoc cap. tex. 16. & 17.

Cur autem in referendis Philosophorum opinionibus non meminerit huius sententiæ Empedoclis, neque item Democriti, quem eodem loco de partibus animal. primum auctorem eius facit; non alia causa uidetur esse, nisi quia obscurè admodum id docuerunt, atque adeò obscuriùs significarunt, quàm Anaxagoras adumbrauit materiam primam nomine Chaos, ac fortasse non ita senserunt, ut ipse eorum uerba interpretatur: quod & si in utroque ambiguum est, magis tamen dubium est in Democrito.

Vide etiam 2. Phy. cap. 2. tex. 22.

cs Sed iam ad ea] Has dubitationes de causis, ac principijs rerum, proponet Aristoteles lib. tertio, præmissa tamen libello sequenti tractatione quadam de inuestigatione ueritatis. Quas difficultates ea ratione se rursus à principio allaturum esse ait, quia quæ hactenus ex Philosophorum placitis & contra eorum sententias proposita sunt, magnam partem eorum continent, quę in quæstionibus libri tertij afferentur.

Transitio ad ea, quæ dicenda sunt lib. 3.

QVOT

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVOT SINT CAVSARVM GENERA,
QVAESTIO I.

Genera causarum partim videri plura, partim pauciora, quàm quæ ab Aristot. traduntur. SECTIO PRIMA.

Ordo in causarum tractatione tenendus.

QVoniam Aristoteles in hoc opere duas potissimùm instituit causarum tractationes; vnam hoc loco, in qua de causarum inuentione disserit; alteram libro quinto, in qua naturam cuiusque generis earum explicat: nos quoque id obseruabimus, vt hoc loco ea tractemus tantùm, quæ inuentionem earum attingunt, dilata in librum quintum explicatione rationis causandi omnium. Ac primùm, non desunt argumenta,

Quòd plura sint causarum genera, quàm quatuor.

quibus causarum genera videantur plura, quàm quæ ab Aristot. tradita sunt.

1 Primum est, quia principium, & causa mutuò reciprocantur, vt Aristot. ait lib. 4. huius operis cap. secundo. Principiorum autem non quatuor tantùm, sed quinque sunt genera, vt idem ipse docet initio libri quinti; quò fit, vt quinque etiam causarum genera constitui debeant. Text. 3. Cap. 1.

2 Secundum, quia instrumenta habent veram, & propriam rationem causæ, cùm ab eis verè ac per se pendeant effecta, veluti literæ à calamo. Cùm igitur illa nec sint materia rerum, quæ fiunt, nec forma, nec verò fines, vt apertum est; nec denique efficientes causæ, cùm causa efficiens sit ea, à qua actio primùm oritur; reliquum est, vt aliud genus causæ censeri debeant.

3 Tertium, Quia causa exemplaris aliud causæ genus videtur esse, & planè diuersum ab omnibus quatuor traditis ab Arist. Quòd enim non sit causa materialis, luce clarius est. Quòd autem nec vlla ex ceteris tribus, ex eo ostenditur, quia forma dat esse per se ipsam, hoc est, per veram, & realem informationem, alioquin efficiens, & finis essent causæ formales, cùm extrinsecus, suoque modo conferant esse: efficiens verò est principium vnde motus, & omnis omnino actio profluit. Deniq; finis est id, cuius gratia aliquid fit; constat autem nec exemplar informare materiam per se ipsum, reali'ue coniunctione, nec ab eo motum profluere (præsertim cùm sæpe sit res conficta, & minimè existens in rerum natura, veluti perfectus Orator, quem sibi Oratores imitandum proponũt) nec denique gratia illius aliquid fieri, imò vero exemplar assumi gratia eius operis perficiẽdi, quod in finem dirigimus: est igitur exemplar quintum genus causæ longè diuersum à quatuor vulgatis. Idque Platonem sensisse asserit Seneca Philosophus. Epist. 77.

Quòd pauciora sint, aut prorsus nullum.

Non desunt quoque rationes, quibus forsitan quis sibi persuadeat, aut nullum

nullum ex vulgatis quatuor causarum generibus, aut certè pauciora in veris causis esse numeranda. Primùm, Quia cùm materia nullum ex se actum habeat; omnis autem effectus sit actuale quiddam, hoc est perfectionem aliquam ex se habeat; videtur fieri nullo modo posse, vt effectus ab ea per se pendeat. Forma item, quæ definitur esse id, quod dat esse rei, nulli rei videtur illud dare posse. Non materiæ, quæ iam erat, cùm forma introduceretur; non compositio, cùm potiùs ab ipso accipiat esse, vt ab eo, quod primò fit, ac proinde primò est. Ita colligitur ne formam quidem causam esse. Iam si efficiens vera causa esset, demonstrarentur per eam proprietates effectorum; quod tamen non fit, vt patet in demonstrationibus proprietatum hominis, & aliarum rerum: & meritò quidem, cùm proprietates rerum non profluant ab agentibus, sed à naturis suorum subiectorum. Denique cùm id, quod in rerum natura non est, vera causa esse non possit; finisque cùm res fit, nondum sit, nisi secundum quid, videlicet in mente duntaxat; efficitur, vt finis non sit dicendus vera causa rei, quæ verè, & simpliciter accipit esse, præsertim cùm omnis causa sit principium, finis autem principio opponatur, vt ipse quoque Arist. fatetur lib. 3. cap. 2. Ita effici videtur vt nihil eorum, quæ creduntur esse causæ, in causarum numerum referri debeat. 1

Text. 3.

Secundo, Quia, si propriè loquendum est, id solum dicendũ est causa, propter quod res, siue effectus est; solus autem finis est id, propter quod res est. Nec enim dicimus rem esse propter materiam, sed ex materia; nec propter formã, sed per formam; nec verò propter efficiens, sed ab efficiente. Accedit, quòd cùm quærimus, propter quid res sit, aut fiat, eum solum iudicamus nobis satisfacere, qui finem pro causa reddit. Atq; hanc fuisse Socratis sententiam apud Platonem non dubium videtur fore ei, qui Phædonem legerit, quo loco ille disertis verbis ait, solum finem causam esse; cetera verò, quæ videntur causæ, non causas esse, sed ea, sine quibus causa non est causa, hoc est, sine quibus effectus non fit; eosq;, qui cetera causas vocant, magnæ inertiæ arguit illa eadem ratione, quòd propter quid ad solum finem accommodetur, vt suprà diximus. 2

Sect. 2.

Cap. 4.

Tertio, Quia alia ex parte, si quis ad effectum attendat, solum efficiens causam esse fatebitur. Causa enim & effectus correlatiua sunt; effectus autem à solo efficiente dicitur, vt est apertissimum, Atq; hanc fuisse Stoicorum opinionẽ ex Laërtio in vita Zenonis Cittici eius sectę auctoris, & ex Seneca in epistola antè citata perspicuum est. Nam cùm illi duo tantùm principia posuissent, materiam, & efficiens; solum efficiens causam esse dicebant; cętera verò, si quæ causæ speciem habere viderentur, non causas appellabant, sed ea, sine quibus effecta non fierent. Proinde Seneca eiusdem sectæ alumnus sic contra Aristotelem, & Platonem argumentatur; Eam, quæ ab eis ponitur, causarum turbam, aut nimium multa, aut nimium pauca comprehendere. Etenim si causas vocant ea, sine quibus rei effici non potest; debuisse quoque numerare in causis, verè 3

Lib. 7.

Senecæ contra Aristotelẽ & Platonem argumentum.

locum, tempus, & motum, sine quibus res nulla fit. Sin autem id, quod verè causa est, & à quo pendent omnia, quæ concurrunt ad effectum ex materia conficiendum, vnam tantùm efficientem ponendã fuisse. Nam & formam ab efficiente conferri, & finem nihil esse aliud, quàm ipsum propositum agentis; denique exemplar esse quoddam instrumentum, quo agens vtitur, quemadmodum, & lima, aut scalpro. Quam eandem sententiam videtur sequi Cicero in Topicis ad Trebatium, cum tractat locum efficientium. Nam etsi duo causarum genera constituit; alterum tamen vocat earum, sine quibus res non fit (in quibus numerat materiam, tempus, locum & similia) alterum verò efficientium. Quin etiam Socrates apud Platonem in eo dialogo, qui de Pulchro, vel Hippias maior inscribitur, persuadet Hippiæ, causam, & efficiens idem esse.

4 Quartò, quia si causa est prior effectu, & à qua ipse effectus pendet, superioraque duo argumenta ratione aliqua dissoluãtur, vt plura causarum genera, quàm vnum esse fateamur; tria tantùm videbũtur cũstituenda; finis, efficiens, & materia. Hæc enim sola præcedunt effectum, effectusque ipse ab his duntaxat pendet. Nam forma est illud ipsum, quod incipit esse, ac proinde est idem, quod effectus ipse. Nihil enim noui producitur in materia, nisi forma, nec quicquam producitur naturaliter, nisi suppositа materia: vnde & Aristoteles quasi ab ipsa veritate coactus non semel videtur docere, formam esse totam rei quiditatem. Quòd si forma est tota quiditas rei, quo pacto causa illius fuerit, nisi quis absurdissime concedat, idem esse causam sui? Nec verò dubium esse debet de fine, num præcedat effectum. Semper enim finis effectum præcedit, si non ille cuius obtinendi gratia efficiens agit, certè ille, in cuius gratiam agit. præcedit enim non proposito solo, & intentione agentis, sed uera & reali existentia, cùm semper agens in gratiam sui agat, aut in gratiam superioris agentis; quò pacto peruersi homines propter se tantùm, vt propter finem vltimum, probi autem propter Deum operantur. Atque in hac sententia videntur fuisse veteres Naturales, qui solùm principium, ac causam materialem creduntur posuisse: neque enim videntur negasse efficientem, aut finalem, propter quàm agens agit, præsertim cùm perspicuè motum cognouerint, quo planè videbant res à rebus moueri, nec id temerè, sed alicuius boni gratia. Quin etiam eorum nonnulli summã causam efficientem esse dixerũt, aut vnam vt Anaxagoras Mentem; aut plures, vt Empedocles concordiam, & discordiam, quanquam plus operæ in causa materiali ponebant, quòd præcipuè causas internas, & substantiales rerum quærerent.

Ad solum Metaphysicum spectare tractationem de causis. SECT. II.

IN hac quæstione illud primùm occurrit discutiendum, sitne proprium Primi Philosophi de causis agere. Nec enim id videtur asserendum. 1

Primùm, quia omnes artifices, qui ex causis rem demonstrant, de causis agant necesse est, ne ignorent quæ ad demonstrandum assumunt. Argumentum primum pro parte negatiua.

Deinde, quia Dialecticus docere non potest, quo pacto ex causis res demonstranda sit, nisi causas distinctè, & accuratè cognoscat; alioqui haud rectè examinabit omnia demonstrationum genera. 2

Postremò, quia agere de causis potiùs videtur esse proprium munus Philosophi naturalis: ipse enim solus inuenit materiam ex mutatione, in qua totus versatur; ipse ex operatione inuestigauit formam, quæ est mutationis terminus, ac proinde reperit finem; ipse notauit efficientem causam, quæ a fine mouetur, quòd animaduerteret materiam à se ipsa mutari non posse. Nec verò quamlibet efficientem inuenit, sed primam etiam, quæ omnis materiæ expers est, quam vocauit primum motorem; Atq; hæc omnia præstare potuit habitu physico, præsertim cùm ex inuentione primi motoris, aliarumq; substantiarũ materiæ expertium viã Primæ Philosophiæ aperuerit. Accedit, quòd omnis causa in sua ratione includit motum, mutationem'ue, aut certè actionẽ, quæ sola ratione à motu distinguitur, quemadmodum & passio. Nam de materia nihil videtur dubij, ac proinde nec de forma, cuius natura per materiam declaratur. Efficiens verò definitur esse id, vnde motus oritur; &, principium mutationis in alio, vt aliud est, quod patebit lib. 5. Finis denique est id, cuius gratia cætera fiunt. Quo fit, vt cùm solus Physicus in motu, mutationeque versetur, ad eum solum pertineat tractatio de causis. Præterea, cùm Metaphysica non agat de reb. quę materiam includunt, neque item de formis, quæ dant esse rebus, sed de formis per se subsistentibus, quæ non sunt causę formales rerum, sed efficientes, & finales; res autem Physico subiectę omnia causarum genera sibi vendicent; cur non potiùs ad Physicum, quàm ad Metaphysicum causarum tractatio pertinebit? Denique vel ex eo id perspicuum videtur, quòd Arist. lib. 5. in quo accuratiùs de causis agit, nihil aliud scribit, quàm quod tradiderat in Physicis, translato inde de verbo penè ad verbum integro capite. 3. lib. 2. in quo de causis egerat; vt non ex officio primi Philosophi ea scripsisse, sed à Physico mutuatus fuisse videri possit. 3 Solum Physicum videri inuenisse omnia causarum genera.

cap. 2. à ter. 2. à ter. 29.

Dicendum est tamen, proprium re uera esse Metaphysici, de causis, vt causæ sunt, agere, neque id ad alium artificẽ spectare. Primùm, quia causa, & effectus sunt primæ, & adæquatæ differentiæ entis; de primis autem eiusmodi differentijs non dubium est, quin solus Metaphysicus agere possit. transcendit enim hoc genus diuisionum entis subiecta omnia cæ- Conclusio affirmatiua. Ex primis differentijs entis.

Ex ipsa ratione causæ.

A minori.

terarum scientiarum. Deinde, quia causa, vt causa est, non includit in sua ratione vllam materiam, siue sensibilem, quæ cernitur in rebus naturalibus, siue intelligibilem, quæ in Mathematicis, vt paulò pòst patebit. Postremò, quia si qua esset causa, quæ à primo Philosopho tractari non posset, maximè esset materia; at materiam à Metaphysico cognoscendam esse necessariò, vel ex eo patet, quia alioqui non posset ille subiectum naturali Philosopho tradere, eiusque regionem, vt sic dicam, ab aliarum regionibus distinguere, quod tamen, vt primus artifex facere debet; nec item cognosceret potentiam passiuam, vt passiua est, cùm potentia sit analogum quippiam, cuius primum, potissimumque significatum, & quod cęteræ passiuæ potentiæ participant, est pura potentia, siue (quod idem est) materia prima; quæ omnia ostendimus ad cap. 2.

Explicatur conclusio.

huius libri. Dixi [de causis, vt causæ sunt] quia de causis, vt sunt coniunctæ cum motu, aut sub alia speciali ratione pertinente ad subiectum alicuius particularis scientiæ, non dubium est, quin eadem ipsa particularis scientia agere possit, ac debeat. Atque hæc est communis Philosophorum sententia. Tametsi propter quædam argumenta, quibus oppositum suadebatur, non desint, qui à tractatione primi Philosophi parum considerate reijciant materiam primam, vt est prima materia, nõ autem, vt est pura potentia, quasi aliud sit pura potentia, aliud materia prima: alij verò non minùs hallucinentur credentes tractationem de causis, vt causę sunt, simpliciter quidem ad Physicum spectare, ad Metaphysicum verò quodammodo. Q. 1. sect. 2.

Quo pacto particulares artifices de causis agant.

Ad Primum igitur argumentum pro parte opposita adductum dicendum est, artifices, qui ex causis demonstrant, de ijs tantùm causis agere, quæ pertinent ad ea rerum genera, in quibus peculiari ratione versantur, non de causis in commune.

Quo pacto Dialecticus.

Ad secundum dicendum, agere quidem Dialecticum de causis in commune, deque omnibus causarum generibus; uerùm eas non ab illo tractari quatenus causæ sunt essendi, sed quatenus ad demonstrandum idoneę; neq; item earum genera à Dialectico constitui, sed à primo Philosopho constituta accipi, & in Dialectica arte supponi: atque hac cognitione mutuò accepta examinari à Dialectico demonstrationes; tametsi ad eam rem non satis est cognitio causarum, vt causæ sunt, nisi etiã à particularib. artificib. particularium causarum cognitionem petat.

Quo pacto Physicus.

Ad tertium dicendum est, cõsiderare quidem Physicum omnia causarum genera, eaq; omnia habitu Physico, & inuenire, & tractare potuisse, cùm res Physicæ omnia causarũ genera sibi vendicent: non tamen ad eũ pertinere de ijs causis sine consideratione motus agere; cùm interim hoc pacto causæ explicari debeant ab eo artifice, qui de causis, vt causæ sunt, tractationem instituit, vna excepta materia, quæ Physico, & Metaphysico communis est. Quapropter falsum est, quod additur, omnes causas includere in sua ratione mutationem, Aristotelem'ue ita existimasse. Dantur

De his lib. 12.

tur enim causæ rerum materiæ expertiũ, ad quarum rationem nulla mutatio pertinet. Quanquam verò Arist. vix vnquam, nisi per motum, & mutationem causas explicat, quòd maxima ex parte loquatur de causis rerum naturalium, quæ nobis sunt familiares; ex ijs tamen definitionibus eliciendas vult, & abstrahendas eas, quę mutationem non includũt. Quod facillimũ est, substituto nomine actionis in locum motus, & mutationis, sumptaque actione in commune, prout omnes operationes complectitur. Iam illud, quòd res Physicę plures causas sibi vendicant, quàm Metaphysicæ, nihil est ad rem. Metaphysicus enim cùm sit primus artifex, & cõmunis omnium scientiarum, vt ita dicam, Architectus; non tantùm de causis rerum materię expertium, sed omnium omnino rerũ, quoad eius dignitas, & officiũ permittit, agere debet. Denique parum refert, quòd Arist. ex Physicis ad uerbum desumpserit caput iliud libri quinti, in quo de causis agit. Id enim duabus de causis videtur fecisse. vna, quia nondũ planè, & perspicuè à rebus naturalibus ad diuinas transitum fecerat; hoc enim differebat in librum duodecimum: altera, quia nullo penè negotio ex cognitione causarum, quæ cum motu coniunctæ sunt, cognitio causarum in commune colligi potest, vt dictum est.

Cur Aristoteles sõleat causas per motum definire.

Cur ea, quæ in Physicis de causis dixerat, ad uerbum penè, in hoc opere repetat.

Quid sit causa, & qua ratione spectetur, cùm Philosophi agunt de causis, vt causæ sunt. SECTIO TERTIA.

Vt uidere liceat in enarrationibus tertii cap. 2. lib. Phy. & secundi capitis lib. 5. huius operis.

PROXIMVM est, vt disquiramus, quid sit causa, si tamẽ facilè id explicari potest, cùm causæ nomen sit analogum, vt Philosophis placet, nec vna omnino ratione definiri queat. Et quidem quid causa sit, nec ab Arist. vsquam, nec ab alio Græcorum (quod sciam) in commune expositum est. Circumferri autem solet ex libro de causis hæc causæ definitio. Causa est id, ad quod aliud sequitur. Vel, vt alij referunt, Id, ad cuius esse aliud sequitur. Quanquam verò vtraque definitio idem valet, neutra tamẽ in libro citato legitur, aut satis videtur rem declarare. Siue enim verbo [sequitur] intelligatur necessaria consecutio, vt vox ipsa sonat, siue necessaria connexio rerum; effectis etiam conueniet definitio, atque eò veriùs, quòd ex quolibet effectu, absque adiectione vlla sequantur causæ omnes, à quibus ille pendet, nec tamen ex qualibet causa sequatur effectus, nisi adiunctis cæteris causis, & applicatis, ac remotis ijs, quæ impedire possunt. Accedit, quòd effectus causæ finalis, qui est actio, aut medium ad finem destinatum, non sequitur esse reale finis, quod simpliciter verbo, essendi, intelligitur, sed esse conceptum, siue intentionale, vt vocant, quod est esse secundum quid. Si tamen in verbo [sequitur] intelligamus naturalẽ dependentiã, & esse sumatur, vt commune est esse reali, & intentionali, rectè habebit definitio. Quidquid enim tale est, vt ab eius esse, siue reali, siue intentionali aliquid aliud suapte

Nomen causę, analogum.

Causa quid.

natura pẽdeat, causa illius est; etiã si eo posito nõ cõtinuò illud sequatur, sed positis cęteris omnibus, à quibus pendet, & sublatis impedimentis.

Causa quid?

Licet igitur causam hunc in modum clariùs describere. Causa est id, à quo aliquid per se pendet. Cùm dicitur [à quo aliquid pendet] satis declaratur, aliud esse causam, aliud effectum. Id enim, quod ab aliquo pendet, necesse est vt sit diuersæ numero essentiæ ab eo, à quo pendet; quo pacto nulla res ad se ipsam affecta esse potest. Hinc fit, vt nec Pater in diuinis sit causa Filij, nec Pater, & Filius causæ Spiritus sancti, quia omniũ diuinarum personarum vna, & eadem est numero essentia. Vnde intelliges, cùm D. Augustinus in lib. 83. quęst. scribit, Deum suæ sempiternę sapientiæ causam esse sempiternã, nomen causæ pro principio more Græcorum vsurpari. Addita est particula, per se, vt reijciantur causę per accidens, cuius generis est priuatio, quę non nisi ratione materiæ, cui accidit, potest dici causa rerum naturalium; itemque ea omnia, quæ vocantur causæ sine quibus non, vt locus, & tempus, quia non sunt re vera causæ, sed alia ratione ad rem efficiendam necessaria. Ab his enim etsi aliquo modo effecta pendent, per se tamen, ac directè non pendent. Atque hoc ipsum videntur communiter concipere quicunq; communem causę notionem animo informãt. Est tamen definitio hęc analoga, etiam ratione vltimi verbi. Neque enim res eodem modo pendent à suis causis, sed discrepantibus admodum, ac primò diuersis, & à quibus vna, & eadem omnino ratio dependendi abstrahi non potest.

Explicatur locus Auguſt.

Quæſt. 16.

Priuatio num causa.

Definitionẽ earum analogam esse.

Posset quoque causa describi esse id, propter quod res est, quemadmodum Arist. innuit primo Physicorum cap. 7. cùm numerum causarum colligit. Sed quia verbum [propter quod] seu, quod interrogatiuè dicitur [propter quid] si in tota latitudine suę significationis sumatur, obscurum est; si autem accipiatur, vt primo aspectu sumendum videtur, solam finalem causam designat; mittenda nunc est ea descriptio.

Alia causæ definitio.

Text. 68.

Illud tamen animaduertendũ est, tribus modis posse causam accipi. Vno, pro re, quæ denominatur causa, omnino tamen absolutè accepta, vt pro sole, aut homine. Altero, relatiuè, hoc est, quatenus significat relationem ad effectum; quo pacto est simul natura cum effectu. Tertio, quatenus ab ea pendet effectus; qui modus medius est inter duos traditos: atq; hoc pacto non dubium est, quin causa sit prior effectu. Hæc cùm ita sint, non describitur hoc loco causa primo modo, nec itẽ secundo, sed tertio. Primo enim non comparatur causa cum effectu, vt patet. Secundo cõparatur quidẽ, sed vt simul natura cũ illo, quẽadmodum cętera relatiua cũ suis correlatiuis. At tertio & cõparatur cum effectu, & sumitur, vt est prior natura effectu; quæ est propria causæ cõsideratio, & de qua præcipua est cura apud Philosophos. Ita patet, quid sit causa, & quo pacto apud Philosophos sumatur, cùm de causis agunt. Quæ cõsideratio præcipuum fundamentũ est eius disputationis, quæ à nobis libro quinto de rationibus causandi, siue causalitatibus, vt vocant, instituenda est.

Tribus modis accipitur causa.

Quomodo hic accipiatur.

Quatuor

Quatuor esse causarum genera, non plura, pauciora ue.

SECTIO IIII.

IAM quatuor esse causarum genera, non plura, nec pauciora; nec verò alia, quàm quæ ab Arist. tradutur; his argumentis probari potest.

Ex eo quòd pleraq; effecta indigeant his omnibus causis, & nulla pluribus.

Primùm, quia pleraque effecta indigent his omnibus, & nulla indigent pluribus. Nam quòd omnis effectus indigeat efficiente causa, per se notum est, aut facillimè ex eo probatur, quia nihil potest esse effectus sui; causa verò efficiens, nisi casu, & fortuitò agat, gratia alicuius boni agit. Omnis igitur effectus, qui non temere fit, duabus causis externis per se indiget; efficiente, ac finali. Iam sic; effectus omnis aut fit ex nihilo, aut ex aliquo: si ex nihilo, euenire potest, vt nulla interna causa indigeat; erit enim forsitan res simplex, cuiusmodi sunt substantiæ separatæ, & vt nonnulli volunt corpora cælestia: si ex aliquo, cùm illud non sit tota res, quæ fit (alioqui fieret ex se ipsa) necesse est, vt fiat ex aliquo antè existente, addito alio, quo compleatur, & absoluatur: id autem, quod antè existit, & recipit aliud ad complementum effectus, dicitur materia; id verò, quod illi ad complementum, & absolutionem rei adiungitur, vocatur forma: igitur si fiat ex aliquo, præter duas iam dictas causas externas, duabus quoque internis per se indigebit, materia, & forma. Cùm igitur nullus sit effectus, qui pluribus causis indigeat (quæ enim propositæ sunt effectum omnem absoluunt) ijs autem, quæ non temere ex aliquo fiunt, omnibus his causis opus sit; planè intelligitur, causarum genera nec plura, nec pauciora ponenda esse.

Ex ijs causis, quæ in rebus naturalibus reperiuntur.

Deinde, id ipsum concluditur hac ratione. Quò res sunt compositiores, eò pluribus causis indigent (compositis enim rebus necessariæ sunt causæ internæ, quibus simplices non egent) res autem naturales, præsertim quæ gignuntur, & intereunt, sunt omnium maximè compositæ; igitur non plura erunt genera causarum, quàm quæ in illis cernuntur; atqui res naturales, quæ gignuntur, & intereunt, non indigent nisi materia, ex qua fiant; forma, per quam perficiantur; agente, à quo forma inducatur; & fine, quo agens ad agendum alliciatur, seu cuius gratia operetur; non sunt igitur plura causarum genera, quàm quatuor tradita. Atq; hac de causa videtur Arist. non ad alias res, quàm ad naturales attendisse in colligendis omnibus causarum generibus. nouerat enim, ex his quasi compositioribus, & quæ ex pluribus pendent, plures causas, quàm ex cęteris colligi posse.

Cur Arist. ex solis rebus naturalibus causarum genera collegerit.

Idem quoque licet ostendere ex definitionibus materiæ, formæ, efficientis, & finis; adhibitis argumentis ijs, quibus Arist. ad eandem conclusionem probandam vtitur. Quòd enim hæc quatuor sint verè, ac propriè causę, ex descriptione causæ, expẽsis singularum definitionibus perspicuum erit. Materia enim definitur esse primum subiectum, ex quo aliquid

Ex definitionibus singulorum geneꝛum.

Materia quid

Universidad de Deusto
Biblioteca

Forma.

Efficiens.

quid ita fit, ut non per accidens insit, quod habes 1. Phys. cap. 9. Si ergo materia, non per accidens concurrit ad effectum, luce clarius est, effectū pendere per se à materia, atque ideo materiam esse ueram eius causam. Forma deinde, eodem authore 5. lib. huius operis c. 2. & 2. Phy. c. 3. atq; alijs pleriſq; locis, definitur esse ratio quiditatis, hoc est id, à quo primo res habet speciem, & quiditatem, & ab alijs distinctionem. Quis autem non uideat pendere per se rē ab eo, à quo primo habet speciē, & distinctionem? Efficiens porrò eisdem locis definitur esse id, unde est primum mutationis principium, seu, ut generaliùs loquamur, actionis; hoc est, id, à quo primo actio oritur. Si igitur ab agente primùm oritur actio; non dubium est, quin ab eo per se pendeat effectus. sublata enim prima actionis origine, ne intelligi quidem potest, quomodo aliquid fiat per se. Denique finis passim dicitur id esse, cuius gratia aliquid fit. Si ergo id, quod fit, non temerè fiat; constat, illud per se pendere à fine. nihil enim est aliud non temerè fieri, quàm fieri alicuius gratia. Ita patet, materiam, formam, efficiens, & finem uerè, ac propriè causas esse.

tex. 82.

5. Metaph. tex. 2. & 2. Phy. tex. 28.

Vt 2. Phys. c. 3. tex. 29. & 2. de Anima c. 4. à tex. 35. & 1. lib. Metaph. c. 3. & lib. 5. cap. 2. tex. 2.

Duæ Aristotelis rationes.

Quòd autem causarum genera non sint plura, duobus argumentis probat Arist. Vno in physicis lib. secundo cap. 7. altero, extremis penè uerbis huius libri. Priori loco, Quia ea sola quæruntur, cùm quæstio Propter quid proponitur. Aut enim quæritur materia, vt si quis petat, propter quid mista dissoluantur. is enim satisfacit, qui respondet, Quia constant quatuor elementis, quę sunt mistorum materia. Aut quęritur forma, ut si quis roget, propter quid homo sit propensus ad scientiam. is enim aptè reddit causam, qui respondet, Quia est præditus animo rationis participe. Aut quæritur efficiens, ut si quis interroget, propter quid ex aquosis locis eleuentur vapores. eius enim rei causa est uis solis, & astrorum. Aut demum quæritur finis, ut si quis petat, propter quid sol modo ad austrum declinet, modo ad boream. hæc enim uicissitudo ea de causa constituta est, ut temperetur annus ex hyeme, & æstate, uere, & autumno. Cùm igitur quæstio propter quid aliam causam nullam quærat; consequens est, ut hæc tantùm causarum genera ponenda sint.

tex. 68. tex. 50.

Posteriori autem loco, idem ex eo probat Arist. quòd nemo Philosophorum, seu ueterum, seu recentiorum, summo etiam studio in quærendis causis posito, aliud prętereà causæ genus inuenit. Quod argumētum non leuis est momenti in Philosophia, præsertim cùm ea, quæ quæruntur, sunt communia, & quorum cognitio ex reb. passim occurrentibus elici possit, cuiusmodi sunt ipsa causarum genera; etsi pleręque particulares causæ possunt omnibus esse ignotæ, ut est, multorum sententia, causa marini fluxus, & refluxus.

Collectio omnium generū ex singulis.

Potest denique idem causarum numerus colligi ex unoquoque genere earum. Si enim ponamus dari materiam, cùm illa ex sese moueri nequeat, oportebit dari agens aliquod, à quo moueatur, & formā, quæ per motum

motum inducatur, & finem, cuius gratia agens ad agendū inuitetur. Eodem modo si ponamus dari formam, uel etiā solum motum, qui est inchoata forma; planè colligetur & materia, in qua fit forma, & efficiens, à quo illa inducatur, & finis, cuius gratia efficiens alliciatur ad eam inducendam. Quod idem ex cæteris facile est colligere. Hanc autem ratione inuestigandi causas fuisse apud Veteres, ipse Arist. testatur cap. 3. huius libri, quo loco scribit, illos ex inuentione materiæ progressos fuisse ad inuestigationem efficientis. Atque hæc satis erunt, ad causarum numerum colligendum. Nec ullus est grauium Philosophorum, si rectè eorum sententiæ expendantur, qui plura causarum genera esse credat, ut ex solutione argumentorum patebit.

Solutio argumentorum, quib. ostendi uidebatur; plura esse causarum genera, quàm quatuor. SECT. V.

Conferuntur inter se principiū, & causa.

tex. 3.

AD primū igitur eorū, quibus plura causarū genera ostendi uidebātur, dicendū est, latiùs patere principiū, quàm causam. Priuatio enim numeratur in principijs rerū naturalium, nec tamen est earum causa. De qua re initio libri quinti. Quod autem Aristoteles lib. 4. cap. 2 ait, principium, & causam reciprocari inter sese, de causa nō propriè tantùm, sed cōmuniter etiā dicta, ut sæpe uulgò accipi solet, intelligendum est; quo etiam pacto loquitur de causa lib. 12. cap. 2. cùm priuationē non solùm principium, sed etiam causam appellat. Quòd si quis solutionem ex eo reprehendat, quòd Aristoteles initio libri quinti, ubi propriè loquitur de principijs, planè dicat tot modis dici causas, quot principia; occurrendū est, necessariò id intelligendum esse negatiuè, quali dicat, non pluribus dici causam, quàm principium; alioqui inepta esset ratio, quæ ijs uerbis concluditur, ut eodem loco patebit.

tex. 12.

tex. 1.

Obiectio.

Dilutio.

Causa quo pacto in diuisione causarū accipiatur.

Ad secundum dicendum, cùm causa diuiditur in quatuor uulgata genera, non accipi nomen causæ in tota latitudine suæ significationis, sed pro causa principali, & quæ digna est, cui effectus tribuatur. Cęteræ enim potiùs concausæ, quàm causæ uidentur dicendæ, etsi eis conueniat tradita causæ definitio. Ita fit, ut mirum non sit, si instrumentis conueniat definitio causę tanquàm ijs, à quibus effectiuè, ac per se pendet effectus, nec tamen eisdem conueniat definitio causæ efficientis ab Arist. tradita, qua solius principalis efficientis natura declaratur. Reuocantur tamen instrumenta ad causam efficientem principalem, quia illi ad agendum subseruiunt.

2. lib. Phys. c. 3. tex. 29.

Ad quod genus causæ reuocentur instrumenta.

Ad tertium dicat fortasse aliquis, Causam exemplarem non esse ueram, & per se causam, sed per accidens; tum quia accidit effectui, ut fiat ad imitationem exemplaris, ut patet in picturis, & sculpturis, quæ aliarum imitatione fiunt, cùm aliàs fieri possint inuentione; tum etiam, quia

Exemplar esse verum causam.

quia in rebus naturalibus non datur causa exemplaris, cùm interim dictum sit à nobis, omnia causarum genera in naturalibus reperiri. Reijcienda tamen prorsus est huiusmodi responsio. Omnis enim effectus, qui fit à causa agente per intellectum, pendet per se ab aliquo exemplari. Nec refert, quòd accidat picturę, sculpturæ, alijsque rebus artefactis, vt sint imitationes aliorum artefactorum. Artefacta enim, quæ opifices extrinsecùs imitantur, non sunt verè, & suapte natura exemplaria, vt rectè probatum est, sed ipse communis, vniuersalisque conceptus rei faciendæ per artem; non tamen quatenus illam repręsentat, sed quatenus subit vicem naturæ communis obiectę, quo pacto est imitabilis ab artifice. in hac enim imitabilitate, vt sic dicam, ratio exẽplaris cõsistit. Possent quoque naturalia ipsa, quatenus cõcipiuntur vt imitabilia ab arte nostra, suo modo dici exemplaria artificialium. Ars enim nostra per se, ac suapte propensione imitatur naturã. Nec dubium est, quin natura eminẽter cõtineat quicquid arte nostra effici potest, cùm & mens nostra, cui rerũ artificialium effectio tribuitur, forma naturalis sit, & nihil arte humana fiat, nisi cùm actiua naturalia, vt dici solet, applicantur passiuis. Non sine causa autem addidimus verbum [nostra] cùm diximus, artem imitari naturam. Nam si de arte diuina sit sermo, potiùs natura imitatur artem. Cùm autem diximus, omnia causarum genera in rebus naturalibus reperiri, non ita id intelleximus, quasi crederemus, omnes causarum species in eo rerum genere spectari, sed tantùm omnia causarum genera, modos'ue causandi generales: fatemur autem, causam exemplarem pertinere ad aliquod ex quatuor uulgaris generibus, ad finalem scilicet, efficientem, formalem, aut materialem; quæ genera omnia reperiũtur in rebus naturalibus. Quanquam cùm naturalia omnia reducantur ad artem diuinam, nihil erit incommodi, si dicamus, dari etiã causas exemplares in naturalibus, seu potiùs naturalium, à quibus causis magis pendent per se res naturales, quàm à naturalibus artificiales. Itaque non est cur negemus, causam exemplarem esse veram, ac per se causam.

De hac re lib. 5. & 7.

Diserimẽ inter nostram artem, & diuinam.

Quo pacto causæ omnes in rebus naturalibus reperiantur.

Exemplarem causam non esse reuocandam ad finalem.

Erunt igitur fortasse qui dicant, causam exemplarem reuocari ad finalẽ, quòd agens per intellectum ad eam respiciens operetur, hoc est, illam agendo nitatur assequi. Verùm id dici non potest. Primùm, quia omnis finis isto modo erit exemplar, veluti externa forma domus, & vsus etiam illius, quod falsum est. Deinde, quia agens per intellectũ nõ nititur actione sua assequi exemplar ipsum, sed assequi similitudinẽ exemplaris. Postremò, quia ratio exemplaris consistit in imitatione passiua, seu imitabilitate; ratio autem finis non item.

Alexãd. lib. 5. com. 3. id uidetur sentire.

Scoti de causa exemplari opinio.

Scot. in primum sentent. d. 2. & 36. existimat causam exemplarem reduci ad efficientem, quem hac in re non pauci sequuntur. Eorum ratio est, quia quod præstat forma naturalis agentibus naturalibus, id præstat forma intellectualis (quam vocamus exemplar, siue ideam) agentibus per intellectum. Vtraq; enim est ratio agendi ipsi agenti, vtraque determinat actionem

d. 2. q. 2. d. 36. q. 1.

actionem ad speciem certi effectus, & utriusque ratione agens assimilat sibi id, quod patitur, atque uniuocum sibi effectum producit, ut Arist. tex. 30. luculenter docet lib. 7. cap. 9. Cùm igitur forma naturalis, ut est in agente, & ad effectum agentis concurrit, reducatur ad causam efficientem naturalem (nec enim est id, quod principaliter efficit, sed ratio efficiendi) sequitur planè exemplar reduci ad causam efficientem per intellectum. tex. 18. Quod idem dicunt Aristotelem innuisse 2. Phys. lib. cap. 3. & 5 huius tex. 2. operis cap. 2. cùm docuit secundum causarum genus esse formam, atq; exemplar. significauit enim, ut inquiunt, id ipsum, quod est forma respectu agentis, esse principium efficiendi respectu effectus agentis; naturale quidem, si sit forma naturalis; intelligibile autem, si sit exemplar.

Stoicorũ de eadem re opinio.

Alia ratione reuocant Stoici exemplar ad causam efficientem. Dicunt enim causam efficientem perinde uti exemplari, atque alio quouis instrumento, ut suprà ex Seneca Stoico retulimus. Itaque censent, exemplar non reuocari ad agens, ut formam agentis, sed ut illius instrumentum. sect. 1.

Impugnatur utraque opinio.

Neutra tamen sententia placet. Credimus enim, exemplar, quatenus exemplar est, non reuocari ad efficientem. Id quod ex his licet ostendere. Primùm, quia exemplar, quatenus exemplar est, non habet quicquam efficientiæ in effectum, sed consistit in quadam imitatione passiua, neque concurrit ad actionem, ut influens, sed ut extrinsecùs quodammodo terminans: forma autem agentis, & instrumenta, quibus efficiens ad agendum utitur, aliquid efficientiæ, & influxus habent in effectum; forma quidem, quia potentiæ, quibus agens ad agendum utitur, ab illa fluunt, & illius uirtute agunt; instrumenta uerò, quia mota mouẽt, actionemq; ipsam agentis exequuntur. Deinde, quia cùm artifex agit respiciens ad exemplar, principium, quo agit, est ars ipsa; instrumenta uerò sunt, quæ ab agente mouentur, & ad agendum applicantur: at exemplar neq; est ars ipsa, sed primarium eius obiectum, quod ab arte supponitur, quemadmodum & finis artis; neq; ab agente mouetur, sed potiùs illud quodãmodo mouet, non tamen, ut appetibile, quo pacto mouet finis, sed ut imitabile, quæ est diuersa mouendi ratio. Postremò, quia Plato, qui primus exemplarem causam uidetur inuenisse, eam uocauit Ideam, Formam, & Speciem; Aristoteles uerò perspicuè illam in genere causæ formalis posuit, ut patet ex locis proximè citatis. Neque ullam uim habet responsio illa, Iccirco exemplaris nomen adiectum fuisse ab Aristotele, ut exponeret, formam, quatenus est in agente, esse exemplar rei, quæ generatur. Eodem enim modo dicere potuisset [Alio modo, forma, atque finis] forma enim, ut est in eo, quod generatur, est finis generantis. quo fit, ut potiùs dicendum sit, Aristotelem, & formam realem nomine formæ, & intelligibilem, siue obiectiuam nomine exemplaris in genere causæ formalis complexum fuisse.

Diserimẽ inter artem, instrumenta, & exemplar.

Quid Plato, & Aristoteles de exemplari existimarint?

Dilutio responsionis.

Ad rationem igitur eorum, qui Scotum sequuntur, ex ijs, quæ dicta sunt, respondendum est, exemplar non esse principium efficiendi, quasi

Soluitur Scotistarũ ratio.

ab eo,ut tale est, influxus oriatur, sed esse id, ad quod agens agendo respicit; nec uerò effectiuè determinare actionem ad speciem, aut assimilare patiens agenti,sed imitatione passiua,siue ut imitabile. Vnde etiã patet,quàm inanis sit Stoicorum ratio. Non enim agens utitur instrumento,nisi illud moueat, eique uim aliquam agendi communicet,aut saltem per illud uim propriam agendi exerceat.

Stoicorum argumentum dissoluitur.

Sunt denique, qui etsi exemplar in causis formalibus numerant; non directò tamen, sed reductitiè ad hoc causæ genus pertinere putent,quèadmodum,& instrumentum ad genus causæ efficientis; id quod duabus potissimùm rationibus sibi persuadent. Vna, quia exemplar non per se ipsum dat esse,sed per formam inductam ab agente: altera,quia non dat esse intrinsecus, sed extrinsecus.

Aliorum sententia.

Crediderim tamen, exẽplar (si tamen nõ per accidẽs,sed per se sit exẽplar) directò potiùs ad genus causæ formalis,quàm reductitiè pertinere. Primùm,quia est una ex causis principalibus, quæ ad effectum concurrunt. Nec enim dat esse ratione alicuius prioris formæ. Quin,si forma informans,siue realis,& exemplaris inter se conferantur,& altera ad alteram reducenda sit tanquam secundaria ad principalem; non dubium est, quin realem ad exemplarem reducere oporteat. Re tamen uera,neutra ad alteram reuocanda est, quia rationes causandi utriusque sunt inter se diuersæ; nisi eo pacto uelis realem formam ad exemplarem reducere,quo inferiora genera causarum reuocantur ad superiora,ut materia ad formam,& forma, atque efficiens ad finem, qui causarum omnium quodammodo est causa. Deinde, quia omnes quotquot Philosophi,ac Theologi de veris ideis loquuntur, asserunt, ideas esse principales formas,& quarum imitatione formæ reales inducantur in materiam;exemplaria uerò,quæ per se,& suapte natura talia sunt, nihil aliud sunt, quàm ueræ ideæ,tametsi non tales,quales Plato existimabat. Postremò,quia ratio quiditatis,quæ est definitio formalis causæ, non modò formam realem,atque informantem,sed etiam intelligibilem,siue exemplarem complectitur. Est enim Idea principalis quædam, ac prototypa ratio essentiæ rei, cuius est idea; forma uerò informans ideo dicitur ratio quiditatis,quia additione sui ad materiam absoluit, ac complet quiditatem rei,& in causa est, ut illa ad certam speciem pertineat. Atque hanc ob rem uidetur Arist. dixisse [forma,atque exemplar] ut duo causarum genera specialia sub formali causa directò comprehenderet. Alioqui instrumenta etiam cum efficiente principali coniungenda erant, quod non fecit.

Vera sententia.

Idẽ D. Tho. 5. Metaph. lect. 2. & Caiet. p. q. 44. ar. 3.

Ideas esse principales formas.

Ratio quiditatis quid?

Nec rationes pro parte opposita quicquam efficiunt. Prior enim falsum illud assumit, exemplar non dare esse per seſe,sed per formam inductam ab agente. Dat enim esse per se ipsum in suo genere,ideſt,ut exemplar. Vnde nascitur, ut etiam det esse per formam inductam ab agente, tanquam per sui participatam similitudinem. Alioqui efficiens non ageret per se, quia agit per instrumenta.

Soluuntur rationes superioris opinionis.

Posterior

Posterior autem nihil concludit, nisi uelis efficientem causam, & finalem non esse principales: quia causant extrinsecus, quod dici nõ possе,uel ex eo patet, quia Deus est finis, efficiens, & exemplar rerum omnium,nec tamen potest esse formalis intrinseca, aut materialis, eo quòd ratio causandi extrinsecus nullam ex genere suo habet imperfectionem adiunctam,à qua tamen causæ internæ exolui non possunt, cùm necessariò sint partes,entis per se,ac proinde incompleta entia.

Quarum earum rationes possint cõuenire Deo?

Ad argumentum igitur principale, cuius soluendi causa hæc omnia præmisimus, dicendum est,nihil illud concludere contra ea, quæ dicta sunt. Si enim nititur ostendere,non esse exemplar causam formalem internam,rectè quidem id probat, sed tamen non probat,non esse formalem. Si uerò contendit, non esse omnino causam formalem,uitiosè sumit definitionem formę internæ ad id concludendum,cùm sumenda esset definitio formæ in commune,quæ externam quoque complecteretur, qualis est, Ratio quiditatis,ut diximus.

Obiectio.

Quòd si quis urgeat, cùm exemplaris causa sit directò,& non reductitiè causa formalis, adhuc effici ex dictis, quinque esse causarum genera, finalem, efficientem,exemplarem, formalem internam, & materialem; Occurrendum est, si genera causarum sumantur in commune, non esse nisi quatuor, cùm exẽplaris,& formalis interna, sub formali contineantur. Si uerò sumantur in specie,non mirum esse, si plures tradi possint. Nam & finis diuiditur in finem cuius,& cui, tanquam in diuersas species finium. Et causa efficiens in efficientem ex aliquo,& ex nihilo, ut in diuersas efficientium species. Eodem modo ait Arist. in Topicis, quatuor esse prędicata dialectica, quæ tamen si in specie sumantur, plura esse inuenientur. Vnde colliges nihil dissidij esse hac in re inter Platonem, & Arist. quòd Plato causam exemplarem quoddam per se causæ genus fecerit. Nec uerò quicquam pugnare cum ijs, quæ dicta sunt, Henricum Gandauensem ex ueteribus Scholasticis egregium auctorẽ, qui quolib. 9. scribit; quinque esse causarum genera adiuncto exemplari; sed potiùs ea ratione fauere, quatenus facit exemplar principale quoddam genus, neque illud ad causam efficientem,aut ad formalem internam reuocat.

Dilutio.

Lib. 1. c. 3.

Q. 1.

Conciliantur dicta Plat. & Aristotelis de causa exemplari.

Solutio argumentorum,quib. ostendi uidebatur,nullum ex traditis causarum generibus esse ueram causam; aut certè pauciora esse quàm quatuor uulgata. SECTIO SEXTA.

AD primum uerò argumentum eorum, quæ aut nullum ex traditis generibus causarum,aut certè pauciora in ueris, ac per se causis esse contendebant, dicendum est; quod quidem ad materiam attinet, tantùm abesse, ut ei officiat purę potẽtię ratio,quo minus causa esse possit,ut potiùs alia ratione,interna rei causa esse nequeat,ut post ea ostendemus;

Materia ideò causa, quia pura potentia.

tametsi non est negandum, habere eam proprium esse actuale existentiæ. Quod uerò attinet ad formam, dicimus propriũ munus formæ, ut causa est, in eo positũ esse, vt det esse essentiæ ipsi composito, quod certè esse ab eo non accipit; quanquam ne esse quidem existentiæ accipit forma à composito, sed uel ab efficiente solo, si non educatur de potentia materiæ, vel ab efficiente, & materia, si de eius potentia educatur. Quod autem dicitur, causam efficientem non adhiberi in demonstrationibus, in quibus effectorum proprietates demonstrantur; idque ex eo accidere, quòd proprietates effectorum non profluant ex causis efficientibus, sed ex naturis subiectorum; etsi probat, causam efficientem non esse causam internam; non tamen ostendit non esse causam. Nam quia causæ internæ satis sunt ad demonstrandas rerum proprietates, ideò fit, ut externæ non assumantur: tametsi verũ non est, nunquam adhiberi externas, sed rariùs adhiberi. Quin etiam perfectiores sunt demonstrationes, in quibus adhibentur omnes, vt si homo demonstretur habere intellectum, quia conditus est à Deo ex animo, & corpore, vt bene, beateque viuat. Denique falsum est, id, quod in rerum natura non est, non esse ueram causam. Causa enim, quæ concurrit ad effectum ut desiderata, ex ipso suo causandi genere non requirit realem existentiam; imò verò in plerisque requirit non existentiam, vt in sanitate recuperanda, quæ concurrit ad curationem, vt desiderata, & expetita. Si enim iam existeret, non adhiberetur corpori curatio. Nec verò Arist. ait, finem esse oppositum principio absolutè, sed principio, unde motus oritur, quod est causa efficiens, cui finis dicitur oppositus, non oppositione repugnantię, sed relationis, à quo, & ad quod.

Cur rariùs fiat demõstratio p causam efficientem?

Perfecta demonstratio.

Ad secundum dicendum est, si verba [propter quid] latè sumantur, nullum ex quatuor generibus causarum traditis à uera ratione causæ esse excludendum, neq; id negari in Phædone: si uerò sumatur presè, ac propriè, pro eo, quod est, cuius gratia (hæc enim est propria illorum uerborum significatio) non dubium esse, quin solus finis dicendus sit causa; atque hoc voluisse Platonem in loco citato.

Ad tertium dicendum est, si causa sumatur, ut refertur ad effectum, spectato effectu iuxta nominis originem, quæ etymologia dicitur; cùm effectus dicatur ab efficiente, non dubium esse, quin solum efficiens dicendum sit causa, ut probatum est. At effectus non semper ea ratione spectatur, quemadmodum, nec lapis semper consideratur, quasi lædens pedem, unde lapidis nomen fortasse ducitur, sed rarò, & apud Grammaticos, qui uerborum etymologias persequuntur. Cùm ergo Stoici solum efficiens causam appellauerunt, forsitan causam spectarunt, ut refertur ad effectum, iuxta originem vocabuli consideratum. cætera enim, quæ causæ dici solent, non efficiunt rem, sed ad eam efficiendam sunt necessaria. Aut potiùs dicito, illos id solùm censuisse dignum causæ nomine, undè actio primùm oritur, quasi causæ nomen

A solo efficiẽte dictum esse effectum.

Cur Stoici solum efficiens causam appellauerint.

men idem apud eos ualeat, atque authoris, quod certè in alia causarum genera non conuenit.

Seneca tamen, & Cicero, qui ea in re Stoicorum sententiam sequutus est, quædam non rectè adijciunt, quale est illud, Cætera, quæ dicuntur causæ; pendere ab efficiente, quod falsum est in plerisque finibus, & exemplaribus. Et illud, Nihil aliud esse finem, quàm propositum agentis; nisi ab eis propositum sumatur pro re, quam sibi agens proponit. Et illud, Exemplar esse instrumentum. Et illud, Materiam non magis causam esse, quàm tempus, locum & cætera, sine quibus res non fit.

Reprehenditur dicta quędam Senecæ, & Ciceronis de causis.

Ad quartum dicendum, Platonẽ quidẽ in Timæo ea sola censuisse digna nomine causę, quę tẽpore præcedunt effectũ, aut præcedere possunt, atque iccirco sola tria causarũ genera eo loco enumerasse, efficientem, exemplarem, & materialẽ. Satis tamen est, si præcedant natura, effectusq; ipse ab eis per se pendeat, quo pacto compositum pendet à forma informante, tanquàm à digniori causa interna. Neq; uerò forma fit propriè, sed compositum ex materia, & forma. Nam etsi forma cum ipso composito incipit esse: id tamen solum propriè fieri dicitur naturaliter, cuius altera pars existebat, altera ui agentis adiecta est, ut habes libro septimo huius operis cap. 8.

Cur Plato in Timæo, nec formam informantẽ, nec finem numerauerit in causis.

tex. 26.

Nec uerò Arist. cùm docere uidetur, formam esse totam rei quiditatem, aliud quicquam uidetur significare, quàm quòd species, quæ sæpe appellatur forma, sit totum id, quod definitione explicatur; aut, formam, ex qua res naturalis constituitur, esse id, ex cuius perfectione desumuntur omnia prædicata, quæ in definitione continentur, seu (quod eodem redit) ex quo omnis perfectio rei prouenit. Sed quo tandem pacto Arist. eo loco sit intelligendus, in eius libri explicatione diligentiùs expendetur. Opinio autem illa ueterum Naturalium, qui prẽter efficientem, & finalem (quas tanquam externas parum uidẽtur curasse) solùm materialem posuerunt, sententia est balbutientium adhuc Philosophorum, & quasi in tenebris attrectantium: tametsi, nec illi prorsus negarunt causam formalem, sed formalem substantialem. Videbant enim planè res moueri, & alias formas accidentarias abijcere, alias acquirere, per quas tandem adulta iam Philosophia, magisq; rerum perita substantiales formę à posteriori cognitę sunt. De quibus quidem, sint'ne in rerum natura, an non, primùmque de materia prima stabilienda, de qua non minor est quęstio, hoc loco nobis disputandum est.

Aristotelis sententia de forma.

Ad cap. 10.

Veteres non omnino causam formalẽ negasse.

SIT

Universidad de Deusto
Biblioteca

SIT NE RE VERA IN REBVS NATVRAlibus materia prima. QVÆST. II.

Qua ratione nulla sit difficultas in asserenda materia prima.

SECTIO PRIMA.

Ordo seruandus in disputatione de materiæ, & formæ inuentione.

MATERIÆ primæ, ac formę substãtialis inuentio, quę in tota Philosophia permagni momenti est, & in qua Philosophi plurimùm desudarunt, cõmodiùs à nobis expedietur, si primùm de materia prima, quatenus ea facilè inueniri potuit; deinde de formæ substantialis inuentione differamus; postremò inuenta forma substãtiali, ex ea colligamus, cuius naturæ sit materia prima, quatenus capax est formæ substantialis. Sunt enim hæc adeo connexa inter sese, ut perfecta inuentio primę materiæ, sine inuentione formæ substantialis omnino absolui nequeat.

Duplex materiæ primæ cõsideratio.

Materia prima duobus modis spectari potest. Vno sub communi nomine materiæ primæ, qua definitur esse Subiectum non factum ex alio, & ex quo fiant cætera; qua vsus est Arist. primo Phys. libro cap. vltimo. Altero, secundum propriam, & peculiarem rationem, hoc est, comparatione substantialis formæ. Eodem modo dicere solemus vltimum finem, siue felicitatem posse considerari, vel sub communi, imperfectaque explicatione vltimi finis, vt si dicatur esse status omnium bonorum aggregatione perfectus, quo pacto à Boëtio in libris de consolatione Philosophica definitur; aut secundum peculiarem rationem eius vitæ, in qua ea bonorum aggregatio cernitur. Quemadmodum igitur vltimus finis in commune facilè percipitur, ab omnibusque expeti ostenditur, & tamen adeo difficile est ostendere, quibus in rebus consistat, vt nulla in quæstione fortasse maior fuerit apud Philosophos controuersia; ita cùm nullo negotio intelligere omnes possint, quid sit materia prima iuxta vulgarem illam materiæ primæ rationem, nec difficile sit, eam sic spectatam in rerum natura esse ostendere; tamen percipere omnino ad quod genus formarum ipsa primùm referatur, quęq; tandem sit eius essentia, adeo difficile cognitu fuit, vt vix tandem à Platone, & Arist. post tot, tantorumq; Philosophorum studia explicatum sit.

text. 82.

Lib. 3. prosa 2

Difficile esse materiæ primę essentiam percipere.

Ostenditur dari materiã primam ex motu.

Esse igitur materiam primam in rerum natura, his ferme rationibus ostendi solet. Primùm quia motus sensu ipso per se notus est, motus autem omnis à contrario in contrarium fieri cernitur, quorum alterum paulatim introducitur, alterum expellitur: cùm igitur contrarium, quod introducitur, in eo, quod expellitur, recipi non possit; tum quia sibi mutuò repugnant, tum etiam quia in fine motus contrarium, quod

quod expellebatur, sæpe omnino esse desijt; dandũ necessariò est in quouis motu commune aliquod subiectum vtriusque contrarij, quod paulatim alterum abijciat, alterum accipiat; quod subiectum materiam appellamus. Deinde, quia motus, & omnis omnino mutatio actio quædam est, & vel sensu cognoscitur, ab agente aliquo proficisci, & in certo aliquo patiente recipi; neque enim quoduis in quoduis agere aptum est, vt est etiam experientia compertum; at agens nititur efficere patiens sibi simile, vt cernimus in actione, qua ignis agit in lignum; ergo datur in omni patiente res aliqua subiecta, quę ante actionem sit dissimilis agẽti, in fine autẽ similis per inductam ab eo sui similitudinem; quam eandem materiam vocamus. Tertiò, quia ex nihilo nihil fit naturaliter: oportet igitur fieri ex aliquo antè existente, ex quo id, quod fit, constet, quem admodum accidit in ijs, quæ conficiuntur arte: illud autem non potest esse forma; est igitur id, cui forma adiungitur, & in quod introducitur; quod dicimus materiam. Postremò, quia vel id, à quo forma eius, quod antè erat, expellebatur, & eius, quod esse incepit, inducebatur, permansit idem in fine actionis, aut perijt: at non perijt, tum quia perijsset quoque forma introducta, frustraque agens egisset; tum etiam quia iam totus effectus esse incepisset, & non ex aliquo factus, quod est contra hypothesim; tum denique quia aut agens naturale ex nihilo produceret ea, quæ naturaliter fiunt, aut ea in fine actionis à se ipsis, aut à solo Deo per creationem esse inciperent, agentiaque ipsa naturalia solam vim corrumpendi, imo verò annihilandi haberent, aut certè supervacanea essent, quæ omnia sunt absurdissima: datur igitur commune subiectum, quod abiecta priori forma permaneat sub posteriori; quod subiectum vocamus materiam.

Ex ipso agente, & patiẽte.

Ex eo, quia ex nihilo nihil fit naturaliter.

Ab incommodis complurib.

Verùm hæ rationes, si nihil aliud addatur, non ostendunt dari materiam primam, etiam sub communi illo conceptu subiecti, quod non ex alio subiecto factum sit; quod tamen probandum erat, quodque rudis illa priscorum Philosophia, vt rem parum difficilem cognitu, facilè assecuta est. Minùs quoque institutum probant argumenta ea, quæ à nonnullis adhibentur ex ratione motus, & omnino accidentis, nempè, Quia necesse sit, vt motui, cùm sit actus rei mobilis, & cuilibet accidenti subiectum aliquod subsit. Hæc enim, & similia, quanquam rectè probant, dari in omni motu, omnique prorsus actione subiectum aliquod; non tamen ostendunt dari subiectum, quod ex alio priori factum non sit.

Prædictas rationes, si in se spectẽtur, non satis esse ad institutum probandum.

Sunt, qui hoc pacto probationem complendam existiment. Datur necessario subiectum aliquod in omni actione; aut igitur illud est factum ex alio, & illud ex alio, & ita deinceps in infinitum; aut deueniendum est ad primum, quod ex alio non sit factum: non est autem progrediendum in infinitum: igitur in omni actione datur primum aliquod subiectum, quod nõ sit factũ ex alio, & ex consequenti prima aliqua materia.

Quo pacto à quibusdã probatio complicatur.

Quòd

Quòd autẽ nõ sit progrediendũ in infinitũ in subiectis, quorũ alia ex alijs facta sint, probant ex formis, quæ non sunt infinitæ in eadem materia.

Refutatio.

Sed hoc complementum probationis non placet. Primùm, quia Arist. lib. sequenti cap. 2. cùm ostendit non dari in eadem re materias infinitas, quarum aliæ ex alijs genitæ sint, supponit dari materiam primam, & ea posita ostendit non dari infinitas procedendo ad alias, atque alias secundas, quæ sunt secundaria subiecta; vnde fit, vt manifestius esse putauerit, dari primam materiam, quàm vt impugnatione infinitarũ probandum esse existimaret. Deinde, quia in ostendenda etiam eodem loco finitione formarum naturalium, eadem hypothesi primę materiæ vtitur; ex qua re efficitur, vt notius quoque esse existimauerit, dari aliquam primam materiam, quam non dari, formarum infinitionem. tex. 5. tex. 5. & 6.

Vera instituti cõfirmatio ex mutua rerum transmutatione.

Alia igitur ratione complenda est probatio, quàm ex finitione vel materierum, vel formarum; nempè ex mutua transmutatione rerum omnium, quæ in hoc inferiori mundo continentur, quam Veteres nonnulli putabant ad cælestia etiam corpora extendi. Nam si omnia mutuò ex se inuicem, saltem mediatè, generantur (quod partim experientia compertum est, partim ex contrarietate qualitatum ratione colligitur, vt inferiùs contra Empedoclem patebit) datur haud dubiè cõmune aliquod subiectum omnium transmutationum, siue mutationum, quibus aliquid ex alio fiat; alioqui non quodlibet mediatè, aut immediatè gigneretur ex quolibet. At si datur commune aliquod subiectum omnium transmutationum, illud ipsum non potest esse factum ex alio subiecto; iam enim non subijceretur omnibus transmutationibus; igitur, si in omni transmutatione datur commune aliquod subiectum, & omnia apud nos mutuò transmutantur; necessariò efficitur, dandum esse primum aliquod subiectum non factum ex alio, & ex consequenti materiam aliquam primam secundum communem illam materię primę rationem, ex qua gignantur omnia, siue ea sit ens omnino potentiale, nihilque perfectionis ex se habens, vt Plato, & Aristoteles censuerunt; siue actuale, & modo aliquo ex se perfectum, vt crediderunt veteres Naturales, quorum iam opiniones à nobis breuiter recensendę, & impugnandæ sunt, initio facto ab ijs, qui vnum tantùm substantiale principium, aut potiùs nullũ posuerunt.

Quid senserint de prima materia ij, qui vnum tantùm substantiale principiũ, aut nullum posuerunt. SECTIO SECVNDA.

Vulgus, teriũ rerum omniũ materiam accie.

AC vulgus quidẽ, vt Arist. ait paulò post principium huius capitis, existimat, terram esse omnium primam materiã. Primùm, quia putat omnia, quę gignuntur, & intereunt, ex ea effici, tandemque in eandem resolui. Item, quia in medio locata sit, quasi omnium commune elementũ. Tum etiam, quia uiuentia omnia quocunque in elemento degant, alat, ac Tex. 14.

ac foueat; Vnde & Alma mater vocatur. Denique, quia ex se se videatur stabilitatem habere, cùm cætera moueantur; vnde, & Vestam vocatam esse quidam scribit, quasi vi sua stantem. Stat, inquit, vi terra sua, vi stando Vesta vocatur. Hæc posteriora sunt apud Arnobium 3. lib. contra Gentes [Terram, inquit, quidam è uobis, quòd cunctis sufficiat animantibus victum, Matrem esse dixerunt magnam: eandem hanc alij, quòd salutarium seminum frugem gerat, Cererem esse pronuntiant: nonnulli autem Vestam, quòd in Mundo stet sola, cæteris eius partibus mobilitate in perpetua constitutis.] Philosophi tamen longè aliter sentiunt. Nullus enim eorum, qui vnum tantùm rerum naturaliũ materiale principium posuerunt, censuit terram esse primam omnium materiam, vt ait Aristoteles in loco citato: in quam sententiam omnes venerunt propter nimiam terræ compactionẽ, & densitatem, aliasque huiusmodi qualitates, ob quas illa inepta est, vt figuras, ac formas omnes facilè induat. Nec refert, quòd Hesiodus scripsit, terram esse primum omnium materiale principium: id enim non alia ratione videtur fecisse, nisi vt tanquam Poëta ad communem vulgi sensum se accommodaret.

Ouidius 6 Fastorum.

Infra mediũ libri.

tex. 14.

In Theogonia.

Aliter sentire omnes Philosophos.

Lege Aristotelẽ hoc lib. c. 3. Aug. 8. de ciuit. Dei c. 2. Euseb. 14. de prępar. euang. cap. 5. Clementem Alex. 1. lib. Strom. Laër. 1. lib. in Thalete, & Cicer. in Lucullo, & alijs locis.

Thales Milesius primus auctor naturalis Philosophiæ.

PRima igitur Philosophorum opinio de materia prima fuit Thaletis Milesij, qui primus auctor, & quasi parens habetur naturalis Philosophiæ, & Simplicij sententia in primũ Phys. librũ omnibus ueteribus Physicis antecelluit. Is posuit, aquã esse materiã, ex qua omnia primùm fierẽt; quam sententiam Orpheũ, Musæum, & alios eius ætatis Poëtas, ac Theologos carminibus adumbrasse, cùm Oceanum, & Tethyn parentes omnium rerum fecerunt, stygiamq; paludem primam esse, atque antiquissimam cecinerunt, nõnulli autumant; tametsi alij volunt, Oceani, & Thetidis nominibus significari apud eos rerum omnium instabilitatem. Et quanquam Socrates apud Platonem in Theęteto hoc pacto intelligit Homerum idem dicentem; Plutarchus tamen primo de placitis Philosophorum ait, illum sententiæ Thaletis auctorem fuisse.

Cap. 3.

Cur aquam fecerit communem rerum principium.

Quid verò Thaletem impulerit, vt eam sententiam siue approbaret, siue primus induceret, non satis constat. Forsitan id fecit, quia aqua facillimè omnium videatur se se quibusuis formis, ac figuris accipiendis accommodare; quod propriũ munus videtur esse primæ materiæ. Quocirca vt terra quamlibet figuram facile induat, aqua ei misceri solet. Accesserunt fortasse argumenta illa, quæ Aristoteles commemorat cap. 3. Quòd terra priscorum Poëtarum testimonio super aquam existat; Quòd omnium alimentum sit humidum; Quòd calidũ ipsum ex humido alatur; Quòd animalia humido viuant, arente senecta intereant; denique, Quòd semina humidæ naturæ sint omnia.

Non recte quosdam opinionem Thaletis interpretari.

Non desunt porrò, qui Thaletem dicant significasse nomine aquæ ipsam veræ materiæ primæ naturam, admonitum fortasse loco illo sacrorũ librorũ, in quo scriptum est; Et Spiritus Domini ferebatur super aquas, hoc est, quasi incubabat primę materię, vt ex ea varias rerum formas educeret;

ceret; quam eandem materiam dicunt veneratos esse quondam Aegyptios colēdo Serapidis simulachro, quod apud eos aquam repręsentabat. Parum tamen id, aut nihil probabilitatis habet. Primùm, quia Thales, & qui eum sequuti sunt, non vtebantur, ænigmatis, vt Pythagorici, sed proprijs verbis, & apertis. Deinde, quia plerique Thaletis successores in ea sententia ei repugnarunt, damnantes, quòd valde sensibilē posuisset primam materiam; quod tamen non fecissent, si apud illum puram quandam potentiam nomine aquæ significari intellexissent. Postremò, quia, etsi Thales diu in Aegypto Philosophatus est, vnde potuit aliquam diuinarum literarum cognitionem accipere, multaque ex Aegyptiorum Philosophia intelligere; tamen aquarum nomine initio sacrorū librorum non intelligitur pura potentia materiæ, sed vulgata elementa, quòd in res alias transmutari possint, quemadmodum nec Aegyptij naturam primæ materiæ sub effigie Serapidis colebant, sed aquam ipsam propter beneficium inundationis Nili, quo eorum regio irrigatur.

Anaximenē, aërem rerum materiam fecisse.

ANaximenes autem Milesius, quē[a] initio huius operis diximus tertiū fuisse à Thalete in familia Ionica, altero se veluti gradu attollēs à terra, fecit aërem primam omnium materiam, quem etiam dixit esse infinitum. Eandem sententiam secutus est Diogenes Apolloniates huius discipulus. Nam etsi Nicolaus Damascenus teste Simplicio in primum Phys. scribit, illum non aërem, sed medium quid inter aërem, & ignem posuisse; ipse tamen Simplicius testatur se legisse eius commentarium De natura, in quo disertis verbis aërem primā materiam constituit, quēadmodū Aristoteles refert cap. 3. & Laërtius lib. nono. Plutarchus quoq; primo de placitis Philosophorū, & Augustinus 8. de ciuit. Dei in eadem sententia dicunt fuisse Socratis præceptorem Archelaum, qui Physici cognomine appellatus est, vel quia primus Physicam Athenas inuexit, vel quia vltimus eorum, qui ante Socratem extiterunt, naturalem coluit Philosophiam, Socrate deinde moralem introducente: tametsi Simplicius Archelaum Anaxagoræ sectatorem fuisse asserit.

Idem sensisse Diogenē Apolloniatem.

Archelaꝰ cur Physicus dictus?

Causæ, quibꝰ inductus fuerit Anaximenes.

Causę, quæ Anaximenem inducere potuerunt, vt aërem faceret primam materiam, hę fortasse fuerint. Primùm, quòd aër longè faciliùs quàm aqua, omnibus se formis, & receptaculis accommodet. Deinde, quòd facillimè omnium recipiat externas impressiones, siue calidi, siue frigidi, siue odoris huius, aut illius &c. Tertiò, quia vita in calido, & humido posita est, quæ simul in aëre cernuntur. Quartò, quia præcipuū animalium nutrimentum aër videtur esse, & quo cōtinenter plurima indigeant. Postremò, quia in seminib. spiritus dominantur, spiritus autem & aër mutuo cognomento dicuntur, vt Plutarchus ait, aut certè spiritus est aëris naturæ proximus.

Hippasum, & Heraclitum ignem rerum materiam fecisse.

VErùm,[a] quia Hippasus Metapontinus, & Heraclitus Ephesius excelsi animi vir, & terrena omnia adeo cōtemnens, vt (quod[b] Laërtius ex Antisthene refert) regnum etiam fratri concesserit; cùm animaduerterent,

a Cap. 4. Pro opinione Anaximenis lege Aristotelem hoc lib. c. 3. Laër. lib. 2. in Anaximene, Aug. Euseb. & Cic. locis citatis. Plut. primo de placitis Philosophorum cap. 3.

In Diogene Plut c. 3. August. c. 2. Ita Laër. lib. 2. in Archelao.

a Vide Aristotelē, Clem. Alex. Cicer. locis citatis Laërt. lib. 9. in Heraclito Euseb. 14. de prepar. Euāg. cap. 1. & 5.

b Laër. lib. 9. in Heraclito.

rent ignem esse omnium tenuissimum, ac subtilissimum; illum potiùs, quàm quiduis aliud, materiale principium esse censuerunt. quos Arist. ea ratione superiorib. prætulit ad initium huius capitis, quòd alij fecissent materialia principia res crassiores, & quę minus aptæ essent, vt ex eis cętera omnia constarent, & in eas tandem resoluerentur, quod est primum principij materialis proprium. Quorum sententiam tribuit Stoicis Cotta Ciceronianus in tertio de Natura Deorū, & alij nonnulli.

Præferuntur cæteris.

tex. 13.

Quibus rationibus adducti potuerunt?

Potuerunt autem hi auctores ignis tenuitatē, & subtilitatem eo argumento colligere, quòd aërem quoque ipsum penetret, & supremū semper appetat locum. Quocirca Plato in Timęo, & Arist. hoc cap. asserunt, ignem esse minimarum partium, atque ad penetrandum omnium aptissimum. Accedit, quòd ignis est fons caloris, vita autem in calido præcipuè consistit, vitaleſque functiones calore in primis indigent. Hinc colligebat Heraclitus, omnia tandem aliquando in ignem resolutum iri, vnde, vt quidam volunt, assiduæ illius lacrymæ. Quanquam verius videtur, quod alij narrant, id ab eo fieri solitum, quòd humana studia deploraret.

tex. 13.

Heraclti lacrymæ.

Sententia eorum, qui materiam fecerunt medium quid inter elementa.

AT verò cùm materia prima non videatur esse quicquā sensibile, sed potiùs aliquid, quod in sensibilibus quasi primū eorū fundamētum lateat: consultius alij fore putauerunt, si ponerent medium aliquid inter vulgata elementa, quod formarum omnium, quæ ab agentibus naturalibus inducuntur, commune subiectum esset; alij quidem interiectum inter aquam, & aërem, cuius sententiæ meminit Arist. hoc capite; alij vero inter aërem, & ignem, quorum placitum refert primo Phys. cap. 4. Nemo enim posuit medium inter terram, & aquam, quòd terræ similitudo, & cognatio non videantur congruere cum primo rerum omnium principio. Quinam illi fuerint, qui medium inter aquam, & aërem constituerint, quod quidem aqua esset subtilius, aëre vero crassius, non constat. certè Anaximander Milesius Thaletis, & discipulus, & primus in schola successor, medium posuit inter aërem, & ignem, quod idem censuit esse infinitum, vt nunquam deesset materia, ex qua alia, atque alia entia perpetuò fierent. Atque hic primus inuexit nomen principij, vt testatur Simplicius, & caput Ionicæ familiæ, apud Laërtium, & alios quosdam habetur, ea fortasse de causa, quòd Thales nihil de recōditiori Philosophia, sed pauca duntaxat de nautica Astrologia scriptum reliquerit.

tex. 14. tex. 32.

Anaximāder inter aërem, & ignem.

In præfatione uitarum.

Cur caput Ionicæ familiæ à quibusdam habeatur.

Sect. 2.

Cur materia credita sit mediū quid inter elemēta?

Hi autem primùm ea ratione ducti videntur, quia, vt dictum iam est, materia non videtur ponenda quicquam sensibile, sed omnium sensibilium accidentium commune subiectum; cùm tamen quodlibet ex vulgatis elementis sit peculiare quoddam sensibile. Deinde, quia commune subiectum transmutationis habere non debet certam aliquam cōtrarietatem sibi connaturalem, ne dissolui possit à contrario, atque ita non sit primum subiectum, in quod resoluantur omnia. Ita putabant satius esse,

Cur hi Philosophi ab Aristotele commendentur.

ponere medium aliquid, quod sensu non percipèretur, & ab omni naturali contrarietate esset liberum, vt omnibus transmutationibus perpetuò subesset, quàm ullum ex notis, & uulgatis elementis. Atque subodorati quidem sunt hi meliùs, quàm superiores, materiæ primæ naturam, & meritò laudantur ab Arist. 1. Phys. c. 6. eo nomine, quòd materiã primam non fecerint subiectum alicui contrarietati addictum, ut ij, quibus placuit, unum ex notis elementis primam materiam constituere. tex. 54.

Eorum sententiæ refutatio.

Verùm ne hi quidem attigerunt ueram materiæ primæ naturam. Primùm, quia materia prima, quidquid ea sit, èquè indifferens ex se est ad omnes formas; quo fit, ut non magis ponenda sit media inter aquam, & aërem, quàm inter alia quælibet entia naturalia. Deinde, quia non in ordine entium naturalium, sed extra collocanda est, seu potiùs ad illa reducenda, cùm sit eorum omnium commune fundamentum. Tertiò, quia vtrouis modo materia ponatur media, datur ea aliquid subtilius, utpote, aut aër, & ignis, si dicatur media inter aquam, & aërem; aut saltem ignis, si locetur inter aërem, & ignem: at subtilius aliquid primo subiecto, ex quo cætera constent, dari nequaquã potest, ut ijs obijciebatur, qui aquã, aut aërem primum subiectum posuerunt. Quartò, quia nullum tale medium esse, siue experimento, siue ratione ostenditur. Quòd si unum medium fingatur, nec certis argumentis esse comprobetur, cur non èquè licebit fingere plura? At de ijs iam erit quæstio, quodnam eorum prima sit materia. Postremò, quia hi, quemadmodum & superiores, rarefactione, & condensatione, uulgata elementa distinguebant. Putabant enim rarefacto medio illa superiora elementa fieri, condensato autem inferiora: hoc autem non est satis ad rerum essentias distinguendas, quia res eadem potest esse nunc rarior, nunc densior. Nec certè illi occurrere poterant, tantam interdum (uti se res habet) rarefactionem, aut condensationem esse posse, ut iam essentia eadem subesse nequeat, cùm aliam mutationem natura priorem non agnoscerent, qua rei essentia mutaretur; nec aliam formam priorem quantitate, cuius sola maiore, aut minore extensione raritatem, & densitatem metiebantur.

Hactenus enumerati quo pacto elementa distinxerint.

Contra Anaximandrum.

Quod uerò Anaximander addebat, medium huiusmodi esse infinitũ, ne generatio unquam deficeret, nihil habet uel tenuissimæ probabilitatis. Nam si omni ex parte infinitũ foret, omnia repleret, nec Mundo huic nostro locum relinqueret; aut certè si locum etiam hunc occuparet, ex eaque eius parte, quę apud nos esset, vicissim fierẽt omnia, quæ fieri cernuntur; superuacaneum foret, quicquid eius extra hunc mundum existeret, quoniam hæc una pars satis esset ad generationum perpetuitatem. Si uerò non omnia occuparet, sed tantùm, exempli causa, Orientem uersus infinitè porrigeretur, atque ex ea quasi massa decerperetur noua materia ad cuiusque rei generationem; oporteret sanè eam portionem ad nos trahi, & tantæ magnitudinis aliam annihilari apud nos, ne duo corpora essent in eodem loco; quæ ridicula sunt, & contra sensum, ac rationem,

nem, præsertim cùm perspiciamus, materiam, quæ fuit in re corrupta, eandẽ succedere in genita. Contra quam sententiam disputat Aristoteles libro 3. Physicorum cap. 5. [a] & primo de Cœlo cap. 5. [b] 6. & 7. & 1. de generatione cap. 3. [c] & lib. 2. cap. 10. [d] & 11. Sed contra totum hoc Philosophorum genus, qui unum ex elemẽtis uulgatis, aut medium aliquid inter ea, materiale principium rerum naturalium fecerunt, fusè disputat Aristoteles, cùm locis citatis, tum præcipuè posteriori libro de generatione cap. 1. [a] 4. [b] & 5.

a à tex. 34.
b à tex. 33.
c tex. 16.
d à tex. 56.

a tex. 6.
b à tex. 24

Sententia eorum, qui unum potiùs esse omnia, quàm uno substantiali principio constare crediderunt. SECT. III.

Xenophanis, Parmenidis, & Melissi sententia.

Hoc lib. c. 5. & 1. Phys. à c. 2. & tex. 13.

Æc cùm uideantur cõsiderasse Xenophanes Colophonius, eiusque auditor Parmenides Eleates, & huius discipulus Melissus Samius (si rectè quidem Aristoteles eorũ sententiam refert) dicendum censuerunt, res omnes naturales, quiæ putantur esse diuersarum specierum, eiusdem esse rationis, & essentiæ. Nam si elementa non differunt, nisi raritate, & densitate, alijsque accidentibus, quæ ista consequuntur; mista autẽ nihil aliud sunt, quàm uariæ elementorum coniunctiones; profectò res omnes naturales unius, & eiusdem rationis sint necesse est. Si enim ita res habet, nihil aliud sub accidentibus reperiri potest, quàm unum, atq; idem subiectum, quod modo his, modo illis subsit; neque alia ratione differunt mista ab elementis, quàm ut aqua tepida à frigida, & calida, si ex utraque coacta sit. Quoniam autem ijdem non putabant accidentia in entibus esse numeranda, ut quæ per se se existere non possunt; inde factum est, ut unũ tantùm ens esse dicerent. Quidquid enim est præter ens, est non ens, parique ratione quidquid est prẽter unum, est non unũ: quam rationem Parmenidi ascribit Aristoteles cap. 5. Iam uerò cùm iudicarent, ens ipsum ex alio fieri non posse, ne ens ex non ente fieri concederent; ingenitum illud, & nullo modo factum esse censebant. Quin etiam cùm accidentia, ut dictum est, in entibus non numerarent; immobile omnino facere coacti sunt. Id quod rectè efficiebatur, cùm omni mutatione acquiratur esse aliquod, aut amittatur. Addebant quoque, semper fuisse, ac fore, quia ut id, quod est factum, habet principium, ita quod non est factum, non habet principium, & pari ratione, nec finem; tametsi hanc rationem, quæ Melisso ascribitur, reprehendit Arist. 1. Phy. c. 2. & 3. atque alibi sæpiùs, quòd non innitatur aptę alicui concludendi formulę.

Quid de accidẽtibus senserint.

tex. 10. 22. & 25.

Hoc tantùm dissentire uidebatur à Parmenide Melissus, quòd cùm illo dixisset, ipsum ens esse finitum, Melissus infinitũ asseruit: quãquam re uera nihil fuit dissidij, si alter, ut plerique uolunt, dixit esse finitum, quasi perfectum (hæc enim est una eius uerbi significatio) alter infinitũ, quasi

Qua in re dissentiãt Parmenides, & Melissus.

Ex Arist. 3. Phy. cap. 6. tex. 64.

quasi nullius differentiæ termino concluſum, quod erat neceſse, ſi nullum diuidebat genus, ſub quo alia ſpecies ſubſtantiæ comprehenderetur. Hinc Ariſt. uidetur adductus cap. 5. ut diceret, Parmenidem ſpectaſſe in hoc diſcrimine conditionem formæ, cuius eſt finire, ac terminare: Meliſsum uerò materię, cui infinitio, & indeterminatio tribuitur.

Quæ rerum principia cõſtituerint?

Quanquàm uerò hi tres omnia entia unum tantum eſse dixerunt, cõſulentes intellectum, qui ſolus poteſt diſcrimen inter eſsentias rerũ cognoſcere; non negabant tamen eſse plura iudicio ſenſuum. Vnde factũ eſt, ut quemadmodum hoc pacto non negarunt diſtinctionẽ rerum, ita nec earum principia. Conſtituit enim Parmenides calidum, & frigidũ, ſiue ignem, & terram, ut ait Ariſt. cap. 5. principia rerũ naturaliũ, quatenus illæ ſenſibus iudicãtur diſtinctę, idque forſitan ea ratione, quòd duo hęc ſint maximè ſenſibilia; quod idem de Xenophane, & Meliſso credere par eſt. Quæ ſi uerè de his Philoſophis referuntur, ſatis conſtat, non putaſse eos dari reuera principia interna rerum naturalium, ſed ſola ſenſuum æſtimatione.

Quo pacto à quibuſdã horum opinio tatelligatur.

At dicunt pleriq; intellexiſse hos tres nomine entis ſolum ens materię expers, quia id ſolũ uerè ſit, dixiſſe uerò, entia materialia nõ uerè eſse, quia omnia caduca eſse putarent, potiusque eſse umbras eorũ, quę ſunt, quàm res ueras, ac ſolidas. Quod egregia ſimilitudine depingit Plato 7. lib. de Republica. * Ac de Xenophane certũ eſt, unũ illud ens, quod ſolum eſse dicebat, Deũ appellaſse, ut ipſe quoque Ariſtoteles teſtatur capite quinto. Extant etiam Parmenidis carmina, quibus planè uidetur diſtinguere ens mortale, ab immortali. Sic enim loquitur de immortali [Entis enim non ſunt primordia primi] Poſtea uerò tranſiens ad mortalia ſic ſcribit [Hactenus & ueri mentem, intemerataq; uerba. Nunc res mortales, carmen quoque ſumite fallax] Quo loco ſubijcit, ignem, & terram, ſiue lumen, & tenebras eſse principia rerum ſenſibilium; quib. forſitan ſignificauit formam, & materiam. Atque hæc eadem placuiſse Meliſso, non putant eſse parum probabile.

Vt Simpl. & Philop. primo Phyſ. in caput 2. Plotinus Ennead. 5. lib. 1. c. 8. Beſſario. 2. lib. contr. calumn. Platonis c. ult. ex Nicolao, Damaſceno, & Alexandro.

*Animo libri.

Meritò ab Ariſtotele refelli.

Quidquid tamen ij ſenſerint, meritò Ariſtoteles ad ſe pertinere putauit, ut quæ ab eis dicta ſunt refelleret: etenim Xenophanes, ut Ariſtoteles refert eodem loco, apertè ſignificat nomine Vnius totum cœlum, ideſt totam rerum vniuerſitatem, non eas tantùm, quæ ſunt materiæ expertes. Deinde, res materiæ expertes non ſunt unum tantùm ens, ſed multa: at hi omnes dicunt unum tantùm eſſe ens. Quo fit, ut non ſit ſatis reducere quæſtionem ad res materiæ expertes, ut eorum ſententia uera eſſe cõprobetur. Quòd ſi intelligunt nomine entis ſolum ens independens, ac incommutabile, quod eſt ſolus Deus, recte quidem dicunt unum tantum eſſe ens: Etenim & in ſcripturis ſacris ſibi uendicat Deus nomen entis, quaſi proprium, cùm ait; Sic dices filijs Iſrael, Qui eſt, miſit me ad uos. At non idem eſt aſſerere, unum tantùm eſse ens, atque omnia, quæ ſub primi Philoſophi, ſapientiſque diſputationem cadunt (hoc enim pacto

Exod 3.

cto coguntur illi interpretari verbum, omnia) eſſe vnum ens tantùm. Nã etſi rectè dicũt Theologi omnia eſse in Deo, ſiue quia perfectiſſimè in eo continentur omniũ perfectiones, ſiue quia omnia ſunt in eius poteſtate; omnia tamen eſſe ipſum Deum, nullo modo dici poteſt. Itaque ne abſurdius aliquid tanti viri dixiſse credantur, Parmenides præſertim, cui Plato plurimum defert, multis in locis; [a] ita eorũ ſententiam interpretatur Ariſtoteles capite quinto huius libri, [b] quaſi dicere velint, totam rerum vniuerſitatem (rerum, inquam, per ſe exiſtentium, quæ Ariſtoteles aliquando [c] vocat propriè entia) eſse vnius, atque eiuſdem naturæ rationis'ue, ſi earum eſsentia ſpectetur, nõ attributa ex accidentibus deſumpta, quæ ſunt varia & multiplicia. Et quanquam veteres Phyſici, quos hactenus retulimus, idem creduntur exiſtimaſſe, vt patet ex initio huius capitis; hoc tamẽ intereſt, quòd illi, quia Phyſicè loquuti ſunt, ſenſibile id eſſe voluerunt, vel medium inter ſenſibilia; hi autem more metaphyſico nihil ſenſibile deſignarunt, ſed commune prædicatum ſubſtantiale, quatenus naturæ ordine prius eſt omni accidente, qua certè in re minus reprehendendi ſunt, quàm ſuperiores. Si enim ſubſtantia rerum omnium eiuſdem rationis eſt; non erat vtique illa deſignanda certa vlla qualitate ſenſibili, quæ non ſit omnibus communis. Atque de hoc ente, quod omnia accidentia naturæ ordine præcedit, intelligi poteſt illud Parmenidis; Non eſse primi entis vlla primordia, ſiue principia; Eſse item illud immortale, & verum; cætera autem mortalia, & ea ratione fallacia, quòd non ſemper exiſtant, ſed variè in illo mutentur.

a Vt in Parmenide, Theęteto, & Sophiſta.

b ante tex 10 primum.

c 1. Phy. cap. 3. tex. 29.

tex. 11.

Nulla ratione dici poteſt oĩa eſse vnũ ens.

Quòd ſi hæc non minùs aliena uidebuntur ab horum philoſophorum ſententia, quàm ab ipſa ueritate; certè noſtri inſtituti non eſt, ea, quæ ab illis dicta ſunt, ab errore uendicare, quod & per ſe laborioſum eſt, cùm pugnantia ſcribere uideãtur, & cùm à pleriſque tentatum ſit, à nemine hactenus præſtitum uidemus. Denique, quæ eorum dicta in hoc libro, alijſque locis ab Auctore referuntur, nequaquam ab eo conficta, aut per calumniam impoſita credimus (erant enim plurimi, qui penè recenti memoria talia ſcribenti Ariſtoteli, atque adeò uiua voce docenti obſiſtere poſſent) ſed verè ex eorum libris accepta, atque ut partim falſa, partim quæ poſſent in errorem inducere, ab eo propoſita, & impugnata; vt non mirum ſit, ſi haud grauatè tantum Philoſophum in eorum reprehenſione ſequamur.

Exponuntur Parmenidis uerba.

Qua ratione rectius hi q̃ ſuperiores loquuti ſint.

Conueniunt igitur ij oẽs, quorũ ſententias adhuc retulimus, Primùm quidem, quatenus nullam ſubſtantialẽ diſtinctionem rerũ naturaliũ admittunt. Deinde, quatenus nullam (quod conſequens eſt) ſubſtantialem generationem, aut corruptionẽ eſſe uolunt. Tertiò, quatenus ſubſtantiã rerum omnium perpetuã faciunt. Differunt autem primùm, quatenus priores componunt entia naturalia ex ſubiecta illa ſubſtantia, & alijs atque alijs accidentibus, nec eſsentialem diſtinctionem uidentur negare, cùm ueram entiũ multitudinem non modò numeralem, ſed etiam ſpecificam

Qua in re cõueniant Philoſophi hactenus recẽtiti.

Qua in re diſſentiant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cificam inducãt;posteriores uerò,quasi sapientiores,cùm nullũ ens naturale ex substantia,& accidentibus constituant,nullumq; accidẽs in entibus numerandum putent;nullam quoq; essentialem rerum naturalium distinctionẽ esse colligunt.Deinde,quatenus priores non negant uerum motũ,quod tamen negant posteriores;&si non inficiãtur motum ad sensum,seu,ut ita dicam,phantasticũ. Tertiò,quatenus priores concedunt, vnum illud esse verum principium rerum naturalium, posteriores verò dicunt non esse principium,sed esse res ipsas naturales. Quocirca meritò posteriores non semel excluduntur apud Aristotelẽ ab ea disputatiõne,qua principia rerum naturalium quæruntur. Ex his satis intelligi potest,quàm multa, quamque grauia incommoda eorũ omnium sententias sequantur;quorum illud est caput, quòd omnem substantiã vnius atque eiusdem rationis faciant;quod quàm sit absurdũ,cùm ipsum per se satis patet,tum multò planiùs patebit inferiùs.

Vt 1. Phy. c. 2. tex. 8. & c. 5. huius lib.

Contra omnes enumeratos Philosophos.

Opiniones eorum,qui plura principia materialia inducunt.

SECTIO. QVARTA.

LII, vt quædam incommoda ex ijs,quæ dicta sunt, declinarent,partim aliã extremam uiam ingressi sunt inducentes infinita principia materialia, partim mediam tenuerunt approbantes potiùs plura finita. Atq; ut ab ijs, qui longiùs à veritate aberrarũt, initium sumamus,Leucippus Eleates,eiusq familiaris Democritus Abderites,ut Aristoteles eũ vocat 3.libro de Cœl.cap.4.seu,vt alij volunt Milesius,infinita principia materialia posuerũt;infinita,inquã, indiuidua corpuscula,quę pro uaria ratione figuræ,ordinis,ac situs,varia entia naturalia constituerent: nec tamen ea ex solis huiusmodi corpusculis, seu atomis cõstare censuerũt, sed ex inani etiam.Ita non solum plenũ, sed inane quoq; materialia principia fecerunt,vt ait Arist.cap 4.& alijs plerisq; locis. Addebant quoq; non modò atomos,ex quibus quamq; rem effici putabant, infinitas esse, sed etiam mundos infinitos;fieriq; omnia,& dissolui necessitate naturæ, dum atomi per infinita spatia uolitantes in orbem uoluerentur, eoque modo agitatæ modò in vnum corpus cogerentur, modò coactæ dissiparentur;atque hoc pacto res naturales generari,& corrumpi. Quorũ opinio,quam Aristi[a] multis locis refert,Epicuro placuit,addito atomis pondere, ut moueri possent.Eã Lucretius Latinus poëta,eiusq; sectæ alũnus latè explicat,eandemq; sequutus est Metrodorus Chius,& alij nonnulli. Verùm etsi Democrito multiplex eruditio, & rerum naturalium non vulgaris cognitio à plerisque [c] Veteribus tribuitur: hæc tamen eius de atomis sententia non minùs ridicula est, quàm ipse solitus erat omnia ridere. Atque vt ea incommoda omittam, quæ omnibus patent, qualia sunt illa,quòd atomorum figuris, ordine,& positione tantam rerum varietatem

Laërt.in Democrito.

Democriti,& Leucippi sententia.

Tex. 37.

Sub finem.

Epicurus addit atomis pondus.

Refutatio.

a Vt 1.Phy. c. 2.tex. 6. & 4. Met. c. 5. tex. 19. & 3. de Cœlo cap. 7. tex. 56. & lib.1. de gen. cap.1.tex.1.& alibi sæpe.

b Euseb. de præpar. Euãg. lib.14 cap. 5. & alij.

c In ijs est Laërt. lib. 9. in Democrito & alibi.

rietatem effecit; quòd fortuito concursu pulcherrimum, & constantissimum huius Mundi ordinẽ cõstituit;quòd casu eundem dissoluendum putat; quòd ex altero genere principij materialis, quod inane vocat, & non ens esse affirmat, non minùs entia naturalia, quàm ex ente constare dicit: certè essentialis differentia substantiarum nulla ab eo inducitur, quod superioribus euenisse docebamus; tametsi aliquando Aristoteles illi attribuit,quòd substantialem formam,ex qua sumitur essentialis substantiarum differentia, nescio qua ratione subodoratus sit. Nam cùm inane nihil sit, atomi verò sola figura, situs, & ordinis varietate,ac proinde accidentario discrimine differant, qui fieri potest, vt vlla essentialis differentia substãtiarum eorum vario concursu efficiatur? Accedit,quòd alio modo generat entia ex atomis initio mundi, alio post eius constitutionem, tunc per concursum temerarium,nunc per secretionem atomorum, aliarum rerum ex alijs, quam cùm nec sensus, nec ratio percipiat, optimè refellitur ab Arist. tertio de cælo, & alijs locis.

Vt 2. Phys. c. 2. tex. 22. & 1. de partib. animal.c.1.

d tex. 57.

Anaxagoras uerò Clazomenius Anaximenis auditor,nec modò generis splẽdore,sed animi quoq; gloria clarissimus (vniuersum enim patrimonium, quod erat amplissimũ,suis sponte reliquit, vt scribit Laërtius) primus fortasse fuit, qui essentiale substantiarum discrimen constituit. Eius sententia fuit, gigni omnia ex atomis similis naturæ, quæ antè in Chao latitarent, vt carnem ex infinitis carunculis indiuiduis latitantibus in cibo, & os ex infinitis ossiculis, atque ita cætera. Itaque hoc pacto duo præcipua,quæ superiores præterijssent,se asserere existimauit, essentialẽ substantiarum differentiã, earumq; generationem, quam eductionem latentium principiorũ esse uoluit. Inexplicatissimum enim (inquit Plutarchus) illi uidebatur,quonammodo ex eo, quod nusquam esset,posset quid oriri, aut rursum in id, quod nullibi esset, interire: proinde ex similibus particulis gignebat omnia, & rursum in eadem dissoluebat. Adhibuit quoque primus primam causam efficientem omnis expertem materiæ, quæ omnia ex omnibus educeret, ut quæ libera esset,& soluta omni compositionis lege. Ac laudat quidem illum Arist.hoc ipso capite, quòd Chao inducendo,atque educendis ex eo rebus latitantibus naturam materiæ optimè omnium adumbrarit, eumq; Empedocli, qui & posterior ætate fuit,& principia rerum meliùs tenere potuit, hac ipsa ratione uidetur præferre cap. 3.

Anaxagoræ opinio.

Lib.2.in Anaxagora.

1.de placitis Philosophor. cap.3.

Qua ratione ductus fuerit.

Quæ tamen & huius sententiam incommoda sequantur, ex his patebit. Primùm, quia cùm uideamus in his inferioribus esse mutuam omnium rerum transmutationem, efficitur Anaxagoræ sententia, ut omniũ minimæ particulæ sint in singulis rebus; quod non solùm ex eo fieri nequit, quia efficerent magnitudinem infinitam (oportet enim concedere minimas illas particulas esse certæ magnitudinis, neque dici indiuisibiles, nisi quia naturaliter diuidi nequeant) sed etiam, quia nõ omnia sunt apta,ut cum omnibus misceãtur. Deinde, quia etsi Anaxagoras isto mo-

Impugnatio.

Non explicari ab eo, quo modo dissimilaria gignantur.

do vtcunque explicat, quo pacto similaria gignantur; non explicat tamen quomodo gignantur dissimilaria, ut equus, aut homo, nisi dicere uelit, dissimilaria nihil aliud esse, quàm diuersorum similarium coniunctiones, quod & falsum esse infrà ostendetur, & quo pacto fiat, ab eo non exponitur. Tertiò, quia si principia similarium sunt infinita, ignota nobis sit necesse est eorum natura; quandoquidem non alia ab Anaxagora ponuntur interna eorum principia. quo fit ut dissimilaria quoque necessariò ignorentur, si nihil sunt aliud, quàm similarium diuersorũ copulationes. Iam quo pacto latentes particulæ educuntur ex ijs rebus, ex quibus res aliæ fieri cernuntur? à centro'ne ad circumferentiã extrahuntur? neque enim alia ratione uidetur id posse fieri, præsertim cùm non semper fiat separatio, & quasi euaporatio particularum rei, quę generatur, ab ea, ex qua generari cernitur. Quòd si tum res fieri dicitur ex alia, cùm eius particulę in alia latentes, ad partes exteriores ueniunt; cur nõ potiùs natura rei genitę ex internis particulis; quàm ex ijs, quæ exteriùs apparent, constitui iudicabitur? Ita potiùs generatio, quam ponit, erit corruptio, & corruptio generatio. Denique, neque isto modo tuetur Anaxagoras generationem, & corruptionem rerum naturalium. Nam, ut demus aliquid posse fieri eductione illa particularum, qualiscumque ea sit; non differt sanè quicquam ea generatio à congregatione, ueluti cùm aqua tota fit ex multis guttulis, quod sanè non est fieri aquam, sed fieri maiorem aquam. Quod idem modo cõtrario dicendum est de corruptione. Itaque, nisi intelligat Anaxagoras, nomine infinitarum partiũ similarium, materiam ipsam, ut Aristoteles illum conatur interpretari hoc capite, idque quatenus materia est diuisibilis in infinitum, partesq; tum demum uidentur educi, cùm materia actuatur forma rei similaris (ut educi particulas nihil sit aliud, quàm materiã exhiberi conspiciendã sub certa forma) inanis omnino est eius sententia: & tamen si hoc pacto rem intellexit, idem illi dicendũ fuit de generatione dissimilarium, quæ non gignuntur sola congregatione diuersorũ similarium, sed eductione formæ alterius cuiusdam naturę à formis similarium ex eiusdem materiæ potestate.

Empugnatur latẽtium particularũ eductio.

Anaxagoram interpretatur Aristoteles.

à tex. 16.

Empedoclis sententia.

EMpedocles uerò Agrigentinus, insignis Philosophus, & regni etiam oblati cõtemptione clarus, ut ex Xantho refert Laërtius, nõ infinita principia, ut superiores, sed finita potiùs ponenda censuit; neque quicquam tamen uoluit esse prius quatuor uulgatis elementis, sed ea ipsa uerè esse primordia rerum omnium, quæ fiunt. Cùm enim iunior esset Anaxagora, eiusque sententiam de generatione ex particulis similis naturæ cum toto nequaquam probasset, ea forsitan ratione, quòd naturã rei, quæ uerè generatur, oporteat antè non existere; concessit ille quidem generari mista ex elementis, etiam ea, quæ similaria sunt, ut carnem & ossa; at ipsa iam elementa non generari ex prioribus principijs materialibus, ut putabat Anaxagoras. Nec enim satis esse indiuiduas earum particulas,

Lib. 8. in Empedocle.

ticulas, ut ex eis gignerentur elementa, cùm sint eiusdem naturæ cum totis; potiusq; earum aggregatione maius aliquid fieri, vti diximus, quàm vt ex ea resultet noua aliqua natura.

Partim commendandus, partim reprehendendus.

Atque laudandus quidem est Empedocles hac ex parte, quòd generationem ex similaribus improbarit, quodque alias ipsa veritate impulsus formam substantialem mistorum adiunxerit, si Aristoteles rectè conijcit ad finem huius capitis [a], & alijs plerisque locis. [b] Verùm reprehendendus, quòd asseruerit, quatuor vulgata elementa esse simplicia corpora, & nullo modo composita, nisi ex partibus similaribus. Neque enim negari potest, ea mutuò in se inuicem trãsmutari, vt aquam in aërem, & vicissim aërem in aquam, atque ita cætera. Quòd si uereamur, ne hac in re sensus nos fallant, ratio planè idem demonstrat. Cùm enim ea sibi mutuò contrarijs qualitatibus repugnent, seseque mutuò alterent, & è naturali statu vicissim depellant; necessariò efficitur, vt eorum natura sit caduca, & minimè perpetua. Tendit enim planè ea pugna in interitũ eius, quod uincitur. Hinc contrario argumento, commutatoque consequente in antecedens, colligimus in cœlo non esse alterationem, quæ contrarijs qualitatibus fiat, quòd longissimo experimento compertum sit, non esse illud ulla ex parte corruptioni obnoxium. Hinc quoque docet Arist. hoc ipso capite, & alijs locis, sustulisse Empedoclem de medio, non modò generationem, & corruptionem elemẽtorum: sed eorum etiam alterationem, quippe quæ ad interitum rei, quæ alteratur, suapte natura dirigitur. Si enim interitus non datur, neque alteratio concedenda est, nisi quis absurdissimè dicat, appetitum naturalem elementorum in agendo esse frustrà inditum, & qui expleri nequeat.

a tex. 51.
b Vt 2 Phy. tex. 22. & 1. par lib. anim c. 1.

Ex alteratione passiua colligi corruptionem.

tex. 15. & 1. lib. de generatione à tex. 36.

Quid nam Pythagorici, & Platonici materiam primam esse putauerint. SECT. V.

Pythagoreorum sententia.

PYTHAGOREORVM sententia, ut Arist. docet cap. 5. ea fuit, vt putarent primã materiam esse numeros, seu potiùs vnitates. Assueti enim scientijs Mathematicis, quę apud eos, auctore Pythagora, primùm discendæ erant; ea, quæ in rebus mathematicis principia sunt, omnium principia esse colligebant; tantùm ualet consuetudo doctrinæ, qua quis primùm imbuitur. Ita cùm in Mathematicis nihil sit prius vnitate, eiusque multiplicatione numerus existat, qui & ipse natura prior est, quàm magnitudo; concludebant illi, magnitudinem quoque, & alia, quæ deinceps reperiuntur in rerum natura, ex unitatibus cõstare, vt materia; cunctaque esse numeros secundum substantiam subiectam, intimamque cuiusque rei essentiam. Proinde unitatem ex ipsa ui constituendi numeros nomine vno Parimparem appellabant, quòd addita imparibus efficeret pares; paribus autem impares, vt capite eodem cum Alexandro exposuimus.

Vnitas Parimpar.

mus. Eademque ratione illam appellabant finitam, quòd constitueret numeros impares ad unionem, perfectionemq; aptiores, quæ finitionis, siue absolutionis nomine significantur; infinitam uerò, quòd cõstitueret pares, qui aptiores sunt ad diuisionem, & dissolutionem, quæ tendunt in infinitum. Deinde, res omnes, quemadmodum & numeros, ad denariũ reducebant, quòd cæteri numeri apud omnes nationes ex denario semel, aut sæpius accepto, & ex aliqua denarij parte constituantur. Denique ipsum denarium ad quaternarium reuocabant, quòd cõstitueretur ex uno, duob. trib. & quatuor, sanctissimumque iusiurandum per quaternarium fieri putabant, ut Plutarchus refert primo de placitis Philosophorũ: Ex quib. colligebant, proprietates rerum nihil aliud esse, quàm proprietates numerorum, ex ipsorumque numerorum natura prouenire rebus, vt hanc aut illam proprietatem habeant, & vt hoc, vel illud agant, aut patiantur. Cap. 5.

Denarius.

Quaternarij dignitas.

Refellitur Pythagoreorum sententia.

Quæ sententia, si prima specie spectetur, facillimè refellitur. Primùm, quia vt vnitas sequitur entitatem unam, ita numerus multas entitates, quod autem sequitur naturam rei, ad eius constitutionem pertinere non potest. Deinde, quia si numeri, siue vnitates, sunt materia, & substantia rerum, atque eodem modo constituunt naturalia, quo Mathematica; non distinguentur vtique naturalia à mathematicis. Tertiò, quia ut Aristoteles hoc cap argumentatur, non erit in rebus naturalibus principium motus. Numeri enim, inquit, nullius motus sunt causæ, cùm in immobilibus etiã reperiantur. Tolletur igitur motus ipse, generatioq; omnis, & corruptio. Quartò, quia, ut idem adiungit, nulla causa, hoc pacto reddi poterit, cur alia corpora grauia sint, alia leuia, & alia hoc, alia illud agant, aut patiantur; cùm eodem modo naturalia ex unitatibus, atque mathematica constituant, in quibus nihil tale demonstrari potest. Quintò, quia, ut idem eodem loco concludit, fieri non potest, ut numeri sint, & res ipsę naturales, & causæ earum, cùm nihil sit causa sui; quorũ tamen utrumq; ijdem affirmãt. Qua in re præfert Aristoteles sententiã Platonis opinioni Pythagoreorum, quòd duo genera numerorum posuerit; alterum separatum à rebus naturalibus, & per se existentem; alterum in rebus ipsis naturalibus, qui etsi non esse, fingi tamen potest effectus illius separati, cùm interim Pythagorici eum tantum ponãt, qui est in rebus naturalibus, imò uerò, qui sit res ipsæ naturales. Sextò, illud addi potest, Si numeri sunt substantiæ rerum naturalium, non esse earũ generationem quidquam aliud, quàm generationem numerorum; quare cùm numeri collectione, aut numeratione fiant, ut Aristoteles hoc capite docuit; nihil aliud fore rerum naturalium generationẽ, quàm collectionem quandam, aut numerationem. Postremò, quia uidemus res naturales mutuò transmutari seruata præcisè eadem materia: ex uno autem numero non potest fieri alius numerus seruatis præcisè ijsdem unitatibus, sed addita, aut detracta una, uel pluribus. Ita fit, ut non solùm

text. 22.

text. 23.

text. 24.

Duo numerorum genera à Platone posita.

text. 46.

non

non tradant ueram materiam, sed minùs etiam, quàm superiores, materiæ rationem attingant.

Quo pacto de quorundã sententia sint intelligendi Pythagorici.

Sunt, qui dicant, longe aliter intelligendos esse Pythagoricos, imò uerò ab eis ueram non solùm materiæ, sed etiam formæ naturam tradi, quemadmodum ab Arist. tradita est: nec Platonẽ, quem uolunt utramq; penitus attigisse, aut earum cognitionem inuenisse per sese, aut ab alijs, quàm à Pythagoricis accepisse. Aiunt enim, Timæum Locrensem Pythagoricum Philosophum, quem ille in Timęo sequutus est, formæ, ac materiæ naturam cognouisse; neque aliud Pythagoricos mysterio paris, & imparis eatenus occultasse, quàm ueram utriusque principij naturã: materiæ quidem, nomine paris, quòd sit causa diuisionis rerum, & dissolutionis; formę uerò, nomine imparis, quòd sit causa unionis, & conseruationis. Hinc tam multa, & tam præclara de materia, & forma doceri

In Timæo fol. 6. à Platone in eo opere sub persona Timæi. De materia, quòd sit obscura

Aliquot Platonis dictæ de materia.

quædam species, receptaculum, mater, informe gremium, quòd nullam sibi propriam speciem habeat, & à propria potentia nunquam recedat, quòdque per se ipsam comprehendi nõ possit, & alia similia. De forma,

De forma.

quòd sit uerè existentium simulacrum miro modo à uerè existentib. figuratum, diuinæ, ac intelligibilis naturæ participatio, seu participata similitudo, & huiusmodi alia.

Quanquam uerò de Pythagoricis, quòd ferè intelligi nolint, parum curandum putamus; libenter tamen hac in re duos Philosophorũ principes Platonem, & Aristotelem conciliabimus. Accipimus igitur, quæ Plato sub persona Timęi tradit. Primùm quidem, materiam esse unum, quid omnibus transmutationibus subiectum, non plura, finita, aut infinita, ut ij Physici docuerunt, quorum sentẽtias secundo loco retulimus.

Primum pronunciatum.

Sect. 4.

Deinde uerò, non esse eam corpus aliquod vnum sensibile ex quatuor uulgatis elementis, aut aliquid inter ea interiectum, in quod alia re uera transmutentur, quodque in alia transmutetur; quod pronunciatum, & ex superiori perspicuè colligitur, & à Timæo his verbis ostenditur.

Secundum.

Verba Timæi

Principio id corpus quod modo aquam nominauimus, quando in solidam concrescit materiam, lapis, & terra fieri uidetur; quando uerò liquescit, & diffluit, spiritus atq; aër. Item aër exustus, ignis efficitur, ignis extinctus, & corpulentior factus aërem creat. Rursus crassior factus aër in nebulas, nubesque concrescit: his etiam magis compressis, pluuiæ defluunt. Ex aqua rursus terra, lapidesque gignuntur. Atque ita uidemus, hæc omnia circuitu quodam sibi inuicem uires, fomentaque generationis uicissim tribuere. Quę cùm nunquam eadem appareant permanere, quisnam sine rubore, redargutionisque suspicione poterit istorum aliquid unum potiùs, quàm aliud certò, ac firmiter appellare? Hæc Platonicus Timæus. Postremò, eandem materiam non habere ex se se formã ullam, quæ impedimento esse possit formis introducendis. Id, quod egregijs similitudinibus declarat Timæus [Qui unguenta, inquit, suauiter

Tertium.

Similitudines Timæi.

ter redolentia confecturi sunt, humidam materiam, quam certo condire odore uolunt, ita præparant,ut odorem nullum proprium habeat, & qui materijs mollibus, impressionių; cedentibus figuras imprimere aliquas volunt, nullam omnino priorem in eis figuram apparere patiuntur, sed exactissima quadam lęuigatione eas poliunt. Ita illud, quod in omnibus passim cæterorum omnium simulacris rectè figurandum est, his omnibus formis natura sua carere necesse est.] Verùm ex his tribus pronunciatis,etsi rectè sequitur,materiam esse subiectum quoddam cõmune omnibus formis,quæ per trãsmutationem inducuntur, quod ueteres Naturales cùm tradere conarentur, re uera non tradiderunt; non uidetur tamen colligi, tale subiectum esse puram potentiam, qua in re posita est primæ materiæ natura. Datis enim propositis pronunciatis, nihil prohibet, quominus materia sit substantia composita ex forma nõ accepta per transmutationem, cuiusmodi esse dicitur à quibusdam corpus constans materia, & forma quadam corporeitatis inseparabili; aut certè ita simplex,ut sit completa, & perfecta, quale à plerisque ponitur corpus cœleste.

Ex dictis à Platone quid colligatur de Materia.

Dubitatur de sententia Platonis in natura materię statuenda.

Num verò Plato vlteriùs progressus sit ad ipsam puram materiæ potentiã statuendã, non satis nonnullis uidetur perspicuũ. Nam ex ijs materię conditionibus, quas paulò antè ex eodem Timæi loco cõmemorauimus,colligi uidetur,illum puram entis, vt ita dicam, potentialitatem attigisse: & tamen alijs ex verbis eiusdem oppositum videtur effici. Ait enim eodem loco,materiam esse hoc aliquid,ignem verò, aquã, & vnũquodq; aliorum elementorũ non esse hoc aliquid,sed tale. Quòd si materia prima est hoc aliquid, ergo est res quędã perfecta in genere substantiæ,& non pura potẽtia. Nec enim quæuis substãtia dicitur hoc aliquid, sed ea,quæ per sese,& separatim cohærere potest,cuiusmodi sunt primę substãtiæ,vt hic angelus,hic homo,hic lapis,& formę,quæ per se existũt, vt anima rationis particeps,& secundum Platonem,Ideæ.Qua in re Aristoteles Platoni videtur repugnare cùm scribit lib.7.c.3. materiam non esse hoc aliquid.Et.2.lib.de anima.c.1.cùm docet,non materiam,sed cõpositum esse per se hoc aliquid, idque ratione formæ, qua hoc aliquid absoluitur,si compositum est.Nam & ipsas formas, quæ per se cohærere possunt,hoc aliquid esse diximus. tex. 8. tex. 2

Conciliantur Platonis, & Aristotelis dicta de materia.

Si quis tamen rectè attendat,non est in re ipsa dissidium inter Aristotelem,& Platonem,sed in usurpatione verborum. Placuit enim Platoni, id potiùs vocare hoc aliquid, quod semper idem permanet, succedentibus in eo alijs, atque alijs formis, quàm quod per sese, ac separatim cohærere potest. Ad quod forsitan ea etiam ratione inductus est, quòd distinctio numeralis sub specie in rebus naturalibus materiæ tribuatur, vt apud ipsum quoque Aristotelem plerisque locis cernere est.

Nisi detur forma substantialis, materiã non esse puram potentiam.

5.Metaph. c. 6.tex 12.& 7. lib. c. 10. tex. 35. & 12. lib. c.8.tex. 49.

Sed quia ostendi nequit, materiam esse puram potentiã nisi priùs cõstiterit, sit ne in rerum natura substantialis forma, quę verè informet, & non

non tantùm assistat (si enim huiusmodi forma non datur, fieri non potest, vt materia sit pura potentia) disquiramus iam, num inter materiam primam, & accidentia (quicquid tandem sit materia prima) detur forma aliqua, quæ accidentia omnia naturæ ordine antecedat, atque ad prædicamentum substantiæ tanquam vera pars substãtię reductitiè pertineat. Hoc enim est,quod nomine formæ substantialis intelligimus.

Quid forma substantialis

SINT NE INTER MATERIAM PRIMAM, ET accidentia ponendæ formæ substantiales.

QVÆSTIO III.

Non videri ponendas. SECTIO PRIMA.

FORMAM nullam rerum naturalium inter materiam primam, & accidentia ponendam esse, his argumentis probari potest.

Primùm, quia in elemẽtis nulla forma prior accidentibus uidetur esse,uel ipso Aristotele auctore, qui secũdo libro de generatione cap.2.asserit,primas quatuor qualitates esse primas elementorum differentias;idque planè sibi persuadent Alexander Aphrodisiensis lib. 12. huius operis, Philoponus in 2. de generatione,& Galenus primo de elementis,nisi quòd nonnunquam appellant eiusmodi qualitates substantias, quòd sint primæ elementorũ formæ, eaq; constituant. Quòd si primæ formæ elementorum accidentia sunt, & mistorum quoque primę erunt,quippe cùm mista nihil aliud esse uideantur, quàm uariæ elementorum coniunctiones. 1

tex. 7.

Comm. 12. Comm. 7.

Deinde, quia cùm à nobis de numero, & diuersitate entium ambigitur, non sunt asserenda plura, ubi pauciora sunt satis; natura enim, ut nihil omittit necessarium,ita nihil addit superuacaneum: at omnia, ad quæ præstanda ponuntur substantiales formæ,præstari abundè videntur ab accidentibus: non sunt igitur ponendæ formæ substantiales. Assumptio hunc in modum probatur. Tria sunt, quorum causa quis dicat necessariò ponendas esse formas substantiales; esse rerum naturalium, earum distinctio, & operatio; at formæ, quæ sunt principia esendi, eædẽ sunt principia distinctionis, & operationis, ut patet in calore, qui & dat esse calidi, & distinctionem à frigido,& uim calefaciendi; ergo còm ad distinctionem, & operationem rerum naturalium satis sint accidentia; reliquum erit,ut satis quoque sint ad earum esse; quo fit, vt ad nihil horum inducendæ sint formæ substantiales. Satis uerò esse accidentia ad rerum naturalium distinctionem, uel ex eo perspicitur,quòd ipsarũ formarum substantialium distinctio abijs, qui eas esse censent, ex distinctione 2

Naturam, neque omittere necessaria,neque addere superuacanea.

Formæ subſtantiales non pont ſenſibiles.

ctione accidentium colligitur. Item, quia niſi accidentia ſatis eſſent ad res naturales diſtinguendas, cùm formę ſubſtantiales nõ ponantur ſenſibiles, ſed intelligibiles, nunquam ſpecifica rerum naturalium diſtinctio à nobis cognoſceretur. Satis autem eadem eſſe, vt ipſorum ope res naturales ſuas operationes exerceant, primùm quidem inductione patet. Nulla enim eſt operatio, quæ non referatur ad aliquam agendi facultatem; at omnes facultates, ſiue potentias accidentia eſſe conſtat, cũ ad ſecundum genus qualitatis pertineant. Deinde, quia formarum ſubſtantialium aſſertores nullam earum dicunt agere poſſe, niſi per aliquod accidens, ut vel ex hoc pateat agendi munus primò tribuendum eſſe formis accidentalibus, per quas ſubſtantialibus conuenire dicitur. Ita patet omnia, ad quæ præſtanda ponuntur ſubſtantiales formæ, perfici poſſe per accidentia; vnde fit, vt ſubſtantiales ſint ſupervacaneæ.

Nullam formam ſubſtãtialem immediatè agere.

3 Poſtremò, quia ſubſtantiæ naturales, imò & creatę omnes vel ex eo ſubſtantiæ dicuntur, quia ſubſtant accidentibus, hoc eſt, accidentia ſuſtinent, vel quia per ſe exiſtunt; formę autẽ ſubſtãtiales, ſi dantur, cùm indigeant ſuſtentaculo materiæ, vna excepta rationali, neque vnquam per ſe exiſtere poſſunt, neque accidentia ſuſtinere, niſi per accidens, & quatenus innixæ ſubiecto, quo etiam pacto quantitas ſuſtinet qualitates corporeas; nullo igitur modo formæ naturales ſunt ſubſtantiæ, excepta humana, quæ ita eſt forma naturalis, vt ſit etiam ex genere earum, quæ per ſe ſubſiſtunt.

Formarum ſubſtantialium aſſertio ex ipſa rerum naturalium conſtitutione. SECTIO SECVNDA.

Concluſio.

DIcendum eſt tamen omnino cum Ariſt. & Platone, quos tota ferme Philoſophorum poſteritas ſecuta eſt, in quauis re naturali, earum ſaltem, quę gignuntur, & intereunt, dari formam aliquam ſubſtãtialem, quę antecedat naturæ ordine non modò accidentia omnia aduentitia, ſed etiam propria, & congenita. In qua ſententia, quod ad miſtorum formas attinet, ſæpe ſuſpicatur, ſeu potiùs quodammodo vaticinatur Ariſt. fuiſſe priùs Empedoclem, cùm de forma oſſis locutus eſt, ut ſuperiùs retulimus, & ante Empedoclem, Democritum: tametſi non ſatis conſtat, num Ariſtoteles ſolam inuentionem formę ſubſtantialis miſtorum, an elemẽtorum etiam tribuat Democrito, Quod verò attinet ad ipſorum elementorum formas, eandem ſententiam primò referunt plerique ad Timęum, de quo ſuperiori quæſtione mentionem fecimus, & nonnulli ad ipſum Pythagoram eius familiæ caput. Sed quidquid ea in re dicendũ ſit, certum eſt, Platonem in ea ſententia fuiſſe, quam Ariſt. amplexus eſt.

Ad finem capitis.

Sect. 4.

Confirmatio prima.

Poteſt igitur propoſita concluſio multis ex capitib. oſtendi. Primùm ex ipſa rerum naturalium conſtitutione hoc pacto. Res naturales non ſunt

ſunt materia ipſa prima duntaxat, ſed aliquid aliud includunt; alioqui omnes eſſent eiuſdẽ rationis, & eſſentiæ, nullumque eſſet earum internum principium, nulla generatio, aut corruptio, nulla proprietatum diſtinctio, quæ eſſentialem diſtinctionem ſequitur; proinde quelibet, aut omnes omnino proprietates haberet, aut nullam: at illud, quod præterea includunt, nobilius eſt, quàm materia prima, cùm ab eo prouenial non modò ipſarum diſtinctio, & generationis abſolutio, ſed etiam omnis agendi facultas, proprietatum uarietas, & perfectionis ordo: ergo ſi materia prima ſubſtantia eſt, quod omnes tanquam notiſſimum ſupponũt; multò magis id, quod additur ad complendam rerum naturalium conſtitutionem, ſubſtantia erit; completur autem per formam; datur ergo forma ſubſtantialis.

Obiectio.

Neq; iam hic occurri poteſt, eſſe quidẽ res naturales diuerſarũ eſſentiarũ, & habere diuerſas proprietates, ac agendi potẽtias, ut eſt ſenſui per ſe notũ, & tamen non eſſe cõpoſitas ex materia, & formis ſubſtãtialib. ſed eſſe ſubſtantias ſimplices, ut quidã dicũt de corporib. cœleſtibus: id enim ſi dixeris, mirificè tibi repugnabis. Primùm, quia iam confeſſus eras, materiam primam eſſe cõmunem omnibus. nam ſi cõmunis eſt, aut omnes erunt ſola materia prima, ſicque nulla erit eſſentiarũ, proprietatum, aut facultatum diſtinctio; aut nulla earũ erit ſubſtãtia ſimplex: Deinde, quia iam admiſeras (quod etiam uel ſenſibus ipſis perſpicuum eſt) dari in his inferioribus mutuam omnium rerum naturalium generationem. neque enim id fieri poſſet, ſi res naturales eſſent naturæ ſimplices: qua ratione dicimus, albedinem non fieri ex nigredine, ſed album ex nigro.

Dilutio.

Veriùs magisque propriè definiri res cõpoſitas.

Præterea, res naturales ſunt in genere ſubſtantiæ: exiſtunt enim per ſe, & cætera omnia materialia ſuſtinent, ac per propria genera, & differentias definiuntur, imò etiam, ut pleriſque placet, uerius definiuntur, magisque propriè habent genera, & differentias, quàm res ſimplices; ac denique omnes Philoſophi dicunt, ſe quærere principia ſubſtantiarũ, cùm rerum naturalium principia quærunt, ut Ariſto. non ſemel ſcribit: atqui eſſentialis perfectio cuiuſque rei ad idem genus pertinet, in quo res ipſa ponitur; materia autem prima, non eſt perfectio, & abſolutio rerum naturalium, ſed earum inchoatio, & quaſi fundamentũ: ergo aliquid præter materiam, quo abſoluatur, & compleatur rerum naturalium conſtitutio, pertinet ad genus ſubſtantiæ tanquàm pars ſubſtantiæ, quod nos formam dicimus ſubſtantialem: alioqui neque ipſæ res naturales in genere ſubſtantiæ, eſſent, quod eſt contra hypotheſin. Nulla enim res ſine propria perfectione eſſentiali magis, quàm ſine propria eſſentia, aut eſſe in genere ullo, aut intelligi poteſt.

Vt lib. 7. c. 1. tex 5. & lib. 12. c. 1. tex. 1. 2. & 3.

Occurritur obiectioni.

Neq; occurras, formas rerum naturaliũ eſſe indirectè in genere ſubſtantiæ, directè autem in generib. accidentium, ut quas accidentia eſſe exiſtimes. Id enim dici non poteſt. Nam quicquid, ſiue directè, ſiue indirectè ad genus ſubſtantiæ pertinet, uniuerſa accidentium genera præce-

dat necesse est. alioqui iam substantiæ prædicamentum non præcederet naturæ ordine omnia accidentium prædicamenta. Quocirca prę clarè illud ab Arist. dictum est primo Phys. libro cap. 6. Non constare substantiam ex non substantijs. tex. 58.

Dissoluitur altera. Quòd si dicas, formas rerum naturalium esse & substantias, & accidentia, quemadmodum albedo & qualitas est, &, multorum sentẽtia, relatio similitudinis; aperta erit responsionis contradictio. Cùm enim negabis formam substantialẽ, formã substantialẽ astrues. Neque enim res ulla in duob. ueris generibus poni potest, nisi ratione duplicis essentiæ. Quare si accidentia ratione alicuius essentiæ ad prædicamentũ substantiæ pertinere dicas, ut quæ sint partes formales rerum naturalium; iam profectò concedes formas substantiales; nisi quòd dices, esse easdem re cum accidentibus. Potiùs ergo à principio fateri debuisti, dari formas substantiales diuersas, non modò ratione, & natura, sed etiam re ipsa, ab omnibus accidentibus, saltem absolutis. Hoc enim rationi longè magis consentaneum est. Hinc est illud, quod sapienter quoque Arist. eodem libro præmiserat; Quod propriè est (idest substantia) nulli sit accidens: quod planè intelligit de substantijs non modò directè positis in genere substantiæ, qualia sunt genera; sed etiam de indirectè, cuiusmodi sunt differentiæ, quas item eodem loco commemorat. Atque loquitur saltem de accidente absoluto, ut interim omittamus totum relationum genus, propter nonnullas, quæ proximè in substantia fundantur.

Subſtantiam nulli esse accidens. 1. Phys. c. 3 tex. 26.

Postremò, aut materia prima est substãtia completa, & perfecta in genere substantiæ, aut pars substantiæ, & quę natura sua complementum desideret, ut ex ea fiat substantia cõpleta. Si completa, ergo nihil eorum, quæ accedunt per mutationem, efficit substantiam, sed substantiam tantam, aut talem. Substantia enim completa non expectat complementũ, ac proinde, nec aliud quidquam sui generis, sed aliorum: alioqui non esset completa. At si est incompleta, per aliquid substantiale complenda est. Igitur cùm hoc fieri nequeat, nisi per formam substantialem; necessariò efficitur, dandam esse formam substantialem.

Subſtantiam non generari per se ex substantia completa.

Ex unitate cuiusque rei naturalis. SECT. III.

DEINDE ostendirur assertio ex unitate cuiusque rei naturalis. Oportet enim fateri, earum quamque esse unius essentiæ, cùm unaquæque sit unum ens simpliciter, nõ multa simpliciter; atqui rerum naturalium essentiæ cõstant ex materia, & aliquib. formis adiectis, nec constant ex materia, & accidentibus; ergo ex materia, & formis substantialibus. Quòd uerò non constent ex materia, & accidentib. his argumentis apertum est. Primùm, quia materia, si non perficitur in genere substantiæ per formam substantialem, non dubium est, quin sit ens completum, ut

Res naturales, non constare ex materia, & accidentibus.

ueteres Physici existimarunt, quod idem de accidentib. certum est, cùm propriè, & directò ad cętera genera pertineãt: at ex plurib. entibus completis, non constituitur ulla uera essentia, & natura, quantumcumque illa in ordinem redigantur, & coaptentur: non constant igitur rerum naturalium essentię ex materia, & accidentibus. Assumptio ex eo probatur, quia si semel admittatur constitutio uerarum essentiarum ex entib. completis, licebit cuique nullo negotio quamplurimas rerum essentias conficere, multis eorum coniunctis, & ordine collocatis; eruntque isto modo milites in exercitu partes unius cuiusdam essentiæ; omnes item cęli, imo & omnia, quæ sunt in rerum natura, cùm sint optimo ordine dispositа, erunt partes unius cuiusdam entitatis, atque adeo Deus ipse optimus, & Maximus, quod ne ferre quidem aures possunt.

Ex entibus cõpletis nullam uerã essentiam constare.

Deinde, quia si essentiæ rerum naturalium constant materia, & accidentibus; aut quælibet accidentia sunt satis ad earum constitutionem, aut requiruntur certa, & determinata. Si satis sunt quęlibet; ergo non dantur certæ species rerum naturalium, sed quolibet momento sunt alię, atque aliæ, cùm alia; atque alia accidentia continenter accedant, & decedant; imo etiam tollitur de medio omnis motus: necesse enim erit, ut fatearis, omnem mutationem esse generationem, aut corruptionem substantialem. Si uerò requiruntur certa, & determinata, ut inseparabilia (hęc enim forsitan iudicabis aptiora) primùm quęro, quęnam dicas inseparabilia: nulla enim talia sunt respectu materię, cùm ea sit indifferens ad omnia; nisi fortè quantitas interminata, ex qua tamen cum materia nulla rerum naturalium uarietas cõfici potest; quo fit, ut si nulla datur substantialis forma, cuius respectu quædam dicantur inseparabilia, nulla omnino inseparabilia sint, ex quibus rerum naturaliũ essentiæ constituantur; cùm interim data forma substãtiali, nihil iam sit opus accidentibus inseparabilibus ad rerum naturalium constitutionem. Deinde, cùm in eadem re multa reperiantur accidentia; aut illa ordinem habent inter se aliquem, ut aliud sit primum, aliud secundũ, & ita deinceps; aut nullum: si nullum, ergo essentia, quę ex eis cum materia constabit, non erit una, nisi per accidens, & ratione subiecti, quę unitas non est satis, ut ex ea colligas unam essentiam ex formis, & subiecto conflatam: si uerò ordinem habeant, & essentia uel ab ultimo, vel à solo primo sit una; iterum redis ad negata. Sola enim quantitas interminata est primum accidens; ultimum autem continenter uariatur; nisi loquaris de inseparabilibus, quæ nulla esse constitit respectu materiæ præter quãtitatem. Quòd si dicas, aliqua alia præter quantitatem esse inseparabilia, non respectu solius materiæ, sed materiæ cum certis accidentibus separabilibus coniunctæ; nihil ad rem erit responsio, si iam supponis aliquod ens compositum ex materia, & prioribus illis accidentibus, quippe cùm nos adhuc de prima compositione disputemus. Si uerò nullum ens ex prioribus constitutum esse supponis, & tamen asseris, aliquod ens

Varia incommoda.

Tolli alioquin de medio accidentia inseparabilia excepta quantitate.

Responsionis cuiusdam impugnatio.

constitui ex materia, & accidente, quod sequitur coniunctionem priorem; cùm coniunctio illa prior uariabilis sit (est enim separabilium) accidens quoque, quod illam coniunctionem sequetur, uariabile erit, ac proinde ipsa essentia, quæ ex eo constituetur, neque ullum habebit fixum perfectionis gradũ. Quare satius fuerat dixisse, ex materia, & prioribus illis accidentibus constitui essentiam rei naturalis, quod tamen fieri non posse probatum erat. Quæro autem speciatim de elementis, ex quibus nam accidentibus cum materia coniunctis cõstent, vt verbi causa ignis? Nam si ignis constat ex materia, & calore actuali, aut siccitate, aut denique raritate; cùm hæc magis, & minus accipiant, erit quoque ignis, modò magis ignis, modò minùs, quod dici non potest. Si verò ex virtuali quodam calore, aut alia insensibili forma, quam dicas non intendi, nec remitti; eam nos, si vnica ponatur in quolibet, meritò dicimus formam substantialem, vt patebit inferiùs. Postremò, quia si ex materia, & accidentibus, siue vno, siue pluribus constat aliqua vera essentia; cùm omnis vera essentia sit substantia, vel accidens; erit quoque eiusmodi essentia substantia, vel accidens: atqui non erit accidens, quippe quæ & in subiecto non inerit, & ex substantia constabit; neque item substantia, vt quæ constabit ex accidente, & ab eo speciem accipiet, tanquam à propria forma; nulla igitur essentia ex materia, & accidente, aut accidentibus constare potest; aut certè oportebit contra communẽ omnium sententiam, & ipsam quoque rationẽ ponere medium quoddam genus inter substantiam, & accidens, quod nec sit substantia, nec accidens, sed quippiã ex vtroque constitutũ. Quod si verum est, hoc solũ genus rerum naturalium ponendum erit, quippe ad quod materiam, & accidentia reducere oportebit, tanquam partes ad totum, nullaque iam materialis substantia, aut accidens erit ens completum: quæ omnia sunt absurdissima, & cùm inter se se, tum etiam dictis repugnantia.

Ostenditur idem in elementis.

Ex materia, & accidentibus nullã ueram essentiã constare.

Nullũ esse genus mediũ inter substãtiã, & accidens.

Ex naturali conseruatione rerum naturalium. SECT. IIII.

TERTIO loco idem ostendi potest, ex naturali conseruatione rerum naturalium. Cernimus enim qualitates contrarias ad certam quandam temperiem redactas naturaliter in mistis conseruari: eius autem stabilitatis, & ut ita dicam naturalitatis causa, non sunt ipsæ qualitates, quippe cùm natura sua repugnent mutuò: nõ item materia prima, cùm sit indifferens ad quemlibet earum statum: nec denique causæ externæ duntaxat, neq; enim is status esset à natura rei: igitur aliqua interna causa danda est, ratione cuius illæ naturaliter unitę sint, & stabili consensione connexæ, quod aliud esse nequit, quàm forma substantialis, aut natura aliqua ex eã constans. cæteræ enim qualitates materiales posteriores sunt primis

Naturalem temperiẽ qualitatum contrariarum in mistis nõ posse nisi à formis substantialibus proficisci.

primis quatuor contrarijs, aut ex forma substantiali, eius'ue cum materia coniunctione profluunt.

Deinde (quod magis urget) uidemus primas qualitates contrarias, ita in quibusdam reb. esse temperatas, ut tamen alię magno intensionis excessu alias superent, quod planè cernere licet in stirpibus. in his enim parum admodum caloris ineſt, & in plerisque parum humoris, ac longè minùs, quàm in animalibus. In reliquis autem mistis apertum est, siccitatem, & interdum frigus multò intensiora esse contrarijs qualitatibus: cumque ea inæqualitas breuioris durationis causa esse debuisset; videmus tamen harum rerum plurimas natura sua multò diutiùs conseruari, quàm in quibus maior temperies cernitur. Ab una igitur aliqua natura id prouenit, quæ primis contrarijs qualitatibus prior sit, & (quod hinc sequitur) ab aliqua substantiali forma, cui eiusmodi qualitatum status congruat.

Cur plurimę res naturales, in quibꝰ maior est qualitatũ inęqualitas diutiùs cõseruentur.

Postremò, quia morbus aduersatur naturali statui animalium, sanitas uerò eidem conuenienti est; hisque affectionibus aliæ quędam in cęteris rebus, quæ gignuntur, & intereunt, proportione respondent, sub quarum altera res non ita diu, neque ita bene, atque sub contraria, conseruatur: at hę contrariæ affectiones ex uarietate quatuor primarum qualitatum nascuntur: igitur natura aliqua latet sub primis quatuor qualitatibus, cui affectio altera cõsentanea sit, dissentanea altera, præsertim cùm sint admodum uariæ in diuersis rebus, & quę uni congruit, alteri aduersa sit. Cùm igitur ea natura nec sit sola materia, nec materia cum quantitate, aut qualitate aliqua, priori primis quatuor, quæ nulla est; non dubium est, quin constet ex materia, & forma substantiali.

Ex actione rerum naturalium. SECTIO V.

VARTO loco id confirmatur ex operationibus rerum naturalium, tum proprijs potentiarum, tum etiam ijs, quæ ipsi naturæ rei naturalis tribuuntur. Ex ijs quidem, quæ sunt potentiarum propriæ, Quia experimur, res naturales, ita sæpe occupatas esse in operatione uniꝰ facultatis, ut simul exercere nequeant operationes aliarũ, præsentib. etiã obiectis, & agendi materia satis præparata; ueluti cùm quis ita intentus est in rem, quam oculis cernit, aut animo uoluit, ut alta etiam uoce clamantẽ non audiat; & sæpe etiam nihil aliud, aut agere, aut sentire possit; interdumque ita sit totus in ea re, ut neque calor ipse stomachi quicquam penè operis faciat. In actione etiam, & passione corporum inanimatorum sæpe fit, ut agens in externo contrario superando ita occupetur, ut interim non possit eam sui partem, quæ à contrario uincitur, simul tueri, donec externum contrarium ita superet, ut suis iam partibus in pristinũ statum

Quòd res naturales, ita in actione unius facultatis occupentur, ut aliarum operationes non exerceant, formæ esse tribuendum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

statum restituendis dare operam possit, id quod Physici ex finitate uirtutis, & applicationis cuiusque agentis docent mirandum non esse. Hoc autem, quid aliud est, quàm dari in unaquaque re naturali materiam, atque formam aliquam omnibus facultatibus priorem, ijsque omnibus mira quadam ratione præsidentem, & per eas operantem, cuius uires, & applicatio, cùm finitæ sint, si per unam facultatem alicui operi ualde se applicet, sæpe nequeat per eandem, aut etiam per alias, in aliud opus incumbere. Neque uerò id, quod in uiuentibus cerni diximus, ita attribuendum est concursui spirituum necessariorum ad operationes facultatum, ut non præcipuè referendum sit ad primam formam, & quasi dominam, quę præcipuum est agendi principium. Nam, etsi necesse est, ut cùm illi frequentes confluunt ad unum membrum, alia deserant; tamen, nisi forma una detur omnibus facultatibus natura prior, & quæ in suo ordine prima concurrat ad omnes rei actiones, ratio sępe reddi non poterit, cur eiusmodi spiritus, & quasi actionum ministri, non æquè subseruiant omnibus potentijs, sed alia membra deserant, ut alijs accurrant.

Duo actionũ genera in rebus naturalibus.

Ex ijs uerò actionibus, quæ ipsi rei naturæ tribuuntur, cùm eę sint in duplici genere (aut enim sunt propriæ, ut quæ in alio subiecto exerceantur, ueluti cùm ignis ignem generat; aut improprię, & quæ ueriùs dicantur consecutiones quędam naturales, & quasi emanationes eorum, quæ resultant in eo subiecto, cui actio tribuitur, ueluti cùm aqua sese ad natiuum frigoris statum reuocat) sunt, qui ex prioribus hoc pacto rem confirment. Accidentia non possunt substantiam generare, nisi uirtute substantiæ, seu, quod idem est, ut instrumenta substantiæ: sunt enim inferioris naturę, cùm interim omne principale agens, si naturę sit diuersæ, nobilius esse debeat, non tantùm eo, quod patitur, sed etiam ipso effectu: atqui uidemus, equum generari ab equo, & ignem ab igne; nec principale agens in huiusmodi actionibus potest esse materia: ergo danda est in unaquaque re naturali forma substantialis. Verùm hæc argumẽtatio sumit, quod probandum erat, nempe, equum, ignem, & cætera, quę ab agentibus naturalibus gignuntur, habere aliquid substantiæ præter materiam. Nisi enim hoc ponatur, de quo tamen nunc agimus, nihil concluditur. Quanquam hęc argumentatio si inuertatur, non parum apta est ad persuadendum, formam substantialem esse primum agendi principium in generatione, de qua re à nobis lib. 7. agendum erit.

Argumentũ quorundã ad rem propositã confirmandam.

Reiectio.

Potiùs ergo ex improprijs actionibus probanda est conclusio hunc in modum. Actio, qua aqua calida, remoto calefaciente, aut conseruante calorem, sese ad natiuum frigus reuocat, & cæteræ res naturales, cùm à naturali statu deiectæ sunt, uirtute propria illũ recuperant, præsertim in rebus similaribus (in his enim nõ est ea partiũ dissimilitudo, quæ requiritur, ut alia in aliam agere possit) ea, inquam, actio nõ est ab accidente ullo; nõ item à materia; & tamen est à re agente in se ipsam eo actionis genere; igitur est à natura aliqua substantiali subiecta, &, quod hinc sequitur, ab aliqua

aliqua forma substantiali, ex qua cum materia natura ea constituta sit. Quòd à materia esse non possit, neque item à quantitate iuce clarius est. Quòd uerò non sit ab vllo alio accidente, satis in uno aquæ exẽplo ostendi potest hoc pacto. Actio illa est frigefactio; igitur si est ab ullo accidente, erit à frigore, quod in aqua calida relictum est; at illud multò remissius interdum est, quàm calor introductus: non est etiam à priori aliqua qualitate, cùm non dentur in aqua aliæ primis quatuor contrarijs priores: igitur non est ab ullo accidente.

Aquam non reduci ad pristinum frigus ab ullo accidente.

Non desunt tamen, qui dicant, cùm aqua calefit, semper in aliquib. particulis relinqui summam frigiditatem, à quibus cæteræ, remoto calefaciente, & conseruante calorem, reducantur ad natiuum frigoris statum: quod idem de cæteris elementis comparatione propriarum qualitatum dicendum putant. Hęc tamen opinio, si impugnatione digna est, facilè refellitur. Aduersatur enim primùm experientiæ, quæ mater est Philosophiæ. Nam etsi eius auctores aiunt, non sentiri à nobis eam frigiditatem, propter admistionem caloris aliarum partium, tamen si ea vera esset, nunquam iudicaremus aquam esse calidam, sed ad summum tepidam. Partes enim, quas dicunt retinere summam frigiditatem, tam multæ esse debebunt, quàm sunt illæ, quę calorem accipiunt, & cum illis omnino permixtæ; alioqui si portio aliqua notabilis nullas haberet admistas, iam illa à cęteris separata non posset se ad naturalem frigiditatem reuocare, quod inauditum est. Deinde, pugnat cum ratione, quòd asserant quasdam particulas aquæ pati ab igne, alias non pati, ne eas quidem, quæ propinquiores sunt necesariò, quam aliæ pleræque, quæ calorem corripiunt; quod nihil est aliud, quàm facere aquam dissimilare corpus, & quod partes integrantes diuersæ naturę habeat. Postremò, pugnat cum sensu, & ratione simul, quòd isto modo sequatur, nunquam corruptum iri aquam, retinentibus semper aliquibus particulis summũ frigus: aut si tandem in omnibus remittitur frigus, vt aqua corrumpatur, fore, vt remoto calefaciente, antequàm corruptio absoluatur, iam ea se ad pristinum frigus reducere non possit, quia iam non habeat particulas vllas, in quibus non sit remissum frigus. Id quod eò magis pugnat cum experientia, quòd vsu compertum est, solere aquam ad ignem applicari, vt probè calefacta celeriùs congeletur, quod Aristoteles scripsit primo libro Meteorologicorum.

Quorundam ea de re opinionis impugnatio.

Experientia mater Philosophiæ.

Aquam calefactam celeriùs gelari.

Cap. 12.

Alij, cùm planè perspiciant nõ posse elementa reuocari ad statum naturalem suarum qualitatum à qualitate vlla eiusdem rationis, quæ in ipsis integra adhuc existat, alias quasdam comminiscuntur qualitates, quarum virtute id fieri possit. Dicunt enim, præter quatuor primas sensibiles, quas ideo vocant actuales, quòd per eas subiecta actu denominentur calida, frigida &c. dari alias quatuor insensibiles eiusdem nominis, nisi quòd eas appellant virtuales, quòd vim habeant ad priores illas restituendas in pristinum statum, nec tamen per se ipsas sint satis ad denominandã

Sententia ponentium in elemẽtis qualitates quatuor virtuales.

Universidad de Deusto
Biblioteca

minanda ſubiecta calida, aut frigida &c. proinde aſserunt, eas nec contrarias esse inter se se, nec remitti vnquam posse, sed integras semper permanere, vt elementis, cùm depulsa fuerint à proprio statu, subuenire possint. Id verò duobus potissimùm argumẽtis probant. Vno, quia substãtia creata nunquam agit nisi interuentu alicuius accidentis, quod instrumẽti vicem subeat: elementa autem non possunt se se reuocare ad pristinũ statum per qualitates actuales, quo fit, vt omnino sit opus virtualibus. Confirmatio. Altero, quia in mistis planè dantur virtuales qualitates, vt in pipere vis calefaciendi, cùm interim piper tactu sit frigidum; nec rationi consentaneum est, vt eiusmodi qualitates elementis desint, præsertim vt sibi ipsis opitulari possint. Quòd si res ita habet, non est cur à nobis recurrendum sit ad formas substantiales. quod enim in elementis ostenditur, idem in alijs rebus ostensum esse existimandum est.

Refutatio. Sed neque huiusmodi sententia quidquam habet probabilitatis. Primùm, quia superuacaneum est ponere plura, vbi pauciora sufficiunt; hi autem ponere coguntur in quolibet elemento plures qualitates virtuales, quæ pluribus actualibus respondeant, cùm tamen forma vna substantialis cuiusque satis esse possit ad præstandum id, propter quod illarum multitudo inducitur. In quibus actionib⁹ res naturales accidentibus ad agendum indigeant. Si igitur ob hanc rem virtuales qualitates ponuntur, satius erit ponere formas substantiales. Deinde, quia accidentia non sunt ad agendum necessaria in rebus creatis, nisi cùm actio est propria: in hoc enim actionum genere necessarium id esse experimento didicimus, non in ijs, quæ sunt emanationes, & consequentiæ potiùs naturales, quàm actiones; alioqui in quauis re essent infinita accidentia propria. Cùm enim hęc oriantur ex natura eius rei, cuius sunt propria; si natura rei ea quasi parere non posset, nisi per aliquod accidens velut per instrumentum; non daretur sanè primum accidens proprium; quãdoquidem proprium non sequitur necessariò id, quod commune est. Ita fieret, vt in quauis re essent infinita accidentia. Atque hac ratione vtrunque argumentum aduersę partis euertitur. Tertiò, quia qualitates virtuales mistorum, ex quibus posterius argumentum ducitur, non agunt in propria subiecta, sed in aliena, vt vis piperis in vẽtriculum. Qualitates virtuales mistorum non agere in subiecta propria. Sunt etiam eadem quatuor primis qualitatibus posteriores, cùm ex primarum varia commistione oriantur, aut si quę non sunt huiusmodi, vt facultas ridendi, & forsitan vis magnetis ad trahendum ad se ferrum, eę oriuntur ex formis substantialibus, tametsi probabile est, alias interdum oriri aliarum interuentu. Denique earum pleręque intenduntur, & remittuntur. Quare non rectè ex ijs qualitatibus virtuales qualitates elemẽtorum colliguntur, quæ & in propria subiecta agãt, & primas quatuor vulgatas antecedant, nec ex formis substantialibus oriantur, & eiusmodi sint, vt nec intendantur, nec remittantur. Postremò, quia cùm hæ à suis authoribus plures ponantur in singulis elementis, aliquid adhuc prius in vnoquoque ponendum erit, cuius ratione hæ certæ, & non illæ in hac materia

naturaliter coniuncta sint; quod quidem si virtualem aliam qualitatem esse dixeris, quemadmodum nonnulli Medici virtutem quandam in animalibus ponunt, quam ipsi regitiuam appellant, quasi cæteris præsidentem; aut certè non plures virtuales in singulis esse malueris, sed vnam tantùm, quæ plurium munus gerat; ea certè à nobis, si prima erit, substantialis, non accidentalis forma dicitur, quam consequentur in singulis elementis binæ ex primis quatuor sensibilibus, & aliæ quædam his consentaneæ, vt leuitas, grauitas, perspicuitas, opacitas, & si quæ sunt aliæ huiusmodi; in mistis autem aliæ, atque aliæ pro ratione, & natura cuiusque. A Medicis quibusdã pariin animantibus virtutẽ quandam regitiuam. Atque hæ eadem actione propria introducuntur, qua formæ substantiales, eo quòd consequutione quadam oriantur ex essentijs rerum, quæ gignuntur. Vnde efficitur, vt si eius naturæ sint, quæ intensionem, & remissionem admittant, quandocumque à proprio statu deijciũtur, earundem naturarum vi (nisi quid impediat) iterum ad eundem reuocentur per modum internæ cuiusdam emanationis. Quare necessariò concedendæ sunt formę substantiales, nec tanquam assistentes solùm, quo pacto substantiæ separatæ dicuntur formæ corporum cœlestiũ, sed verè informantes, vnamque naturam, & essentiam cum materia constituentes. Qualitates rebus connaturales eadem actione propria produci, qua formæ substantiales.

In Conc. Lateranen. sub Leone 10. sess. 8. In Conc. Viẽnẽsis sub Clemen. quinto & hĩ Clem. unica de summa Trin. § 2. & in Conc. Lateran. sub Leone 10. loco citato. Confirmat autem assertionẽ hanc orthodoxa fides, cùm docet, Primùm, animam humanam esse immortalem, existentemq; post separationem à corpore; vnde sequitur, esse substantiam. Deinde, esse veram, ac essentialẽ hominis formam. Dari formas substantiales argumẽto ex doctrina fidei. Cùm igitur homo cm cæteris animalibus & animalia cum viuentibus, & viuentia cum non viuentibus genere conueniant; efficitur, vt quemadmodum species humana completur per formam substantialem, ita compleantur cætera entia naturalia.

tex. 2. Hanc verò esse Aristotelis sententiam perspicuum est ex plurimis locis, præcipuè ex secundo lib. de anima cap. primo, vbi docet, tria reperiri in prædicamento substantię, materiam, formam, & compositum: ipsum verò compositum, quod propriè est hoc aliquid, à forma habere vt sit hoc aliquid, & per se possit existere. Esse Aristotelis apertam sententiam. tex. 7. Itemque ex lib. 7 huius operis cap. 4. quo loco ait, formam, & compositum non solùm esse substantias, sed magis etiam, quàm materiam. tex. 14. Quod idem intelliges ex lib. 12. cap. 2. vbi vocat formam hoc aliquid, quòd per eam compositum sit hoc aliquid. Vnde & formam sępius ait esse magis naturam, quàm materiam, quasi præcipuum rerum naturalium principium, vt secundo Physicorum cap. 1. & initio librorum de partib. animalium. tex. 12. Cap. 1.

De Platone quoq; non est quod dubitemus. Primùm, quia facit ideas per se subsistentes, docetque formas rerum naturaliũ esse quasdam idearum participationes; resque naturales, propter huiusmodi formas participatas, esse eiusdem rationis cum ideis, nec ideas differre ab ijs, quæ apud nos sunt, nisi ęternitate, vt Aristot. sępe ait. Idem existimasse Platonem. Vt 1. Eth. c. 6. Deinde, quia non posuit ideas accidentium, sed substantiarum; res autem naturales, illius sen-

tentiam non imitantur ideas ratione materiç, ſed ratione formę. Poſtremò, quia encomia, quibus Plato cõmendat formas participatas, non benè congruunt in accidentia, quale eſt illud, quod ſuperiùs ex Timęo retulimus, Formas eſſe verè exiſtentium, ſimulacra. Nec obeſt, quod idem eo loco ſcribit, nullum elementum fieri hoc aliquid per formam, ſed quale aliquid, quibus verbis elementorum formas planè videtur in qualitatibus, non in ſubſtantijs numerare. Id enim propterea facit, quòd formę elementorum, cum ita informãtes ſint, ut non etiã per ſe ac ſeparatim exiſtere poſſint, potiùs apud ſe nomine ſubſtantialium qualitatũ, quàm formarum, ſiue ſpecierum (quibus ipſe nominibus ideas appellat) dignę videantur. Itaque in modo loquendi tantùm diſſenſio eſt hac in re inter Platonem, & Ariſtotelem; niſi quòd Plato non omnes formas ſubſtantiales exiſtimat uerè informare materiam, quemadmodum Ariſtoteles. putat enim Plato animas omnium animantium eſſe aſſiſtentes, non informantes: at Ariſtoteles planè docet eſſe verè actus, & perfectiones, ſiue entelechias, vt vocat, ipſam etiam humanam; nec vllam in corpore eſſe, vt Gubernatorem in naui, ſed vt partem formalem in tota eſſentia.

Explicatur locus Platonis de formis elemẽtorum.

Q. 2. ſect. 5.

Quã ratione cõueniant, & diſſentiãt Plato, & Ariſtoteles in formarum ſubſtantialium aſſertione.

Cùm autem rationes eæ, quibus ad aſtruendam formam ſubſtantialem uſi ſumus, ijs principijs ac dogmatis innitantur, quę ſæpe vſurpãtur apud vtrunque Philoſophum, preſertim apud Ariſtotelem; non dubiũ videtur, quin illi aut eiſdem omnibus, aut præcipuis, & alijs fortaſſe, quæ ſe nobis in præſentia non obtulerunt, hanc ſententiam ſibi perſuaſerint.

Solutio argumentorum, quæ initio propoſita ſunt. SECT. VI.

Cur Ariſtoteles qualitates primas uocet primas elementorũ differentias.

AD primum igitur argumentum eorum, quæ initio pro altera quæſtionis parte propoſita ſunt, dicendum eſt, Ariſtotelem appellare primas quatuor qualitates, primas elementorum differentias, vel quia ſumit eas loco formarum ſubſtantialium ſub ijs latentium, quod ſæpe fit; vel quia accipit elementa, quatenus ſenſibilia ſunt, actiuaque & paſſiua, & ad mutuam tranſmutationem, ac miſtionem idonea, vt eo loco dicunt Interpretes. Quanquam verò elementorum formæ ſubſtantiæ ſunt, non ingrediuntur tamen actu miſtorum compoſitionem, ſed virtute, vt lib. 8. oſtendemus. Quod autem attinet ad Alexandrum, & alios auctores citatos, etſi dici ſolet, fuiſſe eos in ea ſententia, quam verba prę ſe ferunt; non video tamen cur non eodem modo, atque Ariſtoteles, intelligi poſſint. Sed neque Galenus aliter forſitan exiſtimat, tametſi videatur non modò elementorum formas, ſed viuentium quoq; credere accidentia. Scribit ille quidem hoc modo in priori lib. de elementis [Hæc rurſus (aër, ſcilicet, ignis, aqua, & terra) non ex alijs corporibus, ſed ex materia, & qualitatibus conſtant] & infrà [Perſpicuũ exiſtit, quòd humiditas, ſiccitas,

Explicantur Alexandri, & aliorũ dicta.

ſiccitas, ac frigiditas, vnamquamque ſubſtantiam conſtituant.] De anima verò iraſcibili, & concupiſcibili humana, quam errore magno putauit eſſe mortalem, ſic ſcriptum reliquit in eo tractatu, cui titulus eſt, Quòd animi mores corporum temperaturas ſequantur [Satiùs dixeris, mortalem animæ partem corporis eſſe temperiem] quem ſenſum, ut uerba ſonant, impugnant plurimi, & inter eos Diuus Thomas ſecũdo libro contra gentes. ſed quanquam parum refert, quid ſenſerit hac in re Galenus; tamen cùm Medicus fuerit, non alia ratione de animali forſitan diſſeruit, quàm quatenus in corpore animalis uis agendi, & patiẽdi ſpectatur. Poſtquam enim dixit, Humiditas &c. unamquamque ſubſtantiam cõſtituunt, ſtatim ſubiecit [Rectè igitur Hippocrates non hominis tantùm, ſed aliorum omnium naturam ex calido, humido, frigido, & ſicco conſtare inquit: hæc enim inuicem agunt manifeſtè, ut omnium eſt confeſſione receptum] dixeratque ſuperiùs de igne [Nam quòd caliditas ſumma materiæ aduenies ignem conſtituat, omnes Philoſophi cõſenſerunt.] Satis autem patet, non omnes conſenſiſſe in hac re, niſi quatenus ignis actiuus, & paſſiuus eſt. In altero uerò opere poſtquam dixit, [mortalẽ animæ &c.] mox ſubiecit [hoc enim ſuprà cõmonſtrauimus.] Docuerat autem ſuperiùs, eſſentiam animę non quidem prorſus temperiem corporis eſſe, ſed quodammodo temperamentum quatuor qualitatum, hoc eſt, ſequi illarum temperamentum, quo diſſoluto eſſe deſinat. id, quod ad initium cap. 5. uidetur explicare his uerbis [Monſtrauimus, inquit, animæ ſubſtantiam pro temperaturæ ratione conſiſtentem à naturali corpore effici, niſi quis eam, ſicuti Plato incorpoream eſſe ſubiecerit, quę exiſtere extra corpus ualeat.] In cap. autem tertio dixerat, ex animæ eſſentia facultates eius ſequi, & in cap. 4. quæritur de Andronico, quòd dixerit eam fortaſſe eſſe uim quandam, cùm potiùs ipſa inquit, ſit compos multarum uirium, laudatque Ariſtotelem, quòd rectè dixerit eſſe ſubſtantiam, non aliud quidquam tamen præter temperiem, hoc eſt, quod unquam à temperie ſeparatum ſit. Hæc fortaſſe fuit Galeni ſententia, niſi clariùs alibi oppoſitum ſcripſit. Quę etſi falſa eſt, quatenus mortalem poſuit hominis animam, tamen eatenus vtilis eſt huic diſputationi, quatenus eam ſubſtantiam eſſe putauit, & ab accidentibus diuerſam.

Quid Galenus falsò de anima humana ſenſerit.

Cap. 63.

Quo pacto in ijs, quæ cõtra propoſitã ſententiã uidentur facere, rectè intelligi poſſit.

Ad ſecundum dicendum eſt, nec ad eſſentiale eſſe rerum naturalium, nec ad earum eſſentialem diſtinctionem, nec denique ad earum operationes (quaſdam præſertim) ſatis eſſe accidentia cum materia, ut patet ex dictis: cognoſci tamen à poſteriori illarum diſtinctionem eſſentialem per accidentia, & omnes proprias earum actiones per eadẽ tanquam per inſtrumenta exerceri, non eas, quas naturales conſequutiones, & quaſi emanationes appellauimus.

In quo conſiſtat propria ratio ſubſtantiæ.

Ad tertium dicendum eſt, propriam rationem ſubſtantiæ, non in ſubſtando poſitam eſſe, ſed in per ſe exiſtendo. Verùm, rationem hanc

simpliciter,& absolutè ijs tantùm substantijs conuenire, quæ naturaliter per se ipsæ, ac seperatim cohærere possunt, cæteris autem,quatenus sunt earum partes: atque hoc pacto omnes formas rerum naturalium esse substantias, & eò magis quàm materiam,quòd formis substantialibus,ut substantiales sunt, non repugnat naturaliter existere per sese, ac seperatim,quod tamen propterea materiæ repugnat,quia nullam omnino operationem sine forma habere potest.

Ex forma substantiali colligi,materiam primam esse puram potentiam.

SECTIO SEPTIMA.

Quid à Philosophis nomine puræ potentiæ intelligatur.

STABILITA igitur substantiali forma uerè informante, facilè ex ea colligi potest, materiam primam esse puram potentiam; si tamen priùs exponamus, quid Philosophi nomine puræ potentiæ intelligant.

Ac primùm quidem purę potentiæ uocabulo meritò omnes intelligunt potentiam passiuam. Actiua enim non modò potentia est,sed uis etiam, siue uirtus quædam. Intelligunt deinde eam potentiam,quæ nec sit actus,nec compositum aliquid ex actu, & potentia. atq; hoc est esse puram potentiam,non solùm;ut hæc verba excludunt omnẽ actiuitatem, siue efficientiam; sed etiam omnem actum: quanquam si omnem actum excludunt, omnem quoque efficientiam excludant necesse est.

Duplex genus actus,seu formæ.

Cùm igitur duplex sit actus, siue forma, & perfectio; alter per se existens, siue non informans, cuiusmodi sunt Deus, & substantiæ seperatæ; alter informans, & perficiens per se ipsum formaliter, siue is sit completum quid in suo genere, ut accidentia, quę per se ponuntur in prædicamentis,siue incompletum, ut forma substantialis, quæ materiæ additur ad complendam essentiam rerum naturalium; tum demum apertũ erit, materiam primam esse puram potentiam, cùm constabit, eam nec esse actum per se existentem, nec perficientem, nec denique ex potentia, & actu perficiente constitutam. Repugnat enim manifestè, ex potentia, & actu per se existente,ut à nobis expolitus est, quicquam constitui,cùm eũ solum uocauerimus per se existentem,qui non est informans.

Impugnatur actus entitatiuus Scoti.

Nec uerò, ut ostendamus, materiam primã esse puram potentiam,necesse præterea est ostendere, non esse eam actum entitatiuum, ut Scotus esse putat. Nullus enim re uera est actus entitatiuus,qui nec sit per se existens,nec informans. Nec uerò ille rectè philosophatur,cùm accipit actũ entitatiuum pro re vt actu existente. Primùm, quia abutitur uerbo entitatiui. Actus enim entitatiuus, is solus dicendus est,qui ad entitatem pertinet: at entitas natura sua existentiam antecedit in rebus creatis,in quibus solis dari potest distinctio actus, & potentiæ. Deinde, quia materia prima, In 2. sent. d. 12. q. 1.

prima, etsi, antequàm existeret, erat in potentia obiectiua, ut ait Scotus; vbi autem primùm extitit per creationem, tum primùm esse cœpit sub actu existentiæ; nunquam tamen per creationem consequuta est, ut esset formaliter ipse actus existentiæ, aut compositum aliquid ex potentia, & actu existentiæ: quare nec consequuta est, ut esset actus entitatiuus (vt Scotus loquitur) nec compositum quicquam ex potentia vlla, & eiusmodi actu entitatiuo. Verùm contra Scotum lib. 8. dabitur latior disputandi locus.

Materiam nõ esse actum informantem, neque ex informãte actu, & potẽtia cõstare.

Quòd igitur materia prima nec sit actus informans, nec constet ex potentia, & actu informante, manifestius est, quàm ut ex forma substantiali probari sit necesse. Vt enim substantialis forma non daretur, id tamen facilè ex eo probares,quia neutro modo materia prima esset materia prima,siue primum subiectum. id enim potiùs primum subiectum esset, primaque materia, cui ipsa inesset,vel ex quo, ut ex potentia,subiectoque sui actus constaret. Quòd uerò nec sit actus per se existens, id iam ex forma substantiali multis argumentis ostenditur.

Non esse actum per se existentem.

Primùm,quia si est actus per se existens, non dubium est, quin sit substantia completa: si autem est subiectum formæ substantialis, ueraque pars essentiæ substantialis compositi; perspicuum quoque est, esse substantiam incompletam; quæ planè repugnant. Quocirca nemo unquam Philosophorum eam fecit substantiam completam,simulque subiectum formæ substantialis.

Actum per se existentẽ natura sua perfectiorem esse informante.

Deinde, quia quiuis actus per se existens est perfectior quouis informante, cùm omnis informatio imperfectionem aliquam adiunctam habeat, qua tamen caret ex genere suo actus, siue forma per se existens. Vnde fit, vt actus per se existens dicatur formaliter de Deo, actus verò informans non item. Cùm igitur omnis actus per se existens natura sua perfectior sit quouis informante; forma autem substantialis informans, si datur, perfectior sit, quàm materia prima, vt perspicuum est, & omnes concedunt; efficitur, vt data forma substantiali, qua materia prima informetur; nullo pacto dici possit, materiam primam esse actum per se existentem.

Actũ per se existentẽ nõ esse quantitatis capacem.

Tertiò, quia actus per se existens non est quantitatis capax, sed est substantia separata ab omni materia, tum sensibili, tum intelligibili, quæ nomine quantitatis significatur: subiectum autem formæ substantialis, si ea datur, est capax quantitatis, & sensibilium qualitatum, sine quibus naturalis mutatio esse non potest, ut apertissimum est, & ab omnibus supponitur: non est igitur materia prima actus per se existens. Nec obest, quod quidam aiunt, cœlum esse actum per se existentem, & tamen esse quantum,& sensibilib. qualitatib.prędituṁ: pugnant enim hęc inter se se, & qui hęc simul approbant, planè sibi præcludunt uiam probandi, substantias separatas esse quantitatis expertes. Quicquid enim habet molem,habet materiam, ut libro quarto Enneadis secundæ scribit Refellitur quorundam responsio.

Plotini præclara sententia.

Cap. 6.

scribit Plotinus nobilissimus Platonicus, & hac in re planè Peripateticus. Ex quo pronunciato, quasi ab omnibus recepto, sic argumentatur; Aut elementa sunt formæ, aut materia, aut constant materia, & forma: non formæ, quia habent molem; non materia, quia corrumpuntur; constant igitur materia, & forma.

Quartò, quia actus per se existens non dicit alium ordinem ad actum, quo informari possit, quàm accidentalem, nec id quidem vniuersè, & in toto genere entium, sed in reb. creatis tantùm; id autem omne, quod informatur substantiali forma ad constituendam essentiam tertiæ cuiusdam substantiæ, dicit ordinem essentialem ad hoc genus formarum; igitur si materia informatur substantiali forma, non est vtique actus per se existens. Quo fit, vt nemo eorum, qui dixerunt, corpus cœleste esse actum per se existentem, sibi in mentem inducere potuerit, esse illud substantiali forma informante præditum, sed tantùm assistente.

Omnem actū substātialem propriā operationem habere.

Quintò, quia si materia prima esset actus per se existens, haberet proprias operationes (omnis enim actus substātialis proprias operationes habeat necesse est, cùm id cōcedamus quàmplurimis accidentalibus) eoq; magis sibi vēdicaret proprias operationes, quòd nō esset tantùm formale principium agendi, sed agens ipsum principale, ac suppositum, cui actio tribueretur: at si datur forma substantialis, nulla iam relinquitur actio, quę eiusmodi actui per se existenti tribuatur (omnes enim, quas nouimus, aut in accidentia referimus, aut in formas substantiales, vt ex ijs, quę superiùs diximus, perspicuum est) ergo si dantur formę substantiales, quibus materia prima informetur; fieri non potest, vt ea sit actus per se existens. Nisi quis ita insaniat, vt dicat, materiam primam esse principale agens per formas omnes, siue substantiales, siue accidentarias: quo pacto ei tribuentur omnes operationes, vt supposito agenti, etiam eæ, quæ ad intellectum, & voluntatem pertinent. Quòd qui dixerit, parum aberit, quominus assentiatur ijs Hęreticis, & Philosophis, seu potiùs Philomythis, qui dixerunt, materiam primam esse Deum, omnibus videlicet formis onustum, & per alias, atque alias, alia, atque alia agentem, imò etiam (quod fateri eadem ratione cogentur) omnia patientem, & pleraque alia eorum ingenio, & inuentione dignissima.

sect. 5.

Insana opinio quorundam Hæreticorū, & Philosophorū de materia prima.

Lege Plotinū Enne. 2. lib. 4. ca. Albert. Phy. tract. 3. cap. 13. & D. Tho. 1 p. q. 3. ar. 8. & 1. cōt. gent. c. 17.

Postremò, quia omnes quotquot posuerunt actū per se existentē, siue in cœlis, siue in his inferioribus, negauerunt in eisdē rebus formas substantiales; & omnes, qui in hoc, aut illo rerum genere admiserunt formas substantiales, negauerunt eas recipi in actibus per se existentibus. Communi ergo consensione, ac intelligentia constat, si dantur formę substantiales informantes, fieri non posse, vt materia prima sit actus per se existens. Ita patet ex ipsa formarum substantialium assertione colligi, materiam primam esse puram potentiam.

Aristote-

Aristotelem & Platonem re uera existimasse, materiam primam esse puram potentiam. SECTIO VIII.

text. 69.

ARISTOTELEM verò idem de materia prima existimasse, cùm ex alijs plerisque locis intelligitur, tum præcipuè ex primo Phys. cap. 7. vbi de ea sic pronunciat, Materiam primam perinde se habere in toto genere rerum naturalium, atque lignum in toto genere artificialium; patet autem, lignum neque esse actum, formam'ue artificialem, siue per se existentem, siue informantem; neque aliud quicquam ex actu artificioso constans. Item, materiam primam esse informe quiddam; id autem, quod vel est forma, vel ex forma compositum, non dicitur simpliciter informe. Denique, materiam primam non esse ens quasi hoc aliquid, hoc est, non esse ens ut actum per se existentem, aut aliquid cōstans actu. Ex primo etiam de generatione cap. 3. quo loco docet, materiam primam non esse ens actu, sed potentia, siue potentiale, & cuius essentia in ipso posse consistat. Denique ex 7. libro huius operis cap. 3. ubi sic scribit [Dico autem materiam, quæ per se ipsam neque quid, neque quantum, neque aliud quicquam dicitur eorum, quibus ens definitur] quod idem in eodem sensu alijs plerisque in locis asserit. Quo pronunciato docet, materiam primam secundum suam essentiam nullo modo esse ens actuale, sed potentiale, & receptiuum, non modò actuum accidentalium, sed etiam substantialium. Hinc est illud Auerrois initio lib. de substantia orbis, Materiam primam substantiari per posse, & illud eiusdem 5. Physicorum, In esse materiæ non admisceri omnino actum. De Platone verò idem credere par est, vt patet ex ijs, quæ suprà à nobis de materia prima ex Timæo relata sunt. Difficilè enim nisi de pura potentia intelligi possunt. Quanquàm verò Plato primo aspectu non admodum firma ratione id videatur ex eo probasse, Quia oportet receptiuum esse ex se expers eorum omnium, quæ recipere potest, vt ibidem diximus (id quod forsitan in causa fuit, vt Auerroës in explanatione libri duodecimi huius operis crediderit, neminem ante Aristotelem materiam primam cognouisse) est tamen optima ratio, supposita forma substantiali: materia enim, quæ substantialem formam susceptura est, pura potentia esse debet in genere substantię, atque adeo in toto genere entium, & (quod hinc sequitur) ens nullo modo actuale, quam rationem ex Timæo refert, atque approbat Aristoteles tertio libro de cœlo, capite 8. eademque alijs plerisque locis vtitur. Intelligè autem rationem hoc pacto. Quicquid receptiuum est formarum alicuius generis, siue per transmutationem, siue quocunque alio modo, oportet vt nec sit forma eius generis, neque ex ea constet; quod pronunciatum est per se notum: atqui materia prima est receptiua formarū non modò accidentaliū, sed etiam substantialium: igitur neque est forma vlla, siue substantialis, siue

Ex Aristotele materiam esse puram potentiam.

cap. 1. cō. 8

q. 2. sect. 5.

In eadem sententia fuisse Platonem.

Comm. 9.

Vis rationis, qua Plato materiam purā potentiam facit.

text. 67.

Exponitur ratio Platonis, & Aristotelis.

siue accidentalis, neque ex ulla earum constat, ac proinde est pura potentia.

Occurritur quorundam obiectioni.

Sunt tamen, qui capere non possint, quo pacto materia prima sit pura potentia, nisi sit nihil. Quod enim, inquiunt, non est actu, nihil est. Veruntamen multis modis peccant. Primùm, quòd credant puritatem aliquid detrahere de ratione potentiæ. Nam ut actus non ideo non est actus, quia est purus actus; ita potentia non ideo non erit potentia, quia sit pura potentia. Quòd si adhuc potentia est, & ex consequenti aliquid; ergo non est nihil. Deinde, quòd existiment simpliciter uerum esse, id, quod non est actu, nihil esse; cùm tamen omnia, quæ præterierunt, aut futura sunt, aliquid sint (neque enim sunt commentitia) & tamen non sint actu. Postremò, quia putant, eum, qui asserit materiam primam esse puram potentiam, eo ipso negare illam esse actu, quasi idem sit esse actu, siue actu existere, atque esse actum, aut constans actu, quod iam impugnatum est. Non negamus ergo materiam primam esse actu, cùm dicimus esse puram potentiam; sed tantummodo negamus esse actum, atq; rem, quæ actum includat. Quin etiam credimus, eam sibi vendicare peculiarem existentiæ actum, ut lib. 8. ostendere conabimur, qui tamen actus accidentarius illi est, nec sufficiens, ut per eum sit intrinsecus, siue essentialiter ens actuale.

Materiam esse actu, licet actus non sit, neque ex eo constet.

Redditur ratio multorum, quæ de materia, & forma dici solent.

SECTIO NONA.

Cur dicatur prope nihil.

EX his facilè reddi potest ratio multorum, quæ de materia prima, & forma substantiali dicuntur. Nam, quia materia prima est pura potentia, ac proinde ita remota ab actu puro, qui maximè ens est, ut nihil remotius fingi possit, iccirco à D. Augustino meritò uocatur Propè nihil. Eadē ratione dicitur Fundamentū naturæ, quia pura potentia in omni actione naturæ supponitur. Nihil enim est, quod naturales causæ ex nihilo faciant; sed composita substantialia faciunt ex pura potentia, accidentalia uerò ex substantialibus compositis. Haud dissimile est illud Plotini libro quarto Enneadis 2. Profundum uniuscuiusque, est materia. Nisi, quod docet Plotinus ijs uerbis, in Mundo etiam intelligibili, substantijs'ue separatis esse materiam, tametsi longè diuersæ rationis; quod quo pacto intelligat, alibi forsitan explicabimus.

Cur naturæ fundamentū.

Materia profundum cuiusque rei naturalis.

12. lib. Confess. cap. 7.

Cap. 5.

Dicitur Chaos, siue confusio, quia in pura potentia nihil distinctum esse potest, cùm omnis distinctio fiat per actum. Vnde est illud veterum Scholasticorum, In naturæ fundamento nihil est distinctum.

Cur Chaos, siue confusio.

Refertur ab Alensi 8. Metaph. cap. 1. ad textum 4.

Dicitur sylua, quia si secundùm se consideretur, ita est in potentia ad omnes formas naturales, vt sylua adhuc intacta ad omnes artificiales. Hinc nata est distinctio, quam Themistius, & [a] Simplicius [b] in caput septimum

Cur sylua.

a In textum 61.
b Cōm. 37.

septimum primi Physicorum ex Boëtio referunt, vt materia respectu formarum, quas nondum habet, dicatur ὕλη, quod latinè est tum sylua, tum materia; ὑποκείμενον autem, siue subiectum comparatione earum, quas habet.

Cur Mater.

Dicitur apud Aristotelem, [a] & Platonem [b] Mater, quia principium passiuum, atque ita fœcundum, vt ex illius potentia formæ omnes, quæ sunt purè naturales educi possint; quod dixerim propter humanam, quæ quatenus per sese cohærere potest, modum essendi formarum naturalium excedit, & separatarum conditionem participat.

a 1. Phys. cap. 9. tex. 80.
b In Timæo.

Cur per se ignota.

Dicitur item apud vtrumque, Per se ignota, quia non nisi per formam cognoscitur, non solùm positiuè, vt cùm intelligitur omnium capax, sed etiam priuatiuè, hoc est, quatenus percipitur nullam includere. Qua etiam ratione à quibusdam Veteribus appellatur Tenebræ, quia vt tenebrę tum dicuntur cerni, cùm in rebus obiectis lumine capacibus nullum cernitur lumen; ita materia tum demum percipitur, cùm in Ente ad formas accipiendas idoneo nulla omnino forma, siue actus intelligitur. Ex hac materiæ conditione fit, vt apud Platonem nulla ponatur idea, quæ sit propria materiæ, eo quòd per ideas formarum cognoscatur; quod idem plerique nostrorum Theologorum sentiunt, cùm de veris ideis loquuntur. Fit etiam, vt rectè dicat Timæus Pythagoricus apud Platonem, Materiam adulterina quadam ratione vix esse opinabilem. Quærentes enim materiam, in formas necessariò incidimus, illamque nos directò percipere existimantes, non illam in se, sed in formis intelligimus; quę cognitio quodammodo adulterina est, & non germana, præsertim cùm negatione formarum omnium eam percipere conamur; nihil enim ex ea ratiocinatione nobis videmur reliquum facere. lege Plotinum in loco paulò antè citato, Themistium 3. de Anima cap. 44. suæ paraphrasis, & Simplicium de hac re fusiùs disserētem ad caput septimum primi Physicorum, quo loco eam quoque verborum Platonis expositionem adhibet Simplicius, vt dicat, propterea materiam primam cognosci adulterina, & non germana ratiocinatione, quia intelligitur per analogiam ad materiam artefactorum, vt Aristoteles ibidem docet: quod ipsum scribit Simplicius, accepisse Aristotelem ex libro quodam Timęi, quemadmodum Plato illud de adulterina cognitione. Dicitur autem adulterina cognitio materiæ primæ ea, quæ fit per analogiam, siue proportionē ad materiam artefactorum, quia etsi vtraque fit positiuè, & priuatiuè (vtraque enim materia intelligitur capax suarum formarum, & nullam earum includere) tamen cùm denudamus materiam artefactorum ab omni forma artificiosa, aliquam aliam formam relinquimus, vt ligni, aut æris, quod non accidit, cùm denudamus materiam primam ab omni forma naturali. Ita dum dicimus, materiam primam perinde se habere ad formas naturales, vt materiam artefactorum ad artificiales, quodammodo decipimur. Dico autem, quodammodo, quia nulla est

Apud Arist. 7 Metaph. cap. 10. tex. 35. & 1. Phy. cap. 7. tex. 69. Apud Platonem verò in Timæo fol. 6.

Cur tenebræ.

In his est D. Thom. 1. p. q. 15. art. 3. ad tertium. In Timęo fol. 6.

Cur eius cognitio dicatur adulterina.

Plot. Ennead. 2. lib. 4. c. 10. & 11. Simplicium cōm. 75.

Tex. 69.

deceptio, si res probè intelligatur. Nam quemadmodum denudantes materiam artefactorum à formis, siue actibus artificiosis, relinquimus ens naturale, quod est pura potentia in genere artificialium, ita spoliantes materiam primam formis omnibus, siue actibus naturalibus, relinquimus ens quoddam, quod est pura potentia simpliciter. Atque ideo Plato non dixit absolutè, cognosci materiã adulterina ratione, quo pacto absolutè dicimus, falsum nummum esse adulterinũ; sed dixit, adulterina quadam, idest, quodammodo adulterina, quòd decipere videatur. Est enim alioqui eius cognitio per formam vera, & germana, cùm forma substantialis sit proprius eius quasi vultus, vt per eum verè cognosci possit, ac debeat.

Cur turpis, & malefica dici possit.

Dicitur quoque materia prima inferiorum apud Aristotelem Turpis, non ea ratione sola, quia est informis ex sese; nam & superiorum materia informis ex se est, nec tamen dicitur turpis; sed quia necessariò cõiuncta est cum priuatione plurimarum formarum, ad quas habet naturalem propensionem. Posset quoque ratione huius turpitudinis dici Malefica (quod epithetum Aristoteles priuationi tribuit) quia, ut potiatur formis, quibus est priuata, molitur per accidens abiectionẽ eius, quam habet, qua de causa Principium non essendi, siue corruptionis dicitur libro septimo huius operis cap. 7. & alijs plerisque locis. Atque hoc nobis sit ultimum materiæ primæ attributum, quod ipsum nascitur ex pura eius potentialitate respectu formarum separabilium.

1. Phys. cap. 9. tex. 81.

Ibidem.

Cur principium corruptionis.

tex. 22.

De forma quoque substantiali multa dici solent, quæ ijs, quæ de ea exposita sunt, consentanea esse quiuis intelligat. Ac primùm, quòd non rarò appelletur Species, vel ex eo nascitur, quòd omnis rerum naturalium pulchritudo ab ea existat: vnde & materia illam dicitur appetere, vt turpe appetit pulchrum: vel quòd materiam alioqui inuisibilem, speciendam, vt ita dicam, siue spectandam exhibeat: vel quia addita materiæ speciem compleat.

Cur forma appelletur Species.

1. Phys. c. 9. tex. 81.

Dicitur quoque Ratio, quia ab ea præcipuè sumitur rerum naturalium definitio; qua etiam de causa nonnunquam appellatur quiditas, & ratio quiditatis.

Cur ratio & quiditas.

Vt 8. Metaph. cap. 1. tex. 3. & 2. Phys. c. 3. tex. 28.

Dicitur Finis, ac Terminus, vel quia ipsa primò determinat materiæ infinitatem, & indifferentiam; vel quia est finis, ac formalis terminus generationis.

Cur finis, ac terminus.

Vt 5. Met. c. 7 tex. 22. & lib. 8. cap. 4. tex. 12. & 2 Phys. c. 7. tex 74. tertio Phys. c. 7. tex. 67. & 4. lib. cap. 4. tex. 35. & 1 de Gen c. 7. tex. 55. & 1 de Anima cap. 5. tex. 90.

Dicitur apud Platonem * Verè existentium simulacrum, Diuinæ naturę participata similitudo, ac denique Diuina quædam proles, quia est incompleta quædam imitatio substantiarum separatarum, habens quidem vires proprias ad agendum, nec solius passionis capax, vt materia, sed tamen pars naturalis compositi cum ipsa materia. Quanquam potiùs compositum appellandum esset prolis nomine, quia solum compositum propriè fit, vt Aristoteles[a] docet.

Cur divina similitudo, ac proles.

* In Timæo.

Cur ἐντελέχεια

Dicitur ἐντελέχεια ficto ab Aristotele vocabulo, vt Græci omnes[b] volunt.

a Lib. 7. c. 8 tex. 27.

b In ijs sunt

Alex. Themist. Philop. & Simpl. 2. & 3. Phys. & 2. de anima, & Greg. Nyss. 2. de Philosophia cap. 4. c Hos refert Vicomerc. in disceptatione de Anima rationali.

lunt. Quod verbum existimant nonnulli Recentiores ideo latinè redditum à Cicerone, Continuatam, & perennem motionem, quòd putauerit nomen ἐντελεχείας vsurpatum fuisse ab Aristotele more Attico pro ἐνδελεχείας, mutato δ in τ ἀπὸ τοῦ ἐνδελεχοῦς, quod est continuum. At neque verbum ἐντελεχείας, quo tam sæpe vtitur Aristoteles, ita exponitur vnquam à Græcis interpretibus, quasi ab eo vsurpetur pro verbo ἐνδελεχείας quod tamen facere debuissent: neque ea verbi interpretatio in formam vllam substantialem, sed in solam operationem conuenit. Quòd si Cicero accepit Motionem pro vi mouente (quod credere par est) eamque dixit continuatam, & perennem, quòd permanẽs sit; ne hoc quidem modo placet interpretatio, tum quia obscurior est, tum etiam quia falsa, aut impropria, cùm anima non sit vis mouens, sed quasi fons virium mouentium.

Simpl. com. 9 Themist. c. 1. Hermol. ibid. * Vt 1. de generat. cap. 7. tex. 55

Equidem libenter interpretarer ἐντελέχειαν perfectum habitum, siue habitũ perfectionis, quasi Κατὰ τὸ ἐντελὲς ἕξιν, quę est vltima interpretatio Simplicij 2. lib. Physicorum & Themistij 2. de Anima, iuxta quam Hermolaus Barbarus nomen Perfectihabiæ facere conatus est. Nam cùm habitus vocabulo sæpe apud Aristotelẽ * significetur quęuis forma permanens; perfecti habitus vocabulo rectè significabitur perfectum genus formarum permanentium, quod est substantialium. Sed video secundo de anima cap. primo ἐντελέχειαν bifariam dici, vno modo vt scientiam, altero vt contemplationem, siue vt actum sciendi. Vnde videtur perspicuum, hoc vocabulo apud Aristotelem non tantum formas substantiales, sed etiam accidentarias, atque adeo operationes ipsas significari. Ac facilè quidẽ diluetur hæc obiectio, si quis approbet Alberti, Caietani, & aliorum quorundam sententiam dicentium, nomine Entelechię, vt scientiæ, intelligi eo loco formas substantiales, quæ aliquando vacant à proprijs quibusdam operationibus, quemadmodum & habitus scientiæ à proprijs actibus: nomine autem Entelechiæ vt contemplationis, intelligi eas, quę perpetuò suis operationibus addictæ sunt; vt velit Aristoteles constituere discrimen inter animam, & reliquas formas substantiales, quòd cæteræ quasi ministræ perpetuo obsequio mancipatæ sint; animæ verò omnes, cùm altiorem naturam habeant, à quibusdam proprijs actionibus interdum vacare soleant, veluti intellectiua ab actu intelligendi, sensitiua à sentiendi, & vegetatiua à gignendi, & augendi. Sed cùm Aristoteles sepe alibi operationes ipsas ἐντελεχείας appellet, atque adeo motum in commune definiat ἐντελέχειαν τοῦ δυνάμει ὄντος, hoc est, eius, quod est potentia; perspicuum est, non iam satis esse predictam distinctionem ad diluendam obiectionem, vimq; nominis explicandam; & si forsitan ad rem, de qua ibi agitur, apta videri possit.

Variè apud Aristotelem dici ἐντελέχειαν.

tex. 2.

Ad initium 2. de Anima.

Dicendum igitur, nihil aliud significari ab Aristotele nomine ἐντελεχείας, quàm perfectionem habitam (ἀπὸ τοῦ τὸ ἐντελὲς ἔχειν) quasi dicas, formam inhærentem, aut quasi inhærentem, quæcunque illa sit, siue

Alia interpretatio latius patens.

Universidad de Deusto
Biblioteca

perfecta, siue imperfecta, aut etiam inchoata; quo nomine tam sæpe vtitur Aristoteles, vt damnet formas separatas, quas Plato induxit. Atque hoc modo intelligi possunt interpretationes Simplicij,& Themistij allatæ,ut habitus nomine nõ utantur ad significandam formam permanentem,sed ipsam, ut dicam, habitionẽ perfectionis,formęue cuiuscunque. Quę eadem est interpretatio Philoponi ex Alexandro ad caput primum secundi de Anima sic scribentis [Formæ autem (permanentem intellige) & entelechię, inquit, hæc fuerit differentia, quòd omnis quidem forma sit entelechia, non omnis autem entelechia, forma. Quæ enim ab habitu est operatio, entelechia quidem, non etiam forma est. Quare plus est entelechia, quàm forma.] Verùm,quia forma substantialis est præcipua rerum naturalium perfectio,cùm sit prima,& essentialis; non immeritò Peripatetici sæpe accipiunt nomen ἐντελεχείας pro sola substantiali forma; præsertim cùm in eam quoq; præcipuè conueniat altera nominis interpretatio à Philopono allata, qua entelechia dicitur ab eo, quod est ἓν & τέλειον, & σωιέχειν, hoc est ab uno, & perfecto, & eo,quod continet.vnitas enim,perfectio,& munus cõtinendi materiam substantiali formæ præcipuè tribuitur. Ad textũ 5.

Cur forma dicatur lux.

Denique,vt cętera mittã attributa,solet forma substãtialis à plerisque veteribus vocari lux, ꝙ omnia exornet, ac distinguat. Quòd lumine suo ipsa videatur,ad eiusq; notitiã cęterorũ omniũ perfecta cognitio reuocetur.Quòd,vt nihil est oculis aspectu lucis carius;ita in rebus naturalibus nihil sit intellectui cognitione substãtialis formę optabilius.Quòd,vt nihil ex ijs,quę sensib. ꝓcipiũtur, hęc inferiora à supernis corporibus luce pręstãtius accipiũt;ita pura potẽtia à puro actu,alijsq; medijs causis,nihil melius formis substãtialibus. Quòd,vt colores varia lucis participatione distinguũtur,peculiaresq; proprietates, ac facultates sibi vendicant; ita res naturales varia participatione formarũ substantialiũ pulcherrimũ ordinẽ vniuersi huius aspectabilis constituant. Inde gradus perfectionis,& præstãtiæ naturalis cuiusq; rei; inde tam multę virtutes extant; tam varia instrumenta, & operationes. Itaq; quemadmodum tota natura materiã primã supponit,vt in ea,atq; ex ea omnia faciat,quę naturali facultate fieri possunt; ita tota videtur intenta in vno formarum substantialiũ genere propagãdo,conseruãdo,eiusq; multiplici vi exercẽda, & cõmunicãda.

Cur hic actũ sit de inuentione solius materiæ ac formæ interæ.

Atq; hęc de inuentione duarũ causarum internarũ, materiæ primæ,& formæ substantialis. De forma autem extrinseca, quam diximus exẽplar, dẽtur ne re vera comparatione rerum omniũ, quę fiũt, & quo pacto detur, cõmodiùs libro 7. Deniq; de causæ efficientis,& finalis inuentione, nihil est necesse disputare, cùm eas esse constet; tametsi de causandi ratione, ac modo, cùm earum, tum cæterarum trium, alijsque permultis, quę ad perfectam earũ cognitionem desiderantur,suis locis agendũ est.

FINIS PRIMI LIBRI.

COMMENTARII

PETRI FONSECAE

SOCIETATIS IESV.

IN SECVNDVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

Comm. 1. & 21.

HVNC librum, qui apud Græcos A, τὸ ἔλαττον, siue Primus minor inscribitur, suspicatur Alexander, tum initio explanationis, tum etiam ad finẽ libri non pertinere ad hunc locum, quòd ultima verba superioris videantur cohærere cum initio sequentis,quem nos tertium dicimus. Additúque, potiùs uideri præfationem toti Philosophię contemplatrici communem, quòd in eo de contemplatione ueritatis in uniuersum disseratur. Non desunt quoque ex Recentioribus, qui illum inter primum,& secundum Physicorum,quasi exordium secundi, inserendum uelint, contrariamq; enarratorum Aristotelis sententiam, communem Græcorum, & Latinorum errorem appellare non uereantur: id, quod ex collatione extremæ particulæ huius libelli cum fine primi Physicorum,& toto secundo eius operis libro planè se colligere existimant.

Sententia Alexandri de ordine huius libri ad reliquos Aristotelis.

Iacobus Sadoletus, & Fracisceus Beatus hoc loco.

Alia de eadẽ re opinio.

Non est tamen,cur libellum ab hoc loco,præsertim contra communẽ Græcorum,& Latinorum sententiam, remouendum putemus. Nam etsi finis superioris libri postulat initium tertij; tamen, quia in tertio plurimæ erant proponendæ, atque agitandæ quæstiones, quibus pro utraque parte tractandis aperitur uia ad inueniendam ueritatem earum rerum, quæ

Hoc loco inserendum esse hũc librũ.

Cõmunẽ veritatis tractationem maximè ad primũ Philosophũ pertinere.

quę ad hanc scientiam spectant; rationi consentaneum fuit, ut hoc loco insereretur breuis aliqua tractatio de modo inuestigandæ ueritatis. Et quanquam huiusmodi tractatio ad totam contemplatricẽ Philosophiã pertineat, tamen ob id ipsum, quia communis est, nec priuatim ad Philosophum naturalem, aut Mathematicum spectare potest, soli primo Philosopho iure ascribenda est, præsertim cùm ueritatis cognitio ad illũ maximè pertineat, vt Arist. docet 1. cap. huius libri. Cùm igitur tractatio hæc necessariò ad primum Philosophum spectet, nec alius occurrat locus, in quo commodiùs tradi potuerit; non est cur quisquam dubitet, num hoc loco ab Arist. inserta sit. Præterea, cùm omnis ueritas, quæ pendet ex causis, ex cognitione earũ intelligi debeat, uanumq; sit omne Philosophorum studium in ea exquirenda, si causarum progressus sit infinitus, ut qui nunquã absolui possit; necesse fuit, ut antequàm proponerẽtur eæ quæstiones de primis causis, ac principijs, quæ in tertio afferendæ, & utranque in partem disputandæ erãt, planè constaret, num re uera dentur primæ causę, ac principia, an potiùs in his detur infinitus progressus; in qua re explicanda maior pars huius libelli consumitur. Quę autem afferuntur ab ijs, qui eum secundi Physicorum exordium faciunt, ex enarratione extremæ partis tertij capitis facilè refellentur. Causa uerò cur Greci hunc librum non secundum Metaphysicorum, sed primum minorem inscribant, hæc uidetur fuisse, quia cùm sit admodum breuis, potiùs uideri potest appendix quædam primi, quàm integer secundus.

tex. 3. & 4.

Cur hic liber primus minor à Græcis dicatur.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ
περὶ μετὰ τὰ φυσικὰ
ἄλφα τὸ ἔλαττον.

Κεφ. α'.

Περὶ [a] τῆς ἀληθείας θεωρία, τῇ μὲν χαλεπή, τῇ δὲ ῥᾳδία. σημεῖον δὲ, τὸ μήτε ἀξίως μηδένα δύνασθαι τυχεῖν αὐτῆς μήτε πάντας ὑποτυγχάνειν, ἀλλ' ἕκαστον λέγειν τι περὶ τῆς [b] φύσεως: καὶ καθ' ἕνα μὲν ἢ μηδὲν ἢ μικρὸν ἐπιβάλλειν αὐτῇ, ἐκ πάντων δὲ συναθροιζομένων γίνεσθαί τι μέγεθος. ὥστ' [c] εἴπερ ἔοικεν ἕξιν καθάπερ τυγχάνομεν παροιμιαζόμενοι, τίς ἂν θύρας ἀμάρτοι; τοῦτο μὲν ἂν εἴη ῥᾳδία: τὸ δ' ὅλον τ' ἔχειν καὶ μέρος μὴ δύνασθαι δηλοῖ τὸ χαλεπὸν αὐτῆς.

Textus 1.

Vt apud Cic. de Orat.

Summa eorum, quæ hoc libro tractantur.

Denique tres sunt huius libelli partes; in quarum prima docet Aristoteles, quo pacto se habeãt homines in ueritate cognoscenda. In secunda ostendit, ad hanc scientiã maximè spectare ueritatis cõtemplationem; quo loco quæstio illa de causarum infinitione tractatur. In tertia, quæ extremo capite continetur, tradit modum, qui tenendus est in ueritate rerum inuestiganda; id, quod præcipuè in hoc libello quæritur.

Capitis

Capitis primi explanatio.

Cur ueritatis cognitio partim facilis sit, partim difficilis.

VERITATIS [a] contemplatio] In priori parte huius cap. quę totam primam totius libri continet, docet Arist. primùm, ueritatis contemplationem, partim esse hominibus difficilem, partim facilem. Quòd quadam ex parte sit difficilis, duobus confirmat indicijs. Vno, quia nemo unquam pro rei dignitate eam assequi potuit. Altero, quia si quis intelligere uoluerit, quid unusquisq; Philosophorum per seipsum ad ueritatis cognitionem contulerit, planè comperiet, singulos, aut nihil, aut parum contulisse. Quòd uerò altera ex parte sit facilis, totidem suadet argumentis. Vno, quia nemo est, qui etiam per sese à uero prorsus aberrauerit, nullamque uerę cognitionis particulam attigerit. Altero, quia saltem congestis in unum omnium Philosophorum inuentis, satis magna uideri potest uerę cognitionis summa.

ARISTOTELIS METAPHYSICORUM.

LIBER SECVNDVS.

CAP. I.

Explicatur prouerbium. Ecquis aberret ab ostio.

Cõmunissima principia facilè cognosci: ex ijs verò deductas conclusiones difficilè.

Textus 1. *VEritatis [a] contemplatio partim difficilis est, partim facilis. Indicio autem illud est, quòd neque eam pro dignitate quisquam assequi potest, neque ab ea omnes aberrant, sed unusquisque de [b] natura aliquid dicit: & singuli quidem aut nihil, aut parum ad eam conferunt, sed tamen ex omnibus in unum congestis magnitudo quædam existit. Quo [c] circa, si ita res habere uidetur, vt prouerbio illo dicimus, Ecquis ab ostio aberret? hac quidem ex parte facilis ea profectò fuerit: quòd autem & totum, & partem habere non possumus, id eius difficultatem declarat.*

a De natura] Non est sumendum hoc loco Naturæ nomen pro interno principio rerum naturaliũ, sed pro essentia rei, cui in primis cognoscendę dat operã scientia contemplatiua. Eodem modo sumitur Naturę nomẽ apud eos, qui Philosophiã diuidunt in naturæ obscuritatem, in differendi subtilitatem, in uitam, atque mores.

c Quo circa si ita res habere] Docet quęnam in tota Philosophia sint cognitu facilia, quæ item difficilia. Id, quod ostendit prouerbio illo, Ecquis aberret ab ostio? quod in facilibus rebus usurpari solet, et, ut Alexander ait, sumptum est à sagittarijs, qui etsi tenue signum non facilè attingunt, à lato tamen, cuiusmodi est ostium, non aberrant. At D. Thom. uult, prouerbium desumptum esse ex cognitione domus, cuius etsi interiora non omnibus patent, ianua tamen cunctis est nota. Quæ eadem expositio est Auerroïs. Vtramuis similitudinem in prouerbio intelligas, significat Aristoteles, communissima principia facilè intelligi, quia sunt per se notissima; cætera uerò pronunciata, quæ uelut partes sub illis continentur, difficilè; uel quia non sunt per se nota; uel quia eorum per se nota ueritas minùs perspicua est. Neq; enim uerba illa [non posse] significãt impossibilitatẽ, sed difficultatẽ, quasi dictũ sit, difficilè posse. Vel dicito cum Alensi, in ijs uerbis repetendam esse particulã [pro dignitate] quæ superiùs posita est. Idẽ enim sensus redit. Scotus & alij nonnulli dicunt, cùm Aristoteles ait, difficultatẽ ex eo ostendi, quòd non facilè totũ, & partem intelligamus, sensum esse, totam difficultatem in eo esse positã, quòd non facilè intelligamus, quo pacto totum, quod proponitur, resoluatur in partes, aut ex partibus propositis cõponatur totũ. Alexander etiã multis modis exponit hunc locũ. Sed prima expositio magis est ad rem, cum qua congruit Alexandri penultima.

Non

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non desunt, qui suspicentur, librariorum uitio irrepsisse in hunc locum Ὑρκας pro Θήρας, ut prouerbium sit, Ecquis abertet à fera? Sed primùm, omnes codices legunt Ὑρκας. Deinde, nullus est interpretum, qui de hac lectione dubitet. Postremò, non ita facile est feram ex insidijs, & (ut sæpe fit) ex incommodo loco configere, ut prouerbio significandum fuerit, turpissimum esse à toto eius corpore aberrare; cui prouerbio hi uolunt, locum esse datum ex eo, quòd Peleus (ut est apud Pindarum) aberrans à fera, quam petebat, Eurytionem sibi charissimum interemit. Quod uerò Alexander ductum esse prouerbium à sagittarijs affirmat (quę est altera eorum coniectura) potiùs ita intelligendum est, ut is ineptissimus esse significetur, qui cùm se ad signum exercet, à toto aberrat ingressu, & quasi ostio eius tecti, quod tutari solet aggerem, cui scopus affixus est.

Erasm. Chil. 1 centur. 6.

τῆς. ἴσως [d] δὲ καὶ τῆς χαλεπότητος ὅσης καὶ δύο τρόποις, οὐκ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἁμαρτήμασιν, ἀλλ' ἐν ἡμῖν τὸ ἄπορον αὐτῆς. ὥσπερ [e] γὰρ καὶ τὰ τῆς νυκτερίδων ὄμματα πρὸς τὸ φέγγος ἔχει τὸ μεθ' ἡμέραν, οὕτω καὶ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ὁ νοῦς πρὸς τὰ τῇ φύσει φανερώτατα πάντων.

Textus 2.

Οὐ [f] μόνον δὲ χάριν ἔχειν δίκαιον τούτοις, ὧν ἄν τις κοινωνήσας τῆς δόξης, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπιπολαιότερον ἀποφηναμένοις. καὶ γὰρ οὗτοι συμβάλλονταί τι· τὸ [g] γὰρ ἕξιν προῃρῆσθαι ἡμᾶς. εἰ [h] μὴ γὰρ Τιμόθεος μὴ ἐγένετο, πολλὴν ἂν μελοποιΐαν οὐκ εἴχομεν, εἰ δὲ μὴ Φρυνίς, Τιμόθεος οὐκ ἂν ἐγένετο. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τῆς [i] ἀληθείας, ἀποφηναμένων. ἔνιοι γὰρ ἐνίων παρειλήφαμεν τινας δόξας, οἱ δὲ [κ] τὰ γένη τούτοις ἄποροι γεγόνασιν.

Q. 1. Sect. 2.

Vt Scotus.

Textus 3.

Ὀρθῶς [k] δὲ ἔχει τὸ καλέσαι τὴν φιλοσοφίαν ἐπιστήμην τῆς ἀληθείας θεωρη-

Textus 3.

Vnde præcipuè oriatur difficultas in ueritate cognoscenda.

d Fortasse autem] Proponit quandà diuisionem, ex qua colligit, unde oriatur difficultas, quam in cognitione ueritatis experimur, aitq; , cùm difficultas (intellige omnem) uel ex potentia, uel ex materia, circa quam potētia uersatur, oriri possit (hoc enim significant uerba illa, Cùm difficultas duobus modis accidat) difficultatē eā, quam in cognitione ueritatis experimur, nō ex rebus ipsis, sed ex imbecillitate intellectus nostri præcipuè nasci. sic enim intelligendus est contextus: quāquam alij aliter hunc locum interpretantur; de qua re ad finem cap. disputandum est. Quod autem ad uerba attinet, dictio [fortasse] non afficit priorem orationis partem, ut sit sensus [cùm difficultas duobus fortasse modis accidat] ut quidam legunt, sed posteriorem, ut hęc sit sententia [Fortasse nō in nobis] Adhibet autē Aristoteles more suo dubitādi notā, uel quia res nō est uulgaris, ac facilis; uel ut significet, ita difficultatē ueritatis cognoscendæ tribuendā esse imbecillitati intellectus nostri, ut tenuitati etiam quarundam rerum ascribi possit.

e Nam quemadmodum] Probat institutū Vespertilionū similitudine; quæ quo pacto intelligenda sit, ad finem cap. docebimus.

Quantę utilitatis sit Antiquorum lectio.

f Æquum est autem] Postquam exposuit, quàm sit difficilis cognitio ueritatis, causamque difficultatis ex nostri intellectus imbecillitate præcipuè nasci docuit; ostendit, quantùm Recentiores in hac re Veteribus debeant. Omnes enim superiores Philosophi aliquid adiumenti in ueritate rerum cognoscenda posterioribus attulerunt; siue quia tradiderunt ueras aliquas sententias, ac dignas, quę à posterioribus approbarentur; siue quia cùm ueritatem non penitus attigillent, ipsa tamen inchoata, & imperfecta rerum tractatione Recentiorum ingenia excitarunt, & acuerunt. Priorem iuuandi modum uocat D. Thom. directum; posteriorem indirectum. Quo loco docemur non continuò fastidire priscos Philosophos, qui minùs rectè, & accuratè de rebus disseruerunt; quin potiùs euoluenda

da esse eorum scripta, & ex illis alias sententias seligendas, alias modestè, atque adeo cum animi gratitudine relinquendas, quòd nobis occasionem exhibuerint melius aliquid inueniendi. Nam ut ij, qui omnia suo Marte assequi se posse existimant, arrogantiæ nomine meritò damnantur; ita ingrati animi uitio non iniuriā notantur, qui ea initia, quæ ab Antiquioribus acceperunt, parui facienda ducunt, præsertim cùm principium, ut est in prouerbio, maxima sit totius pars, eoque inuento facilè addantur, & coaptentur reliqua, quod idem plerisque locis a docet.

a 2. Elench. c. ultimo 1. de Cœlo c. 5. tex. 33. 1. Eth. c. 7 b com. 4.

rat. *Fortasse* [d] *autem, cùm difficultas duobus modis accidat, non in rebus, sed in nobis illius causa sita est. Nam* [e] *quemadmodum uespertilionum oculi se habent ad lumen diurnum, ita & animæ nostræ mens ad ea, quæ natura sunt omnium manifestissima.*

Textus 2.

Æquum [f] *est autem, ut non solùm ijs habeatur gratia, quorum quis placita sequatur; sed ijs etiam, qui crassiore Minerua quicquam statuerunt. Nam & hi aliquid conferunt, cùm* [g] *habitum nostrum antè excoluerint. Si* [h] *enim Timotheus non fuisset, haud multum haberemus Musicæ: quòd si Phrynis non extitisset, nec Timotheus. Eodem modo res habet in ijs, qui de* [i] *ueritate aliquid pronunciarunt. A quibusdam enim nonnullas sententias accepimus; alij uerò, ut hi essent, auctores fuerunt.*

Textus 3.

Rectè [k] *autem & illud habet, Philosophiam, ueritatis contemplatricem scientiam appellatam esse.*

His ex uerbis colligit Alexander, hîc nimirum ueritate coactus, argumentum sumi posse, librū hunc rectè post superiorem proximū locari. Nam cùm in superiori, inquit, Veterum sentētias de primis principijs commemorasset Aristoteles, & eas nōnullis rationibus oppugnasset; hoc in libro negat, si contra quorundam opiniones fuerit disputatū, protinus illos esse reijciendos, quasi nihil ad propositam quæstionem contulerint, &c.

Argumētum pro uera sententia de ordine huius libri.

g Cùm habitum nostrum] Habitū accipit pro facultate animę. Solet enim sæpe accidentia ita distinguere, ut omnia, quæ inhęret per modū naturæ, appellet habitus, quę autem separari possunt, affectus nominet. Vel sensus huius loci est; Cùm nobis artem nostrā ante excoluerint, aut præparauerint.

Mos Aristotelicus.

h Si enim Timotheus] Cōfirmat id, quod dixerat de scientijs contemplantibus, similitudine artium, quæ ad aliquid agendum inuentę sunt. Floruit autem hic Timoth. auctore Suida, tempore Philippi Regis Macedonum, & Alexandri filij, quem ferunt aliquando, Timotheo arduum Mineruę modulum cantante, adeo permotum, ut inter audiendum ad arma concitaretur, diceretque, regia carmina talia esse debere. Phrynis uerò primus apud Athenienses cithara cecinisse dicitur.

Timotheus Musicus.

Phrynis Musicus.

i De ueritate aliquid] De ueritate dicere, seu, ut uerbum ἀποφηναμένων melius exprimatur, De ueritate aliquid pronunciare, idem esse uult, atque, De natura aliquid dicere, quibus uerbis superiùs usus fuerat ad significandum institutum scientiæ contemplatricis. Nisi quòd uerba hæc posteriora clariora sunt, cùm finis contemplatricis scientiæ sit ueritas, ut mox dicitur.

k Rectè autem] In hac altera libri parte, quæ totum etiam sequens caput complectitur, ostendit Aristoteles, hanc disciplinam esse scientiam maximè contemplatricem ueritatis. Vtitur autem per ἀντονομασίαν siue excellentiam nomine Philosophiæ, pro Metaphysicæ, ut quidam uolunt, aut, quod magis crediderim, pro Contemplatiuę scientiæ, quo pacto sæpe Aristotelem Philosophi nomine, & Virgilium Poētæ uocabulo significamus.

Quid hoc loco nomine Philosophiæ intelligatur.

Alexander non legit [ueritatis contemplatricem scientiam] sed tantùm [ueritatis

scientiam] sed idem est sensus; cùm scientia, cuius finis est ueritas, contemplatiua sit, ut statim subditur. Quanquā eò magis placet nostra lectio, quòd Aristoteles uideatur hoc loco causam reddere, cur initio capitis Philosophiam contemplatiuam, Veritatis contemplationem appellauerit. Verbum enim καλέσαι, quod est, Appellasse, magis ad id, quod ipse dixerat, quàm ad communem usum eius appellationis uidetur referendum. Vertimus tamen uerbo passiuo [appellatam esse] ut magis integrum cuique sit, hunc appellandi modum (si malit) ad communem Philosophorum usum referre.

Quid Contēplatiuæ, & Practicæ.

l Contemplatricis enim] Nomine Contēplatricis, & Practicę non intelligit Philosophiā, sed scientiā. acceperat enim Philosophię nomen pro contemplatiuæ scientię, quo pacto Philosophia in contemplatiuam, & practicam diuidi non potest. Probat igitur propositam conclusionem hac tacita ratiocinatione. Ea scientia, quę gratia cognitionis considerat causas ueris simas, maximè uersatur in contemplatione ueritatis; hoc autem ipsum præstat hæc, disciplina; uersatur igitur maximè in ueritatis contemplatione. Maiorem probat ex diuersitate finium Theoreticæ, siue contemplatiuæ scientiæ, & Practicę. Finis enim contemplatiuę est ipsa cognitio ueritatis per causam; finis autem practicæ est opus, hoc est, actio aliqua ab intellectu directa, &, ut ita dicam, regulata, aut aliquid aliud, quod p eiusmodi actionem confectum relinquatur. Ex qua re perspicuè sequitur, eam, quæ gratia cognitionis considerat causas ueris simas, maximè uersari in contemplatione ueritatis, cùm ad nihil aliud considerationem ueritatis referat, nec ex uerioribus causis possit rem expendere. Minor autem partim perspicua est ex primo lib. cap. secundo, partim probatur hoc loco. Nam, quòd hæc scientia cognitionis gratia causas cōsideret, ex eo loco perspicuum est. hac enim ratione probauit Aristoteles, eam esse Theoreticam. Quòd uerò consideret causas ueris simas, hac ratione probatur. Ea

Quæ entia dicantur ueris simæ.

Ex 1. post. c. 2. tex. 5.

sunt ueris sima, quæ sunt causę cæteris, ut sint uera, iuxta illud commune Dialecticorum proloquium, Id maximè tale est, quod est cæteris causa, ut sint talia; causæ autem, quas hæc scientia considerat, sunt cæteris causę, ut sint uera (sunt enim primæ causę, ut patet ex eodem loco) sunt igitur causæ ueris simæ.

m Nam etsi] Docet Aristoteles, & si aliquando practici artifices considerant ueritatem per causam, tamen etiam tum longè interesse inter eorum finem, & contemplantiū. Neque enim illam cōsiderant per se, hoc est, ut est causa ueritatis, atque ut refertur in perpetuum tempus, quasi is sit præcipuus finis artis practicæ, quemadmodum contemplantis; sed ad aliquid, & nunc (ut est Græcè ad Verbum) Idest quatenus ad actionem dirigitur, & ut certi temporis, aliorumq; adiunctorum huiusmodi, circunstantiarumue, quæ in actione cernuntur, considerationi innititur. Itaque, siue rem considerent per causam, siue quouis alio modo, non est eorum finis præcipuus in arte ipsa, ueritatis cognitio, sed opus, Quod egregiè Arist. 2. Eth. c. 2. quod attinet ad Moralem scientiam, his penè uerbis docet; Non enim, ut sciamus, quid sit uirtus, sed ut boni efficiamur, de uirtute agimus.

Diuerso modo à Practico artifice, & a Contemplante, ueritatis causam considerari.

n Nescimus porrò uerum] Loquitur de uero, seu ueritate, in qua cognoscenda termi-

natur,

θεωρητικήν. θεωρητικῆς [1] μὲν γὰρ τέλος ἀλήθεια, πρακτικῆς δ' ἕργον. κῆ [m] δὲ ἐὰν τὸ πῶς ἔχῃ σκοπῶσι, * ἢ τὸ ἄριστον καθ' αὑτὸ, ἀλλὰ πρός τι, κῆ νεῦ θεωροῦσιν οἱ πρακτικοί. ἧττον [n] ἴσμεν δὲ τὸ ἀληθὲς ἄνευ τῶν αἰτίας. ἕκαστον [o] δὲ μάλιστα αὐτὸ τῶν ἄλλων, καθ' ὃ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει τὸ συωώνυμον. οἷον τὸ πῦρ θερμότατον: καὶ γὰρ τοῖς ἄλλοις τοῦτο τῆς θερμότητός. ὥστε καὶ ἀληθέστατον τὸ τοῖς ὑστέροις ἄριστον τὲ ἀληθέσιν εἶναι. διὸ [p] τὰς τῶν ἀεὶ ὄντων ἀρχὰς ἀναγκαῖον ἀεὶ εἶναι ἀληθεστάτας.

* Forte οὐ μὴν.

Textus 4.

οὐ

esse. Contemplatricis[1] *enim finis, ueritas est; Practicæ autem, opus. Nam*[m] *etsi Practici considerant, quo pacto res habeat; non tamen contemplantur causam ipsam per se se, sed ad aliquid, & pro certo tempore.*

Textus 4. ¶ *Nescimus*[n] *porrò uerum sine causa. Unumquodque*[o] *autem maximè tale est præ cæteris, cuius causa cæteris aliquid idē & nomine, & ratione conuenit. sic ignis est calidissimus, quòd cæteris caloris causa sit. Quare & illud est ueris simum, quod est posterioribus causa, ut sint uera. Hanc*[p] *ob rem principia eorum, quæ semper sunt, ueris sima semper sint necesse est.*

natur, & absoluitur perfectio scientiarum. Neque enim earum perfectio consistit in cognoscenda ueritate principiorum, nec item in cognoscenda ueritate conclusionum per demonstrationem, qua tantùm ostendatur, quòd res sit, sed per eam, qua ostenditur propter quid sit; quæ sanè ex causa prima, & immediata procedit, ut patet ex primo post. cap. 2. Adiecta autem sunt hæc uerba ab Arist. ut magis explicaretur finis cōtemplantis scientiæ. Nam nec naturalis sciendi appetitus, cui implendo pręci puè student scientię contēplatrices, satiatur cognitione ueritatis principiorū, aut conclusionum per effecta, causasue remotas.

Scientiarum perfectionem quo pacto cō sequamur.

Ver. 5.

o Vnumquodque autem] Explicatiùs ponitur huiusmodi pronunciatū hoc loco, q̄ primo post. cap. 2. ubi dicitur, semper illud esse magis tale, propter quod unumquodque tale est; quod certè non est uerū, nisi cùm causa est capax eiusdem nominis, & rationis, ut hoc loco exponitur, siue ratio sit uerè, ac propriè uniuoca, ut in calore, quod exemplū mox subijcitur; siue analogica, ut in ueritate, propter quam exemplum adducitur. Proinde nos post Argyropylum ita uertimus τὸ συωώνυμον, quod uniuocū attributum significat, ut faciliùs in hoc pronunciato analoga intelligi possint. Nam etsi illa apud Græcos sæpè comprehenduntur nomine τῶν συωωνύμων nō tamen apud Latinos nomine uniuocorum, cùm tamen ea, quæ analogicè conueniunt, sæpe apud utrosque dicantur ratione eadem conuenire, si non eadem simpliciter, certè attributione, aut proportione eadem, ut patebit libro quarto. Porrò loco uerbi αὐτὸ, quod est Ipsum, nos, Tale, substituimus quòd sensum meliùs, ac planiùs exprimat. Quo autem pacto ueritas magis conueniat ijs, quæ sunt causa ueritatis aliorum, & quo pacto sit analoga, lib. 4. patebit. Denique, si quis obijciat, non rectè hoc loco dici, ignem esse omnium calidissimū, cùm ferrum ignitum uideatur calidius, quàm flamma; respondendū est, falsum id esse, non tantùm quia ignis natura calidus est, ferrum uerò ex accidente, sed quia intensior est calor ignis; etsi in ferro ignito propter materiæ densitatem maior sit caloris copia, cuius causa intensius calidum uidetur sensui, quàm flamma.

Explicatur pronunciatū illud, Propter quod unumquodque tale, & illud magis.

p Hanc ob rem principia] Conclusio est eius rationis, qua minorem propositionem tacitæ ratiocinationis probari diximus. In qua conclusione meritò Arist. uocat primas causas, principia eorum, quæ semper sunt, quia non solùm sunt causæ eorum, quæ gignuntur, & intereunt, sed etiam sempiternorum, ut Mundi, cœlorum, & substantiarū separatarum, quæ Arist. putauit ab omni æternitate extitisse. Non est autem Aristoteles hac conclusione complexus materiam primam, non solùm, quia non est prima causa simpliciter, cùm non sit causa substantiarum separatarum, nec quorundam sententia corporum cœlestium; sed etiam, quia non est maximè ens, sed potiùs, quæ infimum entitatis gradum teneat. Reliquum est igitur, ut solam primam causam finalem, efficientē, & formalem externā, quæ est exemplar rerū omniū, uocauerit principia ueris sima; quod sanè ueris simum est, cùm ratio harū causarū in solum Deum Opt. Max. cadere possit. Alia quoque ratione excludi possunt & materia, & forma informās (quę quidem, ne rebus quidem ijs, quarum causæ sunt, ueriores dici possunt) quia non sunt entia completa, sed partes eorum entium, quorum sunt causæ internę.

Quid Aristoteles nomine principiorum ueris simorum intelligat.

q Neque enim interdum] Quia proxima conclusione, non solùm asserui, primas causas esse ueras, sed etiam uerissimas, utrunque probat in uerbis sequentibus.

Etiam sempiterna iuxta Aristotelis doctrinam, causam habere sui esse. Consectariũ.

r Sed cęteris illa] Ex hoc loco perspicuũ est (ut animaduertit D. Thomas) sempiterna apud Aristotelem nõ solùm habere causam sui motus, sed etiam sui esse; sunt enim, qui hoc posteriùs Aristotelẽ negasse uelint. De qua re latè differendum est lib. 12.

f Quocirca, vt vnumquodque] Colligit huiusmodi cõsectarium, Quo pacto unaquæque res est, ita, & ueram esse. Nam cùm ex dictis cõstet, ea, quæ semper sunt, semper esse uera; quæ autem non semper sunt, non semper esse uera; & quæ habent causam sui esse, habere causam suæ ueritatis; quæ denique non habent causam sui esse, sed ipsa potiùs sunt causæ, ut cætera sint, ex se ipsis esse uera, atque adeo uerissima; planè sequitur à posteriori, quo pacto unumquodque est, eodem & uerum esse. Dico autem, à posteriori, quia potiùs ex hoc illa omnia à priori demonstrari possunt, ut paululum animaduertenti perspicuum erit. Obserua autem, non rectè uerba οὕτως καὶ τῆς ἀληθείας uerti à quibusdã, Sic & ueritatis particeps est. Prima enim causa, ut non participat esse, ita neque ueritatem, sed est primum esse, primáque ueritas à cæteris omnibus participata. Posset quoque uerti consectarium hoc pacto. Quantum quidque habet ipsius esse, tantum & ueritatis habet.

οὐ γάρ ποτε ἀληθεῖς, οὐδ' ἐκείνοις ἅπαν πρόσεστι τὸ εἶναι, ἀλλ' ἐκεῖναι τοῖς ἄλλοις. ὥσθ' ἕκαστον, ὡς ἔχει τοῦ εἶναι, οὕτω καὶ τῆς ἀληθείας.

neque enim interdum uera sunt, neque illis, ut sint, causa est quicquam, sed cæteris illa. Quocirca, ut unumquodque est, ita & uerum est.

Refellitur quorundã interpretatio.

Obiectio prima.

Sunt tamen nonnulla, quæ Aristoteli hoc loco obijci possint. Primum, quòd non constanter de ueritate loquutus esse uideatur. Nam cùm in toto huius rationis discursu eodem modo ueritatem accipere debuisset, tamen postquam in distinguendis finibus scientiæ Theoreticæ, & Practicæ loquutus est de ueritate complexa, quæ in compositione, & diuisione prædicati cum subiecto cernitur (hæc enim est, quę directò sub scientiam cadit) uidetur fecisse transitum ad ueritatem simplicem, quæ est proprietas entis.

2 Alterum est, quòd non rectè existimauerit ea, quæ non semper sunt, non semper esse uera. Nam cùm omnia entia perpetuò sint entia (siquidem necessariò sunt entia) perpetuò etiam sint uera necesse est.

3 Tertium, quòd non rectè dixerit, res alias esse alijs ueriores. Veritas enim est adæquatio rei, & intellectus; adæquatio autem, cùm in quadam æqualitate consistat, non admittit gradus, ut alia sint magis æqualia, alia minùs.

Primæ obiectionis diluti o. Finem contẽplatiuæ scientiæ complecti & simplicis, & complexæ ueritatis cognitionem.

Sed prima obiectio facilè diluetur, si dicas, Aristotelem, cùm distinxit fines scientiæ Theoreticę, & Practicæ, non accepisse ueritatem pro ea tantùm, quæ in compositione, & diuisione cernitur; sed pro simplici etiam. Finis enim contemplatiuæ scientiæ est, non solùm cognoscere ueritatem complexam, quæ pertinet ad principia, & conclusiones, sed etiam simplicem, quæ pertinet ad terminos, ex quibus principia, & conclusiones constant. Omnis enim huiusmodi ueritas cadit aliquo modo sub scientiam, quatenus necessaria est ad scientiam comparandam. Quamuis ergo Arist. post illam distinctionem finium de sola simplici loqueretur, nullum credendus esset fecisse transitum ab uno ueritatis genere ad aliud. At ne illud quidem uerum est, Aristotelem post prædictam distinctionem, ita de simplici loquutum fuisse, ut non possint omnia, quæ ab illo dicta sunt, complexæ etiam accommodari; tametsi nos solam simplicem deinceps cum D. Thom. & Alex. prosequuti sumus, tum quòd ea, quæ ab eo dicuntur, magis conueniunt in simplicem; tum etiam, quia in capite sequenti, quod ex fine huius occasionem accipit, de solis principijs incomplexis, siue causis, quibus sola simplex ueritas conuenit, disseritur. Si quis autem hoc loco quærat, utra sit prior, & maior (ut ita dicam) siue perfectior ueritas, simplex ne an complexa: respondendum est, etsi comparatio non fit propriè, nisi in eadem specie, ut Aristoteles ait 7. Phys. cap. 4. tamen ueritatem simplicem esse priorem, & perfectiorem complexa, cùm ueritas pronunciatorum, quæ sola est complexa, ex

Scot. hoc loco.

Simplicem perfectiorem esse complexa.

tex. 19.

xa, ex ueritate terminorum pendeat. Argumento quoque illud est, quòd ueritas prima simplex, quæ de solo Deo Opt. Max. dicitur, est prior omnibus alijs ueritatibus, atque adeo ueritate complexa primi, communissimique pronunciati.

Alensis hoc loco.

Dilutio secundæ.

Secunda obiectio, ueritatis simplicis distinctione dissoluitur. Nam quemadmodum ens duobus modis sumitur; uno, ut esse potest; altero, ut est actu (quanquam hæc distinctio secundum Aristotelem nõ habet locum in sempiternis) sic etiam necesse est, ut simplex ueritas duobus modis accipiatur: uno, pro adæquatione, siue imitatione, qua res, ut sunt possibiles, respondent conceptui diuino; altero, pro adęquatione, qua illi respondent, ut actu existunt. Ad obiectionem igitur dicito, res, quæ non semper sunt, etsi semper sint ueræ priori modo, non esse tamen semper ueras posteriori.

3 Tertiam denique hunc in modum dilues. Cùm dicimus, ueritatem, quæ est entis proprietas, esse adæquationem rei, & intellectus; adæquationis nomen latè accipiendum esse, nempe, ut complectitur adæquationem propriè dictam (quæ in perfecta æqualitate consistit, & nullos admittit gradus) & imitationem, quæ impropriè adęquatio appellatur. Res enim dicuntur ueræ, quia priori, aut posteriori modo adæquantur intellectui diuino, hoc est conceptui, quem Deus de rebus habet, exempli causa, Bucephalus ideo dicitur uerus equus, quia adæquatur conceptui, quem Deus habet de perfecto equo: ideo autem dicitur uerum ens, quia quoquo modo, ac participatiuè, imperfectèque respondet conceptui, quem Deus habet de perfecto ente, quod est ipsa diuina essentia. Cùm igitur dicimus, res alias esse alijs ueriores, hoc est ueriora entia, solamque primam causam esse ens uerissimum; id propterea dicimus, quia solus Deus perfectè adæquatur conceptui, quem ipse habet de perfecto ente; cætera autem plus minusúe imitantur illud, & (quod consequens est) plus minusúe assimilantur conceptui, quem Deus de pefecto ente habet. Quæ enim perfectiora sunt, perfectiùs illi respondent, quæ autem minùs perfecta, minùs etiam perfectè. Verùm de hac re fusiùs agendum est lib. 4.

Cur quædam alijs ueriora dicantur.

IN REBVS NE, AN IN NOBIS POTIVS SIT causa eius difficultatis, quæ in cognitione veritatis accidit. QVÆSTIO I.

Duæ extremæ sententiæ in hac quæstione. SECTIO I.

De hac re partim in præmio huius operis cap. 4. actũ est, partim agetur lib. 4.

DEO difficilem esse veritatis cognitionem, non modò indefesso Philosophorũ studio, sed etiam quotidiano experimento comprobatum est, vt non defuerint, qui dicerent, nihil veri ab hominibus posse comprehendi. Verùm de causa huius, siue difficultatis, siue (vt quidem credebant) impossibilitatis, non omnes idem sentiũt. Alij enim totam ad res ipsas; alij ad nos totam; alij partim ad res, partim ad nos referendam putant.

Ac primam quidem opinionem primùm sequutus videtur Heraclitus Ephe-

Primum argumentū eorum, qui totā ueri cognoscendi difficultatem ad res ipsas refe runt.

Ephesius hac ratione. In rebus nihil omnino est stabile, nihil fixum, & immutabile; igitur in rebus ipsis posita est tota difficultas percipiendæ veritatis.

2 Eadem sententia his argumentis confirmari potest. Perinde se habet intellectus noster ad similitudines rerum intelligibilium, vt se habet materia prima ad formas rerum naturalium, vt docet Aristot. tertio de Anima cap. quarto; at materia prima nō habet ex se vllam difficultatē ad recipiēdam quamcunque formam rei naturalis, cùm sit pura potētia ad omnes; ergo neque intellectus noster ad recipiendam vllam similitudinem rei intelligibilis, & (quod est consequens) ad vllius veritatis perceptionem. à tex. 3.

3 Prēterea, si vlla causa eius difficultatis nobis ascribenda esset, id maximè accideret respectu earum rerum, quæ sunt excellentis naturæ, vt perspicuum est; at hoc non est dicendum; ergo nec illud. Minor probatur, Quia si qua est ratio cur ita dicendum esset, ea esset potissimùm, quia, vt vespertiliones non possunt ferre lumen diei, ita intellectus noster non potest ferre lucem illarum: hoc enim pacto videtur intelligenda similitudo, qua Arist. vtitur in contextu, quēque, vt aptissima, ab omnibus approbari solet: at hoc, si quis animaduertat, falsum est; neque enim intellectus noster est in organo corporeo, vt lędi possit excellentia rei intelligibilis, quemadmodum videndi facultas, quia in oculis inest, lęditur excellentia rei visibilis; quin potiùs, quò res intelligibilis est illustrior, cò intellectus in ea percipienda magis reficitur, ac recreatur, & ad alia percipienda aptior redditur, vt ipse quoque Arist. asserit in citato loco tertij de Anima: nulla est igitur ratio, cur difficultas percipiciendi res ex se illustrissimas, sit nostro intellectui tribuenda. tex. 7.

Alia sententia superiori omnino contraria.

Secundam sententiam, quæ superiori omnino opposita est, amplectitur Scotus hoc loco, & alij eius Sectatores. Credunt enim, totam eam difficultatem reijciēdam esse in imbecillitatem nostri intellectus. Quod tribus potissimùm argumentis apud Scotum confirmatur. Scotꝰ, Maior, Antonius Andreas: omnes hoc loco, q. 2.

Primum est. Si qua res ex se esset cognitu difficilis, ea esset talis respectu cuiuscunque intellectus (vt enim natuta rei non variatur comparatione diuersorum intellectuum, ita nec conditiones, quæ rei naturam sequuntur) atqui nulla res est cognitu difficilis, respectu intellectus diuini; igitur nulla res est ex se cognitu difficilis.

2 Secundum. Id quod per se tale est, non est ex se difficilè tale; v. g. quia homo est per se risus capax, non est ex se, ac ex natura sua difficilè risus capax, & ita res habet in cæteris; atqui nulla res est, quæ non sit per se cognoscibilis; igitur nulla est, quæ ex se sit cognitu difficilis. Minor probatur, quia vnaquæque res est per se ens; vt autem est ens, sic etiam & vera, quemadmodum ad calcem capitis dictum est; esse autem cognoscibile, aut idem est, quod verum esse, aut illud per se, ac immediatè consequitur; igitur nulla res est, quæ non sit per se cognoscibilis.

Tertium

Tertium. Agens minoris virtutis, æquè facilè producit effectum sibi proportionatum, atque agens maioris virtutis: non minùs enim facilè calor duorum graduum producit duos gradus caloris, quàm calor decem graduum producit decem, eodemque modo res habet in cæteris disparibus agentibus, si conferantur cum effectibus suæ virtuti respondentibus: at nulla res est, quæ ex se non possit obiectiuè parere certam cognitionem suæ entitati proportionatam: ergo nulla omnino est, quæ ex se sit cognitu difficilis. Concedit ergo Scotus, res minoris entitatis efficere in nobis cognitionem minùs præstantem: cęterum quòd difficiliùs ex se cognoscantur, quàm præstantiores, hoc ille contendit nullo modo concedendum esse. 3

Quarto loco confirmari potest hæc opinio ex ijs, quę hoc cap. dicuntur; sic enim planè scriptum est [Non in rebus, sed in nobis illius causa sita est] nempe difficultatis. Quibus verbis nihil clarius ex Arist. pro hac sententia videtur afferri posse. tex. 1. 4

Approbatio mediæ sententiæ, & quædam ad eius explicationem vtilia.

SECTIO III.

D. Tho. hoc loco lect. 1. p. 6. Mag. Albertus cap. 2. Alex. com. 3. Auer. com. 1. Iandun. q. 3. & cęt.

Approbatur media sententia.

ERTIAM sententiam, quæ media est, amplectitur. D. Thom. itemque Mag. Alb. Auerr. Egid. Rom., & reliqui fermè Peripatetici. Quin etiam Sceptici, & Academicorum ij, qui cum Scepticis ab omni pronunciato assensum cohibent, partim eius rei causam ad nos, partim ad res ipsas referunt. Hanc igitur sententiam nos, vt longè probabiliorem, & Aristotelicæ doctrinę magis consentaneam sequemur.

Omnia à nostro intellectu utcunque cognosci posse.

Vt autem quo pacto ea sit vera, nonnullis conclusionibus aperiamus (neque enim satis ab his auctoribus videtur explicata) animaduertendum est in primis, nullum esse genus rerum, quod à nobis etiam dum in corpore mortali degimus, aliquo modo intelligi non possit. Id quod ex eo accidit, quia obiectum adæquatū cuiuscunque intellectus est ens, quod suo ambitu omnia complectitur.

Tria rerum genera, quę à nobis non æquè facilè, aut difficilè percipiuntur.

Deinde animaduertendum est, tria esse rerum genera, quæ à nobis non æquè facilè, aut æquè difficilè intelliguntur. Primum est earum, quæ sunt excellentis admodum naturę; atque hæ sunt substantiæ omnes materiæ expertes, & earum qualitates. Alterum earum, quæ sunt admodum tenuis entitatis, vt materia prima, relationes, & entia rationis, quæ dici solent minimæ entitatis. Tertium verò earum, quę sunt mediæ inter has, substantię nimirū sensibiles, & earum accidentia absoluta.

Quæstionem præcipue intelligendam de rebus primi, & secundi generis.

Postremò animaduertendum est, quæstionem hanc propter cognitionem rerum primi, & secundi generis præcipuè propositam esse: illæ enim ferè sunt, quæ nobis non paruam in tota Philosophia difficultatem exhibent. Nam quæ ad tertium genus pertinent, cùm nostris sensibus

sint

sint familiares, facilè, aut non admodum difficilè à nobis percipiuntur.

Obiectio. Quòd si quis obijciat, si ea, quę diximus, vera sunt, difficiliorem cognitu fore materiam primam, quæ ad secundum genus pertinet, quàm res naturales, quæ ad tertium spectant; quod falsum videtur, cùm res naturales per materiam primam, & formam substantialem cognoscantur tanquam per propria principia: rectè occurres, si dicas, cognitione quidem distincta, siue diffinitiua, difficiliores cognitu esse res naturales, quàm materiam primam, idque probare argumentum, quandoquidem cognitio rei per propria principia distincta est, ac definitiua. At cognitione confusa, siue simplici, qua à nobis tota res primùm cognoscitur, faciliores cognitu esse res naturales, quàm materiam primam, quia sunt obiecta intellectui nostro accõmodatiora. In hac autem quæstione non est sermo de difficultate cognitionis distinctę, sed confusę, siue simplicis. Nam cùm Philosophi absolutè de difficultate cognitionis loquuntur, de ea, quæ naturæ ordine prior est, intelligendi sunt. Alioqui absolutè dicendum esset, species infimas rerum naturalium esse nobis cognitu difficillimas, quia vt earum naturæ sunt maximè compositę, sic earum distincta cognitio difficillima est.

Dilutio.

Hoc loco agi de difficultate cognitionis confusę, nõ distinctę.

Motum, & tẽpus cognitione confusa facillime, distincta uerò difficilè cognosci.

Quo fit, vt non admodum placeat eorum sententia, qui dicunt motum, & tempus pertinere ad tertium genus. Nam etsi illa sunt nõ parum difficilia cognitu cognitione distincta; tamen perfacilè cognoscuntur confusa, ac simplici. Id quod patet ex communi sententia Philosophorum passim dicentium, motum esse per se notum; itemque ex eo, quod Aristoteles non semel verissimè affirmat, principia rerum naturalium motus adminiculo inuenta, ac cognita esse. Tempus autem, etsi diffinitiua cognitione difficilè cognoscitur, simplici tamen ita notum est, ut nemo sit, cui illius notio impressa non uideatur. Vnde est illud Augustini undecimo libro confessionum [Quid tempore familiarius cõmemoramus, quid notius intelligimus? quid est ergo tempus? si nemo ex me quærat, scio; si quęrenti explicare uelim, nescio.] Sunt tamen hæc successiua simplici etiam cognitione minùs facilia cognitu, quàm quantitates, & qualitates sensibiles permanentes, quia ratione eius, quod nondum acquisitum est in motu, aliquid admittunt non entis, & potentialitatis, quæ sunt obscuritatis causæ.

Vt D. Thom. hoc loco lect. 1. p. 6. & Iandunus q. 3.

Augustini dictum de tempore. cap. 14.

Reijcitur quorundam opinio. Minùs etiam placet id, quod quidam asserunt, res materiales esse numerandas inter ea, quæ ex se se difficilè à nobis cognosci possunt, quòd indigeant abstractione à materia sensibili, ut à nobis directò percipiantur. Si enim ita res habet, quas nam dicemus ex seſe facilè à nobis cognosci? Nam & ipsa sensibilia accidẽtia indigent abstractione à materia sensibili, ut directè intelligantur, si nomen materię sensibilis sumatur pro singulari, siue signata: quòd si sumatur pro quauis materia sensibili, falsum est, res materiales nõ posse intelligi, nisi à sensibili materia abstrahãtur; si quidem necessariò in earum cõceptu includitur materia sensibilis.

Iauellus q. 2. ex commentatore.

Vera

Vera quæstionis explicatio. SECTIO III.

His positis sit huius sententiæ prima conclusio. Difficultas, quę in cognitione rerum primi generis accidit, ex sola imperfectione nostri intellectus nascitur. Hæc conclusio facilè probatur, hac consideratione præmissa. Difficultas, quemadmodum & oppositа facilitas, primò cernitur in actione, & ex actione deriuatur ad alia, quę difficilia dicuntur. Cętera enim, ideo dicuntur facilia, aut difficilia, quia facilè, aut difficilè fiunt, aut intelliguntur, aut explicantur &c. loquor autem de actione latè, ut complectar actiones immanentes, quę non propriè dicuntur actiones, sed operationes. Cùm igitur omnis actio ab aliquo agente oriatur, & circa aliquam materiam versetur; necessariò efficitur, vt omnis difficultas proueniat vel ex ineptitudine agentis, vel ex ineptitudine materiæ, vel utriusque; quo pacto difficultas, quæ sæpe accidit in combustione ligni, vel prouenit ex debilitate ignis, vel ex indispositione ligni, uel ex vtraque: nam si quæ sunt alię difficultatis causę, ut medij, & instrumentorum, facilè ad has reuocabuntur. Ita fit, vt duæ sint generales causę cuiusque difficultatis. Atque hoc est, quod docet Arist. verbis illis [Cùm difficultas duobus modis accidat.] Neque enim ille hac oratione solas radices eius difficultatis, quæ accidit in cognitione veritatis, videtur complecti, sed ex his quasi generalibus causis cuiusque difficultatis colligere, quid dicendum sit de causa difficultatis in veritatis cognitione.

Prima conclusio.

Qua in re primò difficultas, & facilitas reperiantur.

Duę causæ difficultatis ĩ rebus cognoscendis.

Hoc igitur posito, facilè probatur proposita conclusio in hunc modum. Omnis difficultas, quam experimur in cognitione rerum primi generis, uel ex eo nascitur, quòd illæ sint parum intelligibiles; uel quia intellectus noster est parum aptus ad eas intelligendas; uel ex vtroque: at non nascitur ex eo, quòd illę sint parum intelligibiles: igitur ex eo tantùm, quòd intellectus noster parum est aptus, ut eas intelligat. Maior ex dictis patet. Minor probatur. Res primi generis cum cæteris comparatæ, sunt maximè entia, ac proinde maximè uera; ergo sunt maximè intelligibiles. Quantum enim unaquæque res habet entitatis, tantum habet ueritatis, & (quod hinc sequitur) intelligibilitatis: siquidem obiectum intellectus est ens, ueritas autem, quę est proprietas entis, est ratio, sub qua entia cadunt sub intellectum. Præterea, ut se habet lux ad uisum, sic se habet ens ad intellectum; quæ autem sunt maximè lucida, sunt maximè uisibilia, ergo quæ sunt maximè entia, sunt maximè intelligibilia: eiusmodi autem sunt res primi generis cum cæteris collatę, substantiæ, in quam, cum substantijs, & accidentia cum accidentibus; ergo sunt maximè intelligibiles: quare non ex eo nascitur difficultas, quã experimur in earũ cognitione, quòd illæ sint parum intelligibiles, quod erat probandum. Hęc conclusio adhibitaque probatio, si quis animũ aduertat,

A sufficiente partium enumeratione.

Exemplo lucis, & uisus.

uertat, planè est Aristotelis in cõtextu, qua in re nulla penè est dissensio.

Obiectio. Quòd si quis obijciat, perfectionem rerum primi generis esse in causa, vt non facilè, nisi ab intellectibus separatis perspiciantur, ergo non esse negandum, esse illas etiam ex se se cognitu difficiles: neganda est consequentia, etsi Albertus in primum librum eam admittere uideatur. Albert. 1. lib. tract. 2. cap. 1. Perfectio enim rerum, ex se non obstat cognitioni, cùm res omnes per actum, perfectionem'ue cognoscantur. Alia ratio est de imperfectione, ut ex sequenti conclusione patebit. Atque idem re uera sensisse Albertum, ipse exponit hoc loco. Albert. hic cap. 2.

Secunda conclusio. Secunda conclusio. Difficultas, quæ accidit in cognitione rerum secundi generis, partim nascitur ex earum imperfectione, partim ex imperfectione intellectus nostri. Hæc conclusio probatur primùm ex fundamento superioris hoc pacto. Non solùm res ipsæ secundi generis sunt parum intelligibiles, sed intellectus etiam noster parum aptus, vt eas intelligat; igitur ex vtraque parte nascitur difficultas, quam experimur in earum cognitione. Prior pars antecedentis ex dictis patet. Res enim secundi generis habẽt infimum gradum entitatis, ac veritatis, si cum cęteris conferantur, & perinde se habent ad intellectum, vt se habent ad uisum ea, quę minimam habent lucis participationem. Idem Boẽt. in lib. de duabus naturis. Posterior sic probatur. Intellectus noster in hac vita (sic enim de eo loquimur) est parum aptus ad intelligenda ea, quæ sunt à sensibus remota, eo quòd à sensibus in intelligendo pendeat; at huiusmodi quoque sunt entia secundi generis, seu minimæ entitatis; est igitur intellectus noster parum aptus ad eas intelligendas. Præterea, perfectior intellectus est, qui facilè intelligit, & res mediocris, & minimæ perfectionis, quàm qui mediocris tantùm; quemadmodum perfectior esset aspectus, qui facilè intueretur, ac discerneret res & diurna, & nocturna luce illustratas (cuiusmodi forsitã fuerit in aliquo animali) quàm qui diurna tãtùm, qualis est noster aspectus; at intellectus noster res tãtùm mediocris perfectionis facilè intelligit; igitur minori quoq; eius perfectioni ascribendũ est, quòd difficilè intelligat res secundi generis. Ad hæc, Res, quę propter paruitatẽ minimum habẽt visibilitatis gradum, indigent visu perspicacissimo iuxta illud Arist. [si visibile minuatur, necesse est, ut facultas videndi augeatur] quod habes in lib. de sensu, & sensili; ergo pari ratione res minimę entitatis indigent intellectu acutissimo: at intellectus noster nõ est huius modi, cùm teneat infimum gradum in intellectibus: igitur ex imperfectione quoque eius nascitur, vt res secundi generis non facilè percipiat. Ita patet posterior pars minoris.

Ex natura ipsarum rerum, & intellectus.

Alia ratio. Secundò probatur conclusio hac ratione. Vt res secundi generis facilè à nobis perciperẽtur, nihil obstaret earum imperfectio, si intellectus noster esset perfectior, quippe cùm facilè intelligantur à perfectioribus intellectibus: nec item impediret quicquam imperfectio intellectus nostri, si illę essent aliquantò perfectiores, nempe, vt illæ, quas medias appellauimus: igitur quòd difficilè à nobis cognoscantur, partim nascitur ex imperfectione ipsarum, partim ex imperfectione intellectus nostri. Id quod apta similitudine explicari potest. Quòd enim senes difficilè cernere valeant res parum visibiles, partim oritur ex defectu lucis, aut magnitudinis rerum obiectarum, partim ex sensus infirmitate. Nam si res parum visibiles non essent obscuræ, aut exiguæ magnitudinis, facilè ab illis cernerentur; si aspectus etiã ipsorum esset integer, qualis est in iuuenibus, idem quoque accideret: quòd igitur illi difficilè cernere valeant res, quæ re vera sunt parum uisibiles, partim oritur ex imperfectione rerum, partim ex imperfectione facultatis uidendi.

Explicatio ex re simili.

Ac posterior quidẽ pars propositæ conclusionis primo aspectu nõ videtur esse eorũ, quos pro tertia sententia citauimus; quandoquidem illi nõ alia ratione probãt, res minimæ entitatis esse nobis cognitu difficiles, nisi quia sunt ex se parum cognoscibiles. Verùm, quia loquuntur de causa præcipua, quam dubium non est sitam esse in ipsa rerum imperfectione; non est, quòd illos nobis ulla ex parte aduersari in hac conclusione putemus.

Quod autem ad Aristotelem attinet, nihil de hoc genere rerum expressum habemus in contextu; nisi quòd particula illa, Fortasse, non nihil de eo innuit, ut in explanatione contextus diximus; & tota conclusio ex generali illa diuisione causarum difficultatis, quam ipse attulit, optimè colligitur, quod facile est ex dictis intelligere.

Tertia conclusio. Tertia conclusio. Si absolutè, ac simpliciter, hoc est, nulla facta distinctione rerum, loquendum est; difficultas, quę in earum cognitione accidit, ex imperfectione nostri intellectus præcipuè nascitur. Hæc conclusio tribus argumentis confirmari potest. Vno, quia imperfectio intellectus nostri in causa est; cur difficilè intelligamus non solùm res primi generis, sed etiam secundi, ut patet ex prima, & secunda conclusionibus; imperfectio autem rerum non est in causa, ut difficilè intelligamus, nisi res secundi generis, vt ex utraque etiam conclusione perspicuum est. Altero, quia & si imperfectio rerum efficit, quominus illę sint parum intelligibiles; non est tamẽ in causa, cur sint difficilè intelligibiles, nisi respectu intellectus nostri: alioqui ab intellectibus quoque substantiarum separatarum non facilè perciperentur. Tertio, quia illud præcipuè reddendum est pro causa huiusce difficultatis, quod efficit, ut res cognitu dignissimas (de his enim præcipuè habenda est ratio) difficilè cognoscamus: at hoc nihil est aliud, quàm imperfectio intellectus nostri ita se habentis ad præclarissima entia, vt oculi nocturnarum volucrum ad lumen diurnum.

Hanc uerò conclusionem, & ultimam eius probationem desumpsimus ex Arist. in contextu. Illud enim pronunciatum, Non in rebus, sed in nobis difficultatis est causa, nostram conclusionem continet: neque enim intelligendum est de quauis causa, sed de causa præcipua, ut D.

Thom. annotauit, & dictio [fortaſſe] innuit. Verba autem ſequētia continent eam probationem, quam nos in concluſione confirmanda tertiam fecimus: facilè enim in eam rationis formam redigi poſſunt.

Sententia quorundam.

Sunt tamen, qui & in cōcluſione Ariſtotelis, & in eius probatione nobis aduerſentur. Dicunt enim, in pronunciato illo, Non in rebus &c. non eſſe ſermonem de difficultate, quę accidit in cognitione rerum abſolutè, ſed tantùm earum, quæ ad hanc ſcientiam ſpectant; neque nomine cauſæ intelligendam eſſe ſolam pręcipuam cauſam, ſed quamcumque, ut ſit ſenſus, Cauſam difficultatis, quæ accidit in rebus metaphyſicis cognoſcendis, nullo pacto rebus, ſed nobis tantùm adſcribendam eſſe; præſertim cùm probatio, quæ ſequitur ex veſpertilionum ſimilitudine, ad ſolas res metaphyſicas accommodetur.

Refutatio.

Horum tamen ſententia non eſt probanda. Primùm, quia eius difficultatis cauſam reddit Ariſtot. in eo pronunciato, de qua loquutus fuerat à principio capitis (neque enim uſque ad eum locum propoſitū mutauerat) ſatis autē patet, illum à principio capitis locutū fuiſſe abſolutè, ac generaliter de difficultate, quæ accidit in cognitione rerum, non autem reſtrictè de ea, quæ cernitur in cognitione rerum metaphyſicarum. Deinde, quia & ſi id daremus; falſum eſt tamen, difficultatē, quę accidit in cognitione rerum metaphyſicarū, prouenire ex ſola intellectus noſtri imperfectione, & non aliquando ex imperfectione etiam ipſarum rerū.

Res plurimas minimæ entitatis à Metaphyſico tractari.

Complures enim ſunt res minimæ entitatis, quę à Metaphyſicis tractentur, ut potentia, & actus in commune, quæ dicuntur de materia prima, & accidentibus; itemque genera ſuprema, potiſſimùm uerò prædicamenti relationis; quę omnia à nullo artifice, præterquàm à Metaphyſico explicantur. Ita patet, nec pronunciatum Ariſtotelis, nec eius probationem reſtrictè, ac preſsè, ſed latè de præcipua cauſa difficultatis, quæ in rerum cognitione accidit, accipiendam eſſe.

Soluuntur argumenta oppoſitarum opinionum. SECT. IIII.

AD primum argumentum, quo ex Heraclito prima ſententia confirmabatur, dicendum eſt, Primùm, non omnia eſſe fluxa, & inſtabilia; imo ne omnia quidem ſenſibilia. corpora enim cœleſtia, ſubſtantię ſeparatæ, animus item noſter, nulli corruptioni ſunt obnoxia. Deinde, nec res corruptioni ſubiectas quouis modo eſſe inſtabiles, & caducas. Quamuis enim tales ſunt, quod attinet ad indiuidua; tamen naturę ipſę uniuerſales ex ſe ſtabiles ſunt, ſeu potiùs non ſunt inſtabiles, niſi ratione indiuiduorum; quę ſtabilitas earum negatiua ſatis eſt, ut de illis ſcientia haberi poſſit. Quamquam & illud dici poteſt, cùm Philoſophi aiunt, ſcientiam non eſſe niſi de ijs rebus, quæ aliter habere non poſſunt, nomine huiuſmodi rerum pręcipuè intelligi inuariabiles earum connexio-

Quo pacto Intelligendū ſit, non eſſe ſcientiam de ijs, quæ aliter haberi poſſunt.

nes,

nes, quæ nō minùs in rebus corruptibilibus, quàm in perpetuis reperiuntur, nec enim minùs inuariabile eſt, quòd ignis natura ſua ſit aptus, vt comburat, quàm ſubſtantia ſeparata, vt intelligat. Addi & illud poteſt, rerum inſtabilium, ſaltem illud ſciri poſſe, quòd inſtabiles ſint; vt vel hinc intelligas, non rectè nonnullos Veterum ex earum inconſtantia collegiſſe, nihil omnino ſciri poſſe.

Explicatur cōparatio intellectus noſtri cum materia prima.

Ad ſecundum dicendum eſt, comparationem illam intellectus noſtri cum materia prima, quam facit Ariſt. tertio libro de Anima, non eſſe intelligendam reſpectu omnium ſpecierum intelligibilium, ſed tantùm comparatione earum, quæ elici poſſunt ex phantaſmatibus; eas verò res, quarum iſtę ſunt ſimilitudines, ferè omnes facilè à nobis intelligi. Secus eſt dicendum de ijs, quarum ſimilitudines ex phantaſmatibus elicere nō poſſumus, cuiuſmodi ſunt res primi generis. In his enim intelligendis magno opus eſt diſcurſu, & diſquiſitione. Dixi autem, ferè omnes illas facilè à nobis intelligi, non autem omnes abſolutè; quia ſubſtantia genus ſummum, etſi per propriam ſpeciem à nobis intelligi poſſe videtur; tamen eſt valde difficilis cognitu, vt patet ex difficultate, quæ fuit apud Philoſophos in inueſtigandis ſubſtātijs immaterialibus, quarum cognitio dedit anſam abſtrahendi ſubſtantiam genus ſummum à ſubſtantia corporea.

Difficilè à nobis percipi genus ſummum ſubſtantiæ.

Alij ſoluunt argumentum hoc pacto; Intellectum noſtrum, vt receptiuum, & paſſiuum actus intelligendi, eſſe puram potentiam, nullamque pati difficultatem in eo actu accipiendo; atque hac ex parte eſſe ſimilem materiæ primę: at verò, vt elicitiuum actus, quemadmodum non eſt pura potentia, ſed vis quædam illius productiua, ita non eſſe ſimilem materiæ primę, ſed formæ; ac proinde non æquè facilè poſſe omnia intelligere propter defectum propriæ virtutis actiuæ; aut etiam propter imperfectionem obiecti cum illo concurrentis ad intelligendi actum.

Aliorum ſolutio.

Ad tertium conceſſa maiore, neganda eſt minor. neque enim intellectus noſter ideo in hac vita difficilè intelligit res ex ſe illuſtriſſimas, quia lædatur earum luce, vt rectè probat argumentum; ſed quia habet parum proportionis, ſiue ordinis ad eas intelligendas: id quod accidit, quia elicere non poteſt earum ſpecies, ſiue ſimilitudines ex rebus ſenſibilibus, quæ res ſolæ per ſenſus illi directò renunciantur. Cùm autem Ariſt. ad explicandam hanc difficultatem affert ſimilitudinem ueſpertilionum, non illa vtitur ea ex parte, qua nocturnæ volucres læduntur excellentia diurni luminis; ſed quatenus habent parum proportionis, ſiue ordinis ad percipiendas res tanta luce prędita; quemadmodum ex toto animalium genere, homo difficillimè percipit quamplurimos odores, non quòd eorum vehementia lædatur, cùm odores, quos difficilè percipit, ſint parum vehementes; ſed quia habet odoratum omnium obtuſiſſimū.

Cur res ſuapte natura perfectiſſimæ difficilè in hac uita ab intellectu noſtro percipiantur.

In quo ſenſu intelligi debeat ueſpertilionum ſimilitudo ab Ariſtotele allata.

Ad primum verò Scoti neganda eſt maior illa propoſitio, Si qua res ex ſe eſſet difficilis cognitu, ea eſſet eiuſmodi reſpectu cuiuſcunque intellectus.

Duobus modis aliquid posse dici ex se cognitu difficile.

lectus. Duobus enim modis intelligi potest, rē esse ex se cognitu difficilem. Vno, quia illi per se conueniat, vt difficilè cognoscatur, quo pacto quelibet res dici potest ex se vera, quia cuilibet conuenit per se, vt sit vera. Altero, quia ex natura illius proueniat, vt aut omnino, aut non facilè, nisi à perfectis intellectibus cognoscatur; quo pacto difficile esse dicimus, mortuū ab inferis excitare, itemque lignum viride comburi; illud quidem, quia ex natura ipsius operis nascitur, vt non nisi à diuina potentia fieri possit; hoc autem, quia ipsa natura ligni viridis in causa est, vt non facilè comburatur, nisi à vehementi igne, aut ab aliqua potentiori virtute. Vtroque autem modo maior propositio est falsa. Priori quidem, quia esse difficile cognitu, non potest per se conuenire rebus minimæ entitatis, nisi forsitan respectu intellectus nostri. Ex quo fit, vt illa non multò secus falsa sit, quàm si diceres, si colori per se conueniret esse sensibilem respectu vnius sensus, id ipsum ei conueniret respectu cuiuscunque alterius sensus. Posteriori autem, quia si maior propositio eo pacto esset vera, liceret etiam dicere, Si mortuum ab inferis excitare esset ex se difficile factu, à potentia etiam diuina difficilè id fieret. Itemque, si lignum viride ex se esset difficilè combustu, difficilè etiam comburetur ab igne quantuncunque vehementi; quæ omnino falsa sunt, & dictis repugnantia. Dicebamus enim iuxta posteriorem usurpationem uerborum [ex se] ideò verè dici, difficile ex se esse mortuum ab inferis excitare, & lignum viride comburi, quia illud fieri nō potest, nisi diuina virtute; hoc autem non fit facilè, nisi ab igne vehementi, aut à potentiori virtute. Ita patet, falsam esse maiorem propositionem in vtroque sensu. Ad probationem autem dicendum est, aliud esse asserere, huiusmodi res esse parum cognoscibiles, quod quidem illis proprium est, quemadmodum & esse parum entia, & parum vera; aliud verò, esse difficilè cognoscibiles, quod non est illis proprium. Præterea, aliud est, huiusmodi res esse per se difficiles cognitu absolutè, quod negamus; aliud verò ex tenuitate naturæ earum nasci, vt non nisi à perfectis intellectibus facilè percipiantur, quod affirmamus. Si ergo esse difficile cognitu absolutè sumptum ita conueniret rebus minimæ entitatis, vt esset illarum proprietas; rectè concluderet Scotus maiorem propositionem, quemadmodum rectè concludes, si ita argumenteris; Res minimę entitatis sunt per se parum cognoscibiles; ergo respectu cuiuscumque intellectus sunt parum cognoscibiles, seu (vt locutio longiùs absit à calumnia) parum habentes cognoscibilitatis, quemadmodum & entitatis, ac veritatis. Nunc autem, cùm non aseramus, illas esse per se difficiles cognitu, sed ex se; vitiosa est collectio Scoti, quemadmodum in proposito exemplo ligni viridis licet intelligere. Quòd si difficile cognitu nō accipiatur absolutè, sed respectu nostri intellectus (quo pacto admittere possemus esse illud quodammodo proprietatem rerum minimæ entitatis) multò apertius est vitium consequentiæ.

Neutro modo argumentum concludere.

Ad

Ad secundum dicēdum est, nihil aliud ea ratione colligi, quàm quòd hoc prædicatum, cognoscibile esse, non difficilè conueniat vlli rei, eo quòd nulla omnino res sit, quæ non sit per se, & ex sua essentia cognoscibilis, quod nos libenter damus. Hoc tamen dato, non conficit ratio institutum. Nec enim dicimus, aptitudinem ad terminandum actum cognoscendi difficilè conuenire rebus, quæ appellantur minimæ entitatis; sed actum cognoscendi alicuius intellectus difficilè circa eas elici.

Ad tertium dicendum est, veram esse maiorem propositionem, si ponamus ea, quę patiuntur, esse ęqua proportione disposita respectu agentium. Eodemque modo, si res omnes conferantur cum intellectibus æqua proportione dispositis ad ipsarum cognitionem, nullam esse, quæ sit cognitu difficilis, vt concludit argumentum. Nunc autem non ita res habet, cùm res minimæ entitatis cum intellectu nostro conferuntur; longè enim minùs dispositus est intellectus noster ad notitiam huiusmodi rerum, quàm aliarum maioris entitatis.

Ad quartum iam dictum est, Aristotelem in verbis citatis non loqui de causa difficultatis absolutè, sed de prępipua, ut in probanda tertia conclusione diximus.

POSSIMVS NE IN HAC VITA SVBSTANtias separatas quiditatiuè intelligere.

QVÆSTIO II.

Quæstionis explanatio. SECTIO PRIMA.

Text. 36.

QVÆSTIONEM hanc mouit Arist. tertio de anima ad fin. cap. 7. vbi de intellectu sic scribit. Num autem ipse non separatus à magnitudine separatarum rerum aliquam intelligere possit, considerādum est postea. Nec dubium est, quin tota ambiguitas apud eū sit de cognitione quiditatiua. nam de ea, qua vtcunque res intelligitur, nihil est, cur dubitauerit, cùm substantias separatas in rerum natura esse ostenderit, nec admodum difficile sit, substantiam sine materia, apprehenso ente per se existēte, & addita negatione corporis, concipere; quod idem apertum est ex frequenti apud Philosophos de hoc rerū genere disputatione. Verùm quid sit cognitio quiditatiua, & quo pacto hoc loco accipi debeat, dubitabit fortasse aliquis.

Aristotelem intelligendū esse de cognitione quiditatiua.

Q. 1. art. 2.

Scotus primo sent. d. 3. eam cognitionem appellat quiditatiuam, qua prædicatum aliquod quiditatiuum rei cognoscitur, etsi non omnia cognoscantur. D. autē Tho. 1. p. q. 88. & sæpe alibi eam solam censet dignam hoc nomine, qua omnia quiditatiua rei prædicata percipiuntur.

Quid cognitio quiditatiua apud Scotum.

Proin-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Probatur modus loquendi D. Thomæ.

Proinde cùm alter affirmat, substantias separatas posse à nobis in hac vita quiditatiuè cognosci, alter negat; nihil est inter eos dissidij, vt ipsi quoque D. Thom. sectatores fatentur. Nobis tamẽ magis placet modus loquendi D. Thomæ. Nam vt quiditas rei complectitur omnia, quæ de ea quiditatiuè dicũtur, ita ea sola merito dicitur quiditatiua, qua cognoscuntur omnia quiditatiua rei prædicata, genera, inquam, omnia & differentiæ, quæ ad illius constitutionem pertinent, & si quid est aliud, quod de ea essentiali prædicatione dicatur. Sumimus enim quiditatiuam prædicationem pro essentiali.

Vt Caiet. in lib. de ente & essentia c. 6. q. 14. & 1. p. q. 88. ar. 2. & Ferrar. 3. contra gent. c. 45.

Quid interfit inter quiditatiuam rei cognitionem, eiusdemque comprehensionem.

Deum à Beatis quiditatiuè cognosci, non item cõprehendi.

Illud tamen attende, non idem esse rem quiditatiuè intelligere, atque eam comprehendere. Nam etsi omnis comprehensiua cognitio quiditatiua est, non tamen omnis quiditatiua comprehensiua; quippe cùm id solùm dicatur cõprehendi, quod cognoscitur, quãtùm cognoscibile est; fieriq; possit, vt omnia quiditatiua rei prædicata cognoscamus, nec tamen eius potestatem omnino capiamus, &, vt sic dicã, penetremus; quo pacto, etsi Beati omnes diuinã essentiam quiditatiuè cognoscunt, nullus tamen creatus intellectus eam cõprehendit, q eius virtutẽ non omnino penetrẽt, hoc est, nõ omnia percipiãt, ad quæ eius uis, & potestas extẽditur; quod etiã in rebus creatis intelligẽdis accidere potest. Dixi quantùm ex se cognoscibile est, quia si cognitionis perfectionẽ nõ ex natura rei cognitæ, sed ex facultate cognoscẽtis metiamur, nullã omnino rẽ creatã ab intellectu creato cõprehendi dicemus, quippe cùm nulla perfectissimè, nisi à Diuino intellectu cognosci possit, spectata perfectione virtutis intellectiuæ, quæ in Deo infinita est, non autem solius rei intelligibilis, quę finita est, & limitata. Itaque de quiditatiua cognitione, siue comprehensiua sit, siue non sit, propositam quæstionem intelligendam volumus.

Quid Peripatetici sentiãt de mente Aristotelis ĩ hac quæstione.

Comm. 36. Cap. 3.

Hanc verò quæstionem nullibi definitam esse ab Arist. asserit Auer. in lib. 3. de anima ad cap. 7. Idemque in libello de Animæ beatitudine scribit, euoluisse se totum Aristotelem, nec solutionem eius reperisse. Alij volunt definitam verbis paucissimis, partim lib. 9. huius operis cap. 12. vbi Arist. ait, ignorationem substãtiarum simplicium, siue immaterialiũ, non esse in nobis velut cæcitatem, quasi ita nobis sit impossibile percipere substãtias separatas, vt est cęco percipere colores; partim lib. 12. cap. 7. cùm ait, primam causam, à qua totum cælum, totaque natura pendet, vitam optimam degere, qualem nos breui tempore; eamq; esse cognitionem, & intelligentiam eius, quod est optimum, naturæ videlicet Diuinæ. Neq; enim verisimile uidetur, loqui Aristotelẽ ijs in locis de quauis cognitione, sed de perfecta, quæ quidem inter simplices, siue non enunciatiuas, sola quiditatiua est.

tex. 28.

tex. 36.

Alij volunt, determinatam hoc loco partem eius oppositã, cùm dicitur, animæ nostræ mentem ita se habere ad ea, quæ manifestissima sunt natura sua, vt se habent oculi vespertilionum ad lumen diei. Quòd si ita sensit Aristoteles; ergo quemadmodum huiusmodi volucres nõ possunt lumen

lumen diurnum perfectè intueri, tametsi illud vtcunque esse cognoscũt, & sentiunt; ita eius sententia dicendum est, animam nostram, dum est in corpore, non posse perfectè, ac quiditatiuè percipere substantias separatas, alioqui ex se illustrissimas, etsi eas vtcunque cognoscat, atque in rerum natura esse intelligat.

Nullibi hanc quæstionem ab Aristotele satis explicatam fuisse.

Ac illud quidem verissimum est, nullibi quæstionis huius tractationem ab Aristotele latè, & vt res poscebat, scriptam reperiri, quo pacto vera est Auerrois sententia. cæterùm sit nè illa breuiter, aut etiam obiter alicubi ab eo definita, quidque re uera in ea dicendum videatur, hoc loco expendendum est.

Quibus potissimùm argumentis pars affirmatiua videatur vera, & quibus auctoribus ea placuerit. SECTIO II.

Argumẽtum primum pro parte affirmatiua quæstionis.

SVBSTANTIAS separatas in hac vita à nobis quiditatiuè intelligi posse, his argumentis videtur ostendi.

Nulla forma naturalis impeditur à propria operatione propter coniunctionem cum propria materia (est enim is maximè naturalis eius status, etiamsi alioqui extra materiam existere potest) anima autem nostra est forma naturalis, atque in proprijs eius operationibus pręcipuè numerari debet cognitio substantiarum separatarum, cùm in ea potissimùm humana felicitas cõsistat, vt ostendit Arist. x. Ethic. c. 7. felicitas verò consistere non potest in cognitione imperfecta, cùm sit perfecta operatio; potest igitur anima nostra in hac vita perfectè, ac quiditatiuè cognoscere substãtias separatas.

2 Deinde, Quicquid continetur sub obiecto adæquato cuiusque potentiæ cadit naturaliter sub illam, & eò magis, quò magis participat obiecti rationem: atqui substantiæ separatæ continentur sub ente, quod est adæquatum obiectum intellectus nostri, atque ita continentur, vt maximè participent rationem entis; possunt igitur à nobis, saltem remotis impedimentis (quod in huiusmodi pronunciatis intelligi solet) naturaliter intelligi, atq; adeo dum anima est in corpore. Neque enim corpus inter impedimenta operationum animę numerandum est, cùm sit proprium animæ subiectum.

3 Tertiò, cognitio nostra fit per similitudinem; substantiæ autem separatæ sunt similiores animæ humanæ, quàm quæuis res aliæ; igitur si anima nostra, dum est in corpore, potest quiditatiuè res alias percipere; potiori ratione poterit substantias separatas. Nec obest, quòd nomine similitudinis, per quam fit cognitio, non videatur intelligenda realis similitudo, seu naturalis, sed intentionalis, vt uocant, quę eiusmodi substantiarum similitudo nec est congenita intellectui nostro, nec per sensus accipi potest. Nam etsi commune illud Philosophorum pronunciatum præcipuè intelligi debet de similitudine intentionali; semper tamen si-

Quo pacto cognitio fiat per similitudinem.

militudo aliqua realis supponitur. hac enim de causa organa sensuum conuenientiam quandam habẽt cum obiectis, vt oculi cum perspicuo illuminato; aures cum aëre sonante, resque ipsæ naturaliter non repræsentãtur per species intelligibiles, nisi quatenus sunt quodammodo immateriales, locoque, ac tẽpori haud per se subiectæ. Quãquam verò substantiæ separatæ non per se cadunt sub sensum; nihil tamen impedire videtur, quo minus earum species intelligibiles in hac vita acquirere possimus. Vt enim substantiarum materialium, quæ quidem non per se cadunt sub sensum, species intelligibiles acquirimus adminiculo accidentium ipsarum (agunt enim accidentia virtute eius subſtantiæ, cuius sunt accidentia) ita licet substantiæ separatæ non cadant sub sensum; ex earũ tamen operationibus, quæ sensibus notæ sunt, possunt in nobis generari species intelligibiles, quibus illæ quiditatiuè cognoscantur; veluti ex motu cœli, & ex ordine ac administratione totius huius Mũdi sensibilis.

4 Quartò, Quia si noster intellectus non posset in hac vita substantias separatas quiditatiuè intelligere, frustra in nobis esset appetitus à natura inditus ad earũ essentias cognoscẽdas; frustra quoque Deus fecisset Vniuersum hoc aspectabile, vt eius adminiculo cùm ipse, tum cæteræ substantiæ materię expertes à nobis cognoscerentur. intelligere enim effecta diuina, præstantissimique illius generis substantiarum, non est Deum ipsum in se, cęteraſque illas beatas mentes percipere.

5 Quintò, Quia formæ, quæ existunt in materia sensibili, vt à nobis syncerè intelligantur, indigent abstractione aliqua ab eiusmodi materia: ergo quæ non existunt in materia sensibili, imò neq; in intelligibili nulla omnino abstractione indigebunt. Quare nõ solùm à nobis percipi, sed etiam facillimè poterunt, saltem remotis impedimentis, si quæ fuerint.

6 Sextò, Quia cùm materialia agant in intellectum possibilem, & in eum imprimant sui similitudines virtute intellectus agentis, multò id magis facere poterunt immaterialia, cùm sint aptiora ad agendum, vt quæ sunt præstantioris, magisque actualis naturę. Quòd si sui similitudines in intellectum nostrum imprimere possunt immaterialia; ergo & quiditatiuè intelligi.

Auctores, qui hãc quæstionis partẽ sequuntur.

Hanc verò quæstionis partem amplexus est Auer. post Auempace, Themistium, & Alexandrum, vt ipse Auer. ait in tertium de anima ad caput septimum, quo loco intelliges, huiusmodi Philosophos non nullis earum rationum, quæ à nobis propositę sunt, in hanc sententiam adductos fuisse. Additque Auerroes hoc loco huiusmodi argumentum; Quia si substantiæ, inquit, separatę à nobis quiditatiuè intelligi non possent, ociosè egisset natura, quippe quę fecisset res ex se intelligibiles non esse intellectas ab alio, quemadmodum si fecisset solem non comprehensum ab aliquo aspectu.

Comm. 36.

Comm. 1.

Refutatio argumenti Auerrois.

Verùm quicquid superiora valeant, hęc certè argumentatio ualde ridicula est, vt eam meritò vocat D. Tho. mitiùs alioqui agere solitus cum

Hoc loco lect. 1. p. 6.

eum ijs, quorum argumenta refellit. Nam & si substantię separatę à nobis quiditatiuè non intelligantur, non continuò tamen sequitur, illas esse frustra. Neque enim earum finis est, ut à nobis intelligantur, quod tamen ostendere opus esset, vt hac ratione frustra esse dicerentur. Frustra enim dicitur esse id, quod finem, propter quem est, non assequitur. Deinde, quia si earum quiditates non intelliguntur à nobis, intelliguntur tamen ab alijs substantijs separatis: quemadmodum sol, etsi non directò cernitur à noctua, cernitur tamen ab aquila.

Quo pacto Deus cognosci à nobis possit. SECTIO III.

Multa, Dei attributa essentialia posse à nobis in hac uita cognosci

QVOD igitur attinet ad Deum Opt. Max. illud in primis certum sit, Posse nos in hac uita multa prædicata essentialia illius intelligere, vt quòd sit ens, actus, substantia, viuens, ęternus, iustus, sapiens, &, vt semel dicam, quælibet alia prædicata positiua, & absoluta, quę de eo non per translationem, sed propriè, & formaliter dicuntur. Neque enim hęc Diuinæ naturę accidunt, sed sunt ipsa natura Diuina, si tamen recta intelligentia Deo tribuantur, hoc est, non sub ea omnino ratione, qua abstrahuntur à particulatibus rebus creatis, sed sub alia excellentiori, aut cõmuniori. Nam si tribuantur sub eadem, falsò tribuentur, cùm sola vniuoca abstrahi possint, Deus autem nulla ratione vniuoca reali cum creaturis conueniat, vt patebit lib. 4.

Haberi posse proprium de Deo conceptum.

In 1. d. 3. & 22. & in prologo. lege itẽ Capreolũ in 1. d. 2. q. 1. cõclusione 7. & 8.

Illud deinde concedendum est, quod à Theologis tradi solet, posse de Deo haberi, etiam in hac vita, conceptum proprium, & peculiarem, quique in rem aliã conuenire nequeat, cuiusmodi sunt conceptus entis infiniti simpliciter; actus puri; causę primæ, & alij similes.

Denique dicendum, Huiusmodi conceptus proprios non esse quiditatiuos. Neque enim per eos concipimus Deum, vt in se ipso est, sed vt repręsentatur in creaturis, tanquam in suis effectis, quę repręsentatio imperfecta est, neque ipsam Diuinam perfectionem exprimere potest. Hinc enim fit, vt quanquam recurrant cum diuina natura, atque ad eam terminentur; confusè tamen per eos Diuinam naturam intelligamus, quẽadmodũ Beatitudo confusè, & imperfectè intelligitur vulgata illa Boëtij definitione, qua concipitur status quidam bonorũ omniũ aggregatione perfectus, ignorata interim re, aut rebus, in quibus is status consistit.

Quatuor conceptuum genera, quæ de Deo haberi possunt.

Ex D. Tho. 1. p. q. 13. ar. 2. & doctoribus in 1. d. 22.

Hæc tamen vt meliùs teneas Aduerte, conceptus, quos de Deo habere possumus, aut esse purè negatiuos, vt immortalis, simplicis, infiniti, independentis; aut purè relatiuos, vt creatoris, gubernatoris, efficientis, exemplaris; aut purè positiuos, & absolutos, vt entis, actus, substantiæ, sapientis, iusti; aut ex his mixtos. Ac purè negatiuos non esse quiditatiuos luce clarius est, cùm per eos non concipiamus formaliter esse aliquod diuinum, sed hoc vel illud non esse, vt non esse mortale, non

Purè negatiuos, relatiuos, & mixtos non esse quiditatiuos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse compositum &c. De purè quoque relatiuis facillimè idem intelliges;relationes enim,quibus Deus refertur ad creaturas,etsi æquè conueniunt omnibus Diuinis personis, quemadmodum & illæ, quibus ipse ad se ipsum refertur,ut identitatis,comprehensionis,& aliæ similes;sunt tamen relationes rationis: illæ uerò, quibus Diuinæ personæ ad se mutuò referuntur secundum originem, etsi sunt reales,nõ sunt tamen omnibus personis communes, quod tamen necesse foret, ut earum conceptus esset quiditatiuus Deo. Quòd si respondeas, huiusmodi relationes dicere formaliter perfectionem; ne isto quidẽ modo efficies, ut illę quiditatiuè de diuina natura dicantur, quatenus à prædicatis absolutis distinguuntur, quo tamen modo nunc de diuinis relationibus loquimur. omnes enim unam,atq; eandem perfectionem dicunt, etiam nostro intelligendi modo,quæ perfectio absolutum prædicatũ est, non relatiuũ. Accedit,quòd omnes relationes supponunt absolutum aliquid, in quo fundentur;quiditas autem Diuina nihil supponit,cùm sit prima entitas; quo fit, ut conceptus relatiuus non possit esse quiditatiuus, non modò diuinæ essentiæ, sed ne vllius quidem substantiæ. Ex his patet,conceptus mixtos non esse quiditatiuos,quòd uel constent negatiuis, uel relatiuis, vel vtrisque.

Responsionis cuiusdam refutatio.

Iam purè positiui absoluti, si sint eorum attributorum, quæ propriè de Deo dicuntur,& si re uera essentiale aliquid Diuinæ naturę representant;nullus tamẽ(si modò naturaliter eliciatur)est quiditatiuus,eo pacto, quo in hac quæstione quiditatiui nomen accipiendũ diximus. Addidimus [si sint eorum attributorũ,quæ propriè de Deo dicuntur] quia conceptus eorũ, quæ de Deo dicuntur impropriè, seu figuratè,ut cùm Deus dicitur sedere,loqui, & similia,sæpe numero sunt relatiui. Neque enim cùm hæc de Deo affirmantur,illum re uera sedere,aut loqui cõcipimus, sed esse, sedenti, aut loquenti similem, seu,ut meliùs loquamur, habere se more sedentis, aut loquentis; nisi quis statim conuolet ad attributum aliquod absolutum, quod innuatur; ut si sedentis nomine continuò intelligas constantem.

Quid concipiamus, cùm eorum, quæ de Deo figuratè dicũtur, conceptũ formamus.

Quòd igitur nullus purè positiuus, & absolutus ex ijs, quos naturæ uiribus elicere possumus, sit quiditatiuus (hoc enim nondum probatum est) ex eo patet,quia si quis eorum quiditatiuus esset, non alius esse uideretur, quàm is, quo conciperemus omnia prædicata positiua,& absoluta, quę formaliter,& propriè Deo conueniunt: hęc enim omnia, & sola pertinent ad quiditatem Diuinam: at naturę uiribus, nec possumus omnia huiusmodi prædicata intellectu capere, nec item uel unum eorum concipere eadem omnino ratione, qua est in Deo; igitur nullus est quiditatiuus. Prior pars minoris ponatur modò, quæ probanda est lib. 12. ubi uerius esse patebit, huiusmodi prædicata(quæ eadem vocari solent perfectiones simpliciter)esse numero infinita; si tamen sumantur, ut à nobis naturaliter concipiuntur. Quod ideo addiderim, quia si

Cur pure positiuus nõ sit quiditatiuus.

Quæ prædicata ad Diuinã quiditatẽ pertineant.

specten

spectentur, ut sunt in se ipsis, non sunt infinita numero, sed unica, & simplicissima essentia Diuina. Id quod huiusmodi exemplo explicari potest. Nam quemadmodum volucres, quæ directò intuentur lucem solis,ut est in seipsa,unicam uisionem habent; quæ autem eandem aspiciunt,ut participatur in corporibus à sole illuminatis, coguntur multos uidendi actus elicere; ita quisquis Diuinæ essentiæ conspectu supernaturali munere fruitur, vnum de essentia Diuina conceptum format; qui autem eandem cognoscere enituntur, ut relucet in creaturis, coguntur in infinitum discurrere per uaria attributa Diuina à rebus creatis participata; quandoquidem dari non potest creatura ulla, aut certus creaturarum numerus, in quo Diuina perfectio perfectè repręsentetur. Posterior pars minoris ex eo probatur, quia unumquodque illorum prædicatorum, ut est in Deo, est infinitæ perfectionis simpliciter, seu potiùs, omnia eiusmodi prædicata sunt vnica perfectio infinita simpliciter, vt lib. 12. patebit: Finita autem virtus intellectus nostri nõ potest simul uiribus naturæ attingere infinitum, quicquid de supernaturali,& successiua cognitionibus infiniti dicendũ sit,de quibus non nihil cap.sequẽti.

Quo pacto diuinæ perfectiones, ut à nobis concipiuntur sint infinitæ.

Infinitum à uirtute finita non posse simul naturaliter attingi.

De significatione nominum, quæ Deo sunt propria.

SECTIO IIII.

SED est, quod aliquis contrà obijciat hunc in modũ. Hoc nomen Deus, quod est Græcè θεὸς, etsi dictum est à spectando, quod dicitur θεᾶσθαι, aut à currendo, quod est θέειν, à cognitione, inquam, aut prouidentia,qua omnia contuetur,& administrat; tamen impositum est ad ipsam Diuinam essentiam purè,& syncerè significandam; quemadmodum lapis, & si dictus est hoc nomine ab actione lędendi pedem;impositum est tamen ad significandam ipsam lapidis substantiam: atqui nomina nihil significant, nisi medio conceptu; non est igitur negandum,dari in nobis conceptum,qui ad ipsam diuinam essentiam formaliter, siue ut talis est, terminetur: is autem necessariò est quiditatiuus: datur igitur in nobis conceptus Diuinæ essentiæ quiditatiuus. Idem clariùs concludi uidetur ex tetragrãmato Dei nomine יהוה, quod proferre Hebręis religio erat. Neque enim illud ab actione ulla diuina ducitur; sed ab ipso diuino esse,cui etiam significando impositum est. Vnde patet, saltem apud eos, qui huiusmodi nomina imposuerunt, aut eorum germanã significationem percipiunt,dari conceptum quiditatiuum Diuinæ essentiæ.

Argumentũ contra superiorem conclusionem ductum ex diuinis nominibus.

Vt Capr. in 1.d. 22. q. 1. cõclusione 4. & alij.

Sunt,qui respondeant, esse quidem nomina diuina imposita ad significandam ipsam diuinam essentiam purè, sed tamen ijs auditis, nunquã eam à nobis purè, ac syncerè concipi, sed semper eius conceptum esse complexum, vt entis infiniti, substantiæ independentis, perfectionis summæ &c. estque huiusmodi sententia opinioni Scoti consentanea,

Aliorum responsio.

qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scoti sententia de nominum significatione.

Scoti in 1.d 22. q. 1. & Gabr. ibidē, & Ochami.

qui primo sent. d. 22. scribit, distinctiùs, hoc est, determinatiùs, & puriùs posse nomina significare, quàm possit intellectus noster in hac vita concipere; quo pacto ait, omnia substantiarum nomina, etsi syncerè substantiam significent, tamen ijs auditis semper à nobis formari conceptū complexum, quòd substantias ipsas per se, ac separatim in hac vita concipere non possimus, sed per negationes, relationes, & alia accidentia; affertque similitudinem hanc in alijs rebus; veluti si quis hebraicè nesciens, imponeret nomina ad significandos characteres hebraicos. neque enim is nosset eorum vim, & pronunciationem, nisi complexo, & confuso conceptu, hac nimirū periphrasi, Hoc nomen, quod impono characteri א significat pronunciationē quandam, quam nouit Hebræus, hoc verò, quo volo nominari characterem ב significat aliam quandam, quā idē nouit, atq; ita in cæteris. Ita igitur nomina Diuina imposita esse ad significandā determinatè, ac purè Diuinam essentiam, sed tamen nunquam eam syncerè à nobis concipi, sed audito nomine Dei semper misceri in eius conceptu negationem, aut relationem, aut modum intrinsecum essendi, quo pacto conceptus non est vnus, sed mixtus; tametsi inter conceptus, quos habemus de Diuina natura, nullum esse ait, qui magis ad purum accedat, quàm conceptum entis infiniti simpliciter, siue immensi. eo quòd hęc nomina sumi possint, vt significant modum intrinsecum essendi naturę Diuinæ. Exemplo autem esse, conceptum albedinis intensæ, quippe quem necesse sit fateri magis accedere ad simplicem, quàm quo concipimus albedinem, adiuncto quouis alio, propterea quod intensio, siue latitudo gradualis, sit modus intrinsecus essendi eius qualitatis.

Refutatio ab ipsa nominū natura.

Verùm hæc sententia non est approbanda. Primùm, quia etsi quodlibet nomen suapte natura aptius est ad hoc, quàm ad illud significandum; nullum est tamen, quod suapte natura id significet, ad quod significandum imponitur; alioqui non imponeretur: sed humana, aut diuina interdum lege statuitur, quid audito hoc, aut illo concipere debeamus. ergo si imponitur Diuinæ essentiæ purè, & syncerè significandæ; dubium non est, quin essentia Dei purè, & syncerè concipi à nobis possit.

A nominum impositione.

Deinde, quia ea de causa sunt nomina rebus imposita, vt homines suos conceptus sibi mutuò aperirent, & communicarent; igitur si in nobis non datur conceptus purus Diuinæ naturæ, nullum est nomen, quod ad huiusmodi conceptum communicandum impositum sit: at concedūt esse impositum: ergo datur conceptus purus Diuinæ naturę, qui alijs communicari possit.

A discrimine inter diuina nomina.

Tertiò, quia intellectus noster ponit discrimē inter id, cui significandū impositū est nomen Dei, & significata huiusmodi orationum, Entis independentis, Actus puri, & cæterarū huiusmodi: alius igitur conceptus respondet nomini Dei; alij verò his, & alijs quasi descriptionibus Dei.

A nominis, &

Quartò, quia significatio nominis non differt à significatione conceptus,

conceptus significatione.

ptus, nisi vt significatio ex impositione, à significatione naturali; alioqui in idem tendunt nomen, & conceptus, nisi quòd conceptus id facit immediatè, nomen autem medio conceptu; ergo si quid purè, & syncerè significatur nomine, id ipsum purè representatur conceptu, atque adeò longè meliùs, cùm immediatè, & ex natura sua illud significet.

Ex eo, quòd nomen Deus est incomplexum.

Quintò, quia nomen Dei est incomplexum, vt omnes concedunt; nō respondet igitur huic nomini, nisi simplex conceptus, quandoquidem complexio, & incomplexio nominum ex conceptu pendet, vt patet apud Dialecticos. At dicunt, Quòd hoc nomine audito non formemus simplicem conceptum, causam non esse ipsam eius significationem, sed imbecillitatem nostri intellectus, qui non potest syncerè concipere, quod syncerè significatur. Quasi verò nominis significatio sit quicquam aliud, quàm rei significatæ mediante conceptu representatio; aut nomina Diuina sint Deo imposita, vt illis vtātur ij soli, qui diuinā essentiā intuentur, quos tātùm hi auctores existimant, posse syncerè diuinā naturā cōcipere.

Ex communi concipiendi modo.

Sextò, quia qui nomen Dei audiunt, veramque eius vocis significationem intelligunt, eundem omnes conceptum formant: vnico enim nomini vnicam significationem habenti, vnus tantum conceptus respōdeat necesse est, si est verus ac germanus: at conceptus cōplexi Diuinę naturæ proprij, non sunt vnus tantùm, sed multi, & varij: igitur conceptus, qui proposito nomini respondet, non est complexus, sed quędam Diuinæ naturæ simplex notio. Quòd si quis contendat, huic nomini certùm aliquem conceptum respondere complexum, atque illum dicat esse v. g. entis independentis; præterquam quòd nulla ratione id defendet (cur enim non potiùs sit entis infiniti, actus puri, aut alicuius alterius complexionis?) illud quoque incommodum admittere cogetur, propositionem hanc, Deus est ens independens, esse omnino identicam, si enim ita res habet, idem omnino conceptus respondebit subiecto, qui prędicato; quod nemo nisi absurdissimè concesserit, cùm à posteriori demonstretur, imò etiā à priori ex infinitate Diuinę naturæ. Non igitur synceriùs significatur res per nomē, quàm per conceptū, sed eadē est vtriusque significatio, quod ad synceritatē attinet, respectu eius rei, ad quam præcipuè significandam impositum est nomen. Dico autem, pręcipuè, quia nomen non est primò impositum ad significandum conceptū, sed rē ipsam, iuxta illud Aristotelis initio Elenchorū, Quia res (inquit) in disputationē afferre nō possumus, nominibus pro rebus vt signis vtimur.

A quodam incommodo.

Eandem esse nominis, & conceptus significationē quoad synceritatem.

Explicatur magis vera sententia de Dei nomine, & conceptu.

Cap. 1.

Dictum est igitur, conceptum, qui respondet huic nomini Deus, & alijs omnibus, quæ ipsi diuinę naturæ imposita sunt, non esse complexum, etiam in hac vita, sed simplicem, & qui nec conceptum negationis, nec relationis includat, tametsi à nobis necessariò explicetur per negationem aliquam, aut relationem, quæ sit Diuinæ naturæ propria; nec probandū esse, quod Scotus ait, puriùs significare nomina, quàm cōceptus, qui nominibus respondent. Cæterum eiusmodi conceptum, quem

quem de Deo habemus, & si est proprius Diuinæ naturę, non esse tamen quiditatiuum, quia non illam representat distinctè, sed confusè, non quidem ea ratione sola, quia simplex sit (etenim conceptus Beatorum simplex quoque est, & tamen est quiditatiuus, quod per illum omnes Diuinæ perfectiones clarè, ac perspicuè cognoscantur cognita vnica, & simplicissima Dei essentia) sed quia per eum nec concipimus omnia Diuina attributa, quæ, vt dictum est, continentur in Diuina essentia, nec ipse resultat ex perceptione omnium diuinorum attributorum. Nam hoc etiam posteriori modo, si possibilis esset, dicere possemus illũ esse quiditatiuũ, quo pacto quiditatiuus est is simplex conceptus hominis, qui nascitur ex conceptu definitiuo humanæ naturæ. Postquam enim definitiuè aliquid cognoscimus, tum demum possumus formare conceptum simplicem totius essentiæ, qui suo modo sit quiditatiuus. Neque enim is iam differet ab eo quiditatiuo, de quo hactenus loquuti sumus, vt prorsus nõ quiditatiuus à quiditatiuo, sed ut quiditatiuus secundarius, & cõsequutiuus à quiditatiuo primario, & qui magis propriè quiditatiuus appellatur. Vnde collige, imperfectiorem esse conceptum simplicem definiti, antè quàm definiatur, quàm post definitionem, quemadmodum imperfectior est assensus cõclusionis antè quàm ea demõstretur, quàm post demonstrationẽm: potestque prior conceptus quodammodo appellari quid nominis, quia ex ipsa nominis significatione nascitur; posterior autem quid rei, quòd resultet ex distincta cognitione quiditatis rei.

Conceptum beatorum de Deo simplicẽ, & quiditatiuũ esse.

Duplex genꝰ cõceptus qui ditatiui.

Ad id autem, quod Scotus ait de nominibus substantiarum, dicendũ est, quemadmodum substantiæ syncerè nominibus significantur, ita posse syncerè cõcipi, etiamsi per cætera, quæ substantiæ non sunt, veniatur in simplicem substantię latentis conceptũ, eodemque modo dicendum est de nominibus characterum hebraicorum impositis ab eo, qui hebraicè nescit, seu potiùs de nominibus vocum earum simpliciũ, quę characteribus significãtur. si enim ille syncerè eas voces significare instituit, syncerè quoque concipit, tametsi confusè: imponit enim primum vocabulum primę voci simplici hębraicæ linguæ, quæcunque illa sit; secundum verò secundæ, & ita cętera deinceps, quemadmodum imponimus nomina rebus absentibus, quas nunquam vidimus, vt tartaro, aut cœlo Empyreo.

Solutio argumentorũ Scoti.

Ex his collige, conceptum Dei simplicem, siue incomplexum, quem in hac vita de natura Diuina habere possumus, non esse difficilem. Audita enim qualibet velut descriptione Dei, cuiusmodi sunt illę, Ens infinitum simpliciter, Causa prima, Id, quo maius cogitari nequit, & similes aliæ à Philosophis, & Theologis traditæ; nullo negotio possumus formare simplicem conceptum ipsius latentis substantiæ, vt in alijs rebus facimus: eum verò, qui est quasi diffinitiuus, siue quo Deus cognoscitur ex omnibus perfectionibus, quas formaliter continet, non modò esse difficilem nobis, sed etiam impossibilem naturaliter. Qua ratione meritò

Simplicem Dei cõceptũ facilẽ esse, quiditatiuũ verò impossibilem naturaliter.

ritò dictum est à Veteribus, potiùs à nobis in hac vita cognosci de Deo, quid non sit, quàm quid sit. Vt enim cognoscamus quid Deus non sit, negatione nimirum aliqua, quæ propria sit diuinę essentiæ (de hac enim sola credendum est loquutos fuisse Veteres, cùm de alijs negationibus nulla omnino sit difficultas) satis est vnica negatio dependentię, aut aliæ similes, quæ omnia creata, & creabilia excludant. Vt autem cognoscamus quid Deus sit, percurrere oportet omnia Diuina attributa, quæ infinita & numero, & perfectione esse diximus, tametsi non desint, qui numero finita esse velint. Atque eodem videtur spectare illud Ciceronis libro primo de Natura Deorum, Rogas me (inquit) quid, aut qualis sit Deus, auctore vtar Simonide, de quo cùm quæsisset hoc idem tyrannus Hiero, deliberandi causa diem postulauit; cùm idem ex eo postridiè quæreret, biduum petiuit; cùm sæpius, duplicaret numerum dierum, admiransq; Hiero quęreret, cur id faceret, quia (inquit) quantò diutiùs cogito, tantò mihi res videtur obscurior. Rectè autem dixit obscurior, quia cognitis vtcunque quibuslibet attributis semper supersunt infinita cognoscẽda, atque insuper nullum omnino est, quod percipi possit, vt in Deo est, sed vt est Deo & creaturis analogicè commune.

Cur de Deo in hac uita potiùs quid non sit, quàm qd sit, cognoscamus.

Dictum Simonidis de Deo.

Quo pacto cæteræ substantiæ separatæ à nobis cognoscantur.

SECTIO QVINTA.

QVOD verò attinet ad cęteras substantias separatas, Prima Assertio sit; Multò pauciora quiditatiua prędicata de illis, quàm de Deo à nobis in hac vita cognosci. Id quod ex eo probatur, quia quiditatiua Dei prædicata sunt infinita, quorũ nos etiam plurima cognoscimus, vt ex dictis apertum est; de cæteris autem substantijs separatis duo tantùm genera sub ente nouimus, substantiam, inquam, & substantiam incorpoream, cùm sub his nullũ aliud præterea determinatè percipiamus, vt paulò pòst patebit.

Sectione 3.

Prima Assertio.

Secunda Assertio.

Secunda Assertio sit, Aliqua earũ quiditatiua prędicata multò meliùs, quã quiditatiua Dei prędicata percipi. Hæc assertio ex eo primùm patet, quia aliqua earũ quiditatiua prædicata sunt pluribus rebus vniuocè cõmunia, nempè earũ generata, & differẽtię; Dei autẽ nullũ quiditatiuũ prędicatum vniuocũ est, sed omnia sunt analoga, quę vt minorem vnitatẽ habent, ita minùs bene à nobis percipiuntur. Deinde, quia aliqua earũ quiditatiua prędicata sunt finita, & limitata ad certũ genus; quiditatiua autẽ Dei prædicata omnia sunt indifferentia ad naturã finitam, & infinitã. Dixi [Aliqua earum quiditatiua] non autem [omnia] quia non nulla etiam sunt communia Deo, & creaturis, vt ens, substantia, incorporeum, & substantia incorporea, seu spiritus, si modò in commune sumantur, qua ratione sunt ad naturam finitam, & infinitam indifferentia.

Nullum quiditatiuũ Dei prædicatum certo generi addictũ esse.

Tertia Assertio; Ex quiditatiuis prædicatis substantiarum separatarum

Tertia Assertio.

solam substantiam quiditatiuè à nobis in hac vita cognosci posse. Hæc assertio ex eo probatur, quia conceptus entis,& cæterorum, quæ Deo,& creaturis sunt communia,si confusus quidem sit, & solùm quid nominis, vt à quibusdam appellatur, perspicuum est non esse quiditatiuum: si verò sit distinctus, vt potè, quo determinatè percipiantur naturę omnes, quæ immediatè ijs nominibus significantur (neque enim naturam aliquam vnam communem significare possunt,cùm analoga sint omnia) non potest ille à nobis haberi non modò naturaliter, sed ne supernaturaliter quidem. Est enim proprium Dei, naturam suam,& omnium simplicium entitatum possibilium, quę eiusmodi nominibus significantur, percipere. Nec verò substantiam incorpoream, quatenus incorporea est,aut vllum inferius prædicatum quiditatiuè cognoscere hic possumus. Substantia enim incorporea, vt talis est,nec continetur formaliter in essentia substantiatũ corporearũ, cùm de illis nõ prædicetur essentialiter; nec item eminenter,hoc est altiùs,& excellentiùs, quo pacto effecta cõtinentur in suis causis efficientibus æquiuocis, siue superioris ordinis,cùm substantiæ corporeæ non sint superiores, & perfectiores incorporeis;nec denique participatiuè participatione adæquata, quo pacto causa continetur in effectu adęquato,quiq; totã causæ virtutẽ quasi exhaurit,quippe cùm effecta substantiarum incorporearum non reperiantur adæquatè in res corporeas, & sensibiles. Cùm igitur substantia incorporea non possit à nobis quiditatiuè cognosci per corporeas, nisi aliquo ex his tribus modis in eis contineatur; efficitur, vt non cognoscatur à nobis quiditatiuè, vt incorporea est, præsertim si completa sit, de qua tantùm loquimur. Quod addiderim propter formam humanam, de qua paulò pòst non nihil dicendum.

A solo Deo haberi posse quiditatiuum cõceptum entis.

Cur substantia incorporea, qua talis est, non possit à nobis quiditatiue cognosci.

Nullum autem earum quiditatiuum prædicatum sub incorporea substantia cognosci à nobis posse in hac vita, duobus argumẽtis patet. Vno, quia fieri non potest, vt inferior natura quiditatiuè cognoscatur,cùm superior quiditatiuè non cognoscitur; idquod facilè colliges ex quiditatiuæ cognitionis explicatione initio proposita. Altero, quia quæ non possunt determinatè cognosci in hac vita, minùs poterunt quiditatiuè; prædicata verò,quæ sub incorporea substantia continẽtur, non posse determinatè cognosci,ex eo ostenditur, quia nihil peculiare de substantijs incorporeis colligere possumus in hac vita, nisi ex earum effectis; nullum autem eorum cognoscimus, aut cognoscere possumus naturaliter, quod nos ducat in certam aliquam speciem, aut indiuiduum substantiæ incorporeę. omnia enim prouenium ab earum potentia intellectiua, appetitiua, & motiua, quæ quidem omnibus substantijs separatis communes sunt,nullamque peculiarem naturam siue specificam sub incorporea substantia,siue indiuidualẽ nobis designant; nisi quòd Aristoteles ex motu orbiũ cœlestium,ab illis profecto quadraginta septem esse

Cur nullum prædicatum sub incorporea substantia.

Sect. 1.

substantias

cap. 8. à tex. 42. substantias separatas colligit libro duodecimo, non tamen determinatè hanc, & illam &c. quas etiam easdem confusè docet specie distingui, vt eo loco patebit,non ostendens, qua differentia vnaquęque species earum ab alijs distinguatur.

Ex his apertum est, si quod substantiarum separatarum quiditatiuum prædicatum, quod vniuocum sit, naturamque vnam significet, quiditatiuè cognosci à nobis potest in hac uita,illud esse solum genus summum prædicamenti substantiæ. Quòd autem illud reuera à nobis quiditatiuè cognoscatur, aut cognosci possit, ex eo primùm patet, quia alioqui nullam quiditatiuã cognitionem substantiarũ corporalium,& sensibiliũ habere possemus, cùm tamen Physicus supponat quiditatiuã cognitionẽ entis naturalis inuentam à primo Philosopho; & definiendi præcepta maximè propter substantias sensibiles,& corporeas tradita sint. Deinde, quia definitiones omnium, siue substantiarum, siue accidentium resoluuntur vltimò in substantiam genus summũ, tanquam in primum omnium fundamentum,cùm substantiæ omnes per illud,accidentia autem per substantias definiantur. Hinc enim fit, vt si quicquam, siue substantiarum, siue accidentium quiditatiuè cognoscimus, necessariò concedendum sit,substantiam genus summum quiditatiuè à nobis percipi. Non loquor autem de sola ea quiditatiua cognitione, quæ per genus, & differentiam habetur,sed de ea, qua nihil essentiale rei non intelligitur, etiamsi rei natura sit simpliciter simplex, qualis est generum summorũ, ac differentiarum omnium; & cognitio etiam ipsa sit simplex.

Dari posse quiditatiuam cognitionem generis summi prædicamenti substãtiæ.

Omnium substantiarum,& accidentium definitiones resolui in substantiam genus summũ.

Ex his planè infertur,non posse substantias separatas quiditatiuè à nobis in hac uita cognosci, de qua re quæstio instituta erat. Nec dubium esse debet, quin ea ab Aristotele hoc loco similitudine vespertilionum breuiter explicata sit, si modò similitudo intelligatur,ut eam in superiori quęstione exposuimus.

Consectariũ.

Dilutio quorundã obiectorum contra tertiam Assertionem. SECT. VI.

In 1.d. 3. q. 1. SED contra hanc tertiam Assertionem se offert primùm sententia Scoti,qui asserit, ens commune Deo,& creaturis, substantijs,& accidentibus cognosci à nobis quiditatiuè. Quod ex eo probat,quia est aliquid simpliciter simplex, quodque non possit partim cognosci,partim ignorari. Item, quia est vniuocum rebus omnibus, ac proinde abstrahi potest à qualibet earum quiditatiuè cognita.

Quo pacto Scotus probet, posse ens à nobis quiditatiuè cognosci.

Deinde illud objcitur, quod adiungit idem auctor, substantiam genus summum non posse à nobis in hac vita quiditatiuè cognosci. Id, quod ex eo ostendere conatur, quia non datur in hac uita species vlla intelligibilis, quæ sit propria substantię (vt ipse putat) sed solius accidentis sensibilis, à quo solo sensus nostri immutantur. Nam si in nobis, inquit, gigneretur species substantiæ, non gigneretur vtique species panis

Quo pacto, substantiã genus summum non posse.

cùm in hostia cõsecrata percipimus propria panis accidẽtia, utpote quibus iã nõ subest panis substãtia; quo fieret, ut naturaliter cognoscere possemus, nõ esse iam ibi substantiã panis, quo pacto cognoscimus, non esse lumen in aëre, cũ aspectus noster apertis oculis nõ immutatur à lumine.

Ex ea cognitione, quam habemus de forma humana.

Tertiò, sic obijci potest. Forma humana cognoscitur à nobis quiditatiuè, alioqui non cognosceremus quiditatiuè naturam humanam, quam tamen uel maximè uidemur quiditatiuè cognoscere, ut patet ex ipsa hominis definitione, quam passim in ore habemus, & in exemplum quiditatiuarum afferimus: igitur non est cur cæteras substantias incorporeas, quatenus incorporeæ sunt, cognoscere non possimus. Quòd si dicas, non esse parem rationem, eo quòd nihil sit nobis ipsis familiarius & notius; contrà uerò nihil à consortio humano remotius, quàm substantię separatę; sic potest contrà obijci, Nihil iam hoc pacto habere momenti ea argumenta, quę desumpta sunt ex immaterialitate substantiarũ separatarũ, quãdo pręcipua pars hominis, etsi immaterialis est, quiditatiuè tamen cognoscitur. Quare, aut negandũ esse formã humanam cognosci à nobis quiditatiuè, aut concedendũ, omnes omnino formas immateriales, etsi separatę sint, posse à nobis in hac uita quiditatiuè cognosci.

Solutio argumentorũ, quę contra tertiã assertionem apposita erãt.

Ad primum tamen negandum est, nomine entis significari aliquid simpliciter simplex, quod sit omnibus entibus commune, sed dicendũ, significari immediatè infinita simpliciter simplicia, ut Deum, genera summa, & omnes per se differentias; proinde fieri non posse, ut ens à nobis quiditatiuè cognoscatur, nisi hęc omnia cognoscamus, quod tamen fieri nequit, non modò in hac uita, sed ne in futura quidem. Prętera, etsi simpliciter simplicia non possunt, partim cognosci, partim ignorari, tamen non continuò sequitur, ea, quandocunque cognoscuntur, quiditatiuè cognosci. Nam, etsi hoc verum est, cùm cognoscuntur per intrinseca, non est tamen verum, cùm per extrinseca, & quę illis accidunt. Negandum quoque est, esse ens vniuocum, siue sumatur, ut commune Deo, & creaturis, siue vt substantijs, & accidentibus, quod faciendũ esse patebit lib. 4. Ex qua re efficitur, falsum quoque esse, quod Scotus ait, posse ens abstrahi à quauis re quiditatiuè cognita. Id enim, quod vniuocum, & differentijs quibusdam ad partes subiectas contractum non est, abstrahi vt vniuersale à particularibus non potest.

Ens neque Deo, & creaturis, neque substantijs, & accidentibus vniuocũ esse.

Ad secundum dicendum est, primùm quidem, non deesse Philosophos, qui ad intelligendum species intelligibiles necessarias esse negẽt; proinde eam rationem non ab omnibus approbandam. Deinde, multa esse, quę per species aliorũ intelligi posse dicantur, vt, quorundã sentẽtia, proprietates per species earũ rerum, quarũ sunt proprietates. Atq; hoc pacto dicet fortasse aliquis, quemadmodũ substantia per accidentia, tanquam per instrumenta gignitur, ita quoq; per species intelligibiles accidentiũ posse quiditatiuè cognosci. Deniq;, vt admittamus nullã substantiam quiditatiuè cognosci, nisi per speciẽ intelligibilẽ substantiæ propriã,

In his est Dur. in 2. d. 3. q. 6 & in 4. d. 49. q. 2. & alij nonnulli.

negandum

negandũ tamen est, solas species intelligibiles sensibilium imprimi in nostrũ intellectũ in hac vita. Nam cùm accidentia sensibilia agant in nos nõ modò virtute propria, sed etiam virtute substantię, consequens est vt eorũ actione gignantur in nobis non modò species intelligibiles eorũ proprię, verùm etiam substantiarũ, quarum sunt accidentia, quod lib. 7. apertiùs intelliges; quo loco argumentũ desumptũ ex absentia substantię in hostia consecrata, pleniùs dissoluemus. Nunc illud breuiter dicimus, non esse negãdũ gigni in nobis, ea sensibus percepta, speciem intelligibilẽ panis, si antè genita nõ sit; agunt enim accidẽtia illa virtute præcedentis substantię panis. Atq; hinc fit, vt qui sequuntur sensuum iudicium, & intellectũ à sensibus ductum, iudicent esse sub ijs accidentibus substantiam panis. Eiusmodi autem iudicium etsi temerarium non est, si sola natura consulatur, est tamen ea ratione deceptioni obnoxium, quia potentia diuina fieri potest, vt accidentibus panis non subsit panis substantia. Itaque vt de rei præsentia verè iudicemus, non satis est species intelligibilis illius, sed necessaria quoque est eius existentia.

In intellectu nostro nõ modo accidentium, sed substantiarũ etiã species intelligibiles reperiri.

Ad tertium, si id quidem verum esset, quod nonnulli aiunt, in forma humana, quatenus humana est, esse duos gradus essentialis perfectionis, eamq; secundum alterum esse actum corporis; secundũ alterum verò separabilem à corpore, facilè responderi posset cognosci eam à nobis in hac vita quiditatiuè, quatenus est actus corporis, nempè cognitis adęquatè eius operationibus, quas in corpore exercere potest; non autem quatenus est à corpore separabilis, quòd eas operationes, quas extra corpus exercet, nondum cognoscamus. Verùm sententia hæc nulla ratione probanda est. Primùm, quia anima nostra, vt specie distinguitur à cæteris, quę sub eodem immediato genere continẽtur, vnum tantùm gradum essentialem generi adiungit, differentiã nimirum ipsam specificam; in differentia autem specifica, cùm sit simpliciter simplex, fingi nullo modo possunt diuersi gradus essentiales, sed nonnumquam accidentarij secundùm magis, & minùs, atque hoc in ijs dumtaxat formis, quæ magis, & minùs suscipiunt, vt in calore, aut in albedine. Deinde quia quemadmodum hoc pacto anima nostra secundum aliquid sui esset forma corporis, ita secundum aliquid sui (etiam dum esset in corpore) non esset actus corporis, ac proinde à corpore separata; quod ne fingi quidẽ potest. Tertiò, quia, quẽadmodũ existimant, illam non posse esse actum corporis secundùm eum gradũ, quo est separabilis à corpore, ita necessariò fateri debent, nõ posse esse separatam secundum eum, quo est actus corporis; alioquin supernacaneus esset alter gradus, quẽ ponunt: quare fieri non potest, vt anima separetur à corpore, nisi huiusmodi gradũ essentialẽ in ipsa separatione amittat, id est, aliquid propriæ substantiæ; imò verò totum illud, quo erat actus corporis, quod certè nihil est aliud, quã formã humanam prorsus mortalẽ facere. nullo igitur modo audienda est opinio hęc; tametsi eius auctores minimè videntur aduertere, quæ absurda eam consequantur.

Sententia quorundã de duplici gradu essentiali humanæ formæ.

Impugnatio.

Absurda, quæ hanc opinionem consequuntur.

Caietanus

opinio Caiet. de cognitione quiditatiua animæ rationalis.

Caietanus in loco superiùs citato videtur asserere, posse omnino à nobis in hac vita formam humanā quiditatiuè cognosci, quòd propria eius virtus, quæ in intelligendo posita est, percipi à nobis possit: & forsitan addidisset, si ea de re fusiùs egisset, modum intelligendi, quem illa habere potest à corpore separata, esse accidentarium: proinde, etsi illum in hac vita non experiamur, nihil tamen impedire, quominus quiditatiuè illam intelligamus; præsertim cùm cognoscamus, operationes intellectus ex suo genere non pendere à corpore, & posse sine adminiculo phantasmatum exerceri, idque in hac uita nonnunquam experiantur ij, qui rerum excellentium considerationi dediti sunt, vt suprà diximus, cùm phantasmatum vsum per accidens concurrere in percipiendis naturis vniuersalibus asseruimus. Aegidius quoque Romanus in hunc librum, etsi negat, posse substantias separatas in hac vita à nobis quiditatiuè cognosci; id tamen videtur concedere de anima intellectiua; quia, etsi nec de actu intelligendi, nec de intellectu ipso habeamus phantasmata; sunt tamen, inquit, actus intelligendi, & intellectus ipse proportionati rebus, de quibus habentur phantasmata: quod satis esse censet, vt eorum quiditatiuam cognitionem habere possimus. Cohærere autem videbitur hæc opinio cum ea D. Tho. qua putat, animam separatā à corpore, nec distinctiùs, nec meliùs intelligere naturaliter, quàm cùm existit in corpore. Si enim ita res habet, profectò cùm idē eodē loco fateatur, animā cuiusque separatam posse quiditatiuè se ipsam intelligere; potiori ratione id videbitur dicendum de ea adhuc existente incorpore.

De essent: cap. 6. q. 14.

Eadem opinio Aegidij Romani.

Cap. 2. q. 3. Sect. 6. Aegid. hoc loco q. 15.

1. p. q. 89. ar. 1.

Dubitatur de proposita opinione.

Hęc tamen sentētia non parū dubia est. Primùm, quia cùm tam multa controuersa sint apud Philosophos & veteres, & recentiores de ipsa animæ substantia, de eius origine, & duratione, nec eius quiditatiua cognitio tanta adhibita diligentia adhuc sit planè comperta; verisimile nō videtur, haberi posse naturaliter in hac vita quiditatiuā eius cognitionē. Alia ratio de ea est, cùm separata erit à corpore. intelliget enim, atque adeò experietur, se esse substantiam, hoc est, per se potentem cohęrere sine corpore, & alia omnia, quæ ad quiditatiuam sui cognitionem pertinent. Deinde, quia etsi in hac vita vtcunque cognoscimus, & aliqua ex parte experimur, posse aliquando animam nostram sine phantasmatibus intelligere; non omnino tamen eum intelligendi modum percipimus, quem anima extra corpus habitura sit, præsertim in intelligendis rebus materiæ expertibus: non percepta autem omnino virtute intellectus, non possumus quoque animam ipsam quiditatiuè intelligere. Postremò, quia nō videmur habere posse quiditatiuā substantiarū cognitionē in hac vita, nisi quarū habemus species intelligibiles; animæ autē nostrę, vt intellectiua est, non possumus in hac vita speciem intelligibilem habere, cùm ipsa nec sensibilis sit, vt eius phantasmata habere possimus, neque eius specifica differentia contineatur in substantia vlla sensibili tanquam superius in inferiori, vt per eius speciem representari possit.

Non omnino percipi i hac uita modum intelligendi animæ separatæ.

Fortasse

Cur anima humana uidetur in hac uita quiditatiue percipi non posse. Cur aliæ formæ possint.

Fortasse igitur dicendum, non posse cognosci animam nostram à nobis quiditatiuè in hac vita, quatenus intellectiua est; neque incommodū esse asserere, naturam humanam, quatenus humana est, non posse à nobis quiditatiuè percipi, dum anima est in corpore, quia nec tota vis formæ intellectiuæ percipiatur. Alia ratio est de cęteris formis substantialibus, quæ cùm operari non valeant extra corpus, non est cur non possimus totam earum virtutem in hac vita percipere. Atque idem videtur

1. p. q. 89. ar. 2. sentire D. Tho. cùm docet, animam nostram cognoscere se in hac vita per species aliarum rerum; post separationem verò per suam essentiam, & sine specie, quo pacto cæteræ substantiæ separatæ se ipsas intelligunt. Quod verò idem ait, non distinctiùs, nec meliùs animā extra corpus, quā in corpore intelligere; de rebus tantùm sensibilibus dictum esse, accipiendum est: tametsi ne id quidem videtur vsque quaque asserendum. Mi-

Nonnulla de cognitione animæ separatæ.

Eodem loco art. 2. nùs autem id, quod addit, non posse animam separatam intelligere naturaliter vllam separatarum substantiarum, vsque ad vltimas differentias, seu, quod idem est, quiditatiuè. Si enim illi infunduntur naturaliter species, quibus intelligat substantias separatas, cur non per eas intelliget specificam earum distinctionem, præsertim cùm species illæ talis naturę sint, vt per eas indiuidua etiam percipi possint, vt ipse ait? An quia intellectus noster non est speciebus illis proportionatus, vt inquit? at si est proportionatus, vt eas naturaliter accipiat, cur non etiam vt per eas intelligat? Itaque, etsi hæc nobis nunc occulta sunt, verisimilius tamen fortasse videbitur, posse animam separatam, non modò seipsam, sed alias etiam substantias separatas, saltem complures quiditatiuè intelligere: id, quod & ratio suadet, & Philosophi cōmuni cōsensu dicunt. Quòd si tunc anima substantias etiam separatas quiditatiuè cognoscere potest, quas nunc quiditatiuè non percipit; cur non multa quoque alia entia sensibilia distinctiùs intelligat? Hæc de proposita dubitatione se obtulerunt hoc loco. Quicquid tamen de ea omino dicendum sit (de qua libro duodecimo commodiùs disputari potest) longè profectò alia ratio est de substantijs separatis, quę nequeunt esse formæ corporum, atque de anima humana, quæ & vera forma corporis humani est, & essentialis pars humanę naturæ, & cuius denique opera omnia, si non exercere, saltem percipere in hac vita forsitan possimus.

Magis probatur opinio, quæ in animæ separata quiditatiuā substantiarum separatarum cognitionē concedit.

Solutio argumentorum affirmatiuæ partis. SECTIO VII.

AD primum igitur pro parte negatiua propositum argumētum dicendum est, nullam formam naturalem, quia cōiuncta sit cum propria materia, impediri à propria operatione, quæ ab ea, vt à forma naturali, profluat, sed potiùs iuuari: at cognitionem quiditatiuam substantiarum separatarum non esse propriam operationem animæ nostrę, vt forma naturalis

turalis est, sed vt participat conditionem substantiarum separatarum, quę non numerantur in formis naturalibus. Neque verò felicitatem humanam pręcipuè consistere in cognitione illarum quiditatiua, sed in ea, quam naturaliter in hac vita assequi possumus. Sed neque illam felicitatem naturalem, quam anima extra corpus habet, qua sanctorum Patrum animæ ante passionem Christi fruebantur. Neque enim quiditatiua Dei cognitio possibilis est naturaliter, etiam post separationem animæ à corpore, vt dictum est. Quòd autem felicitas humana ponitur perfecta hominis operatio, de perfecta possibili secundum naturam, non de perfecta absolutè, aut extraordinario Dei munere intelligitur.

Qua in re cõsistat felicitas humana contemplatiua.

Sectione 3.

Ad secundam distinguit Caiet. obiectum adæquatum, in adæquatum extensiuè, & intensiuè; adęquatum extensiuè ait esse illud, ad cuius omnes, ac solas partes subiectas potentia quomodocunque extendi potest, quo pacto luminosũ dici potest obiectũ visus noctuæ, quòd solem quoq; ipsum aliquo modo percipere valeat. Atque hoc pacto ens est obiectum adęquàtum intellectus nostri. namque omnia entia vtcunq; possumus intelligere, etiam Deum ipsum; & sola ea, quæ sunt, sub intellectum cadere possunt. Adæquatum intensiuè appellat illud, quod omnia & sola ea complectitur, in quæ potentia perfectè ferri potest, quo pacto obiectum visus noctuæ est lumen nocturnum, vel tale, quale est nocturnum, quòd noctua illud omne, ac solum perfectè intueri possit. Atque hoc pacto ens corporeum, siue sensibile est adęquatum obiectum intellectus nostri corpori adhuc vniti, quòd omnia ac sola entia sensibilia perfectè intelligere possimus. Potest in eodem sensu distingui adæquatum obiectum in adæquatum vtcunque, & adęquatum conuenienter ad naturam & modum potentię: quo pacto luminosum est vtcunque adęquatum obiectum sensus nocturnarum volucrum; nocturnum autem, aut nocturno simile, adęquatum conuenienter earum videndi facultati. Quicquid ergo continetur sub obiecto adęquato potentię, eo modo sub illam naturaliter cadit, quo illud est adæquatum. At substantiæ separatæ, etsi cadunt sub obiectum quomodocunque adęquatum intellectus tantùm; non cadunt tamen sub adæquatum conuenienter ad naturam, & modũ intellectus corpori adhuc coniuncti. quo fit, vt mirum non sit, si quiditatiuè à nobis intelligi nequeant. Id autem, quod additur; Quod magis participat obiecti rationem, id magis cadere sub potentiam; non est verum vniuersè, remotis etiam impedimentis; nisi potentia accipiatur indefinitè, aut pro perfectissima; vt sit sensus, Cui magis ratio rei obiectę conuenit, id magis cadit sub aliquam potentiam earum, quæ circa illam versantur, aut certè sub perfectissimam. Quo pacto Deus, cui maximè conuenit ratio entis, maximè cadit sub intellectum aliquem, vtpote sub diuinum; & sol, qui maximè participat rationem visibilis, maximè cadit sub aliquem aspectum, cuiusmodi est aspectus aquilæ.

Caiet. 1. p. q. 12. ar. 4.

Duplex obiectum adęquatum intellectus, quidque adæquatũ extensiuè.

Quid intensiuè adæquatũ.

Eadem diuisio adæquati obiecti alijs uerbis tradita.

Quo pacto intelligi debeat, id magis sub potẽtiam cadere, quod obiecti rationem magis participat

Ad tertiam dicendum, & si aliqua realis similitudo interdum requiritur

ritur in subiecto potentiæ, tamen pronunciatum illud Philosophorum absolutè ac simpliciter sumptum, de intentionali intelligendum esse, vt verum sit. A nonnullis enim, qui omnia in omnibus esse volebant, perperam de reali intellectum, & vsurpatum est. Causa verò, ob quam species intelligibiles substantiarum separatarum acquirere non possumus, hæc est, quia nulla accidentia sensibilia illis inhærent, vt virtute substantiarum subiectarum nostros sensus moueant, phantasmataque earum in nos imprimant, quorum actione species earum intelligibiles gignantur.

Cur in hac uita substantiarum separatarum species intelligibiles habere. nõ possimus

Ad quartum dicendum est, non esse in nobis appetitum naturalem ad substantias separatas in hac vita quiditatiuè cognoscendas, tametsi est ad eas cognoscendas in futuro animæ statu, quatenus anima separata naturaliter potest. Nec verò Deũ frustrà nobis exhibuisse hoc sensibile spectaculũ causa cognoscendarũ rerum illius excellentis generis naturæ expertium. Quanquã enim hæc diuinarum illarum substantiarũ effecta intelligere, non est intelligere Deũ, & cęteras substantias separatas; tamen huius generis cognitionem per intelligentiam illius inferioris nanciscimur.

Ad quintum dicendum est, ea, quæ sunt omnino abstracta à materia, non ideo à nobis quiditatiuè intelligi non posse, quia non sint magis intelligibilia, quàm materialia, quippe cùm hęc, vt intelligantur à nobis, abstractione aliqua opus habeant; sed quia non possunt per se mouere sensus nostros, per quos in hac vita omnem cognitionem comparamus. Mouent enim nos ad sui cognitionem, per sua effecta dumtaxat, eaque inadęquata, & quæ imperfectè, & incõpletè ipsarum virtutẽ representãt.

Ad sextum dicendum est, entia immaterialia (etsi sunt magis actiua, & potentiora, quàm materialia) non posse in nos imprimere species intelligibiles, non solùm quia intellectus noster alligatus adhuc corpori non est naturaliter capax earum similitudinum intelligibilium, quas per sensus haurire non potest; sed fortasse etiam, quia species intelligibiles rerum immaterialium non imprimuntur ab obiectis, sed more proprietatum profluunt ab ipsis substantijs incorporeis, quibus inhærent, quo pacto profluẽt ab anima, cùm primùm à corpore separabitur. Quo fit vt eiusmodi specierum productio soli conditori immaterialiũ substantiarũ tribuenda sit, quo pacto reliquarum proprietatum generatio tribuitur causæ efficienti naturæ subiectæ. De qua re fusiùs agendum libro 12.

Quarum similitudinum sit capax intellectus noster in hac uita.

Ad ea verò, quę ex libro nono, & duodecimo adducta sunt, dicendum est, non esse in ijs libris sermonem de cognitione quiditatiua, sed de ea, quã loco quiditatiuæ in hac vita habere possumus; quanquã Auerroes, & alij nonnulli oppositũ existimarunt, delusi cõmento illo copulationis intellectus possibilis speculatiuis scientijs iam prædíti (siue, vt ipsi appellant, intellectus adepti) cũ intellectu agente separato, quã putant viris doctissimis, & virtutibus heroicis ornatis posse contingere; cõtra quos suo loco disserendũ est. Atq; hæc de proposita quæstione dicta sint, quæ ex ijs, quæ de substãtijs separatis lib. 12. disputabuntur, planiora fient.

Quorundam Ethnicorum cõmentum.

Capitis secundi Explanatio.

Instituti Aristotelis in hoc capite.

Τ uerò [a] quoddam} Quoniam Arist. in posteriori parte superioris capitis ex eo probauit, cognitionem ueritatis maximè pertinere ad hãc scientiam, quia scientia hæc uersatur circa primas causas, ut docuerat capite 2. primi libri; neque id hactenus ostenderat, quod utroque loco supponitur, dari uidelicet primas causas, seu, quod eodem redit, causarum numerum non esse infinitum; id ipsum iam demonstrat hoc capite. Quod quidem in hoc libello, qui de modo inuestigandæ ueritatis institutus est, necessariò faciendum esse, in præfatione monuimus. Proponit ergo initio capitis duas conclusiones, quæ eodem ordine in progressu probandæ sunt. Vna est, Numerum causarum in eodem genere causæ nõ esse infinitum. Altera, Ipsa causarum genera non esse infinita. Itaque necessario dandam esse primam causam, & principium, tum in quolibet genere causarum, siue progressione recta, ut ait; tum etiam in diuersis generibus, quod est, non esse infinitas specie, siue secundum speciem, ut ipse loquitur.

Eius sententia in quæstione de causarum infinitione.

b Neque enim fieri potest} Proponit distinctè priorem conclusionem adhibitis exemplis ad singula causarũ genera, præterquàm ad formalem, quam hic more suo uocat Quod quid erat esse, siue Quod quicque est. Ideo autem huius generis exempla prætermisit, quia in formis physicis, non facilè occurrit quo pacto quis fingere possit, dari eiusdem rei infinitas formas subordinatas, ac existentes in eadem re, cùm certum sit dari in unaquaq; supremam, & præcipuam, à qua res sumit speciem, & denominationem. In formis autem, quæ uocari solent metaphysicæ, nempe in prædicatis essentialibus, & apertissima erant exempla, & ipse latè id ostenderat primo post. cap. 18.

Cur Aristoteles omiserit exempla causæ formalis.

c Ex medijs enim} Alexander ait, Aristotelem hoc loco uti demonstratione uniuersali, ut probet, sursum uersus, hoc est, facto progressu à causa proxima effectui ad causas superiores, ac remotiores, in nullo genere causarum posse dari infinitas. Et quidem, si uerba contextus solã spectentur, non dubium est, quin ad omnia causarum genera accommodari possint. Verùm, quia Arist. initio etiam sequentis argumentationis utitur uerbis generalibus, & tamen ea argumentatio planè pertinet ad causam materialem, ut patebit; crediderim

Alexãdri sententia.

ΚΕΦ. Β'.

Textus 5. Ἀλλὰ [a] μὴν ὅτι γ' ὅδ' ἐστὶν ἀρχή τις, καὶ οὐκ ἄπειρα τὰ ἄπτα ἡμῖν ὄντων, οὔτ' εἰς δ' δυνατὸν ἰέναι, ἄστε κατ' εἶδος, δῆλον. ἄστε [b] γὰρ ὡς ἐξ ὕλης, τόδ' ἐκ τοῦδε δυνατ' ἰέναι εἰς ἄπειρον. οἷον σάρκα μὲν ἐκ γῆς, γῆν δ' ἐκ τοῦ ἀέρος, ἀέρα δ' ἐκ πυρός, καὶ τοῦτο μὴ ἵστασθαι, ἄστε ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως. οἷον τὸν μὲν ἄνθρωπον ὑπὸ τοῦ ἀέρος κινηθῆναι, τοῦτον δ' ὑπὸ τοῦ ἡλίου, τὸν δὲ ἥλιον ὑπὸ τοῦ νείκους, καὶ τοῦτο μηδὲν εἶναι πέρας. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἕνεκα εἰς ἄπειρον οἷόν τε ἰέναι, βάδισιν μὲν ὑγιείας ἕνεκα, ταύτην δ' εὐδαιμονίας, τὴν δ' εὐδαιμονίαν ἄλλου, καὶ ἁπλῶς ἀεὶ ἄλλο ἄλλου ἕνεκεν εἶναι. ¶ καὶ ὅτι τοῦτ' οὐκ ἔστιν ὡσαύτως. Textus 6.

Τῶν [c] γὰρ μέσων, ὧν ὅρων ἔξω τι ἔχομεν, καὶ [d] πρότερον, ἀναγκαῖον εἶναι τὸ πρότερον ἄπορον τοῦ μετ' αὐτό. εἰ γὰρ εἰπεῖν ἡμᾶς δεῖ τί ἐστὶ βιῶν ἄπορον, τὸ προῶτον ἐρωτῶμεν. ἐὰν γὰρ δὴ τοῦτο ἔχωμεν. ἐὰν δὲ τοῦτο τελευταῖον. ἀλλὰ μὴν ἐὰν τὸ μέσον, ἔνδος γὰρ. ἐὰν δὲν γὰρ διαφέρῃ ἓν ἢ πλείω εἶναι, ἐὰν ἄπειρα ἢ πεπερασμένα.

Sic exponunt Alex. com. 9. & D.Th. lect. 2. p. 2. quod late, & optime exponit Alensis, quicquid alij interpretes uelint.

tex. 35. Comm. 18.

Ostendit primò Aristoteles, dari primam causam, & principium, tum in quolibet genere causarum, siue progressione recta, ut ait; tum etiam in diuersis generibus, quod est, non esse infinitas specie, siue secundum speciem, ut ipse loquitur.

Ostendit secundò, dari primam causam, & principium, tum in quolibet genere causarum, siue progressione recta, ut ait; tum etiam in diuersis generibus, quod est, non esse infinitas specie, siue secundum speciem, ut ipse loquitur.

Ostendit tertiò, dari primam causam, & principium, tum in quolibet genere causarum, siue progressione recta, ut ait; tum etiam in diuersis generibus, quod est, non esse infinitas specie, siue secundum speciem, ut ipse loquitur.

Vera interpretatio.

D. Th. lect. 3. p. 1. Mag. Alb. cap. 6. Auer. com. 6.

crediderim potiùs, Aristotelem in hac prima ratione nomen causarum pro solis efficientibus accepisse, ut D. Thom. Magnus Alb. & Auerroës existimant; præsertim cùm in toto cap. nulla sit alia ratio, qua conclusio proposita in causis efficientibus ostendatur, ut ostenditur in alijs generibus causarum. Ratio igitur hæc est. Si daretur infinitus progressus in causis efficientibus, facto initio ab ultima, quæ proximè cum effectu cohæret, omnes superiores essent mediæ; si omnes superiores essent mediæ, nulla esset prima; si nulla esset prima, nulla earum esset causa, ne ipsa quidem ultima, quæ proximè cohæret cum effectu; igitur si datur huiusmodi progressus infinitus in causis, nulla prorsus est causa efficiens, quod communi hypothesi, & aduersarij etiam propriæ positioni repugnat. Ponit enim Aristoteles cum aduersario, dari extremam causam proximè cohærentem cum effectu, & ipse etiam aduersarius ex propria sententia asserit, dari infinitas superiores illa; quorum utrumque hac conclusione euertitur. Ac prima quidem conditionalis perspicuè ponitur in contextu, sed tamen non probatur, quia satis aperta est. Secunda uerò, quia multò est planior, nec probatur, nec exprimitur. At tertia & exprimitur, & probatur similitudine trium causarum subordinatarum, quarum ultima cohæret cum effectu. Ostendit enim, sublata prima, quæ est causa reliquarum, ut ait, hoc est, à qua reliquæ in causando pendent, reliquas nihil posse efficere.

Ratio Aristotelis in causis efficientibus.

CAPVT II.

Textus 5. Τ [a] uerò quoddam esse principium, nec infinitas esse rerum causas, siue progressione recta, siue specie, perspicuum est. Neque [b] enim fieri potest, vt hoc ex hoc, tanquam ex materia in infinitum abeat, veluti caro ex terra, terra ex aere, aer ex igne; atq; huius progressionis nullus sit status. Neque id, vnde est principium motus; vt si homo ab aere mouetur, hic à sole, sol à contentione, & huius progressus nullus sit finis. Eodem modo, neque id, cuius gratia, in infinitum ire potest; ut deambulatio quidem bonæ valetudinis causa sit, hæc autem felicitatis, felicitas verò alterius rei, atque hac ratione semper alterum alterius sit gratia. ¶ Similiter res habet in eo, quod quidque est.

Textus 6. Ex [c] medijs enim, extra quæ aliquid extremum est, aliquid [d] prius, id, quod prius est, eorum, quæ sunt post illud, causa sit necesse est. Si.n. nos dicere oporteat, quod [e] nã ex tribus causa sit; primum dicemus. Neq; enim extremũ sanè, cùm ultimũ nullius sit causa. Sed neq; mediũ, cùm sit unius causa. Nihil.n. interest, vnum ne an plura sint; infinita, an finita: certè

Obiectionis dilutio.

lius causæ accipi potest, quemadmodũ post uerba [causa sit] potest subaudiri, Reliquarũ causarũ. Quòd si uelis nomine ultimi, & extremi, in tota hac ratione effectũ intelligere, & nomine medij omnes causas, præter primã; eadem erit uis demonstrationis.

d Aliquid prius} Etsi uerba græca eodem modo habent, tamen Bessario, & Perionius, loco uerbi [Prius] scribunt [Primum] sed in idem redit utraque lectio. quod enim est prius omnibus medijs, id necessariò primum est.

e Quod nam ex tribus causa sit} Subaudi, Reliquorum duorum. Quare cùm postea subditur [cùm ultimum nullius sit causa] uerbum [nullius] pro, Neutrius, hoc est; nec primi, nec medij, accipiendũ est. Quanquàm illud [nullius] pro, Nul-

f Certè infinitorum] Hoc est, in infinitis, siue rebus actu distinctis, quales ponerentur causæ efficientes infinitæ; siue coniunctis in aliquo toto, ut sunt partes proportionales in magnitudine, & unitates in numero; omnes partes, hoc est, omnia, quę sunt in illa multitudine usq; ad præsentem, id est, usque ad ultimam causam, quæ sensu patet, primamque partem proportionalē, à qua incipit is, qui illas percurrit, & eam unitatem, quæ designaretur in numero, si daretur infinitus; omnes, inquit, eadē ratione mediæ erunt.

Probatur D. Thomæ, & aliorum interpretatio.

g At uerò, neque deorsum] Hoc etiā loco ait Alex. Aristotelem uti generali demonstratione in omnibus generibus causarū, ut probet deorsum uersus, hoc est, posita prima causa, non dari infra illā, seu (quod idem est) inter illam, & effectū, infinitas. Placet tamen magis sententia D. Tho. & aliorum dicentiū, nō agi hoc loco, nisi de causa materiali; nō quidē ea ratione, qua D. Tho. in priori expositione huius loci ait, uerbo [Deorsum] significari causam materialem, eò quòd propriū sit materiæ subijci efficienti, & esse illo inferiorem: uera enim interpretatio eius uerbi est ea, quam ex Alexādro attulimus, ut patet ex contextu; in quam ipse etiam D. Thom. paulò pòst magis inclinat: sed quia exempla, & probatio Aristotelis ad solas materiales causas accommodantur.

Duplex modus, quo aliquid ex aliquo fit.

h Duobus enim modis] Vt ostendat propositum, hanc præmittit diuisionē: Duob⁹ modis aliquid ex aliquo fieri, excluso illo, quo solus ordo temporis designatur, tanquam improprio, & qui nihil attinet ad eos, quibus aliquid ex aliquo, tanquam ex materia fieri dicitur, quo pacto apud Græcos, ludi Olympici dicebantur fieri ex Isthmijs, idest, post Isthmios, & nos fortasse dicere possemus, Pascha fieri ex Quadragesima. Nam, & latinè dicitur, Ex eo die, & Ex eo tempore, hoc uel illud factū esse, pro, Post eum diem, & Post id tempus. Prior modus est, quo aliquid fieri dicitur ex eo, quod perficitur, totumq; manet in eo, quod fit, abiecta imperfectione,

Primus.

ut cùm dicimus, uirum fieri ex puero. Posterior est, quo aliquid dicitur fieri ex eo, quod corrumpitur, nec permanet totum in eo, quod ex ipso fit, quo pacto dicimus aërem fieri ex aqua, eò quòd aqua in generatione aëris corrūpatur, nec maneat in aëre, nisi ratione materiæ primæ. Atq; id quidē, ex quo aliquid fieri dicitur priori modo, appellari potest materia transiens, quod necessariò est materia secunda. Materia enim prima nunquam esse desinit. Itaque puer potest dici priori modo materia uiri, & discens, scientis: aqua uerò posteriori modo materia aëris, qui ex aqua generatur.

Secundus.

Quo pacto differant.

i Ac ut ex puero] Ponit hoc discrimen inter membra propositæ diuisionis, Quòd id, ex

ex quo aliquid fiebat priori modo, sit mediū naturaliter ordinatū ad id, quod absoluta, & peracta generatione factum est, ut puer ad uirū, & propterea maneat in cōpositione eius, quod factū est, ut imperfectum in perfecto, siue ut pars materialis in toto, accepta iam perfectione: id autē, ex quo aliquid fiebat posteriori modo, nō sit mediū naturaliter ordinatū ad id, quod peracta generatione confectū est, sed potiùs, ut terminus, à quo recedebatur, quo pacto aqua se habet ad aërem; atq; ea de causa nō maneat simpliciter in cōpositione eius, quod fit, quanquam quodāmodo maneat, ratione materiæ. Quòd autē id, ex quo aliquid fiebat priori modo, sit mediū naturaliter ordinatū ad id, quod peracta generatione cōfectum relinquitur, ex eo ostēdit Arist. quia ut generatio est mediū inter esse simpliciter, & non esse simpliciter (quod enim generatur, quamdiu ita generatur, ut nondum genitum sit, id certè, neque omnino iam est, neque prorsus nondum est, sed partim est, partim non est, ut patet in generatione domus) sic etiam id, quod fit priori modo (quod Aristoteles, ut placet Alexandro, explicationis causa uocat id, quod perficiebatur, seu perficitur) est medium inter id, quod est absolutū, atq; perfectū, & id, quod nullo modo est; quasi ita accipiens perfectionē, ut nōdum planè illam sit assequutum.

Generationē esse medium inter esse simpliciter, & non esse simpliciter.

certè infinitorum hoc pacto, & omnino infiniti partes omnes usque ad præsentem, ratione eadem mediæ sunt. Quare si nihil est primum, nulla omnino causa est.

Textus 7. *At neruò neque deorsum uersus, cùm superiora principium habent, infinitus progressus esse potest, ita ut ex igne aqua, ex aqua terra, eodemq; modo semper aliud quoddam genus fiat. Duobus enim modis hoc fit ex hoc (non ut post hoc fieri dicitur, ueluti ex Isthmijs ludis, Olympici) aut, ut uir ex puero mutationem subeunte; aut ut aër ex aqua.*

Comm. 12. *Ac ut ex puero quidem uirum fieri dicimus, tanquam ex eo, quod fiebat, id quod factum est, aut ex eo, quod perficiebatur, id quod perfectum est.*

Cap. 4. *Semper enim, quemadmodum generatio inter esse, et non esse, ita id, quod fit, inter id, quod est, & quod non est, medium est quiddam. Qui autem discit, fit sciens, idq; est, quod dicitur, ex discente fieri scientem: ut ex aëre uerò aquam fieri, altero corruptionem subeunte, intelligitur. Quocirca non reciprocantur illa mutuò, nec fit ex uiro puer. Etenim neque id, quod fit, ex generatione fit, sed post*

Textus 7.

Comm. 11.

Lect. 3. p. 2.

Comm. 12.

Cap. 4.

tex. 14.

Aliud discrimen inter utrunque modum.

Ratio discriminis.

l Quocirca non] Ex superiori discrimine hoc alterū colligit Aristoteles, In ijs, quorū alterum ex altero priori modo fieri dicitur, non dari reflexionem, ut quemadmodum uir fit ex puero, sic uicissim puer fiat ex uiro; & quemadmodum sciens fit ex discente, sic discens fiat ex sciente. qui enim scit aliquid, illud ipsum, dum scit, addiscere non potest. In ijs autem, quorum alterum ex altero posteriori modo fit, posse dari reflexionem. perinde enim aqua generatur ex aëre, ut aër ex aqua. Ratio uerò huius discriminis est, quia in ijs, quæ generantur ex aliquo priori modo, datur præfinitus ordo à natura; in ijs autem, quę posteriori, non item. De qua re Arist. fusiùs agit lib. 8. cap. 5.

m Etenim neque] Quia ex similitudine naturalis ordinis, quem habet generatio ad esse,

esse explicauerat ordinem, quem habet materia priori modo sumpta ad id, quod ex ea generatur; ostendit nunc in eadem generatione quasi in re simili, In ijs, quorum alterum ex altero priori modo gignitur, non dari reflexionem; quia id, quod fit, non dicatur fieri ex generatione, tanquam ex eo, quod præcedit solo ordine temporis (quo pacto supra dictum est, ludos Isthmios præcedere Olympicos) sed esse post illam ordine naturæ, ac perfectionis, quo pacto dicimus diem fieri ex diluculo. Neq; enim diluculum solo temporis ordine præcedit diem, sed naturæ etiam, cùm ipso diei lumine perficiatur. Differt enim non aliter diluculum à die, quàm ut inchoata communicatio luminis solaris ab ea, quæ iam perfecta est, & uelut puer à uiro.

Non esse progressum infinitum in causis materialibus, initio sūpto à prima materia.

n Neutro autem modo} Iam ostendit in causis materialibus non dari progressum infinitum. Ratio hæc est. Duobus modis aliquid fit ex altero, ut materia, quod ex dictis patet: neutro autē potest dari progressus infinitus, facto initio enumerationis ab aliqua prima materia, quæ sit aliarum fundamentum, ut supponimus: ergo nullo. Prior pars Minoris probatur, quia inter ea, quorum alterum ex altero posteriori modo generatur, datur reflexio, seu reditus ad eandem speciem; ubi autē datur reditus ad eandem speciem, non datur is progressus infinitus, de quo hic agimus. Neque enim loquimur de materijs solo numero distinctis, sed specie etiam.

Quo pacto res fiant ex materia prima.

o Simul autem fieri non potest} Docet utro ex duob° propositis modis aliquid fiat ex materia prima, quod hactenus non apertè exposuerat. Ait ergo, nihil ex ea fieri posteriori modo, seu (quod idem est) ea corrupta, sed priori, siue ea seruata, quod hac ratione uidetur probare: Id, ex quo primo corrupto, hoc est per se corrupto, aliquid generatur, non est perpetuum; materia prima est perpetua; igitur nihil generatur ex materia per se corrupta. Dictum est in Maiore [Id ex quo per se corrupto] quia nihil prohibet, aliquid per accidens corruptū, esse sempiternū, ueluti Cœlum, quod corrumpitur ratione singularum reuolutionū. Ideo autem infertur in conclusione, nihil generari ex materia per se corrupta, quo pacto intelligebatur ex aëre generari aquam; quia non dubium est, quin omnia, quę ex materia fiunt, generentur ex ea per accidens corrupta, nempe ratione priuationis adiunctæ. Ita patet maior propositio. Minorem uerò ex eo uidetur Arist. probare, quia generationes materiæ non sunt infinitę sursum uersus, quasi omnis materia, ex qua aliquid generatur, generetur ex alia materia, quæ ordine naturæ sit prior; sed datur aliqua prima, ut supponebatur, quæ quidem ex alia non generatur, cùm substet omnibus generationibus, uelut omnium transmutationum commune subiectum.

Cur obscurè auctores hūc locum interpretentur.

Locus tamen hic perturbatior est, nec satis aptam connexionem habet. Quinetiam credit Alex. Aristotelem aliquid reticuisse. Proinde non mirum est, si à nemine satis aptè

ἔστι μὴ τὸ αὐτὸ γένεσιν. οὕτω γὰρ ἡ ἡμέρα ἐκ τῆς ἑωθινῆς, ὅτι μὴ τοῦτο. διὸ οὐδὲ τὸ ἑωθινὸν ἐξ ἡμέρας. δεύτερα δὲ ἀνακάμπτει. ἀμφοτέρως δὲ ἀδύνατον εἰς ἄπειρον ἰέναι. τῶν μὲν γὰρ ὄντων μεθ' ὕλης, ἀνάγκη τέλος εἶναι, τὰ δὲ εἰς ἄλληλα ἀνακάμπτει. ἡ γὰρ δευτέρου φθορὰ, δευτέρα γένεσις. ἅμα δὲ τὴν ἀδύνατον τὸ ἑωθινὸν ἀίδιον ὂν φθαρῆναι. ἐπεὶ γὰρ ἐκ ἀπείρου ἡ γένεσις ὅτι τῶν ἄνω, ἀνάγκη, ἐξ οὗ φθαρέντος ἑωθινοῦ τι ἐγένετο, μὴ ἀίδιον εἶναι: τοῦτο δὲ ἀδύνατον.

Textus 8.

Ἔτι δὲ τὸ οὗ ἕνεκα, τέλος. τοιοῦτον δὲ ὃ μὴ ἄλλου ἕνεκα, ἀλλὰ τὰ ἄλλα ἐκείνου. ὥστ' εἰ μή ἐστι τοιοῦτο τὸ ἔσχατον, οὐκ ἔσται ἄπειρον: εἰ δὲ μηδὲν τοιοῦτον, οὐκ ἔσται τὸ οὗ ἕνεκα. ἀλλ' οἱ τὸ ἄπειρον ποιοῦντες, λανθάνουσιν ἀναιροῦντες τὴν τοῦ ἀγαθοῦ φύσιν. καίτοι οὐθεὶς ἂν ἐγχειρήσειεν οὐδὲν πρᾶττειν, μὴ μέλλων διὰ πέρας ἥξειν. ἧ δ' ἂν εἴη νοῦς

Textus 9.

Comm. 14.

aptè uideatur exponi. Quod ad uerba attinet, particula illa [Necessariò efficitur, ut id, ex quo primo &c.] sic exponēda est: Necessariò efficitur, ut si quis primā illā materiā, quæ supponitur, per se corrūpi dicat, eadē ratione fateatur, illā nō esse perpetuā; quod certè fieri nō potest, cùm ponatur cōmune subiectū omniū generationū. Ita igitur patet, res fieri ex materia prima nō posteriori modo, sed priori, quod erat ostendendum.

post generationem est. hoc enim pacto dies fit ex diluculo, quod post illud existat: qua de causa nec ex die fit diluculum. In alijs uerò datur reciprocatio. Neutro n autem modo fieri potest, ut progressus sit infinitus. Aliorum enim, cùm media sint, finis sit necesse est: alia uerò reciprocantur mutuò, quippe cùm alterius corruptio, alterius sit generatio. Simul o autem fieri non potest, ut primum ipsum, cùm perpetuum sit, corrumpatur. Nam cùm generatio superiora uersus infinita non sit, necessariò

Lect. 4. p. 2.

sequitur, id, ex quo primo corrupto aliquid gignitur, perpetuum non esse: quod fieri nequit.

Textus 8.

Præterea p id, cuius gratia, finis est; eiusmodi est autem id, quod non est alterius gratia, sed alia illius causa sunt. Quare si id erit ultimum, non erit infinitio: sin autem nihil tale fuerit, non erit id, cuius gratia. Sed q qui infinitionem inducunt, non animaduertunt, se boni naturam de medio tollere. Atqui r nemo agere quicquam aggrederetur nō peruenturus ad extremum. ¶ Neque s uerò in his

Textus 9.

p Præterea id cuius} Ostendit, non dari progressum infinitum in causis finalibus. Primò quidem hac ratione. Aut datur ultimus finis, aut minimè; si datur, igitur non proceditur in infinitum in finibus; si nō datur, nullus omnino erit finis; at hoc & experientiæ, & suppositioni aduersarij repugnat; ergo & illud. Secunda conditionalis eodem modo probari potest, quo probatum est in causis efficiētibus, si nulla sit prima, nullam omnino fore efficientem. Vltimus enim finis perinde se habet ad reliquos fines, ut se habet prima causa efficiens ad cæteras efficientes.

Non esse progressum infinitum in finibus, ac primùm ex ipsa ratione finis.

q Sed qui infinitionem} Secūda ratio est, Quia qui infinitionem in finibus inducūt, naturam boni, etsi id minimè aduertant, de medio tollunt, quam tollere extremæ amentię est. Vis sequelæ D. Tho. & Alensis sententiâ in eo posita est, quòd eadem sit ratio boni, & finis; posita autem infinitione finiū necessariò tollitur ratio finis, cùm sublato extremo, finis quoque tollatur necessariò. est enim omnis finis extremum. At cùm ratio boni latiùs pateat, quàm finis, ut alio loco apertum erit; dici potest, ideo naturam boni tolli, sublata ratione finis, quia bonum, aut expetitur propter se, quo pacto est finis; aut propter aliud, quo pacto est medium; sublato autem eo, quod expetitur propter se, tollitur etiam illud, quod expetitur propter aliud. hoc enim gratiâ illius expetitur, ut perspicuum est. Quòd si quis obijciat, latiùs patere expetibile, seu amabile propter se, quàm finem: diuina enim Bonitas necessariò est amabilis propter se, nec tamen necessariò est finis, cùm nec respectu sui causa finalis esse possit, nec respectu creaturarum sit finis necessariò (quando quidem liberè uelit creaturas esse) occurrendum est, incommodum, quod Aristoteles obijcit, non inferri sublato fine actu, sed sublato fine potentia, siue, ut clariùs dicā, eo, quod potest esse finis: hoc enim si tollatur, necessariò tollitur omne bonum per se, & (quod hinc sequi dicebamus) omne bonum propter aliud. Diuina autem bonitas, etsi potuit non esse finis actu creaturarum; tamen semper fuit natura sua apta, ut esset earum supremus finis.

Ex natura boni.

Cur sublata ratione finis, natura boni euertatur.

Obiectio.

Dilutio.

Ex ipso efficiente, quod gratia finis operatur.

r Atqui nemo} Tertia ratio est, Quia nemo quicquam agere aggrederetur, nisi speraret, se aliquando ad extremum peruenturum. Hoc idem habes 1. Eth. c. 2.

Ex incommodo.

s Neque uerò in his} Quarta ratio est, Quia si in hoc genere causarum daretur infinitio, nemo uteretur mente in his, hoc est, in rebus agendis, de quibus proximè loquebatur.

quebatur. Semper enim, qui considerate, & non temerè, aut naturæ impetu agit, extremum aliquid concipit, cuius gratia operetur; extremum autem, cuius gratia aliquid sit, proculdubio causa finalis est.

Non dari infinitionem in causis formalibus.

t At uerò nec quiditas] Ostendit non dari infinitionem in causis formalibus, ac primùm quidem in prædicatis essentialibus, quæ more metaphysico dicuntur formæ; deinde in formis physicis. Ait igitur, neque quiditatem rei in aliam, atq; alia superiorem, & latiùs patentẽ reuocari posse, ita ut ascendendo ad superiora genera nullus unquam sit futurus terminus, sed omnia genera definiantur per alia superiora genera. Quod probat tribus rationibus. Primùm, quia semper definitio obiectiua, siue quiditas, & essentia rei, quò est superior, eò est magis, hoc est, prior essendi causa; quò uerò inferior, eò minùs, id-est, posterior causa essendi, & à pluribus pendens. quo fit, ut si non detur aliqua prima, qua nulla sit superior, omnes inferiores funditus corruant, ut suprà in causis efficientibus ostensum est. Quod ad uerba attinet, illud [ratione abundãtem] idem ualet, quod latiùs patentem, & quæ pluribus rebus in definiendo accommodari possit, cuiusmodi sunt omnes definitiones superiorum collatæ cum definitionibus inferiorum.

Probatio ex ratione quiditatis.

Ex natura scientiæ.

u Tollunt item] Secunda ratio est, Quia qui infinita essentialia prædicata esse dicunt, scientiam de medio tollunt; siquidem scientia definitiua, &, ex cõsequenti, demonstratiua haberi non potest antequàm ascendendo, & essentiã rei in simpliciores naturas resoluendo, ueniatur ad indiuiduas, & quę in alias simpliciores resolui nequeãt. Alij aliter exponũt rationẽ hãc, sed hęc explicatio apertior est, & quę magis cũ uerbis cõtext⁹ uideat cõgruere.

Ex natura cognitionis.

x Cognitio quoque ipsa] Tertia ratio est, Quia si formæ rerum essent infinitæ, non posset haberi illarum cognitio, quippe cùm infinita percurri, ac percipi nequeant. Differt hæc ratio à superiori, Primùm, quia illa habet uim ex natura resolutionis; hæc uniuersè ex ipsa cognitionis natura, cognitio enim non solùm resoluẽdo, sed etiã componendo comparatur. Deinde, quia illa non impugnat directò, nisi infinitionem, quæ singi posset ascendendo in prædicatis essentialibus; hæc autem infinitionẽ omniũ omnino eiusmodi prædicatorũ quomodocunque se habentium; ut si quis dicat, de eadem re prędicari infinitas differẽtias essentiales, aut species, quæ ex opposito idem genus diuidant, aut opposita genera, & minimè subalternata; ut si quis dicat calorẽ esse dispositionem, potentiam, patibilem qualitatẽ, & cætera huiusmodi in infinitũ. Postremò, quia illa solis formis metaphysico more componentibus accõmodatur; hæc autẽ physicis etiam. Nec enim minùs euerteretur cognitio rerum, si formæ physicæ in eadem re essent infinitæ, quàm si prædicata essentialia.

Quibus formis proposita ratio accõmodetur.

Obiectio.

y Neque enim simile] Obijceret aliquis, nihil obstare, quò minùs res aliqua infinitis formis constet, & tamen intelligatur à nobis; cùm linea, etsi constat infinitis partibus, optimè

νοεῖς ἐν τοῖς τοιούτοις. ἕνεκα γάρ τινος ἀεὶ φαίνεται ὁ γε νοῦν ἔχων. τοῦτο γάρ ἐστι πέρας: τὸ γὰρ τέλος, πέρας ἐστίν.

Text⁹ 10.

Ἀλλὰ [t] μὴν οὐδὲ τὸ τί ἦν εἶναι ἐνδέχεται ἀνάγεσθαι εἰς ἄλλον ὁρισμὸν πλεονάζοντα τῷ λόγῳ. ἀεί τε γάρ ἐστιν ὁ ἔμπροσθεν μᾶλλον, ὁ δ' ὕστερος οὐκ ἔστιν: ὃ δὲ τὸ πρῶτον μή ἐστιν, οὐδὲ τὸ ἐχόμενον ἐστίν. ¶ ἔτι [u] τὸ ὁρίσασθαι ἀναιροῦσιν οἱ ὅπως λέγοντες. ἀνὴρ οἷόν τε εἰδέναι, πρὶν εἰς τὰ ἄτομα ἐλθεῖν. ☪ [x] τὸ γινώσκειν οὐκ ἔστι. τὰ γὰρ ὅπως ἄπειρα πῶς ἐνδέχεται νοεῖν; οὐ [y] γὰρ ὅμοιον ὅτι τῆς γραμμῆς, ἣν κατὰ τὰς διαιρέσεις μὴ οἷόν τε ἴσασθαι, νοῆσαι δ' οὐκ ἔστι μὴ σήσαντα. διόπερ [z] οὐκ ἀριθμήσει τὰς τομὰς ὁ τὰ ἄπειρα διεξιών. ἀλλὰ [aa] μὴν τῇ ὕλῃ ἐν κινουμένῳ νοεῖν ἀνάγκη. ☪ ἀπείρῳ οὐδέν ἐστιν ἐνεργείᾳ). εἰ δὲ

Text⁹ 11.

Text⁹ 12.

optimè tamen percipiatur. Cui tacitæ obiectioni respondet Aristoteles; non esse parem rationem in formis, atque in partibus lineæ. Formæ enim necessariò debent esse actu distinctæ, cùm diuersis formis diuersæ conueniant proprietates; partes autem lineæ, etsi sunt infinitæ, non sunt tamen actu distinctæ, sed potentia duntaxat; quo etiam pacto intelligendum est esse eas infinitas. Vnde fit, ut si partes etiam lineæ sumantur quatenus sunt actu distinctæ per diuisionem, aut designationem (ea nimirum ratione, qua diuisio, & designatio à nobis comprehendi possunt) nunquam tota linea per eas intelligatur, quia semper aliæ minores in infinitum relinquẽtur sumendæ: sed eatenus tantùm per eiusmodi partes intelligatur linea, quatenus peruenerint diuisiones, aut designationes. at in his, certum est non posse dari statum. Ex his patet, essentialia prædicata esse apud Aristotelem distincta plusquam ratione, & cogitatione, nempe distinctione formali, ut loquitur Scotus, aut ex natura rei, ut alij nonnulli; quippe cùm non sint distincta sola designatione, aut cogitatione, quemadmodum partes lineæ. Nec puto D. Thomam, aut eius grauiores sectatores, aliud sentire, cùm dicunt illa distingui sola ratione; quandoquidem nomine rationis non intelligunt rationem ratiocinantem, siue distinguentem, sed ratiocinatam, ut quidam eorum loquuntur, siue obiectiuè distinctam.

Dilutio.

Prædicata essentialia esse apud Aristotelẽ plusquã ratione distincta.

Eandem esse D. Thomę sẽtentiam.

his menti locus relinquitur: semper enim alicuius rei gratia agit, qui mentem habet. hoc enim extremum est, quandoquidem finis extremum.

Text⁹ 10. *At [t] uerò, nec quiditas in aliam definitionem ratione abundantem reduci potest. Semper enim prior definitio magis est, posterior uerò non est.*

Text⁹ 11. *Cuius autem primum non est, neque quod sequatur, est. ¶Tollunt [u] item funditus scientiam ij, qui hoc pacto dicunt. Neque enim fieri potest, ut priùs quicquam sciatur, quàm ad individua peruentum sit. Cognitio [x] quoque ipsa euertitur. Quæ enim hoc pacto infinita sunt, quo modo intelligi possunt? Neque [y] enim simile accidit in linea, in qua quidem diuidenda non statur, intelligere autem non poterit, qui non consistat. Quocirca [z] non numerabit diuisiones, qui infinitè per curit. ¶Sed [aa] et materia in eo, quod mouetur, intelligatur necesse est. Infiniti etiã nullum est esse.*

Text⁹ 12.

Quod

z Quocirca non numerabit] Sensus est: Hinc fit, ut qui per lineam infinitè diuiduam diuidendo progreditur, nunquam numerum, seu potiùs multitudinem diuisionum absoluturus sit; seu, quod eõdem redit, nunquam diuisiones omnes numeraturus.

aa Sed & materia] Subijcit quartam rationem, quæ formis Physicis accõmodatur; quod Magnus etiam Albertus existimat. Potest autem ea, quantùm ex uerbis obscurissimis conijcere possumus, hunc in modũ intelligi. Materia necessariò intelligitur in omni re, quę mouetur, seu mutatur; igitur, quę mutatur ad formam substantialem, est secundum se infinita, siue indeterminata. nam cùm omnis determinatio fiat per aliquam formam; forma autem substantialis sit prima omnium formarum, quæ in materia inesse possunt; efficitur, ut materia, quatenus suapte natura præcedit formam substantialem, sit infinita, siue indeterminata; huiusmodi autem rei infinitæ nullum est esse actuale, cùm sit pura potentia; non habet igitur materia ex se ullum esse actuale. atqui materia non est re ipsa destituta omni esse actuali, cùm semper sit pars alicuius individui certæ speciei prædicamenti substantiæ, quæ habet esse actuale limitatum, & circumscriptum; igitur esse actuale, quod materia alioquin infinita, & indeterminata habet in rerum natura, infinitum non est, sed finibus certæ alicuius speciei substantię definitum, & limitatum. est enim esse materiæ humanæ, aut equinæ, aut quod ad aliquam aliam speciem rei naturalis pertineat. Cùm igitur materia habeat tale esse à formis substantialibus,

Quarta ratio ex formis Physicis petita.

Cap. 9.

Omnem determinationẽ fieri per aliquam formã.

quibus subest, efficitur, ut formę substantiales non sint infinitæ in eadem materia. Hęc extrema consequentia, quæ cum alijs pluribus pronunciatis subaudienda est in contextu, ex eo etiam probari potest, quia, quod infinitum est, non potest per seipsum formaliter limitare, & finire id, quod ex se infinitum est, & illimitatum, cùm ipsum sit illimitatum, & ; ut ita dicam, interminatũ, quanquam id effectiuè præstare possit per aliquam formam à se introductã, quo pacto Deus Opt. Max. etsi infinitus est, finit tamen, ac terminat materiam. Sed hæc ratio, quæ propter expositionem cõtextus longior aliquantò est, hoc modo in pauca contrahi potest. Materia est infinita, & interminata ex se; & tamen non existit in rerum natura nisi finita, & terminata per formas substantiales; igitur formæ substantiales non sunt infinitæ in eadem materia; siquidem infinitio materialis non potest finiri per infinitionem formalem.

Quod infinitum est, non posse per seipsum formaliter finire.

Confertur in pauciora eadem ratio.

εἰ δὲ μή, οὐκ ἄπειρον γ' ἔσται τὸ ἀπείρῳ εἶναι).

Ἀλλὰ[bb] μὴν καὶ εἰ ἄπειρά γ' Text° 13.
ἦσαν πλήθει τὰ εἴδη τῆς αἰτίας, οὐκ ἂν ἴσως οὐδ' οὕτω τὸ γινώσκειν. τότε γὰρ εἰδέναι οἰόμεθα, ὅταν τὰ ἄπειρα γνωρίσωμεν: τὸ δ' ἄπειρον κατὰ τὴν πρόσθεσιν, οὐκ ἔστιν ἐν πεπερασμένῳ διεξελθεῖν.

Animaduerte autem hoc loco, aliter infinitionem conuenire primo efficienti, aliter materiæ primæ. Nam primum efficiens ideo est infinitum, quia perfectissimum; materia uerò, quia imperfectissima. Illud enim, quia est actus purus, siue pura perfectio, habet esse actuale illimitatum; hęc autem, quia est pura potentia, hoc est, omni perfectione carens, habet esse potentiale illimitatum.

Quod

NVM EIVSDEM REI DARI POSSINT INFINITÆ CAVSÆ. QVÆSTIO PRIMA.

Quòd videantur dari posse in omnibus causarum generibus.

SECTIO PRIMA.

OCCASIO, qua hoc loco Aristoteles hanc quæstionem tractandam suscepit, initio huius capitis exposita est. Cur autem disputatio de causarum infinitate ad hanc scientiam pertineat, ex eo patet, quia tractatio de causis absolutè ad aliam scientiam pertinere nõ potest, vt ostendimus ad calcem superioris libri. Quocirca demonstrationes, quibus Arist. in hoc cap. vtitur, vniuersaliores sunt ijs, quibus vsus est 7. & 8. Phys. non solùm, quia omnia causarum genera complectuntur (in Physicis enim de sola infinitate efficientium disputatum est) sed etiam, quia in Physicis non disseritur, nisi de efficientibus per motum, hic autem de efficientibus absolutè.

Cap. ult. q. 1. Sect. 2.

Vniuersaliùs Metaphysicũ de causis agere, quàm Physicum.

7. quidem c. 1. à tex. 3. 8. autem c. 5. à tex. 33.

Quod igitur nihil repugnet, quo minùs eiusdem rei infinitę sint causę, impugnatione earum rationum, quibus Arist. in hoc cap. oppositum probat, ostendi potest. A nemine enim meliores afferuntur. Ac primùm quidem

Impugnatur ratio Aristotelis in causis efficientibus.

Quod uerò attinet ad uerba, Illud [quod si non ita est] hunc sensum habet, Quòd si materia non caret esse actuali, ut re uera non caret, quatenus est pars rei naturalis; [infiniti, esse infinitum, non est] hoc est, eius esse non est infinitum, tametsi ipsa secundum se ponebatur infinita, & interminata. Ideo autem diximus [infiniti esse] pro eo, quod Græcè est, τὸ ἀπείρῳ εἶναι, Id est infinito esse; quia ualde familiare Aristoteli est, ut hac in re utatur dandi casu pro gignedi, cùm passim scribat, Homini esse, pro Hominis esse, Equo esse, p Equi esse. Hoc autem, etsi latina etiam consuetudo ferret, adiuncto uerbo, Est, & relatiuo pronomine (dicere enim possemus, Esse, quod Infinito est, pro Esse infiniti, quemadmodum dicimus, Facultas dicendi, quæ Ciceroni est, pro eo quod dicitur, Facultas dicendi Ciceronis) simpliciter tamen, & sine adiectione id nõ admittit. Proinde boni interpretes in cõuertenda hac Aristotelica phrasi gignendi casu potiùs, quàm dandi uti solent. Quod propter nouitios semel admonuisse sit satis.

Quòd si non ita est, profectò infiniti esse, infinitum non est.

Text° 13. *Atqui*[bb] *si etiã causarum species infinitæ essent, neque hoc pacto esset cognitio. tunc enim nos scire putamus, cùm causas cognoscimus: id autem, quod additione infinitum est, tempore finito percurri nequit.*

bb Atqui si causarum] Hactenus probauit nõ dari infinitas causas progressione recta, seu in eodem genere causæ; nunc probat, neque in diuersis generibus infinitas concedi posse. Probatio uerò apertior est, quàm ut expositione indigeat. Multò enim magis aduersatur cognitioni per causam infinitio causarum diuersorum generũ, quæ hic uocantur species, quàm diuersarũ specierũ eiusdẽ generis, quæ hactenus impugnata est.

quidem, quod vitiosè probet, non posse dari infinitionem efficientium, ex eo primùm videtur ostendi, quia ratio, qua vtitur, si quicquam efficit, planè videtur concludere infinitos equos, qui iuxta eius sententiam de Mundi æternitate præcesserunt Bucephalum Alexandri, non fuisse causas efficientes illius, quod tamen falsum est, cum quicquid est causa efficiens causæ, sit etiam causa efficiens causati, tametsi mediatè. Quòd autem id concludat, ex ipsa argumentatione intelliges, quę sic habet: si causæ essent infinitæ, omnes, præter vltimam, essent mediæ; si omnes essent mediæ, nulla esset prima; si nulla esset prima, nulla esset prorsus causa; igitur si essent infinitæ causę, nulla omnino causa esset. An non hęc ratio, si vllam vim habet, apertè concludit, non fuisse Bucephalum progenitum ab infinitis equis? Secundò, quia prima illa conditionalis; Si causæ essent infinitæ, omnes essent mediæ, videtur planè falsa; contrà enim dicendum videbatur, nempe si essent infinitę, nulla esset media quippe cùm nihil dicatur medium, nisi quod inter extrema continetur. Tertiò, quia tertia illa conditionalis, Si nulla esset prima causa, nulla esset prorsus causa, vitiosè assumi videtur. Quis enim non videat esse in hac re petitionem principij? siquidem de hoc ipso erat contentio, Num causæ dari possint, quę aliquid efficiant absque prima: hoc enim affirmat aduersarius, quo cum Arist. se fingit disputare, ipse autem Aristoteles infirmare contendit.

2

3

Impugnatur probatio in causis materialibus.

Quòd autem non rectè probet, non posse dari infinitionem materia-

lium, ex eo primùm patet, quia ad eius rei probationem supponit, dari aliquam primam materiam; deinceps verò expendit, num infra illam dentur infinitæ. Id autem, quod supponit, nec sensu est per se notum, vt patet, nec verò intellectu, cùm de natura materiæ primæ permagna sit cõtentio inter Philosophos. Secundò, quia cùm esset probaturus, infra primam materiam non dari infinitas, accepit pro materijs res, quæ non sunt re uera materiæ, vt puerum pro materia viri, & aquam pro materia aëris. Tertiò, quia etsi demus, puerum esse materiam viri, tamen nulla videtur consecutio illa, qua vtitur, Generatio, qua vir fit ex puero, terminatur ad virum; vbi autem datur terminus non proceditur in infinitum; igitur in materijs viri non proceditur in infinitum. Cernimus enim lineam terminari ad punctum, cùm tamen puncta, & partes proportionales lineæ versus eundem terminum procedãt in infinitum. Nec obest, quòd puncta, & partes proportionales sint entia incompleta, sed potiùs est ad rem, cùm materia quoque sit ens incompletum. Quo fit, vt nihil repugnet, dari infra primam infinitas in eodem composito.

Contra rationes allatas in causis finalibus.

Iam verò rationes eas, quibus Aristoteles probat, non posse dari infinitionem in causis finalibus, nihil efficere, primùm probatur ex eo, quia propositio illa, quam assumit, Si datur vltimus finis, non proceditur in infinitum in finibus, & ratione, & experientia videtur falsa. Ratione quidem, quia vt se habent principia in rebus cognoscendis, ita se habent fines in rebus agendis, quod docet Arist. 2. Phys. cap. vltimo; atqui à primis principijs ad conclusiones datur progressus in infinitum, vt patet apud Mathematicos, qui ex alijs conclusionibus ad alias, atque alias, sine nullo termino procedunt, aut certè procedere possunt; ergo à fine vltimo ad alios fines non vltimos potest dari progressus in infinitum. Experientia verò ex eo patet, quia pecuniæ cupidus propter vltimum finem, quem in pecunijs constituit, nullis vnquam satiatur pecunijs, sed alias semper atque alias quæritat; vnde est illud Solonis apud Arist. 1. Politicorum libro, Finis opum positus non est mortalibus vllus. Secundò; Quia propositio illa sequens, qua vtitur, Si non datur finis vltimus, nullus omnino datur finis, videtur falsa. Neque enim ita finis proximus pendet ex vltimo, vt proxima causa efficiens pendet ex prima. Multi enim appetunt fines proximos non propter vltimum, vt ij, qui nihil de beata vita cogitant: imò etiam sunt, qui data opera aliquid appetunt, quo sibi aditum ad beatam vitam apertissimè præcludunt, velut ij, qui ferro, aut laqueo vitam sibi adimere conantur. Tertiò, quia ne illud quidem, quod sequitur, verum esse videtur, Qui infinitionem in finibus admittunt, boni naturam de medio tollunt. Nam etsi infinitio finium rationem finis euertat, non continuò tamen euertit rationem boni, cùm ratio boni latiùs pateat, quàm ratio finis. Facultates enim, ac membra corporis humani, sunt bona hominis, nec tamen sunt fines hominis.

1 2 3 tex. 89. Cap. 5.

Infirmantur rationes pro

Denique nec rationes eas, quibus probat, non dari infinitionem in causis

causis formalibus quicquam efficere, ea ratione primùm videtur, Quia cùm probaturus sit, non dari eiusdem rei infinitas formas substantiales, quæ materiam informent, hoc tantùm probat, non dari infinita essentialia prædicata; ex qua re non colligitur institutum: nisi fortè quis dicat, quot sunt prædicata essentialia cuiusque rei naturalis, tot esse in ea formas substantiales, quibus materia informetur, quod falsum est, vt 7. lib. patebit. Secundò, quia maior est distinctio inter partes proportionales eiusdem lineæ, quàm inter prædicata essentialia eiusdem rei, cùm illæ differant re ipsa, hæc minimè; cùm igitur illę sint infinitæ, quid prohibet, quominùs hæc infinita sint? Nec obstant rationes, quibus Arist. probat, si daretur infinitio in huiusmodi prædicatis, nullam futuram scientiam earum rerum, quæ illis constarent. nihil enim impedit, quominùs habeatur scientia de linea, etiam si in ea dentur infinitæ partes. Nec item vt natura rei distinctè percipiatur, necesse est omnia illius prædicata essentialia distinctè intelligere, cùm videamus Physicum, & alios artifices palam fateri, se tenere naturam animalis, hominis, candoris, & cæterarum specierum, si quamque per genus proximum, & differentiam proximam cognitam habeant. Tertiò, quia etsi formę Physicæ essent infinitæ in eadem re, non sequeretur, materiam habere per eas esse infinitum, & illimitatum, vt Arist. se putat colligere extrema ratione, qua infinitionem formarum impugnat. Nam si in eadem re essent infinitæ formæ animalium, adhuc compositum ex materia, & huiusmodi formis esset finitum, & limitatum, si non ad certam speciem, quia ibi non daretur vltima forma, saltem ad certum genus. adhuc enim esset animal. Ita videtur satis confirmatum, nihil obesse, quominùs eiusdem rei infinitæ causæ esse possint, quando argumenta Aristotelis, quæ maximè ad id confirmandum valere creduntur, id non efficiunt.

1 causis formalibus adductæ. 2 3

De causis per se, & per accidens; item' que de essentialiter, & accidentaliter subordinatis. SECTIO II.

In quibus causis uera sit Aristotelis sẽtentia.

NON est tamen cur hæc argumenta nos moueant, quominùs cum Arist. ac cæteris Philosophis sentiamus, nullius rei posse dari infinitas causas, siue in eodem genere, siue in diuersis; dummodo nomine causarum eiusdem generis intelligamus causas per se, & essentialiter subordinatas: alioqui nihil impediet infinitas esse. Quod vt planum fiat, explicandum est priùs, quę nam sint causæ per se, ac per accidens; quę item essentialiter, quę accidentaliter subordinatę.

Causæ per se. Causæ per se sunt, quę secundum naturas proprias, & non secundum aliquid, quod eis accidat, sunt causæ. Hoc pacto statuarius est causa statuæ, quia quatenus statuarius est, statuam efficit.

Causæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Causæ per accidens.

Causæ per accidens sunt, quæ vel non per se ipsas, sed per aliquid, quod ipsis accidit, sunt causæ; vel dicuntur causæ comparatione eorum, quæ accidunt suis per se effectibus. Priori modo dicimus Phidiam fuisse causam efficientē Mineruæ; neq; enim illam confecit, quatenus Phidias erat, sed quatenus ei accidebat, statuariū esse. Posteriori modo statuarius est causa cādidi, si accidat statuæ, vt sit candida. Atq; in hac causarum cōparatione sat est vnā tantùm causam accipere, vt expendatur, sit ne per se, an p accidēs. At vt pateat, sint ne essentialiter, an accidētaliter subordinatæ, necesse est, vt sumantur plures; quod ex earum explicatione patebit.

Causæ essentialiter subordinatæ.

Causæ essentialiter subordinatæ (quę etiam dicuntur per se ordinatæ) sunt quælibet duæ causæ eiusdem generis, quæ ita sunt affectæ inter se, vt altera ex natura sua pendeat ab altera in causando; quo pacto sol & homo generant hominem, vt ait Arist. 2. Phys. cap. 2. Homo enim in generando ex natura sua pendet à sole concurrente ad generationem. Atque hoc pacto intelligendum est, quod idem hoc loco ait, causam superiorem, siue priorem, esse causam inferioris, siue posterioris causæ. Nec enim solùm id intelligendum est quoad conseruationem causæ inferioris à superiori, vt quidam Theologi affirmant, sed etiam quoad ipsam actionem inferioris causæ, quæ non exercetur sine concursu superioris, vt Aristoteles exposuit in generatione hominis à sole & homine; tametsi lib. 5. expendemus, rectè ne an perperam Aristoteles hominem Soli in generando homine essentialiter subordinauerit, & quo pacto superiores causæ cum inferioribus concurrant ad eundem effectum. pertinet enim hæc quæstio ad tractationem de rationibus causandi; quæ eo loco expedienda est. Dixi [eiusdem generis] quia materia non dicitur essentialiter subordinata formæ, nec forma efficienti, nec omnino vnum genus causę alterī, etiam si quis dicat vnum; pendere ab altero in causando; quod tamen non propriè dicetur, sed potiùs vnum indigere altero, tanquam eo, sine quo causare non possit. Vnumquodque enim genus causæ sufficiens est ad suam causandi rationem, siue causalitatem, vt vocant, etiamsi effectum habere non possit, ad quem non alię causæ simul concurrant. At in eodem genere, non dubium est, quin alię causę verè pendeant ab alijs, quoad ipsam causandi rationem, vt causæ secundæ efficientes à prima causa efficiente, & fines medij à fine vltimo. Addidi [ex natura sua] quia duo homines impellentes aliquid, quod neuter per se mouere posset, pendent à se inuicem in impellendo, nec tamen sunt essentialiter subordinati, quia vis impellendi vnius non pendet ex natura sua à ui impellendi alterius, cùm vtriusque vires sint eiusdem speciei inter se, & perinde concurrant, ac si essent partes unius causæ potentioris eiusdem speciei cum qualibet ipsarum. Adieci demum [In causando] quia non satis est ad causarum subordinationem, si vna alio modo pendeat ab altera, veluti eo modo, quo filius pendet à patre, & ab auo; sed opus est, vt ea, quæ alteri subordinata est (quam vocamus inferiorem) pendeat à superiori in causando, hoc est, indigeat actuali concursu illius ad ipsum causandi actum.

Scot. 1. sent. d. 2. q. 2.

tex. 26.

tex. 10.

Quo pacto causa inferior à superiore pendeat.

Durand. 2. d. 1. q. 5.

Vnum genus causæ nō pendere ab alio genere quoad suā causandi rationem.

Causæ accidētaliter subordinatæ.

Causæ accidentaliter subordinatæ (quæ & per accidens subordinatæ appellantur) sunt quęlibet duæ causæ eiusdem generis, quæ ita sunt affectæ inter se, vt altera pendeat aliquo modo ab altera, non tamen in causando; quo pacto pater Socratis, eiusque auus dicuntur causæ Socratis, quòd pater Socratis, etsi non generat Socratem, nisi genitus à suis parentibus; tamen in generando Socrate, ab illis non pendet.

Primum discrimen inter causas essentialiter, & accidentaliter subordinatas.

Ex his collige tria discrimina inter causas essentialiter, & accidentaliter subordinatas. Primum est, quòd accidentaliter subordinatæ possunt esse eiusdē speciei, vt perspicuum est; essentialiter autem subordinatæ, minimè, quippe cùm in essentialiter subordinatis, altera ex natura sua pendeat ab altera in causando, quæ dependentia nō datur in rebus eiusdem speciei. Sunt enim natura sua pares in causandi facultate. Quòd si quis obijciat, fines essentialiter subordinatos posse esse eiusdem speciei, vt si quis expetat frumentum, vt ex eo fato accipiat aliud; occurrendum est, rem vnam non semper expeti propter aliam, quia alia sit suapte natura melior, sed quia apprehenditur vt melior. Fundamentum enim relationis causę finalis non est natura rerum, quatenus res sunt, sed quatenus bonæ sunt, aut apprehenduntur vt bonę. Inter duas autem res eiusdem speciei, nihil impedit, quo minùs altera apprehendatur ut melior, etiamsi sit æqualis perfectionis, aut etiam minoris: nec solùm potest apprehendi, ut melior, sed etiam ut digna, propter quam altera expetatur, quę est ratio bonitatis differentis specie. Bonum enim quod expetitur, vt tale est, propter se, differt specie à bono, quod expetitur propter aliud.

Obiectio.

Dilutio.

Bonum propter se differre specie à bono propter aliud.

Secundum discrimen.

Alterum discrimen est, in essentialiter subordinatis, necesse esse, vt ratio causandi superioris sit nobilior, & perfectior, quàm inferioris, cùm inferior à superiori pendeat in causando; in accidentaliter autem subordinatis id non esse necessarium, cùm in eis non detur tanta dependentia.

Tertium.

Tertium est, omnes essentialiter subordinatas simul existere eo pacto, quo concurrunt ad eundem effectum. Hoc enim planè necessarium est, cùm inferior in ipso causandi actu pendeat à superiori; quod tamen non est opus in accidentaliter subordinatis. Dixi [eo modo, quo concurrunt] quia cùm fines essentialiter subordinati concurrūt ad eundem effectum, non est necessaria eorum existentia realis, sed obiectiua tantùm, hoc est, vt ambo simul apprehendantur.

In quibus causis dari possit infinitio, in quibus non item SECT. III.

Vide Auicennam 8. suæ Metaph. c. 1. & eqq.

EX dictis facilè colligi possunt tres conclusiones, quibus quæstio expediatur. Prima sit, Non solùm in causis per accidens dari infinitionem, sed etiam Aristotelis sententia in causis per se, accidentaliter tamen subordinatis. Prior pars ex eo probatur, quia & causę, & effectui accidunt

Prima conclusio.

dunt infinita, vt infinitæ negationes, & infinitæ relationes similitudinis, & dissimilitudinis, si non reales, certè rationis. ex quo fit, vt hoc statuario conficiente hanc statuam, possimus dicere, Hic homo conficit statuam, hic expers Grammaticæ, hic similis Platoni, hic dissimilis Socrati, & ita deinceps in infinitum; atq; ex altera parte, hic statuarius conficit hoc ligneum, hoc non album, hoc simile Cęsari, hoc dissimile Neroni, atque ita in infinitum, quod idem in alijs causarum, & effectorum generibus facile est exemplis exponere. Posterior pars ea ratione patet, quia Arist. putauit Mundum, quoad ea etiam, quæ gignuntur, & intereunt, fuisse ab æterno, hoc ipso ordine, quem nunc cernimus. quod si verum esset, non dubium est, quin hic equus esset effectus per se respectu infinitorum equorum, quibus esset accidentaliter subordinatus: quanquã id nos ne fieri quidem potuisse ostendemus libro duodecimo.

Secunda, præcipuaq; conclusio.

Lege Scot. in 1. d 2. q. 2. & alios hoc loco.

Secunda conclusio, & in hac quæstione præcipua, huiusmodi sit, In causis per se, essentialiterque subordinatis non posse dari infinitionem. Hæc conclusio probari potest, tum generaliter in omnibus causis eiusdem generis, tum etiã in singulis generibus speciatim. Generaliter quidem, Primò, quia causæ essentialiter subordinatæ non causant, nisi simul existant, vt explicatum est, infinita autem simul existere nequeunt, quod plerique existimant demonstratum tertio Physicorum libro, saltem quoad corporea, nosque vniuersè conabimur ostendere libro xi. huius operis. Hac tamen ratione non est hic vsus Aristoteles, quia fingit sibi aduersarium negantem primas causas, nec credentem absurdum esse, dari simul infinitas eiusdem effectus.

Quia infinita nequeant simul existere.

Quia neque à nobis cognosci.

Secundò, quia si essent infinitæ, nulla res à nobis cognosci posset, saltem perfectè, cùm perfecta rerum cognitio ex cognitione omnium causarum essentialiter subordinatarum pendeat. Atq; hac ratione vsus est Arist. in refutanda infinitione causarum formalium, & earum, quæ sunt diuersorum generum. Quæ & si parum valeat apud Scepticos, & quosdã Academicos, qui certam rerum scientiam, nedum perfectam, & absolutam, hominibus negant; ex eorum tamen refutatione, quam fortasse libro 4. instituemus, patebit quàm sit efficax.

Ratione Aristotelica, quæ explicatur.

Tertiò, ratione ea, qua Arist. vtitur in causis efficientibus. Valet enim in omnes causas essentialiter subordinatas, vt in expositione contextus diximus. Continet autem ea ratio non commune argumentum, & quod possit alijs plerisque rebus accommodari, vt duæ superiores, sed ex proprijs ductum, hoc est, ex ipsa causandi ratione, si modò hoc pacto explicetur. Si causæ essentialiter subordinatæ essent infinitę, omnes præter vltimam essent mediæ, hoc est, haberent aliam superiorem, & aliam inferiorem, vt patet; si autem omnes præter vltimam essent medię, nulla ex tota serie esset prima, id est, non habens aliam superiorem, vt perspicuum est; si verò nulla ex tota serie esset prima, nulla omnino earum esset causa; igitur si causæ essentialiter subordinatæ essent infinitę, nulla

earum

earum esset causa, quod repugnat hypothesi. Tertia conditionalis, quæ sola indiget probatione, ostenditur ex similitudine trium causarum essentialiter subordinatarum, hoc penè modo. Ideo in tribus causis essentialiter subordinatis sublata prima reliquę nihil causare possunt, quia pendent ab illa in causando; at omnes causæ medię simul sumptæ necessariò pendent in causando ab alia superiori, etiamsi ponantur infinitæ; igitur si non datur aliqua superior omnibus medijs (quæ quidẽ nõ potest esse alia, nisi prima) nulla omnino erit causa media, & quod est consequens, neq; vltima, quæ pendet à medijs, ac proinde neq; vlla omnino.

Obiectio prior.

Sed objciat aliquis, non esse parem rationem in tribus causis essentialiter subordinatis, sublata prima, atque in infinitis. Nam in tribus, sublata prima, efficitur, vt quæ erat media, iam non sit media, cùm iam non habeat superiorem; sic enim diximus sumendam esse hoc loco causam mediam: in infinitis autem omnes habent superiorem; quo fit, vt etiamsi in eis nõ detur causa prima, adhuc tamen omnes, prętęr vltimã, sint causę medię, ac proinde causæ. Præterea objciat, vltimã consequentiam esse vitiosam. Nam cùm hoc solùm inferendum esset, Igitur si nulla earum habet superiorem, nulla earum est causa, illatum est, Igitur si omnes collectiuè non habent superiorem, nulla earum est causa, quod sanè longè aliud est, nec videtur ex præmissis effici.

Posterior.

Prioris solutio.

Verùm ad priorem obiectionem dicendum est, in tribus causis essentialiter subordinatis, non ea ratione sola secundam amittere rationem causandi, quia tollitur superior, sed quia tollitur ea superior, quę ex se habet vim causandi, quam inferioribus communicat; quæ certè alia esse non potest, nisi prima. In infinitis autem, licet omnes habeant superiorem causam ex hypothesi aduersarij, tamen nec earum vlla, nec omnes simul habẽt superiorem, quæ ex se sola causandi vim habeat, & cuius concursu cęterę vtantur in causando. Quo fit, vt nulla earum dici possit causa media, etiamsi ponatur habere superiorem.

Posterioris.

Ad posteriorem dicendum est, vtroque modo esse bonam consequẽtiam. Quod enim hac in re diuisim colligitur, coniunctim quoque colligi potest, si non ratione formæ colligendi, certè ratione materię, vt Scotus aduertit hoc loco. Nam cùm quælibet causa media, quatenus media, sit dependens ab alia superiori; necessariò efficitur, vt tota collectio causarum mediarum, quantacunque illa sit, dependeat ab alia superiori, vt rectè idem Scot. ait ad primum sententiarum librum. Tota enim (inquit) vniuersitas dependentiũ dependet, & à nullo illius vniuersitatis. Idem porrò Aristotelem sensisse in proposita consequentia, planum est, cùm dicat, nihil referre vnum ne sit medium, an plura, finita, an infinita: modò enim sit medium, necessariò indigere alio superiori, quod medium non sit, & ex quo pendeat in causando. Ita patet, rectè probatam esse ab Arist. tertiam conditionalem.

Scotus hoc loco q. 6.

Scot. 1. d. 2. q. 2.

Ratione Caietani.

Caiet. 1. p. q. 2. ar. 3.

Quartò probatur cõclusio ratione ea, qua Caietanus in primam par-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem D. Thomæ vtitur, hunc ferè in modum. Causa proxima, siue cohęrens cum effectu, habet causalitatem completam, quod patet ex ipso effectu, quem causat; alioqui nihil causaret: non potest autem habere causalitatem completam, si pendeat in causando ab alia superiori, & illa ab alia, & illa iterum ab alia, atque ita res habeat deinceps sine vllo complemento: oportet igitur dare aliquam causam superiorem, qua causalitas proximæ causæ compleatur, quæ quidem erit prima necessariò. Ita fit, vt causæ essentialiter subordinatę non possint esse infinitæ. Hæc tamen ratio, si rectè perpendatur, non differt à superiori, sed illam explicat.

A limitatione effectus.

Quintò, quia effecta, quæ cernimus, sunt definita, & limitata; definitus autem, & limitatus effectus, quo pacto à concursibus infinitis prouenit, ne fingi quidem potest. Quod vt meliùs intelligas aduerte, longè aliam rationem esse de concursu causæ infinitæ, atque de concursu infinitarum. Infinitę enim causę, qualem fatemur esse Deum opt. Max. finitus est cõcursus, quia limitatus secundum diuinam voluntatem. at causę infinitę simul, non possent finitè cõcurrere, etsi liberè concurrerent: vnaquęque enim certo aliquo, & designato cõcursu causaret; concursus autem constans ex infinitis concursibus, ijsque certis, & designatis infinitus esser necessariò. Verùm hæc ratio contra eos locum habet, qui existimauerint, causas essentialiter subordinatas concurrere ad eundem effectum eo modo, quo multi trahentes, aut impellentes idem saxum concurrunt ad tractum eundem, aut impulsum, nisi quòd in his nullus est ordo prioris, & posterioris in concurrendo, quem tamen nõ omnino negabunt in essentialiter subordinatis. Valet autẽ contra hos proposita ratio, quia totus cõcursus huiusmodi causarũ partialium conflatur ex concursibus singulatũ. conatus enim, exempli causa, trium æquè pellentium idem saxum efficiunt conatum quendam integrum, qualem adhibere poterit is, qui triplo fuerit singulis robustior ad pellendum. Ita patet conclusio in omnibus causis eiusdem generis.

Contra quos vim habeat proposita ratio.

Probatur eadem secunda assertio in singulis causarum generibus speciatim, & additur tertia. SECTIO QVARTA.

Probatio eiusdem concl. ex Scot. Dur. & alijs.

IN efficientibus autẽ priuatim hoc pacto eam probãt Scotus, Durandus, & alij quidam; Quia, vt inquiunt, si causæ efficientes essentialiter subordinatæ, essent numero infinitæ, aliqua earum esset infinitè perfecta. Nam cùm in ordine efficientium, essentialiter subordinatorum, quò causæ sunt superiores, eò sint perfectiores; necessariò efficeretur, dari in aliqua superiori infinitam perfectionem: omnes enim simul existerent (alioqui non essent essentialiter subordinatę) nec vlla perfectio causæ efficientis daretur, qua non daretur actu maior in tali multitudine. Quo concluso sic argumentãtur. Aut illa infinitè perfecta esset prima, aut media;

Scot. 1. d. 2. q. 2. Dur. ibid. q. 1. Anton. Tromb. hoc loco. q. 4.

dia; non esset autem media, quia hoc pacto non esset infinitè perfecta (haberet enim superiorem, quæ necessariò esset perfectior) esset igitur prima, quo fieret, vt non darentur infinitę. Hæc tamen ratio facilè ab aduersario eludetur. Negabit enim fore, vt detur aliqua infinitè perfecta. Neque enim id rectè sequitur, sed potiùs, nullam fore infinitè perfectam, cùm ponatur, qualibet causa efficiente data, dari aliam superiorem, ac proinde perfectiorem. Idem vitium est in hac argumentatione; Si vlna ponatur diuisa versus dexteram in partes proportionales, quò partes erunt remotiores à prima, eò erunt minores; ergo dabitur in eis aliqua, quę sit minima. potiùs enim sequitur, nullam fore minimam. Qui enim ponit factam diuisionem in partes proportionales, nullam concedit diuisionem factam, qua vlterior aliqua facta non sit. Poterit tamen res aliter probari ex perfectione causarum efficientium, Vt si dicas, necessariò dandam esse infinitam in aliqua superiori, vt omnes, quæ sunt finitę perfectionis, pendeant ab ea tanquam ab independenti; vel alia simili argumentatione; quemadmodum probari potest, in prædicta diuisione vlnæ dandam esse necessariò minimam partem, non illo quidem argumento, quod propositum est, sed quia terminus dexter vlnę non potest inhærere nisi minimæ parti; alioqui non esset peracta diuisio, quod est contra hypothesim.

Examinatur proposita ratio.

Quo pacto probatio ex perfectione duci possit.

Probari igitur potest conclusio in causis efficiẽtibus hoc pacto. Si efficientes essentialiter subordinatæ, essent infinitæ, omnes essent instrumentales; implicat autem contradictionem omnes esse instrumentales (vt argumentatur Alensis hoc loco) non sunt igitur infinitę. Quòd autem omnes essent instrumentales ex eo patet, quia nulla esset principalis, opponuntur enim immediatè principalis, & instrumentalis. Quòd verò implicet contradictionem, omnes esse instrumentales, ex eo probatur, quia si omnes esent instrumentales, nulla esset principalis, si autem nulla principalis, nulla quoque esset instrumentalis; quandoquidem instrumentalis causa est, quę agit mota à principali, seu virtute principalis. Aduerte tamen non sumi in hac argumentatione causam instrumentalem pro sola instrumentali propriè dicta, sed pro omni ea, quæ indiget concursu superioris ad agendum. Vnde cùm causa instrumentalis hoc pacto sumpta idem sit, quod causa media, & causa principalis idem, quod causa prima; non alia erit distinctio inter rationem hanc, & argumentationem Aristotelis, quàm quòd Aristotelica extructa sit in proprijs terminis; hæc autem ducatur ex similitudine propriè dictarum instrumentalium.

Ex discrimine principalis, & instrumentalis causæ.

Item hoc modo. Si efficientes essent infinitæ, formales quoque, & finales infinitæ essent; hoc autem falsum esse paulò pòst separatim ostendetur; ergo & illud falsum est. Consequutio ex eo constat, quia quò efficientes sunt superiores, eò plures formas introducere possunt, atque adeo vniuersalioris naturæ sunt effectiuæ; eodemque modo communio-

Ex finitione formalium, & finalium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rem finem proprium ſpectant, qua ratione cœlum plures formas introducit, quàm ignis, & Dux in cõmuniorem finem intendit, quàm miles.

In cauſis materialibus ex ipſa natura materiæ primæ, & ſecundæ.

In materialibus verò cauſis hoc pacto poteſt cõcluſio probari. Si dantur infinitę materiæ eſſentialiter ſubordinatę, ac proinde in eodẽ cõpoſito, aliæ ex alijs in eo conſtituẽdo dependentes; aut illæ ſunt primæ, aut ſecũdæ; nõ poſſunt autẽ eſſe primę, nec itẽ ſecundæ; nõ ſunt igitur infinitæ. Prior pars aſsumptionis ex eo patet, quia eſsẽtialis ſubordinatio materiæ ea ratione dari poteſt, quatenus vna conſtat ex alia vt ſubiecto, quo pacto mixtũ, quodeſt materia viuentis, conſtat ex elementis, hæc autẽ cõpoſitio non poteſt dari in materia prima, cùm illi repugnet cõpoſitio ex priori materia; igitur ſi dantur infinitæ materiæ in eodem cõpoſito, nulla earũ eſt prima; quo fit, vt conuerſa argumentatione, ſi datur materia prima, nõ dẽtur primæ materiæ infinitę. Poſterior pars aſsumptionis ex eo probatur, quia ſecundæ materiæ, quæ ſunt compoſita ipſa ex prioribus formis, reſpectu cõpoſitorum ex poſterioribus, nõ poſsunt eſse infinitæ, niſi formæ ſint infinitę; ergo ſi formę nõ poſſunt eſse infinitę, vt probauimus,

Ex generatione rerum.

nec materiæ erunt infinitæ. Præterea, in rebus corruptibilibus, quæ plus difficultatis in hac quæſtione exhibere videtur, nõ dantur generationes infinitę ſecundum ſpeciem, ſed ſemper fit reditus ad eandem ſpeciem, vt experientia patet; igitur non proceditur infinitè in materijs, vt aliæ ex alijs fiant, & in alias reſoluantur, nec tandem conſiſtatur in aliqua, quę nec ex alia fiat, nec in aliam reſoluatur. cùm enim diuerſę materię, quæ eædem ſint eſsentialiter ſubordinatę, debeant inter ſe ſe differre ſpecie, ac proinde generationes eæ, quibus aliæ ex alijs fiant; neceſsariò ſequitur, non dari eiuſmodi materias infinitas, ſi non dantur infinitæ generationes ſecundum ſpeciem. Denique idem hac ratione probatur,

Ex inuentione materiæ primæ.

Quia cùm neceſsariò danda ſit forma ſubſtantialis (quod probatum eſt ad finem ſuperioris libri) neceſsariò efficitur, dandam eſſe materiam primam, vt patet eodem loco: data autem materia prima, itemque vltima, in quam ferè ſenſu ipſo cernimus induci vltimam formam, à qua res denominatur (ſi tamen multæ dantur formæ in eadẽ re, & non vna potiùs) numerus materierum neceſsariò finitus eſt. Ita fit, vt non dentur infinitæ materiæ in eodem compoſito.

Cap. 7. q. 3. à Sect. 2.

In cauſis formalibus.

Iam in formis hoc pacto oſtenditur concluſio. Nomine formarum eſsentialiter ſubordinatarum, aut intelliguntur formæ phyſicæ, quæ ſunt re ipſa diſtinctæ inter ſe, quo pacto quidã exiſtimãt animam, & formam mixti, & corporeitatis, vt vocant, eſse eſsentialiter ſubordinatas, quòd anima pendeat in informando à forma mixti, & forma mixti à forma corporeitatis; aut intelliguntur gradus, vt ita dicam, eſsentiales eiuſdem formæ, iuxta quos diſtinguuntur eſsentialia prædicata eiuſdem rei, quę dicuntur formæ metaphyſicæ; neutro autem modo poſsunt formæ eſſe infinitę; igitur nullo. Aſsumptio probatur primùm, quia vtrouis modo eſsent infinitæ formæ in eadẽ re, nõ dubium eſt, quin res, quæ ex illis conſtarent,

cõſtarent, eſſent infinitę perfectionis. omnes enim formæ ſubſtantiales (de his enim in hac quæſtione loquimur) ſiue priori, ſiue poſteriori modo ſumantur, ſunt perfectiones quædam certæ, ac definitæ, quę ſi infinitę ſint, efficient perfectionẽ infinitam. Deinde, quia darentur in eadem re infinitę proprietates, omnes enim ſubſtantiales formæ ſiue Phyſicè ſumantur, ſiue Metaphyſicè, habent peculiares proprietates, quę quidem in nulla re cernuntur infinitę, ſed certę numero, ac deſignatæ. Poſtremò, quod quidem attinet ad formas phyſicas, hoc pacto idem probatur. Datur prima in quolibet compoſito, nempè quæ immediatè inhęret materiæ primę; datur item vltima, à qua res denominatur, & accipit ſpeciem; igitur non dantur infinitę. Quod uerò attinet ad prædicata eſsentialia, hoc modo. Primùm quidem, quia ſi eſſent infinita, non poſſet tradi definitio omnino explicita, aut demonſtratio, quæ ex hoc genere definitionum conficeretur; neque enim res vlla, quæ genus habeat, omnino explicitè definiri poteſt, niſi per genus remotiſſimum, & omnes interiectas differentias: at poſitis infinitis prędicatis eſſentialibus, nullum inueniri poteſt genus remotiſſimum, nullaque differentiarum certa, & definita ſumma colligi. Deinde uerò hac ratione. Nomen ſubſtantiæ, quatenus dicitur de ſubſtantijs completis, & incompletis, ac finitis (mittamus enim ſermonem de Deo, in quo nulla eſt dictarum formarum diſtinctio) aut ſignificat immediatè unam aliquam naturam, aut plures; non poteſt autem ſignificare immediatè vnam tantùm omnibus ſubſtantijs communem, quandoquidem iſto modo non darentur vllę omnino differentię ſubſtantiarum, quæ etiam eſsent ſubſtantiæ: oporteret enim, naturam illam diuidi per differentias, vt cætera omnia vniuoca, ac proinde non dici eſsentialiter de ulla differentia ſubſtantię, quandoquidem nihil poteſt eſsentialiter dici de differentia, per quam diuiditur, vt patebit libro quarto: ſignificat ergo immediatè plures naturas. Atqui nõ ſignificat immediatè omnes: ſubſtantias eſt enim perſpicuum nomina communia ſignificare immediatè naturas communes, mediatè uerò particularia omnia, & ſingularia, quæ ſub communibus eſsentialiter continentur: nec item ſignificat ſolas differentias ſubſtantiarum, tum quia hoc pacto de nulla re diceretur in quęſtione quid eſt, tum quia etiam differentiæ ipſę per ſeſe, & ſine aliquo quaſi ſubiecto, quod per eas diuidatur, nullam ſubſtantiam ſiue ſpecificam, ſiue indiuidualem conſtituunt: ergo ſignificat immediatè non ſolùm differentias omnes tam ſpecificas, quàm indiuiduantes, vt quæ nulli naturæ vniuocę eſsentialiter ſubduntur; ſed etiam unum aliquod genus ſummum, aut plura, ſub quo, aut ſub quibus cętera genera omnia mediatè ſignificata contineantur. Cùm igitur perſpicuum ſit, dari ſpecies infimas ſubſtantiarum; dato autem ſiue uno, ſiue pluribus generibus ſummis earum ſpecierum, nec differentię diuidentes, nec genera media, quę vſque ad ſpeciem infimam interiecta unt, infinita eſse poſſint; efficitur, vt formæ ſubſtantiales hoc pacto ſumptæ

Omnibus omnis tam phyſicis, quàm metaphyſicis peculiares proprietates reſpondere.

Explicita omnino definitio.

Nomen ſubſtantiæ quidnam immediatè ſignifi-cet.

Gen⁹ nõ dici eſſentialiter de differẽtijs diuidentibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sumptæ, infinitę esse nequeant. Eadem ratione vti possumus ad probandum, nec in cæteris prędicamentis dari infinitionem prædicatorum essentialium.

In causis finalibus ex ipsa ratione finis.

Deniquein causis finalibus sic potest conclusio confirmari. Primùm, quia aut omnes fines, qui actu intenduntur, expetuntur propter aliquem ultimum, aut singuli propter se; si singuli propter se, igitur non sunt essentialiter subordinati; si omnes propter aliquem ultimum, ergo non dato vltimo, nullus est finis; ex quo efficitur, vt fines non sint infiniti. Deinde, quia si fines essentialiter subordinati, essent infiniti, tolleretur de medio natura boni, ut Arist. ait, quod nos quo pacto intelligendum sit, in expositione contextus ostendimus: cùm ergo sit absurdissimum tollere de medio naturam boni, absurdissimum quoque erit finiũ infinitatem inducere. Tertiò, quia si darentur infiniti fines essentialiter subordinati, nulla esset deliberatio, quę semper incipit ab vltimo aliquo fine; quare neque electio, neque actio agentis per intellectum, & (quod hinc sequitur) neque agentis naturalis. Namque omne agens naturale agit directum, & quasi impulsum ab agente per intellectum. Postremò, Quia si in finibus daretur infinitio, non posset designari certa mensura propensionis appetitus in ea, quę appetuntur propter finem, solus enim finis ultimus, propter quem quisq; operatur, dici potest regula & quasi mensura eiusmodi propensionis, quandoquidem medij omnes propter ultimum expetuntur.

Ex natura boni.

Ex actione, tum libera, tũ naturali.

Ex quantitate appetitionis.

Ita patet secunda conclusio cùm in omnibus causis eiusdem generis simul, tum singulorum generum priuatim. Quę eadem cõclusio omnibus Philosophis communis est. Quanquam enim non defuerunt, qui dicerent, dari in rerum natura actu infinita entia completa, ut Democritus infinitos Mundos; nec desint etiam nunc, qui res infinitas simul existentes absoluta Dei potestate dari posse contendant; nullus tamen adhuc ita insaniuit, vt diceret, rem eandem ab infinitis causis, essentialiter subordinatis pendere, aut pendere posse.

Consensus Philosophorum in secunda cõclusiõe.

Vt Ochamus 1 2.d.1. Greg. Arimin. in 1. d. 44.q. 4.& alij.

Illud tamen prętereundum non est, ex hac conclusione, si nihil aliud addatur, non continuò sequi, dari vnam primam causam efficientem, aut finalem, à qua tota rerum vniuersitas pendeat; sed in omni serie causarum efficientium essẽtialiter subordinatarum dari unam primam efficientem, eodemque modo rem habere in causis finalibus; siue omnes huiusmodi causarum series reducantur ad unum caput, siue ad diuersa: quemadmodum nec, si omnes species eiusdem seriei prędicamentalis reducuntur ad aliquod summum genus, continuò sequitur, omnes omnino species rerum reuocari ad vnum cõmune genus omnium. Id quod dixerim, ne putes demonstrari hoc capitè, vnum esse Deum auctorem, ac finem vniuersi. eius enim assertionis cõfirmatio maioris negotij est, quãquam hoc loco non infirma iaciuntur fundamenta ad eam confirmandam, de qua disserendum extremo cap. libr 12. Eodem pacto non docetur hoc

Non colligi ex dictis una tantum esse primam causam reiũ omnium.

tur hoc loco, unam esse primam materiam, aut formam, sed in omni serie materierum, & formarum essentialiter subordinatarum dari primam eius generis causam. Quin etiam demonstrari non potest, unam esse numero primam materiam, aut primam formam, etiamsi formæ nomine exemplar intelligas. Distinctio enim rerum eam demonstrationem non admittit.

Tertia conclusio.

Tertia conclusio fit, In diuersis quoque generibus causarum non posse dari infinitionem. Hanc conclusionem ea ratione probat Arist. hoc loco, quia si genera causarum essent infinita, nempè materialis, formalis, efficiens, finalis, & aliud atque aliud sine vllo statu, nemo esset, qui posset scientiam rerum assequi; quippe cùm scire sit rem per causas cognoscere; infinita autem in tempore finito percurri nequeant. Probari etiam potest eadem conclusio ex impossibilitate infinitionis rerũ, quẽadmodũ superior. Deinde, quia etsi ipsa genera causarum non sunt essentialiter subordinata inter se; tamen nullum genus earum potest quicquã causare, non concurrentibus cæteris generibus. Quare quemadmodum in causis essentialiter subordinatis causę inferiores nihil possunt causare, nisi detur status in superioribus; ita vnum genus causæ non potest causare suum effectum, nisi ponatur status in cæteris generibus. Accedunt tertio loco eæ rationes, quibus ad finem superioris libri vsi sumus, vt ostenderemus, quatuor esse causarum genera, non plura, nec pauciora. Postremò hęc ipsa est omnium Philosophorum sententia: siquidem nullus eorum aliud genus causę inuenit pręter quatuor ab Arist. tradita, vt ipse eodem loco docet.

Quo pacto inter sese affecta sint quatuor genera causarum.

Cap. 7.q. 1. Sect. 4.

Tex. 50.

Dilutio eorum, quæ pro infinitate efficientium proposita sunt.

SECTIO QVINTA.

AD primum igitur argumentum eorum, quibus colligebatur, infinitionem causarum efficientium nõ esse impossibilem, dicendum est, rationem illam Arist. non euertere infinitionem causarum accidentaliter sub ordinatarũ, sed essentialiter. Quòd si quis eam accidentaliter etiam subordinatis accommodare velit, neganda est tertia conditionalis, siquidem in ordine huiusmodi causarum posteriores non pendent à prioribus in causando, ac proinde nec tota earũ multitudo est dependẽs ab aliqua priore eius ordinis, cùm nulla earũ causet virtute prędetis, sed sua; quamuis & singulę, & omnes simul pendeant ab aliqua superioris generis, vt omnes equi à sole. Quod tamen non ideo dicimus, quia credamus, generationes rerum ab ęterno esse potuisse; sed vt ostendamus, rationem Aristot. non euertere infinitionem eorum, quę ipse successiuè putauit fuisse ab ęterno.

Vis rationis Aristotelis.

Ad secundum dicendum est, non semper id dici medium, quod inter duo

Quid dicatur medium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

duo extrema continetur, sed interdum etiam quicquid inter duo quælibet collocatum est, quam uis illa extrema non sint; quemadmodum dicimus, signum Arietis esse mediũ inter signa Piscium, & Tauri; & quasuis cuiusq; circuli partes appellamus medias respectu aliarum, tametsi earum nullæ sunt extremæ. Hoc igitur pacto perspicuum est, veram esse primam conditionalem.

Defenditur ratio Aristotelis.

Ad tertium dicendum est, non esse Aristotelem ea in re notandum vitio petitionis principij. Nam nec contentio eius cum aduersario, quem ipse sibi fingit, versatur in illa conditionali, saltem formaliter, & expresè, sed in ea quęstione, Num dentur infinitę causę eiusdem rei. Nec item Aristoteles eam conditionalem i gratis sumit, sed contra renitentem lectorem accurratè probat, simil tudine trium causarum essentialiter subordinatarum, vt diximus. Quin etiam ipso orationis contextu probatio antecedit eiusmodi conditionalem.

Dilutio eorum, quæ adducta sunt pro infinitione causarum materialium.

SECTIO SEXTA.

AD primum autem eorum, quæ proposita sunt pro infinitione causarum materialium, dicendũ est cum Cõmentatore, quẽ Albert. Magnus, & D. Tho. sequũtur, aliter progressum fuisse Aristotelẽ in refellenda infinitione causarum efficientium, aliter in materialium. Nam, quia in causis efficientibus perspicuum erat dari vltimam, siue proximam effectui; quęsitum est, an sursum versus daretur progressus infinitus. Contrà verò, quia in causis materialibus omnes supponebãt, dari aliquod primum principium, quod esset basis, ac fundamentum cæterorum; quęsitum est, num post illud darentur infinita subiecta, quę ex primo illo penderent. Quanquam uerò nec sensu, nec intellectu per se notum est, dari materiam primam; tamen ita facilè id concluditur, sumpta materia prima secundum communem, vulgatamque eius rationem (quod ad finem superioris libri ostendimus) vt meritò ab omnibus Philosophis supponatur.

Albert. cap. 7. D. Th. lect. 3. p. 2.

Cur Aristoteles aliter in efficientibus, aliter in materialib⁹ causis progressus fuerit

Cap. 7. q. 2. Sect. 1.

Ad secundum dicendum est, infra materiam primam, hoc est, si progrediaris ab illa ad vltimum compositum, non dari plures materias primas, quemadmodum cùm progredimur ab vnitate ad binarium, & ternarium dantur aliæ vnitates, & plures deinceps ad alios sequentes numeros; sed tamen dari posse plures, vel pauciores materias secundas, pro ratione perfectionis cuiusq; rei generabilis. Res enim, quæ sunt perfectiores, pluribus materijs secundis indigẽt; quæ verò imperfectiores, pauciores ibus. Exempli causa, mixtũ indiget elemẽtis ad materialẽ sui cõpositionem; & homo, vt docet Arist. 2. de generatione animaliũ cap. 3. priùs vixit vita plantæ, deinde animalis, tandemq; hominis; ex qua re fit, vt à materia

Perfectiora pluribus, imperfectiora paucioribus materijs secũdis indigere.

teria prima vsque ad hominis complementũ multas numerare liceat materias secundas, compositaue substantialia interiecta, siue eorum formæ maneant formaliter in homine, vt quidam volunt; siue sola virtute, quẽadmodũ res habet. hunc ergo progressum significauit Arist. exẽplo illo pueri, & senis; non quòd in ea transmutatione sit vera generatio, sed quia perinde se habet, vt generationes illæ, quibus imperfectioribus formis adduntur perfectiores, manentibus prioribus, si non formaliter, certè virtute. Manẽt enim in viro pueri qualitates, abiecta imperfectione, vt patet in figura, robore, scientia, & similibus. Quod autem Arist. addit, aquam esse materiam aëris, & reliqua omnia, quæ dicuntur corrumpi, & non manere in genito, esse materias eorum, quæ gignuntur; ad complementum doctrinæ adiectum est. Nec enim huiusmodi materiæ sunt essentialiter subordinatæ, vt elementa, mixtum, embryon, cùm nec formaliter, nec virtute concurrant ad constitutionem eiusdem compositi. Sed tamen Aristoteles, quia loquebatur de materia immanente, essentialiterq; subordinata, simul loqui voluit de opposita, quę dicitur transiens, quo pacto aqua dicitur materia aëris; vt in eo etiam genere, amplioris doctrinæ gratia, ostenderet, non dari infinitionem secundũ speciem.

Si quis autem quærat, cur Aristoteles, cùm agit de materijs immanentibus, non sit loquutus de progressu earum, quando aliquid tendit in deteriores formas, vt cùm ex viuente fit cadauer; dicendum est, causam eius rei fuisse, quia mutationes huiusmodi non solent appellari generationes, sed potiùs corruptiones, cùm potiùs denominentur ab expoliatione pręstantionis formæ, quàm ab introductione, aut permanentia deterioris. Exempli causa, mutatio hominis in cadauer, potiùs dicitur corruptio, quàm generatio, quia per eam abijcitur rationalis anima, quę pręstantior forma est, quàm cadaueris, quæ introducitur, aut corporeitatis, quæ manet iuxta sententiam eorum, qui volunt dari in morte viuentium corruptionem sine generatione.

Mutationes, quę tendunt in deterius, cur non dicãtur generationes.

Vt Scoti in 4. d. 11. q. 3.

Ad tertiùm, quicquid de punctis, & partibus proportionalibus lineæ dicendum sit, sint ne infinita actu in eadem, vt multi dicunt, an verò potentia tantùm, de qua re lib. 5. disputabimus; respondendum est, non esse parem rationem in materia secunda, atque in illis. est enim materia secunda ens actu, & completum; siue forma, quam includit, maneat formaliter in composito, quod ex illa fit, siue sola virtute.

Dilutio argumentorum, quibus finalium causarum infinitio ostendi uidebatur.

SECTIO SEPTIMA.

IAM ad primum eorum, quæ infinitionem causarum finalium ostendere videbantur, dicendum est, propositionem illam, si datur vltimus finis, non datur processus infinitus in finibus, esse verissimam in finibus essentialiter subordinatis, neque oppositum probari. Nam, etsi demus,

Quid colligatur ex similitudine finiũ cum principijs mathematicis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus, quemadmodum ex principijs mathematicis proceditur in infinitum ad alias, atque alias conclusiones, ita etiam ex fine vltimo procedi posse in infinitum ad alios, atque alios fines medios propter illum expetendos, vt in cupido pecuniarum patet; tamen non ex eo sequitur, dari infinitos fines essentialiter subordinatos respectu eiusdem actionis; imò verò oppositum ex eadem similitudine colligi potest. Vt enim nulla datur conclusio, quæ ex infinitis principijs pendeat, ita nullus datur finis, qui propter infinitos expetatur; quod tamen concludendum erat, vt subordinatio infinitorum finium ostenderetur.

Ad secundum dicendum est, neque in propositione illa, neque in toto discursu de finibus sermonem esse de vltimo fine simpliciter, qui est Beatitudo, sed de vltimo fine eorum, quæ subordinatè expetuntur in quauis actione, quamuis non sit vltimus simpliciter, vt, si cibum expetam propter vitæ conseruationem, nihil de vlteriore fine cogitans, vitæ conseruatio erit vltimus finis eius essentialis subordinationis. Tametsi verum est, in omni appetitione nostra appeti felicitatem, aut aliquam eius particulam, vt ita loquar. Nam qui sibi vim inferre volunt, id ea de causa expetunt, vt à præsentibus molestijs liberentur, quæ est quædam beatitudinis conditio, etsi planè sciunt, se ab integra beatitudinis ratione ea via aberrare.

In omni appetitione aliquid felicitatis appeti.

Ad tertium, dicendum est, & si bonum, qua ratione bonum est, latiùs pateat, quàm ratio finis; adhuc tamen sublata ratione finis, tolli de medio rationem boni, vt in expositione contextus diximus.

Dilutio eorum, quæ infinitionem formarum dari posse contendebant.

SECTIO OCTAVA.

DENIQVE, vt dissoluamus ea, quæ pro infinitione causarum formalium proposita sunt, dicendum est ad primum, non ideo Aristotelem probasse in prædicatis essentialibus, quod probaturus erat in formis naturalibus, quia quot sunt differentiæ essentiales constitutiuæ rerum naturalium, tot sint formæ naturales earum realiter distinctę inter se, vt putat Ioannes Gandauensis, contra quem libro 8. disputandum est; sed iccirco id fecisse, quia re vera non dantur plures formæ substantiales in eadem re, & tamen in eadem forma dantur plures gradus essentiales, secundum quos sumuntur omnes essentiales differentiæ, quæ rem constituunt. Nam ex primo gradu formæ humanæ sumitur in homine esse corporei, ex secundo autem, aut potiùs tertio, vel quarto sumitur esse viuentis, & ita deinceps. Vnde autem sumatur esse substantiæ, quod D. Tho. hic videtur velle, sumi ex primo gradu formæ, libro quinto expędemus.

Hoc lib. q. 1.

Gradus metaphysici.

Lect. 4. p. 5.

Ad secundum dicendum est, & si partes lineæ distinguuntur realiter; non distingui tamen actu, sed potentia duntaxat: at prædicata essentialia, etsi nec

etsi nec actu, nec potentia distinguuntur realiter; distingui tamen formaliter, siue ex natura rei, idque non potentia solùm, sed actu. plus enim perfectionis essentialis includunt inferiora, quàm superiora, quod patet ex eorum definitionibus, & proprietatibus. Quapropter, etsi lineæ natura distinctè cognoscitur, non distinctè cognitis omnibus eius partibus; tamen nullius speciei natura distinctè intelligi potest, nisi omnia eius prædicata essentialia distinctè percipiantur. Nullus enim Philosophus putat, se distinctè cognoscere speciem, distinctione pertinente ad suam scientiam; nisi sciat resoluere definitionem illius, usque ad supremum eius genus, quod ad eandem scientiam spectet, etsi breuitatis gratia per genus proximum, & differentiam proximam sæpe illam definiat.

Prædicatorũ essentialium distinctio.

Quæres tamen obiter hoc loco, Num prædicata essentialia eiusdem rei sint essentialiter subordinata inter se. Nec enim uidentur essentialiter subordinata, si vera sunt illa, quæ suprà diximus, Omnes superiores causas essentialiter subordinatas differre specie ab inferioribus; itemq;, Rationem causandi superiorum perfectiorem esse ratione causandi inferiorum: quorum neutrum prædicatis essentialibus uidetur posse accõmodari. Nam neque superiora uidentur differre specie ab inferioribus, cùm de illis essentialiter dicantur; nec ratio causandi eorum perfectior videtur esse, quàm ratio causandi inferiorum, quippe cùm superiora sint imperfectiora inferioribus. Hoc eodem posteriori argumento effici uidetur, materiam secundam non esse essentialiter subordinatam materiæ primæ. Nam cùm materia prima sit imperfectior, necessariò videtur sequi, eius causandi rationem esse imperfectiorem.

Sect. 2.

Prædicata essentialia, nũ essentialiter subordinata.

Ad hanc dubitationem dicendum est, inferiora esse essentialiter subordinata superioribus, & materiam secundam materiæ primæ; imò verò nomen essentialis subordinationis forsitan ex subordinatione essentialiũ prædicatorum, abusione quadam, accommodatum fuisse causis efficientibus, & finalibus, quæ per Catachresin dicuntur essentialiter subordinatę. neque enim superiores fines, aut efficientia ad essentiam inferiorum pertinent. Prior autem obiectio hunc in modum diluenda est. Superiora non differre specie ab inferioribus, quasi ex oppositio diuidant genus aliquod, aut pertineant ad opposita genera, ueluti homo, & equus, homo & candor (id enim rectè probatum est) sed ea ratione differre specie, quòd nõ sint eadem species. differunt enim, vt species superiores ab speciebus inferioribus, quod satis est, vt possint esse essentialiter subordinata. Vel dic, satis esse ad essentialem subordinationem, quòd non sint indiuidua eiusdem speciei infimæ: hanc enim solam identitatem intelleximus excludi à causis essentialiter subordinatis, cùm diximus, eas non posse esse eiusdem speciei. Ad posteriorem dicito, superiora, etsi sunt imperfectiora inferioribus, tamen rationem causandi eorum esse perfectiorem. perfectiùs enim, idest, minùs dependenter dant esse superiora, quàm inferiora. Eodem modo respondendum est ad id, quod obijcie-

Respondetur dubitationi.

Solutio primę obiectionis.

Essentialis subordinatio.

Solutio secundæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Comparatio causarum essentialiter subordinatarum in perfectione.

batur contra rationem causandi materiæ primæ. Nam etiam si materia prima est imperfectior, quàm secunda; tamen ratio causandi illius, in genere causalitatis materialis, perfectior est, ac minùs dependens, quàm ratio causandi materiæ secundæ, ut apertissimum est. Itaque in causis internis essentialiter subordinatis nihil repugnant hæc, minùs perfectã esse rem, quæ dicitur causa, & perfectiùs causare, siue minùs dependenter; cùm interim in causis efficientibus essentialiter subordinatis semper res, quæ perfectiùs causant (si modò id efficiant, ut principales causæ, & non instrumenta tantùm) sint perfectiores. quod idem accidit in finibus, qui ex natura sua subordinati sunt. Alia enim ratio est de ijs, quos sibi appetitus proponit, quippe qui non rarò expetit res meliores propter deteriores.

Genus, & species.

Ad tertium argumentum dicendum est, quicquid est in genere, necessariò esse in aliqua eius specie. Genus enim, ne potentia quidem diuina separari potest à suis speciebus. Proinde si datis infinitis formis animalium in eadem materia, compositum ex illis non pertineret ad aliquam speciem animalium, ne ad ipsum quidem genus pertineret. Quanquã, ut Arist. ratione illa id, quod uult, efficiat, satis est, si ostendat, tale compositum ad nullam speciem posse pertinere. Patet enim, nullum ens naturale in rerũ natura esse posse, quod ad aliquam speciẽ non pertineat.

NVM INFINITA TEMPORE FINITO cognosci possint. QVAESTIO II.

Qua in re præcipuè posita sit huius quæstionis difficultas.

SECTIO PRIMA.

Prima infiniti significatio.

VM non semel hoc capite positum sit, infinita nõ posse cognosci, idque non videatur per se notum, sed res, de qua cõtrouersia esse meritò possit; operæpretium erit id explicare, atque probare hoc loco, altiùs principio repetito.

Infiniti nomen tribus modis accipi potest. Vno, vt significat negationem finitionis, seu limitationis; quo pacto infinitum facillimè intelgitur. etenim cùm negationes cognoscantur per ea, quæ negantur; finitio verò siue limitatio omnibus sit non solùm nota, sed etiam obuia; non dubium est, quin per eam nullo negotio intelligamus negationem

Secunda.

finitionis, ac proinde infinitum, vt est affectum ea negatione. Altero, vt significat id, quod infinitum est, non tamen qua ratione infinitum est, siue illimitatum; quo pacto intelligimus tempus infinitum sub communi ratione temporis; spatium infinitum, sub communi ratione spatij; magnitudinem infinitam, si dari potest, vel sub ratione magnitudinis,

dinis, vel, si non sit omni ex parte infinita, secundum eam dimensionem, qua finita est; & infinita multitudo rerum, siue specie, siue numero differentium, sub conceptu generis earum, aut speciei. Tertiò, vt significat id, quod infinitum est, qua ratione infinitum est, siue infinitio sit modus essendi rei infinitę, vt ait Scotus, siue quiduis aliud, quod proprium fundamentum sit eius negationis, quam in prima significatione exposuimus. Atque in hac vsurpatione infiniti tota est quæstionis difficultas; non quidem collata re infinita cum infinitio intellectu, qui est solus Diuinus, sed cum finito, siue creato; Neque verò accepta cognitione pro imperfecta, & confusa: non enim dubium est, quin infinitum ab intellectu creato hoc pacto cognosci possit: sed pro perfecta, & distincta.

Tertiò.

Quodl. 5. §. De primo. & quodlib. 6. §. Restat hunc.

Difficultas quæstionis.

Verùm, quia duplex est infinitum, vnum intensiuè, vt dici solet, alterum extensiuè; id, quod intensiuè infinitum est, cùm maximam rei perfectionem significet, nemo negauerit, esse natura sua maximè aptum, vt intelligatur; simpliciter quidem, si sit infinitum simpliciter, in hoc autem aut illo genere, si sit infinitum in certo aliquo genere. Quantò enim quidque perfectius est, tantò magis ens, magisque intelligibile ex se se; cæterum an huiusmodi infinitum possit à nobis clarè, ac perspicuè cognosci, quæstio est. Ac de eo quidem, quod est infinitum simpliciter, de Deo, inquam opt. Maximo, non defuerunt, qui dicerent, nulla potentia fieri posse, vt in seipso ab intellectu creato perspicuè cognoscatur, in quibus numerantur Hæretici ij, qui existimabant beatitudinem cœlestem à Deo promissam, non in familiari illo, quem speramus, Diuinæ naturæ intuitu, sed cuiusdam creati fulgoris ab ea manantis, positam esse. Quem errorem ante aliquot secula damnauit Sancta Dei Ecclesia, quę columna est, & firmamentum veritatis. Nam etsi Deus à nullo intellectu creato clarè cognosci potest viribus naturæ; nec etiam potestate Diuina comprehendi, vt sacra item oracula nos docent; videri tamen clarè, ac perspicuè potest ab ijs, quorum mentes Diuina bonitas supra naturæ modum illustrauerit, & ad quandam Diuinæ naturę participationem euexerit; de qua re Theologi est disserere. Quòd si non repugnat, infinitum simpliciter ab intellectu creato perspicuè cognosci; longè minùs repugnabit, cognosci infinitum in certo genere; si modò illud dari possit, vt albedinem infinitè intensam in genere colorum, & calorem infinitè intensum in genere tangibilium qualitatum.

Infinitum intensiuè.

Armenij, & alij quidam apud D. Bernar. epist. 190. Turre Crem. de potestate eccles. c. 35. & Alfonsum à Castro aduersus hæreseuer boBeautudo. Vide ibi decretũ Innoc. 3. & Benedicti 11. lege ntẽ Cõcil. Florẽt.

Hæresis negãtiũ posse Deũ à nobis clarè cognosci.

Breuis impugnatio.

Infinitum extensiuè triplex est; Magnitudine, vt corpus, aut spatium infinitum; Successione, vt motus, aut tempus infinitum; & Multitudine, vt infinitæ species, aut indiuidua. Sed cùm distincta cognitio infiniti siue magnitudine, siue successione, haberi nequeat, nisi eiusmodi infinitum cognoscatur quo ad omnes partes, in quas diuidi potest (quę est cõprehensiua) vel saltem, quoad omnes certæ alicuius extensionis, ut si in tempore infinito intelligantur distinctè omnes dies, & in linea infinita

Triplex infinitum extensiuè.

omnes

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes palmi: tota huius generis infinitorum difficultas ad infinitum multitudine reducitur; de quo proinde solo satis erit, si in hac quęstione disseramus. Verùm, quia dubium non est, quin possit infinitum multitudine in tempore infinito percurri, atque cognosci, quo pacto Aristoteles fateatur, necesse est, substantias cœlorum motrices infinitas suorum orbium conuersiones cognouisse; de sola cognitione infiniti multitudine in tempore finito, quo pacto idem extremis verbis huius capitis illam dari posse negat, futura est disputatio, quemadmodum de ea sola à nobis est quæstio proposita.

Tempore infinito posse cognosci infinitum.

Quibus argumentis uideantur infinita in tempore finito posse cognosci.

SECTIO SECVNDA.

Primum argumentum.

QVòd ergo huiusmodi infinitum in tempore finito cognosci possit, his argumentis ostendi uidetur. Primùm, quia materia, itemque magnitudo, cùm sint entia creata, non dubium est, quin ab aliquo intellectu creato in tempore finito non modò quiditatiuè intelligi, sed etiam comprehendi possint; alioqui pares essent Creatori hac in re: at materia comprehendi non potest, nisi intelligantur formæ omnes, ad quas habet potentiam (hoc est enim omnino penetrare, ut sic dicam, potestatem materię) magnitudo etiam nō uidetur posse comprehendi, nisi intelligantur omnes omnino partes, ex quibus constat, & in quas diuidi potest: igitur cùm & formæ, ad quas materia est in potentia, & partes item magnitudinis infinitę sint; negandum non est, intellectum creatum in tempore finito posse intelligere infinita.

2 Deinde, quia Angeli comprehendunt suam potentiam actiuam, ij saltem, qui superiores sunt, & præstantioris naturę, uim, & actiuam potentiam inferiorum; omnes item comprehendunt actiuam potentiam animæ nostræ, & corporum cœlestium: atqui huiusmodi actiuæ potentiæ comprehendi nequeunt, nisi intelligantur omnia effecta, quę ab eis produci possunt, quę sunt infinita; id autem nisi fiat tempore finito, nunquam tales potentię comprehensę erunt: possunt igitur Angeli tempore finito intelligere infinita.

3 Tertiò, quia ijdem intelligunt, atq; comprehendunt uim, & naturam specierum intelligibilium, quæ ipsis concreatæ sunt: Cùm igitur hę species eius conditionis sint, ut non solùm representent naturas specificas, sed etiam indiuidua omnia, quæ sub speciebus continentur; non dubiū est, quin Angeli, finito in tempore, infinita cognoscant.

4 Quartò, quia possunt ijdem, si uelint, per instantia horæ, non quidē immediata (quæ nulla sunt) sed per mediata, intelligere successiuè partes proportionales cuiuscunque propositæ magnitudinis finitæ: at huiusmodi

iusmodi partes infinitæ sunt; possunt ergo Angeli tempore finito intelligere infinita. Nec uerò ullum impedimentum est, quod possis obijcere, siue ex parte ipsorum Angelorum, cùm ij, saltem aliqua mora interposita, quantumcunque ea parua sit, elicere possint alium intelligendi actum; siue ex parte temporis, aut magnitudinis, cùm vtrumque constet partibus proportionalibus infinitis.

Postremò, quia non Angeli modò, sed & homines etiam possunt in 5
tempore finito infinita percipere. Quisquis enim ante speculum mouetur, coniectis oculis in imaginem sui, quæ in speculo apparet; is dum mouetur, siue ad illud, siue ab illo, siue circa illud, uidet omnes sui imagines, quę in speculum imprimuntur; nulla prętermissa (ponamus enim non interrumpi visionem) at illæ imagines sunt infinitę; videt igitur tempore finito infinita, atq; adeo intelligit, si modò ad id attendat mente, quod oculis intuetur. Assumptio ex eo patet, quia imago, quę imprimitur ex vno puncto spatij, nec est eadem cum imagine impressa ex alio puncto; nec item est pars illius, sed noua quędam prorsus, ac omnino diuersa. Si enim demus, moueri hominem rectà ad speculum, & sumamus duo puncta spatij, unum post aliud, secundùm ordinem motus; non dubium erit, quin imago genita ex remotiori minor sit, quàm quę ex propinquiori generatur; at minor nō potest fieri maior, siue extēsior nulla parte addita, nisi partes incipiant esse in alia, atque alia parte subiecti, quod est impossibile; imago item minor, non potest fieri pars maioris per additionem nouarum partium circumcirca (alioqui appareret in speculo ex propinquiori puncto imago quędam composita ex uultu minore, qui ante apparebat, & eiusmodi additione circum minorem, quod pugnat cum experientia) est igitur imago, quę generatur ex priori puncto, prorsus diuersa ab ea, quæ generatur ex posteriori. Atq; idem eodem ferè modo ostendi potest, si motus fiat ab speculo, aut circa speculum. Cùm igitur puncta spatij, quæ percurrit is, qui mouetur, sint infinita; efficitur necessariò, imagines esse infinitas, ac proinde uideri, & intelligi etiam à nobis tempore finito infinita. Quòd si dicas, uideri quidem à nobis, & intelligi infinita, non tamen distingui; Primùm quidem oportebit, te nouam expositionem pronunciato Aristotelis adhibere. Ait enim absolutè, non posse infinita finito tempore percurri. Deinde eo concesso, saltem non uidetur negandum, distingui posse ab Angelis, cùm imagines ipsę (si re uera in speculum imprimuntur) distinctæ sint, & earum quæque sit ens completum, neque alia immediatè succedat alij, quemadmodum, nec punctus immediatus est puncto, nec momentum momento. Postremò difficillimum quoque creditu videtur, fieri naturaliter multitudinem successiuam entium distinctorum inter sese, & tamen non posse intelligi, & distingui successiuè ab ullo intellectu creato.

Responsionis impugnatio.

Non

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non posse infinita in se ipsis cognosci. SECTIO III.

Duplex cognitio distincta.

VT igitur quęstio expediatur, duo antè animaduertenda sunt. Vnum est, nomine distinctæ cognitionis infinitorum intelligi posse, vel eam, qua infinita cognoscuntur in seipsis; quod genus cognitionis dicitur cognitio rerum in proprio genere; vel eam, qua cognoscuntur in alio cognito, quo pacto Beati cognoscunt plurima in essentia diuina.

Alterum est, vt infinita à nobis finito in tempore cognoscantur, duobus modis posse accidere. vno successiuè, altero simul, hoc est, non percepto vno post aliud, siue id fiat in toto aliquo tempore, siue in aliquo tantùm eius momento.

Prima conclusio.

His positis sit prima conclusio; Infinita non posse tempore finito siue in se ipsis, siue in alio, successiuè cognosci. Hæc conclusio ex eo primùm patet, quia hoc pacto daretur primum cognitum, & vltimum cognitũ; vbi autem datur primum, & vltimum, non dantur infinita. Prior propositio ex eo patet, quia cùm multa successiuè, ac tempore finito cognoscuntur; quemadmodum cognitio intrinsecùs incipit in primo cognito, ita intrinsecus desinit in vltimo cognito, alioqui non desineret, sed in infinitum tenderet. Nec obijcias contra posteriorem propositionem, dari in linea primum, & vltimum punctum, & in hora primum, & vltimũ momentum; & tamen ea puncta, & momenta, quæ interiecta sunt, esse infinita. Non uidentur enim indiuisibilia esse actu in medio continuo, sed potestate tantùm, vt sępe ait Arist. de qua re quinto libro agendum; aduersarius autem inter primam, & vltimam cognitionem fingit infinitas cognitiones actu.

Obiectionis dilutio.

Deinde, si infinita hoc pacto cognoscerentur, absoluto tandem tempore prędscripto iam innumerabilia numerata essent; hoc autem contradictionẽ inuoluit; ergo & illud. Propositio ex eo perspicua fit; quia vt primò cognoscimus Socratem, secundò Platonem, tertiò Aristotelem, eodemq; ordine procedimus intelligendo alium, atque alium hominem, ita possumus primò cognoscere Socratem, vt primum, secundò Platonem, vt secundum, tertiò Aristotelem, vt tertium, eodemque ordine cæteros; hoc autem nihil aliud est, quàm numerare: igitur si totam summam eorum, quæ hoc pacto intelligimus, absoluamus; iam à nobis omnia erunt numerata, numerari enim, & numeratum esse non alia ratione differunt, quam vt numeratio passiua in fieri, & in facto esse. Quare cùm infinita, ut infinita sunt, innumerabilia sint; efficitur necessariò, vt si tempore finito successiuè intelligi possunt, cùm tandem ad finem eius temporis peruentum fuerit, iam innumerabilia numerata sint.

Infinita suapte natura innumerabilia.

Tertiò, si infinita successiuè cognosci possent in tempore finito, possent vtique cognosci per partes proportionales temporis, aut per instantia, quibus illæ inchoantur, aut finiuntur (etenim per æquales partes temporis

poris finiti, aut per instantia, quibus æquales terminãtur, fieri nullo modo potest, cùm infinita sint; & minùs probabile est, posse intelligi per omnia omnino instantia, quàm per ea, quæ proportionaliter distant inter se (et hoc concesso iam daretur pars temporis, quæ eadem esset diuisibilis, & indiuisibilis, vltima & non vltima, quæ contradictionem implicant: non possunt igitur infinita finito tempore successiuè cognosci.

Assumptio ex eo probatur, quia quemadmodũ si daretur in rerum natura columna re ipsa diuisa in partes proportionales uersus basim, necessariò pars illa, cui ineesset superficies, qua columna contigua est basi, esset diuisibilis, & indiuisibilis, ultima, & non ultima; diuisibilis quidem, quia pars proportionalis; indiuisibilis, quia alioqui nõdum esset peracta diuisio; vltima verò, quia indiuisibilis; non vltima, quia diuisibilis: ita prorsus accideret si nõ esset re ipsa, sed sola designatione diuisa: at tempus diuiditur designatione per actus intelligendi: igitur, si quis in tempore finito percurreret intellectu infinita per partes proportionales tẽporis, aut per instantia, quibus illæ terminantur; iam daretur pars quædam illius diuisibilis, & indiuisibilis, vltima, & non vltima; ea videlicet, cuius finis esset instans, quo tempus illud finitum finiretur.

Quo pacto tempus diuidatur.

Infinitum ex tensiuè quid?

tex. 63. Postremò probatur eadem conclusio, ex ipsa ratione infiniti ab Arist. tradita 3. Phys. cap. 7. ait enim, infinitum extensiuè (de hoc enim solo ille eo loco, & nos in hac disputatione loquimur) esse id, cuius semper aliud extra, ratione quantitatis, accipi potest; hoc est, in quo sumpta quauis quantitatis parte, semper alia restat accipienda. Si hoc igitur infinitum est, constat manifestè, non posse eius partes finito tempore percurri; alioqui nulla iam pars accipienda supereset, ac proinde infinitum non esset infinitum. Eodem pertinet id, quod idem eodem loco subdit,

Infinitũ hoc partis rationẽ habere.

tex. 66. infinitum potiùs rationẽ partis, quàm totius subire. Infinitæ enim quantitatis quicquid aut est in rerum natura, aut concipitur, pars est respectu ipsius infiniti; nec tamen ipsum infinitum propriè habet rationem totius, quia nunquam absolui potest, siue quo ad existentiam, siue quo ad intelligentiam; si tamen successiuè esse, ac intelligi incipiat. Quod addiderim, quia non incipiendo, non dubium est, quin absolui possit, vt motus, & cogitationes Angelorum, si Mundus ab æterno fuisset: q̃quam ne hoc quidem modo infinitum finiretur, aut successiuè intelligeretur, quatenus infinitum; sed quatenus finitum, hoc est, versus eam partem, qua esset finitum, & terminatum. Eodem quoque pertinere potest id,

Quo pacto possit absolui

tex. 35. quòd idem scribit primo Physicorum libro cap. 4. Infinitum, quà infinitum est, ignotum esse. Intelligenda est enim in eo pronunciato ignoratio opposita cognitioni accommodatæ ad naturam huiusmodi infiniti, quæ cognitio est successiua, discurrens ex parte in partem. Atque in hac

Quo pacto fit ignotum.

D. Tho. 1. p. q. 86. ar. 2. & alibi sępe. Scot. in 1. d. 3. q. 2. & alij. conclusione conueniunt grauissimi quique Philosophi, & Theologi, addentes, non modo à finito intellectu, sed ne ab infinito quidem posse infinita hoc pacto cognosci, etiam si daremus, infinitum intellectũ posse

Universidad de Deusto
Biblioteca

rem vnam post aliam cognoscere.

Secunda conclusio.

Secunda conclusio sit; Infinita in seipsis non posse simul distinctè cognosci ab intellectu creato. Conclusio hæc facilè ex eo probatur, quia vt quotidiano experimento didicimus, quo pluribus rebus simul in se, siue immediatè cognoscendis intellectus noster intentus est, eò minùs perfectè, ac distinctè singulas percipit; quod idem priùs in sensibus accidere videmus. Sed et in alijs potentijs, siue conseruatiuis, vt in mandandis rebus memoriæ, aut retinendis; siue motiuis, vt in trahendis, aut pellendis corporibus; siue alio modo actiuis, vt in digerendo cibo; semper

Cur potentiæ pluribus intentæ imperfectè singula perficiant.

plura simul, quàm pauciora minùs perfectè expediuntur. Et optima quidem ratione; est enim cuiq; potentiæ, vt certa natura, ita certus quidam, ac præscriptus agendi simul, aut patiendi terminus naturalis, quem naturæ viribus excedere non potest. Ergo, si infinita intellectui creato obijciantur, etsi illa modo aliquo cognoscet (iam enim sæpe diximus, nihil esse, quod à nobis modo aliquo intelligi non possit) imperfectissimè sanè, & confusissimè ea cognoscet. Atque hæc conclusio non de intellectu

Cognitio diuina.

nostro tantùm, sed de angelico etiam, & proposita, & probata est. De diuino alia est ratio. Nam etsi diuinus propter suam perfectionem non intelligit plura immediatè, siue in seipsis, sed in ipsa diuina essentia cognita; tamen si plura immediatè intelligeret, nihil impediret, quominùs eo pacto infinita perciperet.

Infinita posse confuse cõcipi, & appeti.

Nihil est autem contra conclusionem hanc, si voluntas creata feratur simul in infinita, vt si quis cupiat viuere annos infinitos. Nec enim hoc argumento colliges, intellectum nostrum posse concipere simul infinita, nisi confusè, quippe cùm ea etiam appetitio confusa sit. Namque fieri nõ potest, vt voluntas quicquam appetat distinctè, nisi præeunte distincta cognitione aliqua intellectus.

Obiectio.

At obijcies, Angeli, si creati essent ab æterno, possent modò recordari distinctè infinitorum annorum præteritorum, quos distinctè, & singulatim nouissent; ergo aliquis intellectus creatus potest simul percipere infinita in se ipsis. Sed occurrendum est, fieri quidem potuisse, vt successiuè cognouissent infinitos annos præteritos, si Mũdus, saltem quoad incorruptibilia, ab æterno esse potuit; non tamen vt omnium simul distinctè recordarentur: hoc enim arguit illimitationem actus intelligendi, quę non datur in intellectu creato; illud autem solius durationis, quę cum natura rerum incorruptibilium congruit.

Diluti o.

A nullo intellectu infinita seipsis posse distincte cognosci.

Ex his duabus conclusionibus patet, infinita in seipsis à nullo intellectu posse distinctè intelligi. Etenim successiuè, ne à Diuino quidem intellectu percipi possunt, vt patet ex prima conclusione: simul autem, & si nihil repugnaret percipi à diuino ex parte rerum infinitarum simul acceptarum, repugnat tamen ex parte perfectionis diuini intellectus, cuius immediatum obiectum necessariò est sola diuina essentia, idque, quia in ea perfectissimè continentur cætera omnia, quod de nullo obiecto creato

creato dici potest. Itaque omni multitudini infinitæ repugnat percipi in seipsa, verùm percipi successiuè repugnat ex parte ipsius infinitionis, simul autem, non ex parte infinitionis, sed ex parte intellectus; finiti quidẽ, propter eius imperfectionẽ; infiniti autẽ, propter eius perfectionem. Atque iuxta huius cõsectarij sensum potest modo aliquo exponi pronunciatum illud Aristotelis; Infinitũ, vt infinitũ est, ignotũ esse. est enim verũ, si sermo sit de cognitione infinitæ multitudinis in seipsa, tametsi meliùs exponitur iuxta sensum solius primæ cõclusionis, vt factum est superiùs.

Nota hæc.

Exponitur dictum Aristotelis alio modo quàm suprà.

Quo pacto infinita, in alio cognosci possint. SECTIO IIII.

Tertia conclusio.

TERTIA conclusio sit, Etsi intellectus creatus, etiam in alia re naturaliter cognita, non potest simul infinita percipere naturaliter; nihil tamẽ videri repugnare, quin possit supernaturali Dei munere.

Duplex cognitio in alio

Hanc conclusionem vt meliùs, & faciliùs intelligas, aduerte, duobus modis rem vnam posse cognosci in alia, seu, quod idem est, per aliam. Vno, vt per aliam cognitam, quo pacto cognoscimus Cæsarem per imaginem illius, causas per effecta, vicissimque effecta per causas, & vnum oppositum per alterum. Altero, per aliam non cognitam, quo pacto videmus colores per species sensibiles diffusas in aëre, ac impressas in oculis, & cognoscimus res corporeas per phantasmata, ac species intelligibiles earum, & per ipsam denique intelligendi facultatem. Quæ quidem accipienda volumus formaliter, quasi dixerimus, Vno modo, per aliam cognitam, quia cognita est, ac ratio cognoscendi aliam; altero, per aliam, quæ non sit ratio cognoscendi áliam, ac proinde non necessariò cognoscenda, vt per eam cognoscatur alia. Nã etsi pleriq; nouimus species sensibiles, & intelligibiles, & ipsum etiã intellectũ, per quem alia cognoscimus; non ideo tamen alia per ista cognoscimus, quia ista cognoscamus. Quod vel ex eo perspicuũ est, quia multi sunt, qui ignorent, aut etiã negẽt species sensibiles, & intelligibiles; nec defuerint, qui intellectũ à sensu non distinxerint; cùm tamen iuxta verã sentẽtiam, omnes per ista res naturales sentiamus, ac intelligamus. Hac igitur de causa nõ diximus in cõclusione, In alia re absolutè, sed in alia re cognita.

Quo pacto utraque accipienda.

Non posse naturaliter à creatura vlla simul, & distincte cognosci infinita.

Prior igitur conclusionis pars ex eo aperta est, quia infinitorum distincta, & non successiua cognitio (vtcunque infinita sumantur, siue vt in se cognita, siue vt in alio) semper excedit proportionẽ naturæ finitæ naturaliter operantis. Et quidem, si infinita sumantur in seipsis; perspicuum id est ex secunda conclusione. Si verò, vt in alia re naturaliter cognita (qui sensus est huius conclusionis proprius) ex eo facilè probatur, quia experimento didicimus, minùs distinctè percipi naturaliter quamcunq; rerũ multitudinem, cùm percipitur in alia re naturaliter cognita, quàm cùm percipitur in seipsa; quo pacto Medici distinctiùs percipiunt multitudi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem effectorum huius, vel illius medicamenti, cùm effecta ipsa immediatè cognoscunt, quàm cùm illa cognoscunt in medicamento, etiam postquam eius vim ex varijs euentis perceperunt: atqui ex eadem secunda conclusione patet, distinctã cognitionem infinitorum in se ipsis excedere proportionem naturæ finitæ naturaliter operantis; ergo magis illã excedit distincta cognitio infinitorum in alia re naturaliter cognita. Quocirca nemo est, siue ex Philosophis, siue ex Theologis, qui dixerit, posse nos, aut aliam creaturam intellectualem, naturaliter, ac simul percipere infinita, etiam in alio naturaliter cognito. Ita non opus est, priorẽ partem conclusionis aliter probare, de qua est communis omnium consensio. Nec Theologi, qui aiunt cognoscere Christum infinita per scientiã infusam, quæ est sciẽtia rerũ in proprio genere (omnia, inquam, quæ sunt in potentia creaturarum, quas Deus cõdidit, & omnia omnino, quę sunt, fuerunt, ac erunt) id asserunt de scientia actuali, quasi per eam scientiam cognoscat actu infinita; sed de habituali, vt possit, cùm uoluerit, quidlibet eorum actu intelligere.

Scientia Christi infusa.

Sententia eorum, qui putant neque in Verbo posse infinita cognosci.

De posteriori autem dissensio est inter Theologos. sunt enim, qui asserant, ne in diuina quidem essentia perspicuè cognita posse intellectum creatũ infinita simul cognoscere. Primùm, quia eiusmodi cognitio, si esset finitæ perfectionis, esset cõfusissima; si uerò esset distincta, esset infinitè perfecta (maior enim perfectio requiritur vt plura simul distinctè cognoscãtur, quàm ut pauciora) at horum alterum repugnat hypothesi, alterum conditioni creaturæ. Deinde, quia absurdum est asserere, plura simul à creatura intelligi, quàm Deus simul creare possit: constat autẽ, Deum non posse simul creare infinita. Postremò, quia cùm infinitio extensiua supponat intensiuam; esset hoc pacto uirtus intelligendi creata, intensiuè infinita, ac proinde æquaretur uirtuti Diuinæ. Ita concludunt, nullum intellectum creatum posse simul cognoscere infinita, etiã in essentia diuina, sed habitu duntaxat. Quod animę Christi concessum esse aiunt, eo quòd possit cognoscere in diuina essentia quicquid voluerit, etiam si id in rerum natura, nec sit, nec fuerit, nec futurum sit vnquam. Quo autem modo illa cognoscat habitu infinita, Scotus [a] sic exponit, vt putet, ipsum eius actum videndi diuinam essentiam censeri quasi habitum, respectu cognitionis creaturarum in illa, quippe cùm ea uisio sufficiens sit ad cognoscenda quælibet entia pro libito. Nonnulli [b] tamen existimant animam Christi id facere posse per habitum quenad id infusum à Deo cum ipsa diuinæ essentiæ beatifica uisione.

Adamus in 3. Sent. q. 10. apud Capr. in eodem 3. d. 14. q. 2. ar. 2. & Scot. eadẽ d. & q. & alij apud eundẽ.

Primum huius sententiæ argumentũ. 2

3

Cognitio habitualis animæ Christi.

Opinio eorũ, qui affirmãt, quẽlibet Beatum omnia possibilia cognoscere in Verbo.

Primum eorum argumẽtum. 2

Alij [c] uerò contra omnino sentientes, existimant, quemlibet intellectum creatum cognoscere actu, ac simul in diuina essentia omnia quomodocũque possibilia, saltem quoad eorum quiditates, & naturas, etiam singulares, ac proinde infinita. Primùm, quia omnia hæc naturaliter, & necessariò relucent in diuina essentia, unde fit, ut essentia diuina clarè cognita non possint illa ignorari. Deinde, quia alioqui non esset

a Scot. in 3. d. 14. q. 2.
b Marsil. in 2. q. 10. ar. 2. & D. Bon. in 3. d. 14. 2. p. d. q. 3.
c Dur. in 4. d. 49. q. 3. & Godofredus quodl. 6. q. 3. apud Capreolum in 4. d. 49. q. 6. ar. 2. & alij apud Dur. in loco cit. Idem asserunt de anima Christi Alex. Alensis 3. p. q. 13. membro 7. & Alb. Mag. i 3. d. 14. ar. 2.

Beatitudo

Beatitudo illa, status omnium bonorum aggregatione perfectus, quippe in qua non esset rerum omnium cognitio, & perceptio. Postremò, 3
quia maius est videre essentiam infinitam simpliciter, quàm infinitũ numerum creaturarum; quare cùm illa uideatur à Beatis, & hanc quoque uideri concedendum esse. Quòd si quis obijciat, Quemlibet Beatum, eorum sententia, cognoscere quicquid Deus facere potest, igitur diuinam essentiam à quolibet Beato comprehendi; negant consequentiam, eò quòd ex ea sola cognitione creaturarum omnium colligatur comprehensio diuinæ essentiæ, qua creaturę omnes ita cognoscantur, ut meliùs cognosci nequeant; quo pacto non dubium est, quin creaturarum possibilium uniuersitas à solo diuino intellectu cognoscatur.

D. Thom. 3. contra gent. c. 60 & Ferrariensis ibidẽ. idem asserit D. Thom. de anima Christi. 3 p. q. 10. ar. 2. & 3. & quodl. 3. q. 2. ar. 3. & Capr. in 3. d. 14. q. 2. ar. 1. & alij multi sectatores D. Tho.

Media sententia, quę & approbatur.

Alij denique, quorum opinio nobis probabilior uidetur, mediam quandam uiam tenent, aserentes, non posse quidem intellectum creatum cognoscere omnia omnino, quæ in diuina essentia relucent; nihil tamen repugnare, quominùs possit cognoscere aliqua infinita. Priorem partem ex eo probant, quia infinitas extensiua cognitionis omnium omnino rerum arguit infinitatem cognitionis intensiuam simpliciter, quę soli Deo conuenit, quod latè ostendemus libro 12. Posteriorem uerò, quę est posterior pars conclusionis nostrę, ex eo colligunt, quia cognoscere in diuina essentia aliqua infinita, & non omnia omnino, ueluti infinita indiuidua naturalia posibilia, & infinitas hominum cogitationes futuras (quorum illud à plerisque Theologis tribuitur cuilibet Beato, hoc autem animæ Christi) non infert cognitionem ita perfectam, ut perfectior dari non possit, & quæ iam sit propria Deo, quippe cùm perfectior sit ea, qua plura infinita cognoscuntur, & infinitè perfectior, qua omnia omnino possibilia. Adde hanc rationem. Plus est distinctè cognoscere infinitam essentiam, quàm infinitam aliquam multitudinẽ particularẽ rerum finitarũ; at intellectus creatus potest supernaturali cognitione distinctè, siue quiditatiuè cognoscere essentiam infinitã; ergo & infinitam aliquam multitudinẽ particularem rerum finitarũ. Dico autem, particularem, quia cognitio omnium omnino, quæ à Deo effici possunt, dari non potest sine comprehensione Diuinę essentię.

Cognitio animę Christi, & Beatorum.

Quocirca primum argumentum primæ opinionis ita dissoluendum est, ut dicamus, etsi ex cognitione infinitorum in se ipsis rectè sequitur, cognitionem intellectus creati, quæ circa ea uersetur, fore confusissimam, aut uerò infinitè perfectam; neutrum tamen sequi ex cognitione infinitorum in essentia Diuina finitè cognita. Eadẽ enim ipsa cognitio Diuinæ essentię terminari potest secũdaria ratione ad aliqua infinita pro mensura luminis glorię, ueluti ad infinita animalia, quę sunt in potestate naturaliũ causarum; nec distincta cognitio illius impediet distinctã horũ cognitionẽ, sed potiùs erit ratio, cur hęc distinctè percipiantur. Hoc enim interest inter excellens sensibile, & excellens intelligibile, quòd illud, cùm percipitur, sępe lędit sensum, & aliarũ rerũ perceptionẽ impe-

Cognitionis infinitorũ in se, & in diuina essentia discrimen.

Universidad de Deusto
Biblioteca

impedit; hoc autē nō solùm non lædit intellectū, neq; impedimento est, quōminùs alia percipiat, sed etiam quantò est excellentius, perfectiùsq; percipitur, tantò plurium rerum, ac excellentiorum cognitionem secum affert; ita, ut sæpe eadem cognitione, qua illud percipitur, multa eius effecta simul distinctè intelligantur. Quòd si hoc accidit in naturali cognitione, non est cur negandum sit, Beatos cognitione supernaturali, ac distincta infinitæ essentiæ infinitam aliquam multitudinem in ea relucentem distinctè percipere. Ita fit, ut cognitio supernaturalis, infinitæ multitudinis, in Diuina essentia finitè cognita, nec debeat esse confusissima, nec infinitè perfecta; quod tamen sequeretur ex cognitione naturali infinitorum, siue in se ipsis, siue in alia re naturaliter cognita, vt ex dictis patet.

Non omnia, quę simul cognoici possunt, simul etiam creari posse.

Secundum hoc pacto dissoluitur; Non esse mirum, si creatura in Deo cognito plura simul cognoscere valeat, quàm à Deo simul creari possint, cùm & maius, siue perfectius aliquid cognoscamus, quàm à Deo possit effici, ipsum nimirū Deum; & simul concipiamus, quæ à Deo simul produci nequeunt, propter rei ipsius repugnantiam, ueluti motum, tempus, & si quę sunt alia essentialiter successiua. Itaque tota repugnantia in effectu est, aut in modo efficiendi, cùm tamen nulla sit in cognitione, aut modo cognoscendi. Accedit, quòd creatio multorum diuidit; cognitio autem eorum in uno non diuidit, sed unit; at infinita in se ipsis dari nō possunt; in virtute autem causæ primæ, quę vna est, possunt.

Non omnem infinitatē intensiuā æquari diuinæ.

Tertium denique ex dictis diluitur. Dictum est enim, non omnem infinitatem extensionis supponere infinitatem intensionis, sed eam solam, quæ omnia omnino possibilia complectitur. Adde, peccari etiam in eo, quod iudicatur, omnem infinitatem intensiuam æquari infinitati diuinę. Nam, etsi calor esset infinitè intensus; adhuc tamen non esset ita infinitus, vt cum infinitate diuina æquari posset. Quod idem diceretur de infinitate actus intelligendi intellectus creati, si infinitè intensus eliceretur. Quod autem addunt, posse omnes rerum quiditates, quę in diuina essentia relucent, habitu cognosci ab intellectu creato, etsi nobis non placet, tamen quia nostrę conclusioni nihil officit, alijs nunc discutiendum relinquimus.

Primum uerò secundæ opinionis (quanquam ea nihil propositæ cōclusioni aduersatur) facilè diluetur, si dicas, Etsi omnes rerum quiditates, etiam singulares, naturaliter, ac necessariò relucent in diuina essentia; non continuò tamen sequi, cognosci eas omnes à quouis intellectu, qui diuinam essentiā intueatur, sed ab eo solo, qui illā videat tanta perspicuitate, quanta ipsa cognosci potest, quod est propriū intellectus Diuini. Itaq; pro mensura luminis diuinitus concessi, vt quisq; clariùs intuetur diuinam essentiam, ita plures quiditates creabiles cognoscit. nisi quòd eas tantùm, quę actu existunt, cognoscit notitia intuitiua. Num autem omnes actu existentes cognoscat notitia intuitiua; cæteras uerò abstractiua

Cognitionem Beatorum in Verbo ad plura, uel paucio ra extēdi pro ratione luminis gloriæ.

stractiua, siue simplicis intelligentię, vt vocatur, alibi exponendum est.

Beatitudo.

Secundum autē quàm parum habeat virium, apertū est. Neque enim dici potest, deesse quicquam statui humanorum bonorum aggregatione perfecto, si ei aliquid desit, quod non in humanis bonis, sed in diuinis numerandum sit, cuiusmodi est cognitio omnium omnino quiditatum possibilium.

Tertium denique facilè dilues, si dicas, etsi maius est, videre diuinam essentiam, quàm omnes omnino res creabiles, si eę cognoscerentur in se ipsis; non maius tamen esse, videre diuinā essentiā, quàm uidere omnes in ipsa diuina essentia; cùm utrunque fiat eodem actu, eoque infinito, & diuinæ naturę proprio.

Solutio argumentorum, quibus infinita in seipsis finito tempore videbantur posse cognosci. SECTIO QVINTA.

Potentiæ passiuę cognitio.

SVPEREST igitur, vt dissoluamus argumenta ea, quibus infinita in seipsis finito tempore videbantur posse cognosci: ad quorum primum dicendum est, quiditatem quidem potentię passiuę ex ordine ad actum adequatum intelligendam esse, ac proinde quiditatem materiæ primæ ex ordine ad formam substantialem in commune; materiæ verò cœli, ex ordine ad formæ substantialem inseparabilem; denique materię horum inferiorum ex ordine ad formam separabilem: at num ea comprehendi possit, ex ordine ad potentiam actiuam, & introductiuam formarum intelligendum esse. Ac si materia quidem conferatur cum absoluta Dei potentia, non dubium est, quin sit naturaliter incomprehensibilis ab intellectu creato, propterea quòd virtus diuina potest in ea introducere, non modò infinitas specie formas, sed etiam in infinitum perfectiores. Si verò conferatur cum potentia actiua naturali (quæ comparatio in sola materia horum inferiorum habet locum) veluti cum virtute Solis, aut etiam omnium secundarum causarum naturalium simul; dicendum est, eam posse comprehendi naturaliter ab intellectu creato, etiam nostro, quia formis, quæ à causis naturalibus introduci possunt, certus præfixus est terminus; siue singulorum agentium vim spectes, siue omnium simul concurrentium. Eodem penè modo respondendum est ad id, quod de magnitudine proponebatur. Nam etsi diuisiones, quibus magnitudo, diuina potestate diuidi potest, naturaliter percipi nequeunt ab intellectu creato, siue simul, siue ita successiuè, vt earum cognitio absoluatur; eæ tamen, in quas diuidi potest per causas naturales, possunt; id, quod propterea euenit, quia omnibus rebus naturalibus certus paruitatis terminus præfinitus est.

Materia quę ratione comprehendatur.

Magnitudo quo pacto.

Obiectio.

Sed, vt ad Materiam reuertamur, obijciat aliquis, non posse eam naturaliter comprehendi, non solùm quia formæ singulares, quas naturaliter

liter recipere potest, sunt infinitæ numero; sed etiam quia species ipsæ rerum naturalium possunt in infinitum augeri per causas naturales; velu ti in mistis inanimatis per varia genera compositionum, quas quotidie humana industria excogitat, quibus, applicando actiua passiiuis, sæpe nouæ rerum species oriuntur, quæ nunquam anteà extiterunt: in stirpibus item adhibita serendi, & inserendi arte, cuius vsu nouas species genitas videmus: ac denique in animalibus propter commistionem diuersarum specierum, vnde tam multiformes partus accidunt in Africa, cõuenientibus feris propter aquæ penuriam ad paucos amnes, vt inde existimet Aristoteles in secundo libro de generatione animalium originem habuisse prouerbium illud, Semper noui aliquid Africam afferre; quam Aristotelis sententiam transtulit Plinius in octauum librum Naturalis Historiæ. Quòd si formæ, quæ naturaliter introduci possunt, infinitæ sunt, præsertim specie; perspicuum est, materiam horum inferiorum esse naturaliter incomprehensibilem ab intellectu creato. Cap. 5. Lege c. 16.

Solutio. Ad hanc obiectionem, quod quidem attinet ad formas singulares, dicendum est, earum cognitionem non esse necessariam ad comprehensionem materiæ. Nam vt intentio agentium naturalium (primo excepto) non fertur in productionem singularis ullius determinati; ita ad comprehensionem eorum non requiritur vllius certi singularis perceptio, nedum infinitorum: quare neque ad comprehensionem materiæ. Quod verò attinet ad formas specificas, communis Philosophorum sententia est, eas, quæ naturaliter introduci possunt, esse finitas. Vnde est illud Platonis à Porphyrio relatũ in Isagoge, non esse Philosopho descendendũ à speciebus infimis ad indiuidua, quòd illæ finitę, hæc infinita sint, & subscientiã cadere non possint; quod idẽ cùm Aristoteles, tũ cæteri Philosophi passim in ore habent. Item illud, quod omnes ajunt, circulo quodam eadem species rerum per generationem reuerti, non item eadem indiuidua. Et, quod hoc ipso capite docet Aristoteles in eo loco, in quo transeuntes etiam materias, finitas esse probat, Non progredi rectà in infinitum generationes secundum speciem, sed identidem fieri earundem repetitionem. Cuius rei argumẽto est finita virtus naturalium causarum, earumq; determinatio in agendo. Quo posito, haud dubiè dicent Philosophi, generationes illas, quas obiecimus, etsi videntur procedere in infinitum secundum speciem, suum tamen habere terminum; vt si in aliquibus tandem animal genitum per commistionem diuersarum specierũ sequatur naturã specificã agentis; & compositũ ex diuersis specie componentibus, tandẽ aliquando non coalescat in tertiã speciem. Quòd si hoc difficilè quis sibi persuadeat, nec credat Philosophos loqui, nisi de ordinarijs speciebus, cùm aiunt esse finitas; dicendum illi erit, ad comprehensionem naturalem materiæ satis esse, si cognoscantur omnes formæ substantiales præstantissimæ cuiusque generis infimi; quandoquidem hæ continent, non modò eminenter cæteras, quæ idem genus diuidunt;

Formæ num infinitę secundum speciẽ.

Cap. de specie.

diuidunt, sed etiam formaliter omnia formarum substantialium genera; accedenique introductio singularum est simillima introductioni cæterarum sui generis quod ex similitudine generationum patet, vt canis, & lupi. Quòd si obijcias, ergo satis erit cognoscere formam humanam, quæ est omnium perfectissima, & eminenter continet cæteras; negandũ illis id erit. forma enim humana nec continet formaliter omnia substantialium formarum genera, nec eius introductio est similis omniũ aliarũ introductionibus, quemadmodum nec generatio humana generationibus aliarum omnium rerum naturalium, vt ignis, aut aquę; nec omniũ etiam animalium, vt ouiparorum, & cæt. Quocirca satis putat Philosophus naturalis se explicare vim materię, si modos specialium generationum tradat, etsi sub eundem cadant multæ, aut forsitan infinitę. Quòd si hanc materiæ cognitionem non libenter appellaueris comprehensiuã, dicent quęstionem esse de nomine, tametsi affirmatiuam partem approbandam iudicabunt, cùm in ea non sit sermo de omnino comprehensiua cognitione, sed de comprehensiua naturali, siue quam viribus naturæ consequi possumus. Obiectionis diluuio.

Ad secundum dicendum est, Primùm quidem, comprehensionem naturalem potentię actiuę creatę non requirere perceptionem omnium indiuiduorum, imò ne vnius quidem determinatè, vt dictum est de comprehensione naturali materiæ. Deinde, si quis admittat multiplicationem specierum in infinitum per causas naturales; satis fore ad comprehensionem agentiũ naturalium, si percipiãtur perfectissimæ omnes species infimorum generũ, quę ab eis effici possunt, vt dictum est de materia. De comprehensione potentiæ actiuæ naturalis.

Quòd si obijcias, ergo agentia naturalia esse infinitæ perfectionis, si possunt introducere formas substantiales infinitas secundũ speciẽ, neganda erit consequẽtia. Neque enim possunt formæ substantiales ita in infinitũ augeri secundum speciem, iuxta hanc sententiam, vt earũ perfectio in infinitum possit esse maior. Nam in animantibus genitis à diuersis specie, semper genitum degenerat à perfectiori, vt mulus ab equo. In cæteris autem, & si ex duabus speciebus potest generari perfectior, vt in plerisque vnguentis, & medicamentis patet; non procedet tamen hoc in infinitum, quia virtus cœli, cui eorum generatio tribuenda videbitur, certa & præfinita est, neque ex quacumque rerum coniunctione tertiam efficiet speciem. Quòd potiori ratione dicẽdum erit de cęteris agẽtibus inferioribus, si eorum virtute fiat generatio vnius ex multis. Itaque ordo perfectionis huiusmodi formarũ, si dabitur in infinitũ, similis erit ordini partium proportionaliũ, quæ continetur in qualibet finita magnitudine, non autem ordini numerorũ, qui ita progrediuntur in infinitũ, vt excedant quamcunq; datã multitudinẽ. Si illud quoque obijcias, quod paulò antè dictum erat, virtutem agẽtium naturaliũ esse certam, & determinatã; ergo non posse producere in infinitum diuersas specie formas: duobus modis pro eà sententia respõderi potest. Primùm, virtutem agentium natu- Obiectio 1. Dilutio. Obiectio 2. Prior solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

talium esse certam, & determinatam, quoad vltimum potẽtię, vt dici solet, siue quoad perfectissimum effectum cuiusque, vt virtus canis ad generandum canem; at infra perfectissimum effectum nihil repugnare varietatem infinitam, vt in caloris etiam effectu cernere est, quoad graduum varietatem. Deinde singula quidem agentia per se se, & respectu determinatæ materiæ secundæ, aut adiuncto certo alio, & determinato agente determinatum effectum habere; at cum alia atque alia materia, aut alio atque alio agente coniuncta, posse habere alia atque alia effecta; quo pacto sol cum equo & equa generat equum; cum equa & asino, mulum; atque hoc pacto iuxta hanc sententiam posse dari processum in infinitum.

Posterior.

Ad tertium dicendum est, vt species intelligibiles Angelorum comprehendantur, satis esse, si percipiantur naturæ generales, & speciales, quas repræsentant, in quibus per se scientia consistit; harum autem naturarum in nulla eiusmodi specie repræsentari infinitas. Eas enim solas generales, & speciales naturas referunt (plures tamen vel paciores pro cuiusque speciei præstantia) ex quibus mundus à Deo constitutus est, quas paulò antè ordinarias appellauimus. Nam vt ex his cęteræ multiplicari possunt, siue ad certũ numerum, siue in infinitum; ita & intelligi possunt per species, quibus hæ repræsentantur. Neque verò ad comprehensionem repręsentantium requiritur perceptio eorum omniũ, quę quomodocumque repręsentantur (hoc enim pacto nullum repręsentans comprehendi posset ab intellectu creato) sed eorum tantùm, ad quæ illa immediatè repræsentanda vim habent. Quo autem modo huiusmodi species repræsentent infinita indiuidua, & quo pacto indiuidua per eas intelligantur, & quæ contra hoc specierum genus obijciat Scotus, suo loco patebit.

Species intelligib. Angelorum.

Ad quartum dicendum est, fieri non posse, vt Angelus intelligat successiuè omnes partes proportionales columnæ per instantia, quibus copulantur partes horæ proportionales. Primùm, quia sequeretur, designatas esse in fine horę partes proportionales columnæ. intelligere enim successiuè atq; ordine partes cuiusq; magnitudinis, percurrere eas mẽte, atque designare est; hoc autẽ si fieret à capite ad basim, iam designata esset vltima pars, vt superiùs ostensum est. Deinde, quia eadem incõmoda accidunt ex designatione, atque ex reali diuisione; aut si nõ eadẽ omnia, saltem Angelus, qui posset eas partes designare, posset etiã designando, realiter diuidere; data autem reali diuisione prædicta, iam in aliqua una dumtaxat earum inesset prædicta superficies, nec enim in pluribus inesset, quia omnes iam essent à se inuicem realiter diuisæ. Ex qua re quæ incommoda sequantur, ad primam cõclusionem dictum est. Tertiò, quia aut inter eam intellectionem, quam Angelus eliceret in fine horæ, & omnes alias intellectiones præcedentes mediaret aliquid temporis, aut nihil. Si nihil; ergo intellectiones eiusmodi non processissent per instantia

Cur partes omnes proportionales continui successiuè ab Angelo cognosci nequeant.

tiã inter se distantia, vt supponebatur: si aliquid; ergo illud esset diuisibile, & indiuisibile; diuisibile, quia pars horę; indiuisibile, quia alioqui iam esset actu diuisum per alias intellectiones Angeli, quę tamen nullæ esse potuerunt. Inuoluit enim contradictionem intercedere aliquam potuisse inter eam, quę eliceretur in vltimo instanti horæ, & omnes precedentes. Postremò, quia si id facere posset Angelus per instantia proportionaliter distantia, posset quoque per omnia; sunt enim mediata omnia, nec ex parte aut Angeli, aut temporis vllum esset impedimentum; at si quemadmodum id mente fieret, ita columna re ipsa diuideretur (quod simul Angelus æquè posset facere) iam columna esset re ipsa diuisa in omnes omnino sui partes, quę eædem omnes absoluta hora essent diuisibiles, & indiuisibiles; igitur fieri non potest, vt Angelus successiuè intelligat infinita per instantia proportionaliter distantia temporis finiti.

Ad vltimum ponamus, eiusmodi imagines esse qualitates visibiles, & quæ immediatè, licet minùs principaliter, terminent aspectum, quod argumentum ponere videtur. Hoc si quis probet, hunc in modum respondeat necesse est; si illæ sunt infinitæ, rectè occursum esse, hominem pergentem ad speculum cognoscere infinita; sed tamen non ea distinguere, seu, quod idem est, non ea cognoscere, vt infinita; quod superstitiosè sic ex primerent quidam recentiores Dialectici, Infinita quidem illum cognoscere, sed non cognoscere infinita. Propositio enim Aristotelica, qua pronunciatur, non posse infinita finito tempore cognosci, de distincta cognitione planè intelligenda est, vt patet ex ipso quæstionis initio. Sed quid de Angelis? An non illi eas imagines distinctè cognoscere poterunt, cùm ad intelligendum non egeant adminiculo sensuum? Quòd si dicas, infinitas quidem imagines generari in speculo obiecto, sed tamen ne ab Angelis quidẽ eas omnes posse distinctè intelligi, propter ea incõmoda, quæ in confirmatione primę conclusionis proposita sunt; Primùm obstat id, quod additur in argumentatione, difficillimũ esse creditu, fieri naturaliter multitudinem aliquam successiuam distinctorum entium, nec eam ab vllo intellectu creato successiuè percipi, ac distingui posse. Deinde obstat libertas, qua Angelus in quolibet temporis momento intelligere potest quoduis corporeum accidens, quod tunc existat, ac proinde imaginẽ uultus in eo momento impressam in speculũ. Quòd si velit intelligere omnes, quæ gignuntur in omnibus momentis horæ cõtinua proportione distantibus; nihil iam erit, quod impediat. Iam enim constabit, nihil id repugnare ex parte effectus, cùm ponantur infinitæ imagines successiuè genitæ in speculo, finito temporis spatio. Tertiò, quia incommoda, ob quæ infinita finito tempore successiuè intelligi non posse ostendimus, eadem eueniunt, si infinitæ imagines eodem modo gignantur; quod facilè intelliges, si ad primam, & secundam argumentationem vel leuiter attendas; tertiam verò hoc pacto imaginibus accommodes, si quo-

Exponitur Appositio Aristotelis.

Responsio.

Impugnatio.

Nõ posse successiuè tempore finito infinitas rerum similitudines produci.

in quolibet momento eius temporis generetur noua omnino imago, fore, vt illius temporis detur pars vltima, & non vltima, diuisibilis, & indiuisibilis. Nam cùm momenta non sint immediata inter sese, necessariò fit, ut inter generationem ultimę imaginis, quæ generabitur in ultimo instanti eius temporis, & generationes aliarum omnium mediet pars aliqua temporis, quæ eadem, & diuisibilis erit, quia pars, & indiuisibilis, quia nullum cõplectetur momẽtum. ponimus enim in omnibus ijs, quę ultimum præcesserunt, genitam fuisse aliquam imaginem, & quærimus partẽ interiectam inter ultimum, & reliqua omnia, quę pars nullum omnino momentum cõplectatur necesse est. Ita fiet, ut eadem quoque pars, & sit ultima, quia in alias minores diuidi non potest, & nõ ultima, quia potest, cùm sit pars temporis. Postremò, quia si eę imagines successiuè infinitę essent, successiuè quoque à Deo, à quo præcipuè penderent, intelligi possent, posito eo, quod fieri nequit, Deum intelligere posse successiuè; at dictum à nobis erat, ne à Deo quidem posse intelligi infinita successiuè, & incipiendo, etiam si diuinus intellectus successiuè intelligere posse fingatur.

Cognitionem diuinam successiuam esse non posse.

Alia solutio.

ΚΕΦ. Γ'.

Text° 14. Αἱ δ' ἀκροάσεις κατὰ ἔθη συμβαίνουσιν· ὡς γὰρ εἰώθαμεν ἄκουσμα λέγειν· καὶ τὰ φῶτα ταῦτα, οὐχ ὅμοια φαίνεται, ἀλλὰ δόξαι τ' ἀσυνήθειαν ἀγνωστότερα καὶ ξενικώτερα. τὸ γὰρ

Dicendum est igitur iuxta hypothesin initio responsionis factã, imagines eo pacto in speculo genitas, non esse infinitas, sed unam duntaxat, quę continua generatione fit maior, cùm quis ad speculum accedit. Nam cùm motus accedentis ponatur continuus; necessariò efficitur, vt generatio quoque imaginis sit continua, & non interrupta; quod autem continuum est, non est multa, sed unum. Præterea, visio eius imaginis est una; ergo & imago una. Quare non generantur aliæ, atque aliæ imagines in alijs, atque alijs momentis eius temporis, sed quę primo illius momento genita est, eadem in toto, & in singulis eius partibus augetur, ac proinde in cæteris omnibus momentis aucta est. Nec tamen ea ita augetur, ut eædem partes, quæ antè erant, incipiant esse in alia parte subiecti, in qua non erant; aut maior imago componatur ex minore. Fluit enim imago illa, cum mouemur, stat, cùm stamus, neque quicquam eius, quod in uno momento existit, permanet in alio, si locũ mutemus. Idem accidit, cùm corpus continuè & mouetur loco, & augetur. Nam existentia continua in loco, quem cõtinenter acquirit, est una numero duntaxat, quæ toto tempore fit longior successione, & maior occupatione spatij, nec potest esse multæ numero, nisi uel reali diuisione per quietes interrumpẽtes motum, uel designatione per distinctos designandi actus: at ne-

at neque quietes interrumpentes, neque actus designantes possunt esse infiniti, vt ex dictis patet: non acquirit igitur corpus, quod eo pacto mouetur, existentias in loco infinitas. quare neque in speculo gignuntur infinitæ imagines. Verùm prędicta imaginum suppositio magis popularis est, quàm Philosophica. Probant enim Perspectiui, nullam imaginem videri in speculo, sed aspectũ immediatè terminari per radios reflexos ad rem ipsam obiectam speculo. Vsi tamen sumus ea suppositione, quia etsi uera esset, nihil incommodi accideret, contra conclusionem argumento impugnatam.

In speculo non imaginẽ rei, sed rem ipsam immediatè uideri.

CAPVT III.

Text° 14. *Discendi autem rationes consuetudinibus respondent. Vt enim soliti sumus, ita rem exponendam esse censemus: & quæ præter hæc dicuntur, haud similia uidentur nobis; sed propter insolentiam ignotiora, magisq; peregrina.*

Absolutè igitur, & ut res habet, dicendum est, cùm quis in speculum mouetur, iccirco in illo uideri continenter augeri imaginẽ uultus, quia basis triãguli uisualis, quę est in uultu ipso, cõtinenter fit propinquior angulo uisuali opposito, qui est in potentia uisiua, in qua triangulus visualis reflexus terminatur; ac proinde linea diuidens eiusmodi triangulum in duas dimidietates, hoc est, in partem directã, & reflexam (quæ linea est in superficie speculi) continenter fit maior. Num autem radij visuales facientes eiusmodi triangulum, sint species ipsæ uisibiles, quæ progrediantur à vultu, & reflectantur ad oculos, an aliquid aliud; & quo pacto ijdem radij in speculũ directè incidant, & reflectãtur ad oculos, ac denique num in prædicto motu aliqua qualitas successiuè fiat extensior in speculo; alio fortasse loco exponemus. Illud nunc satis sit, si qualitas aliqua ibi successiuè fit extensior, idem de ea dicendum esse, atque dictum est de imagine, quam videmur videre in speculo.

Vera argumẽti solutio.

Capitis tertij Explanatio.

Discendi autẽ rationes] In hoc capite, quod est tertia huius libelli pars, docet Arist. qui nam modus tenendus sit in inuestigatione ueritatis. Quoniam uerò consuetudo sæpe in causa est, ut plerique certiores rationes flagitẽt, quàm patiatur natura rerum, de quibus agitur; aut infirmioribus contenti sint, quàm earum certitudo postulet; ostendit Arist. initio capitis, quantam uim habeat consuetudo in capessendis disciplinis, ut inde pateat, quantum impedimẽti eis per discendis afferri possit, si aliter, atque res postulet, scientię tractentur. Eum enim ferè solum docendi modum probat quisque, quo ipse longo tempore discere consueuit. Vnde fit, ut quæ ab antiqua discendi consuetudine nostra uidentur abhorrere, ea tanquam peregrina, & parum similia ijs, quæ ante didicimus; facilè repudiemus. Causam uerò huius rei eam esse ait, quia quod consuetum est, id nobis notius est. Quocirca cùm nemo discat, nisi ex sibi notioribus; ea sola accipit quisque tanquam

Vis consuetudinis in disciplinis capessendis.

Consueta notiora esse.

tanquam notiora sibi, ijsq; putat se absque periculo errandi fidem habere posse, quibus ex longo tempore assuetus est. Diximus autem, Discendi rationes, pro eo, quod Græcè est, ἀκροάσεις, ideſt, auscultationes, siue auditus; quia nomen ἀκροάσεως non sumitur hoc loco, quemadmodum in inscriptione librorum de Physica auscultatione, in eaque diuisione librorum Aristotelis, qua alij dicuntur auscultatorij, alij exoterici. Complectitur enim Aristoteles in hoc capite uerbo ἀκροάσεως omnia discendi genera, etiam parum accurata, cuiusmodi est ratio discendi per exempla, testimonia, &c.

Plus aliquando consuetudinem, quàm ueritatẽ posse.

b Quantam porrò uim] Quantã uim habeat consuetudo, ex eo etiam confirmat, quia nonnunquam plus potest consuetudo, quàm aperta ueritas. Multa enim planè fabulosa, & puerilia tradebantur in legibus, & statutis Ethnicorum, quibus contra apertam ueritatem propterea habebatur fides, quòd populus ijs audiendis assuetus esset; ut quòd homines essent ex fatis dentibus procreati, ac proinde pro terra matre pugnare oporteret, quod exẽplũ est apud Alex. Forsitan scriptũ reperit in antiquis legibus alicuius Reipublicę. *

Quàm uariè homines doceri uelint.

c Quidam igitur nisi] Exponit, quàm uariè homines doceri uelint propter uariũ discendi modũ, cui assueuerunt. Nam qui in Mathematicis longo tempore uersati sunt, non alium probandi modum, quàm mathematicum admittunt. Qui uerò per exempla discere consueuerunt, exemplis quoque omnia sibi explanari uolunt. Iam qui in Poëtis ætatem triuerunt, nisi quis testem Poëtam producat, ferè audire contemnunt. Sunt, qui omnia sibi accuratè, ac perfectè explicari cupiant, quòd eo pacto discere assueuerint. Alios, qui parum res discutere, & rudi Minerua trãsigere solent, omne accuratum, ac subtile docendi genus offendit. Quoniã uerò cõsuetudo, ut aiunt, altera natura est; nihilq; ab uno p cõsuetudinẽ fit, quod alteri per naturam cõtingere nõ possit; perspicuũ est, uariã quoq; hominũ constitutionẽ, & peculiarẽ cuiusq; naturã in causa esse posse, ut alij aliter doceri uelint. Nã qui sunt tenacis imaginationis, parumq; eleuatum intellectũ habent, & parum liberũ à phantasmatibus, omnia sibi more mathematico tradi postulant. Qui uerò ratiocinandi facultate nõ admodũ ualent, exẽplis delectantur. Qui autẽ suo iudicio, quasi parum perspicaci diffidunt, omnia aliorum testimonio confirmari uolunt. Iam, qui ingenio pollent, nõ nisi subtili, & accurato docendi genere gaudent; nisi res sint eiusmodi, ut non admodũ certas demõstrationes patiantur. etenim ad defectum ingenij pertinet, omnia accuratè, ac subtiliter doceri posse existimare. Demũ, qui subtile docẽdi genus assequi nõ possũt, aut ut in contractibus, & cõuentibus; sic in disciplinis illiberale esse putant, minutissima quæq; persequi, & quasi ad calculos reuocare; ij rudi Minerua, omnia sibi exponẽda censent. Ita fit, ut quemadmodũ consuetudo, sic etiã naturæ particularis cõstitutio sæpe in causa sit, ut res, quarum scientia quæritur, aliter, atq; debeant, tractentur.

Consuetudo altera natura.

Quo-

τὸ γὰρ σώνηθες, γνωριμώτερον. ἡλίκλω δὲ ἰσχυὸ ἔχει τὸ σώνηθες, οἱ νόμοι δηλοῦσιν, ἐν οἷς τὰ μυθώδη καὶ παιδαριώδη μεῖζον ἰσχύει τοῦ γινώσκειν ὡδὶ αὐτὰ διὰ τὸ ἔθος. οἱ μὲν οὖν ἐὰν μὴ μαθηματικῶς λέγῃ τις, οὐκ ἀποδέχονται τῶν λεγόντων: οἱ δ' ἂν μὴ ὡδὶ δείγματικῶς: οἱ δὲ μάρτυρα ἀξιοῦσι ἐπάγειν τῶν ποιητῶν. καὶ οἱ μὲν πάντα ἀκριβῶς: τοῖς δὲ λυπεῖ τὸ ἀκριβὲς, ἢ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι σωτήρειν, ἢ διὰ τὴν μικρολογίαν. ἔχει γάρ τι τὸ ἀκριβὲς τοιοῦτον. ὥστε καθάπερ ὅπι τοῖς συμβολαίοις, καὶ ἐπὶ τῶν λόγων ἀνελεύθερον εἶναί τισι δοκεῖ. διὸ δεῖ παιδεύθαι πῶς ἕκαστα ἀποδεκτέον, ὡς ἄτοπον ἅμα ζητεῖν ἐπιστήμην καὶ τρόπον ἐπιστήμης: ἔστι δὲ οὐδὲ τεῦξον ῥᾴδιον λαβεῖν τοῦτο. δ' ἀκριβολογίαν τὴν μαθηματικὴν οὐκ ἐν ἅ-

Text° 15.

Hoc loco com. 20.

* Fortasse tamen nomine τῶν νόμων intelligit Aristot. ueteres quasdam cantilenas. lege illũ in Probl. Sect. 19. q. 28.

Text° 16.

d Quoeirca institutus] Tradit duo documẽta, quibus nõ modò occurrit utriq; impedimento cõsuetudinis, & particularis naturę: sed etiã docet, quo pacto ueritas in diuersis scientijs sit inuestigãda, quod ipsi præcipuè propositum erat in hoc libro. Eorum alterũ generale est, speciale alterũ. Generale est, ut ante omnes alias sciẽtias quęratur modus sciendi, hoc est disciplina ea, quæ modum sciẽdi tradit. Ita his uerbis docet Aristoteles, ante omnia dandã esse operã Dialecticæ, siue Logicę. ut Alex. D. Tho. Mag. Alb. & Cõment. exponunt. Hæc. n. docet, quibus rebus, quę probandi ratio, ac tractatio cõueniat, ut patet ex libris Analyticis, & Topicis, Num autẽ Arist. cùm distinguit Dialecticam à scientia, uelit eam à numero scientiarum excludere, an uerò solùm distinguere ab ijs scientijs, quæ ita sunt sciẽtię, ut non etiam tradant modum sciendi, paulò pòst expendemus.

Ante alias scientias modum sciendi quærendum esse.

Alex. cõ. 21. D. Th lect. 5. P. 4. Albert. cap. 13. Auer. comm. 15.

Quod. n. consuetum est, id notius est. Quantã [b] porrò uim habeat consuetudo, leges declarant, in quibus fabulosa, & puerilia plus ualẽt, propterea q̃ eis assuefacti sumus, quàm quæ de ijs rebus cognitio habetur. ¶ *Quidã igitur, nisi Mathematicorum more quis doceat, neminem dicentem admittũt: Alij, nisi exẽplis utaris, nihil approbant: Alij Poëtã testem producendũ uolunt. Ac alij quidem omnia accuratè docenda existimãt: alijs ipsa exquisita docẽdi ratio molesta est; siue quòd rem cõplecti nequeant, siue quòd eam diligentiam nimiã esse iudicent. Habet. n. tale quiddã ipsum accuratum.* † *Vnde fit, ut quemadmodũ in cõtractibus, ita in disputationib° illiberale quid [d] busdã id esse uideatur. Quapropter [d] institutus esse quisq; debet, quo pacto singula approbãda sint; quoniam absurdũ est scientiam simul, & scientiæ modum quærere; præsertim cùm neutrum assequi facile sit.* ¶ *Mathematicorũ [c] autem accurata docendi ratio non in*

Text° 15.

Initio cuiusque scientię esse cognoscẽda ea, in quibus illa uersatur.

e Mathematicorum autem] Speciale documentum est, Initio cuiusq; sciẽtiæ perspiciendas esse res, in quibus illa uersatur, quæ si materiæ sensibilis, ac proinde mutabilitatis expertes fuerint, & à nobis, ut eiusmodi sunt, considerari potuerint, ueluti eę, quæ à Mathematicis tractantur; tum demum poscendæ à nobis erunt accuratæ demõstrationes. Sin autẽ materiæ, ac mutabilitatis participes, ut forsitan res omnes naturales; tunc minùs certas, ac perfectas demonstrationes flagitabimus. Quòd si immutabiles quidem fuerint, & tamen non per se ipsas, sed per eas, quæ mutabiles sunt, necessariò à nobis cognoscendæ fuerint; cuiusmodi sunt res metaphysicę; aliquantò minùs exquisitas rationes expectabimus. lege pro ijs, quæ hoc loco ab Arist. dicuntur, caput tertium primi Ethicorum. Dixi, Materiæ sensibilis, quia intelligibilis materia, qua cõstant res Mathematicæ, ut non est causa mutabilitatis, & inconstantiæ, ita non impedit accuratam, & exquisitam demonstrandi rationem.

Text° 16.

a tex. 12.
b tex. 10 & 1. de Cœlo cap. 9. tex. 95. & alibi.
Scotus hoc loco idẽ sentit.
c D. Thom. hic lect. 5. p. 5. & 1. p. q. 66. ar. 2. & Caiet. ibidem & Capr. 2. d. 9. cõclusione 2.
d Auer. hoc loco com. 16. Alber. cap. 13.
e Comm. 21.

Illud tamen aduerte, Aristotelem, cùm ait fortasse omnem naturã, hoc est res omnes naturales, materiã habere, nõ dubitare, quin materia sit in cœlestibus corporibus, quippe qui in capite superiori [a] apertè dixerit, in omni re, quę mouetur, necessariò intelligendã esse materiã. & lib. 12. c. 2. b. alijsq; locis planè fateatur in cœlis esse materiã: sed ea de causa uideri uti particula [fortasse] quia materia cœlorum diuersa est à materia rerum corruptibilium, ut ipse perspicuè docet ultimo ex citatis locis & 8. lib. c. 4. ubi ait, in perpetuis subsłantijs naturalibus fortasse non esse materiam, aut non talem, qualis est in rebus caducis, & mortalibus. Id, quod uel ideo dicit, quia materia cœlorum etsi est pura potentia, est tamen diuersa à materia rerum corruptibilium, ut est sententia D. Thom. & aliorum complurium: uel quia est substantia simplex actualis, &, ut putat [d] Auerroës, Albertus, alijque nonnulli, potentia ad Vbi duntaxat, atque æquiuocè dicta materia; quo pacto intelligendus est Alexander hoc loco, [e] cùm ait Aristotelem uerbo [fortasse] significare, non esse in cœlo materiam. significauit

Materia cœli.

tex. 12.

ficauit enim ut ipse credit, non esse materiã primam, siue purã potentiam, non autem nullã omnino. Si.n. cœlos materiæ sensibilis expertes esse docuisset, profectò Mathematicorũ accuratã docendi rationẽ in eis expectandã esse existimasset, cùm tamen proximè scripserit, Mathematicorũ demonstrandi modũ non esse naturalẽ. Auerroës existimat idcirco Aristotelẽ adhibuisse uerbũ [fortasse] ut innueret, excipiendũ esse intellectum nostrum, quem ille putat esse formã per se subsistentẽ, ac proinde non habentem materiã in qua sit. Hæc tñ expositio præterquam quòd grauissimum errorẽ supponit, ideo etiã non placet, quia nõ dubiũ est; quin Arist. hoc loco Naturæ nomine intelligat res naturales, quemadmodũ lib. 12. c. 7. cùm ait. Ab hoc principio tùm cœlum, tum natura pendet. Náq; res naturales sunt, quæ materiã habere dicuntur, nõ formę ipsę, quæ magis dicũtur esse in materia, quàm habere materiam. At intellectus non est res naturalis, cùm non sit mobilis. Sed neq; si nomine Naturæ formã physicam intelligeret, expositio esset ad rem. Intellectus enim is, qui Auerr. sententia non est in materia, nõ censetur ab eo forma physica. Aliam etiam cõminiscitur Auerroes expositionem, ut nomine Naturę intelligãtur res omnes; quo fortasse modo Arist. in loco citato intelligendus est, & nos dicimus hoc uel illud esse in rerum natura. i. in rebus, siue in tota rerum uniuersitate. Verùm obstat, quòd res mathematicæ planè, & ut ipse proximè senserat, carent materia sensibili, de qua sola hic est sermo, quicquid dicendum sit de cæteris rebus. Arist. autem nunquam adhibet particulam [fortasse] quia dubitet omnino de pronũciato, sed aut modestiæ causã, aut quia eo loco nõ agit ex instituto de re proposita. Itaq; sola prima expositio amplectẽda est.

ἐν ἅπασιν ἀπαγτπτέον, ἀλλ' ἐν τοῖς μὴ ἔχουσιν ὕλιν. διόπερ ἡ φυσικὸς ὁ τρόπος: ἅπασα γὰρ ἴσως ἡ φύσις ἔχει ὕλην. διὸ σκεπτέον περὶ τοῦ τί ἐστιν ἡ φύσις: ἔτι γὰρ καὶ περὶ τίνος ἡ φυσικὴ ὅλον ἔσται, καὶ εἰ μιᾶς ἐπιστήμης, ἢ πλειόνων τὰ αὐτὰ, καὶ τὰς ἀρχὰς θεωρῆσαι ἐστίν.

tex. 3.

Reijcitur prima Auerrois interpretatio.

Reijcitur secunda.

3. de anima com. 5.

Primum argumentũ pro opinione Frãcisci Beati de ordine huius libri ad reliquos Aristotelis.

2

Refellitur hęc opinio, & eius argumẽta soluuntur.

Mod' procedendi in Philosophia naturali tenendus.

f Quocirca considerandum] Ex hoc potissimùm loco Franciscus Beatus, Sadoleto Cardinali patrono cùm alijs argumentis, tum præcipuè duobus probat, libellum hunc exordiũ esse secundi lib. Phys. Vnum est, quia, quæ hic proponuntur explicanda, non tractantur in hoc opere, sed in 2. Phys. Hic.n. dicitur agendum esse primùm de natura, de qua tñ nõ agitur in hoc opere, nisi post duos sequentes libros, cùm alia quãplurima explicantur attributa cõmunia, quæ in quintũ librũ gratia explicandæ eorũ analogię cõgesta sunt; secundus autẽ Physicorũ per omnia huic exordio respõdet. Alterũ est, quia finis libri primi huius operis nullam habet connexionẽ cum initio huius, sed optimè cõuenit cum initio sequentis lib. quẽ nos per errorẽ tertiũ appellamus; fini autẽ primi Phys. optimè respondet principiũ huius. extrema.n. uerba primi Phys. hæc sunt [Rursus autẽ alio principio sumpto dicamus] secundus autẽ Physicorũ, nisi hoc quasi proœmium præponatur, non exorditur ab alio principio, sed à quadam diuisione rerũ naturaliũ à non naturalibus, ut planè sit mutilus, nisi hoc uelut exordium præponatur.

Initio com. in 2. Metaph.

Verùm hi authores, primùm quidẽ, & omnibus Græcis, & Latinis repugnãt, quod nõ ideo minùs incõmodũ esse putandũ est, q' ipsi apertè id fateãtur. Deinde, nihil propositis argumentationibus cõcludunt. Ad priorẽ.n. dicendũ est cum D Thoma, Aristotelẽ nõ docere his uerbis, quo modo procedendũ sit in hoc opere, sed in naturali Philosophia, in qua proximè dixerat, nõ esse requirẽdã illã accuratã docendi rationẽ, quã patiuntur res mathematicæ. Modũ autẽ naturalẽ in tribus ait cõsistere. Primum est, ut ante omnia intelligatur, quid sit Natura, quod Arist. initio secundi Phys. colligit ex differentia naturaliũ ab artificialibus. Secundum, ut ex ratione naturę ostẽdatur quatenus Philosophus naturalis se possit extendere, siue quas res proprias tractare debeat; quas Mathematico, & primo Philosopho relinquere, quod fit secundo cap. eiusdẽ lib. Tertium, ut ex collatione causarũ inter sese disquirat, omnes ne ad se pertineant, an ad primum Philosophũ omnes, an uerò quædã ad se, aliæ ad illũ, quod fit eodẽ lib. c. 7. in quo

Hoc loco lect. 5. p. 5.

c. 1. à tex. 2.

à tex. 16.

à tex. 70.

quo Arist. docet, eas tandem causas, quæ ita mouent, ut nõ moueantur ipsæ, nõ pertinere ad Philosophum naturalem, plenè nimirum, ac omnino, quasi de quibus ipse attributa omnia disquirere, atq; ostendere possit. Quòd si quis obijciat. ergo primũ lib. Phys. nõ pertinere ad Philosophiã naturalẽ, quòd antecedat cognitionẽ Naturæ, à qua inchoandũ hîc dicitur in ea scientia. Deinde, mutilã esse hãc libri tractationẽ, si ea pertinet ad hoc opus, cùm nõ tradat, quo pacto procedendũ sit in Metaphysica; hunc in modũ occurrendũ êst. primum Physicorũ librũ, etsi pertinet ad Physicã, multa tñ accipere ex Metaphysica: incipit enim à generali diuisione principiorũ in unũ, & multa, & multorum in finita, & infinita &c. Secundum autem librũ statim exordiri à distinctione rerũ naturaliũ ab artificiosis, quæ propria, & peculiaris est Physico. At hoc loco sermonẽ esse de processu omnino Physico. Quòd si in hoc libello nõ traditur modus procedẽdi in Metaphysica; satis tñ esse, si tradatur, quo pacto inchoanda ab eo sit tractatio, quæ propriè sit Metaphysica, nempe à causis, quæ excedunt tractationẽ Physicã, quod fit lib. 12. in quo ex motu sempiterno colliguntur causæ mouentes immobiles, quæ sunt substantiæ separatæ, de quibus deinceps tametsi breuiter agitur. Itaque pauca dicturo Aristoteli de substantijs separatis, satis fuit, pauca etiam hoc loco insinuasse de transitu à rebus mobilibus ad immobiles.

Obiectio prima. 2

non in omnibus postulanda est, sed in ijs, quæ materiam non habent. Quo fit, ut is modus naturalis non sit. Fortasse enim omnis natura materiam habet. Quocirca f cõsiderandum est primùm, quid sit natura: hoc enim pacto, et in qua re naturalis Philosophia uersetur; & , unius ne scientiæ, an plurium sit, causas, & principia contemplari, perspicuum erit.

Solutio primæ.

Quòd si uerba illa [Quid sit natura] non propriè sumantur, sed ut sit sensus; Quæ & quales sint res naturales, quemadmodum Naturæ nomen proximè acceptum erat; dici potest cum Alex. in secunda expositione huius loci, docere Aristotelem in hac ultima capitis particula, eum modum inuestigandi ueritatem tenendum esse in reliqua Philosophia contemplatiua, ut priùs differatur de rebus naturalibus, quàm de diuinis, & materiæ expertibus. Qui enim fuerit in doctrina rerum naturalium exercitatus, ut Alex. ait, is demum ea, quæ diuinæ Philosophiæ propria sunt, assequi poterit. Nam, qui de rebus naturalibus, earumque principijs, & causis differuerit, is sibi uiam aperiet ad distinguendas rẽs, de quibus agit Philosophia naturalis, ab ijs, quæ ad Metaphysicam pertinent, quandoquidem ex consideratione causarum mobilium ad causas mouentes immobiles perueniet; atque ita intelliget, non omnes causas rerum naturaliũ simpliciter, atq; absolutè ad naturalem Philosophũ pertinere, sed tantùm eas, quæ ita mouent, ut moueantur etiã, quemadmodum habes 2. Phys. c. 7. Quibus rebus cõparatis, iam habebit Metaphysicus propriam materiã, in qua uersetur, res uidelicet, materiæ expertes, primasq; rerũ causas. Pro qua re lege finẽ cap. 1. lib. 6. huius operis.

Comm. 21.

Modus in prima Philosophia tenẽdus.

tex. 70. & 71.

Ad posteriorem argumentationem, quod quidem attinet ad connexionẽ primi lib. huius operis cum eo, quem nos tertium appellamus, satis dictum est in Præfatione huius libelli. Quod uerò attinet ad connexionem 1. Phys. cum secundo, mirum sanè est, cur secundus uideatur cuiquam mutilus, nisi hoc quasi caput illi præponatur. Magis certè mihi uideretur portentosum corpus illius lib. si hoc alterũ caput illi iungeretur. Nam neq; bene illi aptaretur, cùm supponat tractationẽ causarũ iam factã, de quarũ tñ distinctione agitur cap. 3. eius libri. Neq; ut ille liber ab alio quasi principio exordiatur, necesse est tam ingens, ideſt tã generale caput apponi, utpote apertè Metaphysicũ, præsertim cùm habeat egregiũ, & maximè conuenientes Physico initiũ à perspicua illa, & nemini dubia distinctione rerum naturalium ab artificialibus. Neque uerò illa uerba [alio principio sumpto] quæ sunt in fine primi, significãt aliud exordiũ operis, quod faciendũ uideatur, sed aliud quasi initiũ tractationis; quod est ualde familiare Arist. non solùm cùm librum alium inchoaturus est, sed in ipso etiã discursu eiusdem libri. Ita pater, quid Arist. doceat in ultima particula huius capitis, & quàm parũ uiriũ habeat

Solutio secundæ.

Rectè primũ Physicorum fine hoc libello cum secundo coniungi; perperam uerò, si hic inseratur medius.

à tex. 27.

Universidad de Deusto
Biblioteca

noua horum censura; quam alij quidam Recentiores consultiùs forsitan silentio præterijssent, quàm alijs quibusdam non ualde dissimilibus cõmentationibus refutassent. De qua re extrema quæstione in hoc caput agendum est. Ant. Mirand. 18. lib. de sin gul. cert.

NVM DIALECTICA SIT SCIENTIA NEC NE.

QVAESTIO PRIMA.

Non uideri scientiam. SECTIO PRIMA.

Vnde sumpta sit huius quæstionis occasio.

OCCASIONEM huius disputationis nobis præbet Arist. prope finem huius capitis, cùm ait, absurdum esse, scientiam simul, & modum sciendi quærere. omnes enim penè intelligunt eo loco nomine modi sciẽdi significari Dialecticam; quę & si apud grauissimos auctores non solùm scientiæ nomine, sed etiam præcipuę, ac veluti cæterarum parentis digna censetur; his tamen verbis planè videtur, Aristotelis iudicio, à numero scientiarum excludi. Nam si illa propriè dicitur modus sciendi; cùm modus rei non idem sit, atque res ipsa, quod in alijs rebus inductione perspicuum est; non erit vtique modus sciendi scientia ipsa: quare nec Dialectica scientia. Si verò appellatur modus sciendi, quia tradit modum, quo scientia comparari possit; minùs adhuc rationi consentaneum videtur, vt in numero scientiarum ponatur. Si enim ea sola tradit modum, & rationem scientiam comparandi, qui fieri potest, vt sit scientia, nisi sit prior seipsa? tex. 15.

Primum argumentũ eorum, quibus probatur Dialecticam non esse scientiã.

2 Idem quoque apertè videtur Aristoteles docere 4. lib. huius operis cap. 2.[a] & 1. de Posteriori resolutione[b] cap. 8. cùm ait Dialecticum non habere certum aliquod genus subiectum, de quo differat, sed per omnia rerum genera vagari, cùm tamen & Aristotelis sententia[c] plerisque locis, & cæterorum omnium Philosophorum, omnis scientia in re aliqua certa, & definita versari debeat. confunderentur enim alioqui scientiæ inter seſe, nec vllus earum esset ordo, aut distinctio.

a tex. 5.
b tex. 27. & 1. lib. Rhetor. ad Theodect. c. 1.
c Vt 4. lib. huius operis cap. 1. tex. 1. & 11. c. 6. & 1. post. c. 23. tex. 43.

3 Id ipsum colliges ex eo, quod traditur primo Topicorum cap. 1. & 2. quod idem lib. 3. huius operis cap. 1. assumitur, Dialecticos ex solis probabilibus differere. Nam si ex solis probabilibus differunt, fieri non potest, vt Dialectica sit scientia; quippe cùm omnis scientia ex necessarijs rem conficiat, neque id, quod scientia tenetur, aliter habere possit, vt Arist.[a] passim scribit, & cæteri communi consensu approbant. tex. 2.

a Vt 1. Post. c. 2. tex. 5. & cap. 5. 6. 7. & alibi sæpe.

4 Accedit plana, & aperta Aristotelis sententia, qui libro primo Rhetoricæ ad Theodectem[b] disertis verbis scribit, Dialecticam non esse scientiam, vt nullus iam de hac re sit dubitandi locus.
b Cap. 2.

5 Ad hæc, scientiæ diuiduntur, quemadmodum & res, vt idem docet tertiò libro de Anima cap. 8. Dialectica autem, siue Logica non agit de rebus tex. 38.

rebus, sed de sermone, siue oratione, vt patet ex tota arte Dialectica; non est igitur Dialectica scientia.

Hoc lib. e. 1. tex. 3. cap. 2. lib. 6. cap. 1. tex. 1.

Postremò, scientia omnis aut est contemplatiua, aut practica, vt cap. primo huius libri, & cap. item 1. lib. sexti docet Aristoteles, omnesque sentiunt; Dialectica autem neque in practicis, neque in contemplatiuis numeratur: namque omnes practicæ, nisi sint Mechanicę, in moribus versantur, Ethica videlicet, Oeconomica, & Politica; contemplatiuarum autem tria tantùm genera tradit Aristoteles posteriori loco, Physicam, Mathematicam, & Metaphysicam; non est igitur Dialectica inter scientias habenda. tex. 2.

De proprio, & peculiari fine Dialecticæ, eius q; nominibus, & natura. SECTIO SECVNDA.

De quibus agendum sit in hac quæstione.

VT igitur, quid hac in re dicendum sit, planiùs perspiciamus, tria antè discutienda sunt. Primùm, quis nam sit proprius, ac peculiaris finis Dialecticæ, ex quo & ratio nominum, & naturæ huius artis facilè colligentur. Deinde, quo in subiecto, siue materia versetur. Postremò, sit ne admittẽda trita, & vulgata illa distinctio Dialecticę in docentem, & vtentẽ.

Prima opinio de fine Dialecticæ. Reijcitur.

Ac sunt, qui velint, Dialecticæ finem esse veri, & falsi iudicium. Vnde est illud, quod sæpe Cicero scribit, Dialecticam esse scientiam vera, & falsa dijudicandi. Attamen hoc omnibus scientijs cõmune est, præsertim contemplatiuis, nec potest esse proprius cuiusquam finis; nisi fortasse primæ Philosophiæ, quòd ea maximè in consideratione veritatis versetur, vt patet ex primo capite huius libri. Nam quòd ad eam disciplinam falsi iudicium pertineat, ad quam spectat veri, haud obscurum est, cùm falsum, nisi ex vero, deprehendi nequeat, quemadmodum neque obliquum nisi ex recto. Vt 2. de Oratore. tex. 3.

Secunda opinio. Refellitur.

Alij dicunt, finem huius artis esse disputationem de quauis re proposita ex probabilibus, id quod Arist. initio Topicorum videtur significare. Idem innuitur apud Ciceronem in Academicis, cùm Dialectica dicitur inuenta, veri, & falsi quasi disceptatrix, nisi quòd addit, & Iudex, quod in impugnatam sententiam incidit. Sed neque hi rectè sentiunt. Differere enim ex probabilibus, si finis proximus est Dialecticæ, & non potiùs remotus, non ad totam artem spectat, sed ad quandam eius partem, quæ Topice dicitur; nos autem quęrimus finem totius Dialecticę, siue Logicæ, quibus nominibus eandem artem significari certum est, vt mox patebit. cap. 1. 2. Acad. quæst.

Vnde colligatur Dialecticæ finis.

Quis nam igitur sit Dialecticę, ac Logicæ finis, ex imbecillitate rationis humanæ colligendum est. Nam cùm hæc ars ad emendanda propria rationis vitia, quæsita atque inuenta sit, vt est communis Philosophorum sententia; propria autem rationis vitia in eo cernantur, quòd

nec facilè, nec sine erroris periculo per ea, quæ nouimus, incognita inuestigemus; efficitur, vt proprius, ac peculiaris Dialecticæ finis sit, uiam & rationem tradere, qua facilè, & sine errore possimus ex cognitis incognita intelligere. Dixi, propria rationis vitia, non intellectus, quia intellectus humanus, vt distinguitur ab intellectu substantiarum separatarum, dicitur ratio, propriumque eius est, ex cognitis incognita discursu quodam cognoscere, cùm illarum intellectus simul percipiat in alio id, quod ex illius cognitione pendet.

Quis ille sit.

Cur hæc scientia Dialectica, & logica dicta sit.

Hinc patet primùm, rectè nominatam esse hanc artem, & antiquiori vocabulo, Dialecticam, & recentiori, atque à veteribus Peripateticis inuento, vt ait Boëtius ad Topica Ciceronis, Logicam. vtrunque enim ipso Cicerone interprete significat disserendi rationem, siue artem; præcipuum autem disserendi significatum est, incognita ex cognitis aperire. Id, quod hinc facilè intelliges. Disserere interdum idem valet, quod sermone vti, vt apud Platonẽ in priori Alcibiade: διαλέγεσθαι, inquit, hoc est disserere, & sermone vti an non idem vocas? Potiùs enim eo loco dicendum est, disserere, quàm disputare; & sermone vti, quàm ratione vti, vt quidam vertunt. Eodem modo vtitur Arist. disserendi verbo 4. lib. huius operis cap. 4. cùm sic ait [sublata autem nominum significatione ipsum quoque διαλέγεσθαι hoc est, ipse etiam sermonis vsus hominum inter ipsos, & vniuscuiusque secum sublatus est.] Vnde Dialogus nihil est aliud, quàm sermonis cum altero collatio. Atque hoc pacto Dialecticæ, & Logicæ vocabula significant Sermocinalem facultatem, quę vsurpatio, etsi est omnium latissimè patens, quippe quæ & Rhetoricã etiam, & Grammaticam complectitur: est tamen rara admodum, præsertim quod attinet ad nomen Dialecticæ.

Ad initium lib. primi suorum cõment.

Prima significatio uerbi Disserere.

tex. 10.

Secunda.

Interdum verò idem est disserere, atque probabiliter disputare; qua significatione vtitur Cotta Ciceronianus extremo tertio de natura Deorũ, cùm ait, Opto redargui me Balbe, & ea, quę disputaui, disserere malui, quàm iudicare. Atque hæc significatio contra, atque superior est omniũ frequentissima apud Aristotelem, Platonem, & cęteros Philosophos, tametsi omnium astrictissima, quemadmodum & Dialecticę, & Logicę, vt ab eodem verbo in hac significatione dicuntur.

Tertia.

Interdum denique significat, incognitum aliquid ex ijs, quę nota sunt, oratione patefacere, siue id fiat argumentatione probabili, siue necessaria, siue etiam definitione, aut diuisione. Dixi, oratione, quia si factis notioribus res ignota patefiat, vt cùm vultu, aut lacrymis affectus animi declaratur, non comprehendetur ea manifestatio disserendi uerbo, sed tantùm si fiat oratione, siue mentali, siue vocali, siue scripta. Hac significatione vtitur Varro apud Ciceronem in Academicis, cùm de quibusdam imperitis sic ait, Nihil definiunt, nihil partiuntur, nihil apta interrogatione concludunt, nullam denique (vt hæc omnia vno disserendi uerbo complectatur) artem esse disserẽdi putant. cuius significationis minùs

Lib. 2.

Vt 1. Post. c. 7. tex. 22. & c. 23. tex. 42.

minùs quidem frequens est vsus apud Aristotelem, & reliquos, quàm secundæ, sed tamen non rarus. Atque ab hac, quæ media est inter duas superiores, & omnium item prȩcipua, magisque philosophica, imposita sunt nomina Dialecticę, ac Logicæ toti huic arti, de qua præsens quęstio instituta est.

A tertia dici hanc artem Logicam, & Dialecticam.

Quare cùm finis Dialecticæ sit, viam, & rationem tradere, qua incognita ex cognitis aperiantur; præcipuum autem disserendi significatum, magisque accommodatum ad Philosophos sit incognita ex cognitis aperire; perspicuum relinquitur, optimè nominatam esse hanc artem siue Dialecticam, siue Logicã. æquum est enim, ut ait Aristoteles secundo de anima, cap. 4. res omnes à fine appellare. Atque hoc pacto accipit Aristoteles nomen Dialecticæ primo Rhetoricæ libro, cùm ait, omnem Syllogismorum doctrinam ad totam Dialecticam, aut ad aliquam eius partem spectare. Quanquam multi, & graues enarratores Aristotelis, in quibus sunt Alexander Aphrodisiensis, & Seuerinus Boëtius nunquam ferè appellant totam hanc artem Dialecticam, sed Logicam; quod tamen vocabulum, quia nusquam apud Aristotelem reperio, minùs libenter vsurpo. libentiùs hac eadem significatione dicam, logicas tum propositiones, tum quæstiones, quo pacto Aristoteles sæpe loquitur.

Res debere à suo fine appellari.

tex. 49. Cap. 1.

Vt 1. Top. c. 9. & 12.

Patet etiam, quænam sit natura huius artis. Nam cùm proprius, atq; immediatus finis cuiusque habitus sit propria eius operatio; omnes autem potentiæ, & habitus per proprias operationes, siue actus definiri debeant; proprius denique, atque immediatus finis Dialecticæ artis sit docere quo nam pacto disserendum sit, iuxta tertiam huius verbi significationem; efficitur, vt non meliùs natura eius explicari possit, quàm si definiatur disserendi ratio, & doctrina. non quòd ea sola differat, cùm id omnibus scientijs, & artibus liberalibus sit commune; sed quòd sola doceat, quo pacto disserendum sit. Sequitur iam, vt quodnam sit eius subiectum, disquiramus.

Natura, ac definitio Dialecticæ.

Ens rationis non esse subiectum Dialecticæ. SECTIO III.

De quo subiecto hic sermo sit.

CVM scientiarum tractatores subiectum alicuius artis, aut scientiæ quærunt, non ambigunt de subiecto, in quo ars ipsa, aut scientia inhæreat, quod Recentiores inhæsionis subiectum vocant. perspicuum est enim, eas omnes in intellectu inhærere; sed dubitant, quid nam sit illud, ad quod cognoscendum, siue etiam agendum, aut efficiendum tota scientiæ cura refertur. Hoc enim in quauis facultate vnum aliquid est, cujus causa omnis labor ab Artifice suscipitur, quod Aristoteles tum subiectum, tum genus subiectum, recentiores Philosophi subiectum scibile, & subiectum attributionis vocant, cuiusmodi est in Philosophia naturali Ens mobile, in scientia de moribus Homo probus, in ædifi-

ædificandi peritia ædificium. Hęc autem ideo dicuntur scientiarum subiecta, quòd sub earum considerationem præcipuè cadant.

Prima conditio ad subiectũ attributionis cuiusque scięntię constituendum.

Vt autem meliùs teneas, quale esse debeat cuiusq; scientię proprium, atque adæquatum, accipe tres conditiones. Prima est, vt sit vnum quid, saltem eo pacto, vt definitione aliquo modo vna explicari possit, & proprias affectiones, siue proprietates habere, veluti ens, quod est subiectum Metaphysicæ. Omnis namque ars, omnisque scientia accipit vnitatem ex vnitate subiecti, in quo versatur, vt Arist. primo Post. cap. 23. & cæteri Philosophi docent; idque curat, vt & naturam subiecti, eiusq; 2 partium subiectarum, & omnium affectiones tradat. Secunda est, ut reliqua omnia, quę in scientia traduntur, ad illud modo aliquo reuocentur (siue vt partes constituentes, aut subiectæ, siue vt proprietates, siue alia quauis ratione) & eius gratia pręcipuè considerentur, nempè ut illud, & secundum se, & secundum suas partes subiectas plenè cognoscatur. Hoc enim pacto nihil horum censebitur alienum à subiecto totius scientiæ; proinde omnia ad vnam, eandemque scientiam pertinebunt.

text. 43.

3 Tertia est, ut scientia, quæ circa illud versatur, ratione eius distingua tur à cęteris scientijs. Vt enim naturales facultates distinguuntur inter se ratione diuersorum obiectorum, veluti aspectus, & auditus, quòd hic circa sonum, ille circa colorem versetur; sic etiam scientiæ ratione diuersorum subiectorum, vt Geometria, & Arithmetica, quòd illa de quantitate continua, hęc de discreta differat, & ita reliquæ. Atque hæc de ratione subiecti cuiusque artis.

Opinio D. Thomæ de subiecto Dialecticæ.

Quod verò attinet ad subiectum Dialecticæ, D. Thomas in quartum librum huius operis asserit esse ens rationis, à cuius opinione nõ videntur disentire, qui aiunt esse secundas intentiones, seu, vt Auicenna uocat, secunda in intellecta. Probat suam sententiam D. Thomas ex ipso

Lectione 4. p. 2.

Primum huius opinionis argumentum

Aristotele planè dicente eo loco, Primum Philosophum, & Dialecti-

c. 2. tex. 5.

cum uersari circa ens: id, quod alia ratione non credit dici potuisse, nisi, quia primus Philosophus agit de ente, quo ad ea, quę illi conueniunt in rerum natura, ex quibus habet, ut ens reale sit; Dialecticus autem quoad ea, quę illi proueniunt ex operatione intellectus, quę sunt 2 attributa rationis, ut esse genus, esse speciem, & similia. Idem alij confirmant inductione eorum, quę in Logica tractantur. etenim uniuersale, prædicabile, genus, species, differentia, & reliqua omnia in entibus rationis, non realibus numerantur; quippe cùm ea ratione, qua talia sunt, ab operatione intellectus pendeant. Item hac ratione, Quia si 3 eius subiectum esset reale, numeraretur utique Dialectica in scientijs realibus, quod inauditum est.

Nõ probatur in eo sensu, quem præfert.

Verùm hęc sententia, nisi quis eam in uero sensu exponat, facilè refellitur. Primùm, quia Dialecticus non tradit, quę sit natura entium rationis, neque earum causas, principia, & affectiones, sed suo modo Metaphysicus. Quòd si dicas, ens rationis non esse subiectum Dialecticæ secun-

secundum naturam suam spectatum, sed quatenus rationi differendi subseruit, quemadmodum non nulli minus cautè respondent; uerum quidem dices, & hoc pacto crediderim D. Thomam intelligendum; sed tamen planè cogeris cõcedere, non ipsum ens rationis, sed aliquid, quod adæquatè commune sit omnibus differẽdi formis, esse Dialecticæ subiectum: quemadmodum, quia statuarius non agit de ligno, nisi quatenus ex eo efficit statuam, non lignum, sed statua constituendum est statuarij subiectum.

Quo pacto D. Thomas intelligendus uideatur.

Secundò refutari potest ex traditis conditionibus subiecti cuiusque artis. Ex prima quidem, quia si ens rationis sit subiectum Dialecticæ, non habebit vtique proprietates, quæ vllo modo sint entia, quod durum est negare. neque enim illæ poterunt esse reales, cùm ens reale sit prius natura ente rationis: si autem sint entia rationis, iam continebuntur essentialiter sub ente rationis, quo fiet, vt eius proprietates esse nequeant; inferiora enim non sunt proprietates superiorum. At dicunt duplex esse subiectum artis, vnum attributionis, alterum adæquationis; ens autem rationis, & si non est subiectum attributionis, cui solent proprietates assignari; esse tamen adæquationis, quia adæquatè dicatur de omnibus quæ in Logica traduntur. Sed non rectè occurrunt. Primùm, quia isto modo oportebit quærere in Physica aliud subiectum longè superius ente naturali, quòd non modò de omnibus rebus naturalibus, & earum partibus dicatur; sed etiam de motu, & cęteris proprietatibus rerum naturalium, imò etiam de infinito, de vacuo, & reliquis omnibus, quæ in Physicis tractantur. Quærendum quoque erit in Arithmetica aliquid communissimum rebus Arithmeticis, quod de numeris, & affectionibus, ac proportionibus numerorum, itemq; de vnitate, & eius proprietatibus prædicetur: at hæc nemo vnquã tradere conatus est. Deinde, quia vt demus, quęrendũ esse in vnaquaque arte tale subiectũ, non verũ est, omnia, quę traduntur in Dialectica, esse entia rationis. Neque enim demonstratio, aut vlla alia differendi forma (si modo de ijs loquamur, quę præcipuè sub eius artis considerationem cadunt) est ens rationis, sed discursus quidam mentis verus, ac realis, vt apertum est. Quod enim attinet ad nescio quas relationes rationis, quæ in his fundantur, cùm mens in ea reflectitur; nihil eas curat Dialecticus, nisi quatenus ad differendi doctrinam, vtcunque sunt vtiles.

Responsio ad uersationem.

Refellitur.

Mentales differendi formas, non esse entia rationis

Ex secunda verò conditione, quia etsi Dialectica modo aliquo agit de entibus rationis; non agit tamen de eis præcipuè, sed quatenus eorum cognitio subseruit rationi differendi. hoc enim ijdem huius opinionis fautores paulò antè fatebantur.

Ex tertia denique, quia si ens rationis, cùm statuitur subiectum Dialecticæ, ita latè sumitur, vt complectatur omnia entia rationis, ea quoq; comprehendet, quę à Grammatico, & Rhetore tractantur, vt nominum significationem, syllabarum quantitatem, verborum proprietatem, tropum,

Varia entium rationis genera.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pum, figuram, & similia. Si verò sumitur pro ente rationis, quod non ex hominum instituto,& voluntate pendet,sed in ipsa rerum natura fundatur, vt excludantur entia rationis, quę à Grammatico, & Rhetore explicantur; cuiusmodi sunt notio generis, & speciei, prædicati, & subiecti;adhuc supersunt pleraque,quæ sub Dialecticâ artè non cadant, cuiusmodi sunt relatio creatoris, dextri, sinistri, & similia. Quòd si intelligant ea sola attributa rationis, quæ consequuntur res, quatenus mente tractantur; pertinebunt quidem ea omnia modo aliquo ad Dialecticam; sed tamen nec sola,nec principaliter, cùm Dialectica principaliter agat de modo tractandi res, quem illa consequuntur, qui modus non est ens rationis. Ita fit, vt ens rationis aut non adæquatè distinguat ea, quæ cadunt sub artem Dialecticam ab ijs, quę cadunt sub alias artes, quod est contra tertiam conditionem subiecti; aut certè non præcipuè sub eam cadat, quod est contra secundam. Quoniam uerò hæc opinio remota admodum videbatur à uera sententia de subiecto Dialecticæ, ideo eam non commemorauimus inter eas,quas de subiecto Dialecticæ initio Institutionum Dialecticarum tetigimus. Lib.1. cap.3.

Solvuntur argumenta eorum, qui affirmant, ens rationis esse subiectũ Dialecticæ.

Ad primum igitur argumentum eorum, quæ pro hac sententia proposita sunt, dicendum est, non esse eo loco sermonem de Dialectica, quoad doctrinã, sed quoad usum,ut paulò pòst intelliges. Deinde,nõ ea ratione ibi distingui Dialecticum à primo Philosopho,quòd hic de ente reali, ille de ente rationis agat. Nam & sophistam quoque ait eo loco Aristoteles uersari circa ens,cùm tamen nõ detur ens tertio modo sumptum; nisi quis dicat, Sophistam uersari circa ens fictum, atque ad eam rem uti uelit Platone auctore, qui in Dialogo de Ente asserit,Sophistam uersari circa non ens, quod idem videtur esse, atque ens fictum; quod tamen nihil est ad rem. Aristoteles enim ait eo loco, hos tres artifices circa eadem versari, totumque eorum discrimen ad modum agendi refert, cùm ait de eisdem rebus agere primum Philosophum demonstratiuè, siue ad veritatem (ut loquitur) de quibus Dialecticus quidem pro vtraque parte differit ex probabilibus; Sophista uerò ad speciem tantùm ueri Demonstratoris, aut Dialectici. Quo autem modo intelligendus sit Plato, cùm ait, Sophistam uersari circa non ens, libro sexto exponemus. Postremò, si eo loco traditur, Dialecticum uersari circa ens rationis, cùm Dialecticus de eo demonstratiuè agat, ut docent ij, qui eo pacto Aristotelem intelligunt; concedere debebunt, Dialecticum agere de ente ad ueritatem, quod tamen Aristoteles soli primo Philosopho ibidem tribuit.

Qua ratione differant primus Philosophus, Dialecticus,& Sophista.

Quo pacto Dialecticus agat de genere, & specie.

Ad secundum dicendum est, agere quidem Dialecticum de genere, specie, & cæteris huiusmodi, non tamen vt tradat cognitionem relationum rationis, sed vt doceat conficere orationes, quibus aptè differamus. Quo circa non agit de genere quoad conditiones essendi, sed prædicandi, quæ sunt propinquiores tractationi modorum differendi,quod idem

idem de cæteris similibus dicendum est.

Ad tertium dicito, subiectum Dialecticę esse quippiam uerum ac reale, si pro eo accipiatur, in quo primò illa versatur, ut mox patebit: sed tamen non inde fieri, ut sit scientia realis. distinctio enim scientiarum in reales, & non reales desumpta est ex distinctione eorum,quæ sunt,in res, & uerba; ut scientiæ, quæ de rebus agunt, quatenus distinguuntur à uerbis,dicantur reales; quę autem de uerbis, sermone'ue, appellentur sermocinales. Quia igitur Dialectica de sermone agit,primò quidem de mentali, quo quisque secum quasi loquitur; secundaria verò ratione de uocali, & scripto; non in realibus, sed in sermocinalibus numeranda erit. quanquam etiam dicitur rationalis, non quia de ente rationis agat (isto enim modo potiùs dicendę essent rationales,Grammatica,& Rhetorica,quę agunt de solo sermone significatiuo ex instituto,quàm Dialectica, quæ primò agit de sermone significatiuo naturaliter) sed quia dirigit operationes intellectus nostri, qui propter naturalem discurrendi facultatem ratio appellatur.

Cur Dialectica sit sermocinalis scientia.

Cur scientia rationalis dicatur.

Nec demonstrationem, nec modum sciendi propriè sumptum, nec uerò argumentationem, aut Syllogismum esse subiectum Dialecticæ, si ea in se spectetur. SECTIO QVARTA.

Initio Prædicam. & primi Prior.

cap. 1.tex. 1.

RAECI auctores Alexander, Ammonius, Simplicius, Philoponus, & alij censent, Logicæ subiectum esse demonstrationem,quòd Aristoteles initio librorum de priori resolutione (in quo opere latiùs,quàm vnquam de ratione differendi uidetur loquutus) planè asserat, propositum sibi esse de demonstratione agere;quod idem in fine operis de posteriori resolutione se præstitisse concludit. Sed hęc opinio, vt est omnibus, quæ de Dialecticæ subiecto extant, astrictissima; ita minùs placet, quàm cæteræ, quas recensebimus:quo circa neque eam nos in Dialecticis Institutionibus tetigimus.De alijs enim plerisque disserendi modis, quàm de demonstratione,agit ars Dialectica,idque non tantùm propter demonstrationem, sed etiam propter alios fines; potissimùm uerò de Syllogismo Dialectico, qui est omnium usurpatissimus, & ad omnia utilis.Neque uerò Arist. initio Priorum proponit, ideo se de demonstratione disputaturum, & in fine Posteriorum idipsum se fecisse asserit, quòd demonstratio sit adæquatum Dialecticæ subiectum, sed quia principale; quo pacto sepè ait in hoc opere,institutũ sibi esse agere de subſtantia.

Sententia eorum, qui demonstrationẽ faciunt subiectum Dialecticæ.

Refutatio.

Cap.17.tex.26

Vt initio. 12. Met. tex 1. & & alibi sępe.

Arabes quidam, in quibus est Auicenna initio suæ Logicæ,& alij nonnulli ex nostris, faciunt subiectum Logicæ Modum sciendi,sumpto propriè sciendi verbo; quod subiectum asserunt complecti demonstrationem, & definitionem iuxta duos sciendi modos, quos aiunt, significasse Aristotelem primo Post.cap. 2. quorum alterum omnes demonstratio-

Auicẽna c.2. idem Alphar. & Algaz.

tex. 5.

Sententia eorum, qui Modum sciendi.

nem esse dicunt, alt erum plerique definitionem: id, quod Aristoteles Cap. 7. text. 48
in hoc opere ad finem superioris libri perspicuè exponere videtur, cùm
ait, omnem doctrinã, aut demonstratione, aut definitione effici. Esse au-
tem modum sciendi hoc pacto subiectum Logicæ, ex eo videtur perspi-
cuum, quia Aristoteles hoc loco nomine modi sciendi Logicam signifi-
cat, vt ex obiecto artem, quæ circa illud versatur. Verùm neque huius-
Refellitur. modi sententia omnino placet. Primùm, quia alij modi reperiuntur
disserendi, qui sub demonstratione, & definitione non comprehendan-
tur. Deinde, quia intelligere per definitionem, non est propriè scire, ne-
que Aristoteles 1. Post. nomine modorum sciendi cognitionem demon-
stratiuam, & definituam significat, sed sciẽtiam propter quid, & alia duo
sciendi genera: alterum, quo sciuntur principia, quod est nobilius scien-
tia propter quid: alterum, quo sciuntur conclusiones per causas remo-
tas, aut effecta, quod est minùs præstans. Quocirca in loco citato supe-
rioris libri huius operis, nomine doctrinæ non significatur traditio scien
tiæ, sed cuiusuis cognitionis rei per notiora; nomine autem demonstra-
tionis quælibet argumentatio ad aliquid probandum idonea, ut sæpe Vt 1. Rhetor. cap. 1.
alibi; diuisio uerò ad definitionem uidetur reuocanda eo loco, ut in eius
Cur Dialectica dicat modus sciendi. expositione diximus. Quòd uerò hic Dialectica significatur nomine mo-
di sciendi, non mirum est, quia sæpe numero scientiæ, non à subiecto
adæquato, sed ab aliqua eius parte subiecta cognominantur; ut Theolo-
gia hæc naturalis à Deo, aut diuinis substantijs, & Astronomia ab astris.

Sententia eorum, qui Argumentationem, aut Syllogismum. Magnus Albertus partim latiùs, partim pressiùs tradit subiectum Lo- Tractatu 2. in Porphyr c 4.
gicæ. ait enim esse argumentationem, quæ & latiùs patet quàm demon-
stratio, & non complectitur definitionem. Eadem penè sententia est Sco- In Porphyr. q. 3.
ti, qui existimat esse syllogismum. Et rectè quidem ambo sentiunt, cùm
loquantur de subiecto Logicę, ut ab Aristotele tradita est in ijs libris, qui
ad nos peruenerunt. Sola enim argumentatio ex instituto traditur ab
Aristotele; cæteræ autem argumentorum formę ex syllogismo uim acci-
piunt, cùm materiales cõsequentiæ sint, ut in Dialecticis Institutionibus Lib. 1. c. 5. & lib. 6. c. 3.
diximus. Quòd autem sola argumentatio ex instituto tradatur ab Aristo-
Aristotelem solam argumentationẽ, ex instituto tradidisse. tele, ex eo constat, quia liber prædicamentorum nihil est aliud, quàm
seminarium quoddam vocũ omnium simpliciũ, ex quibus omnia enũ-
ciationũ genera confici possint; in libris uerò de interpretatione agitur
de enunciationibus, ex quibus connectantur omnia argumentationũ ge-
nera; in reliquis autem de syllogismo, ac omnino de argumentatio-
ne, omnibusq; argumentationum formis tum simpliciter, & absolutè,
tum etiam contractis ad certam materiam. De diuisione autem, & defi-
nitione non per se, sed obiter, & quatenus argumentationi subseruiunt, a Eodẽ lib. & cap.
disserendum putauit, ut in [a] eodem libello diximus, & ipse [b] Albertus b In Porphy. tract. 1.
probè explicat. Quocirca in epilogo totius Dialecticæ de syllogismis,
Non rectè argumentationem dici ad. se doctrinam tradidisse planè scribit Aristoteles [c]. Quòd si Dialectica su- c Cap. ult. lib. 2. Elenchorum.
matur, non qua ratione ab Aristotele tradita est in libris, quos habemus

sed vt

sed vt in se ipsa spectatur, non rectè dicetur siue syllogismus, siue argu- æquatum rotius Dialecticæ subiectũ.
mentatio adęquatum eius subiectum, cùm neutrum dicatur de diuisio-
ne, aut definitione, quæ tamen sunt per sese speciales quędã desserendi
formulæ. Quòd si dicas, satis esse diuisionem, & definitionem utcunq;
ad argumentationem reuocari, vt argumentatio adęquatum subiectum Obiectionis dilutio.
dici possit; concedes quoque eadem ratione subiectum Metaphysicę esse
Initio lib. 4. substantiam incorpoream, aut verò Deum, quòd cætera, quę in Meta-
physica traduntur, ad hæc vtcunque reducantur; cùm tamen Aristote-
les dicat, nec leuiter confirmet esse ens, qua ratione est ens. Deinde,
quia etsi diuisio, & definitio, quatenus sumuntur ad aliquid probãdum,
reducuntur ad argumentationem; non tamen reducuntur, quatenus
sunt per se quædam formulæ declarandi ignotũ ex notis, præsertim cùm
ab ea propriam declarandi vim non accipiant. Postremò, quia ea omnia Quæ debeant sub subiecto cuiusq; artis comprehẽdi.
cõplecti debet sub se subiectũ cuiusque artis, de quibus in illa tanquã de
particularibus subiectis cõpletis, atque perfectis demonstrationes fiunt,
proprietatesque demonstrantur; huiusmodi autem planè sunt diuisio, &
definitio, de quibus multa demonstrari possunt in Dialectica, non tan-
tùm ut de partibus argumentationis, alioue modo ad argumentatio-
nem pertinentibus, sed ut de quibusdam specialibus, ac integris disse-
rendi generibus.

Modum disserendi, siue sciendi latè sumptum, esse subiectum Dialecticæ.

SECTIO QVINTA.

Vera sententia de subiecto Dialecticæ. REGO si Dialectica in hac controuersia, non vt ab hoc, aut illo auctore traditur, sed in se ipsa spectari debet, ex propio fine artis subiectum eius adæquatum colligendum est. Proprium enim, & adæquatum cuiusque disciplinæ subiectum illud est, ad quod cognoscendum, siue etiam agendum, aut efficiendum tota artis cura dirigitur. Cùm igitur à nobis sit constitutum, Dialecticę proprium finem, in quem tota ipsa incumbit, nihil esse aliud, quàm formas omnes, siue modos disserendi, ignotum'ue ex notis oratione declarandi tradere; planè efficitur, modum disserendi esse adæquatum Dialecticę subiectum. Potest idem probari ex tribus cõ- Ostẽditur ex conditionib⁹ subiecti.
ditionibus subiecti adæquati, quas proposuimus. In primis enim mo-
Sect. 3. dus disserendi est quodammodo vnum quid, & quod definitione aliquo
modo una explicari possit. est enim oratio, qua ex notis incognitum de-
claratur. Deinde quicquid traditur in Dialectica, aut est modus disse-
rendi, ut argumentatio; aut ad illum reuocatur, & gratia illius præci-
puè tractatur, vt nomen, verbum, & enunciatio. Denique ratione mo-
dorum disserendi distinguitur Dialectica à cæteris, non quòd ipsa so-
la disserat, sed quòd sola doceat, quo nam pacto disserendum sit, ut in
Lib. 1. c. 1. Institutionibus diximus. Quòd si disserendi modum uocare uelis mo-

Quo pacto modus scien di dici possit subiectũ Dia lecticæ.

dum sciendi, latè tamen accepto sciendi verbo, pro cognoscendi ex notioribus, quomodocunque id fiat; non est quòd repugnemus. certè Scotus in primum prioris Analyticæ ita accipit modum sciendi, cùm illud constituit subiectum Logicæ in sese spectatę. Neque discrimen est inter modum diserendi, & sciendi hoc pacto, nisi quòd diserere sumitur actiuè, scire autem passiuè (scire enim est cognoscere ex notioribus; disserere autem declarare, siue efficere, ut cognoscas) & scire est terminus cognitionis; disserere autem quasi uia ad cognoscẽdum. Cur autem disserendi modus à quibusdam dicatur [a] oratio Philosophorum, siue Philosophica, aliàs etiam [b] oratio ratione concluſa, initio [c] Dialecticarum Institutionum diximus.

1. Prior. q. 2.

a à Cicer. in oratore ad Brutum.
b Acad. 2. edit. lib. 1.
c Lib. 1. cap. 3.

Dubitatio.

Sed quęrat aliquis, quæ nam oratio intelligenda sit, cùm dicimus subiectum Dialecticæ esse orationem, qua incognitum ex cognitis aperitur; mentalis ne, an uocalis, an scripta, an uerò oratio in commune, quæ dicitur de his omnibus orationum generibus. Ad quam dubitationem breuiter dicendum est, intelligendam esse orationem in cõmune, præcipuè tamen mentalem, vt Aristoteles secundo de Interpretatione cap. 4. & primo post. cap. 8. & alijs locis innuit. Causa vero est, quia Dialectica cùm ad emendanda rationis uitia constituta sit; in dirigendis proprijs actibus rationis præcipuè versatur, nec ad uoces, & scripta descendit, nisi quatenus hominem instituit in ratione agendi cum altero. Atque hæc est sententia D. Thomæ, cùm aserit, uersari Logicam in dirigendis operationibus intellectus. Vnde collige, subiectum Dialecticæ duabus rationibus differre à subiectis Grammaticæ, ac Rhetoricæ. Vna, quia subiecta Grammaticę, ac Rhetoricæ sunt orationes externæ duntaxat: Dialecticæ verò subiectum est pręcipuè oratio interna. Altera, quia in ipsa etiam oratione externa, quę ab omnibus communiter tractatur, Grammatica solam integritatem considerat, Rhetorica solum ornatum; Dialectica uerò ipsam rei ignotę ex cognitis declarandi uim, quæ est quasi ratio, & mens orationis. Quanquam verò mentalis oratio præcipuè pertinet ad hanc artem, ut Auicenna initio suę Logicę, & Scotus, ac Caietanus in prædicamenta Aristotelis rectè annotarunt; tamen quia externa oratio magis patet, & in disputatione cum altero prorsus necessaria est; idcirco subiectum Dialecticę, de quo huius artis tractatores apertè disserunt, potiùs constitutum est Modus diserendi externus, quàm internus, & inter externos uocalis potiùs, quàm scriptus, quia uocalis oratio, quàm scripta, multò est notior, & usurpatior. Qua de causa effectum est, vt hæc ars inter sermocinales numerata sit.

primo post cap. 8. tex. 25

Initio lib. perihermenias lect. 1.

Idem 1. lib. Institut. Dialect. cap. 7.

Resolutio.

Diserimen inter subiecta Dialecticæ, Grammaticę, & Rhetoricæ.

Altera dubitatio.

Quærat etiam aliquis, num subiectum Dialecticæ sit unum quippiam vnitate essentię, quemadmodum ens naturale, quod est subiectum Philosophię naturalis, an verò unitate ordinis duntaxat, quemadmodum exercitus, qui cadit sub artis militaris considerationem. Cui quæstioni sunt, qui respondeant, esse unum unitate essentiæ. Aiunt enim, definitionem, &

Responsio quorundam.

nem, & quemlibet alium modum diserendi significare formaliter unã quandam relationem fundatam in tota oratione, atque huiusmodi relationem esse essentiam definitionis, ratione cuius oratio, quæ definitio dicitur, habet unitatem essentiæ; eodemque pacto rem habere in cæteris modis diserendi, ac proinde in modo differendi in cõmune sumpto. Dicendum est tamen, superuacaneum esse, ac friuolum, quærere in subiectis artium huiusmodi relationes rationis, ut ratione earum subiecta habeant unitatem essentiæ. Sublatis enim huiusmodi unitatibus adhuc in eisdem subiectis cernitur unitas, quę satis sit, ut eorum quodlibet dicatur unum quippiam. Id quod in domo, in naui, & in exercitu cernere licet. Itaque respondendum est, modum diserendi habere vnitatem ordinis, cùm sit oratio quædam artificiosè disposita ad diserendum, satisque esse, si subiectum artis sit unum quid per se ordinatum ad aliquem finem, etiamsi non sit per se cõpositum in unitatem unius essentię.

Vera responsio.

Dialecticam rectè distingui in docentem, & utentem. SECT. VI.

Num differẽdi usus ad Dialecticam spectet.

IAM illud quęrendum est, num sola diserendi doctrina, an ipse etiam diserendi vsus ad Dialecticam spectet. hinc enim intelligi potest, recte ne, an secus distingui soleat Dialectica in docentem, & utentem. Ac illud in primis apertum est ex dictis, totam diserendi doctrinam ad Dialecticam spectare, cùm eius proprius, ac peculiaris finis sit, docere quo pacto diserendum sit. Illud etiam perspicuum est, aliquem diserendi usum pertinere ad Dialecticam: neque enim aliter Dialecticus, quàm diserendo, docere potest quo pacto sit diserendũ, si modò ille Philosophico more, quod ponimus, diserendi formas tradit. Verùm is vsus non distinguitur à doctrina diserendi, cùm eo ipso doceatur, quo pacto sit diserendum: sed is solus à doctrina distinguitur, quo non traditur ex proprijs modus diserendi vllus, veluti cùm quomodocunque diserimus de rebus naturalibus, aut mathematicis, aut etiam de logicis ex communibus, & vnicuique obuijs. Illud quoque haud obscurum est, non omnem diserendi usum, qui uia, & ratione fiat (neque enim agimus de vsu artis experte, sed de artificioso) ad Dialecticum spectare. Omnes enim artifices in sua quisque materia ex proprijs, ac per se principijs differunt, ut inductione patet. Alioqui si diuisiones, definitiones, & demonstrationes, quæ in alijs disciplinis cernuntur, à Dialectico fierent, vna tantùm Dialectica esset scientia, quippe ad quam, vt omnis diserendi doctrina, ita etiam omnis usus pertineret.

In quo posita sit huius quæstionis difficultas.

Tota igitur ambiguitas est de vsu differendi, non ex proprijs, & per se, sed ex communibus, & quæ omnibus sunt obuia, aut certè exiguo labore inueniuntur, hoc est, ex probabilibus, pertineat ne is totus ad Dialecticum; an uerò alius ad hunc, alius ad illum artificem pro ratione materiæ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

teriæ,ex qua differitur,an potiùs nullius disciplinæ sit proprius. Quòd enim nullius disciplinæ sit proprius,ex eo uidetur perspicuum, quia eorum, quæ omnibus sunt in promptu, aut facilè à quouis inueniuntur, non debet vsus censeri cuiquã proprius. Quòd uerò vnaquæque ars differat ex certis quibusdam probabilibus, seu verisimilibus, veluti Physica ex ijs probabilibus,quæ in rebus naturalibus reperiũtur, Metaphysica ex ijs,quę in metaphysicis, hac ratione suadetur;quia si ea omnia vni arti tribuenda essent,inopes & penè nullius pretij relinquerẽtur cęterę,exceptis Mathematicis:perpaucæ enim reperiuntur demonstrationes in reliquis disciplinis. Accedit,quòd eiusdem facultatis est, verum,& verisimile cognoscere,ut Arist.ait 1 Rhet.ad Theodectem; quare cùm vera,seu necessaria in vnaquaq; materia ad eum artificem pertineant, qui in ea versatur;efficitur, idẽ dicendũ esse de verisimilibus,seu probabilibus,nec omnium probabilium vnam tantùm disciplinam esse constituendã.At verò, quòd ad vnam Dialecticam ea omnia pertineant, intelligi potest ex Aristotele initio Topicorum,alijsq; locis quàmplurimis, in quibus ille nemine repugnante docet, proprium Dialectici esse,de quacunque re proposita ex probabilibus disserere.

Cap. 2.

Lib.1. c.1.

Prima asser-tio. Probatio.

In hac igitur controuersia prior assertio sit,Vsum differendi ex probabilibus esse proprium Dialecticæ. Quæ assertio hunc in modũ probatur. Vsus differendi ex probabilibus,nec gignit habitum scientiæ,neq; ex habitu scientię gigni potest. vt enim nõ generat nisi opinionẽ, ita nasci non potest ex habitu scientiæ, quandoquidem actus, quibus generatur habitus,& qui ab eo generantur eiusdẽ speciei sunt. Ergo si vsus differendi ex probabilibus alicui scientię tribuendus est,non propter actum,aut habitum eo pacto differendi attribuendum illi erit, sed propter materiam,ex qua differit;aut propter formam differẽdi,vt ea scientia dicatur differere ex probabilibus,quę tradit formam differẽdi ex eiusmodi materia.Atqui materia probabilis nullius scientiæ propria est,cùm omnibus pateat,aut certè nullo penè negotio inueniri possit : sola autẽ Dialectica tradit differendi formã ex uerisimilibus,quemadmodũ, & ex necessarijs, vt ex dictis cõstat: igitur soli Dialecticæ tribuendus est vsus differendi ex probabilibus. Atq; hoc pacto verum est id, quod tam sæpe tradit Aristoteles, proprium esse Dialectici,de quauis re proposita ex probabilibus differere. Quòd autem obijciebatur,vsum differendi ex cõmunibus,nullius disciplinæ proprium esse,concedendum est ratione materiæ, nõ autem ratione formę. Quod verò addebatur, vnamquamq; artẽ ex certis quibusdam probabilibus ad suã materiã pertinentibus differere, partim negandum,partim cõcedendum est. Nam neq; probabilia, si res ad viuũ resecetur,ad vllam scientiã propriè spectant;nec eorũ artificiosa tractatio ad aliũ artificẽ,quàm ad Dialecticũ pertinere potest.Nec verò mirũ est,si nõ satis locupletes sint plurimæ sciẽtiæ, detracta illis omni doctrina probabili : est enim nec facile, nec uulgare, propria rerũ principia percipere.

Solutio argumentorum.

Verùm

Verùm,quia Dialectica,quatenus ex probabilibus differit,ministra censetur scientiarũ omniũ,easq; omnes præter quasdã Mathematicas anteire, illisq; facultate ea,qua pollet,vtramq; in partẽ disputandi,aditum aperire,& viam munire solet; nõ censentur alienę à quaq; scientia eę sentẽtiæ probabiles,quas Dialectica inuenit,quemadmodũ nec opes eę, quæ famulorum opera conquiruntur,alienæ sunt à facultatibus dominorum. Ita probabiles opiniones,quę in rebus metaphysicis ministerio Dialecticæ cõparantur,Metaphysicæ disciplinæ censentur,quæ in Physicis, Physicæ, atq; ita in cæteris ; nec multò secus,atq; probationes Philosophiæ humanæ,quæ conclusionibus sacrę Theologię adhibentur,pertinent ad sacrã Theologiam,quòd subministrẽtur ab eius quasi famulabus.Quod deniq; additur,eiusdem facultatis esse,verum, & verisimile cognoscere, non tam ad veri,& verisimilis cognitionem,quàm ad regulã cognoscendi referendũ est ; quasi dicat Arist.facultatem, quæ tradit regulã cognoscendi verum,eandem etiam tradere cognoscendi verisimile, quas certè regulas,quæ vna & eadem sunt,ad Dialecticam pertinere perspicuũ est.

Dialectica omnium scię tiarum ministra.

Explicatur dictum Aristotelis.

Posterior assertio sit, Optimam, & necessariã esse distinctionem Dialecticæ in docentem, & vtentem, quam D.Thom. Scotus, & alij pleriq; scholastici tradunt,nec quicquam ab ea differre illam,qua Græci Dialecticam diuidunt in eam, quæ auulsa est à rebus, & in eam,quæ est rebus concreta. Prior pars ex dictis aperta est. Dialectica enim eatenus dicitur Docens, quatenus ex proprijs principijs modos differendi tradit. Vtens verò, quatenus ex probabilibus de quacunque re proposita differit. Posterior ex eo patet, quia Græci auctores intelligunt nomine Dialecticæ à rebus auulsæ habitum Dialecticæ, quatenus adhuc versatur in ipsa differendi doctrina tradenda ; tametsi, quia eius præcepta collecta sunt ex vsu differendi de alijs rebus, à rebus auulsa videtur dicta. Nomine autẽ Dialecticæ rebus concretæ intelligunt eam ipsam,non quatenus omnibus differendi modis vtitur, vt pleriq; non rectè existimant,& iam impugnatũ est ; sed quatenus vtitur modo probabiliter differendi.

D. Thom.4. Met.lect.4.p. 2. Scot. hoc loco& in Porphy.

Secunda assertio.

Dialectica docens, & utens.

A rebus auulsa,& rebꝰ cõcreta.

Ex his primùm patet, Dialecticam,siue Logicam docentem, & vtentẽ non esse duos habitus, cuius rei ignoratione plerique hallucinantur,sed vnum, atque eundẽ; cuius actus proprius ab ea elicitus, est docere, quo pacto sit differendum ; attributus autẽ,& quodammodo imperatus,differere exprobabilibus, quacunq; in materia id fiat.

Consectarius primum.

Deinde, Dialecticam esse docentem ratione totius artis, cùm tota in docendo versetur ; utentem verò ratione eius partis, quæ tantùm docet ex probabilibus differere. Quanquam enim tota Dialectica ad vsum refertur, cùm pręcepta vbiq; tradat ad differendũ comparata ; vsus tamen demonstratiuę partis non ad eam pertinet,nisi in propria materia,quem tamen ab ipsa doctrina nihil differre diximus. Hoc ipsum D.Tho. hunc in modum explicat, Demonstratiuam Logicę partem solam doctrinam continere; Dialecticam verò, siue Topicam,& doctrinam,& vsum.

Secundum.

* Met. lect. 4. p.2.

Postre-

Testium.

Postremò, si Dialectica accipiatur pro sola Topica disciplina, quę magis vsitatè dicitur Dialectica, tum demum eandem totam esse, & docentem, & vtentem, officijs distinctam à seipsa, quemadmodum differentiæ specificæ apud Porphyrium in diuisiuas, & constitutiuas distinguuntur: tametsi magna est alioqui inter has distinctiones dissimilitudo. Cap. de differentia.

Obiectiones eorũ, qui negant in Topica disciplina reperiri usũ, & doctrinã.

Sed obijciat aliquis hoc loco, Topicam disciplinam non esse demonstratiuam, quòd in libris Topicis nullæ reperiantur demonstrationes; ergo non distingui Topicam in docentem, siue demonstrantem, & vtentem, siue diserentem ex probabilibus. Id quod vel ex ipso instituto Arist. in eo opere videtur abundè ostendi. scribit enim in ipso quasi proœmio eius operis, se in ijs libris nihil accuratè uelle tradere, sed omnia rudi Minerua, quòd ad eam disciplinam satis sit, simplicem quandam, & minùs accuratam rerum Dialecticarum cognitionem habere. Atque his argumẽtis ducti quidam recentiores existimant, inanem esse diuisionem Dialecticæ in docentem, & vtentem, si Dialecticæ nomen sumatur pro Topica disciplina. Sed non vident primùm, siue ea demonstratiua sit, siue nõ sit, posse tamen ita sumi, vt adhuc in ea vsus à doctrina distingua tur. Neque enim dubium est, quin doceat disserere, cùm rationem ex probabilibus disserendi tradit, etiam si quis velit, eam non vti veris demonstrationibus in ea re; & vtatur præceptis sic disserendi (vsu videlicet à doctrina distincto) cùm illa rebus alijs accommodat. Sed & Rhetorica, quæ à plerisque non censetur demonstratiua, eodem modo consideratur. Quatenus enim tradit præcepta dicendi, docens est, & à rebus auulsa; qua verò ratione ijs vtitur, vtens, & rebus concreta appellari potest. Deinde non tam considerandum est hac in re, quo pacto Dialectica topica ab Arist. tradita sit, quàm quo pacto tradi potuit. quanquam ex ijs, quæ ille docet in Topicis, non paucæ demonstrationes fieri possunt. Iam etiam, multa eorum, quæ demonstratiuè dici poterant de ratione disserendi ex probabilibus, dicta erant in Analyticis, vt, Ex contingentibus non posse necessaria demõstrari, &, Cum opinione, quam probabilia pariunt, non posse scientiam cohærere. Postremò, non si in materia aliqua paucæ reperiuntur demonstrationes, continuò dicendũ est, disciplinam, quæ in ea versatur, non esse demonstratiuam. Hoc enim pacto nec Moralis scientia demõstratiua dicenda esset, ac proinde nec scientia, quòd Arist. 1. Ethic. c. 3. eodem modo se de moribus acturum polliceatur, quo initio Topicorum de rebus dialecticis.

Lib. 1. cap. 2.

Dilutio.

Rhetorica docens, & utẽs.

Non rectè colligi expaucitate demonstrationũ, sciẽtiam aliquã non esse demonstratiuã.

Ita non efficiunt vllo modo propositę obiectiones, quo minùs etiam Dialectica Topica in docẽtem, & vtentem distingui debeat.

Dialecticam

Dialecticam docentem siue à rebus auulsam, esse uerè scientiam.

SECTIO SEPTIMA.

His ita constitutis, vt veniamus ad id, de quo quæstio præcipuè instituta est, partem negantem sibi persuadent non nulli Recentiores, quorum opinio ijs ferè argumentis, quæ initio proposita sunt, probari solet. Verùm ea nec placet vllo modo, nec argumenta, quibus confirmatur, quicquam efficiunt, vt paulò pòst patebit.

Opinio eorũ, qui negant, Dialecticã esse scientiam.

Alij contrà omnino sentiunt, Dialecticã non modò esse scientiam, sed etiam scientiarum præstantissimam. Scribit enim Plato septimo libro de Repub. Dialecticam doctrinarum omnium apicem, ac finem esse; cæterasque disciplinas, etsi propter consuetudinem scientiæ dicuntur; si tamen cum Dialectica conferantur, non esse scientiæ nomine appellandas, sed alio quodam medio inter vocabula opinionis, & scientiæ. Quod idem videntur Stoici sensisse, qui primas scientiarum Dialecticæ tribuerunt. D. quoque Aug. in 3. lib. contra Academicos, itemq; secundo de Ordine eandem appellat disciplinarum disciplinam. & Cic. in lib. de claris oratoribus, artium maximam, atque omnium lucem. Ex quibus recentiores quidam Dialectici illud quasi commune artis huius encomium acceperunt, Dialecticam esse artem artium, & scientiam scientiarum. Verùm non omnes hi eadem ratione Dialecticam cæteris artibus anteponunt. Plato enim, vt videre est in loco citato, non distinxit Dialecticam à prima Philosophia, nisi quòd tres quasi status, si Ficino credimus, in ea scientia distinxit, vt à forma quidem sua, siue facultate veritatis indagandæ diceretur Dialectica; ab exordio autem, seu disserẽdi pręceptis, Logica; à fine verò, hoc est, ab ipsa veri inuentione, Theologia, primaque Philosophia. Quanquam Plotinus inter Platonicos præcipuus auctor, etsi non distinguit Dialecticã à prima Philosophia, ait tamen Logicam, & Dialecticam non esse eandem disciplinam, sed Logicam esse ministrã Dialecticæ. Quo loco videtur Logicam pro Dialectica docente accepisse, vtentem verò Dialecticam confudisse cum prima Philosophia. Quod forsitan duabus de causis fecit. Vna, quia tam Dialectica, quàm prima Philosophia differit de rebus omnibus, ut Arist. ipse docet lib. 4. huius operis. Altera, quia veri inuestigatio, quæ Dialecticę tribuitur, ad eundem artificem videtur pertinere, ad quem spectat veritatis inuentio. absurdum est enim non eidem tribui inuentionem, cui tribuitur inuestigatio, & conquisitio. Alioqui aut primus Philosophus inuenit, quod non quærit, aut Dialecticus quærit, quod ipse inuenire nequit. Si ergo Dialectici est, uerum de quacunque re proposita disserendo inuestigare; primi autem Philosophi, inuenire; idem artifex erit Dialecticus vtens, & primus Philosophus. Atque acutè quidem ista Plotinus, & alij Platonici, aut etiam ipse Plato, si hac ratione adducti sunt.

Eorum, qui affirmant, & esse scientiam, & omniũ præstantissimam.

Cap. 13.

Cap. 13.

Ficin. in eũdem locum, & in Euthydemum.

Platonis sententia de distinctione Dialecticæ à prima Philosophia.

Ennead 1. li. 3 cap. 4. 5. & 6.

Plotini.

Cap. 2. text. 5.

Quibus rationibus inductus fuerit.

Eiusdem artificis esse aliquid quærere, & inuenire.

Vt loco proximè citato, & alibi sæpe.

Sed longè maturiùs rem considerauit, Arist. cùm Dialecticam à prima Philosophia distinxit. Nam cùm nullus artifex constantior esse debeat primo Philosopho; Dialecticus verò vtens vtramque in partem de rebus propositis agat, meritò Arist. Dialecticam vtentem à prima Philosophia discreuit, non vt scientiam unam ab altera, sed ut facultatem, & scientiæ actum non exercentem à præstantissima omnium scientia. Neque quicquam obest, quòd Dialectica inquirat verum, & prima Philosophia inueniat. Duobus enim modis verum inquiritur. Vno ex proprijs rerum principijs, quod faciunt scientiæ omnes; altero ex verisimilibus, quod facit Dialectica vtens contenta etiam inuentione verisimilium, quibus mens disponitur, vt ex proprijs principijs verum inueniat. Nam neq; verum determinatè quærit Dialectica vtens, sed quod uerum sit, aut quàm simillimum uero. Itaque ij omnes, qui ea de causa Dialecticam scientiarum præstantissimam esse dixerunt, quòd crederent, eā à prima Philosophia, saltem quoad usum, non esse distinguendam, planè hallucinati sunt. At Diuus Aug. non ita Dialecticam cæteris anteponit, quòd credat, eam esse natura sua præstantissimam scientiam, sed quòd docrinæ ordine præcedat cæteras. Quo pacto certum est, Ciceronem dixisse esse eam artium maximam, & lucem omnium, ut quæ omnibus modum sciendi tradat. Id quod ex loco citato, & ex primo de Orat. perspicuè intelliges. Atq; eodem modo volunt Iuniores, Dialecticam esse artem artium, & scientiam scientiarum. Quare cùm ij, qui Dialecticam præstantissimam scientiarum esse dicunt, partim de prima Philosophia loquantur, partim id de præstantia, quæ ad doctrinæ ordinem spectat, intelligendum uelint, non est cur hac ex parte reprehendendi sint, quòd eam cæteris scientijs anteposuerint.

Aristotelis sententia.

Duplex ueri inquisitio.

Explicantur dicta Augustini, & Ciceronis de Dialectica.

Alij denique media ingressi uia asserunt, Dialecticam nō esse quidem natura sua scientiarum præstantissimam, sed tamen esse uerè ac propriè scientiam. Cui sententiæ, quæ scholasticorum veterum, & omnium penè grauium auctorum communis est, libenter subscribimus.

Vera opinio eorum, qui Dialecticā ueram scientiā faciunt, non omnium tamen præstantissimam.

D. Th. 4. Metaph. lect. 4. p. 2. Scot. in prædic. q. 1. Alb. Mag. c. 1. in Porphyr. Auicen. cap. etiā 1. suæ Logicæ. Aegid. Rom. & c. * c. 1. tex. 1. & 8. Top. c. 2.

Ac illam non esse natura sua præstantissimam scientiarum, ex eo constat, quia nec ex præstantia subiecti, in quo versatur, nec ex certitudine demonstrandi id concluditur, ex quorum tamen altero capite, uel utroque id ostendendum esset, vt Arist. sapienter docet initio lib. de anima.* Nam si de præstantia subiectorum agitur, nobilius est subiectum Philosophiæ naturalis, cùm sit substantia. Si de certitudine demonstrandi, potior demonstrandi modus est mathematicus.

Esse autem verè ac propriè scientiam, his rationibus ostenditur. Primùm, quia partim comparatur, partim comparari potest per ueram demonstrationem, ac propriam; quod inductione patet in libris, quos habemus ex Aristotele. Exactis enim prędicamentorum, & de Interpret. libris, in quibus ille ferè definitionibus, ac diuisionibus principia modorum diserendi tradit; tàm multæ reperiuntur veræ, ac propriæ demonstrationes,

strationes, vt in conuertendis propositionibus, in reuocandis ratiocinationibus imperfectis ad perfectas, in mistionibus modorum, in medij inuentione, & alijs passim locis utriusque Analyticæ, vt nemo sit, qui negare id possit. Quòd si in libris Topicis, & ijs qui de Sophistarum reprehensionibus inscribuntur, non apertè inueniuntur demonstrationes; facilè tamen pleraque in demonstrationis formam redigi possunt; & si rei materia pauciores patitur, quàm quæ Analyticæ subiecta est. Potest item Dialecticus demonstrare de modo disserendi in commune, Quòd sit aptus ad docendum: de diuisione, Quòd cōfusione mentem liberet: de definitione, Quòd perfectam naturæ perceptionem pariat: de argumentatione, Quòd fidem faciat: de demonstratione, Quòd scientiam gignat: de syllogismo dialectico, Quòd opinionem: de pseudographo, Quòd errorem: de sophistico, Quòd deceptionem, & alia quàmplurima de alijs rebus dialecticis. Ita perspicuum est, Dialecticam partim comparari demonstratione, partim comparari posse. Deinde, tunc aliquid uerè, ac propriè nos scire arbitramur, cùm illud per propria principia intelligimus. quod sæpe Arist. & cæteri Philosophi docent; at Dialecticus intelligit omnes disserendi modos per propria eorum principia, hoc est, per proprias eorum partes, per peculiares definitiones, ac per se notas propositiones, ut ex vniuersa Dialectica perspicuum est; non est igitur dubium, quin Dialectica sit uerè, ac propriè scientia. Tertiò, Dialectica est ex ijs habitibus, quibus uero assentimur; atqui non est fides, vt Grammatica, quæ nititur auctoritate; neque item opinio, cùm sit euidens, & certus habitus; est igitur scientia. omnis enim habitus, quo aliquid tanquàm verum approbamus, aut est fides, aut opinio, aut scientia, quo nomine comprehendimus habitum principiorum, & propriè dictam scientiam, quæ sapientiam complectitur. Cùm igitur Dialectica non sit habitus principiorum; est enim de ijs, quæ probatione indigent; efficitur, ut sit propriè scientia; tametsi non est sapientia, quæ rerum omnium primas causas tradit. Quarto actus voluntatis, quatenus ad benè beateque viuendum referuntur, cadunt sub aliquam verè, ac propriè dictam scientiam distinctam à Physica, quæ de natura eorum agit, sub Moralem uidelicet: actus item motiuarum potentiarum, etsi à Physico in tractatione de Anima explicantur, tamen quatenus aliquid arte conficiunt ad Mechanicas scientias spectant, ut patet ex plerisque mechanicis quæstionibus ab Arist. & alijs Philosophis demonstratiuè tractatis: igitur, & actus intellectus, quatenus ad disserendum spectant, cadent sub peculiarem aliquam uerè, & propriè dictam scientiam distinctam à scientia de Anima, quæ de eorum natura disputat: at hæc nulla est alia, quàm Dialectica: est igitur Dialectica verè, ac propriè scientia. Huius argumenti vim continet commendatio illa Dialecticæ Iamblichi ad Sopatrum [Absurdum, inquit, esse, cętera quidem omnia ratione iudicare, ipsam uerò absolutissimā rationis considerationem relinquere; & cùm ratione ani-

In Dialectica multas, & ueras demonstrationes reperiri.

Aliquot demonstrationes Dialecticæ.

Scire quid.

Habitus, quo uero assentimur.

Varias hominis actiones variè considerātas ad diuersas scientias spectare.

Encomium Dialectiçę.

malibus alijs antecellamus, eximium istud humanæ naturæ bonum possidentes, temerè, & obiter eam excolere; rerumque omnium disquisitioni admissam rationis vim diligere, ipsam verò eius cognitionem, qua prę cęteris dignissimam, ac pretiosissimam scientiam sui, per se constituit (vt testatur descriptio illa Delphica) velut improbandam reijcere.] Postremò, cùm aliquid vno modo fit rectè, alio non rectè, potest reddi causa, cur rectè fiat, cur item non rectè; quam causam, qui tenuerit, uerè, ac propriè eius rei scientiam assequutus erit: nos autem aliquando rectè differimus, aliàs peruersè, & uitiosè: dantur igitur causæ, cur rectè interdum differamus, interdum nõ rectè: at Dialectica huiusmodi causas tenet, cùm principia omnia differendi tradat: est igitur uerè, ac propriè scientia.

Dissoluuntur argumenta initio proposita. SECT. VIII.

Quid nonnulli hoc loco intelligi uelint nomine modi sciẽdi.

AD primum igitur argumentum pro negatiua parte initio quæstionis propositum, non desunt, qui dicant, nomine modi scientiæ in hoc capite non innui Dialecticam, sed significari methodũ, siue modũ procedendi in vnaquaque scientia, qui priùs haud dubiè tenendus est, quàm earum cuiquam detur opera. Verùm hęc expositio non placet. Primùm,

Refutatio.

quia Arist. loquutus fuerat eatenus de modo discendi ab alio, & admittendi, & approbandi ea, quæ à præceptore traduntur, quod certè non fit nisi argumentis: at omnis argumentandi ratio à solo Dialectico traditur. Deinde, quia & si nomine modi sciendi solus procedendi modus significaretur, cùm modus procedendi idem sit, quod ordo, & dispositio doctrinę, idq; ad vnum etiam Dialecticum spectet, ut in Dialecticis Institutionibus diximus; adhuc dicendum esset significari ijs verbis Dialecticã. Nisi quòd cùm hæc possit, & in genere tractari, & accommodatè ad diuersarum scientiarum materias; duplicem ait hoc loco Auerroës signi-

Auerroïs distinctio.

Com. 15.

ficari Logicam, generalem unam, alteram particularem. Quod sic crediderem intelligendum, ut Logica generalis dicatur tota ipsa ars Logica, quæ ante omnes alias scientias tradenda est; particularis autem Logica nihil aliud sit, quàm quædam logicorum præceptorum accommodatio ad materiam cuiusque scientiæ, ut quisque artifex intelligat, quo pacto in ea scientia, quam aggreditur, progredi debeat, & ea, quæ dicuntur, admittere; quę, vt ita dicam, Logica initio cuiusque scientię tradi debet, ut fit in proœmijs Physicorum, & librorũ de Anima, itemq; ad initiũ primi Ethic. c. 3. atq; hoc ipso opere, ac capite. Dicendũ est igitur, appellatione modi sciendi significari Dialecticam, nõ quòd ipsa vocetur modus sciendi, sed quia nomine modi sciẽdi, quo significatur Dialecticę subiectum, innuitur ipsa Dialectica. Nisi uelis eam vocari modũ sciendi, quo pacto hoc opus appellatur, Post naturalia, quòd in ijs uersetur. Quo autem

Vera huius loci explicatio.

tem pacto fieri possit, vt ipsa sit scientia ea, quæ modum scientiam acquirendi tradit, nec tamen sit prior seipsa, inferiùs patebit.

Ad secundum, tertium, & quartum dicẽdum est, Arist. ijs in locis non de Dialectica, ut docet, & à rebus auulsa est, sed quatenus est vtens, & rebus concreta apertissimè loqui; quo pacto Dialectica non fungitur officio scientię, sed facultatis, vt eam meritò vocat Arist. 1. Rhet. ad Theod. cap. 2. & 4. lib. huius operis c. 2. Est enim scientiæ officium, ex certis principijs certas etiam conclusiones tradere; facultatis autem, siue potentiæ, posse attingere oppositа. Vnde quo pacto intellectus, quia facultas quędam est, nõ modò uera, sed etiã falsa approbare potest, voluntas autẽ eadẽ ratione, & bona, & mala amplecti, cùm tamen scientię vera tantùm, ac bona approbent; ita Dialectica, quatenus vtranque in partem prœceptis probabiliter differendi utitur, potest ex contrarijs pronunciatis, quę diuersis hominibus probantur, contraria suadere, etsi, quatenus scientia est, certa habeat, & definita dogmata.

Com. 5.

Explicantur uaria Aristotelis dicta.

Ad quintum dicendum est, Aristotelem eo loco de scientijs realibus esse intelligendum, ubi etiam nomen rerum accipitur pro rebus, vt distinguuntur à sermone. Cùm autem Philosophi docent, scientiam esse de ijs, quę aliter habere non possunt; sic accipiendum id esse, quasi dicant, omnem scientiam haberi de conclusionibus necessarijs, & quę falsę esse nequeunt; huiusmodi autem esse conclusiones Dialecticę. Docet enim Dialectica, primum modum primę figurę concludere enunciationem vniuersè affirmantem; secundum verò, vniuersè negantem, & alia huiusmodi, quę falsa esse non possunt. Quocirca, etsi Dialectica agit de sermone, cuius significatio hominum voluntate mutari potest; cõclusiones tamen, quas tradit, non possunt ex ueris in falsas commutari. Hinc fit, vt Dialectica eadem sit apud omnes nationes, eademq; perseueraret, si omnis significatio sermonis, qua nunc vtimur, aboleretur, & alia omnino institueretur. Idem videtur dicendum de Rhetorica, quę maxima saltem ex parte certas, ac ratas habet cõclusiones, ex natura videlicet rerum profectas, ueluti quòd narratio breuis, credibilis, & dilucida esse debeat. Nisi quòd hęc ars paucas admodum demonstrationes patitur, nec per modum scientię tradi solet. Quamquam Arist. ad Theodectem accuratiùs reddit rationem eorum, quę ad Rhetoricam pertinent, quàm quisquam alius. Itaque hę duę artes ita de sermone agunt, vt qualecunq; sit idioma, quod ad earum substantiam attinet, nihil aut perparum referat. Aliter dicendum est de Grammatica, quę ut tota pendet ex hominũ uoluntate, sic in alijs idiomatis alias habet conclusiones, quę item facilè mutabuntur, si usus uolet. Quod enim nos, exempli causa, dicimus, Aristoteles fuit doctior Xenocrate, Græci more suo dicunt, fuit doctior Xenocratis, id quod nos etiam vsurpare possumus, si placuerit,

Aug. 2. de doctr. Christ. 36.

Dialectica conclusiones esse necessarias.

Dialecticam, & Rhetoricã easdem esse apud omnes nationes.

Non idem dicendum esse de Grammatica.

SIT

SIT NE DIALECTICA CONTEMPLATIVA an practica. QVÆSTIO II.

Necessariò dicendam esse practicam, uel contemplatiuam.

SECTIO PRIMA.

Primum argumentum utrunque negantium.

VNT ex Recentioribus, qui velint, hanc artem neq; contemplatiuam esse scientiam, neq; practicam. Primùm, quia credunt, non esse scientiam. Secundò, quia dirigit operationes intellectus, qui secundum se spectatus nec contemplatiuus est determinatè, nec practicus. Tertiò, quia vt Arist. docet 1. Topic. cap. 9. problemata omnia aut sunt practica, aut contemplatiua, aut quæ ad hęc conducunt, quod tertium genus 2 3 4 c. 12. eiusdem lib. planè vocat Logica problemata. Postremò, quia Dialectica nec numeratur ab Arist. inter practicas, nec inter contemplatiuas, c. 1. tex. 2. quarum meminit 6. libro huius operis. Ita concludunt Dialecticam nec practicam scientiam esse, nec contemplatiuam, sed organicam, & admiculantem practicis & speculatiuis. Atq; hanc putant esse sententiam D. Thomæ, & aliorum quorundam grauium Auctorum.

Refellitur hæc opinio.

Hæc tamen opinio non placet. Primùm, quia Dialectica est verè, & propriè scientia, vt probatum est; quare & verè & propriè contemplatiua, aut practica. Deinde quia, etsi non esset scientia, tamen cùm sit habitus cognitiuus, necessariò dicenda esset aut practica, aut contemplatiua. Nam si eius cognitio non refertur ad opus, contemplatiua est; refertur, est practica, vt colligi potest ex 1. cap. huius libri. Postremò quia, tex. 3 etsi intellectus secundũ se non est determinatè contemplatiuus, aut practicus; tamen eius actus partim sunt contemplatiui determinatè, partim practici, atq; adeo vel sunt in intellectu contemplatiuo, vel in practico. Quare Dialecticę habitus vel in contemplatiuo intellectu erit, vel in practico, vel in vtroq;; atq; ita vel contemplatiuus, vel practicus, vel vtrunq;. vbi. n. est actus, quo proximè acquiritur habitus, ibidem est habitus ipse.

> Actus intellectus partim practicos, partim contemplatiuos esse.

Solutio argumentorũ pro positę opinionis.

Ex his patet solutio primi, & secundi argumenti. Ad tertium dicendum est, primum membrum diuisionis problematum, siue quæstionum in loco citato non esse quæstionum practicarum absolutè, sed earum tantùm, quę pertinent ad prosequutionẽ boni, & fugam mali, quas Arist. cap. 12. eiusdem lib. uocat morales. Non sequitur autẽ, problemata logica nõ esse practica, quia non sint moralia, cùm latiùs pateat practicum, quàm morale. Ad quartum dicendum, non recenseri eo loco apertè Dialecticam inter contemplatiuas, aut practicas, quia Arist. non persequitur diuisionem

uisionem eorum generum usque ad vltimas species. Quanquam nõ desunt, qui respondeant, Aristotelem eo loco non diuidere scientiam absolutè, sed realem, vt distinguitur à sermocinalibus, quo pacto Dialectica in membris diuidentibus numerari non debuit. Non est igitur propter hæc argumenta dicẽdum, Dialecticam neque contemplatiuã esse, neque practicam. Si qui autem graues auctores uidentur sensisse, nec practicam esse, nec contemplatiuam, sed utriusque generis ministram; intelligendi omnino sunt de contemplatiuis, & practicis realibus, non uniuersè de omnibus practicis, & contemplatiuis.

Non rectè à plerisque probari contemplatiuam esse.

SECTIO II.

Vt Scot. in Reportat. sent. q. 4. Ant. Andr. lib. 6. Met. q. 3. Iauel ibidem. q. 7. Soncin. q. 6. & pleriq; alij. *cap. 1. tex. 1.

Primum argumentũ eorum, qui existimant Dialecticam esse contemplatiuam scientiã.

ALII existimant, esse contemplatiuam. Primùm, quia tractet omnia more contemplatiuo. Explicat enim naturam syllogismi, & aliorum modorum disserendi; eorumque principia, partes, & proprietates tradit. Secũdò, quia alioqui aut esset actiua, aut effectiua, ut patet ex libro 6. huius operis: *at actiuæ omnes pertinẽt ad mores; effectiuę autem sunt Mechanicæ, è quibus non est Dialectica. Tertiò, quia, etsi hæc ars referatur ad opus disserendi, eius tamen finis proximus non est Sect. 2. q. 1. ipsum disserendi opus (quod etiam suprà dictum est) sed intelligere, quo pacto sit disserendum. Quartò, quia practica scientia est, quæ 4 dirigit praxim, ex qua Practicæ nomen desumptum est; at Dialectica non dirigit praxim, sed operationes intellectus, quarum nulla est praxis. Ita concludunt Scotus, & alij non pauci, Dialecticam non esse practicam, sed contemplatiuam.

Solutio argumentorum.

Verùm quicquid de hac sententia dicendum sit, argumenta proposita nihil efficiunt. Non quidem primum, quia practicæ etiam scientię tradunt naturas rerum, de quibus peculiari ratione agunt, ut Morales naturam uirtutum, earumque partes, principia, & proprietates; neque in ea re discrimen est inter practicas, & contemplatiuas, ut paulò pòst patebit. Non secundum, quia neque omnes actiuę, etiam reales, sunt morales, neque omnes effectiuę, mechanicę; quod item ex sequentibus perspicuũ erit. Non tertium, quia etiam finis Moralis scientię proximus nõ est bene agere, sed intelligere, quo pacto benè agendum sit, cùm tamen Moralis sit practica. Non denique quartum, quia nomine praxeos comprehenduntur apud Philosophos non modò operationes uoluntatis, sed etiam intellectus, quatenus uoluntatis imperio subiectę sunt.

Finis scientiæ de moribus.

Praxis.

Nonnulla

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nonnulla de discrimine contemplatiuæ scientiæ, ac practicæ.

SECTIO TERTIA.

Finis contemplatiuæ scientiæ cognitio, practicæ op[us].

VT igitur faciliùs intelligas, Dialecticam esse practicam, quod [a] alijs meritò placet, non nulla præmittenda sunt de distinctione practicæ à contemplatiua, ut ab Arist. traditur primo cap. [b] huius libri, cùm ait, finē contēplatricis scientiæ, ueritatem esse, hoc est, ipsam ueritatis cognitionem; practicę autem, opus. Qua in re nonnulla animaduertere oportet. Primùm, nomine finis eo loco non esse intelligendum finem, quem sibi quisque pro libito statuit (plerique appellant finem scientis) sed eum, ad quem scientia ipsa suapte natura dirigitur. Fieri enim potest, ac passim etiam accidit, ut finis eorum, qui scientijs contemplatiuis dant operam, non sit ipsa rerum cognitio, sed quæstus, quem ex ea cognitione facere, aut inanis gloria, quam ex ea captare volunt: contraque euenit, vt plerique viri principes dent operam practicis scientijs non gratia operis faciendi, sed solius cognitionis causa, eiusque oblectationis, quæ cognitionem consequitur. Non erit igitur vlla scientia contemplatiua, nisi ex natura sua sibi vendicet, ut finem, cognitionem ipsam rerum, de quibus agit: neque item practica, nisi cognitio rerum, quam tradit, suapte natura dirigatur ad opus. Eas autem iudicabimus uendicare sibi propriam cognitionem, vt finem, quæ in sola natura rerum explicanda uersantur, nec tradunt vllas regulas operis cuiusquam faciendi, etiamsi res, de quibus agunt, fieri possint humana opera. Qua ratione dicimus Physicam, & Geometriam esse contemplatiuas, quia nullas tradunt agendi, aut faciendi regulas, tametsi multæ res naturales, & Geometricæ possint fieri humana arte, ut aurum ab Alchimistis, pentangulum à fabro. Eas uerò iudicabimus suapte natura dirigere cognitionem propriam ad opus, quæ tradunt præcepta agendi aliquid, aut faciendi, etiamsi naturam eius, & partes, ac proprietates simul explicent. Qua ratione dicimus, Morales esse practicas, propter regulas agendi, quas tradunt, quanquā simul agant de natura virtutum, de speciebus Rerumpub. & cæteris huiusmodi.

[a] In ijs sit ex Recentioribus Ocham[p] & Greg. in prolog. sent. Venetus ad initiū Logicę. Iandun. 6. Met. q. 3. & 5. Mirādulan[9], Scaliger & alij plerique. [b] tex. 3.

Duplex finis scientiæ practicæ, & contemplatiuæ.

Ratio discernendi practicā à contemplatiua.

Per quos fines Aristoteles scientiam practicam, & contemplatiuam distinguat.

Deinde, non esse in eodem pronunciato Aristotelis precisè intelligendum finem proximum scientiæ, sed principalem, quisquis sit ille. Nam etsi finis proximus contemplatiuæ est cognitio; tamen opus non est proximus, & immediatus finis practicæ, sed remotus. Ac potuisset quidem Aristoteles distinguere contemplatiuam & practicā per fines earum proximos, cùm apertum sit, omnem scientiam referri proximè ad aliquem actum proprium à se elicitum, qui alius, quàm cognitio esse non potest. Verùm quia cognitio contemplatiua non refertur ad opus, nisi forsitan ex proposito contemplantis; cognitio autem practica ex seipsa refertur ad opus, tanquam ad finem principalem; meritò iudicauit ille distinguēdas esse per cognitionem, & opus, tanquam per fines principales. Vnde est

Vt de Metaphysica 1. lib. cap. 2. Vt 2. Eth. c. 2.

illud de contemplatiuis dictū, Esse eas liberas, & sui gratia: de practicis autem moralibus, Non vt cognoscatur, quid sit virtus, sed ut boni efficiamur, de virtute agendum.

Diuerso modo scientiam practicam, & contemplatiuā fines suos principales attingere.

Tertiò, contemplatiuam scientiam semper attingere per se ipsam finē suū principalem, cùm is sit eius actus elicitus; at practicam non per se ipsam, sed per alium habitum, aut potentiam. Nam scientiæ Moralis finis præcipuus est opus virtutis; at hoc non à scientia ipsa Morali, sed à virtute attingitur. Eodemque modo Medicinæ finis principalis, est sanitas ægroti, & Militaris, victoria; sed tamen neutra attingit eum finem per se ipsam, sed per potentiam executiuam, aut suam, aut aliorum, aut aliorum & suam, vt perspicuum est.

Quartò, non esse intelligendum in eodem pronunciato nomine operis id solùm, quod confectum relinquitur extra eum, qui per scientiam agit, quemadmodum intelligitur primo Ethic. cap. primo, quo pacto statua est opus statuarij; sanitas, aut homo sanus, Medici; victoria, siue hostium subiectio, Ducis, & exercitus (neque enim practicæ omnes relinquunt opus confectum post actionem) sed est intelligendum id, ad quod vltimò terminatur intentio scientiæ, siue id sit tale opus, quale diximus, siue operatio regulata secundum normā scientiæ, ex qua operatione nullum tale opus confectum resultet; quo pacto actus virtutis est opus virtutis moralis, recta nauigatio Nauticę, & cōcentus Musicę. Sunt enim duo genera scientiarum practicarum, quorum aliud habet pro fine opus prioris modo sumptum, aliud posteriori, vt Arist. docet loco proximè citato: inter quæ opera hoc interest, quòd posterius dicitur praxis, prius non itē; sed tamen inter actum elicitum scientiæ, & opus prioris generis semper media est praxis aliqua, saltem actio ea, qua eiusmodi opus conficitur. Vnde fit, vt vtrumque genus scientiarum dicatur practicum à praxi; cæterū non semper, ut à fine principali, cùm praxis in priori genere sit medium ad opus, quod est finis principalis. Hoc tamen conueniunt hæ scientiæ, quòd earum regulæ operandi non sunt directiuæ, nisi praxeως, quandoquidem regulæ non dirigunt res, quæ fiunt, sed actiones, quibus fiunt.

Duplex scientiarum practicarum genus.

Quid Praxis apud Scotū.

In prolog. Sent. q. 4. c. 10. tex. 49.

Postremò, nomine praxeως apud Scotū intelligi solas operationes extra intellectum, quòd Arist. dicat in 3. de Anima, Intellectum extensione fieri practicum, ideſt, cùm regulat operationes, quæ sunt extra ipsum. Sed eiusmodi pronunciatum neque est apud Aristotelem eo loco, neque uerò alibi, quod sciam; neque si foret, ita esset intelligendum, sed hoc pacto, Intellectum, extensione, ideſt, dum iudicio suo ad aliquam operationem regulandam extenditur, fieri practicum. Siquidem tale iudiciū, non est contemplatiuum, sed actiuum, quod communi significatione

Ad cap. 1.

sumptum appellamus practicum. De qua re accuratiùs lib. sexto. Potiùs ergo dicendum est, praxim esse actum cuiuscunque potentiæ aptum dirigi, siue regulari ab intellectu, etiamsi sit operatio intellectus. Alioqui actus prudentiæ, qui sunt operationes intellectus, & regulantur, siue di-

Vera sentētia

Universidad de Deusto
Biblioteca

riguntur per scientiam Moralem, non essent praxes, cùm tamen uel maximè hoc nomine à plerisque dignę censeantur.

Dialecticam esse scientiam practicam, non tamen effectiuam, sed actiuam.

SECTIO QVARTA.

Ostenditur Dialecticam esse practicã ex fine illius principali.

HIs positis, facilè colliges, Dialecticam esse practicam. Primùm quia principalis finis, ad quem ipsa suapte natura dirigitur, est bene disserere. Nam etsi naturam, partes, & affectiones modorum differendi tradit; tota tamen plena est præceptis bene differendi, quod maximè patet in tota Analytica, & Topica, ad quæ præcepta, reliqua omnis consideratio dirigitur. Cùm ergo disserere, quatenus subest voluntati, & regulatur præceptis benè differendi, sit vere praxis; erit & Dialectica practica. Deinde, quia ex dictis patet, proprium eius finem esse, docere quo pacto differendum sit; docere autem quo pacto aliquid agendum sit, iudicium practicum est. Distinguuntur autem hæ duę rationes inter sese propter duos fines Dialecticæ, quorum alter est principalis, & remotus, atque communis ei cum cæteris scientijs; alter proprius, & immediatus. Prior est diserere, posterior docere quo pacto sit diserendum: prior est praxis; posterior iudicium practicum. Priorem consequitur Dialectica partim per seipsam, cùm differit demonstratiuè in propria materia, & de quauis re probabiliter; partim per alias scientias, quatenus vnaquęq; earũ vtitur in sua materia demonstrandi præceptis à Dialectico traditis. Posteriorem sola ipsa per seipsam consequitur, cùm sola iudicet, ac doceat, quo pacto sit differendum. Tertiò quia propria rationis opera cadunt sub considerationem Dialecticæ (ad ea.n. corrigenda inuentam esse diximus Dialecticam) non cadunt autẽ quoad propriam naturam, cùm sic pertineant ad sciẽtiam naturalẽ, qua parte agit de anima; neque alia videtur esse ratio, qua cadant sub Dialecticam, nisi quatenus dirigũtur ad intelligenda ex cognitis ea, quę ignota sunt; dirigi autem hoc, aut illo modo, est practicè tractari, nõ autem simpliciter cognosci; est igitur non contemplatiua, sed practica. Eadem ratione dicimus, artem fabrilẽ esse practicam, quia &si ligna, quæ sunt eius materia, sunt res naturales, & à Physico tractantur; tamen quia tractantur directiuè ab arte fabrili, vt de ijs fiat hoc pacto scamnum, illo autem mensa &c. ideo non est contemplatiua, sed practica. Accedit Aristot. sententia, qui lib. 6. huius operis c. 1. non enumerat, nisi tres contemplatiuas scientias, Metaphysicam, Physicam, & Mathematicam, quo fit, vt cæteras omnes in practicis numerandas uelit. Quòd si dicas Arist. eo loco non diuidere nisi scientias reales; saltem hoc concedas necesse est, id, quod ait de practicis realibus, in Dialecticam quoque eadem ratione conuenire, Esse, inquam, in nobis principium rerum, quæ ab ea tractentur. Libro etiam 1. Topic. cap. 9. idem significatur in diuisione problematum. Cùm enim secundum membrum sit eorum, quæ pertinent ad contemplationem, reliquum est, vt cætera duo pertineant ad praxim, quorum alterum est poblematum logicorum. Idem quoque patet ex appellatione logicis problematis eo loco attributa. Vocãtur enim adminiculantia, siue subseruientia moralibus, & cõtemplatiuis, quod ad praxim spectat, non ad contemplationem. Contemplatiuæ enim scientię non subseruiunt alijs, sed sua contemplatione contẽtæ sunt. Quia tamen Dialectica magis subseruit contemplatiuis, quàm practicis realibus, ideo à D.Aug.8. lib. de ciuit. Dei, & D.Tho. in Boëtium de Trinitate* ad contemplatiuas scientias reuocatur. Quam eandem sententiam crediderim esse Aegidij Romani ad initium Logicæ, cùm vocat Logicam, speculatiuam adminiculantem, pręsertim cùm in hoc eodem genere ponat Rhetoricam, & Grammaticam, quæ planè numerantur in practicis artibus, nec alia ratione dici possunt speculatiuæ adminiculantes, nisi quia speculatiuis, vt dignioribus inseruiunt. Denique idẽ significarunt veteres Peripatetici, cùm Dialecticam organum Philosophiæ appellarunt, atq; adeò simpliciter organum. Perspicuum est enim, organum, siue instrumẽtum non ad contemplationem, sed ad actionem spectare.

Illius autẽ quæstionis, sit ne Dialectica in actiuis, an in effectiuis artibus ponenda, (in has enim diuiduntur practicę ab Arist. 6. lib. huius operis cap. 1.) perfacilis est explicatio. Si enim actiuę primò, & præcipuè in actibus immanentibus versantur, effectiuæ autem in ijs, qui transeunt in externam materiam; perspicuum est, Dialecticam esse actiuam, non effectiuam, quippe cùm primo uersetur in operationibus intellectus dirigendis, quamuis etiam descendat ad dirigẽdum externum sermonem. Eodem pacto Moralis scientia est actiua, non effectiua, quia etsi uersatur in externis uirtutum actionibus, præcipuè tamen de internis agit. Alia ratio est de Rhetorica, & Grammatica: versantur enim primò, & præcipuè in externo sermone; tametsi Grammatica non est uerè, & propriè dicta scientia. Erunt igitur hac ratione Rhetorica, & Grammatica efficientes. Quòd si nomine agẽtium eæ quoq; intelligantur omnes, quę ita in externa materia uersantur, ut nullum opus confectum relinquant, quo pacto nõ rarò intelligi solent; utraque in numero agentiũ haberi poterit: quod idem Quintil. de Rhetorica censet. Eademque efficientium significatione nonnunquam vtitur Arist. ut in 1 libro Magnorum Moralium, ubi Citharistarum artem in agentibus numerat, non in efficientibus.

Hinc collige, nec solas scientias Morales esse actiuas, cùm sermocinales quoque actiuæ sint; nec omnes effectiuas esse Mechanicas. Eas enim esse dicimus Mechanicas, quorum artifices manu conficiunt ea, in quibus versantur. Quamquã nõnulli eas excipiunt, quæ etsi in manuaria consistunt opera, haud magno tamen egent labore corporis; ut Galenus, pingendi, fingendiq; peritiã. Vnde patet, artem Ducis, Architecti, & huius-

Ex fine proprio.

Finis Dialẽticæ proximus, & remotus.

Ex ijs, in quibus Dialectica uersatur.

Ex quibusdã locis Aristotelis.

Aug.8. de ciuit. Dei c. 4. * q. 5.ar.1.

tex. 1.

In exhortatione ad bonas artes.

q.1. Sect.1.

tex. 2.

Lib.2.c.19.

Cap. 33.

Cur à quibusdam Dialectica reuocetur ad scientias contemplatiuas.

Cur organũ Philosophiæ dicatur.

Dialecticam esse sciẽtiam agentem, nõ efficientem.

Rhetoricam, & Grammaticam efficientes.

Consectariũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

modi alias, quæ præcipiendo aliquid efficiunt, ita esse effectiuas, ut multò etiam minùs, quàm pingendi ars, Mechanicarũ nomine comprehendantur. Itaque eæ tantùm apud omnes dicuntur Mechanicæ, quæ aut labore corporis, aut vilitate operis animum deprimunt, & quodammodo seruum faciunt. Quas Arist. lib. 8. Polit. βαναύσους, hoc est, sordidas, nos etiam Seruiles dicimus. Sed quoniam in distinctionem artium, & scientiarum incidimus; operæ pretium erit, tres quasdam earum generales diuisiones sub vnum aspectum proponere, latè tamen, ac promiscuè acceptis nominibus artis, & scientiæ.

Artes Mechanicæ.

Cap. 2.

Generalis Diuisio scientiarum. SECTIO V.

SCIENTIÆ, siue artes tribus modis diuidi possunt; vno ratione eorum, in quibus versantur; altero, ratione finis; tertio, ratione ordinis.

Prima artiũ diuisio in reales, & sermocinales.

Prima diuisio. Artium, aliæ de rebus agunt, aliæ de sermone. Priores dicuntur reales, quod genus latissimè funditur, vt ex dicendis patebit: posteriores, sermocinales, quod genus Grãmaticam complectitur, Dialecticam, & Rhetoricã. Potest autem in hac diuisione nomine sermonis intelligi nõ modò sermo externus, quo cum alijs cũmunicamus, sed etiam internus, quo secum quisque ratiocinatur, circa quem præcipuè versatur Dialectica. Ac Grãmatica quidem tradit sermonẽ correctum, & emẽdatum, vt quod dicitur rectè, ac integrè percipiatur. Grãmatica, inquit D. Aug. discitur omnis orationis integritas.

Grãmatica.

De Doctr. Chr. lib. 3 c. 1. de Orat.

Rhetorica ornatũ adhibet, ut moueatur affectus auditoris. Quod Cic. significat, cùm ait, Vnum erit profectò, quod ij, qui bene dicunt, afferunt propriũ, compositam orationem, & ornatam, & artificio quodam, & expolitione distinctam. Deniq; Dialectica versatur in tradendo sermone rationali. sic n. vocari potest is, qui ignotum aliquid ex ijs, quæ nota sunt, declarat; in quo præcipua rationis, ac orationis vis cernitur. Ad Grãmaticã reuocantur à nonnullis Historica, & Poëtica. Potiùs tamen reuocandæ videntur ad Rhetoricam, ut fit apud Quintilianũ, quippè cùm historia, & poësis quendã sibi proprium ornatum habeãt, & ad mouẽdos suo modo affectus comparatæ sint. Etenim historia rerum gestarũ graui narratione animos impellit ad pleraq; agenda, fugiendaq; . Poësis verò ligatæ orationis suaui numero animum delectat, ac mulcet; eamq; in rebus ob oculos ponendis vim habet, vt eas non tam pingere, quàm facere videatur, unde & ποιητικὸς nomen arti tributum est. Ex his adductus est Cicero vt diceret, historiã esse opus maximè oratorium. & alibi, Videtis ne, inquit, quantũ munus Oratoris sit historia? Haud scio an flumine orationis, & varietate maximum. Et alio loco; Est finitimus Oratori Poëta, numeris astrictior paulò, verbornm autem licentia liberior, multis

Rhetorica.

Dialectica.

Historica, & Poëtica. Recentiores quidam.

Lib. 2. cap. 19.

Quid Cicero de Historica, & Poëtica sentirit.

1. de Legib⁹. 2. de Orat.

1. de Orat.

multis verò ornandi generibus socius, ac penè par; in hoc certè propè idem, nullis vt terminis circumscribat, aut definiat ius suum, quo minùs ei liceat, eadem illa facultate, & copia vagari, quà velit.

Secunda diuisio. Artium, quędam sunt theoreticæ, siue contemplatiuę, & speculatiuæ, vt vocant; aliæ practicę. Theoreticę sunt, quarum finis est ipsa veritatis cognitio. Practicæ, quarũ finis est opus. Porrò Practicæ, aut dirigunt actiones, quæ in ipso agente manent, quæ magis propriè dicuntur actiones, vt velle, nolle; aut eas, quæ in alia re exercentur, quæ vocantur effectiones, vt nauis extructionem. Priores nomine cõmuni sibi vendicato appellantur practicę, & actiuę; posteriores proprio vocabulo dicuntur effectiuæ. Hinc Arist. 8. Topic. c. 2. & 6. huius operis libro c. 1. tria scientiarũ genera esse dixit, vnum contemplantiũ, alterũ agentiũ, tertiũ efficientiũ; quę diuidendi ratio ab omnibus Philosophis sæpe vsurpatur. Contemplantiũ tria genera facit Arist. loco proximè citato, Physicã, Mathematicã, & Theologiam. Physica, seu Naturalis scientia, versatur in cognoscẽda natura earũ rerum, quæ mutationi subiectę sunt, vt cęlorum, elementorũ, stirpium, & animantium. Mathematica contemplatur quãtitatem, nõ spectata interim natura earum rerũ, in quibus quantitas existit. cuius artis duæ sunt species, Geometria, quæ quantitatem continuã, eiusque proprietates considerat; & Arithmetica, quæ discretã, hoc est, numerum, & eius affectiones. Sunt & alię artes partim Naturales, partim Mathematicę, vt Astrologia, Musica, Perspectiua, & Geographia, quarum prima de magnitudine, numero, & motu orbium cœlestium; altera de tonorum conuenientia, & concentu; tertia de ratione radiorũ aspectus, qui visuales appellantur; quarta de orbis terrarũ descriptione disserit. Theologia verò, seu Metaphysica, lumine naturali duce, eas cõtemplatur res, quæ omnis corporeæ molis, & mutationis sunt expertes, vt mentes eas, quibus cœlestia corpora mouentur. Verùm alia est longè nobilior Theologia, quam Dei omnium parentis singulari munere accepimus, quę nõ humano ingenio, sed diuinę reuelationis lumine edocta multò plura, multoq; certiora de diuinis rebus tradit. Atq; huic Theologię subijcitur Ius canonicũ, qua ex parte cõtinet ea, quæ Spiritus sancti numine de ijs, quę ad fidem, & mores, quos fides præscribit, pro ratione temporũ explicata sunt. Nam quoad cętera non dubium est, quin Politicę subijciatur.

Hoc lib. c. 1. tex. 3.

tex. 1.

Secunda artium diuisio in Theoricas, & Practicas.

Tres Theoreticæ.

Physica.

Mathematica.

Quæ sint partim Naturales, partim Mathematicæ.

Metaphysica.

Ius canonicum.

Agentium verò duo sunt genera. Vnum, quod dirigit actiones intellectus, quæ est Dialectica; alterum, quod dirigit actiones voluntatis, quod Moralis scientia vocatur. Quanquam si quis inter agentes, iuxta superiùs dicta, numerare velit artes eas, quæ etsi in externam materiam trãseunt, nullum tamen opus confectũ ex proxima, & immediata actione relinquunt; addendum erit tertium genus agentium, quod Grammaticam, Rhetoricam, Citharistarum artem, Tibicinum, & huiusmodi alias comprehendat. Quòd si quis obijciat, Grammaticam dici solere artem rectè loquendi, & scribendi, at scribendi arte ipsam scripturam confectam relinqui;

Scientię agentes.

Qua ratione addi possit tertium genus agentium.

linqui; Occurrendum erit, Primùm quidem, non ideò Grammaticam dici rectè ſcribendi artem, quòd doceat lineas ducere, ipſoſque characteres conficere (hoc enim omnes efficienti facultati tribuunt, non agenti) ſed quòd tradat rectè, hoc eſt, congruè, & emendatè loquendi, ac ſcribendi præcepta; ita vt non dicatur ſimpliciter ars ſcribendi, ſed ars ipſius, vt ita dicam, rectitudinis, ſiue congruitatis in ſcribendo. Deinde, præcepta, quæ traduntur à Grammatico, proximè & immediatè, atque adeò præciuè ad orationem vocalem referri, ex qua certum eſt, nihil cõfectum relinqui, quemadmodum, neque ex proximo & immediato opere, quod Morales ſciẽtiæ præſcribunt. Nam etſi multa extrinſecùs fieri iubent, quę diu permanent, ut ſunt commutatio rerum, & diſtributio communium bonorum; proximè tamen, ac præcipuè uerſantur in actibus, qui manent in animo, veluti in actibus interioribus iuſtitiæ, & aliarum virtutum.

Morales. Ethica. Oeconomica. Politica. Efficientes.

Porrò Moralium ſcientiarum tres ſpecies tradi ſolent, Ethica, Oeconomica, Politica. Ethica ſic vnumquemque probitate morum informat, vt etiamſi ſolitarius agat, poſſit (ut hæc uita fert) bene beateque viuere. Oeconomica, ſiue Ratio rei familiaris, tradit præcepta regendę familiæ. Politica, quam nos Ciuilem dicimus, præſcribit leges gubernandę Reip. ad quã pertinet tota iuris ciuilis prudentia, & magna pars iuris canonici.

Denique efficientium aliæ dirigunt externum ſermonem, quibus homines inter ſe communicant, ut Grammatica, & Rhetorica; aliæ uerò res alias externas. Huius autem poſterioris generis multæ traduntur diuiſiones. Namque aliæ materiam præparant, ut quę metalla purgat; aliæ opus conficiunt, ut quæ arma fabricat; aliæ confecto opere utuntur, ut Militaris. Item, alię ſunt principales, & quaſi dominæ aliarum, ut Architectura reſpectu Cementariç; alię famulantes, ac ſubiectæ, ut hæc reſpectu illius. Ad hęc, aliæ poſt actionem nullum opus confectum relinquũt, ut ars Cithariſtarum; aliæ relinquunt, quorum tria genera traduntur. Siquidem alię noua conficiunt, ut figulorum ars; aliæ collapſa reſtaurant, ac reficiunt, ut Medicina; alię utrumque preſtant, ut ars ædificandi. Rurſus, quædam ad neceſſaria ſubminiſtranda comparatæ ſunt, vt Piſtoria; aliæ meliùs, aut iucundiùs degendi gratia: vt Gladiatoria ad uitam tuendam; ad delicias, vnguentaria.

2. Phy. 2. à tex. 24. Laërtius li. 3. ex Platone.

1. Eth. c. 1. Aug. 2. de doctr. Chr. c. 3. Galenus de conſtit. artis Medicæ. 1. Meta. 1.

Tertia ſcientiarum diuiſio in ſuperiores, & inferiores.

Artes liberales, & ſeruiles

Tertia diuiſio. Artium, quædam ſunt ſuperiores; aliæ inferiores. Superiores ſunt Morales ſcientiæ, Naturalis, & vtraque Theologia; atque hæ, ſcientiæ magis, quàm artes appellantur. Inferiores, quæque ſæpius artes, quàm ſcientiæ dicuntur, ad ſeptem liberales, & totidem ſeruiles reuocantur. Liberales ſunt Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Arithmetica, Muſica, Geometria, & Aſtrologia. Seruiles, Agricultura, Venatoria, Militaris, Fabrilis, Chirurgia, Textoria, Nautica; quæ omnes hiſce verſibus comprehendi poſſunt.

Lingua, tropus, ratio, numerus, tonus, angulus, aſtra;
Rus, nemus, arma, faber, vulnera, lana, rates.

Linguæ

Linguæ nomine intellige Grammaticam; Tropi, Rhetoricam; Rationis, Dialecticam; & ſic cæteras deinceps. Priores ſeptem ideo dicuntur liberales, ſiue ingenuæ, quia illis excolitur animus, libera, & ingenua pars hominis. Poſteriores uocantur Seruiles, quòd eis potiſſimùm exerceatur corpus ad mercenarias, ac ſeruiles operas. Quo fit, vt nomine Seruilium non oporteat intelligere Militarem Ducis, aut Fabrilem Architecti, alias'ue huiuſmodi, quæ artificis manu non exercentur. Poſsunt enim hæ ad liberales artes, aut etiam ad ſuperiores ſcientias vtcunque reuocari, ut Architectura ad Geometriam, & ars ductandi exercitum ad Politicam. Sed quoniam cum quæſtione hac coniuncta eſt illa, ſit ne Dialectica pars Philoſophiæ, an ſolum inſtrumentum; eam è ueſtigio diſcutiamus.

Cur liberales, & ſeruiles dicantur.

Exceptio.

SIT NE DIALECTICA PARS PHIloſophiæ an ſolum inſtrumentum.

QVÆSTIO TERTIA.

Non uideri partem Philoſophiæ. SECTIO PRIMA.

VT Dialecticam neque in practicis ſcientijs, neque in contemplatiuis, neque omnino in ſcientijs numerandam cenſent, facilè ſe negatiuam huius quæſt. partem concludere exiſtimant. Et rectè quidem, ſi id, quod ponunt, uerum eſſet. Neque enim fieri poteſt, vt diſciplina ulla ſit pars Philoſophiæ, quę in ſcientijs non numeretur. Sed quoniam eorum fundamenta nihil firmitatis habent, ut ex dictis patet; alia nobis afferenda ſunt argumenta, quibus eadem concluſio uideri poteſt ueriſimiliùs confirmari.

q. 1. Sect. 7. & 8. & q. 2. à Sect. 1.

Primùm, quia Philoſophia non agit, niſi de rebus magni momenti; Dialectica uerò tota uerſatur in ſermone, aut etiam in entibus rationis, quæ nullius momenti ſunt.

Primum argumentũ pro parte negatiua.

Deinde, quia omnis Philoſophorum cognitio eſt per ſe digna ſtudio; Dialecticæ autem nemo dat operam propter ipſam, ſed propter alias diſciplinas, atque adeo propter Rhetoricam, quam nemo ponit in partibus Philoſophiæ. Vnde fit, ut explicatio logicorum problematum non expetatur propter ſe, ſed propter explicationem aliorum, ut habes primo Topic. cap. 9.

Secundum.

Tertiò, quia nulla pars Philoſophiæ refertur ad aliam, aut eſt permiſta cum alijs, ſed unaquæque per ſe ipſam quaſi cohęret, & ab alia diſtinguitur; at Dialectica refertur ad omnes partes Philoſophiæ, & eſt permixta

Tertium.

mixta cum omnibus, ut quæ omnibus modum disserendi subministrat.

Quartum. Quartò, quia Philosophia non est à rebus auulsa, sed tota in rebus uersatur; Dialectica uerò quatenus rebus concreta est, aut non est scientia, ut suprà ostensum est, cùm differat ex probabilibus, aut si differit de omnibus rebus demonstratiuè, eadem est cum cæteris scientijs.

Quintum. Quintò, quia idem uidetur Arist. planè sentire primo libro Top. cap. 2. cùm ait, Dialecticã esse utilem ad disciplinas Philosophiæ; & cap. 12. cùm docet de quæstionibus, quæ in disputationem veniunt, aliter Dialecticum, aliter Philosophum differere: & initio lib. 8. cùm ita scribit. Quod ad loci inuentionem attinet, communem esse Philosopho cum Dialectico considerationem.

Sextum. Postremò, ex communi Veterum sententia, qui Logicam Philosophię organum appellauerunt. Nàm cùm organum, siue instrumentum Artificis, non sit eius pars; non erit Logica pars Philosophiæ, sed instrumentũ.

Variæ Philosophorum sententiæ in hac Quæstione, quid'que sit Philosophia.

SECTIO SECVNDA.

Sententia quorundam Græcorum. Stoicorum. Platonis. Aristotelis. IN hac Quæstione non mediocris contentio est inter Philosophos. Nam Græci quidam enarratores Arist. ut Alexander, Ammo. & Philop. existimant, Dialecticam, siue Logicam, non esse partem Philosophiæ, sed solum instrumentum. Stoici uerò cõtendunt non esse instrumentum, sed partem. At Plato, & Academici tùm partem, tùm instrumentum esse affirmant. In qua sententia (ut mihi quidem videtur) fuit Arist. quam apertè sequutus est ex Græcis Simplicius, & ex latinis Boëtius, Magnus Albertus, & ferè reliqui graues Auctores. Quanquam Arabes quidam, in quibus est Auicenna, totam hanc quæstionem de nomine esse existimant, quòd alij latiùs, alij pressiùs Philosophiæ uocabulum accipiant. Quapropter videndum est, quid sit Philosophia: hinc enim nullo negotio explicabitur quæstio.

Alex & Philop. initio Priorum, Ammon. initio prædicamentorum.

Simplic. in prędic. Boëtius in Porphyr. in prologo, & Albidem tract. 1. c. 2. Auic. initio suæ Logicę.

Germana Philosophiæ significatio. Quę sit propria, & germana Philosophiæ significatio, ex causa, quæ priscos homines ad Philosophandum impulit, intelligi potest. Scribit Arist. 1. lib. cap. 2. post Platonem in Theæteto, ex admiratione effectorum, quarum causæ ignorabantur, cœpisse homines philosophari, hoc est, causas inuestigare. Si ergo studium fugiendæ ignorationis causarum mouit priscos, vt philosopharentur; efficitur ut nihil aliud sit Philosophari (si propriè loquendum est) quàm causas inuestigare. Vnde patet, Philosophiam, si vim nominis spectes, nihil esse aliud, quàm causarum inuestigationem, id quod magis ad verbum explicamus, cùm dicimus, Philosophiam esse amorem, studium'ue sapientię, hoc est, cognitionis rerum per omnes earum causas ad supremas vsque. Atq; hęc de germana Philosophiæ significationę. Re tamen ipsa, Philosophia, & Sophia idem

idem sunt. Qui enim priscis temporibus sophi seu sapientes dicebantur, postea authore Pythagora modestiori uocabulo Philosophi, quasi sapientiæ amatores appellari uoluerunt, ut initio diximus; unde factum est, vt quæ anteà dicebatur Sophia, deinceps Philosophia appellata sit.

In proœm. huius operis cap. 4.

Philosophia igitur, siue Sophia definiri potest, scientia rerum per omnes causas. Duobus autem modis teneri possunt omnes causæ rerum: aut in certo aliquo genere dumtaxat; aut simpliciter. Qui scit rem per omnes causas ad certum genus pertinentes, sapiens in eo genere dici potest: qui autem per omnes omnino, sapiens simpliciter. Verbi causa, Medicus, qui nouit morbum per omnes causas ad medicinam pertinentes, sapiens Medicus appellari potest. Metaphysicus autem, quia tenet omnes omnino causas earum rerum, quę sub ipsius considerationem cadunt, dicitur sapiens simpliciter.

Prima Philosophiæ definitio.

Initio Prędic. Idem valet ea Veterum definitio, quam Ammo. refert; Philosophia, inquit, est cognitio rerum, ut sunt. Nam cùm res omnes, quarum causę quæruntur, habeant esse per suas causas; tunc illæ cognitę erunt, vt sunt, cùm omnes earum causæ ita perceptę fuerint, ut nulla iam superior quæratur, saltem in eo rerum genere.

Secunda.

Ammo. ibidē Plutarch. 1. de Plac. c. 1. Clarior putatur hæc altera siue Platonis, siue Stoicorum definitio, Philosophia est rerum diuinarum, & humanarum cognitio; quæ tamen mihi uidetur obscurior, nisi suppleatur ex superiori definitione particula illa [ut sunt,] aut cognitio pro perfecta, & absoluta cognitione, quæ per omnes causas habetur, accipiatur. Id quod videtur fuisse in causa, vt Cic. in Tuscul. quęstionibus longiorem fecerit eandem definitionem, cùm dixit, sapientiam esse rerum diuinarum, & humanarum scientiam, cognitionemque, quæ causa cuiusque rei sit. Nomine uerò diuinarum intelligit Ammo. res sempiternas; uocabulo autem humanarum, caducas. Honorius Augustudunensis, nomine diuinarum, incorporeas, humanarum, corporeas, cùm ait, Philosophiam esse eorum, quę sunt, & nõ videntur, & eorum, quæ sunt, ac uidentur, ueram comprehensionem.

Tertia.

4. Tuscul.

Ibidem. Lib. 3. de Philosophia mũdi. c. 1.

Dialecticam esse partem Philosophiæ.

SECTIO TERTIA.

Ex etymologia nominis. HIs positis, nullo negotio colliges, Dialecticam scientiam esse partem Philosophiæ, & Dialecticum docentem, Philosophum. Ac primùm ex Etymologia nominis Philosophię. Neque enim minùs conuenit in artem disserendi, siue ratione vtendi, Esse studium sapientiæ, cognitionisq; causarum, quàm in aliam quamcunque practicam, quæ in partibus Philosophiæ numeretur.

Ex ipsa philosophandi ratione. Deinde ex ipsa Philosophandi ratione. Sola enim Dialectica docet Philosophari, quod est, ex effectis cognitis ignotas causas inuestigare. Neque id dubium esse potest, cùm ea sola tradat omnen disserendi

rationem. Nec uerò dici potest, Philosophiam id accipere à facultate aliqua, quę pars Philosophiæ non sit. Est enim Philosophari propriũ opus Philosophi, cuius ratio, & norma ab alio, quàm Philosopho, accipi non potest. Vnde, & subiectum Dialecticæ diximus Orationem Philosophorum olim appellatum; & qui Dialecticam inuenerunt, atque auxerunt, non modo Philosophi, sed præcipui etiam Philosophi habiti sunt, præcipuumque opus Philosophicum in ea re præstitisse existimantur.

Ex Philosophiæ definitione.

Tertiò ex definitione Philosophiæ tradita. Explicat enim Dialectica omnes differendi modos per omnes eorum causas, cùm tradat omnes diuisionum, definitionum, & argumentationum formulas, per partes materiales à primis vsque principijs, ac elementis, quæ in Prædicamentis continentur: per definitiones item, quæ sunt causæ formales: per cõmunia quoque, & per se nota pronunciata, quæ sunt causæ conferentes vim omnibus differendi modis: per omnium denique fines, cuiusmodi sunt, demonstrationis quidem efficere scientiam; syllogismi uerò probabilis, gignere opinionem, & alij huiusmodi: atque in hęc eadem principia, & causas resoluit ea, de quibus agit, quod sæpe videre est apud Aristotelem, præsertim in libris Analyticis.

Ex Veterum erroribus.

Quartò ex Veterum erroribus. Philosophi enim, qui primi cœperunt philosophari, in multos errores inciderunt propter ignorantiam artis differendi, vt Arist. sæpe illis objicit. Hinc enim fit vt vel dicendum sit, artem differẽdi esse partem Philosophiæ, quod volumus; vel certè ne totam quidem Philosophiam satis esse, vt suorum erroribus, & quasi morbis non quibusuis, sed præcipuæ partis humanæ naturæ medeatur; sed opus ei esse externo auxilio eius artis, quæ in partibus Philosophiæ non numeretur; quod dici nullo modo potest.

Vt 1. Phy. c. 2. tex. 10. & c. 3. tex. 22 & 25. & 4. lib. huius operis c. 3. tex. 8.

Ex comparatione cũ alijs partibus Philosophiæ.

Quintò ex comparatione Dialecticæ cum alijs partibus Philosophiæ. Cùm enim scientiæ Morales, quę dirigunt actus voluntatis, & appetitus sensitiui, habeantur in partibus Philosophię; non minori ratione ponenda est inter partes Philosophię Dialectica, quę dirigit actus rationis, ex quorũ rectitudine pẽdet rectitudo actuũ volũtatis, & appetitus sensitiui. Cumq; Mathematicę, quæ de quãtitate agũt, in partibus Philosophię habeantur, nõ est cur ea scientia, quæ in rebus longè nobilioribus versatur, in operationibus nimirum intellectus, eo titulo indigna iudicetur.

Ex ipso Aristotele.

Accedit his perspicua Arist. sententia, qui 1. Topic. c. 12. recensitis tribus generibus Quæstionum, quæ in controuersiã venire possunt, Naturalibus, Moralibus, ac Logicis, siue rationalibus; mox subdit, de ijs omnibus Philosopho quidem ad veritatem agendum esse; Dialectico verò ad opinionem. Cùm igitur de quæstionibus logicis solus Philosophus ad ueritatem, id est, demonstratiuè agere possit, nullusq; alius de ijs demonstratiuè agat, nisi Dialecticus docens; sequitur, Aristotelẽ planè sentire, Dialecticum docentem Logicum'ue esse Philosophum, & Dialecticam, partem Philosophię.

Confir-

Ex distributione Philosophiæ à Veteribus tradita.

Confirmari potest eadem assertio ex distributione Philosophię, quam Veteres fecerunt. Plato enim, ut ex Aristotele refert Eusebius Pamphili Lib. 11. c. 1. in libris de præparatione Euangelica, & asserit D. Aug. in libris de Ciuit. Dei Lib. 8. c. 4. tres in partes Philosophiam partitus est; in Naturalem, Moralem, & Logicam; quam diuidendi rationem sequuti sunt Academici, & Arist. loco ex Topicis proximè citato. Stoici quoque eodem modo Philosophiam partiuntur, vt latè refert Laërtius Diogenes in vita Zenonis, hoc insuper addentes, Totam Philosophiam esse quoddam quasi animal, cuius ossibus similis sit Logica, carnibus Ethica, animę Physica. Aut esse veluti vrbem optimè administratam, in qua Logica vicem murorum subeat, Physica ciuium, Ethica optimarum legum. Quod idem alijs similitudinibus explicant. Eandem distributionem sequitur Cic. in libris de Orat. ad Q. fratrem; Omnis, inquit, Philosophia in tres partes est distributa, in naturæ obscuritatem, in differendi subtilitatem, in vitam atque mores. Sed & D. Aug. in proximè citato opere hanc eandẽ Philosophiæ sectionem magnificè collaudat, & ex impressione quadam Diuinæ Trinitatis in res creatas fluxisse suspicatur. Quantum, inquit, intelligi datur, hinc Philosophi Sapientiæ tripartitam disciplinam esse voluerunt, imò verò tripartitam esse animaduertere potuerunt. Neque enim ipsi instituerunt, vt ita esset, sed ita esse potiùs inuenerunt; cuius vna pars appellaretur Physica, altera Logica, tertia Ethica; quarũ nomina Latina iam multorum litteris frequentata sunt, ut Naturalis, Rationalis, Moralisque uocentur. Non quòd sit consequens, vt isti in his tribus aliquid secundùm Deum de Trinitate cogitauerint. Quamuis Plato primus istam distributionem reperisse, & commendasse dicatur, cui neque naturarum omniũ auctor, nisi Deus, visus est, neque intelligentiæ dator, neque amoris, quo bene beateque viuatur, inspirator. Hæc, & alia Aug. in hanc sententiam pulcherrimè. Non est tamen putandum, prætermissas esse in hac distributione Mathematicas scientias, aut Metaphysicam; siquidem nomine Physicæ, seu Naturalis, Mathematicæ quoque, & Metaphysica intelligendę sunt; nisi quòd apud Platonem, & Stoicos nomine Logicę Metaphysica comprehenditur, ut ex suprà dictis patet.

8. lib. de Ciuit. Dei c. 4. & lib. 11. c. 25.

Pulchræ similitudines ad explicandam uim partium Philosophiæ.

1. lib.

Verba Augustini de eadem re.

In distributione Philosophiæ nomine Physicæ Mathematicas, & Metaphysicam cõprehendi.

q. 1. Sect. 7.

Illud tamen animaduertẽdum est hoc loco; etsi omnes scientiæ, quæ traduntur per omnes causas, & principia rerũ, de quibus agunt, saltẽ per omnes, quæ pertineant ad genera illis subiecta, nomine partiũ Philosophiæ censendæ sunt, ut ex dictis patet; tamen interdum quasdam nõ ita dignas hoc nomine haberi, vel quòd de rebus facilioribus, aut minoris momenti agant; vel quia non sint ipsa ueritatis cognitione contentæ, quod proprium videtur esse Philosophię, si nominis etymologia spectetur; vel quia non videantur pertinere ad bene beateque viuendum; uel quia non agant de rebus per se subsistentibus; vel quia non tradant prima omnino principia rerum, de quibu agunt; vel alias ob causas.

Cur nonnullæ scientiæ a numero partium Philosophiæ interdũ reijciantur.

Cur Mathematicæ.

cap. 1. tex. 2.

Propter primam causam sæpe Mathematicę scientiæ, quas Arist. 6. lib.

huius operis nomine Philosophię cõplectitur, non numerantur in partibus Philosophiæ, ut apud eundem 4 lib. cap. 2. cùm ait, perinde se habere Philosophum, atq; Mathematicum, quatenus vterq; multas complectitur scientias. & apud Platonem 7. de Repub. cùm docet, Geometriam attollere ad veritatem animum, atque ad philosophandum preparare cogitationem; quod idem de Arithmetica alijs verbis dixerat. Et apud Cic. 1. de Orat. cùm ita scribit. At ne Philosophi quidem ipsi, qui omnia sicut sua propria esse, atque à se possideri volunt, dicere audent, Geometriam, aut Musicam Philosophi esse, quia Platonẽ omnes in illis artibus prestantissimum fuisse fateantur. Id, quod etiam sentit Alex. initio commentariorum in priorem Analyticam, inquiens, Geometriam non esse partem eius, quę propriè Philosophia dicitur. Non uidetur tamen in his Mathematicis comprehendi Astrologia, & Perspectiua, quòd de rebus maioris momenti, aut difficilioribus agant. tex. 4.

Cur aliquando solæ contemplatiuæ sibi nomen Philosophiæ uendicent. Cur interdũ Practicę tantùm.

Propter secundam, nonnunquam solę Contemplatiuę scientię Philophię nomine dignę habentur, quòd Practicę, non ipsam veritatis cognitionem, sed opus aliquod, ut pręcipuum finem propositũ habeant. Quo pacto sumitur Philosophiæ vocabulum 1. lib. huius operis cap. 2.

Propter tertiam interdum solæ practicæ morales Philosophiæ vocalo significantur, vt apud Platonem in dialogo de Philosophia, qui etiam Amatores inscribitur; quo loco cõcludit Socrates, eũ solum esse Philosophũ, qui in ratione viuẽdi, familiamq; administrãdi nulli defert primas.

Cur nonnunquam ea solùm, quæ agunt de substantia. Cur aliquando sola Metaphysica.

Propter quartam aliquãdo sumitur nomen Philosophiæ, pro ea duntaxat scientia, quæ agit de substantia, vt apud Arist. 4. lib. huius operis cap. 2. cùm ait tot esse Philosophiæ partes, quot sunt genera substantiarũ. tex. 4.

Propter quintã, non rarò tribuitur Philosophiæ appellatio soli primæ Philosophiæ, vt cap. eodem non longè à fine, cùm dicitur, in eodẽ genere, in quo Philosophia, Dialecticã, & Sophisticã versari, & sæpius etiã c. 3. tex. 5. tex. 7. & 8.

Cur interdũ Dialectica à partibus Philosophiæ excludatur.

Cùm igitur his, & alijs de causis pleręq; scientiæ, quæ in partibus Philosophiæ iure censentur, ab earum numero excludantur; nil mirũ videri debet, si Dialectica quoad eam partem, qua de probabili disserendi ratione agit, etiam quatenus docet, & vera scientia est, pars Philosophię interdum negetur, quòd materia probabilis non sit magni momenti, nec in se difficilis; tametsi modus eam tractandi per locos ab Arist. inuentos, adhibita etiam ratione interrogandi, & respondendi, non est facilis, nec uulgaris, sed planè Philosophicus, & quem grauissimi auctores in Aristotelis doctrina admirantur. Dixi quoad eam partem, qua de probabili disserendi ratione agit, quia pars Analytica, cùm sit grauis admodum, & materiæ præstantia, & doctrinæ difficultate; immeritò ob eandẽ causam, qua Topica, à Philosophiæ partibus excluderetur; quanquàm excludi possit per secundam, & sequentes, quemadmodum pleręq; aliæ præstantissimæ scientiæ, de quibus nemo dubitat, quin simpliciter, & absolutè in partibus Philosophiæ numerari debeant.

Soluun-

Soluuntur argumenta initio proposita. SECTIO QVARTA.

Idem penè Arist. 1. de part. animal. cap. 5.

AD primum igitur argumentum pro negatiua parte quęstionis propositum dicendum est, primùm quidem, nullam esse rem adeo vilem, & abiectam, in qua mirandum aliquid non sit, & consideratione philosophica dignum. Deinde, res arti Dialecticæ subiectas non patui momenti esse, sed permagni potius, cùm sint operationes intellectus, quæ sunt omnium operationum præstantissimæ: nec Dialecticam agere de sermone externo, nisi minùs principaliter, & quatenus docet, quo pacto cum altero disputandum sit. Atqui minùs principaliter, etiã præstantissimæ scientiæ de tenuissimis rebus utcunque agunt, ueluti prima Philosophia de entibus rationis, quoad eorum esse, de quibus item agit Dialectica, quatenus eorum cognitio ad disserendi rationem conducit. De quibus rebus agat Dialecticus.

Ad secundum dicendum est, etsi cognitio rerum, in quibus Dialectica uersatur, non quæritur propter se ipsam, sed tota ad opus refertur; nõ tamen hinc effici, non esse Dialecticam Philosophiæ partẽ, sed non esse contemplatiuã. Ad argumentũ igitur non omnino admittenda est maior propositio, nisi in eo sensu, vt cõcedamus, omnẽ Philosophorũ cognitionem, vel ratione sui, vel ratione eius operis, ad quod dirigitur, esse dignã studio. Ad id autem, quod in minore additur, dicito, cùm Dialecticam expetamus non propter solam Rhetoricam, sed propter alias etiã disciplinas, inter quas multæ sunt quàm nobilissimæ partes Philosophię; non ideo colligi Dialecticam, nõ esse partem Philosophię, quòd Rhetorica in ijs etiã non numeretur: multa enim nobiliora propter minùs nobilia expetuntur; non pręcisè tamen, sed simul cum alijs præstantioribus. Quanquam illud hoc loco obiter admonuerim, id quod dici solet, Rhetoricã non esse partẽ Philosophiæ, intelligendum esse de Rhetorica, qua ratione ornata oratione vtitur. Sic. n. ut nihil demõstrat (imò nec ex probabilibus cõfirmat, nisi quatenus Dialectici utentis personã induit) ita Philosophię munere nõ fungitur. Quòd si eadẽ spectetur, quatenus docet cõficere ornatam orationem, quod unum Ciceronis sentẽtia est proprium Rhetoris; non est cur more philosophico magna ex parte tradi non possit; præsertim cùm orationis ornatus, quẽ Rhetores profitẽtur, nõ solùm ex significatione uerborum, quæ ex hominum instituto pendet, sed etiã ex natura rerum nascatur. Quia tamen Rhetorica vulgari potiùs, quàm philosophico more fermè traditur; simulq; paucas admodum demõstrationes admittit; iccirco à Philosophię partibus, etiã quatenus docet ornatè dicere, excludi à plerisque solet. Accedit, quòd demonstrationes, quę in ea fieri possunt, à Morali, aut Naturali Philosophia maxima ex parte desumuntur. Num Rhetorica sit pars Philosophiæ.

Cic. 1. de Orat.

Ad tertiũ dicendum est, multas Philosophię partes referri ad alias, ut Ethicam, & Oeconomicã ad Politicã; aut esse cum alijs partibus aliquo modo Cur quædam partes Philosophię cum

aliis modo aliquo permixtæ sint.

modo permistam, vt Geometriam cum Perspectiua, & Arithmeticã cum Musica. Neq; uerò ideo id accidere, quia singulę non sint proprijs finibus, siue terminis circumscriptę, sed quia mutuas sibi prętant operas.

Ad quartum dicendum est, si nomine rerum intelligantur omnia verarum rerum genera, rectè quidem dici, non dari ullam partem Philosophię, quę à rebus auulsa sit, hoc est, in veris rebus non versetur. At si nomen rerum sumatur pro veris rebus, vt distinguuntur ab earum cõceptibus, sermoneque exteriori, quo illę tractantur, non esse negandum, partem aliquam Philosophię à rebus auulsam esse, cùm de ipso etiã disserendi modò Philosopho agendum sit.

Explicantur nonnulli Aristotelis loci.

Ad quintum dicẽdum est, Aristotelem ijs in locis accepisse Dialecticę, ac Dialectici uocabula, vt significant artem Topicam, & artificem, qui ea prędituus est; non tamen quatenus docet, qua ratione ex probabilibus disserendum sit; sed quatenus prœceptis probabiliter disserendi utitur.

Dialecticam esse & partem, & instrumentum Philosophiæ.

Ad ultimum dicendum est, nullum esse incommodum, si Logica simul dicatur, & pars, & instrumentum Philosophiæ, quemadmodum nihil absurdi est (ut inquit Boëtius) si dicas manum fabri esse simul, & fabri partem, & instrumentum. At urget Philoponus, non esse aptam similitudinem. Quia manus, inquit, non est pars eius, cuius est instrumẽtum. Est enim pars corporis; instrumentum autem, non corporis, sed animę. Verùm hæc refutatio nulla est. Manus enim etsi relata ad solum corpus, vel ad solam animam non est eiusdem pars, & instrumentum; relata tamen ad fabrum, tùm pars eius est, tùm instrumentum. Vtitur enim faber manu, vt parte sua, coniunctoque instrumento, ac naturali. Et Arist. tertio de anima cap. 8. uocat manum non modò instrumẽtum, sed etiam instrumentum instrumentorum.

Initio 2. Edit. in Porphy.

In primum Prior. ad c. 1.

tex. 38?

Obiectio.

Dilutio.

Dubitatio.

Quærat tamen aliquis hoc loco qua ratione Logica sit pars, qua item instrumentum. Ammo. & Philop. aiunt Platonis sententia esse partem Philosophiæ, quatenus est rebus coniuncta; instrumentum verò quatenus ab illis auulsa. Dicendum est tamen utrumque conuenire Logicę quatenus à rebus auulsa est. Hoc enim pacto, & scientia est, & cęteris scientijs modũ sciendi tradit. Nam quatenus rebus coniuncta est, non officiũ scientiæ exercet, sed facultatis. Quanquam eatenus potest hoc modo dici instrumentum Philosophiæ, quatenus probabilium tractatio uiam aperit ad veritatem inueniendam. Nec crediderim, auctores citatos satis percepisse mentem Platonis. Nam si Plato putauit, Logicam disserere de rebus aliarum scientiarum demonstratiuè, vt quatenus rebus coniuncta est, verè dici possit pars Philosophiæ; non erit iam Logica pars Philosophiæ, sed tota Philosophia; quod Plato numquam voluit. Sed iam illud de Dialectica disquiramus, sit ne ad reliquas scientias capessendas necessaria, quod Arist. iudicat hoc loco.

Ammonius initio prædicamẽtorum: Philoponus initio Priorũ

Responsio.

SIT

SIT NE DIALECTICA NECESSARIA AD cæteras scientias capessendas. QVÆST. IIII.

Non videri necessariam. SECTIO PRIMA.

DIALECTICAM non videri necessariam ad cæteras scientias capessendas, his argumentis videtur perspicuum. Veteres Philosophi, qui ante Zenonem Eleaten primum Dialecticę cultorem extiterũt, ut Thales Milesius, & cæteri eius seculi sapientes, scientiam rerum naturalium sine Dialectica nacti sunt; Mathematici quoque, & antiquissimi apud Ægyptum, & plurimi ex posterioribus penè vbique terrarum Mathematicas scientias sine præsidio Dialecticæ didicerunt; quod idem de Iurisperitis dici potest: non est igitur Dialectica cæteris scientijs capessendis necessaria.

Argumentũ primum.

Deinde, si esset necessaria, eò vel maximè esset, quòd modos sciendi tradat, sine quibus fieri non potest, vt vlla ex cęteris scientijs comparetur; at hoc concesso pari ratione dicendum erit, esse eam necessariam ad generationem sui, quandoquidem omnes scientiæ interuentu modorum sciendi gignuntur; non est igitur dicendum, Dialecticam ad alias scientias capessendas esse necessariam. Quòd si quis occurrat, duplicem esse Dialecticam, alteram inchoatam, & naturalem, quam imperiti etiam homines participiant; alteram perfectam, & artificiosam, qua de nunc agimus; atque hanc solius naturalis ope posse comparari; nulla apparet ratio, cur aliæ etiam omnes scientiæ solius naturalis Dialecticæ interuentu obtineri nequeant.

2

Tertiò, si esset necessaria, aut tardis, aut ingeniosis necessaria uideri posset; at ingeniosis non est necessaria, quòd faciliùs cæteras scientias assequantur naturali rationis ductu, quàm nodosis Dialecticæ præceptis; tardi autem plus impediuntur præceptorum multitudine, quàm inuentur; nullo igitur modo videtur necessaria. Hanc rationem pulchrè tangit Aug. in libris de doctrina Christiana. Si quispiã, inquit, dare uolens præcepta ambulandi, moneat non esse cuique leuandum pedem posteriorem, nisi cùm posuerit priorem; deinde minutatim, quemadmodum articulorum, & poplitum cardines oporteat mouere, describat, uera dicit, nec aliter ambulari potest. sed faciliùs homines hoc faciendo ambulant, quàm animaduertunt, cùm faciunt; aut intelligunt, cùm audiunt: qui autem ambulare non possunt, multò minùs ea curant, quæ nec experiendo possunt attendere. Itaque plerunque citiùs ingeniosus videt non esse ratam conclusionem, quàm præcepta eius capit: tardus autem non eam videt, sed multò minùs quòd de illa præcipitur: magisque in his

3

lib. 2. c. 37.

omnibus

omnibus ipsa spectacula veritatis sæpe delectant, quàm ex eis in disputando aut iudicando adiuuamur. Ita August.

4 Quartò, si Dialectica esset ante reliquas scientias adeunda, esset vtiq; omnium facillima perceptu, quandoquidem ordine doctrinæ à facilioribus ad difficiliora progrediendum est; at Dialectica est compluribus scientijs explicatu difficilior, ut apertè docet experientia; non est igitur ea ad reliquas omnes comparandas necessaria.

5 Quintò, qui dicunt esse necessariam, aut intelligunt Dialecticæ nomine vtentem, rebusq; concretam, aut docentem, & à rebus auulsam. Non possunt autem intelligere vtentem, quia hæc non generat scientiam, sed opinionem: nec verò docentem, quia docens auulsa fuit, & abstracta ab ipso disserendi vsu, qui præcessit in alijs rebus extra materiam Dialecticę, vt suprà dictum est. Non est igitur Dialectica necessaria ad cęterasscientias capessendas. q. 1. Sect. 6.

6 Postremò, si esset necessaria ad cæteras omnes capessendas, ac proinde ipsa nulla indigeret alia; esset utique omnium sibi maximè sufficiens, ac proinde omnium Philosophiæ partium nobilissima; atqui non est omnium nobilissima, cùm distinguatur à prima Philosophia, cui uni istitulus tribuitur; non est igitur cæteris capessendis necessaria.

Qua ratione sit necessaria. SECTIO SECVNDA.

Assertio. HÆc quæstio facilè hac vna assertione explicabitur. Dialecticam non esse simpliciter necessariam ad cæteras scientias cõparandas, sed ex hypothesi, si quis, inquam, facilè, & absque erroris periculo, breuiter, atque ordine reliquas scientias assequi uelit.

Prior pars huius assertionis ex eo confirmatur, quia ad scientiam cõparandam duo tantùm necessaria sunt. Vnum, vt is, qui illam consecuturus est, inueniat eius principia, illisque assentiatur; alterum, vt certò sciat, se vti aptis, & minimè fallacibus disserendi formis ad demonstrandas ex eiusmodi principijs conclusiones eas, quibus scientia continetur: at Dialecticæ ignarus vtrumque præstare potest: satis est enim vnicuiq; lumen naturale intellectus, vt & principijs per se notis assentiatur, & aptas ac minimè fallaces disserendi formas inueniat: potest igitur Dialecticæ ignarus alias scientias comparare. Quare non est Dialectica simpliciter necessaria ad alias scientias capessendas.

Duo requiri ad quamlibet scientiam cõparandam.

Disserendi formulas fimiles esse manuarijs instrumentis.

Posterior pars his argumentis probari potest. Vt se habent instrumenta manuaria ad ea, quæ manu conficiuntur, sic se habent formulæ disserendi ad scientias, quæ ratione comparantur: atqui nullus opifex facilè, & sine errore, aut saltem breuiter, & ordinatè absoluit aliquid magnum opus, nisi iam parata habeat instrumenta, quibus in conficiendo opere vtatur: igitur nec ratio vnquam facilè, & sine errore breui tempore, atq; ex ordine totam aliquam scientiam comparabit, nisi iam examinatas habeat,

beat, atque in promptu omnes disserendi formulas, quæ ad efficiendam scientiam sunt necessariæ. Quare cùm hę formulæ à solo Dialectico habeantur examinatæ, atque in promptu; efficitur, vt nemo absque Dialecti ca facilè, & absque errore, itemque breuiter, & ordinatè vllam aliam scientiam comparare possit.

Quàm laboriosũ sit Dialecticæ ignarum alijs scię tijs operam dare.

Præterea, qui alijs scientijs absque Dialectica operam impendunt, duplicem laborem suscipiunt, vnum, quærendi earum peculiaria principia; alterum, examinandi omnes disserendi formulas, quibus vtantur in demonstrando: at ij, qui pluribus simul rebus dant operam, non facilè, nec absque errore, nec distinctè, sed confusè, & longo tempore propositum consequuntur, quia pluribus intenta mens minùs facilè, ac perfectè percipit singula: igitur qui absque Dialectica alijs scientijs dant operam, non facilè, nec absque erroribus, aut certè perturbatè, & longo temporis interuallo eas scientias consequuntur. Hæc duo argumenta, quorum eadem est vis, tangit Arist. hoc cap. cùm ait. Quapropter institutus esse quisque debet, quo pacto singula approbanda sint; quoniam absurdum est, scientiam simul, & sciętiæ modum quærere, præsertim cùm neutrum assequi facile sit. nex. 13.

Ea, in quibus Dialectica versatur, omnibus scię tijs esse communia.

Præterea, quæ omnibus scientijs communia sunt, ante omnia tradi debent; quæ autem explicantur in Dialectica, omnibus scientijs sunt communia; omnes enim definiunt, diuidunt & ratiocinantur, omnes inuenire argumenta enituntur, & ijs inuentis iudicium ad ea coaptanda, & accommodanda rei propositæ adhibent, quæ nemo facilè tenet, nisi qui Dialectica instructus sit; est igitur Dialectica ante cæteras scientias tradenda, si cæterę, ut oportet, comparandę sunt.

Ad hæc, priùs disponi debet agens ad rectè & expeditè agẽdum, quàm actio ab eo rectè & expeditè exeat; atqui intellectus noster est agens in acquisitione scientiarum; igitur si scientiam aliquam assequi cupit, priùs se disponere debet ad rectè, & expeditè intelligenda ignota ex ijs, quæ nouit; hæc autẽ dispositio fit per Dialecticã; discenda igitur ante omnia est Dialectica. Atque hac ratione utitur D. Aug. 2. lib. de ordine. [Quando, inquit, ratio ad alia fabricanda transiret, nisi ipsa sua priùs quasi machinamenta quædam, & instrumenta distingueret, notaret, dirigeret, proderetque ipsam disciplinam disciplinarum, quam Dialecticam uocant? Hæc docet docere, hæc docet discere, in hac se ipsa ratio demonstrat, atque aperit, quę sit, quid velit, quid valeat; scit scire, sola scientes facere non solùm vult, sed etiam potest.] Eadem ratione vtitur Boëtius ad Topica Cic. [Ratio inquit, nisi uia quadam processerit, sępe in multos necesse est labatur errores. Quod ne passim fieret, atque vt certis regulis tractatus insisteret, visum est antiquę Philosophię ducibus, ut ipsarum ratiocinationum, quibus aliquid inquirendum esset, naturam penitus discuterent, ut his purgatis, atque compositis, vel in speculatione ueritatis, uel in exercendis uirtutibus uteremur.] exp. 23. Comment. lib. 1. Augustini dicta de necessitate Dialecticæ. Dictũ Boëtij.

Solam Dialecticam probabilia artificiosè tractare.

Prętereà ueritas apud nos probabilium rationum frequenti tractatione detegitur; sola autem Dialectica potest artificiosè tractare probabilia in quauis materia; est igitur ante omnes alias scientias discenda. Huc spectat illud Parmenidis apud Platonem [Collige, inquit, te ipsum, diligentiùsque te in ea facultate exerce, quę inutilis esse videtur multis, & quędam garrulitas nuncupatur, dum iuuenis es; alioquin te veritas fugiet.] & quod post pauca scriptum est [Ignorant, inquit, multi absque hoc per omnia velut discursu & errore, impossibile esse mentis veritati coniunctę compotem fieri.]

In Parmenide Sectione 5.

Multos errores Veterum ab ignoratione Dialecticę profectos.

Postremò, veteres Philosophi summo studio in inuestigatione ueritatis posito, in multos tamen errores propter ignorationem Dialecticę inciderunt; est igitur ante omnia necessariò discenda Dialectica, si absque errore cęterę scientię discędę sunt. Vnde est illud Stoicorum, quod Laërtius refert in vita Zenonis Cittici, Absque cognitione Dialecticæ sapientem in oratione sine lapsu non futurum.

Lib. 7.

Atque hęc est omnium Philosophorum sententia de necessitate Dialecticę ad cęteras scientias capessendas; pro qua lege Albertum initio Logicę, D. Thomam, & Ægidium Romanum initio Posteriorum, prętер Gręcos initio Prædicamentorum, & prioris Analyticæ. Vnum aut alterum refert Ammonius sensisse, primam omnium discendam esse Physicam; sed ea opinio satis superque refutata relinquitur ex ijs, quæ dicta sunt.

Dissoluuntur argumenta initio proposita. SECT. III.

Cur Mathematici non magnopere Dialectica indigeant.

AD primum igitur argumentum eorum, quę initio proposita sunt, dicendum est, primos Gręcię Philosophos, quique sapientes dicti sunt, non ita nactos esse scientiā rerum naturalium, ut eorum Philosophia erroribus caruerit: hoc enim sæpè illis obijcit Arist. quòd propter ignorationem disserendi, quam cōmuni nomine, quasi proprio ἀπαιδευσίαν hoc est, ineruditionē appellat, sæpe hallucinati sint. Alia ratio est de Mathematicis, qui propter materiæ suę certitudinem, & perspicuitatem non tantopere indigent Dialectica. Quod uerò ad Iurisperitos attinet, cùm leges, & decreta, in quibus uersantur, sint conclusiones deductæ ex principijs Moralium scientiarum, nec apud eos valde curetur, quo pacto ea ex proprijs principijs oriantur; efficitur, vt nisi accedant ad Iuris peritiam Moralibus scientijs instructi, veram scientiam non assequantur. Quare cùm Morales scientiæ difficilè sine Dialectica comparari possint, consequens est, ut Iurisperitia multò difficiliùs, sine ea in modum scientiæ acquiratur. Id quod Cic. quod ad ius ciuile attinet, animaduertit in libro de claris Orat. Sic Brute, inquit, existimo Iuris Ciuilis magnum usum, & apud Scæuolam, & apud multos fuisse; artem in hoc

Vtriusque iuris scientiam sine Dialectica difficilè posse comparari.

hoc uno: quod nunquam fecisset ipsius Iuris scientia, nisi eam præterea didicisset artem, quæ docet rem vniuersam tribuere in partes, latentem explicare definiendo; & quæ sequuntur.

Ad secundum argumentum dicendum est, posse quidem omnes scientias absolutè, ac simpliciter ope solius naturalis Dialecticæ comparari, ut diximus, idque concludere argumentum. Cæterùm non esse parem rationem in arte Dialectica, atque in cæteris, vt facilè, ac expeditè in nobis gignantur. Qui enim sine Dialectica cæteris scientijs student, simul dant operam, & rebus, quas scire cupiunt, & examinandis ipsis differendi formulis, quibus vtuntur. Qui uerò soli Dialecticæ incumbunt, solis disserendi modis, in quibus continentur modi sciendi, studium adhibent. Quare etsi vtrisque satis est naturalis, siue inchoata Dialectica, multò tamen faciliùs Dialectica ipsa per se, quàm vlla alia scientia, sine Dialectica, in modum scientiæ acquiri potest.

Sect. 2.

Cur faciliùs Dialectica ipsa per se, quàm ulla alia scientia sine Dialectica acquiratur.

Ad tertium dicendum est, & tardis, & ingeniosis necessariam esse Dialecticam artificiosam, vt expeditè reliquas scientias acquirant; modò Dialecticæ nomine non intelligatur Sophistica, quæ sæpe honesto Dialecticæ nomine se uenditat (hæc enim utrosque impedire solet) nec nimia sit in ea arte tradenda præceptorum accumulatio. Hoc enim pacto rectè probat argumentum, non esse eam necessariam; idque uult D. Aug. in loco citato: alioqui proximè affirmauerat, plurimùm prodesse Dialecticam. [Illa uerò (inquit) conclusionum, & definitionum, & distributionum pars (uocat partem humanarum disciplinarum Dialecticam) plurimùm intellectorem adiuuat: tantùm absit error, quo uidentur homines sibi ipsam beatæ vitæ veritatē didicisse, cùm ista didicerint: quanquam plerunque accidat, ut faciliùs homines eas res assequantur, propter quas assequendas ista discuntur, quàm talium præceptorum nodosissimas, & spinosissimas disciplinas]

Ibidem.

Augustini locus pro utilitate Dialecticæ.

Ad quartum dicendum est, tria esse potissimùm, quæ Dialecticā obscuriorem faciunt, quàm ipsa suapte natura sit. Vnum est, quòd in ijs libris Dialecticæ, quos habemus ab Arist. conscriptos, præsertim in Analyticis, multa afferantur exempla Geometrica, quæ non nisi ab ijs, qui in principijs Geometriæ uersati sunt, facilè percipiuntur. Quod ideo fecit Arist. quia ea ætate huiusmodi principia ante Dialecticam tradebantur. Vnde erat illud Platonis pro foribus Academiæ inscriptum. Nullus expers Geometrię huc ingrediatur. Huic tamen incommodo facilè occurri posset, si auditoribus, nondum imbutis Geometria, alia exempla proponerentur. Neque enim pendet Dialectica à certo aliquo exemplorum genere. Alterum est, quòd multæ quæstiones, ac difficultates, quæ ad Metaphysicum re uera pertinent, in ea arte misceantur; quod vitium huius ætatis proprium uideri potest. Nascitur autem hoc uitium ex affinitate, quæ Dialecticę cum Metaphysica intercedit, ob quam si quis uelit diligentiùs persequi, atque excutere ea, quæ Dialecticæ propria sunt;

Prima causa maioris obscuritatis Dialecticæ.

Secunda.

Universidad de Deusto Biblioteca

Tertia.

ſtatim pro Dialectica Metaphyſica reſpondet. Verùm quoad fieri poteſt mitiùs agendum eſt cum Dialectica, nec ſubtiliora quæque ab ea importunè exigenda, ſed expectanda ſuo loco Metaphyſica, quæ prouectis iam Philoſophiæ alumnis, & ſuarum rerum, & Dialecticarum accuratã rationẽ reddet. Tertium eſt, quòd à pleriſque nimia exercitatio Dialectica in ipſa materia Dialecticæ ponitur: quo morbo ſuperiores Dialectici magis laborarunt. Hinc.n.tam multa, tamq; ſpinoſa naſcuntur ſophiſmata, ut ingenia potiùs lacerẽt, quàm doctrinæ fructu robuſtiora reddãt. Huic malo, ex quo plus interdum detrimenti, quàm ex ſuperiori accipitur, ſic occurrendum uidetur, ut uſque eò exerceantur adoleſcentes in materia propria Dialecticæ, dum planè intelligantur res, de quibus agitur, & præcepta ea, quæ uſui in alijs artibus futura ſint. Reliqua enim diligentia, inutilis potiùs curioſitas, quàm Dialectica exercitatio credenda eſt. Itaque breui expedienda ſunt præcepta, & relinquenda materia Dialecticæ, ut præcipua eius exercitatio in materia aliarum ſcientiarũ, hoc eſt in rebus ſolidioribus, ponatur. Quod Veteres faciebant, apud quos tota ferè Dialectica exercitatio conſumebatur in diſputatione de uirtutibus, de uitijs, de rebus naturalibus, de ijs denique, quæ magis extant, atque eminent; non de notionibus notionum, nec de cõtortis ſophiſmatis, in quibus rebus nullam utilitatem affert longior exercitatio, ſed magnum potiùs detrimentum, & pretioſi temporis iacturam. Itaque, qui totam exercitationẽ Dialecticã in ſola materia Dialecticæ ponunt, & diutiùs, quàm par eſt, in ea uerſantur, perſimiles uidentur eſse ijs, qui in libra, & lancibus probè examinandis totam libræ utilitatem ſitam eſse crederent, neq; unquàm lancibus quicquam ponderarent. Itemq; ijs, qui totum id temporis, quod ad ſcribendum datur, in aptando calamo conſumunt. Nam, ut hi nulla forma inciſionis contenti, uſque eò ſæpe calamum incidunt, dum qua parte ſcribant, uix ullam relinquant; ſic illi, cùm nouis in dies intra huius artis fines commentis inueſtigandis dant operam, aliquid ſemper latere arbitrati, quod longiori ſtudio, & maiore induſtria erui poſſit; tùm demum ad alias artes comparandas ſe conuertunt, cùm eis tempus ad id agendum opportunum deeſt. Hęc ferè ſunt, quæ obſcuriorem faciunt Dialecticam, quàm ipſa ſuapte natura ſit. Sed, ut ad ſolutionem argumenti ueniamus, quia negandum non eſt, hanc diſciplinam, etiam ratione rerum, de quibus agit, eſſe alijs nonnullis obſcuriorem; addendum, Non omnino ſemper à facilioribus ad difficiliora progrediendum eſſe ordine doctrinę, ſed quoad fieri poteſt, ut in Dialecticis Inſtitutionibus diximus. Nonnunquam enim contrà faciendũ eſt, cùm res difficilior non pendet ex faciliori, & tamen ea, quę facilior eſt, perfectè tradi non poteſt, niſi difficilior præmittatur. lib. 7. cap. 39.

Ad quintum dicendũ eſt, cùm Dialectica ad alias ſcientias perdiſcendas neceſſaria eſſe traditur, de Dialectica, ut eſt à rebus auulſa, propriè dictum eſſe accipi debere. Hoc enim pacto tradit illa omnes ſciendi modos.

Quouſq; progredi debeat dialectica exercitatio.

Quibus ſimiles ſint qui diutiùs, quã par eſt, in Dialectica verſantur.

Ordo doctrinæ.

dos. Verùm Dialecticam hoc pacto acceptam, nũ fuiſſe auulſam, & quaſi deſumptam ex rebus in alijs iam ſcientijs perfectè traditis, ſed naturali tantùm diſcurſu cognitis.

Ad ultimum dicendum eſt, cùm principia omnia Dialecticæ artis ad principia Metaphyſicæ reuocentur, & eiſdem innitantur, quemadmodũ & cęterarum omnium ſcientiarum principia; nõ ideo colligendum, eſſe Dialecticam omnium ſcientiarum maximè ſibi ſufficientem, quia ſit prima ordine doctrinæ. Sola enim ea ſcientia, quæ eſt prima ordine naturę, & cuius principia ad alia priora principia non reuocantur, iudicanda eſt ſibi ſufficiens, ſi modò ſcientia ulla ſibi omnino ſufficiẽs dici poteſt, cùm omnes quibuſdam alijs indigeant, ſi non à priori, certè à poſteriori.

Quæ ſcientia omnium nobiliſſima exiſtimari debeat.

Atque hęc dicta ſint, ut intelligatur, meritò docuiſſe hoc cap. Ariſtotelem, Si quis uelit ordine apto capeſſere quamlibet ſcientiã, diſcendã ei eſſe ante omnia Dialecticam. Num autem, & illud, quod adiungit, uerum ſit, Phyſicam ante Metaphyſicam diſcendam eſſe, nunc examinandum.

VTRVM NATVRALIS PHILOSOPHIA, ET Mathematicę, doctrinę ordine Metaphyſicam antecedant. QVÆSTIO V.

Argumenta pro utraque parte. SECTIO PRIMA.

Occaſio quæſtionis.

TRIA docuit Ariſt. ad finem huius cap. Primum, ante omnes ſcientias, quæ modum ſciendi non tradunt, diſcendam eſſe Dialecticam; id quod à nobis expeditum eſt. Alterum, accuratam ſciendi, & demonſtrandi rationem, Mathematicorum eſſe propriam, nec eam quærendam eſſe, niſi in ijs, quæ carent materia ſenſibili; qua in re nos lib. 13. illud diſquiremus, num Mathematicæ accurata demonſtrandi ratione utantur, quod à Recentioribus quibuſdam negatur; aliasque nonnullas eius materiæ quæſtiones tractabimus. Tertium eſt, Philoſophiam naturalem antecedere doctrinæ ordine Metaphyſicam, de qua re nunc agẽdum, facta ſimul collatione Philoſophię naturalis, & Metaphyſicę cum Mathematicis, ut doctrinę ordo inter omnes contemplatiuas ſcientias perſpiciatur.

Primum argumentum eorum, quibus uidetur oſtendi Phyſicam antecedere Mathematicas, & Metaphyſicã.

Ac Phyſicã antecedere doctrinę ordine Mathematicas, & Metaphyſicã, his duabus potiſſimùm rationibus oſtendi uidetur. Entia Mathematica abſtrahũtur à materia ſenſibili, ſed nõ ab intelligibili; entia aũt Metaphyſica ſunt abſtracta à ſenſibili, & intelligibili: id autẽ, à quo aliquid abſtrahitur, eſt priùs cognitũ à nobis doctrinę ordine, cùm ſit cognitioni ſenſitinę propinquius, quàm quod abſtrahitur; ſunt igitur entia ſenſibilia notiora doctrinę ordine, quàm mathematica, & metaphyſica entia: at ſenſibilia

sibilia tractantur in Physica,&mathematica in Mathematicis: sunt igitur Physica, & Mathematicæ priores doctrinę ordine, quàm Metaphysica.

2 Prętерea, quæ sunt compositiora, sunt nobis notiora, ac proinde doctrinę ordine priora: quæ autem cadunt sub Physicam,& Mathematicas, compositiora sunt, quàm quæ sub Metaphysicam, quippe cùm physica constent materia,& forma, mathematica autem partibus integrantibus, quibus partium generibus Metaphysica non constant: sunt igitur Physica scientia,& Mathematicæ,doctrinę ordine priores Metaphysica.

Argumentũ primum pro parte oppo-sita.

Attamen, quòd pars opposita sit uerior, his argumentis concluditur. Quę sunt communiora priùs discenda sunt, ne is, qui docet, sępius eadẽ communiora in explicatione minùs communium repetere cogatur, ut Arist. pręclarè docet primo de part. animal. cap. 4. cõstat autem, ea, quę tractantur à Metaphysico, esse communiora ijs, quę à Physico,& Mathematico traduntur; est igitur Metaphysica prior doctrinę ordine, quàm Physica,& Mathematicę omnes.

2 Præterea, scientiæ, quæ agunt de notioribus nobis, sunt priores ordine doctrinæ; semper enim procedimus ab ijs, quæ nobis notiora sunt, cùm huiusmodi ordinẽ seruamus: at Metaphysica agit de vniuersalioribus, quæ in proœmio Physicorum dicuntur notiora nobis: est igitur Metaphysica prior doctrinæ ordine, & Mathematicis, & Physica. c. 1. tex. 3. & 4.

3 Præterea, quæ scientiæ agunt de ijs, ad quorum intelligentiam pauciora requiruntur, eæ sunt ordine doctrinæ priores; id quod est luce clarius: huiusmodi autem est Metaphysica cum Physica & Mathematicis collata; siquidem agit de ente, vno, & cæteris communissimis attributis, ad quorum intelligentiam multò pauciora requiruntur, quàm ad perceptionem entis naturalis, & mathematici: est igitur Metaphysica & Mathematicis scientijs & Physica, naturæ ordine prior.

4 Item, ea scientia est prima doctrinę ordine, à cuius principijs pendent cæterarum omnium principia; quandoquidem principijs, & quasi fundamẽtis haud stabilitis nihil potest firmiter doceri: atqui omnium aliarum principia innituntur principijs metaphysicis: ergo negari non potest, quin Metaphysica sit ordine doctrinæ prima.

5 Ad hæc, ea scientia, quæ cæteris omnibus præscribit, ac tribuit subiecta, est prima doctrinæ ordine: nulla est autem alia, quæ id possit efficere, nisi Metaphysica; quandoquidem cæteræ omnes partem aliquam tãtùm entis considerant, non totum ens: est igitur Metaphysica ordine doctrinæ omnium scientiarum prima.

Sententia

Sententia eorum, qui putant, libros Physicorum pertinere ad Metaphysicam, & eius refutatio. SECTIO II.

Ant. Mirand. de sing. cert. lib. 15. & sequentibus.

QVOD igitur attinet ad comparationem Physicę cum Metaphysica, nõ desunt ex Recentioribus, qui hanc illi præponant doctrinæ ordine, idque ea peculiari ratione, ac sua persuadere enitantur, quòd credant, octo Physicorum libros (de quibus nemo dubitat, quin doctrinæ ordine antecedant reliquos Physicæ disciplinæ) esse Metaphysicos; quod his argumentis confirmant.

Primùm, Quia Physica (vt aiunt) incipit à libris de Cœlo, vt patet ex Proœmio eius operis, quod planè est commune toti Physicæ. Primum argumentum.

Cap. 1.

Deinde, Quia lib. Physicorum agunt de substantia, vt substantia est, eiusque affectionibus, cùm in eis quærantur, ac tradantur principia, & causæ substantię eodem modo, quo in primo lib. Metaphysicorum. Nihil enim differt vtraque tractatio in ea re, siue impugnationem aliorum Philosophorum spectes, siue Aristotelicę sententiæ constitutionem. 2

Tertiò, Quia vtroque in opere eodem modo, ijsdemque verbis agitur de causis, vt nihil sit aliud tractatio earum in libris Metaphysicorum, quàm repetitio quædam ex Physicorum libris. 3

Quartò, Quia quæstio ea, quam Arist. tertio libro huius operis cap. primo proponit, & cap. 2. pro vtraque parte discutit, definitur libro secundo Physicorũ cap. 7. Num videlicet omnia causarum genera ad eundem artificem pertineant. 4

tex. 2. & 3. à tex. 68.

Quintò, quia ad Metaphysicum spectat, demõstrare veras substantias separatas esse, & falsas ac inanes illas Platonicas non esse; quas quæstiones pollicetur Arist. lib. sequenti se in hoc opere tractaturum, easdemq; definit, ac determinat lib. 12. & sequentibus. Cùm igitur octauo etiam libro Physicorum demonstretur, dari veram aliquam substantiam separatam, quæ sit primum mouens; perspicuum est, opus illud esse Metaphysicum. Nec audienda est, inquiunt, trita illa quorundam distinctio, & Physicum, & Metaphysicũ agere de substantijs separatis, alia tamen atq; alia ratione; vt Physicus demonstret eas esse, Metaphysicus autem, quænam sit earum natura, quæ proprietates. Namque demonstrare substantias separatas esse, nihil aliud esse putant, quàm demonstrare eas esse materiæ expertes; ex quo attributo aiunt colligi posse attributa omnia, quæ Metaphysicus de substantijs separatis tradit. 5

cap. 1. tex. 2. c. 6. à tex. 45.

Sextò, quia ad Metaphycũ pertinet agere de motu, ut motus est, de quo tamen eodem pacto agitur in libris Physicorũ. Prior propositio ex eo primùm patet, quia Metaphysicus per motum demonstrat immobiles substantias esse, vt ex lib. 12. huius operis perspicuum est. Deinde, quia motus est quædam differẽtia entis, vt ens est; diuiditur enim ens in id, quod mouetur, & in id, quod non mouetur. Postremò, quia actus dicitur primùm 6

à c. 6. & tex. 29.

mum de motu, vt Arist. docet nono huius operis lib. cap. 3. Metaphysici autem est agere de actu & potentia, magisq; de actu, quàm de potentia. tex. 7.

7 Postremò, quia Arist. planè docet extrema particula huius libelli explicandum esse à Metaphysico, quid sit natura, cùm sic ait; Quocirca considerandum est primùm, quid sit natura: at in lib. Phys. ex instituto agitur de Natura. Ita putant se probasse, libros Physicorum esse verè metaphysicos, atque adeo Metaphysicam vel hac vna de causa antecedere ordine doctrinæ Physicam.

Impugnatur hæc opinio ex varijs Aristotelis locis.

Verùm hęc opinio de libris Physicorũ, vt noua est, & inaudita, ita nullo modo probanda. Id quod primùm patet ex eorũ auctoris sententia; deinde ex re ipsa. Nam quod ad auctorem attinet, vel ex ipsa librorum inscriptione cõstat, eos libros pertinere ad Physicã; inscripti enim sunt, de Physica auscultatione, tanquam qui accuratissimi esse iudicentur eorum, qui ad Physicam spectant. In ipso etiam procemio operis apertè ait Aristoteles, agendum sibi esse de principijs Naturalis scientiæ, quo nihil clarius. Tum secundo primi lib. capite docet, impugnationẽ Parmenidis & Melissi dicentiũ, omnia esse vnũ quid, atque immobile, nõ ad eam disciplinã propriè pertinere, sed ad superiorem scientiã, quòd & neget motum, quo negato necesse sit naturam negare, & omne principium de medio tollat: sed tamen operępretium esse contra eam opinionem disserere, eò quòd si minùs de natura est, tamen aliquot quęstiones naturales coniunctas habeat eius tractatio. Deinde in fine primi libri reijcit disputationem de formis separatis, ad primam Philosophiam, quòd nõ sit naturalis, vt ea, quę agit de formis rerum, quę gignuntur, & intereunt: quod rursus exponit 2. lib. cap. 2. Denique in his libris primę Philosophiæ, ad quam huius opinionis auctores Physicorum libros pertinere existimant, multa repetit Aristoteles ex libris Physicorum, tanquã ex inferiori scientia, quam uocat scientiam de Natura, ad quorũ differentiam inscripsit hoc opus, Post naturalia. Id autem vel ex initio disputationis, quam cum Veteribus inijt libro primo, intelliges, cùm alludens ad tractationem de causis, quæ habetur secundo Physicorum cap. 3. sic ait. De his quidem, & si satis disputatum est in libris de Natura; tamen &c. Ita non est dubium, quin opinio hæc pugnet cum Aristotelis sententia. tex. 8. & 12. tẽx. 83. tex. 26.

Ex Philosophiæ naturalis subiecto.

Quòd uerò ex re ipsa falsa esse comprobetur, hoc vno argumento patet; subiectum Physicæ est ens naturale, siue mobile, vt Aristoteles docet sexto libro huius operis cap. primo, & omnes fatentur; neq; aliud inueniri potest, quo Physica distinguatur à Metaphysica, & Mathematicis: in nullo autem libro Physicæ scientiæ de eo agitur, ut tale est, nisi in librisPhysicorum, quippe cùm in eo solo opere agatur de eius principijs, causis, & affectionibus: sunt igitur libri Physicorum Physicæ scientiæ, non Metaphysicæ. tex. 1.

Respõsio aduersariorum.

At dicunt, omnes scientias, si ex natura rei loquendum est, esse partes vnius tantùm, atque eiusdem scientiæ rerum omnium, quam nos Metaphysicam

physicam appellamus; neq; distinctas esse à Philosophis, vt diuersas scientias, nisi propter commoditatem nostram; esse autem commodissimum, tractationem rerum naturalium in commune, Metaphysicæ tribuere, & incipere Physicam ab explicatione eorum, quę traduntur in libris de Cœlo. Verùm neque rectè dicunt, neque ad rem. Primùm enim, non sola commoditas nostra, sed natura quoque rerum, scientiarum distinctionẽ induxit. Quæ enim naturæ affinitate coniunctæ sunt, & eundem tractationis modũ postulant, ad eandem scientiã suaptè natura pertinent. Quare si res physicę, quatenus mobiles sunt, diuersum modũ tractationis sibi vendicant ab eo, quo res mathematicæ, ac metaphysicæ tractari volunt; ergo agere de ente mobili, vt mobile est, non ad Metaphysicã, aut Mathematicas, sed ad Physicã pertinebit. Deinde, Si cõmoditas nostra spectetur, potiùs tribuendum est Physicæ cõmune aliquod subiectum, in quo ipsa primò & adæquatè versetur, quàm particularia tantùm, & inadæquata; quæ tamen sola hi Physicæ subijciunt. Præterea, longè cõmodius est si in qualibet scientia tractentur ea, quæ adęquatè communia sunt rebus omnibus particularibus, siue specialibus, quæ in ea explicantur, quàm si eorum cognitio aliunde petatur. Adde, si commoditas nostra mouit Philosophos, vt partes vnius communis scientiæ, quasi diuersas scientias distinguerent; cur hactenus attributi sunt ab omnibus libri Physicorum, scientiæ Physicæ? An non quia omnes commodius id esse iudicarunt? Postremò, non est credendum, ita Aristotelem spectasse commodum nostrum in distinctione scientiarum, vt bis in eadem, eodemque modo eadem tractanda existimauerit; esset enim id superuacaneum, & incommodum: at hi dicunt, causas, & principia rerum naturalium eodem modo tractari in libris Physicorum, & Metaphysicorum: quod tamen non necesse est dicere, si alterum opus tribuatur Physico, alterum Metaphysico propter diuersam rationem tractandi Physicam & Metaphysicam, vt mox patebit. Impugnatio.

Dissoluuntur argumenta impugnatæ opinionis.

SECTIO III.

AD primum igitur eorum argumentum dicendum est, pauca illa verba, quæ initio librorum de Cœlo præfatiunculam efficiunt, non esse procemium totius Physicæ, sed esse breuem sumam eorum, quę traduntur in Physica, quã prę misit Aristoteles, ne ex abrupto opus illud inchoaret. Accedit, quòd illa pars Physicæ est ordine naturę prima earum omnium, quæ in specie agunt de rebus naturalibus, & quodammodo cæteris communis: quo fit, vt non mirum sit, si eius quoque prefatio suo modo sit communis.

Respõsio quorundam di-

Ad secundum non desunt, qui distinguant substantiam corpoream in

Stinguentium corpus Physicum à Metaphysico.

corpus Physicum,& Metaphysicum. Physicum corpus appellant substantiam corpoream,vt est affecta qualitatibus sensibilibus;metaphysicum,vt illas præcedit naturæ ordine, & sola quantitate affectum est. Quod quidem si verum esset, facilè distingueretur tractatio de substantia corporea, quæ in Physicis libris habetur, ab ea, quæ in Metaphysicis. Verùm hæc distinctio nullo modo est admittenda. Primùm, quia si intelligunt, substantiam corpoream esse corpus physicum, quatenus includit qualitates sensibiles, atque ex ijs componitur, falsum id est: nulla enim substantia constat accidentibus. Atque eadem ratione non erit substantia corporea corpus metaphysicum,si intelligatur constare quantitate. Si verò intelligunt substantiam corpoream, vt habet ordinem, & propensionem naturalem ad qualitates sensibiles: verum quidem dicunt, sed eodem pacto dicant oportet, substantiam corpoream, vt habet ordinem ad quantitatem, esse corpus physicum. est enim huiusmodi ordo nihil aliud, quàm ipsa naturæ inclinatio, & propensio, quæ vt præcedit qualitates sensibiles,ita etiam præcedit quantitatem. Deinde,quia Physicus distinguit substantiam corpoream non solum à qualitatibus, sed etiam à quantitate; percipit igitur substantiam corpoream, non solùm vt est prior qualitatibus, sed etiam quantitate. Tertiò, quia Physicus agit de substantia corporea, vt constat materia, & forma; hoc autem pacto substantia præcedit naturæ ordine non modò qualitates, sed etiam quantitatem ipsam. Ita, inanis est distinctio corporis in physicũ,& metaphysicum: tametsi physicum corpus (quod dixerim ad distinctionem mathematici) alio fine tractetur à Physico, alio à Metaphysico. Dicendum est igitur ad argumẽtum, neque ex ijs, quę dicuntur in libris Physicorum,neque ex intentione auctoris in eo opere colligi posse, agi in ijs libris de substantia secundum communem rationem substantiæ; sed de substantia naturali, siue mobili, vt talis est: in primo autem Metaphysicorum, si non ex re ipsa (quæ enim ibi de principijs rerum dicuntur, ad res tantùm naturales pertinent) certè ex intentione Philosophorum, quorum Aristoteles sententias examinat, perspicuum est disputari de principijs substantiarum, vt substantiæ sunt: omnes enim veteres putabant,se tradere principia,& causas omnium omnino substantiarum, vt Arist. sępe scribit, cùm tradebant sensibilium.

Impugnatio.

Quid sit ordo substantię ad sua accidentia.

Vera argumẽti solutio.

Ad Tertium dicendum,aliter agi de causis in libris Physicorum,aliter in libris Metaphysicorum, vt explicauimus ad finem vltimi capitis primi libri. Q. 1. Sect. 2.

Ad quartum dicendum est, non tractari formaliter, & ex instituto in secundo Physicorum capite septimo quæstionem illam, vtrum ad vnam & eandem scientiam spectet, omnia causarum genera iuxta primas, ac summas earum rationes considerare (sic enim quæstio intelligenda est, & hoc pacto ad Metaphysicũ pertinet eius determinatio) sed, num Physicus per omnia causarum genera demonstret: tametsi ibi innuitur, inter causas

causas efficientes, & quod consequens est, inter finales, per quas Physicus demonstrat, dari aliquas superiores, quarum plena tractatio ad Physicum non pertineat. Vnde illud colligi potest, causas, vt causæ sunt, nõ ad Physicum pertinere, sed tantùm vt sunt coniunctæ cum motu, ac proinde primam causarum distinctionem Metaphysici propriam esse.

Causas, ut causę sunt, ad Metaphysicũ spectare.

Ad quintum dicendum est, etsi Physicus demonstrat substantias separatas esse, ad Metaphysicum tamen spectare, ut perfectè ostendat, quænam, & quales substantiæ illæ sint, vt patebit lib. 12. atque in hoc sensu rectè occursum erat argumento. Ad id autem, quod obijcitur,idem esse demonstrare, eas esse, atque demonstrare, esse materiæ expertes, etsi nõ est verum formaliter (quemadmodum non idem formaliter est, ostendere primum mobile esse, atque probare illud esse corporeum) quia tamen in idem incidit, respondendũ est, quanquã Physicus demonstrat aliquã, aut aliquas substantias esse materię expertes, ne detur progressus infinitus in ijs quę ita mouent,ut moueantur etiam;tamen nũ eæ sint naturæ intellectiuæ, id iam cum alijs plerisque earũ attributis à Metaphysico ostẽdi. Inuento enim genere rerum immaterialium, ex quo alia superior scientia nascitur; nihil amplius curat Physicus de eo agere, nisi vt de primo genere causarum mouentium. Itaque cætera omnia, quæ de substantijs separatis dici possunt, quæ ad motum non pertinent, relinquit Physicus Metaphysico;etiam si quis contendat,ea colligi posse ex separatione à materia, de qua re pleniùs libro 12.

Diuerso modo Physicũ, & Metaphysicum agere de substantijs separatis.

Ad sextum dicendum est, aliter pertinere motum ad Physicum, aliter ad Metaphysicum. Pertinet enim ad Physicum propriè, & ex peculiari officio, quo versatur in certo rerum genere; ad Metaphysicũ autem ex communi cura,quam sibi vendicat distinguendi ens in prima rerum genera,& constituendi subiecta cuiusque scientiæ. Quia verò natura,à qua ens naturale cognominatur, sine motu mutatione'ue intelligi non potest;ad Metaphysicũ quoque pertinet cõsideratio de motu. Vnde non mirũ est si ipse etiam Metaphysicus per motũ demõstret,substantias separatas esse. Nec item, si per motum,seu potiùs per aptitudinem ad motũ distinguat substantias in mobiles, & immobiles. Nec denique si agat de motu,ut de primo actu; præsertim cùm non agat de eo, vt de primo,ordine naturæ, sed cognitionis nostrę, quo pacto libro nono intelligendũ est, actum dici primùm de motu.

Quo pacto motus ad Physicum, & quo ad Metaphysicum spectet.

Ad ultimum patet responsio ex ijs, quę dicta sunt in expositione contextus. Neque enim sensus eorum verborum est, Agendum primò esse in Metaphysica de natura, sed in Physica: aut, Agendum priùs esse de rebus naturalibus, quàm de ijs, quę propria, & peculiari ratione ad Meaphysicum pertinent, ut eo loco dictum est.

Physicam, & Mathematicas ordine doctrinæ esse simpliciter, & absolutè priores Metaphysica. SECTIO IIII.

Prima conclusio.

TRibvs igitur assertionibus expedienda est propositæ quæstio, quarum prima sit; Physicam, & Mathematicas scientias esse priores Metaphysica ordine inuentionis. Hęc assertio duobus argumentis initio quæstionis propositis ostendi potest. Nam cùm duo genera rerum immaterialiũ tractentur à Metaphysico; vnum earũ, quę & consideratione, & re ipsa expertes omnino sunt materiæ, veluti substantię cœlorum motrices; alterum earum, quæ etsi consideratione expertes sunt materiæ, tamen re ipsa partim materiales sunt, partim immateriales, cuiusmodi sunt substantia, quę genus summum est, & cætera omnia prædicata, quę rebus materialibus, & immaterialibus sunt communia; neutrum eorum nisi per abstractionem à rebus materialibus, & sensibilibus cognosci à nobis potest. Quæ enim primò se nobis offerunt, sensibilia sunt, ex quibus ea, quæ non sentiuntur, colligi debent. Eodem modo cùm nobis primò sint obuiæ res compositæ, nullo modo simplices, nisi compositarum adminiculo, intelligere possumus; res autem purè metaphysicæ, si sint prioris generis, sunt simplices re ipsa; si uerò posterioris, sunt ratione, siue conceptu simplices. Dico autem [purè metaphysicæ] vt excludantur eæ, in quibus Metaphysicus cum alijs artificibus communicat, cuiusmodi est ens naturale, in quo communicat cum Physico; numerus, in quo cum Arithmetico; & magnitudo, in qua cum Geometra, quę iam compositę sunt, & materiæ sensibilis, aut intelligibilis participes. Cõfirmatur etiam conclusio ex vniuersalitate rerum, quæ sub hanc scientiam cadunt. Sunt enim maximè vniuersales, aut in causando, aut in prędicando, ut dici solet; vtrumque autem genus vniuersalium est cognitu difficillimum, ut patet ex 2. cap. primi libri; at quę sunt cognitu difficillima, sunt ultima inuentionis ordine.

Duplex genus rerum, de quibus Metaphysicus agit.

Vniuersalia esse cognitu difficillima.

Secunda conclusio. Ordo doctrinæ.

Secunda assertio sit; Metaphysicam esse priorem Physica, & Mathematicis ordine exquisitæ doctrinæ. Quæ conclusio ex eo perspicua est, quia tum demum seruatur ordo exquisitæ doctrinę, cùm proceditur à primis principijs, & causis rerum, de quibus agitur, ad principiata & causata, & à magis vniuersalibus ad minùs vniuersalia; hoc autem modo progreditur is, qui à rebus, quę traduntur in Metaphysica, ad eas, quę tractantur in cęteris scientijs, descenderit. Atque hoc idem ostendunt argumenta omnia, quę in prima sectione pro parte negatiua adducta sunt; quę faciliùs intelligẽtur, si nonnulla eorum, quę dicta sunt ad caput secundum primi libri, repetantur. Hinc colliges, neminem posse scientiam ullã perfectè assequi sine Philosophia prima. Quod idem siue noster Aristoteles, siue alius quidam huius nominis, quem Eusebius Cæsarienſis libro vndecimo de præparatione Euangelica vocat Aristotelẽ Peripateticum, hunc in modum ex Platonis sententia scribit. [Plato primus dixit, primum esse de natura vniuersi negotium; alterum de hominibus; tertium de oratione: putauitque, non posse nos res humanas perspicere, nisi priùs diuinas intellexerimus. Nam quemadmodũ Medici, cùm membra quædam corporis curare velint, ad totum priùs se corpus conuertunt; sic qui velit res humanas perspicere, naturam vniuersorũ priùs considerare debet. Pars enim vniuersi homo est. Bonum etiam duplex esse dicebat. alterum nostri, alterum vniuersi: principalius autem esse bonum vniuersi: ab illo enim hoc profluere. Quam rationem Aristoxenes Musicus ab Indis emanasse contendit. Indum enim quendam Athenas ait petijsse, Socratiq; alloquentem, ab eo quæsiuisse, quo modo, & quid faciẽdo Philosophus esset. Cumque Socrates respondisset, Si quomodo viuendum sit homini, consideres; risisse Indum, atque dixisse, Neminem posse rectè humanas res intelligere, qui diuinas ignoret.] Illud tamen aduertendum est, & si perfectè simpliciter nulla scientia sine prima Philosophia obtineri potest; posse tamen perfectè unamquamque in suo genere.

Nullam scientiã posse perfectè comparari sine prima Philosophia.

q. 2.

Cap. 1.

Duplex bonum.

Præclara Indi sententia.

Tertia assertio sit; Absolutè, ac simpliciter, Physicam, & Mathematicas esse ordine doctrinæ priores Metaphysica. Quæ assertio his rationibus probatur. Primùm, quia eæ scientiæ sunt absolutè, ac simpliciter priores doctrinæ ordine, quæ agunt de ijs, quę absolutè, ac simpliciter sunt nobis notiora; at Physica, & Mathematicę agunt de huiusmodi entibus, cùm ea, in quibus versantur, sint effecta, & principiata respectu eorũ, de quibus agit Metaphysica. Deinde, quia Metaphysica agit de substantijs separatis, itemque de ijs omnibus prędicatis, quæ separatis substantijs, & naturalibus sunt communia: constat autem, uel ipsa experientia teste, substantias separatas longiori tempore indigere, vt percipiantur, quàm quę ad Physicam, & Mathematicas spectant. prædicata uerò communia substantijs separatis, & materialibus, quatenus sunt superiora materialibus, percipi non possunt, nisi post cognitionem immaterialium, vt patet ex ijs, quę dicta sunt ad caput secundum superioris libri. Postremò, quia ordo docrinę est, cùm ab ijs progredimur, quorum cognitio ad sequentium cognitionem requiritur, ut in Dialecticis Institutionibus diximus: simpliciter autem, & absolutè cognitio naturalium requiritur ad cognitionem supernaturalium, cùm hæc ex naturalibus esse probentur; mathematica uerò magis ad supernaturalium, quàm hæc ad illorum cognitionem assumuntur apud Philosophos, vt euoluenti libros harũ scięntiarum perspicuum erit. Atque hæc est omnium communis sententia: neque vnus, aut alter ex Recẽtioribus huic assertioni repugnat, nisi quia non videntur distinxisse ordinem doctrinæ in ordinem inuentionis, & accuratæ disciplinæ; &, cùm viderent, Metaphysicam esse hoc posteriori modo primam doctrinę ordine, crediderunt absolutè, ac simpliciter dicendum, esse eam ordine doctrinę primam.

Tertia conclusio. Ordo doctrinæ.

De quibus agat Metaphysicus.

Q. 2. Sect. 3.

Lib. 7. c. 39.

Duplex ordo doctrinæ.

Quòd si quis opponat D. Thomam ad initium Physicorum dicẽtem, opus

Obiectio.

opus illud præcedere cæteros libros naturalis Philosophiæ, quemadmodum Metaphysica præcedit cæteras scientias; nihil inde conficiet. Nihil enim aliud significat, quàm quòd Metaphysica sit prima accuratæ doctrinæ ordine, quo pacto libri Physicorum præcedũt cæteros Naturalis Philosophiæ: ex qua re non sequitur, esse eam absolutè, ac simpliciter primã doctrinæ ordine. Vt enim libri de animalium historia simpliciter, & absolutè præcedunt libros de partibus animalium, & hi libros de Anima, quod ex fine præcedentium, & initijs sequentium intelligi potest; ita nisi Aristoteles in explicandis corporibus simplicibus, & mixtis imperfectis, causisq;, & principijs entis naturalis in cõmune, ordinẽ accuratę doctrinæ sequi instituisset, nõ dubium est, quin à tractatione entium particularium secundũ speciẽ ad explicationẽ entis naturalis in cõmune, eiusq; principiorũ, & causarũ processisset. Quocirca idem D. Thomas opusculo 70. eandem hanc, quam cęteri omnes Veteres, sententiã apertè sequutus est, Metaphysicã esse simpliciter, & absolutè ordine doctrinę ultimã.

In Boëtium de Trinit. q. 6. art. 1.

Si quis item obijciat, cæteras omnes scientias esse subalternatas Metaphysicæ; ergo Metaphysicam esse simpliciter, & absolutè primam doctrinæ ordine; primùm quidem dicendum, Metaphysicam non subalternare sibi propriè cæteras scientias; de qua re agendum est ad initium libri quarti. Deinde, etsi omnes subalternantes, qua ex parte tales sunt, accuratæ doctrinæ ordine præcedunt subalternatas; nõ omnes tamen simpliciter, & absolutè esse ordine doctrinæ priores, ut ex dicendis patebit.

Dilutio.

Nonnulla de ordine quorundam librorum Aristotelis.

Alterius obiectionis dilutio.

Qui nam sit doctrinæ ordo, inter Physicã, & Mathematicas. SECT. V.

Aperitur difficultas quæstionis.

RELIQVVM est igitur, ut cõferamus Physicam cum Mathematicis; in qua re non nihil est difficultatis. Nam, quia mathematica entia abstrahuntur à naturalibus, in quibus existunt; uidetur Physica præcedere doctrinæ ordine Mathematicas. Cõtra uerò, cùm Mathematicę longè sint faciliores Physica; non dubium uidetur, quin illam antecedant, præsertim cùm multa in Physica ex Mathematicis supponãtur, vt videre est in libris de cœlo, Meteorologicis, & alijs plerisque locis. Paucis tamen expedienda res est.

Prima assertio.

Pro qua hęc sit prior assertio; Physicam esse priorem Mathematicis, ex quisito doctrinę ordine. Quę assertio primùm ex eo probatur, quia entia mathematica pendent in suo esse à rebus naturalibus, in quibus existunt, vt sępe ait Arist. at vnaquęque res per ea perfectè intelligitur, à quibus pendet in suo esse. Deinde, quia quantitas est primum accidens substantię corporeæ; accidẽs autem non intelligitur perfectè, nisi per substantiã, atqui substantia corporea, etsi à Metaphysico etiam explicatur; est tamen magis Physici, quàm Metaphysici. Postremò, quia ordo accuratæ disciplinæ consentaneus est ordini naturæ: at naturæ ordine Physica præcedit Mathema-

Accidens nõ posse perfectè intelligi nisi per substantiam.

Vt 6. lib. Metaph. cap. 1. tex. 2.

Mathematicas: sublato enim pronunciato illo, Continuum esse diuisibile in infinitũ, quod Physicus demonstrat, corruit Geometria, quæ ubiq; supponit, à quolibet puncto in quemlibet licere lineam ducere; corruit etiam Arithmetica, quatenus ei subiectus est numerus materialium, quo pacto de Arithmetica more veterum Mathematicorum loquimur. Neq; enim quantitas esset continua, nisi in semper diuisibilia diuideretur; sublata autem quantitate cõtinua nullus esset numerus rerum materialiũ.

Quòd si quis obijciat, Physicum etiam multa supponere ex Mathematicis, ut iam diximus; occurrendum est, ea quidem ex parte, qua pronunciata physica demonstrãtur per principia mathematica, dici posse modo aliquo, Mathematicas accurato doctrinę ordine esse priores Physica; non tamen omnino, cùm ea etiam, quæ Physicus supponit ex Mathematicis, alioqui pendeant ex Physica, vt dictum est. Accedit, quòd demonstrationes, quæ fiunt in Physica ex ijs, quæ desumuntur ex Mathematicis, sunt simpliciter mathematicæ; quæ autem fiunt in Mathematicis, supposito illo pronunciato physico, non censentur physicæ sed mathematicæ.

Dilutio obiectionis.

Sunt etiam, qui obijciant, ens naturale siue mobile supponere quantitem, sine qua nihil moueri potest; ergo considerationem quantitatis, de qua agit Mathematicus, esse priorem consideratione entis naturalis, siue mobilis. Verùm nec sentiunt, nec argumentatur rectè. Nam cùm quantitas supponat substãtiam, in qua sit, eamq; mobilem; efficitur, ut ab ea non supponatur: alioqui iam supponeretur à se ipsa. Accedit, quòd ens mobile nihil aliud est, quàm ens naturale, siue constans naturis; vtraque autem natura antecedit omnia accidentia; quare & quantitatem. Nec obest, quòd nihil est mobile, nisi quantitate sit præditum. Etsi enim quãtitas necessaria est ad recipiendũ motũ; non tamen ad constitutionẽ substantię mobilis, etiam vt substãtia est terminus motus, mutationis'ue. Adde, mutationẽ latè sumptam, siue vt complectitur introductionem formę, nõ necessariò recipi interuentu quantitatis, sed interdum à materia sola, vt antecedit quantitatem, etiam interminatam, vt 8. lib. patebit.

Altera obiectio.

Dilutio.

Quid ens mobile.

Ex hac assertione collige, abstractionem rerum mathematicarum ab entibus naturalibus (modò non sit sermo de numero, qui in rebus immaterialibus intelligitur) non ideò fieri, quia id poscat earum natura, sed quia imperfectè à Mathematicis considerantur.

Consectarij.

Posterior assertio sit, Simpliciter & absolutè Mathematicas scientias esse priores doctrinę ordine naturali Philosophia. Hęc primùm ex eo perspicua est, quia Mathematicæ scientiæ breui experiẽtia ac penè nulla indigent; Physicę autem longa admodũ. Qua potissimùm ratione Aristot. 6. Ethicor. cap. 8. docet, puerũ fieri posse Mathematicũ; Sapientem autem, id est, Moralem, Physicum, aut Metaphysicũ, nõ posse. Deinde, quia scientiæ Mathematicę exercent, ac disponũt intellectum ad res naturales & diuinas capiendas, quod Simplicius latè persequitur in præfatione Cõmentariorum, quos scripsit in libros Physicorum. Tertiò, quia multò plura

Secunda conclusio.

supponit

Iure supponere Physicã ex Mathematicis, quàm has ex illa.

supponit Physica ex Mathematicis, quam hæ ex illa, quod ex editis libris vtriusque Philosophiæ perspicuum est, modò Mathematicarum nomine (quod est necesse) intelligas purè Mathematicas. Accedit vsus Antiquorum, qui ante Physicam, imò etiam ante Logicam, Mathematicas tradebant. Atque hæc assertio ferè est de Peripateticorum communi sententia. Nec vllam vim habet argumentum Ammonij in Porphyrij Isagogem, & Magni Alberti in primum Physicorum, quo volunt priùs dãdam esse operam Physicę, quàm Mathematicis, propterea quòd res mathematicæ indigent abstractione à qualitatibus sensibilibus, qua non indigent res naturales. Nam & si res mathematicæ hac abstractione opus habent; est tamen ea facillima, & quæ vel à pueris fieri possit, cùm interim tantò facilior sit experientia eorum principiorum, quibus Mathematici vtuntur, quàm eorum, quibus Physici, vt nulla penè sit comparatio.

Ammon. in præfatione Albert. tract. 1. cap. 1. ad finem.

Qui nam doctrinæ ordo seruandus sit in partibus Philosophiæ.

Ex ijs, quę hoc extremo capite disputata sunt, licet perspicere, eum doctrinæ ordinem in partibus Philosophiæ tenendũ esse, ut primo loco detur opera Dialecticę; secundo Mathematicis; tertio Physicę; extremò Metaphysicę. Morales aũt scientię, de quarũ loco nihil in hac quęstione disputauimus, inserendæ sunt inter Physicã, & Metaphysicã, cùm & multarũ rerum naturalium experientia, & magna consuetudinis obseruatione indigeant; & eiusmodi sint, vt quemadmodum pacatum, & minimè iuuenilem animum requirunt, ita proximè hominẽ prępparent ad diuinarum rerũ contemplationem. Hunc eundẽ ordinem seruandum esse in disciplinis pręclarè, vt cætera, docet D. Thomas in caput octauum sexti Ethicorum. Eundem ex Veterum scriptis obseruandũ esse monet Chrysippus in 4. lib. de vitis, & in 3. de Dijs, vt refert Plutarchus in libello de cõtrarietatibus Stoicorũ. Nisi quòd prætermittit Mathematicas, vel quia minùs propriè numerãtur in partibus Philosophię; vel quia cõsultius putat, obiter eas, ac simul cũ alijs Philosophię disciplinis addiscere. Quod sanè cõsiliũ non displicet. Nã & minùs difficiles sunt, quã vt eis peculiaris locus, cæteris interim exclusis, videatur tribuendus; & earũ societas non modò iucũda est, sed digna etiam, qua nulla alia Philosophię pars careat. De quarũ multiplici vtilitate, multa habes apud Platonem. 7. lib. de Repub. in Epinomide, seu Philosopho, & alijs plerisque eius Philosophi locis.

Lect. 7.

Putat Plutarchus Chrysippum pugnare secum cum præponit, & postponit Moralibus Physicam. At Chrysippus cõplectitur nomine Physicæ Metaphysicã.

FINIS LIBRI SECVNDI.

PETRI FONSECAE

SOCIETATIS IESV.

IN TERTIVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

Institutum Arist. in hoc lib.

DOCVIT Aristoteles libro superiori, ueritatis cognitionem ad hanc scientiam maximè spectare, modumque indicauit eius inuestigandæ, ac tradendæ; nunc pro initio totius Metaphysicæ disputationis complures proponit quæstiones, quæ totam penè materiam huius scientiæ continent, easque pro utraque parte dialectico more discutit, ut ex earum tractatione facilior pateat aditus ad ueram rerũ, de quibus agendum est, explicationem, quã aggredietur libro quarto. Præmittit igitur in priori parte primi capitis, quàm sit operæpretium, ad ueritatem cuiusque rei inueniendam, à dubitationibus, quæ in ea potissimùm occurrunt, exordium sumere, easque, antequàm quicquam decernatur, pro utraque parte rationes afferre, quæ maximè urgeant. Deinde in posteriori parte eiusdem capitis dubitationes ipsas, quæstiones ue proponit. Tum uerò à principio secundi, earum quamque pro utraque parte latè disputat.

Epitome libri.

Capitis primi Explanatio.

Duplex interpretatio.

ΕΚΕΙΝΑ est] Dubitat Alexander hoc loco, doceat ne Aristoteles in primis uerbis huius libri, necesse sibi esse ad eam cognitionem inueniendam, quam in hoc opere consequi, ac tradere studet, ea primùm aggredi, de quib' ratio-ni consentaneum est, ut primo loco dubitetur, hoc est, pro utraq; parte disseratur; an uerò necesse id esse omnibus ijs, qui ad quamlibet, scientiam de rebus difficilibus, & controuersis comparãdam aggrediuntur. Quãquam uerò parũ referat, utro modo Aristotelẽ interpreteris; prior tamen interpretatio aptior uidetur, utpote uerbis cõ textus accommodatior: ex qua generale etiã documentũ, quod posterior tradit, tanquã principiũ ex cõclusione colligi potest. Addit autem Aristoteles, duo esse genera quæstionum, quæ primùm pro utraq; parte agitandæ uideantur. Vnum earum, de quib' alij aliter senserunt; ne temerè aliorum sententijs, ac forsitan non parum receptis se opponere uideatur. Alterũ earum, quæ cùm ad rem propositam in primis faciant, ab alijs tamen omisse sunt.

Approbatio prioris.

Documentũ generale.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΤΩΝ

μετὰ τὰ Φυσικὰ τὸ β'.

ΚΕΦ. Α.

Textus 1.

ΑΝάγκη πρὸς τὸν ὑπεζητουμένων ὑπεσήμω, ἐπελθεῖν ἡμᾶς πρῶτον, περὶ ὧν ἀπορῆσαι δεῖ πρῶτον. ταῦτα δ' ἐστὶν, ὅσα περὶ αὐτῶν ἄλλως ὑπειλήφασί τινες, καὶ εἴ τι χωρὶς τούτων τυγχάνοι πρῶτον παρωραμένον. ἔστι δὲ τοῖς ἀπορῆσαι βουλομένοις πρόπου τὸ διαπορῆσαι καλῶς. ἡ γὰρ ὕστερον διάλυσις τῆς πρότερον ἀπορουμένων ἐστὶ: λύειν δ' οὐκ ἔστιν ἀγνοοῦντα τὸν δεσμόν. ἀλλ' ἡ τῆς διανοίας ἀπορία δηλοῖ τοῦτο περὶ τὸ πράγματος: ἡ γὰρ ἀπορεῖ, ταύτῃ πεφυκὸς πόνον τοῖς δεδεμένοις. ἀδύνατον γὰρ ἀμφοτέρως προελθεῖν εἰς τὸ ἔμπροσθεν. διὸ δεῖ τὰς δυσχερείας τεθεωρηκέναι πάσας πρότερον, τούτων τε χάριν, καὶ διὰ τὸ τοὺς ζητοῦντας ἀνευ τοῦ διαπορῆσαι πρῶτον, ὁμοίους εἶναι τοῖς οὐ δεῖ βαδίζειν ἀγνοοῦσι. καὶ πρὸς τούτοις, οὐ δ' ἔστι τὸ ζητούμενον εὑρεῖν, ἢ μὴ, γινώσκειν. τὸ γὰρ τέλος τούτῳ μὲν οὐ δῆλον, τῷ δὲ καλῶς διαπορηκότι, δῆλον. ἔτι

Textus 1.

Necesse est ad eam, quam quærimus sciẽtiam, ea nos primùm percurrere, de quibus dubitare primùm oportet. Sunt autem hæc ea omnia, de quibus quidam aliter senserunt, & si quid præterea ante nos omissum est. Est autem operæpretium ijs, qui ueritatis compotes esse uolunt, benè dubitare. Certa enim cognitio, quæ sequitur, solutio est eorum, quæ antè dubitabantur: soluere autem uinculum nemo potest, qui nodum ignoret. Sed mentis dubitatio hoc ipsum de re declarat: quatenùs enim dubitat, eatenùs ei simile quid accidit, atque ijs, qui ligati sunt. Neutro enim modo fieri potest, ut ultrà procedatur. Quapropter difficultates omnes antè perspectæ sint, oportet; & horum gratia, & quia ij, qui quærunt, nisi priùs dubitent, similes sunt ijs, qui ignorant, quo'nam eundum sit. Accedit, quòd neque utrum tandem inuenerint id, quod quæritur, nec ne, cognoscant. Neque enim his manifestus est finis, cùm interim pateat ei, qui antea rectè dubitauit.

tex. 3.

Præterea,

b Est aũt operæ pretiũ] Hoc alterum documentum planè generale est, quo docet Aristoteles, nõ modò initio huiusmodi scientiarum, sed etiam particularium tractationum, quibus proposita est rerum difficilium determinatio, à dubitationibus initium sumendum esse; nec uerò utcunque id faciendum, sed benè, hoc est, diligenter, & accuratè, nullaque pro utrauis parte dissimulata ratione; quod sapienter quatuor rationibus ostẽdit. Prima est, quia certa ueritatis cognitio, qua tandem compotes efficiuntur ij, qui philosophantur, solutio est eorum, quæ priùs dubitabantur, hoc est, solutione eorum, quæ priùs dubitabantur, comparatur; soluere autem uinculum nemo potest, qui uinculi nodum ignoret. Quare cùm nihil aliud sit, difficultates rei propositę pro utraque parte discutere, quàm uinculorum mentis nodos inspicere (nihil enim sunt aliud argumenta pro utraq; parte, quàm uincula, quibus mens ligatur, & impeditur, ne ultrà progredi possit, is sanè ad ueritatis perceptionem optimè se comparabit, qui de proposita re dubia diligenter, & accuratè pro utraque parte disputauerit. Quod ad uerba attinet, illud διαπορῆσαι, quod semper in re, de qua agitur, copiam, & abundãtiam, amplamque facultatem significat, necessariò sumendũ fuit hoc loco pro certa cognitione ueritatis, quę quæritur; eodemque modo nomen τῆς διαπορίας. Atque id uelle Aristotelem, ex ultimis penè uerbis huius capitis planè colliges, ubi cũ uerbo διαπορῆσαι apertè cõ iungitur nomen τῆς ἀληθείας, quod ueritatem significat, & sæpe numero p ueritatis cognitione sumitur, ut cap. 1. superioris libri, cùm finis contemplatiuę scientiæ à fine practicę distinguitur.

Mentis uincula, quæ.

c Sed mẽtis dubitatio] Sensus est, Eundem effectum ostendit in animo dubitatio mentis de re proposita, quem ostẽdit in corpore uinculũ, quo pedes astringũtur. Vtroque enim modo ligati ulterius progredi non possumus.

Quibus similes ij, qui nõ disputãt pro utraq; parte.

d Et quia ij, q quærũt] Secunda ratio est, quia ij, qui de proposita non priùs pro utraq; parte disputãt, persimiles sũt ijs, qui quò eundũ sit, ignorãt. Nesciunt. n. difficultates, quę in q̃stione latẽt; ad quas tñ soluẽdas tẽdit is, q probè illã explicaturus est.

e Accedit quod neq;] Tertia ratio est, quia etsi huiusmodi homines aliquando inueniunt ea, quæ implicitè in quæstione continentur; nesciunt tñ, an finem disputationis cõsequuti sint, cùm difficultates eas, ad quas dissoluendas disputatio suapte natura dirigitur, planè ignorẽt. Simile quid accidit ijs, q nesciũt, quãtùm locus, in quẽ cõtendũt, distet ab eo, ex quo exeũt, aut quà in illũ eundũ sit. Nã etsi in eũ fortè incidãt, ignorabũt tñ se in illũ peruenisse. Ex his duab' rationib' rectè colligit id, quod Albert' scribit hoc loco, Eũ, qui nõ priùs dubitat, duobus modis errare; uno, in termino; altero, in uia.

Alberti egregia sententia.

Universidad de Deusto Biblioteca

f Præterea, meliùs affectum} Quarta hæc & extrema ratio, quæ ex similitudine disceptantiũ, seu potiùs Iudicis desumitur, ex ijs, quæ Auctor scribit cap. 10. primi de Cœlo maiorem uim accipiet. Sic enim ait; ἅμα δὲ καὶ μᾶλλον ἂν εἴη πιστὰ τὰ μέλλοντα λεχθήσεσθαι, προακηκοόσι τὰ τῶν ἀμφισβητούντων λόγων δικαιώματα: καὶ τὸ ἐρήμῳ καταδικάζεσθαι δοκεῖν, ἧττον ἂν ὑμῖν ὑπάρχοι. καὶ γὰρ δεῖ διαιτητὰς, ἀλλ' οὐκ ἀντιδίκους εἶναι, τοὺς μέλλοντας τἀληθὲς κρίνειν ἱκανῶς. Hoc est, simul autem ea, quæ dicẽtur, maiorẽ fidem habebũt, si disceptantium rationum iura priùs fuerint audita: minùsque uidebimur indicta causa dãnare. Arbitros enim, nõ aduersarios oportet esse eos, qui de ueritate, ut res postulat, iudiciũ laturi sunt. Quod ipsum diligentissimè obseruat Aristoteles penè ubicunque difficile aliquid aut controuersum tractandum suscipit, ut uidere est in libris Physicorum, de Cœlo, & sequentibus. Ex quibus patet, quam ineptè, & contra Aristotelicũ morem philosophentur ij, qui repudiato quæstionum usũ tanquam Sophistarum inuento, omnia docent more Pythagorico, & quasi ex oraculo, neque ullum adhibent examen rationum earũ, quæ in subiecta materia pro utraque parte, uel ab alijs propositę sunt, uel attentiùs rem cõsideranti in mentẽ uenire possunt. Illud tamen animaduertendũ est, quod attinet ad ipsum disputãdi ordinem, etsi is, qui hoc loco traditur, est omnium accuratissimus, ut nihil uidelicet definiatur, antequam argumenta pro utraq; parte proponantur; non esse tamen eum ubiq; seruandum, partim ne lectores satientur similitudinis fastidio, partim quia res proposita, & disputationis occasio, sæpè alium postulant. Satis enim nõnunquam erit, si refutatio cõtrariorum, uel sequatur ipsam ueritatis determinationem, uel cũ ea misceatur; quod idem apud Aristotelẽ sæpe fieri perspicuum est. De qua re nonnihil scripsimus in Institutionibus Dialecticis, cùm de ordine refutationis ageremus. Accedit, quòd aliud est agere de rebus difficilibus, antequàm plenam earum cognitionẽ consequutus sis; aliud postquam habes rem perspectam, eiusque cognitionem alijs tradere instituis. Nam etsi priori modo necesse omnino est, ut ante determinationem argumenta omnia, quæ quidem momentum aliquod habeant, pro utraque parte proponantur; posteriori tamen non solùm id non est necesse, sed sæpe etiam minùs conuenit.

Ex. 101.

Contra eos, q̃ usum quæstionum odẽrunt.

ἔτι δὲ βέλτιον ἀνάγκη ἔχειν πρὸς τὸ κρίναι τὸν ὥσπερ αὐτιδίκων καὶ τῶν ἀμφισβητούντων λόγων ἀκηκοότα πάντων.

Textus 2.

Εἴτε δ' ἀπορία, πρῶτον μὲν περὶ ὧν ἐν τοῖς πεφροιμιασμένοις διηπορήσαμεν, πότερον μιᾶς, ἢ πολλῶν ἐστὶν ἐπιστήμης θεωρῆσαι τὰς αἰτίας. καὶ πότερον τὰς τῆς οὐσίας ἀρχὰς ταύτας πρέπει θεωρεῖν τῆς ἐπιστήμης ἰδεῖν μόνον, ἢ καὶ περὶ τῆς ἀρχῶν, ἐξ ὧν δεικνύουσιν ἅπαντες, οἷον, πότερον ἐνδέχεται ταυτὸ καὶ ἓν ἅμα φάναι καὶ ἀποφάναι, ἢ οὔ, καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων. εἶτ' ἐστὶ περὶ τὴν οὐσίαν, πότερον μία περὶ πάσας, ἢ πλείονες εἰσι: καὶ εἰ πλείονες, πότερον ἁπάσαις συγγενεῖς, ἢ τὰς μὲν σοφίας, τὰς δὲ ἄλλο τι λεκτέον αὐτῶν.

καὶ

lib. 7. cap. 4.

Dubitatio.

Sed quærat aliquis hoc loco, cur Aristoteles congesserit in hunc librũ omnes dubitationes, quæ in materia huius scientiæ occurrebant, nec earum quamque distulerit in eũ locũ, in quo dissoluenda erat, quemadmodũ fecit in alijs scientijs. Respõdet Auerroës, id factum esse propter affinitatem primæ Philosophię cum Dialectica. Nam cùm Metaphysica, & Dialectica facultas circa res easdẽ uersentur, rationi cõsentaneũ erat, ut ante metaphysicã determinationem integer aliquis liber poneretur in eisdẽ rebus

Responsio Auerrois.

Dialectico

D. Thomæ & Alenſis.

Dialectico more tractandis. D. Thomas, eiusque præceptor Alexander Alensis aiunt, causam fuisse, quia cùm prima Philosophia non uersetur in particulari aliqua ueritate, ut cæteræ scientiæ, sed in ueritate uniuersali, debuit ante eius determinationẽ uniuersè proponi quicquid dubij in ea se offerebat. Quia tamen hæ causæ longiùs forsitan petitæ alicui uidebuntur, aliæ duæ afferri possunt. Vna, ut Aristoteles ante rerum determinationẽ ostenderet, tantam esse difficultatẽ in statuendis ijs, quæ ad primã Philosophiã pertinent, quantam ipse significauerat capite primo superioris libri; qd̃ sanè facere non posset, nisi omnes simul difficultates, quæ in huius scientiæ materia se offerebãt, perpetuo aliquo tractatu proponeret. Altera, ut tractandis simul pro utraq; parte omnibus huiusmodi quæstionibus, maiorẽ copiam argumentorũ pararet, quibus in huius sciẽtiæ dogmatis constituendis uteret, qua de causa ipse dixerat extremis uerbis primi libri, se has quæstiones agitaturũ; rationemq; aliquã maturiùs, ac pẽsiculatiùs inire

Aliæ causæ

Præterea, f meliùs affectum ad iudicandum necesse est esse eum, qui rationes omnes disceptantes, quasi aduersarios audiuit.

Textus 2.

Est g autem prima dubitatio de ijs, de quibus disputauimus, in ijs, quæ proœmij loco dicta sunt, Vnius ne, an plurium scientiarum sit causas contemplari. Et h utrum primorum duntaxat principiorum substantiæ ad hanc scientiam consideratio pertineat, an eorum etiam, ex quibus cuncti demonstrant; ut illius, Num unum atque idem, simul affirmari, & negari possit, nec ne, & aliorum huiusmodi. Deinde, i si in substantia uersatur, una ne de omnibus, an plures differant: quòd si plures, num omnes sint generis eiusdem, an aliæ sapientiæ nomine, aliæ alio quodam appellandæ sint.

Sed

ret, qua de rebus, & difficillimis, & maximis pro dignitate aliquid decerneret.

Comm. 1.

g Est autem prima} Prima hęc dubitatio, siue quæstio aperta est in cõtextu. Non significat tñ Arist. eam dubitatam, siue agitatã esse in superioribus libris, sed esse de rebus, de quibus in ijs aliqua disputata sunt, hoc est, de causis, ut Alexander annotauit. Disputatũ est enim in primo libro de earũ inuentione, in 2. de earũ finitione: quanquam extremis uerbis libri secũdi, huius ipsius quæstionis meminit Arist. Disseretur autẽ de ea in prima parte capitis secundi, quo loco exponetur, quo pacto intelligẽda sit. Quod ad uerba attinet, significat Arist. hoc loco, superiores duos libros proœmij loco habendos esse, quia ad cõstituendum ordinẽ pertineant, ut Alex. ait. Vel potiùs, quia in primo, exactis primis duobus capitibus, in quib⁹ propriè huius operis proœmiũ cõtinetur, nihil aliud ostendit Arist. quàm rectè se in Physicis de generibus causarũ disseruisse; in secundo autẽ, omnia ad ueritatis inuestigationẽ cõfert. Ex qua re factũ est, ut quibusdã (quod addit Alex.) hunc librum, doctrinę metaphysicæ primum esse placuerit.

Prima quæstio.

h Et utrum primorũ} Secunda quæstio est, Vtrũ ad hanc scientiam pertineant sola prima principia simplicia substantię, an etiam prima principia cõplexa, ex quibus omnes scientiæ demonstrant, quæ etiam communes sententiæ appellari solent. Atque hæc quæstio disputatur in secunda parte 2. capitis.

Secunda.

i Deinde si in substantia} Tertia quæstio est; Si hęc scientia substantiarũ sit, utrũ earũ omniũ sit una sciẽtia, an alia sit de substãtijs, quæ motui subiectæ sunt, aliæ de ijs, q̃ sunt mutationis expertes. Quòd si plures sunt, num cognatę sint inter se, & cõmuni sapiẽtię nomine uocandę, quo pacto Geometria, & Arithmetica dicũtur Mathematicę; an alię sapiẽtię uocabulo, alię alio appellari debeãt. Atq; hęc quæstio disputat̃ 3. parte 2. cap.

Tertia.

Sed

Quarta.

k Sed & hoc ipsum} Quarta quæstio, quam superior supponit, huiusmodi est. Vtrũ in rerũ natura nulla detur substãtia præter sensibiles, an aliæ etiã præter has extent. Quòd si extent, sint ne oẽs eiusdẽ generis, an diuersorũ, ut ponũtur à Platone Ideę, atq; entia mathematica. Disputatũ uerò hęc quęstio extrema parte 2. capitis.

καὶ [k] τοῦτο δ' αὐτὸ τῶν ἀναγκαίων ὅτι ζητῆσαι, πότερον τὰς αἰσθητὰς οὐσίας εἶ μόνον φατέον, [m] καὶ ταύτας ἄλλας: καὶ πότερον μοναχῶς, ἢ πλείονα γένη τῆς οὐσιῶν, οἷον οἱ ποιοῦντες τὰ τε εἴδη, καὶ τὰ μαθηματικὰ μεταξὺ τούτων τε καὶ τῆς αἰσθητῆς. περί τε τούτων οὖν, καθάπερ φαμὲν, ὑποπεπτέον. καὶ [l] πότερον περὶ τὰς οὐσίας ἡ θεωρία μόνον ὅτιν, ἢ καὶ περὶ τὰ συμβεβηκότα καθ' αὐτὰ ταῖς οὐσίαις. περὶ [m] δὲ τούτοις, περὶ ταυτὸ καὶ ἕτερον, καὶ ὁμοίου καὶ ἀνομοίου, καὶ ταυτότητος καὶ ἐναντιότητος, καὶ περὶ προτέρου καὶ ὑστέρου, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν τοιούτων, περὶ ὅσων οἱ διαλεκτικοὶ πειρῶνται σκοπεῖν, ἐκ τῶν ἐνδόξων μόνον ποιούμενοι τὴν σκέψιν, τίνος ὅτι θεωρῆσαι περὶ πάντων: ἔτι δὲ τούτοις αὐτοῖς ὅσα καθ' αὐτὰ συμβέβηκε, καὶ μὴ μόνον τί ὅτι τούτων ἕκαστον, ἀλλὰ καὶ εἰ ἓν ἕκαστα ἓν ἐνὶ ἐναντίον. καὶ [n] πότερον αἱ ἀρχαὶ, καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ ἡμῖν ὅτιν, ἢ εἰς ἃ διαιρεῖται ἑνυπάρχοντα ἕκαστον: ἐὰν τὰ ἡμῖν, πότερον ὅσα ἐπὶ τοῖς ἀτόμοις λέγεται τελευταῖα, ἢ τὰ πρῶτα, οἷον πότερον ζῶον, ἢ ἄνθρωπος ἀρχή τε, καὶ μᾶλλόν ὅτι τῶν τὸ καθέκαστον. μάλιστα [p] δὲ ζητητέον, καὶ διαπορητέον, πότερόν ὅτί τι παρὰ τὴν ὕλην ἄλλον καθ' αὐτὸ, ἢ οὔ, καὶ τοῦτο χωριστὸν, ἢ ὄ: καὶ πότερον ἓν, ἢ πλείω τὸ ἀριθμόν. καὶ [q] πότερόν ὅτι τῶν τὸ συόλον (λέγω δὲ τὸ συόλον, ὅταν κατηγορηθῇ τι τῆς ὕλης) ἢ οὐθέν, ἢ τὸ μὲν, τὸ δ' οὔ, καὶ ποῖα τοιαῦτα τῶν ὄντων. ἔτι [r] αἱ ἀρχαὶ, πότε

Et utrũ de substãtijs} Quinta quæstio est, nũ hęc scientia in sola substantiarũ contẽplatione uersetur, an etiã in cõsideratione eorũ, quæ illis per se accidunt. Nã de ijs, quæ per accidẽs, ac fortuitò insunt, scientia haberi nõ potest. Disputatur autem quęstio hęc in 4. par. cap. 2.

Quinta.

Sexta.

m Ad hæc, de eodem} Sexta quæstio est, Vtrũ ad hanc scientiã pertineat uerè, & demonstratiuè disputare de cõmunibus quibusdã entium affectionibus, ut de eodẽ, & diuerso, deq; ijs, quæ per se illis accidũt, de quibus Dialectici ex solis ꝓbabilib⁹ disserũt. Hanc quæstionẽ nõ disputat Arist. seꝑatim, quia eadẽ est eius difficultas, atq; superioris.

Septima.

n Et utrum principia} Septima ꝙstio est, utrũ genera, quę de reb⁹ prędicantur, an potiùs partes, ex quibus illæ reali cõpositione cõstant, dicenda sint earũ principia, & elementa. Quòd si genera (quo nomine hoc loco ipsas etiã ſpecies, & differẽtias cõplectitur) nũ ea, quę proximè de indiuiduis dicũtur, ut homo; an prima potiùs, hoc est remotiora, quale est animal magis dicenda sint principia. Disputatũ autẽ hęc quęstio toto cap. 3.

o Et principium sit} Sensus est, & principium sit, & magis principium. Nam si non ea, quæ insunt in re, sed ea, quæ Platonis sententia seꝑarata sunt, & præter singularia sunt principia; nõ malè dicetur, aliquid esse magis præter singularia, ut significetur esse magis, seu ueriùs principium.

Maximè

Octaua.

p Maximè autem} Octaua quæstio est, Numquid præter materiã, quam solã uiderẽs Physici causam per se rerum naturaliũ esse putauerunt, sit alia earũ per se causa. Quòd si sit alia, num seꝑarabilis sit à rebus singularibus, ut Plato censuit, an non seꝑarabilis, ut Pythagorici. Et utrũ una sit numero, ut sensit Empedocles, qui asseruit, harmoniam, siue commistionem elementorum ratione quadam constitutam, esse causam per se, & intrinsecam materiæ adiunctam; an uerò plures, ut res habet. Atque hæc quæstio in prima parte cap. 4. agitatur.

Sed [k] & hoc ipsum quærere in necessarijs numerandum est, num sensibiles tantùm substantias esse fateri oporteat, an alias etiam præter has: & unum ne, an plura sint substantiarum genera, ut asserunt ij, qui Ideas ponunt, & mathematica inter eas, & hæc sensibilia interiecta faciunt. Hæc igitur, ut dicimus, consideranda sunt. Et utrum [l] de substantijs tantùm contemplatio sit, an etiam de ijs, quæ per se accidunt substantijs. Adhæc, [m] de eodem, & diuerso; de simili, & dissimili; de identitate, & contrarietate; de priori & posteriori; de'que alijs huiusmodi omnibus, de quibus Dialectici agere conantur, ex solis probabilibus disserentes, cuius'nam disciplinæ sit, ea omnia cognoscere: item'que omnia, quæ his ipsis per se conueniunt, ut non tantùm expendatur, quid sit eorum quodque, sed etiam an unum uni sit contrarium. Et, [n] utrum principia, & elementa, sint genera ipsa, an ea, in quæ, cùm insint, unumquodque diuiditur: quòd si genera, num ea omnia, quæ ultima de indiuiduis dicuntur, an prima; ueluti, num animal, an homo & [o] principium sit, & magis præter id, quod singulare est. Maximè [p] autem quærendum, & tractandum est, num præter materiam, aliqua sit per se causa; atque ea seꝑarabilis, nec'ne: & utrum una, an plures numero. Sit [q] ne etiam aliquid præter ipsum totum (uoco autem ipsum totum, cùm aliquid de materia prædicatur) an nihil; an uerò quorundam sit, quorundam non sit, & quæ nam res sint tales. Principia [r] item, numero

Nona.

q Sit ne etiam aliquid} Nona quęstio est. Vtrũ essentia, siue quiditas substantiæ materialis sit aliquid aliud ab ipso toto, hoc est, ab ipsa materiali substantia, nec ne: an uerò in quibusdã sit aliud, in alijs uerò idẽ. Nomine. n. ipsi⁹ totius, seu simul totius, ut est Græcè ad uerbũ, etsi intelligi solet id, cuius est quiditas, ut patebit ex ipsa quæstionis tractatione; hoc tamen loco pressiùs accipitur, pro sola substãtia materiali. Id. n. significãt uerba illa, cùm de materia quipiam prædicatur, ideſt quãdo materia cum aliqua forma sumitur, ut Alex. exponit. Disputatur autem hæc quæstio 2. part. cap. 4.

Comm. 10.

Decima.

r Principia itẽ} Decima quæstio est, Vtrum principia, tam formalia, quàm materialia, numero definita sint, an specie sola. Quam quęstionem disputat Arist. 3. parte cap. 4. Vocat autẽ principia formalia ea, quæ in rationibus, siue definitionibus sunt; materialia uerò ea, quæ sunt in subiecto, ideſt in substãtia singulari, siue prima substãtia, quia forma, etsi apud Platonẽ sumebatur in definitione, nõ tamen erat in substantia ipsa singulari, cuius dicebatur forma, sed sola materia. Quanquam enim non est negandum, cognitam fuisse ab illo eam formam, quæ est altera

pars

pars substantiæ singularis, ut patet ex ijs, quæ 1. libro dicta sunt; quia tamen non putabat, illam esse satis ad scientiam comparandam; facilè eam, cùm de causis agebatur, prætermittebat.

Vndecima.

f Et utrum corruptibilium] Vndecima quæstio est, Vtrum eadem sint principia rerum corruptibiliũ, & incorruptibilium, an diuersa. Quòd si diuersa, num omnia sint corruptionis expertia, an quæ corruptibiliũ principia sunt, subeant corruptionem. Disputatã uerò hæc quęstio 4. par. cap. 4.

πότερον ἀριθμῷ, ἢ εἴδει ὡρισμέναι, καὶ αἱ ἐν τοῖς λόγοις, καὶ ἐν τῷ ὑποκειμένῳ. καὶ [f] πότερον τῶν φθαρτῶν, καὶ ἀφθάρτων αἱ αὐταὶ, ἢ ἕτεραι: καὶ πότερον ἄφθαρτοι πᾶσαι, ἢ τῶν φθαρτῶν φθαρταί. ἔτι [g] δὲ τὸ πάντων χαλεπώτατον, καὶ πλείστην ἀπορίαν ἔχον, πότερον τὸ ἓν καὶ τὸ ὄν, καθάπερ οἱ Πυθαγόρειοι, καὶ Πλάτων ἔλεγον, οὐχ ἕτερόν τί ἐστιν, ἀλλ' οὐσία τῶν ὄντων, ἢ οὔ, ἀλλ' ἕτερόν τι τὸ ὑποκείμενον, ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς φησι φιλίαν, ἄλλος δέ τις πῦρ, ὁ δὲ ὕδωρ, ἢ ἀέρα. καὶ [u] πότερον αἱ ἀρχαὶ καθόλου εἰσὶν, ἢ ὡς τὰ καθέκαστα τῶν πραγμάτων. ℂ [x] δυνάμει, ἢ ἐνεργείᾳ. ἔτι [y] πότερον ἄλλως, ἢ κατὰ κίνησιν. ℂ τὸ ταῦτα ἀπορίαν αὖ παφέχοι πολλήν. πρὸς [z] δὲ τούτοις, πότερον οἱ ἀριθμοὶ, ℂ τὰ μήκη, ℂ τὰ σχήματα, καὶ αἱ συμβαὶ οὐσίαι πύες εἰσιν, ἢ οὔ: καὶ δὲ οὐσίαι, πότερον κεχωρισμέναι τῶν αἰσθητῶν, ἢ ἐν τούτοις. περὶ μὲν τούτων ἁπάντων, μόνον χαλεπὸν τὸ διαπορῆσαι τῇ ἀληθείας, ἀλλ' [aa] οὐδὲ τὸ διαπορῆσαι τῷ λόγῳ ῥᾴδιον καλῶς.

f Et utrum corruptibilium] Vndecima quæstio est, Vtrum eadem sint principia rerum corruptibiliũ, & incorruptibilium, an diuersa. Quòd si diuersa, num omnia sint corruptionis expertia, an quæ corruptibiliũ principia sunt, subeant corruptionem. Disputatã uerò hæc quęstio 4. par. cap. 4.

numero'ne, an specie definita sint, & quæ in rationibus sunt, & quæ in subiecto. Et [f] utrum corruptibilium, & incorruptibilium rerum eadem sint, an diuersa; & num omnia sint corruptionis expertia, an earum, quæ corrumpi possunt, corruptioni sint obnoxia. Præterea [g] id, quod est omnium difficillimum, & maximam dubitationem continet, utrum unum, & ens, quemadmodum Pythagorici, ac Plato dicebant, non aliud quicquam sint, quàm ipsa rerum substantia; an non ita res habeat, sed aliquid aliud subijciatur; quo pacto Empedocles amicitiam subesse ait, alius quidam ignem, alius aquam, aut aërem. Et [u] num principia uniuersalia sint, an ut res singulares. Et, [x] potentia, an actu. Præterea, [y] num alio modo, an per motum. Hæc enim magnam dubitationem afferre possunt. Ad hæc, [z] utrum numeri, longitudines figuræ, ac puncta substantiæ quædam sint, nec'ne. Quòd si substantiæ, num separatæ sint à rebus sensibilibus, an in his existant. Etenim de his omnibus non modò ueritatis cognitione potiri difficile est, sed [aa] ratione etiam probè dubitare, haud facile.

Duodecima.

g Præterea, id quod] Duodecima quæstio est, Vtrum unũ, & ens sint ipsæ rerum substãtiæ, ut Pythagorici, ac Plato dicebant; an uerò aliquid aliud sit subiectũ unitati, & entitati, uelut apud Emped. amicitia, id est, ipsa elementa coniuncta subijciuntur unitati, & apud alios ueteres Physicos ignis. l. aliud elementum subijcitur entitati cuiusque alterius rei, quæ ex illo per cõdensationem, aut rarefactionem conficitur. Quam quæstionem disputat Arist. 5. parte 4. capitis.

u Et num principia] Decima tertia quæstio est, Vtrum principia rerum sint uniuersalia, an singularia; hoc est, utrũ ea, quæ ponuntur esse principia rerũ, habeant rationem principiorum secundùm rationẽ uniuersalem, an singularẽ, ut D. Thom. exponit. Quo pacto quæstio à septima distinguitur. Hanc quæstionem disputat Arist. tertia parte 6. capitis.

Decimatertia

x Et potentia, an actu] Decima quarta quæstio est, Vtrum principia sint potentia tantùm, an actu. Disputatur autem hæc quæstio 2. parte 6. capitis.

Decimaquarta.

y Præterea, num alio] Decima quinta quæstio est, Vtrum principia sint causæ rerum per solum motum, mutationemúe, ut ueteres Physici censuerunt; an uerò alio modo illis ignoto, quo pacto Plato credidit, sensibiles causari per participationem Idearum. Quam quæstionem uidetur Arist. disputare 1. parte cap. 6.

Decimaquinta.

Adhęc

z Adhæc, utrum numeri] Decima sexta, extremaque dubitatio est, Vtrum entia mathematica sint substantiæ, nec ne. Quòd si sint, num seiunctæ sint à rebus sensibilibus, ut Plato censuit, an in eis ipsis existant, ut Pythagorici crediderunt. Quam quæstionem disputat Arist. toto cap. quinto.

Decima sexta

aa Sed ratione etiam] Probè dubitare ratione, idem est, atq; quàm uerisimilibus pro utraque parte argumentis quæstionem ambiguam facere.

Dubitare, qd apud Aristotelem?

Capitis secundi Explanatio.

Primum agit] Ex hoc loco incipit Aristote. pro utraque parte disputare quęstiones propositas; Primumq; eã, quã primo loco proposuit, Vtrum unius scientiæ, an plurium sit, omnia causarũ genera cognoscere.

Disputatio primę quæstionis.

b Etenim quo pacto] Probat duabus rationibus non esse eiusdem scientiæ omnia causarũ genera nosse. Prior ratio, quantũ primo aspectu ex uerborum contextu colligi potest, sic habere uidet. Omnia, quæ sunt inter se contraria, ad eandem scientiam pertinẽt (id quod patet ex illo communi pronunciato, Contrariorum eadem est scientia) at quatuor causarũ genera non sunt inter se contraria; non omnia igitur ad eandem scientiam spectant. Verùm cùm hæc formula argumentandi nullam penè speciem ueræ probationis præseferat, cùm in prima figura minorem negatiuam habeat; aut dicendum est, Aristotelem eam proposuisse nõ quasi sitam, sed quia Antiquorum aliquis ea usus fuerat (iam enim dixerat initio libri, harum quæstionum pleraſque ab alijs etiam fuisse disputatas) uel certè credendum est, aliam argumentationem maioris probabilitatis speciem habentem sub his uerbis latere. Quæ huiusmodi esse potest. Omnia diuersa, quæ ad eandem scientiam spectant,

Argumẽtum primum pro parte negatiua.

CAPVT II.

Textus 3.

PRIMVM [f] igitur de ijs agendum est, de quibus primùm diximus; Vnius'ne, an plurium scientiarum sit, omnia causarum genera contemplari. Etenim [b] quo pacto unius esse possit, principia cognoscere, cùm inter se contraria

Textus 3.

aut pertinent ad illam ratione unius communis naturę, ut animal & planta; aut ratione contrarietatis, ut calidum, & frigidum; hęc enim non solùm, quia communicant in natura communi qualitatis sensibilis, sed etiam quia sunt contraria, ad eandem scientiã spectant, quippe cùm unum contrariorum sit ratio cognoscendi alterum: at quatuor causarum genera non possunt pertinere ad eandem scientiam ratione unius cõmunis naturæ, quandoquidem

Contraria.

Nihil dari uniuocum omnibus causis.

χὰς γνωρίζειν; ἔτι δὲ πολλοῖς τῶν ὄντων οὐχ ὑπάρχουσι πᾶσι πᾶσαι. τίνα [d] γὰρ τρόπον οἴονται τῆς κινήσεως ἀρχὴν εἶναι τοῖς ἀκινήτοις, ἢ τὶ τὸ ἀγαθοῦ φύσιν; εἴπερ ἅπαν ὃ ἂν ᾖ ἀγαθὸν καθ' αὑτὸ, καὶ ὅλως αὐτῷ φύσιν, τέλος ὄντιν, καὶ ἕνεκα τούτου ἔστιν ἃ γίγνεται, καὶ ἔστι τἆλλα. τὸ δὲ τέλος, καὶ τὸ οὗ ἕνεκα, πράξεώς τινός ἐστι τέλος, αἱ δὲ πράξεις πᾶσαι μετὰ κινήσεως. ὥστ' ἐν τοῖς ἀκινήτοις οὐκ ἂν ἐνδέχοιτο ταύτην [e] εἶναι τὴν ἀρχὴν, οὐδ' εἶναί τι αὐτὸ ἀγαθόν. διὸ καὶ ἐν τοῖς μαθήμασιν οὐδὲν δείκνυται διὰ [f] ταύτης τῆς αἰτίας, οὐδ' ἔστιν ἀπόδειξις οὐδεμία διότι βέλτιον, ἢ χεῖρον. ἀλλ' οὐδὲ τὸ παράπαν μέμνηται οὐδεὶς οὐδενὸς τῶν τοιούτων. ὥστε [g] διὰ ταῦτα τῶν σοφιστῶν τινες, οἷον Ἀρίστιππος, περιεπαλάκιζεν αὐτάς. ἐν μὲν γὰρ ταῖς ἄλλαις τέχναις, καὶ ταῖς βαναύσοις αὐταῖς, οἷον ἐν τεκτονικῇ, καὶ σκυτικῇ, διότι βέλτιον, ἢ χεῖρον λέγεσθαι πάντα, τὰς δὲ μαθηματικὰς οὐδένα ποιεῖσθαι λόγον περὶ ἀγαθῶν, καὶ κακῶν.

Ἀλλὰ [h] μὴν εἴγε πλείους ὁπωσημαντικαὶ τῶν αἰτίων εἰσὶ, καὶ

sitis patet, nullã in omnibus causarum generibus dari eandem: nec item ratione contrarietatis cùm causę non se mutuò impediant, sed potius adiuuent: nullo igitur modo omnia causarum genera ad eandẽ scientiã pertinent. Quę ratio non solùm habet formã cõcludendi aptã, & minorem uerissimã, sed etiam maiorem aliquo modo probabilem. Non est tamen illa simpliciter uera, quia aliqua entia diuersa sunt, quæ ad eandem scientiã spectent ratione analogiæ, seu proportionis cuiusdã inter se, ut initio lib. 4. perspicuum erit.

Secundum argumentum.

[c] Prœterea, in multis] Posterior hæc ratio haud multò facilius redigi potest ad aptam cõcludendi formã, quàm superior. Potest tamen sic explicari. Si qua scientia omnia causarum genera consideraret, ea maximè id faceret, quę est omnium accuratissima, cùm scire sit rem per causas cognoscere: atqui Mathematicæ scientiæ sunt omnium accuratissimę, nec tamen omnia causarum genera perſequuntur: nulla est igitur scientia, quæ omnia causarum genera cõsideret. Maiorem prętermittit Arist. quia perspicua uidetur, eâdemque ratione priorem partem minoris: posteriorem uerò ex eo probat, quia in rebus immobilibus, cuiusmodi sunt res mathematicæ, nõ datur causa efficiens, nec finalis, quam ideo uocat bonum per se, quia gratia sui expetitur; quo fit, ut Mathematicæ scientiæ hæc duo causarum genera considerare non possint. In hac argumentatione maior non est concedenda, quia nec certissima scientia secundùm se, cuiusmodi est Metaphysica (quatenus tamen particularis quędam scientia est) nec certissima apud nos, cuiusmodi sunt Mathematicæ, considerant omnes causas. Neque enim Metaphysica considerat materialem, ut uersatur in rebus materiæ expertibus. Mathematicæ autem non considerant efficientem, nec finalem. Nec uerò illa rectè probatur. Nam neque omnes res, quæ cadunt sub scientiam, habẽt omnia genera causarum. Vtrum autem in rebus immobilibus, quàrum appellatione res metaphysicæ, ac mathematicæ comprehenduntur, non detur causa efficiens, nec finalis, & utrum Arist. id rectè probet lib. 12. aut 13. discutiendum erit.

In scientijs Mathematicis, nec dari causam efficientem, nec finalem.

Quo

[d] Quo enim modo fieri potest] Quod in rebus immobilibus nõ sit causa efficiens, nec finalis, hac ratione probat. Causa efficiens est principium motus; finis autem est terminus actionis, quę non datur absque motu; at in rebus immobilibus nullus est motus; ergo nec causa efficiens, nec finalis.

[e] Huiusmodi principium] Idest causa efficiens, quam uocauerat Principium motus.

[f] Per hãc causam] Hoc est, per causam finalem, & quod hinc sequitur, nec per efficientem. ubi enim non datur finalis, nullo pacto datur efficiens, ut patet ex definitione finis, quod idẽ libro 12. magis patebit.

Sublato fine tolli efficiẽs.

[g] Quapropter Sophist.] Cõfirmat, Mathematicas scientias nihil demõstrare per causam finalem ex conuitio, quo in mathematicas demonstrationes, ac proinde in ipsas disciplinas Mathematicas inuehebantur cùm alij Sophistæ, tùm nominatim Aristippus Cyrenaicus auctor Cyrenaicæ sectę, ex qua orta est Epicurea. Dixi [in mathematicas demonstrationes] non in disciplinas ipsas, quia uerbum [Eas] non potest referri ad disciplinas Mathematicas, de quibus non erat facta mentio; neque ad res mathematicas, quę in neutro genere dicuntur μαθήματα, tametsi de ijs sermo præcesserat; sed ad demonstrationes Mathematicas, de quibus sermo erat proximus. Conuitium, quo Sophistæ insectabantur Mathematicas, illud erat, Quòd essent inferiores etiam ijs, quas sordidas appellamus, propterea, quòd nullam melioris, aut detetioris rationem haberent. Re autem uera iccirco eas aspernabantur, ac explodebant Sophistæ, quòd parum pecuniosum hominem faciant. Illud de Aristippo scribit Laërtius, primum eum ex auditoribus Socratis mercedem à discipulis suis exegisse, & quæstu philosophatum esse.

Lib. 2. in Aristippo.

Ne mireris tamen, quòd Arist. hoc loco supposito pluralis numeri, quod est [Sophistarum nonnulli] reddat uerbum singularis προεπιπαλάκιζεν, id est, aspernabatur. Id enim facit propter interpositum exemplum Aristippi, ut nõnunquam aliàs, ueluti cap. 4. huius libri, cùm sic scribit, οἱ δὲ περὶ φύσεως, οἷον Ἐμπεδοκλῆς, ὡς εἰς γνωριμώτερον ἀνάγων, λέγει &c. Necessariò tamen pro, Aspernabatur, dicendũ fuit, Aspernabantur, quia latinus sermo eam loquendi formam non agnoscit. Cur autẽ in loco citato, paulùm immutata oratione, reddiderimus uerbum singulare Latinum singulari Græco, ex illius explanatione intelliges.

Num. 16.

[h] At uerò si scientiæ] Argumentatur pro altera quæstionis parte probans, omnia cau-

Argumẽtum

pro parte affirmatiua quæstionis.

sarum genera ad eandē scientiam spectare, nā si non eadem scientia omnes consideret, sed alia aliam; maximè ambiguū erit, quænam earum sapientia appellanda sit. Etenim si ijs, quæ in præfatione huius operis dicta sunt, inhærendū est; nulla est scientia, quę si genus aliquod causę cōsideret, non possit sapientiæ nomine appellari. Illa enim sententia, qua loco citato dictum est, eam scientiam esse sapientiæ nomine appellandam, Lib. 1. cap. 2.

Sapientia.

quæ est maximè princeps, & cęteris imperat, perspicuè uidetur docere, eam scientiam, quæ finem considerat, dicendam esse sapientiā. Eius enim est imperare, qui finem operis cognoscit, ut patet in architecto. Illa uerò ratio, qua ibi definitur, eam scientiam dicendā esse sapientiā, qua res maximè scitur, si ad res quidē ipsas attendamus, planè uidetur cōcludere, scientiā, quę substantiam considerat, hoc est, causas internas, ac substantiales, dicendam esse sapientiā: magis enim scimus ex ijs, quæ affirmantur de re, quàm ex ijs, quæ negantur. Ex ijs autē, quæ affirmantur, magis ad scientiā faciunt, quæ substantiā rei cōstituunt, quàm quæ illi accidunt. Nam & in accidētib⁹, de quibus etiam fiunt demonstrationes, tū scire nos putamus maximè, cùm nouimus quid sit eorū quodque, ut quadrationis quiditatem esse inuentionē mediæ, quod exemplū paulò pòst explicabimus. Si uerò non ad res ipsas, sed ad earū generationes, & motus attendamus, potiùs dicendū uidetur, scientiā, quæ causam efficientē cōsiderat, digniorē esse sapiētię titulo, siquidē generationes, & omnes omnino mutationes, tum maximè sciūtur, cùm id, unde est principiū mot⁹ intelligit. Etenim motus, siue mutatio nihil est aliud, quàm act⁹ mobilis à mouēte, ut patet ex 3. Phy. cap. 2. Ita fit, ut nō sit dicendū, diuersa genera causarū ad considerationē diuersarū scientiarū pertinere, sed oīa ad unā, & eandē, quæ propter causarū omniū considerationē absq; cōtrouersia sapientiæ nomine appelletur.

Scientia.

Motus.

Explicatio quorundam uerborum.

Sunt tamen, hoc loco nonnulla uerba explicanda. Cùm audis [modi causarū] intellige causarū genera. In exēplis autē causarū domus, nomine Operis, intelligit D. Tho. habitationē: Alexander, Syrianus, & Albertus, protectionē, propter quā habitatur domus. Nomē uerò, Rationis, accipe pro ipsa partiū domus ordinata coniunctione. Cùm uerò

* Aliàs ἕτερα.

* Aliàs οὐδαμῶς ἔχει.

cap. 17.

Cap. 2.

uerò dicitur [quibus olim definitum est] meliùs est, ut uerbū, Olim, referatur ad Antiquorū tempora, quorū sententiæ de Sapiente cōmemoratæ sunt ab Arist. in prooemio huius operis, quàm ad ipsum prooemiū, ut à plerisque refertur. Deniq;, ubi nos habemus [rationi cōsentaneū est] Græci excussi ferè habēt οὐδαμῶς ἔχει λόγον, idest, nullo modo rationi cōsentaneū est; quā lectionē uidetur inuexisse difficultas intelligētię huiꝰ rationis, quam fortasse aliqui intelligere nō potuerūt, nisi suspicarentur deesse uerbū, οὐδαμῶς. Certè Alexāder non adhibet huiusmodi negationē; nec uerò ullus interpretum eā uertit, præter unū Perionium, qui sequutus est excussa exēplaria.

& alia in alio principio uersatur, quænam earum dicenda erit esse ea, quam quærimus? Aut quem eorum, qui causas tenent, scientia rei, quæ quæritur, maximè præditum censebimus? Possunt enim eidem rei modi omnes causarum conuenire: quo pacto in domo, causa ea, à qua motus oritur, ars est, & ipse ædificator; ea, cuius gratia, opus ipsum; materia, terra, & lapides; forma uerò, ipsa ratio. Ex ijs igitur, quibus olim definitum est, quænam scientia sapientiæ nomine uocanda sit, rationi consentaneum est, unamquamque [i] *appellare. Quæ enim est maximè princeps, ac domina, & cui cæteras scientias, ut ancillas, ne uerbo quidem repugnare fas est; ea est finis, ac boni scientia: huius enim gratia cætera. Quæ uerò in primarum causarum, eiusq;, quod maximè sub scientiam cadit, consideratione uersari definita est; ea profectò fuerit, quæ substantiam cognoscit. Multis enim modis cùm idem sciatur; magis eum scire dicimus, qui* [k] *rem ex eo nouit, quia aliquid sit, quàm quia non sit. & ex his ipsis alium alio magis: maximè uero eum, qui tenet, quid sit, non qui quanta, aut qualis sit, aut quid agere, patiue suapte natura possit. Iam uerò, & in alijs, quorum etiam demonstrationes sunt, tum nobis scientiam cuiusque inesse putamus, cùm quid illud sit nouimus; ut* [l] *quadrationis quiditatem, esse mediæ inuentionem; & in cæteris eodem modo. In generationibus autem, & actionibus, omniq; mutatione, tum scimus maximè, cùm*

Sententia D. Tho. & Alex.

arbitrabantur. Ita satis probabile uideri potest, sapientē quoq; appellandū esse eum, qui uel per solam materiam aliquid demonstrauerit (nō signatam tamen, siue singularē, sed uniuersalē) ut Arist. in ratione ,pposita nō absq; probabilitate id cōclusisse credēdus sit.

[k] Qui rē ex eo] Pro eo, quod est Græcè ἢ τῷ εἰδέναι γνωρίζοντά τι τὸ πρᾶγμα, ideò nō diximus Latinè [eum, qui ipso esse cognoscit, quid sit res] ut uerba primo aspectu uidebantur postulare; quia sententia hęc generalior est, quàm ut astringenda sit ad cognitionē quiditatis, de qua paucis interpositis sermo est. Itaq; sic uidentur uerba mente disponenda, ἢ γνωρίζοντα τὸ πρᾶγμα τῷ εἶναί τι, quem sensum uersio exprimit.

[l] Vt quadrationis] Quadrare rectangulū altera parte lōgius, nihil aliud est, quàm inuenire lineā, ex cuiꝰ ductu in seipsam fiat quadratū æquale dato rectāgulo: ea uerò erit linea media, hoc est, quæ eandem rationē habet ad alterā earum, ex quibus rectangulū conficitur

Quadrare rectangulum.

conficitur, quam ad ipſam habet altera, ut patet apud Eucly. lib. 6. elementorum propoſitione 16. v. g. ſi rectangulum fiat ex ductu lineæ quatuor palmorum in lineã nouem palmorum, is faciet quadratum æquale propoſito rectangulo, qui inuenerit lineam mediam ſecundùm proportionem inter priorem, & poſteriorem; quæ quidem eſt linea 6. palmorum, ſiquidem eadem eſt ratio 6. ad 4. quæ eſt 9. ad 6. Ita cùm quadratum, quod fit ex ductu ſenarij in ſe, ſit triginta ſex, qui idẽ numerus fit ex ductu quatuor in nouẽ; erit quadratũ lineæ ſex palmorum æquale rectangulo propoſito.

ὅταν εἰδῶμεν τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως. τοῦτο δ' ἕτερον, καὶ ἀντικείμενον[m] τῷ τέλει. ὥστ' [n]* οὐκ ἄλλης ἂν δόξειεν ὅπτικῆς εἶναι, τὸ θεωρῆσαι τὰς αἰτίας τούτων ἕκαστον. * Aliàs nõ legitur οὐκ.

Textus 4.

Ἀλλὰ μὴν καὶ περὶ τῶν ἀποδεικτικῶν ἀρχῶν, πότερον μιᾶς ἐστὶν ὅπτικῆς, ἢ πλειόνων, ἀμφισβητήσιμόν ἐστι (λέγω δὲ ἀποδεικτικὰς, αἱ τὰς κοινὰς δόξας, ἐξ ὧν ἅπαντες δεικνύουσιν, οἷον ὅτι πᾶν ἀναγκαῖον ἢ φάναι, ἢ ἀποφάναι, καὶ ἀδύνατον ἅμα εἶναι, καὶ μὴ εἶναι), καὶ ὅσαι ἄλλαι τοιαῦται προτάσεις) πότερον μία τούτων ὅπτικὴ, καὶ τῆς οὐσίας, ἢ ἑτέρα: καὶ [p] εἰ μὴ μία, ποτέραν χρὴ προσαγορεύειν τὴν ζητουμένην. μιᾶς [q] μὲν οὖν οὐκ ἔλογον εἶναι. τί γὰρ μᾶλλον γεωμετρίας, ἢ ὁποιασοῦν, περὶ τούτων ἐστὶν ἴδιον τὸ ἐπαΐειν; εἰπερ ἔν ὁμοίως μὲν ὁποιασοῦν ἐστιν, ἁπασῶν δ' οὐ μετέχει), ὥσπερ οὐδὲ τῶν ἄλλων, ὅπως οὐδὲ τὸ γνωρίζεσθαι τὰς οὐσίας, ἴδιόν ἐστι τοῦ γινώσκειν περὶ αὐτῶν. ἅμα δὲ καὶ τίνα τρόπον ἔσται αὐτῶν ὅπτικὴ μία; τί μὲν γὰρ ἕκαστον τούτων τυγχάνει ὄν, καὶ νῦν γνωρίζομεν. χρῶνται οὖν ὡς γιγνωσκομένοις αὐτοῖς καὶ ἄλλαι τέχναι. εἰ δὲ οὐδαμῶς, carent hîc particula οὐκ, leguntque affirmatiuè in hanc ſententiam [Ita fit, ut ad aliam, atque aliam &c.] Sed Alex. noſtram lectionem præfert, resq; ipſa ſatis indicat, negatiuè legendum eſſe.

cùm motus principium nouimus: hoc autem aliud eſt, & oppoſitum[m] *fini. Ita* * *fit, ut non ad aliam, atque aliam ſcientiam pertinere uideatur, cuiuſque harum cauſarum contemplatio.*

Textus 4. *At* * *uerò, & illud de principijs demonſtratiuis controuerſum eſt, ad unam'ne ſcientiam, an ad plures ea pertineant (uoco autem demoſtratiua principia, communeſq; ſententias, ea, ex quibus omnes demõſtrant, quale eſt illud, Neceſſe eſſe quoduis, aut affirmare, aut negare; & illud, Fieri non poſſe, ut aliquid ſimul ſit, & non ſit, & omnes aliæ huiuſmodi propoſitiones) utrum, inquam, horum atque ſubſtantiæ una ſit ſcientia; an uerò alia, atque alia: ac,* [p] *ſi non una, utra nomine eius, quam quærimus, appellãda ſit. Atq;* [q] *unam quidem eſſe, rationi cõſentaneum non eſt. Cur enim potiùs Geometriæ, quàm cuiuſuis alterius proprium ſit hæc cognoſcere? Si æquè igitur cuiuslibet eſt, omnium autem eſſe non poteſt; profectò quemadmodum non aliarum, ita neque eius, quæ ſubſtantias cognoſcit, proprium eſt de ijs agere. Ad* [r] *hæc, quo'nam pacto de ijs ſcientia erit? Nam, quid horum quodque ſit, etiam nunc nouimus. Itaque utuntur eis, ut cognitis, cæteræ etiam artes.*

Loco citato cap. 3.

Quòd bus pendet res, de qua diſſerit, ueluti ad Phyſicam cauſæ omnes rerum naturalium. Itaque ſimpliciter dicendum, ad ſolam Metaphyſicam pertinere omnium cauſarum conſiderationem, quo pacto illæ ab uno tantùm artifice tractari poſſunt: atq; huic ſolutioni fauet argumentatio, qua Ariſtot. affirmatiuam quæſtionis partem confirmauit. Quid autem reſpondendum ſit ad priorem argumentationem propoſitam pro parte negatiua, ex ijs, quæ à nobis eo loco dicta sũt, perſpicuum eſt. Ad poſteriorem dicendũ, Mathematicas nõ eſſe ſciẽtias omnium accuratiſſimas ſecundùm ſe, etſi tales dicantur, quatenus quoad nos ſunt omniũ certiſſimę.

Finis.

m Oppoſitum fini} Oppoſitione nimirum relatiua inter id, à quo actio oritur, & id, ad quod proficiſcit. Quãquam finis, ut finis eſt, ueriùs refertur ad media, quàm ad cauſam efficientem.

n Ita fit, ut nõ ad aliã} Cõcluſio eſt, affirmatiuę partis ꝓpoſitę quæſtionis, nempe ad eandem ſcientiam ſpectare omnium cauſarum cõſiderationem, ne ſi alia ad aliam pertineat, ambiguum ſit, quęnam earum, ſapientiæ nomine ſit appellanda, cùm omnes dignæ hoc nomine uideantur, ut proximè probatum eſt. Hoc loco exemplaria, quæ ſuperiùs diximus habere

Solutio quæſtionis.

Animaduertendum eſt autem, nullibi Ariſtotelem in toto hoc operę quęſtionem, hanc apertè diſſoluiſſe; ſed tamen hac diſtinctione haud difficilè diſſolui poſſe. Cauſarum nomẽ tribus modis, quod ad rem præſentem attinet, ſumere licet; uno, pro cauſis in commune, hoc eſt, quatenus cauſę ſunt; altero, pro ijs, quæ ſunt primæ in ſuo quæque genere; tertio, pro omnibus omnino cauſis ſecundum ſpeciem. Si primo modo ſumatur, ex ijs, quæ à nobis primo libro diſputata ſunt, patet, ad ſolum Metaphyſicũ pertinere cauſarum omnium conſiderationem. Si ſecundo modo, prima quidem cauſa efficiens, formalis, & finalis ad Metaphyſicum pertinent; at prima cauſa materialis, etſi ad Phyſicum ex proprio eius officio ſpectat, ad Metaphyſicum tamen ex communi cura conſtituendi, ac defendendi omnes ſcientias, referenda eſt, ut ibidem diximus. Si denique tertio modo, ad nullam eandem ſcientiam pertinet omnium cauſarum cõſideratio, tametſi ad unamquamque pertinere poteſt cognitio earum omnium, ex quibus

c 7. q. 1. Sed.

Diſputatio ſecundæ quæſtionis.

o At uerò, & illud} Diſputat ſecundã quęſtionem, qua quærebatur, utrum eiuſdem ſciẽtiæ eſſet agere de ſolis principijs ſubſtantiæ, an de principijs etiam, ex quibus omnes artifices demonſtrant, quæ principia; cõmunes ſententiæ, ſiue opiniones appellari ſolebant; tametſi Albertus, neſcio qua cõmentatione perſuaſus exiſtimat, appellari hoc loco cõmunes opiniones, quòd de illis in hac ſcientia diſputetur, quaſi de non omnino certis, & firma intelligẽtia comprehenſis, licet alibi, ut certiſſima ſupponantur.

Dubitatio.

p Si non una} Addit quæſtioni hoc dubium; Si alia eſt ſcientia de principijs ſubſtantiæ, alia de communibus principijs demonſtrationum; utra earum dicenda ſit ſapientia. unde ſumet occaſionem diſputandi pro altera parte quęſtionis.

Ratio prima pro negatiua parte.

q Ac unam quidem} Probat duabus rationibus, non pertinere utraque ad eandem ſcientiam. Prior ratio eſt. Agere de communibus principijs demonſtrationis, non magis pertinet ad unam ſcientiam, quàm ad aliam, cùm omnes æquè illis utantur; nec itẽ dicendum eſt, omnes ſcientias æquè de illis agere (ſuperuacaneum eſt enim idem eodem modo explicari in diuerſis ſcientijs) ut igitur cæteræ ſcientiæ de huiuſmodi principijs non agunt, ita nec ſcientia, quæ de principijs ſubſtantiæ diſſerit.

Ratio ſecunda.

r Adhæc, quonam pacto} Poſterior ratio eſt; Si qua ſcientia ageret de communibus principijs, ex quibus omnes demonſtrant; aut ea traderet illorũ cognitionem definitiuam, aut demonſtratiuam; at neutra cognitio de illis tradi poteſt; ergo nec ea quidem, quæ de principijs ſubſtãtiæ diſſerit. Prior pars minoris ea ratione oſtenditur, quia definitiua cognitio communium principiorum, ſeu potiùs terminorum, ex quibus illa conſtant, ante omnes ſcientias habetur; quo fit, ut niſi quis acta agi probet, in nulla

ſcientia

Scientia demonstratiua.

scientia huiusmodi cognitio tradi debeat. Posterior uerò hac ratione probatur. Si de his tradi posset scientia demonstratiua, tria oporteret afferre ad eorum demonstrationem; genus subiectum; affectus, quos passiones uocant; & dignitates: at dignitatum, siue communium principiorum, nõ potest dari idem commune subiectum; hoc enim pacto omnium, quæ demonstrantur, esset idem cõmune subiectum, cùm omnes scientię demonstratiuæ ijsdẽ communibus principijs utantur: non potest igitur de his tradi scientia demonstratiua.

εἰ δὲ ἀποδεικτικὴ ᾗ περὶ αὐτῶν ἐστι, δεήσει τι γένους εἶναι ὑποκείμενον, καὶ τὰ μὲν πάθη, τὰ δ' ἀξιώματα αὐτῶν· περὶ ἅπαντων γὰρ ἀδύνατον ἀποδεῖξαι εἶναι. ἀνάγκη γὰρ ἔκ τινων εἶναι καὶ περί τι, καί τινων τὴν ἀπόδειξιν. ὥστε συμβαίνει πάντων εἶναι γένους ἕν τι τῶν δεικνυμένων· πᾶσαι γὰρ αἱ ἀποδεικτικαὶ χρῶνται τοῖς ἀξιώμασιν. ἀλλὰ μὴν εἰ ἑτέρα ἡ τῆς οὐσίας, καὶ ἡ περὶ τούτων, πότερα κυριωτέρα καὶ πρότερα πέφυκεν αὐτῶν; καθόλου γὰρ μάλιστα καὶ πάντων ἀρχαὶ τὰ ἀξιώματα. εἰ οὖν μὴ τοῦτο σοφοῦ, τίνος ἔσται περὶ αὐτῶν ἄλλου τὸ θεωρῆσαι τὸ ἀληθὲς, καὶ τὸ ψεῦδος;

Cùm fieri nequeat] Probat quasi per parenthesin, ideo ad demonstrationem afferre oportere dignitates, siue indemonstrabiles propositiones, quia non omnium pronunciatorum potest esse demonstratio. nihil enim hoc pacto demonstraretur, aut tandem idem per seipsum, ut habes 1. post. cap. 3.

Dignitates.

Argumẽtum pro parte affirmatiua.

At uerò si alia] Pro altera quæstionis parte iam sic argumentatur: Si alia sit scientia de principijs substantiæ, alia uerò de cõmunibus principijs omnium demonstrationum; ambiguum erit, utra earum sit potior, & ordine naturæ prior; hoc autẽ est absurdum; ergo & illud. Maior hac ratione patet; quia quo argumento doceri potest, communia principia esse principia maximè uniuersalia, eò uidebitur potior scientia, & sapientiæ, seu Philosophiæ nomine dignior, quæ illa sibi peculiari ratione uendicauerit. Quo uerò ostendi potest, substantiam esse præcipuum genus entis, eo uidebitur prior locus illi scientiæ deferendus, quæ principia substantiæ consideraverit.

Solutio quæstionis.

Hanc quæstionem dissoluit Arist. 4. lib. cap. 3. ostendens, ad hanc eandem scientiã pertinere considerationem de principijs communibus, ex quibus omnes scientiæ demonstrant; quemadmodum de principijs entis, quatenus ens est, ac proindè substantię, quæ est primum genus entis. Vt enim hęc scientia agit de ente, quatenus ens est, quia illud nullis limitibus particularis alicuius scientiæ definitur; ita necesse est, ut agat de communibus principijs, quæ nulli particulari scientię sunt propria. Nec uerò difficile est, dissoluere rationes in oppositum adductas. Ad priorem enim dicendũ est, nõ magis quidem pertinere huiusmodi principia ad unam particularem scientiam, quàm ad aliam; sed tamen magis pertinere ad hanc generalem, quæ habet subiectũ omnibus scientiarum subiectis commune. Ad posteriorem dicendum, non ideò principia cõmunia ad hanc scientiam spectare, quia in ea demonstrentur; sed quia defenduntur ab ijs, qui illa negant, ut D. Thomas ait; Vel potiùs, quia cõstant terminis cõmunibus, & minimè limitatis ad materiam alicuius particularis scientię. Quod ideò potiùs dixerim, quia non solùm principia communia, sed etiã particularia defenduntur in hac scientia à proteruis, & calumniatoribus.

hoc loco lect. 5. p. 4.

Principia cõmunia, licet non demonstrentur a Metaphysico, ab eodem tamẽ defendi.

Tertiæ quæstionis disputatio.

Dilutio rationum partis negatiuæ.

Ad summam] Disputat tertiam quæstionẽ, qua quærebatur, utrùm eadem scientia esset de omnibus substantijs, an aliæ de alijs. Quod igitur nõ sint aliæ de alijs, ex eo probat, quia non est cur hæc scientia, de qua nũc agimus, magis uersetur in uno genere substantiarum, quàm in alio, cùm oẽs contineantur sub cõmuni ratione substãtię, q̃ necessariò à primo Philosopho, ut primo, ac supremo artifice tractari debet.

Textus 5.

Ὅλως τε τῶν οὐσιῶν πότερον μία πασῶν ἐστιν, ἢ πλείους ὑπολαμβάνομεν. εἰ μὲν οὖν μὴ μία, πόσας οὐσίας θετέον τοῦ ὑποκειμένου ταύτου. τὸ δὲ μίαν πασῶν, οὐκ εὔλογον· καὶ γὰρ ἂν ἀποδεικτικὴ μία περὶ πάντων εἴη τῶν καθ' αὐτὸ συμβεβηκότων, εἴπερ πᾶσα ἀποδεικτικὴ περί τι ὑποκείμενον θεωρεῖ καθ' αὐτὰ συμβεβηκότα ἐκ τῶν κοινῶν δοξῶν. ὥστε οὗ τὸ αὐτὸ γένος τὰ συμβεβηκότα καθ' αὐτὰ, τῆς αὐτῆς ἕξει θεωρῆσαι ἐκ τῶν αὐτῶν δοξῶν. περί τε γὰρ τὸ ὅτι, μιᾶς· καὶ ἐξ ὧν,

Textus 5.

Quòd si de eis demonstratiua habetur scientia, aliquod certè genus subiectum, & alia quidem affectiones, alia uerò dignitates eorum esse oportebit, cùm fieri nequeat, ut omnium sit demonstratio. Ex quibusdam enim, & de quodam, & quorundam necesse est demonstrationem esse. Ita fieret, ut omnium, quæ demonstrantur, unum quoddam esset genus: omnes enim demonstratiuæ scientiæ dignitatibus utuntur. At uerò si alia de substantia, alia de his agit; utra earum potior, ac prior suapte natura est? Maximè enim uniuersales, ac omnium principia dignitates sunt. Quòd si hoc non ad sapientem spectat, cuius'nam erit, uerum, ac falsum in eis contemplaris?

Ad summam, una'ne sit omnium substantiarum, an plures scientiæ, nunc disquirendum. Si non una sit; cuius'nam substantiæ scientia hæc constituenda erit? Vnam uerò esse omnium rationi consentaneum non est. esset enim una demonstratiua omnium, quæ per se accidunt, cum omnis demonstratiua scientia ex communibus sententijs ea consideret, quæ per se alicui subiecto accidunt. Itaque eiusdem scientiæ est, circa idem genus eadem per se accidentia ex eisdem sententijs contemplari. Nam & uersari circa ipsum quòd ita sit, unius scientiæ est; & considerare ea, ex

Vnã uerò esse omniũ] Quòd uerò non sit una omnium substantiarũ, ex eo probat, quia si esset una, iam ad unam, & eandem scientiam pertineret demõstratio omniũ, quę per se accidũt substantijs, quod non uidetur rationi consentaneũ: eodẽ enim modo diceres, scientiã omniũ rerum esse eandẽ. Pariũ enim refert, conueniant ne omnes res uniuocè, an analogicè, ut de eis una scientia haberi possit. Sequelam ex eo probat, quia eiusdem scientię est contemplari proprium subiectum, & omnia, quę per se illi accidunt ex principijs illi generi congruentibus.

Argumẽtum pro parte negatiua.

Nam & uersari] Videtur probare, quod proximè dixerat, simulq; exponere, quam unitatem, identitatemque scientiæ intelligat, cùm ait, Eiusdem esse contemplari ea, quæ per se accidunt eidem generi subiecto, ijsq́; , quę sub eo continentur. Nam cùm uersari circa ipsum quòd ita sit, id est, circa cõclusiones (subaudi, de eodẽ subiecto, & ijs quæ sub eo continentur) unius scientiæ sit; & agere itẽ de principijs, ex quibus illę demonstrantur, unius quoque fit scientiæ; siue hę considerationes sint unius, & eiusdem scientiæ simplicis, siue diuersarum, ex quibus constet una quædam integra; efficitur, ut & demonstrare ex huiusmodi principijs accidentia omnia, quæ eiusmodi subiecto in se, & in suis inferioribus conueniunt, unius quoque & eiusdem sit scientiæ.

Cognitio enim demonstratiua per se accidentium, utranque dictarum scientiarum cõplectitur, siue illæ eædem sint, ut dictum est, siue ex utraque confletur una tertia, ut re uera quasi conflatur. Scientiæ enim, quas uocamus, ut Physica, Geometria, &c. duo habituum genera complectuntur, & principiorum, & conclusionum.

Solutio quæstionis.

Hæc quæstio dissoluitur ab Arist. lib. 4. cap. 2. & lib. 6. cap. 1. quibus locis docetur, non ad eandem scientiam pertinere disputationẽ de omnibus substantijs, nisi quatenus substantiæ sunt, seu entia per se; sed ad Philosophiam naturalem spectare tractationem de ijs substantijs, quæ materia constant, ad hanc autẽ de materiæ expertibus, & de ipsa etiã substantia in cõmune, quatenus est primum genus entis. Ad id autẽ, quod contrà obijciebatur, dicẽdum est, æquius esse, ut prima Philosophia differat de substãtijs materię expertibus, quàm de ijs, quę materia constant, cùm disputatio de materiæ cõstantib⁹ pertineat ad Physicã. Nec obest, quòd Metaphysica differat de substantia in commune. Nam etsi omnes substantię contineantur sub communi ratione substantię; tamen non continentur sub ea ratione formali, sub qua substantia in cõmune à primo Philosopho tractatur, quæ quidem est ens non includens in suo conceptu materiam.

Diluitur argumentum partis affirmatiuæ.

Sub quæ ratione formali substantiæ ad Metaphysicũ spectent.

ἐξ ὧν, μιᾶς: εἴτε τῆς αὐτῆς, εἴτε τῆς ἄλλης. ὥστε καὶ τὰ συμβεβηκότα, εἰ δ' * ἑαυτὰ θεωρήσουσιν, εἴτ' ἐκ τούτων μία.

* Aliàs αὗται.

Textus 6.

Ἔπι δὲ, πότερον περὶ τὰς οὐσίας ἡ θεωρία μόνον ἐστὶν, ἢ καὶ περὶ τὰ συμβεβηκότα ταύταις. λέγω δ', οἷον, εἰ τὸ στερεὸν οὐσία τίς ἐστι, καὶ γραμμαὶ, καὶ ἐπίπεδα, πότερον τῆς αὐτῆς ταῦτα γνωρίζειν ἐπιστήμης, ἢ τὰ συμβεβηκότα περὶ ἕκαστον γένος, περὶ ὧν αἱ μαθηματικαὶ δεικνύουσιν, ἢ ἄλλης. εἰ [aa] μὲν γὰρ τῆς αὐτῆς, ἀποδεικτική τις ἂν εἴη καὶ ἡ τῆς οὐσίας. οὐ δοκεῖ δὲ τὸ τί ἐστιν ἀποδείξις εἶναι. εἰ [bb] δ' ἑτέρας, τίς ἔσται ἡ θεωροῦσα περὶ τίνων ἐστὶν οὐσιῶν τὰ συμβεβηκότα; τοῦτο γὰρ ἀποδοῦναι παγχάλεπον.

Textus 7.

Ἔπι [cc] δὲ, πότερον τὰς αἰσθητὰς οὐσίας μόνας ἔστι φατέον, ἢ καὶ παρὰ ταύτας ἄλλας; καὶ πότερον μοναχῶς, ἢ πλείω γένη τυγχάνει * ὄντα τῶν οὐσιῶν, οἷον οἱ λέγοντες τά τε εἴδη, καὶ τὰ μεταξύ, περὶ ἃ τὰς μαθηματικὰς εἶναί φασιν ἐπιστήμας; ὡς [dd] μὲν οὖν λέγομεν τὰ εἴδη αἴτιά τε καὶ οὐσίας εἶναι καθ' ἑαυτάς, εἴρηται ἐν τοῖς περὶτοις λόγοις περὶ αὐτῶν. πολλαχῇ [ee] δὲ ἐχόντων δυσκολίαν, ἀδενὸς ἧττον ἄτοπον, τὸ φάναι μὲν εἶναί τινας φύσεις παρὰ τὰς ἐν τῷ οὐρανῷ, ταύτας δὲ τὰς αὐτὰς φάναι τοῖς αἰσθητοῖς, πλὴν ὅτι τὰ μὲν ἀΐδια, τὰ

* Excussi non habent ὄντα τῶν οὐσιῶν.

Disputatur quæstio quinta.

z Præterea, utrum] Disputat quintam quęstionem ante quartam, quia cum ijs, quę proximè dicta sunt, uidetur cohærere. Erat autem quęstio quinta, num scientia, hęc in sola substantiarum consideratione uersaretur, an etiam in consideratione accidentium, quæ illis per se conueniunt.

Argumẽtum partis negatiuæ.

aa Nam si ad eandem] Quòd non eadem scientia in utrisque uersetur, hac ratione probat. Quia si ea scientia, quæ uersatur circa accidentia, uersaretur etiam circa ipsas substantias; cum illa sit demonstratiua accidentiũ, esset etiam demonstratiua substantię, siue quiditatis, quod fieri non potest. Isto enim pacto definitio, quæ significat quiditatem rei, posset demonstrari, quod fieri nequit, ut patet ex 2. Post. cap. 10.

à rex. 9.

Sin

Argumẽtum ꝑ altera parte.

bb Sin autem ad aliam] Quòd uerò non sit alia, ex eo probat, quia ualde difficilè erit (imo uerò impossibile) ostendere, quæ nam scientia consideret ea, quę per se accidunt substantijs, absque ipsarum substantiarum consideratione. Nulla enim scientia cognoscere potest propria, & per se accidentia ignorato proprio subiecto.

Solutio quæstionis, & argumenti pro parte negatiua.

Hanc quæstionẽ determinat Arist. in 4. lib. cap. 1. & 2. ubi docet, ad eandem scientiam pertinere considerationẽ de ente, ac substãtia, & de ijs, quę illis per se accidũt. Nec ratio in oppositum quicquam colligit. Nam etsi eadem scientia uersatur in substantijs, quatenus substantię sunt, & quæ illis per se accidunt; non tamen considerat utraque demonstrando; sed definiendo substantias, & demonstrando accidentia. Quo loco Aristoteles loquitur de scientia ea, quę propriè scientia dicitur, ut annotauit Syrian⁹, qualis est subalternans. Potest enim subalternata, quę utcunque scientia dicit, cõsiderare ea, quę per se accidunt, nec tã propriè considerare, aut tractare quiditatem, cuius tractatio ad subalternante propriè pertinet.

Scientia subalternata.

ex quibus, unius item est; siue eiusdem sint, seu diuersarum. Quare, & accidentia, aut eædem considerabunt, aut ex his una.

Textus 6. *Præterea,* z *utrum substantiarum tantùm sit contemplatio, an & eorum, quæ his accidunt. Verbi causa, si solidum substantia quædam sit, item'que lineæ, ac plana; ad eandem'ne scientiam, cùm hæc, tum accidentia, quæ unicuique generi eorum, de quibus Mathematicæ demõstrant, cognoscere pertineat; an ad aliam, atque aliam. Nam* aa *si ad eandem, demonstratiua etiam quædam fuerit ea, quæ in substantia uersatur. At quiditatis, non uidetur esse demonstratio. Sin* bb *autem ad aliam, atque aliam; quæ'nam erit, ea, quæ accidentia in substantia contemplabitur? hoc enim docere difficillimum est.*

Textus 7. *Præterea,* cc *utrum solas substantias sensibiles esse, an alias etiam præter eas dicendum est? & ', unum'ne tantùm, an plura sunt substantiarum genera, quemadmodum ij censent, qui & formas esse dicunt, & media, in quibus Mathematicas scientias uersari asserunt? Quo* dd *igitur pacto formas, tum causas esse, tum etiam substantias per se dicamus; cùm primùm de ijs ageremus, expositum, est. At* ee *hæc, cùm multas difficultates habent, tum uerò illud non minùs absurdum est, naturas quasdam esse asserere, præter eas, quæ in cœlo sunt, easq, easdẽ esse cum sensibilibus, nisi quòd illæ sempiternæ sint, hæ*

Disputatio quartæ quæstionis.

c c Præterea, utrum] Disputat quartam quęstionem, sint ne uidelicet aliæ substantiæ præter sensibiles. Quòd si sint, num earũ sint plura genera, ut apud Platonem ideæ, & mathematica entia.

d d Quo igitur pacto] Quo pacto Ideæ ponantur à Platone, & quibus rationibus uideantur ponendæ, ait Arist. satis se 1. lib. explicasse. Quo rursus loco uerbo, Dicamus, se Platonicum facit, quemadmodum sæpe lib. 1. cap. 6. & 7.

Impugnãtur Ideę Platonis

hoc loco lect. 7. p. 3.

ee At hęc, cùm multas] Quòd tamen ideę, nõ uideantur asserendæ cùm multis rationibus, quæ satis ingerunt difficultatis se ostendisse 1. lib. innuit, tum uerò hoc uno argumento, quod D. Thom. uocat efficacissimum, denuò confirmat. Qui dicunt, Ideas esse naturas quasdam præter eas, quæ sunt in cœlo, hoc est in mundo hoc sensibili, nõ discernunt eas à sensibilibus, nisi sola æternitate; est autem absurdissimum, ex rebus eiusdem rationis, & naturæ, alias ponere suapte natura æternas, alias caducas, & cor-

ruptioni obnoxias; absurdissimum est igitur hoc pacto ideas ponere. Priorem propositionē ex eo probat Arist. quia Plato nulla alia ratione distinguebat Ideā hominis à singulis hominibus, nisi separatione ab omni mutatione, quam quidem separationē significabat præfixione particulæ, Ipsum. Addit autem perinde Platonē feciſſe, atq; eos qui putauerunt esse Deos humana specie præditos. Dum n. humanam speciem illis tribuebant, homines planè esse affirmabant; dum autem uocabant Deos, suaptè natura sempiternos esse asserebant. Quòd autem posterior propositio uera sit, luce clarius est. Nam, etsi res corruptibiles possunt diuina uirtute perpetuò cōseruari; nulla tamen eorum ex se perpetua esse potest.

τὰ δὲ φθαρτά. αὐτὸ γὰρ ἄνθρωπόν φασιν εἶναι, καὶ αὐτὸ ἵππον, καὶ ὑγίειαν, ἄλλο δ' οὐδέν: ὥσπερ οὖν οὐδαμοῦ ἂν ποιοῦντες τοῖς θεοὺς μὲν εἶναι φάσκουσιν, ἀνθρωποειδεῖς δέ. οὔτε γὰρ ἐκεῖνοι οὐδὲν ἄλλο ἐποίουν, ἢ ἀνθρώποις ἀϊδίοις, οὐδ' οὗτοι τὰ εἴδη ἀλλ' ἢ αἰθητὰ ἀΐδια. lege quæ dicta sunt. lib. 2. cap. 7. 20

Εἶτα ff δὲ εἴ τις ὥσπερ τὰ εἴδη, καὶ τὰ αἰσθητὰ τὰ μεταξὺ θήσεται, πολλὰς ἀπορίας ἕξει. δῆλον γὰρ ὡς ὁμοίως γραμμαί τε παρ' αὐτὰς καὶ τὰς αἰσθητὰς ἔσονται, καὶ ἕκαστον τῷ ἄλλων τινῶν. ὥστε ἐπεί περ ἡ ἀστρολογία μία τούτων ἐστίν, ἔς αἱ τις καὶ οὐρανὸς ἔσται τὸν αἰσθητὸν οὐρανόν, καὶ ἥλιος, καὶ σελήνη, καὶ τἆλλα ὁμοίως τὰ κατὰ τὸν οὐρανόν. καί τι πῶς δεῖ πιστεύειν τούτοις; οὐδὲ gg γὰρ ἀκίνητον λόγον ἔχει, κινούμενον hh δὲ καὶ φαντελῶς ἀδύνατον. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ὧν ἡ ὀπτικὴ θεωρήματα θήσεται, καὶ ἡ ἐν τοῖς μαθηματικοῖς ἁρμονική. καὶ γὰρ ταῦτα ἀδύνατον εἶναι ἔσται τὰ αἰσθητά, διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας. εἰ ii γάρ ἐστιν αἰσθητὰ μεταξύ, καὶ αἰσθησις, δῆλον ὅτι, καὶ ζῷα ἔσονται μεταξὺ αὐτῆς τε καὶ τῆς φθαρτῆς.

Non dari entia Mathematica à rebus separatis.

ff Iam uerò si quis } Missis Ideis, de entibus mathematicis edisserit, primumq; iuxta sententiam Platonis, qui illa separabat à rebus sensibilibus, deinde iuxta opinionem quorūdam Platonicorum, qui etsi dicebant illa esse diuersa à sensibilibus quantitatibus, à rebus tamen sensibilibus minimè separabant. Quòd igitur illa non sint ponenda separata, tribꝰ rationibus suadet. Prima, quia quemadmodum à Platone ponūtur lineæ mediæ inter ipsas lineas, siue ideales, & lineas sensibiles, de quibus medijs Geometræ disserant; sic etiam ponenda sunt media entia inter ideas aliarum rerum mathematicarum, & indiuidua sensibilia, nempe cœlum medium inter cœlum ideale, & hoc cœlum; medium Solem, & Lunam, medium radium uisualem, medium concentum, & cætera huiusmodi, de quibus differant aliæ mathematicæ scientiæ, ut Astrologia, Perspectiua, Musica ea, quæ uulgò dicitur Theorica, & similes. est enim par ratio. Nam, & hæ scientiæ per principia

Ἀπορήσαι kk δ' ἄν τις καὶ περὶ ποῖα τῶν ὄντων δεῖ ζητεῖν ταύτας τὰς ὑπομνήματα. εἰ γὰρ τοῦτο διοίσει ἡ γεωδαισία τῆς γεωμετρίας μόνον, ὅτι ἡ μὲν τοιούτων ἐστὶν οἷα αἰσθανόμεθα, ἡ δ' οὐκ αἰσθητῆς, δῆλον ὅτι καὶ ἄλλην ἐξαιρεῖσθαί τινες ὑπομνήμην (καὶ παρ' ἑκάστην τῶν ἄλλων) μεταξὺ αὐτῆς τε ἰατρικῆς, καὶ τῆσδε τῆς ἰατρικῆς. καί τοι πῶς τοῦτο δυνατόν; καὶ γὰρ ἂν ὑγιεινά ἄττα εἴη παρὰ τὰ αἰσθητά, καὶ αὐτὸ τὸ ὑγιεινόν. ἅμα ll δὲ οὐδὲ τοῦτο ἀληθὲς, ὡς ἡ Textus 8.

Dubitet kk quoq; aliquis, quibus in rebus hæ scientiæ quærendæ sint. Si enim hoc solùm à Geometria differat Geodæsia, quòd hæc sit horum, quæ sensibus percipimus, illa uerò eorum, quæ sensibilia non sunt; perspicuum est, etiam præter Medicinam fore quandam scientiam (eodemq; modo præter unamquamq; aliarum) quę media sit inter Medicinā ipsam, & hanc Medicinam. At hoc, qui fieri potest? Erunt enim, & præter sensibilia, ac salubre ipsum, quędam salubria. Simul ll autem, neque hoc uerum erit, Geo-

pia purè geometrica, aut aritmethica, quæ geometricis abstractiora sunt, huiusmodi res considerant. At ista sunt absurdissima, ut ostendit.

gg Nam neque } Hoc non esse consentaneum rationi, uel ex ipsa Astrologia patet; siquidē Astrologi multa disserunt de motu cœli.

hh Neque uerò } Nā, quod separatū est à materia sēsibili, mobile esse nō potest. Vnde Alex. Solē, inquit, & Lunam moueri quidē nō tamē sensibilia, sed mathematica esse, absurdius dictu est, quàm eadē astra immobilia esse.

Rem à materia separatam mobilem esse non posse.

ii Nam si sensibilia } Cùm linea uisualis, & cōcentus nō solùm esse nō possint, sed ne intelligi quidē absq; qualitatibus, quæ cōtinentur sub peculiari obiecto alicuius sensus; efficiē, ut si illa darent separata, necessariò etiam darent sensus separati, & animalia separata, in quibus eiusmodi sensus ineſſent. Alioqui non essent propria sensibilia alicuius sensus, quod repugnat hypothesi.

kk Dubitet quoque } Secūda ratio, qua refellit mathematica separata huiusmodi est, Quia si Geometria hoc differret à Geodæsia, id est à facultate diuidendi terras (qua Aegyptij utebātur ad restituendos terminos regionis, q quotannis inundatione Nili confunduntur) quòd hæc in rebꝰ sensibilibus uersetur, illa uerò in ijs, quæ sunt media, inter sensibilia, & Ideas; pari

Geometria & Geodæsia.

ratione concedenda erit alia Medicina inter Idealem, & eam, quæ uersatur in morbis, qui sensibus subiecti sunt; quod ne ipse quidem Plato admitteret, ne, quod consequens est, concedat salubre medium inter salubre Ideale, atque sensibile.

ll Simul autem, neque hoc } Tertia ratio est, Quia si qua esset causa, ob quā mathematica separata ponēda essent, ea maximè esse uideret, qa alioqui nihil differret Geodesia, Astrologia,

Quædam de scientijs Mathematicis.

Hoc loco cōmen. 31.

Astrologia, & aliæ Mathematicæ, quę uersantur in rebus sensibilibus, à purè Mathematicis, cuiusmodi est Geometria. Nisi.n.dicamus, illas uersari in ijs, quæ sensibus subiecta sunt, has uerò in ijs, quæ existunt à sensibus separata; nulla est ratio discriminis inter utrunq; genus: atqui Geodęsia, Astrologia, & aliæ scientiæ mathematicæ prioris generis non uersantur in ijs, quæ sensibus subiecta sunt; igitur nulla est ratio, ob quam mathematica ponenda sint separata. Assumptionē, quod attinet ad Geodęsiā, ex eo probat, quia si illa esset magnitudinū terrenarū singulariū, q̄ per se intercunt, ipsa etiā, cum illę intereūt, necessariò periret, ideſt amitteret nomen, ac ratione scientiæ, quę quidem non est eorū, quæ per se corrumpuntur. Alioqui, pbatio hæc Arist. apta non est. Quod uerò attinet ad Astrologiā, ea ratione probatur assumptio, quia ne in cęlis quidē singularib⁹ sunt pfectæ illę figuræ, quas mathematici definiunt. Quod mihi nō rectè dici ab Arist. uideret, nisi sola disputationis causa id diceret. Crediderim.n. rotūditatem cęlorū, adeo perfectā esse, ut si normam ęquè perfectā tāgeret, nō nisi in pūcto cōtingeret. Id, quod Plato in Timęo, quē locū Cicero interpretatur, planè sentit, cū de fabrica cœlestis corporis ita scribit [Idq; ita tornauit, ut nihil effici possit rotundius, nihil ut asperitatis haberet, nihil offensionis, nihil incluſum anfractibus, nihil eminēs, nihil lacunoſum, omnesque partes simillimę omniū &c.] Melius id probaret Aristoteles si sumeret, Astrologiam non uersari primo, ac per se in his cœlis, sed in cœlis absolutè. Nam, etsi hi cęli non essent, adhuc tamen Astrologorum demonstrationes in quosuis alios similes conuenirent. Latinorum plerique aliter interpretantur Aristotelem in his rationibus. Sed id, quod nos, Syrianus etiam, & Alexander sentiunt.

Mira cœlorum rotunditas.

ὡς ἡ γεωδαισία τῆ αἰσθητῆ ὅτι μεγεθῶν ἐστὶ φθαρτῆ· ἐφθείρετο γὰρ ἂν φθειρομένων. ἀλλὰ μὴν ἡ μὲν τῆς αἰσθητῆς ἂν εἴη μεγεθῶν, εἰ δὲ ὡς τὸν οὐρανὸν ἡ ἀστρολογία τόνδε. ἔστε γὰρ αἱ αἰσθηταὶ γεαμμαὶ τοιαῦταί εἰσιν οἵας λέγει ὁ γεωμέτρης εἶδεν γὰρ οὐδὲν τῆς αἰσθητῆς ἔτως, εἰ δὲ στρογγύλον. ἅπτεται γὰρ τῆ κανόνος, ἐκ τῆ σιγμὴν ὁ κύκλος, ἀλλ' ὥσπερ Πρωταγόρας ἔλεγεν ἐλέγχων τὺς γεωμέτρας. οὐδ' αἱ κινήσις, εἰ αἱ ἄστρες τῆ οὐρανῆ ὁμοίαι, ὡς ὧν ἡ ἀστρολογία ποιεῖται τοὺς λόγους, οὔτε τὰ σημεῖα τοῖς ἄστροις τῶν αὐτῶν ἔχει φύσιν.

Εἰσὶ δέ τινες, οἳ φασι μὲν εἶ τὰ μεταξὺ ταῦτα λεγόμενα τῆ τε εἰδῶν καὶ τῆ αἰσθητῆ, οὐ μὴν χωρὶς γε τῆ αἰσθητῆ, ἀλλ' ἐν τούτοις· οἷς τὰ συμβαίνοντα ἀδύνατα, πάντα μὲν πλείονος λόγου διελθεῖν, ἱκανὸν δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα θεωρῆσαι. ἔστε γὰρ ὅπι τούτων δὲ λόγον ἔχειν ἔστω μόνον, ἀλλὰ δῆλον ὅτι καὶ τὰ εἴδη ἐνδέχοιτ' ἂν ἐν τοῖς αἰσθητοῖς εἶ· τὸ γὰρ αὐτὸ λόγου ἀμφότερα ταῦτά ὄζιν. ἔτι δὲ δύο στερεὰ ἐν τῷ αὐτῷ ἀναγκαῖον εἶ τόπῳ, καὶ μὴ εἶ ἀκίνητα, ἐν κινουμένοις γε ὄντα τοῖς αἰσθητοῖς. ὅλως δὲ καὶ τίνος ἕνεκ' ἄν τις θείη εἶ μὲν αὐτὰ, εἶ δ' ἐν τοῖς αἰσθητοῖς; ταυτὰ γὰρ συμβήσεται ἄτοπα τοῖς προειρημένοις. ἔσται γὰρ οὐρανός τις παρὰ τὸν οὐρανὸν, πλοῦ γε οὐ χωρὶς, ἀλλὰ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ὅπερ ὄζιν ἀδυνατώτερον.

Textus 9.

Cic. de Vniuersitate.

mm Neque item motus] Fingunt enim puncta moueri, siquidem & astra puncta faciunt, & circa terram quasi circa punctum uolui omnia cœlestia.

nn Sunt autem] Iam ostendit, entia mathematica nō posse existere in rebus sensibilibus, si sunt diuersa à sensibilibus quantitatibus, ut quidā Platonici affirmabāt. Ait ergo, cùm plurimorū cōsequentium incōmodis, id posse refutari, tum uerò his quatuor argumentis. Primùm, quia pari ratione Ideę possent existere in reb⁹ sensibilibus, quod ij negabāt. Deinde, qa darētur duo corpora in eodē loco. Tertiò, quia entia mathematica mouerentur motis reb⁹ sensibilibus, in quib⁹ inessent, cum tñ ab illis oīa immobilia esse diceren tur. Postremò, quia eadē absurda sequunt hāc sententiam, quę superiorē; cuiusmodi est illud, dari aliud cęlū prę ter hoc cœlū: quāquàm id iuxta hāc opinionē, ea ex parte esset absurdius, q̄ simul existerent duo cœli in eodē loco. Aduerte tñ, utrunq; uir tute diuina fieri posse, & quòd detur magnitudo aliqua seiuncta ab omni substantia sensibili, & quòd duo corpora existant in eodem loco. Illud etiam aduerte, non mediocris auctoritatis uiros esse, qui credant, horum Platonicorum sententiā eam esse, quæ 4. Physicorū libro refutatur de loco, quem nonnulli dicebant esse dimēsiones quasdā, quibus corpora naturalia, ut loco, continerentur. Quę tñ sententia propterea fortasse non placebit, quia hæ dimēsiones nō ponebantur esse in rebus naturalibus, sed potiùs res naturales esse in ijs; nec illę, si essent, mouerentur ad motum corporum naturalium, sed semper fixæ persisterent. Forsitan autē, ideo Arist. hanc quæstionē nō tractauit pro parte affirmatiua, quia rationes Platonicorū erāt tritę, ac uulgatę, aut quia ex lib. 1. eę colligi poterāt, quę satis essent ad qualēcunq; cōfirmationē opinionis nullius penè pbabilitatis.

Entia mathematica in rebus sensibilibus existere.

Contra Ethnicos Philosophos.

Geodæsiam in magnitudinibus sensibilibus, & corruptibilibus uersari: ijs enim intereuntibus, interiret. At uerò neque in sensibilibus magnitudinibus, neque in hoc cœlo Astrologia uersabitur. neque enim sensibiles lineæ tales sunt, quales Geometra usurpat. Etenim ex sensibilibus nihil, adeo rectum, aut rotundum est. Tangit enim normam circulus non in puncto, sed quemadmodum dicebat Protagoras cùm Geometras reprehenderet. Neque mm *item motus, ac reuolutiones cœli similes sunt ijs, de quibus Astrologia disserit; neque puncta eandem, quam astra, naturam habent.*

Textus 9. *Sunt* nn *autem nonnulli, qui asserant, esse quidem ea, quæ media inter formas, & sensibilia dicuntur; non tamen à sensibilibus seiuncta, sed in eis posita; quorum sententiam, quæ impossibilia sequantur, omnia quidem longioris sermonis est. persequi; uerùm hæc satis fuerit considerasse. Neque enim in his solùm rationi consentaneum est, ita se rem habere; sed apertè sequitur, formas etiam ipsas in sensibilibus esse posse, quippe cùm eiusdem rationis hæc sint utraque. Præterea, duo solida in eodem loco sint necesse est. Item'que, non esse immobilia, cùm in sensibilibus, quæ mouentur, existant. Denique cuius rei gratia quisquam statuat, esse quidem illa, sed tamen in sensibilibus esse? eadem enim, atque ea, quæ iam dicta sunt, incommoda accident. Erit enim quoddam cœlum, præter cœlum; nisi quòd non erit separatum, sed loco in eodem, quod utique impossibilius est.*

Solutio quæstionis.

Solutio huius quæstionis, patet ex lib. 7.12. 13. & 14. potissimum uerò ex duobus extremis; quibus in locis latè docet Arist. nec ideas, nec entia mathematica, siue priori, siue

siue posteriori modo ponantur, cohærere posse in rerum natura. Rationes autem quibus affirmatiua quæstionibus pars à suis auctoribus confirmatur, partim solutæ sunt libro primo, partim soluentur in locis citatis.

Capitis tertij Explanatio.

Disputatio septimæ quæstionis.

[a] T de his igitur] Disputat septimâ quæstionem, qua quærebatur, num genera rerum, an potiùs partes, ex quibus illæ reali cõpositione cõstant essent earũ principia, &c. quæ sola quæstio in hoc cap. tractatur. Explicat autẽ in ea repetenda, nomine partium intelligendas esse primas, utpote ex quibus res primò cõponitur, & in quas ultimò resoluitur. Intelligit uerò nomine generum ipsas etiã species, & differentias, ut primo Top. cap. 3. quod ex dicendis apertum erit.

Κεφ. Γ'.

Text° 10.

Περὶ τε τούτων οὖν ἀπορία πολλὴ, πῶς δεῖ θέμενον τυγχεῖν τῆς ἀληθείας, ¶ καὶ πρῶτον περὶ τῶν ἀρχῶν, πότερον δεῖ τὰ τῶν ὄντων στοιχεῖα καὶ ἀρχὰς ὑπολαμβάνειν, ἢ μᾶλλον ἐξ ὧν ἐνυπαρχόντων ἔστιν ἕκαστον πρῶτον, οἷον [b] φωνῆς στοιχεῖα, καὶ ἀρχαὶ δοκοῦσιν εἶναι ταῦτα, ἐξ ὧν σύγκεινται αἱ φωναὶ πᾶσαι πρῶτον, ἀλλ' οὐ τὸ κοινὸν ἡ φωνή: καὶ τῶν διαγραμμάτων ταῦτα στοιχεῖα λέγομεν, ὧν αἱ ἀποδείξεις ἐνυπάρχουσιν ἐν ταῖς τῶν ἄλλων ἀποδείξεσιν, ἢ πάντων, ἢ τῶν πλείστων. ἔτι [c] τῶν σωμάτων ἃ οἱ πλείω λέγοντες εἶναι στοιχεῖα, καὶ οἱ ἕν. ἐξ ὧν σύγκεινται, καὶ ἐξ ὧν συνέστηκεν, ἀρχὰς λέγουσιν εἶναι: οἷον, Ἐμπεδοκλῆς πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ τὰ μετ' αὐτὸν στοιχεῖα φησιν εἶναι ἐξ ὧν ὄντα ἐνυπαρχόντων, ἀλλ' οὐχ ὡς τοῦτα λέγει τῶν ὄντων. πρὸς [d] δὲ τούτοις καὶ τῶν ἄλλων εἴ τις ἐθέλει τὴν φύσιν ἀθρεῖν, οἷον κλίνην, ἐξ ὧν μορίων ἐστί, καὶ πῶς συγκειμένων, τότε γνωρίζειν τὴν φύσιν αὐτῆς. ὥστε μὲν οὖν τούτων τῶν λόγων οὐκ ἂν εἶησαν αἱ ἀρχαὶ τὰ γένη τῶν ὄντων.

Primum argumentum

Hᵉ δὲ ἕκαστον μὲν γνωρίζομεν διὰ τοῦ ὁρισμοῦ, ἀρχαὶ δὲ τὰ γένη τοῦ ὁρισμοῦ εἰσιν, ἀνάγκη. ἆρ' οὖν τοῦ ὁριστῶν ἀρχαὶ εἶναι τὰ γένη. καθ' εἰ ἔστι τὰ τῶν ὄντων λαβεῖν ὁπηοῦν τοῦτ' εἰδὼν λαβεῖν, καθ' ἃ λέγομεν τὰ ὄντα, τοῦτ' εἰδὼν ἀρχαὶ τὰ γένη εἰσί. φαί-

[b] Exẽpli causa] Quatuor argumentis suadet, genera non esse principia earum rerum, quarum sunt genera; sed potiùs primas partes. Primum est, quia uox articulata cõmunis, quę de hac, & illa articulata uoce dicitur, non solet appellari principiũ, siue elementũ singularũ, sed ipsæ literæ, seu simplices soni, ex quibus primò integræ uoces articulatæ, quasi primis articulis constant.

2 [c] Et descriptionum] Alterum argumentum est, quia descriptio geometrica in commune accepta non dicitur principium, aut elementum singularum descriptionum, sed priores descriptiones elementa posteriorum, quòd earum compositionem ingrediantur; ut patet apud Eucli. in ijs libris, qui ob eam causam de Elementis inscripti sunt. Non uidetur autem Arist. intelligere nomine eorum, quæ demonstrantur, ipsa theoremata, quorum alia ex alijs demonstrentur (siquidem posteriora, etsi ex prioribus pendent,

dent, non tamen ex illis constant) sed potiùs uidetur significare ipsas linearum deductiones figurasúe demõstrationum. Harum enim posteriores ex prioribus suapte natura cõstant, ut patebit, si quis prioribus adijciat eas lineas, ex quibus conficiuntur posteriores; quanquam qa priores descriptiones antè patent, quàm ad posteriores ueniatur; non solent priores in posterioribus adhiberi, præsertim ne linearũ multitudo perspicuitatẽ demõstrationis impediat. Id, quod ex eo etiã intelliges, qa descriptio, siue designatio, non est genus theorematum, & tũ Arist. accipit nomen designationis hoc loco p genere eorũ, quę demonstrantur. Dic ergo, designationes, seu descriptiones intelligi nomine eorum, quæ demonstrantur, quia ipsa theoremata in ipsa linearũ deductione, quasi in exemplo cõtinentur.

CAPVT III.

Text° 10. T [a] *de his igitur magna dubitatio est, quo tandem modo is, qui constituere quicquam uelit, ueritatem assequi possit;* ¶ *& de principijs, num genera elementa esse, atque principia existimare oporteat; an ea potiùs, ex quibus insitis res quæque primùm constat. Exempli* [b] *causa, uocis elementa, & principia, uidentur esse ea, ex quibus primùm uoces omnes componuntur, non id, quod commune est; uox inquam ipsa: &* [c] *descriptionum, ea dicimus elementa esse, quorum demonstrationes in aliarum, aut omnium, aut plurimarum demonstrationibus insunt. Præterea,* [d] *& qui è corporibus plura elementa, & qui unum esse dicunt, ea, ex quibus res componuntur, & ex quibus constant, principia esse asserunt; quo pacto Empedocles ignem, & aquam, & quæ cum his numerantur, elementa esse ait, ex quibus insitis entia constent, neque illa quasi rerum genera constituit. Adhæc,* [e] *si quis aliorum quoque naturam considerare uelit, exempli causa, lectum, ex quibus sit partibus, & quo pacto compositis; tum demum eius naturam perspiciet. Ob has igitur rationes non fuerint utique ipsa rerum genera, principia.*

Qua [f] *uerò ratione unumquodque per definitiones cognoscimus, principia autem definitionum genera sunt; genera profectò eorum, quę definiuntur, principia sint necesse est. Iam* [g] *si rerum scientiam accipere, est specierum accipere, à quibus res ipsæ dicuntur; ipsa profectò genera specierum principia sunt.*

Videntur

3 [d] Præterea, & qui] Tertiũ argumentũ ducit ex auctoritate ueterũ Physicorum, qui nõ genera rerũ naturaliũ, sed quę illas reali compositione cõstituerent, earũ principia, ac elementa esse dicebant.

4 [e] Adhæc, si quis] Quartum argumentũ desumitur ex ijs, quæ arte conficiuntur, quorum perfecta cognitio, non ex cognitione communiũ generum peti solet, sed ex partibus, quibus constant, & ex ipso compositionis modo.

Argumentũ primum pro altera parte quæstionis.

[f] Qua uerò ratione] Iam argumentatur pro altera quæstionis parte. Cõtendit enim tribus argumentis, genera potiùs, quàm partes ad realem compositionem pertinentes, dicenda esse principia. Primum est, quia eadem sunt principia definitionum, & rerum, quæ definiuntur: principia autem definitionum, non sunt partes re ipsa componentes, sed genera, & differentiæ, quas etiam hoc loco nomine generum complectitur.

2 [g] Iam si rerum] Secundum argumentum est, quia res singulæ non cadunt sub scientiam, nisi ratione suarum specierum; specierum autem principia dicuntur esse genera,

nera, & differentiæ; siquidem ex his illæ constitui solent, & in hæc resolui.

3 h Videntur autem] Tertium ducitur ex auctoritate Platonis, qui dicebat unum, & ens, magnumque, & paruum esse rerum principia. Videtur enim his uti potiùs, ut generibus, quàm ut partibus ad realem compositionem pertinentibus.

Obiectio. i At uerò neque] Diceret aliquis, ideo hanc quæstionem uideri ambiguam, quia re uera utraque sunt principia: tam ea, ex quibus entia reali compositione constant, quàm genera, quę de eisdē dicūtur. Eam tamen responsionem hac ratione refutat Aristoteles; si utraque sunt principia, duplex erit definitio essentialis unius rei; quādoquidē ex diuersis principijs, diuersæ definitiones essentiales existūt: at unius rei una tantùm datur definitio essentialis, quēadmodū & una essentia: nō possunt igitur utraq; dici principia.

Dilatio.

Num potiùs prima genera, an ea, quę magis ad indiuidua accedunt, principia dicenda sint.

K Adhęc, etsi] Persequitur eandem quæstionem septimam. longior enim erat quàm hactenus discussa sit; siquidem adhuc complectebatur dubitationem illam, Num prima genera, hoc est, quæ remotiùs de indiuiduis dicūtur, an potiùs, quæ proximè, dicenda sint principia. Quoniam uerò hæc pars quæstionis supponit opinionem Platonis, qui sola genera ponebat principia; in omnibus argumentis, quę in ea tractanda ab Aristotele afferuntur, subauditur aliquid Platonicum, ut patebit.

Φαίνονται h δέ τινες & τῶν λεγόντων στοιχεῖα τῶν ὄντων τὸ ἕν, ἢ τὸ ὄν, ἢ τὸ μέγα, καὶ τὸ μικρόν, ὡς γένεσιν αὐτοῖς ζητοῦσι. ἀλλὰ i μὴν οὐδὲ ἀμφοτέρως γε οἷόν τε λέγειν τὰς ἀρχάς. ὁ μὲν γὰρ λόγος τῆς οὐσίας εἷς, ἕτερος δ' ἔσται ὁ δὲ τῶν ἑνῶν ὁρισμός, & ὁ λέγων ἐξ ὧν ὄντων σύνθετον.

Πρὸς k δὲ τούτοις, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα ἀρχαὶ τὰ ἑνὶ εἰσὶ, πότερα δεῖ νομίζειν, τὰ πρῶτα τῶν γενῶν ἀρχὰς, ἢ τὰ ἔσχατα κατηγορούμενα ὅτι τῶν ἀτόμων; καὶ γὰρ τοῦτο ἔχει ἀμφισβήτησιν. εἰ l μὲν γὰρ ὅτι τὰ καθόλου μᾶλλον, ἀρχαὶ, φανερὸν ὅτι τὰ ἀνωτάτω τῶν ἑνῶν: ταῦτα γὰρ λέγεται κατὰ πάντων. τοσαῦται οὖν ἔσονται ἀρχαὶ τῶν ὄντων, ὅσαπερ τὰ πρῶτα γένη. ὥς ἔσται τότε ὂν, καὶ τὸ ἕν ἀρχαὶ, καὶ οὐσίαι. ταῦτα γὰρ καὶ παντῶν μάλιστα λέγεται τῶν ὄντων. ἐκ οἷόν τε δὲ τῶν ὄντων ἓν εἶναι γένος, ἔστε τὸ ἕν, ἔστε τὸ ὄν. ἀνάγκη m μὲν γὰρ τὰς διαφορὰς ἑκάστου ἑνὸς καὶ εἶναι, & μίαν εἶναι ἑκάστου: ἀδύνατον δὲ κατηγορεῖσθαι ἢ τὰ εἴδη τοῦ ἑνὸς τῶν οἰκείων διαφορῶν, ἢ τὸ ἑνὸς αὖθ τῶν αὑτοῦ εἰδῶν. ὥστε

K Adhęc, etsi] Persequitur eandem quæstionem septimam. longior enim erat quàm hactenus discussa sit; siquidem adhuc complectebatur dubitationem illam, Num prima genera, hoc est, quæ remotiùs de indiuiduis dicūtur, an potiùs, quæ proximè, dicenda sint principia. Quoniam uerò hæc pars quæstionis supponit opinionem Platonis, qui sola genera ponebat principia; in omnibus argumentis, quę in ea tractanda ab Aristotele afferuntur, subauditur aliquid Platonicum, ut patebit.

l Etenim si dicendū] Sex argumentis probat, ea potiùs, quę proximè de indiuiduis prædicantur, quàm quæ sunt magis uniuersalia, dicenda esse principia. Primum est. Si magis uniuersalia potiùs dicenda essent principia, ens, & unum essent prima rerum omnium principia atque substantiæ (ideſt essentiales causę) at non sunt; igitur non est dicendum, magis uniuersalia esse potiùs principia. Maior ex eo patet, quia ratio, quare magis uniuersalia potiùs dicerentur principia, esset, quia de pluribus prædicantur; ex quo fieret, ut prima, ac suprema genera, ueluti substantia, quantitas &c. essent prima principia, singula suorum prædicamentorum, & ipsum ens, ac unum essent prima omnino principia omnium rerum, quia de omnibus omnino rebus dicuntur. Minor ex eo probatur, quia ens, & unum non possunt esse genera. Hinc enim sequitur, illa non esse principia, nedum prima, & communissima; facta tamen hac hypothesi, quòd sola genera sint principia, quod Plato ponebat, cōtra quem Arist. argumentatur. Plato enim hac in re à superioribus Philosophis dissensit, quòd

Primum argumentū eorum, quibus ostēditur, genera minùs uniuersalia potiùs principia dicenda esse.

quòd cùm illi posuissent principia, ex quibus res naturali compositione constarent; ipse primus inuexit ea, quæ de rebus, ut genera, & uniuoca, ac essentiali prædicatione dicerentur.

Eodem modo Syrianus, & Alber. trac. 2. cap. 5. Aliter Auerroes cōm. 10.

m Differētias enim] Quòd ens, & unum nō possint esse genera, hac ratione probat. Si ens, & unū essent genera, nulla differentia esset ens, aut unum, subaudi, per se primo modo, seu essentialiter; at omnis differētia est ens, & unum per se primo modo (saltē apud Platonē, quod ad unum attinet) igitur, nec ens, nec unū possiunt esse genera. Maior probatur, quia nec species prædicātur essentiali prædicatione de differētijs, quibus cōstituunt, nec genera, sine suis speciebus (hoc est, ut distincta sunt à suis speciebus) essentialiter dicuntur de differētijs, quib⁹ diuiduntur. Loquitur autē in posteriori parte pronunciati de generibus, ut sunt distincta à suis specieb⁹, quia alioq; iā posterior pars incideret in priorem.

Ens, & Vnum genera esse non posse.

Videntur h *autem quidam, & eorum, qui unum, aut ens, aut magnum, & paruum elementa rerum esse dicunt, eis ut generibus uti. Atqui* i *fieri non potest, ut principia utraque modo dicantur. Ratio enim substantiæ una est; alia autem erit definitio, quæ per genera traditur, atque ea, quę exponit, ex quibus insitis res constet.*

Ad k *hæc, etsi quammaximè principia sint genera ipsa; utra existimanda erunt principia; prima'ne, an quæ ultima de indiuiduis dicuntur? Nam & hoc non caret controuersia. Etenim* l *si dicendum est, magis uniuersalia principia esse, perspicuum est, suprema genera esse principia: hæc enim de omnibus dicuntur. Tot igitur eorum, quæ sunt, principia erunt, quot prima sunt genera. Quare & ipsum ens, & unum ipsum, principia, ac substantiæ erunt: hæc enim de rebus omnibus maximè dicuntur. At ut genus unum sit eorum, quæ sunt, fieri non potest, neque ipsum unum, neque ipsum ens. Differentias* m *enim cuiusque generis & esse, & earum quamque unam esse necesse est; cùm tamen fieri nequeat, ut aut species generis de proprijs differentijs, aut genus sine suis speciebus prædicetur.*

Quędam de prædicatione generū, & specierū de suis differentijs.

Quare eo pacto genus diceret de differētijs, bis animal diceret de homine, semel per seipsum, & iterū per rationale, atq; ita homo esset multa animalia. Altero, quia omnis differentia esset species, aut indiuiduum eius generis, quod diuidit. Genus enim prædicari non potest in quæstione, Quale est, de differentijs, sed potiùs illis in eo prædicationis genere subijcitur: quicquid autem prædicato subijcitur essentialiter, & in quæstione Quid est (si modò uniuoca sit prædicatio) est illius species, aut indiuiduum. Cùm igitur ea, quæ concluduntur, sint absurda; fieri non potest, ut genera prędicentur essentialiter de suis differentijs. Minor uerò ex eo patet, quia secundùm ueram sententiam, ens prædicatur essentiali prædicatione de omnibus rebus, & partibus earū quomodocunque constituentibus, ut patebit lib. 4. unum autem, etsi non reuera ita prædicatur de rebus, tamen Plato, contra quem Arist. disputat, ita illud prędicari existimabat, ut patet ex 1. lib. & alijs locis quamplurimis.

Quàm late pateat essentialis prædicatio entis.

Cap. 6. & 7.

Obiectio.

Obijciat fortasse aliquis hoc loco, Aristotelem non rectè probasse institutum. Erat enim probaturus, ens, & unū nō esse genera, id est nō esse prædicata uniuoca, & essentialia (hoc. n. modo sumebat Plato nomen generis, cùm dicebat genera esse principia) & tamen nihil aliud probauit, quàm quòd nō essent genera prescè, ac propriè accepta.

Diuisio.

Huic obiectioni occurrendum est, ex eo, quod Arist. probauit, planè sequi instituturum. Nam si ens, & unum essent prædicata essentialia, & uniuoca; nulla utiq; essent alia, quàm genera propriè dicta, cùm nō habeant alia superiora: unde fit, ut si nō sunt genera presseè, ac propriè accepta, nullo modo sint prædicata uniuoca, & essentialia. Quinetiam si quis adeo discederet à communi, ac uera Philosophorum sententia, ut diceret cum Scoto, dari prædicatum cōmune uniuocum, & essentiale, quod nec genº sit, nec species, nec differētia; atque ens huiusmodi esset; adhuc ratione Aristotelica id refutari posset. Cōmune enim est omni prædicato uniuoco, ut nō possit prædicari essentiali prędicatione de differentijs, quibus contrahitur, etiamsi illæ sint accidentales. Nam si A. prædicatum uniuocum contrahatur per B. differentiam siue essentialem, siue accidētalem ad C. cōpositum ex utroque; necessariò efficitur, ut si dicitur essentiali prędicatione de B, bis dicatur de C; semel per se ipsum, atque iterū per B. Quare, etsi Arist. loco uerbi [genus] posuisset particulam [uniuocum] & nomine differentiarum intellexisset quascunque differentias; adhuc apta esset, & firma consecutio.

Vide Ferrar. 1. con. Gent. c. 23. ad rationem tertiam.

Nullum prædicatum uniuocum posse essentialiter dici de differentijs, quibº contrahitur.

ὥστε εἴπερ τὸ ἓν γένος, ἢ τὸ ὂν, καὶ ἑκάστη διαφορὰ ἕν τε τὸ ὂν, καὶ τὸ ἓν ἔσται. ἀλλὰ μὴν εἰ μὴ γένη, οὐδ' ἀρχαὶ ἔσονται, εἴπερ ἀρχαὶ τὰ γένη. ¶ ἔτι [n] ἢ τὰ μεταξὺ συλλαμβανόμενα μετὰ τῆς διαφορῶν, ἔσαι γένη μέχρι τῶν ἀτόμων: νῦν δὲ τὰ μὲν δοκεῖ, τὰ δ' οὐ δοκεῖ. πρὸς δὲ τούτοις ἔτι μᾶλλον αἱ διαφοραὶ ἀρχαί, ἢ τὰ γένη. εἰ δὲ μὴ αὗται ἀρχαί, ἄπειροι, ὡς εἰπεῖν, ἀρχαὶ γίγνονται), ἄλλως τε καὶ τὶς τὸ πρῶτον γένος ἀρχὴν τιθῇ. ἀλλὰ [p] μὴν εἰ μᾶλλόν γε ἀρχοειδὲς τὸ ἓν ὄντος, εἶν δὲ τὸ ἀδιαίρετον, ἀδιαίρετον δὲ ἅπαν ἢ κατὰ τὸ ποσὸν, ἢ κατὰ τὸ εἶδος, πρότερον δὲ τὸ κατ' εἶδος τὰ γένη δὲ διαιρετὰ εἰς εἴδη, μᾶλλον ἂν εἴη τὸ ἕκαστον εἶναι κατηγορούμενον: ἀεὶ γάρ ὄντι γένους ἀθρόπος τῶν πινῶν ἀνθρώπων. ἔτι [q] ἐν οἷς τὸ πρότερον καὶ ὕστερόν ὄντι, ἀδύ οἷόν τε τὸ ὅτι τούτων εἶναί τι παρὰ ταῦτα: οἷον εἰ πρότη τῆς

Text⁹ 11.

Quare si unum ipsum genus sit, aut uerò ipsum ens, nulla utique differentia, aut ens, aut unum erit. At si genera non sint, neque principia erunt; siquidem genera principia sunt. ¶ Præterea, [n] & media cum differentijs simul sumpta, genera erunt ad indiuidua usque: nunc autem alia uidentur esse, alia non uidentur. Adhæc, [o] magis adhuc differentiæ, quàm genera, principia erunt. Quòd si & hæ principia sint, infinita, propè dixerim, principia emergunt, præsertim si quis primum genus principium ponat. At [p] etiam, si unum ipsum principij rationem magis subit; idq; est unum, quod indiuisibile est; quod autem indiuisibile est, id omne, aut quantitate, aut specie diuidi nequit; quod uerò specie non diuiditur, prius est; atque genera in species diuidi possunt; magis profectò unum fuerit, quod ultimum prædicatur: neque.n. homo genus est singulorū hominū. Præterea, [q] in quibus est prius, & posterius, in ijs fieri non potest, ut quod de illis dicitur, sit quicquam præter illa: ut si dualitas sit

Genus.

Species infimas, differentiasq; specifi eas interdum nomine generis appellari.

Lib. 1. cap. 1.

uitio ea locutio, cùm usurpatur à Philosopho in re admodum philosophica determinanda (cuiusmodi est doctrina de principijs) quod fecit Plato: etsi in disputanda pro utraque parte sine uitio usurpari possit, ut nonnunquam fit ab Arist. in hoc libro.

2 n Præterea, & media] Secundum argumentum hoc modo intelligi potest. Si magis uniuersalia potiùs dicenda essent principia, quia de pluribus dicuntur; omnia media cum differentijs sumpta, ideſt omnes species, & differentiæ (hæc enim interiecta sunt inter genus summum, & indiuidua) dicenda essent principia, quia de multis prædicantur, ac proinde dicenda essent genera (ponimus enim sola genera esse principia, quæ erat Platonis opinio) at non omnia media dicenda sunt genera; ergo nec dicendum est, magis uniuersalia esse potiùs principia. Propositio ex eo probari potest, quia si ea, quæ de pluribus prædicantur, quia de pluribus dicuntur, magis sibi uendicant rationē principij; omnia quæ absolutè, & absque comparatione alterius prædicantur de multis, absolutè etiam sibi uendicabūt rationem principij, tametsi minùs, quàm ea, quæ de pluribus dicuntur; at omnes species, & differentiæ prędicantur de multis; igitur omnes dicentur principia, ac proinde genera. Assumptio ex eo patet, quia species infimę, & proprię earum differentiæ, non sunt dicenda genera, cùm non prædicentur essentiali prædicatione de pluribus specie differentibus. Quocirca Arist. 1. Top. cap. 3. eas solas differentias nomine generis complexus est, quæ dicuntur de specie differentibus.

Illud tamen aduerte, leue admodum peccatum esse, species infimas, easque differentias, quæ cū illis reciprocantur, nomine generis appellare, cùm sępe in cōmuni sermone, & apud Oratores, Historicos, & Poëtas, atq; adeo apud ipsum Aristotelem, nonnunquā eiusmodi species infimæ, genera dicantur, ut cùm in præfatione horū librorū dicitur, genus autem hominum arte uiuit, & ratione. Quanquam non prorsus caret

3 o Adhæc, magis adhuc] Tertium argumentum, huiusmodi esse uidetur. Si magis uniuersalia potiùs dicenda essent principia, omnes differentiæ essent principia, ut patet ex probatione propositionis superioris argumenti; atque eò magis quàm genera, quia genus est uelut materia, differentia autē, ut forma: at incommodū est dicere omnes differentias esse principia, cùm sint penè infinitę, præsertim si omnes à summo genere, usq; ad indiuidua ponantur principia: non potiùs igitur magis uniuersalia dicēda sunt principia. Incōmodum uerò esse id, quod Arist. hîc tangit hinc fit probabile. Nā si nō alia essent principia rerum naturaliū, quàm genus summū, & differētiæ, quibº illud cōtrahitur; nec res naturales perciperentur à Physicis, nisi hæ omnes intelligerentur; nullus penè esset, qui rem ullam naturalem perciperet; quarum tamen notitiam illi facilè per materiam, & formam intelligere, ac explicare solent. Itaque uidetur Arist. hoc loco eius uitij arguere Platonē, quòd parum Physicus fuerit, totumq; rerum naturalium negotium ad prædicata, quibus res metaphysico more constituitur, transtulerit.

Genus, & differentia.

4 p At etiam, si unum] Quartum argumentum hoc modo habet. Illud magis est principium, quod est magis unum; species infima est magis una, quàm genus; ergo & magis principium: ex quo fit, ut minùs uniuersalia magis dicenda sint principia. Maior confirmatur auctoritate Platonis dicentis, ipsum unum (quod ille ponebat maximè unum) esse primum principium. Minor autem ex eo probatur, quia unum definitur esse id, quod diuidi non potest, siue quantitate, ut Socrates in duos Socrates; siue specie, ut homo in duas species hominum, & animal in corpus animatum, & inanimatū. Cùm igitur unitas eius, quod ea ratione dicitur unū, quòd in species diuidi nequeat, sit prior natura unitate ea, qua res dicitur una, quia non possit diuidi secundum quantitatem (prior enim natura est, unitas formalis, quàm materialis) species uerò infima prorsus diuidi nequeat in species; genus autem necessariò diuidatur in aliquas; efficitur, ut species infima sit magis una, quàm genus.

Vnum.

5 q Præterea, in quibus] Quintum argumentum est. Principia sunt præter ea, quorum sunt principia; seu (quod idem est) sunt separata à principiatis: genera autem non possunt esse præter species, cùm tamen species infimæ sint præter indiuidua: potiùs ergo species infimę sunt principia, quàm genera. Maior est Platonis. Prior pars minoris ex eo probatur, quia apud Platonem in ijs rebus, in quibus datur prius, & posterius natura,

natura, ut in speciebus numerorum, & figurarum non datur communis Idea. Pro qua re lege Auctorem 1. Eth. cap. 6. Cùm igitur in cęteris speciebus detur prius, & posterius natura, quemadmodum in speciebus numerorum, & figurarum (omnes enim species, cuiuscunque generis sint, eundem ordinem seruāt inter se, quem cernimus inter species numerorum, & figurarum, quoad multitudinem unitatum, aut angulorum) efficitur, ut si numerus, & figuræ non sunt genera separata à suis speciebꝰ; nec cętera genera à suis separata sint. quinetiam eò minùs cætera separata erũt, quòd numerus, & figuræ apud Platonẽ maximè genera inter omnia esse uideantur, ac proinde maximè per se existentia. Posterior autem pars minoris, præterquàm quòd apertè est Platonis, ea etiam ratione probatur, quia in indiuiduis eiusdem speciei infimę non datur prius, & posterius natura: quo fit, ut nihil impediat, iuxta doctrinam Platonis, quo minùs species infimæ ab illis seiunctę sint. Quo autẽ pacto in speciebus detur ordo prioris, & posterioris natura, non autem in indiuiduis eiusdem speciei, octauo huius operis lib. explicabimus.

Species ficut numeri.

ἀριθμῷ ἢ δυάς, ἐκ ἔστι τις ἀριθμὸς παρὰ τὰ εἴδη τῷ ἀριθμῷ: ὁμοίως δὲ οὐδὲ [r] σχήματα παρὰ τὰ εἴδη τῷ σχημάτων. εἰ δὲ μὴ τούτων, σχολῇ γε ἄλλων ἔσται τὰ γένη παρὰ τὰ εἴδη: τούτων γὰρ δοκεῖ μάλιστα εἶναι γένη. ἐν δὲ τοῖς ἀτόμοις οὐκ ἔστι τὸ μὲν πρότερον, τὸ δ' ὕστερον. ἔτι ὅπου τὸ μὲν βέλτιον, τὸ δὲ χεῖρον, ἀεὶ τὸ βέλτιον πρότερον. ὥστ' οὐδὲν τούτων ἂν εἴη γένος. ἐκ μὲν οὖν τούτων μᾶλλον φαίνεται τὰ ἐπὶ τῷ ἀτόμων κατηγορούμενα ἀρχαὶ εἶναι, τῷ γένη.

Πάλιν [s] δὲ, πῶς αὖ δεῖ ταῦτα ὑπολαβεῖν ἀρχὰς, οὐ ῥᾴδιον εἰπεῖν. τῷ μὲν γὰρ ἀρχὴν δεῖ καὶ τῷ αἰτίαν εἶναι παρὰ τὰ πράγματα ὧν ἀρχή, καὶ δύνασθαι εἶναι χωριζομένην αὐτῶν, τοιοῦτον δέ τι παρὰ τὸ καθόλου εἶναι, διὰ τί ἂν τις ὑπολάβοι, πλὴν ὅτι καθόλου κατηγορεῖται, καὶ κατὰ παντῶν; ἀλλὰ μὴν εἰ διὰ τοῦτο, τὰ μᾶλλον καθόλου, μᾶλλον θετέον ἀρχάς. ὥστε ἀρχαὶ τὰ πρῶτα ἂν εἶησαν γένη.

r Neque figuræ} Cur non dixerit [figura] quemadmodum dixit, Numerus, ratio est, quia cùm proximum genus numerorum sit unum tantùm, ipse inquam numerus; figurarum tamen sunt multa, ut triangulus, quadrangulus, &c. quorum singula in suas species diuiduntur.

6

s Præterea, ubi aliud} Sextum hoc argumentum, etsi solis uerbis uideatur differre à superiori; tamen non nihil re ipsa differt. Nam superius ducebatur ex ratione prioris, & posterioris natura; hoc autem ex ratione melioris, & deterioris, hoc est, perfectioris, & minùs perfecti, quæ, ut multis placet, minùs latè patent. Illa enim funduntur ad species numerorum, & figurarum, relationum, & ad omnes omnino species; hęc autẽ, ut ijdem dicunt, non cernitur in speciebus numerorum, nec figurarum, aut saltem in speciebus relationum, quòd hę non credantur dicere formaliter perfectionem, De qua re lib. quinto.

Argumẽtum ꝑ altera parte dubitationis.

t Rursus autẽ, quo pacto} Iam argumentatur pro altera dubitationis parte hac una ratione. Principium debet esse separatum à rebus, quarum est principium (quod ex Platone sumitur) ideo autem à rebus dicitur separatum, quia prædicatur de ijs omnibus, quæ eius nomine, ac ratione participant; igitur quo aliquid de pluribus prędicatur, eò magis dicendum est principium: huiusmodi autem sunt magis uniuersalia. Ita

Ita fit, ut potiùs prima genera uideantur dicenda prima principia.

Hæc quæstio, quod attinet ad priorem dubitationem, hoc pacto dissolui potest. Vtraque esse principia, tam partes, quæ primò componunt reali compositione, quàm prædicata essentialia, quæ sola ratione, siue ex natura rei constituunt. Priora sunt materia, & forma, ex quibus constituuntur res omnes naturales: posteriora sunt genus, ac differẽtia, ex quibus constituuntur cęteræ etiam res habentes principia. Nec obiectio, quam Aristot. proponit contra hanc responsionem, quicquam efficit. Nam, etsi unius rei una tantùm est essentia; tamen res naturales possunt definiri, uel per materiam, uel per formã, uel per utrãque. Quòd si sermo sit de ea sola definitione, quę per omnia intrinseca rei principia traditur; dicendũ est, res naturales duobus modis posse considerari; Vno physicè, ut constant materia, & forma; altero metaphysicè, quatenus constant genere, & differentia, quæ compositio in rebꝰ etiam metaphysicis cernitur. Iuxta has igitur duas cõsiderationes duplex potest tradi definitio essentialis rerum naturalium, altera per materiam, & formam; altera per genus, & differentiam: quæ tamen non censentur simpliciter diuersæ, quia genus, & differentia sumuntur ex materia, & forma, aut potiùs ex gradibus perfectionis eius compositi, quod constat ex materia, & forma, ut patebit libro septimo.

Solutio prioris dubitationis.

Diluitur obiectio.

Duplex definitio, physica altera, altera metaphysica.

sit numerorum prima, non erit ullus numerus præter numerorum species: eodem'que modo, neque [r] figuræ præter species figurarum. Quòd si non horum, multò minùs aliorum genera præter species erunt: horum enim maximè uidentur esse genera. In indiuiduis autem non aliud prius est, aliud posterius. Præterea, [s] ubi aliud melius est, aliud deterius; semper illud est prius, quod melius. Quare nihil horum genus fuerit. Atque ex his quidem patet, ea, quæ de indiuiduis prædicantur, magis quàm genera, principia esse.

Rursus [t] autem, quo pacto hæc existimanda sint principia, non facile dictu est. Oportet enim principium, & causam præter res eas esse, quarum est principium, & ab eis separari posse. Quod autem tale est, id esse præter rem singularem, cur quisquam existimet, nisi quia uniuersè, & de omnibus prædicatur? At si ob hanc causam, certè quæ magis uniuersalia sunt, magis statuenda erunt principia. Itaque prima genera principia utique fuerint.

Quod uerò attinet ad posteriorem dubitationem, ita dissoluenda est, ut dicamus, magis uniuersalia esse magis principia in genere causæ materialis; minùs autem uniuersalia, in genere causæ formalis. Quod ideo dixerim, quia etsi omnia prædicata essentialia dici soleant principia formalia; tamen si alia cum alijs conferantur, inferiora sunt perfectiora, ac proinde magis formalia. Nec oportet dissoluere rationes, quas Arist. pro utraque parte affert, quia cùm in omnibus supponat aliquid Platonicum, nihil concludunt, nisi contra Platonem. Quocirca non accepimus in hac solutione uniuersalia, quasi separata à singularibus; sed ut re uera in eis existunt.

Solutio posterioris dubitationis.

Capitis

Capitis quarti Explanatio.

Disputatio octauæ quæstionis.

ΕΣτ[a] autem & his} Disputat octauam quæstionem, qua quærebatur, num præter causam materialem esset alia causa per se, siue essentialis rerum naturalium; quòd si esset, num existeret extra singularia &c.

Dicitur autẽ hęc quæstio proxima superiori, quia quæ in ea dicuntur, cohærent cum ijs, quæ in superiori dicta sunt. sæpe enim in tractanda superiori positũ est, uniuersalia ideo esse principia, causasque per se rerum singularium, quia essent ab illis separata.

ΚΕΦ. Δ'.

ΕΣτι δ' ἐχομένη τε τούτων ἀπορία, καὶ πασῶν χαλεπωτάτη, καὶ ἀναγκαιοτάτη θεωρῆσαι, θεὶ ἧς λόγος ἐφέστηκε νυῦ. εἴτε δὴ μὴ ὄντι παρὰ τὰ καθέκαστα, τὰ δὲ καθέκαστα ἄπειρα, πῶς ἀπείρων πῶς ἐνδέχεται λαβεῖν ἐπιστήμην; ἢ γὰρ ἕν τι καὶ ταυτὸν, καὶ ἡ καθόλου ἐπιστήμη, ταύτη πάντα γνωρίζομεν. ἀλλὰ μὴν εἰ τοῦτο ἀναγκαῖον ὄντι, καὶ δεῖ τι εἶναι παρὰ τὰ καθέκαστα, ἀναγκαῖον ἂν εἶη τὰ γένη εἶναι παρὰ τὰ καθέκαστα, ἤτοι τὰ ἔσχατα, ἢ τὰ μέσα. τοῦτο δ' ὅτι ἀδύνατον, ἄρτι διηπορήσαμεν.

Argumentũ pro parte affirmatiua.

Εἶτα[d] εἰ ὅτι μάλιστά ὄντι τι παρὰ τὸ σύνολον, ὅταν κατηγορῇ τι τῆς ὕλης, πότερον, εἰ ἔστιν εἶδός τι, παρὰ πάντα δεῖ εἶναί τι, ἢ παρὰ μέν ἔνια ἔστι, παρὰ δ' ἔνια μὴ ἔστι, ἢ παρὰ οὐδέν; εἰ μὲν οὖν μηδέν ὄντι παρὰ τὰ καθέκαστα, οὐδὲν ἂν εἴη νοητὸν, ἀλλὰ πάντα αἰσθητά: ἢ ἐπιστήμη οὐδενὸς, εἰ μή τις ἔστι λέγειν τὸν ἄνθρωπον, ἐπὶ οὐδ' ἀΐδιον

Disputatio octauæ quæstionis.

Posito, dandã esse aliã causam per se rerũ naturalium, præter materialem; ea ratione suadet Arist. illam existere extra singularia, quia alioqui nullo modo de rebus singularibus posset haberi scientia. Etenim successione, non modò singularia ipsa, sed etiam omnia, quæ in singularibus existũt, præter causam materialem, quæ eadem permanet, infinita sunt. Cùm igitur infinita nõ possint cadere sub scientiam, nisi ratione alicuius unius naturę, quæ de eis omnibus dicatur; necessariò uidetur effici, naturas uniuersales, quæ sunt causę formales, ac per se rerum naturalium, existere extra singularia.

Argumentũ pro parte negatiua.

c At uerò, si hoc} Probat oppositum, hac ratione. Quia si scientia de rebus necessariò infert separationem formalium causarum, siue principiorum; dicendum erit principia, & causas essentiales rerum, esse uel genera infima, uel summa, eaque separata, quod fieri non posse in superiori quæstione tractanda probatum est. Non persequitur autem Arist. ulteriùs quæstionem hanc, quia reliqua dubitatio, quæ in ea tangitur, potest in decima tractari.

Solutio quæstionis, & argumenti partis affirmatiuæ.

Determinatio huius quæstionis passim habetur apud Arist. præsertim in septimo, duodecimo, & duobus extremis libris; penè enim ubiq; negat naturas uniuersales separatas à singularibus. Rationem autem, quæ hic in oppositum affertur, facilè dissolues, si dicas, non omnia, quę sunt in infinitis, esse ratione sui infinita. Quanquam enim differentiæ indiuiduantes sint ratione sui infinitę, quemadmodum, & ipsa indiuidua; tamen naturę uniuersales, quæ per eas contractæ sunt ad diuersa indiuidua, non

Naturas uniuersales esse

infinitas per accidens.

non sunt infinitæ ratione sui, sed ratione illarũ, quod est esse eas per accidens infinitas. De ijs autem, quæ per accidens sunt infinita, potest haberi scientia, si secundum se accipiantur, quemadmodum de ijs, quæ per accidens corrumpuntur, si secundum se spectentur.

Disputatio nonę quæstionis.

d Præterea, si quàm maximè} Disputat nonam quæstionem, qua quærebatur, num quiditas substantiæ materialis esset aliud à substantia, cuius est quiditas, an uerò in quibusdam aliud esset, in alijs minimè. Interpretor autem hoc loco uerbum (præter) non quatenus significat separationem realem, ut apud Platonem, sed quatenus significat diuersitatem naturæ, seu, ut ita dicam, alietatem, quę sensum quæstionis rectiùs Albertus, quàm alij oppositum, uidetur tradere. Videtur enim Arist. determinare hãc quæstionem lib. 7. cap 6. & 15. ubi nihil aliud statuit, quàm quòd in quibusdam quiditas sit aliud ab eo, cuius est quiditas; in quibusdam uerò non item. Quanquam Plato ex alietate essentiæ colligebat eius separationem. Itaq; Arist. ut cõmunicet cum Platone in uocabulis, utitur potiùs hoc loco uocabulo [præter] quàm

CAPVT IIII.

Text[a] 12. ΕΣτ[a] *autem, & his proxima, & omnium difficillima, & ad contemplandum maximè necessaria dubitatio, de qua nunc sermo instituitur. Si[b] enim, non est quicquam præter singularia; singularia uerò infinita sunt; qui fieri potest, ut infinitorum scientia comparetur? Nam quatenus unum aliquid, atque idem, & quatenus uniuersale quippiam est, eatenus omnia cognoscimus. At uerò, [c] si hoc necessarium est, & præter singularia aliquid esse oportet; necesse utique fuerit, ut genera præter singularia existant; siue ultima illa sint, siue prima; quod paulò ante fieri non posse disputando docuimus.*

tract. 2. c. 7.

Præterea[d] si quàmmmaximè aliquid sit præter ipsum totum, cùm aliquid de materia prædicabitur, utrum, si qua est forma, oporteat præter res omnes esse quippiam, an præter quasdam esse, præter quasdam non esse, an uerò præter nullam? Ac, [e] si nihil est præter singularia, nihil sanè fuerit intelligibile, sed omnia sensibilia: nullius quoq; rei erit scientia, ni siquis sensum scientiã esse dicat. Præterea, [f] neq; erit perpe-

uerbo [aliud]. Ait ergo Arist. si quammaximè aliquid, ideſt quiditas, dicatur esse præter ipsum totum, seu præter id, cuius est quiditas, in substantijs materialibus, ac sensibilibus, ut Plato dicebat; ambiguum tamen esse, utrum id sit uerum in omnibus, an in quibusdam tantùm, an uerò in nullis.

Prima ratio pro parte affirmatiua.

e Ac, si nihil} Duabus rationibus ostendit quiditatem, saltem in aliquibus singularibus sensibilibus, esse præter ea quorum dicitur quiditas. Prior est, quia si nihil est præter singularia sensibilia, nihil erit intelligibile; atque ita, aut nullius rei erit scientia, aut scientia nihil differet à sensu; quorum utrunque est absurdissimum. In hac ratione supponit Aristoteles, omnia singularia esse sensibilia, quod non solùm habet probabilitatem ex quorundam Veterum sententia, sed etiam uidetur sequi ex dictis Platonis, ut interim omittamus Deum. Quanquam enim ille præter singularia sensibilia ponebat Ideas; tamen non dicebat, eas esse res singulares, sed uniuersales.

Ratio secunda.

f Præterea, neque erit} Posterior ratio est, quia si nihil esset præter singularia sensibilia; cùm omnia singularia sint mobilia, & corruptibilia, nihil erit immobile, nihil perpetuum; quod mox probat absurdum esse. Hoc etiam loco argumentatur Aristot. ex

Opinio Platonis de natura corporum cœlestium.

opinione Platonis, putabat enim Plato corpora cœlestia esse corruptibilia suapte natura, etiam si Dei beneficio nunquam essent interitura, ut patet ex Timæo, sic enim Mundi conditor alloquitur cœlos in eo libro, interprete Cicerone in libro de Vniuersitate [Sed quoniam orti estis, immortales uos quidem esse, & indissolubiles non potestis: neutiquam tamen dissoluemini, nec uos ulla mortis fata periment &c.]

g At si perpetuum} Ea ratione probat absurdũ esse dicere, nihil esse perpetuum, quia si nihil esset perpetuũ, nulla esset generatio. Nam ut generatio sit, necesse est, ut tum materia, tum etiam forma sit perpetua. Aliter tamen, ac aliter: materia quidem secundùm identitatem numeralem: forma uerò secundùm identitatem specificam, aut genericam.

Nonnulla de generatione.

ἀΐδιον οὐδέν, οὐδὲ ἀκίνητον. τὰ γὰρ αἰσθητὰ, πάντα φθείρεται, καὶ ἐν κινήσει ἐστίν. ἀλλὰ [g] μὴν, εἴ γε ἀΐδιον μηδέν ἐστιν, οὐδὲ γένεσιν ἔσεσθαι δυνατόν. ἀνάγκη [h] γὰρ εἶναί τι τὸ γινόμενον, καὶ ἐξ οὗ γίνεται, καὶ τούτων τὸ ἔσχατον ἀγένητον, εἴπερ ἴσταταί τε, καὶ ἐκ μὴ ὄντος γένοιτο ἂν ἀδύνατον. ἔτι δὲ γενέσεως οὔσης καὶ κινήσεως, ἀνάγκη καὶ πέρας εἶναι. οὔτε [k] γὰρ ἄπειρος ἐστὶν οὐδεμία κίνησις, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐστί τέλος, γίνεσθαί τε [l] ἐκ οἵου τε τὸ ἀδύνατον γενέσθαι: τὸ [m] δὲ γεγονὸς, ἀνάγκη εἶναι, ὅτε πρῶτον γέγονεν. ἔτι δ', εἴπερ ὕλη ἐστὶ διὰ τὸ ἀγένητος εἶναι, πολὺ ἔτι μᾶλλον εὔλογον, εἶναι, [n] καὶ τῷ οὐσίαν ἐπότε ἐκείνη γίνεται, εἶναι. εἰ [o] γὰρ μήτε τοῦτο ἔσται, μήτε ἐκείνη, οὐδὲν ἔσται τὸ προσφάτως. εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, ἀνάγκη τι εἶναι πρὸς τὸ σύνολον τῷ μορφῇ καὶ τὸ εἶδος. εἰ [p] δ' αὖθις τοῦτο θήσει, ἀπο-

Materia, & forma.

i Præterea, cùm generatio} Quòd data generatione necesse sit, formam eandem specie, aut genere esse perpetuam, duabus rationibus probat. Primùm, quia omnis generatio, & omnis motus habet finem, siue terminum ad quem: nihil autem perducitur ad finem, siue ad actum, nisi ab eo, quod est actu; siue id fiat secundùm eandem speciẽ, siue secundùm genus idem; ut homo, qui fit ab existente homine; & mus, qui generatur à mure existente, aut à sole. Cuius rationis assumptionem subaudire oportet, ut faciunt Syrianus, & Albertus. Deinde, quia si materia antè est, quàm ex ea quicquam generetur; magis consentaneum est rationi, ut forma antè existat secundùm speciem, aut genus; quando quidem, ut forma communicetur, ac multiplicetur, materia disponitur, ac præparatur. Ita concludit, necesse esse fateri, tum materiam, tum formas esse perpetuas, quia alioqui nulla esset generatio, nihilque esset eorum, quæ gignuntur, & intereunt. Quod cùm dici nequaquam possit; colligit, necessariò dicendum esse, essentiam, & quiditatem rerum (quam uocat speciem, & formam) esse præter ipsum totũ, hoc est, præter id, cuius est quiditas, saltem separatione alietatis, siue diuersitatis ex natura rei. Id enim, quod nec generatur, nec corrumpitur, saltem per se, cuiusmodi est omnis quiditas, & essentia, quæ primò definitione explicatur, aliqua diuersitate, saltem ex natura rei, necesse est distinguatur ab ijs, quæ per se generantur, & corrumpuntur, cuiusmodi sunt sola individua.

Nihil ad actũ perduci, nisi ab eo, quod actu sit.

x Etenim nec motus} Quasi non habeat certũ finem, ac terminũ secundùm speciẽ, ut Syrianus annotat; quanquàm possit esse infinitus secundũ iterationẽ, ut motus cœli.

Terminus generationis.

l Nec fieri potest} Hæc uerba eò pertinẽt, ut ostendatur, omnem generationem necessariò habere terminum. Nam si terminus generationis, quod est esse rei, non potest dari,

dari, ne eius quidem acquisitio, quæ appellatur, Fieri, dari ullo modo potest. Idem habes apud Auctorem 6. Phy. cap. ultimo.

xcr. 32.

m Id autem, quod} Quòd esse rei sit terminus, ex eo probat, quia necesse est, ut id, quod factũ est, cùm primum eius generatio absoluta, & perfecta est, tum primùm sit.

n Esse, & substantiam} Vtrunque uerbum significat hoc loco formam, alterumq; est additum alteri explicationis causa. Sensus ergo est; Multò magis cõsentaneum est rationi, ut forma existat in rerũ natura, quum materia existit, perpetuò uidelicet. Materia enim cùm sit informis ex se se, sine forma existere non potest. Locus sanè erat obscurissimꝰ detracta particula καὶ, qua carent omnes codices, quotquot uiderim, uno excepto manu scripto, antiquo, & probato. Nec certè aliter contextus uidebatur posse intelligi, nisi cùm dicitur ἐπότε ἐκείνη γίνεται ἔστι), uerbum εἶναι idem ualeret, atque τὸ ἔστι) ἔτεκεν, ut sententia ita finiretur, cùm illa sit ipsius esse, siue essentiæ gratia; quo pacto redderetur causa existentiæ formę, ex eo, quòd ipsa sit finis, propter quem materia existit. Verùm hęc interpretatio dura est ualde, præsertim cùm uerbum εἶναι, non habeat prępositum articulum.

perpetuum quicquam, neque immobile. Sensibilia enim intereunt omnia, & in motu sunt. At [g] si perpetuum nihil est, nec generatio esse potest. Nam [h] & id, quod fit, & id, ex quo fit, aliquid sit necesse est, & eorum ultimum ingenitum esse; siquidem & datur status, & fieri non potest, ut quicquam ex non ente gignatur. Præterea [i] cùm generatio sit, ac motus; & extremum sit necesse est. Etenim [k] nec motus ullus infinitus est, sed quilibet finem habet; nec [l] fieri potest, quod factum esse nequit: id [m] autem, quod est factum, necesse est ut sit, cùm primùm factum est. Præterea, si materia est, quia ingenita est; multò adhuc magis rationi consentaneum est, esse, [n] & substantiam quando illa est, esse. Nam [o] si neque hæc erit, neque illa, nihil omnino erit. Quòd si hoc fieri nequit; forma profectò, atque species aliquid præter ipsum totum sit necesse est. Si [p] quis autem hoc rursum ponat, dubita-

o Nam si neque hęc} Græcè est, εἰ γὰρ μήτε τοῦτο, id est [si enim neque hoc] Verùm, quia illud [hoc] refertur ad prius uerbum ἔστι) iuxta nostram lectionẽ; aut ad posterius, iuxta lectionẽ aliorũ codicũ, ut eam interpretati sumus; utroq; autẽ modo significatur eo uerbo forma; potiùs reddidimus [hæc] quod cæteri omnes faciunt.

p Siquis autem} Hactenus probauit quiditatem, saltem in aliquibus rebus, esse præter ea singularia, quorum dicitur quiditas. Nunc oppositũ ea ratione confirmat, quia si id detur, magna dubitatio exurgit, in quibus nã rebus id dicendũ sit. Perspicuũ est.n. In omnibꝰ dici nõ posse. Neque.n. præter singulas domos danda est domus aliqua, siue ꝙ separata sit more Platonico (siquidẽ ille nõ agnoscebat Ideas in rebꝰ, quæ arte cõficiũtur) siue quę distincta sit ex natura rei ab his parietibus, tecto, & fundamẽto, cùm nihil aliud sit essentia domus, quàm ipsę partes coniũctę, & ordine dispositæ; quod secus dicendũ est de essentia, qua Socrates est homo, cæterisq; rerũ naturalium quiditatibus.

Argumentũ pro parte negatiua.

Solutio huius quæstionis in hoc posita est, ut dicamus, Quiditatẽ in quibusdam esse aliud ab ijs, quorum est quiditas, in quibusdam autẽ non item. Si enim conferatur cum ijs, quibus primò conuenit, ut humanitas cum homine communi; non aliud est, sed idẽ prorsus ex natura rei; tametsi solo concipiendi, ac significãdi modo differat. Nã humanitas significatur ut forma absolutè, homo autẽ ut habẽs humanitatẽ; eodemq; modo res habet in cæteris. Atq; eadẽ ratione dicebat Plato se habere humanitatem, quæ est quiditas hominis, ad hominem separatum. Si autem conferatur cum ijs, quibus

Solutio quæstionis.

secundaria ratione, seu mediatè conuenit, ut humanitas cum Socrate; aliud est ipsa ex natura rei, aliud uero id, cuius ipsa est quiditas. Nam Socrates præter humanitatem, quæ communi definitione explicatur, aliquid necessariò includit, quo distinguitur à Platone, ac cæteris hominibus. Atque in his ponebat Plato, non solum alietatē, sed etiam separationem realem, ut sæpe dictum est. Verùm de hac re latiùs in 7. lib. cap. 4. & 15. cùm Arist.

Quid concludant argumẽta utriusque partis.

ἀπορεῖα δὲ τὶ νῦν τε θῆσαι τοῦτο, καὶ ὅτι νῦν οὔ. ὅτι μὲν γὰρ ὅτι πάντων οὐκ οἷόν τε, φανερόν· οὐ γὰρ ἂν δεῖν φῦναί τινα οἰκίαν παρὰ τὰς τινας οἰκίας.

Πρὸς [q] δὲ τούτοις, πότερον ἡ οὐσία μία πάντων ἔσται, οἷον τῷ ἀνθρώπων; ἄλλ' ἄτοπον. οὐ γὰρ ἓν ἅπαντα, ὧν ἡ οὐσία μία, ἀλλὰ πολλὰ καὶ διάφορα. ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἄλογον. ἅμα δὲ καὶ πῶς γένεται ἡ ὕλη τούτων * ἕκαστον καὶ ἔστι τὸ σύνολον ἄμφω ταῦτα; ¶ ἔτι δὲ καὶ παρὰ τὴν ἀρχήν, καὶ τόδε ἀπορήσειεν ἄν τις. εἰ μὲν γὰρ εἴδει εἰσὶν ἓν, οὐδὲν ἔσται ἀριθμῷ ἕν, οὐδ' αὐτὸ τὸ ἕν, καὶ τὸ ὄν. καὶ τὸ ὅπῃ σαθαὶ πῶς ἔσται, εἰ μή τι ἔσται ἓν ὅτι πάντων; ἀλλὰ μὴν εἰ ἀριθμῷ ἕν, καὶ μία ἑκάστη τῶν ἀρχῶν, καὶ μὴ ὥσπερ τῶν αὐθητῶν ἄλλαι ἄλλων, οἷον τῆσδε τῆς συλλαβῆς τῷ εἴδει τῆς αὐτῆς οὔσης, καὶ ἀρχαὶ εἴδει αἱ αὐταὶ (καὶ γὰρ αὗται ὑπάρχουσιν ἀριθμῷ ἕτεραι) εἰ δὲ μὴ οὕτω, ἀλλ' αἱ τῶν ὄντων ἀριθμῷ ἓν εἰσιν, οὐκ ἔσται τῷδε

Text° 13.

* Aliàs ἑκάσε.

Text° 14.

Disputatio decimæ quæstionis.

Argumenta pro parte negatiua.

ligit, si nihil est perpetuum (id est nulla essentia rei, quæ generatur, & corrumpitur) nec materiam, nec formam esse perpetuam. Etenim si hæ sunt perpetuæ perpetuitate à nobis explicata, necesse est, ut essentiæ rerū, quæ generantur, & intereunt, sint perpetuę eo modo, quo forma est perpetua, scilicet secundum identitatem specificam, aut genericam.

q Adhæc, una ne} Disputat quæstionem decimam, qua quærebatur, utrum principia, tam formalia, quàm materialia, sint definita numero, an specie sola; hoc est, Num eorum, quæ sunt diuersa numero, sed idem specie, detur unum tantùm numero principium formale, & unum materiale; an uerò diuersa numero, sed unū specie. Quòd igitur non detur unum tantum principium formale respectu diuersarum rerum eiusdem speciei, duabus rationibus probatur. Prior est, quia hoc pacto ea, quæ sunt multa, ac differentia, essent unum numero, & non essent unum numero, quo nihil absurdius. Posterior est, quia materia cùm sit diuisa in singulis indiuiduis, non posset accipere unam, & eandem numero formam omnium (quod ille uocat, materiā fieri unumquodque horum) siquidem eadem nùmero forma, non potest simul informare diuersas totales materias, neque uerò hęc ambo possunt cōstituere ipsum totum diuersum numero in singulis. Itaque, aut forma unam tantùm numero materiam informaret, aut

aut nullam. Syrianus tamen intelligit hęc de Ideis, non de formis, quæ sunt partes cōpositorum; ad quam expositionem ægrè aptari possunt uerba Aristotelis.

r Præterea, hoc etiam} Extendit quæstionem ad omnia principiorum genera, quæritúque, Num respectu eorum, quæ sunt diuersa numero, sed eadem specie, detur in quolibet genere principiorum unū numero principium; an uerò plura numero, sed unum specie. Probat autem priori loco, dandū esse unum numero. Primùm, quia si diuersarū numero rerum necessariò diuersa essent numero principia; cùm perspicuè uideamus in rerum natura, res, quarū sunt principia, esse diuersas numero; nullum principium multarū esset unum numero, atq; adeo, ne ipsum quidem ens, aut ipsum unū p se existens, quod Plato posuit cōmune omniū rerum principium. Hoc autem patet falsum esse in Sole, qui unus numero existens multa numero effecta producit, potioriq; ratione in primo mouente. Deinde, quia nisi detur aliquod unum numero principium respectu eorum, quæ sub eandem numero scientiam cadere dicuntur, nulla earū erit sciētia. Res enim sciuntur per sua principia: unde effici uidetur, ut quæ eâdem numero scientia comprehenduntur, per eadem numero principia sciantur. Vel tota probatio ad hūc modum habet, ut exponunt Syrianus, Commentator, & alij nonnulli. Si principia non sunt unū numero, neque principiatum erit numero unum; quandoquidem necesse est, ut omnia, quæ sunt in principiatis, præexistant in principijs. Quòd si nihil erit unum numero, siue particulare in rerum natura; nullum dabitur uniuersale: ex qua re fiet, ut nulla detur scientia, quippe cùm scientia sit uniuersalium.

Extenditur quæstio ad omnia genera principiorū.

Scientia.

s At uerò si numero} Iam probat oppositum, nempe diuersarum numero rerum necessariò danda esse diuersa numero principia, quemadmodum diuersarum syllabarum dantur diuersa numero elementa, etsi sint eadem specie. Nam si principia, non essent plura numero sub eadem specie; nec ea, quæ illis cōstarent, essent plura numero sub specie eadem. Vt si non essent multi numero characteres formæ A, neque item multi numero formæ B; una tantùm numero syllaba ex eis confici posset, nempe uel AB, uel B A; alioquì iam essent multi nuumero characteres utriusque formæ. Eodemque modo, si quatuor uulgata elementa, essent quatuor numero duntaxat; & ex ipsis constaret aliquod mistum; nullum aliud mistum reperiri posset; quandoquidem illud complecteretur omnia elementa.

dubitatio existit, in quibus id ponat, in quibus non item. Quòd enim in omnibus poni non possit, perspicuum est: neque enim domum quandam præter domos singulas esse posuerimus.

Text° 13. *Ad [q] hęc, una'ne omnium erit substantia, ueluti hominum? at absurdum est. Neque enim unum sunt omnia, quorum substantia una esset, sed multa ac differentia. Sed & hoc rationi consentaneum non est. Simul autem, quo'nam pacto materia unumquodque horum sit, & ipsum totum hæc ambo est?*

Text° 14. *¶ Præterea, hoc etiam de principijs quærat aliquis. Si enim specie unum sunt, nihil erit numero unum, neque ipsum etiam unum, & ipsum ens. Quo item modo erit scientia, nisi aliquid in omnibus unum fuerit? At [r] uerò si numero unum sint, & principiorum quodq; sit unum, non autem, ut in sensibilibus, alia aliorum, quo pacto huius syllabæ, quæ specie eadem est, principia quoq; eadē sunt specie (sunt enim, & hæc numero diuersa) si hoc inquā modo res nō habet, sed entium principia numero unum sunt; non erit*

præter

Singularia quid.

ᾧδὰ τὰ στοιχεῖα οὐδὲν ἕτερον. τὸ γὰρ ἀριθμῷ ἕν, ἢ τὸ καθ' ἕκαστον λέγλν, διαφέρει οὐδέν: οὕτω γὰρ λέγομεν τὸ καθ' ἕκαστον, τῷ ἀριθμῷ ἕν: καθόλου δὲ, τὸ ὅλῃ τούτων. ὥσπερ * οὖν εἰ τὰ τῆς φωνῆς ἓν ἀριθμῷ ὧν στοιχεῖα ὠρισμένα, ἀναγκαῖον ὧν τοσαῦτα εἶναι τὰ πάντα γράμματα ὅσαπερ τὰ στοιχεῖα, μηδὲν ὄντων γε δύο τῷ αὐτῷ, μηδὲ πλειόνων.

* Fortè ἄν, uel deest aliquid in fine orationis ad complendam sententiã, ut Alex. ait. Comm. 49. Textꝰ 15.

Οὐθενὸς [x] δ' ἐλάττων ἀπορία ᾠδὶ ἐλελειπται καὶ τοῖς νεῦ, καὶ τοῖς ὕστερον, πότερον αἱ αὐταὶ τῷ φθαρτῷ, καὶ τῷ ἀφθάρτων ἀρχαὶ εἰσιν, ἢ ἕτεραι. εἰ [z] μὲν γὰρ αἱ αὐταὶ εἰσι, πῶς τὰ μὲν ἄφθαρτα, τὰ δὲ φθαρτὰ, καὶ ὄλα πὴν ἀπάντων; οἱ μὲν οὖν ὡς Ἡσίοδον, καὶ πάντες ὅσοι θεολόγοι, τῶ [aa] μόνον ἐφρόντισαν πιθανοῦ τὸ πρὸς αὐτοὺς, ἡμῖν δ' ὠλιγώρησαν. θεοὺς γὰρ ποιοῦντες τὰς ἀρχὰς, καὶ ἐκ τῶν θεῶν γεγονέναι, τὰ μὴ γευσάμενα τὸ νέκταρος καὶ τῆς ἀμβροσίας, θνητὰ γεύεσθαί φασι. δῆλον δὲ ὡς ταῦτα τὰ ὀνόματα γνώριμα λέγοντες αὐτοῖς, καί τοι πρὸς αὐτῆς τῆς περὶ θεῶν πίστεως τῶν πάλαι τούτων [bb] ὑπὲρ ἡμᾶς εἰρήκασιν. εἰ μὲν γὰρ χάριν ἡδονῆς πρὸς αὐτὸ διηγάνουσιν, οὐδὲν ἄπτα τοῦ εἶναι τὸ νέκταρ καὶ ἡ ἀμβροσία. εἰ δὲ

x Præter elementa] Ideſt numerus rerum, quæ conſtarent ex principijs, non excederet numerum principiorum cuiuſq; generis. Vt ſi principia formalia, ex quibus conſtarent animalia, eſſent numero mille; non plura eſſent animalia, quàm mille: ſi uerò unum numero duntaxat; unum tantùm eſſet animal numero, ſiue ſingulare. Id enim eſt ſingulare, quod eſt unum tantùm numero; ut hic homo deſignatus, aut hoc animal, quod quidem multiplicari nullo modo poteſt, cùm hac ratione uniuerſali opponatur.

u Vt ſi definita] Aut ſupplenda eſt hoc loco ſimilitudinis accõmodatio, quam forſitan Ariſtoteles oblitione prætermiſit (quanquam Alexander ait, hoc ab eo factũ eſſe, quia perſpicua res erat) aut expungenda particula ὅων ne pendula ſit oratio: aut potiùs credendum, id quod facile fuit, irrepſiſſe ὅων, pro ἄν.

x Tot omnes literas] Hoc eſt, tot compoſitiones literarũ, ſeu (quod idẽ eſt) tot literas coniũctas. literæ.n. ipſæ per ſe nõ dicuntur cõſtare elemẽtis, ſed eſſe elemẽta.

Solutio quæſtionis.

Solutio huius quæſtionis, quæ ab Ariſt. explicatur lib. 12. cap. 4. & ſequentibus in eo poſita eſt, ut dicamus, principia interna non eſſe eadem numero comparatione diuerſorum, ſed eadem ſpecie, aut genere, aut analogia, iuxta identitatem eorum, quæ illis cõſtant; externa uerò poſſe eſſe eadẽ numero. Multa.n. effici poſſunt ab eodẽ agente numero, & propter eundẽ numero finẽ: imò uerò omnia, quæ fiunt, ſunt effecta primi agẽtis, ac ſupremi finis, qui unus tantùm eſt numero. Nec uerò rationes adductę huic explicationi quicquã obſtãt. Primæ.n. duæ cõcludũt, principia formalia interna diuerſarũ numero rerũ nõ poſſe eſſe eadẽ numero. Tertia uerò oſtẽdit, neceſſariò dandũ eſſe aliquod idẽ numero principiũ diuerſarũ rerũ. Atq; hoc modo ponebat Plato idẽ numero principiũ rerũ omniũ, quod appellabat ipſum ens, & ipſum unũ, quibus uerbis intelligebat Deũ, ut ſæpe in cõmentarijs huius libri affirmat Syrianus. Quarta autẽ nihil conficit: ſiquidẽ eadẽ numero ſcientia haberi poteſt de multis rebus conuenientibus in aliquo principio, ſeu ratione formali, quæ ſit eadẽ ſpecie, aut genere, aut analogia. Extrema denique hoc ſolùm concludit, principia interna diuerſarũ rerum, quæcunque illa ſint, non poſſe eſſe eadem numero, quod nam conceſſimus.

Diluitio argumentorum.

Nihilo

y Nihilo autem minor] Diſputat undecimam quæſtionem, qua quærebatur, Num eadem eſſent principia rerum corruptibilium, & incorruptibiliũ, an uerò diuerſa &c. Quam quidem ait ab omnibus, tum Recentioribus, tum Veteribus eſſe prætermiſſam. Negat tamen Syrianus, eam eſſe à Platone prætermiſſam in Timæo, cuius etiam uerba refert. Verùm Ariſtoteles propterea uidetur ne Platonem quidem excepiſſe, quia Plato non reddidit in Timæo cauſam immortalitatis rerũ cœleſtium ex earũ principijs, quod erat Philoſophi ꝓpriũ, ſed ex diuina uoluntate, ut patet ex eo loco.

Disputatio undecimæ quæſtionis.

præter elementa quicquam aliud. Vnum enim numero, an ſingulare dicas, nihil intereſt: etenim hoc pacto Singulare exponimus, Quod numero eſt unum; Vniuerſale autem, Quod in his. Vt [u] *ſi definita uocis elementa unum eſſent numero; neceſſe foret, tot* [x] *omnes literas eſſe, quot elementa; quippe cùm nec duæ eædem eſſent, nec plures.*

z Etenim ſi eadem] Hac una ratione probat, non eſſe eadẽ principia omnium. Quia ſi eſſent eadẽ, nulla poſſet ratio afferri, cur aliæ res interirent, aliæ uerò eſſent ſempiternæ. Nã quòd Heſiodus Poëta, & alij, qui res theologicas, atq; huius ſcientiæ proprias, fabularũ inuolucro contexerunt, eas demũ res uoluerunt eſſe ſempiternas, quæ nectar, & ambroſiã Deorũ deguſtaſſent; reliquas uerò caducas, ac mortales remanſiſſe: quamuis forſitã aliquid nobis occultum ſignificet, quod probabile ſit; tamen ſi id, quod apertè dicunt, expendatur, friuolum ualde, & abſq; ulla ratione dictum eſt. Nam ſi dij, quos illi cæterarũ rerum principia eſſe dixerũt, ſunt immortales

Argumenta partis negatiuæ.

Priſcorum Poëtarum ratio refellitur.

Textꝰ 15. *Nihilo* [y] *autem minor dubitatio, & ab his, qui hac ætate ſunt, & à ſuperioribus prætermiſſa eſt, Sint'ne eadem principia eorum, quę intereunt, & eorum, quæ non intereunt, an diuerſa. Etenim* [z] *ſi eadem ſunt, quo'nam modo, & quam ob cauſam alia interire nequeunt, alia caduca ſunt? Ac Heſiodo quidem, cunctiſque Theologis, id* [aa] *ſolùm curæ fuit, ut ſibi probabilia dicerent, nos autem neglexerunt. Cùm enim Deos principia faciant, & ex Dijs orta eſſe cenſeant; ea, quæ nectar, & ambroſiam non deguſtarunt, mortalia facta eſſe dicunt. Perſpicuum eſt autem eos, dum hæc nomina ſibi nota uſurparunt, in ipſa etiam harum cauſarum traditione ſupra* [bb] *uires noſtras dixiſſe. Nam ſi uoluptatis gratia ijs utuntur, nequaquam illis, ut ſint, nectar, & ambroſia cauſæ ſunt,*

Quòd propter nectar, & ambroſiam, quibus utuntur; aut id habent, quia illis utantur ſolius uoluptatis cauſa, aut neceſſitatis: ſi ſolius uoluptatis, perſpicuum eſt nectar, & ambroſiam non illis conferre, ut ſint; quippe qui nihilominus exiſterent, ſi illis nõ uterentur: ſi uerò neceſſitatis; ergo nutriuntur ex his, ac proinde immortales non ſunt: etenim nutritio reſtauratio eſt ſubſtantiæ amiſſæ. loquitur autem Ariſtoteles de immortalitate naturali, qualem Dij, ſi eſſent, habere debuiſſent.

Nectaris.

Cap. 2.

aa Id ſolùm curę fuit] Eorum philoſophandi rationem non probat Ariſtot. qui ſibi ſolis loquuntur, & fabularum, aut ænigmatum integumentis res philoſophicas occultant. De qua re in prooemio huius operis egimus.

Quid Veteres nectaris, & ambroſiæ nomínibus intellexerint.

hoc loco lect. 12. p. 4.

bb Supra vires noſtras] Agnoſcit Ariſt. in Veteribus ſapientiã, quam ſe aſſequi nõ poſſe palam fatetur. Quo loco D. Tho. ut eſt omnis ueritatis è tenebris eruẽdæ ſtudioſus, ſuſpicatur hos Theologos, nominibus nectaris, & ambroſię, intellexiſſe ſummam

bonitatem

bonitatem primi principij; cùm omnis dulcedo amoris ad bonitatem aliquam, ac proinde ad summam bonitatem referatur. Atque hoc pacto significasse res eas, quæ propiùs participant, & quasi degustant perfectionem diuinæ bonitatis, esse immortales quoad esse numerale; quæ autem remotiùs (quasi eam solùm odorentur) non esse immortales, nisi quoad esse specificum.

ee Qui fabularum} Alexander sic contextũ intelligit. Qui fabulis ueritatẽ excludunt; cui expositioni alludit uersio Bessarionis, quæ sic habet, Sed de ijs, quę fabulosè, & sophisticè dicuntur; & antiqua, quæ ait, Sed de fabulosè sophisticantibus. Non uidetur tamen Arist. quicquã aliud dicere, quàm quòd nõ sit seriò, & accuratè agendum cũ ijs, qui res philosophicas fabularum inuolucro cõtegunt, præsertim cùm proximis uerbis, adeò honorificè locutꝰ sit de priscis Poëtis (quos etiam Theologos appellauit) ut dixerit, eos supra uires Philosophorũ fuę ipsius ętatis scripsisse. Nec certè Græci cõtextus uerba nos cogũt, ut sensum illum priorẽ amplectamur. Cur autem Arist. indignũ ducat Philosophi grauitate, fabularum significationes studiosiùs scrutari, ratio est, quia planus uerborum sensus ridiculus nõnunquam est, & cuius impugnatio nõ deceat sapientẽ: mysticus autẽ, & quẽ Poëtæ significare uolunt, est occultus: quo fit, ut Philosophus fortè impugnet, quem Poëta minimè significare uoluit, quod ipsum non uidetur carere leuitate. Alia ratio est de ijs, qui ænigmatis utuntur, ut Pythagorici, & eorum sectatores Platonici. Ideo enim indignum non est Philosopho eorũ dicta diligentiùs expendere, quia etsi obscuriùs loquuntur, quàm deceat eos, qui erroris occasionem prębere non debent; non consectantur tamen rationem scribendi specie ipsa fabulosam, Quòd si quis obijciat, Aristotelẽ pugnare secum, cùm dixerit primo libro cap. 2. Philosophum esse fabularum studiosum: meminerit, non dixisse illum simpliciter, studiosum fabularum, sed quodammodo studiosum, idque quatenus Poëtarum fabulę miranda quædam continent, quæ ad philosophandum inuitant.

Comm. 50.

Non esse Philosophi fabularum significationes studiosiùs perscrutari.

εἰ δὲ τὸ εἶ), πῶς ἂν εἶεν ἀΐδιοι δόμβοι ζοφῆς; ἀλλὰ πρὸς μὲν τοὺς "μυθικῶς σοφιζομένους, οὐκ ἄξιον μετ' ἀκριβείας σκοπεῖν.

Περὶ dd δὲ τῶν δι' ἀποδείξεως λεγόντων, δεῖ πως διαπορῆσαι διεροτωντας, τί δή ποτ' ἐκ τῶν αὐτῶν ὄντα, τὰ μὲν ἀΐδια τῷ φύσιν ἔχει, τὰ δὲ φθειρέτας τῶν ὄντων. ἐπεὶ δὲ ἔστε αἰτίαν λέγουσιν, οὔτε εὔλογον οὕτως ἔχειν, δῆλον ὡς ἐκ αἱ αὐταὶ ἀρχαί, ἃ δὲ αἰτίαι αὖ αὐτῶν εἶεν. καὶ "γὰρ ὅνπερ οἰηθείη λέγειν ἄν τις μάλιστα ὁμολογουμένως αὐτὸς Ἐμπεδοκλῆς, ⁊ ταὐτὰ πέπονθε. τί φησι μὲν γὰρ ἀρχὴν νεῖκός τινα αἰτίαν τῆς φθορᾶς, τὸ δὲ νεῖκος: δήλειε "δ' ἂν εἰδὲν ἦττον ⁊ τοῦτο γιγνᾶν ἐξ αὐτῆ "ἑνός. ἅπαντα γὰρ ἐκ τούτου ἄλλα ἔζι, πλὴν ὁ θεός, λέγει γὰρ: ἐξ ὧν πάντα ὅσα τ' ἦν, ὅσα τ' ἔζι, ὅσα τ' ἔσται ὀπίσω: Δένδρεά τ' ἔβλάστησε ⁊ ἄνέρες, ἠδὲ γυναῖκες: Θῆρές τ' οἰωνοί τε, καὶ ὑδατοθρέμμονες ἰχθῦς: Καὶ ee τε θεοὶ δολιχαίωνες. καὶ ff χωρὶς δὲ τούτων ἄλλον. εἰ γὰρ μὴ ἓν ἦν τὸ νεῖκος ἐν τοῖς σκεύασιν ἓν ἂν ἦν ἅπαντα, ὡς φησιν. ὅταν γὰρ συνέλθῃ, τότε ἕκατον gg ἐζὶ τὸ νεῖκος. διὸ hh ⁊ συμβαίνει αὐτῷ τὸν

Quòd si existendi causa; qui fieri potest, ut sempiterni sint, cùm alimento indigeant? Sed cum ijs, qui "fabularum inuolucro philosophantur, seriò agere æquum non est.

Ab dd ijs uerò, qui demonstratiuè disserunt, quærere, ac sciscitari oportet, quid tandem causa sit, cur entium, quæ ex eisdem constant, alia suapte natura sempiterna sint, alia intereant. Cùm autem nec causam afferant, nec rationi consentaneum sit, rem ita se habere; perspicuum relinquitur, non esse eadem eorum, nec principia, nec causas. Namque ee & Empedocli, quem sibi maximè constare aliquis fortasse existimet, idem accidit. Censet enim, principium quoddam, ipsam nimirum contentionem, corruptionis causam esse: nihilo ff tamen minùs, & hæc ex ipso uno generare uidebitur. Nam cætera, præter Deum, ex hac constant omnia. Ait enim;

Omnia quotquot erunt, quot sunt præsentia, quotq;
Orta fuere antehac, stirpes, homines q;, feræq;;
Inde etiam uolucres, nutritiq; æquore pisces,
Longæuique ee Dij ----
Idq; hh etiam alioqui perspicuum est. Nisi.n. una esset
in rebus contentio, omnia, ut ait, unum essent. Cùm.n.
conueniunt, tunc ultima ii sistit contentio. Ita kk fit, ut

Quam causam immortalitatis, quarundam rerũ Empedocles tradat.

Refellitur.

Apuleius in lib de Dæmone Socratis Chalcid. in Timęum Platonis.

sine Sphæri; eam facit generationis causam. At causa generationis, eius sententiâ, nõ est causa corruptionis, cùm apud illum Sphærus genitus sit, nec tamen sit interiturus.

gg Longęuiq; Dij} Hos Deos longęuos, non autem perpetuos, quos nam esse dixerit Empedocles, non satis constat. Verisimile non est, illũ intellexisse eos dæmones, quorũ Platonici meminerunt; quod tñ quidã uolũt. Eos enim faciũt perpetuos Apuleius, & Chalcidius Platonici, cùm eisde penè uerbis definiant Dęmonem, Animal animo passibile, mente rationale, corpore aeriũ, tẽpore æternũ. Nisi Empedocles Longæuos dixit, pro Aeternos (qua in re apertiùs pugnabit secũ, cùm uelit, eos, quẽadmodũ & cætera, quæ dixerat, cõstare discordiâ) aut illi Aeternum animal dixerunt, pro Longæuo.

hh Idq; etiã alioqui} Hac alia ratione confirmat, discordiam apud Empedoclem esse causam generationis; Quia si illa non esset, nulla daretur rerum distinctio, quæ planè ad generationem pertineret.

ii Cùm enim conueniant} Hoc est, cùm ea, quę discordia, siue contentione constant, per amicitiam in chaos rediguntur, atque esse desinunt, tunc ultima sistit cõtentio, id est, tum demum munus suum obire desinit: est igitur contentio generationis causa.

kk Ita fit ut} Refutat eandem causam ab Empedocle allatam, quòd in ea reddenda

esse rationi; potiùs dicendum concludit, non esse omnium rerum eadem principia.

ee Namque & Empedocli} Ne immeritò superiores Philosophos damnare uideatur, profert in medium Empedoclem, qui inter Naturales maximè sibi uidetur constare. Is ergo uisus est rei propositæ hanc afferre rationem; Etsi omnia quatuor uilgatis elementis cõstant; quędam tamen perpetuò existere propter perpetuã elementorum concordiam, & amicitiam: alia uerò interire propter illorum contentionem; siue discordiam. Dicebat enim, uno excepto Deo, hoc est, cœlo; quem Sphærum appellabat, & sapientissimum esse dicebat, cætera omnia habere in sua compositione admistam discordiam: illum autem solum ita constare elementis, ut ab eius compositione omnis discordia longè relegata esset. Empedoclem tamẽ defendit Syrianus hac in re, ut quem putet non aliud, quàm Platonem sensisse.

ff Nihilo tamen} Refutat causam adductã ab Empedocle. Primùm, quòd in ea sibi non cõstet. Nam cùm dicat, discordiam pertinere ad cõpositionem aliarũ rerum, præterquàm Deĩ,

Refellitur.

Quòd si existendi causa; qui fieri potest, ut sempiterni sint, cùm alimento indigeant? Sed cum ijs, qui "fabularum inuolucro philosophantur, seriò agere æquum non est.

Ab dd ijs uerò, qui demonstratiuè disserunt, quærere, ac sciscitari oportet, quid tandem causa sit, cur entium, quæ ex eisdem constant, alia suapte natura sempiterna sint, alia intereant. Cùm autem nec causam afferant, nec rationi consentaneum sit, rem ita se habere; perspicuum relinquitur, non esse eadem eorum, nec principia, nec causas. Namque ee & Empedocli, quem sibi maximè constare aliquis fortasse existimet, idem accidit. Censet enim, principium quoddam, ipsam nimirum contentionem, corruptionis causam esse: nihilo ff tamen minùs, & hæc ex ipso uno generare uidebitur. Nam cætera, præter Deum, ex hac constant omnia. Ait enim;

Omnia quotquot erunt, quot sunt præsentia, quotq;
Orta fuere antehac, stirpes, homines q;, feræq;;
Inde etiam uolucres, nutritiq; æquore pisces,
Longæuique ee Dij ----
Idq; hh etiam alioqui perspicuum est. Nisi.n. una esset
in rebus contentio, omnia, ut ait, unum essent. Cùm.n.
conueniunt, tunc ultima ii sistit contentio. Ita kk fit, ut

sine Sphæri; eam facit generationis causam. At causa generationis, eius sententiâ, nõ est causa corruptionis, cùm apud illum Sphærus genitus sit, nec tamen sit interiturus.

gg Longęuiq; Dij} Hos Deos longęuos, non autem perpetuos, quos nam esse dixerit Empedocles, non satis constat. Verisimile non est, illũ intellexisse eos dæmones, quorũ Platonici meminerunt; quod tñ quidã uolũt. Eos enim faciũt perpetuos Apuleius, & Chalcidius Platonici, cùm eisde penè uerbis definiant Dęmonem, Animal animo passibile, mente rationale, corpore aeriũ, tẽpore æternũ. Nisi Empedocles Longæuos dixit, pro Aeternos (qua in re apertiùs pugnabit secũ, cùm uelit, eos, quẽadmodũ & cætera, quæ dixerat, cõstare discordiâ) aut illi Aeternum animal dixerunt, pro Longæuo.

hh Idq; etiã alioqui} Hac alia ratione confirmat, discordiam apud Empedoclem esse causam generationis; Quia si illa non esset, nulla daretur rerum distinctio, quæ planè ad generationem pertineret.

ii Cùm enim conueniant} Hoc est, cùm ea, quę discordia, siue contentione constant, per amicitiam in chaos rediguntur, atque esse desinunt, tunc ultima sistit cõtentio, id est, tum demum munus suum obire desinit: est igitur contentio generationis causa.

kk Ita fit ut} Refutat eandem causam ab Empedocle allatam, quòd in ea reddenda

denda non rectè excluserit à Deo, seu Sphæro discordiam, cùm illum sapientissimum esse dixerit, & tamen alibi docuerit, simile simili inexistenti cognosci; quod idem asserit primo de Anima cap. secundo non solùm de Empedocle, sed etiam de Platone. Ex his.n. sequitur, Sphærum esse minùs sapientem cæteris rebus, cùm careat discordia, per quam aliarum rerũ discordiam cognoscat.

Tex. 25. & 26

τὸν δ' ἀδαμονέστατον* θεὸν, ἥτ[ι]ον φόνιμον ἐξ ἧς ἄλλων. ἐ γὰρ γνωρίζει τὰ στοιχεῖα πάντα: τὸ γὰρ νεῖκος οὐκ ἔχει: ἡ δὲ γνῶσις τ' ὁμοίου τῷ ὁμοίῳ. γαίῃ μὲν γὰρ, φησὶ, γαῖαν ὀπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ, αἰθέρι δ' αἰθέρα δῖον, πυρὶ τε πῦρ ἀΐδηλον, νεῖκός τε νείκει λυγρῷ. ἀλλ' [11] ὅθεν μὲν ὁ λόγος, πόρρω φανερὸν ὅτι συμβαίνει αὐτῷ, τὸ νεῖκος μηδὲν μᾶλλον φθορέας, ἢ τ' ἐξ ἄπον, ὁμοίως δὲ οὐδ' ἡ φιλότης, τοῦ ἐξ. σωμάγουσα γὰρ εἰς τὸ ἕν, φθείρει τὰ ἄλλα. καὶ [mm] ἅμα δὲ αὐτῆς μεταβολῆς αἴτιον οὐθὲν λέγει, ἀλλ' ὅτι οὕτως πέφυκεν. ἀλλ' ὅτε μὲν μέγα νεῖκος ἐν μελέεσιν ἐτρέφθη, εἰς τιμάς τ' ἀνόρουσε τελειομήνιοι χρόνοιο, ὅς σφιν ἄμοιβαῖος πλατέος παρὰ μήλατο ὅρκου, ὡς ἀναγκαῖον μὲν ὂν μεταβάλλειν, αἰτίαν δ' οὐκ ἀνάγκης οὐδεμίαν δηλοῖ. ἀλλ' [nn] ὅμως τοσοῦτόν γε μόνον λέγει ὁμολογουμένως: ἐ γὰρ τὰ μὲν φθαρτὰ, τὰ δὲ ἄφθαρτα ποιεῖ τῶν ὄντων, ἀλλὰ πάντα φθαρτὰ, πλὴν τῶν στοιχείων: νυνὶ δὲ λεγομένη ἡ ἀπορία ὅτι, δῆλόν τι τὰ μὲν, τὰ δ' οὔ, εἴπερ ἐν τῷ αὐτῷ ὄντι. ὅτι μὲν οὖν οὐκ αὐ εἴπομεν αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ, τοσαῦτα εἰρήσθω.

* Aliàs βίον.

Εἰ δὲ [oo] ἕτεραι ἀρχαὶ, μία μὲν ἀπορία, πότερον ἄφθαρτοι καὶ αὐταὶ ἔσονται, ἢ φθαρταί. εἰ μὲν γὰρ φθαρταὶ, δῆλον ὡς ἀναγκαῖον καὶ ταύτας ἔκ τινων εἶναι: ἅπαντα γὰρ φθείρεται εἰς ταῦτ' ἐξ ὧν ὄντι. ὥστε συμβαίνει πρὸ ἀρχῶν, ἑτέρας ἀρχὰς εἶναι πρότερας: τοῦτο δ' ἀδύνατον καὶ εἰ ἴσται, καὶ εἰ βαδίζει εἰς ἄπειρον. ἔτι δὲ πῶς ἔσται τὰ φθαρτὰ, εἰ αἱ ἀρχαὶ ἀναιρεθήσονται; εἰ δὲ

* Aliàs βίον.

[11] ὅθεν μὲν ὁ λόγος, πόρρω φανερὸν ὅτι συμβαίνει αὐτῷ, τὸ νεῖκος μηδὲν μᾶλλον φθορέας, ἢ τ' ἐξ ἄπον, ὁμοίως δὲ οὐδ' ἡ φιλότης, τοῦ ἐξ. σωμάγουσα γὰρ εἰς τὸ ἕν, φθείρει τὰ ἄλλα. καὶ [mm] ἅμα δὲ αὐτῆς μεταβολῆς αἴτιον οὐθὲν λέγει, ἀλλ' ὅτι οὕτως πέφυκεν. ἀλλ' ὅτε μὲν μέγα νεῖκος ἐν μελέεσιν ἐτρέφθη, εἰς τιμάς τ' ἀνόρουσε τελειομήνιοι χρόνοιο, ὅς σφιν ἄμοιβαῖος πλατέος παρὰ μήλατο ὅρκου, ὡς ἀναγκαῖον μὲν ὂν μεταβάλλειν, αἰτίαν δ' οὐκ ἀνάγκης οὐδεμίαν δηλοῖ. ἀλλ' [nn] ὅμως τοσοῦτόν γε μόνον λέγει ὁμολογουμένως: ἐ γὰρ τὰ μὲν φθαρτὰ, τὰ δὲ ἄφθαρτα ποιεῖ τῶν ὄντων, ἀλλὰ πάντα φθαρτὰ, πλὴν τῶν στοιχείων: νυνὶ δὲ λεγομένη ἡ ἀπορία ὅτι, δῆλόν τι τὰ μὲν, τὰ δ' οὔ, εἴπερ ἐν τῷ αὐτῷ ὄντι. ὅτι μὲν οὖν οὐκ αὐ εἴπομεν αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ, τοσαῦτα εἰρήσθω.

Εἰ δὲ [oo] ἕτεραι ἀρχαὶ, μία μὲν ἀπορία, πότερον ἄφθαρτοι καὶ αὐταὶ ἔσονται, ἢ φθαρταί. εἰ μὲν γὰρ φθαρταὶ, δῆλον ὡς ἀναγκαῖον καὶ ταύτας ἔκ τινων εἶναι: ἅπαντα γὰρ φθείρεται εἰς ταῦτ' ἐξ ὧν ὄντι. ὥστε συμβαίνει πρὸ ἀρχῶν, ἑτέρας ἀρχὰς εἶναι πρότερας: τοῦτο δ' ἀδύνατον καὶ εἰ ἴσται, καὶ εἰ βαδίζει εἰς ἄπειρον. ἔτι δὲ πῶς ἔσται τὰ φθαρτὰ, εἰ αἱ ἀρχαὶ ἀναιρεθήσονται; εἰ δὲ

Ineptum esse in ratione rerum assignanda ad naturas rerum cõfugere.

11 Sed & illud } Redit ad priorem refutationem, additque, non solum ea ratione sibi nõ constare Empedoclem, quòd ex eius dictis sequatur, ipsam discordiã generare, sed etiã quia planè efficiatur, ipsam etiam concordiam, siue amicitiam esse causam interitus. Ait enim, coëuntibus tandem aliquãdo rebus in unum, futurum esse interitum rerum omnium. Excipiendus tamen uidetur secũdum Empedoclem Sphærus; ut generalis illa corruptio nõ sit intelligenda, nisi de rebus inferioribus.

mm Simul autem } Hoc etiam obiter damnat in opinione Empedoclis, quòd illius generalis corruptionis, quã ait necessariò futuram esse, aliam causam nullã reddiderit, nisi quia ita natura comparatum sit, ut patet ex eius carminibus; in quibus res inferiores (ut uidetur) facit quasi quędam membra inferioris mundi. Quòd autem ratio illa, Quia ita natura cõparatum est, sit inepta, ex eo patet, quia isto modo facillimum esset omnium rerũ causam reddere.

Quo pacto Empedocles

nn Verùm hactenus } In hoc tamen sibi constare Empedoclem, ait Aristot. quòd cùm omnium entium dicat eadem esse principia, quatuor inquam uulgata elementa, non asserat deinde alia interire, alia non item; sed omnia omnino, præter elementa. Verùm cùm hæc, si sola uerba spectentur, repugnent ijs, quæ ex Empedocle

intelligi debeat.

cle recitata sunt, ita intelligenda uidentur, ut Empedocles non loquatur in hoc generali pronunciato de omnibus omnino rebus, sed de omnibus, quę ille aiebat constare quatuor elementis, & discordia. Quod quidem in reprehensionem Platonis uidetur dictũ, qui cùm unitatem, & dualitatem indefinitam fecisset principia, tum hominum singulorũ, tum hominis separati; tamen ita confessus est, illos esse mortales, ut diceret hunc esse sempiternum, quod idem in cæteris pene rebus asseruit.

ut eius sententia Deus, qui est omnium felicissimus, minùs, quàm cætera, sit sapiens. neque.n. omnia elementa cognoscit, cùm ipsam cõtentionem non habeat, reiq; similis cognitio simili efficiatur. Sic enim inquit;

Terra etenim terrã, atq; unda cognoscimus undã,
Sic etiam innato diuinus cernitur æther
Aethere; amore patescit amor, lis inuida lite.

oo Quòd si diuersa } Hactenus argumentatus est pro ea parte quæstionis, quæ negat omnium rerum esse eadem principia; nunc oppositam duabus rationibus confirmat. Prior est, quia si sunt diuersa, aut principia corruptibilium corrum puntur etiam, aut sunt corruptionis expertia. Si quis dicat, ea corrũpi in alia priora, duobus argumẽtis probat, id fieri non posse. Vno, quia constarent ex alijs principijs, quod fieri nequit, siue quis dicat, deueniendũ ad aliqua prima omnino, quæ non fiant ex alijs prioribus, sed ex nihilo; siue in infinitum abeũdum in principijs, ex quibus sunt cõstituta. Nam neque ex nihilo quicquã fit naturaliter; nec ex infinitis principijs aliquid constare potest, ut ex superiori lib. patet. Altero, quia si omnia

Argumẽtum primum partis affirmatiuæ.

Sed [11] illud, unde sermo digressus est, eius sententiam apertè sequitur; Contentionem non magis, ut res intereant, quàm ut sint, eodemq; modo, neque amicitiã magis ut sint, causam esse. Cùm enim omnia in unum congregat, corrumpit cætera. Simul [mm] autem ipsius mutationis causam nullam exponit, nisi quòd ita natura comparatum sit. Scribit enim;

Est ubi nutrita est ingens contentio membris,
Temporeq; exacto iustos repetiuit honores,
Grande, quod alterno præscripserat ordine fœdus;

ut necesse quidem sit fieri mutationem, sed tamen eius necessitatis causam nullam explicet. Verùm [nn] hactenus tantùm sibi constat, quòd non alias res facit corruptioni obnoxias, alias à corruptione liberas, sed omnes caducas præter elementa: nunc autem quæstio, quæ tractatur, ea est, cur aliæ interire possint, aliæ non item, si omnes ex eisdem constant. Atque hæc dicta sint, ut intelligatur, eadem principia esse non posse.

Quòd [oo] si diuersa sunt principia, una dubitatio existit, num et ipsa ab interitu libera sint. Nam si interire possunt, & ipsa quoque ex quibusdam necessariò constare perspicuum est; quippe cùm omnia in ea dissoluantur, ex quibus constant. Ex qua re efficitur, ut principiorum alia sint priora principia; quod fieri nequit, siue stetur, siue in infinitũ abeatur. Iã uerò, quo pacto, erunt ea, quæ interire possunt, si principia tollantur?

Cap. 2.

Si

ponantur iam corrupta (hoc enim poni potest, si illa dicantur posse corrumpi) nullæ erunt res corruptibiles, quę tamen dicuntur perpetuæ secundum species suas, quæ nõ existunt, nisi per sua individua. Si quis autem dicat, esse corruptionis expertia; cùm manifestum etiam sit, principia incorruptibilium esse corruptionis expertia; difficultas iterum eadem penè redit atque ea, quæ modò tractata est, cur inquam, si omnia sint

Species existere per sua individua.

corruptionis expertia, ex alijs fiant res sempiternæ, ex alijs uerò caducæ, & mortales.

Secundum.

p p Præterea, nemo} Posterior ratio ducitur ex auctoritate antiquorum. Nullus enim alia fecit principia sempiternorum, alia mortalium; sed omnes omnium rerum eadem principia esse dixerunt, facilè prætereuntes difficultatem, quæ pro affirmatiua quæstionis parte adducta est, tanquam quæ leuis esset, & nullius momenti.

Solutio quæstionis.

Solutio huiᵘ quæstionis habetᵉ lib. 12. à cap. 4. ubi docet Arist. principia externa esse eadem omniũ rerũ, tam corruptibiliũ, quàm incorruptibiliũ; cuius oppositum Manes Persa, à quo Manichæi dicuntur, turpissimo errore asseruit: interna uerò, non esse eadem, nisi secundùm analogiam. Itemque, principia interna incorruptibilium esse corruptionis expertia; corruptibilium autem partim corrumpi, partim minimè. Corrumpuntur. n. per accidens, quatenus desinunt esse principia eius rei, quæ per se corrumpitur; non corrumpuntur autem per se, quasi omnino pereant, aut in alia principia resoluantur. Materia enim corruptibilium rerũ, nec perit, nec resoluitur, tametsi est apta ad perpetiendum, contrariosq; motus successiuè sustinendos, quæ conditio non cernit in principijs rerum incorruptibiliũ. Forma autẽ, etsi perit, excepta humana nõ tñ resoluitur. Ad rationem autẽ, qua initio pars negatiua quæstionis confirmata est, dicendum, rectè eam concludere nõ esse eadẽ principia interna corruptibilũ, & incorruptibilium. Ad eam uerò, quæ adducta est pro parte affirmatiua, quid respondendum sit, ex dictis perspicuum est. Nam cætera, quæ ex auctoritate magis, quàm ratione in hac controuersia dicta sunt, non uidentur curanda.

Materia, & forma.

Solutio argumentorum.

Disputatio duodecimæ quæstionis.

q q Omnium autem} Disputat quæstionem duodecimam, qua quærebatur, Vtrum unum, & ens essent ipsæ rerum substantiæ, substantialiaue principia; an potiùs unitati, & entitati aliquid subijceretur, quod primum principium esset, ac substantia rerum. Quam quæstionem ideo ait esse difficillimam, quia habet pro utraque parte grauissimos

uissimos auctores, nec minùs probabiles rationes. Additque, eius explicationem esse maximè necessariam, quia ex ea pendet non modò iudicium de rerum essentijs, sed etiam explicatio aliarum multarum quæstionum, quæ erant eo tempore controuersæ; ueluti illius, Vtrum numeri sint essentiæ rerum, nec ne, & aliarum similium.

r r Et utrunque eorum} Sensus est, & neutrum eorum de subiecta aliqua natura dicatur, sed nomen, unius, accipiatur pro sola unitate; entis uerò uocabuli pro sola entitate. Nã si illa significẽt aliquid, quod rebᵘ accidat, p aliqua re subiecta necessariò accipientur, quẽadmodũ Albũ p corpore, & Ridens pro homine. Qua quæstione ppsita producit Aristoteles utriusq; partis fautores, seu potiùs auctores.

s s Tanquam ad notius} Quoniam ea, quæ proximè sequuntur, perspicuè referũtur ad solum Empedoclẽ; nõ potuimus hoc loco uti uerbo Latino pluralis numeri, pro Græco singularis, quod est ἀνάγων, quod uidebatur postulare illud uerbi suppositum οἱ δὲ περὶ φύσεως, quemadmodũ fecimus capite primo, quo loco Aristoteles ait, οἱ δὲ πυθαγόρειοι καὶ πλάτων ἔλεγον; & cap. 2. ubi dicitur, διὰ ταῦτα τῶν σοφιστῶν τινες, οἷον Ἀρίστιππος, προεπιλάκιζεν αὐτάς. Itaq; ut sensum retineremus, necesse fuit solum Empedoclẽ suppositũ uerbi facere. Sensus igit uerborũ Aristotelis hic est. Empedocles quidẽ reddit causam ipsiᵘ entitatis, & unitatis ex alio priori, nẽpe ex cõcordia, quã dicebat esse principiũ. Nã cùm idẽ uideat esse causa entitatis, quod est unitatis, & uice uersa; cõcordia autẽ sit causa unitatis, ut inductione patet; colligebat ille, esse etiã entitatis. Quo loco illud ὅτι nõ est legendũ cõiunctim, ut sint una particula ὅτι, sed disiunctim, ut significet Quod quid, siue Quodnã, aut Quidnã, quẽadmodũ latinè reddidimᵘ.

Sensus uerborum Aristotelis.

t t Coguntur enim dicere} Quasi dicat, coguntur enim tot ponere subiecta entitatis, & unitatis, quot ponunt earum principia, quippe cùm distinguant principia ab entitate, & unitate rerum, tanquam subiecta ab ijs, quæ illis accidunt.

Si quis

Universidad de Deusto Biblioteca

Argumẽtum pro parte affirmatiua.

uu Si quis uerò.] Iam argumentatur pro opinione Platonis, & Pythagoreorum hac ratione. Aut ens, & unum sunt separata ab indiuiduis, aut minimè: si nõ sunt separata, duo sequuntur; alterũ quidem, nullum aliud uniuersale existere separatum ab indiuiduis; alterũ uerò, nullum numerũ esse abstractum à rebus, seu separatam quandã substantiã: utrunq; autem est incõmodum: ergo potiùs dicendũ est, esse ea separata: at hoc dato planè sequitur, esse illa substantiã rerũ omnium: non est igitur negandum, ens, & unũ esse rerum substantiam. Prior pars maioris ex eo probatur, quia ens, & unum sunt maximè uniuersalia, ac proinde ex omnibus uniuersalibus maximè separabilia ab indiuiduis; præsertim cùm magis uniuersalia sint priora natura eo antecessionis ordine, quo id prius dicitur, à quo nõ reciprocatur existẽdi consequentia. Posterior autẽ probatur, quia numerus abstractus à rebus nihil aliud est, q̃ ipsę unitates, quarum quælibet est id, quod uel maximè unũ quid est; ex quo fit, ut si unũ non sit substantia quædam separata, neq; ipse numer⁹ sit separata substantia. Minor probari potest ijs rationibus, quibus Plato ostendere conat̃, Ideas esse, & numeros esse rerũ essentias ab ipsis rebus separatas. Quòd autem sequatur, si ens, & unum aliquid sunt, hoc est separata ab indiuiduis, esse illa substãtias omniũ rerum, ex eo probat Arist. quia si sunt separatæ, nihil aliud eis subest, quod uniuersè de rebus omnibus dicatur, quasi subiectum formalis prædicati; quemadmodum cùm homo prædicatur de omnibus hominibus, nihil ei subest, quod de illis omnibus prædicetur quasi subiectum naturæ humanę. secus res habet in prædicatione albi, cui subest corpus, quod de omnibus albis dicitur, ut subiectum albedinis; quod idem cernere est in cæteris prædicatis accidentalibus.

Vniuersalia esse priora natura minùs uniuersalib⁹.

συμβάινει uu δὲ, εἰ μή τις μὴ θήσεται εἶναί τινα οὐσίαν τὸ ἓν, καὶ τὸ ὄν, μηδὲ τῶν ἄλλων ἕξει τῶν καθόλου μηδέν: ταῦτα γὰρ ὄξι καθόλου μάλιστα πάντων. εἰ δὲ μή ὄξί τι ἓν αὐτὸ, μηδ' αὐτὸ ὄν, χολὴ τῶν γε ἄλλων τι ἂν εἴη παρὰ τὰ λεγόμενα καθ' ἕκαστα. ἔτι δὲ μὴ ὄντος τοῦ ἑνὸς οὐσίας, δῆλον ὅτι οὐδ' ἂν ἀριθμὸς εἴη ὡς κεχωρισμένη φύσις τις τῶν ὄντων. ὁ μὲν γὰρ ἀριθμὸς, μονάδες: ἡ δὲ μονὰς ὅπερ ἕν τί ὄξιν. εἰ δ' ἔστί τι αὐτὸ ἓν καὶ αὐτὸ ὄν, ἀναγκαῖον οὐσίαν αὐτῶν εἶναι τὸ ὄν, καὶ τὸ ἕν. οὐ γὰρ ἕτερόν τι καθόλου κατηγορεῖται, ἀλλὰ ταὐτὰ αὐτά.

Argumẽtum primum pro altera parte.

Ἀλλὰ xx μὴν, εἴ γ' ἔστι τι αὐτὸ ὄν, καὶ αὐτὸ ἕν, πολλὴ ἀπορία, πῶς ἔστι τι παρὰ ταῦτα ἕτερον: λέγω δὲ, πῶς ἔστι πλείω ἑνὸς τὰ ὄντα: τὸ γὰρ ἕτερον τοῦ ὄντος, οὐκ ἔστιν. ὥστε κατὰ τὸν Παρμενίδου συμβαίνειν ἀνάγκη λόγον, ἓν ἅπαντα εἶναι τὰ ὄντα, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ ὄν. ἀμφοτέρως yy δὲ δύσκολον. οὔτε γὰρ μὴ ᾖ τὸ ἓν οὐσία, οὔτε ᾖ τὸ αὐτὸ ἓν, ἀδύνατον τὸν ἀριθμὸν οὐσίαν εἶναι. ἐὰν μὲν οὖν μὴ ᾖ, εἴρηται πρότερον διό. ἐὰν δὲ ᾖ, ἡ αὐτὴ ἀπορία, καὶ περὶ τοῦ ὄντος. οὐ zz γάρ τινος καὶ παρὰ τὸ ἓν ἔσται αὐτὸ, ἄλλο ἕν; ἀνάγκη γὰρ μηδὲν εἶναι: ἅπαντα δὲ τὰ ὄντα ἢ ἕν, ἢ πολλά, ὧν ἓν ἕκαστον.

ἔτι

xx At uerò, si ipsum.] Argumentatur pro opinione Naturalium, contra opinionẽ Platonis, & Pythagoreorũ duabus rationibus, quarũ prior hęc est. Si ipsum ens, & ipsum unum sint aliquid, id est separata, & quod hinc sequitur, sint ipsa rerum essentia, & nõ aliquid

aliquid posteriùs (quod apud Platonem rectè efficitur) quicquid fuerit præter illud ens, non erit ens; & quicquid fuerit præter illud unum, non erit unum: quare cùm illud ens, & illud unũ idẽ sint (neq; enim possunt esse diuersa) efficitur, ut omnia, quæ sunt, unum sint, quod concludebat Parmenides. cùm igitur hoc sit absurdissimum; potiùs dicendum est, ipsum ens, & ipsum unum non esse separata, ac proinde non esse substantias rerum. Hæc ratio contra solum Platonẽ cõcludit, ut perspicuũ est, nec absurdè, cùm tota huius quæstionis disputatio propter Platonem instituta sit.

yy Vtroque autem.] Quoniã tota hæc disputatio cõtra Platonẽ instituitur, docet Arist. Vtranq; partẽ quæstionis magnũ illi negotiũ facessere. ex utraque enim sequitur, numerum nõ esse substantiam, quod tamen ille enixè defendere conabatur. Nam si unum non sit substãtia, nec numerus erit substantia, ut paulò antè probatũ est. Si uerò sit substãtia, cùm præter illud non sit futurũ aliud unum, neq; etiã numerus erit. Nã quẽadmodũ præter ipsum ens, si ponatur separatum, nõ erit aliud ens; sic etiam præter ipsum unũ separatum, non erit aliud unum, ex quo cum priori uno fiat numerus. Quo loco cùm Arist. ait [sive sit ipsum unum] sensus est, sive unum sit substantia. Idem enim est apud Platonẽ, esse separatum, atque esse substantiam; quia quicquid separatim, & per se naturaliter existit, substantia est.

Si quis uu uerò ipsum ens, & ipsum unum quandam substantiam esse non statuat; illud euenit, ut neque aliorum uniuersalium quicquam sit: hæc enim sunt omnium maximè uniuersalia. Quòd si nec unum ipsum, nec ipsum ens quicquam sit; multò minùs ex alijs quicquam erit præter ea, quę singularia dicuntur. Præterea, si unum ipsum substantia non est; constat neque numerum fore, ut naturam quandam à rebus separatam. Est enim numerus unitates: Vnitas autem est id, quod propriè unum quid est. Si uerò ipsum unum, & ipsum ens aliquid est; necesse est eorum substantiam, ens, & unum esse: neque enim aliud quicquam uniuersè prædicatur, sed hæc ipsa.

At xx uerò, si ipsum ens, ac ipsum unum aliquid sint, magna dubitatio existit, quo pacto aliquid aliud erit, præter hæc; quo inquam pacto entia erunt plura uno: id enim non est, quod ab ente diuersum est. Ita fiet necessariò, ut Parmenidis ratione, omnia entia unum sint, id'que sit ipsum ens. Vtroque yy autem modo difficilis res est. Nam, siue unum substantia non sit, siue sit ipsum unum; fieri non potest, ut numerus sit substantia. Ac si non sit quidem, cur id eueniat, superiùs dictum est. Si uerò sit, eadem & de ente dubitatio occurrit. Ex zz quo enim, & præter ipsum unum, aliud unum erit? est enim necesse ut nihil sit; omnia autem, quę sunt, aut unum sunt, aut multa, quorum quodque unum est.

Præterea

zz Ex quo enim.] Quasi dicat, ex quo enim generabitur illud aliud unum separatum à primo uno? erit enim necesse, ut id, ex quo fiat, nihil sit. Nam omne ens, aut est unũ, aut multa, quorum quodque est unum: id autem, ex quo fiet illud unum, non erit unum, nec multa; quandoquidem præter primum unum, supponebatur, non esse aliud unum. Quòd autem illud aliud unum generari debeat, si ponendum est præter primum unum, ex eo ipso patet, quia non est primum unum. Generabitur igitur ex nihilo, quod fieri nequit. Hoc loco uerbum αὐτὸ, non est mente iungendum cum ἄλλο ἕν, sed cum τὸ ἕν, quod præcesserat. Id enim planè poscit loci intelligentia.

Prete-

Argumẽtum secundum.

a b Præterea, si unum.] Posterior ratio, quam affert pro opinione Naturalium contra Platonem, erat Zenonis Eleatæ Parmenidis discipuli, qui hunc in modum argumentabatur. Ipsum unum separatum, si datur, est omnino indiuisibile, ergo nihil est; unde sequitur, non tantùm illud non esse substantiam rerum, sed neq; omnino quicquàm, quod ad eas pertineat. Consequentiam uerò ex eo firmam putabat Zeno, quia nihil esse credebat, nisi quod aliquam magnitudinem haberet; quam ob causam sæpe utebatur hoc quasi principio, Quod nec additũ facit maius, nec detractũ reddit minus, nihil est. Quocirca dicebat, nihil esse, quod omni ex parte esset ens, nisi corpus; quãdoquidẽ solum corpus additum, secundùm quamcunque dimensionẽ facit maius; siquidẽ linea addita non facit maius, nisi secundum longitudinem; nec superficies, nisi secundum longitudinem, & latitudinem. Vnde sequebatur, unitatem abstractam, qualẽ ponebat Plato, itemque punctum nihil omnino esse, quia nequeãt rem ullam maiorem facere. Hoc loco addidimus illud [aut minùs] quod non est in Græco, quia planè uidetur librariorum uitio excidisse, cùm alioqui sententia id postulet, nisi sit ridicula.

Corpus, superficies, & linea.

ἔπ[a b] εἰ ἀδιαίρετον αὐτὸ τὸ ἕν, κ᾽ μὴ τὸ Ζήνωνος ἀξίωμα οὐδὲν ἂν εἴη. ὃ γὰρ μήτε προστιθέμενον, μήτε ἀφαιρούμενον ποιεῖ τι μεῖζον,* οὐ φησιν εἶ τοῦτο μὴ ὄντων, ὡς δηλονότι ὄντος μεγέθους τ᾽ ὄντος, κ᾽ εἰ μέγεθος σωματικόν· τοῦτο γὰρ πάντη ὄν. τὰ δὲ ἄλλα πῶς μὴ προστιθέμενα, ποιήσῃ μεῖζον, πῶς δ᾽ οὐδέν, οἷον ἐπίπεδον ℂ γραμμὴ, σιγμὴ δὲ κ᾽ μονάς; ἐδαμῶς. ἀλλ᾽[a c] ἐπειδὴ* δοκεῖ θεωρεῖ φορτικῶς, κ᾽* ἐνδέχεται εἶ ἀδιαίρετόν τι, ὥς τε κ᾽* ὄντος, κ᾽ προὸς ἐκεῖνόν πν᾽ ἔχ᾽ ἀπολογίαν. μεῖζον μὲν οὐ ποιήσῃ, πλεῖον δὲ προστιθέμενον τοιοῦτον. ἀλλὰ* [d] πῶς δὴ ἐξ ἑνὸς τοιούτου, ἢ πλειόνων ἔσται μέγεθος; ὅμοιον γὰρ ℂ τῷ γραμμῷ ἐκ σιγμῆς εἶ φάσκειν. ἀλλὰ μὲν κ᾽ εἴ τις οὕτως ὑπολαμβάνοι, ὥστε γίνεσθαι, καθάπερ λέγουσί τινες, ἐκ τοῦ ἑνὸς αὐτοῦ, κ᾽ ἄλλου μὴ ἑνός τινος τὸν ἀριθμὸν, οὐδὲν ἧττον ζητητέον, ἀλλ᾽ πῶς, ὅτε μὲν ἀριθμὸς, ὅτε δὲ μέγεθος ἔσται τὸ γιγνόμενον, εἴπερ τὸ μὴ ἓν ἢ ἀνισότης κ᾽ ἡ αὐτὴ φύσις

* Deesse uidetur ἢ ἔλαττον.

* Alias οὕτως.
* Alij habẽt οὐκ ἐνδέχ.
* Alias οὕτως.

Contra Zenonem.

a c Sed quoniam is.] Quia Zeno admodum ineptè philosophabatur, ait Arist. eius rationem non modò re uera, siue simpliciter, sed etiam ad hominem solui posse. Simpliciter quidem, si detur instantia in aliquo indiuisibili, quod ostendatur existere in rerum natura, ut re uera existit. Ad hominem uerò, si dicatur, etsi ratio entis non est in eo posita, ut additum augeat, aut detractum minuat; eo tamen admisso, nihil referre si indiuisibile additum non faciat maius, siue non augeat magnitudinem: satis enim esse si faciat plus, hoc est augeat multitudinem. Id enim quod nihil est, augere multitudinem non potest. Hoc etiam loco, pro οὕτως θεωρεῖ uidetur irrepsisse οὕτως θεωρεῖ, ut habent Græca exemplaria; & pro ὥστε καὶ ὄντως scriptum esse à librarijs ὥστε καὶ οὕτως; quod fuit facillimum. Itaque priorem lectionem restituendam putauimus. Expunximus autẽ particulam οὐκ, ut legeretur καὶ ἐνδέχεται, non καὶ οὐκ ἐνδέχεται, ideſt, nec fieri potest, ut ferè habent Græca exemplaria; quia præterquam quòd pugnat cum uero sensu huius loci, non legitur apud Alexandrum, neque abullo interprete uertitur.

a d Verùm quonã modo.] Quanquã ratio Zenonis posteriori solutione facilè solui potest; addit tamen Aristoteles, ex ea remanere adhuc difficultatem hanc, quòd etsi indiuisibile additum faciat plus, seu maiorem multitudinem, atque adeo multitudinem quamlibet

quamlibet constituat; tamen uidetur fieri non posse, ut constituat magnitudinẽ; quam tamen Plato ex unitatibus etiam constituì dicebat. Perinde enim hoc absurdum uidetur, atque si quis lineam ex punctis constare asserat. Nam etsi detur ex ipso uno indiuisibili separato, & quodam non uno, quod Plato uocabat tum inæqualitatem, tum dualitatem indefinitam, tum etiam magnum, & paruum; ex uno, inquam, ipso, ut forma, & ex non uno, ut materia fieri numerum separatum: tamen non uidetur dicendum, ex ijsdem aliàs constare magnitudinem; præsertim cùm ipsum non unum, siue inæqualitas apud Platonem semper eodem modo sumi uideatur. Quinetiam neutrum horum uidetur fieri posse, Et quòd ex uno, & inæqualitate fiat numerus; Et quòd ex ipso numero iam constituto, & ex eadem rursus inæqualitate fiat magnitudo, ut quidã dicebãt, cùm docere uellent, quo modo ex uno, & inæqualitate aliàs fieret numerus, aliàs autem magnitudo.

Præterea,[a b] *si unum ipsum indiuisibile est, nihil sanè erit, Zenonis sententia. Quod enim, neque additum, neque detractum maius aliquid facit, aut minus, id in entibus non numerat, quia scilicet ipsum ens magnitudo sit, & si magnitudo, corporeum quid: hæc enim omni ex parte ens est; cætera uerò modo quidem aliquo facient maius, alio uerò non item; ueluti planum, ac linea facient; punctus uerò, & unitas nequaquam. Sed*[a c] *quoniam is ineptè rem considerat, fieri què potest, ut sit aliquid indiuisibile; hinc efficitur, ut & re uera, & ad illum responsio aliqua adhiberi possit. Id enim, si addatur, maius quidem non faciet, sed tamen faciet plus. Verùm*[a d] *quonam modo ex eiusmodi uno, aut pluribus magnitudo constabit? id enim simile est, atque si lineam ex punctis constare dicas. Quòd si quis ita sentiat, ut numerum, quemadmodum nonnulli dicunt, ex ipso uno, & ex alio quodam non uno fieri uelit; nihilominus quærendum est, cur, & quomodo id, quod fit, nunc quidem numerus, nunc autem magnitudo existat, siquidẽ non unũ inæqualitas erat, atq; eadem*

Triplexentis, & unius acceptio.

Pro solutione huius quæstionis animaduertendum est, ens, & unum, quod attinet ad hunc locum, tribus modis accipi posse. Primùm pro ente & uno independente, quod est solus Deus Opt. Max. Deinde, pro ente, & uno transcendentibus. Postremò, ens quidem pro quantitate continua, quæ quidem est immediatè una unitate numerali (substantia enim mediante quantitate continua, sibi uendicat huiusmodi unitatem) unum uerò, pro unitate numerali. Si ergo ens, & unum sumantur primo modo, dicendum est, esse quidem utrunq; separatum ab omni materia, atq; adeo ab omni, ut ita dicam, potentialitate, cùm utrunq; sit actus purus: uerùm non esse substantiã, & quiditatem omnium rerum; sed causam exemplarem, & efficientem omnium quiditatum dependentium, ut Arist. docebit lib. 12. Si autem sumantur secundo modo, esse quidem substantiam, siue essentiam omnium rerum, ut idem docebit libro sequenti; sed tamen nõ esse separata à rebus singulis. Nulla enim res habet formaliter essentiam per aliquid à se separatum, sed tantùm efficienter, aut imitatiuè. Si denique sumatur tertio modo, neutrum esse substantiam omnium rerum, sed potiùs ambo accidere substantijs corporeis, quibus solis accidit numerari eo genere numeri.

Solutio quæstionis.

Vnum transcendens q.d.

Ex his facilè solui possunt rationes propositæ pro utraque quæstionis parte. Ratio enim pro opinione Platonis adducta nihil efficit. Existimat enim Plato, separationem entis, & unius esse necessariam, ut ens, & unum sint ipsa rerũ omnium substantia, siue quiditas, quod negamus; cùm potiùs contrà dicendum sit. Ac prior quidem ratio pro

Dilutio argumentorum utriusque partis.

opinione Naturalium rectè concludit contra solum Platonem, ut eo loco diximus. Posterior autem ab ipso Aristotele soluta est. Cur autem Plato putauerit essentias rerum dependentium à primo ente, & primo uno, esse numeros, non satis constat. Sed tamen D. Thomas credit, eius rei causam fuisse, quia Plato non distinxit unitatem transcendentem à numerali. Vnde cùm unitas transcendens non distinguatur ab essentijs rerum, siue simplicium, siue cõpositarum, quarũ est unitas, tanquam aliquid, quod illis superadditum sit; hinc fit, ut quemadmodum res omnes dependentes à Deo habent in suis essentijs aliquã cõpositionem entitatum; sic ille dixerit, omnes eas habere compositionem unitatum, & quod hinc sequitur, omnes earum essentias esse numeros. Quod autẽ Plato dixit, non modò numeros, sed etiam magnitudines ex unitatib^9 constare (id quod Aristoteles ad finem capitis impugnat) sic accipiendum uidetur, ut nomine numerorum intelligat speciem; magnitudinum autem, indiuidua, quę sub ijs cõtinentur, & ex materia designata constant. Ita fit ut, cùm Platonici dicũt, inæqualitatem cum unitate cõstituere numeros, inæqualitatis nomine intelligant naturã potentialem generis, nomine autem unitatis differentiam: cùm autem uolunt, magnitudines constare numero, & inæqualitate, rursus nomine inæqualitatis intelligant naturam potentialem materiæ, quæ susceptis similitudinibus numerorum, siue formarũ separatarum euadit in alia, atque alia indiuidua. Itaque non eodem modo accipiunt inæqualitatem in utraq; compositione, etsi eodem modo eam accipere uideantur.

Cur Plato rerum essentias numeros fecerit.

Quo pacto intellexerit magnitudines cõstare unitatibus.

τὴ φύσις ἰῶ οὔτε γὰ ὅπως ἐξ ἑνὸς καὶ ταύτης, οὔτε ὅπως ἐξ ἀριθμοῦ τινος καὶ ταύτης ἡμῖν ἐστ' ἂν τὰ μεγέθη, δῆλον.

Κεφ. Ε'.

Text° 17. Οὐτων δ' ἐχομένη ἀπορία, πότερον οἱ ἀριθμοὶ, καὶ τὰ σώματα, καὶ τὰ ἐπίπεδα, καὶ αἱ στιγμαὶ, οὐσίαι τινές εἰσιν, ἢ οὔ. εἰ γὰ μή εἰσι, δῆλον φεύγει τί τὸ ὄν, καὶ τίνες αἱ οὐσίαι ἦν ὄντων. τὰ μὲν γὰ πάθη, καὶ αἱ κινήσεις, καὶ τὰ φερόμενα, καὶ αἱ διαφόρσεις, καὶ οἱ λόγοι, οὐδενὸς δοκοῦσιν οὐσίαν σημαίνειν: λέγονται γὰ πάντα καθ' ὑποκειμένου τινός, καὶ οὐδὲν τόδε τι. ἃ δ' ἂν μάλιστα δόξειε σημαίνειν οὐσίαν, ὕδωρ, καὶ γῆ, καὶ πῦρ, * ἐξ ὧν τὰ συνθετὰ σώματα συνέστηκε: τούτων δὲ θερμότητες μὲν, καὶ ψυχρότητες, καὶ τὰ τοιαῦτα πάθη ἂν εἴη οὐσίαι: τὸ δὲ σῶμα τὸ ταῦτα πεπονθὸς, μόνον ὑπομένει, ὡς ὄν τι, καὶ οὐσία τις οὖσα. ἀλλὰ μὲν τότε σῶμα ἧττον οὐσία τῶν ἐπιφανείας, καὶ αὕτη τῶν γραμμῆς, καὶ αὕτη τῶν μονάδος καὶ τῆς στιγμῆς

Text° 17.

* Alias, καὶ ἀὴρ.

Obæret[a] autem cum his dubitatio ea, utrum numeri, corpora, plana, atque puncta, sint quædam substantiæ, nec ne. Si[b] enim non sunt; fugit nos sanè, quid sit ens, quæq; sint rerum substantiæ. Etenim passiones, ac motus, ea item, quæ sunt ad aliquid, dispositiones'que, ac rationes, nullius rei substantiam uidentur significare; quippe cùm omnia dicantur de subiecto aliquo, nihil'que eorum sit hoc aliquid. Quæ autem maximè uideri possunt significare substantiam, sunt aqua, terra, & ignis, ex quibus corpora composita constant: quorum[c] calores, frigora, & huiusmodi affectiones, non sunt substantiæ: corpus uerò, quod hæc patitur, solum permanet, ut quod aliquid sit, & quædam substantia existens. Quinetiam[d] corpus minùs substantia est, quàm superficies, & hæc quàm linea, atque hæc quàm unitas & punctus:

CAPVT V.

Primum argumentũ pro parte affirmatiua.

b Si enim non sunt} Argumentatur pro affirmatiua parte quæstionis, ac primùm ea ratione probat, corpus esse substantiam rerum, quia cætera omnia uidentur esse accidentia illius, & dici de illo, ut de subiecto inhæsionis, atque in eodem manente alia alijs succedere. Possent hoc loco nomine Rationum intelligi proportiones, quę sunt relationes quædam relationum, nisi uocarentur ἀναλογίαι, & iam nomine eorum, quę sunt ad aliquid, cõprehensæ essent. Vetus interpres pro uerbo λόγοι reddidit, Orationes, quo nomine D. Thomas uocales intelligit. Alexander ait Aristotelem nomine τῶν λόγων significasse numeros. Magis placet significasse cõceptus rerum, quos hîc uocat Auerroës, intellecta. Illud etiã animaduerte, ideo fortasse ptermissum esse hoc loco aërẽ in enumeratione elemẽtorũ, quia est omnium minimè sensibilis. Vnde fit, ut credat uulgus, medium interiectum inter aquam, & cœlum esse uacuũ, ut de quibusdã dicitur 4. Physicorum libro cap. 6. tametsi uetus quidam codex habet καὶ ἀὴρ. Denique cùm audis [corpora cõposita] intellige mixta; quod dictum est ad differentiam simpliciũ corporum.

c Quorum calores} Quasi dicat; Cùm hæc maximè uideantur significare hoc aliquid, siue substantiam; nec uideantur primò distinguí, nisi per qualitates primas; primæ autem qualitates non sint substantiæ; efficitur, ut solum corpus, cui illa insunt, substantia sit.

d Quinetiam corpus} Probat superficiem, lineam, & punctum (qui hoc loco explicationis gratia dicitur unitas, quòd definiri soleat, Vnitas positionem habens) esse etiã substantias. Nam corpus (inquit) quod probatum est esse substantiam, minùs substantia est, quàm superficies; & superficies, quàm linea; & hæc, quàm punctus. Quod duabus rationibus probat. Primùm, quia quę posteriùs commemorata sunt, ponuntur in definitionibus priorum, nempe punctum in definitione lineæ, & linea in definitione superficiei, & hęc in definitione corporis; quæ autem in definitione ponuntur, cùm sint principia, & causæ substantiæ rei, sunt magis substantiæ, quàm res quæ definitur. Deinde, quia, quæ sunt posteriùs commemorata, sunt naturæ ordine priora superioribus, cùm possint esse sine illis, non autem illa sine ipsis: at quæ sunt naturæ ordine priora, magis substantiæ sunt, quippe cùm substantia naturæ ordine sit primum

Secundum.

Superficies, linea, pũctus.

Disputatio quæstionis 16

Obæret[a] autem} Disputat in hoc capite quæstionẽ decimã sextã, quæ quærebatur, utrum entia mathematica essent substãtię rerũ, nec ne? Quam quidẽ nõ ideo dicit cohærere cum ijs, quæ dicta sunt, q̃ proximè proposita sit post eam quæstionẽ, quæ modò disputata est; sed quia cùm in superiori actũ sit de uno, an sit rerum substãtia; proximè uidetur sequi, ut idem quęratur de cæteris entibus mathematicis.

Si enim

primum ens. Quod autem ait, ea quę posteriùs cõmemorata sunt, posse existere sine superioribus, uel secundùm Platonem dictum est (nam cùm sine superioribus intelligi possint, poterunt etiam, iuxta Platonicam consequentiam, sine illis existere) uel, quia id non implicat contradictionem. Fortè enim id uidit Aristoteles, tametsi putauerit, nullam esse potentiam in rerũ natura, quæ id facere possit.

μῆς: Τούτοις γὰρ ὤφειται τὸ σῶμα καὶ τὰ μὴ ἄνευ σωμάτος ἐνδέχεσθαι δοκεῖ εἶναι, τὸ δὲ σῶμα ἄνευ τούτων εἶναι, ἀδύνατον. διόπερ οἱ μὲν πολλοὶ καὶ οἱ πρεσβύτεροι τὴν οὐσίαν ἔφασαν τὸ ὂν καὶ τὸ ὄντος σῶμα, τἆλλα δὲ τούτου πάθη, ὥστε καὶ τὰς ἀρχὰς τὰς τῶν σωμάτων τῶν ὄντων εἶναι ἀρχάς. οἱ δ' ὕστερον καὶ σοφώτεροι τούτων εἶναι δόξαντες, ἀριθμούς. καθάπερ οὖν εἴπομεν, εἰ μή ἐστιν οὐσία ταῦτα, ὅλως οὐδενία ἐστὶν οὐσία, οὐ δὲ ὂν οὐδέν. οὐ γὰρ δὴ τάγε συμβεβηκότα τούτοις, ἄξιον ὄντα καλεῖν.

e Cætera uerò] Non quidem superficies, lineas, & puncta, quæ sunt principia corporis; sed qualitates, relationes, & alia omnia, quę corpore posteriora sunt.

f Posteriores autem] Pythagorici, nimirum, & Platonici. Quare, etiã secundum hos entia mathematica erunt substantiæ rerũ, nihilq; remanebit in quæstione, quod saltem ex auctoritate, pro affirmatiua parte probatum non sit.

Argumẽtum primum partis negatiuæ.

Ἀλλὰ μὴν εἰ τοῦτο μὴν ὡμολογεῖται, ὅτι μᾶλλόν ἐστιν οὐσία τὰ μήκη τῶν σωμάτων, καὶ αἱ στιγμαί, ταῦτα δὲ μὴ ὁρῶμεν ποίων ἂν εἶεν σωμάτων (ἐν γὰρ τοῖς αἰσθητοῖς ἀδύνατον εἶναι) ἐκ ἂν εἴη οὐσία οὐδεμία. ἔτι φαίνεται ταῦτα πάντα διαιρέσεις οὖσα τοῦ σώματος, τὸ μὲν εἰς πλάτος, τὸ δὲ εἰς βάθος, τὸ δὲ εἰς μῆκος. πρὸς δὲ τούτοις, ὁμοίως ἔνεστιν ἐν τῷ στερεῷ ὁποιονοῦν σχῆμα: ὥστ' εἰ μήτ' ἐν τῷ λίθῳ Ἑρμῆς, οὐδὲ τὸ ἥμισυ κύβε ἐν τῷ κύβῳ, ἕνεκα ὡς ἀφωρισμένον, ἐκ ἄρα οὐδ' ὁπιφάνεια. εἰ γὰρ ὁποιανοῦν, καὶ αὕτη ἂν ὧν ἀφορίζουσα τὸ ὕμισυ. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ὅτι γραμμῆς, καὶ ὅτι στιγμῆς, καὶ μονάδος. ὥστ' εἰ μάλιστα μὲν οὐσία τὸ σῶμα τούτου δὲ μᾶλλον ταῦτα, μήτε δὲ ταῦτα, μηδὲ οὐσίαι τινές, δῆλον τί τὸ ὄν, καὶ πῆ ἡ οὐσία τῶν ὄντων. πρὸς γὰρ τοῖς εἰρημένοις, καὶ τὰ περὶ τὴν γένεσιν καὶ φθορὰν συμβαίνει ἄλογα. δοκεῖ μὲν γὰρ ἡ οὐσία μὴ οὖσα πρότερον, νεῦ * οὖσα, ἢ πρότερον οὖσα, ὕστερον μή, μὴ τε γίνεσθαι καὶ φθείρεσθαι

* Aliàs εἶναι.

g At uerò, ut] Probat partem negatiuã ex eo, Quia superficies, lineę, & puncta, quæ magis uidentur substãtiæ, quàm corpus, ut dictum est, nõ sunt re uera substantię. Quod quidẽ quatuor rationibus probat. Prima est, quia in nullo corpore sensibili reperiuntur, eo nimirum pacto, quo considerantur à Mathematicis; quo tamen solo dicunt principia corporis, ut præcedit omnes qualitates sensibiles.

h Præterea, uidentur] Secunda ratio est, Quia hæc eadem tria, ut sunt in medio corpore (sic enim accipi debent, ut sint substantialia corporis principia) nihil aliud uidentur esse, quàm diuisiones corporis, hoc est, ea, quibus corpus secundum longitudinem, aut latitudinem, aut profunditatem diuiditur, corpus autem non est actu diuisum, dum corpus unum est, nisi potentia; ergo nec ista sunt in corpore actu, sed potentia: quare nec substantialia eius principia.

Secundum.

Adhęc

i Adhæc, eodem modo] Tertia ratio est, Quia si ista essent actu, seu (ut ait) definita, & designata in medio corpore; pari ratione in lapide rudi esset figura Mercurij, antequàm statua Mercurij è lapide fieret, & pari ratione quæuis alia figura, ut in tessera, seu cubica figura, dimidium tesseræ, quod est alia species figuræ: hoc autem nequaquam est dicendum, cùm in corpore non sit actu, nisi superficies externa, qua finitur. Lege Syrianum. Latini ferè aliter exponũt, quòd deprauatum habuerint contextum, tametsi eorum pleriq; unicam tantùm superficiem esse actu in corpore planè fatentur.

Tertium.

tus: his enim definitur corpus & hæc quidem sine corpore uidentur esse posse; corpus uerò sine his esse non potest. Hac de causa uulgus quidem, ac Priores substantiam, & id, quod est, corpus esse existimabant; cætera[e] uerò huius affectiones: ut & corporum principia eorum, quæ sunt, principia esse putarent. Posteriores[f] autem, quique his sapientiores habiti sunt, numeros. Ergo quemadmodum diximus, nisi hæc substantia sint, nulla substantia, nullum'que ens omnino est. Neque enim æquum est, ut ea, quæ his accidunt, entia appellentur.

At[g] uerò si hoc conceditur, longitudines, & puncta magis, quàm corpora substantiam esse; hæc autem, qualium sint corporum, non cernimus (ut enim in sensibilibus existant, fieri nequaquam potest) non erit utique substantia ulla. Præterea,[h] uidentur hæc omnia diuisiones esse corporis, aliud in latitudinem, aliud in altitudinem, aliud in longitudinem. Adhæc[i] eodem modo, ineſt in solido figura quælibet: quare, si neque Mercurius in lapide est, neque in tessera dimidium tesseræ, ita ut determinatum sit, profectò nec superficies. nam si quæuis esset, & ea esset sanè, quæ dimidium determinat. Eadem ratio est in linea, puncto, &[k] unitate. Quapropter, si corpus maximè substantia est, atque hæc magis sunt, quàm corpus, hæc autem substantiæ non sunt, neque uerò dantur substantiæ[l] quędam; fugit profectò nos, quid sit ens, & quæ sit ipsa rerum substantia. Nam[m] ultra ea, quæ diximus, ea quoque eueniunt, quę in generatione, & corruptione absurda sunt. Substantia enim, quę cùm priùs non esset, nunc est, aut quę cũ priùs esset, postea nõ est, cum generatione, & corruptione

k Et unitate] Videtur loqui de unitatibus rerum, quæ nõ sunt actu distinctæ, ueluti partiũ eiusdẽ lapidis. Nã unitas rei actu distinctæ, non potentiâ tantùm, sed actu est, quemadmodum unitates triũ lapidum.

l Substantiæ quædam] Hoc est, substantiæ separatæ, quæ ponebantur quiditates rerũ materialium.

Quartum.

m Nã ultra ea] Quarta ratio, hæc est. Quę incipiunt esse sine generatione, & desinunt sine corruptione, non sunt substantiæ; hoc autem modo incipiunt, ac desinunt esse puncta, lineæ, ac superficies; quod duobus argumentis probat. Primùm, quia hæc omnia sola coniunctione, & disiunctione corporum incipiunt esse, ac desinũt; nullaque interueniente alteratione, quæ tamen semper est comes generationis, & corruptionis. Deinde, quia quæ generantur, aut corrumpuntur, ex aliquo generantur, & in idem corrumpuntur, siue resoluuntur; hæc autem, qua ex parte dicuntur principia, nempe quatenus sunt indiuisibilia (punctum quidem omnino, linea autem secundum latitudinem, superficies uerò secundùm altitudinem, siue profunditatem) sunt omnino simplicia,

Alteratio generationis comes.

plicia, ac proinde nec componi, nec resolui possunt; qua igitur ratione sint principia, incipiunt, ac desinunt esse absque generatione & corruptione. Ita Syrianus ferè: Albertus longè aliter. Alb. tract. 3. cap. 12.

Quo pacto indiuisibilia incipiãt, ac desinant esse.

m Quare, neq; ijs compositis} Coniunctis duobus corporibus in unum continuum, ut duabus aquis in aquam unam, duæ earum superficies, qua parte copulatæ sunt, necessariò perierunt, quia non possunt manere ambæ in medio utriusque, nec potior ratio est, cur hæc pereat, quàm illa. Num autem gignatur noua aliqua, quæ utranque partem totius copulet, non affirmat Aristoteles hoc loco.

Obiectionis dilutio.

n Neque enim punctũ} Occurrit ineptæ responsioni eius, qui diceret superficiem, quã media putaret copulari partes corporis, diuisam fuisse in duas, cùm corpus in duas partes diuisum est. Deducit, ergo Arist. hominem ad apertius incommodum, ut fateatur, cùm linea diuiditur, pari ratione punctũ medium diuidi in duo, cùm ũ ex ratione sua sit prorsus indiuisibile.

Instans.

p Similis est ratio} Quòd puncta, lineæ, & superficies incipiant, ac desinant esse sine generatione, & corruptione, confirmat ex puncto tẽporis, seu momento, quod instãs appellatur. semper enim aliud, atque aliud existit, nec tũ unquam generatur, aut corrumpitur. Quod ex eo suadet, quia cùm indiuisibile sit, nec in tẽpore, nec ex materia generari potest, quo tũ modo generat̃, & corrũpitur quicquid p generationẽ, aut corruptionẽ incipit esse, aut desinit.

q Aut diuisiones} Dicuntur hæc diuisiones, quia per ea diuidi possunt quantitates continuæ, si non semper re ipsa, certè cogitatiõe.

Solutio quæstionis.

Hęc quæstio facilè dissoluitur distinctione corporis in corpus pertinens ad prædicamentum substantiæ, & quantitatis; quam distinctionem plerique Veteres non cognouerunt. Quare, non mirum est, si crediderint, molem ipsam, seu trinam dimensionem, quã nos dicimus pertinere ad prædicamẽtum quantitatis, esse primum subiectum aliorum accidentium, quæ tamen re uera est accidens inhærens substantię. Ex his patet solutio eorum argumentorum, quæ pro parte affirmatiua adducta sunt. De qua re latè agit Arist. lib. 13. & 14.

Capitis

ρεσθαι ταῦτα πάσχειν: τας δὲ σιγμὰς, καὶ τὰς γραμμὰς, & ταῖς ὁπῳανείαις, οὐκ ἐνδέχεται οὔτε γίνεσθαι, οὔτε φθείρεσθαι, ὅτε μὴ οὔσας, ὅτε δὲ οὐκ οὔσας. ὅταν γὰρ ἅπτηται ἢ διαιρῆται τὰ σώματα, ἅμα ὅτε μὴ μία, ἀπομήων: ὅτε δὲ δύο, διαφουμήων, γίνονται. ὡς οὔτε συγκειμήων ὄντων, ἀλλ' ἐφθαρται: διῃρημήων τε εἰσὶν αἱ ποσότητες οὐκ οὖσαι. οὐ γὰρ δὴ ἦν ἀδιαίρετος σιγμὴ διῃρέθη εἰς δύο. εἴτε γίγνονται, & φθείρονται, ἔκπνους γίνονται. ὡσαυτως δ' ἔχει καὶ περὶ τὸ νῦν, τὸ ἐν τῷ χρόνῳ: οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἐνδέχεται γίνεσθαι & φθείρεσθαι, ἀλλ' ἕμως ἕτερον δοκεῖ ἀεὶ εἶναι, οὐκ οὐσία τις οὖσα. ὁμοίως δὲ δῆλον ὅτι ἔχει, καὶ τὰ περὶ τὰς σιγμὰς, καὶ γραμμὰς, καὶ περὶ τὰ ὁπίπεδα. ὁ γὰρ αὐτὸς λόγος: ἅπαντα γὰρ ὁμοίως, ἢ πέρατα, ἢ διαιρέσεις εἰσίν.

ΚΕΦ. ε'.

Text° 18. ΛΩΣ δ' ἀπορήσειεν ἄν τις, διὰ τί καὶ δεῖ ζητεῖν ἄλλ' ἄττα παρὰ τὰ αἰσθητὰ, καὶ τὰ μεταξύ, οἷον ἃ τὰ μαθηματικὰ τῶν αἰσθητῶν ἄλλῳ μέν τινι διαφέρει: τῷ δὲ πολλὰ ἄττα

Capitis sexti Explanatio.

Quid Aristoteles hoc loco disputet.

MNINO [e] autem} Si planus literæ sensus spectetur, uidetur Arist. iterum reuocare in dubium id, quod in quæstione quarta cõtinebatur, num uidelicet præter res sensibiles, & mathematicas, dandæ sint formæ, seu naturæ illæ separatæ, quas Plato Ideas appellabat. Causa uerò, cur id faciat, ea esse potest, ut afferat pro parte affirmatiua rationem quandam, quæ sibi in quæstione illa tractanda fortè non occurrerat. Potest quoq; illud dici, tractari hoc loco quæstionem decimamquintam, qua quærebatur, nũ principia essent causæ rerum per solum motum, ut ueteres Physici dixerunt; an uerò modo illo antiquis ignoto, quo Plato cẽsuit, Ideas esse rerum causas, per participationem uidelicet. Hæc enim quæstio nullibi p se in hoc lib. tractatur, & tamen ea, quæ hoc loco dicuntur, possunt ad illam accõmodari. Vtcunq; sit, Arist. ut afferat rationẽ pparte affirmatiua, hoc iacit fundamentum; Et si entia mathematica ea ratione differunt à sensibilibus, quia nõ conciliũtur cum materia sensibili, Vel quia sunt perpetua, ut Alexander exponit; tamen hac ratione cum illis conueniũt, quòd in utroque genere dentur plura indiuidua eiusdẽ speciei, imò uerò infinita. Tum uerò, ita argumentatur. Si præter sensibilia, & mathematica, non darentur formæ separatæ, quæ essent illorũ causæ, ac principia; nõ esset certus numerus principiorũ respectu totius eiusdem speciei, quamuis posset esse certus respectu alicuius indiuidui; hoc autem nõ est dicendum; ergo neque illud. Minor patet, quia si numerus principiorum totius speciei est incertus, non potest haberi scientia de tota specie. Maior declaratur in literis, ex quibus, ut elementis, ac principijs uoces componuntur. Deinde probatur, quia entia sensibilia, & mathematica sunt infinita numero, ut patet ex proposito fundamento, quo fit, ut eorum principia, nisi sint ab utrisque separata, necessariò sint indeterminata, & incerta numero. Hoc loco prętermisimus illud [διὰ τοῦτο, ὅτι] q̃ uideatur ascititium, sensumq; perturbet, nec ab Alexandro exponatur.

ptione hæc uidetur pati: puncta uerò, lineæ, & superficies, quæ aliquando sunt, aliquando non sunt, nec generari, nec corrumpi possunt. Cùm enim se tangunt, aut diuiduntur corpora, nunc quidem simul una, cùm se tangunt; nunc uerò duæ, cum diuiduntur, fiunt. Quare, [m] neque ijs compositis existunt, sed interierunt; diuisi'que existunt, quæ antè non erant. Neque [n] enim punctum, cùm indiuisibile sit, in duo diuisum est. Quòd si generantur, & corrumpuntur, ex aliquo generantur. Similis [p] est ratio in ipso temporis momento: neque enim hoc generari, aut corrumpi potest, cùm tamen semper aliud, atque aliud esse uideatur, nec sit substantia, quæ cohæreat. Eodem pacto rem habere in punctis, lineis, & planis perspicuum est. Eadem enim est ratio, cùm omnia similiter, aut extrema, aut [q] diuisiones sint.

CAPVT VI.

Text° 18. MNINO [a] *autem dubitabit aliquis, cur alia etiam quædam præter sensibilia, & res medias quærere oporteat, ueluti formas, quas ponimus. Nam si mathematica ab ijs, quæ apud nos sunt, alia quadam ratione differunt; in eo certè quòd multa quædam*

Quo differãt, & conueniãt entia mathematica, & sensibilia.

Vna

ἄτα ὁμοίδη εἶ) ἐδὲν διαφέρει, ὥς ἐκ ἔσον) αὐτῶν αἱ ἀρχαὶ ἀριθμῷ ὡρισμέναι, ὥσπερ ἐδὲ τῶν ἐν ταῖς γραμμάτων, ἀριθμῷ μὲν πάντων ἐκ εἰσὶν αἱ ἀρχαὶ ὡρισμέναι, εἴδει δὲ, ἐὰν μὴ λαμβάνῃ τις τῶν δὲ συλλαβῆς, ἢ τῶν δὲ φωνῆς: τούτων δ' ἔσον ταὶ κὴ ἀριθμῷ ὡρισμέναι. ὁμοίως δὲ ⸫ ὅτι τῶν μεταξύ, ἄπειρα γὸ καπεῖ τὰ ὁμοειδῆ, ὥς εἰ μή ἐστι ὡρῶμ τὰ αἰδητὰ ⸫ τὰ μαθηματικὰ ἕτερα ἄττα, οἷα λέγουσι τὰ εἴδη τινές, ἐκ ἔσαι μία [b] ἀριθμῷ καὶ εἴδει οὐσία, ἐδ' αἱ ἀρχαὶ τῶν ὄντων ἀριθμῷ ἔσον) ποσαί τινες, ἀλλὰ εἴδει. εἰ [c] ἓν τοῦτο ἀναγκαῖον, κὴ τὰ εἴδη ἀναγκαῖον διὰ τοῦτο εἶ). κὴ γὸ εἰ μὴ καλῶς διαρθροῦσιν οἱ λέγοντες, ἀλλ' ἔστι τοῦτ' ὃ βέλονται, ⸫ ἀνάγκη ταῦτα λέγειν αὐτοῖς, ὅτι τῶν εἰδῶν οὐσία [d] τις ἕκαστόν ἐστι, ⸫ ἐδὲν κῶν συμβεβηκός. ἀλλὰ [e] μὴν εἴγε θήσομέν τὰ εἴδη εἶ), καὶ ἐν ἀριθμῷ τὰς ἀρχὰς, ἀλλὰ μὴ εἴδει, εἰρήκαμεν ἃ συμβαίνειν ἀναγκαῖον ἀδύνατα πρότερον.

Σύνεγγυς [f] δὲ τούτῳ ἐστὶ τὸ διαπορῆσαι, πότερον δυνάμει ἐστὶ τὰ στοιχεῖα, ἢ τιν' ἕτερον τρόπον. εἰ μὲν γὸ ἄλλως πως, πρότερόν τι ἔσται τῶν ἀρχῶν ἄλλο. πρότερον γὸ ἡ δύναμις ἐκείνης τῆς αἰτίας, τὸ δὲ δυνατὸν ἐκ ἀναγκαῖον ἐκείνως πᾶν ἔχειν. εἰ δ' ἔστι δυνάμει τὰ στοιχεῖα, ἐνδέχε) μηδὲν εἶ) τῶν ὄντων. δυνατὸν γὸ εἶ) ⸫ τὸ μήπω ὂν: γίγνε) μὲν γὸ τὸ μὴ ὄν, ἐδὲν δ' γίγνε) τῶν εἶ) ἀδυνάτων. ταύτας τε ἓν ταῖς διαπορίας ἀναλκαῖον διαπῆσαι πρῶτ τὰς ἀρχάς.

Καὶ [h] πότερον καθόλου εἰσὶν, ἢ ὡς λέγομεν τὰ καθέκαστα. εἰ

a Vna numero, & specie} Hoc est, causa formalis, & essentialis totius alicuius speciei nõ erit una specie simul, & numero; sed specie tantùm, & quod hinc sequitur, numerus principiorum formalium, & essentialium, tum sensibilium, tum etiam mathematicarum rerum, non erit certus, & definitus.

b Si hoc igitur} Nempe, principiorum numerum esse certum.

c Substantiam esse} Id est, unam numero; non tñ eo pacto unã numero, quo substantia est una numero apud nos (nempe p aliquod accidens, ut per quantitatẽ, aut differentiã indiuiduantẽ adiectã naturę specificæ, aut aliquid aliud, quod naturæ specificę accidat) sed per se ipsam, hoc est, per solã naturã specificã, quę ipsa separatione, & solitudine sit indiuidua, & una numero.

d At uerò si} Pro parte negatiua nihil addit ijs, quæ suprà pro ea, & attulit, & in 1. lib. dicta esse cõmemorauit. Pro qua re lege, quę in tractanda quæstione 4. & decima dicta sunt.

Hęc quęstio, si retractatio, seu iterata discussio est extremę partis quæstionis quartę, ex ijs, quę ad finem capitis secundi in ea disputanda dicta sunt, intelligi potest, quo loco ab Aristotele dissoluatur, & quo pacto dissoluenda sit. Atque ad eum locum reducenda erit tractatio decimæ quintę quęstionis, ut quæ per se, & separatim disputata non sit. Quòd si Aristot. hoc loco disputat quæstionem decimam quintam, dicito, Veteres hac in re rectiùs sensisse Platone. Res.n. naturales, quarum illi principia quærebant, non fiunt participatione Idearum, quo pacto Ideæ à Platone ponuntur, sed actione causarum singularium. Ratio uerò in oppositum adducta facillimè refelli potest negatione minoris. Vt enim scientia totius alicuius speciei comparetur, satis est, si numerus principiorum eius sit certus,

Solutio quæstionis.

Dilutio argumenti.

tus, & definitus secundùm speciem, quamuis sit incertus, & indefinitus secundùm numerum; præsertim si quæstio sit de principijs internis.

f Cohæret autem} Disputat decimam quartam quęstionem, quæ quærebatur, num principia essent actu, an potentia. Quòd igitur sint potentia, ex eo probat, quia si sunt alio modo, id est actu; aliquid principijs prius erit, qđ fieri nequit. Nam potẽtia est prior actu. Id qđ ex eo patet, quia quicquid est actu, est possibile, non tñ quicquid est possibile, est actu. Quòd autẽ sint actu, ea ratione ostendit, quia si sunt potentia tantùm, cùm cætera omnia ex principijs pendeant; efficit, ut nihil omnino sit actu. Nam, quod pendet ex eo, quod solùm potẽtia est, non est actu.

Disputatio 14 quæstionis

g Est enim potestate} Hæc ita connectuntur. Id, quod fit, nondũ est; id, quod fit est potentiâ (nihil.n. fit eorum, quæ esse nequeũt) igitur aliquid eorũ, quæ sunt potentiâ, nondum est.

Hanc quæstionẽ soluit Arist. 9. lib. cap. 8. & lib. 12. cap. 6. Quibus locis ait, in ijs, quæ à potẽtia in actũ procedunt, potentiã esse actu priorem, ut in ijs, quæ generantur. Quapropter in his materiam esse priorẽ forma. At uerò simpliciter, & absolutè, actũ esse priorem potentia; quia nihil reducitur ex potentia in actũ, nisi ab eo, quod est actu; ut ignis potentiâ, ab igne actu. Atq; ex his facilè diluentur argumẽta, quatenus uniuersè cõcludunt, omnia principia esse potentia, aut omnia esse actu.

Solutio quæstionis.

Text° 19. Cohæret [f] autem cum hac re quæstio ea, num elementa potestate sint, an aliquo alio modo. Nam si modo quodam alio, aliquid profectò aliud principijs prius erit. potentia enim causam illam antecedit, cùm interim non omne id, quod potentia est, illo modo se habere necesse sit. Quòd si potestate sint elementa, fieri potest, ut nulla res existat. Nam, [g] & id esse potest, quod nondum est: fit enim quod non est, nihil'que fit eorum, quæ esse nequeunt. Atque hæc quidem de principijs dubitare necesse est.

Text° 20. Et [h] utrũ uniuersalia sint, an eo modo, quo singularia esse dicimus. Si

h Et utrũ uniuersalia} Disputat quæstionẽ decimam tertiã, qua quærebatur, num principia essent uniuersalia, an singularia; hoc est, num illa essent principia secundùm rationem uniuersalem, an singularem. Quòd igitur non sint principia secundùm rationem uniuersalem, hac ratione probat. Vniuersalia non sunt hoc aliquid; ergo non sunt substantiæ: at principia debent esse substantiæ, cùm substantiæ non possint esse ex

Disputatio 13 quæstionis. Probatio partis negatiuę.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non substantijs: ergo principia non sunt uniuersalia. Prior cõsequentia apud Platonẽ maximè probatur. Quare, quia ille negaret antecedens, probat illud Aristoteles ex eo, quia si uniuersale esset hoc aliquid, nempe singulare per se existens, Socrates esset multa numero animalia, ipse nimirum, Socrates, & homo singularis per se existens, qui de ipso, & cæteris hominibus diceretur, itemq; animal singulare per se existens, quod de ipso, ac cęteris animalibus prædicaretur; quæ haud dubiè essent diuersa numero animalia, ut ipse docebit lib. 7.

εἰ μὴ γὰρ καθόλου, οὐκ ἔσονται οὐσίαι. οὐδὲν γὰρ τῶν κοινῶν τόδε τι σημαίνει, ἀλλὰ τοιόνδε, ἡ δ' οὐσία τόδε τι. εἰ δ' ἔστι τόδε τι, ἓν ἀνθρώπῳ καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δύναται τὸ κοινῇ κατηγορούμενον, πολλὰ ἔσται ζῷα ὁ Σωκράτης, αὐτός τε, καὶ ὁ ἄνθρωπος, καὶ τὸ ζῷον, εἴπερ σημαίνει ἕκαστον τόδε τι καὶ ἕν. εἰ μὴ οὖν καθόλου αἱ ἀρχαὶ, ταῦτα συμβαίνει. εἰ δὲ μὴ καθόλου, ἀλλ' ὡς τὰ καθέκαστα, οὐκ ἔσονται ὅπισταί: καθόλου γὰρ αἱ ὅπισται πάντων. ὥστ' ἔσονται ἀρχαὶ ἕτεραι παρ' ἑτέρας, καὶ ἀρχὴν καθόλου κατηγορούμεναι, ἃν περ μέλλῃ ἔσεσθαι αὐτῶν ὅπιστήμη.

Si enim sunt uniuersalia, non erunt utique substantiæ. nihil enim eorum, quæ communia sunt, hoc aliquid, sed tale quid significat; substantia uerò, hoc aliquid est. Sin autem id, quod communiter prædicatur, hoc aliquid est, idem'que exponi potest; multa sanè animalia erit Socrates; & ipse inquam, & homo, et animal; si singula quidem hoc aliquid, & unum significant. Atque hæc quidem eueniunt, si principia sint uniuersalia. Si uerò uniuersalia non sint, sed ut singularia; non cadent utique subscientiam: uniuersales enim sunt omnium scientiæ. Quocirca alia erunt priora principia, quæ de principijs uniuersè prædicentur, si eorum futura est scientia.

* Alias non habetur δύναται.

Argumentũ pro parte opposita.

1 Si uerò uniuersalia} Probat partem oppositã, hoc est, principia nõ esse principia secundùm rationẽ singularẽ. Argumentũ ex eo ducitur, quia hoc pacto nõ nisi per aliqua uniuersalia, sub scientiã caderent. Omniũ enim rerũ sciẽtiæ, id est, omnes scientię, sunt uniuersales, hoc est, in uniuersalibus uersantur. Quòd si principia, per alia superiora principia sciantur; iam utique principiorum erunt principia, quod fieri nequit.

Solutio quæstionis.

Hanc quæstionẽ soluit Arist. lib. 7. cap. 13. & sequentibus, ubi docet, uniuersalia, ut uniuersalia sunt, non esse substantias, quæ nimirũ, ut abstractę sunt à singularibus, existant in rerũ natura. Vnde sequitur, principia, ut uniuersalia sunt, nõ esse principia, sed quatenus singularia: in his. n. uersatur omnis actio. Quòd autẽ contrà obijcitur, facilè diluetur, si dicas, singularia etiã cadere sub sciẽtiam per sua uniuersalia, si habeant uniuersalia; quod addiderim, propter primam causam, quę nulli naturæ uniuersali subijcitur. Quòd autẽ obijcitur, isto modo fore ut principiorũ alia principia sint; negandũ est. Vniuersalia. n. nõ sunt principia à singularibus diuersa, quãuis sint principia, id est, principient, ut ita loquar, quatenus singularia sunt, & sciantur quatenus uniuersalia, unumquodque uidelicet secundùm suam speciem, naturamq; communem.

Diluitio argumentorum.

FINIS LIBRI TERTII.

COMMENTARII

PETRI FONSECAE

SOCIETATIS IESV.

IN QVARTVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

Institutum Arist. in hoc libro.

PROPOSITIS superiori libro, & in vtranque partẽ disputatis multis, ac uarijs quæstionibus ad hanc scientiam pertinentibus; apertaque utcunque via ad veram, tum illarum, tum etiam aliarum similium explicationem; incipit Arist. hoc loco, quid sibi potissimùm de illis, totoq; metaphysico negocio uideatur, exponere. Cùm autem constitutio cuiusque scientię antecedere debeat tractationem rerũ, quæ ad eam spectant; scientiæ uerò tum demum constituantur optimè, cùm traduntur propria earum subiecta, subiectorumq; partes, propriæ affectiones, ac principia (hæc enim sunt, quæ in qualibet scientia cernuntur, vt ex 1. Post. cap. 23. perspicuum est) optimo sanè ordine Arist. disputaturus in lib. sequentibus de ijs, quæ ad hanc scientiam pertinent, totum hunc librum in eo consumit, ut doceat, primo quidẽ capite, quod nam sit huius scientiæ subiectũ; secundo uerò, quæ sint partes eiusmodi subiecti, propriæq; illius affectiones; tertio denique, & sequentibus, quæ sint prima principia, quibus in demonstrando utitur. Ex his autem, & alijs, quæ in libris sequentibus tradentur, patebit determinatio earum quæstionũ, quæ superiori libro, dialectico more disputatæ sunt; non quidem eodẽ ordine, quo propositę, aut disputatę fuerũt; sed ut doctrinę occasio se obtulerit.

Epitome libri.

text. 43.

Capitis primi Explanatio.

Subiectū huius scientię.

Est [a] scientia quædam} Quoniam prima cōsideratio eorum, quæ ad cuiuscunque scientię constitutionem spectant, proprij eius subiecti est (ex proprio enim subiecto habet quęlibet ars tum naturam suā, tum etiā ab alijs distinctionē) docet Arist. ante omnia, quod nam sit huius scientię subiectum, affirmatque illud esse ens, qua ratione est ens. Id, quod duobus argumentis ostendit. Vnum est. Aliqua est scientia, cuius subiectum est ens, quatenus ens; ea autem nō est ulla ex particularibus scientijs; est igitur scientia generalis, seu prima Philosophia, quę in hoc opere traditur. Maior probari potest ex eo, quia ens quatenus ens, non debet incognitum relinqui, cùm naturalis sciendi appetitus in omnes communes naturas feratur, atque ea peculiari ratione in cognitionem entis, quòd omnia complectatur, quæ sub scientiam cadere possunt.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ
ΤΗΣ ΜΕΤΑ ΤΑ ΦΥΣΙΚΑ
ΤΟ Γ'.

ΚΕΦ. Α'.

Textus 1.

Ἔστιν [a] ἐπιστήμη τις, ἡ θεωρεῖ τὸ ὂν ᾗ ὄν, καὶ τὰ τούτῳ ὑπάρχοντα καθ' αὑτό. αὕτη δ' ἔστιν οὐδεμιᾷ τῶν ἐν μέρει λεγομένων ἡ αὐτή. οὐδεμία γὰρ τῶν ἄλλων ἐπισκοπεῖ καθόλου περὶ τοῦ ὄντος ᾗ ὄν: ἀλλὰ μέρος ἀπό τι ἀποτεμόμεναι, θεωροῦσι περὶ τοῦτο τὸ συμβεβηκός, οἷον αἱ μαθηματικαὶ τῶν ἐπισημῶν. ἐπεὶ [b] δὲ τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ἀκροτάτας αἰτίας ζητοῦμεν, δῆλον ὡς φύσεώς τινος αὐτὰς ἀναγκαῖον εἶναι καθ' αὑτήν. εἰ οὖν καὶ οἱ τὰ στοιχεῖα τῶν ὄντων ζητοῦντες, ταύτας τὰς ἀρχὰς ἐζήτουν, ἀνάγκη καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ ὄντος εἶναι μὴ κατὰ συμβεβηκός, ἀλλὰ ᾗ ὄντα. διὸ καὶ ἡμῖν τοῦ ὄντος ᾗ ὄν, τὰς πρώτας αἰτίας λητέον.

Quòd si ens, qua ratione est ens, ab aliqua scientia consideratur, &, quod hinc sequitur, omnia, quæ illi, quatenus tale est, per se conueniunt; neque aliquid superius ente reperitur; non dubium est, quin illud ea ratione consideratum sit subiectum alicuius scientiæ. Minorem non aliter probat, quàm inductione. Mathematicæ enim scientię non uersantur in consideratione entis, quatenus est ens, sed partem aliquam subiectam accipientes, & de tota entium uniuersitate quasi abscindentes, ueluti numerum, magnitudinem, aut quid simile, ea contemplantur in eiusmodi parte, quæ illi per se accidunt, siue conueniunt. Non dixit autem, demonstrant, sed contemplantur; quia non tantùm considerant eius proprietates, quę demonstrantur, sed etiam attributa essentialia, quę propriè non cadunt sub demonstrationem. Addidit autem περὶ τοῦτο, hoc est, circa illam, siue in illa; quia non considerant communiora, nisi ut contracta ad illam.

Quo pacto particulares scientiæ communia considerent.

b Quoniam uerò} Alterum argumentum est. Eius scientiæ subiectum est ens, quatenus ens, quæ quærit causas, & principia entis, quatenus ens est; huiusmodi autem causas quærit hæc scientia; est igitur eius subiectum ens, quatenus ens. Maior omittitur, quia perspicuum est, nullum artificem quærere per se, ac directò causas, & principia,

cipia, nisi proprij subiecti, & eorum, quæ sub eius formalem rationem cadunt. Physicus enim non quærit hoc pacto causas, nisi entis mobilis, & omnium specialium mobilium, ac cæteri eodem modo. Minorem sic Probat. Primæ causæ sunt causæ, & principia entis, quatenus entis; hæc scientia quærit primas causas, & principia, ut patet ex primo libro; igitur quærit causas entis, quatenus entis. Maior huius ratiocinationis dupliciter probatur. Primùm hac ratione. Quia primæ causæ sunt per se, hoc est, primò causę alicuius naturę, siue ea sit simpliciter una, siue quodammodo una; quod omnibus causis commune est: ea autem natura non potest esse alia, nisi entis, siquidem maximè uniuersales causæ, quæ nullę sunt alię, quàm primæ, non respiciunt primò, & adæquatè effecta sua sub ratione huius, aut illius speciei, aut generis; sed sub maximè communi, quę nō alia est, nisi entis. Deinde auctoritate eorū omnium, qui primam Philosophiam se tractare crediderunt. Quamquam enim non omnes re uera assurgebant ad considerationem omnium entium; tamen cùm profiterentur se quærere causas, & principia omniū entium, quatenus entia sunt; meritò dicebant, se quærere primas causas. Idem enim re uera est tradere primas causas, atque causas entium, quatenus entia sunt.

Prima Philosophia Veterum.

Cap. 2.

ARISTOTELIS METAPHYSICORUM.

LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

Textus 1.

Est [a] scientia quædam, quæ contemplatur ens, qua ratione est ens, & ea, quæ huic per se insunt. Hæc autem nulla est earum, quæ in parte dicuntur. Nulla enim cæterarum de ente, quatenus ens est, uniuersè agit; sed partem eius aliquam singulæ abscindentes, id, quod ei accidit, in illa contemplantur; ut Mathematicæ scientiæ. Quoniam [b] uerò principia, summasq; causas quærimus, illud necessarium esse perspicuum est, naturæ alicuius per se eas esse. Ergo si & ij, qui entium elementa quærebant, hæc principia quærebant; necesse quoque est, elementa entis ea esse non per accidens, sed quatenus entia. Quapropter [c] & à nobis primæ causæ entis, quatenus ens est, sumendæ sunt.

c Quapropter & à nobis} Minor est secundi argumenti, conclusio autem non exprimitur, quia apertè colligitur ex præmissis.

VTRVM ENS, QVATENVS EST COMMVne Deo, & creaturis, sit Metaphysicæ subiectum.

QVÆSTIO PRIMA.

Referuntur quatuor sententiæ, pro parte negatiua. SECT. I.

ET si Aristoteles in hoc capite planè uideatur partem affirmatiuã asserere; nõ desunt tamen, qui alijs quibusdã eius doctrinæ locis adducti negatiuam approbent, atque id, quod ille hoc loco ait, in alium sensum dictum esse accipiant. Eorum sententię in quatuor capita rediguntur.

Sententiæ eorum, qui faciunt Deum subiectũ Metaphy.

Prima opinio est eorum, qui dicunt, solum Deum esse subiectum huius scientiæ. Id, quod tribus argumentis probant. Primùm, ex ipsa nominis etymologia; dicitur enim Theologia, hoc est, scientia de Deo. 1

Alpharabius in libello de diuisione sciẽtiarum.

Deinde, ex præstantia subiecti. omnes enim fatentur, hanc scientiam esse præstantissimam, non ex certitudine demõstrandi, quæ apud nos sit, sed ex nobilitate subiecti; solus autẽ Deus prẽstantissimũ subiectũ esse potest. Tertiò, quia hæc scientia est de primis causis simpliciter; rationes autem primarum causarũ simpliciter omnes cadunt in solum Deum. Solus enim ipse est prima causa efficiens; primus, seu supremus finis; primumq; cuiusque rei exemplar, quod est prima causa formalis. Namque prima causa formalis intrinseca, primaque materialis, non sunt primæ causæ simpliciter, sed tantùm comparatione rerum sensibilium. Quartò idem suaderi potest hac ratione. Scientia hæc non aliter distingui solet à sacra Theologia, nisi quia illa utitur principijs diuina reuelatione acceptis, hæc autem lumine naturali cognitis; at sacræ Theologiæ subiectum est Deus, ut Theologi dicunt; ergo & huius scientię. Atque hęc est Alphabarij sententia in libello de diuisione scientiarum. 2 3 4

Eorum, qui subſtantiam ſeparatam.

Tribuitur Cõmentatori à quibusdam.

Secunda opinio asserit, substantiam separatam esse huius scientię subiectum. Quæ hoc uno argumento haud leuiter probari potest. Id, quod primò, & per se distinguit quamlibet scientiam à cæteris, est eius propriũ subiectum; hoc autem præstat substantia separata in hac scientia; est igitur proprium huius scientiæ subiectum. Propositio ex eo patet, quia unde res quælibet habet speciem, & naturam suam, inde primò, & per se habet distinctionem à cæteris; quælibet autem scientia habet naturam suam ex habitudine ad proprium subiectum, circa quod uersatur, ut patet ex 1. Post. cap. 23. Assumptio suadetur. Primùm, quia si nulla esset substantia separata à materia, non distingueretur hæc scientia à Philosophia naturali, quod Aristoteles plerisque locis docet, ueluti libro sexto huius operis cap. 1. & lib. 11. cap. 6. nunc autem ideo distinguitur, quia

Prima probatio assumpt.

tex. 43.

Lib. 6. tex. 3.

quia datur eiusmodi substãtia: ex quo fit, vt hęc sit prima ratio distinctionis huius scientiæ à Philosophia naturali, & (quod consequens est) à cæteris remotioribus scientijs. Deinde, quia hæc afferri solet, ut prima, & per se ratio distinctionis trium scientiarum contemplantium, Physicæ, Mathematicę, & Metaphysicæ, quòd subiectum Physicæ nec re, nec ratione sit abstractum à materia; Mathematicæ autem non re, sed ratione abstractũ sit; Metaphysicæ uerò, & re, & ratione. Cùm igitur sola substantia separata sit abstracta reali abstractione à materia (nam substantia genus summum nõ est re ipsa abstractum, nisi ratione substantiarum separatarum) efficitur, ut substantia separata primò, & per se distinguat hanc scientiam à cæteris. Denique quia Arist. cap. sequenti planè docet, tot esse partes Philosophiæ contemplantis, quot sunt substantiæ, ideſt, quot sunt species substãtiæ, ut scibiles sunt. Quo loco (exclusis interim, Mathematicis à Philosophię appellatione) perspicuè innuit, distinctionem Physicæ, & Metaphysicæ sumendam esse ex distinctione substantiæ mobilis, & immobilis. Hanc sententiam tribuunt nonnulli Commentatori, quòd dicat 1. Phys. com. ultimo, entia separabilia esse subiecta primæ philosophiæ. Sed immeritò. Nam & hoc ipso loco, & initio epitomes perspicuè oppositũ asserit, nec in uerbis citatis quicquã aliud uult, quàm quòd substantiæ separatæ propriè, ac ratione sui cadant sub primi Philosophi considerationem. 2 3

Ex. 4.

Scot. & Flandrensis hoc loco. q. 1. Comm. 1.

Cui perperã tribuatur hęc sententia.

Buridani sententia.

Opinio eorũ, qui subſtantiam in commune.

Tertia sentẽtia statuit, substantiã in cõmune esse huius scientiæ subiectũ. Quę tribus potissimùm argumẽtis cõfirmari potest. Vnũ sit. Primũ, & adæquatum subiectum Physicæ est substantia quædam, cùm constet materia, & forma; ergo potiori ratione subiectum primum, & adæquatum, quod Metaphysicæ tribuitur, substãtia esse debebit, cũ dicatur esse præstantius: non potest autem esse ulla species, aut genus substãtiæ (datur enim substantia multis rationibus cõmunior, ac proinde prior; nempe & substantia genus summum, & substantia creata, & substantia cõmunis Deo & creaturis) ens autem ut commune est substantijs, & accidentibus, non est substantia: igitur sola substantia in commune potest constitui primum, & adæquatum subiectum Metaphysicę. Alterum argumentum. Ita se habet Metaphysicus ad substantiam in commune, & accidẽtia in commune, ut se habet Physicus ad substantiam naturalem, & accidentia naturalia (sola enim communitate, & abstractione à materia differunt substantia in commune, & accidentia in commune à substantijs naturalibus, & accidentibus naturalibus) at Physicus agit de substantia naturali, ut de subiecto primo, & adęquato; de accidentibus autem naturalibus, ut de affectionibus substantiæ naturalis; nec reducit substantiam naturalem, & accidentia naturalia ad aliquid commune utrisque, tanquam ad primum, & adæquatum subiectum, vt v. g. ad ens secundũ naturam, quod de utrisque dicitur; ergo pari ratione dicendum est, Metaphysicum agere de substantia in commune, ut de primo, & adęquato subiecto, 1 2

subiecto, de accidentibus autem, vt de affectionibus substantiæ; nec reuocandam esse substantiam, & accidentia ad aliquid commune utrisque
3 quasi ad primum, & adequatum subiectum Metaphysicæ. Tertium; ens commune substantijs, & accidentibus prędicatur essentiali prædicatione de omnibus entibus, ut perspicuum est; nullum autem subiectum prędicatur essentiali prædicatione de suis affectionibus; aut igitur ens commune substantijs, & accidentibus non est subiectum Metaphysicę, sed substantia sola, ut possit habere affectiones, de quibus essentiali prędicatione non dicatur; aut absurdissimè dicendum est, affectiones subiecti Metaphysicæ nihil esse, cùm nec substantię sint, nec accidentia: qua in re inferior erit Metaphysicus alijs artificibus, qui ueras affectiones demonstrant, & quæ uera sint accidentia profecta à naturis, & essentijs rerum, quas tractant. Ita uidetur perspicuum, substantiam in commune esse subiectum Metaphysicæ: quod ipsum Arist. uideri potest perspicuè docere ad finem capitis primi libri septimi, & initio lib. 12. Lib. 7. tex. 4. & 5. & lib. 12. tex. 1. Dom. de Flād. q. 1. ar. 6. & 7.

Eorum, qui ens finitum.

Quarta opinio, latiùs patens subiectum facit, quàm superiores. Asserit enim esse ens; non ita tamen latè sumptum, ut Deum complectatur, sed ea ratione duntaxat, qua comprehendit ea, quæ reperiuntur in prædicamentis: atque hoc est ens finitum, quod prædicamentale vocant.
1 Quæ sententia totidem potissimum argumentis probari solet. Primum est. Ens, quatenus ens, si sumatur, vt est commune Deo, & creaturis, non potest habere causam, alioqui omne ens haberet causam, atque adeò Deus ipse Opt. Max. si autem sumatur, ut diuiditur in ea, quę in prædicamentis continentur, habet causam: at in hac scientia quæruntur causę entis, quatenus ens est, ut Arist. in hoc cap. & alijs plerisque affirmat: non igitur ens commune Deo, & creaturis, sed ens finitū est huius scien-
2 tiæ subiectum. Secundum, si ens commune Deo, & creaturis esset subiectum huius sciētię, haberet principia, quibus constaret, & passiones, quę de ipso demonstrarentur; hoc autem dici non potest, quia sequeretur Deum habere principia, & passiones; non est igitur dicendum, ens com-
3 mune Deo, & creaturis esse huius scientiæ subiectum. Tertium, si ens commune Deo, & creaturis esset subiectum huius scientiæ, daretur aliquid prius natura Deo, siquidem omne subiectum est prius natura ijs omnibus, quæ sub illo continentur, iuxta secundum modum prioris, quem Aristot. tradit in prędicamentis, cùm ab eo ad inferiora non reciprocetur essendi consequentia; at nihil potest dari prius natura Deo; non est igitur dicēdum, ens commune Deo, & creaturis esse huius scien-
4 tiæ subiectum. Accedit quarto loco Aristotelis sententia, qui, cùm docuisset hoc lib. ens, vt ens est, esse subiectum huius scientiæ, illud subinde diuisit libro quinto in decem prædicamenta: vnde perspicuum videtur, Aristotelem hoc loco, & vbicunque dixit, ens esse subiectum huius scientiæ, accepisse nomen entis pro solo ente finito: hoc enim solum diuiditur in prędicamenta. Addunt tamen huius opinionis auctores, Cap. 11. sive de priori. lib. 5. cap. 7. tex. 14.

Explicatio sententiæ.

non

non propterea se excludere Deum à consideratione huius scientiæ: fatentur enim in hac scientia vel maximè agi de Deo; cæterum non agi de illo, ut de re, quę contineatur sub eius subiecto, sed vt de prima illius causa, ac principio, quemadmodum in Physica agitur de materia, & forma, in Logica de nomine, & verbo; nisi quòd hęc sunt principia interna, Deus autem externum, & in nulla re creata contentum, aut circumscriptum. Ita concludunt omnes ij, qui quatuor has sententias tuentur, non ens commune Deo, & creaturis, sed aliquid minùs commune, esse subiectum huius scientiæ. Quòd siquis huiusmodi auctoribus obijciat, Aristotelem planè esse in contraria sententia, cùm toto hoc capite, & sæpe alibi doceat, Metaphysicam agere de ente, ut ens est; priores quidem respondent, Aristotelem eo pronunciato non asserere, ens, quatenus ens est, esse subiectum Metaphysicę, sed cadere sub eius solius considerationem, quod verum est: posteriores verò accipiunt nomen entis pro substantia, vel pro ente habente veram causam. Quid ad Aristotelem.

Mitto hic opinionem eorum, qui nulla penè probabilitate dicunt, subiectum Metaphysicę esse causam, ut causa est, quam impugnat Auicenna initio suæ Metaphysicæ.

Concluditur pars affirmatiua. SECTIO II.

D. Tho. Scot. M. Alb. Auer. Alex Aphrod. & Alens. hoc loco. Aegid. Rom. q. 1. & lib. 1. q. 5. Iandun. lib. 1. q. 3. Soncin. hic q. 10. & alijs. Vt initio libri 6. & lib. 11. cap. 6.

Æc tamen non obstant, quominùs cum D. Thom. Sco. Mag. Alb. Comment. & alijs huius classis auctoribus affirmatiuam quæstionis partem amplectamur. potest enim firmis admodum rationibus concludi. Primùm hoc modo. Illud est primum, & adequatum subiectum huius scientię, cui primò conueniunt primę, & maximè generales passiones, seu proprietates, quæ in ea demonstrantur, vt unum, verum, bonum, & si quę sunt alię huiusmodi: at enti, vt ens est, seu ut est commune Deo, & creaturis cōueniunt primò huiusmodi passiones; latiùs enim patent, quàm uel Deus, uel substantia corporis expers, uel substantia in commune, vel etiam ens finitum: igitur ens commune Deo, & creaturis constituendum est huius scientię subiectum. Secunda ratio. Ens cōmune Deo, & creaturis potest cognosci naturali lumine, vt constat; possuntque de eo demonstrari affectiones, quę illi per se conueniunt: at huiusmodi cognitio non potest ad aliquam aliam scientiam pertinere, cùm cęterę omnes agant de ente contracto ad certum aliquod genus, ut Aristoteles in cōtextu inductione perspicuum esse supponit: igitur pertinet ad hanc scientiam. quò fit, ut sit eius primum, & adæquatum subiectum. Nec enim aliquid aliud communius reperitur, quod ab ea tractari possit. Tertia ratio. In hac scientia considerantur adæquatè omnes partes entis communis, Deo, & creaturis; nempe Deus ipse, de quo præcipuè agitur in 12. lib. item omnia, quæ ponuntur in prædicamen- Approbatio affirmatiuę partis. Ex passionibus, quæ in hac scientia demonstrantur. Ex amplitudine naturalis cognitionis. Ex partibus entis, quæ in hac scientia tractantur.

tis, quatenus reducuntur ad decem prima genera, de quibus disseritur quinto, septimo, & 12. de his autem omnibus agitur, non ut de principijs tantùm, causis, aut proprietatibus, sed ut de subiectis, quorum affectiones quæruntur, & demonstrantur per propria principia; ergo ens commune Deo, & creaturis est adequatum huius scientiæ subiectum.

Ex rebus, in quibus Dialectica, & Sophistica uersant.

Quartò, Metaphysica, Dialectica ut rebus concreta est, & Sophistica circa idem genus subiectum uersantur, ut Aristoteles capite sequenti docet: at Dialectica, & Sophistica uersantur non tantùm circa ens creatũ, sed etiam circa increatum (nullius enim rei disputationem detrectant) est igitur ens genus subiectum Metaphysicę, ut complectitur creatum, & increatum. Accedit expresa sententia tum Aristotelis planè dicentis in hoc capite, & alijs locis quamplurimis, hanc sciẽtiam agere de ente, ut ens est, & de ijs, quæ illi, ut tale est, per se accidunt; tum etiam omnium Antiquorum, qui primam Philosophiam profitebantur. Quærentes enim supremas rerum causas eo ipso palam fatebantur, se quærere causas entium, ut entia sunt; ac proinde subiectum primæ Philosophiæ esse ens, quatenus ens.

Ex Aristotelis, & Antiquorum sententia.

Ex refutatione opinionũ negatiuã partẽ approbantium.

Potest etiam confirmari hæc sententia ex infirmatione opinionum, quæ negatiuam quęstionis partem approbant. Tres enim priores hac ratione refutari possunt. Quemadmodum dantur scientiæ sabstantiarũ, ut Physica, sic etiam dantur scientiæ accidentium, ut Geometria: atqui subiectum Metaph. debet esse commune subiectis omnium particularium scientiarum, quandoquidem Metaph. cùm sit generalis scientia disserit in totum de ijs rebus, de quibus aliæ scientiæ in parte disserunt: non est igitur subiectum Metaphysicæ, aut solus Deus, aut substantia separata, aut substantia in commune duntaxat, sed ens commune substantijs, & accidentibus. Quam rationem planè tangit Aristot. hoc capite, cùm ait. Nulla enim cęterarum id, quod est, ut est ens considerat, sed partem eius aliquam singulæ abscindentes id, quod ei accidit in illa cõtemplantur, vt Mathematicæ scientiæ. Quarta autem his rationibus refellitur. In hac scientia, non solùm agitur de Deo, vt est principium, & causa uniuersalis rerum omnium, sed etiam, ut est quoddam ens, quod patet ex capite 9. libri 12. ubi Deus ostenditur esse sua intellectio, actus purus & cęt. quę omnia de Deo absolutè demonstrantur: non est igitur Deus à subiecto Metaphysicæ excludendus. Pręterea, si in hac scientia non ageretur de Deo absolutè, & secundum se; in nulla alia scientia, quę naturali lumine comparatur, consideraretur Deus absolutè; at hoc est absurdissimum; ergo & illud. Maior patet, quia in nulla alia scientia humanis uiribus parta agitur de Deo, nisi in Philosophia Naturali, & Morali, in quibus sanè, ut est omnium sententia ea sola ratione de Deo agitur, qua est primum mouens, & ultimus finis, quæ est consideratio respectiua, non absoluta. Minor probatur, quia naturale desiderium multò magis tendit in cognitionem absolutam diuinæ essentiæ, quatenus eam

Refutatio quartæ.

tex. 5.

ã tex. 52.

naturę uiribus assequi possumus, quàm cuiuscunque alterius rei. Si ergo ad hanc scientiam spectat absoluta diuinę naturæ consideratio; perspicuum est, non esse Deum ab eius subiecto excludendum.

Refut. omniũ simul.

Sed & omnes quatuor opiniones simul hac ratione refutantur. Metaphysicus cùm solus inter omnes artifices, sit simpliciter, & absolutè sapiens, habet scientiam omnium rerum, quoad fieri potest, ut patet ex lib. 1. cap. 2. fieri autem potest, ut omnia ab eo sciantur quatenus entia sunt; igitur uel hac una ratione omnia sciuntur à Metaphysico; atqui nulla est ratio superior, sub qua res à Metaphysico considerari possint; igitur hęc ipsa est ratio subiecti Metaphysicę; hęc autem ratio non solum conuenit creaturis, sed etiam Deo, atque adeo pręcipuè; non igitur solum ens finitũ, sed cõmune Deo, & creaturis est subiectum Metaphysicę.

Reuocatio superiorum sententiarum ad uerum sensum, & explicatio præcipuæ conclusionis. SECTIO III.

Subiectũ pręstantissimum.

SED quoniam auctores negatiuæ partis ad uerum sensum reduci possunt, operæpretium erit illorum sentẽtias, quo nam pacto ueræ sint, exponere.

Prima igitur cõclusio sit. Si quæstio sit de subiecto pręstantissimo, & à quo præcipuum nomen huius scientiæ ducitur, non dubium est, quin sit Deus; ab eo enim tanquam à re pręstantissima ductum est nomen Theologiæ, saltem mediatè; si illud interpreteris scientiam de rebus diuinis.

Purè Metaphysicum.

Secunda conclusio. Si quæstio sit de subiecto communi, purè Metaphysico, id est cuius nulla pars subiecta ab alio artifice tractetur; potest illud dici substantia immaterialis, seu separata, ut patet. Quam conclusionem Arist. multis in locis innuit.

Vt lib. 6. huius operis c. 1. tex. 2. & 3. & lib. 11. c. 6.

Commune, & ratione cuiꝰ.

Tertia conclusio. Si quæstio sit de subiecto communi, ratione cuius cętera cadunt sub adæquatum subiectum, dicendum est esse substantiam in commune; quandoquidem accidentia omnia dicuntur entia ratione substantiæ. Atque hanc conclusionem perspicuè ponit Arist. cap. sequenti, & alijs locis compluribus.

Habens ueras causas, & passiones.

Quarta conclusio. Si quęstio sit de eo subiecto, de quo uniuersè demonstrentur affectiones per ueras causas, & principia subiecti; dici potest ens finitum, siue prædicamentale. Nihil enim uniuersè demonstratur per ueras causas, & principia de ente, quod suo ambitu comprehendit Deum, ut in solutione argumentorum patebit. Hęc tamen conclusio nullibi (quod sciam) ab Arist. ponitur, quia excludit pręcipuum ens à subiecto huius scientiæ. Atque iuxta hos sensus uerę sunt quatuor impugnatæ opiniones.

Primum, & adæquatum.

Quinta conclusio. Si autem quæstio sit de primo, & adæquato subiecto, ut ipsa quæstionis uerba sonant, dicendum est, esse ens, qua ratio-

ne est ens, seu quatenus commune est Deo, & creaturis, vt probatum est. Atque hæc est præcipua huius quæstionis conclusio.

Dubitatio.

Sed quærat aliquis, quo'nam pacto ea intelligenda sit, num de ente cõmunissimè sumpto, ut cõplectitur omnia entia, nõ modò per se, & realia, sed etiã per accidẽs, & quæ rationis appellãtur; an potiùs de solo ente per se, & reali. Quòd.n. posteriori modo intelligẽda sit, cõmunis est Philosophorũ sentẽtia: quam eandẽ nõ dubitant esse Aristotelis, qui ad finẽ libri sexti, cùm tradidisset rationẽ, sub qua ens à Metaphysico tractandum est, planè reijcit ab eius cõsideratione ens per accidẽs, & ens rationis. Argumento etiã non mediocris momẽti est, ꝙ ens per accidens nõ sit ens, sed entia; quæ verò rationis dicuntur nõ habeant veram existentiã, sed cõmunem sibi, & figmentis, cùm nõ alia ratione dicãtur existere, nisi quatenus sunt obiectiuè in intellectu, aut etiã, vt quidã volunt, in volũtate. Accedit, ꝙ de ente per accidens non potest haberi scientia, vt Aristoteles tradit in libro citato; quòdque Metaphysica dicitur sciẽtia realis, nec tantùm realis, vt distinguitur à sermocinalibus, sed etiã quia agit de ente reali, cùm interim ens, vt commune est entibus rationis, non sit reale.

Negatiuę partis arg. 1.

2

tex. 8.

3

Scotus in 1. d 45. q. unica.

loco citato.

Affirmatiuæ partis arg. 1.

Quòd verò conclusio intelligenda sit priori modo, ipsa eadem argumenta, quibus conclusio probata est, planè ostendere videntur. Primùm enim affectiones illæ, vnum, verum, bonum, & similes, entibus quoque per accidens, & rationis suo modo conueniunt: neque enim dubitare quisquam de hac re debet, quia non eodem modo illis conueniant, quo conueniunt entibus per se, ac realibus. Nam neque eodem modo conueniunt accidentibus, quo substantijs, & tamen dicuntur conuenire accidentibus. Deinde, entia peraccidens, & rationis cognoscũtur lumine naturali, deque eis multa demonstrari possunt; huiusmodi autem eorũ cognitio ad hãc vnam scientiam, quæ agit de cõmunibus, iure spectat. Tertiò, in hac scientia traduntur multa de ente per accidens, & ente rationis; nec solùm agitur de huiusmodi entibus, quatenus sunt affectiones entiũ realium, ac per se, sed etiam, vt sunt partes subiectiuæ entis cõmunissimè sumpti: id, quod cùm proximo cap. in tractanda entis analogia innuitur, tum verò lib. 5. in explicandis omnibus entium generibus planè perspicitur. Quartò, Dialectica, & Sophistica agunt suo modo de his entium generibus; ergo & Metaphysica suo, hoc est demonstratiuè, si æquè latè patet eius subiectum, atque illarum, vt proximo cap. tradit Aristoteles. Quintò, In partibus Entis, quas eius analogia complectitur, numerantur proximo capite negationes, & expressè non entia: cur igitur non magis entia peraccidens, & rationis, præsertim cùm non entia eatenus numerentur in entibus, quatenus ratione, siue mente apprehenduntur? Sextò, Dantur scientiæ, quarum subiecta sint entia per accidens, vt quædam subalternatæ; alię item, quæ versentur in entibus rationis, vt quæ de sermone agunt; subiectum autem Metaphysicę debet esse subiectis cæterarũ omniũ cõmune, vt dictũ est: cõplectitur igitur subiectum Metaphysicæ

2

tex. 2.

3

4

tex. 2.

5

6

physicæ entia per accidẽs, & entia rationis. Postremò, Si Metaphysicus est sapiens simpliciter, nõ ignorare ea debet, quæ certa cognitione sciri possunt; at entia per accidẽs, & quæ rationis vocãtur, sub certã cognitionẽ cadere possunt, saltẽ in cõmune; nõ est igitur dubiũ, quin subiectũ Metaphysici complectatur entia omnia, cùm peraccidens, tum etiam rationis.

7

Quo pacto ꝙ parte affirmatiua responderi possit.

Atq; est quidẽ posterior hęc sententia probabilis, possetq; pro ea responderi ad primum argumẽtum prioris, Aristotelem lib. 6. nõ reiecisse ab omni cõsideratione Metaphysici entia per accidens, & entia rationis, sed à præcipua, quemadmodũ initio libri septimi reijcit accidentia. Ad secundum, satis esse, si eorũ quodque suo modo sit ens, suoq; modo existat, vt suo modo cõtineatur sub Metaphysicæ subiecto. Ad tertiũ, Nec verum esse, nullo pacto de ente per accidens posse haberi scientiam, cùm possit de eo haberi in cõmune: nec item scientias dici reales, nisi vt distinguũtur à sermocinalibus: aut si dicũtur reales, à subiecto reali, nõ esse id intelligendũ de adęquato subiecto in se spectato, sed vt est in præcipuis partibus subiectiuis, quo pacto ens cõmunissimè sumptũ reale est.

Approbatur potius negatiua.

Verùm, vt priori sententię potiùs inhæreamus, multa nos mouent. Primùm, quia est omnium communis. Deinde, quia subiectum scientię, non ita fusè assignandum est, vt contineat sub se omnia, quæ in ea quoquo modo considerantur. oportet enim extrà relinquere proprias affectiones, quæ de eo demonstrantur, quod fit in cæteris omnibus scientijs, vt secundo etiam lib. diximus, cùm de subiecto Dialecticę agemus.

Cap. 3. q. 1. sect. 3.

Tertiò, quia longè alia ratione reijcit Aristoteles initio libri septimi accidentia realia, quàm ad finem sexti entia rationis, & per accidens. Non enim ideo reijcit accidentia, quia de eis non possit haberi scientia, neq; item, quia non habeant realem existentiam; sed quia sunt entia habitudine ad substantiam, ideo concludit, non quidem reijcienda omnino esse, sed maximè, ac primò, & ferè de sola substantia agendum. At in fine libri sexti, in quo libro ex instituto egerat de ratione formali subiecti Metaphysicæ, ea ratione excluſit ens, per accidens, quia de eo non possit haberi scientia; ens autem rationis, quia non sit in rebus, sed in mente; vel uti coniunctio eius, quod prædicatur cum eo, quod subijcitur, eorumq; disiunctio, quas uerum, & falsum appellauit. Postremò, quia vt Metaphysicus agit de Necessitate, & contingentia, non vt de rebus, quæ contineantur sub proprio subiecto; eodẽ modo agit de notionibus generis, speciei, totius, partis, & similibus, quę aut omnino, aut in certa quadã significatione sumpta, sunt entia rationis, non vt de ijs, quę sint inferiora proprio subiecto, sed tanquam de cõmunibus affectionibus entiũ, vt ipse Auctor apertè scribit ad finẽ cap. sequentis. Atq; hoc est, quod idẽ planè significauerat initio libri, cùm docuit quandam esse scientiã, quę ageret de ente, qua ratione est ens, & de ijs affectionibus, quę illi per se inessent: opposuit enim his verbis subiecto passiones, non vt partes ei subiectas; sed vt communes affectiones, quæ de eo, & partibus illi subiectis demon-

tex. 8.

tex. 1.
tex. 2.

Quo pacto Metaph. agat de entib. rationis.

demonstrarentur, tametsi primùm de subiecto, secundaria uerò ratione & per illud de partibus sub eo contentis. Ita patet, non esse deserendā hac in re communem opinionem.

Solutio argumentorū aſſr. partis.

Ad primum igitur, & secundum contrarię sententię dicendum est, non omnia, quibus quoquo modo conueniunt affectiones entis, & de quibus pleraque demonstrari possunt in Metaphysica, esse collocanda sub Metaphysicæ subiecto, nisi sint realia, & perse; quemadmodum non ideo qualitates ponendæ sunt sub Physicæ subiecto, quia multa de eis in Physica demonstrantur. Tertium nihil concludit, quia ens communissimè sumptum non potest esse scientiæ subiectū. Quartū facilè refelletur, si dicas, agere quidem de eis Metaphysicum demonstratiuè, non tamen vt de partibus subiectiuis sui adæquati subiecti, quo eodē modo respondendum est ad ultimum. Ad quintum dicendum est, ens initio capitis sequentis, in quo eius analogia fusè explicatur latiùs accipi, quàm cum fuit constitutum huius scientiæ subiectum Nec id mirum videri debet. Nam cùm sanum constituitur subiectum Medicinæ, non sumitur nisi pro eo, quod propriè sanum est; & tamen si quis quęrat, ad quæ se extendat eius nominis analogia; dicendum est, complecti etiam, id uocabulum ea, quæ per translationem dicuntur sana, ut sanum iudicium, doctrinam sanam, & alia pleraque. Sextum hoc modo dissolues; Id, quod diximus subiectum Metaphysicę complecti debere sub se omnium scientiarum subiecta, de subiectis scientiarum realium esse intelligendum. Nec tamen refert quicquam, quòd subiecta quarundam subalternatarū realium, sint entia per accidens: ponuntur enim sub Metaphysicæ subiecto ratione subiectorum subalternantiū, à quibus eę scientię accipiunt sua principia. Quòd si quis obijciat, multas quoque esse scientias reales subalternantes, quę agunt de entibus per accidens, ut est Politica, & Architectura, quarū illa agit de Republica, hęc uerò de ędificio, aut naui, alijs'ue huiusmodi entibus per accidens; Respondendum est, non excludi à nobis hoc loco hæc entia per accidens; sed ea tantùm, quæ non solùm non sunt unius essentię, sed neque etiam habent ordinē per se ueluti thesaurus casu inuentus, linea visualis, & similia. Vnde collige subiectum Metaphysicæ esse ens per se, ac reale, quatenus dicitur nō modo de entib⁹ uerè unius essentiæ, sed etiā alio modo per se ordinatis.

Latiùs accipi ens cap. 2. quàm primo.

Obiectio.

Dilutio.

Ex his patet, non satis responsum esse ad primum, & secundum argumentum prioris sententię. Ad solutionem uerò tertij dicendum, vt ens per accidens dicatur cadere sub certam aliquam scientiam, non satis esse si de eo in commune sumpto habeatur scientia, nisi etiam haberi possit de singulis quasi speciebus eius; vt omittamus indiuidua, quę non per se cadunt sub scientiam. Eodemque modo, vt scientia dicatur realis, non satis esse, si aliqua pars subiectiua adęquati subiecti sit realis; sed necesse esse, ut ipsum quoque in cōmune sit reale. Nam, vt scientia sumit speciē ab obiecto adęquato, ita ab eo sumere debet realis appellationē.

Non rectē soluta esse arg. partis negati uæ.

Cur

Cur Metaphysica distincta non fuerit, antequam eius subiectum traderetur? SECTIO IIII.

An admittendæ sint plures Metaphysicæ.

QVÆRAT etiam aliquis, cur non priùs distincta sit à nobis Metaphysica, quàm eius subiectum traderetur. Erunt enim, qui credant, quatuor, uel etiam quinque ponendas esse Metaphysicas. Vnam, quæ agat de transcendentibus, vt de ijs, quæ ratione sola abstracta sunt à rebus omnibus. Alteram, quæ agat de primis decem vulgatis generibus, vt de primis partibus entis, quę & minùs abstracta sunt, quàm transcendentia, & per solam notitiam transcendentium percipi non possunt. Tertiam de substantijs separatis finitis, quæ nō ratione tantùm abstracta sunt, sed re etiam ipsa. Quartam de Deo. Opt. Max. qui non solùm abstractus est re, ac ratione, à materia propriè dicta, sed etiam ab omni potentialitate, quæ modo quodam materia dici potest. Addet etiam fortasse, quintam Metaphysicam de anima separata, quę cùm sit abstracta re ipsa, non autem ratione (neq; enim sine essentiali propensione ad materiam intelligi potest) aliam postulat scientiam distinctam à prædictis quatuor, & mediam inter eas ac Physicam.

Non esse admittendas.

Verùm non opus erat huiusmodi distinctione. A qua enim scientia tractatur genus, aut quasi genus, ab eadem tractantur omnia, quæ cadunt sub eam rationem formalem, sub qua illud in ea scientia consideratur. Cùm igitur ens, quatenus in suo conceptu, nec sensibilem materiā includit, nec intelligibilem, postulet scientiam aliquam superiorem Physica, & Mathematicis (hac enim ratione transcendit ens ea omnia, quę in Physica, & Mathematicis tractantur) ab eadem illa, quæ uersabitur in Ente eo modo spectato, tractabūtur omnia, quæ sine vlla materia cōcipiuntur, siue illa sint re ipsa omnino separata ab vtraque materia, vt Deus & intelligentię, siue in quibusdam sint, in quibusdam non sint, vt attributa communia rebus materialibus, & immaterialibus. Quòd si ex diuersis gradibus maioris, & minoris abstractionis metaphysicæ colligere uelis diuersas Metaphysicæ species; pari ratione ex diuersis gradibus maioris, & minoris abstractionis physicæ, colligendæ tibi erunt diuersæ species physicæ scientiæ. Quare cùm omne genus physicum sit abstractius à materia sensibili particulari, quàm eius species; tot erunt species physicæ scientiæ, præter Physicam, quæ agit de substantia corporea in commune, quot species substantiæ sub corporea substantia continentur, siue immediatæ illi sint, siue mediatæ. Ac in eis quidem scientijs, quarum aliæ agunt de superioribus, aliæ de inferioribus, perspicua est consequutio. In ijs autem, quę agunt de speciebus ex opposito diuidentibus idem genus, ex eo perspicuè res probatur, quia cùm scientia unius speciei minorem connexionem habeat cum scientia alterius oppositæ, quàm cum scientia sui generis; si scientiæ superiorum, & inferiorum differunt specie;

cie; & ſpecierum quoque oppoſitarum ſpecie different. Ita fiet, ut toẽ ponendę ſint ſpecies Phyſicæ ſcientiæ, quot ſunt genera, & ſpecies rerum naturalium, quod puerile eſt, atque à Philoſophorum conſuetudine, & ratione ipſa alieniſſimum. Accedit, quòd tranſcendentia ſunt analoga, nec naturam aliquam vnam ſignificãt, quę communis ſit Deo, & primis generibus entium: quo fit, vt niſi ij, quibus hæc Metaphyſicarum multitudo placuerit, velint tranſcendentia imperfectiſſimè, & confuſiſſimè, ſoloque conceptu, quid nominis (vt à quibuſdam vocatur) in prima illa ſua Metaphyſica tractari; neceſſariò fateri debeant, agi etiã in ea de Deo, & decem primis vulgatis generibus. Quòd ſi de his; ergo & de ſubſtantijs ſeparatis finitis, ſiue illæ contineantur ſub primo genere, ſiue conſtituant per ſe genus quoddam medium inter Deum, & prima vulgata genera. Neque opus eſt pluribus contra huiuſmodi commentationem, præſertim hoc loco, cùm libro ſexto de ſcientiarum diſtinctione agendum ſit. Quo loco intelliges, qua ratione Metaphyſicus agat de anima ſeparata, cùm illa in ſua eſſentiali ratione habitudinem ad materiam includat; qua item de ijs ſummis generibus, quæ ſine materia non intelliguntur; ac demum, cur Mathematica non ſit una tantum ſcientia, quemadmodum Phyſica.

Tranſcendentia non ſignificare vnã aliquam naturã.

Solutio argumentorum primæ opinionis. SECTIO V.

Appellatio ſcientiarum.

AD primum igitur argumentum primæ opinionis dicendum eſt, non ſemper appellationem ſcientiæ deſumi ex ſubiecto primo, & adæquato, ſed interdum etiam à re, quæ præcipuè in ea conſideratur, vt Aſtrologiæ ab aſtris. Poſſet breuiùs dici, Deum eſſe in ea ſubiectum denominationis, vt dictum eſt, non adæquationis. Quanquam hæc ſcientia dicitur Theologia nõ tãtùm, quia agit de Deo, ſed etiã quia de diuinis rebus, quo nomine Philoſophi appellant cæteras, quę re ipſa ſunt materiæ expertes. Sect. 3.

Subiectum adęquatum præſtantiſſimũ.

Ad ſecundum dicendum eſt, ſcientiam dici præſtantiſſimam ex præſtantia ſubiecti primi, & adæquati. Cæterum è multis ſubiectis primis, & adæquatis, illud dicitur præſtantiſſimum, quod ſuo ambitu complectitur ens præſtantiſſimum, iuxta illud commune pronunciatum, quod habes 3. Top. cap. 2. Si id, quod eſt in hoc genere optimum, præſtantius eſt, quàm quod optimum in illo; hoc certè genus præſtantius eſt illo. Quanquam igitur ens, quatenus ens, ſi ſimpliciter accipiatur, ſit minùs præſtãs quàm quodcunque particulare ſubiectum, tamen ſi totum genus, cum toto quouis genere ſubiecto conferatur, præſtantius eſt ens, quàm quodcunque ſubiectum particulare, cùm ſubſtantias ſeparatas, atque adeo Deum Opt. Max. complectatur.

Ad tertium dicendum eſt, hanc ſcientiam agere de primis cauſis nõ ſolùm ut cauſæ ſunt, ſed etiam vt entia ſunt.

Ad

Qua ratione Theologia ſacra diſtinguatur à Metaphyſica.

Ad quartum negandum eſt, non aliter diſtingui hanc ſcientiam à ſacra Theologia, quàm ratione principiorum: diſtinguitur enim ratione etiam ſubiecti, & finis, ex cuius differentia principiorum quoque, & ſubiecti diſtinctio colligitur. Finis Theologiæ ſacræ eſt cognitio eorum, ad quæ intelligenda nullum naturale lumen creaturæ ſatis eſt; cuiuſmodi ſunt ea, quæ ad diuinarum perſonarum diſtinctionem, claramq; Deitatis cognitionem, multaque eorum, quæ ad diuinam voluntatem, prouidentiam, & potentiam ſpectant; quæ omnia numerantur in ſecretioribus Dei arcanis. Vnde fit, vt ſacra Theologia, non alia principia propria, & peculiaria habere poſſit, niſi per reuelationem accepta; neque aliud ſubiectũ, niſi Deum, quoad ea, quę naturali lumine cognoſci nequeunt. At finis Metaphyſicę eſt naturalis contemplatio eorũ omniũ, quę in ſuo conceptu materiã non includunt. Vnde efficitur, vt eius principia cadant ſub lumen naturale; ejuſq; ſubiectum proprium, & adæquatum ſit ens non includens in ſuo cõceptu materiã, quatenus poteſt naturali lumine cognoſci. Quare, etſi Theologi cenſent, Deum eſſe ſubiectũ Theologię ſacræ, quemadmodum & obiectum fidei Orthodoxæ, qua propria eius ſcientię principia cognoſcuntur, non tamen inde efficitur, eundem eſſe huius ſcientię ſubiectum.

Solutio argumentorum ſecundæ. SECTIO VI.

Quo pacto ſubſtantię ſeparatæ hanc ſcientiam à cæteris diſtinguant.

AD primum ſecundę opinionis negandum eſt, ſubſtãtiam ſeparatam diſtinguere primò, & per ſe hanc ſcientiam à cęteris; atque ad primam eius rei probationem dicendum, fuiſſe quidem ſubſtantiam ſeparatam, occaſionem diſtinguendi Philoſophiam naturalem à prima Philoſophia, & cauſam, ſine qua ea diſtinctio non cognoſceretur; ſed tamen nõ eſſe primam, & adęquatam eius diſtinctionis cauſam, cùm ea ſubſtantia non ſit primum, & adęquatum primę Philoſophię ſubiectum. Quòd autem ea fuerit occaſio eius diſtinctionis, & ſolùm cauſa ſine qua non, ex eo patet, quia antequàm vlla ſeparata ſubſtantia cognoſceretur, Philoſophia naturalis dicebatur prima Philoſophia, quòd omnes ſubſtantię crederentur ſub eius conſiderationem cadere. Quanquam enim eo tempore dari potuit conceptus ſubſtantię, vt ſubſtãtia eſt, qui re uera cõmunior eſt, quàm conceptus ſubſtantiæ corporeę, & poſtulat ſcientiam ſuperiorem Naturali; tamen quia nondum putabatur eſſe vlla ſubſtantia expers materię, meritò credebatur eiuſmodi conceptus ſubſtantiæ reciprocari cum conceptu ſubſtantiæ corporeæ, nec opus eſſe ſcientia ſuperiori ad eius explicationem. At verò cùm primùm ſubſtantiæ corporis expertes cognitæ fuerunt, & Philoſophi intellexerunt, conceptum ſubſtantiæ latiùs patere, quàm ſubſtantiæ corporeæ; tum demum quæri

Quid olim de ſubſtantiæ conceptu iudicabatur.

debuit superior aliqua scientia, quæ de substantia in cõmune, & de omnibus substantijs materię expertibus, earumque accidentibus, ac proinde de ente, vt ens est, differeret. Ita pater, substantiam separatam, primam occasionem distinctionis fuisse, primam autem & adęquatam causam non esse.

Ad secundam probationem dicendum, non esse in ea distinguendi ratione sermonem de subiecto Metaphysicę primo, & adæquato, sed de purè Metaphysico, quod secunda conclusione asseruimus esse substantiam separatam.

Tertiæ probationi eodem modo occurrendum, ex eo, quod Arist. ait in loco citato, nihil aliud colligi, quàm quòd substantia immobilis sit occasio distinctionis, aut subiectum purè metaphysicum.

Solutio argumentorum tertiæ. SECTIO VII.

Cur subiectũ Metaphysicæ non sit substãtia, vt Physicæ.

AD primum, tertię opinionis dicendum, etsi subiectũ Physicæ est substantia; non tamen inde effeci, vt subiectũ Metaphysicæ substantia esse debeat. Nam etsi Metaphysica nobilior est, quàm Physica, tamen eius nobilitas non est ponderanda ex nobilitate subiecti adæquati simpliciter accepti, sed ex nobilitate rerum, quas illud suo ambitu complectitur, vt dictum est. Sect. 4.

Ad secundum negandum est, ita se habere Metaphys. ad substantiam in commune, & accidentia in commune, vt se habet Physica ad substantiam naturalem, & accidentia naturalia. Nam, etsi illa non differunt ab his, nisi sola communitate, & abstractione à materia; tamen Metaphysica agit de illis, vt de partibus sui adæquati subiecti: Physica autem, non eodem modo de his agit, sed de substantia naturali, vt de suo adæquato subiecto; de accidentibus verò naturalibus, vt de proprijs illius affectionibus. Causa huius discriminis est, quia Physica cùm sit particularis scięntia, versari potest in sola substantia, vt subiecto, quemadmodũ aliæ quædã scięntiæ in accidentibus; at Metaphysica cùm sit vniuersalis, necessariò sibi vendicat subiectũ omnibus omnium scientiarum subiectis cõmune, & (quod consequens est) aliquid commune substantijs, & accidentibus.

Ad tertium concedendum est, ens prędicari essentiali prędicatione de omnibus entibus; itemque nullum subiectum prędicari essentiali prædicatione de suis passionibus: negandum est tamen inde sequi, aut ens commune substantijs, & accidentibus, non esse subiectum Metaphysicę, aut passiones subiecti Metaphysicę nihil omnino esse. Quanquam enim illæ, nec substantiæ sunt, nec accidentia; sunt tamen, vel negationes quędam suo modo in rebus existentes; vel entia rationis: quæ omnia ad caput sequens explicanda sunt.

Passiones entis, non esse omnino nihil

Solutio

Solutio argumentorum quartæ. SECTIO VIII.

AD primum denique quartæ opinionis vt respondeamus, illud animaduertendum est, duobus modis posse accipi nomen causæ; vno, pro causa propriè dicta, quæ significatio aperta est; altero pro ratione, seu medio à priori, vt vocant; quo pacto dicimus demonstrationem, qua ostendimus, Deum esse æternum, quia est omnino immutabilis, esse nostro intelligendi more per causam, quia est per rationem à priori, quanquam non sit per veram, ac propriè dictam causam, de qua re plura 1. Post. c. 2. à tex. 5.

Illud etiam animaduertendum est, cùm Arist. hoc loco ait, in hac scientia quęri causas entis, vt ens est, sic intelligẽdum id esse, ac si apertiùs diceret, in hac scientia quęri causas, per quas entia quatenus entia, aut sint, aut aliqua attributa sibi vendicent; latè tamen sumpto nomine causæ, vt rationes à priori complectitur. His positis negandum est, ens, quatenus ens, non posse habere hoc pacto causam. etenim non solùm de alijs rebus, sed etiam de Deo potest aliquid hoc modo per causam demonstrari, vt quòd sit quiddam vnum, verum, bonum; quæ cum sint primæ entis passiones, de quauis re per rationem entis demonstrari possunt, maximè autem de Deo, cui maximè conuenit ratio entis. Possunt quoque entia, quatenus entia sunt, habere causam propriè dictam, quia omnes res finitæ entitatis habent huiusmodi causam, etiam quatenus entia sunt: quippe cùm secundum omnes entitatis gradus verè, ac propriè ptndeant à primo ente. Nec mirum videri debet, quòd dicamus, ea, quæ analogicè cõueniunt cum aliquo primo, verè ac propriè ab illo pendere, etiam quatenus cum illo conueniunt. Analogica enim conuenientia, non fundatur in vnitate alicuius naturę, quę vnius omnino rationis sit, & omnibus anologatis ex æquo conueniat (hoc enim pacto, non posset vnum pendere ab altero secundùm eiusmodi naturam) sed in participatione, aut proportione quadam imperfecta, quæ nihil impedit quo minus vnũ verè, ac propriè pendeat ab altero, etiam quatenus cum illo conuenit. Quo pacto accidẽtia, quatenus accidentia, nõ solùm pendent à substantia, vt à vera causa, sed etiam quatenus entia. Quòd si quis objciat, entia quatenus entia, habent veram causam, vt ais; igitur omnia entia habent veram causam, quod falsum est; naganda est consequentia. In solis enim vniuocis necessariò infertur vniuersalis ex indefinita reduplicatiua. Nam in analogis, vel ex proposito accidentium exemplo oppositum intelliges; quippe cùm etiam quatenus entia sunt, pendeant à substantia, nec tamen iccirco omnia entia à substãtia pendeant. Verùm hęc capite sequenti planiora fient.

Quo pacto hęc scientia quęrat causas entis, vt ens est.

Analogicę cõuenientię fundamentum.

Obiectio.

Dilutio.

Ad secundum dicendum est, nullum esse incommodum, si nostro intelligendi more consideremus in Deo principia quędam à priori multorum attributorum, quę de eo demonstrentur more passionum, siue affe-

Quo pacto in Deo principia, & affectiones intelligi possint.

ctionum, vt esse actum purum, per quod à priori demonstratur eius perfecta immutabilitas; & esse prorsus immutabile, per quod demonstratur eius æternitas; & omnino esse ens, per quod eius vnitas. Neque enim imperfectio vlla est, habere hoc pacto principia, & quasi passiones; sed est potiùs imperfectio nostra, non posse naturaliter hæc omnia percipere, vt sunt in Deo, quo pacto ea inter se non distinguuntur.

Prius, à quo non reciprocatur consequentia, quot modis dicatur.

Ad tertium negandum est, omne subiectum scientiæ esse prius natura ijs, quæ illius ambitu continentur, etiamsi ab eo ad illa modo aliquo non reciprocetur consequentia. Duobus enim modis potest ab vno ad alterum non reciprocari consequentia. Vno, quo ad prædicationem, nempe si de quacunque re alterum dicitur, dicatur ipsum, non tamen vice versa; quo pacto concedimus, ab ente ad Deum non reciprocari consequentiam: altero, quoad existentiam, quod tum accidit, cùm altero posito in rerum natura, necessariò ponitur ipsum, & tamen ipso posito, non necesse est ponere alterum; quo pacto negamus ab ente ad Deum non reciprocari consequentiam. Nam quemadmodum posito Deo in rerum natura, eo ipso ponitur ens, sic etiam posito ente necessariò ponitur Deus, cùm quicquid in rerum natura existit, vel sit Deus, vel ab existentia Dei pendeat. Cùm ergo id dicitur prius natura, à quo non reciprocatur consequentia, non est accipienda reciprocatio quoad prædicationem, sed quoad existentiam, vt perspicuum est apud Aristotelē in loco citato: alioqui vnum, non esset prius natura duobus (quo exemplo ille eo loco vtitur) cùm de duobus nequaquam prædicetur. Accedit hęc ratio, quia si id esset prius natura, à quo non reciprocatur prædicationis consequentia, sequeretur Deum esse priorem natura qualibet persona diuina. Nam, etsi quicquid in Diuinis est pater, sit Deus, nō tamen quicquid est Deus, est pater, & ita in cæteris personis: at Deum esse priorem natura diuinis personis nemo dixerit, sed tantùm nostro intelligendi more, qui imperfectè diuinam naturam concipimus.

Prius natura non secundū prędicationē, sed secūdùm existentiā sumendum.

Num ens more intelligendi nostro sit prius Deo.

Quòd si quis dicat, Ergo saltem more intelligendi nostro ens esse prius Deo; concedendum id quidem est, si modò ens confusè concipiatur; quo pacto entis nomen nullum naturæ gradum significat Deo, & creaturis communem, vt cap. sequenti patebit. Cæterùm ens esse hoc pacto prius Deo, non est esse prius natura illo, sed posse à nobis priùs concipi, vt à multis, qui Deum esse negauerunt, conceptum est, imò & à veris Philosophis concipitur, cùm distinguitur in ens finitum, & infinitum. Quinetiam addiderim; etsi ens diceret gradum aliquem entitatis communem Deo, & creaturis, & Deus adhuc maneret creator (quod planè videtur contradictionem inuoluere) adhuc tamen iuxta modum illum prioris, qui ex Aristotele adductus est, non esset ens prius natura Deo: adhuc enim posito ente in rerum natura necessariò poneretur Deus. Vnde colliges, si vera est sententia eorum, qui dicunt lineas esse actu in media superficie, & numerum esse verum genus numerorum,

Num omne genꝰ sit prius natura suis

rorum, darique simul in rerum natura plures species numerorum, quarum aliæ sint partes aliarum; planè sequi, non omne genus esse prius natura suis speciebus illo prioris modo, cùm his datis perspicuè sequatur, magnitudinem reciprocari cum linea secundum existentiam, & numerum eodem modo cum binario. Nam quemadmodum si linea existit, magnitudo existit; ita secundum hanc sententiam si magnitudo existit, linea existit; eodemque modo, vt existente binario existit numerus, sic etiam existente numero existit binarius. Ad hoc idem argumentum

Aegid. lib. 1. q. 9.

breuissimè respondet Aegidius, Rectè illud concludere in vniuocis, non in analogis.

speciebus, ut à quo non reciprocetur existendi consequentia.

Ad quartum dicendum est, cùm Aristoteles diuidit ens in prædicamenta, non ita illud diuidere, seu potiùs distinguere, quasi omnia eius significata ponat per se, ac directò in prædicamentis. Nam nec differentiæ, quæ species constituunt, nec materia, nec formæ substantiales, nec motus, vt motus sunt, siue inchoati quidam actus, possunt per se in prædicamentis collocari, & tamen hæc omnia, & alia entia incompleta sub ente, quod est subiectum Metaphys. comprehenduntur. Alioqui non iam ens in commune, sed ens finitum, & completum esset primum, & adæquatum huius scientiæ subiectum; quod hi auctores minimè volunt: neque item ens, vt Metaphysicæ subiectum est, diceretur per se, siue essentiali prædicatione de differentijs, quæ sunt entia incompleta; quod tamen falsum esse capite sequenti patebit. Cùm ergo Arist. distribuit ens per decem prædicamenta, sic accipienda est distributio, vt non solùm ea, quæ in illis ponuntur per se, sed etiam, quæ reductitiè, & per alia; imò etiam si quid est, ad quod ipsa prædicamenta, quasi ad caput reuocentur; in prædicamenta ipsa, quasi in classes quasdam distributa esse intelligantur. Hoc igitur modo non dubium est, quin Deus etiam ipse in illa distributione ad prædicamentum substantiæ potuerit referri, non quidem vt per se pertinens ad illud, nec etiam vt reductum per aliud, sed potiùs vt principium, ad quod ipsum substantię prædicamentum, & cæteræ deinceps accidentium classes ordine quodam rediguntur; quod factum fuisse ab Aristotele suo loco patebit. Quod denique hi auctores addunt, in hac scientia non agi de Deo, vt de re,

Quo pacto Aristot. distribuat ens in prædicamenta.

Quo pacto Deus ad prædicamēta pertinere possit.

Sect. 2.

quæ contineatur sub eius subiecto, iam refutatum est.

Hæc de subiecto huius scientiæ dicta sint, in cuius explicatione, si quę desiderabuntur, ex libro sexto petenda erunt.

SINT

SINT NE CÆTERAE OMNES SCIENtiæ huic scientiæ subalternatæ.

QVAESTIO II.

Quibus rationibus uideantur esse subalternatæ. SECT. I.

CÆTERAS omnes scientias esse huic scientiæ subalternatas, ex ijs, quæ ab Aristotele hoc capite dicuntur, videtur perspicuum.

1 Primùm, quia quò latiùs patet subiectũ scientiæ, eo latiùs patet eius finis, quemadmodum, quia subiectũ Politicę est Respublica, Ethicę autem homo priuatim sumptus, finis Politicæ latiùs patet, quàm finis cuiusque singulatim: ergo si ens, quatenus ens, est subiectum huius scientiæ; cęterarum autem scientiarum particularia entia; erit vtique finis Metaphysicæ superior finibus particularium scientiarum: at scientia, cuius finis est subiectus fini alterius, est illi subalternata, vt frenorum effectiua Militari, quod est apud Aristotelem 1. Ethic. cap. 1. sunt igitur cæteræ omnes scientiæ huic subalternatę.

2 Deinde, quia vt se habet subiectum vnius scientiæ ad subiectum alterius, ita proportione quadam se habent principia vnius ad alterius principia: est enim in vtrisque par ratio: at subiecta cæterarum scientiarum pendent in suo esse ex subiecto huius scientiæ: igitur & principia illarũ pendent in sua veritate ex principijs huius. probatur igitur illarum principia per principia huius, quod veram, & propriè dictam subalternationem efficit.

3 Tertiò, quia iccirco Perspectiua dicitur subalternata Geometriæ, & Musica Arithmeticæ, quia harum subiecta continent illarum subiecta, eisque addunt accidentarias differentias visualis, & sonori: at subiecta cæterarum scientiarum includunt subiectum huius, eique addunt accidentarias differentias, naturalis, cõtinui, discreti, & alias huiusmodi, quę accidunt enti, quatenus ens est: non est igitur dubium, quin cæteræ scientiæ sint huic scientiæ subalternatæ.

4 Atque hæc planè videtur esse sententia Platonis 7. libro de Republica, & Aristotelis 1. Physicorum cap. 2. & 1. posteriorũ cap. 7 eisdemq; locis Simplicij, Themistij, & aliorum complurium, in quibus videtur esse D. Thomas in opusculo, quod De natura generis inscribitur, & Proclus 1. lib. commentariorum in primum Elementorum Euclidis. tex. 8. tex. 23. Cap. 14. Cap. 4.

Quot

Quot modis una scientia dicatur alteri subalternata.

SECTIO II.

VT igitur, quid in hac quæstione dicendum sit, intelligatur, exponenda sunt breuiter tria illa subalternationum genera, quæ circunferri solent, Ratione finis, Ratione principiorum, & Ratione subiecti.

Subalternatio ratione finis.

Ac ratione quidem finis, ea scientia dicitur alteri subalternata, cuius finis est sub fine illius, siue ea, quæ agit de superiori fine, habeat imperium in inferiorem, eique præcipiat, ut in agendo ad superiorem finem se accommodet, quo pacto ars frenorum conficiendorũ subalternata est Equestri, Equestris Militari, & Militaris Politicæ; siue nullũ habeat imperium in inferiorem, sed solùm contemplatiuè agat de superiori fine, quo pacto Ethica subalternatut Physicæ. Agit enim Physica cõtemplatiuè tantùm de optima hominis operatione, quæ est perfecta operatio partis intellectiuæ; Moralis autem Philosophia docet, quid cuique agendum sit, vt perfectè, hoc est benè, beateque viuat.

Ratione principiorum ea dicitur subalternata alteri, cuius principia in illa demonstrantur; siue id fiat ostensiuè, siue deductione ad impossibile. Ostensiuè quidem eo modo, quo Medicina, & Geometria subalternantur Physicę; Medicina quidem totali subalternatione, quòd omnia eius principia in Physica possint directò ostendi; Geometria uerò subalternatione partiali, ratione illius principij, A quouis puncto in quoduis punctum licet lineam ducere, quod demonstratur ostensiuè in scientia naturali. Deductione autem ad impossibile, eo modo, quo eadem Geometria subalternatur Arithmeticæ, vt cùm Mathematici probant, Diametrum quadrati non esse commensurabilem lateri, quia alioqui sequeretur, vnitatem esse commensurabilem numero, hoc est, habere cum numero communem mensuram. Ratione principiorum.

Ratione subiecti ea scientia subalternatur alteri, cuius subiectum sub illius subiecto continetur; siue subiectum subalternantis contrahatur ad subiectum subalternatæ per differentiam aliquam per accidens, quo pacto Musica subalternatur Arithmeticæ, quòd subiectum illius sit numerus sonorus, huius autem numerus simpliciter; siue per differentiã per se, quo pacto scientia de rebus naturalibus secundum speciem, subalternatur ei, quæ agit de ente naturali in commune; qua ratione libri de Cœlo, & qui sequuntur in Physica, dici solent subalternari libris de Physica auscultatione. Ratione subiecti.

Subalternatio propria, & impropria.

Illud tamen in omnibus his tribus subalternationum generibus animaduertendum est, semper priorem modum cuiusque earum à nobis propositum esse proprium; posteriorem improprium. Atque vt singula genera percurramus, nunquam in primo genere subalternatio est propria, nisi cùm scientia subalternans dirigit practicè subalternatam, eiq; præcipit, In primo genere.

præcipit, vt ad ſuperiorem finem actiones ſuas dirigat. Nam ſi contemplatiuè tantùm agat de fine ſuperiori; impropriè dicetur ſubalternare ſibi eam, quæ agit de inferiori, quo pacto Phyſica impropriè ſubalternat ſibi Ethicam hoc ſubalternationis genere, licet in alio genere propriè ſubalternans dici poſſit.

In ſecundo. In ſecundo autem genere, nunquam ſubalternatio propria eſt, niſi cùm ſubalternans oſtenſiuè, & à priori demonſtrat principia ſubalternatæ, quo pacto Medicina ſubalternatur Phyſicæ. Nam per deductionem ad impoſſibile etiã principia vnius ſcientię poſſunt demonſtrari per principia diſparatæ ſcientiæ, quo pacto quędam principia Geometriæ demõſtrari poſſunt per principia Arithmeticæ, quòd ſequatur, neganda eſſe hęc, quę notiora ſunt, ſi illa negentur. Accedit, quòd demonſtratio ducens ad impoſſibile, non demonſtrat rem directò, ſed refutando oppoſitum; vt meritò cenſeatur illam minùs propriè demonſtrare.

In tertio genere. In tertio verò genere, ea ſola ſubalternatio habetur propria, in qua ſubiectum ſubalternantis contrahitur per differentiam per accidens. Differentia enim per ſe adiuncta generi, quod diuidit, ac contrahit, efficit ſpeciem; at ſpecies eſt id ipſum quod genus, vt homo id ipſum quod animal; compoſitum autem per accidens, non eſt id ipſum quod altera pars, veluti numerus ſonorus id ipſum quod numerus, aut id ipſum quod ſonorum; vt meritò eiuſmodi differentia aliud ſcientię ſubiectum

Quę differentia per accidens requiratur. conſtituere cenſeatur. Quod ita tamen intellige, ſi talis differentia non pertineat ad ſcientiam eius, cui adiungitur: hęc enim ſola efficit ſubalternationem ratione ſubiecti. Nam ſi pertineat ad eam ſcientiam, ad quam ſpectat id, cui adiungitur, non conſtituetur de eo diſtincta ſcientia. Id, quod Scotus in prologo ſententiarum doctè animaduertit, cùm ſic ait; Scientia ſubalternata de aliquo vno per accidens, prę ſupponit duas tractantes de partibus illius totius ſeparatim. Quæſt. 3.

Subalternata ſimpliciter. Denique illud animaduertendum eſt, hoc ſolum tertium genus ſubalternationis efficere ſcientiam ſimpliciter ſubalternatã. Nam primum, & ſecundum reperiri poſſunt in partibus vnius omnino ſcientię. Poteſt enim vna pars eiuſdem practicę ſcientię imperare alteri parti, vt ad ſuum finem ſe accommodet in agendo: & paſſim videmus concluſiones vnius partis ſumi vt principia oſtenſiua in alijs partibus. At cùm adiungitur differentia per accidens, quę pertineat ad aliã ſcientiam, ſemper ſciẽtia, quę de eo cõpoſito agit, cẽſetur alia ab ijs, quę agunt de ſingulis partibus: atq; cum hac ſubalternatione ſemper coniũcta eſt ſubalternatio ſecundi generis. Alia pleraque hoc loco de natura ſubalternarum, & ſubalternantium ſcientiarum, earumq́ue ſubiectis, principijs, & cognitione prętermittimus, quòd ad librum ſextum explicanda ſint.

Ceteras

Cæteras ſcientias non ſubalternari Metaphyſicæ, ſaltem ſubalternatione totali, niſi impropriè, & ſecundùm quid.

SECTIO III.

Aſſertio præcipua. His poſitis facilè concludi poteſt, cęteras ſcientias non eſſe ſubalternatas Metaphyſicę, ſaltem ſubalternatione totali, niſi impropriè, & ſecundum quid.

Probatio in primo genere. Ac non eſſe propriè ſubalternatas primo ſubalternationis genere, hinc intelligi poteſt. Nam, etſi Metaphyſica agit de eo, quod in omni natura eſt optimum, vt Ariſtoteles ait primo lib. cap. 2. &, quod hinc ſequitur, de ſupremo fine, ſub quo omnes particularium ſcientiarum fines continentur; tamen non agit de eo practicè, quaſi doceat, quo pacto obtineri poſſit, ſed contemplatiuè tantùm, ſoliusque cognitionis gratia. Quo fit, vt non dirigat practicè inferiores ſcientias, vt in ſuis operationibus ad illum ſe accommodent. Quòd ſi quis obijciat, Metaphyſicam ex omnibus ſcientijs eſſe maximè principem, ac cæteris omnibus imperare, vt eodem loco docet Ariſtoteles; ergo eſſe propriè ſubalternantem hoc ſubalternationis genere; occurrendum eſt, Quòd Metaphyſica dicitur imperare cęteris, impropriè accipiendum eſſe. Nihil enim aliud Ariſtoteles ſignificat ijs verbis, quàm Metaphyſicam cognoſcere id, cuius cauſa omnia agenda ſint, quod eſt ſummum totius uniuerſitatis bonum: at non quiſquis id cognoſcit, cuius cauſa aliquid agendum ſit, prę cipit, vt aliquid fiat eius conſequendi cauſa.

Quo pacto Metaph. imperet cæteris.

In ſecundo. In ſecundo etiam genere perſpicua res eſt, ſi de totali ſubalternatione ſit ſermo. Nam, etſi cæterarum omnium ſcientiarum principia poſſunt à Metaphyſico demonſtrari deductione ad impoſſibile, propterea quòd prima principia Metaphyſicæ ſunt omnium manifeſtiſſima, & quorum oppoſita ſunt omnium abſurdiſſima; non omnia tamen ab illo oſtenſiuè demonſtrantur. Primùm, quia cùm cæterę ſcientiæ habeant plurima principia immediata, ſeu, quod idem eſt, indemonſtrabilia; non poſſunt omnia earum principia oſtenſiuè demonſtrari à priori, vt

tex. 5. patet ex 1. Poſt. cap. 2. alioqui iam non eſſent immediata, ac indemonſtrabilia. Deinde, quia alioqui nulla alia ſcientia demonſtraret propter quid, vt patet ex ijs, quæ Ariſtoteles de ſcientijs ſubalternatis ſcribit eodem libro cap. 10. ac proinde, ut aliquid ſciretur propter quid,

tex. 30. oporteret priùs diſcere Metaphyſicam, quod negant Philoſophi, & ipſa experientia falſum eſſe docet. Poſtremò, quia in quálibet ſcientia non ſubalternata alteri particulari reperiuntur cauſæ proximæ, itemq́ue primę in eo genere, per quas fiunt plurimæ demonſtrationes propter quid. Dixi [ſi de totali ſubalternatione ſit ſermo] quia nihil eſt incommodi, ſi aliqua ſcientia ſubalternatione partiali huius generis dicatur priè

priè ſubalternari Metaphyſicæ, velut Dialectica, quoad illa pronunciata, Quinque eſſe genera vniuerſalium; Decem eſſe prædicamenta, quorum probatio à priori ad ſolum Metaphyſicum ſpectat.

In tertio. Denique eadem aſſertio patet in tertio ſubalternationis genere. Nam ſi ſubiectum alterius ſcientiæ ſit ens rationis, non erit illa huic ſubalternata hoc ſubalternationis modo, cùm ens rationis non conſtituatur ex ente reali, quod eſt huius ſcientię ſubiectum. Si verò ſit ens reale, conſtituetur vtique per differentiam realem; verùm nulla differentia realis poteſt eſſe per accidens reſpectu entis realis in commune ſumpti. Omnis enim differentia realis eſt eſſentialiter ens reale, vt patebit ad caput ſequens; quod autē eſt eſſentialiter aliquid, non poteſt illi adiungi ad conſtituendū quicquā, ſiue per ſe, ſiue per accidēs; qua ratione homo non poteſt adiungi animali, vt faciat cum illo compoſitionem, ſed rationis particeps, & rationis expers, quæ non ſunt eſſentialiter animalia. Quòd ſi quis obijciat, mobile, ſiue naturale additum enti reali facere vnum per ſe, & tamen eſſe eſſentialiter ens reale; reſpondendum eſt, mobile non contrahere immediatè ens reale in cōmune, ſed ens reale per ſe exiſtens atque completum; quo pacto concedimus, ex ente reali, & differentia reali addita, fieri poſſe ens per accidens, ſi ex additione illius non reſultet eſſentia vna. Verùm ſi ea differentia realis pertinebit ad Metaphyſicam, vt ſi dicas ſubſtantiam qualem, ſubſtantiam relatā, aut ſimile quid; iam compoſitum quoad vtramque partem pertinebit ad Metaphyſicam, nec conſtituet illi ſcientiam ſubalternatam vt patet ex ijs, quæ dicta ſunt. Si verò non pertinebit ad Metaphyſicam; faciet vtique immediatè compoſitionem cum aliquo pertinente ad aliam inferiorem ſcientiam, quo pacto ſonorum facit cōpoſitionem cum numero, & uiſuale cum linea: ſed ſcientia de eo compoſito non erit ſubalternata Metaphyſicę, niſi mediatè, quam dari non negamus. Quæ enim in hac quæſtione diximus, de immediata ſubalternatione intelligenda uolumus.

Ad finem ſectionis ſecundę.

Obiectio. At obijcies, defuiſſe in hac probatione tertium membrum, nempe ſi ſubiectum alterius ſcientię ſit compoſitum ex ente reali, & ente rationis adiuncto. Erit enim ſubiectum hoc modo compoſitum, uerè ens per accidens, & aptiſſimum, ut conſtituat ſcientiam ſubalternatam Metaphyſicæ. Sed reſpōdendum eſt, Si ens rationis adiunctum pertineat ad Metaphyſicam, itemq; ens reale, cui adiungitur, ueluti ſi dicas, ſubſtantiam generalem, uel, rem intellectam; non erit ſatis ea compoſitio, ut conſtituat ſubiectum ſcientiæ, quæ ſubalternata ſit Metaphyſicę, ut patet ex dictis. Si verò non pertineat ad Metaphyſicā, aut iungetur immediatè alicui non pertinenti ad Metaphyſicam, aut pertinenti. Si non pertinenti, ueluti ſi dicas, ens ſignificatiuum ex inſtituto, in quo aggregato ſumitur ens pro uoce, aut ſcripto; iam ſcientia, quę circa illud uerſabitur (ſi ulla tamen erit) mediatè tantùm ſubalternata erit Metaphyſicę, quod negandum non eſt. atq; hoc pacto eſſet Rethorica ei ſubalternata, ſi oratio ornata

Subalternatio mediata non negatur, Obiectio.

Dilutio.

nata quoad id reale, quod continet, eſſet ens per ſe, quod tamen non eſt dicendum, cùm uox ſubiecta ornatui, non ſit vnum per ſe, niſi ſuppoſita ſignificatione ex inſtituto, qua per ſe ordinatur ad exprimendam orationem interiorem, & naturalem. Si verò immediatè iungatur alicui pertinenti ad Metaphyſicam, vt ſi dicas, Subſtantiam definitam, aut, Qualitatem demonſtratam; non efficiet ea aggregatio totale ſubiectum, & principale, ſed partiale, & minùs principale, vt inductione patet. Nullam enim ſcientiam reperies, quæ uerſetur circa compoſitum ex ente reali per ſe, & ente rationis adiuncto tanquam circa ſubiectum totale, ac principale.

Subiectū Rhethoricæ, quo pacto ſit ens per ſe.

Conclusio quæſtionis. Ita pater, nullo ex prædictis modis ſcientiam ullam eſſe propriè ſubalternatam Metaphyſicæ, ſaltem ſubalternatione totali, niſi quis puerilitèr fingere velit nouas quaſdam ſcientiolas ex particularibus, ac minùs præcipuis quibuſdam conſiderationibus ad ſermocinales ſcientias pertinentibus. Vnde etiam perſpicuum relinquitur, nullam cæterarum eſſe huic ſubalternatam ſubalternatione ſimpliciter, quam dixin us ſine ſubalternatione tertij generis non reperiri.

Solutio argumentorum partis affirmatiuæ. SECTIO IIII.

EX his apertum eſt, quid ad primum, & tertium argumentum eorum, quæ initio propoſita ſunt, reſpondendum ſit.

Ad ſecundum dicendum, non eſſe parem rationem principiorum ad principia, atque ſubiecti ad ſubiectū. Non enim quemadmodum ſubiectum ſuperioris ſcientię, ad eſſentiam ſubiecti inferioris pertinere poteſt, ita & principia ſuperioris ad eſſentiam principiorum inferioris. Non eſt igitur mirum, ſi, cùm ſubiecta cæterarum ſcientiarum pendeant in ſuo eſſe à ſubiecto Metaphyſicæ, principia tamen complexa illarum (de ijs enim eſt ſermo) non pendeant in ſua ueritate à principijs huius. Negandum tamen nō eſt, cæterarum omnium principia defendi poſſe à priori per principia Metaphyſicæ deductione ad impoſſibile.

Auctores quo pacto intelligendi.

Ad quartum dicendum, citatos auctores, cùm docent, aut docere uidentur, cæteras ſcientias eſſe huic ſubalternatas, de impropria, aut partiali ſubalternatione loqui.

Capitis secundi Explanatio.

Institū Arist. in hoc cap.

ENs [a] autem multipliciter} Tradito in superiori capite subiecto huius scientiæ, docet in priori parte huius, quę nam sint partes subiectæ, in quas illud primò, & immediatè diuidatur, seu potiùs, cùm multiplex sit, distinguatur. Cuius rei explicatio hac occasione introducta est. Cùm dictum esset, subiectum huius scientiæ esse ens, Ens autē nō significet unam naturā omnibus entibus communem, sed multas, ac uarias; diceret aliquis, scientia, quæ circa illud uersatur, nō esse unam, sed multas. Cui tacitæ obiectioni respondet Arist. ita ens significare multas, ac uarias naturas, ut illę, quatenus entia dicuntur, cōueniant inter sē attributione quadam ad principale significatum; quod ipse explicat similitudine Sani, & Medici: quæ autem hoc pacto significant multas, ac uarias naturas, posse sub eandem scientiam cadere.

Cur latiùs hîc sumatur ens, quàm in superiore cap.

Hinc intelliges, non mirum esse, si aliquanto latiùs acceptum sit ab Arist. ens hoc loco, quàm superiori capite, cùm subiectum huius scientiæ constituit, ut eo loco diximus. Explicatio enim analogię entis poscebat, ut ad omnia omnino, quæ entia dicuntur, extenderetur, etiam si non omnia sub ente, ut est subiectum huius scientiæ, caderent. Itaque Arist. eo pacto propositæ obiectioni respondet, ut ipsa responsione doceat, partes subiectas enti, quatenus dicuntur entia, nec solo nomine conuenire inter se, nec esse subiectas enti, ut generi, aut speciei, sed conuenire attributione quadā, quod est alterū genus analogiæ. Hoc uerò, ut luculentiùs doceat, tres conclusiones subijcit. Prima est; Agere de ente, ut ens est, ad unam scientiam pertinere, etiam si ens non unam aliquam naturam, sed multas, ac uarias significet. Secunda; Scientiam, quæ agit de ente, ut ens est, præcipuè agere de substantia. Tertia; Agere de omnibus speciebus, ad eandem scientiam genere spectare; de singulis autem speciebus ad singulas species scientiæ.

Prima conclusio Arist.

Primam conclusionem hac ratione probat, Quia non tantùm ea, quæ una ratione dicuntur (id est in natura una conueniunt) sed etiam ea, quæ attributione ad aliquid unum, sub unam scientiam cadunt: ens autem, etsi non unam, sed multas naturas significat; dicitur tamen de quodam ente primùm, ac præcipuè, de cæteris autem per attributionē ad illud. Priorē propositionem, & exemplo, & ratione probat. Exemplo quidem, Quia, etsi sanum non dicitur uniuocè de ijs, quæ sana appellantur, sed analogicè; nihil tamen obstat, quo minùs

Κεφ. Β'.

Textus 2.

Ὁ [a] δὲ ὂν λέγεται μὲν [b] πολλαχῶς, ἀλλὰ [c] πρὸς ἓν καὶ μίαν τινὰ φύσιν, καὶ οὐχ ὁμωνύμως: ἀλλ' ὥσπερ καὶ τὸ ὑγιεινὸν ἅπαν πρὸς ὑγίειαν, τὸ μὲν τῷ φυλάττειν, τὸ δὲ τῷ ποιεῖν, τὸ δὲ τῷ σημεῖον εἶ τῆς ὑγιείας, τὸ δὲ ὅτι δεκτικὸν αὐτῆς: καὶ τὸ ἰατρικὸν πρὸς ἰατρικὴν, τὸ μὲν γὰρ τῷ ἔχειν ἰατρικὴν λέγεται ἰατρικὸν, τὸ δὲ τῷ εὐφυὲς εἶναι πρὸς αὐτὴν, τὸ δὲ τῷ ἔργον εἶ τῆς ἰατρικῆς: ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλα ληψόμεθα λεγόμενα τούτοις: οὕτω δὴ καὶ τὸ ὂν λέγεται πολλαχῶς μὲν, ἀλλὰ πᾶν πρὸς μίαν ἀρχήν. τὰ μὲν γὰρ ὅτι οὐσία, ὄντα λέγεται, τὰ δὲ ὅτι πάθη οὐσίας, τὰ δ' ὅτι ὁδὸς εἰς οὐσίαν, ἢ φθοραί, ἢ στερήσεις, ἢ ποιότητες, ἢ ποιητικὰ, ἢ γεννητικὰ οὐσίας, ἢ τῶν πρὸς τὴν οὐσίαν λεγομένων, ἢ [d] τούτων τινὸς ἀποφάσεις, ἢ οὐσίας. διὸ [e] καὶ τὸ μὴ ὂν,

Textus 2.

ENs [a] *autem multis* [b] *quidem modis, sed* [c] *tamen ad unum, unamq; naturam quandam, & non æquiuocè dicitur: sed quemadmodum sanum omne ad sanitatem refertur, aliud quòd eam conseruet, aliud, quòd efficiat; aliud, quòd signum sanitatis sit, aliud, quòd eius sit capax: & medicum ad Medicinam; aliud, enim, quòd Medicinam habeat, medicum dicitur, aliud, quòd ad eam natura sit aptum, aliud, quòd sit Medicinæ opus: cuiusmodi, & alia sumemus his similia: ita & ens multis quidem modis dicitur, sed omne ad unum principium. Alia enim dicuntur entia, quòd substantia sint, alia, quòd substantiæ affectiones, alia, quòd uia ad substantiam, aut interitus, aut priuationes, aut qualitates, aut quæ substantiam, ea'ue, quæ ad substantiam dicuntur, efficere, uel generare possint, aut* [d] *alicuius horum, substantiæ'ue negationes. Quocirca,* [e] *& ipsum, non ens*

CAPVT II.

Id est ad unam aliquam naturam, quod explicationis gratia statim adijcitur. His uerbis distinguitur ens ab ijs, quæ sunt casu ęquiuoca, quę quidē sola hoc loco æquiuocorū nomine comprehenduntur, etsi in prædicamentis analoga etiā æquiuoca dicantur. Aduerte tamen, cùm Aristot. paulò inferiùs ait, omne ens dici ad unum principium, excipiendum esse ipsum principium, quod quidem est substantia. Nam, etsi alia omnia dicuntur entia habitudine quadam ad substantiam, ipsa tamen substantia per se ipsam dicitur ens.

Cap. 1.

Consectariū.

Ex hac conclusione intelliges, partes subiectas, in quas primò, & immediatè ens diuiditur, esse substantiam, prima accidentiū genera, & reliqua omnia, quę dicuntur entia nō ratione alicuius superioris naturę. Ex eadē patet solutio quintæ quæstionis superioris lib. qua quærebatur, num hæc scientia circa solas substantias, an circa ea etiam, quæ per se substantijs accidunt, uersaretur. Dicendum est enim, uersari circa omnia entia, quatenus entia sunt, etsi ens, ut complectitur substantias, & accidētia, ac reliqua omnia, quæ dicūtur entia, non sit natura aliqua una simpliciter, sed analogum quid.

Solutio q. 5. lib. 3.

a Multis quidē modis} Multis modis, seu multipliciter dici, est cōe omnibus æquiuocis, siue casu æquiuoca illa sint, siue cōsilio, hoc est, ratione sumpta ex aliqua rerum affinitate, quæ analoga appellari solent.

b Sed tamen ad unum} Negationes etiam, cùm accidentium, ut cęcum, tum etiam substantiæ, ut mortuum, ínfimo entitatis gradu dicuntur entia; ea nimirum ratione, qua intellectus circa illa uersatur, quasi circa entia, ut cum dicimus cæcitas est in oculo, mors est in cadauere. Nam alioqui nullo pacto sunt entia, ut patebit libro quinto.

Negationes, qua ratione entia sint.

Albert. hoc loco tract. 1. cap. 1. D. Tho. hoc loco lect. 1. p. 4. & lect. 2. p. 3.

c Quocirca, & ipsum non ens} Probat non entia esse aliquo modo entia hac ratione. Cùm dicimus, non ens est non ens, uerum dicimus; igitur non ens aliquo modo est, non tamen simpliciter est, sed est non ens. Quo loco aduerte, hoc qualecunque esse non conuenire non enti, nisi quatenus intellectus circa illud uersatur, quasi circa ens. Id quod Albertus hoc loco, & D. Thomas, tum hoc ipso, tum etiam lectione secunda annotarunt. Alioqui cęcitas, exempli causa, seu priuatio uisus, haberet aliquod esse

esse in oculo. Nam sicubi illa est non ens remota omni conceptione intellectus, certè in oculo est. Quare cùm esse in subiecto, quantumcumq; diminutè sumatur, sit esse accidentis, tale esse cęcitatis esset accidentis esse. At dices, Hæc propositio est uera, Cęcitas est in oculo; igitur cæcitas habet aliquod esse in oculo, nempe esse non entis. Negãda tamen est consequentia, quia propositiones affirmatiuæ de negationibus, nõ uerificantur nisi per negatiua fundamenta. Itaq; cùm dicimus, Cæcitas est in oculo, fundamentum in rebus est negatiuũ, nempe, uisum non esse in oculo; quã quidem negationem intellectus sumens, ut aliquid, tum demum de illa aliqd affirmare potest. Præterea, negatio hominis dicitur esse in equo, itemque negatio elephantis, & infinitæ aliæ negationes infinitarum specierum, & indiuiduorum; ergo si eiusmodi negationes habent aliquod esse in equo, quantumcumq; diminutum illud sit, dabuntur in equo infinita esse. Quapropter dicendum est, nullum nõ ens habere esse, etiam illud diminutissimum, quo non entia dicuntur esse non entia, nisi quatenus apprehenduntur ab intellectu. Quo autem modo non entia apprehendi possint, cùm solum ens sit obiectum intellectus, alia quæstio est, de qua re agendum est lib. sequenti.

Obiectio.

Dilutio.

ὂν, εἶναι μὴ ὄν φαμὲν. καθάπερ οὖν καὶ τῶν ὑγιεινῶν ἁπάντων μία ἐπιστήμη ἐστίν, ὁμοίως τοῦτο καὶ ὅτι τῶν ἄλλων. οὐ γὰρ μόνον τῶν καθ' [f] ἓν λεγομένων ἐπιστήμης ἐστὶ θεωρῆσαι μίας, ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸς μίαν λεγομένων φύσιν. ἔστι γὰρ ταῦτα τρόπον πινὰ λέγεται καθ' ἕν. Δῆλον οὖν ὅτι καὶ τὰ ὄντα μιᾶς θεωρῆσαι, ἢ ὄντα.

Παντὸς [g] δὲ κυρίως τοῦ αὐτοῦ ἡ ἐπιστήμη, καὶ ὅλως ἓν τἄλλα ἤρτηται καὶ διὸ λέγονται. εἰ οὖν τοῦτ' ἔστιν ἡ οὐσία, τῶν οὐσιῶν ἂν δέοι τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς αἰτίας ἔχειν τὸν φιλόσοφον.

Textus 2.

Ἀ[h]παντος δὲ γένους, καὶ ἀΐδησις μία ἐνὸς, καὶ ἐπιστήμη: οἷον γραμματικὴ, μία οὖσα, πάσας θεωρεῖ τὰς φωνάς. Διὸ καὶ τῶν ὄντος ὅσα εἴδη θεωρῆσαι, μιᾶς ἐστὶν ἐπιστήμης τῷ γένει, τάδε εἴδη τοῦ εἰδῶν.

* Videtur legendum ὧδε δὴ, uel ἤδη.

Textus 3.

Εἰ [i] * δὴ τὸ ὂν, καὶ τὸ ἓν ταυτὸν, καὶ μία φύσις, τῷ

illud diminutissimum, quo non entia dicuntur esse non entia, nisi quatenus apprehenduntur ab intellectu. Quo autem modo non entia apprehendi possint, cùm solum ens sit obiectum intellectus, alia quæstio est, de qua re agendum est lib. sequenti.

f Quæ ratione una} Hoc interest inter πρὸς ἕν, id est, ad unũ, & καθ' ἕν, hoc est, secundùm unum, quòd illud significat analogicam attributionẽ; hoc autem uniuocã cõuentiã in natura una. Verùm, quia Aristoteles initio capitis expositionis illud, Ad unũ, his uerbis [ad unamq; naturã] clariùs, ac minùs ambiguè putauimus reddi posse uerba καθ' ἕν, si diceremus, Ratione una, quę locutio in uniuocis propriè usurpatur.

Probatio 2. concl.

g Vbiq; autem} Probat cõclusionẽ secundã hac ratione, Scientia, quæ agit de multis, quorũ unũ est primũ, & ex quo cætera pendent, tum natura, tũ etiã appellatione; propriè, hoc est præcipuè agit de primo, ut patet in Medicina, quæ præcipuè agit de sanitate, secũda uerò ratione de ijs, quæ attributione ad sanitatẽ & sunt, & dicuntur sana: at scientia, quæ agit de ente, quatenus est ens, hmõi est, cùm substãtia sit primũ ens, & cętera omnia & sint, & dicãtur entia attributione ad substantiã, quod hactenus à principio capitis explicatum est: agit ergo præcipuè de substãtia. Hanc cõclusionẽ alijs uerbis exprimit Arist. quæ tñ idẽ ualent; modò in uerbo, teneat, subaudiatur uerbũ, Propriè, siue Præcipuè, quod in maiori propositione expressum erat.

Probatio 3. concl.

h Porrò cuiusque} Probat tertiam conclusionem hoc pacto. Quemadmodum totius generis obiecti sensibilis unus est sensus; ita & totius generis subiecti scibilis una est scientia: ut enim unus atque idem aspectus percipit omnes colores; ita Grammatica omnes uoces literatas: atqui unus sensus genere uersatur circa omnes species sensibilium, singulæ autem species sensus circa singulas species sensibiliũ: igitur una scientia

tia genere uersabitur circa omnes species entis; singulæ autem species scientiæ circa singulas species entis. Quod ad uerba attinet, nomine Generis intelligẽdum est hoc loco quicquid cõmuni aliqua ratione de multis dicitur, etiam si analogũ sit. Cùm uerò audis, singulas species scientiæ uersãri circa singulas species entis; ne accipias species entis pro speciebus entis, ut res sunt, sed ut speciali ratione scibiles: quemadmodũ cùm dicimus, singulas species sensus uersari circa singulas species sensibiliũ, nõ sumimus species sensibilium, ut res sunt, sed ut sensibiles sunt, idest, ut speciali ratione cadunt sub sensum. Alioqui quot sunt species rerum, tot essent species sciẽtiarum, & quot species qualitatum sensibilium, tot etiam species sensuum. Hac de causa consultò Aristoteles in hoc capite modò uocat subiecta sciẽtiarum Genera, modò autem Species; ut nomine generis intelligamus subiectum scientiæ, quatenus res est (potest enim subiectum scientiæ, ut res est, complecti plures species) nomine autem speciei, intelligam⁹ subiectum, ut scibile est: etenim ex diuersitate specifica scibilium, quatenus scibilia sunt, ut Philosophi dicunt, sumitur diuersitas specifica scientiarum: quod quo pacto intelligendũ sit lib. 6. exponendũ est. Quocirca ens, quatenus ens est, duobus modis accipi potest: uno, ut res est, seu (quod eodẽ redit) quatenus est generali ratione scibile; quo pacto est subiectũ sciẽtiæ in cõe, seu sciẽtię unius generis: altero, ut speciali ratione scibile est, id est, ut cõsideratur absq; ulla materia; quo pacto cùm sit unius tãtùm speciei scibilis; unius tantùm speciei scientiæ subiectum dici debet. Ita patet, ueram esse tertiã cõclusionem, quæ tamen falsa esset, si in ea sumerentur species entis pro generibus rerum, ut res sunt, non autem quatenus speciali ratione sub scientiam cadunt.

Quid hoc loco nomine generis.

Subiecta sciẽtiarũ cur modò genera, modò species dicantur.

Ens, ut res est.

Vt speciali ratione scibile.

Ex hac tertia conclusione habes solutionem tertiæ quæstionis superioris libri, quod ad priorem eius partem attinet. Quærebatur enim in priori eius parte, Num eadem scientia circa omnes subsantias uersaretur: hinc autem patet, eandem scientiam genere uersari circa omnes; non tamen eandem specie, sed diuersas. Tametsi quatenus omnes substantiæ conueniunt in ratione substantiæ, quæ sine materia concipitur, non dubium est, quin hęc scientia de omnibus substantiis disserat.

Solutio q. 3. lib. 3.

i Iam uerò ens} Docuit hacten⁹, hãc scientiã disserere de ente, & partibus entis, q̃ sub eandẽ specialẽ scibilis rationẽ cadũt; nũc cõtinenter ostendit, eandẽ agere modo eodẽ de uno, & partib⁹ unius, ut hac tractationis cõsequẽtia innuat, unũ esse primã passionẽ entis. Quòd igit ad hãc scientiã ptineat agere de uno hac rõne, probat Aristoteles, quia de ijs, q̃ idẽ sunt, & una natura, etiãsi nõ sint eiusdẽ rõnis, eadem scientia differit; ens autem, & unum idem sunt, unaq; natura, tametsi non eandem rationem subeunt. Pro cuius assumptionis explicatione aduerte, ea de causa ens, & unum nõ solùm dici idem,

De Vno.

Textus 3.

sed

Ens & unum cur dicantur una natura.

sed etiam unam naturam, ne putentur esse idem subiecto tantùm, ueluti Socrates & hoc album, quod idem hoc loco Albertus annotauit. hęc enim ita sunt idem, ut non significent unam naturam, sed duas, substantiæ inquam, & accidentis. At unum nullã naturam addit enti, sed solam indiuisionem, quæ nihil aliud est, quàm negatio diuisionis. Atque ob hanc negationem, quæ in ratione unius includitur, non autem in ratione entis, dat̃ inter ens, & unum distinctio rationũ. Quanquam magis ad rem faceret, si unum nulla ratione distingueret ab ente. planiùs.n. hoc pacto colligeretur, scientiam hanc agere de uno, & partibus unius, quo pacto agit de ente, & partibus entis.

tract.1.cap.5.

τῷ [k] ἀκολουθεῖν ἀλλήλοις, ὥσπερ ἀρχὴ, & ἄπον, ἀλλ' οὐχ ὡς ἑνὶ λόγῳ δηλούμενα. διαφέρει δὲ οὐθὲν εἰ δ' ἂν ὁμοίως ὑπολάβωμεν, ἀλλὰ & φανερὸν ἔρχεται μᾶλλον. ταυτὸ γὰρ εἶς ἄνθρωπος, καὶ ὢν [m] ἄνθρωπος, & ἄνθρωπος: καὶ οὐκ ἔστιν ἑτέρου τι δηλοῦν καὶ τὴν λέξιν ἐπαναδιπλούμενον τὸ, ἔστιν ὁ ἄνθρωπος, & ἄνθρωπος, & [n] εἷς ἄνθρωπος. Δῆλον δ' ὅτι οὐ χωρίζεται ἅτ' ὄντα ἡνύσεως, ἅτε ὄντι φθορᾶς: ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἑνός. ὥστε φανερὸν ὅτι ἡ προσθεσις ἐν τούτοις ταυτὸ δηλοῖ, καὶ οὐδὲν ἕτερον τὸ ἓν, ὥσπερ τὸ ὄν.

Hoc loco Græci codices habẽt εἰ δὴ τὸ ὄν & cæt. sed quia hoc pacto sensus pendet, neq; ea, quæ sequuntur illam quasi parenthesin, διαφέρει δὲ &c. aptè nectuntur cum præcedentibus; facilius fuit credere, non, εἰ sed ὅτι scriptum esse ab Aristotele; aut totum illud εἰ δὴ irrepsisse pro ἤδη: utrouis enim modo idem redit sensus, & omnia recte cohærent, neque ullo opus est antapodoto, siue supplemento sententiæ.

Quo pacto principiũ nõ latiùs pateat quam causa.

x Quòd mutuò se sequantur} Hæc uerba non habent uim probationis, sed expositionis: paulò enim pòst subiungetur probatio assumptionis propositæ. Exponit autem Arist. hac quasi parenthesi, quo pacto ens, & unum sint una natura; docetque illa eo pacto esse unam naturam, ut reciprocentur inter se quemadmodum principium, & causa. Hoc uerò iccirco explicandum fuit, ne quis putaret, ens, & unum esse unam naturam, ut supernus, & inferius. Quo loco illud prętermittendum non est, nomen causæ latiùs accipi in hoc exemplo, quàm propria eius significatio postulet, nempe ut extenditur ad occasionem, & alia pleraque, quę uulgo, non apud Philosophos, dicũtur causæ. Si enim sola propria causæ significatio spectetur, non dubium est quin minùs latè pateat, quàm principium, ut initio libri sequentis perspicuum erit. Vsus porrò uidetur Arist. huiusmodi exemplo, ut innueret modum, quo unum ab ente distinguitur. Vt enim principium, cùm idem sit, quod primum, ut ipse ait 1. Post. cap. 2. nihil aliud causæ adiungit, quàm negationem prioris; ita unum, cùm idem sit, quod indiuisum, ut idem docet lib. sequenti cap. 6. nihil aliud addit enti, quàm negationem diuisionis.

tex. 5.

tex. 11.

Prior ratio

l Idem enim sunt} Probat propositam assumptionem duabus rationibus. Prior est. Quæ non sunt diuersæ naturæ ab ulla re particulari, non sunt diuersæ naturæ inter se, sed potiùs una, & eadem; atqui ens, & unum non sunt naturæ diuersæ ab ulla re particulari; igitur nec inter se, sed una atque eadem. Maior perspicua est ex illo cõmuni pronunciato, quę sunt eadem eidem tertio, sunt eadem inter se, quo pacto illi sunt eadem; quod principium negatiuè etiã uerum est. Nec obijcias, animal, & rationale esse eandem naturam cum homine, cùm essentiali prędicatione de illo dicantur; & tñ nõ esse eandem naturam inter se, sed diuersas: Animal enim, & rationale, etsi sunt eadem natura cum homine, non tamen sunt eadem natura cum lapide, aut candore &c. at maior propositio, ut à nobis intelligitur, apertè dicit, Quæ non sunt diuersę naturæ ab ulla re particulari &c. Minorem dupliciter probat Arist. Primùm inductione, Quia idem, inquit, sunt, ens homo, & homo; itemq; unus homo, & homo: quod idem cernere

ere est in reliquis rebus particularibus, addito ente, & uno. Etenim perspicuum est, additionem hanc nullam naturam diuersam apponere. quæ tamen apponeretur, si diceres, Albus homo, uel Grammaticus homo &c. Ratio uerò huius rei est, quia detractis ab homine omnibus naturis, & relicta tantummodò natura humana, adhuc illa est ens, & unum quid. Deinde probat eandem minorem hac ratione. Quæcunque eâdem generatione generantur, & eâdem corruptione corrumpuntur sunt eadem natura, & non diuersæ; ens & unũ eâdem generatione generantur, & eâdẽ corruptione corrũpuntur, cum quauis re particulari; igitur non sunt diuersę naturæ ab ulla re particulari, sed una, & eadem. At obijciat aliquis, essentiã cuiusque rei naturalis, & qualitates proprias, quę illam perse comitantur, generari una, & eadem generatione, eademque corruptione corrumpi; & tamen non esse eandem naturam, sed diuersas; igitur nihil confici hac probatione. Huic obiectioni occurrendum est, qualitates, quæ per se consequuntur essentias rerum naturalium, etsi generantur eisdem generationibus, quibus essentię, quas consequuntur, tamen non generari eisdem primò, sed secundaria ratione, & consequutione quadam, quasi manantes ab ipsa essentia, quę generatur: at proximam probationem ita intelligendam esse, quasi dictum sit, Quæcunque primò generantur eadem generatione, eademque corruptione primò corrumpuntur, esse eandem naturam, non diuersas. Quòd autem ens eadem generatione generetur, & corruptione corrumpatur primò cum quauis re, ex eo patet, quia generatio definitur esse uia à non ente tali ad ens tale; & corruptio uia ab ente tali ad non ens tale: quo fit, ut generatio intelligi non possit terminari ad aliquid prius ente; eademque modò nec corruptio ad prius non ente. De uno tamen, etsi non ita perspicua res est; non tamen difficilè intelliget. Nam cùm unum solam negationem formaliter significet; negatio autem non sit ens, ac proinde nec natura ulla; certè si quo modo Vnum significat naturam aliquam, non aliam, quàm entis significabit. Vnde cùm generatio, & corruptio non sint nisi naturę alicuius; necessariò efficitur, ut Vnum eadem generatione, & corruptione primò generetur, & corrumpatur, qua generatur, & corrumpitur ens. Ita patet, ens, & unum esse unam eandemque naturam, seu potiùs nullo modo diuersas.

Obiectio.

Dilutio.

Qua ratione generatio cuiusq; rei terminetur primò ad ens, & unum.

quòd [k] mutuò se sequantur, quemadmodum principium & causa, sed non ut quæ una ratione declarentur. nihil autem interest, si hoc modo sentiamus; quin etiam magis ad rem facit. Idem [l] enim sunt unus homo, & qui [m] est homo, atque homo; neque aliud quicquam dictio significat, si ita gemines, est homo, atq; homo; & unus [n] homo. Constat etiam, ea neque in generatione, neque in corruptione separari: eodemq; modo res habet in uno. Itaque perspicuum est, additionem in his idem significare, nihilq; aliud esse unum, præter ens.

Præterea,

m Qui est homo} Quemadmodum τὸ ὄν, siue ens in genere neutro, aliquando sumitur, ut significat existentiam, nempe cùm accipitur, ut participium; aliquando essentiam, cùm subit uicem nominis; ita & ὁ ὤν, quod est Ens in masculino genere. Itaque ὁ ὤν non priori, sed posteriori modo sumendum est hoc loco, ut sensus postulat; eademque significatione accipiendum uolumus ipsum uerbum Est, quo maioris claritatis causa in uersione usi sumus: quod haud prętер consuetudinem Aristotelis fecimus, qui paucis uerbis interpositis scribit ἔστιν ὁ ἄνθρωπος pro eo, quod dixerat, ὢν ἄνθρωπος.

Ens duobus modis.

n Et unus homo} Horum uerborum intelligentia hoc pacto supplenda est [Et unus homo, atque homo]

Posterior ratio.

o Præterea, uniuscuiusque} Posterior probatio eiusdem assumptionis hęc est. Quæcumque per se dicuntur de quauis re particulari, sunt una, atque eadem natura uera, & realis; ens, & unum dicuntur per se de quauis particulari re; sunt igitur una, atque eadem natura uera, ac realis, seu potiùs non plures, & diuersę. Maior ex eo perspicua est, quia quæcumque duo attributa prædicantur per se de omnibus rebus, necessariò reciprocantur inter sese; alioqui de aliqua re diceretur unum, de qua non diceretur alterum, ac proinde neque utrunq; de omnibus diceretur: at quæ reciprocantur inter se, etsi tum demũ plures, ac diuersæ naturæ reales esse possunt, cùm ad certa genera addicta sunt, ut homo, & ridendi facultas; tamen, cùm omnia rerũ genera trãscendunt, nõ possunt esse diuersę, sed solam naturam entis significant, uel formaliter, quo pacto eam significat ens; uel qua ratione indiuisa est, quo pacto eam significat unum; uel quatenus habet respectum aliquem rationis, quo modo eam significant Verum, Bonum, & si quæ sunt alia huiusmodi, ut inferiùs patebit, quo loco nobis erit controuersia cum Auicenna, & Scoto asserentibus, ens, & unum non dicere unam duntaxat naturam positiuam, & realem, sed plures.

Transcendentia non posse significare diuersas naturas reales.

Ἔτι δὲ ἡ ἑκάστου οὐσία ἕν ἐστιν οὐ κατὰ συμβεβηκός: ὁμοίως δὲ καὶ ὅπερ ὄν τι. ὥσθ' ὅσαπερ τοῦ ἑνὸς εἴδη, τοσαῦτα καὶ τοῦ ὄντος ἐστί: δῆλον δὲ ὧν τὸ τί ἐστι τὸ αὐτὸ ἐπισήμης τῷ γένει θεωρῆσαι: λέγω δ', οἷον ὡδὶ ταὐτόν, καὶ τὸ ὁμοίῳ, καὶ τἆλλα τὰ τοιαῦτα. κεδὸν δὲ πάντα τἀναντία εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτην. ¶ τεθεώρηται δ' ἡμῖν ταῦτα ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν ἐναντίων.

* Hoc loco Alexander, & nonnulla exẽplaria addũt, καὶ τῶν τοὺτοις ἀντικειμένων

Textus 4.

Καὶ τοσαῦτα μέρη φιλοσοφίας ἐστίν, ὅσαι περ αἱ οὐ-

p Id ipsum quod ens quoddam} Græcè est καὶ ὅπερ ὄν τι. qua loquendi forma Aristoteles significare cõsueuit prædicationem per se, & essentialẽ, ut 1. Post. cap. 18 cùm sic scribit: οὐ γὰρ ὅτιν ὁ ἄνθρωπος οὔτε ὅπερ λευκόν, οὔτε ὅπερ λευκόν τι, ἀλλὰ ζῷόν τί ἐστιν: ὅπερ γὰρ ζῷόν τί ἐστιν ὁ ἄνθρωπος. Hoc est; Neque enim homo est id ipsum quod album; neque id ipsum quod album quoddam, sed animal fortasse: est enim id ipsum quod animal quoddam. lege ibi quæ proximè præcedunt, & sequuntur. Aduerte tamen, hæc, etsi propriè accommodantur prędicationi entis de quauis re; non tamen propriè accommodari prædicationi unius, nisi ratione entis, cuius naturam quoquo modo significat.

tex. 35.

Quot species entis, tot unius.

q Quare quot sunt} Vt colligat id, quod reliquũ erat, Metaphysicum agere de ijs partibus unius, quæ ad eandem specialem scibilis rationem spectant; infert ex dictis, quot sunt species unius, tot esse species entis; seu potiùs quot entis, tot unius. Quod non modò uerum est, si sermo sit de his, ut res sunt, sed etiam, ut sub scientiam cadunt. Nã quemadmodum ens, ut res est, diuiditur, uerbi causa, in substantiam, qualitatem, & quantitatem; sic etiam unum diuiditur in unum, simile, & æquale, hoc est, in ea genera unius, quæ sunt fundamenta identitatis, quæ cernitur inter substantias; & similitudinis, quæ cernitur inter qualitates; & æqualitatis, quę cernitur inter quantitates: hoc enim pacto accipiendæ sunt identitas, similitudo, & æqualitas, cùm dicuntur species unitatis, siue quasi species. Præterea, ut ens, quatenus sub scientiam cadit, diuiditur in ens consideratum absque omni materia, & cum materia intelligibili tantùm, aut etiam sensibili, ut sexto lib. patebit; sic etiam potest diuidi unum: quæ omnia ex dictis facilè intelliges. Quod autem ad uerba attinet, planiùs hunc in modum loquutus fuisset Arist. Quare quot sunt eius, quod est, tot & unius species sunt, præsertim propter id, quod sequitur, Quarum quiditatem considerare &c. quæ planè uerba ad species unius referuntur, ut patet ex subiectis exemplis.

Quæ scientiæ agant de partibus unius.

r Quarum quiditatem} Iam colligit, huius scientiæ esse, agere de partibus unius, quæ ad eam specialem scibilis rationem spectant, sub qua partes entis in hac scientia cõsiderantur. Hoc autẽ intelligit sub forma huiusmodi generalis pronũciati. Ad eandem

dem genere scientiam spectare contemplationem omnium specierũ unius, & (quod supplendũ est) ad singulas species cõtemplationẽ singularũ specierũ quatenus scibiles sunt, quod antea quidẽ expresè dictum erat de speciebus entis, nũc autẽ breuitatis causa de speciebus unius prętermissum est. Cùm igitur hæc scientia sit species quædam scientiæ, & unum non aliam naturã significet, quàm entis; ad eam utique pertinebit agere de uno, & ijs speciebus unius, quę ad eã specialem scibilis rationem pertinẽt, sub qua ens in hac scientia consideratur.

*Præterea, *uniuscuiusque substantia unum est, non per accidens; similiter, & id ipsum *quod ens quoddam. Quare quot *sunt unius, totidem entis species sunt; quarum *quiditatem contemplari, ad eandem genere scientiam spectat; ut eiusdem, & similis, & *aliorum huiusmodi. *Ferè *autem contraria omnia ad hoc principium reuocantur. ¶ Atque hæc à nobis in *Ecloge contrariorum tractata sunt.*

* Quidã addunt [eorumque, quę sunt his opposita]

Textus 4.

De cæteris passionibus entis.

Ex ijs, quę dicta sunt satis innuit Aristoteles, idem dicendum esse de cæteris attributis, quæ cum ente reciprocãtur, ut de uero, & bono, atque de uno, Nullam, in quam, earum dicere naturam aliquam diuersam ab ente; proinde eodem modo illa pertinere ad hanc scientiam, quo unum; nisi quòd unum est omnium primum, & ipsi enti immediatum.

*Tot *etiam sunt Philosophiæ partes, quot ipsæ sunt*

s Et aliorum huiusmodi} Alexãder adiungit [eorũq; , quæ sunt his opposita] sed hæc non habentur in plerisque Græcis codicibus; eisdemque carent ferè latinæ interpretationes; ac demum uidentur ascititia, cùm Aristoteles paulò inferiùs incipiat ea de re agere, ubi ait, Cùm autem unius sit, opposita contemplari, &c.

Cur contraria dicantur reuocari ad unum.

t Ferè autem} Hæc uerba, quæ obiter adiecta sunt, satis etiã declarant, unũ esse primam entis affectionem, cùm ab Aristotele principium appelletur. Dicuntur autẽ contraria reuocari ad unum, uel quia alterum contrariorum est uelut priuatio alterius; priuatio uerò cùm sit negatio quædam, primò cernitur in uno, quod sola negatione diuisionis distinguitur ab ente: Vel quia contraria necessariò sunt multa; multa autem necessariò reuocantur ad unum, quod est radix, & origo multitudinis. Quod autẽ Arist. non ait simpliciter, omnia, sed ferè omnia, ea ratione dictum existimat D. Tho. quia in quibusdam contrarijs non est res satis manifesta, quamquam omnia re uera ad unũ reuocentur. Alexander nomine Principij non intelligit unũ, sed oppositionem unius, & multorum, quæ est prima contrarietas; quod minùs placet, cùm nondum sit facta expressa mentio huius oppositionis.

Idem D. Th. hoc loco.

Comm. 9.

Lib 5.

Expositio quorundam.

u In Ecloge contrariorum} D. Thomas ait, significari his uerbis decimum huius operis librum, quòd Aristoteles eam partem delegerit ad agendum de contrarijs. Verùm, quia Aristoteles planè ait se iam ista considerasse in tractatione peculiari ad eam rem instituta; dicendum est potiùs, hæc uerba significare peculiarem aliquem librum, in quo priuatim de contrarijs disputatum sit, quem Alex. ait esse secundum lib. de bono, qui ad nos non peruenit. Aut potiùs dicendum, significari librum, hoc ipso titulo inscriptum, ut est is, quem Laërtius inter Aristotelis opera commemorat Ecloge anatomorum: qua de causa Græcum nomen retinuimus.

D. Tho. hoc loco lect. 3. p. 5. Alb. tract. 1. cap. 6. Auer. com. 4.

Refutatio.

x Tot etiam sunt} D. Tho. Alber. Comment. & alij nonnulli existimant Aristot. hoc loco distinguere partes huius scientiæ, & inter eas ordinem naturę constituere; ut ea sit natura prior, quæ agit de eo subsantiarum genere, quod naturæ ordine prius est, utpote de substantia immobili, de qua lib. 12. ea uerò posterior natura, etsi doctrinæ ordine prior est, quæ differit de eo, quod est naturæ ordine posterius, quod est substantia mobilis, de qua lib. 7. & 8. Verùm hæc sententia non placet. Primùm quia quæ hoc loco uocantur partes Philosophię, mox uocantur scientię, & superiùs appellatæ sunt species scientiæ: partes autem eiusdem specialis scientiæ non dicuntur plures scientiæ, minùs etiam plures species scientiæ. Deinde, quia Philosophia, & partes eius

comparanturhoc loco cum Mathematica, & partibus eius; at Mathematica non est species aliqua infima, sed genus quoddam, cuius etiam partes mox uocantur scientiæ, & alia prima, alia secunda, ac cæteræ deinceps. Potiùs ergo dicendum est, Aristotelem soluere hoc loco posteriorem partem tertię quæstionis superioris libri, qua quęrebatur, Num si plures essent scientiæ, quæ circa substãtias uersarentur (id enim priori quæstionis parte quærebatur) omnes ita essent cognatæ, ut cõmuni sapientiæ nomine appellandæ essent; an uerò aliæ nomine sapientiæ, aliæ alio uocabulo. Cùm igitur Arist. iam hoc capite priorem partẽ huius quæstionis soluerit, ut suprà diximus; cõsentaneũ fuit rationi, ut hoc loco solueret posteriorem. Ait ergo, tot esse Philosophię partes, quot sunt substantiæ (intellige autem, speciali ratione scibiles) ita scilicet, ut alia sit prima naturæ ordine, alia secunda. Est enim in primis rationi consonum, ut eæ tantùm scientiæ, quæ differunt de per se ente, & per se uno, per se etiã, & propriè Philosophiæ titulo ornentur, quando nomen sapientiæ apud nos aliquam arrogantiæ speciem præse uidetur ferre. Deinde cùm ens, & unum, quod per se tale dicitur (idest substantia) in duo genera proximè diuidatur, quorum alterum est substantia expers materię, alterum materiæ particeps; atque illud sit natura prius, hoc posterius; ordo autem naturę scientiarum, sequatur ordinem naturæ earum rerum, in quibus illæ uersãtur; perspicuum est, scientiam, quæ agit de substantia materiæ experte, siue immobili, esse primam partem, siue speciem Philosophiæ; quæ autem differit de substantia materiæ participe, siue mobili, esse secundam, quo pacto inter species Mathematicæ, Arithmetica dicitur prima, Geometria secunda, & aliæ, quæ de rebus compositioribus agunt, numerantur deinceps. Hinc fit, ut Metaphysica, quia differit de substantia immobili, dicatur, tum prima Philosophia, tum absolutè, & quasi dignatione quadam Philosophia; Physica uerò, quia agit de substantia mobili, appelletur, uel cum adiectione Philosophia naturalis, uel Physiologia. Quo loco perspicuum est, præsertim accipi nomen Philosophiæ; cum alibi sæpe, & Mathematicæ scientię, quæ hic apertè à Philosophię appellatione excludũtur, & nonnullæ Practicę scientiæ, quæ de accidentibus differũt, ut Morales, & differendi scięti̇a, in Philosophiæ partibus numerẽtur.

Hinc igitur patet solutio posterioris partis, tertię quæstionis superiori libro propositę. Constat enim dicendum esse, scientias, quę agunt de substantijs, etsi æquum est, ut nõ appellentur nomine sapientię, modestiæ causa; tamen propter nobilitatem rerũ, de quibus agunt, omnes ac solas nomen Philosophię, quasi proprium sibi uẽdicare.

γ Genera statim habent] Duobus modis sententia hæc intelligi potest. Vno, ut uerbũ, Statim, idẽ ualeat hoc loco, quod Continenter, siue, Ordine quodã, ac Deinceps: quo pacto Aristoteles nihil aliud significat, quàm quòd ens, & unum multa cõplectãtur genera scibilia, non confusè tñ, sed apto ordine, & rerum naturę congruo. Atq; hunc sensum satis declarant proximè antecedẽtia, & quę mox de Mathematicis adduntur; eundem ſ; sequitur Bessario, qui pro, Statim, scribit Subinde. Altero, ut uerbũ, Statim, significet, genera scibilia entis, & unius, idest, substantiæ (ut rectè Alexander interpretatur) non habere commune aliquod genus scibile, quod priùs cadat sub aliquam speciem scientiæ. Vt enim quantitas communis numero, & magnitudini, in quibus primæ speciei

Vera explicatio.

Quæ scientiæ Philosophiæ, nomine digniores fiant.

Philosophia præsertim accepta.

Solutio 2. partis quæst. 3. lib. 3.

Prior interpretatio.

Posterior.

Vt 6. Meta. c. 1. tex. 2.

cies Mathematicę scientiæ uertantur, non cadit sub speciem ullam Mathematicę scientiæ; ita substantia in commune non cadit sub aliquam speciem scientiæ distinctam ab ijs, quæ agunt de substantia immobili, & mobili. Quę enim agit de substantia immobili, eadem agit de substantia in commune, atque adeò de ente communiter sumpto, quòd nec in conceptu substantię, neque entis communis mobilitas ulla, aut materia includatur. Atque hoc pacto accipit Aristoteles uerbum, statim, 3. libro cap. 6. cùm docet, summa prædicamentorum genera statim habere unitatem, & entitatem, neque aliam esse naturam superiorẽ, quæ priùs significetur nominibus entis, & unius, cui priùs cõueniat esse ens, aut unum.

Tex. 16.

sunt substantiæ. quare necesse est, ut earum quædam prima sit, alia sequatur. Ens enim, & unum genera γ statim habent: quapropter, & scientiæ ea sequentur. Est enim Philosophus similis ei, qui Mathematicus dicitur: nam [z] & hæc partes habet, & quædam prima est, quædam secunda scientia, & alia deinceps in mathematicis.

Cùm [aa] autem unius sit opposita cõtemplari; atq; uni multitudo opponatur; negationisq;, [bb] & privationis tractatio ad unam ea ratione pertineat, quia [cc] utroque modo spectetur unum, cuius est negatio, aut

γ Genera statim habent] Duobus modis sententia hæc intelligi potest. Vno, ut uerbũ, Statim, idẽ ualeat hoc loco, quod Continenter, siue, Ordine quodã, ac Deinceps: quo pacto Aristoteles nihil aliud significat, quàm quòd ens, & unum multa cõplectãtur genera scibilia, non confusè tñ, sed apto ordine, & rerum naturę congruo. Atq; hunc sensum satis declarant proximè antecedẽtia, & quę mox de Mathematicis adduntur; eundem ſ; sequitur Bessario, qui pro, Statim, scribit Subinde. Altero, ut uerbũ, Statim, significet, genera scibilia entis, & unius, idest, substantiæ (ut rectè Alexander interpretatur) non habere commune aliquod genus scibile, quod priùs cadat sub aliquam speciem scientiæ. Vt enim quantitas communis numero, & magnitudini, in quibus primæ speciei

z Nã & hæc] Hoc est, huius scientia; Mathematici inquam. Quod autem additur [in mathematicis] referri potest, uel ad res mathematicas, seu mathematica theoremata, reſq; alias mathematicas; uel ad ipsas scientias Mathematicas, quæ nonnunquã significãtur nomine τῶν μαθημάτων, quo hîc utitur Aristoteles; quãquam hoc uocabulum propriè significat ipsa theoremata, omninoq; res mathematicas.

μαθήματα

a a. Cùm autem unius] Cùm Arist. superiori parte capitis docuerit, hanc scientiã agere de uno, & partibus, seu quasi speciebus unius, ut de eodem, simili, æquali, & cęteris huiusmodi, quibus nomina non sunt imposita; consequens esse uidebatur, ut in hac tertia ostenderet, eandem agere de multitudine, & partibus, siue, ut ita dicam, speciebus multitudinis, ut de diuersitate, dissimilitudine, inæqualitate, & similibus, quatenꝰ absq; ulla materia considerari possunt. Ratio igitur, qua id probat, huiusmodi est. Eiusdem facultatis est opposita cognoscere, ut Medicinæ sanitatem, & ægritudinem; at multitudo opponitur unitati, & partes subiectæ multitudinis partibus subiectis unitatis; igitur ad hanc scientiam, quæ agit de uno, & partibus subiectis unius, pertinet agere de multitudine, & partibus illi subiectis. Quo loco aduerte, quemadmodum primę substantiæ sunt eędem, aut diuersę secundùm substantiam; similes, aut dissimiles secundùm qualitatem; & æquales, aut inæquales secundum quantitatem; sic etiã habere aliquam unitatem, aut distinctionem inter se ratione accidentium ad alia prædicamenta pertinentium.

Eiusdem facultatis opposita cognoscere.

Comm. 12.

b b Negationisque, & priuationis] Quæ exemplorum causa adiuncta sunt maiori propositioni, hoc pacto supplenda sunt Alexãdri sententiã [atq; negationẽ, priuationem ſ; eiusdem scientiæ sit cõsiderare, cuius est cõsiderare id, cuius est negatio, aut priuatio.] Potiùs autem Arist. attulit exempla in his duobus generibus oppositionum, quia oppositio unius, & multorum ad alterum eorum pertinet, ut mox docebit.

c c Quia utroque modo] Vt doceat, unum opponi priuatiuè multis, ait in primis, unum utroque modo considerari posse, & ut significat negationem diuisionis, quæ cernitur, inter multa, & ut significat eius priuationem: siquidem indiuiſio, quæ in uno cernitur priuatio quędam est, cùm supponat naturam entis subiectam; in omni autem priuatione includitur negatio, quæ ex ratione sua ad nullum genus addicta est, nullamúe naturam subiectam supponit, atque ideo dicitur tam de entibus, quam de non entibus, ut non album de Aethiope, & Chimæra. Ita fit, ut unum considerari possit, & ut significat priuationem, quæ in priuatione quodammodo includitur. Quod autem attinet ad uerba illa, Cuius est negatio, uel

Vnum duobꝰ modis cõsiderari posse.

nel priuatio &c. sensus est; Et ut significat negationem, & ut significat priuationem; quæ negatio, aut priuatio ex sua ratione aut significat simpliciter nō inesse id, quod remouetur; aut non inesse alicui generi determinato.

dd Atque ibi quidem} Docet, interiecta, ut uidetur, parenthesi, unū opponi multis priuatiua oppositione, non autem negatiua, seu contradictoria. Ratio uerò est, quia ibi, hoc est, in ipso uno, hoc discrimen cernitur præter id, quod est in negatione, id est, ut à negatione absoluta distinguitur, ꝙ negatio absoluta, & libera, quæ contradictoriam oppositionē efficit, est absoluta, & libera absentia illius, quod negatione remouetur; priuatio autem est alligata alicui naturę subiectę, de qua sola prædicatur. Cùm igitur unū nō sit idē absolutè, quod non diuisum, sed idem quod ens indiuisum; efficitur, ut non opponaē multis cōtradictoria oppositione, sed priuatiua.

Vnum non idem absolute, quod non diuisum.

Prior obiect.

Sed contra hæc sic licet obijcere. Vnū opponit multis contrariè, ut Arist. docet lib. 10. cap. 5. ubi hanc quæstionem de oppositione unius, & multorū accuratè disputat; non opponitur ergo priuatiuè, ut dictum est. Præterea, si unum priuatiuè opponeretur multis, cùm priuatio sit suapte natura posterior eo, cuius est priuatio, unū esset posterior natura multis; at hoc apertè falsum est, tum quia unum est causa multitudinis, tum etiā quia ab uno ad multa non reciprocatur existendi cōsequentia, ut habes in prædicamentis; ergo fieri non potest, ut unum priuatiuè opponatur multis.

Posterior.

Solutio prioris.

His obiectionibus ita respondebis, ut ad priorē dicas, Aristotelem in loco citato nomine cōtrariæ oppositionis intellexisse etiā priuatiuā, ut eo loco patebit. Ad posteriorem uerò, unum non significare priuationem multitudinis, sed eius diuisionis, quæ cernitur inter ipsa multa, ut paulò antè diximus. Quanquam uerò multa, ut multa sunt, posteriora sunt uno (quod rectè probatū est) tamē prima diuisio, quæ inter ipsa multa cernitur, est prior ipso uno: hac enim ratione primò distinguuntur multa inter se, ꝙ inter illa datur hoc, & non hoc, ut Socrates, & non Socrates; huiusmodi autem distinctio, siue diuisio, est prior ipso uno; quandoquidem, ut D. Thom. rectè animaduertit, primò concipimus ens; Deinde non ens, ubi iam cernitur diuisio; Tertio loco unum, quod

Posterioris. Qua ratione diuisio sit prior uno.

ἢ στέρησις, * ἢ ἁπλῶς λεγομένη ὅτι οὐχ ὑπάρχει ἐκεῖνο, ἢ τινι ἢ μέν (ἔνθα dd μὲν οὖν τὸ ἐνὶ ἢ διαφορὰ ᾠκείωται, ὅταν τὸ ἓν τῇ ἀποφάσει· ἀπουσία γὰρ ἡ ἀπόφασις ἐκείνου ἐστίν· ἐν δὲ τῇ στερήσει καὶ ὑποκειμένη τις φύσις γίνεται, καθ' ἧς λέγεται ἡ στέρησις) τὸ δ' ἑνὶ πλῆθος αὐτίκειται· ὥστε καὶ τὰ αὐτικείμενα τοῖς εἰρημένοις, τότε ἕτερον, καὶ τὸ ἀνόμοιον, καὶ ἄνισον, & ὅσα ἄλλα λέγεται, ἢ * κατὰ ταῦτα, ἢ κατὰ πλῆθος καὶ τὸ ἓν, τῆς εἰρημένης γνωρίζειν ὕλης μης· ὧν ee ἔν τι & ἡ ἐναντιότης ὅτι· διαφορὰ γάρ τις ἡ ἐναντιότης, ἡ δὲ διαφορὰ ἕτερότης. ὥστ' ff ἐπειδὴ πολλαχῶς τὸ ἓν λέγεται, καὶ ταῦτα πολλαχῶς μὲν λεχθήσεται· ὅμως δὲ μιᾶς ἅπαντα γνωρίζειν ἐστίν. ᾧ γὰρ εἰ πολλαχῶς, ἕτερας· ἀλλ' εἰ μήτε καθ' ἓν, μήτε πρὸς ἓν οἱ λόγοι ἀναφέρονται, τό τε ἕτερας. Ε' πεὶ δὲ πάντα πρὸς τὸ πρῶτον ἀναφέρεται, οἷον ὅσα ἓν λέγεται, πρὸς τὸ πρῶτον ἓν· ὡσαύτως φατέον & περὶ ταυτὸ & ἑτέρου, & gg τῆν * ἄλλων ἐναντίων ἔχειν. ὥστε διελόμενον ποσαχῶς λέγεται ἕκαστον, οὕτως ἀποδοτέον πρὸς τὸ πρῶτον ἐν ἑκάστῃ κατηγορίᾳ, πῶς πρὸς ἐκεῖνο λέγεται. τὰ μὲν γὰρ τῷ ἔχειν ἐκεῖνο τὰ δ' τῷ ποιεῖν, τὰ δὲ κατ' ἄλλους λεχθήσεται τοιούτους τρόπους.

* Alexander legit ἢ γὰρ ἁπλῶς λέγομεν &c.

* Aliàs κατ' αὐτὰ

tex. 9.

* Aliàs non habetur ἄλλων.

¶ Φανε-

Cap. de prio ri.

quod addit enti priuationem diuisionis; Quartò multa, quę sunt hoc unum, & illud unum, ac proinde hoc, & non hoc. Dixi [huiusmodi autem diuisio] quia diuisio entium non est prior, sed posterior ipso uno, cùm supponat singulorum unitates, ut supèriùs dictum est. Itaque unum opponitur priuatiuè multis, non ut multa sunt, sed ut diuisa sunt inter se primâ illa diuisionis ratione; in qua reperitur hoc, & non hoc. Vnde fit, ut unum, nō tam sit oppositum priuatiuè multis, quàm diuisioni, quæ cernitur in multis: quanquam quia multitudo est compositior, & proinde notior sensu, aliquando explicamus unum à posteriori per negationem, seu potiùs priuationem multitudinis, ut Aristoteles loco citato docet.

Quo pacto unum priuatiuè opponatur multis.

ee In quibus etiam} Sub pluralitate, seu multitudine continetur diuersitas; sub diuersitate differentia, sub differentia contrarietas. Eodem modo cernere est sub uno idem, sub eodē uarias quasi species eiusdem, ut idem genere, & specie.

aut priuatio, siue ea, qua simpliciter dicitur non inesse illud, siue qua cuidam generi. (Atque dd ibi quidem uni differentia adest, præter id, quod est in negatione: est enim negatio, illius absentia; in priuatione uerò subiecta etiam quædam est natura, de qua priuatio dicitur) cùm, inquam, uni multitudo opponatur; efficitur, ut & opposita ijs, quæ dicta sunt, diuersum, dissimile, inæquale, & quæcunque alia, aut ab his, aut à multitudine, & unitate dicuntur, dictæ scientiæ sit cognoscere; in ee quibus etiam contrarietas numeratur: est enim contrarietas differentia quædam; differentia uerò diuersitas. Quare, ff cùm unum multipliciter dicatur, hæc etiam multipliciter dicentur: sed tamen unius scientiæ est ea omnia cognoscere. Neque enim, si quæ multipliciter dicuntur, ad aliam, atque aliam pertinent; sed si nec ratione una dicantur, neque rationes ad unum reuocentur. Quoniam uerò ad primum referuntur omnia, ueluti quæcumque unum dicuntur, ad primum unum; eodem pacto in eodem, & diuerso, alijsq; gg contrarijs rem habere dicendum est. Quare ubi diuisione exploratum fuerit, quot modis dicatur quidque, tum demum referendum est ad primum in unoquoque prædicamento, quo pacto ad illud dicatur. Alia enim, quia illud habeant, alia quia efficiant, alia alijs modis similibus dicentur.

Affectiones entis esse analogas.

ff Quare, cùm unum} Docet huiusmodi affectiones, quę ab uno deriuantur, & ad illud rediguntur, non esse uniuocas, sed habere multiplicem significatum, quemadmodum, & ipsum unum; sed tamen nihil obstare, quo minùs ad eandem scientiam pertineant, quia non ita sunt multiplices, ut sint omnino æquiuocæ: id quod etiam supèriùs de ente apertè dictum est, & de uno planè significatum, cùm illatum est, species, seu quasi species entis, & unius æquiparari inter se. Addit deinde Aristoteles, in tractatione harū affectionū (quandoquidem sunt multiplices, & semper aliquid præcipuum significat, ad quod cætera significata referantur) explorandam esse in primis earum multiplicitatem; deinde reuocanda minùs principalia significata ad præcipuum illud, quod respiciunt, & ex quo nominantur, explicata nimirum peculiari ratione, qua unumquodque ad illud refertur; ueluti quòd contrariorum, quædam sint, quia in se habeant cōtrarietatem, ut morbus, & sanitas; quædam uerò, quia illam efficiant, ut sedētaria uita, & moderata corporis exercitatio &c. Quæ res tanti est ponderis, ut totum librum sequentem in ea explicanda ponat Aristoteles.

De qua re agat liber qntus.

Comm. 14.

gg Alijsq; contrarijs} Sic legit Alexāder, etsi nostri cōtext° ad uerbū habēt, cōtrarijsq; .

Perspicuum

hh Perspicuum est igitur] Soluit ex dictis quæstionē quintā superiori libro propositam, atq; adeo sextam, cuius erat eadem difficultas. Quærebatur enim in quinta, Num hæc scientia in substantiarum tantùm consideratione uersaretur, an etiam in consideratione eorum, quę illis per se accidunt; quę quidem in sexta quæstione mox explicata sunt his uerbis, De eodem, & diuerso; de simili, & dissimili; de identicate, & contrarietate; de priori, & posteriori; deque alijs hmõi omnibus.

ii Atq; Philosophi est] In hac extrema parte capitis confirmat Aristoteles more Dialectico, cōmunibusue argumentis id, quod in superioribus duabus ostenderat ex pprijs, Ad hāc scientiam pertinere, disputationem de uno, & multis, deque omnibus entis affectionibus, quę ad has reuocantur. Primum argumentum est.

Omniū quæstionum tractationem ad aliquam scientiam spectare

Tractatio omniū quęstionum, quæ in controuersiā uenire possunt, ad aliquam scientiā pertinet: at de prædictis entiū affectionibus plurimæ excitantur quæstiones, ut quid idem sit, quid diuersum; sit ne unum tantùm uni contrarium; & similia: igitur ad aliquam scientiā pertinet earum explicatio: non pertinet autem ad ullam scientiam, quę de particulari aliquo rerum genere disputet: igitur ad hanc, quę de cōmuni entiū natura disserit. Proximam assumptionem ex eo probat Arist. quia huiusmodi affectiones non sunt certi alicuius generis, sed entis, ut ens est. Quod non ita intelligas, quasi hæc omnia conueniant omnibus omnino entibus (neq; enim omnia exempli causa sunt contraria, aut differentia) sed ita, ut in omni genere rerum, quod quęq; particularis scientia sibi assumit tractandum, reperiantur. Quanquam si hæc attributa latè in primis, deinde disiunctim cum suis oppositis, postremò, tum absolutè, tum aliarum rerum comparatione sumantur; uix ulla reperientur, quæ de quouis ente nō dicantur. Quod autem Arist. ait, hęc ipsa esse etiam affectiones unius, ut unum est, propterea dictum esse intellige, quia cùm unum sit prima entis proprietas, reliqua omnia, quæ consequuntur, eius quasi affectiones censeri possunt.

Cur cęteræ affectiones entis dicātur affectiones unius.

Ac

Φανερὸν [hh] οὖν ὅπερ ἐν ταῖς ἀπορίαις εἴρηται, ὅτι μιᾶς ἐστὶ τούτων ἡ τῆς οὐσίας ὅρισ λόγον ἔχειν· τοῦτο δ' ἦν ἓν τῶν ἐν τοῖς ἀπορήμασι.

Καὶ [ii] ἔστι τοῦ φιλοσόφου, περὶ πάντων δύνασθαι θεωρεῖν. εἰ γὰρ μὴ τοῦ φιλοσόφου, τίς ἔσται ὁ διασκεψόμενος, εἰ ταυτὸ Σωκράτης, ἢ Σωκράτης καθήμενος, ἢ εἰ ἓν ἑνὶ ἐναντίον, ἢ τί ἐστι τὸ ἐναντίον, ἢ ποσαχῶς λέγεται; ὁμοίως δὲ ἡ περὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων. Ἐπεὶ οὖν τοῦ ἑνὸς ἢ ἐν, ἢ τῶν ὄντος ἢ ὄν, ταῦτα καθ' αὑτὰ ἐστὶ πάθη, ἀλλ' οὐχ ἡ ἀριθμοὶ, ἢ γραμμαὶ, ἢ πῦρ· δῆλον ὡς ἐκείνης τῆς ἐπιστήμης καὶ τί ἐστι χωρίσαι, καὶ τὰ συμβεβηκότα αὐτοῖς. καὶ [kk] οὐ ταύτῃ ἁμαρτάνουσιν οἱ περὶ αὐτῶν σκοπούμενοι, ὡς οὐ φιλοσοφοῦντες, ἀλλ' ὅτι πρότερον ἡ οὐσία, περὶ ἧς οὐδὲν ἐπαίουσιν· ἐπεὶ [ll] ὥσπερ ἐστὶ καὶ ἀριθμοῦ ἡ ἀριθμὸς ἴδια πάθη, οἷον περισσότης, ἀρτιότης, συμμετρία, ἰσότης, ὑπεροχὴ, ἔλλειψις· καὶ ταῦτα καὶ καθ' ἑαυτοὺς, καὶ πρὸς ἀλλήλους ὑπάρχει τοῖς ἀριθμοῖς· ὁμοίως δὲ καὶ στερεοῦ καὶ ἀκινήτου, καὶ κινουμένου, βαρεῖ τε καὶ βάρος ἔχοντι ἔστι ἕτερα ἴδια· οὕτω καὶ τοῦ ὄντος ἢ ὄν, ἔστι τινὰ ἴδια, καὶ ταῦτα ἔστι, περὶ ὧν ἂν ἡ φιλοσόφου θεωρῆσαι τὸ ἀληθές.

Σημεῖον [mm] δὲ οἱ μὲν διαλεκτικοὶ, καὶ σοφισταὶ τὸ αὐτὸ μὲν ὑποδύονται σχῆμα τοῦ φιλοσόφου (ἦν δὲ

Textus 5.

LIB. IIII. CAP. II. EXPLANATIO. 529

Comm. 16.

kk Ac non ea ex parte] Sophistas designat (inquit Alexander) qui Philosophi nomē induit de substantia, cuius inter Philosophos præcipua est disputatio, nullā mentionē faciunt, sed in eo sunt occupati, ut de contrarijs, ac oppositis, ijsq; , quæ multipliciter dicuntur, & similibus edisserant; eaque ad sophismata accommodant, & in altercationibus usurpant, ut aduersarios conturbent, ac circumueniant. Hos autem incusat, non quòd de his differere ad Philosophū nō pertineat (neque enim hu iusmodi commētatio à Philosopho alrena est) sed quòd de his tātum, quasi de præcipua re disputent: de substantia uerò, quæ prima est, & à qua cætera esse mutuantur, & propter quā de illis Philosophi agunt, mentionem nullam faciant, nec de ipsa quicquam sciant. Horum Sophistarum multos licet agnoscere apud Platonem, Socratis disputatione conuictos, quòd nihil solida doctrina, quam maximè præ se ferūt, habere deprehendātur. Albertus tamen hoc loco non refert ista ad Sophistas, sed ad ueteres illos Philosophos, qui unum & multa, numeros, & alia hmōdi principia substātię esse credentes, de his tantùm disseruerūt, nihilque de ueris substantię principijs docuerunt.

Alexandri ea positio.

Albertū.

Perspicuum [hh] *est igitur id, quod in dubitationibus dictum est, unius scientiæ esse de hisce, & de substantia disserere: hoc enim unum erat eorum, quæ in quæstionibus continebantur.*

Textus 5. *Atque* [ii] *Philosophi est, de omnibus posse agere. Si enim Philosophi non est, quisnam erit, qui considerabit, sit'ne idem Socrates, & Socrates sedens; uel, sit ne unum uni contrarium; uel, quid sit contrarium, quot'ue modis dicatur? Eadem quoq; est ratio de cæteris huiusmodi. Cùm igitur hæc unius, qua ratione unum est, & entis, qua ens, non autem qua numeri, aut lineæ, aut ignis, per se affectiones sint; perspicuum est, illius scientiæ esse, & quid ea sint, & quæ illis accidant, cognoscere. Ac* [kk] *non ea ex parte peccant ij, qui ea tractant, quasi non philosophentur; sed quia prius quiddam est substantia, de qua tamen nihil sciunt. Etenim* [ll] *ut numetri, de qua ratione numerus est, propriæ sunt affectiones, qua ratione numerus est, ueluti imparitas, paritas, commensuratio, æqualitas, excessus, & defectus; atque hæc & per se spectatis, & inter se comparatis numeris insunt; eodem'que modo, & solido, & immobili, & ei, quod mouetur, ponderis experti, & pondus habenti alia sunt propria; ita & enti, qua ens est, quædam propria conueniunt. Atque hæc sunt ea, de quibus Philosophi est, ueritatem exquirere.*

Tract. 1. cap. 7

Quod [mm] *hoc argumento intelligi potest. Dialectici enim & Sophistæ eandem, quam Philosophus, personā induunt (So-*

ll Etenim, ut numeri] Ex comparatione rerū particularium cum ente in commune confirmat, quemadmodum particularia entia suas habent proprias affectiones; sic ens in commune habere suas.

mm Quod hoc argumento] Secundum argumentum est. Dialectici, & Sophistæ induunt personam primi Philosophi, quanquam alio, atq; alio fine, & alijs, atque alijs medijs adhibendis: Dialecticus enim eodem fine, quo primus Philosophus (gratia nimirum exquirendę, ac tradendæ ueritatis) conatur quàm maximè probabilibus argumentis id docere, quod primus Philosophus necessarijs rationibus ostendit: Sophista uerò, non ut uerum inueniat, aut doceat, sed ut uerum docere, & sapiens esse uideatur, ea argumenta conquirit, quibus non tam contineatur ueritas, quàm uideatur contineri: at Dialectici, & Sophistę differunt de generalibus entium affectionibus,

Dialecticus.

Sophista.

quia sint primi Philosophi propria; illi quidem, ut primo Philosopho ministrent; hi uerò, ut sapientes esse uideantur: agit ergo uerè primus Philosophus de communibus entium affectionibus.

Subiectum Dialecticæ, & Sophisticę, utentium, quo pacto idem quod primi Philosophi.

n n Ens autem omnibus] Quòd hîc ens dicitur genus subiectũ, in quo uersentur Dialectica, Sophistica, & Prima Philosophia; non ad artem Dialecticã, & Sophisticã quatenus docẽt, suaq; principia tradunt, referendũ est; sed quatenus proprijs præceptis in qualibet materia utuntur. Genus enim subiectũ Dialecticæ docentis, ut secundo libro diximꝰ, est uerus differẽdi modus, & nequaquã fallax; Sophisticæ autem docentis, apparens & fucatus. Illud tamẽ aduerte hoc loco, etsi prima Philosophia, Dialectica, & Sophistica in hoc conueniunt, quòd agunt de ente, eiusque affectionibus; tamen primam Philosophiam, non descendere ad omnia particularia entia, ad quæ tamẽ omnia descendunt Dialectica, & Sophistica; quod rectè annotauit Auicẽna initio suæ Metaphysicæ.

Idem Albertus hîc tract. 1. c. 7. & D. Th. lect. 4. p. 2

(ἡ γὰρ σοφιστικὴ φαινομένη μόνον σοφία ὄντι, καὶ οἱ διαλεκτικοὶ διαλέγονται περὶ ἁπάντων) κοινὸν [nn] δὲ πᾶσι τὸ ὄν ἐστι. διαλέγονται δὲ περὶ τούτων, διλονότι διὰ τὸ τῆς φιλοσοφίας εἶναι αὐτὰ οἰκεῖα. περὶ μὲν γὰρ τὸ αὐτὸ γένος τρέφεται ἡ σοφιστικὴ καὶ ἡ διαλεκτικὴ τῇ φιλοσοφίᾳ: ἀλλὰ διαφέρει, τῆς [oo] μὲν τρόπῳ τῆς δυνάμεως, τῆς δὲ τοῦ [pp] βίου τῇ προαιρέσει. ἔστι δὲ ἡ διαλεκτικὴ πειραστικὴ περὶ ὧν ἡ φιλοσοφία γνωριστική: ἡ δὲ σοφιστικὴ, φαινομένη, [qq] οὖσα δ' οὔ.

Modo facultatis, quo pacto differat Metaphysica à Dialectica.

o o Facultatis modo] Ad media, argumẽtaũe referẽdũ hoc est. Itaque aut Aristoteles significat maiorẽ esse uim, & facultatem primę Philosophiæ, quàm Dialecticæ utentis, quia illa sit demõstratiua, hæc minimè: Vel e contrariò, maiorem esse hac ex parte potestatẽ Dialecticę utentis, quàm primæ Philosophiæ, quòd Dialectica utens possit in utramque partem de quacumque re proposita disserere; Prima autẽ Philosophia eã tãtùm partẽ, quæ uera est, cõfirmet.

p p Vitæ instituto] Est enim Sophistæ institutum, sapientię ostentatio quæstus causa; quod longè distat ab instituto ueri Philosophi.

Sophistica.

q q Apparet quidem] Sophistica non modò apparet tentatrix cognoscendæ ueritatis ex probabilibus, ut Dialectica; sed etiam demonstratrix ex necessarijs, ut Philosophia. Apparet autem tum Dialectica, tum etiam Philosophia, quia utitur duobus illis fucatis argumentationum generibus, quorum alterum dicitur litigiosum, siue certandi studio comparatum, quo usurpando uidetur esse Dialectica; alterum appellatur pseudographum, siue mendacis demonstrationis, quo cùm utitur, uidetur esse Philosophia.

Textus 6.

Ἔτι [rr] τῶν ἐναντίων ἡ ἑτέρα συστοιχία στέρησις, καὶ πάντα ἀνάγεται εἰς τὸ ὄν, καὶ τὸ μὴ ὄν, καὶ εἰς ἓν καὶ πλῆθος: οἷον στάσις τὸ ἑνὸς, κίνησις δὲ τὸ πλήθους. τὰ δ' ὄντα, καὶ τὴν οὐσίαν ὁμολογοῦσιν ἐκ ἐναντίων * συγκεῖσθαι. ἅπαντες γὰρ τὰς ἀρχὰς ἐναντίας λέγουσιν, οἱ μὲν γὰρ περιττὸν καὶ ἄρτιον, οἱ δὲ θερμὸν καὶ ψυχρὸν, οἱ δὲ πέρας καὶ ἄπειρον, οἱ δὲ φιλίαν καὶ νεῖκος. φανερὸν δὲ καὶ τἄλλα ἀναγόμενα φαίνεται εἰς τὸ ἕν, καὶ τὸ πλῆθος (εἰλήφθω [ss] γὰρ ἡ ἀναγωγὴ ἡμῖν) * αἱ δ' ἀρχαὶ καὶ παντῇ καὶ

* Aliàs non habet συγκεῖσθαι.

* Aliàs addit ἐν τῷ πρώτῳ περὶ ἀγαθοῦ: uel ut Alexander legit, ἐν τῷ δευτέρῳ &c.

r r Præterea, contrariorum] Tertium argumentum hanc habet sententiam. Quæcunq; reuocantur ad ens, & non ens, uel ad unum, & multitudinẽ, pertinent ad hanc scientiam; omnia prędicta sunt huiusmodi; pertinent igitur ad hanc scientiam. Maior ex eo patet, quia quæ reuocantur ad unum, & multitudinem reuocantur etiam ad ens, & non

& non ens; si quidem unum etiam ipsum reuocatur ad ens, & multitudo ad non ens; ipsum autem non ens, cùm sit negatio entis, ad ipsum quoque ens reducitur: quo fit, ut quæcumque reuocantur ad ens, & non ens, uel ad unum, & multitudinem; tandem reuocentur ad ens. Quare cùm in hac scientia differatur de ente; efficitur ut quæcumque reuocantur ad ista, pertineant ad hanc scientiam. Minorem probat Arist. primùm hac ratione, Quia affectiones iam dictæ habent inter se quandam cõtrarietatem latè sumptam; semper autem alterum cõtrariorum est quodammodo priuatio alterius; quo pacto quies est priuatio motꝰ. Quocirca quemadmodum quies, quia est priuatio aliter, atq; aliter habẽdi, reducitur ad unum, & motus propter uarietatem, quam rebus affert, reuocatur ad multitudinem; ita de cęteris contrarijs dicẽdum est. Deinde auctoritate Antiquorum. Illi enim, etsi in assignãdis primis cõtrarijs non rectè philosophati sunt; ea tamen tradiderunt prima contraria, quæ ad unum, & multitudinẽ perspicuè uidentur reduci. Impar enim ad unum reducitur, quia minùs aptum est ad diuisionem; par uerò ad multitudinem, quia aptiùs diuiditur: frigidum reuocatur ad unum, quia stringit, & in unum cogit; calidum, ad multitudinem, quia dissolut, & dissipat: deniq; satis constat, finitum, & concordiam reuocari ad unum; infinitum uerò, & discordiam ad multa: quod idem de cęteris dicendum est. Quòd si prima contraria ad unum, & multitudinem rediguntur; non dubium, quin omnia omnino contraria ad eadem reuocentur. Non pugnant autem secum duo illa, quæ Aristoteles hic scribit; Ferè incõfesso esse omnia ex cõtrarijs cõstare; &, Omnes dicere principia esse contraria. Loquitur.n. in priori pronunciato de omnibus omninò Philosophis, quorum nonnulli, ijque paucissimi, principia rerum naturalium esse negauerunt, ut Parmenides, & Melissus; in posteriori autem de ijs tantùm, qui earũ principia posuerunt. Non censuerunt tamen hi, omnia, quæ sunt, constare contrarijs; sed principia omnium esse contraria, seu, ut rectiùs loquar, habere cõtrarium. Itaque cùm ait [Omnes enim] subaudi [qui principia ponunt] &c.

(Sophistica enim apparens tantùm est sapientia; Dialectici etiam de omnibus disserunt) ens [nn] autem omnibus commune est. De his uerò propterea disserunt, quòd ea Philosophiæ sint propria. In eodem enim genere Sophistica, & Dialectica, in quo Philosophia, uersantur: uerùm Philosophia ab altera facultatis [oo] modo; ab altera uitæ [pp] instituto differt. Est q; Dialectica tentatrix de ijs, quorum cognitio ad Philosophiam spectat; Sophistica uerò apparet [qq] quidem, re autem ipsa non est.

Textus 6.

Præterea [rr] contrariorum altera series priuatio est, & omnia ad ens, & non ens; ad unum item, & multitudinem reuocantur: quo pacto status ad unum pertinet, motus ad multitudinem. Porrò ea, quæ sunt, atque substantiam ex contrarijs constare, ferè in confesso est. Omnes enim dicunt, principia esse contraria; quidam par, & impar; alij calidum, & frigidum; alij finitum, & infinitum; alij amicitiam, & contentionem. Sed & cætera omnia ad unum, & multitudinem uidentur reuocari (ponatur [ss] enim à nobis ea reductio) principia q; ac omnino, & quæ

Prima contraria Veterum reuocari ad unum, & multa.

Contraria.

Varia lectio.

s s Ponatur enim à nobis] Quidam Græci codices sic habent [Sumatur enim à nobis ipsa reductio in primo de bono] quasi dicatur, Supponatur, ut dici solet, ex eo libro. in quo, si lectio uera est, uidetur Arist. reductionem hanc latè persequutus. Verùm nec liber extat, nec lectio hæc est admodum uulgata. Et Alexander ait, Aristotelem de ea reductione

Comm. 19.

reductione egisse in 2. de bono, non in primo. Denique Argyropylus, & Bessario citatione prætermiserunt. Illud constat, postulare Aristotelé his uerbis, ut ponamus rem ita habere, quia longum esset, hanc reductionē singulatim in omnibus principijs persequi. certum enim esse putat, principia rerum naturaliū, quas tantum Veteres illi cognoscebant, tum quæ omnino, ac uerè sunt principia, tum quæ ab illis afferuntur, in hæc genera cadere, hoc est ad unū, & multitudinē ut generalia principia reuocari. Potiùs autem reddidimus uerbo ἐλήφθω, Ponat, quàm, Sumat; quia & utrumq; significat apud Philosophos, quod Budæus ex Analyticorum lectione rectè obseruauit; & magis cōgruit huic loco, Ponat, clariùsque Aristotelis sniam exprimit.

Vnius tātùm scientiæ esse agere de ente ut ens est.

tt Atque ex his] Confirmat ex opinione Antiquorū proximè citata id, quod in prima parte capitis dixerat, Agere de ente, ut ens est, non ad plures, sed ad unam scientiam spectare. Nam cùm omnia entia, illorū sententia, aut contraria sint, aut ex contrarijs cōstent; atque ea, quæ ex contrarijs constant, in eadem scientia tractari debeant, in qua de contrarijs agitur; agere autem de omnibus contrarijs, ut cōtraria sunt, ad unā scientiā pertineat, utpotè ad eam, quæ agit de uno, & multitudine (ad hæc enim cætera, ut ad prima, generaliaq; principia

ἢ ᾗ ὄν ἀλλων, ὡς εἰς μίαν ταῦτα πίπτουσι.

Φανερὸν tt οὖν ἐκ τούτων, ὅτι μιᾶς ἐπιστήμης τὸ ὂν ᾗ ὂν θεωρῆσαι. πάντα γὰρ ἢ ἐναντία, ἢ ἐξ ἐναντίων. ἀρχαὶ δὲ, καὶ τῶν ἐναντίων, τὸ ἓν καὶ τὸ πλῆθος: ταῦτα δὲ μιᾶς ἐπιστήμης, εἴτε uu καθ' ἓν λέγεται, εἴτε μή, ὥσπερ ἴσως ἔχει τ' ἀληθές. ἀλλ' ὅμως, εἰ καὶ πολλαχῶς, λέγεται τὸ ἓν, πρὸς τὸ πρῶτον τἄλλ' ἀναχθήσει): καὶ ἐναντία ὁμοίως. καὶ διὰ τοῦτο, ἐὰν εἰ μὴ ὄχι τὸ ὂν ἢ τὸ ἓν καθόλου, ἢ ταυτὸ ὅλως ἢ πάντων: ἢ χωριστὸν, ὥσπερ ἴσως ἐκ ἔστιν: ἀλλὰ τὰ μὲν πρὸς ἕν, τὰ δ' πρὸ ἑτέρου. ἐκ διὰ τοῦτο ἐκ τῆς μέτρου θεωρῆσαι, τί τὸ ἐναντίον, ἢ τέλειον, ἢ ἕν, ἢ ὄν, ἢ ταυτὸ, ἢ ἕτερον, ἀλλ' ἢ ἐξ ὑποθέσεως.

Ὅτι vv μὲν οὖν μιᾶς ἐπιστήμης τὸ ὂν ᾗ ὂν θεωρῆσαι, καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ ᾗ ὄν, δῆλον: καὶ ὅτι οὐ μόνον τῆς οὐσιῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑπαρχόντων ἡ αὐτὴ θεωρητικὴ, τ' τε εἰρημένων, καὶ ᾗ πρεσβυτέρου καὶ ὑστέρου, καὶ γένους καὶ εἴδους, καὶ ὅλου καὶ μέρους, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων.

retained) ad unū, & multitudinem principia reuocari. Postremò autem reddidimus uerbo ἐλήφθω, Ponat, quàm, Sumat; quia & utrumq; significat apud Philosophos, quod Budæus ex Analyticorum lectione rectè obseruauit; & magis cōgruit huic loco, Ponat, clariùsque Aristotelis sniam exprimit.

VTRVM ENS, QVA RATIONE EST ENS, sit analogum. QVAESTIO I.

Sententia eorum, qui dicunt esse prorsus æquiuocum. SECT. I.

Commune, quotuplex.

VM quicquid multis commune est, aut sit comparatione eorum æquiuocum, aut uniuocum, aut quodammodo medium, quod analogum uocatur; quæri id meritò potest de ente in commune, Quod nam communitatis genus sibi vendicet. Nam, etsi Arist. initio huius capitis planè hanc quæstionē explicauit, asserens, illud nec esse æquiuocum, nec uniuocum,

tex. 2.

pia rediguntur) efficitur, ut omnia entia, qua entia sunt, ad unam scientiam pertineant.

Vnum nō dici uniuocè.

uu Siue ratione una] Sententia huius loci est, Siue unum, & multitudo uniuocè dicant, siue nō uniuocè, ut fortasse rei ueritas habet; tñ ad unā scientiā pūnere possunt, qa significāt primò aliquid, ad quod cętera, quatenus talia sunt, referunt. Eodemq; modo, etsi ens, & unū uniuersalia nō sunt, atq; eadē in omnibus (hoc est propriè uniuersalia) ac multo minùs separata, ut Plato autumat, quē admodū, inquit, forsitan re uera nō sunt; tñ sub eandē cadere posse, eo quòd inter significata entis, & unius alia cō ueniant in nomine cōmuni attributione uni ad alterū, ut substātia, & accidēs; alia ꝓportione quadā (qđ uocat Deinceps) ueluti idē, ęquale, simile, & cætera hmōi, quatenus sunt prima unius significata. Vtit autē Arist. hoc loco nō semel dubitādi uerbo, qa nec de multiplicitate unius, nec cōtra uniuersaliū separationē adhuc accuratè disseruit, quod 5. & 7. lib. faciet.

Dubitandi uerbo cur uta tur.

xx Atq; hinc fit] Colligit ex toto capite hoc cōsectariū; Cognitionē eorū, q̄ hactenus dicta sunt, & aliorū similium, nō pūnere ad Geometrā, nisi quatenus ea sup

et quæ ab alijs tradita sunt, in hæc ut in genera cadūt.

Atq; tt *ex his etiam perspicuum est, unius scientiæ esse, ipsum ens contemplari. Omnia enim, aut contraria sunt, aut ex contrarijs. Principia uerò, etiam contrariorum, unum & multitudo sunt; hæc autem ad unam scientiam spectant, siue* uu *ratione una, siue non una dicantur; quo forsitan modo se rei ueritas habet. Verùm, etsi unum multis modis dicatur, ad primum cætera reuocabuntur; & contraria similiter. Hac de causa, etsi ens, aut unum, uniuersale non est, atq; idem in omnibus, aut separabile, quemadmodum fortasse non est; alia tamen ad unum dicuntur, alia quia deinceps sint sic appellantur. Atque* xx *hinc fit, ut non sit Geometræ, quid cōtrarium, aut perfectum, aut unum, aut ens, aut idem, aut diuersum cognoscere, nisi ex hypothesi.*

Quòd yy *igitur entis, ut ens est, & eorum, quæ illi, quia sit ens, cōueniunt, ad unam scientiam cōsideratio pertineat; quodq; non substantiarum modò, sed eorum etiam, quæ illis insunt, eadem sit contemplatrix; & eorum, inquam, quæ dicta sunt, & prioris & posterioris, & generis ac speciei, et totius & partis, & aliorum huiusmodi; apertum est.*

ponit explicata à primo Philosopho. Quod idē dicendum est de cæteris artificibus.

yy Quòd igitur entis] Conclusio est, & quasi epilogus totius capitis. Quo loco quasdā affectiones entis enumerat, quarū hactenus nō fecerat mentionē, & alias plures superesse innuit, de quibus sequenti lib. disseret. Quod autē ait ad Metaphysicū pūnere disputationē de genere, & specie, nō solūm uerū est quoad unitatē genericā, & specificā rerū, aut etiā quoad relationes identitatis, quæ in eis fundātur, sed etiā quoad relationes generis, & speciei, non quidem prædicabilitatis, ut sic dicā (id enim ad Dialecticū pertinet) sed inexistentiæ, & subiectionis rerum, quę sunt illarum fundamenta.

Agere de Genere, & specie ad Metaphysicum spectare.

uniuocum, sed ex eorum numero, quæ dicuntur ad vnum, quę quidem inter analoga numerari solent; non desunt tamen, qui in alterutrum extremum declinent.

Sententia eorum, qui uolunt, ens esse omnino æquiuocum.

Atq; in primis quidam Rabbi Moyses, quem D. Tho. citat. q. 7. de potentia Dei ar. 8. existimat, illud comparatione Dei, & creaturarum esse omnino æquiuocum, nullamq; inter Deum, & creaturas analogiam reperiri posse, ea forsitā ductus ratione, quòd analogia idem sit, quod proportio,

portio, consteteque inter finitum, & infinitum nullam esse proportionem.

Aureolus quoque apud Capr. in 1. d. 2. q. 1. videtur credere, illud non modò comparatione Dei, & creaturarum, sed etiam respectu diuersorum prædicamentorum esse prorsus æquiuocum; quippe qui multis argumentis contendit, nullam rationem, quę modo aliquo sit vna, conuenire enti, quatenus ens est. Eius argumenta tria sunt potissimùm.

Primum Aureoli.

Primum est, quia si ens uendicat sibi rationem aliquo modo unam, iam quæritur, num rationes particularium entium sint prorsus eædem cum illa, an illi aliquid addant. Primum dici non potest, quia sequeretur, entia particularia esse prorsus eadem inter se. Nec verò secundum, quia sequeretur, entia particularia aliqua ex parte non esse essentialiter entia. quicquid enim additur rationi entis, vt ens est, non potest esse essentialiter ens, quemadmodum quicquid additur rationi albi (ut quod moueat gustatum) non potest esse essentialiter album.

2 Secundum, quia si ens haberet rationem aliquo modo vnam, aut illa esset respectiua, aut absoluta (nam cùm respectiuum sit ad aliud, absolutum autem non sit ad aliud; fieri non potest, vt inter eorum rationes detur medium) at ratio entis non potest esse respectiua, cùm sit communis rebus absolutis; nec item absoluta, cùm sit communis respectiuis.

3 Tertium, quia si ratio entis aliquo modo esset una, entiaque omnia non solùm entis nomine, sed etiam ratione conuenirent; illud planè sequeretur, summa ptędicamentorum genera non esse primò diuersa: quę enim in aliquo conueniunt prętерquàm in nomine, & in aliquo differũt, non sunt primò diuersa, sed differentia, vt docet Arist. 10. lib. huius operis cap. 11. at decem summa prædicamentorum genera sunt primò diuersa, ut est communis Philosophorum sententia. tex. 24.

4 Quarta ratio addi potest hunc in modum. Entis nomen significat immediatè substantiam, quantitatem, & cætera summa genera, ac potiori ratione Deum; non est igitur ulla ratio communis, quæ nomini entis adæquatè respondeat: alioqui interuentu illius significarentur hæc omnia, quod negat Arist. 8. Metaph. cap. 6. cum ait statim unumquodque horum, & vnum quippiam esse, & ens quoddam, hoc est, absque ulla communi ratione media. Qua eadem de causa idem paulò antè dixerat non poni ens in definitionibus. tex. 16. Eodem tex.

Confirmatio ex Aristot. & Porphy.

Atque his duabus posterioribus rationibus uidetur hæc sententia Aristotelicæ doctrinę consentanea, ut mirum non sit, quòd Porphyrius in Isagoge cap. de specie illam Aristoteli planè attribuere videatur his verbis, Etsi omnia quis entia uocauerit, æquiuocè, inquit (nępe Aristoteles) vocabit. Quocirca paulò etiam pòst, exponens ęquiuocationem entis, sic ait; Cùm autem sint decem prima; communicatio nomine tantùm est, non item & ratione ad id nomen accommodata.

Sententia

Sententia eorum, qui affirmant esse uniuocum. SECT. II.

Scoti, & Nominalium sententia.

Nominales idem sentiũt, ut Ochamus, & Gabr. in 1. d. 2. & Greg. d. 8. q. 3. Bonetus itẽ primo suæ Met. cap. 6. Trõb. hoc loco

AT uerò Scot. 1. lib. Sent. d. 3. q. 1. & tertia, & 3. lib. d 8. q. 2. alijq; non pauci oppositam omnino sentẽtiam sibi persuadentes, asserunt, ens, qua ratione est ens, uniuocũ esse. Argumenta Scoti sequũtur cæteri. Verùm, quia sunt plurima, satis erit, si pręcipua quęque afferamus.

Primum est. Conceptus certus de re quauis distinguitur à conceptu incerto de eadem apud eundem hominem; alioqui idem cõceptus apud eundẽ esset certus, & incertus, quod fieri nequit: multi autẽ Philosophi fuerunt certi de prima causa, quòd esset ens, incerti utrum esset ens finitum, an infinitum: quidam etiam dubitarunt de lumine, esset ne substantia, an accidens, cùm interim nemo dubitet, quin sit ens: igitur cõceptus entis est alius à conceptu Dei, & creaturæ, substantięque, & accidentis; ex qua re efficitur, ut sit uniuocus. 1

Secundum. Si ens nõ diceretur de omnibus rebus eadẽ rõne, & cõceptu; neq; Deũ per creaturas, neq; substãtias per accidẽtia cognoscere possemus: at hæc sunt absurdissima (pugnãt enim cum eo, quod sacra fides docet apud Paulũ ad Rom. & cũ omniũ Philosophorũ doctrina, ac experiẽtia) nõ est igitur negandum, ens, qua rõne est ens, esse uniuocũ. Maior ex eo probatur, quia nulla res cognoscitur per aliã, nisi in ea cõtineatur, aut formaliter, quoad aliquem conceptum utriq; cõmunem, quo pacto Angeli cõtinentur in substãtijs corporeis quoad cõceptũ substãtiæ generis summi; aut virtute, & eminẽter, quo pacto operationes uitales continentur in anima tãquam in re, à qua oriri possunt. Cùm igitur, nec Deus contineatur virtute in creaturis, nec substantiæ in accidẽtibus (res.n. perfectiores non continentur hoc modo in minùs perfectis) efficitur, ut si non continerẽtur in illis formaliter, saltem quoad conceptum entis; nec Deus per creaturas, nec substantiæ per accidentia cognosci possent. Cap. 1. 2

Reuocatio argumenti cuiusdam.

Ad hoc argumẽtum reuocandum est illud, quo Scotus in hunc modũ probat ens esse uniuocũ substantijs, & accidentibus, Quia alioqui, ut ait, non cognosceretur à nobis substantia per accidentia, sed immediatè per se ipsam, quod tñ falsum est. Isto.n. modo non dubium esset, quin internoscere possemus hostiam consecratam, quòd in ea substantia panis nõ existat, à non consecrata, in qua existit. Si quid enim præsentia sua immediatè immutat intellectum; absentia illius potest naturaliter cognosci; quod patet in lumine, & tenebris comparatione uisus.

Tertium. In omni inquisitione metaphysica ad intelligendũ Deũ per cõceptus creaturarũ, ita progredimur, vt cõsiderata rõne formali cuiusq; rei, & sublata ab ea omni imperfectione, quod reliquum est Deo attribuamus: ergo, nisi saltem conceptus entis esset vniuocus, nihil omnino per hmõi inquisitionẽ relinqueretur in creaturis, quod Deo uerè tribui posset; quo fieret, vt nõ ueriùs prædicaretur sapiẽtia de Deo per cõceptũ 3

desumptum

desumptum ex sapientia creata, quàm lapis. Quantumcumq; enim sapientia creata denudaretur ab imperfectionibus, quas habet, nunquam tamen id, quod ex ea relinqueretur, tale esset, quale re uera est in Deo.

4 Quartũ; A quibuscumq; similibus potest abstrahi natura aliqua una, in qua fiat eorum inter se, quatenus similia sunt, comparatio; omnia entia sunt similia, quatenus sunt entia; igitur ab omnibus entibus potest abstrahi natura entis: at natura, quę à multis abstrahitur, est unius & eiusdem rationis in omnibus.

5 Quintum; Vnitas obiecti nõ solùm est prior naturæ ordine quàm vnitas potentiæ, sed etiam non minor; quippe cùm potentia, quemadmodũ sumit speciem ab obiecto, sic & vnitatem sumat: ens autem est obiectum intellectus, intellectus uerò habet unitatem naturæ cuiusdam uniuocæ: ergo priùs naturæ ordine eam unitatem sibi uendicat natura entis.

6 Sextum; Quædam repugnant creaturis, quatenus entia sunt, quæ Deo etiam, quatenus est ens, repugnant, vt esse non intelligibile, esse impossibile (neq; enim huiusmodi prędicata repugnãt primò alicui rei propter aliquam specialem entis rationem) possumus igitur abstrahere naturam entis ab omnibus particularibus entiũ naturis, cui primò illa repugnent, & in quam primo cadat reduplicatio. Quòd si illã possumus abstrahere ab omnibus particularibus, non dubium est, quin sit uniuoca.

7 Septimum; Ens ut commune est Deo & creaturis, substantijs, & accidentibus, potest esse subiectum ueræ contradictionis, vt si dicas, Omne ens est finitum, Non omne ens est finitum. Potest item assumi, vt medius terminus in vero, & neutiquam fallaci syllogismo, vt si dicas Omne ens est causa, aut effectus; nulla negatio est causa, aut effectus; igitur nulla negatio est ens. Non est igitur negandum ens esse uniuocum. Alioqui nulla ex propositis enunciationibus esset una enunciatio, sed multiplex, & distinguenda, vt veram contradictionem, verumq; syllogismũ cõficeret.

8 Octauum, quod nobis ex argumentis Scoti vltimum sit, ducitur ex auctoritate Aristotelis secundo lib. huius operis cap. 1. quo loco ex pronunciato illo, vt verbum de verbo reddamus [Vnumquodque autem prę cęteris maximè ipsum est, secundùm quod & alijs uniuocatio ineſt] in hãc sententiam argumentatur Aristoteles. Id quod est causa uniuoca veritatis cæterorum omnium, est maximè verum; primæ causæ, siue principia, sunt huiusmodi; ergo sunt maximè vera. Cùm ergo mox subijciat, Vt unumquodque est ens, ita & uerum esse; apertum est, ens illius sententia uniuocum esse. tex. 4.

9 Nonum addi potest hunc in modum. Si ens non esset vniuocum, nõ dicerentur entia magis, ac minùs entia; at dicuntur; est igitur vniuocũ. Maior ex eo probatur, quia duobus modis fingere possumus, res plures conferri inter se secundum magis & minùs: altero, secundùm vnam, & eandem rationem omnibus communem: altero, secundùm rationes earum peculiares: at posteriori modo impossibilis est comparatio secundùm

dùm magis & minus. nõ minùs enim perfectè quantitas est ens per se extensum, quàm substãtia ens per se existens; quod idẽ in cæteris perspicuũ est: igitur, nisi ens esset vnius, & eiusdem rationis in omnibus, quod uniuocum appellamus; non dicerẽtur quædã magis entia, alia minùs entia.

Decimum. Par ratio esse censetur in accidente, quatenus dicitur de omnibus accidentibus, atque de ente, quatenus dicitur de omnibus entibus (vtrumque enim dicitur analogum ab ijs, qui contrariam sententiã tuentur) atqui accidens non est re uera analogum, sed vniuocum omnibus nouem prędicamentis accidentium, tum quia nomen accidentis nõ significat vnum eorum principaliter, & alia per habitudinem ad illud; tum etiã, quia ratio accidentis, siue eius, quod est in subiecto, initio prædicamentorum posita æquè conuenit omnibus accidentibus: igitur neque ens analogum est, sed vniuocum omnibus entibus. 10 Cap. 2.

Ens non esse omnino æquiuocum. SECTIO III.

Approbatio mediæ sententiæ.

MEdia tamen sententia, quam Arist. paucis uerbis complexus est initio huius capitis, & D. Tho. cum communi Philosophorum schola sequitur, vera est, & à nobis amplectenda, ac perspicuitatis causa tribus conclusionibus explicanda, eo primùm animaduerso, non esse nobis in hac quæstione sermonem de solo ente reali, vt in superiori, sed de ente in cõmune, vt cõplectitur entia realia, & rationis: sic enim accipit Aristoteles nomen entis, cùm eius analogiam explicat, vt in expositione contextus diximus.

Conclusio 1. Prima conclusio, Ens, qua ratione est ens, non est omnino æquiuocũ. Hæc conclusio, quæ cum prima opinione directò pugnat, planè proponitur ab Aristo. initio huius capitis, cùm ait, Id, quod est, non æquiuocè dici. de pura enim æquiuocatione intelligendum est verbum, Æquiuocè, vt patebit ex secunda conclusione. Veritas huius conclusionis ex eo facillimè perspicitur, quia maior est cognatio inter Deum, & creaturas, substantiasque, accidentia, atq; adeo inter entia realia, & rationis, quàm solius nominis. Nam si hæc omnia fortuitò entia dicerentur, nec inter se vllam omnino conuenientiam haberent, propter quam entis nomine appellarentur; nullus omnino conceptus de omnibus, quatenus entia sunt, formari posset, quemadmodum, nec de homine Gallo, & gallo aue, quatenus huic nomini respondent; quod falsum esse perspicuum est.

Cõmunia nomina nõ esse nota nobis, nisi ex ijs, quæ in creaturis nouimus. Præterea, si ens esset purè æquiuocum Deo, & creaturis, nihil de Deo, audito nomine entis, intelligeremus, vt doctè argumentatur D. Thomas, quòd significatio huiusmodi nominum nobis nota non sit, nisi quatenus sumitur ex ijs, quæ in creaturis nouimus. Nulla etiam similitudo imitatiua esset creaturarum respectu Dei. si qua enim similitudinis cognatio creaturis cum Deo intercedit, ea primùm in eo cernitur, quòd entia sint. 1. contra gen. cap. 33.

qui autem id diceret, negaret, Deum esse primam omnium rerum causam; negaret item, posse aliquid de Deo ex creaturis colligi: quo fieret, vt inanes, & fallaces essent ratiocinationes, quibus perfectiones Dei ex perfectionibus creaturarum cõcluduntur: negaret quoque, Deum per suam essentiã cognoscere creaturas, vt quibus cum diuina natura nulla omnino esset cõmunio, nisi solius nominis, quod D. Th. alibi concludit: at hæc non modò absurdissima sunt, sed etiam impia. Si ens quoq; substantijs, & accidentibus nulla omnino ratione, quæ ex rebus ipsis duceretur, cõmune esset; non posset vtrumq; genus sub vnam scientiã cadere, quod Aristoteles negat, tum hoc capite, tum verò multò clariùs docet lib. 11. cap. 3. tex. 9 Deniq; si entibus etiã realibus, & rationis purè æquiuocũ esset ens, nulla cõmunis passio cõueniret vtrisq;, quatenus entia sunt; at cõuenit cõcipi posse, quod etiã extenditur ad nõ entia, vt ad Chimeram, & Hippocentaurum, quatenus sunt entia ficta; igitur ne entibus quidẽ realibus, & rationis purè æquiuocum est ens. Probari etiã potest cõclusio hæc omnibus penè argumentis, quæ ex Sco. pro secunda opinione attulimus. Hoc. n. saltem efficiunt, vt necessariò cõcedendũ sit, omnia entia, quatenus entia sunt, conuenire in ratione aliqua, quæ ex natura ipsorum petatur.

De Verit. q. 2. art. 11.

Passiones cõmunes entib⁹ realib. & rationis.

Neque item uniuocum. SECTIO IIII.

Conclusio 2.

SEcunda conclusio. Ens, qua ratione est ens, non est vniuocum. Hæc cõclusio ponitur ab Arist. in primis verbis huius capitis cùm ait, Id, quod est, multis modis, siue multipliciter dici. Quòd enim loquatur de multiplicitate, quæ opponitur vniuocationi, non autem quo pacto eam accepit in prædicamentis, cùm dixit, qualitatem esse ex ijs, quæ multipliciter dicuntur; ex hoc eodem cap. manifestum est. Docet enim paulò inferiùs, & planiùs ad finem capitis, Etsi ens non vna ratione dicitur, tamen pertinere ad eandem scientiam: perspicuum est autem, ea, quæ non vna ratione dicuntur, non esse vniuoca. Ex qua re clariùs perspicies, Aristotelem, cùm initio capitis dixit, Id, quod est, non dici æquiuocè, de pura, siue omnimoda æquiuocatione id intellexisse, vt diximus ad superiorem conclusionem, quippe cùm ea, quę de multis dicuntur, quantùm deficiunt ab vniuocis, tantùm ad æquiuoca necessariò pertineant, vt patet ex eorum definitionibus.

Cap. de Qualitate.

Probatur conclusio hunc in modum. Si ens esset vniuocum, necessariò esset genus; atqui nõ potest esse genus, non est igitur vniuocum. Maior duabus rationibus patet. Primùm, quia omne simplex prædicatũ vniuocum, quod essentiali predicatione dicitur de pluribus, necessariò est genus, aut species, aut differentia; ens autem dicitur essentialiter de pluribus, seu potius de omnibus, nec tamen potest esse species, aut differentia, cùm sit omnium prædicatorum primum. Deinde, quia ens dicitur

Idem Boẽti⁹ in Porphy. ad cap. de specie

Vniuocũ essentiale triplex tantùm.

citur de plurib⁹ differentibus specie in quęstione, quid est; quo fit, vt si vniuocum sit, nihil ei desit quominùs sit genus. Atque huic maiori propositioni innititur argumentatio illa Porphyrij in Isagoge, Dantur decõ summa genera, supra quæ nullum genus transcendit; igitur communicatio omnium rerum in ente est in solo nomine, hoc est, ita est in nomine, vt non sit in ratione verè vna. Minor autem prę terquàm quòd est omnium Peripateticorum communis sententia (nisi velis excipere nescio quos ex Nominalibus) ea ratione facilè ostendi potest, Quia omne genus habet differentias, per quas contrahatur; ens autem, qua ratione est commune omnibus entibus, per nullas differentias contrahitur. Id quod hac ratione ostenditur. Nullum genus dicitur essentiali prædicatione de differentijs, per quas contrahitur, vt probauimus superiori lib. cap. 3. ex libro 6. Top. cap. 3. ens autem dicitur essentiali prædicatione, atque adeo quiditatiua de omnibus differentijs, ut q. 3. patebit; ergo & cęt.

Cap. de specie.

Ens non posse esse genus.

Ad tex. 10.

Huic argumento cederet omnino Scotus, nisi in maiori propositione exciperet transcendentia, vt videre est in 1. d. 8. q. 3. Verùm ea exceptio, cùm & causa fugiendi vim argumenti excogitata sit, & vulgatę enumerationi vniuersalium ab omnibus Philosophis receptæ, ac ipsi generis definitioni repugnet, non est audienda. Nominaliũ[a] quidã cõcessa, vt necesse erat, maiore, negandã putarunt minorẽ contra Aristotelem, & totius Peripateticę scholæ doctrinã apertissimamq; rationem, incidentes in Scyllam, vt Charybdin vitarent. Alij[b] vtramq; assumptionem negare nõ sunt veriti; in quos omnium superiorum reprehensio conuenit.

Exceptio Scoti.

Nominales.

[a] Vt Gãbr. 1. d. 3. q. 8 & ibidem Greg. q. 3 quibus assentitur Bonetus in sua Metaphy. cap. 6.

[b] Vt Maior 1. d. 8. q. 1.

Prętereà, si ens in commune dicitur vniuocè de omnibus entibus; aut entia de quibus illud immediatè prædicatur, sunt diuersarum essentiarum, aut eiusdem; non possunt autem esse eiusdem, nisi quis ita insaniat, vt dicat, omnia esse vnũ (idem enim pari ratione dicendum esset de cæteris inferioribus comparatione aliarum naturarum vniuocarũ, quę sub ente continentur) sunt igitur diuersarũ essentiarũ: at entia, quæ in eadem communi essentia conueniunt, & sunt diuersarũ essentiarum, necessariò includũt diuersas entitates, ex quibus ea diuersitas nascitur: igitur, si ens vniuocè dicitur, vnumquodque eorũ, de quibus illud immediatè prædicatur, includit duas entitates, quarũ una cõmunis est, siue ea vocetur genus, siue quiduis aliud; altera propria, & peculiaris, siue hæc dicatur differẽtia, siue quicquid aliud libuerit; quod certè fieri nequit. Entitas enim illa peculiaris est entitas quędam, ac proinde essentialiter subiecta entitati communi: quare cùm ea includat cõmunem entitatem, & pari ratione aliam sibi propriam, qua sit diuersa à cæteris sub eadem cõmuni entitate contentis; fit, vt eadem quęstio possit de ea excitari, & ita deinceps de infinitis. Cùm hęc igitur danda non sint, necessariò dicendum est, fieri non posse, ut ens sit uniuocum.

Entia contenta sub uniuoca natura necessario esse composita, si differunt essentialiter.

Idem sentit Scot. in 1. d. 8. q. 3.

Anton. Andr. pro pręceptore Scoto respõdet, Ea, de quibus ens immediatè dicitur, non differre inter se entitatibus peculiaribus adiunctis

Respõsio Antonij Andreę.

Impugnatiæ.

entitati communi, sed modis intrinsecis duntaxat. Verùm hęc responsio parum habet momenti. Quæ enim modis tantùm differunt inter se, non sunt essentiæ diuersæ; vt candor separatus, & idem in subiecto; calor intensus, & idem remissus; res quælibet existens, & ipsa non existens. Itaque, aut modi, quibus entia distinguuntur sub ente, sunt entitates quædam, quo pacto non soluitur argumentum; aut si non sunt entitates, sed tantùm modi entitatum, omnia profecto entia sunt eiusdem omnino essentiæ, quandoquidem idem dici potest de ijs, quę remotè, & mediatè continentur sub ente, atque de ijs, quæ proximè, & immediatè, vt paulò antè diximus.

Lege Ferr. 1. contra gent. c. 32.

Quorundam argumentū.

Pręterea, sic argumentantur quidam D. Tho. sectatores. Si ens, quatenus ens, esset vniuocum, in quauis definitione repeteretur idem sub eadem ratione; hoc autem faciendum non est; ergo nec illud est concedendum. Maior patebit resoluenti definitionem quamlibet vsq; ad ens, tum ex parte generis, tum etiam ex parte differentiæ. nam cùm utrumq; sit formaliter, & essentialiter ens, bis ponetur ens in resolutione partiū definitionis; semel ratione generis, & iterum ratione differentiæ; atque adeo sub eadem ratione, quia natura vniuoca est penitus eiusdem rationis in vniuocatis. Minor perspicua est, quia superuacanea repetitio eiusdem sub eadem ratione ab omnibus arguitur vitij, & meritò nugatio appellatur.

Vt Caiet. libello de ente, & essentia q. 3. & alij.

Solutio Scoti

Huic argumento occurrit Sco. hoc modo. Quemadmodum differentia sumitur denominatiuè respectu generis, quod informat; sic etiā ens, quod includitur in differentia, sumi denominatiuè respectu entis inclusi in genere; nec esse nugationem cùm idem sumitur semel absolutè, & iterum denominatiuè in eadem definitione: vt si resoluendo definitionem hominis, dicas, Homo est ens, per se existens, corporeum, viuens, sentiens, affectum entitate, qua est rationis capax. Ac Caietanus quidem in commentarijs de ente, & essentia q. 3. adeo absurdam putat hanc responsionem, vt eam impugnatione indignam iudicet; idq; ea ratione, Quia, etsi ens secundùm particulares rationes sumptum, potest seipsum denominare; tamen in commune acceptum, si modò vniuocum est, nō possit: in communi enim natura vniuoca, vt ait, non datur vlla varietas.

Loco citato.

Scotum quo pacto reprehendat Caietanus.

Impugnatur Caietani reprehensio.

Sed hęc non videntur à Caietano rectè dici. Potest enim in natura communi vniuoca dari varietas absoluti, & denominatiui, vt albedinis, & albi, qualitatis, & qualis, auri & aurati, præsertim si natura non sumatur, vt est abstracta à suis particularibus, seu, quod idem est, in suppositione simplici, sed absolutè, ac personaliter, vt loquuntur Dialectici, quo pacto sumuntur omnia prædicata essentialia, quæ in definitionibus ponuntur. Quod cùm verum sit, & homo sit animal rationale; erit profectò ens affectum entitate, neque vlla dabitur nugatio, quemadmodum, nec si dicas albedinem triangularem esse qualitatem affectam qualitate, quod quidem est, esse qualitatem qualem. Itaque propositum argumentum

apud

apud eos valeat, qui vitium in Scoti responsione viderint.

Vniuocorum cōuenientia, quanta.

Præterea; Nulla res, quæ in prædicato vniuocè conuenit cum altera, includit quicquam in ratione eiusmodi prædicati, quod altera non includat: atqui accidentia, quatenus sunt entia, includunt in suis rationibus respectum ad substantiam, quem non includit substantia, quatenus est ens: non conuenit igitur substantia vniuocè cum accidentibus in ente, potioriq; ratione, neq; Deus cum creaturis. Maior ex eo patet, quia alioqui prædicatum vniuocum nō diceretur eadem omnino ratione de ijs, quæ in illo vniuocè conueniunt, quod est contra definitionem vniuocorum. Minor verò probatur duabus rationibus. Prior est, Quia naturalis dependentia essentiæ rerū colligitur ex dependentia naturali existentiæ illarum; tota autem existentia accidentiū, etiam quatenus entia sunt, pendet à substantia, veluti existentia caloris, & quatenus caloris, & quatenus qualitatis, & quatenus accidentis, & quatenus entis; ergo tota essentia accidentis, etiam quatenus ens est, à substantia pendet. Quod cùm Scotus ipsa veritate cogente concesserit in 1. Sentent. d. 3 q. 3. miror cur adiungat eodem loco, posse tamen à substantia, & accidente conceptum vnum communem vniuocum abstrahi. Posterior est, Quia enti per se, & enti in alio nihil potest dari commune vniuocum; ens autem in alio, quod est accidens, necessariò includit respectum ad ens per se, quod est substantia; ergo omne accidens, quatenus est ens, includit respectum ad substantiam. Assumptio perspicua est. propositio autem probatur, quia nihil potest abstrahi ab eo, quod per se potest existere, & ab eo, quod non potest per se existere: hæc enim disiunctio in omnem naturam cadit quantumcumque sit abstracta. Eadem minor principalis perspicuè asseritur ab Arist. tum hoc loco, tum uerò clariùs 7. lib. cap. 1. Nec verum est, quod nonnulli dicunt, Aristotelem non docere ijs locis, accidentia, quatenus entia sunt, includere respectum ad substantiā, sed tantùm quatenus accidentia. planè enim docet, præsertim in loco citato libri 7. se id intelligere de accidentibus non modò quatenus accidentia sunt, sed etiam quatenus entia. Exempla quoque sani, & medici, seu medicinalis, quæ hoc loco afferuntur, idem perspicuè ostendunt. Deambulatio enim non tantùm quatenus speciali ratione dicitur sana, sed etiam quatenus nulla adhibita limitatione eo nomine appellatur, ad sanitatem refertur; atque ita res habet in cæteris. Quòd si quis dicere pergat, omnia minùs principalia significata analogorum secundùm speciales rationes accepta includere respectum ad principale, non autē quatenus nulla limitatione adhibita eo vocabulo significantur, quasi eo pacto omnia cum principali significato eadem omnino ratione conueniant; is apertè tollet de medio omnia analoga attributionis, totumque genus huiusmodi analogiæ ad vniuocationem traducet: quod multò erit faciliùs in analogia proportionis, quæ propiùs ad uniuocationem accedit, vt ex ijs, quæ dicenda sunt perspicuum erit.

Dependentiā essentiæ ex dependentia existentię colligi.

Nihil posse abstrahi ab eo, quod est per se, & quod in alio.

Hoc ipso cap. tex. 2. & lib. 7. c. 1. tex. 2.

Nota hęc.

Mitto

Mitto plures rationes alias, quę ad hanc concluſionem confirmandã ualent, quoniam diſtantiã entis creati ab increato, diſtinctionemq; prędicamentorum attingunt: quod ea de cauſa facimus, ne materiam lib. ſequentis anteuertamus. Quanquam verò rationes, quibus hęc concluſio probata eſt, ſolius entis realis vniuocationem impugnent; ex eiſdem tamen relinquitur impugnata vniuocatio entis, vt realia, & rationis complectitur. Minùs enim conueniunt in ratione entis entia rationis cum entibus realibus, quàm entia realia inter ſe.

Eſſe analogum. SECTIO V.

Concluſio 3.

TErtia concluſio. Ens, qua ratione ens eſt, analogum eſt. Hanc concluſionem planè aſſerit Ariſtoteles, tum hoc capite ſæpiùs, tum alijs locis quàm plurimis, nunc affirmãs illud eſse ex ijs, quæ dicuntur ad vnum, nunc ex ijs, quæ una quodammodo ratione dicuntur. Probatur autẽ concluſio perfacilè ex ſuperioribus. Cùm enim ex prima pateat, ens non eſse omnino æquiuocum; ex ſecunda autem non eſse vniuocum; conſtet autem illud dici de pluribus; planè ſequitur, eſse medium quid inter vtrumque, quod trita iam appellatione analogum dicitur.

Hoc ipſo ca. tex. 2. & lib. 7. c. 4. tex 14. & 15. & lib. 12. c. 4. tex. 19. & alibi ſæpe.

Ens eſſe uniuocum reſpectu quorundam.

Illud tamen prætereundum non eſt, ens, qua ratione ens eſt, non ita dici analogum, vt reſpectu omnium, quæ ſunt, analogũ ſit. Eſt enim vniuocum ijs omnibus, quæ in qualibet vniuoca natura cõueniunt, vt omnibus ſpeciebus eiuſdem generis, & omnibus indiuiduis eiuſdem ſpeciei; ſiquidem eadem ratione dicitur ens de homine, & equo; itemq; de Socrate, & de Platone. Neque id mirum videri debet, cùm ea etiam, quæ omnino æquiuoca ſunt, aliquarum quoq; rerum comparatione ſint vniuoca, vt canis comparatione latrantium. Itaque cùm ens dicitur analogum, reſpectu eorum analogum eſse intelligendum eſt, de quibus proximè, ac immediatè dicitur, cuiuſmodi ſunt Deus Opt. Max. genera ſumma, & omnes differentiæ. Nam de ijs, quæ ſub eodem genere, aut ſpecie eſſentialiter continentur, non dicitur ens immediatè, ſed interiectu alicuius generis, aut ſpeciei, aut etiam differentię.

Obiectio.

At dices, id, quod in ſe non eſt vnius rationis, non poſſe eſse eiuſdem rationis quarumlibet rerum comparatione, ac proinde, nec vniuocum; ens autẽ non eſse in ſe unius rationis; quare nec reſpectu eorum, quę ſub eodem genere, aut ſpecie continentur vniuocum eſse. Sed facilè diluitur obiectio negatione maioris. Quod enim in ſe nõ eſt unius rationis ſimpliciter, ſed multarum, poteſt per aliquam earũ eſſe unius rationis comparatione aliquarum rerum. Ita ergo ens per eam rationem, qua ſignificat genus ſummum ſubſtantiæ, eſt eiuſdem rationis reſpectu omniũ ſpecierum, & indiuiduorum prædicamenti ſubſtantiæ, & ita res habet in cæteris. Quòd ſi quis urgeat, rationẽ, quæ eſt ſecundum nomen ſubſtantiæ,

Dilutio.

Occurritur inſtantiæ.

non eſſe

non eſſe rationem ſecundum nomen entis in commune, ſed ſecundum nomen particularis cuiuſdam entis; occurrendum eſt, In ijs, quæ non ſignificant immediatè vnam naturam, ſed plures, cuiuſmodi ſunt analoga, & caſu æquiuoca, rationes omnium immediatè ſignificatorum eſſe ſecundùm commune nomen, ut patet ex definitione æquiuocorũ in Prædicamentis tradita, in qua tam analoga, quàm caſu æquiuoca cõprehenduntur. Quod diligenter aduertendum eſt. Quanquam in ijs, quæ ſunt caſu æquiuoca, quia nec ſimpliciter, nec ſecundùm quid habent eãdem communem rationem, id meliùs perſpiciatur. Ita patet, ens communiſſima ratione ſumptum eſſe analogum. Quòd autem idem dicendum ſit de ente reali completo, lib. ſequenti patebit.

Cap. de Aequiuocis.

De uarijs analogiæ modis, & eorum diſcrimine. SECTIO VI.

Analogia generum.

VT autem qualis ſit entis analogia intelligatur (neq; enim id facile eſt perſpicere) excludenda eſt in primis ab hac diſputatione analogia quædam, quam Ariſt. 7. Phyſ. cap. 4. & 10. lib. huius operis cap. 13. in natura generum ſubeſſe docet; quam D. Tho. 1. ſent. d. 19. uocat analogiam ſecundùm eſſe tantùm, Caietanus autem in libello de analogia nominũ analogiam inæqualitatis, quòd natura generica, & ſi uniuoca eſt, perfectius tamen eſſe habeat in una ſpecie, quàm in alia, ratione perfectioris differentiæ, cui coniuncta eſt. Iccirco autem hoc genus analogiæ excludendum eſt hoc loco, quia non impedit ueram uniuocationem, ut eisdem locis patebit.

7. lib. Phyſ. tex 31. & 10. lib. Metaph. tex. 16. D. Tho. q. 5. art. 2. Caiet. libello de analog. nom. cap. 1.

Analogiam proprie dictã duplicẽ eſſe.

Reuocanda eſt deinde in memoriam diſtinctio illa analogorum in analoga ſecundùm attributionem, & ſecundùm proportionem, de quibus, quantùm ſatis erat, in Dialecticis Inſtitutionibus, & Prædicamentorum commentarijs ſcriptum eſt.

Libr. 1. cap. 20.

Primum diſcrimen inter analoga.

Poſt hæc, animaduertenda ſunt nõnulla diſcrimina, quæ inter huiuſmodi analoga cernuntur. Primum, quod ad vocabula pertinet, huiuſmodi eſt; Ea, quæ ſecundùm attributionem appellantur; nunquam aliter apud Ariſt. nuncupari, quàm nomine eorum, quæ ad unũ, vel ab vno dicuntur; eaq; ſola, quæ nos analoga ſecundùm proportionẽ dicimus, analogorũ nomine apud illũ vocari. Hæc intelliges ex hoc ipſo cap. & ex cap. 6. lib. 5. ex cap. 4. lib. 7. ex cap. 4. lib 12 ex cap. 16. 2. Poſt. & ex alijs pleriſq; locis, maximè verò ex cap. 6. primi Eth. vbi planè diſtinguũtur analoga ab ijs, quę ab vno, vel ad vnum dicuntur. Eandem diſtinctionem faciunt Græci auctores initio Prædicamentorum Ariſtotelis. Vſus tamen Latinæ ſcholæ obtinuit, vt vtraque hodie analoga dicantur.

Hoc capite tex. 2. & lib. 7 tex 14. & 15. & lib. 5. tex. 11. & lib. 12. tex. 19. 22. & 23. & lib. 2. Poſter. tex. 23. & 24 Ammonius, & alij.

Secundum.

Alterũ diſcrimen eſt, ſemper dari aliquid vnũ & idem, ad quod mẽbra analoga ſecundùm attributionem, vel cętera, vel omnia referantur, & ratione cuius talia nominentur. Dico autem (cætera) quia illud unum,

& idem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& idem, ad quod alia referuntur, interdum significatur eodem nomine; vt nomine sani animal sanum, & nomine Medici homo Medicus; quod cum accidit, tunc illud dicitur principale significatum, cæteta verò ratione illius dicuntur eodem vocabulo. Quod genus analogorum vocat D. Tho. analoga secundùm attributionem vnius ad alterum, comprehendẽs nomine Vnius omnia minùs principalia; nomine uerò alterius, ipsum principale. Interdum uerò illud vnum, & idem, ad quod alia referuntur, non significatur eodem nomine; ut si nomen Sani restringatur ad salutaria duntaxat; & nomen Medici ad medicinalia, tum illa, ad quæ horum nominum significata referentur, non continebuntur sub ijsdem nominibus. Res enim dicuntur salutares ab animali sano, & tamen animal, quatenus sanum, non dicitur salutare; eodemque modo multa dicuntur medicinalia ab homine Medico, cùm tamen Medicus non dicatur medicinalis. Hoc igitur cùm accidit, tum illud vnum, ad quod alia referuntur, non solùm non dicitur principale significatum, sed ne significatum quidem illius nominis, vt patet. Vnde fit, vt omnia significata horum nominum dicãtur talia, quia referuntur ad aliquid aliud. Quod genus analogorum vocat D. Tho. analoga secundùm attributionẽ duorum ad tertium, significans nomine duorum omnia significata huiusmodi analogorum; nomine autem tertij, vnum illud sub eodem nomine minime comprehensum, ad quod omnia referuntur. Ita patet, semper dari aliquid vnum, & idem, ad quod membra analoga secundùm attributionem, uel cætera, vel omnia referantur, & ratione cuius talia appellentur; quod tamen in analogis secundùm proportionem necessarium non est. Etenim Principium est analogum principijs rerum naturalium, principio temporis, & principio uiæ, cùm tamen nec principia minùs principalia dicãtur principia per attributionem ad aliquod idem principium principale, nec item omnia per habitudinem ad aliquid vnum, & idem, quod non sit principium. Quanquam enim illa dicuntur principia per attributionem ad principiatum, tamen principiatum non est unum, & idem, sed tam multiplex, quàm est ipsum principium: quod idem obseruare poteris in cæteris analogis huius generis. Quòd si cum hac analogia iungatur analogia attributionis, tum demum ratione illius dabitur unum, & idem, ad quod cætera, uel omnia referantur, iuxta conditionem eius analogiæ. Exempli causa, Ridens est analogum secundùm proportionem comparatione hominis, prati, & fortunæ: at pratum, & fortuna dicuntur ridere, seu arridere, quia quodammodo imitantur hominem arridentem alicui, in qua imitatione spectatur attributionis analogia. Idem cernere est in cæteris omnibus, quæ per tropum aliquem dicuntur, ut cùm aspectus dicitur per metaphoram de interna animi contemplatione.

Analoga attributionis unius ad alterum.

1.p.q.13. ar. 5

Duorum ad tertium.

Loco proxime citato.

Tertium discrimen.

Tertium discrimen est, analoga secundùm attributionem non necessariò significare formam, quæ insit in omnibus membris diuidentibus.

Nam,

Nam quicquid dicendum sit de analogis duorum ad tertium, certè ea, quæ sola attributione vnius ad alterum analoga sunt, significant formam in solo principali significato existentem. Sanitas enim, quæ est forma significata nomine Sani, in solo animali ineſt, non in vrina, aut potione, aut aëre, quæ denominatione extrinseca dicuntur sana. At analoga secundùm proportionem necessariò significant formam, quę ineſt in omnibus membris diuidentibus, vt inductione patet. Nam principium significat naturam principij existentem in omnibus, quæ dicuntur principia, eodemque modo se res habet in cæteris non modò propriè dictis, sed etiã impropriè, & per tropum. Ridere enim, exempli causa, significat risum non modò inhærentem homini, sed etiã suo modo florenti prato. Namque ipsa florum productio est quædam quasi hilaritatis significatio per vultum.

Quartum discrimen est, In analogis secundùm attributionem, omnia significata, quæ habitudine ad aliquid vnum dicuntur talia, necessariò per illud definienda esse; vt pulsum sanum, & deambulationem sanam per animal sanum. At in analogis secundùm proportionem id non est necessarium, nisi eadem sint analoga secundùm attributionem. Nam neque principium temporis necessariò definitur per habitudinem ad principium viæ; neque hoc per habitudinem ad illud. Quod idem cernere est in cæteris analogis proportionis propriæ, si in eis sola proportionis analogia reperiatur.

Quartum.

Sectione præcedente.

His ita constitutis, cùm superiùs ostensum sit, ens esse analogum Deo, & creaturis, substantiæ creatæ, & accidentibus, itemq; ipsis accidentibus diuersorum prædicamentorum, & postremò entibus realibus, & rationis; his quatuor analogijs explicandis totũ, quod quærimus, apertũ fiet.

Qualis sit analogia entis. SECTIO VII.

AC non esse quidem ens comparatione Dei, & creaturarum vllo pacto analogum secũdùm attributionem duorum ad tertium luce clarius est, cùm præter Deũ, & creaturas nihil aliud sit, cuius comparatione Deus, & creaturæ, & sint, & dicantur entia. Quòd verò nec sit analogum secundùm attributionem vnius ad alterum, creaturarum, inquam, ad Deum (nemo enim dixerit, Deum esse ens per attributionem ad creaturas) his rationibus videtur ostendi.

Ens non esse analogũ Deo, & creaturis attributione duorũ ad tertium.

Primùm, quia si creaturæ essent entia per attributionem ad Deum; solus Deus esset formaliter ens, siquidem forma significata per analoga, quæ dicuntur secundùm attributionem vnius ad alterum, soli principali significato ineſt, vt patet in sano. Itaque non magis quælibet creatura diceretur ens ab entitate, quàm potio dicitur sana à sanitate, quam in se non habet.

Prior ratio cur entia creata, nõ uideantur dici entia attributione ad Deum.

Posterior. Deinde, quia si creatura esset ens per attributionem ad Deum; necessariò quatenus est ens, definienda esset per Deum; quod patet esse falsum, tum quia creatura, quatenus est ens, satis aptè definitur esse, quod existere in rerum natura potest; tum etiam, quia entia creata, quatenus sunt entia, priùs cognita fuerunt à Philosophis, quàm vlla eorum dependentia à diuina natura cognosceretur. Adminiculo enim cognitionis creatarum rerum sese erexit humanus intellectus ad diuinæ naturæ cognitionem, vt etiam D. Paul. ad Rom. scribit. Atque in hac sententia videbitur D. Thomas esse in q. 2. de veritate ar. 11. Vbi docet, inter Deũ, & creaturas non cerni analogiam vnius ad alterum, sed proportionalitatis, quam nos proportionis analogiam dicimus. Ad Rom. 1.

Eisdem argumentis videtur concludi, non esse ens analogum substantiæ creatæ, & accidenti. Nam neq; accidens est ens sola extrinseca denominatione; neq; item videtur definiri per substantiam quatenus ens, vt patet ex tradita entis desintione, sed quatenus accidens.

Ens esse analogum, & analogia attributionis, & proportionis. Dicendum est tamen, vtroque modo esse ens analogum, & secundùm attributionem, & secundùm proportionem, cùm respectu Dei, & creaturæ, tum etiam respectu substantiæ creatæ, & accidentis, atque adeo respectu accidentium diuersorum prædicamentorum, entiumque realium, & rationis.

Proportionis Hæc assertio, quod attinet ad analogiam proportionis (ab hac enim, vt faciliori inchoabimus) nullo negotio probatur quoad omnes partes. Vt enim Deus se habet ad suum esse, sic proportione quadã se habet ad suũ substantia creata; & quo pacto substantia creata, ita, & accidens; quo item modo vnum genus accidentium affectum est ad suam existentiam, sic vnumquodque cæterorum ad suam; qua denique ratione entia realia, eadem quoq; entia rationis; est enim in omnibus æqua proportio, quãuis res ipsę, & ipsę etiam existentiæ per se sumptę diuersę admodum sint.

Præterea, omnia analoga, in quibus non cernitur analogia proportionis, sunt analoga secundùm attributionem vnius ad alterum (Quæ enim sunt analoga secundùm attributionem duorum ad tertium, sunt etiam analoga secundum proportionem, vt inductione patet) atqui forma significata per nomina huiusmodi analogorum, soli principali significato inest, vt patet ex tertio discrimine; entitas autẽ, quę est forma nomine entis significata, necessariò inest omnibus entibus; igitur omnia entia, quatenus entia sunt, cõueniunt secundùm analogiã proportionis. Atque hoc idẽ docet Arist. quoad entia realia lib. 5. cap. 6. & lib. 12. cap. 4. & 5. asserẽs, ea, quæ ad diuersa prædicamenta pertinent, nõ eadẽ ratione, sed similitudine rationum inter se cõuenire. Loquitur autem non solùm de ijs, quę directò pertinent ad prædicamenta, sed etiam de ijs, quæ sunt illorum principia, in quibus patet, Deum quoque Opt. Max. intelligi. Lib. 5. tex. 7. & lib 12. tex. 22. & 27.

Reprehensio non agnoscẽtium in ente Ex his collige, non rectè philosophari eos, qui in ente solam analogiã attributionis agnoscunt. Coguntur enim fateri (quod etiam libenter admittunt)

analogiã pro portionis. mittunt) solam substantiam esse formaliter ens, quemadmodum solum animal est formaliter sanum: eamque existimant Recentiores quidam fuisse opinionem Parmenidis, quemadmodum illam refert Simplicius in primum Physicorum. Idem videtur credere Aegidius hoc loco cùm ait, accidentia non habere entitatem, nisi in obliquo, vt non sint entia, sed entis: ex quo quasi fundamento colligit lib. 7. & in libello de Esse, & essentia absurdam illam sententiam, Accidentia nõ habere propriam existentiam, sed per solam existentiam substantiæ existere.

Niphus disput. 1. Aegid. q. 3. & 4. Idem lib. 7. q. 2. De Esse, & essentia q. 10.

Analogia attributionis accidentium. Quod verò attinet ad analogiam secundùm attributionẽ, id quidem in accidentibus, & comparatis inter se, & cum substantia creata facilè intelligitur. Nam cùm accidentia dicantur entia respectu substantiæ creatæ; efficitur, vt si ens, quatenus de eis dicitur, analogum est; necessariò sit analogum secundùm attributionem; duorum quidem ad tertium, si ens sumatur pro solis accidentibus; vnius autem ad alterum, si sumatur, vt est commune omni enti creato.

Hoc lib. tex. 2. lib. 7. tex. 1. 2. 3. 4. & 14. Atque hæ duæ assertionis partes, quibus conferuntur accidentia, & inter se, & cum substantia creata, hoc ipso cap. & lib. 7. cap. 1. & 4. Et lib. 11. cap. 7. planè traduntur ab Aristotele.

Entium rationis. Ex qua duplici comparatione patet, idem dicendum esse de entibus rationis, tum comparatione entis realis, tum etiam inter se, si diuerso omnino genere habitudinis referuntur ad ens reale, quemadmodum accidentia diuersorum prędicamentorum ad substantiam. Neq; enim entia rationis minùs pendent ab ente reali, quàm accidentia à substantia.

Analogia attributionis creaturarum ad Deum. In Deo autem, & creatura, in quibus assertio non ita facilè perspicitur, duabus potissimùm rationibus id concludi potest. Prior ratio. Non minùs pendet ens creatum à Deo in genere causę exemplaris, efficientis, & finalis, quàm pendeat accidens à substantia creata in genere causæ subiectę, quę reducitur ad materialem; atqui accidens ita pendet à substantia creata, vt sit ens per attributionem ad substantiam; igitur & ens creatum ita pendebit à Deo, ut non sit ens, nisi per attributionem ad illum. At obijciat aliquis; Res non pendere secundum suas essentias absolutas à suis causis exemplaribus, efficientibus, & finalibus, ut patet in statua Cæsaris respectu sui exemplaris, quod est in mente statuarij, & ipsius statuarij, & eius finis, propter quem statua facta est, cùm tamen accidens secundùm suam essentiam pendeat à substantia. Sed respondendum, disparem esse rationem. Nam, etsi id uerum est collatis rebus cum suis particularibus, & secundarijs causis exemplaribus, efficientibus, & finalibus; tamen si conferantur cum primo exemplari, efficiente, & fine, falsum est. Adeo enim est essentialis omnibus entibus creatis dependentia à Deo tanquam à primo exemplari, efficiẽte, & fine, ut sine ea, quatenus entia sunt, intelligi non possint, quemadmodum nec accidens absque dependentia à substantia, ut à prima causa subiectiua. Vnde collige, perfectam cognitionem substantiæ creatæ, quatenus est

Perfecta cognitio entis creati.

ens, indigere cognitione triplicis dependẽtię, à primo, ſcilicet, exemplari efficiente, & fine: cognitionem autem accidentis, quatenus eſt ens, indigere adhuc cognitione dependentię à prima cauſa ſubiectiua, quę eſt ſubſtantia creata. Ex qua re apertiùs intelliges, veram eſſe Indi illius ſententiam, cuius meminimus lib. 2. Neminem poſſe res humanas intelligere, qui diuinas ignoret. Cap. 3. q. 5. ſect. 4.

Poſterior ratio. Id, quod ea ratione de vno dicitur per eſſentiam, quia tota eſſentia, quam ſignificat, illi conueniat; de altero autem per participationem, quia pars eſſentię, dicitur de ſecundo per attributionem ad primum, veluti homo, de Paulo, & anima Pauli, aut etiam, de corpore Pauli; ea enim ratione anima Pauli dicitur homo interior, & corpus exterior, quòd illa ſit pars interior humanę naturę, corpus autem exterior: atqui ens ea potiſſimùm ratione dicitur de Deo per eſſentiã, quòd omnes gradus entitatis, ſiue eſſentię, qui immediatè ſignificantur nomine entis, illi conueniunt (alij quidem formaliter, alij autem eminenter, id eſt, excellentiùs, quàm cęteris rebus) de creaturis verò per participationem, quia vnicuique earum conueniat pars aliqua totius eius multitudinis graduum eſſentię: ergo dicitur de Deo, & creaturis per attributionem creaturarum ad Deum. Ita patet, ens eſſe analogum reſpectu Dei, & creaturę per attributionem vnius ad alterum. Quod idem intelliges apud D. Tho. 1. p. q. 13. ar. 5. Lege item Caiet. in lib. de analog. Nom. cap. 2.

Solutio prioris rationis pro parte oppoſita.

Ad priorem verò rationem, quę hanc analogiam creaturę ad Deũ infirmare contendebat, dicendum eſt, in quibus analogia proportionis ſimul reperitur cum analogia vnius ad alterum, in ijs poſſe formam ſignificatã ineſſe in omnibus membris, vt patet in pede, quatenus dicitur de pede animalis, & lecti: in pede enim lecti ſimul cernitur, & imitatio pedis animalis (quæ eſt, quædam attributio) & proportio quædam ad illũ. Ita fit, vt pedalitas, quæ eſt forma ſignificata nomine pedis, inſit ſuo modo in pede lecti, quemadmodum in pede animalis. Eodem igitur modo res habet in ente reſpectu Dei, & creaturæ propter vtramq; analogiam, & proportionis, & attributionis.

Alia reſponſio.

Reſponderi quoque poteſt ad argumentum, Creaturas, quatenus dicũtur entia per attributionem ad Deum, appellari entia denominatione extrinſeca ab entitate diuina: at quatenus dicuntur entia ſecundùm proportionem, eſſe ac dici entia à proprijs entitatibus. Quo pacto loquitur Caiet. in libello de analogia nominum.

Quænam ſint utriuſq; analogiæ fundamenta.

Quòd ſi quis roget, quæ nam ſint fundamenta vtriuſque analogiæ in ente reſpectu Dei, & creaturæ; & vtra earum priùs enti conueniat; Dicendum eſt ad priorem quæſtionem, fundamentum, ſiue rationẽ fundandi analogiæ attributionis creaturarum ad Deum eſſe ipſam diuinam entitatem, à qua creaturæ omnes extrinſeca denominatione dicũtur entia, vt à primo fine, efficiente, & exemplari: fundamentum verò proportionis cum Deo, eſſe modum habendi formaliter, atque eſſentialiter entitatem, qui idem quodammodo eſt in omnibus entibus. Ad poſteriorem

rem dicendum, primo quidem aſpectu, priorem videri ex natura rei analogiam, qua Deus, & creaturæ cõueniunt in ente per proportionẽ, quàm eã, qua cõueniunt per attributionẽ creaturarum ad Deũ: ſemper enim attributio vnius ad alterum videtur ſupponere aliquid in eo, quod attribuitur, ſiue refertur, vt patet in attributione ſani conſeruantis, & efficientis ad ſanum formaliter. Verùm hæc reſponſio, etſi locum habet in pleriſque rebus creatis collatis inter ſeſe; non habet tamen in creaturis cõparatione Dei, quippe cùm attributio creaturarum ad Deum, earum'ue dependentia ab illo, vt à primo fine efficiente, & exemplari, nihil ſupponat in creaturis, ſed illis potiùs entitatem largiatur. Itaque dicẽdum, aut haſce analogias in ente eſſe ſimul natura; aut, quod magis placet, analogiam attributionis præcedere analogiam proportionis. Nam ex eſſendi ratione, quam res creatæ à Deo variè accipiunt, naſcitur earum proportio, & inter ipſas, & cum Deo. Vtra analogia priùs cõueniat enti.

Num creatura neceſſariò ſit definienda per Deum.

Ad poſteriorem rationem dicendum, creaturam, quatenus eſt ens, neceſſariò definiendam eſſe per Deum, ſi definitio eſſe, debeat omnino diſtincta, & perfecta. Nec enim propoſita entis definitio eſt diſtincta eius explicatio, ſed confuſa, ut mox patebit. Nec item Philoſophi perfectè cognouerunt entia creata, quatenus entia ſunt, antequàm cognoſcerent diuinam naturã, à qua illa pendent, qua ratione ſunt entia, ſed imperfectè, & à poſteriori; quod ſatis fuit, vt eorũ adminiculo ad diuinæ naturæ cognitionem ſe attollerent. Quòd ſi Theologorum plerique negant, definiendas eſſe creaturas neceſſariò per Deum; id haud dubiè intelligũt de ſufficientibus definitionibus, cuiuſmodi ſunt, quę traduntur per genus proximum, & differentiã proximã, non de omnino diſtinctis, & abſolutis. Vt D. Th. De Veritate. q. 2. ar. 11. ad 6. Caiet. de ente & eſſ. ca. 2. & Capr. 1. d. 35. q. 2. cõcl. 10.

Quo pacto D. Tho. neget analogiã attributionis creaturarũ ad Deum.

Quod verò in eodem argumento additur, negaſſe D. Thomã in creaturis analogiam attributionis ad Deum, facilè refellitur. Neq; enim negat ille, quod alibi ſæpe concedit, vt q. 7. de Potentia Dei ar. 7. 1. p. q. 13. ar. 6. & primo con. gent. cap. 34. multoque luculentiùs in prologo ſent. q. 1. ar. 2. ſed eam ſolam analogiam vnius ad alterum inficiatur, qua ſignificatur determinata habitudo creaturarum ad Deum: quaſi dicat, eã habitudinem non eſſe talem, qualis eſt inter vnũ, & duo, aut inter duos quoslibet deſignatos numeros. Hoc enim pacto negandum eſt, creaturã dici ens per habitudinem ad Deum, cùm inter finitum, & infinitum non poſſit dari habitudo determinata, ſiue dimidij, ſiue tertiæ partis, ſiue quartæ, ſiue cuiuſuis alterius denominationis, quę ex numero vllo ſumatur. Itaque vult D. Thomas, creaturã non dici ens, quia eius entitas habeat certam commenſurationem cum entitate Dei; ſed quia diuinã eſſentiam quoquomodo imitatur. Atque hęc eſt Thomiſtarum explicatio. Vt apud Fer. 1. con. gent. cap. 34.

Occaſio quæſtionis ſequẽtis.

Quo autem modo propoſitę duę rationes ſoluendę ſint, quatenus accõmodantur ad euertendam analogiam entis per attributionem accidentis ad ſubſtantiam, ex dictis patet.

Verùm vt ea, quę dicta ſunt, pleniùs intelligantur; ſimulque argumenta, quę

ta, quæ initio quæstionis pro prima, ac secunda opinione proposita sunt, apertiùs dissoluantur; operæpretium erit exquirere, qualis nam sit conceptus entis; vnus ne, & præcisus à conceptibus membrorum diuidentium; an uerò ab eis nulla ratione distinctus & abstractus. Hinc enim plena huius quæstionis explicatio pendet. 3c&1. & 2.

QVALIS SIT CONCEPTVS ENTIS.

QVAESTIO SECVNDA.

De *conceptu formali, & obiectiuo.* SECTIO I.

Conceptus formalis.

ANTEquæ ut à distinctione cõceptus ordiamur; illud principio ponatur, duplicem esse conceptum; formalem unum, alterum obiectiuum. Quo etiã pacto nostri distinguunt rationem, in formalem, & obiectiuam; nisi quòd presiùs accipiunt rationem, vt idem sit, atq; conceptus definitiuus. Conceptus formalis nihil est aliud, quàm actualis similitudo rei, quæ intelligitur, ab intellectu ad eam exprimendam producta. Exempli causa, cùm intellectus percipit naturam humanam; actualis similitudo illius, quam sibi fabricat, ut naturam humanam exprimat, est conceptus formalis humanæ naturæ. Dicitur autem actualis similitudo, vt discernatur à specie intelligibili, quæ etsi est similitudo rei, quæ intelligitur; non inhæret tamen intellectui, ut actus, sed ut habitus. Hinc patet, cur huiusmodi conceptus dicatur formalis. Cùm enim sit forma quædam accidentaria inhærens intellectui, meritò formalis appellatur, ut distinguatur ab obiectiuo, qui rarò, & ex accidente in intellectu inest. Est & alia ratio, cur dicatur formalis; nempe, quia representat rem sub ea forma, seu natura, secundùm quam intelligitur.

Duplex formalis.

Diuiditur porrò conceptus formalis in simplicem, & compositum, siue complexum, qui definitiuum complectitur. v. g. conceptus, qui respondet in mente subiecto huius enunciationis, Homo est animal rationale, est simplex; qui autem respondet prædicato, est complexus, atq; adeo definitiuus. Ac simplex quidem vocatur aliàs uerbum mentis, latè accepto verbi vocabulo, ut nomina etiam complectitur; definitiuus autem, ratio formalis. Atq; in hac explicatione magis perspicuã D. Tho. sniam sequuti sumus: num autẽ eadẽ quoq; sit verior, suo loco videbimꝰ.

Obiectiuus.

Conceptus obiectiuus est res, quæ intelligitur, secundùm eam formam, naturam'ue, qua per formalem concipitur. Dicitur autem simplex, quatenus representatur per simplicem formalem; compositus autem atque complexus, quatenus representatur per complexum formalem. Qui quidem, cùm respondet definitiuo formali, dicitur ratio obiectiua. Quanquam & ipsa ratio obiectiua appellari nonnunquam solet ratio formalis; non tamen simpliciter, sed cum hoc addito, Obiectiua. Exempla vtriusque conceptus obiectiui sumi possunt in homine, quatenus representatur per terminos huius enunciationis mentalis, Homo est animal rationale; est enim conceptus obiectiuus simplex, quatenus representatur per subiectum; complexus autem, atque definitiuus, quatenus representatur per prædicatum. Hæc de conceptu formali, & obiectiuo; itemque de ratione, tum formali, tum obiectiua.

Tres opiniones de conceptu entis. SECTIO II.

Opinio prima.

NOn desunt igitur, qui videantur sentire, utrumque conceptum analogicum entis, tum formalem, tum etiam obiectiuum (neque enim vlla nobis iam hoc loco quæstio est cum ijs, qui illum vniuocum ponunt) esse vnum, ac præcisum à proprijs conceptibus membrorum immediatè diuidentium, vt à proprijs conceptibus substantiæ, quantitatis, & aliorum summorum generum. Horum sententiam refert Caiet. in libello de analogia nominum. In eademq; videtur esse Iauellus hoc loco; Quę, quod attinet ad conceptum formalem, fere est communis opinio, & tribus potissimùm rationibus confirmari potest.

Cap. 6. Quæst. 1.

Prima ratio pro præcisione formalis conceptus.

Primùm, Quia formalis conceptus entis, tum simplex, tum definitiuus, nec est proprius substantiæ, nec quantitatis, nec alicuius alterius particularis entis, sed communis omnium, vt patet in hac enunciatione mentali, Ens est id, quod est. Deinde, Quia omnium similium, quatenus similia sunt, potest dari vna numero imago: at omnia entia, qua ratione sunt entia, similia sunt inter se, conceptusque formalis quędam imago rerum est. Tertiò, Quia formalis conceptus entis est omnium simplicissimus, & ad quem sit cæterorũ vltima resolutio, vt est cõmunis Philosophorum sniã: nõ esset autem hmõi, nisi esset vnus, atque abstractus ab omnibus particularibus, & (quod hinc sequitur) ab omnibus præcisus. 2 3

Vt Diui Thomæ de uerit. q. 1. ar. 1. ex Auicenna in 1. suæ Metaphysicæ.

Prima pro præcisione obiectiui.

Quod autem ad obiectiuum attinet, ex his videtur eadem sententia ostendi. Primùm, Quia conceptus obiectiuus respondet conceptui formali, cùm sit nihil aliud, quàm res, quæ intelligitur, quatenus per formalem representatur, vti diximus. Quare cùm formalis conceptus entis sit vnus, & præcisus ab omnibus particularibus, vt probatum est; necessariò efficitur, idem dicendum esse de obiectiuo; alioqui conceptui formali entis, ut est præcisus à conceptu substantiæ, quantitatis, & aliorum entium particulariũ, nullus omnino conceptus obiectiuus responderet.

Deinde, Quia si cõceptus obiectiuus entis nõ esset vnus, ac præcisus ab omnibus particularibus obiectiuis; nihil aliud esset ens, quàm tota copulatio, aut disiunctio ex conceptibus obiectiuis eorum, quę entis nomine significãtur; quod quàm sit absurdũ ex eo planè uidetur colligi, quia si ita esset, 2

Universidad de Deusto Biblioteca

esset, profectò, cùm dicimus, subſtantiam esse ens, aut ſenſus foret, subſtantiam esse subſtantiam, & quantitatem &c. ſi nomina, inquam, communia ſignificant multa copulatim; aut ſuſtantiam esse subſtãtiam, uel quantitatem &c. ſi illa ſignificant diſiunctim: at illud apertè falsum eſt; hoc autem planè ridiculum.

3 Tertiò, Quia ſi nullus esset conceptus obiectiuus entis pręciſus à conceptu obiectiuo ſubſtantiæ, & cæterorum entium, per eundem prorſus naturę gradum esset homo ſubſtãtia, per quem eſt ens; quod ex eo patet fieri nõ posse, quia homo per id, quo eſt ens, cõuenit cum omnibus entibus; per id autem, quo eſt ſubſtãtia, diſtinguitur ab cęteris omnibus, quę non ſunt ſubſtantiæ, vt à quantitate, & qualitate. Qui autem fieri poteſt, vt res vlla per idem omnino conueniat cum alia re, & diſtinguatur ab illa? Conſecutio autem luce clarior eſt. Nam ſi homo esset ens, per aliquẽ naturæ gradum diſtinctum ab eo, per quem eſt ſubſtantia; iam ille esset conceptus obiectiuus entis præciſus à conceptu obiectiuo ſubſtantię, eademque ratione à conceptibus obiectiuis omnium aliorum entium particularium.

Cur ſi præciſus eſt, nõ ſit uniuocus.

Quòd ſi ab his petas, cur ens non ſit vniuocum, ſi eius cõceptus obiectiuus eſt vnus, ac præciſus ab omnibus obiectiuis particularibus; reſpondent, cauſam esse, quia is conceptus non æquè participatur à conceptibus obiectiuis entium particularium, cùm priùs dicatur de Deo, poſteriùs de creatura; eodemq; modo priùs de ſubſtãtia, poſteriùs de accidẽte.

In hac uidetur esse Capreolus 1. d. 2. q. 1.

Secunda opinio.

Alij ſunt, qui etſi de conceptu formali idem ſentiunt, quod ſuperiores; tamen quod attinet ad obiectiuũ exiſtimant, illum non esse vnũ, niſi vnitate diſiunctionis, ac proinde non esse præciſum à conceptibus obiectiuis membrorum diuidentium. Hanc ſententiam refert Caiet. in loco citato, quam Paulus * Sonc. in hunc librum, vt veriorẽ amplectitur. Quo loco, vt meliùs rem declaret, docet, conceptui formali entis primò, & immediatè reſpondere in rebus hoc diſiunctum, Subſtantia uel accidens, atque hunc esse conceptum obiectiuum entis communem omnibus obiectiuis, quia quicquid eſt, aut eſt ſubſtantia, aut accidens. Probat autem ſuam ſententiam hoc ferè modo. Conceptus obiectiuus tribus modis poteſt dici vnus; primo, vnitate naturæ vniuocæ; ſecundo, vnitate analogiæ; tertio, vnitate diſiunctionis: at cõceptus entis, non eſt vnus vnitate naturæ vniuocæ; nec vnitate analogiæ; eſt igitur vnus vnitate diſiunctionis. Maiorem quaſi perſpicuam ſupponit. Priorem quoque partem minoris ait esse communem omnium D. Tho. ſectatorum, & antè probatã à ſe hoc ipſo libro; Poſteriorem autem, in qua eſt cardo rei, duabus rationibus oſtendit.

Vide etiam Hereſi quodlib. 2. q. 7. & Fland. hic q. 2. ar. 6. Libell. de Anal. nominũ cap. 6. * Q. 2. & 3.

Probatio.

Prior ratio contra analogicã unitatẽ conceptus entis.

Primùm, Quia nemo poteſt diſtribuere terminum communem, niſi apprehendat totum eius primum ſignificatum: nemo enim poteſt diſtribuere v. g. terminũ, Homo, in hac ipropoſitione, Omnis homo eſt animal, niſi apprehendat totam naturam humanam in concreto, quod eſt primum

Q. 2.

primum eius ſignificatum, etſi non apprehendat ſignificata ſecundaria, quæ ſunt ſuppoſita humana, vt Petrum, & Ioannem: atqui experimento conſtat, terminum, Ens, diſtribui à nobis, abſque eo quòd concipiamus actu omnia membra, in quæ ens immediatè diſtinguitur, vt Deum, & decem ſumma genera, quod patet in hac propoſitione, Omne ens eſt id, quod eſt: non eſt igitur conceptus obiectiuus entis tota aggregatio ex membris immediatè diuidentibus entis, quæ tamen aggregatio esset, ſi esset analogicè vnus.

Deinde, Quia in omni prædicatione eſſentiali, neceſſe eſt, vt totum primum, & immediatum ſignificatum prędicati conueniat ſubiecto: nulla autem res eſt, de qua verè prædicetur tota aggregatio ex mẽbris immediatè diuidentibus entis, cùm tamen ens prædicetur vera, & eſſentiali prædicatione de quauis re. Ita concludit, conceptum obiectiuum entis non esse vnum vnitate aggregationis, & ex conſequente, nec vnitate analogiæ.

Posterior.

Cap. 4. Denique Caiet. in eodem libello exiſtimat, ſi ſimpliciter, & abſque diſtinctione loquendum eſt, nec conceptum obiectiuum entis, nec verò formalem esse vnum, ſed plures; quanquam vterque ſit quodammodo vnus propter vnitatem analogicam repertam in naturis immediatè ſignificatis. Proinde, vt ipſe inferiùs colligit, neuter conceptus entis eſt

Tertia opinio.

Cap. 6. præciſus à conceptibus omnium entium particularium. Ratio huius ſententiæ esse poteſt, Quia analoga ſunt ſimpliciter æquiuoca, quamuis nõ pura, ſed quæ ad vniuoca aliquo modo inclinent; æquiuoca autem omnia ſunt ſimpliciter diuerſarum rationum cùm obiectiuarũ, tùm etiam formalium, vt patet ex æquiuocorum definitione: quandocunque autem ratio formalis, ſeu conceptus formalis definitiuus, non eſt vnus ſimpliciter, nec etiam conceptus formalis ſimplex eſt vnus ſimpliciter. huiuſmodi enim conceptus ſe habent, vt definitio, & definitum.

Probatio.

Vera explicatio conceptus entis. SECTIO III.

Formalis cõcept⁹ triplex.

QVanquam verò ſola Caietani ſententia, aut omnino veritatem attingere, aut propiùs ad illam accedere videatur; tamen vt hæc intelligantur pleniùs, animaduertendum eſt in primis, trifariam poſſe diſtingui formalem conceptum entis; in omnino diſtinctum; omnino confuſum; & partim diſtinctum partim confuſum.

Omnino diſtinctus esset, qui determinatè, & expreſsè repręſentaret omnes entitates ſimplices, ſeu non compoſitas ex natura communi, & differentia contrahente (hæc enim ſunt immediata entis ſignificata) vt Deum, genera ſumma, & omnes differentias, quibus illa contrahuntur, non ſolùm ad ea, quæ extant in rerum natura, verùm etiam ad ea, quæ diuina virtute fieri poſſunt. Veruntamen huiuſmodi cõceptus formalis,

Omnino diſtinctus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nec datur, nec dari potest in creaturis, cùm solus Deus hæc omnia determinatè, & expressè intelligere possit.

Omnino confusus. Omnino confusus est, qui omnes huiusmodi entitates simplices repræsentat confusè, & indeterminatè, cuiusmodi est vterque terminus huius enunciationis mentalis, Ens est id, quod est; qui conceptus, quia imperfectissimus est, vocatur à quibusdam conceptus quid nominis.

Caiet. 1 opusc. de conceptu entis, & Ferr. 1 con. gent. c. 34.

Partim distinctus partim confusus. Partim verò distinctus, & partim confusus est, qui repræsentat vnam expressè, & determinatè, cæteras verò implicitè, & indeterminatè; vt cõceptus formalis substantiæ generis summi. Is enim repræsentat substantiam expressè, & determinatè, quantitatem autem, & cæteras implicitè, & indeterminatè, nempe quatenus omnes cum substãtia proportione quadam conueniunt.

Eodem modo distingui potest conceptus obiectiuus entis in omnino distinctum, omnino confusum, & partim distinctum, partim confusum. Siquidem immediatum entis significatum, quatenus omnino distinctè repræsentatur, dicitur conceptus obiectiuus omnino distinctus; quatenus verò omnino confusè, appellatur omnino confusus; quatenus denique partim distinctè, & partim confusè, partim confusus, & partim distinctus nuncupari potest.

Conceptum duob⁹ modis posse dici unum. Animaduertendum est deinde, quemlibet conceptum duobus modis posse dici unum, nempe, aut re, aut ratione. Exempli causa, cõceptus formalis, quem habeo de omnibus hominibus, quatenus homines sunt, est unus re, & ratione, quia & est vna numero qualitas, & eodem prorsus modo repræsentat naturam humanam, quæ est multiplicata in indiuiduis hominibus. At verò natura humana, quæ in illis existit, non est conceptus obiectiuus vnus re, sed ratione duntaxat, cùm in diuersis sit diuersa numero substantia.

Duobus item modis præcisum. Re. Tertio loco animaduertendum est, duobus item modis posse quemlibet conceptum dici præcisum ab alijs; Vno, re; altero, ratione. Eum cõceptum intelligo præcisum re, qui est re ipsa distinctus ab ijs, à quibus dicitur præcisus; qualis est conceptus formalis, quo concipimus hominem communem comparatione eorum, quibus concipimus Socratem, Platonem, & alios particulares. Est enim alia qualitas numero distincta ab ijs omnibus, quibus repræsentantur homines particulares. Eodem modo credebat Plato hominem communem (qui est conceptus obiectiuus prædicti formalis) esse præcisum à particularibus, quippe qui putabat, illum esse re ipsa à particularibus distinctum. Eum autem dico præcisum ratione (qui etiam abstractus appellatur) in cuius ratione nihil includitur eorum, quæ sunt propria conceptibus, à quibus præcisus est. Hoc pacto est præcisus vterque conceptus hominis communis à particularibus. Nam neque in repræsentatione conceptus formalis, quo concipimus hominem communem, includitur repræsentatio cuiusquã particularis entitatis, nec item in quiditate ipsius hominis communis

Ratione.

nis includitur quicquam, quod sit proprium, & peculiare cuiquam particulari.

De conceptu entis obiectiuo. SECTIO IIII.

Prima conclusio. His positis, vt à conceptu obiectiuo ordiamur, sit prima conclusio. Conceptus obiectiuus entis nec est vnus re, nec præcisus re ab omnibus obiectiuis membrorum diuidentium. Huius conclusionis veritas ex eo facilè perspicitur, quia conceptus obiectiuus entis nihil est aliud, quàm ipsa natura entis omnibus entibus communis: at nulla natura communis, non solùm analoga, sed ne vniuoca quidem (hæc enim maiorẽ vnitatem habet, magisque videretur esse præcisa à suis particularibus) est re ipsa una, aut ab eis re ipsa separata.

Secunda. Secunda conclusio. Conceptus obiectiuus entis non est vnus ratione, nisi secundùm quid. Hęc ex eo probatur, quia si ratione esset vnus simpliciter, necessariò admittenda esset vniuocatio entis, quæ tamen superiùs refutata est. Nam, etsi non omnes existimant, vniuocationem rerum ex vnitate simpliciter conceptus formalis esse colligendam (quod rectè, an secus quidam negent, paulò pòst patebit) omnes tamen ex vnitate simpliciter conceptus obiectiui eam necessariò colligi putant. Quod sanè non de vnitate reali, vt patet ex superiori conclusione, sed de vnitate rationis necessariò intelligendum est. Ita fit, vt conceptus obiectiuus entis non sit vnus ratione, nisi secundùm quid, vnitate nimirum analogica. Quam eandem conclusionem planè asserit Arist. de omnibus analogis

tex. 23. secundùm proportionem 2. Post. cap. 16. vbi sic ait; Est & alius modus perueſtigandi per analogiam, seu proportionem. non enim potest vnum quippiam idem sumi. Et paucis interpositis subdit. Inerũt autem & his, atque sequentur aliqua, quasi talis sit vna quędam natura. De analogis

tex. 2. autem secundùm attributionẽ in hoc ipso capite, in quo nunc versamur, cùm sic scribit; Non enim ea tantùm, quę ratione, vna dicuntur, vnius scientiæ est contemplari; sed ea etiam, quæ ad vnam naturam dicuntur. nam & hęc quodammodo ratione dicuntur vna.

Tertia. Tertia conclusio. Conceptus obiectiuus entis non est præcisus ratione ab omnibus obiectiuis membrorũ diuidentium, nisi secundùm quid. Et quidem, quod attinet ad conceptũ entis omnino distinctum, aut partim distinctum, & partim confusum, conclusio aperta est. Etenim, qui omnino distinctus est, planè includit omnes peculiares modos essendi entitatũ simpliciũm, quæ sunt membra proximè diuidentia entis, vtpotè modum essendi substantiæ, quantitatis, & cæterarum. Is autem, qui est partim distinctus, partim confusus, necessariò includit eum, quem sibi entitas distinctè repręsentata, vt proprium, & peculiarem vendicat, vt patet ex dictis. At omnino confusum non esse simpliciter, & omnino

præciſum ratione ab omnibus obiectiuis membrorum diuidentiũ, haud facilè quiuis ſibi perſuadebit; præſertim cùm ideo dicatur omnino confuſus, quia omnino confusè repreſentatur, ideſt nulla entitate determinatè, & expreſsè cõcepta. Verùm ſi quis animũ aduertat, planè intelliget, ne hunc quidem conceptum entis eſſe ſimpliciter, & abſolutè præciſum ratione. Aut enim cùm definimus ens eſſe id, quod eſt, tribuimus enti modum eſſendi vnius rationis ſimpliciter, aut diuerſarum: ſi vnius ſimpliciter; effugere non poſſumus, quin concedamus, illud eſſe vniuocum: ſin autem diuerſarum, quaſi dicamus, ens eſt id, quod aliquẽ eſſendi modum ſibi vendicat, ſignificantes verbo, Aliquẽ, omnes eſſendi modos entitatum ſimplicium; iam in eo cõceptu includimus ea, quæ ſunt propria cõceptibus obiectiuis membrorum diuidentiũ. Ergo ſi vniuocatio entis concedenda non eſt; neceſſariò efficitur, ne eum quidẽ conceptum obiectiuum entis, qui omnino cõfuſus eſt, eſſe ſimpliciter, & abſolutè ratione præciſum à conceptibus membrorum diuidentiũ. Quia tamen hmõi cunceptus entis nihil expreſsè, & determinatè cõtinet, quod ſit propriũ, & peculiare membris diuidentibus, ideo quodammodo, & ſecundùm quid poteſt dici præciſus ratione à conceptibus eorum obiectiuis.

Definitio entis.

Collatio conceptus entis cum cõceptibus uniuocis.

Quod vt meliùs intelligas, aduerte, aliter hominẽ excludere à ratione ſua ea, quæ ſunt propria Socrati, & Platoni; aliter verò ens, quatenus omnino confusè concipitur, ea, quæ ſunt propria ſubſtantię, & cęteris entitatibus, quę proximè entis nomine ſignificantur. Ita enim natura hominis excludit propria Socratis, & Platonis, vt hęc non pertineant ad eſſentiam illius: at ens, quatenus omnino confusè concipitur, ita excludit ea, quę ſunt propria ſubſtantię, & cęterorum entitatum ſimplicium, vt tamen eius eſſentia non ſit alia, quàm eſſentia huiuſmodi entitatum. Itaque hęc non ſimpliciter excluduntur à conceptu entis, etiam omnino confuſo, ſed quodammodo excluduntur; vtpotè quatenus, nec determinatè, nec expreſsè, ſed indeterminatè, & implicitè concipiuntur. Vnde patet, nunquam ens abſtrahi ſimpliciter à ſuis membris diuidentibus, ſed ſolum quodammodo, & ſecundum quid. idem enim eſt abſtrahi, atque pręciſum eſſe ratione, vt diximus. Satis eſt tamen hęc qualiſcunque pręciſio, & abſtractio, vt diluantur multa ſophiſmata, quæ ex verbo, Ens, contexi poſſunt, vt, Ens eſt analogum; ſubſtantia genus ſummum eſt ens; eſt igitur ſubſtantia genus ſummum analoga: Ens eſt vnum ſecundum quid; ſubſtantia genus ſummum eſt ens; eſt igitur ſubſtantia, quę genus ſummũ eſt, vnum ſecundum quid. Adhęc enim, & ſimilia reſpondent Dialectici, ideo vitioſam eſſe conſequentiam, quia nomen entis ſumitur in maiore pręcisè, ſiue abſtractè, quod facit ſimplicem ſuppoſitionem, vt diximus in Inſtitutionibus Dialecticis; in minore autẽ ſine pręciſione, ſiue abſtractione iuxta formam ſuppoſitionis abſolutæ. Lib. 8. c. 24.

Num ens abſtrahi poſſit à membris diuidentibus.

Confirmatio ex Ariſt.

Hanc eandem concluſionẽ, quę in propoſita dubitatione pręcipua eſt, planè conſtat eſſe aſſertam ab Ariſt. 8. lib. huius operis cap. vltimo, vbi tex. 16. ſic

ſic ait: Statim enim vnumquodque (nempe generum ſummorum) ens quoddam, & vnum quiddam eſt, ideſt, non per aliquam cõmunem naturam ab omnibus abſtractam, quę entis nomine ſignificetur. Qua etiã de cauſa paulò antè dixerat, ens non poni in definitionibus; quod tamen neceſſarium foret, ſi nomen entis ſignificaret naturam aliquam abſtractam à decem ſummis generibus. Atque hæc de conceptu obiectiuo entis.

Eodẽ textu.

De formali conceptu entis. SECTIO. V.

Quarta concluſio.

QVOD verò attinet ad formalem, ſit quarta concluſio. Formalis cõceptus entis poteſt eſſe nõ ſolùm vnus re, ſed etiã præciſus re ab omnibus conceptibus formalibus membrorum diuidentium. Et quidem quòd poſſit eſſe vnus re, ex eo patet, quia & ſi is, qui eſt omnino diſtinctus, non poteſt eſſe vna numero qualitas; tamẽ, & qui eſt omnino confuſus, & qui partim diſtinctus, partim confuſus, vna numero qualitas eſſe poteſt; vterque enim poteſt eſſe ſubiectum vnius numero enunciationis mentalis; tametſi hoc intereſt, quòd prior poteſt diſtribui pro omnibus entibus; poſterior autem non, niſi pro ijs, quæ continentur ſub ea entitate, quam expreſsè repræſentat.

Quòd autẽ poſſit eſſe præciſus re ab omnibus formalibus membrorum diuidentium, ex eo intelligi poteſt, quia & ſi nec is, qui omnino diſtinctus eſt, nec qui partim diſtinctus, partim confuſus, poteſt eſse alia qualitas numero ab ijs omnibus, quibus expreſsè, & determinatè repræſentantur particulares entitates; is tamen, qui eſt omnino confuſus, neceſsariò eſt qualitas diuerſa numero ab illis omnibus, cùm nullam particularem entitatem determinatè repræſentet.

Quinta. Quinta concluſio, Formalis conceptus entis, nec eſt vnus ratione, nec item præciſus ratione ab omnibus conceptibus formalibus membrorũ diuidentium, niſi ſecundùm quid. Hæc concluſio facilè deducitur ex ſecunda, & tertia, cùm ratio conceptus formalis in actuali repræſentatione obiectiui conſiſtat, vt ex ſupràdictis patet.

Sexta. Sexta concluſio. Etſi formalis ille conceptus entis, qui eſt omnino cõfuſus, poteſt dici ſimpliciter præciſus ab omnibus formalibus mẽbrorũ diuidentium; non poteſt tamen ſimpliciter dici vnus conceptus, niſi quo pacto nomen vocale æquiuocum ſimpliciter, & ſine adiectione, dicitur vnum nomen. Prima pars huius concluſionis ea ratione probatur, quia quicquid eſt re ipſa præciſum ab alio, poteſt dici ſimpliciter, & abſolutè præciſum ab illo. Non tamen hinc colligas, poſſe illum dici ſimpliciter abſtractum: idem eſt enim abſtractum, quod præciſum ratione. Secũda pars hac rõne oſtenditur, Quia cõceptũ eſſe vnũ re duntaxat, nõ eſt ſatis, vt dicatur ſimpliciter vnus cõceptus: alioqui cõceptus obiectiui huius actionis, & hui⁹ paſſionis, qui ſunt vnus re, dici poſſent ſimpliciter

Vt conceptus ſit vnus ſimpliciter, non ſatis eſſe ſi ſit vnus re.

vnus

vnus conceptus, quod falsum est. Cùm igitur conceptus ille formalis nō sit vnus simpliciter nisi re (ostensum est enim nullum conceptum entis, siue obiectiuum, siue formalem, esse vnum ratione, nisi secundùm quid) efficitur necessariò, non posse illum simpliciter appellari vnum conceptum. Addidi tertiam illam conclusionis partem [nisi quo pacto nomē vocale &c.] quia quemadmodū nomen vocale æquiuocum, cùm distinguitur à rationibus secundum illud nomen, solet dici simpliciter, & sine adiectione vnum nomen, seu idem nomen, vt patet ex æquiuocorum definitione; sic etiam formalis ille conceptus entis, si sumatur, vt distinguitur à rationibus formalibus, seu definitionibus mentalibus, quibus explicatur, poterit appellari simpliciter, & sine adiectione vnus conceptus: vt si dicamus, iccirco omnia entia æquiuocè conuenire in eo quòd entia sunt, quia habeant eundem confusum conceptum communem, rationes autem secundum illum diuersas. Verùm vt nomen æquiuocum non dicitur vnum & idē nomen, nisi quatenus est vna & eadem vox; ita formalis ille conceptus entis non dicitur vnus & idem conceptus, nisi quia est vna & eadem numero qualitas: simpliciter enim atq; absolutè, & nomen vocale æquiuocum est multiplex nomen, & conceptus ille est multiplex conceptus. Ita patet totius dubitationis explicatio, sit ne videlicet conceptus entis vnus, & prēcisus à conceptibus membrorum diuidentium, & quo pacto ab eis distinguatur.

Numen æquiuocum an sit vnum nomē.

Ex his obiter collige, rationis nomen in definitionibus æquiuocorum, & vniuocorum æquè accipi posse pro ratione formali, atque pro obiectiua, quod non rectè à nonnullis negari video. Dum enim concedunt accipiendum esse pro obiectiuo, etiam pro formali accipi posse concedant necesse est. Nam cùm dicant æquiuoca esse ea, quorum nomen est commune, & conceptus obiectiuus diuersus; vniuoca autem, quorum nomen est commune, & conceptus obiectiuus idem; id autem intelligi non possit de obiectiuo diuerso, aut eodem re, sed de eodem, aut diuerso ratione (illo enim pacto homo esset æquiuocus Socrati, & Platoni, in quibus humana natura est re ipsa diuersa; & calefactio esset vniuoca huic actioni, & huic passioni, quia est eadem re in vtraque) efficitur, vt necessariò intelligendum sit de conceptu diuerso, aut eodem ratione. At is cōceptus obiectiuus dicitur diuersus, aut idem ratione, qui est diuersus, aut idem definitione mentali, siue conceptu formali definitiuo: igitur dum concedunt, rationis nomen accipiendum esse in prædictis definitionib⁹ pro conceptu obiectiuo, implicitè fatentur, illum æquè posse accipi pro formali; quod tamen aliàs negant. Quin etiam crediderim, potiùs pro formali accipiendum esse, quando obiectiuus non cognoscitur esse simpliciter vnus ratione, nisi ex vnitate simpliciter rationis formalis.

Quo pacto Rationis vocabulum sumatur in definitionibus æquiuocorum, & vniuo.

In his est Herueus quolib. 2 q. 7.

Potiùs sumē dum pro formali cōceptu

Idem Ferr. con. Gent. c. 34. ex Ammo. & simpl. in Prædicam & Ochamus 1. d. 2. q. 9. ad finem.

Obiectio Herueī.

At obijcit Herueus. Si rationis nomen positum in definitione vniuocorum & æquiuocorum non sumatur pro obiectiuo conceptu, fore vt omnia sint vnius & eiusdem rationis, cùm à Deo vnico & simplicissimo conceptu

conceptu comprehendantur. Sed non aduertit, nullam esse eam consequentiam; tum, quia conceptus, quo Deus omnia comprehendit, non est immediatus rerū omnium, sed solius diuinæ essentiæ, cùm interim Aristoteles intelligendus sit de immediato: tum etiam quia conceptus ille diuinus non exæquo participatur ab omnibus rebus, sed ab alijs magis, ab alijs minùs, præterquàm ab ijs, quæ vniuocè conueniunt, quemadmodum ab his solis exæquo participatur similitudo naturæ diuinæ, in quam primò fertur ille conceptus. Sed iam ad rem propositam reuertamur.

Diluitur.

Solutio argumentorum, quibus vtuntur ij, qui ponunt conceptum formalem entis vnum, ac præcisum simpliciter.

SECTIO. VI.

VAPROPTER primum argumentum eorum, quibus videbatur ostendi, cōceptum formalem entis esse vnum, ac præcisum à formalibus membrorum diuidentium, quatenus quidem nititur concludere, illum esse præcisum ratione, hoc pacto dissoluendū est. Etsi is, qui est omnino confusus, non est proprius cuiusquam particularis entis; tamen includere confusè proprios modos essendi eorum omnium, quæ proximè entis nomine significantur. Quòd si nititur ostendere vnitatem & præcisionē realem; nihil contra nos concludit.

Ad secundum dicendum, rectè illud colligere, dari posse vnum numero conceptum formalem, qui repræsentet omnia entia, quatenus entia sunt; verùm inde non effici, aliquem esse simpliciter vnum ratione, aut simpliciter præcisum ratione: quanquam rectè efficitur, eum, qui omnino confusè repræsentat omnia entia, esse præcisum re ab ijs, qui distinctè entia particularia repræsentant.

Ad tertium dicendum est, & si conceptus entis siue formalis, siue obiectiuus est omnium simplicissimus, & ad quem fit ultima resolutio cęterorum; non ideo tamen necesse esse, vt aut formalis, aut obiectiuus sit vnus simpliciter, aut abstractus simpliciter ab omnibus particularibus. Neq; enim analogia repugnat simplicitati, sed compositio. Itaque ut conceptus entis sit simplicissimus, satis est si sit minimè omnium compositus, quanquam sit minimè omnium & vnus, & abstractus.

Conceptum entis esse simplicissimum.

Solutio eorum, quæ pro præcisione conceptus obiectiui entis proposita sunt.

SECTIO. VII.

AD primum vero eorum, quibus concludi videbatur, conceptum obiectiuū esse vnum, ac præcisum simpliciter, dicendum est, conceptum obiectiuum non respondere formali, nisi in repræsentando. Vnde & si aliquis formalis sit vnus re, ac præcisus re, non inde sequitur, obiectiuum

Quo pacto obiectiuus respondeat formali.

ctiuũ quoque esse vnum re, aut præcisum re. Quòd si formalis esset simpliciter vnus, ac præcisus ratione, tum rectè idem colligeretur de obiectiuo, vt argumentatio optimè ostendit.

Alter exponi significationẽ nominum cõmunium, aliter acceptionem.

Ad secundũ dicendũ, & si cõceptus obiectiuus entis nõ est simpliciter vnus, nec simpliciter præcisus ratione à particularibus; tñ nõ inde effici, illum nihil aliud esse, quàm copulationẽ, aut disiunctionem illorum. Siquidẽ nomẽ entis, nec cum copulatione, nec cum disiunctione significat sua significata, sed absolutè, licet eius significatio exponatur per coniunctionẽ, & eius suppositio, siue acceptio personalis (vt vocant) per disiunctionem. Cùm enim significationem entis explicamus, dicimus, nomẽ entis significare substantiam, & quantitatem &c. cùm autem exponimus acceptionem personalem quam habet v. g. in hac enunciatione, substantia est ens, tum huiusmodi expositione vtimur, substantia est hoc ens, aut illud &c. quæ sanè ridicula non est, cùm substantia, quæ in ea cum alijs mẽbris diuidentibus disiunctim ostenditur, non exprimatur sub nomine substãtiæ. Dixi [Licet eius suppositio personalis &c.] quia quemadmodũ nomina vniuoca, cùm de re aliqua affirmantur, duplicem habent suppositionem, Vnam absolutam, alteram personalem, quę nõ eodem modo exponuntur; sic quodammodo res habet in analogis secundum proportionem propriam. Verbi causa cùm dicimus, Socrates est homo, nomen, Homo, accipitur, tum absolutè pro homine vt homo est, quæ est primaria eius suppositio, siue acceptio; tum etiam pro singulis hominibus disiunctim, quæ est eius suppositio secundaria, Nam cum dico, Socrates est homo, nihil aliud primò, ac præcipuè significo, quàm id ipsum, quod exprimo, quòd Socrates inquam sit homo. At quia homo re ipsa est hic, aut ille (neque enim datur homo communis, qui separatus sit à singulis, vt à Platone ponebatur) secundaria ratione significo, Socratem esse re ipsa hunc hominem, aut illum &c. Quanquam priorem illã suppositionem, de qua egimus 8. lib. Inst. Dialect. Recentiores Dialectici non tractant, quòd vel sint Nominales, qui nullam rem communem agnoscunt, vel in exponendis acceptionibus verborum modum loquendi Nominalium sequantur. Eodem igitur pacto, cùm dicimus, Substantia est ens, nomen Entis duobus modis sumitur, vno absolutè pro ente, vt ens est, nullo particulari designato, propter omnimodam confusionẽ conceptus, quæ est suppositio absoluta; altero disiunctim pro singulis membris diuidentibus entis, vt pro substantia, quantitate & cęt. quæ est suppositio personalis. Hæc enim semper comitatur absolutam, vt eodem libro diximus.

Suppositionẽ absolutã ignotam esse Recentioribus.

Cap. 26.

Cap. 27.

Membra immediatè diuidentia entis per eundem naturæ gradũ conuenire, ac distinguut inter se.

Ad tertium dicendũ est, membra proximè diuidentia entis, per eundẽ omnino naturæ gradũ cõuenire, & differre inter se. Nam si per alterum cõuenirent, per alterũ differẽt, posset gradus ille naturæ, siue entitatis abstrahi ab omnibus, quibus differrent. Aut igitur gradus ille in omnib. entibus esset idẽ omnino ratione, aut analogicè idem. Si rõne omnino idem,

idem, iam esset vniuocus; si analogicè idem, rursus rediret eadem quæstio, num scilicet diuersi gradus entitatum, qui in illa vna analogica ratione continerentur, vniuocè conuenirent in aliquo communi gradu, an verò analogicè, sicque nullus esset quærendi exitus. Cùm igitur ostensum sit, entia, quatenus entia, non habere vniuocam conuenientiam; progressus autem ille infinitus non sit dandus; necessariò concedendum est, substantiam, quantitatem & cætera membra immediatè diuidentia entis, per eundem omnino naturę gradum conuenire, ac differre inter se, seu potiùs diuersa esse, veluti substantiam, genus summum per eundem omnino entitatis gradum conuenire cum quantitate, quo diuersa est à quantitate, atque ita in cæteris. Nec debet id cuiquam impossibile videri. Nam conuenientia analogica, est conuenientia secundùm quid; atqui idem entitatis gradus, qui est principium differendi ab altero simpliciter, potest esse principium conueniendi cum eodem secundùm quid, siquidem eadem differentia specifica coloris cęrulei, qui omnium sententia est simplex entitatis gradus, & nequaquam ex multis compositus, non solùm est principium, quo cæruleus color differt simpliciter à nigro, vt perspicuum est; sed etiam, quo cum illo quodammodo conuenit, vtpote quatenus albi comparatione quodammodo est niger. Idem intelliges ex differentia specifica fortitudinis, quæ cùm sit principium differendi simpliciter ab audacia, est tamen principium quodammodo conueniendi cum eadem; si quidem fortitudo comparata cum timiditate est quodammodo audacia. Quod idem in alijs medijs qualitatibus cernere licet. Denique in Deo comparatione creatarum omniũ entitatum id necessariò concedendum est, hoc admisso, nullam omnino esse in diuina natura distinctionem graduum superioris, & inferioris entitatis, quod libro quinto ostendetur. Nam cùm inter Deum, & creaturas sit aliqua conuenientia, & nihilominus diuersitas infinitę distantiæ; necesse est, vt simplicissima illa entitas sit, & conuenientiæ, & diuersitatis principium. Quod idem ex parte creaturarum necessariò etiam dicendum est; siquidem ille identitatis gradus, quo vnaquæque creatura est ens, ille inquam idem omnino est principium conuenientiæ cum Deo, & diuersitatis ab illo; alioqui per aliquem entitatis gradum conueniremus cum diuina natura, quo ab illa non distingueremur, quod fieri nullo modo potest. Ita patet, Deum, genera summa, differentias omnes, materiam, & formam substantialem in cõmune, & reliquas omnes entitates simplices per eundem naturæ gradum conuenire analogicè inter se, ac diuersa esse simpliciter. Vnde sequitur, substãtiam genus summum per eundem omnino naturę gradum esse talem substantiam, & substantiam, & omnino ens: eodemq; modo quantitatẽ per eundem omnino naturæ gradũ esse quantitatem, & accidens, & ens. Nam si per alios cõmuniores gradus huiusmodi communiora attributa illis conuenirent, non essent substantia, quantitas, & cætera, quæ dixi-

9. 1. Sect. 4.

Ratio.

Simile.

Alterum simile.

Exemplũ necessarium.

Consectariũ notandum.

mus, simplices entitates, sed compositæ; quod nunc supponimus esse falsum, quinto autem libro ostendemus.

Num conceptus unus, ac præcisus à multis, possit esse analogus respectu illorum. SECTIO VIII.

Refutatio id asserentium.

IN eo autem, quod hi auctores dicunt, etsi cõceptus obiectiuus entis sit vnus, ac præcisus à particularibus, non inde tamen effici, vt ens vniuocum sit, cùm is conceptus nõ exæquo participetur à membris diuidentibus; in eo, in quam, aut à nostra, communiq; opinione re ipsa non discordant; aut certè sibi repugnant; aut denique nihil ad rem loquuntur, & falsam sententiam pronunciant. Nam si non accipiunt vnum, ac præcisum pro vno, ac præciso simpliciter, sed pro eo, quod est tale secũdùm quid, nihil à veteri, quam sequimur, & cui se videntur opponere, opinione dissentiunt. Quanquam non erat absolutè appellandũ vnum, ac præcisum id, quod est tale secundùm quid. Sin autem accipiunt vnum, ac præcisum pro vno simpliciter, ac præciso simpliciter; quæ nam quæso est inæqualis ea participatio, quæ illud vnum, ac præcisum analogum facit?

Quadruplex participatio inæqualis.

Quadruplex enim videtur esse inæqualis participatio; vna secundùm rationem participati; altera secundùm esse, quod habet in participantibus; tertia secundùm plures, & pauciores gradus formæ eiusdem omnino rationis; quarta secundùm diuersum modum prædicationis de participantibus. Si ergo loquuntur de inæquali participatione secundùm rationem entis, vt alia sit ratio Dei, quatenus ens est, alia substantiæ creatæ, quatenus etiam ens est, alia quantitatis & cæterorum, vt entia sunt; omnino sibi repugnãt. Nam quod, quatenus tale est, non est vnius rationis, id nec est ratione vnum simpliciter, nec simpliciter præcisum ratione. Si verò loquuntur de inæquali participatione secundùm esse, quod ens habet in suis membris diuidentibus, vt in alijs habeat perfectiorem existentiam, in alijs minùs perfectam; non credunt ens esse verè analogum. neque enim hæc participationis inæqualitas veram inducit analogiam, nisi absurdè velis, genera esse verè analoga, quòd inæqualiter perfectam existentiam habeant in diuersis speciebus. Quòd si loquantur de inæquali participatione secundùm plures, & pauciores gradus formæ eiusdem omnino rationis, quo pacto album participatur à magis albo, & minùs albo; præterquàm quòd ea non potest conuenire enti, vt perspicuum est, nullam quoque inuehit analogiã; alioqui album esset analogum cõparatione magis albi, & minùs albi, quod nemo dixerit. Si denique loquuntur de inæquali participatione secundùm diuersum modũ prædicationis de participãtibus, vt id dicatur analogicè prædicari, quod dicitur de vno essentiali prædicatione, de altero autem accidentaria; quo pacto album prædicatur de Socrate albo vt hoc album est, & de Platone albo,

Qua ratione sibi repugnet.

Quibus modis ueram entis analogiã non inducãt.

Quo pacto, non ad rem loquantur.

albo, vt Plato est (hęc enim potissimùm diuersitas prędicãdi, aut si mauis, inexistendi, quę illius fundamentum est, videbitur analogiam inducere) nihil ad rem loquuntur; quẽadmodum nec si dicant, idem omnino prędicatum, si de vno subiecto prædicetur per inhęrentiã, de altero verò per extrinsecam denominationem, conuenire vtrique analogicè. Hęc enim participationis inęqualitas non potest accommodari rei propositę, cùm ens de omnibus rebus, earumq́ entitatibus dicatur non modò intrinseca, sed etiam essentiali prędicatione. Num autem huiusmodi prędicationum inexistentiarum'ue diuersitas afferat analogiam prędicatis, libro sequenti commodiùs dicetur.

Solutio argumentorum, quibus utebantur ij, qui ponunt conceptum entis esse unum unitate disiunctionis. SECT. IX.

Disiunctionẽ nõ esse in rebus, sed in ipsa indeterminatione intellectus.

AD sententiam verò eorum, qui dicunt, vnitatem obiectiui conceptus entis non esse aliam, quàm disiunctionis, dicendum est, id fieri non posse. Primùm, quia disiunctio nõ est in rebus, sed in ipsa indeterminatione intellectus, cùm tamen vnitas, & conuenientia omnium rerum, quatenus entia sunt, in rebus sit ipsis. Deinde, quia vnitas disiunctionis ęquè tribui potest casu ęquiuocis, atque analogis, cùm tamen ea, quę sunt casu æquiuoca, quatenus talia sunt, nullam omnino cõuenientiam habeant, prętercquàm nominis. Tertiò, quia isto modo tollitur omnis unitas analogica, quam tamen cùm omnes Philosophi, tum potissimùm Arist. enu-

Arg. 12. merat inter vnitates lib. 5. huius operis cap. 6. Nam quo pacto ea negatur enti, eodem negabitur cæteris analogis. Quartò, quia cùm dicimus, aliquid esse ens conceptu omnino confuso, nihil tum de substantia, aut accidente, alia'ue particulari entitate cogitamus. Quintò, quia id, quod pertinet ad essentiam rei determinatæ, ac certæ non consistit in disiunctione, quæ nihil dicit certum, & determinatum: quælibet autem res certa, & determinata est essentialiter ens, vt patebit quæst. sequenti. Postremò, quia hac admissa sententia vix, ac ne vix quidem stare possunt pleraque pronunciata communi sensu recepta, vt, Ens esse adęquatũ subiectum Metaphysicę; Ens esse obiectum intellectus; Esse commune rebus omnibus; & similia, quæ cum disiunctione vera esse non possunt.

Nec coniunctionem, nec disiunctionẽ sine extremis posse concipi

Ad rationem autem, qua Paul. Sonc. in hanc sententiam deflexit, admissa vtcunque maiore, neganda est posterior pars minoris; atq; ad priorem eius probationem dicendum, eandem difficultatem esse illi cõmunem cum ijs, qui dixerint, conceptum obiectiuum entis esse unum coniunctione. Nam, vt coniunctio multorum non potest concipi, nisi ipsa concipiantur, ita nec disiunctio. Quòd si ille facit disiunctiuum conceptum ex sola substantia, & accidente, nec descendit ad Deũ, ad decemq́; summa genera; alij quoque facient coniunctionem ex sola substantia, &

accidente. Ita nihil colliget contra alios, quod alij in ipsum retorquere non possint. Adde, quòd cùm substantia & accidens in commune sumpta adhuc sint analoga; aut illa non concipientur, sine disiunctione suorum membrorum diuidentium; aut si sine illa cõcipi possunt, eadem ratione poterit concipi ens. Verùm, quia augendis tantùm difficultatibus non soluuntur argumenta; ad formam argumentationis dicendum est, Vt terminus cõmunis analogus distribuatur, satis esse, si totum eius immediatum significatum confusè apprehendatur; atq; hoc pacto concipi ens, cùm distribuitur in propositæ enunciatione. Dixi autem [analogus] quia ad distributionẽ termini cõmunis vniuoci, necesse est, vt totum significatum immediatum apprehendatur distinctè, siue expresè.

Ad distributionem termini communis, quid requiratur.

Quid ad uerã prædicationẽ

Ad posteriorem probationem respondendum, necesse quidem esse, vt in omni vera prædicatione totum significatũ prædicati conueniat subiecto; non tamen hoc intelligendum esse de toto prædicato re, sed de totò ratione, iuxta modum, quo ratio prædicati est eadem in omnibus suis significatis, vniuocè nimirum, aut analogicè. Verbi gratia, cùm animal prædicatur de homine, totum quidem eius significatum de homine enunciatur; Verùm non totum re, cùm natura animalis, quæ est in uno eius indiuiduo, in nullo alio re ipsa existat, sed totum omnino ratione, cùm ratio animalis eadem sit omnino in omnibus animalibus. Sic ergo suo modo res habet in prædicatione entis. Nam cùm dicimus, hominem esse ens, non significamus, illum esse re ipsa quicquid est ens, sed ei conuenire totam quodammodo rationem entis. Quod pronunciatum ideo est verum, quia ratio substantię, quæ analogicè est eadem cum ratione quantitatis, & cæterorum immediatorum significatorum entis, conuenit homini. Ita patet, non necesse esse, totam aggregationem immediatorum significatorum entis prædicari de homine, ut homo verè dicatur ens.

De Caietani sententia iudicium.

Ad sententiã verò Caietani, rationemque, qua illam confirmauimus, nihil est, quod dicamus, cùm bene habeant, si rectè intelligãtur. Ita patet qualis sit conceptus entis, tum formalis, tum etiam obiectiuus. Ad cuius rei explicationem longiùs, quàm puta uimus, digressi sumus.

Solutio eorum, quæ initio superioris quæstionis pro puræ entis æquiuocatione proposita sunt.

SECTIO X.

EX his facilè erit argumentis vtriusque cõtrarię partis superioris quæstionis occurrere, & ijs, quæ puram æquiuocationem entis ostendere videbantur, & ijs, quæ vniuocationem.

Quo pacto inter finitũ, & infinitum nõ

Ad illud igitur, quo forsitan ductus est Rabbi Moyses, dicendum est, inter finitum, & infinitum nõ dari vllam proportionem, si pro-

si proportio sumatur pro habitudine determinatæ distantiæ; dari tamen proportionem, id est similitudinem imitatiuam, siue habitudinem effectus ad causam, vt eam vocat D. Thomas.

detur proportio.

1 p.q. 22.ar.1.

Ad primum Aureoli respondendum, rationes particularium entium, eorum, inquam, in quæ ens proximè diuiditur (de his enim præcipuè dubitari potest) posse comparari, vel cùm ratione entis omnino distincta, vel cum omnino confusa, vel cum ea, quæ partim confusa est, partim distincta. Si cõparentur cum ratione omnino distincta, nihil illi addunt, sed omnes simul sunt ipsa ratio entis, seu potiùs ipsæ rationes entis, cùm ens non habeat vnam rationem simpliciter. Si autem conferantur cum ratione partim distincta, partim confusa, nulla earũ distinguitur ab eiusmodi ratione entis; siquidẽ ratio substantiæ est ratio entis partim distincta, partim cõfusa, & similiter ratio quantitatis, & cęteræ; nisi quòd vnaquęque earum est omnino distincta talis entis, entis verò communiter sumpti partim distincta, partim confusa. Quòd si conferantur cum ratione omnino confusa, de qua sola in argumento videtur fieri mentio, addunt quidem ei illæ aliquid; verùm non aliquem naturæ gradum, vt rectè probat argumentatio, sed solam expressionem, vt D. Tho. non semel dixit in quæstionibus de Veritate. Quod enim ea ratio dicit confusè, & implicitè, dicunt distinctè, siue expresè rationes immediatorum significatorum entis.

Nũ rationes entium particularium addant aliquid rationi entis.

q.1.ar.1. & q. 21.ar 1. Vide Capreol. 1.d. 2. q. 1.

Ad secundum, etsi quidam Scoti sectatores respondent, rationem entis abstrahere ab absoluto, & respectiuo; tamen quia rationes absoluti, & respectiui videntur omnino immediatę; hoc potiùs modo respondendum. Cùm ratio entis non sit vna simpliciter, sed secundùm quid; si sermo quidem sit de ratione omnino distincta; illam esse simpliciter & absolutam, & respectiuam: est enim ens commune rebus absolutis ratione absoluta (seu potiùs rationibus absolutis) respectiuis autem respectiua. Si verò de partim distincta, partim confusa; talem esse simpliciter rationem entis secundùm differentiam absoluti, & respectiui, qualis est natura, quæ distinctè, siue determinatè exprimitur. Verbi causa, ratio substantiæ, quæ est ratio entis, partim distincta, partim confusa, est simpliciter absoluta, & secundùm quid respectiua; contrà verò, ratio relationis, est simpliciter respectiua, & secundùm quid absoluta. Quòd si sermo sit de ratione omnino confusa, dicendum est, eam, quatenus quodammodo est abstracta, esse absolutam, cùm ens quatenus omnino confusè concipitur, non intelligatur habitudine ad aliud. Non sequitur tamen ex hac sententia, omnia entia esse absoluta, nisi secundùm quid, nempe quatenus conueniunt in conceptu omnino confuso entis.

Vt Fræciscus Maironis tractatu de vnic. entis.

Cõceptus entis an absolutus sit.

D. Tho. q. 21. de ver. ar. 1. ad. 1. ait ens dici absolutè. Vide etiã Capreol. in loco proximè cito.

Entia omnia quo pacto absoluta dici possint.

Ad tertiũ dicendũ, etsi ea, quę cõueniũt in natura vniuoca (de his enim loquitur Aristoteles) nõ possunt esse primò diuersa, quippe cũ cõueniãt in aliquo vno simpliciter, & ex cõsequẽti nõ differãt se totis, sed proprijs, & pe-

Primò diuersa.

& peculiaribus differentijs; tamen ea, quæ sola analogica cognatione cõmunicant, posse esse primò diuersa; cuiusmodi sunt genera summa.

Ad quartum dicendum, non ideo Aristotelem docere, nomine entis significari immediatè naturas summorum generum, quia nulla omnino ratio respondeat nomini entis, secundùm quam illud de ijs omnibus dicatur; sed quia nullus ei respondet superior naturę gradus. Atque hęc est causa, cur ens in nullius speciei definitione ponatur.

Cap. de specie. Q. 3.

Quòd autem Porphy. ait, conuenientiam omnium rerum in ente vocari ab Aristotele æquiuocam, etsi à Scoto in primo sententiarum dist. 3. negatur (ait enim nihil tale apud Arist. in lib. logicis inueniri; quicquid autem alibi in hanc sententiam videtur dici, aliter exponi posse) à nobis tamen nec negandum est, cùm planè scriptum sit apud Arist. 1. Elench. initio capitis 6. neque ita accipiendum, quasi dicat, ens esse purè æquiuocum, & non potiùs ex numero eorum, quæ dicuntur ab vno, vel ad vnum, ac propriè etiam analogum, vt sępe alibi docet. Id quod Porphy. apertè significat, cùm subijcit [& non vniuocè] Id enim addit, vt declaret, Aristotelem non numerare ens inter purè æquiuoca, sed inter ea, quæ ideo ęquiuoca dicantur, quia non sunt vniuoca, quo pacto æquiuoca initio prædicamentorum definiuntur. ex qua re liquet, verba illa sequentia [communicatio nomine tantùm est] in eum sensum scripta esse à Porphyrio, vt excluderet cõmunicationem in ratione vna & eadem simpliciter, non autem attributione, aut proportione vna.

Non rectè Porphyrium a Scoto reprehendi.

Solutio argumentorum Scoti, quæ pro uniuocatione entis allatæ sunt. SECTIO XI.

Ex certitudine conceptus entis non rectè colligi eius uniuocationem.

AD primum verò eorum, quibus Scotus contrariam omnino sententiam de vniuocatione entis realis ostendere nitebatur, dicendum est, conceptum entis omnino confusum posse esse certum de re aliqua, dum dubitatur de eadem, num sit finita, an infinita; per se existens, an in alio; Verùm ex hoc pronunciato non effici, illum esse vniuocum. Nam, etsi communis sententia est, ens commune reali, & rationis non esse vniuocum, vt ipsi quoque Scoti sectatores fatentur; multa tñ sępe certò noiuus esse entia, de quibus dubitamus sint ne realia, an rationis, vt patet in identitate, distinctione formali, & alijs pleriſq; relationibus. Id quod ipse Scotus postea animaduertit asserens, hoc argumento, etsi non probatur vniuocatio conceptus certi cõparatione incertorum; probari tamen alietatem, siue diuersitatem ab eisdẽ, vt Caietanus annotauit. Qua tamẽ in re distinctione opus erat. Nam si cõceptus certus sit disiunctiuè constitutus ex incertis, qualis est conceptus entis, vel non entis quem habemus de pygmæo, dubitantes interim de vtraque parte per se; non colligitur diuersitas certi ab incertis, nisi tanquam totius à partibus, quod certè

Non satis esse correctionem quã Scotus suæ rationi adhibet.

Bonetus quidẽ primo suæ Metaph. cap. 6. asserit esse uniuocũ. sed non est numerandus inter Scotistas. In librum de ente, & essen. q 3.

certè non est ad rem. Neque enim quęstio erat de conceptu disiunctiuo entis constante ex conceptu finiti, & infiniti; aut per se existentis, & existentis in alio; sed de simplici. Si verò sit simplex, qualis est conceptus opinabilis, aut significabilis, quem de pygmęo habere possumus; etsi tum demum rectè colligitur diuersitas certi cõceptus entis ab incertis membrorum diuidentium; non colligitur tamen vera eius communitas respectu incertorum, quia sæpe certi sumus de specie, dubitantes interim de genere, aut alio communiori prædicato; quo pacto apud omnes notum est, corpus esse trinam dimensionem, cùm interim plerique dubitarint, sit ne substantia, an accidens. Ita patet, non probari primo argumẽto, non solùm ens esse vniuocum, sed ne aliquid quidem verè commune Deo, & creaturis.

Vt in cõmẽt. 2 par. q. 13 ar. 5. & lib. de ente, & ess. q. 3.

Triplex continentia uniusrei in alia.

Ad secundum dicendum, præter illos duos modos cognoscendi rem vnam per aliam, dari quendã tertium (quod non semel contra Scotum annotat Caietanus) quo res cognoscitur per eam, in qua continetur participatiuè; atque hoc pacto contineri Deum in creaturis, & substantiam in accidentibus. Vel dic, Quicquid cognoscitur per aliud, contineri in illo formaliter, aut virtute, quod Scotus vult; dummodo nomine cõtinentiæ formalis intelligatur continentia per cõceptum vniuocum, aut analogicum; quo pacto Deus quoad conceptum entis cõtinetur formaliter in creaturis, & substantia in accidentibus. Vtrouis autem modo dicas substantiam cognosci per accidentia, non potest intellectus noster cognoscere naturaliter absentiam panis in hostia consecrata. Etenim accidentia panis, quatenus sunt participatiua panis, qui desijt esse, eiusque virtute agunt, non minùs concurrunt ad producendam in intellectu speciem panis, quàm si adhuc in pane existerent, quemadmodum non minùs nutriunt, quàm quæ sunt in pane non consecrato.

Quo pacto attributa creaturarũ remotis imperfectionibus tribuantur Deo.

Ad tertium neganda est consequentia. satis est enim, si sublata omni imperfectione à cõceptibus creaturarum, relinquatur aliquid, quod etsi non idem omnino sit in Deo, & creaturis, sit tamen analogicè idẽ. Verbi causa. si à conceptu sapientiæ creatæ tollas, quòd habeatur per discursum, & quòd sit qualitas; id quod relinquitur, nempe cognitio rerũ omnium per causas altissimas, etsi non eadẽ omnino ratione tribuitur Deo, qua humanæ sapientię conuenit; tñ ratione analogica verè, ac formaliter illi tribuitur, vt iam verè dicere possis, Deũ esse sapientẽ, quia cognoscit effecta omnia per altissimas causas, quanquam cognitionis verbum non eadem prorsus ratione Deo conueniat, qua nobis. Longè aliter res habet in conceptu lapidis, qui quantumcumque abstrahatur ab imperfectionibus lapidis, modò tamen adhuc sit conceptus lapidis, nunquam Deo formaliter tribui poterit, siue vniuocè ei tribuatur, siue analogicè; nisi velis per metaphoram, quo pacto nõ est necesse, lapidem ab vlla imperfectione abstrahere. Eodem igitur modo si à quouis ente creato, quatenus est ens, tollas inhærentiam in alio, quæ est imperfectio accidentiũ propria,

Universidad de Deusto
Biblioteca

propria, & dependentiam ab alio, quæ est imperfectio omnium creaturarum, & relinquas hoc solùm, quod est, habere esse; non dubium est, quin id formaliter Deo tribui possit, tametsi non eodem prorsus modo, quo tribuitur entibus creatis, sed eodem proportione quadam. Si tamē conceptui, quem ab imperfectionibus abstraxeris, apponas alium negatiuum, aut relatiuum, qui soli Deo conueniat, iam analogicus ille prior restringetur ad eam rationem nobis ignotam, quę in solo Deo reperiri potest; vt si concipias Ens infinitum, Substantiam supremam, & cæt.

Conceptus proprij diuinæ naturę.

Ad quartum dicendum, ab ijs tantùm, quæ sunt similia simpliciter, posse abstrahi vnam simpliciter naturam: at entia, quatenus entia sunt, non esse similia simpliciter, sed quodammodo. Id quod ex eo patet, quia in ijs duntaxat, quæ simpliciter similia sunt, admittitur ex vtraque parte similitudinis reciprocatio, vt quo pacto hoc dicitur simile illi, ita vicissim illud dicatur simile huic: entia verò creata ita dicuntur similia Deo, quatenus entia sunt, vt Deus nullo pacto dicatur eisdem similis; quod Dionysius scribit 9. cap. de diuinis nominibus, & D. Thom. ac cæteri scholastici approbant. Hoc autem ideo accidit, quia similitudo, quam tribuimus creaturis respectu Dei, est sola similitudo imperfectæ imitationis, quæ ex Deo ad creaturas reciprocari non potest.

Non omnia similia esse reciproca.

Scholastici duct. 2. sent. d. 3. & D. Th. 1. p. q. 4. ar. 3. alijsq; locis.

Ad quintum dicendum, non esse ens obiectum formale intellectus nostri, sed materiale; in subiecto autem materiali potentiæ non esse necessariam tantam vnitatem, quanta est vnitas potentiæ; alioqui concludendum esset hac argumētatione Scoti, colorem, qua ratione color est, esse vnum specie infima, quia facultas videndi nostra est species infima. Imò etiam, si quid ea colligeret, planè concluderet in subiecta materia, ens esse speciem infimam, quia intellectus noster species infima est. De subiecto autem formali intellectus libro nono, cùm agetur de obiectis potentiarum, disserendum est.

Ens quo pacto sit obiectum intellectus nostri.

Ad sextum dicendum, quemadmodum aliqua possunt primò conuenire, ac repugnare naturæ vniuocæ, sic etiam posse naturæ analogicæ. Vnde fit, vt per naturam quoque analogicam, tanquam per causam adæquatam, possit aliquid primò demonstrari, vt Arist. docet 2. Post. cap. 16. perspicuum est autem in omnem causam, per quam aliquid primò demonstratur, posse cadere reduplicationem. tex. 23.

Etiam per naturam analogicam posse aliquid primò demonstrari.

Ad septimum neganda est consequentia, dicendumque, vt aliquid sit subiectum veræ contradictionis, & medius terminus in syllogismo nequaquam fallaci; non esse opus, vt sit vniuocum; sed satis esse si sit analogum secundùm proportionem propriam. Causa verò est, quia analogum huius generis possunt concipi vno conceptu, qui absolutè accipiatur, ac distribuatur pro omnibus significatis, quod alijs analogis non est cōcessum, nisi antecedentia, & consequentia id postulent. Vt si dicas, Omne sanum propriè dictum pertinet ad medicum. Ad probationem autem consequentiæ dicito, etsi ens est multiplex, etiam quatenus omnino con-

confusè concipitur, tamen non efficere enunciationem ambiguam, & distinguendam, eo quòd eius conceptus omnino confusus pro omnibus entibus accipiatur; quod idem dicendum est de cæteris analogis secundùm proportionem propriam. Quanquam non est negandum, propter eorum multiplicitatē, ac varium vsum, securius esse distinguere eiusmodi enunciationes. Quod Arist. nō solùm faciendū docet in libris Elench. præsertim cap. 6. sed etiam ipse non rarò facit, vt 1 Phys. cap. 2. in disputatione contra Parmenidem, & Melissum.

1. Elench. c. 6 à tex. 6.

Securius esse distinguere omnia pronūciata, in quibus sit uerbū analogum.

Ad octauum, quod erat vltimum Scoti, dicendum est, analoga secundùm proportionem propriam, propter magnam affinitatem, quam habent cum vniuocis, nonnunquam ab Arist. appellari vniuoca. Efficiunt enim veram contradictionem, distribuuntur simpliciter, & absolutè pro omnibus significatis; assumūtur vt media in veris syllogismis, atq; adeo in demōstrationibus propter quid, vt patet ex dictis, & penè omnes alias vniuocorū cōditiones in disserendo subeunt: qua de causa ens, & verum, quę in hmōi analogis numerantur, dicta sunt vniuoca 2. libro cap. 1. vt patet ex Græco cōtextu; tametsi id apud Latinos Philosophos nō tā in vsu. tex. 4.

Cur quædam analoga non nūquam univoca dicantur.

Censura de Scoti opinione, & solutio argumentorum, quæ illius argumentis addita sunt. SECTIO IX.

SVnt tamen non pauci, etiā ex Scoti sectatoribus, qui dicāt, Scotū non alio sensu asseruisse ens esse vniuocū, nisi quia multas vniuocorū cōditiones sibi vendicat. Id quod ex eo apertè cōstare dicunt, quòd Sco. in 1. d. 3. q. 1. in hac eadem cōtrouersia tractāda, huiusmodi præfatione vtatur, Et ne (inquit) fiat cōtentio de nomine vniuocationis, conceptum vniuocum dico, qui ita est vnus, quòd eius vnitas sufficit ad contradictionē, affirmando, & negando ipsum de eodem; sufficit etiam pro medio syllogistico, vt extrema vnita in medio sic vno, sine fallacia æquiuocationis cōcludantur inter se vnum. Ex quibus verbis satis videtur constare, Scoti sententiam non eam esse, ut putet ens esse prorsus vniuocum.

Prior locus Scoti in quo sentire uidetur, ens non esse uere univocum.

Videtur etiam id apertum ex ijs, quæ idem scribit d. 8. q. 3. Ait enim Deum, & creaturam in nulla realitate conuenire, & ideo esse primò diuersa in realitate, etsi non sint primò diuersa in conceptibus. Quod idem inferiùs repetit, addens ad explicationem eius rei, Conceptum entis, & conceptum entis infiniti hoc solùm differre, quòd alter est diuinæ realitatis imperfectè conceptæ, alter eiusdem realitatis perfectè conceptę; ita vt si prior cognitio perficeretur, iam per eam cognosceretur ens infinitum, nulla prorsus realitate de nouo addita, id est, cognita. Et post pauca, Propter imperfectionem intellectus nostri, posse nos habere in Deo, & creaturis vnum obiectum formale solum. Vnde quidam Scoti sectatores colligunt, etsi Deus videt vniuocā rationem entis in nostro

Posterior locus.

In solut. primi principalis.

Vt Malasossius eodem loco.

intellectu confusè concipiente, ipsum tamen ens non esse vniuocum cõparatione intellectus diuini, quia nulla sit natura eadem cõmunis Deo, & creaturis. Ex quibus videtur effici eandem prorsus esse sentẽtiam Scoti, ac nostram, de soloque verbo esse controuersiam.

Pro parte opposita apertè locus Scoti.

Verùm hæc non carent difficultate. Primùm, quia Scotus d. 3. q. 1. ita asserit ens esse vniuocum Deo, & creaturis, vt planè neget esse analogum. Quod patet ex dilutione obiectionis, quam ipse sibi contra confirmationem primæ rationis extruit, vbi sic ait: Quòd si non cures de auctoritate ista accepta ex diuersitate opinionum philosophantium (conuenientium, scilicet, in eo, quòd primum principiũ sit ens; dissentiẽtium autem in peculiari natura illius) dicasque quòd quilibet habet duos conceptus in intellectu suo propinquos, qui propter propinquitatem analogiæ uidentur esse vnus conceptus: Contra hoc videtur esse ratio, quia ex illa euasione videretur destructa omnis via probandi vnitatem alicuius conceptus vniuocam. Si enim dicis hominem habere vnum conceptum ad Sortem, & Platonem, negabitur, & dicetur quòd sunt duo, sed videntur vnus propter magnam similitudinem. Hæc Scotus. Quam eandem exclusionem analogię non solum à conceptu entis, sed etiam sapientiæ, & aliarum perfectionum simpliciter, tangit in tractatione reliquarum duarum rationum sequentium. Deinde, quia q. 3. eiusdem distinctionis, & q. 3. octauæ planè docet, conceptum obiectiuum entis posse & abstrahi à conceptibus membrorum diuidentium entis, ac præcisè accipi, & contrahi ad eadem; non quidem per differentias, sed per modos realitatis intrinsecos: at abstrahi, & præcidi à membris diuidentibus, nulla omnino natura potest, nisi vniuoca.

Alij loci eiusdem pro parte eadem.

Atque ad priorem quidem locum, cùm Scotus negat, ens esse analogum, facilè responderi posset, Negari ab illo eam analogiam, quæ impedit veram contradictionem, quaque non patitur, terminum distribui simpliciter, & accipi vt medium terminum in syllogismo, & cæt. Sed ad posteriorem, quid respondendum sit, non satis apparet. Neque enim ista videntur cohærere, Nullam esse entitatem, siue realitatem communem Deo, & creaturis, quod asserit in locis priùs citatis; &, Conceptum entis obiectiuum posse abstrahi à membris diuidentibus, & præcisè concipi, ac rursus ad eadem membra contrahi. Quòd si dicas, Scotum loqui de abstractione, & præcisione, ac contractione secundùm quid, quæ à nobis non negatur, cùm de imperfecto conceptu entis sermo est; non erit profecto ens dicendum vniuocum simpliciter, sed quodammodo, siue secundùm quid.

Qua potissimùm ratione Scotus videatur uerè putasse ens uniuocum esse.

Respõsio quorundam.

At dicunt nonnulli Scoti sectatores, propterea Scotum voluisse, ens esse vniuocum, quia etsi non habet conceptum obiectiuum vnum simpliciter, habet tamen apud nos formalem vnum simpliciter. Sed contra hanc sententiam satis est illud, quod dictum est superiùs, Si de vnitate quidẽ reali cõceptus formalis agitur, nihil eam esse ad rem: neque enim vniuocatio sumenda est ex vnitate reali cõceptus, quemadmodum neq; ex vnitate reali vocabuli. Si verò de vnitate rationis, siue representationis; non maiorem esse vnitatem formalis, quàm obiectiui, vt suprà dictum est. Quæro etiam, quid inueniat intellectus noster in Deo, & creatura ex quo conceptum simpliciter vnum ratione formare possit? si aliquid, quod sit omnino eiusdem rationis; iam illud est natura vniuoca: si diuersæ; erit vtique formalis conceptus, multiplex. Postremò. Si conceptus ille formalis aliquem naturæ gradum, certam'ue entitatem distinctam ab omnibus particularibus entitatibus determinatè representat; ergo est distinctus, & perfectus, non autẽ confusus, & imperfectus vt aiunt: Si non vnam, sed plures; ergo non est simpliciter ratione vnus; quare neque vniuocus. Si igitur Scotus sensit conceptum formalem esse ratione vnum simpliciter; obiectiuum autem non esse vnum simpliciter; planè sibi repugnat: Si verò vtrumque cẽset esse vnum secundùm quid, de nomine tantùm laborat; & cùm isto modo idem re ipsa, quod alij, sentiat, non erat cur cõtra superiores Philosophos, & Theologos adeo longam disputationem texeret.

Refutatio.

Perstringitur Scotus.

Ad nonum dicendum, etiam in eadem ratione analogica posse fieri comparationem multorũ secundùm magis, & minùs; etsi non tam propriam, quàm cùm fit in eadem ratione vniuoca, potissimùm verò in ea specifica, quæ in alias specificas diuidi nequit. Veluti cùm duo corpora comparantur in ratione candidi, aut calidi, vt æquè, aut magis & minùs talia, quod Arist. docet 7. Phys. cap. 4.

à tex. 24.

Ad decimum dicendum, non esse accidens analogum eo genere analogiæ, quæ dicitur per attributionẽ vnius ad alterum; sed quia uariè refertur ad substantiam. Quantitas enim ideo dicitur accidens, quia est mensura substantiæ; qualitas, quia alio quodam modo se habet ad substantiam; & alia, quia alijs. Quòd enim neque omnino æquiuocum sit, neque vniuocum, eisdem penè rationibus ostendi potest, quibus idem ostensum est de ente: loquimur autem de accidente vt commune est completis, & incompletis, quo pacto in hac quæstione loquuti sumus de ente, acturi de ente, & accidente cõpletis lib. sequenti cap. 7. Quòd autem non sit analogum per attributionem vnius ad alterum, rectè probatum est in argumento. Restat igitur, vt sit analogum per attributionẽ ad aliquid tertium: neque enim quatenus accidens est, aliter concipi potest, quàm habitudine ad substantiam; quod & ipsa concipiendi experientia constat, & omnium Philosophorum communi sententia comprobatur, etiam eorum, qui illud quatenus eiusmodi est, vniuocum putant. Ex qua re efficitur, vt etiam sit analogum secundùm proportionem. Quare cùm non sit analogum improprie, seu figuratè, restat vt possit cadere sub vnum, & eundem numero conceptum formalem omnino confusum, quemadmodum & ens. Quæ omnia ex dictis patent. Addendũ quoque est, Etsi vnum genus summum accidentium non esset principa-

Accidẽs quo pacto analogum.

lus accidens, quàm aliud (quod tamen haud concesserim, cùm nec in speciebus eiusdem generis id concedendum sit, vt patebit lib. 8.) non inde tamen sequeretur, accidens esse vniuocum. Satis est enim, vt nō sit vniuocum, si membra diuidentia non participent naturam diuisi per eundē entitatis gradum, sed diuersa per diuersos, vt dictum est de ente. Cùm ergo obijcitur, definitionem traditam accidentis sub nomine eius, quod est in subiecto, non æquè omnibus conuenire, negandum est, quod assumitur. Nam, etsi illà propter omnimodam confusionem illorum verborum [Quod cùm in aliquo sit] quæ loco generis ponuntur, videatur esse omnino eadem; non est tamen re uera omnino eadem. Neque enim significant vnum modum esendi omnibus accidentibus communem, & qui ab omnibus abstrahi possit, sed omnes simul confusè, & indeterminatè, vt dictum est de definitione entis omnino confusa.

Definitio ei⁹, quod est in subiecto.

VTRVM ENS PRÆDICETVR IN QVÆstione Quid est de omnibus rebus, & de omnibus earum differentijs, proprijsque ipsius passionibus. QVAEST. III.

Variæ opiniones in hac quæstione. SECTIO PRIMA.

VARIÆ in hac quæstione circunferūtur opiniones. Vna est Auicennæ dicentis, Ens non prædicari in quęstione, quid est, de vlla re, quæ habeat esse ab alio. Ratio illius, vt D. Tho. refert, hęc est, Quia in omni re, quæ habet esse ab alio, aliud est esse rei, quod ipsum nomen entis formaliter significat; aliud verò ipsa essentia, siue quiditas rei, secūdùm quam fit prædicatio in quæstione, quid est. Quæ ratio æquè videtur posse accommodari differentijs earundem rerum, & passionibus entis. Ita fit Auicennæ sententia, vt ens non dicatur quiditatiuè, nisi de solo Deo.

Opinio Auicennæ.

Hoc loco lect. 2 p. 3

Altera est multorum Thomistarum dicentium, ens prędicari quiditatiuè de omnibus rebus, deq; omnibus earum differentijs, & proprijs ipsius passionibus. Eam verò tribus potissimùm argumentis probant.

Thomistarū quorundam.

1 Vno, quia obiectum adæquatum cuiusq; potentiæ dicitur quiditatiuè de omnibus particularibus obiectis, quæ sub eam cadunt; vt color, qui est obiectum visus, de omnibus, quę cadunt sub aspectum: at omnia, quæ
2 dicta sunt, cadunt sub intellectum; cuius obiectum est ens. Altero, quia omnia, quę dicta sunt, aut sunt entia realia, aut rationis, aut non entia: non sunt autem nō entia, ut patet; nec item sunt entia rationis, cùm entia rationis nec sint ueræ res, nec differentię, passiones'ue rerum verarum; sunt igitur entia realia; ens autē reale, de quo in præsentia sermo est, non minus

minùs quiditatiuè prædicari debet de quouis ente reali, quā animal prędicatur de quouis animali. Tertiò, quia quod attinet ad passiones entis 3
planè significat Aristoteles, esse eas vnā atq; eandē naturā cum ente, dum id affirmat, atq; adeo probat de vno in hoc capite. Quicquid enim dicit vnam, & eandem naturam cum alio, est idem quiditatiuè cum illo.

Tertia est Scoti 1. sent. d. 3. q. 3. dicentis, Ens prędicari quiditatiuè de omnibus rebus; nō tamē de omnibus differētijs, nec item de passionibus suis. A cin prima quidē parte suæ assertionis cum Thomistis conuenit. Vt autem probet secundā, distinguit differētias in vltimas, & non vltimas. Differentiæ non vltimæ apud illum sumuntur à tota forma; vltimæ verò ab vltima realitate formæ. Verbi causa; si homo per aliam formam esset animal, per aliam verò, vt per animam rationalem superadditam priori formæ, esset homo; rationale autem hoc pacto sumeretur à tota entitate animæ rationalis; esset rationale differētia nō vltima: anima enim à qua sumeretur, non est entitas simpliciter simplex, sed composita ex realitate communi, qua conuenit cum alijs formis, & ex realitate propria, qua ab alijs formis distinguitur. Quòd si homo est non solùm animal, sed etiam homo per eandem numero formam, quæ secundùm aliam realitatē dat esse animalis, & secundùm aliam dat esse hominis; rationale autem signi ficat solam posteriorem realitatem; iam rationale est ultima differentia. Hac igitur distinctione posita, duabus rationibus probat secundam partem suæ assertionis.

Scoti opinio.

Differentiæ ultimæ, & nō ultimæ apud Scotum, quæ.

Prior ratio. Si ens prædicaretur in quæstione, quid est de differentijs vltimis; vltimę differentiæ essent propriè differentes; consequens est falsum, ergo & antecedens. Maiorem probat. Quia eo dato iam vltimæ differentiæ conuenirent vniuocè (supponit enim ens esse vniuocum) unde cùm illæ sint diuersæ inter se vt patet, necessariò essent propriè differentes. omnia enim diuersa, quæ sunt idem in aliqua natura vniuoca, sunt propriè differentia, vt Arist. docet lib. 5. c. 9. & lib. 10. cap. 5. Minorem ex eo ostendit, quia si propriè sunt differentes, differunt vtique per alias differentias: aut ergo ens dicitur in quęstione Quid est de huiusmodi alijs differentijs, aut minimè: si dicitur; aut eodem modo dicitur de ijs, quibus hæ differunt, & ita de alijs, atq; alijs in infinitum, quod absurdū est asserere, aut deueniendum est ad aliquas, de quibus ens non prædicetur in quæstione Quid est: at hæ sunt ultimæ, quandoquidem vltimę sunt, quæ non amplius per alias differunt, seu (quod idem est) quæ sunt primò diuersæ.

Prior ratio Scoti pro secunda parte assertionis.

tex. 16 lib. 5. tex. 11. lib. 10

Posterior ratio hæc est. Vt in resolutione rei per se compositæ deueniatur tandem ad vltimam materiam, quæ nō includit quicquam formę, & ad vltimā formam, quę non includit quicquam materiæ; ita necesse est vt in resolutione cōceptus per se cōpositi deueniatur tandem ad vltimū aliquem cōceptum determinabilem, qui non includat quicquam determinantis, & ad aliquem vltimum determinantem, qui non includat quic-

Posterior.

quicquam determinabilis: at cõceptus per se cõpositus resoluitur in ens vt in cõceptum vltimum ex determinabilibus,& in differentiam vltimã, vt in conceptum vltimum ex determinantibus: igitur nec ens includit quicquam differentiæ vltimæ, nec differentia vltima quicquam entis.

Primum arg. pro tertia p. &c.

Tertiam uerò partem suæ opinionis tribus argumentis colligit. Vnũ est. Ens non prędicatur per se de passionibus suis; ergo nec in quæstione quid est. Probatur antecedens,tum quia omne subiectum ponitur quasi additamentum in definitione suæ passionis, vt Arist. docet lib. 7. cap. 5. quæ autem hoc modo ponuntur in definitionibus rerum,non prædicantur de illis per se; tum etiam, quia cùm passiones entis dicantur per se de ente, necessariò efficitur,vt ens dicatur de illis per accidens, siue non per se: docet enim Arist. 1. Poster. cap. 18 propositiones per se non cõuerti in alias per se. Alterum est. Ens diuiditur adæquatè, & sufficienter, tanquam prędicatum quiditatiuum in ens increatum,& in decem genera, & in partes essentiales decem generum (aut saltem non diuiditur in plura,quod adiungit propter differentias vltimas) atqui passiones entis nihil horum sunt,vt patet: alioqui non essent transcendentes: non ergo prædicatur ens quiditatiuè de suis passionib⁹ in quæstione quid est. Tertium. Si vnum,quod est prima passio entis,est quiditatiuè ens; aut præcisè est ens,aut addit enti aliquid, de quo etiam quiditatiuè dicatur ens; aut aliquid, de quo ens quiditatiuè non dicatur: primum non est dandum,ne idem concedatur esse passio sui ipsius: nec verò secundum,tum quia vnum bis includeret quiditatiuè ens; tum quia daretur progressus in infinitum (eadem enim quæstio fieri posset de illo addito,atque de ipso vno,& pari ratione de quocumque alio simili addito) dandum igitur est tertium, &, quod ex eo sequitur, id, quod vnum addit enti tanquam passionem illius,non subijci enti in quęstione quid est. Quartũ additur ab alijs hunc in modũ. Si passiones entis subijcerentur enti in quæstione quid est, ab illis iterum fluerent aliæ similes passiones, & ab illis aliæ atque aliæ in infinitum (si quidem ab ijs omnibus, quę quiditatiuè continentur sub quauis natura communi,fluunt passiones illius naturę,alioqui passiones nõ reciprocarentur in quęstione, Quale est,cum subiectis, quibus primò conueniunt: at consequens est absurdissimum; ergo & antecedẽs. Quintũ ab alijs hoc pacto. Nullum includens aliquid in quęstione quid est conuertitur cum eo,quod in se sic includit; passiones entis, si essent quiditatiuè entia, includerent illud quiditatiue; ergo non conuerterentur cum ente: at conuertuntur,cùm sint eius proprietates: igitur non sunt quiditatiuè entia.

Secundum. Tertium. Additur quartum. Quintum.

Quarta extremaq́ue sententia est,Ens prędicari in quæstione,Quid est de ijs omnibus,quę positiuè sunt in rerum natura.Dico autem [positiuè] ut excludam negationes,quarum plurimę dantur in rerũ natura, tametsi nihil ponendo in rebus, sed potiùs remouendo, vt cæcitas aspectum, & tenebrę lumen,quæ sententia nobis probatur.

Quarta sententia, & probanda.

Verę

Veræ sententiæ explicatio. SECTIO II.

EAm igitur ut explicemus, quatuor antè præmittenda sunt. Vnum est,nomine entis intelligi à nobis hoc loco solum ens reale,quoniam hoc solum est, quod verã habet quiditatem,& essentiam,quę scilicet verè,ac positiuè existere in rerum natura possit.

Ens quo pacto hac quæstione sumat.

Alterum est, nomen entis generaliter spectatũ, duobus modis accipi posse. Vno, vt significat actum esendi,seu(quod idem est) existendi; quo pacto est participium verbi, Sum: altero, vt significat ipsam naturam rei existentis; quo pacto non sumitur,vt participiũ(semper enim participium adsignificat tempus) sed tanquam nomen verbale, vt vocant; quo hactenus caremus; nisi velis, essentiam,vt in creaturis præcedit existentiã, significari nomine Rei. Eandẽ distinctionem videre licet in verbo Viuens. Interdum enim sumitur vt significat actum viuendi, seu vitalem,quo pacto pertinet ad prędicamenta accidentium, & opponitur mortuo, estque participium verbi, Viuo: interdum vt significat ipsam naturã rei viuentis;quo pacto pertinet ad prędicamentum substantiæ, & distinguitur à substantia inanimata, nec sumitur, ut est participiũ verbi,Viuo,sed vt nomen verbale. Dixi [generaliter spectatum] quia nomen entis sumi etiam potest restrictè pro re, in qua distinguitur esse ab habente esse; quo pacto ens interdum sumitur apud quosdam Veteres, veluti apud Dionysium in libro de Diuin. nom.& apud Platonem in Parmenide;quorum hic Dialectico more, disertis tamen verbis,concludit, Deum non esse ens,ille verò ait,Deum esse supra ens, quod in idem incidit. Verùm nos, quia accepimus ens, quatenus ad omnia, quæ positiuè sunt in rerum natura, extenditur; hanc acceptionem entis prætermittendam duximus.

Entis duplex acceptio.

Simile.

Alia entis usurpatio.

Cap. 5.

Tertium est, etsi nomen entis ex ipsa impositione solam priorẽ significationem habet; ex vsu tamen Philosophorum, quorum est absolutè disserere de rebus, siue illæ existant, siue non; ad solam penè posteriorẽ significationem traductum esse, accommodato ad priorem significationem participio uerbi, Exisło. Atque hoc posteriori modo sumitur ens, cùm dicitur subiectum Metaphysicæ: nisi quòd subiectum Metaphysicæ complectitur quædam entia per accidẽs veluti domum, Rempub.& alia huiusmodi per se ordinata, vt superiori capite dictum est; cùm tamen entia per accidens non significent essentiam verè vnam.

Ens quid significet ex ipsa impositione; quid ex Philosophorum communiori usu.

Quartum est. Id,quod nomine entis posteriori, & longè frequentiori vsu significatur,tribus potissimùm nominibus appellari solere; Naturæ, Quiditatis,& Essentiæ. Naturæ, quatenus aliquam operationem habere potest,vt inquit D. Thom.in libello de ente,& essentia; aut potiùs, cùm hocvalde impropriè de omni entitate dicatur,Quia nulla entitas est,quę aliquam proprietatem non habeat: sumitur enim hoc pacto natura, vt

Entitas cur natura dicatur.

Cap. 1.

ab

Cur quiditas Cur essentia.

ab ea aliquid proprium quasi nascitur. Quiditatis, quatenus significatur per definitionem, quòd sola definitio, quid res sit, explicet. Essentiæ verò, quatenus vnaquęque res per eam, & in ea habet essendi actum, quem appellamus existentiam; de qua quid sit, & quo pacto ab essentia distinguatur, proxima quęstione docebimus.

Prima conclusio.

His ita explicatis, sit prima conclusio. Ens, quatenus significat existentiam, nec de vlla re, nec de vlla differentia rei, nec de passionibus entis prędicatur in quæstione Quid est, prętęrquàm de Deo. Ac illud quidem non prædicari de cæteris in quæstione, quid est, ex eo patet; quia nec necessariò de illis dicitur, cùm omnes possint esse, & non esse. Atque hoc pacto uera est sententia Auicennę, rectaque eius probatio; nisi quòd aliter accipit nomen entis, quàm frequentiori Philosophorum vsu accipi soleat. Quòd verò de Deo prædicetur in quęstione, quid est, ea ratione probatur, quia existentia Dei est ipsa eius quiditas, & essentia: alioqui nō esset diuina essentia purus actus, siue nihil habens admistum potentiæ ad alium actum; quod fieri non posse lib. 12. cap. 9. cum Arist. ostendemus. Atque hęc est vna ex causis, ob quas Deus sibi vendicauit nomen entis tanquam proprium, cùm dixit Moysi, Ego sum, qui sum. Id enim dixit, & quia ipse solus necessariò existit; & quia solus est quiditatiuè sua existentia; & quia eius solius esse complectitur omnes essendi perfectiones sublatis omnibus imperfectionibus.

Existentiam prædicari de Deo in quęst. Quid est.

Exodi 3.

Secunda conclusio.

Secunda conclusio. Ens quatenus significat essentiam, prędicatur in quęstione, quid est de omnibus rebus, & omnibus earum differentijs. Nomine rerum intelligo entia completa. Atque in his perspicua est cōclusio; nec quisquam de ea dubitat sumpto hoc pacto rerum nomine. Quod ergo attinet ad differentias, quibus res inter sese intrinsecus differunt, his rationibus potest conclusio confirmari.

Primùm, Quia omnia, quibus conueniunt passiones entis, sunt quiditatiuè entia; passiones enim non communicantur, nisi quibus communicatur quiditas, à qua fluunt: at nulla est differentia, cui non conueniat esse unum, uerum, bonum, & alia huiusmodi, quę in passionibus entis numerari solent.

Deinde, Quia si quę differentiæ non essent quiditatiuè entia, ea, quæ ex ijs constant, non essent omni ex parte entia: at hoc asserere non minùs absurdum est, quàm substantiam nō omni ex parte esse substantiam, quod cum Aristotele primo Phys. cap. 6. putant absurdissimum omnes Philosophi.

tex. 52.

Scorum nihil conficere, nisi posita uniuocatione entis

Tertiò, Quia si qua esset ratio, ob quā ens nō diceretur quiditatiuè de omnibus differentijs, hæc vna esset maximè, quia alioqui liceret concludere, ultimas differentias esse differētes (ea enim est præcipua ratio Scoti, qui solus cum suis sectatoribus propositæ conclusioni aduersatur) at hoc non efficitur, cùm ens non sit re uera vniuocum, ut suprà ostensum est; nō est igitur cur de omnibus quiditatiuè nō dicatur. Atque ex hac ratione

tione patet, quàm sit periculosum, paucis inspectis à sententijs longa, cōmuniq́ue consensione probatis discedere. Ea enim potissimùm de causa incidit Scotus in oppositam conclusionem, quia vniuocationem entis contra Veterum opinionem de entis vniuocatione statuerat.

Impugnatur Scoti opinio de distinctione differētiarum in ultimas, & nō ultimas.

Quarta ratio hoc modo duci potest ex differentiarum nō vltimarum explicatione, qua Scotus vtitur. Nullæ sunt differentiæ non vltimæ, vt eas explicat Scotus; igitur, si verum est, quod idem supponit, ens non prædicari in quęstione, quid est de differentijs vltimis; de nullis differentijs eo pacto prædicabitur; at consequens est absurdissimum; ergo & ea explicatio differentiarum non vltimarum. Antecedens ex eo probatur, quia nullę differentiæ internæ (de ijs enim sermo est) sumuntur ex tota forma. Nam, quod attinet ad internas differentias accidentium, vt albedinis & nigredinis; itemque substantiarum separatarum; ipse etiam Scot. admittit, nullam esse, quæ sumatur à tota forma, cùm ab alio gradu sumatur genus, ab alio differentia. Quod verò attinet ad differentiam substantiarum materia, & forma constantium, idem patebit libro 7. ubi ostendemus, omnes differentias, quæ ad constitutionem rei naturalis pertinent, sumi à diuersis gradibus eiusdem formę, nec vllam earum esse, quæ à tota forma sumatur. Quòd verò absurdissimum sit, ens de nullis differentijs prædicari in quæstione Quid est, non solùm ipse Scotus fatetur (asserit enim necessariò ens fore genus, si de nullis differentijs quiditatiuè dicatur) sed etiam ex eo perspicuum est, quia sequeretur, nullas res inter se differre essentiali discrimine. Si enim nulla differentia est quiditatiuè ens; nulla omnino habet essentiam; vnde fit, vt nulla earum essentiale discrimen rebus afferre possit. Quin etiam cùm modi intrinseci, quibus Scotus trahit ens ad genera summa, atque adeo ad Deum, & ad cætera immediata membra diuidentia entis, eadem ratione concludantur non esse quiditatiuè entia, quibus ille id concludit de vltimis differentijs; efficitur, vt data vniuocatione entis, necessariò concedendum sit nullam esse diuersitatem essentialem in rebus, sed omnia esse vnius & eiusdem essentiæ.

Nullam differentiam internam sumi à tota forma.

Necessariò ens prędicari essentialiter de differētijs internis.

Quinta, & extrema ratio duci potest ex differentiarum vltimarum declaratione, hoc pacto. Si differentiæ vltimę sunt, quę non per alias differunt, vt Scotus ait; sequitur, omnes omnino, aut solas indiuiduantes esse vltimas. Nam si eæ omnes sunt vltimæ, quæ non differunt per alias differentias, ex quibus constituantur, cùm nullæ constituantur ex alijs differentijs (iam enim essent species) omnes omnino erunt vltimæ. si verò eæ tantùm sunt vltimę, quę non differunt per alias, per quas contrahantur ad inferiora; solę indiuiduantes erunt vltimæ. At si omnes sint vltimæ; de nulla earū prædicabitur ens quiditatiuè, vt Scotus vult; &, quod inde sequitur, de nullis omnino differentijs. Si uerò solæ indiuiduantes sint vltimæ, de ijsque solis non prædicetur ens quiditatiuè; non erunt primæ substantiæ magis entia, quàm secundæ; quare nec magis

Vltimas duobus modis dici possę.

Universidad de Deusto
Biblioteca

substantiæ, primòque, ac principaliter substantiæ. Nullam igitur vim habet distinctio differentiarum in vltimas, & non vltimas, vt ex ea ostendatur, non prædicari ens quiditatiuè de omnibus differentijs.

Tertia conclusio. Etsi ens potest prædicari in quæstione Quid est de passionibus particularium entium, saltem de quibusdam; tamen non potest hoc pacto prædicari de suis passionibus. Prior pars huius cõclusionis ex eo patet, quia etsi quædam passiones entium particularium non sunt formaliter entia realia, sed aptitudines quædam ad aliquid, cuiusmodi est passio illa quantitatis, vt secundùm eam res dici possint æquales, & inæquales (neque enim credendũ est, eam esse qualitatẽ aliquã, aliud'ue accidẽs, quod ex natura quantitatis oriatur) tamen multę sunt formaliter entia realia, vt intellectus, & voluntas, quæ sunt proprietates substantiarum materiæ expertium: de ijs autem, quæ formaliter sunt entia realia, non dubium est, quin ens reale prædicetur in quæstione, quid est. Posterior pars probatur eisdem rationibus, quibus Scotus probauit tertiã partem suæ assertionis. Nec enim hac ex parte inter nos, & Sco. vlla dissensio est, nisi quòd ille putat passiones entis posse addere enti, siue significare formaliter aliquid, quod sit positiuum reale, nec tamen sit formaliter ens, quod apertè fatetur de vno; nos autem credimus, nihil eas posse enti addere, nisi vel negationem, uel relationem rationis, vt quæstione quinta ostendemus.

Tertia conclusio.

Duplex genus passionum, siue proprietatum.

Quæ in rẽ eadem sit Auctoris sententia, quæ Scoti de passionibus entis.

2. Sent. d. 3. q. 2. ad argumentum.

Solutio argumentorum oppositarum opinionum. SECT. III.

VPerest, vt ad ea argumenta secundæ & tertiæ opinionis, quæ nostris conclusionibus aduersantur, respondeamus. Nam, quod attinet ad sententiam Auicennæ, nihil est quod dicamus, cùm nec falsa sit, si rectè intelligatur, nec pugnet cum ijs, quæ dicta sunt.

Ad primum secũdæ opinionis dicẽdum est, nõ omnia, quæ quomodocunque attinguntur à potentia, contineri quiditatiuè sub illius subiecto adæquato, vt patet in silentio, motu, & figura, quæ aliquo modo attinguntur ab auditu; sed ea dumtaxat, quæ per se, & directò cadunt sub potentiã, vt hic sonus, & ille. At passiones entis quoad id, quod enti addunt, non attinguntur per se, ac directò ab intellectu, cùm sint vel negationes, uel relationes rationis; sed per ipsum ens, cuius sunt affectiones.

Quo pacto uerum sit obiectum potẽtiæ dici quiditatiuè de ijs, quæ à potentia attinguntur.

Ad secundum dicendum est, passiones entis quoad formale abstractum, vel esse negationes, quæ sunt non entia, vel relationes rationis. Si autem concretè sumantur, nec posse dici non entia, nec verò entia rationis, quia subiectum, aut quasi subiectum, pro quo accipiuntur, sit ens reale. Potest tamen vnum dici negatiuum; verum autem, & bonum relatiua rationis, quia hæc concreta verè, ac simpliciter dicuntur de entibus realibus.

Passiones entis.

Obiectio.

realibus. Quòd si quis obijciat, genus, & speciem dici entia rationis, etiamsi accipiantur pro animali, & homine, ergo pari ratione verum, & bonum posse dici entia rationis. Occurrendum est, eam locutionem esse impropriam, & figuratã, quia sumuntur concreta pro abstractis; quod etiam sæpe fit, cùm de entibus realibus est sermo, vt si dicas, album est qualitas. Verùm hæ locutiones vix admitti debent, & in plerisque rebus ne vix quidem, vt si quis dicat, agens & patiens sunt accidentia.

Dilutio.

Ad tertium dicendum est, non rectè in primis ea ratione colligi, ens dici quiditatiuè de vno, quia ambo sunt vna atque eadem natura: alioqui liceret colligere, ipsum quoque vnum dici quiditatiuè de ente. Et quidem non desunt ex auctoribus secundæ opinionis, qui id concedant. Verùm quàm id sit absurdum, adeo apertũ est, vt explicatione non egeat. Adde, cùm Aristoteles ait, ens, & vnum, esse vnam atque eandem naturam; non ita id esse intelligẽdum, quasi velit, vtrunque significare formaliter vnam, & eandem essentiam, sed, vnum non significare ullam aliam. Itaque sensus est negatiuus, vt suprà diximus. Loquitur autem eo pacto Aristoteles, vt doceat, vnum non addere formaliter enti aliquid reale, sed solam negationem diuisionis. Vnde patet quid de cæteris passionibus dicendum sit.

Falsa sententia eorũ, qui volũt, Vnum dici quiditatiuè de ente.

Vt Flandren.

Ad priorem verò rationem earum, quibus Scotus secundam partem suæ assertionis confirmat, dicendum est; Primùm quidẽ, eam distinctionem, cui argumentatio innititur, non esse ad rem: siquidem differentiæ non vltimæ, vt à Sco. explicantur, non sunt ex ijs, quibus genera per se diuiduntur; sed vel sunt concreta accidentium, vt album, aut nigrum, ac proinde entia completa; vel sunt concreta formarum substantialium secundùm omnes gradus earum simul; quę concreta, etsi incompleta sunt, quemadmodum, & formæ substantiales, ex quibus fiunt; tamen non diuidunt per se vllum genus, sed tantùm illæ, quę sumũtur ex singulis gradibus formarum, vt patebit lib. 7. Deinde verò, non rectè Scotum docuisse, differentias vltimas sumi ex sola ultima realitate formæ, quam nos vocamus vltimum gradum entitatis formæ. Nam aut debuit ponere differentias medias inter non vltimas, quas ait, sumi ex tota forma, & vltimas, quę sumuntur ex vltimo gradu; aut certè dicere, vltimas sumi ex quibusuis gradibus, siue illi sint vltimi, siue non vltimi; quandoquidem ex quolibet gradu formæ sumitur aliqua differentia. Denique ad argumentum neganda est maior: nec probatio quicquam efficit, cùm falso innitatur fundamento vniuocationis entis, quæ suprà impugnata est. Deinde, quia eadem ratione probabis, decem summa genera esse propriè differentia, ac proinde non summa genera. ita enim sunt diuersa inter se, vt tamen Scoti sententia vniuocè cõueniant in ente: quod haud scio quo pacto Scotus non attenderit.

Differentiæ non vltimæ, quę sint res uerę.

Contra Scotum.

Genera summa non propriè inter se differre.

Ad posteriorem dicendum est, multa quoque in ea deprehendi vitia. Primùm enim, etsi colligit institutum ex vniuocatione entis; tamẽ si ens

Universidad de Deusto
Biblioteca

est analogum, ut ostendimus. nihil conficit. Potest enim ens alia ratione dici quiditatiuè de vltimo conceptu obiectiuo determinabili, ut de substantia genere summo; alia verò de vltimo conceptu determinante, ut de cõceptu corporei; quos quidem intellige esse vltimos in resolutione. Deinde si quid colligit, non solùm cõcludit, non dici ens quiditatiuè de vlla differentia vltima, sed nec de ulla omnino. Id enim, quod determinatur à forma, si modò sit vniuocum, nõ potest pertinere ad quiditatem formæ determinantis. Postremò sumit quasi certum, ens secundùm conceptum communem esse ueluti materiã primam, quod tum demum dici posset, si eius conceptus obiectiuus esset simpliciter precisus ab omnibus conceptibus obiectiuis particularibus. Itaque ens non secundùm communẽ conceptum, quem omnino confusum diximus, sed secundùm cõceptus distinctos primò determinabiles in compositione, & vltimò in resolutione, subit vicem materię primæ; ut secundùm cõceptum substãtię, aut quantitatis: differentiæ verò, quæ proximè diuidunt eiusmodi conceptus, subeũt vicem formarum substantialium, quæ sunt primæ in cõpositione, & vltimæ in resolutione; veluti corporeum, & continuum.

Quo pacto ens materiæ primæ uicem subeat.

Denique ijs argumentis, quibus Scotus tertiam partem suæ assertionis confirmat, nihil est repugnandum, quia rectè probant posteriorem partem tertię conclusionis nostræ, sumpto ente pro ente reali, ut in hac quæstione sumitur.

VTRVM EXISTENTIA RERVM DISTINGUATUR ab essentia. QVAESTIO IIII.

Trium opinionum enumeratio, primæq; explicatio, & impugnatio.

SECTIO PRIMA.

Prima opinio de distinctione essẽtiæ ab existentia.

POSVIMVS initio superioris quęstionis, existẽtiam distingui aliquo modo ab essentia; nunc utrum ita res habeat, & qualis sit earum distinctio videamus. Est enim hac de re inter Philosophos non mediocris contentio.

Alij enim dicunt, existentiã nullo pacto distingui ab essentia; tametsi existentia distinguatur ab existere, & existente, itemq; essentia ab esse, & ente sola grammatica distinctione, tanquam abstracta à cõcretis, & nomina verbalia à verbis, & participijs: quæ distinctio nõ cernitur in rebus significatis, sed in modo significandi, & concipiendi. Existentia enim, & essentia, vt aiunt, solã naturã cuiusque rei significant: existere autẽ, & esse, habere essentiam: existens deniq; & ens, si sumantur vt participia, significant habens essentiam in tempore præsenti; si autem sumantur

sumantur ut nomina, significant habẽs essentiam absolutè; ideſt, sine adsignificatione temporis præsentis.

Secunda.

Alij existimant existentiam, etsi in Deo nõ distinguitur ab essentia distinctione ulla inuenta in rebus; tamen in creaturis distingui reali distinctione, ut rem vnam ab alia re.

Tertia.

Alij dicunt, existentiã creatã distingui quidẽ aliquo modo ab essentia, atq; adeo distinctione inuẽta in ipsis rebus: sed tñ nõ ut rẽ vnã à re alia.

Ioann. Gand. hoc lib. q. 3. Niph. disp. 2.

Sentẽtia quorundã de distinctione q. ditatis ab essentia.

Sunt deniq; qui existiment, in rebus corruptibilibus distingui esse ab essentia, in perpetuis nõ item. Sed eorum sententia prætermittenda nũc est, quòd in alienum sensum quæstionem detorqueant, sumentes esse pro quiditate, de cuius distinctione ab essentia hoc loco non agimus. Quòd si quis eodẽ modo atq; illi, respondeat, sed tamen sumat esse pro existere, & distinctionẽ pro separatione (tametsi impropria) quasi dicat, res corruptibiles nõ semper existere, perpetuas semper; nulla erit in quæstione difficultas, nisi quòd adhuc reliquum erit dubium idem, de quo superiores tres sentẽtiæ disentiunt; de modo, inquam, distinctionis existentiæ ab essentia. Ita satis erit, si tres superiores discutiamus.

Auctores primę opinionis

Prima opinio est Heruei quolib. 7. q. 9. Gab. in 3. d. 6. q 2. & Nominalium, in quam etiam inclinat Durand. in 1. d. 3. q. 2. quanquam in 3. d. 6. q 2. uideatur dubitare. ait enim in posteriori loco existentiam vel esse idem cum essentia vel eam immediatiùs sequi quacunque proprietate. Quæ sententia quinque argumentis potissimùm probari solet. Primum est. Ita se habet existentia ad existere, ut essentia ad esse; atqui existere, & esse nullo pacto distinguuntur; ergo à commutata proportione, nec existentia, & essentia.

Argumentũ primum.

Secundum. Realitas rei nullo modo distinguitur ab essentia rei; at rem existere idem est omnino atque esse realiter; igitur rem existere, seu habere existentiam, idem est omnino atque habere essentiam; & à coniugatis, existentia rei idem omnino est atque essentia rei. 2

Tertium. Si existentia distingueretur ab essentia tanquam aliquid illi adiunctum, nulla esset creatio; cõsequens est absurdissimum; ergo, & antecedens. Maior ex eo probatur, quia creatio est actio, per quam aliquid perducitur ex nõ esse ad esse, nulla suppositа entitate illius; nunc autem si Esse est aliquid adiectum essentiæ, iam ad creationem supponitur ipsa essentia, quæ tamen per creationem accipit esse. 3

Quartum. Si existentia nõ esset idem, quod essentia, in omni generatione darentur duo termini totales, seu duo composita, quæ per se fierẽt, quorum unum esset ipsa essentia rei, quę constat materia, & forma; alterum, totum hoc, essentia existens, quod constaret ex essentia, & existentia: at duo termini totales unius mutationis non sunt admittendi: ergo nec distinctio existentiæ ab essentia. 4

Quintum. Quandocunq; aliquid diuiditur per duo mẽbra, quorum alterum destruit diuisum, reliquũ membrũ nihil addit diuiso, siue reale, 5

siue

siue rationis, sed solùm affirmat ipsum diuisum; ut patet in diuisione hominis per verum, & pictum, aut per viuum, & mortuum: huiusmodi autem est diuisio entis per ens actu, & ens potentia; siquidem lapis potentia non est lapis, & ita res habet in cæteris: igitur ens actu, siue actu existens, nihil omnino addit enti absolutè sumpto, siue reale, siue rationis.

Loca Aristotelis pro eadem opinione.

Confirmatur hæc sententia ex ijs, quę Aristoteles docet. Ait enim hoc capite, idem esse dicere hominem, atque ens hominem, id est, hominem existentem: Et rursus; Quæcunque eadem generatione generantur, & eadem corruptione corrumpuntur, esse eandem naturā: satis autem patet, esse, & esse eadem generatione generari, & eadem corruptione corrumpi; imò etiam per se primò: neque enim datur vnum ante aliud. Scribit etiam libro sequenti cap. 7. hunc in modum. Quoniam igitur eorum, quę prędicantur, alia quid est significant, alia quale, alia quantū &c. ipsum esse, idem, quod vnumquodq; istorum significat, Nihil enim hęc differunt, homo valens est, & homo valet &c. tex. 3. tex. 14.

Impugnatur.

Verùm hęc sententia, vel his rationibus facilè refutatur. Duo prędicata communia, quę ita affecta sunt ad idem subiectum, ut alterum de eo dicatur in quęstione Quid est, alterum non item, si non re, saltem ratione distingui debent; alioqui eodem modo de eo subiecto dicerentur: at ens, quatenus significat existentiam de nulla re prędicatur in quęstione Quid est, pręterquàm de Deo, vt patet ex prima conclusione superioris quęstionis; quatenus autem significat essentiam de omnibus rebus prędicatur in quęstione Quid est, vt patet ex secunda conclusione eiusdem: ergo & cęt.

Existentiam de solo Deo dici quidditatiuè.

Prętерea si existentia, nec in Deo, nec in creaturis vllo modo differret ab essentia, non esset proprium diuinę essentiæ esse suam existentiam; hoc autem pugnat cum omnium Theologorum sententia; ergo & illud.

Responsio Heruei.

Huic argumento respondet Herueus, Ideo dici à Theologis, Deum esse suam existentiam, quia nomina cōcreta in diuinis, nec ex formali significatione, nec ex modo significandi importāt aliquid diuersum à diuina essentia: quo fit, vt quemadmodum verè dicimus, Deus est sua essentia, sic etiam dicere possimus Deus est sua existentia. Ideo autem hominem, angelum, & alias creaturas non dici suas existentias, quia nomina concreta in creaturis important multa, & diuersa entia: significant enim aliquam vnam essentiam ex formali significatione; ex modo autem significandi concretorum, important cætera omnia, quæ cum illa essentia coniuncta sunt. Verbi causa, homo significat ex formali significatione solam humanam naturam, ex modo autem significandi importat quantitatem, & omnes qualitates, quæ sunt cū natura humana coniunctæ. Angelus item solam naturam angelicā formaliter significat; ex modo autem significandi concretorum nominum importat omnia accidentia, quæ angelo inhærent. Vnde fit, ut quemadmodum falsò dixeris, hominem, & Angelum esse essentias suas, quòd uterque plura importet, quàm

Diserimen inter nomina cōcreta in diuinis, & in creaturis.

Idem discrimē tradit D. Thom. supra Boet. de heb domadibus.

quàm essentiam suam; sic etiam falsò dices, hominem, & Angelum esse suas existentias, quæ eædem sunt omnino cum suis essentijs.

Responsionis impugnatio.

Verùm hæc responsio nullam vim habet. Primùm, quia etsi hoc discrimen cernatur inter Deum, & creaturas, quatenus significātur nominibus concretis; nullum tamen habet locum, quatenus significantur abstractis. Vt enim Deitas nullo pacto distinguitur à sua existentia, sic etiā auctores sententiæ, quam impugnamus, fatentur humanitatē nullo pacto distingui à sua existentia, quod tamen negāt Theologi: atq; ideo nos in obijciēdo, abstracto nomine essentiæ diuinæ usi sumus. Deinde quia Theologi, dum hoc discrimen constituunt inter Deum & creaturas, non agunt de Deo, & creaturis, vt his, vel illis nominibus significantur, sed de rebus ipsis, vt de homine, quatenus homo est, seu quatenus quędam substantia, vt à cæteris omnibus entibus distinguitur. Postremò, quia si hæc sententia vera sit, necessariò sequetur, apud eos, qui nullam relationem realem in creaturis agnoscūt, si angelus creetur sine vllo prorsus accidēte absoluto (quod fieri nil videtur repuguare) fore, vt eiusmodi angelus non solùm quatenus nomine abstracto significabitur, sed etiam quatenus concreto, eodem prorsus modo idem sit cum sua existentia, quo id Theologi affirmant de Deo; quòd certè ne ipsi quidem relationum realiter impugnatores concedere audebunt. Quòd si auctores huius sententiæ huic argumento respondeant, etiam angelum sine vllo accidēte creatum non posse dici suam existentiam, eo quòd sublatis omnibus accidentibus adhuc sit suppositum, quod quidem vt omniū Theologorū sententia distinguitur ab essentia, ita etiā distinguitur ab existentia; nihil ad rem erit responsio. Neq; enim loquimur de distinctione existentiæ à supposito, seu subsistente, sed ab essentia siue natura. Accedit, quòd nō desunt ex ijs auctoribus, qui existimēt, suppositum & naturā idē prorsus esse à parte rei, soloq; significandi modo distingui. Quòd si omnino idem sunt à parte rei, profectò quemadmodum essentia huius angeli creati sine accidente reali erit prorsus idem cum existientia eiusdem; ita & suppositum.

D. Th. 3. p. q. 17. & Doct. in 3. lib. Senten. d. 6.

Refellitur alia responsio.

Vt Dur. in 1. d. 34. q. 1.

Suppositum.

Postremò. Si essentia, & existentia, etiam in creaturis penitus idem essent, & pari ratione existere, & esse ens (sumpto ente vt formaliter significat essentiam) quo pacto hæc est vera, Antichristus non existit, sic etiam hæc esset vera, Antichristus non est ens; at hoc est falsum; ergo & illud. Probatur minor. Quia si Antichristus non est ens; ergo nec substantia, nec homo, ac proinde nec Antichristus; quæ est aperta contradictio.

Solutio Heruei.

Hanc etiam rationem dissoluere conatur Herueus asserens, idem posse negari de seipso alio modo sumpto, vt homo actu de homine potentia. Itaq; existimat, hanc esse nunc veram, Antichristus non est Antichristus, quemadmodum hæc, Antichristus non existit, idq; propterea quòd Antichristus potentia non sit Antichristus actu, qui solus uerè, ac simpliciter est Antichristus.

Refutatio.

Sed nec huiusmodi responsio dissoluit propositum argumentum. Primùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

mùm, quia hæc est simpliciter falsa, Antichristus non est Antichristus (neq;.n.apertior est vlla contradictio,si simpliciter,& ex vi verborum iudicanda est)& tamen hæc est simpliciter vera,Antichristus non existit. Deinde, quia hæc posterior est contingens, cùm aliquando futura sit falsa;illa verò, si in eo sensu, quem ille ei tribuit, admittenda est, planè est necessaria, cùm nullo unquam tempore propositio hæc Antichristus potẽtia non est Antichristus actu, falsa esse possit.

Existentiam distingui ab essentia ex Aristotelis sententia.

Potest item refutari eadem opinio ex Aristotelis sententia 2. Post. ca. 7. vbi perspicuè docet, esentiam distingui ab ese, siue ab existentia his verbis: Quid autem sit homo, aliud est, quàm hominem esse, & rursus; Esse verò nulli rei est substantia, idest, essentia. Item ex diuisione quæstionum, quam tradit initio eiusdem libri, si ita concludas; Quæstio quid est Aristotele auctore distinguitur à quæstione An est; ergo & quiditas siue essentia ab existentia. Ita patet, falsam esse primam sententiã, necessariòq; distinctionem aliquam constituendam esse inter esentiam, & existentiã, quæ non ex verbis tantùm, & modo significandi sumatur.

tex. 7.

2. Post. tex. 1.

Ita argumẽtatur Ægidius in tractatu de Esse, & essentia. q. 9.

Secundæ opinionis impugnatio. SECTIO II.

D. Thomæ, eiusq; sectatorum sententia.

SEcunda opinio, quæ quoad posteriorem partẽ, primæ sententiæ opponitur (nã de priori parte nulla est cõtrouersia) placet Diuo Thomę 2. cõtra Gen cap. 52. in libello de ente, & essentia cap. 5. & in tract. de formis q. 3. ar. 3. & alijs locis compluribus, vt illum interpretãtur Ferrariensis in commentarijs primi loci; Caiet. in commentarijs secundi; Capr. in primum sent. d. 8. q. 1. Paulus Sonc. hoc loco q. 12, & reliquæ doctrinę illius non modò sectatores, sed etiam insectatores, excepto vno, aut altero ex recentioribus Thomistis, qui eius sententiã minùs rectè videntur explicare. sic enim scribit ipse in loco citato de formis [Nec potest ad hoc responderi (sicut quidam volunt) quòd esse, & forma differant secundùm rationem, sed tamen sint idem secundùm rem, & cæt.] Eandẽ sententiam amplectitur Ægidius Rom. in primum sent. d. 2. q. 4. ar. 1. Quæ quinque etiam potissimùm argumentis, quemadmodum superior, confirmari solet.

Caiet. cap. 5. de ente, & essentia. q. 11.

Argumẽti primum huiꝰ opinionis.

Primum est. Nulla res est in potẽtia ad seipsam, vt patet; esentia creaturæ est in potẽtia ad suã existentiã; non est igitur idẽ re cum sua existentia.

2 Secundum. Nulla res verè intelligi potest sub oppositio eius, cum quo est idem realiter (neque enim homo intelligi potest sub oppositio animalis, aut rationalis, quia est idem re cum animali, & rationali, eodemq; modo res habet in cæteris) at esentia cuiuslibet creaturæ potest verè cõcipi, ac intelligi sub oppositio suæ existentię, vt cùm esentia rosæ, aut tonitrui intelligitur non existere; igitur nullius creaturę esentia est idem re cum sua existentia.

Tertium

Tertium. Par est ratio in existentia substantiæ creatæ, atque in existentia accidentis, vt vel vtraque vel neutra dicatur distingui ab essentia distinctione reali; at existentia accidentis distinguitur re ipsa ab essentia accidẽtis; ergo & existentia substantiæ creatæ ab essentia substantiæ creatæ. Minor ex eo videtur perspicua, quia in sacramento Eucharistiæ quantitas panis amittit re ipsa existentiam illam, quam habebat in pane, utpotè existentiã in illo; & quod plus est, accipit nouã existentiã substantiæ, qua possit esse subiectum reliquorum accidentium, ut quidam dicunt. Ita fit, ut omnis existentia creata distinguatur re ipsa ab essentia, cuius est existẽtia. 3

Quartum. Si existentia creaturæ non distingueretur re ab essentia, nõ reciperetur in illa; consequens est falsum, & absurdum; ergo & antecedens. Maior patet, quia nulla res dicitur recipere se ipsam. Minor proba tur dupliciter. Primùm, quia si existentia creaturæ non recipitur in essentia; nulla est ratio cur hoc existens per se, & hoc intelligens (accepto nimirum utroq; termino pro eodem homine, aut Angelo) sint idem subiecto: neque enim duo aliqua dicuntur idẽ subiecto, nisi quia uel alterum ineſt alteri, vel vtrumq; eidem tertio: at nec intellectio potest inesse ipsi existentiæ per se, cùm existentia sit vltimus actus, seu forma cuiusque rei; nec item existentia per se potest inesse intellectioni, cùm priùs natura res existat, quàm intelligat: ergo, nisi vtraq; recipiatur, ac insit in essentia, nulla prorsus ratio relinquitur, cur hoc existens per se, & hoc intelligens sint idem subiecto; quod tamen negari nullo modo potest, cùm perspicuũ sit, vnum & idem suppositum esse per se existens, & intelligẽs. Deinde, quia si existentia substantiæ creatę non reciperetur in essentia, illud absurdum admittendum foret, esse eam infinitam. Nulla enim forma est limitata, & finita, nisi aut propter differentiam, qua contrahitur, quo pacto color est finitus in albedine; aut propter subiectum, in quo recipitur, quo pacto albedo limitatur ad certos gradus, quia recipitur limitatè in subiecto: cùm ergo existentia creaturæ non sit limitata, & finita per differentias (existentia enim, cùm sit vltimus actus, non potest limitari per alios actus, cuiusmodi sunt differentię) efficitur, vt, nisi sit limitata propter receptionem in esentia, necesariò sit illimitata, & infinita. 4

Sonc. hoc modo, aliter Caiet.

Ita Ferrariẽ. in loco citato.

Quintum. Id, quod cõuenit alicui non per vllam causam effectiuam, distinguitur re ipsa ab eo, quod non conuenit eidem, nisi per aliquam: atqui prędicata esentialia conueniunt creaturis non per vllam causam effectiuam (siquidem huiusmodi propositiones, Homo est animal, Homo est substantia, & similes semper fuerunt veræ, etiam antequàm Deus quicquam efficeret) prædicatum autem, quo de rebus creatis affirmatur existentia, non conuenit creaturis, nisi per causam efficientem, ut patet: non est igitur dubium, quin esentia, & existentia creaturarum re ipsa distinguantur. 5

Confirmatur ex Aristotele

Eadem sentrentia confirmatur ab his auctoribus ex loco illo Aristot. tex. 7. 2. Poster. cap. septimo, quo superiorem opinionem impugnauimus.

EEee Dicunt

Dicunt.n.verba illa planè significare distinctionem realem inter essentiã, & existentiam,cùm affirment,aliud esse essentiam,aliud existẽtiam. Idem quoq; volunt,docuisse Boëtiũ in libro de hebdomadibus cap. 1. cùm ita scripsit,Diuersum est esse,& id quod est,& paulò inferiùs, Est autem aliquid,cùm esse susceperit. Ex Boëtio. Propos. 2. Propos. 3.

Refutatio propositæ sententiæ, quia essentia,& existentia separari nequeãt.

Verùm huiusmodi sententia non videtur probanda. Primùm,quia si existentia creaturarum distingueretur ab essentia,vt res à re, posset ab illa separari diuina potestate, præsertim cùm neutra quicquam includat alterius;at nullo modo uidetur fieri posse, vt existentia v.g.huius lapidis permaneat in rerum natura,pereunte essentia eiusdem lapidis, aut conseruata separatim sub alia existentia,quemadmodum illi conseruari posse arbitrantur, argumento sumpto ab existentia naturæ assumptæ à Verbo diuino.

Quia supernacanea sit realis earum distinctio.

Deinde,quia frustra inducitur realis distinctio,tanquã rei à re,ubi minor est satis,quàm realis: quicquid autem illi efficiunt, ac defendunt sua illa distinctione existẽtiæ ab essentia,nos efficiemus, ac tuebimur minore,vt patebit. Atque hæc communia sunt argumenta.

Quia existentia non ponatur per se in prædicamentis.

Tertiò, quia si distinguuntur vt res à re, erunt vtique diuersa entia realia. Quare cùm nulla sit ratio cur,si existentia est ens reale,non sit ens reale completum (ea saltem,quę est cõpletarum rerum) ponetur profectò huiusmodi existẽtia in prędicamentis; quod & ipsi de communi Philosophorum, & Theologorum consensu negant; & fieri non posse patebit libro sequenti.

Ex Aristotele tex. 1.

Refutatur quoque eadem sententia ex ijs, quę Aristoteles scribit 2. Post.c.1.cùm excludit à numero earum quæstionum,quæ plura complectuntur,quæstiones, An est, &, Quid est. Ideo enim id facit, quia nunquam earum termini significant plures res; cùm interim id sæpe contingat in quęstionibus, Quia est, &, Propter quid est.

Approbatio tertiæ sententiæ, & refutatio trium quorundam sensuum illius. SECTIO III.

Media sententia.

Sot. 2. Phys. q. 2.& in 4. sent. d. 10.q. 2. post Franciscum Victoriam.

TErtia demum sententia,quę ut media est, ita veritatem attingere videtur, est fermè Realium Scholasticorum, atque adeo quorundã recentiorum Thomistarum, qui nobis uidentur inuitum etiam D.Thomam in eandem sententiam trahere. Verùm non omnes eodem modo eam explicant.

Henrici explicatio.

Quolib.1. 5. & 10.

Henricus enim Gandauensis in Quolibetis ait, creaturam existentem nihil addere vltra essentiam, nisi relationem quandam, quæ idem sit re cum essentia, & terminetur ad causam efficientem, à qua creatura actu fit,aut conseruatur. Sed hæc Henrici sententia,nisi profundius aliquid intelligat, non est probanda. Isto enim modo nihil aliud esset existere

Refutatio.

Crea-

creaturæ, quàm referri relatione actualis dependentiæ ad causam efficientem; quod non solùm ex eo falsum esse deprehenditur,quia existendi verbum non est relatiuum, sed absolutum; uerùm etiam quia relatio actualis dependentiæ supponit existentiam creaturæ dependentis.

Recentiores quidam.

Alterius explicationis reiectio.

Alij dicunt,creaturam existentem nihil addere suæ essentiæ, nisi hoc solùm,quòd sit extra causas suas.Sed nec huiusmodi sententia placet.Nã si idem esse credunt,rem esse extra suas causas, quod referri ad illas relatione actualis dependentiæ,ex proximè dictis refutata relinquitur. Si verò idem esse putant, quod rem productam esse à suis causis, & nondum corruptam, aut annihilatam; ex eo non est probanda sententia,quia hæc oratio non significat formaliter,rem habere esse actu, sed accepisse illud à causa sua,& nondum amisisse,quæ haud dubiè sunt cõditiones coniunctæ cum actuali existentia creaturarum, non ipsa earũ actualis existentia. Si denique idem, quod rem neq; esse solùm obiectiuè in intellectu,neq; etiam in sola potestate suarum causarum (neque enim alius præterea succurrit sensus illorum verborum) de eo esse nos quærimus,quid nam sit, & quo pacto ab essentia distinguatur. Itaque nihil liquidò constat ex hoc explicandi modo.

Alij Recentiores.

Vti Tromb. lib. 5.q 6.

Tertiæ explicationis refutatio.

Alij denique dicunt, existentiam creaturæ distingui formaliter ab essentia, quo pacto similitudo distinguitur ab albedine, posita identitate reali relationum cum suis fundamenis. Verùm hæc explicatio, quæ Scoto à quibusdam tribuitur,nec Scoto tribuenda est,vt eius quoque sectatores asserunt; nec uidetur vera. Ea enim sola propriè distinguuntur formaliter, quæ sunt diuersæ entitates, vt substantia, & quantitas; animal, & rationale; aut vnum addit aliquid entitatis entitati alterius, vt homo, & animal; existentia autem non distinguitur ab essentia, vt entitas ab entitate, cùm non sit quiditatiuè ens, vt patet ex dictis; vnde fit, vt nec entitatem enti possit adiungere. Præterea. si distingueretur formaliter ab essentia, ac proinde esset ens; cùm nulla ratio appareat, cur non esset completum (ea saltem, quę esset completarum rerum, ut contra secundam opinionem dicebamus) poneretur utique per se in vno aliquo,aut pluribus prædicamentis; at non ponitur per se, vt omnes fatentur,ergo &c. Quòd si quis illam, aut contra omnium communem sententiam dicat,esse ens completum,& poni per se partim in prędicamento quantitatis, partim in prędicamento Quando (in his enim prædicamentis videbuntur per se poni durationes successiuæ, & non successiuæ creaturarum; à quibus nihil credentur differre ipsæ earum existẽtię) aut certè asserat,esse ens incompletum,utpotè actum quendã vltimum, quo quęlibet species contrahatur ad sua indiuidua (hęc.n.sententia alicui forsitan arrideat) vtrunq; nos fieri nõ posse, latè ostendemus libro sequẽti.

Scoti sectatorũ ratio.

Aliter probant sectatores Scoti essentiam, & existentiam non distingui formaliter. Quia eadẽ, inquiunt, est definitio hominis actu existentis, & hominis absolutè. Quæ ratio, si bona est, ad superiorem reuocatis,

Definitio. ri debet. Quia enim actualis existentia non est entitas; iccirco non alia definitio tradenda est hominis absolutè sumpti, alia hominis existentis actu: multiplicatio enim definitionum ex multiplicatione entitatum nascitur.

Vera explicatio tertiæ sententiæ. SECTIO IIII.

VOigitur pacto media sententia vera sit, tribus conclusionibus explicandum est.

Prima conclusio. Prima conclusio. Existentia creaturarum non est idem omnino, quod essentia illarum. Quæ conclusio ex impugnatione primæ sententiæ perspicua est.

Secunda. Secunda conclusio. Existentia creaturarum non distinguitur ab essentia illarum realiter, siue vt res à re. Hæc item patet ex impugnatione secundæ sententiæ.

Tertia. Tertia conclusio. Existentia creaturarum distinguitur ab illarum essentia ex natura rei; non tamen formaliter, sed tanquam vltimus eius modus intrinsecus. Voco autē modū intrinsecum, eum, qui cōuenit rei, non per aliam realitatem, siue entitatem; quales sunt modi, quibus distinguūtur genera summa inter se; & modus, quo intensio trium graduum distinguitur ab albedine, cuius est intensio. Quocirca qualitates, quæ dicuntur modi substantiæ, ut habitus, figura, & huiusmodi alia, ideo non sunt modi intrinseci substantiæ, quia conueniunt substantiæ per aliam entitatem ab entitate substantiæ, nempe per entitatē qualitatis, quæ est uerum ens ab entitate substantiæ distinctum. Atq; hæc conclusio est Alexandri Alensis in septimum librum huius operis, quam fatetur se ab alijs accepisse: eandemq; postea sequutus est Scotus, & alij complures.

Modus intrinsecus.

Auctores conclusionis 3.

In textū 22. Vide Scotum additionē 1. quæstionis 1. quolibeti 1.

Prima pars huius cōclusionis probari potest argumentis secundę sententię ad verum sensum reductis. Id.n. solum efficiunt, vt existētia creaturarū distinguatur ab earū essentia, secluſa omni operatione intellectus, ut ex eorū solutione patebit; hoc autē est distingui ex natura rei. Secunda pars ex fine superioris sectionis patet. Tertia probatur. Quia quicquid distinguitur ab aliquo ex natura rei, & nō realiter, aut distinguitur ab eo rōne alicuius realitatis, vt homo ab animali additione differētiæ; aut rōne modi intrinseci, vt albedo certæ intensionis ab albedine absolutè additione determinationis; aut ratione vtriusque, quo pacto similitudo distinguitur ab albedine, in qua fundatur: habet enim non solùm diuersam realitatem, siue entitatem, sed etiam diuersum modum essendi, cùm pertineat ad aliud prædicamentum. At existentia creaturarum distinguitur ab essentia earum ex natura rei, nec realiter, vt ostensum est; & insuper non est formaliter realitas vlla, siue entitas, vt formaliter ab essentia distingui possit; restat igitur, vt distinguatur ab essentia tanquam modus intrinsecus illius. Quòd autem distinguatur ut vltimus, ex eo patet, quia

Quotuplex distinctio ex natura rei.

Existentiam

quic-

Lege D. Th. in tract. de formis. q. 3. art. 3. In his sunt D. Tho. 1. p. q. 3. ar. 4 & alibi sæpe. Scot. 2. sent. d. 1. q. 3 Aegidius quolib. 1. q. 7.

quicquid in creaturis concipitur sub quauis entitate, aut modo entitatis, qui non sit actualis existentia, adhuc vlterius naturæ ordine concipi potest sub actuali existentia. Atque hæc est causa, ob quam Theologi, ac Philosophi dicunt, existentiam esse vltimam actualitatem omnis formæ. Dicerem generaliùs [omnis entitatis] quia omnis entitas habet suā existentiā, etiam entitas materiæ primæ, ut patebit lib. 8. Verùm illi partim presiùs loquuntur de existentia in illo pronunciato; partim sunt ex eorum numero, qui putant, omnem existentiam prouenire à forma.

Esse ultimum modū intrinsecum.

Esse ultimam actualitatem omnis entitatis.

Prima dubitatio. Sed quærat aliquis hoc loco, Qui fieri possit, vt existentia actualis sit ultima actualitas omnis entitatis, cùm ipsa adhuc sit in potentia, ut sit actu. existentia enim rosæ, cùm rosa non existit, est in potentia vt sit actu; quo eodem modo res habet in cæteris existentijs creaturarum.

Secunda. Quærat item, Num quemadmodum inferiora constituuntur ex entitatibus superiorum, ita etiam existentiæ inferiorum constituantur ex superiorum existentijs.

Tertia. Quærat postremò, Quid interſit inter existentiam, & subsistentiam, & quibus primò utraque conueniat.

Primæ dubitationis solutio. Verùm missa extrema dubitatione, quoniam maioris negotij est, & latè disputabitur lib. sequenti; ad primam dicendum est, existentiam rosę, & cuiusuis alterius rei non existentis, non propriè esse in potentia, vt sit actu; sed rosam potiùs, & quamcumque rem aliam non existentem esse in potentia, vt sit actu per illam. Neque enim existentia, si propriè loquendum est, existit, quemadmodum neque albedo est alba; sed est id, quo res formaliter existit, quo pacto albedo est id, per quod res formaliter est alba. Quòd si quis colligat, existentiam nihil esse, aut saltem non esse quicquam reale, quia quod non existit in rerū natura, nō sit reale quicquam, sed vel nihil, vel ens rationis, vel aliquid fictitium: negandū est antecedēs. Nam vt aliquid sit reale, satis est, si per illud aliquid realiter existat. Verùm latè sumpto existendi verbo, dici potest existentia existere, quemadmodum albedo nonnunquam dicitur albere, & lux vsitatiùs lucere, cùm interim sola res subiecta propriè dicatur albere, ac lucere. Hoc igitur pacto non dubium est, quin existentia sit in potentia, ut sit actu. Sed hinc non efficitur, ut non sit ultima actualitas omnis entitatis. Siue enim ipsa sit actu, siue nō sit, semper suapte natura est vltimus modus intrinsecus cuiusque entitatis, quemadmodum forma substantialis, siue sit actu, siue non sit, semper tamen est prima forma materiæ, & quantitas primum accidens absolutum substantiæ corporeæ.

D. Tho. 1. p. q. 45. ar. 4.

Secundæ. Ad secundam dubitationem dici potest, Quemadmodum ex passionibus superiorum non cōstituuntur passiones inferiorum, ut apertum est; ita nec existentias inferiorū ex superiorū existentijs constitui. Hoc tamen interest, quòd passiones, si sunt vera accidentia, cōstant suis generibus, & differentijs pertinentibus ad aliquod prædicamentū; existētię autē nullis constant generibus, & differentijs, vt patebit libro sequenti; quod Scotus

animaduer-

animaduertit ad distinctionem tertiam 2. senten. sed sunt modi quidam essendi supponentes quamlibet entitatem, siue simplicem, siue composita in esse possibili, quo pacto in prædicamentis spectantur; & ponentes formaliter earum quamque in esse actuali, quod vocamus esse in rerum natura. Potest etiam dici existentiam non conuenire immediatè cuilibet entitati, sed cuilibet entitati singulari per se; naturasque vniuersales non existere per proprias, & peculiares existentias, sed per existentias singularium per se; de qua tamen controuersia libro sequenti agendum est. Scot. 2. d. 3. q. 3.

Solutio argumentorum primæ opinionis. SECTIO V.

Est duobus modis sumi posse.

His expeditis, ad primum primæ opinionis argumentũ dicendum est; Quemadmodum Ens, ita & Esse duobus modis accipi posse; Vno, vt significat existere, quæ est propria verbi significatio; altero, vt significat essentiam; quo pacto sumitur lib. 3. de Anima cap. 4. cùm dicitur, Aliud esse carnem, aliud carnis esse, id est, carnis essentiam. Si ergo esse in argumento sumatur priori modo, neganda est propositio; si posteriori, neganda est assumptio; quo pacto nihil conficitur. tex. 9. & 10.

Ad secundum concessa vtcumque maiore, eo quòd esse existentiæ nõ dicatur realitas quemadmodum neque entitas; neganda est minor. Neque enim idem omnino sunt existere, atque esse realiter, sed sumpto Esse priori modo tantùm.

Creatio quid supponat.

Ad tertium neganda est maior. Nam etsi creatio nullam supponit entitatem rei actu existentem; supponit tamen totam illius essentiam potentia existẽtem, vt per ipsam creationẽ accipiat esse actu; alioqui nulla res creari posset, sed uel omnia ex se ipsis actu existerent, uel nihil præter Deum posset existere. Sola enim Diuina natura ex se existit. Atque hæc ratio contra aduersarios plurimùm ualet; eamq; doctè persequitur Ægidius Romanus in tractatu de Esse, & essentia. q. 9. & 12.

Ad quartum neganda est consequentia. Nam etsi argumentũ aliquid momenti habere uidetur contra secundam opinionem; nihil tamen efficit contra nos, qui non dicimus, existentiam esse re ipsa distinctam ab essentia, sed esse modum intrinsecum essentiæ, ex quo cum essentia, si propriè loquendum est, non fit compositio. Quanquam ne contra secundam quidem opinionem vim habet argumentum, cùm eius auctores dicant, existentiam non esse id, quod propriè incipit esse per generationem, sed id, quo res genita incipit esse.

Esse cum essentia non facere compositionem.

Ad quintum, quicquid ueritatis habeat maior propositio, falsa est minor. Nam si in ea sumatur ens actu pro eo, quod habet essentiam, ens autem potentia pro eo, quod non habet essentiam, sed potest illam habere; cùm nullum tale ens potentia dari possit, imò ne fingi quidem; falsa omnino

Nihil esse in potẽtia, ut habeat essentiã.

nino erit isto modo diuisio entis in ens actu, & ens potentia. Si uerò ens actu sumatur pro habente existentiam, ens autem potentia pro eo, quod non habet existentiam, sed potest illam habere; vera quidem erit diuisio: cęterum hoc pacto esse potentia non destruet diuisum, cùm ens potentia hac significatione sumptum verè dicatur ens; veluti Antichristus.

Explicatio quorundã locorum Arist.

Ad ea uerò loca Aristotelis, quibus eadem sententia confirmabatur, dicendum est, in ijs locis, tam ens, quàm esse, accipi ut significant essentiam. Quanquam etsi sumerentur, ut significant existentiam, nihil contra nostram sententiam colligeretur. Sensus enim eorum locorum est, Neque ens hominem dicere aliam essentiam ab homine; neque uerbum, Esse, significare aliquam essentiam ab essentijs prędicamentorum distinctam: cui ueritati nihil obstat ea distinctio existentiæ ab essentia, quam posuimus.

Solutio argumentorum secundæ. SECTIO VI.

Num res nulla possit esse in potentia ad ipsam.

Primum verò secũdę opinionis argumentũ, hoc pacto dissoluendũ. Simpliciter quidẽ non esse dicendum, rem ullam esse in potentia ad se ipsam; posse tamen dici in potẽtia ad aliquid, quod futurum sit idem re cum ipsa; quo pacto albedo potest esse in potentia ad similitudinẽ. Hoc igitur modo uerè dici potest, omnem creaturam fuisse ab æterno in potentia ad suam existentiam, cum qua futura erat idem re.

Hinc patet solutio secundi. Neganda enim est maior, vt patet ex dictis. Nec obstant exempla adducta. Ratio enim, ob quam homo non potest intelligi sub opposito animalis, aut rationalis, non est, quia sit idem re cum vtroque, sed quia vtrumque pertinet ad essentiam ipsius.

Quędam sententia de existentia quantitatis impugnatur.

Hoc impugnat Scotus in 4. d. 12. q. 1. & Sotus ibidem d. 10. q. 2. ar. 2.

Ad tertium concessa maiore negandum est, existentiam accidentis distingui re ipsa ab accidente. Ad probationem uerò dicendũ, quantitatem panis non amittere in consecratione suam existentiam, sed modum existendi, quem habebat in pane, & relationem inhęrentię actualis, quę modum illum existendi suapte natura sequitur. Quo fit, ut nullo modo sit probanda sententia eorum, qui putant, quantitatem, per consecrationem accipere existentiam substantiæ, ut possit, tum existere per se, seu absque subiecto, tum etiam reliqua accidentia sustinere. Nam cùm quantitas dum est in pane, sit medium, seu subiectum Quo (vt vocant) cuius interuentu illa insunt pani; satis erit, si Deus quantitatis existentiam conseruet, vt illa non solùm existat sine subiecto, sed etiam reliqua accidentia sustineat. Itaque habet quidem existentia quantitatis post consecrationem similitudinem quandam cum existentia substantię, ueram autem rationem illius non habet. Quòd si quis obijciat, existentiam accidentis nihil aliud esse, quàm existentiam, qua aliquid existit in subiecto; quemadmodum existentia substantiæ nihil est aliud, quàm existẽtia, qua aliquid Obiectio.

aliquid existit per se; at quantitatem post consecrationem non existere in subiecto; ergo non existere per existentiã accidentis, sed substantię: hunc in modum occurrendum est. Quemadmodum essentia accidentis non in eo consistit, quòd actu insit substantiæ, sed in essentiali aptitudine, ut insit substantiæ, quod initio 7. libri patebit; ita quoq; existentiam accidẽtis non in eo positam esse, ut per eam accidens actu existat in substantia; sed ut per eam possit in substantia existere.

Dilatio.

Ad quartum dicendum, etsi nulla res se ipsam recipit, posse tamen recipere aliquid, quod sit idem cum re ipsa; quo pacto albedo recipit similitudinem, seu (ut exemplum sumatur in ijs, quæ nunquam separantur in rerũ natura, cuiusmodi sunt essentia, & existentia) quo pacto creatura recipit relationem actualis dependentiæ à creatore. Hoc igitur pacto recipit essentia creaturarum existẽtiam, ut ultimum modum intrinsecum, seu ultimam actualitatem. Vnde cùm earum existentia isto modo sit recepta, & limitata, nihil efficitur in reliquo argumentationis progressu. Adhuc enim hoc existens per se, & hoc intelligens, erunt suo modo idẽ subiecto, quia in eadem essentia hominis, aut angeli recipitur existentia per se, & intellectio; illa quidem, ùt modus intrinsecus; hæc autem, ut uerum accidens. Adhuc item existentia per se erit finita, & limitata ad essentiam substantiæ creatæ, in qua recipitur, ut modus, & actualitas illius. Quanquam propositio illa, Nullam formam esse finitam, & limitatam, nisi uel propter differentiam, qua contrahitur, vel propter subiectum, in quo recipitur, non est usquequaq; uera, saltem in formis impropriè dictis, cùm differentia indiuiduans, qua Socrates constituitur in esse Socratis, finita fit, & neutro modo sit limitata; nisi dicas, eam quodammodo recipi in natura specifica ad constitutionem Socratis.

Num fundamentum recipiat relationem, à qua re ipsa non distinguitur.

Limitatio existentiæ.

Ad quintum dicendum, etsi nulla sit causa efficiens huius connexionis, Homo est animal, quod rectè assumitur in argumentatione, nosq; ostendemus lib. 5. tamen hanc connexionem, Homo est animal existens, habere ueram causam efficientem. Quæ enim efficit, ut homo existat, eadem efficit, ut homo sit animal existens; quod eodem modo dicendũ est de cęteris enunciationibus, in quibus prædicatum essentiale de subiecto dicitur.

Cõnexiones necessariæ an habeant causam efficientem.

Ad locum uerò illum Arist. in 2. Post. dicendum est, in ijs etiam, quę non differunt re, sed uel formaliter, uel solùm ex natura rei, ita nõnunquam loqui Aristotelem, ut dicat, unum esse aliud ab alio; ut cùm in loco suprà citato Librorum de Anima scribit, aliud esse carnẽ, aliud carnis esse, ideſt essentiam carnis; aliud magnitudinem, aliud esse magnitudinis, ideſt magnitudinis essentiam.

SIT

SIT NE VNVM VERA PASSIO ENTIS.

QVAESTIO QVINTA.

Quòd non uideatur esse uera eius passio. SECTIO I.

Cur primum agãt de uno

VBI quatuor priores quæstiones de ente expediuimus; sequitur vt de passionibus, proprijs've illius affectionibus, potissimùm verò de ijs, quę in pręcipuis habẽtur, disseramus. Ac primùm quidem se offert disputatio de vno, quòd hæc entis affectio cæteras naturæ ordine videatur antecedere. Primùm, quia dicitur de omnibus rebus absolutè, & sine disiunctione oppositi; cùm tamen reliquæ, aut non dicantur nisi comparatè, vt verum, & bonum; aut non de omnibus, nisi cum disiunctione oppositi, vt necessarium, & contingens. Deinde, quia nulla est passio entis, quæ rerum essentijs minorem additionem videatur facere, cùm solam negationem diuisionis illi adiungat, vt ex progressu quæstionis patebit. Postremò, quia cæteræ omnes affectiones supponunt vnitatem rerum, quibus conueniunt, cùm aliquã entium distinctionem exigant, quæ sine vnitatibus distinctorũ intelligi non potest. His, & alijs de causis meritò Arist. in hoc cap. cùm primùm entis analogiam explicauit, continuò ad vnius explicationem aggressus est. Nec id solùm, verùm etiam adeo connexũ fecit cum ente vnũ, vt vtrumque vnam, atque eandem naturam esse docuerit; Philosophiæ item partes ex partibus vnius, quemadmodum & ex partibus entis colligendas esse dixerit; ac demum cæteras entis affectiones, quę per disiunctionem dicuntur, ad vnum ipsum, quasi ad principium omnis contrarietatis reuocandas esse affirmauerit, vt ex contextu patet.

Quanta sit vnius cũ ente connexio.

Non desunt tamen argumenta, quibus illud videatur nõ esse vera passio entis realis. Primum est. Vnum non solùm dicitur de entibus realibus, sed etiam rationis; siquidem in his etiam dicimus, vnum esse aliud ab alio: damus quoque in his definitiones, & vniuocas prædicationes; cùm interim id, quod definitur, aut vniuocè prædicatur, necessariò sit vnum: latiùs ergo patet vnum, quàm ens reale.

Primum argumentũ pro parte negatiua.

Secundum. Cùm duo opposita prædicata dicuntur de communi aliquo subiecto, neutrum eorum cum illo reciprocatur; sed vtrumque per se minùs latè patet (alioqui vtrumque simul diceretur de aliquo contento sub eiusmodi subiecto, quod fieri nequit) atqui vnum, & multa sunt opposita prædicata, & dicuntur de ente reali, ac per se: vtrumque enim dicitur à Metaphysicis affectio subiecti Metaphysicæ: ergo etsi vnum nõ dicatur de entibus rationis, adhuc tamen non reciprocabitur cum ente reali, quod est Metaphysicæ subiectum, sed minùs latè patebit. Eadem

2

vis est in illo communi argumento; Ens diuiditur per vnum & multa; ergo fieri non potest, vt vnum reciprocetur cum ente.

§ Tertium. Id, quod formaliter, aut est negatio, aut relatio rationis, nõ potest esse vera passio entis realis; siquidem negatio nihil est, relatio itẽ rationis non conuenit entibus realibus, nisi per operationẽ intellectus, quod dicendum non est de passionibus entium realium: atqui vnum non videtur posse significare formaliter, nisi vel negationem, vel relationem rationis, vt dicere cępimus q. 3. de omnibus passionibus entis: ergo etsi quis ratione aliqua concludat, vnum reciprocari cum ente reali; non tamen efficiet, vt sit vera eius passio. Quod idem argumentum valet ad euertendas cęteras passiones entis, si verum est, nullam earum addere enti, nisi vel negationem vel relationem rationis.

Num omnia quinque transcendentia, quæ enti addi solent, sint ueræ illius passiones. SECTIO II.

Ens habere ueras, ac proprias passiones.

PRo huius quæstionis explicatione illud principio ponendum est, ens habere veras ac proprias passiones, quæ de ipso, quatenus est ens, demonstrari possint. Nam, vt Arist. hoc cap. concludit, quemadmodum numerus, solidum, & cætera entium genera, quatenus talia sunt, suas habent proprias affectiones, quæ in particularibus scientijs demonstrantur: ita ens, qua ratione est ens, proprias affectiones habere debet, in quibus considerandis, ac demonstrandis primi Philosophi cura uersetur. tex. 5.

Ad ueram passionẽ, quæ requirantur.

Illud etiam animaduertendum, vt attributa aliqua sint veræ passiones entium realium, non opus esse, vt ipsa sint formaliter entia realia, sed satis esse, si reciprocentur cum subiectis, quibus attribuuntur, & ex eorum natura quasi nascantur, etiam si sint negatiua, aut relatiua rationis. Hoc enim satis est, vt demonstrari possint. Qua de causa non mirũ est, si Arist. 2. de Anima cap. 7. doceat, visibile esse propriam affectionem coloris, etiam si nullam entitatem colori adiungat. tex. 68.

Duo genera passionum entis.

Postremò animaduertendum est, duo dici solere genera passionum, quæ cum ente recurrant, alias simplices, alias coniunctas. In simplicibus numerari solent quinque illa vulgata attributa, quæ cum ente senarium transcendentium numerum conficiunt, Res, Vnum, Aliquid, Verum, Bonum, quæ in primis, ac præcipuis affectionibus entis habentur. In coniunctis censentur, Idem, aut diuersum; Necessarium, aut contingens; & alię similes, quæ & posteriores, & minùs præcipuę dicuntur. Constituit autem solet inter hęc passionũ genera huiusmodi discrimen, quòd priores sine disiunctione cum ente conuertantur; posteriores non nisi cum disiunctione. Quicquid tamen veritatis habeant exempla, quæ proponi solent; misso nunc toto posteriori genere, & in alios libros dilato, de quinque illis transcendentibus, quæ in priori genere numerari consue-

De quibus agendum.

uerunt,

uerunt, agendum est nobis hoc loco.

Ac primùm quidem operæpretium est intelligere, num duo illa attributa, Res, & Aliquid, verę illius passiones existimari debeant. Hac enim in re consuetudo recentioris scholæ cum veteri, atque adeo cum veritate ipsa videtur pugnare. Ferè enim Recentiores illa distinguunt, tum inter se, tum etiam ab ente, ac cæteris transcendentibus, ex qua re sequitur, ea omnia numeranda esse in passionibus entis, si modò ens sit primum omnium transcendentium, quod omnes cõcedunt. Ratio distinctionis, eorum sententia, in hoc posita est; quòd Ens sumatur ab actu essendi; Res ab essentia; Vnum ab indiuisione in se; Aliquid ab alietate à cæteris, quasi iuxta etymologiam nominis idem sit, atque Aliud quid; tum deinde accedant Verum, & Bonum, de quorum distinctione postea agendũ.

Quo pacto distinguantur sex transcendentia apud quosdam.

Refutatio ex sententia Veterum.

Hæc tamen sententia non placet. Primùm, quia pugnat cum doctrina Veterum, apud quos idem sunt, Ens, Aliquid, & Res; neque aliter hæc nomina, quàm vt synonyma vsurpantur. Deinde, quia si vnum ex his addatur alteri, aperta committitur nugatio, nisi verbum, Aliquid, sumatur vt est particularitatis nota, veluti cùm dicimus, Aliquod ens, vel, Res aliqua. significamus enim hoc pacto certum aliquod genus entis, nec iam vtimur vocabulo, Aliquid, vt est nomen trãscendens. Tertiò, quia si hoc solo discrimine distinguuntur, Ens, & Res, quòd Ens actum essendi significat, Res autem essentiam; nullus iam distinctioni reliquus est locus, si Ens sumatur, vt significat essentiã, quo pacto sumitur, cùm Metaphysicę subiectum constituitur, & penè in omni Philosophia, tametsi à significando actu essendi ad significandam essentiam sit traductum.

Ex nugatione, quæ committeretur.

Ex supradictis.

A significatione uerbi.

Postremò, quia etsi verbum, Aliquid, ab alietate, seu (quod idem est) à diuersitate ductum videri potest, vt fortassis lapis à lædendo pede; tamen quia audito verbo, Aliquid, nihil de diuersitate cogitamus, quemadmodum nec de lęsione pedis, audito lapidis nomine; non significat propriè eiusmodi verbum alietatem, sed vel contradictorium verbi, nihil, quo pacto etiam existentia, & quilibet alius intrinsecus modus essendi appellatur aliquid; uel magis propriè, magisq; usitatè apud Philosophos, Entitatẽ, siue Ens. Accedit, quòd Diuersum apud eos, qui hæc distinguũt, non est simplex passio entis, sed pars eius disiunctæ affectionis, quam appellant, Idem aut diuersum, Quòd si alietatẽ accipiant, pro alietatis fundamẽto, quod uidetur esse diuisio (ut enim identitas fundatur in indiuisione, ita videtur diuersitas fundari in diuisione) primùm multi eorũ sibi repugnabũt, cùm velint, unum non modò significare indiuisionem rei in se uel à se, sed etiam diuisionem ab alijs; quo fit, ut Aliquid, eorũ sententia, non sit alia passio ab uno, sed in ipso uno includatur. Tum etiam quia non diuisio, sed multitudo est fundamentum diuersitatis, quemadmodum unitas identitatis. Nam etsi inter ens, & non ens datur diuisio, non tamen datur diuersitas. Ac denique, quia diuisio est communis entibus & non entibus, ut quemadmodum entia à non entibus, ita & non

Ex eorum dictis.

Responsio.

Impugnatio.

entia ab entibus diuisa sint: atque hæc est diuisio, quæ antecedit vnum, & nomine vnius negatur in ente quasi subiecto, vt diximus in expositione contextus.

Ens, Aliquid, & Rem idem omnino esse.

Dicendum est igitur, Ens, Aliquid, & Rem idem prorsus esse, nec vllo pacto distingui inter se, nisi quòd nomina Entis, & Alicuius sæpe sumuntur in cõmune, vt dicuntur de entibus realibus, & rationis (vt cùm Ens, aut Aliquid in reale, & rationis distinguitur) nomen autem Rei semper sumitur pro ente reali, nisi fortè cum adiectione proferatur, vt si cùm de secundis notionibus disseris, dicas te disputare de rebus, quæ pendẽt ab operatione intellectus; Id quod satis declarant denominationes, & inflexiones ex nomine rei factæ, vt Reale, Realiter, & Realitatis vocabulum, quibus Recentiores potissimùm vtuntur. In solis enim veris entibus, quæ realia dicuntur, vsurpari solent. Auerroes in sua paraphrasi contrà existimat: ait enim latiùs patere Rei nomen, quàm Entis, quòd res dicatur de omni re cõcepta, vt de Hircoceruo, & Chimæra; Ens autem de solis veris rebus. Sed non rectè philosophatur. Figmenta enim nõ dicuntur res, sed res fictitiæ; qua moderatione adiecta æquè possunt illa dici entia, atque res. Itaque cùm sermo est de ente reali, de quo primus Philosophus disputat, quemadmodũ apud nos hoc loco, in quo eius vt subiectum est huius scientiæ, proprias affectiones quærimus; perspicuum est, nullum esse discrimen inter Ens, Aliquid, & Rem, quod saltem ad præsentem disputationem attineat: nisi verbum Aliquid valde impropriè pro Diuerso accipias. Quo forsitan modo dicat aliquis idẽ, & diuersum esse simplices passiones entis, & singulatim reciprocari cum ente reali comparatione alicuius. Verùm, vt præfati sumus, non hic agimus de omnibus huiusmodi passionibus, sed de quinque vulgatis.

Cap. de Re.

De eodem, & diuerso.

Obiectio.

Potest tamen sic contrà obijci: Eorum, quæ sunt penitus idem, quoties multiplicatur vnum, toties multiplicatur alterum; at sæpe ens reale multiplicatur, nec tamen multiplicatur Res (dicunt enim multi, actionem, & passionem esse duo entia realia, nec tamen fatentur esse duas res) aliquod igitur discrimen est inter rem, & ens reale. Huic obiectioni ita occurres, Quemadmodum actio, & passio nõ sunt duæ res, ita etiam non esse duo entia; dici tamen aliquando impropriè duo entia, quia aut sunt, aut creduntur esse duæ entitates, vsurpato nimirũ concreto pro abstracto; quod frequens est in ijs transcendentibus, quæ sunt participia, vt ens, aut adiectiua nomina, vt Verum, & Bonum. Nomen autem Rei, quia substantiuũ est, non ita solet vsurpari pro nomine realitatis, siue entitatis. Quid porrò sit distingui re, & esse idem re lib. sequenti explicandum est. Cùm igitur constet ex quinque transcendentibus, quæ enti velut passiones simplices à Recentioribus adduntur, prima duo nihil ab ente distingui; restat, ut de solis tribus extremis, id est de vno, vero, bono, his tribus quæstionibus agendum sit.

Diuisio.

Quid

Quid Scotus, & alij Scholastici sentiant de formali significatione unius.

SECTIO TERTIA.

QVOD ergo ad Vnum attinet; quia proposita quæstio pendet ex ea, qua disceptari solet, quid nam vnum addat enti, quidque formaliter significet; exponendum est in primis, quid de hac re sentiant Scholastici.

Sententia Scoti.

q. 2. Scotus in hunc librum existimat, vnum addere enti aliquid reale positiuum. Quòd.n. addat aliquid reale, ex eo videtur supponere, quia quælibet res est vna, præcisa omni operatione intellectus. Quòd verò illud non sit negatiuũ, sed positiuum, quatuor argumentis probat.

Primum eius argumentum.

Primum est. Quia multitudo est quippiam positiuum, & tamen nihil aliud continet formaliter, quàm vnitates. Res enim, quæ à multitudine dicuntur multæ; non pertinent ad constitutionem multitudinis, sed sunt subiecta multitudinis.

2 Secundum. Quia negatio in subiecto, seu priuatio, nullam perfectionem ponit in rebus; vnitas autem est perfectio simpliciter, cùm in quolibet melior sit ipsa, quàm non ipsa, iuxta definitionem Anselmi; siquidem diuisio vbique sonat imperfectionem.

3 Tertium. Quia imperfectiones non reducuntur ad summam imperfectionem (neque enim dari potest summum malum, quodque omni bono careat) & tamẽ omnes vnitates reducuntur ad summam vnitatem, vtpotè diuinę naturæ.

4 Quartum. Quia priuationes non recipiunt magis, & minùs, cùm tamen ens simplex sit magis vnum, quàm compositum.

Parum apta cẽsura de opinione Scoti.

Non deerunt fortasse, qui putent, Scotum mutasse sententiã in 1. sent. d. 3. q. 3. amplexumq; fuisse opinionem eorum, qui putant, vnum nihil addere enti, nisi negationem, priuationem'ue diuisionis. Id enim parum aduertentibus fortasse videatur, præsertim cùm concludat eo loco, ens reale non dici quiditatiuè de suis passionibus; siquidem ex hac conclusione haud obscurè videbitur effici, passiones entis nihil addere enti reale, ac positiuum. Verùm, quòd ille eo loco sententiã non mutauerit, ex eo perspicuũ est, quia nec in tota eius loci disputatione verbum facit vllum de ea re; nec quicquã scribit unde apud eũ id colligi possit. Ex eo enim, quòd probat, ens non prædicari quiditatiuè de suis passionibus, non magis infertur, passiones entis significare formaliter solam negationem, aut relationem rationis, quàm si id colligas de differentijs vltimis; quod credo vides, quàm pugnet cum eius sententia. Nam, etsi putauit se ostendisse, ens reale nõ prędicari quiditatiuè de differẽtijs vltimis; nemo tamen dubitat, quin crediderit, esse eas formaliter reales, & positiuas. Itaq; semper Scotus in ea sententia perstitit, vt crederet, vnum addere enti aliquid reale positiuum, quod comitaretur negatio, seu priuatio diuisionis, idemque repetiuit in 2. dist. 3. q. 2. Quam proinde opinionem

secutus

secutus est eius fidus discipulus Antonius Andreas in hūc librum[a] & alij omnes Scoticæ doctrinæ sectatores. Nec desunt extra scholam Scoti qui eandem sententiam approbent.[b]

a q. 9.
b Vt Paulus Ven. in sua Metaphysica cap. 13.

Solutio argumentorū Scoti.

Quicquid tamen hac de re dicendum sit, certè rationes Scoti nihil efficiunt; tametsi id rectè supponunt, vnitatem rerum verarum non pendere ab operatione intellectus. Vnde rectè efficitur, eam suo modo esse realem.

Multitudo positiuè ne, an negatiuè sumatur.

Ad primum igitur argumētum eorum, quibus probat, id quod vnum addit enti, non esse negatiuum, dicendum, multitudinem transcendentem, de qua est sermo, ratione quidem rerum subiectarum multitudini, esse multa positiuè; sed tamen ratione ipsarum vnitatum, quæ proximè pertinent ad multitudinem, nihil aliud esse, quàm multa negatiuè, id est, multas indiuisiones, vt ex dicendis patebit.

D. Tho. & Caiet. 1. p. q. 11. art. 1. & 2. & Capr. 1. d. 24. q. 1. conclu. 3.

Vnum an perfectionem significet.

Ad secundum dicendum est, unum, qua ratione unum est, & ab ente distinguitur, nullam dicere perfectionem, ut D. Thom. rectè docet; tantùm abest, ut dicat perfectionem simpliciter. Cùm autem Theologi dicunt, pefectionem simpliciter esse eam, quæ in quolibet melior est ipsa, quàm non ipsa, loco generis intelligenda est perfectio. Nec verum est, diuisionem vbique importare imperfectionem. Diuisio enim Dei à creatura nullam affert imperfectionem Deo; quod in alijs plerisque diuisionibus cernere est.

D. Th. 1. p. q. 6. ar. 3 ad 1. & Caiet. ibid.

Ad tertium dicendum, & si omnes vnitates ad summam vnitatem reducuntur; non tamen inde sequi dari reductionem aliquarum imperfectionum ad summam imperfectionem, siquidem vnitas vt ex se nullam perfectionem formaliter significat, ita nullam imperfectionem: quanquam ratione rei subiectæ sæpe dicitur perfecta, vel imperfecta. Isto. n. modo dicimus, vnitatem voluntatum in rebus bonis esse bonam; in malis, vitiosam.

Priuationes num recipiāt magis, & minùs.

Ad quartum dicendum, & si priuationes non recipiunt magis, & minùs ratione sui, posse tamen vtrumque admittere ratione rerum, quarū sunt priuationes. Hoc enim pacto aër dicitur magis, & minùs tenebrosus, quia lumen, cuius tenebræ, siue obscuritas est priuatio, magis & minùs admittit. Cùm ergo diuisio, cuius priuatio est indiuisio, aliquo modo recipiat magis, & minùs; non mirum, si vnum, quod priuatiuum diuisionis dicitur, magis, & minus admittat. Ita patet, rationes Scoti nihil efficere; quicquid de eius sententia dicendum sit.

Sententia Ianduni, & multorum Thomistarum.

Alij vero, in quibus sunt hoc loco Iandunus, Paulus Soncinas, & alij post Capreolum in primum sententiarum ad dist. 24. asserunt, vnum nihil addere enti præter negationem diuisionis; ita tamen, vt nō significet formaliter solam eiusmodi negationē, sed etiā ipsum ens; quam sententiā pleriq; conantur ostendere esse D. Thomæ præsertim in 1. sent. d. 19. & 24. in Opusculo 42. & in quæstionibus de potentia Dei. Quibus locis non solùm ait, vnum quatenus vnum, esse ens indiuisum, sed etiam vnitatem

Iand. q. 4. Sonc. q 20. & 23. Iauel. q. 5 & 8. Flandr. q. 3. ar. 8. Capr. 1. d. 24. q. 1. d. 19. q. 3. ar. 1. d. 24. q. 1. ar. 3. Opus 42. c. 2. de potentia q. 9. ar. 7.

tatem ipsam esse essentiam indiuisam.

Differentia eorum inter se.

Est tamen inter eos nō nihil discriminis: namque alii asserunt, vnum significare formaliter totum hoc in recto casu, ens indiuisum: alij verò ens in recto, indiuisionem autem in obliquo, quasi dicas, ens habens indiuisionem, seu cū indiuisione: alij denique sentiunt vnum significare ens indiuisum, quatenus indiuisum est, ita tamen vt nō excludatur ens; quod certe à prima explicatione nihil videtur differre; præsertim cùm dicant, ens esse id, quod materiale est in vno, & quasi genus eius, & aliorum trascendentium; indiuisum autem id, quod formale, & quasi differentia; nō quia cōtrahat ens, sed quia additum enti constituat vnum, & distinguat illud à uero, & à cæteris transcendentibus.

Ratio qua suā sententiā confirmant.

Probant autem hi auctores suam sententiam hac potissimùm ratione. Aut vnum significat formaliter solam negationem diuisionis, aut negationem, & aliquid aliud; non solam negationem; ergo & negationem, & aliquid aliud: non videtur autem posse significare aliquid præter negationem diuisionis, nisi ens; igitur significat & ens, & indiuisionem. Priorem assumptionem dupliciter probant. Primùm, quia si vnum nihil aliud formaliter significaret, quàm negationem connotando ens, nihil formaliter enunciaremus de Deo, cùm dicimus Deus est vnus. Deinde, quia si solam priuationem significaret, esset terminus priuatiuus, ac proinde non posset conuenire in Deum, cùm omnis terminus priuatiuus significet aliquam imperfectionem rei, de qua prædicatur.

Propositæ rationis refutatio.

Verùm, siue eorum sententia vera sit, siue falsa; certè ratio, qua illam confirmant, non efficit quod volunt. Nam & si negemus priorem assumptionē, nihil inde absurdi sequetur. Neq; enim necesse est, vt quicquid prædicatur de Deo, significet formaliter positiuum aliquid, cùm multa nomina purè negatiua possint de Deo enunciari, vt Non factum, Non mutabile, seu Immutabile & similia. Nec item absurdum est, attribuere Deo nomina priuatiua, quæ tum demum imperfectionem significant, cùm id, cuius absentiam denotant, dicit perfectionem: cuiusmodi non est diuisio ea, cuius absentia significatur nomine vnius. Quocirca si quis dicat, Socrates est incontaminatus, inculpatus, & similia, nullam in eo notabit imperfectionem, sed potiùs perfectionem, quòd contaminatio, & culpa sint imperfectiones quædam.

Aliorum probanda sententia.

Alij denique dicunt, vnum addere enti solam negationem diuisionis per modum priuationis, ita tamen vt non significet formaliter ipsum ens, sed solùm connotatiuè. Quę sententia, vt magis amplectenda, nonnullis conclusionibus explicanda est.

Quod

Quid vnum, & reliquæ simplices passiones possint addere enti. SECTIO IIII.

Prima conclus.

PRIMA conclusio. Vnum non est re ipsa distinctum ab ente. Hæc planè traditur ab Aristotele hoc capite, vbi docet, ac probat, ens & vnum esse vnam atque eandem natura, siue nō diuersas, vt in explicatione cōtextus diximus; satis autem patet, apud Aristotelē, quicquid nō est natura diuersa, nō esse quoq; rē diuersam: quod idē vniuersè verum est in rebus creatis. Potest etiam conclusio ea ratione probari, quia si ab vnaquaque re tollerentur cætera omnia, à quibus illa re ipsa distinguitur, adhuc esset ens, & vnum quippiam. Adde quòd alioqui nulla res vna, esset simplex realiter. Nam quæ realiter differunt, si ita coniuncta sint, vt alterū sit forma, aut quasi forma alterius, realem compositionem faciant necesse est. Sed in hac conclusione nulla est inter Philosophos dissensio.

tex. 3.

Ita probant theologi. 1 sent. d. 24.

Secunda.

Secunda conclusio. Vnum non est idem omnino cum ente, hoc est, & re, & ratione. Hanc etiam conclusionem subiicit Aristoteles in verbis proximè sequentibus, cùm ait, sed non vt quæ vna ratione declarentur. Eandemque omnes ea ratione approbant, Quia si essent idem omnino, æquè nugaretur, qui diceret, ens vnum, atque qui dicat, Gladius ensis, quod tamen à nemine vitio nugationis arguitur.

tex. 9.

Tertia.

Tertia Conclusio. Vnum nihil addit enti, quod reale, & positiuum sit, & ab ente formaliter distinguatur. Hanc conclusionem, si rectè quis aduertat, planè innuit Arist. eisdem illis verbis, Ens, & vnum esse vnam atque eandem naturam. Si enim credidisset, vnum addere enti aliquid reale positiuum ab ente formaliter distinctum, non dixisset esse vnam, & eandem naturam, sed vnum & idem re, siue subiecto. Id enim, quod ab altero est formaliter distinctum, non est eadem natura cum illo, etiam si possit esse eadem res. Est etiam hęc conclusio penè omnibus communis præter quàm ijs, qui Scoti doctrinam sequuntur. Potestque in hunc modum probari. Si vnum adderet enti aliquid reale positiuum ab ente formaliter distinctum, iam ens prædicaretur quiditatiuè de vno; hoc autem non est dandum; ergo nec illud. Minor patet ex tertia conclusione quæstionis tertię, quam rationibus Scoti potissimùm probauimus. Maior autem dupliciter ostendi potest. Primùm, Quia reale positiuum habens propriam, vt ita dicam, formalitatem, nihil aliud omnino videtur esse, quàm ens reale; nec sanè aliud mens concipere potest. Dixi [habēs propriam formalitatem] vt excluderē modos: hi enim vt non distinguūtur formaliter à naturis rerum, ita non dicuntur habere proprias formalitates. Deinde, quia omne reale positiuum, quod distinguitur formaliter ab alio, habet aliquam vnitatem propriam, & peculiarem sibi: alioqui non faceret cum illo multitudinem naturarum, seu (vt verbis auctorum aduersæ partis vtar) formalitatum. At omne, quod habet vnitatem propriam,

tex. 3.

Probatio ex prædicatione entis.

propriam, & peculiarem sibi, est quiditatiuè ens, vt quæstione tertia de differentijs concludebamus. Præterea; Aut vnitas illius realis positiui formaliter distincti ab ente, est etiam realis, & positiua, & formaliter distincta ab illa priori vnitate, aut minimè. Si distincta, idem quæri poterit de alia, atque alia in infinitum; sin minùs, idem potuit dici de prima. Non igitur dicendum, vnum addere enti quicquam reale positiuum ab eo formaliter distinctum.

Quòd non sit danda infinitio.

Commentatio quorundam.

At dicat aliquis, vnum addere enti aliquid reale positiuum ab eo formaliter distinctum eo pacto, quo attributa diuina distinguuntur inter se; siue eorum distinctio formalis sit ex natura rei, vt putat Scotus, siue ex sola consideratione nostra, vt est D. Thomæ sententia. Etenim contra hunc dicendi modum nullam vim habent propositæ rationes, cùm vnum possit isto modo distingui formaliter ab ente, & tamen esse quiditatiuè ens. Hoc enim pacto sapientia diuina distinguitur formaliter à iustitia diuina, & tamen est quiditatiuè sapientia diuina. Nec desunt ex Recentioribus, quibus hæc commentatio placere videatur, cùm ab eis petitur, Quo nam pacto intelligant passiones entis distingui ab ente. Aiunt enim, omnes passiones entis addere enti aliquid reale positiuum formaliter ab eo distinctum, nec tamen satis explicant modum, quo id fieri possit, nisi quòd dicunt, eas esse generales quasdam perfectiones cuiusque rei. Atque eadem fortasse fuit Scoti sententia q. 2. in hunc librum.

Refutatio.

Si quis tamen animum aduertat, planè intelliget, hanc cōmentationem longè à uerò aberrare. Primùm, quia isto modo rediret iterum labor respondendi ad eas rationes, quibus posteriorem partem tertiæ conclusionis quæstionis tertiæ ostendimus, quæ tamen nil faciunt contra distinctionem attributorum diuinorum, vt lib. 12. patebit. Deinde, quia attributa diuina dicuntur quiditatiuè de se inuicem, vt eo loco dicemus, ens autem (quicquid non nulli sentiant) non dicitur quiditatiuè vnum, alioqui Socrates non posset concipi ut ens perfecto conceptu quiditatiuo, nisi conciperetur vt vnus. Tertiò, quia iuxta hanc sententiam nullæ darentur veræ passiones entis, cùm eæ, quæ dictæ sunt, maximè uideantur numerandæ in ueris, ac proprijs. Postremò, quia ille modus distinctionis, qui cernitur in attributis diuinis, quem putamus non esse ex natura rei, sed ex sola consideratione nostra, nascitur ex perfectione diuinæ naturæ, quæ, quia infinita est, quiditatiuè à nobis in hac uita uno, ac simplici conceptu concipi non potest, imò nec quantumcunque multis, ut patet ex ijs, quæ diximus lib. secundo; ridiculum est autem, & ab omni opinione alienum, asserere, Socratem, quatenus est ens, tantam habere perfectionem, ut simplici conceptu à nobis quiditatiuè concipi nequeat, sed opus esse, ut concipiatur conceptibus omnium transcendentium, si simplex natura Entis, quæ in eo primùm cernitur, percipiatur.

Flandria 3. arti. ait, unū prædicari quiditatiuè de ente.

Cap. 2. q. 2. sect. 3.

Quarta conclusio.

Quarta conclusio. Vnum addit enti negationem aliquam, vel relationem rationis. Hæc ex superioribus facilè probatur. Nam cùm præter ea, quæ realia, & positiua sunt, nihil supersit, nisi negationes, relationes rationis, & commentitia; probatumque sit, vnum non addere quicquàm reale positiuum, constet autem nihil addere commentitium; efficitur vt nihil aliud possit addere, quàm negationem aliquam, aut relationem rationis. Quòd si quis obijciat, hoc tantùm ex superiori cõclusione perspicuum esse, non addere vnum entiaaliquid reale positiuum formaliter distinctum ab ente; hinc autem non sequi, nihil illud posse addere reale positiuum: potest enim addere modum realem intrinsecum, qui non distinguitur formaliter ab eo, cuius est modus: Occurrendum est, communem omnium sententiam esse, non ita distingui vnum ab ente, quasi solum modum illi adiungat: ac meritò quidem: tum quia omnis modus entis contrahit ens (vt finitum esse, infinitum, per se, in alio, actu, potentia, & similes) vnum autem æquè latè funditur, atque ens, illudque perpetuò sequitur quocumque modo accipiatur: tum etiam quia vnũ omnium sententia distinguitur formaliter ab Ente, nisi quòd alij dicunt distingui formalitate positiua, alij negatiua.

Obiectio.

Dilutio.

Extensio conclusionum.

Atq; hæ quatuor conclusiones ad verum etiam, & bonum extendi possunt, omnesq; alias, si vllæ præterea sunt simplices passiones Entis.

Quid unum formaliter significet. SECTIO V.

Quinta conclusio.

QVINTA conclusio. Vnum addit enti negationem diuisionis per modũ priuationis; ita tamẽ vt formaliter nõ includat ens. Prima pars huius cõclusionis, quę est Cõmẽtatoris, D. Thomę, Alberti, Durãdi & penè omniũ, exceptis ijs, qui Scotum sequuntur, plane asseritur ab Aristotele 5. lib. cap. 6. vbi sic ait: Vniuersè autẽ ea, quæ diuisionem nõ habent, ea ratione, qua non habent, vnũ dicuntur. Quod idem sæpius repetit, præsertim lib. 10. cap. 1. vbi exponens, quæ sit ratio vnius, quatenus omnia genera vnius complectitur, ita concludit, Quapropter vnius esse est indiuisibile esse, aut saltem (quod addit cap. 5.) indiuisum. Id autem facilè probatur. Nam quòd vnum addat enti negationem, hac ratione patet. Vnum addit enti aut negationem, aut relationem rationis, vt ex superiori conclusione perspicuum est; nõ addit autem relationem rationis; ergo negationem. Assumptio ex eo probatur, quia vnum nõ est rationis; ergo negationem. Assumptio ex eo probatur, quia vnum nõ est rationis, quia negatio, quam vnum addit enti, vel est negatio multitudinis, vel diuisionis (neque enim quicquam est aliud, quod per illam negari possit) at non potest esse negatio multitudinis, quatenus multitudo est: negatio enim est naturæ ordine posterior eo, quod negatur; Vnum autẽ est suapte natura prius multitudine: igitur est negatio diuisionis, quod in ex-

Lege D. Thom. hoc loco tum 1 p. q. 11. ar. 1. Dur. Ocham & Gabr. 1. d. 24. q. 1. & alios, tum ead. dist. tum etiã hoc loco, & sæpe alibi. Lib. 5. tex. 11. lib 10. à tex. 3 & tex. 9.

Probatio primæ partis.

Contrà sentit Aegid. q. 8.

in expositione contextus luculentiùs diximus.

Quòd si quis obijciat, Vnum non solùm dicere negationem diuisionis, sed etiam identitatis, vt multi asserunt: dicunt enim id esse vnum, quod est indiuisum in se, & non idem, seu potiùs diuisum à quouis alio: Occurrendum est, eam sententiam non esse approbandam. Nam vt aliquid sit vnũ, satis est si sit indiuisum in se: esse enim præterea diuisum ab alio, non efficit vnum præcisè, sed vnum ex pluribus. Plenè enim cõsideratur quelibet res vt vna, cùm cõsideratur vt indiuisa. Accedit quòd &si solus Deus, aut quoduis aliud ens per se, esset res possibilis (quod tamen ipsum impossibile est) non propterea tamen non esset verè ac propriè unum quid.

Obiectio.

Dilutio.

Ita Capr. 1. d. 23. Gabr. 1. d. 24. q. 1. Soncin. hic. q. 23. & 27. Contrà sentiunt Aegid. hoc loco q. 6. & Herv. quolib. 4. q. 2. & 3. (licet obiter idem dicere videat) & alij plerique;

tex. 9.

Secunda pars conclusionis, quam ijdem auctores pari consensu approbant, asseritur ab Aristot. tum hoc cap. cum ait. [Atque ibi quidem vni differentia adest, &c.] tum verò clariùs lib. 10. cap. 5. cùm docet, vnũ opponi multitudini vt indiuisum diuiso, non tamen contradictoriè, seu per modum puræ negationis. Probatur autẽ facilè ex eo pars hæc, quia si Vnum adderet enti negationem diuisionis per modum puræ negationis, non ens quòque verè diceretur vnum (vt argumentatur D. Thomas) quemadmodũ verè appellatur, Nondiuisum Nonalbum, & cæteris nominibus purè negatiuis. Imò etiam, cùm opposita circa idem genus versentur, non entia quoque dicerentur verè multa & diuersa, quod apertè falsum est.

Probatio secundæ partis.

Sed contra hanc conclusionis partem sic licet obijcere. Quemadmodum dicimus, vnum ens, & duo entia, sic etiam dicimus, unum figmẽtam, & duo figmenta, vt vnum hippocentaurum, duos hippocentauros; igitur vnum & multitudo non magis accõmodantur entibus quàm non entibus. Huic obiectioni occurres, Vnum, & multitudinem non dici de non entibus, nisi quatenus nõ entia modo aliquo entia sunt, nempè quatenus cõcipiuntur vno aut pluribus conceptibus; hinc enim habent, ut denominatione extrinseca sint entia: at entia ex se habent vt sint unum, vel multa. Secus accidit in prædicatis purè negatiuis: hæc enim dicuntur de non entibus, etiam quatenus non entia sunt.

Obiectio prior.

Dilutio.

Licet quoque obijcere in hunc modũ. Diuisio, quam negat unum, est impossibilis; ergo Vnum non addit enti negationem diuisionis per modum priuationis. Cõsecutio perspicua est, quia priuatio est negatio eius, quod natũ est inesse, & (quod hinc sequitur) quod possibile est esse. Antecedens dupliciter probatur. Primùm, quia si diuisio, quã negat Vnũ, esset possibilis, aut Deus nõ verè diceretur vnus, aut simplicissima Dei essentia diuidi posset. Deinde, quia diuisio, quam negat vnum, non videtur esse alia, quàm diuisio cuiusq; entis à seipso, quæ est omnino impossibilis, ut est luce clarius. Quòd autẽ ea negetur nomine unius, ex eo perspicuum videtur, quia unitas transcendens est communis omnibus entibus; sola autem indiuisio à se, videtur omnibus entibus cõmunis. Namq; aliæ in-

Obiectio posterior.

diuisiones, vt totius integri in suas partes, velut, aquæ maris; aut speciei in sua indiuidua, veluti solis, nõ sunt cõmunes omnibus entibus, cùm nõ omnia entia constent partibus integrantibus, neq; omnia sint species.

Negatur consequentia.

Ad hanc obiectionẽ, omnes qui vnum priuatiuũ esse dicũt, negãt cõsequutionem; atq; ad probationem respondent, non ita intelligendũ esse, unũ significare negationem diuisionis per modũ priuationis, quasi ipsa negatio diuisionis sit uera priuatio, & quæ remoueat aliquid aptũ inesse in eo quasi subiecto, in quo est ipsa negatio; sed ea ratione duntaxat, quia non significat illam per modum puræ negationis.

Negatur antecedens. Ad priorem prob.

Verùm ne quis ex prætermissione antecedentis aliquem errorem imbibat; negandum quoq; est antecedens; ad priorem q; eius probationẽ hac distinctione vtẽdum: Si diuisio, quã negat unũ, dicatur possibilis in eo quasi subiecto, in quo est ipsa negatio, planè sequi absurda illa, q̃ subijciũtur: Sin aũt dicat possibilis in alijs reb⁹, neutrũ effici. Neque.n. vllũ est incõmodũ, si dicas, Deũ esse indiuisum diuisione possibili in alijs rebus: neq; itẽ nomina priuatiua semper sumũtur, quatenus significãt negationẽ eorũ, q̃ apta sunt inesse rebus, de quibus dicunt, sed alijs etiã: quo pacto sumũtur cęcũ, silens, inculpatũ, & similia, quatenus dñr de talpa, de lapide, aliisq; rebus inanimis. Hac igitur rõne, Deus dicit vnus, siue indiuisus nomine priuatiuo, quia nõ est diuisus diuisione possibili in cæteris entibus; quo etiã pacto appellatur infinitus, immẽsus, inęstimabilis, inculpabilis, & alijs hmõi vocabulis; quibus tantum abest, vt aliqua imperfectio tribuat Deo, vt summã potiùs, atq; adeò infinitã pfectionẽ in eo significẽt.

D. Tho. q. 9. de potentia Dei ar. 7.

Ad posteriorem. Sonc. q. 23.

Ad posteriorẽ verò probationẽ dicendũ, nõ esse verum, diuisionẽ, quã negat vnũ trãscendẽs, esse diuisionẽ cuiusq; entis à seipso, eiusq; rei, pbationẽ nihil efficere. Nã, etsi negatio huiuscemodi diuisionis oĩbus entib⁹ cõmunis est, nõ est tñ ea talis, vt rẽ efficiat verè vnã. Nã homo, vt est in suis inferioribus, est indiuisus à se, id est nõ est homo & nõ homo; & tñ vt est in illis, non est vnũ aliquid; sed multa: aceruus itẽ lapidũ est indiuisus à se, vt nõ sit acerui & nõ aceruus, & tñ nõ est aliquid verè vnũ, sed multa. Itaque, vt aliquid sit verè vnũ, necesse est, vt nõ solùm non sit ipsum, & nõ ipsum, sed neq; vlla multa, in q̃ cadere possit cõtradictio huius & nõ huius.

Probatio tertiæ partis.

Tertia pars cõclusionis pbatur. Primùm, quia nunquam affectio rei tãtę perfectionis est, quãtæ est res ipsa, cuius est affectio; siue ea sit ppria passio, siue cõmune accidẽs: atqui id accideret, si vnũ includeret formaliter ens, & indiuisionẽ. Deinde, quia nõ posset vnum includere formaliter ens, nisi ei essentialiter subijceretur, vt homo animali, aut rõnali, vel alia rõne ex eo cõstitueretur, vt Socrates ex materia & forma: at vnũ nõ potest essentialiter subijci enti, vt patet ex cõclus. 3. quęst. 3. nec itẽ ex eo cõponi, quia nulla affectio, quæ fluit ex subiecto, potest ex eo constituiri: alioquin sum subiectum ex se ipso flueret, & se ipso esset posterius. Postremò, quia si vnũ cõstituitur ex ente & indiuisione, quasi affectione adiuncta, potiùs indiuisio dicẽda erit passio entis, quàm totum cõpositum. Aptiùs enim affectio

affectio demonstratur de subiecto, quàm totum compositum de parte.

Responsio ista.

Quòd si aduersæ partis auctores dicãt, vnum nõ constitui ex ente & indiuisione, sed esse tertiũ quippiã cõpositæ cuiusdã naturę, quæ ex vtroq; resultet; iã petam, sit ne illud reale aliquid, an rõnis, an verò negatiuũ. Si reale, iã ens de vno dicet quiditatiuè, quod fieri nõ posse, ex tertię cõclusionis pbatione pater. Si rõnis, numerabitur vtiq; Vnũ in relatiuis; quod pugnat cũ prima parte huius cõclusionis. Quòd si negatiuũ, idipsum est, quod volumus. Neque.n. alia negatio afferri potest, quæ nomine vnius significetur, quàm negatio diuisionis. Quòd autem afferunt ex D. Thoma

Refutatio.

Q. 19. ar. 7.

Explicatio locorum quorundã D. Th.

in Disputatis de Potentia Dei, & alijs locis, Vnum nõ significare solam in diuisionem, sed etiam ipsam substantiam, siue entitatem rei, non de sola formali significatione tantùm, sed de cõnotatiua etiam, siue insinuatitia intelligendum est; quo pacto dicimus, cæcitatem significare non modò negationem aspectus, sed etiam oculum cui illa suo modo inest.

Cuiusdam resp̃ionis impugnatio.

Nec verò ea moderatio, quam quidã eorũ adhibent de significatione indiuisionis in obliquo, quicquam iuuat. Nã si id eodẽ modo intelligũt, quo dicimus, similitatẽ significare nasũ in obliquo, quia sit nasi curuitas, & patrẽ aliquo modo significare filiũ, quia filiũ respiciat; nõ putãt certè vnũ significare formaliter indiuisionẽ, quicquid tandẽ dicãt. Nã nec similitas significat formaliter nasum, nec pater filiũ, licet nasus ponat in rõne formali similitatis, & filius in rõne formali patris. Quòd si ita dicunt, vnũ significare indiuisionẽ in obliquo, quo pacto albũ significat albedinẽ (siquidẽ esse albũ nihil est aliud, q̃ affectum esse albedine, vel habere albedinẽ) planè sentiũt, vnũ cõponi ex ente & indiuisione Nã cùm dubiũ nõ sit, quin albũ significet formaliter albedinẽ; certè cùm addant, Vnũ significare formaliter, & in recto ipsũ ens; perinde sentiũt de vno, ac sentirẽt de albo, si albũ pter significationẽ formalẽ albedinis, significaret etiã formaliter ipsum corpus, quod denominat affectũ albedine. Quid.n. hoc esset aliud, quàm, vnũ, quaten⁹ vnũ, cõstitui atq; cõponi ex ente & indiuisione?

Obiectio.

Sed cõtra hãc cõclusionis partẽ obijciat aliquis in hũc modũ, q̃ pugnet cũ prima cõclusione. Ens, & vnũ sunt idẽ re, vt patet ex prima conclusione, imò etiã vna natura, vt affirmat Aristoteles; ens aũt reale nõ potest esse eadẽ res cũ negatione, seu priuatione, nedũ eadẽ natura; siue priuationes & negationes sint non entia, vt credimus; siue sint entia rationis, vt plęrique putant; aut igitur prima conclusio, aut hæc pars quintæ falsa est.

Inter quos est Soncin. 10. Metaph. q. 15.

Diluitio.

Huic obiectioni occurrendum est, non esse dictum à nobis in prima conclusione, ens & vnum esse idem re, sed vnum nõ esse reipsa distinctũ ab ente; quod aliud est. Quanquam si id assertum esset, nihil absurdi sequeretur. Nam, vt Arist. ait 1. Phys. cap. 7. materiam esse idem numero, siue re cum priuatione; sic etiam à nobis dici potuit hoc loco, ens esse idẽ re cum vnitate, seu indiuisione. Vtrumque enim verum est in sensu negatiuo: quasi dicas, non est aliud reipsa: quo eodem modo intelligendum est illud Arist. Ens & vnum esse vnam & eandem naturã, id est, non duas.

tex. 66. & 67

Vnum

Vnum esse veram passionem entis, & quo pacto sit. SECT. VI.

Sexta conclusio.

EXTA & extrema cõclusio. Esse vnũ reale, per se, absolutè, atq; in se, est uera passio entis huic scientiæ subiecti. Quę cõclusio explicatione magis, quàm probatione indiget.

Vnum.

Vnum cõmunissima ratione sumptum, nihil est aliud, quàm indiuisum secundùm aliquam rationem entis. Non diximus [secundùm aliquem gradum entis] sed rationem; quia neque analoga sunt indiuisa secũdùm gradum vllum entis cõmunem analogatis; neque entia per accidẽs secundum gradum ullum cõmunem ijs entibus, ex quibus cõstant; sed secundum qualemcunque rationem entis complectentis omnia.

Vnum Reale.

Vnum reale est, cuius vnitas potest actu existere sine operatione intellectus, vt vnitas Angeli, vel lapidis. Nam vt entia existunt sine operatione intellectus, ita & earum vnitates. Atque per hanc particulam excluditur omne vnum, cuius vnitas existere non potest sine operatione intellectus, vt vnitas prædicati, subiecti, generis, speciei.

Vnum per se.

Vnum per se, interdum sumitur pressiùs, pro eo, quod est verè vnius essentiæ, siue ea simplex sit, vt Angeli, siue composita, vt hominis, aut lapidis: cui vni opponitur vnum per accidens communiter sumptum. Interdum vero sumitur fusiùs, non solum pro eo, quod verè est vnius essentiæ, sed etiam pro eo, quod constat ex multis per se ordinatis, ex quibus nulla vera essentia resultat; cuiusmodi est nauis, aut exercitus: cui vni opponitur vnum per accidens pressiùs acceptum, nempè quod nec verè est vnius essentiæ, nec constat ex pluribus per se ordinatis; cuiusmodi est aceruus lapidum, aut turba hominum. Atque hoc solum vnum per accidens, excluditur in conclusione per particulam per se.

Vnum absolutè.

Esse vnum absolutè & comparatè, differunt inter se se. Esse vnum cõparatè, est esse vnum cum aliquo, quo pacto Socrates est secum vnũ numero, cum Platone vnum specie, cum Bucephalo vnum genere, cũ magnitudine, aut figura vnum analogia. Quo loco vnum specie ac genere nolim accipias formaliter, sed fundamentaliter, ne redeamus ad vnitates pendentes ab operatione intellectus. Esse vnum absolutè, est esse vnũ non cum aliquo, sed sine comparatione spectatum, quo pacto animal est vnum in eo quasi momento naturæ, in quo nec secum adhuc, nec cum alio cõfertur, siue illud spectetur vt animal, siue vt viuens, siue vt homo, siue etiam vt Socrates: modo enim non conferatur cum aliquo, cũ quo dicatur vnum, semper spectatur absolutè. Atque hoc pacto sumendum esse vnum in conclusione hac, ex eo patet, quia necesse est vt vnitas, quæ prima passio entis esse debet, conueniat cuilibet, ante quamcunque multitudinem, non modò pendentem ab operatione intellectus, qualis est multitudo Socratis bis sumpti, sed etiam distinctorũ ex natura rei, qualis est multitudo numeralis, specifica, &c.

Esse

Vnum in se.

Esse unum in se, est esse vnum secundùm propriam, & peculiarem rationem, non secundùm rationem superioris, aut inferioris, aut accidentis; quo pacto animal est unum, quatenus animal, non quatenus uiuens, non quatenus homo, aut Socrates, non quatenus quantum, aut huius, illiusue figuræ. Atq; hoc pacto sumendum esse unum luce clarius est, cùm unitates, quæ conueniunt inferioribus per superiora, aut superioribus per inferiora, aut subiectis per accidentia, aut contrà, non conueniant illis primò, & per se.

Obiectio.

Quòd si quis obijciat, ens complecti omnem Entitatis rationem; ergo & vnum, quod est passio entis, complecti omnem rationem vnitatis; quare nullo pacto restringendum esse vnum, cùm tribuitur enti, vt propria eius passio: Occurrendum est, etsi ens in commune complectitur omnem Entitatis rationem, non tamen vt est subiectum primæ Philosophiæ. Quapropter cùm illud non quouis modo, sed vt est reale ac per se, sit eius subiectum; non mirum est, si vnum etiam ad vnum reale, ac per se restrictum sit. Cur autem additæ sint reliquæ duæ particulæ, ex dictis constat. Ita non modò explicata, sed etiam probata relinquitur proposita conclusio: tametsi pronunciatum hoc, quemadmodum & cætera, quæ valde propinqua sunt primis principijs, difficilè probari solent, vt docet Aristoteles in Topicis, non propter ambiguitatem, sed perspicuitatem.

Dilutio.

3. lib. c. 2.

Confirmatio prior.

Potest item conclusio his argumentis cõfirmari. Ens, qua ratione est ens, habet veras aliquas passiones, vt ratione Aristotelica initio ostendimus; nihil autem reperitur, quod sit magis propria passio Entis, de quo agit primus philosophus, quàm vnũ reale, per se, &c. est igitur propria eius passio. Quòd si quis obijciat, priùs cõuenire enti diuisum esse à nõ ente diuisione contradictoria, quàm esse vnum siue indiuisum in se; ergo aliquid prius vno reperiri, quod passio entis dici possit; hunc in modum respondendum est. Si diuisum esse sumatur vt entibus & non entibus commune est, non posse illud dici passionem entis, cùm latiùs pateat; quod ipsum superiùs monuimus. Quòd si sumatur vt supponit ens quasi subiectum, quo pacto sumitur indiuisum, quod constituit vnum; non latiùs quidem eo modo patebit, quàm ens; sed tamen ea ratione nõ poterit passio entis appellari, quia quæ sola diuisione contradictoria diuisa sunt, non dicuntur diuisa per aliquid aliud, etiam ratione distinctũ, sed per seipsa formaliter, vt homo à non homine per idipsum quod homo est, & lapis à non lapide per idipsum quod lapis est: alioqui aliquid expectarent, saltem ratione distinctum, per quod sibi mutuò repugnarent, quod dici nullo modo potest. Præterea non enti nihil accidere potest, per quod diuisum sit ab ente, cùm ipsum nihil sit; ergo nihil etiam requirendum est in ente, per quod diuisum sit à non ente. Accedit quòd diuisum esse ab ente nihil aliud est, quàm nõ esse ens; ergo diuisum esse à nõ ente nihil est aliud, quàm esse ens. Atq; hæc de diuisione contradictoria

Obiectionis dilutio.

Ens à non ente, & non ens ab ente seipsis formaliter diuisa esse.

ctoria,seu (quod idem est) de contradictione fundamentali,non de contradictionis relatione,quæ est relatio rationis. hæc enim nihil ad rem facit,cùm supponat fundaméti apprehensionem, ac proinde multitudinẽ entium, apprehendentis inquam,& apprehensi, ac proinde sit posterior vtriusque vnitate. Patet igitur, non posse dici passionem entis Diuisum esse à non ente diuisione contradictoria, quæ transcendentem vnitatem præcedat. Præterea, esse vnum necessariò reciprocatur cum ente, & sequitur ipsam entis naturam (addantur autem conditiones eius entis, & eius vnius; de quibus est sermo) igitur est vera passio entis. Consequentia perspicua est Prior pars antecedentis facilè probatur. Nam, quòd omne vnum necessario sit ens, ex eo patet,quia vnum nihil est aliud,quã ens indiuisum,quatenus indiuisum est. Quòd autem omne Ens necessariò sit vnum, ea ratione probat. D. Thomas,quia omne ens necessariò est simplex,aut compositum;quod autem est simplex,est indiuisum actu, & potentia,vt Angelus; quod verò est compositum, est indiuisum actu, licet sit diuisum potestate, vt homo. quam probationem innuit Aristot. lib. 10.cap.6 cùm ait,Quod verò est indiuisibile,aut indiuisum, id dicitur vnum. Indiuisibile enim dixit propter simplicia; indiuisum autem, propter composita. Atque hanc reciprocationem entis, & vnius, habes hoc capite,cùm dicitur,Ens & vnum mutuò se sequi.Quam eandem tradit Parmenides apud Platonem his verbis, Neque enim ens vni, neque vnum enti deest; sed duo hæc potiùs per omnia coæquantur. Posterior autem antecedentis pars ex eo facilè perspicitur,quia vnitas supponit entitatem,tanquam subiectum,non entitas vnitatem.

Confirmatio posterior.

1. p. q. 6. ar. 3.& q.11.ar.1.

tex. 7.

tex. 73.

Platonis sententia.

In Parmenide sect. 7.

Obiectio.

At obijciat aliquis contra prioris partis probationem, hoc modo.Indiuisio rerum compositarum in suas partes realiter constituentes, non est vnitas earum transcendens; & pari ratione, neque indiuisibilitas simplicium in eiusmodi partes; igitur non rectè eo argumento probatũ est, omne ens esse vnum,cùm conclusio intelligatur de vnitate transcendente. Prior pars assumptæ propositionis (quæ sola indiget probatione) ex eo patet, quia Socrates, etiam postquam è viuis excessit, est vnus vnitate transcendente, quæ non potest illi non cõuenire; & tamen nunc est verè diuisus in animam & corpus: eodemque modo sunt verè diuisi in partes integrantes,qui abscisso capite obierunt.

Dilatio.

Huic obiectioni occurrendum est,verum esse, quod sumitur. Vnitas enim transcendens neque est indiuisio, neq; indiuisibilitas in partes realiter constituentes,siue essentiales illæ sint,sine integrales;sed est indiuisio in hoc, & non hoc, ita vt illud dicatur vnum vnitate transcendente, quod quatenus tale est, non est hoc, & non hoc; quo pacto Angelus est vnus vnitate transcendenti,quia,quatenus est Angelus, non est aliqua saltem duo,quorum alterum, non sit alterum; tametsi quatenus est reipsa hic,& ille Angelus,sit hoc,& non hoc, ac proinde non unum quid, sed plura. Eadem ratione homo non est vnus vnitate trãscendente,quatenus est

est indiuisus, siue in animam & corpus, sine in partes integrantes; sed quatenus, vt homo est, non est vlla duo. quorum alterum non sit alterum; tametsi quatenus est re ipsa Socrates, & Plato, ac cæteri particulares, sit hoc & non hoc,ac proinde plura non vnum aliquid. Quod idem dicendum est de Socrate. nam cùm probabilius sit, Socratem viuentem non esse animam & corpus, aut partes suas integrantes, sed tertiã quandam entitatem constantem ex anima & corpore, vt patebit libro 7. multò minùs dicendum erit, illum post mortem esse animam & corpus,partes ue suas integrantes, cùm priores illæ sint à se inuicem seiunctæ,posteriores autem perierint. Verùm,quia indiuisio illa,in qua diximus,consistere vnitatem transcendentem, cùm existit realiter, quoad composita quidem coniuncta est cum eorum indiuisione in partes reales; quoad simplidia verò cum eorum indiuisibilitate in eiusmodi partes; iccirco D. Thomas ex adiunctis probauit, omne ens esse vnum, quia simplicia diuidi non possunt in partes realiter constituentes, composita verò, etsi diuidi possunt, quamdiu tamen in rerum natura existunt,non sunt actu diuisa. Quocirca illud hoc loco prætereundum nõ est, hoc interesse inter vnitatem transcendentem compositorum & simplicium, quòd vnitas simplicium non potest perire per dissolutionem partium, quas non habent, sed per simplicem desitionem, vt si Deus annihilaret Angelum; vnitas autem compositorum perire potest, non solùm hoc pacto, sed etiam in quibusdam per dissolutionem partium;siue ea dissolutio sit vera separatio formæ à materia, vt in homine; siue resolutio in materiam pereunte forma, vt in equo,& cæteris rebus caducis.

De toto, & partibus.

Defenditur probatio D. Thomæ.

Quo pacto unitas transcendens perire possit.

Obiectio.

Verùm obijciat aliquis hunc in modum, Vnio, qua anima Socratis vnietur corpori in generali resurrectione, erit alia ab vnione, quæ facta est in generatione Socratis; quandoquidem hæc fuit facta per creationem formæ in materia; illa verò fiet per coniunctionem formæ existentis cum materia existente: igitur vnitas compositionis, quam habebit post resurrectionem, non erit eadem vnitas, siue indiuisio,atque illa, quam habuit,dum viueret: quod si ita est, ergo nec vnitas transcendens erit eadem,sed alia. Huic obiectioni occurres, vniones quidem illas, siue actiones vniendi, diuersas esse; sed tamen vnitatem compositionis resultantem, esse vnam & eandem, quia compositum vnum, & idem est; quemadmodum si Deus annihilaret Angelum,& iterum illum eundem produceret, eadem illa vnitas, quæ est indiuisibilitas in partes realiter constituentes, inciperet esse cum Angelo iterum esse incipiente. Non est igitur,cur vnitas etiam transcendens Socratis viuentis olim,& iterum victuri post resurrectionem, non sit vna atque eadem.

Dilatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Solutio argumentorum, quæ initio proposita sunt. SECT. VII.

PRimum igitur argumentum eorum, quæ initio proposita sunt, facilè dissoluitur ex dictis. Nam, etsi vnum communissimè sumptum dicatur de entibus rationis; tamen vnũ reale non dicitur, nisi de entibus realibus: eodemq; modo vnũ reale, ac per se de solis entibus realibus, ac per se.

Quorundã solutio.

Ad secundum nõ desunt, qui dicant, vnum simpliciter, & multa simpliciter (quo duntaxat modo hæc sunt opposita prædicata) non dici de ente reali, ac per se, quod est subiectum Metaphysicæ, sed de ente reali, quod est commune enti per se, & enti per accidens. Namque omne ens per se, esse vnum simpliciter, etiamsi simul esse possit multa secundùm quid: & omne ens per accidẽs, esse multa simpliciter, etiamsi possit simul esse vnum secundùm quid: nihilque esse, quod simul sit & vnum simpliciter, & multa simpliciter.

Cur non placeat.

Verùm, quia Philosophi, cùm tradunt, vnum, & multa esse partes cuiusdam disiunctæ affectionis, planè videntur eam tribuere enti, quod est subiectum Metaphysicæ; alio modo videtur respondendum, præsertim cùm superiùs confessi simus, quædam entia contineri sub Metaphysicę subiecto, quæ fortasse non libenter fatearis esse vnum simpliciter, vt est domus, aut Respublica.

Quid de sententia Nominalium respõdendum.

Et quidem Nominalium plerique existimant, vnum simpliciter non dici, nisi de rebus simplicibus, definientes vnum simpliciter esse id, quod ita est indiuisum, vt nihil intrinsecè sit in ipso, quod non sit ipsum: composita verò, etsi cum additione sunt vnum; simpliciter tamen non esse vnum. verbi causa Socratem esse vnum hominem, vnum animal, & cęt. simpliciter tamẽ, & sine addito, nec esse, nec dici posse vnum. Id quod ex eo probãt, quia cõposita (vt aiũt) nihil aliud sunt, quàm suæ partes: quare cùm partes cuiusque necessariò sint plures; necessariò effici, vt eorum quodque multa quidem dici possit, vnum autem dici non possit. Quod si ita est, perspicuè soluetur argumentum, si dicas, Vnum simpliciter non conuerti cum ente, quod est subiectum Metaphysicæ, sed esse partem disiunctæ illius affectionis, Vnum vel multa; quippe quod cõueniat omnibus entibus simplicibus, quemadmodum multa omnibus compositis.

Ochamus, Greg. Gabriel, & alij 1. sent. d. 24

Impugnatio responsionis.

Sed hæc sententia non est audienda. Nam, ut mittamus illud de identitate totius cum suis partibus, cuius oppositum magis probandum esse libro septimo patebit; certè compositum ex materia, & forma substãtiali, vt homo, est verè, ac simpliciter vnius essentiæ, itemque magnitudo, vt superficies globi: est igitur horum quodque verè, ac simpliciter ens; at nulla ratio afferri potest, cur id, quod est simpliciter ens, nõ sit simpliciter vnũ, nisi approbetur definitio illa vnius, quam illi pro suo arbitratu fingunt; quæ tamen non est definitio vnius, sed simplicis, siue indiuisibilis. Vnum enim, vt vnum est, in indiuisione, non in indiuisibilitate consistit:

simplex

simplex autem, siue indiuisibile (idem enim est, quod componi, & quod diuidi nequit) negatione partium describitur. Nec verò Augustꝰ quem illi eodẽ loco pro se afferunt, existimat, id, quod diuisibile est, non esse vnũ simpliciter, sed non ita propriè esse vnum, atque id, quod diuidi potest. Quòd si cui etiam libeat id solùm vocare vnum, in quo nihil omnino sit, quod non sit ipsum, solus Deus erit verè, & simpliciter vnus, quod non nunquam Patres affirmant; nec iam omne simplex erit simpliciter vnũ, vt hi auctores volunt, sed solùm id, quod est simplicissimum. In eo etiã, quod dicunt, compositum quodque esse multa simpliciter, & perperam dicunt, & seipsos impediunt. Nam superficies globi non est multa entia simpliciter, cùm nec sit multæ superficies, sed vna superficies, vt etiam fatentur; nec verò alia vlla accidentia absoluta, quæ eius sint partes, vt inductione patet. Quinetiam, cùm nulla dentur multa, nisi quorũ quodq; sit vnum; si nulla pars eius superficiei sit vnum simpliciter, nec omnes simul erunt multa simpliciter: at si vera sunt, quæ dicunt, nulla earum est vnum simpliciter, cùm constet ex infinitis. Ita fit, vt eorum sententia nec vera sit, nec secum ipsa cohæreat.

Prior respõsio.

Duo igitur modi succurrunt, quibus respõderi possit. Vnus, si cum his auctoribus dicamus, vnum simpliciter nõ cõuerti cum ente, de quo agit Metaphysicus, sed hoc disiunctum, Vnum simpliciter, vel multa simpliciter; non ita tamen, vt cum eisdem sola simplicia dicamus esse vnũ simpliciter, sed ea omnia, quę sunt verè, ac propriè vnius essentię, siue simplicia illa sint, siue composita: ea verò sola, quæ ita sunt per se composita, vt non sint vnius essentiæ, dicamus esse plura simpliciter. Quæ solutio si approbetur, non erit intelligendũ in extrema conclusione nomine vnius per se, vnum simpliciter, sed solum vnũ per se, vt verba sonant, quod perspicuè reciprocatur cum ente per se.

Posterior.

Alter, si ea quoque composita, quæ non sunt verè, ac propriè vnius essentiæ (si tamen illa sint per se, & ordinatè composita) appellemus vnũ simpliciter; ac proinde dicamus, vnum simpliciter conuerti cum ente, quod est Metaphysicæ subiectum; idq; vnũ subaudiamus nomine vnius per se in vltima conclusione. Neque enim durum videtur, aut præter cõsuetudinem, vt omne per se compositum, simpliciter appellemus vnum, idque solum negemus de composito omnino per accidens, cuiusmodi est aceruus lapidum, aut turba hominum. Quòd si hoc pacto omne ens, de quo agit Metaphysicus, sit vnum simpliciter; tum ad argumentum dicendum, Et vnum simpliciter, & multa simpliciter posse prædicari de ente per se, non tamen eodem modo sumpto. Homo enim communis in se, est vnum simpliciter; in Socrate verò, & Platone, cæterisque particularibus est multa simpliciter; eodemq; modo se habent cætera communia, siue simplicia sint, vt substantiæ separatæ; siue composita vnius essentię, vt homo; siue quasi vnius essentiæ propter compositionem per se ordinatam, vt domus. Atq; hinc est id, quod Porphyrius docet in Isagoge,

Quemadmodum plures homines in homine communi sunt vnus homo, & (quod subaudiri potest) vnum ens, ita, & homo communis in pluribus hominibus est plures homines, &, quod sequitur, plura entia. Caue tamen colligas ex hac solutione, vllum ens per se posse simpliciter, & sine adiectione appellari vnū, & multa. Id enim, quod non in se, sed in multis est multa, non simpliciter, sed quatenus in illis est, dicendū est multa; quod diligenter animaduertendum est. Atque hoc forsitan est id, quod D. Thomas ait, Ens diuidi per vnum quidem simpliciter, per multa verò secundùm quid. Neque enim iungit verbū, Secundùm quid, cum verbo, Multa (oportet enim in ea diuisione sumere multa pro multis simpliciter, quemadmodum & vnum) sed cum verbo, Diuidit, vt sit sensus, Omne ens sine adiectione vlla dicendum esse vnum; at quod commune est cum adiectione illa duntaxat, Quatenus est in particularibus, aut alia simili, dicendum esse multa.

Animaduersio.

1. p. q. 11 art. 1. ad 2.

Ad tertium dicendum, etsi negationes nō sunt entia realia, nec etiam rationis, nisi quatenus apprehenduntur, aut apprehendi possunt; tamen negationes, quæ aliquod ens quasi subiectum sibi vendicant, non conferi purè nihil, eo quòd comitentur entia, quibus non insunt formæ, quarum priuationes sunt. Atque hoc pacto indiuisio, quam significat vnum reale, comitatur entia realia, quæ in se non sunt actu diuisa. Ad id autem, quòd additur de relationibus rationis, etsi nihil facit contra ea, quæ dicta sunt de vno; obiter tamen dicendum est, etsi nullæ earum existunt, nisi per operationem intellectus; pleraque tamen posse conuenire subiectis sine operatione intellectus, ut patebit libro quinto.

De negationibus.

De relationibus rationis.

SITNE VERVM PASSIO ENTIS PROPRIA.

QVAESTIO SEXTA.

Quibus argumentis non videatur propria entis passio.

SECTIO PRIMA.

QVOD attinet ad verum, etsi Arist. lib. secundo cap. primo, haud obscurè significat, illud esse veram, ac propriam passionem entis, cùm ait, Vt vnumquodque est, ita & verum esse, eamq; sententiam omnes Peripatetici ex eo loco colligunt; non desunt tamen argumenta, quibus opposita potius quæstionis pars videatur probanda.

ex. 4.

Primum est, quia idem paulò ante docuerat, quædam entia non semper esse vera, sed interdū; quod autem non semper conuenit, propria passio esse non potest.

Primum argumentū partis negatiuæ.

Secundum

Secundum, quia cùm verum & falsum sint contraria, cōtraria autem circa idem versentur; aut dicendum est, aliquod ens esse simul verum & falsum; aut certè, non omne ens esse verum. 2

Tertium, quia cùm non minùs verum sit, id, quod non est, non esse, quàm quod est, esse, efficitur, vt Verum non minùs dicatur de non entibus, quàm de entibus. 3

Quartum, quia si verum reciprocaretur cum ente, non adderet illi nisi, aut negationem, aut relationem rationis; vt ex quæst. 4. perspicuum est: at neutrā videtur posse addere. Namque verum, vt verum est, dicit perfectionem intellectus: imò etiam videtur dicere perfectionem simpliciter; cùm meliùs sit, vnicuique verum esse, quàm non esse verum: negationes autem, & relationes rationis perfectionem nullam dicunt. Huc accedit, quòd relationes rationis pendēt ab operatione intellectus: quod de proprijs passionibus nequaquam videtur dicendum. Denique id ex eo videtur fieri non posse, quia verum, cùm sit obiectum intellectus, necessariò antecedit intellectum naturæ ordine; omnes autem relationes rationis sunt suapte natura posteriores intellectu, cùm ab eius operatione pendeant. 4

Quid uerum addat enti, quidq; sit totum eius formale significatum.

SECTIO SECVNDA.

PRo huius quæstionis explicatione, illud in primis constituendum est, quidnam verum addat enti, & quod sit totum eius formale significatum. Cui dubitationi breuiter ex superiori quæstione satisfieri potest.

Sit igitur prima huius quæstionis conclusio; Verum addere enti solam relationem rationis, eamque solam formaliter significare. In priori parte huius conclusionis omnes penè conueniunt. Potestque ea ex quarta conclusione superioris quæstionis sic colligi: Verum, bonum, etsi quę alia dicuntur simplices passiones entis, non possunt addere enti, nisi aut negationem, aut relationem rationis; at verum non addit negationem, quia non est nomen negatiuum, sed positiuum; addit igitur solam relationem rationis.

Prima conclusio.

Præterea Veritas, vt oēs Philosophi, & Scholastici Theologi definiunt, est adequatio, seu potiùs cōformitas rei, & intellectus; cōformitas autem est quædam relatio; addit ergo verum enti relationē: atqui nō potest addere relationē realem, tum quia enti in cōmune nihil potest addi reale, vt patet ex cōclus. 3. eiusdē quæstionis; tum etiā, quia si verū adderet enti relationē realē, cùm Deus sit verissimum ens, daretur in Deo relatio aliqua realis, quę omnibus diuinis personis communis esset, quod & Sanctorum dictis, & penè omnium Scholasticorum repugnat: non est igitur dubium, quin addat relationem rationis.

Veritas quid.

In

Quorundam sententia de significatione veri.

In posteriori parte non parua disensio est. Capr. enim in primũ sent. d. 19. q. 3. Paul. Sonc. in 6. lib. huius operis q. 17. Ferr. in primum contra Gen. c. 7. & alij non pauci D. Thomæ sectatores existimant, verũ significare formaliter & relationem conformitatis, & ipsum ens; quo pacto credunt, vnum significare & indiuisionem, & ens ipsum, quod est indiuisum, vt superiori quæstione diximus. Hoc autẽ ex eo sibi persuadẽt, quia D. Tho. multis in locis idẽ videtur sentire: præsertim in Disputat. de Verit. q. 1. ar. 8. vbi sic ait [Veritas rerum existẽtium includit in sui ratione entitatem earum, & superaddit habitudinem adæquationis.]

Vide item ar. 1. ad 6.

Aliorum sententia, quæ & approbatur.

Alij dicunt, verum significare formaliter solam relationem, connotato tamen, siue insinuato ente: quę sententia vera est, ut posterior pars nostræ conclusionis asserit, & eisdem argumentis probari potest, quibus tertia pars quintæ conclusionis proximæ quęstionis confirmata est, ad rẽ tamen præsentem accommodatis. Quibus addi potest hoc proprium. Veritas est adæquatio, siue cõformitas rei & intellectus: conformitas autem nihil aliud est formaliter, quàm relatio: ergo & veritas, nihil aliud, quàm relatio conformitatis. Nec puto D. Thomã aliud sensisse in verbis citatis, quàm quòd veritas per entitatem, tanquam propria passio per proprium subiectum, aut quasi subiectum definienda sit, vt perspicuè colliges ex 1. p. q. 16 ar. 3. ad 3.

Diluitur obiectio.

Quòd si quis obijciat, sępè Deum dici à Patribus, primam veritatem, summam veritatem, & similia; ergo veritatem non esse formaliter relationem rationis: occurrendum est, veritatem in huiusmodi sententijs sumi pro vero iudicio de rebus, vt aliàs sæpe; quo pacto propriũ est Dei, esse primam, summamq́; veritatem, quia eius iudicium sit norma, & regula omnis veri iudicij. Quòd si veritas sumatur pro veritate transcendente, ea ratione intelligendum est, Deum esse primam, & summam veritatem, qua est primum, summumq́ue uerum, sumpto veritatis nomine pro Veri, quemadmodum verbum Ornatus nõnunquam sumitur pro re ornata, & Compositionis pro re composita. Ita patet posterior pars conclusionis, ac denique tota conclusio.

Variæ sententiæ de ueritate. SECTIO III.

Quæ sint deinceps explicanda in hac quæstione.

HOc igitur ex superiori quæstione constituto, operępretium est tria disquirere. Vnum, consistat'ne ueritas in sola cõpositione, & diuisione intellectus, an etiam in simplici rerum apprehensione. Alterum, si danda est etiam veritas simplex, num ea sit sola cõformitas rerum ad intellectũ, an intellectus ad res, an verò vtraque. Neque enim definitio veritatis id satis explicat: præsertim cùm ita communiter ab omnibus exponi soleat, Veritas est conformitas rei, & intellectus, id est, inter rem, & intellectum. Tertium, cuiusnam intellectus comparatione expendenda sit veritas, de qua

qua in hac disputatione præcipuè disseritur.

Hæc nonnulli Recent. adducti quibusdam locis D. Th. ut 1. p. q. 16. ar. 1. & 1. contra gent. c. 59. & de Verit. q. 1. ar. 2. & 4.

Quorundam sententia.

Ad hęc respondent nonnulli, duabus assertionibus. Prior est; Veritatem in sola compositione, & diuisione intellectus consistere. Posterior; Veritatem nõ esse conformitatem rerum ad intellectum, sed intellectus ad res; nempe quatenus intellectus de rebus aliquid enunciat. Itaque dicunt, solas enunciationes mentales esse formaliter veras, cùm conformantur rebus; falsas autem, cùm à rebus discrepant: cętera autem dici vera, uel falsa, quia habent aliquam attributionem ad mentalem enunciationem; intellectũ quidem, quia profert illam; Orationem uocalem, quia illã significat; res autem ipsas, quia sunt illius obiecta actu, aut potentia, hoc est, quatenus intellectus de illis aliquid enunciat, aut enuncia re potest. Quo pacto, vir probus, dicitur iustus, quia est præditus iustitia; iudex verò (etiamsi vitiosus) quia quod iustum est, iudicat; præco, quia iùstam sententiam diuulgat; & ipsum opus iustitiæ, vt interfectio latronis, quia est materia obiecta iustitiæ.

Sententia Durandi.

Durandus autem in 1. sent. d. 19. q. 5. etsi quod attinet ad priorem assertionem idem sentit, quod prædicti auctores; tamen posteriori contradicit. Ait enim, veritatem non esse conformitatem intellectus ad res; nec rerum secundùm esse reale ad intellectum; sed rerũ, quatenus enunciatiuè concipiuntur, ad seipsas sumptas secundùm esse reale. Exempli causa, hominem esse verum ens, non quia intellectus dicens illum esse ens, est conformis rei significatæ, acceptæ secundùm esse reale, sed quia homo, quatenus enunciatiuè intelligitur esse ens, est conformis sibi ipsi sumpto secundùm esse reale. Quo fit, vt nomine intellectus, posito in definitione veritatis, intelligat Durandus rem, vt est enunciatiuè concepta; nomine autem rei, rem ipsam secundum esse reale.

Herueus Herũci opinio.

Herueus verò, quolib. 3. q. 1. ar. 2. & 3. & si idem sentit, quod Durandus in eo, quod ait, veritatem non esse conformitatem intellectus, sed rerum (hac enim in re illum sequitur Durandus, vt solet in plurimis) tamen ea ratione contrà existimat, quòd putat, veritatem non esse conformitatem, qua res, vt enunciatiuè conceptæ cõformantur sibi ipsis secundum esse reale; sed è contrariò, qua res secundùm esse reale conformantur sibi ipsis, vt enunciatiuè conceptis.

Aliorum probanda sententia.

Denique alij dicunt, veritatem non solum consistere in compositione & diuisione intellectus, sed etiam in simplici rerum apprehensione; neque esse solam conformitatem intellectus creati ad res, quæ sunt illius mensuræ; sed etiam omnium rerum creatarum ad intellectum diuinum. Quorum sententia, vt probabilior, tribus proximis conclusionibus explicanda, & approbanda est.

Non

Non omnem ueritatem consistere in compositione, & diuisione; & aduersariorum argumenta. SECTIO IIII.

Secunda conclusio.

Ecunda conclusio: Non omnis veritas consistit in compositione,& diuisione, sed aliqua etiam, atque adeò ea, de qua in præsentia est quæstio, in simplici rerum apprehensione.

Ex prioritate conceptuum simplicium.

Priores duæ partes huius conclusionis, his rationibus probari possunt. Primùm, quia quemadmodū conceptus simplices suaptè natura antecedūt suam inter se compositionem & diuisionem, sic etiam aliqua simplex conformitas inter res,& illos antecedere debet conformitatem inter res,& compositionem, ac diuisionē ipsorum: nulla est autem ratio, cur eiusmodi conformitas non sit etiam veritas quædam, vt patet ex definitione veritatis. Deinde, quia ut vnumquodque est ens, sic etiā verum est, quod pronunciatum omnes cum Arist approbant lib. 2. cap. 1. res autem nō solùm sunt entia, quatenus de ipsis actu, aut potentia aliquid affirmatur, aut negatur, sed etiam absolutè; quò fit, vt etiam absolutè acceptæ, seu vt antecedunt ordinem ad affirmationem, & negationem, sint veræ. Postremò, quia aliquod veritatis genus dandum est, quod sit peculiare, ac proprium entium realium, quæ vera entia appellamus, & à non veris distinguimus; huiusmodi autem veritas, non est veritas compositionis, & diuisionis. Hæc enim non solùm entibus realibus, quę sola vera entia appellamus, sed etiam entibus rationis, & negationibus conuenit. Nam vt verum est, hominem esse animal rationis particeps, sic etiam est verum, notionem generis esse relationem rationis ad speciem; &, cæcitatem esse negationem aspectus in subiecto apto; nec discrimen est, nisi in simplici veritate terminorum, quatenus videlicet homo, & animal secundùm realem existentiam, & per seipsa respondent suis conceptibus simplicibus, quod de negationibus & entibus rationis dici non potest. Eędem conclusionis partes planè, ac sæpè alleruntur ab Arist. vt 9. lib. huius operis cap. 12. & 3. de Anima extremis verbis cap. 6. Docet enim ijs locis, duplex esse genus veritatis; vnū, quod cernitur in compositione, & diuisione; alterum, quod in simplicium apprehensione; vt mirū sit, qua ratione auctores oppositæ sententiæ se Aristotelem sequi existiment.

Ex ratione essendi.

Ex peculiari ratione ueritatis entium realium.

Ex Aristotele

9. lib. tex. 21. & 22. & 3. de Anima tex. 26.

Responsio quorundam.

Dur. Heru. & alij.

At dicunt eorum nonnulli, non esse prorsus negandam veritatem simplicem, sed tamen eam nihil differre ab entitate rerum, quam proinde vocant veritatem fundamentalem, vt si dicas, albedinem esse similitudinem. Verùm hæc responsio parum habet momenti. Primùm, quia iam ostendimus, in ipsa entitate rerum ante ordinem ad compositionem, & diuisionem, dandam esse aliquam conformitatem ad simplicem apprehensionem: quare & aliquam veritatem formaliter. Deinde, quia si veritas simplex nihil aliud esset, quàm entitas ipsa rei, necesse erit, vt hunc

Impugnatio.

in modum interpretentur de veritate simplici, pronũciatum illud, quod citauimus ex libro secundo, Vt vnumquodque est ens, ita & verum est; quam interpretationem, quis non videat nugatoriam esse, & indignam homine Philosopho, in tam prędaro præsertim pronunciato? Postremò, quia hoc pacto, planè nugabitur, qui dixerit, siue ens verum, siue verum ens, quemadmodum gladius ensis, aut ensis gladius; quod tamen nemo sanæ mentis nugationem esse dixerit.

cap. 4.

Tertiæ partis probatio.

Tertia verò pars conclusionis ex dictis colligi potest. Est enim hoc loco quæstio de veritate, quæ primò cernitur in vnoquoque ente, quæ sanè est veritas simplex. Præterea esse, & non esse, vt dicunt compositionem, & diuisionem, reijciuntur ab Aristot. lib. 6. quasi aut non pertineant, aut minùs propriè pertineant ad considerationem entis, de quo in hac scientia disseritur; ergo & veritas, & falsitas, quæ in eo esse, & non esse fundantur: at veritas simplex, si est propria passio entis, proprijssimè pertinet ad hanc scientiam.

tex. 8.

Primum argumentū contra secundam conclusionē.

Sed contra hanc conclusionem multa objciunt auctores aduersæ partis. Primùm afferunt quædam loca, in quibus Arist. asserit, verum & falsum non cerni in simplici rerum apprehensione, sed in sola cōpositione & diuisione. Dicunt enim, id expresè scriptum esse primo de Interpretat. cap. 1. & 3. de Anima, initio cap. 6. & lib. 6. huius operis propè finem 2. cap. vt nulla ratione id negari possit. Adduntque nonnulli, idem sensisse D. Thomam, quod non mediocri argumento est, eam fuisse Aristotelis sententiam, cuius ille vbiq; fuit scrutator studiosissimus. Ait enim 1. p. q. 16. ar. 2. [& ideò propriè loquendo, veritas est in intellectu componente & diuidente, non autem in sensu, neq; in intellectu cognoscēte, quod quid est] hoc est, apprehendente rem conceptu simplici, sine vlla affirmatione, aut negatione. Quod idem alijs locis quàmplurimis scribit, vt quæst. 1. de ver. ar. 3. & 1. contra Gent. cap. 59.

1. lib. de Anima tex. 22. & 26. & lib. 6. huius operis. tex. 8.

Secundum.

Deinde sic argumentantur. Si veritas esset conformitas inter rem, & conceptum simplicem, pari ratione esset inter rem, & speciem intelligibilem, quę simpliciter, & sine compositione, ac diuisione illā repręsentat: at hoc est falsum, quia species intelligibilis præcedit natura, & interdum tempore cognitionem; veritas autem est simul natura cum cognitione, aut illam sequitur: non est igitur dicendum, veritatem esse conformitatem inter rem, & conceptum simplicem.

Tertium.

Tertiò sic objciunt. Si in simplici rerum apprehensione daretur veritas, etiam daretur falsitas; siquidē contraria circa idem versantur; at non datur falsitas; ergo nec veritas. Assumptio patet ex initio capitis 6. lib. 3. de Anima, vbi sic scribit Arist. Indiuisibilium igitur intellectio in ijs consistit, circa quæ falsitas non est. Nec audiendus erit, qui responderit, ea ratione dari falsitatem in simplici rerum apprehensione, quia conceptus, qui est conformis vni rei, non est conformis alteri, vt cōceptus, qui verè respōdet homini, falsò respōdet lapidi, & alijs infinitis rebus. Nā, qui

tex. 21.

ita dixerit, necessariò concedet, omnem conceptum esse falsum, quòd infinitæ res sint, quibus quilibet non sit conformis; &, quod longè minùs ferendum est, in Ideis etiam diuinis concedenda erit falsitas representationis, quia infinita sunt entia, quæ cuilibet earū non respondeant.

Quartum.

Postremò ita objciunt. In ijs tantùm cōceptibus cernitur veritas, qui respondent vocibus significantibus verum: at huiusmodi conceptus nō sunt conceptus simplices, sed enunciatiui: hi enim soli respondent enunciationi vocali, quæ sola in vocibus significat verum, vel falsum: non cernitur ergo veritas in simplicibus cōceptibus, sed in enunciatiuis tantùm.

Dissoluuntur argumenta proposita contra secundam conclusionem.

SECTIO QVINTA.

HAec tamen argumenta hunc in modum dissoluenda sunt. Ad primum dicendum, vbicumque Aristoteles ait, Verū & falsum in sola cōpositione, & diuisione consistere, intelligendum id esse de vero & falso vt cognito. Neque enim verum & falsum cognoscuntur per primam intellectus operationem, sed per secundam, in qua sola potest fieri comparatio inter res, & intellectum. Atque eodem modo intelligendum esse D. Thomam, asserunt Caietanus in primam partem, & Ferrarien. in primum contra Gent. Quòd enim Arist. ita intelligendus sit, ex eo patet, quia alioqui sibi apertè contradiceret, cùm in locis suprà citatis planè dicat, veritatem cerni non solùm in compositione & diuisione, sed etiam in simplici apprehensione: imò etiam intellectionem simplicium semper esse veram, quemadmodum & cognitionem, qua sensus in propria sensibilia feruntur. Quòd verò D. Thomas hoc etiam genus veritatis agnoscat, vel ex verbis eius in argumento citatis, & ex toto illo articulo secundo perspicuū est. Neque enim negat veritatem simplicem, sed solùm negat, veritatem esse propriè in simplici apprehensione, siue sensus, siue intellectus, quia veritas non dicitur esse propriè, nisi in cognoscente verum. Si cupis alia loca videre, in quibus D. Thomas simplicem veritatem planè asserat, lege Ferrarien. eodem loco. Dicitur autem veritas non esse propriè, nisi in cognoscente, quia, cùm sit ens rationis, non habet actualem existentiam, nisi obiectiuè in intellectu. Quod verò dicitur, esse in solo intellectu componente, intelligendum est, non de veritate concepta, sed exercita, vt Caiet. aduertit. Potest enim intellectus prima operatione concipere ipsam veritatem, quasi abstractam à rebus, & tamen non potest intelligere, rem ullam esse veram, seu conformem intellectui, aut falsam, siue discordantem ab intellectu, nisi facta comparatione rerum ad intellectum; quæ non fit, nisi secunda intellectus operatione.

Quo pacto verum, & falsum in sola cōpositione, & diuisione consistant.

1. p. q. 16. ar. 2. contra Gēt. cap. 53.

Agnoscit plane D. Th. veritatem simplicem.

1. contra Gēt. cap. 53.

Explicatio notanda.

Ad secundum, dicendum est in primis, probationem minoris repugnare

gnare maiori. Si enim veritas est simul natura, aut posterior cognitione actuali, quam illi nomine cognitionis intelligunt; falsa est maior. Deinde neque hoc ipsum, quod in probatione minoris assumitur, verum est. Semper enim veritas præcedit cognitionem; in creaturis quidem ex natura rei; in Deo autem, nostro intelligendi modo. Quicquid enim intelligitur, priùs, saltem modo intelligendi nostro, eorumque ipsorum sententia repræsentatur in specie intelligibili, aut conceptu, quàm intelligatur. Id quod Diuus Thomas quæstione prima de Veritate articulo 1. videtur animaduertisse, cùm ait, cognitionem esse quendam veritatis effectum. Nam cùm cognitio, vt ipsi aiunt, priùs terminetur ad conceptum, quàm ad rem, satis apertè apud eos colligitur, priùs dari conformitatem inter rem & conceptum, quàm cognitio rei absoluta sit, & completa. Concedendum est tamen id, quod in maiori propositione infertur, eam quoque conformitatem, quæ est inter rem, & speciem intelligibilem, esse veritatem. Nec enim is solus intellectus dicitur verus, qui habet proprium conceptum rei, sed etiam is, qui habet propriam illius speciem. Magis tamen propriè dicitur esse veritas inter rem & conceptum, quàm inter rem & speciem intelligibilem; tùm, quia cognitio magis propriè dicitur de cognitione actuali, quæ habetur per conceptum quàm de habituali, quæ habetur per speciem intelligibilem: tum etiam, quia repræsentatio rerum per conceptum est expressior, quàm per speciem intelligibilem.

Veritas antecedat cognitionem.

Ad tertium neganda est maior propositio; quandoquidem veritati, quæ in simplici rerum apprehensione cernitur, nulla opponitur contraria falsitas, vt patet ex loco adducto in confirmationem minoris, & ex fine eiusdem capitis, & ex capite 12. lib. 9. huius operis. Hoc tamen, quod dicimus, intelligendum est de simplici rerum apprehensione, quatenus ei nulla admisceatur compositio, aut diuisio, vt patebit lib. 9.

Lege D. Th. 1. p. q. 17 ar. 1 Aegid. quol. 4. q. 7. & Ferr. 1. cōtra Gēt. cap. 59. tex. 22.

Veritati simplici non opponi contrariam falsitatē

Ad quartum. Si verum, quod per voces significatur, non sumatur in maiore formaliter, sed pro re, quæ denominatur vera; concessa maiore, neganda est minor. Nam, vt enunciatio significat compositionem rerū, quæ denominantur veræ vel falsæ veritate, & falsitate complexa; sic etiā voces simplices significant res, quæ denominantur veræ veritate simplici. Si autem sumatur formaliter pro veritate vt exercita; vt nimirùm illæ tantum voces dicantur significare verum, quæ significant rem esse veram (quo pacto vtcumque dici potest, enunciationem vocalem significare verum, vel falsum) falsa est maior. Nam, etsi in conceptibus simplicibus non cernitur veritas complexa; tamen cernitur simplex. Dixi, vtcumque verum esse, enunciationem significare formaliter verum, vel falsum, seu rem esse veram, vel falsam; quia si habeatur ratio eius, quod formaliter, & non insinuatitiè significatur per enunciationē vocalem; nulla est, quę significet formaliter rē sibi obiectam, esse veram, vel falsam. Nam cùm dico, Homo est animal, non significo formaliter verum esse, quòd

Num enūciatio significet formaliter uerum, uel falsum.

homo sit animal; sed tantùm, hominẽ esse animal. Si autem proferam hanc modalem [Hominem esse animal, est verum] vel [est cõforme intellectui] vel [ita habet in re, vt intellectus cõcipit] significabo quidẽ obiectum illius alterius enunciationis, Homo est animal, quæ per subiectum principalis enunciationis significatur, esse verum; sed tñ non significabo formaliter obiectũ eiusdem principalis enunciationis verũ esse. Itaq; hac ex parte, id est, in non significanda formaliter veritate exercita sui principalis obiecti, pares sunt voces simplices, & enunciatio vocalis. Sed tamẽ hoc est discrimen, q̃ voces simplices nunquam significant veritatẽ exercitam, siue sui obiecti, siue alterius; enunciationes autẽ vocales sæpe significant veritatem exercitam obiecti aliarum, vt patet ex proposito exemplo. Deinde, voces simplices nõ solùm non significant formaliter rem vllam esse veram, sed neq; id innuũt: at omnis enunciatio vocalis innuit, suum obiectum esse verum. Nam cùm dico, homo est animal, etsi nihil aliud significo formaliter, quàm hominem esse animal; tamen, quia simul innuo, rem ita habere, vt ipse concipio; planè innuo, verum esse, quòd homo sit animal. Ita patet, cur dictum sit, vtcumque verum esse, enunciationem vocalem significare formaliter verum, vel falsum.

Definitio enũciationis.

Vnde collige, definitionem enunciationis in priori libro de Interpretatione traditam, non ita esse intelligendam, quasi omnis enunciatio dicatur significare formaliter verum, vel falsum, sed solùm materialiter, id est, compositionem, aut diuisionem rerum, quæ denominatur vera vel falsa, quamuis semper innuat, eam compositionem esse veram. Iccirco enim plurimæ enũciationes modò veræ sunt, modò falsæ; quia cùm semper earum quæque significet, siue innuat, ita rem habere, vt concipit is, qui illam profert; aliquando tamen aliter res habet. Ita patet, veritatem non solùm consistere in compositione, & diuisione intellectus, sed etiã in simplici rerum apprehensione.

Cap. 4.

Num ueritas complexa sit conformitas inter res enunciatiuè conceptas, & conceptus apprehensiuos, an iudicatiuos. SECTIO VI.

Quod utrq;

Quod sola posterior.

SEd quoniã dici solet, dari in secunda intellectus operatione duo genera cõceptuum, alios apprehensiuos, alios iudicatiuos, quorum illi producantur ab intellectu, cùm aliquid enunciatiuè apprehendimus; hi verò, cùm de eo, quod ita apprehendimus, iudicium ferimus: quærat aliquis hoc loco, vtra conformitas sit veritas complexa; ea'ne, quæ cernitur inter res enunciatiuè conceptas, & conceptus enunciatiuos apprehensiuos, an potiùs ea, quæ spectatur inter illas, & cõceptus iudicatiuos. Quòd enim prior conformitas sit dicenda veritas, ex eo perspicuum videtur, quia omnis apprehensio enunciatiua, est vera, vel falsa, etiamsi per eã nullum feratur iudiciũ de rebus. Quòd verò sit sola posterior, duobus argumentis

argumẽtis videtur ostendi. Vno, quia solus is, qui fert iudiciũ, cẽsetur dicere verum, vel falsum. Altero, quia cùm Deus videatur apprehendere enunciatiuè omnia, quæ ab homine apprehenduntur, quorũ multa sunt falsa (nihil enim homo apprehẽdit, quod nõ apprehẽdat Deus, etiamsi aliter Deus de plurimis rebus, quàm homo, iudicet) si in apprehensione enunciatiua daretur falsitas, iam falsitas daretur in mente diuina; quod vel ipsæ aures ferre non possunt.

Probabilis assertio.

Huic dubitationi forsitan dicendũ, Etsi cõceptus apprehensiuus simplex distinguitur à iudicatiuo; apprehensiuũ tamen enunciatiuũ, esse eundem omnino atq; iudicatiuũ. Nihil enim aliud videtur esse, apprehendere per modum enunciatiuum, hominem esse animal (quod tum demum fit, cùm mente dicimus, homo est animal) quàm iudicare hominem esse animal. Dico autẽ per modũ enunciatiuũ, quem Grãmatici vocant Indicatiuũ; quia apprehẽdere per modum infinitiuũ, aut alium quẽcumque, nõ est iudicare: vt si mente has orationes pronũcies, Stellas esse pares; Si stellæ essent pares, & similes. Nondum.n. iudicasti, an stellę sint pares, nec ne. At si mente dicas, Stellæ sunt pares, iam iudicas esse pares. Itaq; ante iudiciũ intellectus fortasse nõ præcedunt in mente alij cõceptus apprehensiui, nisi rei, quæ prædicatur, & rei, quæ subijcitur, & ipsius coniunctionis, seu vnionis, non tñ vnitiuè acceptæ. Potest tamen ante iudicium de cõiunctione prædicati cum subiecto præcedere cõceptus apprehẽsiuꝰ ipsius enunciationis, de qua ferendũ est iudiciũ, & ipsius quoq; enunciabilis, quod est enũciationis obiectũ. Verùm hic cõceptus ad primã operationẽ intellectus pertinet; vt si mens dicat [hæc enũciatio, stellæ sunt pares, est mihi dubia; vel [hoc ipsum, quod est, stellas esse pares, est mihi dubium] Quòd si auctores, qui distinctionẽ illã inuexerũt, intelligunt nomine conceptuũ apprehensiuorũ ad secundã intellectus operationẽ spectantiũ, eos, quibus ipsę enunciationes, aut ipsa enũciabilia cõcipiuntur, ea fortasse rõne, quia enunciationes ad secundã operationẽ pertineant, impropriè loquuntur. Cõceptus enim, quibus ipsæ enũciationes, & earũ obiecta apprehenduntur, sunt cõceptus simplices, hoc est, nõ enũciatiui, vt patet. Cõfirmari autẽ potest hæc sñia ex libro Prædicamentorũ ad finẽ cap. de substantia, vbi Arist. pro vocabulo enunciationis mentalis, quæ dici solet conceptus apprehensiuus enunciatiuus, vsurpat nomen, opinionis, quod vocabulum haud dubiè iudicium significat; id quod aliàs sæpe facit, vt extremo cap. 2. de Interpretat.

Qui nam conceptus præcedant iudiciũ.

Conceptus enũciationũ, & enunciabilium, an simplices.

Quòd si obijcias, sæpe à nobis fieri ratiocinationes mẽtales ex propositionibus, quibꝰ nõ assentimur; vt si quis mẽte dicat, Homo est lapis, bellua est homo, bellua igitur est lapis; ergo nõ eosdẽ esse cõceptus apprehẽsiuos, atq; iudicatiuos: occurri potest, etsi verbis hoc modo ratiocinari possumus ex apertè falsis, non tñ mente, nisi ex cõditione, aut hypothesi nostra, aut alterius, quod in idem redit, vt si sensus propositæ ratiocinationis hic sit; Si homo est lapis; & bellua est homo; bellua est lapis.

Obiectio.

Diluitur.

Vel

Mẽte, an omnia negare possimus.

Vel hic; Homo ex hypothesi (mea scilicet, vel tua &c.) est lapis; bellua ex eadem hypothesi est homo; igitur bellua ex eadem est lapis. Quamuis enim voce negare possimus ea, quæ certò scimus esse vera, & affirmare, quæ planè intelligimus esse falsa; mente tamen id facere non possumus, nisi fictè, quod Græco nomine dicitur, ex hypothesi. At hoc non est simpliciter affirmare, aut negare; sed fingere, aut ponere ita esse, aut non esse. Quocirca Arist. hoc ipso lib. cùm agit de primo principio complexo, quod est omnium notissimum, ac firmissimum, docet, etsi non defuerint, qui illud voce negauerint; mente tamen à nemine negari potuisse. Ita videtur perspicuum, nihil aliud esse, dicere veritatem esse conformitatem inter res enunciatiuè cõceptas, & conceptus earum enunciatiuos apprehensiuos, atque dicere, esse conformitatem inter illas & conceptus iudicatiuos, cùm huiusmodi conceptus ijdem omnino videantur. c. 3. tex. 9.

Ad argumenta pro vtraq; parte.

Nec verò argumentum, quo colligebatur veritatem esse conformitatem inter res enunciatiuè conceptas, & conceptus enunciatiuos apprehensiuos, quicquam pugnat cum priori eorum, quibus videbatur esse conformitas inter res enunciatiuè conceptas, & conceptus earum iudicatiuos. Nam si huiusmodi conceptus sunt ijdem; ergo & conformitas inter res, & illos eadem est, nec datur ibi prior, & posterior conformitas. Ad id autem, quod in posteriori argumento sumitur, dici potest, nec hominem, nec Deum apprehendere quicquam enunciatiuè, nisi iudicando, idest asserendo aliquid, aut negando. Vnde fit, vt falsum sit, quod sumebatur, Nihil ab homine apprehendi enunciatiuè, quod non apprehendat Deus. Apprehendit tamen Deus omnes enunciationes, etiam falsas. Verùm hoc non est, apprehensionem esse falsam, sed aliquid falsum verè apprehendi. Ac cùm neutra huius dubitationis pars sit contra ea, quæ hoc loco traduntur de veritate complexa; eam, quam nos hoc loco probabilem fecimus, disputationis causa propositã volumus, dicturi libro sexto, quid de ea, alijsque cognatis quæstionibus sentiendum sit. Sed missa iam veritate complexa, de sola simplici, quæ ad institutam disputationem pertinet, deinceps disseramus.

Veritatem simplicem posse cerni tam in conformitate rerum, quàm intellectus: argumentaq; aduersariorum. SECT. VII.

Tertia conclusio.

Ab inductione.

TErtia conclusio. Veritas simplex aliquando dicitur de conformitate rerum cum intellectu; aliquando de conformitate intellectus cum rebus. Hæc conclusio in primis probatur inductione. Etenim res, quæ arte conficiuntur, tum dicũtur ueræ (vt vera domus, verus gladius) cùm habent conformitatem cum intellectu artificis. Contrà verò, intellectus Philosophi naturalis tum dicitur verus, cùm habet notiones rebus naturalibus conformes, eodemque modo res habet in cæteris.

ris. Siue enim res conformentur intellectui, siue intellectus rebus, semper id, quod alteri conformatur, & quasi cõmensuratur, dicitur verum. Deinde, quia vnde aliquid habet vt sit, inde habet, vt verum sit (quod est omnium Philosophorum receptissimum pronunciatum) satis autem constat, res omnes, quę fiunt per intellectum, habere esse ex conformitate cũ notionib⁹ illius; contrà verò, notiones intellectus, quæ accipiuntur ex rebus, habere esse ex cõformitate cũ reb⁹ cõceptis. Tertiò hac ratione. Inter Deum, & diuinum intellectum datur perfecta conformitas ex vtraque parte, & absque vlla dependentia vnius ab altero; igitur qua ratione dixeris, alteram earum conformitatum esse veritatem, eadem coge ris alteram fateri. Postremò, hac ratione. Etsi conformitas, quæ cernitur inter rem, & intellectum, si est conformitas mensuræ, non semper dicatur veritas; tamen si est conformitas mensurati, semper dicitur ueritas: at quædam res sunt mensuratæ ab intellectu, & quidam intellectus est mẽsuratus à rebus, vt patet ex dictis: potest igitur veritas dici, & de conformitate rerum cũ intellectu, & de conformitate intellectus cũ rebus. Cur autem dixerim, conformitatem, quæ cernitur inter rem, & intellectum, si est conformitas mensurę, non semper dici veritatem, ex eo patet, quia in Deo dicitur veritas; in creaturis autem, minimè. Nam perfectus conceptus entis, qui quidem est mensura omnium rerum, atque adeò ipsius diuinæ essentiæ, est verus ex conformitate ad essentiam diuinam, quam primò & immediatè exprimit, & tamen Sol, qui est mensura conceptus naturalis Philosophi, non est verus ex conformitate ad huiusmodi conceptum; quod idem accidit in cęteris. Sed quid de conceptu, quẽ Angelus habet de Sole? Respondet Aegidius, esse verum non ex cõformitate cum Sole ipso, à quo non mensuratur, quemadmodum nec species quam habet de Sole, sed ex conformitate ad ideam Solis, à qua fluxit species concreata Angelo. Quolib. 4. q 7

A dependentia essendi.

A perfecta cõformitate inter Deũ, & diuinum intellectum.

A ratione mensurati.

Non semper conformitatẽ mensuræ ueritatem esse.

Contra priorem partem huius conclusionis obijciunt primò auctores primę opinionis quędã ex Arist. Primùm, id quod ille ait cap. 7. huius libri. Verum, inquit, est dicere id, quod est, esse, & id, quod non est, non esse. Cùm igitur in hac definitione veri non declaretur conformitas rerum ad intellectum, sed intellectus ad res; efficitur, ùt conformitas rerum ad intellectum non sit dicenda veritas. Deinde, id quod ad finem libri 6. sic scriptum est: Verum enim, falsumque non sunt in rebus, sed in mente. Quibus verbis satis superq; videtur declarari, veritatem nunquam positam esse in conformitate rerum ad intellectum, sed semper consistere in conformitate intellectus ad res. tex. 27. tex. 8.

Contra priorem partem primum argumentum.

Secundò obijciunt quędam communia Philosophorum dicta, quale est illud; Veritas est in rebus, vt in causa; in oratione externa, vt in signo; in intellectu autem, vt in subiecto. Et illud, Veritas est perfectio intellectus. Quę ideò dici putant, quia veritas non est conformitas rerum ad intellectum, sed solùm eorum, quę inhęrent intellectui, ad res. Caiet. 1. p. q. 16. ar. 6.

Secundum.

Tertio

Tertium.

Tertiò, sic obijci potest pro opinione Heruei. Cùm veritas rerum dicitur conformitas earum & intellectus, aut conformitas intelligitur in essendo, aut in repræsentando: at non potest intelligi in esendo, quia sępe res, quæ intelliguntur, sunt corporeæ, qualis non est intellectus: nec verò in repræsentando, quia res non dicitur vera, quòd talis sit secundùm se, qualis est intellectus in ea repræsentanda, sed quia talis est secundùm se, qualis ipsa est secundùm esse apprehensum, siue repræsentatum: non est igitur veritas rerum, conformitas earum ad intellectum, sed ad seipsas, ut intelliguntur, seu apprehenduntur.

Contra posteriorem.

Contra posteriorem partem sic objciunt Herueus, & Duran. in locis citatis. Intellectus nec secundùm se, nec ratione conceptus est verus formaliter, sed solùm denominatione extrinseca à veritate rerum; igitur cõformitas intellectus ad res non est dicenda veritas, sed sola conformitas rerum ad seipsas secundùm aliud, & aliud esse. consequentia perspicua est. Antecedens ex eo probatur, quia intellectus secundùm se, nõ dicitur verus, nisi effectiuè, vtpotè, quia percipit res veras; conceptus autem nõ dicitur verus, nisi repræsentatiuè, nimirum, quia repræsentat res veras; neque omnino aliquid inhærens intellectui dicitur verum, nisi aut effectiuè, aut repræsentatiuè: at ea, quæ hoc pacto dicuntur vera, non sunt vera, nisi denominatione extrinseca; quemadmodum ea, quæ dicuntur sana effectiuè duntaxat, vt potio; aut repræsentatiuè, vt vrina: nulla igitur conformitas intellectus ad res, est dicenda veritas.

Contra ultimam probationem.

Deniq; cõtra id, quod in extrema probatione obiter dictũ est, sic objci potest. Immensi nulla est mensura; Deus est immensus; falsò igitur dictum est in probatione illa, perfectum conceptum entis esse mensuram diuinæ essentiæ. Præterea, Si Dei est aliqua mensura, Deus est mensuratus; Deus autem mensuratus esse non potest; quia quicquid est mensuratum, est imperfectum. Non est igitur vlla diuinæ essentiæ mensura. Atque hac ratione ductus videtur D. Thom. q. 1. de Veritate ar. 7. cùm apertè negat, inter intellectum diuinum, & diuinam essentiam esse relationem mensuræ & mensurati.

Explicatur vulgata Veritatis definitio. SECTIO VIII.

Quænam conformitas sit veritas.

PRo solutione horum, & similium argumentorũ altiùs aliquanto repetita explicatione vulgatæ illius definitionis, qua veritas dicitur conformitas rei, & intellectus, siue inter rem & intellectum; Animaduertendum est in primis, veritatẽ non dici quamlibet conformitatem. Nemo enim dixerit conformitatem, quæ cernitur inter quasuis res, præcisa omni cognoscendi potentia, esse veritatem. Necesse igitur fuit, vt veritas definiretur conformitas inter rem, & potentiam cognoscendi. Et satis quidem hæc explicatio foret, si placuisset Philosophis, omnem veritatem comprehendere. Verùm, quia ea, quæ ad sensus pertinet, nec funditur ad omnes res, nec est homini propria (quanquam solus homo ex omnibus animalibus illam percipit) maluerunt illi, eam solam definire, quæ inter res, & intellectum cernitur. Atque hac de causa dixerunt, veritatem esse conformitatem rei, & intellectus.

Quænam sit conformitas inter res & intellectum.

Denique illud intelligendum, cõformitatem hanc, non esse accipiendam pro conformitate in essendo, cùm inter res veras, & intellectum sępe magna sit difformitas, & dissimilitudo in essendo (vt si res sint corporeæ) sed in repręsentando: quo sensu docet Arist. 3. de Anima cap. 8. animam ratione intellectus esse quodãmodo omnia, eò quòd in intellectu omnia repręsententur. Non enim ipse lapis, inquit, in anima, sed forma (hoc est similitudo lapidis) inest. Cùm autem intellectus noster (vt de eo potissimùm loquamur) nullius rei similitudine sit ex se prædituς, sed perinde se habeat ex natura sua, ac tabula, in qua nihil adhuc depictum est, vt ipse docet cap. quarto eiusdem libri; efficitur, vt conformitas, in qua veritas consistit, non sit intelligenda inter res, & intellectum nostrum secundùm se spectatum, sed secundùm aliquid illi accidentarium & aduentitium. Vnde cùm quatuor sint genera rerum, quæ nostro intellectui naturaliter aduenių̃t, Species intelligibiles, quæ sunt principia formalia actuũ intelligendi; conceptus formales, qui D. Thomę sníà internè actus intelligendi terminant; ipsi actus intelligendi; & habitus, qui ex actibus gignuntur: actus autem non sint repręsentatiui rerum, quæ intellectui objciuntur, vt tertio de Anima patebit: habitus vero, vt scientia, opinio, & similes, supponant simplicem veritatem, de qua loquimur: reliquum est, vt conformitas, in qua simplex veritas consistit, sumenda sit pro conformitate inter rem, & speciem intelligibilem, aut cõceptum formalem. Etenim hę sunt similitudines rerum intellectui obiectarum; illa habitualis, hęc actualis; tametsi magis propriè cernitur inter rem & conceptum formalem, quàm inter rem, & speciem intelligibilem, vt paulò superiùs ostendimus. Quod idem D. Thom. animaduertit primo contra Gent. cap. 59. vbi negat, veritatem spectari inter rem & actum intelligendi, & affirmat, cerni inter rem & id, quod intellectus dicit, hoc est conceptum, qui exprimitur per actum intelligendi: pro qua re lege eodem loco Ferrariensem.

tex. 37.

tex. 14.

Quæ intellectui adueniãt

Tertiò, cùm veritas dicitur conformitas rei & intellectus, non est accipiendum nomen rei pro rebus secundum esse obiectiuum (vt illæ dicantur veræ, quæ, quatenus objciuntur intellectui, sunt illi conformes) sed secundùm esse reale. Priori enim modo Chimęra, & quicquid aliud fictitium concipimus, esset verum ens: siquidem ista omnia, quatenus objciuntur intellectui, sunt conformia conceptibus, quibus apprehenduntur: at posteriori, nihil est verum ens, nisi quod habet existentiam realem. Necesse est igitur, vt conformitas intelligatur secundùm existentiam realem, si non actualem, saltem potentialem, quod

Secundùm quod esse debeant res esse conformes intellectui.

addiderim, quia ad conformitatem, in qua simplex veritas consistit, non est necesse, vt res actu existant, sed satis est, si existere possint: vnde fit, vt Chimæra, & cætera eiusmodi figmenta, non ideo negentur esse vera entia, quia non existunt actu, sed quia non possunt existere. Quòd si quis obijciat, rem, vt potest existere, nec tamen existit, non esse actu conformem intellectui, sed potentia duntaxat, ergo non esse actu veram: negandum est antecedens. Res enim, quæ potest existere, secundùm ipsam potestatem existendi, conformatur actu speciei, vel conceptui.

Quiusdam obiectionis dilutio.

Quo pacto veritas resultet in rebus, & intellectu.

Postremò, Simul atque res, quæ potest existere, concipitur, aut saltem per speciem intelligibilem repræsentatur, statim relatio conformitatis, quę dicitur veritas, vel ex altera parte, uel ex utraque cõsequitur. Si enim conceptus & res omninò adæquantur per omnimodam similitudinem, vt in Deo, tunc ex utraque parte consequitur: si autem non adæquantur omninò, sed alterum pendet ex altero: in eo solo consequitur, quod ex altero pendet; siue res, quæ concipitur, pendeat ex conceptu; siue conceptus ex re, ut ex supradictis patet. Itaque cùm non datur perfecta adęquatio, semper ueritas est relatio mensurati ad mensuram: opposita autem relatio, quæ illi ex altera parte respondet, quatenus terminatur ad illam non dicitur veritas, sed solùm relatio mensuræ.

Solutio eorum, quæ contra tertiam conclusionem obiecta sunt.

SECTIO NONA.

His positis, quæ non tam gratia dissoluendi proposita argumenta, quam explicãdi præsentem materiam dicta sunt; ad primam obiectionem, quę priorem partem conclusionis impugnat, dicendum est, Aristotelem ijs in locis non agere, nisi de vero complexo, quemadmodum & de falso illi opposito: imò uerò nec de omni uero & falso complexis, quia non de uero & falso rerum enunciatarum, sed intellectus enunciantis, de quo uero & falso frequentiùs apud Philosophos sermo est; ac meritò quidem. Nam verũ & falsum simpliciter, ac sine addito, de sola complexione enunciatiua dicitur. Proposita enim quauis cõplexione huiusmodi, ut, Quòd homo sit animal, uel, Quòd equus sit lapis, simpliciter & sine adiectione dicimus, Hoc est uerũ, uel, Hoc est falsum. At cùm loquimur de simplicibus siue rebus, siue conceptibus, non simpliciter dicimus, Hoc est verum; Illud falsum, sed cum addito, Hoc est uerum aurum, aut uerum ens; Hic est uerus conceptus auri; uerus conceptus entis; & similiter de falso. Præterea etsi verum & falsum dicuntur & de rebus conceptis, & de intellectu concipiente; magis tamen propriè dicuntur de intellectu, conceptibus ue illius, quàm de rebus conceptis, quod non semel annotauit D. Thomas, cuius rei hæc est ratio, quia intellectus

Cur Aristoteles ferè loquatur de veritate complexa, & intellectus potius, quàm rerum.

Vt 1. p. q. 16.

& de verit. q. 1. & alijs locis

intellectus non solùm potest esse uerus ac falsus in concipiendis rebus, sed etiam ipse solus est ueritatis cognitor ac iudex.

Eodem modo respondendum est ad secundum, quod ad prius pronunciatum attinet. Quod verò attinet ad posterius, occurrendum, cùm ueritas dici solet perfectio intellectus, ueritatem, pro ueritatis cognitione accipi: quo etiam modo sumitur apud Platonem, cùm ait; Animi cibus est ueritas: & longè clariùs apud Augustinum cùm scribit; Veritas est, qua ostenditur id quod est: & apud Gregorium Nissenũ, cùm inquit; Veritas est eius, quod uerè est firma intellectio. Tametsi hæc de ueritate complexa præcipuè dicuntur.

In Sympos. In lib. de uera Relig. In lib. de vita Mosis.

De veritate quædam.

Ad tertiam, quatenùs impugnat veritatem simplicem (magis enim accommodatur complexæ) neganda est posterior pars minoris. Ad probationem verò dicendum est, ex eo, quòd res talis est secundum se, qualis est intellectus in ea repręsentanda, seu concipienda, nasci, vt talis sit secundum se, qualis est, vt repræsentatur, siue concipitur. Repræsentari enim, & concipi sunt denominationes extrinsecùs desumptæ à conceptu, quo intellectus rem concipit.

Ad id verò, quod obiectum est contra posteriorem partem conclusionis, quatenus ad simplicem veritatem euertendam instruitur (directò enim, apud illos, solam complexam impugnat) dicendum est, intellectum ratione conceptus non solùm dici verum à veritate rerum, sed etiã à veritate sua. Neque enim solùm dicitur verus, quia res concepta est illi conformis, sed etiam, quia ipse est conformis rebus, siue omnimoda cõformitate, vt in Deo, siue conformitate imitationis, vt in creaturis. Quocirca non est apta similitudo proposita inter verum, & sanũ: potio enim, & vrina ita dicuntur sana à sanitate animalis, vt non dicantur sana à sanitate sua.

Intellectus quot modis dicatur uerus.

Ad id denique, quod in extrema probatione conclusionis reprehensum est, quod quidem attinet ad priorem obiectionem, dicendum, immensi nullam esse mensuram excedentem, siue repetitione sui, quo modo vlna est mensura panni; siue perfectionis præstantia, qua ratione dicimus, candorem esse mensuram aliorum colorum; siue causandi ratione aliqua, quo pacto Sol est mensura conceptus, quem de illo habet Philosophus, & conceptus Architecti est mensura ædificij: posse tamen immensi esse mensuram per omnimodam adęquationem. Itaque non magis repugnat, dari mensuram diuinæ essentiæ, quæ est perfecta ratio, siue conceptus entis, quàm diuinæ durationis; quam mensuram Theologi vocant æternitatem. Vtrumque tamen more intelligendi nostro dictum esse accipe, quia ex natura rei nulla datur in Deo mensura. Quòd si quis obijciat, ne more quidem inlelligendi nostro, rem vllam dici mensuram sui; Deum autem esse idem cum perfecta ratione entis: negandum est in primis quod assumitur, vbi nihil est aliud, quod rei propositę mensura esse possit. Alioqui falsum esset id, quod dici solet, Rectum est iudex,

Immensi quo pacto mensura esse possit.

Obiectionis dilutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

seu norma sui, & obliqui. Quod tamen ideò vsurpatur, quia in figuris nihil est recto rectius, ad cuius normam rectitudo recti examinari possit. Deinde addendum, nihil obstare quo minùs eadem res ratione diuersarum considerationum dici possit mensura sui, si sit summè perfecta, siue simpliciter, siue in certo genere duntaxat. Quod verò attinet ad posteriorem obiectionem, neganda est consequentia propter energiam verbi, Mensuratum, quod quandam imperfectionem præsefert. Itaque etsi mensuræ nomen soleat accõmodari Deo, etiam respectu sui, eo quòd nullam imperfectionem importet; tamen mensurati vocabulum, quia imperfectionem sonat, vtpotè finitionem & circumscriptionem, non est in diuinis vsurpandum. Similis est ratio horum nominum, Principium & Principatũ: nam etsi in diuinis dicimus Patrem esse principiũ Filij, reprehendetur tamen qui dixerit, filiũ esse principiatũ: neque alia sanè de causa, nisi quia principiati vocabulum, non tantùm significat habitudinem ad principium, sed etiam innuit quandam dependentiam ab illo, atque adeò rationem effectus. Nec verò D. Thom. in loco citato ideò negat, inter intellectum diuinum, & essentiam diuinam relationes mensuræ, & mensurati, quia ratio mensuræ pugnet cum diuina natura, nostro etiam intelligendi modo concepta, vt quidam putant (hoc enim pacto non docuisset ille, æternitatem esse mensuram diuinæ durationis) sed ideirco ita loquitur, quia non datur in diuinis ratio mensuræ, cui in ipsa diuina natura respondeat ratio mensurati, & circumscripti, vt patet legenti citatum articulum.

Mẽsurati nomen non esse vsurpandum in diuinis.

Veritatem, de qua est sermo, esse conformitatem rerum cum intellectu diuino. SECTIO X.

Conclusio 4.

QVarta conclusio. Veritas, quæ propriè ad hanc disputationem pertinet, est conformitas rerum cum intellectu diuino, hoc est, cum rationibus formalibus ipsarum, quæ sunt in mente diuina. Dico autem [quæ propriè ad hanc disputationem pertinet] quia non est hoc loco quæstio de veritate complexa, nec de veritate intellectus, quæ magis propriè dicuntur, vt paulò superiùs explicauimus; sed de veritate rerum. Probatur conclusio hunc in modum. Veritas cuiusque rei est conformitas eius cum propria & prima ipsius mensura: at eæ tantùm rationes formales rerum, quæ existunt in mente diuina, sunt propriæ, ac primæ mensuræ rerum omnium; est igitur veritas rerum omnium conformitas cũ ijs earum rationibus. Propositio perspicua est. Assumptio probatur dupliciter. Primùm, quia rationes formales, quæ existunt in intellectu creato, aut non sunt mensuræ rerum, sed mensuratæ ab eis, vt cõceptus, quem habemus de Sole; aut si sunt earum mensuræ, veluti conceptus, quem habet Architectus de domo facienda (de quo quidẽ, quo pacto sit mensura

Propriæ, ac primæ rerum mensuræ.

sura differemus libro septimo, cùm de ideis disputabimus) non tamen sunt primæ earum mensuræ per se, sed eæ tantùm, quæ sunt in mente diuina. Deinde, quia primum ens ideo dicitur verum ens, quia conforme rationi formali perfecti entis existenti in mente diuina: ergo pari ratione cætera entia, quia sunt conformia cæteris rationibus formalibus in eadem existentibus.

Præterea, res omnes ideo dicuntur veræ, quia sunt conformes alicui intellectui; non sunt autem veræ veritate ea, de qua loquimur, quia sint conformes intellectui creato; ergo quia intellectui diuino. Maior patet ex tradita veritatis definitione. Minor ex eo primùm probatur, quia intellectus creatus, cùm decipi possit, veritatis regula esse non potest. Deinde, quia videres primùm habent vt sint, inde primùm habent, vt veræ sint; cùm igitur nulla res primò habeat ab intellectu creato vt sit; efficitur, vt non primò habeat ex eo vt sit vera.

Res ab æterno ueras fuisse.

Postremò, res, quas dicimus veras, ab omni æternitate verè fuerunt (neque enim illæ vnquam cœperunt esse veræ res, etiamsi cœperunt verè existere) atqui nulla res est vera, nisi quatenus conformis alicui intellectui, vt ex dictis patet; igitur nulla res est primò vera, nisi quatenus est conformis alicui intellectui æterno, qui solus est diuinus.

Quo pacto omnia dicantur vera à prima ueritate.

Accedit in huius rei confirmationem id, quod Patres sæpe docent, Omnia dici vera à prima veritate, id est à primo intellectu. Neque enim id solùm intelligunt denominatiuè, vtpotè à veritate intellectus increati, quemadmodum nonnunquam denominamus vera hæc vel illa entia à veritate intellectus creati; quatenus videlicet de eis habetur, aut haberi potest verus intellectus; sed etiam terminatiuè, hoc est, à propria ipsarũ veritate, seu conformitate, quæ ad intellectum diuinum terminatur.

Quot modis res possint dici veræ.

Vnde colligo, res omnes tribus modis posse dici veras. Vno, à veritate intellectus increati. Altero, à veritate intellectus creati; quæ denominationes sumuntur à veritate alterius. Tertio, à veritate ipsarum propria, quæ ad diuinum intellectum terminatur. Primum modum significat Anselmus in Dialogo de Veritate, cùm docet, Eodem modo se habere summam veritatem ad omnia vera, quo se habet vnum atque idem tempus ad omnia, quæ sunt in tempore. Secundum, ac tertium complexus est Auicenna secundo lib. suæ Metaph. in descriptione illa, qua

Cap. 14.

Cap. 60.

D. Thomas vtitur primo lib. contra Gent. veritas est proprietas esse vniusculusque rei, quod stabilitum est ei, in quantùm talis res nata est de se facere veram existimationem, & in quantùm propriam sui rationem, quæ est in mente diuina, imitatur. Atque in hoc tertio modo consistit veritas, de qua agimus, & quæ propria entis passio censetur.

Quibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quibus argumentis impugnari possit proposita conclusio.

SECTIO VNDECIMA.

Argumento 1 contra 4. concl.

SEd contra hanc conclusionem hæc obijci possunt. Primò si veritas rerum esset conformitas earum cum intellectu diuino, seu (quod eodem redit) cum suis rationibus formalibus, quæ sunt in mente diuina; cùm omnes sint æquè cõformes suis rationibus formalibus; omnes essent æquè veræ: hoc autem dici non potest, siquidem aliæ res sunt alijs veriores, vt patet ex cap. 1. secundi libri: non est igitur ueritas rerum eiusmodi conformitas. text. 4.

2 Secundò. Conceptus nostri contemplatiui dicuntur veri per conformitatem cum rebus conceptis, vt cum sole, vel lapide; igitur non ideo dicuntur veri, quia conformes sunt proprijs ipsorum rationibus existentibus in mente diuina.

3 Tertiò. Conformitas rerum creatarum cum intellectu diuino est relatio realis; veritas transcendens non est relatio realis; non est igitur veritas conformitas rerum cum intellectu diuino. Assumptio ex eo perspicua est, quia veritas transcendens non potest addere enti quicquam reale, ut ex dictis patet. Propositio ex eo probatur, quia conformitas creaturarum cum intellectu diuino habet fundamentum reale in creaturis, vtpote ipsam earum entitatem realem; & exercetur inter extrema realia.

4 Quartò. Veritas intellectus diuini, non est conformitas eius cum rebus, quarum rationes apud se habet; ergo nec veritas rerum est conformitas cum intellectu diuino. Consequentia perspicua videtur; est enim conformitas relatio æqualis cõparationis, cuius ea natura est, vt ex vtroque extremo reciprocetur, veluti similitudo. Si enim Socrates est similis Platoni; ergo & Socrati Plato: quòd si Plato non est similis Socrati, nec Platoni Socrates. Antecedens verò probatur, quia intellectus diuinus non est verus, propter conformitatem cum rebus creatis, vt ex dictis apertum est.

5 Quintò. Si res essent veræ per conformitatem cum rationibus suis, quę sunt in mente diuina; nec aurifex percipere posset, quodnã esset uerum aurum; nec Philosophus, quæ nam esset uera essentia; nec denique ullus mortalium in hac uita haberet regulam, qua ueritatem rei ullius cognosceret; siquidem rationes illæ, quę in diuina essentia sunt, idem sunt, quod ipsa diuina essentia, quæ in hac uita cognosci nequit: at consequens est absurdissimum; ergo & antecedens.

6 Sextò. In mente diuina non sunt multæ rationes, seu conceptus rerũ, sed vnica ratio, & conceptus diuinæ essentiæ, & omnium, quæ in ea relucent, quod est Verbum diuinum; at rationes propriæ diuersarum rerum sunt diuersæ; non sunt igitur res veræ per conformitatem cum rationibus, quæ in mente diuina existant.

Postremò.

7 Postremò. Si quo modo in mente diuina dantur multę, ac diuersæ rationes rerum, non dantur, nisi per operationem diuini intellectus percipientis diuinam essentiam, vt variè imitabilem, seu participabilem à creaturis; hoc enim pacto & conceptus formalis diuini intellectus complectitur infinitas rationes formales creaturarum; & obiectiuus infinitas obiectiuas: at cætera omnia videntur esse & entia, & vera in ordine ad diuinam essentiam, quatenus ea nostro intelligendi modo antecedit omnem operationem diuini intellectus: non sunt igitur vera per conformitatem cum rationibus, quæ sint in mente diuina.

Solutio eorum, quæ proximè obiecta sunt. SECTIO XII.

Quo pacto res sint æquè veræ.

HÆc tamen hunc in modum dissoluenda sunt. Ad primum distinguenda est maior propositio. Si enim res conferantur cũ suis proprijs ac peculiaribus rationibus, quæ sunt in mente diuina, ut equus cum ratione equi, & lapis cum ratione lapidis; omnes dicendæ sunt æquè ueræ, cùm omnes æquè illis respondeant. At si conferantur cum rationibus, quæ sibi cum alijs rebus coës sunt, fieri potest, ut aliæ dicantur alijs ueriores. Nã etsi omnes sunt æquè ueræ in rationibus uniuocis, ut homo & equus in ratione animalis; itemque Socrates & Plato in ratione hominis; tamen in rationibus analogis, ut entis, substantiæ, accidentis, aliæ possunt dici alijs ueriores, quemadmodum & magis entia; ut substantia, quàm accidens; & qualitas, quàm relatio; & forma, quàm materia. Atq; hoc modo sunt omnia inæqualiter uera in ratione perfecti entis; quæ cũ simpliciter soli Deo conueniat, uariè tamen participatur à cæteris entibus in proprio cuiusque genere. Vnde facile est colligere analogiã veritatis, de qua loquutus est Aristot. lib. 2. cap. 1.

Quo pacto nõ sint æquè ueræ.

Prima solutio.

Ad secundum dicat fortasse aliquis, non esse aptam consequentiam, eò quòd conceptus nostri duobus modis spectari possint; uno, quatenus sunt res quædam; altero, quatenus sunt repræsentatiui rerum. Atque ut sunt res quędam, dici ueros per conformitatem cum rationibus suis, existentibus in mente diuina; quatenus autem sunt repræsentatiui rerum, esse ueros per conformitatem cum rebus ijs, quas per eos concipimus. Verùm obstat, quòd conceptus nostri, eadem ratione sunt quædam res, qua sunt repræsentatiui rerum. Dices forsitan, ea ratione negandam esse consequentiã, quia conceptus nostri speculatiui, cùm proximè pendeant à rebus ut à quibusdã causis particularibus exẽplaribus, remotè autẽ, sed præcipuè ab intellectu diuino; eadẽ conformitate, qua cõformantur rebus, conformantur etiam rationibus suis existentibus in mente diuina. Sed neque huiusmodi solutio uidetur satis. In mente enim diuina alia est ratio Solis, cui conformatur Sol; alia conceptus humani repræsentantis Solem, cui huiusmodi conceptus conformatur. Illa enim est ratio essendi

Secunda.

sendi Solis; hæc, ratio repręsentandi Solem. Vnde patet, conceptum, quẽ habemus de Sole, non eadem conformitate, qua conformatur Soli, conformari suæ rationi formali existenti in mente diuina, sed rationi Solis, quæ in eadem existit.

Tertia. Dicendum est igitur, hac de causa consequentiam esse vitiosam, quia conceptus nostri speculatiui nõ solùm dicuntur veri per conformitatem cum rebus, sed etiam per conformitatem cum rationibus concipiendi, quæ sunt in mente diuina, quæ conformitates sunt inter se diuersæ, & in posteriori cõsistit veritas transcendens, nõ in priori. Id quod ex eo patet, quia fieri potest, vt aliquis conceptus non sit conformis vlli rei, veluti cõceptus corporis infiniti, qui tamen necessariò erit conformis alicui rationi concipiendi existenti in mente diuina; quæ ratio, etsi est ratio essendi talis conceptus; non erit tamen ratio essendi rei conceptæ, si nullum corpus infinitum esse potest. Planiùs hæc distinctio cernitur in conceptibus enũciatiuis, quod D. Th. priori lib. de Interpret. ad cap. 1. annotauit in enunciationibus vocalibus. Namque eadem enunciatio mentalis potest esse vera res & falsum signum: vt si mente dicas, Cœlum est corpus cubicum, vera quidem res erit eiusmodi enunciatio, quia cõformis propriæ ipsius rationi formali existenti in mente diuina; falsum verò signũ, quia nulli rei erit conformis in ratione essendi illius; non quòd non verè significet aliquid esse (verè enim significat cœlum esse corpus cubicum) sed quia eius significationi nullum respondet verum esse.

D. Tho q. 1. de verit. ar. 6.

Lectione 3.

Quorundam responsionis refutatio. Ad tertiam plerique[a] concedunt maiorem propositionem victi eius probatione, parum fortasse memores, quòd aliàs cum D. Thoma[b] negent, verum transcendens addere enti aliquid reale. Sed quicquid illi excusationis afferãt, neganda est maior. Nam præter rõnes superiùs propositas, hæ quoque addi possunt. Vna, quia relatio rationis nõ potest fieri realis; at veritas transcendens ante Mundi creationem erat relatio rationis, vt ijdem concedunt. Altera, quia si qua passio entis esset relatio realis, ac proinde quiditatiuè ens, non posset illa prædicari in quæstione Quale est de quolibet ente, quod est contra rationem passionis conuertibilis cum ente. Ad probationem verò dicendum, res creatas (vt aliàs sæpe annotauimus) duobus modis referri ad intellectum diuinum, vt ad causam exemplarem; uno, relatione essentiali, quam dicunt transcendentem; altero, relatione accidentaria, nempe quatenus ab illo sunt mensuratæ. Si ergo conformitas earum cum intellectu diuino sumatur priori modo, dicendum est, esse relationem realem; non tamen, quæ fundetur in entitate rerum, sed quæ sit ipsa earum entitas: quo pacto relationes transcendentes accidentium ad substantias sunt ipsæ eorum essentię: de quo genere relationum non est hoc loco sermo, quia non constituunt res in esse relatiuo simpliciter (quale est verum) sed absoluto. Si verò sumatur posteriori modo, dicendũ est, illã vel ea de causa non esse relationem realem, sed rationis, quia fundatur in esse potentiali creaturarum,

a Vt Paul. Sonc. lib. 6. q. 17 & Iau. de transc c. 5. b 1. d. 19. q. 5. ar. 1. & cũ Capreolo ibi dem q. 3. conclu. 2.

Quo pacto conformitas sit relatio realis.

Quo pacto sit rationis

rarum, non in actuali, quod contingenter conuenit omnibus creaturis. Ex eo enim, quòd creaturæ concipiuntur à Deo in ipsa diuina essentia vt ab eis participabili, non quidẽ notitia visionis, sed simplicis intelligẽtiæ, cõsequitur illas formaliter ea relatio mẽsurati à diuino intellectu, in qua transcendens earũ veritas consistit; intellectum verò diuinum, seu potiùs rõnes formales rerum, quas continet, consequitur relatio mensurantis. Itaque res creatæ ratione illius prioris habitudinis, quæ est realis, sunt entia, ratione autem huius posterioris, quæ est rationis, sunt veræ.

Quo pacto intellectus diuinus sit verus. Ad quartum dicendum est, non esse antecedens omni ex parte verum. Nam, etsi veritas intellectus diuini non dicit cõformitatẽ illius cum rebus creatis, significat tñ conformitatẽ eius cũ re increata, quæ est primarũ diuinæ essentiæ obiectũ, in quo excellentiùs illæ, quàm in se ipsis existunt. Concesso tñ antecedente respectu rerũ creatarũ, negãda est cõsequentia, atque ad probationem dicendũ, conformitatẽ nõ esse relationẽ æqualis cõparationis, nisi quãdo cõformitatis nomine nulla importatur dependẽtia eius, quod dicitur cõforme ab eo, quod terminat eius cõformitatẽ, quẽadmodũ accidit in similitudine Socratis cũ Platone. At creaturæ eatenus dicũtur conformes intellectui diuino, quatenus sunt quædam imitationes rationum earum, quæ sunt in mente diuina, quod vtique importat dependentiam ipsarum ab intellectu diuino.

Cap. 25. Cap. 7. Cap. 2. Quinti argumẽti solutionẽ difficiliorẽ reddit Augustinus, qui 12. lib. cõfess. & 14. ac 12. de Trinit. docet, Veritatẽ non cognosci à nobis, nisi in rõnibus æternis, quę sunt in mente diuina: quod etsi cõclusionẽ propositã cõfirmat, quia tñ pugnare videtur cũ experiẽtia, ipsam quoq; cõclusionẽ videt labefactare. Sed D. Thomas studiosissimus obseruator verborũ Augustini nodũ dissoluit ex ijs, quæ ille scribit in primo Soliloquiorum; quo loco docet, Veritates, quæ in disciplinis tradũtur, eo modo cognosci in Deo, æternisq; rõnibus, quo visibilia videtur in Sole. Ait. n. & 1. p q. 8. ar. 5. & tertio cõtra Gẽtes cap. 47. & alijs pleriſq; locis, Duobus modis aliquid cognosci in aliquo. Vno, vt in obiecto cognito; quo pacto videmus imaginẽ in speculo; atq; hoc pacto nõ cognosci à nobis, dum hãc vitã degimus, veritatẽ rerũ in illis rõnibus æternis, quẽadmodum nec reliqua visibilia videmus in Sole ipso, quẽ directò aspicere nõ possumus. Altero, vt in principio cognoscẽdi; atq; hoc modo cognosci à nobis veritatẽ rerũ creatarũ in rõnib⁹ ęternis, quatenus eiusmodi rationes participãtur in nobis per lumẽ naturale; quo pacto dicimur cernere alia visibilia in Sole, quia cernimus illa per lumen participatũ à Sole Idq; docet signi ficasse diuinũ Vatem, cùm sibi ipsi quærenti, Quis ostendit nobis bona, hunc in modũ respondit; Signatũ est super nos lumẽ vultus tui Domine. Significauit enim his verbis, veritatẽ omnem, quæ ad quærendam salutẽ necessaria est, ipsa participatione diuini luminis, quod in mente nostra fulget, cognosci à nobis posse. Ita fit, vt per principia naturaliter cognita rationes rerum inuestigemus, & per conformitatem earum cum eius-

Quo pacto veritas à nobis cognoscatur in rationibus æternis.

Cap. 8.

Psal. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

modi rõnibus, veritates, quæ naturaliter cognosci possunt, intelligamus, ac proinde per cõformitatẽ cũ rõnibus ęternis, quę sunt in mẽte diuina.

Quo pacto multę rationes in intellectu diuino esse possint.

Ad sextum dicendum cum D. Thoma 1. p. q. 15. ar. 2. & q. 3. de Verit. ar. 2 & 1. contra Gent. cap. 54. Etsi ea, quæ sunt principia cognoscendi, nõ possunt esse multa numero in Deo, veluti si quis fingeret in intellectu diuino multas species intelligibiles, aut multas artes, quẽadmodũ re vera esse possunt in quolibet intellectu creato: tñ ea, quæ sunt termini diuinę cognitionis, vt talia sunt, posse esse multa. Vnde cùm rõnes rerum tã formales, quàm obiectiuę (quę́q; tñ suo modo) terminent intelligendi actũ; non dubium est, quin multæ sint, atque adeo infinitæ in mente diuina. Nam, etsi Verbum Diuinum est vnica ratio formalis diuinæ essentiæ; continet tamen infinitas rationes formales creaturarum, & vt creaturæ in se ipsis sunt, & vt in diuina essentia continentur. Ipsa etiam diuina essentia per Verbum expressa, & declarata, etsi est vnica ratio obiectiua Verbi diuini, complectitur tamen infinitas rationes obiectiuas creaturarum, non vt creaturæ in se ipsis sunt, sed vt eminenter in ea continentur. Num autem quemadmodum dicimus, multas esse rationes rerum in mente diuina, sic etiam dicere possimus multos conceptus, quæstio est. Nobis certè non placet pars affirmatiua, quia si propriè loquamur, vnus tantùm est conceptus intellectus diuini, de qua re Theologi plura.

Creaturas nõ esse entia nec uera, nisi supposito actu intellectus diuini.

Ad septimum negandum est, creaturas esse aut entia, aut vera in ordine ad diuinam essentiam, quatenus illa antecedit more intelligendi nostro diuinum intelligendi actum. Primùm, quia creaturæ sunt entia, & vera, habitudine ad Ideas diuinas, ut oẽs fatentur: at Ideæ cùm sint rationes exẽplares creaturarũ, ac proinde suo modo termini cognitionis diuinæ, supponunt actum intelligendi diuinum, quo distinguuntur inter se. Deinde, quia creaturæ quemadmodum non sunt producibiles à Deo per naturam, sed per artem, ita nec possibiles nisi per artem diuinam: quare nec entia, nec vera, nisi per habitudinẽ ad distinctas rationes, in quibus diuina ars intueatur agenda omnia: at earum rationum distinctio sequitur actum intelligendi diuinum, vt dictum est. Postremò, quia inde res primùm habent vt sint multa entia, vnde habent vt sint distincta entia; at distinctio creaturarum refertur primùm ad distinctionem rationũ, quæ sunt in mente creatoris; alioqui esset à casu, & præter intentionem primi agentis: supponit ergo distinctionem rationũ, quæ sunt in mente diuina, ac proinde actum intelligendi diuinum. quòd si earum entitas supponit diuinum intelligendi actum; ergo & veritas, quæ entitatẽ sequitur.

Obiectio.

At obijciat aliquis, essentiam diuinam, etiam vt præcedit diuinum intelligendi actum, esse variè imitabilem, & participabilem à creaturis; ergo creaturas esse entia, & vera priùs quàm more intelligendi nostro habitudinem habeant ad rationes, quæ sunt in mente diuina. Huic obiectioni respondendum est, Esse quidem diuinam essentiam eo pacto sumptam imitabilem, & participabilem à creaturis: verùm non proximè, sed remo-

Dilutio.

temotè, ut ita loqui liceat. Quo ferè mõdo forma humana, etiam vt præcedit intelligendi facultatem, est intellectiua; & materia prima, vt præcedit molem corpoream est repletiua loci: proximè enim, ac formaliter, illa per ipsam intelligendi facultatem, hæc per molem corpoream, has conditiones sibi vendicant.

In ordine ad rationes formales diuini intellectus, an ad obiectiuas sint creaturæ entia & vera.

Quòd si quis quærat, cur hactenus dixerimus, creaturas esse entia, & vera, propter habitudinem ad rationes formales existentes in mente diuina, & non potiùs propter habitudinem ad obiectiuas, ut in ipsa diuina essentia continentur; præsertim cùm diuinæ Ideę potiùs videantur esse rationes obiectiuæ, quàm formales; Respondendum est, meritò id dictum esse. Primùm, quia, cùm veritas primi entis sit conformitas illius cum sua ratione formali, vt paulò antè diximus (hoc enim necessariò fateri oportet) idem pari ratione dicendum est de cæteris entibus comparatione suarum formalium rationum in eadem mente existentibus. Deinde, quia rationes formales propinquiùs se habent ad intellectũ, quàm obiectiuæ, cùm obiectiuæ sępe sint res extra intellectum, & non rarò sola formalium distinctione distinguantur inter se: at mensura, penes quam veritas attenditur, ad intellectum pertinet. Tertiò, quia non est re uera dicendum, Ideas esse rationes obiectiuas, sed formales, tum quia id concedunt omnes in Ideis artificum, ex quibus diuinas inuestigauimus; tum quia proprium Ideæ est, esse expressiuum, & declaratiuum, quod non conuenit rationibus obiectiuis, sed formalibus; tum denique, quia vbi nulla est distinctio ex natura rei, veluti in ijs, quę in diuina essentia continentur, prior est distinctio rationum formalium, quàm obiectiuarum: at Idearum distinctio est prima omniũ earum, quę ad creaturas spectãt.

Patrum sententia.

Atque hac de causa Patres omnes ponunt Ideas in Verbo diuino, cui appropriatur ratio formalis diuinæ essentiæ, non autem in essentia diuina, vt declarata, & manifestata per Verbum: de qua re libro septimo accuratiùs disserendum est.

Conclusio quæstionis, & solutio argumentorum, quæ sunt initio quæstionis proposita. SECTIO XIII.

Conclusio.

QVinta conclusio, qua directò quæstioni respõdetur. Verum est propria passio entis. Hæc conclusio eodem illo argumento, quo in superiori quæstione vsi sumus, ostendi potest; Reciprocatur cum ente, & sequitur ipsam naturam entis, igitur est vera, & propria passio entis. Prior pars antecedentis ex dictis haud difficilè probatur. Nam quòd omne verum sit ens (loquor autem de uero, vt significat simplicem veritatem rei, & de ente, ut significat entitatem realem) ex eo patet, quia res ea tantùm dicitur vera, quæ secundùm esse reale est conformis intellectui diuino, vt ex dictis perspicuum est: quicquid autem habet esse reale, siue actu, siue potestate, est ens reale. Quòd autem omne ens reale sit verum, ea ratione

patet, quia nihil est ens reale, nisi quod potest existere realiter; nihil autem potest realiter existere, nisi cōforme sit alicui rationi existenti in mēte diuina. Posterior pars antecedentis ex eo ostenditur, quia verū, quemadmodum de vno diximus, est posterius ente, cùm & significet formaliter relationem cōformitatis innuens entitatem vt fundamentū, ac veluti subiectū illius; & ita sit cū eo cōnexum, vt de eo negari nō possit sine eius euersione. Vnde est illud Hilarij, Perime aquę, q aqua est, & per id poteris abolere, q vera sit. Ita patet, verū esse ꝓpriā passionē entis. Eadē conclusio cōfirmatur ex omniū fnīa. Omnes. n. colligūt ex illo pronūciato secundi libri, Vt vnūquodq; est, ita & verū est, veritatē esse ꝓpriā entis affectionē. 5. de Trinitate.

Ad primum igitur argumentū eorū, quę cōtra hanc cōclusionē initio quęstionis ꝓposita sunt, patet responsio ex ijs, quę in locum citatum secundi libri annotauimus. Diximus enim, quēadmodū ens duobus modis sumitur, altero vt esse potest, altero vt est actu, ita cōsequēs esse, vt simplex veritas duobus quoq; modis dici possit; vno quatenus res cōformantur intellectui diuino, vt esse possunt; altero, quatenus illi cōformātur vt sunt actu. Quanquam ergo non omnia entia sint semper vera, sumpto vero posteriori modo, quo pacto Aristoteles in eo loco intelligendus est; semper tamen omnia sunt vera, sumpto vero priori modo. Atque hoc pacto dictum est hactenus, uerum esse passionem entis. Duplex veritas simplex.

Ad secundū dicendū est, verū illud, cui opponit falsum, nō dici de rebus, vt respōdent cōceptibus simplicibus, sed tātùm enūciatiuis; at verū, quod est passio entis, cōuenire rebus, vt respōdent rōnibus ipsarū formalibus existētibus in mente diuina, quæ nō sunt cōceptus enūciatiui. Itaq; ad argumentū, cōcesso vt cum que, verum & falsum esse cōtraria (impropriè n. sunt cōtraria, vt patet ex prædicamentis) itemq; verū, & falsum circa idem versari (versantur. n. circa cōpositionem, & diuisionē tum ex parte intellectus, tum ex parte rerū, vt respōdent intellectui cōponēti, & diuidenti) negandū est, inde effici, aut aliquod ens esse verū & falsum, aut nō omne ens esse verū. Nā si sermo sit de vero, cui opponitur falsum, neutrū dicitur de vllo ente, nisi quatenus cōceptui enunciatiuo obijcitur, aut obijci potest. Si aūt de vero simplici, quēadmodum nullū ens cōparatione intellectus diuini potest esse falsum, ita nullū potest nō esse verū. Nihil. n potest in rerū natura existere, quod possit non esse cōforme diuino intellectui. Quod. n. intellectui humano cōparatū, forsitā est falsum aurū (quod quidē est esse falsum secundū quid, & denominatione extrinseca à falsa applicatione cōceptus humani) idipsum cōparatione intellectus diuini est verū aurichalcū, aut aliquid aliud; quod aurū nobis esse videat. Cap. de substantia. Num aliquod ens possit esse falsum.

Ad tertiū dicendū est, argumentationē nō esse ad rē. Neq; n. agimus de vero cōplexo, sed de simplici; quamquā si de cōplexo loqueremur, adhuc dicendū foret, verius esse id, quod est, esse, q̄ quod nō est, nō esse; qa semper veritas negationis in veritate alicuius affirmationis, quasi in sua causa fundatur; semper autē causa æquiuoca est verior effectu. Quòd si argu- Veritatē negatiuæ semper fundari in veritate

argumētatio accōmodetur vero simplici, vt cōcludat, nō ens ea rōne, qua est non ens (quod est quodammodo esse) verum esse; dicendum est, nō entia non habere rōnem sui vllum esse (etiā non entis) sed rōne cōceptus, qui, dum illa concipit, confert illis eiusmodi esse. Quare quēadmodū nō entia, nō sunt ex se vllo modo entia, sed quatenus cōcipiūtur quasi entia; sic etiā nō sunt ex se vllo modo vera, sed tātùm vt obijciuntur intellectui: nos aūt, cùm dicimus, sola entia esse vera, intelligimus, ex se, siue rōne sui. alicuius affirmatiuæ.

Lege D. Th. 1. p. q. 16. ar. 3. ad 2.

Ad quartum dicendū est, verum non addere enti, nisi relationē rōnis; proinde rōne eius, quod addit, nullā dicere perfectionē. Quod aūt obijcitur, verum dicere perfectionem intellectus, ex superioribus diluitur: diximus. n. in ea locutione nomen Veri pro cognitione veri accipiendū, maximè aūt pro cognitione fundamētiveritatis, quod est esse rei. Neq;. n. intellectus tā expetit cognitionē ipsi⁹ relationis, quę dr̄ veritas, q̄ rei verę.

Vide Aureolum. apud Capreol. 1. d. 19. q. 3. ar. 1. contra 2. concl.

Quod verò obijcitur, verum esse perfectionem simpliciter, quia melius sit vnicuique verum esse, quam non esse; nihil efficit. Id enim non, nisi ratione fundamenti veritatis, concedendum est.

Cùm aūt obijcitur, relationes rōnis non posse esse proprietates rerū, quia pendent ex operatione intellectus; respondendū est, q̄n concipi est ꝓprietas rerū, nihil mirū esse, si relationes rōnis, quę consequuntur res ex eo, q concipiuntur, sint etiam proprietates illarum. Cùm ergo cōcipi posse, ac proinde concipi à Deo, sit ꝓprietas rerū omniū, & ex eo, q illæ cōcipiantur à Deo, consequatur illas relatio veritatis, non mirum esse debet si eiusmodi relatio sit earum proprietas. Num relationes rationis possint esse proprietates rerum.

Diluuntur duæ quædam obiectiones contra solutionem quarti argumenti, & complectur solutio. SECTIO XIIII.

Sed cōtra hanc solutionem duæ obiectiones sese offerunt. Prior est, nec concipi, nec posse cōcipi à Deo, videri proprietatem rerum omnium: si enim id verum esset, duo sequerentur incōmoda. Vnum, dari aliam positiuam passionem entis priorē vero, quod nemo hactenus videtur dixisse; alterū, res omnes pendere ab operatione intellectus, & (quod hinc sequitur) esse entia rationis, quo nihil absurdius. Nam si proprietas rei pendet ab operatione intellectus, & ipsa etiam res pendeat necesse est, cùm res quælibet necessariā habeat cōnexionem cum propria passione. Prior obiectio. Posterior.

Posterior est, nec relationem veritatis consequi res, vt concipiuntur à Deo. Si enim relationes rōnis consequuntur operationem intellectus diuini, cùm Deus necessariò cōcipiat oīa, quæ ab intellectu creato simplici cōceptu cōcipi possunt, sequitur, oēs relationes rōnis, quę dici solent, cōuenire rebus per operationē intellectus nostri, vt relationem generis ad speciē, & speciei ad genus, nō minùs esse ꝓprietates rerū q̄ esse nerū: hoc aūt non solùm ex eo absurdum esse apparet, quia esse genus, speciem, & similia dicūtur attributa contingentia rerū, sed etiam, quia isto modo nō recte diceretur intellect⁹ nostr facere, vt res, q̄ sunt potētia vniuersales,

sint actu vniuersales. essent enim uniuersales ex æternitate.

Prioris solutio.

Verùm ad priorem obiectionem, quod attinet ad prius incommodũ, dici potest, concipi posse; atque adeò, concipi à Deo, esse proprietatem rerum omnium, non tamen, quæ solis veris rebus conueniat. Nam, & ea etiam, quæ esse nequeunt, possunt suo modo concipi. Quod autem dici solet, verum esse primam passionem entis post vnum, de ijs, quæ cum ente reciprocantur, intelligendum esse; non de ijs, quæ latiùs patent.

De passionibus entis.

Verùm, quia hęc restringi possunt ad ea, quę secundùm esse possibile ac reale concipiuntur, aut concipi possunt, quo pacto nõ latiùs patebunt, quàm ens reale; simpliciter respondendum est, nihil esse incommodi, si detur alia proprietas entis inter vnum & verum. Neq; enim omnes numerantur à Philosophis, sed tantùm insigniores. Quocirca ex simplicibus duæ tantùm numeratæ sunt post Vnum, quod quidẽ sine alterius comparatione dicitur; altera, per quam omnia habent ordinem ad intellectum; altera, per quam ad appetitum, quibus solis potentijs omnia entia obijci possunt, etsi aliæ passiones entis has præcedant, aut sequantur.

Quod uerò attinet ad posterius incommodum, dicendum est, nihil esse absurdi dicere, creaturas pẽdere ab actu intellectus diuini, ut patet: dicere autem, Deum pendere à conceptu sui, si id quidem intelligatur, tanquam à causa, absurdissimum est: sin autẽ tanquam ab eo, quod si non esset, nec Deus ipse esset; non modò non est absurdum, sed etiam, necessarium. Vt enim Deus, si non existeret actu, non esset Deus, sic etiam si se actu non conciperet. Sed ea consequentia, qua deinde infertur, res omnes isto modo esse entia rationis, tantam uim habet apud quosdam, ut eius uitandæ causa dicant, operationem intellectus diuini non satis esse ad fabricandas, ut ita dicam, relationes rationis: sed opus esse ad eam rẽ operatione intellectus creati. Verùm hi non satis uidentur considerasse simile incommodum admittendum illis esse, si pendere quouis modo ab operatione intellectus creati, constituat entia rationis: multa enim vera entia pendent ab operatione intellectus creati, vt sciẽtiæ, & artes omnes, & quę arte cõficiuntur. Quòd si pendere non quouis modo, sed certo quodã intelligatur, eodẽ intelligi poterit respectu intellectus diuini. Dicendum est igitur, quemadmodum ex operatione intellectus creati consequuntur multæ relationes rationis, quæ rebus conueniunt, ita etiã ex operatione intellectus diuini. Atque ex his esse veritatem, seu conformitatem rerum ad intellectum diuinum; neque oppositum rectè dici.

Quorundam sententia de relationibus rationis.

Refutatio.

Vera solutio.

Quapropter neganda est proposita consequentia, quia nec omnia, quæ quouis modo pendent ab operatione intellectus, sunt entia rationis; nec quęuis dependentia ab intellectu constituit ens rationis; sed id solùm in entibus rationis numerandum est, quod cùm de veris rebus dici possit, nõ potest tñ aliam existentiã habere, quàm obiectiuã in intellectu, ut alibi diximus, & libro sequẽti latiùs explicabimus; quo certè modo perspicuũ est, nullã rẽ verã pendere ab ullo intellectu, siue creato, siue increato.

Ad

Posterioris obiectionis dilutio.

Ad posteriorem obiectionem dicendum est, relationes rationis, quæ dicuntur conuenire rebus per operationem intellectus creati, si non omnes, saltem plurimas consequi operationẽ intellectus diuini, vt generis, speciei, eiusdẽ numero, diuersi, & similes. Cõcipit enim Deus res omnes, & omnes earum gradus conceptu distinctissimo ex parte ipsarum. Quo fit, ut relationes, quę propter distinctam apprehensionem intellectus creati consequuntur res, non minùs consequantur illas propter apprehẽsionem intellectus diuini. Cùm autem obiicitur, hinc sequi, relationem generis, & similes, esse proprietates rerum; modo quidem aliquo id concedendum est; neque Aristoteles id inficiatur, sed planè fatetur ad finem huius capitis, vbi huiusmodi relationes vocat affectus per se entium, quatenus entia sunt. Non est tamen simpliciter concedendum, esse eas veras rerum proprietates, nisi descendant cum rebus, quibus conueniunt ad inferiora, quod non faciunt relationes generis, & speciei. Ad ea verò absurda, quę hinc colliguntur, non est difficile respondere. Ad alterum, esse genus, speciem, & similia, dici contingentia attributa rerum non simpliciter, sed quatenus conueniunt rebus operatione intellectus nostri.

De relationibus generis, & similibus.

Qua ratione res fiant vniuersales.

Ad alterum verò dicendum est, nullam rem, pręcisa omni operatione intellectus, esse vniuersalem; sed tamen, quæ ob omni æternitate comparatione intellectus diuini sunt vniuersales, fieri à nobis vniuersales, dum operatione intellectus nostri abstrahuntur à singularibus. Nec plus est incommodi hoc asserere, quàm si dicas, res, quæ nobis ante operationem intellectus agentis non sunt intelligibiles actu, seu potentia propinqua, quod Aristoteles docet 3. de Anima cap. 4. & 5. esse apud Deum actu intelligibiles, imò & intellectas; adde, & necessariò intellectas.

tex. 14. tex. 18.

Num uerum sit obiectum intellectus.

Ad id denique, quod in eodem 4. principali argumento obiicitur, verum esse obiectum intellectus, atque iccirco non addere enti solam relationem rationis, cùm omnis relatio rationis sit posterior natura intellectu; obiectum autem cuiusque potentię sit prior ipsa potentia, responderet Caiet. iuxta id, quod scribit 1. p. q. 16. ar. 3. verum non esse obiectum intellectus, sed cõditionẽ, quæ semper comitatur obiectum, quod quidẽ affirmat esse ens. Eadem videtur esse sñia D. Th. eodẽ loco, et alijs plerisque, quam ex eo videtur probare, quia verum nõ potest apprehẽdi ab intellectu, nisi apprehendatur ratio entis, & tamen ens apprehendi potest, etiam si non apprehendatur ratio veri; quanquam semper apprehensionẽ entis comitetur veritatis relatio. Idem quoque sentit Scotus in primum sentent. d. 3. q. 3. §. His visis, vbi duabus potissimùm rationibus probat sententiam suam de hac re. Primùm, quia Verum est quædam passio entis, qua intellecta non intelliguntur entia nisi per accidẽs. Deinde, quia obiectum habitus cuiuscunque potentiæ non est prior natura obiecto potentię. subiectum autem Metaphysicę, quæ est habitus intellectus, non est verum, sed ens, quod quidem naturæ ordine antecedit verum. Eadem sententia videtur esse Auicennę initio suę Metaph. cap. 5.

Caietanus.

D. Thomas.

Scotus.

Idem Scot. 6 Metaph. q. 3. & Capreo. in 1 d. 19. q. 3. ad 1. Herv.

Auicenna.

cap. 5. vbi docet, conceptum entis primùm imprimi in animam; quasi dicat, nihil posse obiici intellectui, nisi sub aliqua ratione entis. Iuxta hanc igitur sententiam, quæ valde probabilis est, perspicuè dissoluitur argumentum. Si quis tamen oppositam magis probauerit, dicat, verum esse posterius intellectu, quoad esse veritatis, qualecunque illud est; imò etiam quoad rationem conueniendi rebus, cùm veritas non conueniat rebus, nisi per aliquam actionem intellectus, quæ præcedat completum intelligendi actum; & tamen intellectum esse posteriorem vero quoad actum intelligendi completum, Neque enim actus intelligendi completur, nisi præcedat conformitas inter rem intelligendam, & speciem, aut conceptum illius, vt ex dictis patet. Verùm quid nam ipsi de obiecto intellectus sentiamus, tum dicemus, cùm de obiectis potentiarum disputabimus.

Opposita sententia.

SIT NE BONVM PROPRIA ENTIS affectio. QVAESTIO VII.

Non videri propriam entis affectionem. SECTIO I.

QVOD demum attinet ad bonum, nō pauca sunt argumenta, quibus ostendi videatur, non esse illud propriam entis affectionem, siue passionē. Primum est, quia non omnibus entibus conueniat. Nam nec conuenit entibus mathematicis, vt ipse autor docet lib. superiori cap. 2. nec item materiæ primæ, cùm sit pura potentia: etenim bonum, & perfectum idem videntur esse, pura autem potentia, vt caret omni actu, sic etiam caret omni perfectione: idem enim sunt actus, & perfectio, quod facilè colliges ex 2. de Anima cap. 1. & ex 3. Physicorum cap. 1. & 2. Nec deinde conuenit relationibus. Nam cùm diuinæ personæ relationibus distinguantur, aliqua perfectio esset in vna persona, quæ non esset in cæteris: nec denique conuenit iis entibus, quæ dicuntur mala, vt actibus, & habitibus vitiosis, alioqui eædem res simul essent bonæ, ac malæ, quod fieri nequit. Sunt enim bonum, & malum contraria.

Primum argumentū pro parte negatiua.

tex. 3.

2. de Anima tex. 2. 3 Phy. cap. 1 tex. 5. & c. 2. tex. 15.

2 Secundum, quia nec de solis entibus dicatur; siquidem bonum, & appetibile reciprocantur iuxta illam definitionem initio primi Ethicorum adductam, Bonum est, quod omnia appetunt: multa autem appetuntur, quę non sunt entia, vt priuatio vitæ siue alienæ, siue interdum proprię: multa etiam, quæ fieri nequeunt, quopacto flagitiosi homines vellent non esse in Deo Iustitiam. Appetitur etiam ipsa existentia, atq; adeò maximè, quæ tamen non est ens, sed modus entis, vt superiùs diximus.

Q. 4.

3 Tertium, quia si bonum reciprocaretur cum ente, nihil posset enti adiungere,

Q. 5. adiungere, nisi aut negationem, aut relationem rationis, vt suprà etiam definitum est: at neutrum potest adiungere. Non quidem negationem, quia negationes nullam perfectionem formaliter significant, vt patet ex duabus proximis quæstionibus, cùm tamen bonum videatur formaliter dicere perfectionem. Nec verò relationem rationis; tum quia bonum, qua ratione bonum est, mouet appetitum; relatio autem rationis nihil mouere potest: tum etiam, quia Deus dicitur bonus per essentiam, & tamen non est per essentiam relatiuum rationis: esset enim diuina essentia relatio rationis.

At verò, quod bonum sit propria entis affectio, Peripatetici omnes cōmuni sententia pronunciant, quam dicunt tradi ab Aristotele 1. Ethicorum cap. 6. his verbis; Cùm bonum æquè, atque ens dicatur &c.

Pro affirmatiua.

Refutatio opinionis Heruei de formali significatione boni.

SECTIO SECVNDA.

IN hac quæstione non erit idem tractationis ordo, qui in superiori. Quoniam enim constabat inter omnes, Verum significare relationem, idque ex definitione veritatis apertum erat; rationi consentaneum fuit, vt ante omnia constitueremus ex ijs, quæ dicta erant, nomine veri vltra naturam entis solam relationem rationis significari; tum verò reliqua exponeremus, in quibus esset dissensio. Nunc autem, quia non omnibus placet, bonum esse relatiuum; sed alij dicunt nomine boni significari formaliter absolutum quid; alij relationem realem; alij absolutum, & relationem simul; alij solam relationem rationis insinuato ente; abhac controuersia sumendum est disputationis initium.

Q. 5.

Variæ sententiæ de formali significatione Boni.

Ac Herueus quidem quodlib. 3. q. 2. existimat, bonum non dicere formaliter relationē, sed absolutū tātùm, aut aliquid cōmune relato, & absoluto. Hanc sententiā tribuit Capreolus in 2. sent. d. 34. q. 1. Scoti sectatoribus: quam eandem Durandus eadem distinct. & quæst. tacito auctoris nomine latè refert. Heruei argumenta hęc sunt. Primum, quia nulla relatio dicit formaliter perfectionē; bonum autem perfectionē significat: eò enim aliquid est melius, quò est perfectius. Alterū, quia relatio semper dicitur ad alterū; bonū autē non semper, vt patet in homine probo, qui etiam per se sumptus, bonus est ac dicitur. Tertium, quia bonum non significat in Deo relationē; ergo nec in creatura, ac proinde in nulla re. Probat consequentiam, quia bonitas creaturæ est similitudo quædā participata bonitatis diuinæ. Antecedens verò, quia bonitas Dei nec est relatio rationis, sed verè existens in rerum natura; imò etiam (quod addere posset) maximè existens, cùm omnia creata per eam existant, vt D. Dionys. scribit: nec item relatio realis, quia in Deo nulla datur relatio realis, quæ sit omnibus personis communis, vt re uera est bonitas.

Heruei opinio.

1

2

3

De diu. nom. cap. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quid Bonum formaliter significet apud Heruæum.

Siquis autem ab Heruæo quærat, quæ nam sit formalis ratio boni; Respondet, bonum esse, nihil aliud significare formaliter, quàm esse perfectum, aut ad perfectionem ordinatum. Id quod ex eo probat, quia ratio boni est ratio finis, aut eius, quod est ad finem; constat autem, finem formaliter significare perfectionẽ. Denique, vt luculẽtiùs rem declaret, hac ratione distinguit bonum ab ente; quòd ens, vt ens est, significet id, quod in qualibet entitate primum occurrit; id verò nihil aliud esse ait, quàm quòd secundùm eam aliquid dicatur esse tale, vt calidum, aut frigidum: at bonum, vt bonum est, significat eandem entitatem, vt modo quodam contracta est, non quidem ad partem aliquam subiectiuam, cùm bonum æquè latè pateat, atque ens; sed ad esse perfectionem alicuius, aut ad alicuius perfectionem ordinatum. Quòd enim hæ rationes distinguantur inter se, vel ex eo patere docet, quia calor febrilis est ens Socratis, cùm Socrates secundùm illum habeat esse calidi; & tamen nõ est bonum Socratis, quia nec est perfectio Socratis, nec ad eius perfectionem ordinatus; quanquam sit bonum materiæ, quia illam perficit.

Refutatio.

Hæc tamen sententia nec videtur uera, nec sibi satis cõsona. Primùm, quia sanitas per se ipsam, & sublata omni posteriori ratione absoluta, est bona ægroto: quod eodem modo accidit in cæteris. Deinde, quia aut Heruæus sumit perfectum, & ad perfectionem ordinatum, pro rebus denominatis à perfectione, vel ab ordine ad perfectionem; aut formaliter. Si pro rebus denominatis, facit Bonum synonymum enti: Ens enim sufficit, vt denominetur bonum, sublata quacunque alia ratione absoluta, vt patet ex superiori argumento. Si verò formaliter, nõ dubium est, quin sibi repugnet. Nam perfectum, vt perfectum est, aut dicit negationẽ defectus (perfectum enim est, cui nihil deest, siue simpliciter, siue in certo aliquo genere) aut relationem ad formam perficientem, quasi habens formam perficientem: ordinatum autem ad perfectionem, vt est ordinatum, est relatum. Fatetur igitur hoc pacto, bonum, vt bonum est, esse partim negatiuum, partim relatiuum; cùm tamen contendat ostendere, nõ esse relatiuum, & potiori ratione nec negatiuum.

Perfectum.

Refutatio opinionis Durandi. SECTIO III.

Durandi sententia.

DVrandus verò in secundo d. 34. q. 1. contrariam sententiam sequutus ait, bonum significare formaliter relationem conuenientiæ, eamque esse realem. Quòd autem significet relationem conuenientiæ, ex eo potissimùm ostẽdit, quia idem absolutum, vt calor, per solam conuenientiam cum vna re, & negationem conuenientiæ cum alia dicitur bonum vnius, & malum alterius, vt vinum respectu sani, & ægroti; & color pallidus respectu pomi, & vultus. Quòd verò sit realis, supponit certum esse iuxta sententiam Aristotelis in fine lib. sexti, vbi docet; etsi verum, & falsum

Cap. 2. tex. 3.

sum in mente sunt; tamen bonũ, & malum esse in rebus. Quo locõ apertè videtur docere, etsi verum, & falsum significant relationes rationis; bonum tamen, & malum significare relationes reales. Quòd siquis obijciat, si bonitas est relatio realis, ac proinde quædam pars subiectiua entis, fieri non posse, vt bonum conuertatur cum ente: respondet, bonum non conuerti cum ente essentialiter, vt quemadmodum omnis bonitas est essentialiter ens, sic etiam omne ens sit essentialiter bonitas (siquidem omnis relatio est essentialiter ens, & tamen non omne ens est essentialiter relatio) sed conuerti denominatiuè. Nam quemadmodum quicquid habet relationem conuenientiæ cum aliquo est ens, ita quicquid est ens habet relationem conuenientiæ cum aliquo.

Quo pacto Bonum apud Durandũ conuertatur cum Ente.

Impugnatio.

Sed neque huiusmodi sententia probanda est. Nam si bonitas est relatio realis, erit quiditatiuè ens, vt patet ex quæstione tertia, atque adeò bona secundo modo dicendi per se, si modò bonum est propria passio entis, vt dicitur. Iam ergo quæretur de illa bonitate, sit ne relatio realis, eademque ratione deinceps de alia atq; alia in infinitum. Quòd si hoc absurdum vitari non potest, nisi dicas, aliquam bonitatem non esse relationem realem, idem pari ratione de prima dici potest; aut saltem non est asserendum, bonum transcendens in commune, dicere relationem realem. Occurrat fortasse aliquis pro Durando, bonum non esse passionem entis realis in commune, sed solius absoluti. Verùm hæc responsio pugnabit primùm cum cõmuni Philosophorum sententia, qui docent, bonum æquè latè patere atque ens; imò etiam ipsius Durandi, quem paulò antè diximus asserere, bonum conuerti denominatiuè cum ente. Deinde hoc saltem negari nõ potest, bonitatem esse communem omnibus entibus, quę perfectionem significant: at huiusmodi est apud illum relatio bonitatis, vt patet ex eadem quæstione in solutione primi argumẽti: quo fit, vt adhuc sequatur progressus infinitus, quem diximus; aut danda erit aliqua bonitas, quę significet relationem rationis; ac proinde bonitas, quæ cum ente conuertitur, non erit relatio realis.

Responsionis cuiusdam refutatio.

Præterea, si bonitas esset relatio realis, esset quoq; bonitas diuina realis relatio, quod fieri nequit: nulla enim relatio realis est communis omnibus diuinis personis. atque hoc pacto concludebamus quæstione superiori, veritatem non esse relationem realem.

Responsio Durandi.

Huic obiectioni respondet Dur. Deum esse bonum relatione reali, si relatio realis non sumatur pro respectu per se consequente naturam rei, sed pro reali denominatione sumpta ex pluribus rebus. Deus enim, vt ait, dicitur bonus, quia tota bonitas creaturæ pendet à Deo. Sed nec responsio hæc satisfacit argumento. Nam præterquàm quòd hęc distinctio relationum realium à Durando inuecta, non est probanda, vt patebit lib. 5. ex hac eius responsione sequitur, Deum bonitate transcendente non esse bonum, nisi denominatione extrinseca, & ex ordine ad creaturas, quod dici nullo modo potest.

Impugnatio.

Refutatio quarundam aliarum opinionum. SECT. IIII.

Quæ in re Thomistæ omnes consentiant.

POrrò D. Thomæ sectatores partim conueniuntinter sese, partim variant. Duo enim sunt,in quibus omnes consentiant. Vnum, quòd bonum nihil addat enti, nisi relationem rationis; alterum, quòd includat,& huiusmodi relationem, & absolutum,quod ab ea denominatur. Verùm si ab eis quæratur, quo pacto bonum hæc duo includat, & quænam sit relatio boni;& cuius absoluti sit relatio, non parua iam inter eos dissensio exurgit. Nam alij existimant, bonum includere formaliter, & relationem, & absolutum. Alij asserunt, non includere formaliter relationem, sed tantùm sine illa explicari non posse. De relatione etiam, quæ tandem sit, implexa est admodum apud eos quæstio propter varia dicta D.Thomæ,qui modò eam vocat relationem finis,modò appetibilis,modò etiam conuenientis. Denique de absoluto, quod à relatione denominatur, non leuis quoque est inter eos controuersia, quòd D. Thomas nunc videatur dicere esse ens, nunc ipsum actum existendi, aliàs quamlibet perfectionem additam essentiæ rei. Ratio autem, quæ hos auctores in eam sententiam adducit, vt credant, bonum includere & relationem & absolutum,quouis tandem modo id intelligant,hæc ferè vna est, Quia si bonũ diceret formaliter solum absolutũ,esset synonymum enti, quod dici non potest; si solam relationem rationis, iam res non essent bonæ, nisi per operationem intellectus; quo nihil penè absurdius.

Quo pacto dissentiant.

Refutatio quarundã explicationum.

Verùm nec huiusmodi opinio,qua ratione ait,bonum includere relationem & absolutum, amplectenda est.Nam,quod ad eos attinet,qui dicunt,includere vtrunque formaliter,satis refutata relinquitur ex ijs,quę diximus quæstione quinta, cuius confirmatione simile sententiam de Vno impugnauimus. Quod verò attinet ad eos,qui ea ratione tãtùm affirmant,includere relationem,quòd absque illa explicari non possit,facilè refellitur. Primùm, quia vt bonum dicatur includere relationem,non satis est,si absque ea explicari nequeat. Sic enim pater includeret filium, & cęcitas visum;quia nec pater,nisi per filium; nec cęcitas,nisi per visum explicari potest: quæ tamen non rectè dicerentur.Deinde,quia si bonum non significat formaliter relationem, sed solum id, quod ab ea denominatur,nihil sanè distinguitur ab ente. Id enim, quod denominatur, siue appetibile,siue finis,siue cõueniens, proculdubio ens est. Vnde sequitur, si ens nõ indiget ad sui explicationem huiusmodi relatione; nec bonum illa indigere: quæ enim sunt vnius omnino naturæ,eadem prorsus definitione explicantur. Quòd siquis obijciat, sapientiam diuinam, & iustitiam diuinam esse eiusdem omnino naturæ,& tamen iustitiam indigere ad sui explicationem respectu aliquo,quo non indiget sapientia, nempe habitudine ad actũ reddendi vnicuique quod suũ est: respondebis, aliã esse rationem in attributis diuinis, aliam in transcendentibus. Nam attributa

Concl. 3.

Obiectio.

Diluitio.

tributa diuina sunt formaliter infinitę perfectionis; vnde fit, vt à nobis explicari nõ possint,vt ipsa in se sunt,sed tantùm vt participantur à creaturis,in quibus certum est,iustitiã distingui à sapiẽtia. At transcendentia non sunt formaliter perfectionis infinitæ,sed permissiuè duntaxat, quia dicuntur etiam formaliter de rebus finitæ perfectionis, imò sunt imperfectissima attributa cuiusq; rei: vnde fit,vt possint à nobis explicari,prout sunt in se ipsis. Quare,si bonum non significat formaliter relationem, sed solùm ens,quod bonum dicitur,ac proinde ens, & bonum vt sunt in se ipsis,nullo pacto distinguuntur;nulla ratio est,cur bonum ad sui explicationem indigeat relatione, qua non indiget ens.

Vera sententia de formali significatione boni, & præcipua quæstionis conclusio. SECTIO V.

QVid ergo hac in re dicendum sit,nonnullis cõclusionibus explicandum est.

Prima conclusio.

Prima conclusio. Bonum addit enti solam relationem rationis, eam que solam formaliter significat. Quæ conclusio,cùm similis sit primæ conclusioni superioris quæstionis,eodem modo probari potest. Primùm, quia non potest addere enti nisi aut negationẽ,aut relationẽ rationis,vt patet ex quæstione quinta;non addit autem negationem,quia Bonum est nomen positiuum, nõ negatiuum. Deinde, quia bonum non significat formaliter aliquid absolutum,ne sit synonymũ enti,vt patet ex impugnatione opinionis Heruei; nõ significat item relationẽ realẽ, vt cõtra Durandũ definitum est: ergo relationẽ rationis;quę est sententia D.Thomę q 1.& 21.de Veritate vtrobique art.1.&alijs locis quamplurimis.Posterior patet,tum ex eadẽ quæstione,in qua eadẽ exclusiua latè ostensa est de significatione vnius; tum etiam ex ijs,quæ contra quosdã paulò antè diximus: quæ breuiter in hãc rationem redigi possunt.Aut bonũ significat formaliter solũ ens, aut solam relationẽ additã enti, aut vtrumq;; non significat autẽ solũ ens, non etiã ens & relationẽ; ergo solã relationem. Adde, q bonũ dicitur denominatiuè de ente; denominatiua autẽ id solũ significant formaliter,quod addũt rebus denominatis: quẽadmodum albũ,cùm denominatiuè dicatur de corpore,non significat formaliter corpus, sed solã albedinem,seu affectum albedine,vt tale est,quod Aristoteles docet in prædicamentis.

Concl.4.

Sect. 2. Sect. 3.

D.Thomas.

Ex 3 p.concl. 5.q 5. In superiori sect. huius q.

Cap. de subst.

Secunda conclusio.

Secunda cõclusio.Relatio,quã bonũ formaliter significat, nõ est relatio finis,nec appetibilis,sed cõuenientis.Prima pars probat,tum quia nõ omne bonum est finis,sed vel finis,vel medium ad finem, vel etiam alio modo bonum, vt patet in sanitate,& sectione venæ, & in partibus cuiusque rei; tum etiam,quia nõ omne,quod est finis, est bonum; sed aut bonum, aut quod bonum esse videatur, vt Aristot. docet 2 Phy. cap. 3. tum denique, quia nec bonũ per se,semper est finis,sed tum solùm, cùm aliquid propter ipsum fit,aut fieri intenditur, vt patet in auro, quod primæ

Text. 31.

hominum

ho ninum ætate non erat finis humanæ cupiditatis, quia nondum propter illud maria transmittebantur, aliquid'ue aliud agebatur, aut agi intendebatur; quanquam iam tum erat bonum.

Res esse appetibiles, qã bonæ; non eõtrà.

Secunda pars probatur. Primùm, quia ideò res dicuntur appetibiles, quia bonæ; non autem ideò bonę, quia appetibiles. Deinde, quia bonum, vt bonum est, est obiectum appetitus; appetibile autem non item, sed affectio quædam, quæ illud sequitur in secundo modo dicendi per se; quo pacto se habet visibile respectu coloris, siue lucidi, vt Aristoteles docet secundo de Anima capite 7. Quod idẽ annotarunt Caietanus 1.p. q.5.ar.1.& post eũ Capreolus 2.sent.d.2.q.3.& Ferr. primo cõtra Gentiles cap. 37. ducti auctoritate D. Thomæ in caput primum primi Ethicorum, qui in expliçando illo pronunciato, Bonum est, quod omnia appetunt, ait, eam descriptionem à posteriori traditam esse. Itaque dicunt, bonum, esse fundamentum appetibilitatis, quemadmodum coloratum est fundamẽtum visibilitatis; siue appetibilitas, & visibilitas sint denominationes quædam ab actibus appetendi, & videdi, vt Caiet. ait; siue relationes aptitudinales ad appetitum & visum, vt Ferrarienſis existimat; siue quiduis aliquid.

tex. 66. Capr. ad ultimum contrã 2. concl.

Rationẽ formalem boni in cõuenientia sitam esse.

Tertia pars probatur. Primùm, quia nihil in bono reperitur prius, quod appetibilitatis causa esse possit, quàm cõuenientia. Quicquid enim appetimus, id ea de causa appetimus, quia nobis conuenit, aut alijs rebus, quibus illud appetimus; aut certè, quia putamus id nobis, aut illis congruere: nec alia videtur esse ratio, sub qua noster appetitus moueatur. Deinde, quia vna, eademque res (vt argumentabatur Dur.) ex eo solùm, quòd vni rei congruit, & alteri non congruit, dicitur bona respectu vnius, & mala respectu alterius. Tertiò, quia qui aliam rationem formalem boni priorem ratione appetibilis, & diuersam à ratione conuenientis excogitauerunt, nempè rationem perfectionis, aut perfectiui, aut perfecti, in ipsam rationem conuenientis vel nolentes inciderunt; nisi quòd ij, qui solius perfectionis, aut perfectiui meminerunt, pressiùs loquuti sunt, quàm bono transcendenti conueniat. Nam perfectionem, aut perfectiuum esse, si propriè loquendum est, de solo actu dicitur; at conueniens, siue congruens, res omnes complectitur, atque adeò ipsam puram potentiam. Est enim bona, quia congruens tum formis naturalibus, tum etiam compositis naturalibus, tum agentibus, &c.

D. Th. de Veritate q.1.ar.8

Tertia conclusio.

Tertia conclusio. Conuenientia, quæ significatur nomine verè boni, de quo agimus, & non apparentis tantùm, est conuenientia secundùm veram existentiam realem. Hæc conclusio duobus potissimùm argumentis ostendi potest. Vno, quia conuenientia, quæ non est secundùm veram existentiam realem, sed solùm secundùm existentiam conceptam, qualis est ea, qua peccator concipit, conuenire humano generi non esse Deum malorum vltorem; non est vera conuenientia, ac proinde non constituit aliquid verè bonum. Altero, quia cùm appetibilitas cuiusque rei fundetur

tur in conuenientia illius, vt patet ex dictis; nihil autem appetatur, nisi secundùm existentiam realem, seu veram, seu apparentem (hinc enim ostendemus libro sequenti, finem non mouere, nisi secundùm esse reale) necesse est, vt quicquid appetitur sit conueniens secundùm existentiam realem, aut veram, aut apparentem. Si ergo bonum sumatur pro verè bono, vt de eo hoc loco agimus; necesse est vt cõuenientia, in qua eius formalis ratio consistit, sit conuenientia secundùm veram existentiã realem; intellige autem potentialem, vt illud dicatur verè bonum, quod congruit rei secundùm realem existentiam, quam habere potest. Ita patet, quę sit formalis significatio boni. Quibus hunc in modum explicatis facile est quæstioni respondere.

Quarta conclusio.

Quarta igitur, extremaque conclusio sit; Bonum esse propriam passionem entis. Quæ conclusio ex eo facilè ostenditur, quòd bonum & reciprocatur cum ente, & eius naturam sequitur. Nam, quòd omne ens sit bonum inductione patet, quia nulla res est quantumcumque exiguæ entitatis, quæ alicui non congruat.

Dionysius quo pacto intelligatur.

Quòd autem omne bonum sit ens, ex ijs etiam, quæ dicta sunt, facilè colligitur. Nam cùm bonum significet conuenientiam secundùm existentiam realem possibilem; sola verò entia possint existere realiter; perspicuum est, omne bonum esse ens. Nec refert, quòd D. Dionysius 4. cap. de diuinis nominibus facit bonum maioris ambitus, quàm ens. Accipit enim eo loco ens pro ente, quod est actus, vel includit actum; cuiusmodi sunt omnia, excepta materia prima. Itaque vult, materiam esse bonam, & tamen non esse ens, scilicet actuale, vt D. Thomas interpretatur tertio cõtra Gent. capite 20. tametsi aliter illum exponit quęst. 1. de Veritate ar. 2. ad 2. vt ens acceperit pro solo existente; bonum autem pro eo, quod nondum existit, sed existere potest; quod est pressiùs nomen entis accipere, quàm secundùm essentiam. Ita perspicuum est, bonum, & ens reciprocari inter se; quod ipsum Aristoteles docet 1. Eth. cap. 6. vt suprà diximus, estque omnium Philosophorum communis sententia.

1. de Doctrina Christ.

Quòd denique bonum esse sequatur naturam entis, ex eo patet, quia conuenientia rerum in ipsa earum entitate fundatur. Quod D. August. significat, cùm ait, In quantum sumus, boni sumus. Ita patet, bonum esse ueram, ac propriam passionem entis.

Solutio primi argumenti partis negatiuæ initio propositi.

SECTIO SEXTA.

Num entia mathematica habeãt rationem veri.

PRimum igitur argumentum negatiuæ partis initio propositũ, quod quidem attinet ad entia mathematica, hoc pacto dissoluẽdum est, mathematica entia, eo pacto, quo à Mathematicis cõsiderantur (vtpotè absque materia sensibili) & spectata virtute causarum naturaliũ, quo pacto

Ari-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aristoteles de illis loquitur, non posse existere in rerum natura, etiam per sua indiuidua sic accepta; ac proinde eo pacto considerata non habere rationem boni, quemadmodum nec veri entis. Cæterùm collata cum supernaturali Dei virtute, vel etiam absolutè accepta, & non ea ratione præcisè, vt abstrahunt à materia sensibili, non solùm esse vera entia, sed etiã bona. De qua re doctè loquitur Caiet. in cõment. primæ par. D. Thomæ ad art. 3. quæst. 15. nisi quòd ait, illa absolutè accepta esse absolutè entia, nec tamen esse absolutè bona. Quod ideò non videtur rectè dictum, quia cùm illa absolutè accepta habeant ordinem ad esse; quemadmodum ex hoc ordine sequitur, esse ea absolutè entia, ita non est negandum, esse absolutè bona: nec Caiet. oppositum satis confirmat.

Caietani opinio.

Consectariũ

Hinc patet, non rectè dici à quibusdam, mathematica abstrahere ab ente. Nam & absolutè accepta, & vt à Mathematicis considerantur, entia sunt, nec ab eis tractantur sub ratione vlla, qua non sint entia, id est, qua per sua singularia existere non possint; nisi eorum sententia, aut potiùs errore, qui in Deo potentiam superiorem naturali non agnoscunt.

Obiectio.

Quòd si quis obiiciat, tractari ab eis quantitatem infinitam, quę vt nulla potestate existere potest in rerum natura, ita rationem entis habere nõ potest: respondendum est; Primùm quidem, rarò a Mathematicis fieri mentionem quantitatis infinitę, veluti cùm dicunt, æquè distãtes lineas esse eas, quę non cõcurrunt, & si in infinitũ protrahantur; &, cùm ex infinita linea abscindunt quantumcumque magnã volunt, aut ex infinita magnitudine desumunt quantumlibet magnum numerum. Deinde, nunquam eos loqui de quantitate simpliciter infinita, sed de finita indefinitè, hoc est, sine certi termini præfinitione, vt possint ex ea quantamcumque designatam desumere, vt Aristoteles docet 3. Physicorum cap. octauo. Postremò, quantitatem infinitam potiùs supponi à Mathematicis, quàm re uera tractari. Sola enim finita ab eis tractatur; supponi tur autem infinita, quocumque id modo intelligatur, maioris perspicuitatis gratia, ne vnquam illis desint quantitates, quas velint assumere ad demonstrandum, vt dictum est.

Dilutio.

Quo pacto Mathematici agant de quãtitate infinita.

tex. 71.

De bonitate materię primę.

Quod attinet ad materiam primam, sunt qui respondeant, illam esse bonam per formam, quæ vt est eius perfectio, ita & eius bonitas. Hęc tamen solutio non placet, quia vt illa est ens entitate propria, siue vt distinguitur à forma, sic etiã habere debet bonitatẽ propriam. Alij, vt propriã materiæ bonitatem declarent, dicunt, illam iccirco esse bonam per seipsam, quia in genere suo nihil ei deest. Sed neque hi rem prorsus attingunt. Accipiunt enim nomen bonitatis pro Perfectionis, quod etsi sæpe sit apud vtriusque Philosophiæ auctores, diuinę inquam, ac humanæ; nõ est tamen bonitas (si propriè loquendum est) idipsum, quod perfectio. Quę vt meliùs intelligas, aduerte, triplicem dici solere perfectionem, Moralem, Naturalem, & Transcendentem, siue communem.

Triplex perfectio.

Moralis.

Perfectio moralis, quæ & honestas & probitas dicitur, est forma, siue actus

actus perficiens secundùm rectam agendi rationem, cuiusmodi sunt temperantia, fortitudo, & reliquæ huiusmodi virtutes, earumq; actus. Atque ab hac perfectione, vt sola entia intellectiua possunt dici perfecta, ita & hoc pacto bona, quo modo sumitur bonũ ab Aristotele, cùm definit virtutẽ, Habitum, qui bonũ efficit habentẽ, & opus eius bonũ reddit. Perfectio naturalis est forma, siue actus perficiens secũdùm naturã subiecti, vt calor ignis, frigus aquæ, & motus naturales vtriusq;, cõprehenditq; hoc genus pfectionis sub se perfectionẽ moralẽ, quia quicquid perficit secundùm rectã agendi rationem, perficit secundùm naturã rationalẽ, siue intellectiuã, subiectam. Quo fit, vt ab hac perfectione dicantur perfecta, ac proinde bona, omnia, quæ habent formas, actus'ue suę naturæ cõuenientes. Perfectio transcendens est negatio defectus cuiusq; rei in suo genere, vt perfectio cœli in genere corporũ, & intellectus in genere potentiarũ, tametsi perfectionis nomẽ hoc tertio modo sumptũ, ferè accipi solet pro ipsa re perfecta, siue cõposita illa sit, siue simplex, siue substantia, siue accidens, siue actus, siue potentia. Ab hoc autẽ perfectionis genere dicimus perfecta, ac bona, etiam ea, quæ aliàs dicuntur mala, vt bonum furem, bonum morbum, id est perfectum in suo genere.

2. Eth. c. 6.

Naturalis.

Transcendẽs

Ac cùm perfectiones primi, & secũdi generis, sint formæ ipsæ actus'ue perficientes, non dicentur ab eis bona, nisi ea, quę informari, actuari'ue, aut quasi actuari possunt, quod addiderim propter perfectiones morales, & naturales Dei, quæ non actuant diuinam essentiam, sed habent se nostro intelligendi modo, more actuantiũ. At à tertio genere, quemadmodũ omnia dicũtur perfecta in aliquo genere, ita & bona: atque hoc pacto potest materia dici bona per seipsam, quia in genere potẽtię passiuę nihil ei deest. Deniq; priora duo perfectionũ gñra significat Auctor libelli de Causis cùm scribit, Bonũ dici per informationẽ entis: tertiũ aũt Dionysius in libro de Diuinis nominibus, cùm ait, Bonum ex vna totaq; causa (.i. integra) proficisci; malũ aũt ex particularib⁹ defectib⁹ accidere.

Perfectiones diuinæ.

Cap 4.

Cæterùm, quòd bonitas, si propriè loquẽdum est, non idem sit, quod perfectio, ex eo primùm constat, quia perfectio dicitur absolutè, bonum autem comparatè. Deinde, quia quicquid est bonũ in hoc vel illo genere, est etiã bonum in genere entis, ideſt bonũ ens; & tamen non quicquid est perfectum in hoc vel illo genere, est etiam perfectũ ens. Quis enim dicat, materiã, aut punctũ esse perfecta entia, cùm interim materia dicatur perfecta potentia passiua, & punctum perfectus terminus lineæ? Postremò, quia Theologi aliam tractationẽ faciunt de perfectione Dei, aliã de bonitate Dei, tametsi multi sunt, qui hæc attributa, non plenè & apertè distinguant, propter eorum affinitatem, quemadmodum nõ videntur distinguere bonum ab appetibili, cùm tamen omnis bonitas fundetur in aliqua perfectione, & omnis appetibilitas in bonitate aliqua.

Bonitatẽ non idem esse atque perfectionem.

Dicendũ igitur potiùs, iccirco materiam propriè dici per se bonam, quia per se suam'ue essentiam est conueniens, siue congruens accipien-

Materia quo pacto sit per se bona.

dis formis, alijsq; plurimis vsibus. Quod idem D. Thomas, qui aliàs genus hoc bonitatis in materia non videbitur agnoscere, planè fatetur tertio contra Gentiles cap. 20.

Bonitatem transcendentem consistere in cõuenientia rerum cũ Deo.

Sed cùm vna eademq; res multis modis eidem possit esse cõueniens, imò etiam multis rebus, quemadmodũ gladius delphicus, qui in varios vsus comparatus erat: rogabit aliquis hoc loco, in qua conuenientia bonitas transcendens posita sit. Ad quam dubitationẽ dicendũ videtur, bonitatem transcendentẽ, cùm sit prima rerum bonitas, positã esse in conuenientia earum cum Deo, quẽadmodum de veritate suo modo dictum est. Vt enim Deus est verum ens, atque adeo verissimum, quia omnino conformis conceptui, quem habet de perfecto ente; cætera autem, suo quæque gradu sunt vera, quatenus maiorem, minorem'ue cum illo eodẽ conceptu habent imitationis cõformitatem; ita idem est bonus, ac optimus bonitate transcendente, quatenus sibi est conuenientissimus, seque ipso dignissimus; cætera autem eò magis, minùs'ue sunt bona, quatenus plus, minùs'ue diuinæ bonitati congruunt. Quòd enim ita dicendum sit, his argumentis patet. Primùm, quia vnde res primùm habent, vt sint, inde primam habent bonitatis rationem: cùm igitur Deus ex se ipso, cætera autem ex illius participatione habeant vt sint; efficitur vt ipse sit bonus primo communissimoque bonitatis genere, quia sibi conueniens; cætera autem, quia illi congruunt. Deinde, quia, vt diuina cognitio est regula omnis cognitionis; ita diuina appetitio norma omnis appetitionis; igitur vt diuina cognitio antecedit omnem creatam cognitionem; ita & diuina appetitio omnem creatam appetitionẽ: priùs ergo res omnes sunt appetibiles à Deo, quàm à quouis alio appetitu: res autem non sunt appetibiles à Deo, nisi quatenus illi congruentes; consistit igitur prima rerum bonitas in eo, quod Deo congruant; quæ bonitas nulla est alia, nisi transcendens. Postremò, si bonitatem creaturarum ex eo metiamur, quia congruunt his, vel illis; planè intelligemus, quemadmodum hæc congruit huic, ita non congruere illi, veluti calor, qui ita congruit igni, vt aquæ non congruat: sunt igitur creaturæ respectu ipsarum inter se, non tantùm bonæ, sed etiam malæ: atqui res omnes creatæ, quatenus entia sunt, ita sunt bonæ, vt malę non sint (unde est illud Augustini primo de Doctrina Christiana, Inquantũ sumus, boni sumus) igitur nõ est sumenda earum bonitas transcendens ex ordine ad creaturas, multoq; minus ipsa Dei bonitas; sed potiùs omniũ bonitas in ordine ad Deum. Atque ex hoc ordine habent creaturæ vt sint bonæ, aliæ in ordine ad alias; vt materia in ordine ad omnes formas, quarum est capax, & ad composita tam substantialia, quàm accidentalia, quæ ex ea fieri possunt; & calor respectu ignis; & frigus respectu aquæ; ac reliqua eodem modo.

Probatio.

Prima obiectio.

Tria tamen sunt, quæ contra hæc obijci possint. Vnum, si Deus est bonus eo bonitatis genere, de quo agimus, quia sibi congruens; eodem modo videri dicendum, cætera esse bona, quia sibi congruentia. Alterum, si

Secunda.

creaturę

creaturæ sunt bonæ, quatenus Deo congruentes; ergo creaturas esse bonas Deo, ac proinde pendere bonitatem Dei ex creaturis, cùm per illa boni simus, quę nobis sunt bona, etiam bonitate transcendente; quo pacto res quælibet naturalis est hoc genere bonitatis bona propter materiã & formam, quę illi sunt bona, siue conuenientia. Tertium, creaturas multis modis congruere Deo, veluti ad manifestandam eius potentiam, sapientiam, bonitatem, ad excitandam quoque in nobis eius admirationẽ, ad conciliandum eius amorem &c. aut ergo multas esse bonitates transcendentes cuiusque rei; aut non esse huiusmodi creaturarum bonitatem in eo positam, quòd Deo congruant.

Tertia.

Solutio obiectionum.

Verùm ad primum dices, quẽadmodum nulla creatura ex seipsa est, ita nullius transcendentem bonitatem sumendam esse ex conuenientia, qua quæque sibi ipsa congruit, præsertim cùm hæc congruentia procedat ex ea, qua ipsa congruit creatori.

Ad secundum dices, cùm de rebus diuinis loquimur, non modo à falsa sententia, sed etiam ab ea, quæ speciem falsitatis habeat, cauendum esse. Ita fit, vt quoniam dicere, creaturas esse bonas Deo, nescio quid indigentiæ in Deo innuit; non videtur ea loquutio vsurpanda. Alioqui si res ipsa spectetur, cùm bonum, vt de eo nunc loquimur, nihil aliud significet, quàm esse conueniens alicui; quemadmodum creaturæ sine errore vllo dicuntur conuenientes, ac cõgruentes Deo; ita sine errore dici possent bonæ Deo. Vt enim cùm dicimus, diuitias esse bonas iusto, non significamus, bonitatem iusti pendere ex bonitate diuitiarum, sed potiùs econtrariò bonitatem diuitiarum ex bonitate iusti; ita siquis vero sensu retento dicat, creaturas esse bonas Deo, non significabit, bonitatem Dei pendere ex bonitate creaturarum, sed contrà bonitatem creaturarum ex bonitate Dei. Nec simile est illud, quod obiectũ est de bonitate transcendente rei naturalis. Quòd enim res naturalis sit bona propter materiam, & formam, quæ illi sunt bonę, non ideo accidit, quia illi sunt bonæ, sed quia sunt illius partes; quod non accidit in creaturis respectu Dei.

Quo sensu dici possit, creaturas cẽ Deo bonas.

Ad tertium dices, conuenientiam respectu Dei, in qua consistit creaturarum bonitas transcendens, esse eam, qua quęque earum congruit Deo ad manifestationem diuinæ naturæ, ac proinde earum perfectionũ, quæ in ea continentur: cæteras autem conuenientias, quibus Deo congruunt, ad excitandam diuinitatis admirationem, ad cõciliandum eius amorem, &c. consequentes esse, & posteriores prima earum bonitate: tametsi dici potest, per vnam & eandem conuenientiam hæc omnia prę-stari, cùm alia ex alijs naturaliter sequantur.

Propria ratio bonitatis trãscendentis.

Solutio eiusdem argumenti, quod attinet ad relationes, & ea, quæ dicuntur mala. SECTIO VII.

An relationes dicãt perfectionem.

QVod verò attinet ad relationes, plerique sunt qui dicãt, illas non significare perfectionem, qua in re D. Tho. & Scotus, eorumq; sectatores penè cõueniunt. Ac de perfectione quidẽ formali, quo nomine cõprehendi possunt moralis, & purè naturalis, non caret hoc controuersia. Altera enim ex parte, cùm omnis relatio sit formæ quędã atq; actus (loquor aũt tantùm de relatione reali) actus autem idem videatur esse, quod perfectio formalis; omnis relatio videbitur dicere perfectionẽ. Contrà tamen, cùm intemperãtia, & cætera vitia huiusmodi, sint formæ quædã & actus; nec tñ sint perfectiones formales, cũ non perficiant subiectum, nisi velis secundùm quid, siue quatenus qualitates; nil mirum videri debet, si relationes quoq; non dicantur significare perfectionẽ formalem, præsertim cùm sint tenuissimę entitatis; earumq; esse nõ tam cõsistat in afficiendo, & quasi ornando proprio subiecto, quàm in referendo illo ad aliud. Sed quicquid in hac cõtrouersia dicendum sit de relationibus creaturarum; oppositũ dicendũ est de diuinis: qua in re meliùs sentire videtur D. Thomas, qui putat, relationes, quibus personæ constituuntur & distinguuntur, dicere formalem perfectionem, quod negat Scotus. Dicunt enim perfectionem diuinæ essentiæ, ac proinde perfectionem diuinę sapiẽtiæ, potentiæ, & cæterorum attributorum, quæ in diuina natura cõtinentur; de qua re aliàs. Lege si placet Herueum Quodlib. 1. q. 4. contra Scotum doctè dissentem, eiusq; argumenta acutè dissoluentem.

Lege D. Tho. 1. p. q. 28. ar. 2. Cajet. de Ente & ess. ca. 2. Capr. 1. d. 7. q. 1. ad 3. cõtra 1. con. Scot. quolib. 5. &c.

Quid sentiendum sit de diuinis relat.

Ad argumentum igitur negandũ est, si bonũ dicatur de relationibus, aliquã perfectionẽ formalẽ fore in vna persona diuina, quę nõ sit in alijs. Nã nec bonũ esse, idẽ est, quod perfectũ esse, vt superiùs probatũ est, nec quicquid est bonũ bonitate trãscendente, est etiã perfectum ex se, perfectione formali, vt patet in materia prima, in habitibus vitiosis, & fortasse in relationibus creaturarum; nec deniq; vlla perfectio formalis est in vna persona diuina, quę nõ sit in alijs, cùm eiusmodi earũ perfectio sit indiuisa in omnibus, quẽadmodũ & ipsa diuina essentia. Quòd si perfectio sumatur in argumẽto pro perfectione trãscendẽte, quo pacto est perfectũ quicquid est bonũ bonitate trãscendente; cũm ea perfectio nihil aliud sit formaliter, quã negatio defectus in genere aliquo, nõ solùm nõ erit incõmodũ fateri, aliquam perfectionẽ esse in vna persona, quæ nõ sit in alijs, sed etiã necessariũ: quod idẽ dicendũ est de bonitate ipsa trãscendente, quę fundatur in hmõi perfectione, & est relatio rõnis, vt inferiùs patebit. Itaq; si de trãscẽdente, siue perfectione, siue bonitate sermo sit; alia ratione est perfecta paternitas; alia, filiatio; alia, spiratio passiua; vt perspicuum est: alio item modo congruit Pater naturæ diuinę, alio, Filius; alio, Spiritus Sãctus; Pater, vt gignẽs, Filius, ut genitus, Spiritus sanctus, vt ab vtroque

Quædam de perfectione, & bonitate diuinarũ relationum.

que procedens; quæ origines summam, & incomprehensibilem diuinæ essentiæ fœcunditatem declarant.

Obiectionis Dilutio.

Nec obijcias illud Athanasij, qualis Pater, talis Filius, &c. Qualitatis enim verbo nõ significat Athanasius perfectionẽ trãscendentẽ, sed formalẽ; nec verò omnẽ formalẽ, sed eã, quæ cõplectitur attributa illa, quæ apud nos qualitatis nomine significantur, vt sapientię, iustitiæ. Quapropter addere etiam potuisset, Quantus pater, tantus filius &c. vt eandẽ esse omniũ personarũ quantitatiuã, vt sic dicam, perfectionẽ declararet, quæ & ipsa formalis est; tametsi & quantitatiuam mox explicauit specialibus verbis immensi, æterni, & omnipotentis. Itaq; quicquid perfectionis formalis dicit vna persona diuina, totũ id formaliter dicunt cæteræ ex natura rei. Dico autẽ ex natura rei, quia si relationes illę sumantur, vt nostra rei. Dico autẽ ex natura rei, quia si relationes illę sumantur, vt nostro intelligendi modo distinguuntur ab essentia, nullam dicunt perfectionẽ huius generis; quemadmodum sapientia diuina, etsi ex natura rei includit iustitiã, tamen vt modo intelligendi nostro distinguitur à iustitia, nullam includit perfectionem iustitiæ. Qua una responsione dissolues omnia argumenta, quæ aduersæ partis auctores contra hanc sententiam ingeminant, si de perfectione formali loquantur; quale est illud, Si relationes diuinæ dicunt formaliter perfectionem, plus perfectionis esse in duabus personis, quàm in una, pluſque in tribus, quàm in duabus; & illud, Fore, ut perfectior sit persona quælibet, quàm essentia, cùm persona & essentiæ, & relationis perfectionem habeat; & illud, Concedendum esse necessariò, relationes ipsas, vt distinguuntur ab essentia, dicere peculiares sibi perfectiones. Nihil enim ista efficiunt, si oẽs dicunt eandem omnino perfectionẽ formalẽ, & inter se, & cum diuina essentia cõparatæ. Quòd si quis objciat, relationes creatas, si formalem perfectionẽ significant, dicere peculiares huiusmodi perfectiones, vltra perfectionẽ fundamenti; ergo & diuinas, vltra perfectionem essentiæ: neganda est cõsequentia, quia relationes creaturarum distinguuntur à suis fundamentis ex natura rei, & illa perficiunt, si dicunt perfectionẽ formalẽ; at relationes, quibus diuinę personæ distinguuntur, nec distinguuntur ex natura rei ab essentia diuina, nec quatenus ab ea more intelligẽdi nostro distinguuntur, illam perficiunt, cùm cõcipiamus diuinam essentiã, vt infinite perfectã omni formali perfectione. Si verò loquantur de perfectione trãscendente, cùm ea nihil positiuum addat rebus perfectis, nullum incõmodũ colligetur prædictis argumentis. Dicere.n. plus hmõi perfectionis esse in duabus personis, quàm in vna, & in duabus, q̃ in tribus; in persona itẽ, quàm in essentia; & vnamquamque personã suã peculiarem habere perfectionem; nihil aliud erit, q̃ dicere, plures res perfectas esse duas, quàm vnam, & tres quàm duas; personamq; habere perfectionẽ essentiæ & personæ, essentiã autem essentię duntaxat; &, quamlibet personã, quoad propriam & peculiarem referendi rationem nullum habere defectũ: in quibus sententijs nihil est absurdi; quemadmodũ si Deus faciat

Modus dissoluẽdi argumẽta, quę fiunt cõtra ueram sententiam de relationũ diuinarum perfectione.

Alterius obiectionis dilutio.

Discrimẽ inter relationes creaturarũ, & diuinas.

ciat duas formas æquè perfectas, ea demum ratione non erit absurdum asserere, plus perfectionis esse in vtraque, quàm in altera, si is, qui id asserit, significare velit, plures perfectiones esse in utraque, quàm in altera tantùm.

Quo pacto entia, quę malа dicuntur, sint bona.

Quod demum attinet ad entia, quæ dicuntur mala (hoc enim erat extremum membrum primi argumenti) respondendum est, bonum transcendens, de ijs quoque verè prædicari; neque esse incommodum si res eædem dicantur bonæ quatenus quędam entia sunt, & ad Deũ referuntur; malæ autem quatenus referuntur ad quasdam alias, quibus non cõgruunt: quemadmodum non est incommodum si dicamus, febrilem calorem esse bonum respectu materiæ, malum autẽ respectu formæ: &, auaritiam esse bonam cõgregandis caducis opibus; malam autem comparandis æternis. Etenim bonum, ac malum, non dicuntur contraria respectu diuersorum, sed eiusdem.

Quo pacto mala bonis opponantur.

Illud porrò aduerte hoc loco, ea, quæ dicuntur mala, interdum opponi contrariè bonis; vt in moralibus auaritia liberalitati, & actus illius actibus huius; in naturalibus error scientię, morbus sanitati: interdum autem priuatiuè, vt in moralibus peccatum formaliter sumptum honesto operi; in naturalibus cęcitas visui. Quę cùm ita sint, mala quidem prioris generis sunt etiam bona transcendenter; posterioris autem non item. Est enim malum hoc pacto sumptum priuatio boni, & vt Dionysius ait, nec existens, nec aliquid in existentibus. Cap. 4. de Diuinis nom.

Solutio secundi, & tertij. SECTIO VIII.

Quo pacto uerum bonũ sit appetibile

SEcundum argumentum initio propositum duobus modis solui potest. Vno, si dicas, Appetibile, vt in definitione veri boni à Veteribus tradita intelligitur, accipiendum esse vt fundatur in vera conuenientia, & secundùm existentiã realem; in qua conuenientia diximus rationem boni consistere. Hoc enim pacto reciprocatur appetibile cum bono. At priuatio vitę, egestas, & reliquæ priuationes, & negationes, quę à multis exoptantur, etsi sępe sunt verè congruentes, vt cùm propter Christum expetuntur; tamen quia non sunt entia, non habent conuenientiam secundùm propriam existentiam realem: entia autem ficta & impossibilia, nec habent propriam existentiã realem, nec verè congruere possunt cuiquã rei.

Quo pacto non entia.

Altero, si respondeas, priuationes, & alias negationes, atque vno nomine non entia, non esse ex se appetibilia, quo pacto dicitur proprium entis appetibile esse; sed ratione alicuius entis adiuncti, aut consequentis, aut certè quatenus entia esse putantur, aut aliquam entis rationẽ induunt; veluti paupertas ratione eius libertatis animi, quam secum affert; aut regni cœlorũ, quod pauperibus promittitur; & equus rationis particeps, si possibilis esse putetur, aut vt tale apprehendatur. Atque hęc est communis

Soluitur obiectio.

communis solutio propositi argumenti. Quòd si quis obijciat, scisionẽ venę, pharmacum amarum, & alia, quę non propter se expetuntur, sed propter alia, non esse entia: occurri potest hoc modo, Non idem esse, appetibile esse propter se, & ex se; quemadmodum non idem est, esse bonũ propter se atque esse bonum ex se. Nam, etsi quicquid est bonum, & appetibile propter se, est etiam appetibile ex se; non tamen contrà accidit. Esse enim bonum, & appetibile ex se, est habere ex se se cur appeti possit, siue appeti possit propter se, siue tantùm propter aliud: atque hoc omnibus, ac solis entibus conuenire potest. At esse bonum, & appetibile propter se, est esse appetibile non ratione alterius; quod non modò non conuenit non entibus, sed ne omnibus quidem entibus videtur conuenire, vt patet in scisione venæ, potione amara, & alijs quamplurimis. Potest etiam dici, hæc entia esse appetibilia non tantùm ex se, sed etiã propter se; si non naturaliter, certè ex libertate; aut si non ut ea patiatur appetens, saltem ut efficiat, alijs'ue modis. Appetibile ex se, & propter se.

Quod autem attinet ad existentiam, sunt qui dicant, eam esse quoddam ens, & ideò non colligi, si ipsa est bonum quippiam, aliquid prętер ens esse bonum. Hęc tamen opinio non placet, quia existentia nõ potest numerari in membris diuidentibus entis, atque esse quasi species illius, nisi sumatur pro sola existentia diuina, ut patet ex quæst. 4. & latiùs patebit libro quinto. Potiùs ergo dicendum est, existentiam eam, quę non est formaliter entitas, & cęteros modos essendi intrinsecos, non esse appetibiles vt ea, quę appetuntur, sed vt modos eorum, quę appetuntur; ac proinde nec bona, vt ea, quę sunt conuenientia, sed ut modos conuenientium: vnde nec appetuntur vmquam peculiari appetitione, sed eadem illa, qua appetuntur ea, quorum sunt modi essendi. De bonitate existentiæ.

Ad tertium dicendum est, bonum transcendens non adiungere enti negationem; non quia formaliter, siue quatenus eiusmodi est, dicat perfectionem, sed quia eius ratio consistit in conuenientia quadam, vt dictũ est, quę est relatio rationis. Quòd autem sit relatio rationis, & non realis, ex eo patet, quia cõuenit rebus, siue actu existant in rerum natura, siue nõ existant, & iam ex omni ęternitate conueniebat; quod genus relationum nobis videtur non esse reale, sed rationis, quia non potest mutare naturam suam, quam ex ęternitate habuit, & ex ente rationis fieri ens reale. Idem credimus dicendum de relationibus identitatis, ac diuersitatis tum generica, tũ specifica, & alijs huiusmodi. Alia ratio est de relationibus, quę non conueniunt rebus, nisi actu existant in rerum natura; cuiusmodi sunt similitudines, & dissimilitudines in formis cõtingentibus, ueluti similitudo Socratis, & Platonis in albedine, scientia, prudẽtia, &c. itemque relationes, actu agentis, & patientis; propinqui, & remoti; superioris secundùm locum, & inferioris, atque aliæ huius generis, de qua re accuratiùs libro quinto. Cur bonitas transcendens sit relatio rationis. Nonnulla de relationibus.

Ad priorem verò impugnationem dicendum est, non ideò dici solere,

Quo pacto bonū moueat appetitum.

te, bonum mouere appetitum, quia, quatenus bonum est, moueat efficienter, sed quia mouet vt finis, aut vt medium ad finem; neque item quia relatio ipsa conuenientiæ, quam bonum formaliter significat, sit id, quod mouet, cùm vera aliqua res appetitur; sed quia est ratio, sub qua res ipsa mouet. Quantumcumque enim res sit perfecta, si tamen conueniens non sit huic vel illi, neutiquam ab eo appetetur. Aduerte tamen, etiam ipsas relationes rationis posse mouere appetitum vt ea, quæ mouent, seu directò appetuntur, cùm id experimento constet in relationibus multarum dignitatum, quæ pendent ex hominum æstimatione. cernimus enim, eas auidè quæri non tantùm ratione opum, aut potestatis adiunctæ, sed etiam ratione ipsius excellentiæ conceptæ ab aliis: neque enim tam expetunt homines, vt alii de ipsis magnum aliquid concipiāt (quod esset appetere aliquid reale) quàm vt ipsi ab illis magni æstimentur, quod planè est appetere aliquid rationis, & pendens ab aliorum iudicio. Quamquam ergo ita res habeat, non dicentur tamen entia rationis bona, vt hoc loco de bono sermo est, idest bonitate propria entis realis, quia non habent conuenientiam secundùm existentiam realem, etiā potentialem, qua appetitum mouere possint, quod est proprium boni, quod reciprocatur cum ente, de quo propriè agit primus Philosophus.

Entia rationis per se appeti.

Non tamen habere bonitatem de qua hic disseritur.

Ad posteriorem verò probationem dicendum est, duobus modis aliquid dici per suam essentiam tale. Vno, quia id, quod tale dicitur, consequitur, & quasi profluit ex essentia illius, quo pacto homo per suam essentiam est risus capax. Altero, quia id, quod tale dicitur, pertinet ad eius essentiam; quo pacto homo est per suam essentiam animal. Siquis ergo, sumpto bono vt significat bonitatem transcendentem, respōdeat, Deum esse bonum per suam essentiam priori modo; verum quidem dicet, sed nihil Deo peculiare tribuet, cùm res omnes sint illo modo bonæ per suas essentias, & tamen Theologi, ac Philosophi dicāt proprium esse Deo, esse bonum per suam essentiam. Si verò respondeat, esse bonum per suam essentiam posteriori modo; falsum dicet, vt rectè probat argumentum. Reliquum est ergo, vt bonum in eo pronunciato sumendum sit vt significat perfectionem moralem, aut naturalē, aut potius vtramque, seu, quod idem est, quamcunque perfectionem formalem; quo pacto & verum est, & Deo peculiare, esse bonum per suam essentiam, cùm diuina natura sit ipsa diuina existentia, potentia, sapientia, iustitia, & quęcunque alia sua perfectio formalis, siue earum, quas naturales tantùm appellamus, siue earum, quas vocamus morales; quod in nulla omnino creatura cernitur. Atque in hoc sensu planè loquuntur Patres, & scolastici omnes Doctores, cùm dicunt Deum esse bonum per suam essentiam; quo etiam pacto intelligitur illud Domini apud D. Marcum Nemo bonus nisi solus Deus. Cap. 10.

Dupliciter aliquid dici tale per suam essentiam.

Quomodo intelligi debeat proprium esse, Deo esse bonū per suā essentiam.

Aduerte tamen hoc loco, aliud esse dicere, Deum esse bonū per essentiam suam, quod iam explicatum est: aliud, esse bonum per essentiam: quemadmodum aliud est dicere, hoc est ens per suam essentiam; aliud, ens per essentiam. Qui enim dicit aliquid esse tale per essentiā, significat illud continere in se omnem perfectionem totius eius generis, secundū quod dicitur tale; latè tñ sumpto generis nomine. Atq; hoc etiā modo propriū est Dei esse bonū, seu perfectum per essentiam, quemadmodū & ens per essentiam, quia ipse solus continet in se omnes perfectiones entis, quasdam formaliter, quasdam eminenter. Vnde meritò cętera omnia dicuntur à Theologis entia, & bona per participationem.

Quid interfit inter esse bonū per essentiā suā, & esse bonum per essentiam.

Solutio argumentorum, Heruei, Durandi, & aliorum. SECT. IX.

AD primū autem Heruei, quicquid dicendum sit de quęstione illa, Num omnes relationes dicant perfectionem formalem, de qua ille loquitur; negandum est, nomine boni transcēdentis significari formaliter perfectionem, siue moralem, siue naturalem, siue transcendentem, cùm significet relationem conuenientiæ: tametsi uerum est, quò res sunt perfectiores transcendenter, eò esse meliores bonitate transcendente.

Ad secundum, Etsi bonum pro perfectione morali, & naturali sumptū dicatur absolutè; tamen bonum transcendens semper dici comparatè, quemadmodum & bonum, quod significat bonitatem fundatam in perfectione morali, de quo hic non agimus.

Ad tertiū dicendum, Si antecedēs intelligatur de bono pro perfectione morali, aut naturali, verum quidem sumi antecedens & rectè probari cōsequentiam: at si intelligatur de bono transcendenti, falsum esse antecedens. Ad eius verò probationem dicendū, eam totam cōferri ad priorē sensum, aut certè in ea accipi bonitatē, pro ipsa rerū entitate, pro qua etiā non rarò sumitur veritas, vt superiori quęstione diximus. Atque hoc cōmune esse omnibus transcendentibus satis declarat cōmune illud Philosophorum pronunciatū, In transcendentibus cōcreta & abstracta prædicari de se inuicē, vt vnum de vnitate, & vnitatem de vno. lege D. Thomā q. 21. de veritate ar. 4. ex Dionysio 2. cap. de Diuinis nominibus. Ad 4.

Bonitatem & ueritatem aliquando sumi pro ipsarum entitate.

Ad locum verò Aristotelis, quo Durandus sibi persuadet, relationem, quæ significatur nomine boni, esse realem, dicendum est, sententiā Aristotelis eo loco, si accuratiùs expendatur, hanc esse tandē; Res esse bonas, ac malas sine operatione intellectus; non tamen veras, aut falsas. Cæterū ex ea nō effici, bonum, & malū dicere relationes reales. Nam, etsi plerąq; relationes rationis sunt, quę nō conueniant rebus, nisi quia res ipsæ concipiuntur, aut alio modo in mente tractantur, vt relatio prædicati, subiecti, generis, speciei; cuiusmodi est relatio veri: tamen aliæ etiam quædā sunt, quę rebus conueniant præcisa omni conceptione rerum ipsarū. Atque huius generis sunt relationes creatoris, prioris, & posterioris siue tempore, siue natura, vt sequenti libro docebimus; in quibus

Explicatur locus Aristotelis.

Nonnullas relationes rationis præcisa intellectus operatione rebus conuenire.

numeratur relatio boni. Sensus ergo loci est, Verum & falsum significare relationes prioris generis; bonum autem,& malum non, nisi posterioris. Quod perinde est, ac si in exemplis nunc adductis dixisset, res nõ prædicari,nec subijci, nisi quia concipiuntur; esse tamen priores, & posteriores tum natura, tum etiam tempore, etiamsi non concipiantur.

Obiectio. Quòd siquis obijciat, relationẽ conuenientię habere in rebus extrema realia,vt patet in igne, & calore; itemque fundamẽta absque operatione intellectus;ergo esse realẽ: occurrendũ est, nõ oẽs relationes rationis indigere operatione intellectus tãquam fundamento, ut rebus conueniãt, quemadmodum patet in relatione creatoris; sed tantùm eas,quę in priori genere continentur: quãquam oẽs indigẽt operatione intellectª, vt existãt.quod patebit lib.5.

Dilutio.

Κεφ. Γ.

Textus 7.

Ἐκτέον δὲ, πότερον μιᾶς ἢ ἑτέρας ἐπιστήμης, ϖερί τε τὴν [b] ἐν τοῖς μαθήμασι καλουμένων ἀξιωμάτων, καὶ ϖερὶ τῆς οὐσίας. Φανερὸν δὴ, ὅτι μιᾶς τε, καὶ τῆς τοῦ φιλοσόφου ἁπάσης ἐστὶν ἡ περὶ τῶν ὄντι σκέψις. ἅπασι [c] γὰρ ὑπάρχει τοῖς οὖσιν, ἀλλ' οὐ γένει τινὶ χωρὶς ἰδίᾳ τῶν ἄλλων. καὶ χρῶνται μὲν ϖάντες, ὅτι τοῦ ὄντος ἐστὶν ἡ ὄν, ἕκαστον δὲ τὸ γένος ὄν: ὅσῃ τοσοῦτον δὲ χρῶνται, ἐφ' ὅσον αὐτοῖς ἱκανὸν: τοῦτο δ' ἐστὶν, ὅσον ἐπέχει τὸ γένος ϖερὶ οὗ φέρουσι τὰς ἀποδείξεις. ὥστ' ἐπεὶ δῆλον ὅτι ἡ ὄντα ὑπάρχει ϖᾶσι (τοῦτο γὰρ αὐτοῖς τὸ κοινόν) τοῦ ϖερὶ τὸ ὂν ἢ ὂν γνωρίζοντος, καὶ

Diffoluitur ratio quorũdam Thomistarum. Denique ad rationem, qua prædicti sectatores D. Thomæ asserunt,bonum includere relationem rationis,& absolutum,dicendum est,non inde sequi,res esse bonas per solam operationem intellectus, quia bonum solam relationem rationis formaliter significet; hoc enim pacto non esset Deus formaliter creator, nec prior natura, aut duratione creaturis; nec diuinæ hypostases æquales, aut similes inter se, nisi per operationẽ intellectus; quandoquidem hæc omnia formaliter significant relationẽ rationis,vt ipsi etiam asserunt. Causa verò,cur id non sequatur,est,Quia operatio intellectus non est necessaria, ut relatio rationis posterioris generis cuiquam conueniat;sed solùm vt existat eo modo, quo existere potest. Quinetiam retorqueri potest in eos proprium illorum argumentũ.

Retorquetur argumentum ã aduersarios. Si enim rectè colligunt,bonum non dicere formaliter solam relationem rationis,ne cogãtur fateri,res non esse bonas,nisi per operationem intellectus; eadem ratione asserere nõ debent, illud includere formaliter absolutum,& relationẽ. Nam si altera pars totius coniuncti pendet ab operatione intellectus, totum etiam coniunctum ab ea pendeat necesse est. Itemq; si hæc est apta consecutio,Bonum significat formaliter solam relationem

lationem rationis;ergo Deus non est essentialiter bonus: eadem ratione hæc erit apta, Bonum significat formaliter absolutum,& relationẽ rationis,ergo Deus non est essentialiter bonus. Quandocumque enim prædicato essentiali adiungitur aliquid accidentarium, totum prædicatum ex vtroque coniunctum est accidentariũ,vt patet in hac enunciatione, Socrates est homo albus. quę nescio qua ratione hi auctores nõ animaduerterit, aut potiùs non aperte uiderint.

Prædicatũ ex parte essentiali, & accidentaria conflatum, accidentarium esse.

CAPVT III.

Dicendum ª quoque, unius'ne scientiæ, an diuersarum sit & de ijs,quæ [b] in Mathematicis dignitates appellantur,& de substantia agere. Ac perspicuum est,& unius scientiæ,et eius, quæ Philosophi est propria,horum etiam consideratio nem esse. Omnibus [c] enim entibus conueniunt, non priuatim alicui generi ab alijs seiuncto. Et utuntur his quidem omnes, quia sint entis, qua ratione est ens, & unumquodque genus sit ens: uerùm eatenus utuntur, quatenus eis satis est: hoc uerò est, quoad patitur genus, de quo demonstrationes afferunt. Quare cùm ea omnibus, quatenus entia sunt, conuenire constet (hoc enim ipsis commune est) ad eum profectò, qui ens, quatenus ens est, cognoscit,

Lege etiam eundem q. 2. de Verit. ar. 1

formaliter importa re,vt quæstione quinta annotauimus;nõ dubiũ videtur,quin sentiat, bonum quoq; transcendens solã relationẽ cõuenientiæ formaliter significare.Idem.n.alijs locis dicendum putat de omnibus passionibus entis quoad inclusionem, aut exclusionem entis, ut etiam prædicti auctores aliàs asserunt.

Capitis tertij Explanatio.

Totius capitis summa.

Dicendvm ª quoque] Tradito subiecto huius scientiæ, subiectique partibus,ac passionibus,tradit Aristoteles propria ipsius sciẽtiæ principia, quod erat quartum,ac extremum caput eorũ, quæ ad cuiusque scientiæ constitutionem pertinere diximus. Qua etiam re explicãda dissoluit secundam quæstionẽ superioris libri, qua quærebatur, Num ad hanc scientiam pertinerent sola simplicia substantię principia,an etiam complexa, ex quibus omnes scientiæ demonstrant. Repetita igitur quæstione,breuiter respondet, Ad unam,eandemque scientiam pertinere,& de substantijs, ut substantiæ sunt,& de communibus principijs,quæ dicuntur dignitates, differere; eamque scientiam esse primam Philosophiam.

Mathematicas antiquiores esse, & in demõstrando feliciores.

b Quæ in Mathematicis] Dignitates, etsi omnium scientiarum demonstrationibus uires subministrant; tamen in mathematicis,quæ antiquiores uidentur, & in demonstrando feliciores sunt, nomen dignitatum acceperunt.

c Omnibus enim] Duobus modis institutum ostendit. Primùm ex communitate ipsarum

Agere de cõmunissimis principijs ad Metaphysicũ pertinere.

sarum dignitatum. constant enim terminis communissimis, ut entis, totius, partis, & similibus, quibus scientiæ particulares non utuntur, nisi contractis ad proprias materias. Deinde ex auctoritate eorum artificum, qui in certo aliquo duntaxat entium genere uersantur. Nemo enim eorum de communium principiorum ueritate conatus est agere, exceptis quibusdam ueteribus Physicis, qui cùm ignoratis adhuc rebus materię expertibus, de omnibus entium generib⁹ se agere existimarent; non immeritò crediderunt, ad se pertinere cõmunium principiorum tractationem.

Reprehendũtur ueteres Physici circa primorũ principiorum tractationem.

d At cùm aliquis} Reprehendit nihilominus ueteres Physicos. Primùm, q̃ ea in re officiũ superioris artificis usurparint. Deinde, q̃ eorum quidam ita egerint de primis, ac communibus principijs, ut ea demonstrare conati sint; quod uitium ex ignoratione artis analyticæ natum fuisse ait. Ars enim analytica non solùm docet, principia demõstrationũ esse indemonstrabilia; sed etiã ea, quę inter illa uocantur dignitates, tãtæ perspicuitatis existere, ut antẽquàm præceptorem adeas, iam tibi ea nota sint, atque perspecta, ut patet ex primo Poster. cap. secundo.

e Natura enim} Ante pauca uerba Naturã acceperat ea rõne, qua significat essentiam cuiusque rei; nunc pressiùs idem nomen accipit (per synecdochen tamen) pro ipsis rebus naturalibus, quæ natura constant.

Quid Aristoteles primæ substantiæ nomine intelligat.

f Primæ substantiæ} Primę substantię nomine intelligit Substantiam corporis expertem, quæ prima est comparatione substantię naturalis: uel certè intelligit Deum, ut Commentator exponit.

g Est quidem, & ipsa} Hoc ad dubium illud pertinet, quod superiori libro cap. 2. in proponenda, & tractanda quæstione secunda insertum est.

h Quo pacto ea approbanda} Hoc est, qua probatione, demõstrationéue admittenda.

i Dum audiunt quærere} Quærendi uerbum ad ea spectat, de quibus disputatio suscipitur,

Textus 8.

Ἐπεὶ δ' ἔστιν ἡ σοφία τις καὶ ἡ φυσική, ἀλλ' οὐ πρώτη. ¶ ὅσα δ' ἐνίοις τῶν λεγόντων τυγχάνει καλῶς τῆς ἀληθείας, οὐ τρόπον δεῖ δοκεῖν δέχεσθαι, δι' ἀπαιδευσίαν τῆς ἀναλυτικῶν τοῦτο δρᾶσι. δεῖ γὰρ τούτων ἥκειν προεπησθημένους, ἀλλὰ μὴ ἀκούοντας ζητεῖν. ὅτι μὲν οὖν τοῦ φιλοσόφου καὶ τῶν περὶ πάσης τῆς οὐσίας θεωρῆσαι, ἡ πέφυκε, καὶ περὶ τῆς συλλογιστικῶν ἀρχῶν ἕξιν ὑποπέφανται, δῆλον.

Προσήκει δὲ τὸν μάλιστα γνωρίζοντα περὶ ἕκαστον γένος, ἔχειν λέγειν τὰς βεβαιοτάτας ἀρχὰς τοῦ πράγματος: ὥστε καὶ τὸν περὶ τῶν ὄντων, ἢ ὄντα, τὰς πάντων βεβαιοτάτας: ἔστι δ' οὗτος ὁ φιλόσοφος. βεβαιοτάτη δ' ἀρχὴ πάσων, περὶ ἣν ἀδύνατον ἁμαρτεῖν ἀδύναλον: γνωριμωτάτην τε γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι τὴν τοιαύτην (περὶ γὰρ ἃ μὴ γνωρίζουσιν, ἀπατῶνται πάντες) καὶ ἀνυπόθετον. ἣν γὰρ ἀναγκαῖον ἔχειν τὸν ὁποιῶν οὑτινοῦν τῶν ὄντων, τοῦτο

Textus 8.

scit, horum quoque contemplatio pertinet. Quocirca nemo eorum, qui per partes considerant, quicquam de ijs conatur dicere, uera'ne sint, an secus, neque Geometra, neque Arithmeticus, sed Naturalium quidam, non immeritò id facientes. Hi enim soli de tota natura, & de eo, quod est, se agere existimabant. At[d] cùm aliquis adhuc Naturali sit superior (natura[e] enim unum quoddam genus est entis) ad eum, qui uniuersalis est, qui'que contemplator est primæ[f] substantiæ, horum quoque fuerit consideratio. Naturalis autem disciplina, est[g] quidem & ipsa sapientia quædam, sed non prima. ¶ Quæcunque autem nonnulli eorum, qui de ueritate dicunt, quo[h] pacto ea approbanda sint differere conantur, ob imperitiam Analyticæ artis id faciunt. Debent enim ij, qui accedunt, hæc priùs scire; non autem dum[i] audiunt, quærere. Quòd igitur ad Philosophum, eumq; qui, quatenus[k] natura fert, de omni substantia disserit, de ratiocinationum quoque principijs agere pertineat, perspicuum est.

Est[l] autem rationi consentaneum, ut is, qui in unoquoque genere cognoscendo maximè uersatur, firmissima rei principia afferre possit: quare & is, qui in entibus, quatenus entia sunt, ea, quæ sunt omnium firmissima: est autem hic ipse Philosophus. Firmissimum[m] uerò omnium principium illud est, in quo fieri nequit, ut quisquam fallatur: nam & notissimum esse, quod tale sit necesse est (in ijs enim, quæ non norunt, falluntur omnes) et non ex suppositione. Quod.n. necesse est ut teneat is, qui quamlibet rem intelligat, id sup-

pitur, nõ ad ea, quæ in disputatione nota, & perspecta esse debent, cuiusmodi sunt prima, communissimáque principia, quorum rationem auditores inquirere non debent.

k Quatenus natura fert} Siue aliud, ἢ πέφυκε, cum Argyropylo interpreteris, Ea ratione, qua naturæ talis est; siue ut nos cum Bessarione; addita est hęc particula moderationis causa. Nec enim primus Philosophus disputat de omni substantia, nisi uel ea ratione, qua substantia est, uel quatenus fert natura, & conditio subiecti primę Philosophiæ, ideſt, ratione eorũ attributorum, quæ sine materia cõsiderari possunt. Vel iccirco id additum est, ut significaretur imperfecta participatio huius scientiæ ab humana natura; de qua re non nihil dixerat 1. lib. cap. 2. & 2. lib. cap. 1.

Qua ratione Metaphysicus agat de omni substantia.

l Est autem rationi} Docuit in priore parte huius capitis, principia omnibus scientijs communia esse propria huius scientiæ: nunc docet ad eandem pertinere principia firmissima, seu, quod idem est, certissima. Hæc autem, etsi eadẽ sunt atq; communissima, tamen ratione distinguuntur, ut patet. Probatio, qua utitur, hæc est. Quia ad eum artificem pertinent firmissima principia, qui est in cognoscendo accuratissimus: huiusmodi autẽ est primus Philosoph⁹. Prior propositio ex eo patet, quia firmitas scientiæ ex firmitate principiorum

Principia firmissima ad metaphysicã spectare.

m Firmissimum uerò omnium} Etsi principia Metaphysica sunt firmissima comparatione principiorum cuiusq; alterius scientiæ; tamen si ipsa inter se conferantur, unum aliquod reperietur, quod sit cęteris firmius, ac certius; ac proinde firmissimum simpliciter: quemadmodum etsi omnia genera summa dicũtur prima comparatione aliorum; tamen si ipsa inter se cõparentur, genus substantię inuenietur primũ simpliciter, cùm sit cæterorum etiã primorum fundamentũ. Traditurus ergo Aristoteles principiũ firmissimum simpliciter, quod à Metaphysico in primis notandum, ac tradendum est,

Qua ratione principia Metaphysica firmissima sint.

pendet. Posterior ex cap. 2. primi libri perspicua est.

docet

docet priùs quale nam illud esse debeat, asseritque tale esse debere, ut nemo in eo falli possit. Quod quidem dupliciter probat. Primùm, quia quod eiusmodi est, ut nemo in eo falli possit, necessariò est notissimum; siquidem nemo fallitur, nisi in eo, quod ignorat: principium autem omniũ notissimũ, & omnium firmissimũ idem sunt, cùm omnia ex notioribus confirmẽtur. Deinde, quia quod tale est, ut nemo in eo decipi possit, sed potiùs requiritur, ut cætera percipiantur, id, antequàm quicquam aliud percipias, cognitum habeas necesse est; quod autem necesse est cognitum haberi, ut quidquis aliud percipiatur, nullo pacto suppositio esse potest. Quod enim supponitur, nondum perspectum est. Cùm ergo solum firmissimũ principium non possit esse suppositio, cùm ad omnia percipienda requiratur; efficitur, ut nemo in eo falli possit.

Principiũ firmissimũ simpliciter.

n Id etiam secũ ferat } Ad uerbum est [eo etiã percepto ueniat] sed Hellenismus est. Idem est. n. Græcis ἥκειν ἔχοντα, quod φέρειν, aut εἰκοδεν φέρειν, ideſt, è domo ferre.

Fieri non posse, ut idẽ simul insit, & nõ insit, esse principiũ firmissimũ simpliciter.

o Quodnã uerò illud } Iam ostendit ex dictis quodnam principiũ sit firmissimum simpliciter, aitque illud esse, Fieri non posse, ut idem simul insit, & non insit eidem, & secundùm idem; adiunctisq; ceteris particulis, quæ priori libro Elench. cap. 4. ad uitandas differentium molestias annotatæ sunt. Probat autem hanc assertionem ex tradita conditione firmissimi principij, Quia, inquit, fieri non potest, ut quisquam existimet, idem simul esse, & non esse, quo duntaxat modo falli contingeret in proposito principio.

Occurrit obiectioni.

p Quemadmodum nonnulli } Diceret aliquis, nihil repugnare quominùs aliquis existimet, idẽ simul esse, & non esse, cùm Heraclitus (ut quidam uolunt) id senserit. Cui obiectioni occurrit Aristoteles; etsi Heraclitus id fortasse dixerit, non tamen inde effici, ut idem senserit. Multa enim facillimè dicuntur, quæ ex animo dici non possunt, ut si quis lucente sole noctem esse affirmet. Sed ne quis sine ratione hoc dictum existimet, adhibet Arist. hanc probationem, Si aliquis in animum induceret, rem eandem simul esse, & non esse, haberet simul in mente contrarias opiniones; hoc autem fieri

Textus 9.

τὸ οὐχ ὑπόθεσις. ὃ δὲ γνωρίζειν ἀναγκαῖον πρὸ ὁπουῶ γνωρίζοντι, ἐ ἥκειν ἔχοντι ἀναγκαῖον. Ὅτι μὲν οὖν ἡ τοιαύτη πασῶν βεβαιοτάτη ἀρχή, δῆλον. τίς δ' ἔστιν αὕτη, μετὰ ταῦτα λέγωμεν.

Τὸ γὰρ αὐτὸ ἅμα ὑπάρχειν, καὶ μὴ ὑπάρχειν, ἀδύνατον τῷ αὐτῷ, καὶ κατὰ τὸ αὐτό: ἐ ὅσα ἄλλα προσδιορισαίμεθ' ἄν, ἔστω προσδιωρισμένα πρὸς τὰς λογικὰς δυσχερείας. αὕτη δ' ἀπασῶν ἐστι βεβαιοτάτη τῶν ἀρχῶν: ἔχει γὰρ τὸν εἰρημένον διορισμόν. ἀδύνατον γὰρ ὀντινοῦν ταυτὸ ὑπολαμβάνειν εἶναι, ἐ μὴ εἶναι, καθάπερ ᵖ τινές οἴονται λέγειν Ἡράκλειτον: οὐκ ἔστι γὰρ ἀναγκαῖον, ἃ τις λέγει, ταῦτα καὶ ὑπολαμβάνειν. εἰ δὲ μὴ ἐνδέχεται ἅμα ὑπάρχειν τῷ αὐτῷ τἀναντία (προσδιωρίσθω ᵍ δ' ἡμῖν καὶ ταῦτα τῇ προτάσει τὰ εἰωθότα) ἐναντία δ' ἐστὶ δόξα δόξῃ, ἡ τῆς ἀντιφάσεως: φανερὸν ὅτι ἀδύνατον ἅμα ὑπολαμβάνειν τὸν αὐτὸν εἶναι, καὶ μὴ εἶναι τὸ αὐτό: ἅμα γὰρ ἂν ἔχοι τὰς ἐναντίας δόξας ὁ διεψευσμένος περὶ τούτου. διὸ πάντες ἀποδεικνύοντες, εἰς ταύτην ἀνάγουσιν ἐφ' ἑαυτὴν δόξαν: φύσει γὰρ ἀρχὴ καὶ τῆς ἄλλων ἀξιωμάτων αὕτη παύτων.

Textus 9.

id suppositio non est. Quod autem necessariò tenere debet is, qui quiduis cognoscat, id n *etiam secum ferat necesse est. Perspicuum est igitur, huiusmodi principium esse omnium firmissimum. Quod* o *nam uerò illud sit, deinceps dicamus.*

Etenim fieri non potest, ut idem simul insit, & nõ insit eidem, & secundùm idem: sintq́, ad logicas difficultates adiecta, quæcunque alia à nobis adiungi possent. Hoc autem est omnium principiorum firmissimum, cùm ei prædicta definitio conueniat. Non enim fieri non potest, ut idem quisquam esse, & non esse existimet, quemadmodum p *nonnulli Heraclitum dicere arbitrantur: neque enim necesse est, ut quæ quis dicit, ea & sentiat. Quòd si fieri nequit, ut eidem simul contraria insint (addantur* q *autem à nobis & huic propositioni, quæ addi consueuerunt) est autem ea opinio opinioni contraria, quæ contradictionis est; perspicuum est, fieri non posse, ut idem, simul rem eandem & esse, & non esse existimet: simul enim contrarias opiniones haberet qui ea in re deceptus esset. Quocirca* r *omnes, qui demonstrant, ad hanc ultimam sententiam omnia reuocant: hæc enim cæterarum quoque omnium dignitatum suapte natura principium est.*

Quę nam dicantur opiniones contrariæ.

Theologos quosdam aduersari Aristoteli.

Gregor. 1. d. 17. q. 3. ar. 2. Capr. ibidem q. 2. ad argu. cõtra 2. cõcl.

Omnes demõstrationes ad Ppositũ principium reuocari.

q Addantur aũt } Eędẽ illę particulę, q̃ cõtradictorijs addi solẽt; Secũdùm idẽ, Ad idẽ, Simpliciter, & Eodẽ tẽpore, addendæ etiã sunt cõtrarijs, ut uera cõtrarietas efficiatur.

r Quocirca omnes } Confirmat iterum, principium à se propositum esse firmissimum simpliciter. Confirmatio ex usu demonstrandi ducitur hunc in modum. Omnes, qui demonstrant, reuocant demonstrationes suas ad principium propositum, est igitur firmissimum simpliciter. Antecedentis ratio ex eo sumitur, quia propositum pronunciatũ est suapte natura principiũ cæterarũ omniũ dignitatũ, & potiori ratione omnium particularium principiorum. Quod qua ratione uerum sit, seorsum expendamus.

Vtrum

fieri nõ possit; ergo nec illud. Maiorem propositionem ex eo probat, quia opiniones contrariæ sunt illæ, quarum obiecta contradictoriè opponuntur, quod etiam habes extremo capite secundi lib. de Interpretatione. Opinio enim, quæ ait, Socratem esse album, non est contraria (saltem per se primò) illi, quæ dicit, Socratem esse nigrum, sed ei, quę negat, Socratẽ esse albũ. Iccirco enim Socrates (saltẽ Aristotelis sententiâ) non potest simul esse albus & niger, quia esset albus & non albus, niger & non niger, ut patet ex ijs, quæ ille scribit ad finem cap. 6. Dico autẽ [Aristotelis sententia] quia plerique recentiores Theologi negãt, ex quibusuis contrarijs sequi cõtradictoria, quòd credãt supernaturali uirtute fieri posse, ut aliqua cõtraria simul perfectè insint in eodẽ subiecto; quod tamen fieri nequiret, si ex illis sequerentur contradictoria. Quicquid tamen de eorum assertione sentiendum sit (quam ualde quidem dubiam facit Gregorius Ariminẽsis; Capreolus uerò cũ alijs quibusdã planè negat; nosque libro 8. examinabimus, cùm de intensione formarum agemus) illud certum est, duas contrarias opiniones, siue iudicia, nullo modo posse simul esse in eodem subiecto. Nam cùm contraria iudicia ita uersentur circa eiusdẽ prędicati, & subiecti coniunctionem, ut alterum sit eius approbatio, reiectio alterum; reiectio autem includat negationem approbationis; efficitur, ut contraria iudicia includant contradictionem; quod luculentiùs eo loco explicabitur.

VTRVM HOC PRINCIPIVM, IMPOSSIBILE est, idem simul esse, & nō esse, sit omniū primum.

QVÆSTIO I.

Quibus rationibus non uideatur primum. SECTIO I.

Primum argumentū pro parte negatiua.

ESt Aristotelis sententia in hac quæstione planè est affirmatiua; non desunt tamen argumenta, quæ negatiuam partem ostendere videātur. Vnum est, Quia simplicia sunt priora compositis; propositum autem pronunciatum, cùm sit modalis propositio, itemq; de extremo coniuncto, atque etiam cōstet verbis, quæ possunt resolui in plures conceptus (cuiusmodi sunt, idem, & simul) multis modis est compositum.

2 Alterum, Quia affirmationes sunt priores negationibus: propositum autem pronunciatum est negatiuum, cùm idem valeat, Impossibile, atq; Non possibile.

3 Tertium, Quia notiora natura sunt priora minùs notis: propositum autem pronunciatum est suaptè natura minùs notum, quàm si dicas, ens est ens. Nulla enim enūciatio est notior, & euidentior ea, qua aliquid affirmatur de se ipso, ut Boëtius inquit; ea præsertim, in qua termini sunt omnium notissimi, cuiusmodi est ens.

4 Quartum, Quia primum principium non potest probari per aliud; propositum autem pronunciatum videtur ea ratione probari in contextu, Quia impossibile est, contraria inesse simul in eodem subiecto.

5 Quintum, Quia si propositum pronunciatum esset primum principium simpliciter, per illud demonstrarentur cætera omnia principia: hoc autem fieri nequit, tum quia per unum solum principium non tantum demonstrari nō potest, sed nec concludi quicquam; tum etiam quia cætera omnia principia, cùm sint propositiones immediatæ, planè sunt indemonstrabiles.

6 Postremum. Quia si vlla esset ratio, propter quam propositum principium dicendum esset firmissimum, ac proinde primum, illa esset maximè, Quia in eo non contingit deceptio (ea enim pluris fit ab Aristotele, & ab omnibus probari solet) at hæc ratio in primis assumit falsum; deinde æquè probat, omnia principia esse firmissima, non est igitur propositum pronunciatum omnium primum. Minor, quod ad priorem partem attinet, ea ratione perspicuè ostendi uidetur, quia propositum pronunciatum, ut approbetur, indiget inductione ex ijs, quæ sensibus percipiuntur, quod primo libro de omnibus principijs constitutū est; ex qua re fit, vt quemadmodum in sensibus potest dari deceptio, ita etiam

Cap. 1. q. 4.

etiam in illo dari possit. Quod uerò attinet ad posteriorem, ex eo probatur, quia aut Aristot. intelligit, neminem posse decipi in proposito pronunciato, quia eius termini non possint non probè concipi ab omnibus; aut quia si probè teneantur, nemo possit oppositum illius in animū inducere: at primum dici non potest, tum quia alia sunt principia ex terminis etiam communibus constituta, quæ non minùs probè uidentur teneri ab omnibus, quale est illud, Quodlibet est, aut non est; & illud, Quæ eidem sunt eadem, sibi inuicem sunt eadem; tum etiā quia multi sunt, qui non probè teneant cōditiones ueræ cōtradictionis, quas tamen omnes in proposito pronunciato intelligere oportet: dandum est igitur secundum; ex quo planè sequitur in nullo quoque aliorum principiorū contingere deceptionem. Nullum est enim principium, quod rectè perceptis terminis non statim approbetur: alioqui non omnia principia essent propositiones per se notæ.

Refutatio duarum opinionum, quæ negatiuam partem quæstionis amplectuntur. SECTIO II.

Hoc loco q. 5.

Antonij Andreæ de primo simpliciter principio sententia.

ANTONIVS Andreas tribus primis argumentis persuasus asserit, propositum pronunciatum non esse primum principium simpliciter, sed hoc potiùs, Ens est ens: sed tamen appellari ab Aristotele primum principium, quia est primum in comparatione eorum, quæ circumferuntur, ut illius, Omne totum est maius sua parte; & illius, Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia; & similium.

Refutatio.

Hæc tamen sententia, nec uera est, nec Aristotelicæ doctrinæ consentanea. Quòd enim uera non sit, ex eo patet, quia propositiones identicæ; cuiusmodi est, Ens est ens, quemadmodum sunt artis expertes, & penè nugatoriæ, sic etiam in scientijs non admittuntur; tantum abest, ut ad aliquam earum omnes scientiarum demonstrationes reuocentur. Quòd uerò, nec Aristotelicæ doctrinæ sit consentanea, extrema uerba huius capitis apertè declarant; ait enim Aristot. pronunciatum illud, Impossibile est, idem simul esse, & non esse, esse ultimum in resolutione omnium demonstrationum, & principium cæterarum omnium dignitatum. Quibus uerbis nullum pronunciatum excipit, quod priùs sit, & ad quod cætera, tanquàm ad primum simpliciter reuocentur.

text. 9.

Aliorum eadē de re opinio.

Alij dicunt primum principium simpliciter esse pronunciatum illud, De quolibet est affirmatio, aut negatio uera; cuius meminit Aristoteles cùm alijs locis quamplurimis, tum verò libro superiori cap. 2. in tractāda quæstione secunda sub his uerbis, Quoduis affirmetur, aut negetur necesse est. Ratio huius sententiæ est, Quia vel hoc pronunciatum, vel illud, Impossibile est, idem simul esse, & non esse, dicendum est primum

text. 4.

Fundamentū huius opinionis.

principium simpliciter. Neque enim aliud generalius reperiri potest, ad quod omnes demonstrationes reuocentur; at illud non potest esse primum simpliciter, cùm sit negatiuum: hoc ergo potiùs dicendum est simpliciter primum.

Cur plerisq; non probet.

Sunt quibus propterea nõ placeat horũ opinio, quia ita loquantur de his principijs, quasi sint re uera duo. Dicunt enim, idẽ omnino principiũ contineri in utraq; propositione, sed hoc interesse, quòd in altera efferatur per uerbum affirmandi, & negandi, quatenus usurpatur à Logico; in altera per verba essendi, & non essendi, quatenus pertinet ad Metaphysicum: nam si res ipsa expendatur, horum sententiam nihil differre ab opinione illorum, qui dicunt, primum principium esse illud, Impossibile est, idem simul esse, & non esse. Verùm hæc conciliatio non placet. Primùm, quia pronunciatum hoc, De quolibet est affirmatio, vel negatio vera, potest etiam efferri per verba essendi, & non essendi, vt effertur cap. 7. huius libri, veluti si dicas, Quodlibet est, aut non est; & vicissim illud, Impossibile est, idem simul esse, & non esse, per verba affirmandi, & negandi, vt si dicas, Fieri non potest, vt idẽ simul affirmetur, ac negetur, quo pacto effertur capite quarto, & sexto: primo etiã Poster. c. 8. ambo efferũtur per verba affirmãdi, & negãdi. Deinde, quia vtrouis modo efferantur, sententia affirmatiui adeò diuersa est à sententia negatiui, vt doceat Aristoteles in loco proximè citato, negatiuum in nulla demonstratione assumi; affirmatiuum autem admitti in ijs demonstrationibus, quæ ducunt ad impossibile: quæ distinctio non ad verba tantùm spectat, sed ad sensum, ac rem ipsam. Postremò, quia cap. 7. huius libri defenso eatenus negatiuo, tum demum incipit Aristoteles defendere affirmatiuum, vt re uera ab illo distinctum, & quod proprijs quibusdam argumentis contra proteruos indigeat.

Reijcitur eorum ratio.

Iauel. hoc loco q. 9.

tex. 27.

tex. 15. tex. 27. 1. Post. tex. 26. & 27.

tex. 27. & 28.

Cur hoc pronunciatum Quodlibet est vel non est, non sit primũ simpliciter principium.

Dicendum est igitur, pronunciatum hoc, De quolibet est affirmatio, aut negatio uera, seu mauis dicere, Quodlibet est, vel non est, etsi est cũ primo principio maximè coniunctum, & cæterorum omnium primum; non esse tamen primum simpliciter: est enim posterius negatiuo iam dicto, cùm ad illud suapte natura perspicuè reuocetur. Si quis enim neget hanc consequentiam, De Cygno affirmatur album, ergo non negatur; in qua quidem principium affirmatiuum exercetur; poterit ille vrgeri hoc apertiore incommodo, Ergo est simul albus, & non albus, quod est contra principium negatiuum. Atque hac de causa non meminit Aristoteles in hoc capite affirmatiui, in locis autem citatis posteriùs de affirmatiuo, quàm de negatiuo egit. Quinetiam in loco citato primi Poster. cùm docet, affirmatiuum assumi in demõstrationem, negatiuum autem minimè; excellentiam negatiui non obscurè significat. Vt enim præstantia primæ causæ ex eo colligitur, quòd ita cæteræ ex illa pendeant, ut ipsa non contineatur in ordine illarum; sic etiam præstantia negatiui principij ea ratione declaratur, quòd ita omnibus demonstrationibus vires

Principij simpliciter primi, excellentia.

Cap. 8. tex. 16

sub-

subministret, vt in nulla earum includatur. Quod quo pacto intelligendum sit, ad eum locum expositum habes.

Affirmatiuæ partis approbatio. SECTIO III.

Affertio præcipua.

His ergo sententijs reiectis dicendum est, pronunciatũ hoc, Impossibile est, idem simul esse, & non esse, esse primum principium simpliciter; quæ conclusio hunc in modum ostendi potest. Illud est primum principium simpliciter, quo non modò omnes conclusiones, sed etiã cætera omnia principia à priori cõfirmari possunt: atqui hoc principio confirmantur à priori non modò omnes conclusiones, sed etiam cætera omnia principia: est igitur primum principium simpliciter. Maior patet, quia primum principium simpliciter, & firmissimum simpliciter idem sunt, & pro eodem accepta sunt ab Arist. in hoc capite: quod autem est firmissimum simpliciter, id suaptè natura est causa firmitatis cæterorum omnium. Minor ex eo probatur, quia non modò conclusiones omnes, sed etiam cætera omnia principia confirmantur à priori, deductione ad contradictionem, quod est omnium maximum, ac manifestissimum impossibile; huiusmodi autem impossibile hoc solo principio exprimitur. Præterea illud est primum principiũ simpliciter, quod cùm sit necessarium, nec ostensiuè, nec per deductionem ad impossibile demonstrari potest: at hoc principium est huiusmodi: est igitur primum principium simpliciter. Maior, & prior pars minoris perspicuæ sunt. Posterior autem minoris pars ex eo probatur, Quia cuius ueritas est omnium notissima, id nec ostensiuè, nec deductione ad impossibile demonstratur, cùm omnis demonstratio fiat ex notioribus: veritas autem propositi principij est omnium notissima, quod patet ex falsitate oppositi pronunciati, quod est omnium absurdissimum. Atque hanc esse Aristotelis sententiam ex conditionibus, quas ille attribuit proposito pronunciato perspicuum est. Docet enim, esse omnium firmissimum, ac notissimum, cæterarumque dignitatum suaptè natura principium; quæ, nisi primo principio simpliciter, conuenire non possunt. Quo fit, ut meritò dicat Auerroës, hoc loco, sine hoc pronunciato non modò possibile non esse philosophari, sed ne disputare quidem, aut ratiocinari.

Quo pacto primũ principium omnes cõclusiones, & principia à priori confirmet.

Non posse illud ullo modo demõstrari.

Obiectio.

At obijciat aliquis, hunc in modum, Quàm absurda est duarum contradictionum enunciationum affirmatio, tam absurda est earum negatio: atqui traditum pronunciatum damnat illarum affirmationẽ, ergo aliud tradendum est, quo damnetur earũ negatio, ut si dicas, Impossibile est, idem simul, nec esse, nec non esse. At hoc principio addito neutrum erit primum simpliciter, quia per neutrum demonstrabuntur cætera omnia (neutrum enim per alterum demonstrari ullo modo potest, cùm sint

æqualium uirium) non est igitur dicendum, traditum principium esse primum simpliciter.

Diluitio.

Huic obiectioni respondendum est, neminem negare duas enunciationes contradicentes, qui non easdem alijs verbis affirmet, verbi causa, idem facit, qui negat has duas contradicentes. Socrates est albus, Socrates non est albus, atque qui easdem affirmat, seu concedit. Negare enim Socratem esse album, nihil aliud est, quàm affirmare, illum non esse album; itemque negare, illum non esse album, nihil est aliud, quàm affirmare esse album. Quod idem cernitur in uniuersalibus pronunciatis. Nam idem est negare, omnem hominem esse album, atque affirmare aliquem non esse album; idemque est negare aliquem non esse album, atque affirmare, omnem esse album. Ita fit, ut non opus sit alio principio ad damnandam negationem duarum contradicentium, præter illud, quod damnat illarum affirmationem, siue approbationem.

Solutio argumentorum, quæ initio proposita sunt.

SECTIO QVARTA.

AD primum argumentum pro parte negatiua initio propositum dicendum est, parum referre, quòd propositum pronunciatum habeat formam modalis propositionis: potest enim redigi in formam enunciationis de simplici inexistentia, ut si dicas, Nulla res simul est, & non est. Quanquam simplicitas primi principij potiùs in eo posita esse debet, ut non possit per alia principia demonstrari, quàm ut paucioribus uerbis cõstet. Quo fit, ut nihil ad rem attineat, si sit de extremo coniuncto, aut constet alijs particulis, quæ in plures cõceptus resoluantur, modò ipsum nullo pacto per alia priora principia demonstrari possit.

In quo sita sit primi principij simplicitas.

Non omnem enunciationẽ negatiuã probari à priori per aliam affirmatiuam.

Ad secundum dicendum, non omnẽ enunciationẽ negatiuã probari à priori per aliam affirmatiuã; tametsi omnis negatiua includat aliã priorem, ac simpliciorẽ affirmatiuam, & particulam negatiuam adiectã. Itaq; ad argumentum, concedendum est, generatione quidem, & ipsa etiam enunciationum natura spectata, priores esse affirmationes negationibus: at quod ad uim demonstrandi attinet, non esse id uerum uniuersè.

Non esse minus per se notũ propositũ principium, quàm hoc; Ens est ens.

Ad tertiũ negandũ est, minùs notũ esse propositũ pronunciatũ, quàm illud, Ens est ens. Quod hunc in modũ probari potest. Non minùs nota est falsitas contradicentis propositionis, quàm veritas eius, cui cõtradicit; nec ueritas illius, quàm falsitas huius: ergo nõ minùs nota est falsitas huius, Ens non est ens, quàm ueritas illius, Ens est ens. At propositũ pronunciatũ contradicit huic, Ens nõ est ens, siquidem ait fieri non posse, ut idem simul sit, & nõ sit: nõ est igitur minùs nota eius ueritas, quàm huius, Ens est ens. Atq; hoc quidem satis est ad solutionem argumenti. Sed quia eadem ratione concludi potest, non minùs notam esse ueritatẽ huius

ius pronunciati, Ens est ens, quàm illius, Impossibile est, idem simul esse, & non esse, ac proinde non minùs illud, quàm hoc ponendum esse primum principium simpliciter; Addendum est, hac ex parte non esse parem rationẽ in utroque, quòd pronunciatum hoc, Ens est ens, quemadmodũ est artis expers, ita nunquã assumitur ad quicquã demonstrandũ.

Veritatẽ primi simpliciter principij non posse p aliam magis perspicuã demonstrari.

Ad quartum dicendum est, propositũ pronunciatũ nõ probari in cõtextu per illud, Impossibile est cõtraria simul inesse in eodẽ subiecto, sed solùm hoc, Fieri non posse, ut quisquã oppositũ sibi persuadeat, quod in cõtextu apertissimum est. Aliud est autem probare, neminẽ posse in animum inducere oppositũ illius; aliud, ostendere, illud esse verum; ueritas enim illius non potest per aliã magis perspicuã ueritatem demonstrari, & tamen magis perspicuũ est (saltem apud Aristotelem) duo contraria nõ posse esse simul in eodẽ subiecto, quàm quòd nemo possit approbare duo cõtradictoria. Multa enim uel ipsis sensibus iudicamus per se nota, quorũ oppositã cernimus ab alijs approbari, ut patet in hac propositione, Mel est dulce; cuius cõtrariũ iudicat ægrotus verũ esse. Siquis tamen per proteruiam propositũ pronunciatũ negauerit, si modò aliquid affirmet, licitũ erit apud eiusmodi hominẽ illud probare per id, quod ille affirmauerit, ut Aristoteles inferiùs docebit. Verùm ea probatio nõ erit à priori, nec ita à posteriori, ut illud re uera notum faciat, cùm sit notissimum; sed erit probatio ad reuincendum hominem.

Cap. sequenti

Ad quintum dicendum est, cætera principia per hoc nõ ostendi, sed deductione ad impossibile demonstrari posse, ut dictum est.

Nõnullorum de sensuum deceptione opinio.

Ad sextum, quod attinet ad priorẽ partem minoris, sunt qui respondeant, etsi in sensibus dari possint multæ deceptiones; nunquam tamen dari tantam, ut iudicent idem simul esse, & non esse, ut esse album, & nõ esse album, id, quod Aristoteles uidetur sentire cap. 5. huius libri, ubi scribit, hanc deceptionem non contingere in sensibus. Verùm cùm experientia oppositum doceat (sæpe enim iudicamus aspectu, lignum dimidia parte submersum in aquis fractum esse, atque distortum; tactu autẽ esse integrum, ac rectum) id autem, quod Aristoteles scribit cap. quinto, planè de uno, eodemque sensu circa proprium sensibile intelligatur, ut eo loco patebit; potiùs dicendum est, tantam esse uim propositi pronunciati, ut nunquam intellectus contra eius præscriptum sequatur iudiciũ sensus, aut uim cuiuscumque argumenti quantæcumque probabilitatis specie oppositum probantis; quod tamen in alijs principijs secus accidit. Sunt enim, qui dicant, atque adeò sentiant, principia illa, Omne totũ est maius sua parte; Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se, & alia quædam, non esse uniuersè uera, sed solùm in rebus finitis. Itemque illud, Contraria non posse esse simul, non esse uerum, nisi naturaliter. Itaque ubi aperta contradictio non cernitur, passim uidemus de eadem re cõtrarias sententias; quo fit, ut in altera necessariò sit error. Vbi autem aperta spectatur contradictio, quantumcumque iudicium sensus, aut

à tex. 14.

Refutatio.

Vera argumẽti solutio.

Vbi aperta est contradictio, nũquam intellectum assentiri.

ratio-

ratiocinatio aliqua videatur illam ſtatuere; nunquam intellectus præbet aſsenſum; quippe in quo iudicium oppoſitæ ueritatis tanta perſpicuitate impreſsum eſt à natura, ut nulla ratione corrumpi poſſit; quod idem uidetur accidere in illo altero principio, Neceſse eſt, ut quodlibet ſit, aut non ſit; non quòd ipſum per ſe tanta perſpicuitate notum ſit, quanta eſt primum principium, ſed quia adeò propinquum eſt primo principio, ut à nemine negari poſſit, quin ſtatim uideat, ex negatione illius ſequi negationem primi principij. Nam ſiquis dicat, falſum eſse, Socratem ſedere, aut non ſedere, continuò videt, ſe neceſsariò conceſsurum, aut Socratem ſedere ſimul, & non ſedere; aut nec ſedere, nec non ſedere, quę idem valent, & primo principio apertiſsimè repugnant.

Obiectio.

Sed quid? Nonne Ariſtoteles in reliqua parte huius libri defendit hæc duo principia non modò contra proteruos, qui ſola contentionis cauſa ea negabant, ſed etiam contra quoſdam imbecilli ingenij Philoſophos, qui fallacibus rationibus decepti illa non uerbis tantùm, ſed mente etiã falſa eſse aſſirmabant?

Diluitur.

Hoc argumentum hunc in modum diſsoluendum eſt, duobus modis intelligi poſse, principia hæc mente negari: uno abſolutè, altero ex conditione; abſolutè quidem, ſi mens eò adducatur argumentorum ui, ut uerè, & abſque ulla conditione ſibi perſuadeat, illa eſse falſa. Atque hoc ipſum eſt, quod hactenus diximus fieri non poſse, & Ariſtoteles hoc capite probauit. Ex conditione verò, ſi nondum mens abſolutè deducatur de ſententia, ſed tantùm, quia neſcit ſoluere argumenta, quæ contrà obijciuntur, fateatur, illa eſse falſa, quatenus argumenta oſtendere uidentur. Quo pacto non defuerunt, qui interna mentis diſsenſione illa inficiarentur; quorum Ariſtoteles in progreſsu meminit.

Quo pacto prima principia negari poſſint.

Κεφ. Δ'.

Ἰσὶ δέ τινες οἳ (καθάπερ εἴπομεν) αὐτοί τε ἐνδέχεσθαί φασι τὸ αὐτὸ εἶναι, καὶ μὴ εἶναι, καὶ ὑπολαμβάνειν ἅπτος. χρῶνται δὲ τῷ λόγῳ τούτῳ πολλοὶ καὶ τῶν περὶ φύσεως. ἡμεῖς δὲ νῦν εἰλήφαμεν, ὡς ἀδυνάτου ὄντος, ἅμα εἶναι, καὶ μὴ εἶναι: καὶ ἐξ τούτου ἐδείξαμεν, ὅτι βεβαιοτάτη αὕτη τῶν ἀρχῶν πασῶν. ἀξιοῦσι δὲ καὶ τοῦτο ἀποδεικνύναί τινες δι' ἀπαιδευσίαν: ἔστι γὰρ ἀπαιδευσία, τὸ μὴ γινώ-

CAPVT IIII.

Sunt autem quidam, qui (quemadmodum diximus) et ipſi aſſerant, fieri poſſe, ut idem ſit, atque non ſit, & ita eſſe aliquis exiſtimet. Vtuntur autem hac ſententia plerique etiam eorum, qui de natura diſſerunt. Nos autem nunc ut impoſſibile accepimus, ſimul eſſe & non eſſe; atque ex eo principium hoc principiorum omnium firmiſsimum eſse demonſtrauimus. Sunt autem, qui per ruditatem, hoc etiam ipſum ſe demonſtrare exiſtiment: eſt enim ruditas, haud noſſe

Quid præſtet hoc capite Ariſtoteles.

Ratio ſuſceptę diſputationis.

tam reliquam diſputationem ad eos conuertit, qui per proteruiam, aut deceptionem illud negabant. Cùm igitur ait [ſunt autem quidam] eos ſignificat, qui per deceptionem illud inficiabantur. Neque enim ſolùm dicebant, fieri poſſe, ut aliquis re uera exiſtimet idem ſimul eſſe, & non eſſe, ſed etiam ut re uera ita ſit; quantum uidelicet argumenta oppoſitum demonſtrare uidebantur, ut paulò antè diximus.

b Qui de natura] In his referuntur Democritus, Anaxagoras, & Heraclitus, ut in progreſſu patebit. Protagoras enim, qui hoc ipſo capite citatur, ad ſophiſtas pertinet.

c Nos autem nunc] Hinc intelliges, quantò aliter Ariſtoteles circa primum principium ſe habuerit. Alij enim, quia putabant fieri poſſe, ut contraria ſimul eidem ineſſent, colligebant, fieri quoque poſſe, ut idem ſimul eſſet, & non eſſet, quod eſt oppoſitum primi principij. At ipſe, cùm capite ſuperiori accepiſſet hoc principium ut per ſe notiſſimum (neque enim illud probauit) ex ueritate eius implicitè oſtendit, illud eſſe firmiſſimum, ac certiſſimum, id eſt, neminem poſſe oppoſitum ſibi perſuadere. Probatio enim illa, Quia duæ opiniones contrarię non poſſunt ſimul eidem ineſſe, ex eo ſum habet, quia fieri non poteſt, ut idem ſimul ſit, & non ſit. Si enim illę eidem ſimul ineſſent, idem ſimul eſſet, & non eſſet, quod Ariſt. ex omnibus contrarijs ſimpliciter denominantibus ſubiectum, colligi putat ad finem cap. 6. tametſi id pleriſque Theologis non placet, ut diximus ad finem expoſitionis ſuperioris capitis.

Quãto aliter Ariſtot circa primum principiũ, quàm nonnulli Philoſophi, ſe habuerit.

Cur duæ opiniones contrariæ in eodem eſse non poſſint.

sect. 27.

d Sunt autem qui] Significat eos, qui primum principium demonſtrari poſse credebant. Quo loco ignorationem artis analyticæ, quaſi per excellẽtiam uocandã putauit ἀπαιδευσίαν, id eſt, ruditatem, ſiue ineruditionem, cuius contrarium eſt eruditio, quæ Græcis eſt παιδεία. cuius meminit initio primi de partibus animalium. Huius rei cauſa, Aſſequutum eſse modum ſciendi, qui in Analyticis libris traditur, dicitur cap. 3.

In primis uerbis.

Ignoratio analyticę artis cur ἀπαιδευσία dicatur.

Capitis

cap. 3. lib. 2. huius operis πιστὰ δεῖσθαι. pro qua re uide quæ eo loco diximus. Ex hoc loco intelliges quàm rudis, & imperitus censeri debeat is, qui artis dialecticę ignarus est, quantumcumque eruditionis aliunde comparauerit.

Consutantur, qui primũ principiũ demõstrari posse affirmabãt.

e Etenim omnium} Ratio, qua hos breuiter refutat, sic habet. Aut omnium est demõstratio, aut quędam ita sunt perspicua, ut demonstratione non egeant: non est autem dicendum omnium esse demonstrationẽ, alioqui dabitur progressus infinitus in principijs, atque adeo nulla prorsus demonstratio umquam absoluetur: ergo aliqua sunt ita perspicua, ut non cadant sub demonstrationẽ. Quòd si ita est, nullum sanè principium magis indemonstrabile reperietur, quàm quod propositũ est. Ideo autem Aristin probãda minore nõ fecit mentionem circularis demonstrationis, quia quidam dicebant, omnia demonstrari, ut habes 1. Poster. cap. 3.

Circulo demõstrare quid sit.

quia circulo demonstrare nihil est aliud, q̃ idem per idem ostẽdere; quod non solùm nõ est demonstrare, sed ne simpliciter quidẽ probare: omnis enim probatio ex notioribus esse debet.

γινώσκειν τινῶν δεῖ ζητεῖν ἀπόδειξιν, καὶ τίνων οὐ δεῖ. ὅλως μὲν γὰρ ἀπάντων ἀδύνατον ἀπόδειξιν εἶναι· εἰς ἄπειρον γὰρ ἂν βαδίζοι, ὥστε μηδ' οὕτως εἶναι ἀπόδειξιν. εἰ δέ τινων μὴ δεῖ ζητεῖν ἀπόδειξιν, τίνα ἀξιοῦσιν εἶναι μᾶλλον τοιαύτην ἀρχὴν, οὐκ ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν. ἔστι δ' ἀποδεῖξαι καὶ ἐλεγκτικῶς καὶ δεῖ τοῦτ' ὅπου ἀδύνατον, ἂν μόνον τι λέγῃ ὁ ἀμφισβητῶν. ἂν δὲ μηδὲν, γελοῖον τὸ ζητεῖν λόγον πρὸς τὸ μηδενὸς ἔχοντα λόγον, ἢ μηδένα ἑαυτῷ λόγον· ὅμοιος γὰρ φυτῷ ὁ τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος. τὸ δὲ ἐλεγκτικῶς ἀποδεῖξαι λέγω διαφέρειν τοῦ ἀποδεῖξαι, ὅτι ὁ ἀποδεικνύων μὲν ἂν δόξειεν αἰτεῖσθαι τὸ ἐν ἀρχῇ· ἄλλῳ δὲ τοῦ τοιούτου αἰτίῳ ὄντος, ἔλεγχος ἂν εἴη, καὶ οὐκ ἀπόδειξις. tex 6.

Ἀρχὴν δὲ πρὸς ἅπαντα τὰ τοιαῦτα, ὃ τὸ ἀξιοῦν ἢ εἶναι ἢ μὴ εἶναι (τοῦτο μὲν γὰρ τάχα ἄν τις ὑπολάβοι τὸ ἐξ ἀρχῆς αἰτεῖν) ἀλλὰ τὸ σημαίνειν γέ τι καθ' αὑτοῦ καὶ ἄλλῳ· τοῦτο γὰρ ἀνάγκη, εἴπερ λέγει τι· εἰ δὲ μή, οὐκ ἂν εἴη τῷ τοιούτῳ λόγος, οὐδ' αὐτῷ πρὸς αὑτὸν, οὐδὲ πρὸς ἄλλον οὐδένα. Text° 10.

Circulo demõstrare quid sit.

Primũ principium demõstrati posse ad hominem.

f Licet tamen} Quanquam primum principium non possit simpliciter demonstrari, ut dictum est; docet tamen Aristoteles, posse illud demonstrari ad hominem, utpotè causa redarguendi eius, qui illud negauerit; atque adeò ex dictis illius, quando re uera nihil est primo principio notius.

g Aliquid dicat} Hoc est, certum aliquid uerbis significet; uel hoc enim satis erit, ut conuincatur, ut inferiùs patebit. Quòd si nihil certi dixerit, sed inania uerba effutierit; ridiculus erit, qui ad illum arguendum rationem aliquam quærierit: namque risu dignus est, qui cum eo, qui ratione non utitur, quatenus ratione non utitur, uia, & ratione disputat.

Demonstrationem primi principij ad hominem, nõ esse uerã demõstrationẽ.

h Plantę est similis} Non dixit brutis animantibus, uel quia bruta animantia, etsi naturaliter, aliquid tamen certum uoce declarant: uel quia sermone nostro ad certum aliquid agendum moueri solent; quorum utrumque stirpibus (quibus isti stupiditate sua similes esse dicuntur) à natura negatum est.

i Demonstrare autem} Docet demonstrationem primi principij, quæ fieri potest redarguendi hominis causa, ut dictum est, non esse re uera demonstrationem simpliciter, non modò ostensiuam, sed nec ducentem ad incommodum. Quòd enim non possit esse ostensiua ex eo patet, quia non potest procedere ex notioribus, cùm nihil sit notius primo principio. Quòd uerò nec ducens ad incõmodum, ex eo ostendi potest, quia

quia omnis demonstratio ducens ad incommodum, quæ simpliciter demonstrationis nomine censetur, ducit ad maius incommodum, quàm sit illud, quod ab aduersario admittitur, nempè ut ille renuens concedere, quod maius est, desinat admittere minus, quod antè concesserat. Quod certè in demonstratione primi principij accidere non potest, cùm is, qui illud negauerit, nõ possit duci ad maius incommodum, quàm sit illius negatio. Ita fit, ut qui primum principium demonstrare nititur, si leges simpliciter demonstrandi spectentur, necessariò incidat in uitium petitionis principij. Dum enim procedit ex minùs notis ad notissimum pronunciatum ostẽdendũ, aut ducit aduersarium ad minus incommodũ, quàm sit illud, quod refutandum suscepit, gratis, & sine probatione uidetur petere assensum conclusionis, quã sibi à principio ostendẽdam, aut refellendam proposuit, quod principij, siue eius, quod in principio erat, petitio appellatur. Quocirca meritò ait Theophrastus (id quod Alexander ex lib. illius de Affirmatione refert) primi principij demõstrationem uiolentam esse, & præter naturam. Quòd si in huiusmodi redargutione non spectentur leges ipsius demonstrationis sed sola conditio eius, qui redarguitur (huc enim spectant uerba illa, Si autem alia eius rei causa sit) cùm ille pro notioribus sumat, quæ re uera minùs nota sunt, aut maiora putet incõmoda, quæ minùs absurdi continent; etsi eiusmodi argumẽtatio non sit uera demonstratio, erit tamen uera redargutio. Vera enim redargutio nõ tam spectat, quid rei natura habeat, quàm quid asserat is, qui ueritati aduersatur.

Quid concludat demonstratio ducẽs ad impossibile.

Eum, qui primum principium demonstrare nititur, principium petere.

Demonstrationem primi principij uiolentam esse, & præter naturam.

nosse quarum rerum demonstratio quærenda sit, & quarum non sit. Etenim [e] *omnium omnino demonstrationem esse, impossibile est: in infinitum enim progrediendum esset, ut neque hoc modo demonstratio esset futura. Quòd si quorundam non est quærenda demonstratio, quodnam potiùs tale principium esse censeant, dicere profectò nequeunt. Licet* [f] *tamen redarguendo, id etiam impossibile esse demonstrare; si modò is, qui contrà disputat, aliquid* [g] *dicat. Quòd si nihil dicat, ridiculum sanè erit aduersus eum quærere rationem, qui nullius rationem habet, quatenus rationem habet nullam: iam enim is, quatenus talis est, plantæ* [h] *est similis. Demonstrare* [i] *autem redarguendo, & demonstrare, hac ratione differre dico, quòd is, qui demonstrat, id, quod initio quæritur, petere uideri potest. Si autem alia eius rei causa sit, redargutio fuerit, non demonstratio.*

Text° 10.

Com. 18.

Principium [k] *autem ad hæc omnia est, non, petere quidem, utrum esse aliquid, aut non esse dicat (id. n. aliquis forsitã eius, quod initio quærebatur, petitionẽ esse existimabit) sed et sibi et alteri aliquid significare: hoc. n. faciat necesse est, si quid dicat: sin minùs, nec ipsi secum, nec*

Refutatio eorum, qui admittebant cõtradictorias simul ueras,

Initiũ disputationis contra hos, unde sumendum.

uelint ad disputationem admitti. Alioqui perinde habendi erunt atque stirpes, quibus nullus est uocis usus, nullius humani sermonis perceptio.

l Erit demonstratio} Redargutiua scilicet; non uera, & quæ simpliciter dicatur demonstratio.

m Sed tamen eius rei} Sensus est, sed causa, cur tunc sumetur pro fundamento disputationis, quòd uerba significent aliquid certū, & definitum; nō erit is, qui redarguet (neque enim ille id ex se sumet, ne petat principiū) sed is, qui sustinet absurdā propositionem, contra quem ipse argumentatur. Hoc enim illius uitium est quod tollens orationem, ideſt, cùm negatione primi principij euertat omnē definitā significationē uerborum; nihilominus, cùm ab eo quæritur, habeat ne sermo determinatam significationem, quasi immemor sui, sustinet orationem, id est, admittit certam, & definitā uerborū significationem, ne stirpibus uideatur similis esse, & ad disputationem ineptus. In hanc ferè sententiam exponit Alexāder.

Vitium eius, qui negato primo principio disputat.

Sequitur deinde apud Argyropylum periodus quędā, quę apud Alex. legitur; eam tamē prętermisimus, qa nec admodum cohæret cū antecedentibus, & consequentibus; nec habetur in emendatioribus codicibus, nec apud alium interpretem.

οὔτε πρὸς ἄλλον. αὖ δέ τις τοῦτο διδῷ ἔσται [l] ὁπόδειξις· ἴδη γάρ τι ἔσται ὡρισμένον· ἀλλ' [m] αὐτὸς οὐχ ὁ ἀποδεικνὺς, ἀλλ' ὁ ὑπομένων· ἀναιρῶν γὰρ λόγον, ὑπομένει λόγον. πρῶτον [n] μὲν οὖν δῆλον ὡς τοῦτ' αὐτὸ ἀληθὲς, ὅτι σημαίνει τὸ ὄνομα τὸ εἶναι, ἢ μὴ εἶναι τι· ὡς οὐκ ἂν πᾶν οὕτως, καὶ οὐχ ὅπως ἔχοι. ἔτι [o] εἰ γὰρ ἄνθρωπος σημαίνει ἕν, ἔστω τοῦτο τὸ ζῷον δίπουν· λέγω [p] δὲ τὸ ἓν σημαίνειν τοῦτο, εἰ τοῦτ' ἔστιν ἄνθρωπος, ἂν ᾖ τί ὁ ἄνθρωπος, τοῦτ' ἔστι τὸ ἀνθρώπῳ εἶναι. διαφέρει δ' οὐδὲν, οὐδ' εἰ πλείω τις φαίη σημαίνειν· μόνον δὲ, ὡρισμένα· πεδείη γὰρ ἂν ἑκάστῳ λόγῳ ἕτερον ὄνομα· λέγω δ' οἷον, εἰ μὴ φαίη τὸν ἄνθρωπον ἓν σημαίνειν, πολλὰ δὲ, ὧν ἑνὸς μὲν εἷς λόγος, τὸ ζῷον τὸ δίπουν, εἰσὶ δὲ καὶ [*] ἕτερα πλείους ὡρισμένοι δὲ τὸν ἀριθμόν· πεδείη γὰρ ἂν ἴδιον ὄνομα καθ' ἑκάστου τῷ λόγῳ. εἰ δὲ μὴ πεδείη, ἀλλ' ἄπειρα σημαίνειν φαίη, φανερὸν ὅτι οὐκ ἂν εἴη λόγος. τὸ γὰρ μὴ ἕν τι σημαίνειν, οὐδὲν σημαίνειν ἐστί. μὴ σημαινόντων δὲ τῶν ὀνομάτων, ἀνῄρηται τὸ διαλέγεσθαι πρὸς ἀλλήλους· κατὰ δὲ ἀληθείαν καὶ πρὸς αὑτόν. οὐδὲν γὰρ ἐνδέχεται νοεῖν, μηδὲν νοοῦντα ἕν. εἰ δ' ἐνδέχεται, πεδείη ἂν ὄνομα τούτῳ τῷ πράγματι ἕν. ¶ ἔστω ἄρα δὴ (ὥσπερ ἐλέχθη καὶ κατ' ἀρχὰς) σημαῖνον τι τὸ ὄνομα, καὶ σημαῖνον ἕν.

* Videtur deesse, οἷον.

* Argyropylus uidetur legisse, καὶ τῶν ἄλλων ἕτερα. quod idē postulat sententia.

Comm. 19.

Text° 11.

ἐ δὴ

n Primum igitur} Ex definita, & certa uerborum significatione, quam aduersarius cogitur admittere, illud in primis colligit Aristot. saltem hanc in re non posse dari contradictoria simul uera, ut sermo definitum, ac certum aliquid significet; & nihil significet certum, ac definitū. Quòd aūt hic dicitur; nomen significare hoc esse, aut nō esse; pro eo accipiendum est, ac si dicatur, significare certum ens, aut non ens.

Omne nomē, quod simpliciter unū est significare unum.

o Præterea, si homo} Collecturus eodē argumento, neque in cæteris rebus dari contradictoria simul uera; tria antè præmittit. Primum pronunciatū est, Hoc nomen, homo (quod idem intelligendum est de quouis alio, quod uerè ac simpliciter sit unū nomen)

men) significare unum quid ratione aliqua, definitioneúe circumscriptum, & ab alijs distinctum. Nihil enim refert, quod quidam obijciunt, nomen casu æquiuocum significare multa, modò illa sint finita. Poterit.n. unumquodq; significatum suo nomine donari, iuxta propriam cuiusque rationem: quod si fiat, iam omne nomen, quod simpliciter unū erit, significabit unū ratione propria, atque à cęteris distincta. Namque ipsum nomen æquiuocū non est re uera unū nomen, sed plura, quāuis ex unitate uocis unum appellari soleat. Quod si quis ita deliret, ut dicat, fieri posse, ut nomē æquiuocū proximè, ac immediatè significet infinita; is iterū incidet in incōmodum suprà memoratū, ut prorsus nulla sit inter homines sermonis communicatio, nec quisquā seipsum loquentē intelligat. Nam quemadmodum nemo intelligit, nisi unū, id est aliquid certa notione apprehēsum, & ab alijs distinctum (alioqui necesse foret, ut quandocumque aliquid mente concipimus, omnia simul conciperemus) ita nemo, uel sibi, uel alteri, nomine ullo significare quicquā potest, nisi unū. Nihil.n. alijs significamus, nisi quod ipsi cōcipimus. Quocirca, cùm nomē æquiuocum in oratione sumimus, nisi ij, q audiunt, illius significationē ex adiūctis ad unū significatū trahāt, nullā omnino sniam cōcipere possunt; ueluti si quis dicat, Gallū nidi.

Æquiuocum nomen non esse re uera unum nomē.

Quo pacto nemo intelligat nisi unū.

nec cum alio sermo esse poterit. Quòd si quis hoc concedat, erit [l] demonstratio: iam enim definitum aliquid erit: sed [m] tamen eius rei causa non erit is, qui demonstrat, sed qui defendit: dum enim orationem demedio tollit, orationem defendit. Primum [n] igitur hoc ipsum uerum esse perspicuum est, nomen significare esse, aut non esse hoc; ex qua re fit, ut non quiduis hoc modo, & non hoc modo habeat. Prætereà [o] si homo unum significat, sit illud animal bipes: dico aūt [p] unum significare hoc, ueluti si hoc homo est, et homo aliquid sit, hoc erit hominis esse. Nihil uerò interest, si quis plura significare dicat, modò definita sint: poni enim potest cuique rationi aliud nomen: ueluti si non dicat, hominem significare unum, sed plura; quorum unius quidem una sit ratio illa, Animal bipes; aliorum autem aliæ plures, sed tamen numero definitæ: potest enim iuxta rationem quamque proprium imponi nomen. Quòd si imponi nequeat, sed infinita significare dicat; perspicuum est, orationem non esse. Etenim non unum quippiam significare, nihil significare est. Sublata autem nominum significatione, mutuus hominum inter ipsos, & uniuscuiusque re uera secum, sermonis usus tollitur. Nihil enim intelligi ab eo potest, qui nihil intelligat unum. Quòd si potest; licebit ei rei nomen unum imponere. ¶ Sit igitur nomen (quemadmodum & initio dictum est) aliquid significans, & unum significans. Non

Text° 11.

p Dico autē unū} Exponit quid sit significare unum; nihilq; aliud esse ait, quàm significare ipsum esse, siue quiditatem rei. Videtur autem loqui de nominibus communibus, in quibus solis per se uersantur scientię. Quamquam suo modo idem dici potest de propriis, sumpta quiditate pro particulari natura rei. Quamquam.n. nomina sępe imponuntur ab accidētibus; tū ea, ad quę significanda imponuntur, sunt ipsæ naturæ rerū, quicquid illæ sint: nihil.n. propriè, ac primò est homo, nisi ipsa quiditas hominis concretè significata; atque ita suo modo res habet in cæteris. Itaq; cùm Aristot. ait [si hoc homo est] sensus est, si hoc nomen, hominem significat. &c. ut Alex. exponit. reliqua ex dictis patent.

Quid sit significare unum.

Ad quę significanda imponantur nomina.

q Non ergo fieri potest} Præmittit secundum pronunciatum, quod ex primo colligit, nempè fieri non posse, ut esse hominis, siue ratio hominis significet idem, quod nõ esse hominis, hoc est, sit unum & idem, quod ratio non hominis; etiam si apud eos, qui primum principium negant, ambo de eodem dicantur, ut de Socrate. Quòd autem non sint idem, ex eo probat, quia nomen, homo, unam tantùm rationẽ significat, nempè animal bipes (sublata iam

Ex eo, quòd nomina dicãtur de eode, non rectè colligi significare idem.

æquiuocatione, si quam habet) etiam si illorum sententiâ de eodem dicatur, de quo dicitur nõ homo. Neque enim rectè colligat quis, hominem & nõ homine, unum, & idem significare, quia de eodem dicãtur. Ito.n. pacto quæcunque de eodem dicuntur (ut musicum, & album, ac homo de Socrate, idẽ significarent; at ita adeò, quæ his uocabulis significantur unum & idem essent: ex quo fieret, ut contradictio non in ipsis rebus, sed in solis uocabulis contineretur; si modò ulla contradictio in sola uoce potest cõsistere. Neque enim plus interesset, inter hominem, & non hominẽ, quàm inter hominem & ἄνθρωπον, quam diuersitatem sola idiomatũ uarietas fecit: quod tamen uel ipsi aduersarij minimè uolunt. Etenim cùm dicunt, cõtradictoria posse esse simul uera, de oppositione rerum loquũtur, non uocabulorum. Ac meritò quidẽ, quia nec oppositio uocabulorum ulla esset, si oia idẽ significarent.

*ἀ. Sic legit Alex & ferè interpretes. quidam codices habent οὐδ' εἰ.

*ἀ' δὴ ἐνδέχεται τὸ ἀνθρώπῳ εἶ σημαίνειν ὅπερ μὴ εἶ ἀνθρώπῳ, εἰ τὸ ἄνθρωπος σημαίνει μὴ μόνον καθ' ἑνὸς ἀλλὰ καὶ μίαν φύσιν καὶ ἕν. ὃ γὰρ ζητοῦμεν τοῦτο ἀξιοῦμεν τὸ ἓν σημαίνειν, τὸ καθ' ἑνός· ἐπεὶ εἰ οὕτω γε καὶ τὸ μουσικὸν, καὶ λευκὸν, καὶ τὸ ἄνθρωπος ἓν ἐσήμαινεν· ὥστε ἓν ἅπαντα ἔσται συνώνυμα· διὸ καὶ οὐκ ἔσται εἶ καὶ μὴ εἶ τὸ αὐτὸ, ἀλλ' ἡ κατὰ ὁμωνυμίαν ὥσπερ ἂν εἴ τις ἡμεῖς ἄνθρωπον καλοῖμεν, ἄλλοι δὲ μὴ ἄνθρωπον καλοῖεν. τοῦ δ' ἀποφάσεως οὐ τοῦτο ἐστὶν εἰ ἐνδέχεται ἅμα τὸ αὐτὸ καὶ εἶ καὶ μὴ εἶ ἄνθρωπον τὸ ὄνομα, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα· εἰ δὲ μὴ σημαίνει ἕτερον τὸ ἄνθρωπος, καὶ τὸ μὴ ἄνθρωπος· δῆλον ὅτι καὶ τὸ μὴ εἶ ἀνθρώπῳ, τὸ εἶ ἀνθρώπῳ. ὡς ἔσται τὸ ἀνθρώπῳ εἶ τὸ μὴ εἶ ἀνθρώπῳ· ἓν γὰρ ἔσται. τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ εἶ ἓν, ὡς λώπον, καὶ ἱμάτιον, εἰ ὁ λόγος εἷς· εἰ δὲ ἔσται ἓν, ἓν σημαίνει τὸ ἀνθρώπῳ εἶ, καὶ μὴ ἀνθρώπῳ· ἀλλ' ἐδείχθη ὅτι ἕτερον σημαίνει.

Λ ἀνάγκη Τίνων εἴ τί ἐστιν ἀληθὲς εἰπεῖν, ὅτι ἄνθρωπος, ζῷον εἶ δίπουν· τοῦτο γὰρ ἦν ὃ ἐσήμαινε τὸ ἄνθρωπος· εἰ δ' ἀνάγκη τόδε οὐκ ἐνδέχεται μὴ εἶ τόδε αὐτὸ, ζῷον δίπουν· τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ ἀνάγκη εἶ· τὸ ἀδύνατον εἶ μὴ εἶ ἄνθρωπον. οὐκ ἄρα ἐνδέχεται ἅμα ἀληθὲς εἶ εἰπεῖν τὸ αὐτὸ ἄνθρωπον εἶναι, καὶ μὴ εἶναι ἄνθρωπον. ὁ δ' αὐτὸς λόγος, καὶ ὅτι τὸ μὴ εἶ ἄνθρωπον· τὸ γὰρ ἀνθρώπῳ εἶναι, καὶ τὸ μὴ ἀνθρώπῳ εἶναι, ἕτερον

Text° 12.

r Erunt n. synonyma} Synonyma, & homonyma idẽ ualent hoc loco quẽadmodum & uocabula præfẽrũt. Sed tñ, cùm conuenientia intelligi possit, uel diuersarũ rerũ in eodem nomine; uel diuersorũ nominũ in eadẽ re; hoc loco utrumq; uocabulũ sumitur, quatenus significat cõuenientia diuersorũ nominum, siue aliarũ uocum in eadẽ re; quæ conuenientia magis dici ol. r Polyonymia, q̃. Synonymia, aut Homonymia.

Cor interpres hoc l. eo uer

s Neq; erit cõtradictio} Græcè est ad uerbum, Neque erit esse, & non esse, nisi secundum homonymiã, seu nominum diuersitatem. Quia tamen Arist. significat contradictionẽ periphrasi illa, Esse & non esse idem, quę obscuram admodum orationem efficit; potiùs nos omissis uerbis sensum expressimus, cùm præsertim ex uerbis quibus Aristoteles utitur, contrarius sensus facilè concipi possit.

Erunt ne synonyma, & homonyma. Interpres hoc loco uerbum é uerbo non expressit.

t Quòd si non aliud} Præmittit tertiũ hoc pronunciatũ, quod ex secũdo colligit, Hęc nomina, homo, & non homo, nõ idem significare. Nam, si non diuersa significãt homo & nõ homo, sed unũ & idẽ, non diuersa etiã, sed idẽ significabunt esse, seu ratio hominis, & nõ hominis, quod falsum esse superioris pronunciati demonstratione cõstat. Quod aũt ad uerba attinet, cum Aristoteles ait, Hoc. n. significat, &c. explicat, seu potiùs repetit, quid sit hoc loco unum significare. Nec enim est significare unũ numero, aut subiecto, aut quouis alio modo, præterquàm unũ rõne: quo pacto unũ significant uestimentũ, ac tunica, si una est eorũ rõ.

Synonyma, & Homonyma.

*Non ergo fieri potest, ut esse hominis id ipsum, quod non esse hominis significet, si uerbum homo non solùm de uno, sed etiam naturam unam, atq; unum significat. Neque enim hoc existimamus unum significare, de uno, inquam, dici; quandoquidem si ita res haberet, iam Musicum, & Album, atque Homo unum significabunt: quare unum erunt omnia. erũt enim synonyma. neque erit contradictio nisi secundùm homonymiam, ut si quem nos hominem uocamus, alij non hominem appellent. Id autem, de quo est quæstio, non illud est, Num contradictio hominis, & non hominis in nomine sit posita, sed in re ipsa. Quòd t si non aliud significant Homo, & Non homo; perspicuum quoque est, non esse hominis non aliud significare, quàm esse hominis. Itaque erit hominis esse, ipsum non esse hominis: erunt enim unum. Hoc cum significat esse unum; ueluti tunica, & uestis, si ratio una sit. Si uerò unum erunt; unum profectò & esse hominis, & non esse hominis significant: at demonstratum erat, aliud significare.

Si u quid igitur uerè dicitur homo, id animal bipes sit necesse est: hoc.n. erat, quod homo significabat. quòd si hoc necesse est, fieri non potest, ut hoc idem nõ sit animal bipes: ¶ hoc.n. significat Necesse esse, Fieri non posse, ut x non sit homo. Non igitur fieri potest, ut idem simul uerè dicatur, & esse homo, & non esse homo. Eadem y ratio est, si quid dicatur non esse homo: aliud

Text° 12.

Impossibile nõ esse. ita ergo fit, ut impossibile sit uerè dicere, simul aliquid esse hominem & non esse hominem. Quæ ratio in cæteris etiã cõtradictorijs eode modo ualet.

x Vt non sit homo} Pro eo, ac si diceret, ut non sit animal bipes.

y Eadem ratio} Idem ualet argumentatio si incipias à negatione hominis, cuius ratio est Nõ esse animal bipes. Nã si quid uerè dicit nõ esse homo, id necesse est ut dicat non esse animal bipes; quod aũt necesse est non esse, impossibile est esse; ergo &c.

Extruitur prima ratio ex ijs, quę posita sunt.

u Si quid igitur} Iã cõcludit ex certa, & definita significatione nominũ, ex qua diximus primã rationẽ desumendã, in nullis omnino rebus dari cõtradictoria simul uera. Ratio hæc est: si quid uerè dicit homo, id necesse est esse animal bipes, ut patet ex primo pronunciato; quod autem necesse est esse, impossibile est non esse; igit impossibile est, idem nõ esse animal bipes; siquidem Necesse esse, idẽ significat, quod

Aliud

ἕτερον [a] σημαίνει, εἴπερ καὶ τὸ λευκὸν ἔστι, καὶ τὸ ἄνθρωπον ἔστι), ἕτερον· πολὺ γὰρ ἀντίκειται ἐκεῖνο μᾶλλον· ὥστε σημαίνειν ἕτερον. εἰ δὲ καὶ τὸ λευκὸν φησι τὸ αὐτὸ καὶ ἓν σημαίνειν, πάλιν τὸ αὐτὸ ἐροῦμεν ὅπερ καὶ πρότερον ἐλέχθη, ὅτι ἓν τὰ πάντα ὅσα, καὶ οὐ μόνον τὰ ἀντικείμενα. εἰ δὲ μὴ ἐνδέχεται τοῦτο, συμβαίνει τὸ λεχθέν, αὖ [aa] ἀποκρίνεται τὸ ἐρωτώμενον. ἐὰν δὲ πρὸς τὴν ἐρώτησίν τινος ἁπλῶς, καὶ τὰς ἀποφάσεις, οὐκ ἀποκρίνεται τὸ ἐρωτώμενον· οὐδὲν γὰρ κωλύει ἔστι τὸ αὐτὸ, καὶ ἄνθρωπον, καὶ λευκὸν, καὶ ἄλλα μυρία τὸ πλῆθος. ἀλλ' ὅμως ἐρωμένου, εἰ ἀληθὲς εἰπεῖν ἄνθρωπον τοῦτο ἔστι), ἢ οὔ, ἀποκριτέον τὸ ἓν σημαῖνον, καὶ οὐ προσθετέον, ὅτι καὶ λευκὸν, καὶ μέγα· καὶ γὰρ ἀδύνατον ἄπειρα ὄντα τὰ συμβεβηκότα διελθεῖν. ἢ οὖν ἅπαντα διελθέτω, ἢ μηδέν. ὁμοίως τοίνυν, εἰ [bb] καὶ μυριάκις ὄχι τὸ αὐτὸ ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος, οὐ προσαποκριτέον τῷ ἐρωμένῳ εἰ ἔστιν ἄνθρωπος, ὅτι ἔστιν ἅμα καὶ οὐκ ἄνθρωπος, εἰ καὶ μή τ' ἄλλα ὅσα συμβέβηκε προσαποκριτέον, ὅσα ὄχι, ἢ μὴ ὄχι. ἐὰν [cc] δὲ [*] μὴ τοῦτο ποιῇ, ἀ διαλέγεται.

[*] Aliàs non habetur μή.

Text° 13.

Ὅλως [dd] δ' ἀναιροῦσιν οἱ τοῦτο λέγοντες οὐσίαν, καὶ τὸ τί ἦν εἶναι. πάντα γὰρ ἀνάγκη συμβε-

Occurritur cauillationi aduersarij.

Vitium eorū, q̃ respondent ad non quęsita.

a Aliud enim, ac aliud} Probat consequentiã propositę rationis ex secũdo pronuncia-to. Nisi.n. ex illo cõstaret, esse hominis & nõ esse hominis, non idẽ significare; negaret aduersarius consequentiã, atq; ad probationẽ diceret, Necesse esse, non idẽ significare, quod impossibile nõ esse, quoniã assereret, esse hominis & non esse hominis idem significare: nunc autem cùm probatione secundi pronunciati demonstratũ sit, id fieri nõ posse (quod etiam perspicuè cõfirmatur in albo, & homine, argumẽto à minore sumpto) fit id, quod dictũ est, hoc est, necessariò sequitur principalis cõclusio, Impossibile, nimirũ, esse, ut idem simul sit homo, & non sit homo.

aa Si modo ad id} Posset aduersarius, ut uim propositæ rationis effugeret, ita se habere in respõdendo, ut cùm initio redarguens ab eo quæreret, esset ne Socrates homo, ille respõderet non simpliciter, Esse, uel Non esse, sed tum, Esse, tum etiam, Non esse: hoc enim pacto nõ posset redargues ulterius progredi. Huic ergo cauillationi occurrit Arist. propositam rationem aptè rem conficere, si modò is, qui defendit positionem, legitimè ad id, quod quæritur, respondeat; quod tum demũ faciet, si tantùm respondeat, Ita esse, uel, Non ita. Quòd si ille non tantùm ad id, quod quæritur, sed ad non quęsita etiam respondeat; uitio illius tribuendũ erit, quòd argumentatio ulteriùs nõ procedat. Quòd aũt ea responsio uitiosa sit, ex eo probat Aristoteles. Quia cùm Socrati, de quo quærimus an sit homo, multa alia attributa conueniant, ut quòd sit albus, quòd magnus &c, aut omnia, præter id, quod designatè quærimus, afferenda sunt in responsione; aut nullum: est enim par ratio in omnibus, cùm nihil cæterorum quæratur. cùm ergo fieri nõ possit, ut omnia afferantur, eò quòd nihil prohibeat esse infinita: efficitur, ut nihil afferendum sit in responsione, nisi quod in quæstione exprimitur. Addit Alexan. hoc quoque uitio notandos esse aduersarios, quòd cùm rogati, sit ne Socrates homo, respondent, illum esse hominem, & non esse hominem, in ipsa responsione principium petãt. De hoc enim posita erat quæstio, Num fieri posset, ut idem simul esset, & non esset. Quo loco aduerte, tertium pronunciatum, quod antè præmissum est, huic cauillationi

ni diluendæ utile fuisse. Ideò enim ad quæsitũ illud simplex, Num Socrates sit homo, non est reddenda responsio, quòd sit homo, & non sit homo, seu (quod eodẽ redit) quòd sit homo, & non homo; quia homo, & nõ homo, nõ idem, sed diuersa significãt.

Illud etiam aduerte, id quod Aristoteles ait, fieri posse, ut eidem infinita conueniant (quod de ijs, quæ actu, ac simul conueniunt, intelligendum est) saltem propter infinitas relationes rationis, ut placet D. Thom. dictũ esse. Ac rectè quidem ait [saltem] quia idem dicendum est de infinitis negationib⁹, ut innuit ipse Aristoteles, cùm ait, Quęcunq; insunt, aut non insunt. Quæ si uera sunt, non solùm negationes, sed etiam plurimæ relationes rationis possunt cõuenire rebus absque operatione intellectus, & sæpiùs monuimus.

Infinitas relationes rationis, & negationes posse simul eidem rei conuenire.

Lect. 7. p. 8.

aliud [a] *enim atque aliud significant esse hominis, & non esse hominis, quandoquidem & album esse, & hominem esse diuersa sunt: multò enim magis illud opponitur: quare aliud, atque aliud significant. Si uerò & album dicat, unum atque idem significare; idem illud rursus, quod antea dictum est, proferemus; Unum esse omnia, & non tantùm opposita. Quòd si hoc fieri nequit, iam id, quod dictum est, efficitur; si* [aa] *modò ad id, quod quæritur, respondeat. Sin uerò simpliciter rogante aliquo, negationes quoque addat; non respondet ad rogatum: nihil enim prohibet, quominus idem sit & homo, & album, & alia multitudine infinita. Sed tamen rogante, uerum ne sit, hoc hominem esse, an non; respondendum est id, quod unum significat; nec addendum, esse album, aut magnum: neque enim fieri potest, ut accidentia, cùm infinita sint, quisquam percurrat. aut igitur omnia recenseat, aut nullum. Eodem igitur pacto, etsi* [bb] *millies idem sit homo, & non homo; interroganti tamen, num homo sit, respondendum non est, esse simul non hominem, nisi etiam cætera omnia, quæ acciderunt, siue sint, siue non sint, afferantur. hoc* [cc] *enim nisi faciat, non disputat.*

bb Et si millies} Græcè est μυριάκις, id est decies millies, quod Bessario uertit Infinities. Vetus interpres, & Perionius, quos sequuti sumus, magis accommodatè ad Latinum usum reddunt, Millies. Sensus tamen rectè exprimitur ab Argyropylo, qui pro μυριάκις legit, Quam maximè. Nihil enim aliud significat Aristot. quàm quòd, etsi uerissimum esse concedatur, Socratem esse simul hominem, & non hominem; tamen quærenti, num Socrates sit homo, non simul respondendum est, esse hominem, & non hominem; sed tantùm, esse hominem, aut, non esse hominem.

Text° 13. *Omnino* [dd] *autẽ, qui hoc dicunt, substantiã, & quiditatem de medio tollunt. Omnia enim accidere dicãt necesse*

cc Quod tamen nisi faciat} Ideſt, nisi aut simpliciter respondeat, aut omnia reddat, nõ legitimè disputat. Quidam Græci codices, & Perionij uersio habent, Quod si faciat, non disputat. Quæ lectio si uera est, sic est exponenda. Quòd si omnia conetur respondere, quę rei insunt, ac nõ insunt; omnis de medio disputatio tollitur; quia numquam responsio absoluetur. Nos negatiuam magis probauimus, ut cæteri interpretes.

Varia lectio.

dd Omnino autem} Proponit secundam rationem, quæ ducitur ex ratione prędicationis substantialis hunc in modum. Si contradictoria essent simul uera, nulla esset substantia, quidditasque; ideſt, nulla esset prædicatio substantialis, sed omnia prædicarentur ut accidentia; hoc autem fieri non potest; ergo nec illud. Maiorem dupliciter

Secunda rõ.

ter probat. Primùm, quia ea, quæ prædicantur substantiali prædicatione de una, & eadem re, sunt unum & idem, ut animal, & substantia; quemadmodum & ipsa substantia est una & eadem: at contradictoria, ut hominem esse, & non esse hominem, aut (si mauis) esse hominem, & esse non hominem, non sunt unum & idem, ut superiùs dictum, ac probatum est. Deinde, quia quando aliquid substantiali prædicatione dicitur, subiectum est id ipsum, quod prædicatũ; quod in accidentarijs, non est concedendum, ne, cùm multa accidant eidem rei subiectæ, cogamur admittere, rem unã esse multas. Socrates autem v. c. non potest esse id ipsum, quod homo, & id ipsum, quod non homo; quod ex dictis patet. Atque hę duæ probationes adeò sunt inter se connexæ in contextu, ut una & eadem uideantur.

βπνέναι Φάσκειν αὐτοῖς. καὶ τὸ ὅπερ ἀνθρώπῳ ἦν, ἢ ζώῳ ἦν, μὴ ἦν. εἰ γὰρ ἔσται τι ὅπερ ἀνθρώπῳ ἦν, τοῦτο οὐκ ἔσται μὴ ἀνθρώπῳ ἦν, ἢ μὴ εἶναι ἀνθρώπῳ. καί τοι αὕτη ἀποφάσις ἐστὶν τοῦτου. ἓν γὰρ ἐῴ ὃ ἐσήμαινεν, καὶ ἐῴ τοῦτό τινος οὐσία· τὸ δ' οὐσίαν σημαίνειν ἐστὶν, ὅτι [ee] οὐκ ἄλλο τι τὰ ἦν αὐτῷ. εἰ δ' ἔσται αὐτῷ, καὶ τὸ ὅπερ ἀνθρώπῳ εἶναι, ὅπερ μὴ ἀνθρώπῳ ἦν, ἢ ὅπερ μὴ ἦν ἀνθρώπῳ, ἄλλο ἔσται. ὥς ἀναγκαῖον αὐτοῖς λέγειν, ὅτι οὐθενὸς ἔσται τοιοῦτος εἰδικὸς, καὶ οὐσιώδης, καὶ ἀεὶ τῷ ὑποκειμένῳ πεφυκὸς λόγος, ἀλλὰ πάντα κατὰ συμβεβηκὸς· τοῦτο γὰρ διώρισται οὐσία καὶ τὸ συμβεβηκός. τὸ [ff] γὰρ λευκὸν τῷ ἀνθρώπῳ συμβέβηκεν, ὅτι ἐστὶ μὲν λευκὸς, ἀλλ' οὐχ ὅπερ λευκόν. ¶ εἰ δὲ πάντα κατὰ συμβεβηκὸς λέγεται, οὐθὲν ἔσται πρῶτον τὸ [gg] καθόλου. εἰ [hh] δ' ἀεὶ τὸ συμβεβηκὸς καθ' ὑποκειμένου τινὸς σημαίνει τινὶ κατηγορίαν, ἀνάγκη ἄρα εἰς ἄπειρον ἰέναι. ἀλλὰ ἀδύνατον. οὐδὲ γὰρ πλείω συμπλέκεται δυοῖν· τὸ γὰρ συμβεβηκὸς, οὐ συμβεβηκότι συμβεβηκὸς, εἰ μὴ ὅτι ἄμφω συμβέβηκε ταυτῷ. λέγω δ', οἷον, τὸ λευκὸν & μουσικὸν, καὶ τοῦτο λευκὸν, ὅτι ἄμφω τῷ ἀνθρώπῳ συμβέβηκεν. ἀλλ' οὐχ ὁ Σωκράτης μουσικὸς ἦτοι, ὅτι ἄμφω συμβέβηκεν ἑτέρῳ τινί. ἐπεὶ τοίνυν τὰ μὲν ἦτοι, τὰ δ' ἐνδέχεται ἀπειρα εἶναι * εἰς τὰ ἄνω, οἷον τῷ

Text° 14.

Nomine primi substantiã intelligi.

* Alias ὅτι τῷ ἀνθρώπῳ.

e e Quòd non aliud] Quàm uidelicet id ipsum, quod res est.

f f Album enim] Etsi Argyropylus habet, Albedo enim, quemadmodum & Bessario; placuit tamen magis uersio antiqua, tum quia sensus planior est (nec enim albedo, sed album prædicatur de subiecto) tum etiam, quia penè idem pronunciatum habetur primo Poster. cap. 18. ubi τὸ λευκὸν uerti solet Album, nõ Albedo.

g g Id, quod uniuersale] Nomine primi intelligit substantiam, quæ est primum genus entium, ut per substantiam significet substantialem prædicationem, quemadmodum paulò antè. Itaq; uerba hæc ad expositionem maioris propositionis propositę rationis uidentur pertinere, ut Aristoteles idem esse dicat, omnia prędicari, ut accidentia, atque nihil prædicari ut substantiã.

h h Quòd si accidens] Probat minorem rationis propositę (nempe, fieri non posse, ut omnia prædicentur ut accidentia) hunc in modum. Si omnia prędicarentur ut accidentia, daretur infinitus progressus in accidentibus; hoc autem fieri non potest; ergo nec

necillud. Maior ex eo ostenditur, Quia omne accidens eget subiecto aliquo, de quo dicatur. Quo fit, ut si nulla sit substantia, de qua accidens dicatur, accidens A. dicatur de B. accidente, & B. de C. atq; ita aliud de alio in infinitũ, ueluti album de frigido, & frigidum de quanto, & quantum de alio accidente, quod subijciatur quanto, & ita deinceps. Vt autem ostendat, fieri non posse, ut detur infinitus progressus in accidentibus, quæ est minor propositio, duo supponit. Alterum est, ad unum subiectum ex multis cõficiendum nõ posse cõnecti plura, q̃ duo, quorũ alterũ ut sit, ut materia, alterũ ut forma; ut si dicas, Animal rationale est substantia; uel, Socrates albus est musicus. Quòd si uni quasi materiæ addas duas formas, iam non erit unum subiectum, ut si dicas, Socrates albus musicus est grammaticus, quod ipse iam docuerat secũdo de interpretat. cap. 3. Alterum uerò est, duobus tãtùm modis accidentia posse prędicari; aut de se inuicem, ratione cõmunis subiecti, ut musicum de albo, & uicissim album de musico; aut de ipso subiecto; quod item docuerat primo Poster. c. 18. Hæc si aduersarius rogatus cõcesserit; iam sic argumentatur Aristot. Neutro modo potest dari progressus infinitus in accidentibus, ergo nullo. Consequentia patet ex posteriori suppositione. Antecedens, quod ad priorem modum prędicandi attinet, ex eo supponit quasi perspicuum, quia in eo reperitur ultimũ subiectum, utpotè illud, ratione cuius accidentia de se inuicem prædicantur: quo fit, ut illo prædicandi modo non abeatur in infinitum deorsum uersus, facto progressu à prædicatis ad subiecta. Quod uerò attinet ad posteriorem (quod est facto progressu sursum uersus à subiectis ad prędicata) ea ratione probatur, quia duobus tantùm modis id posset accidere. Vno, si quemadmodum album accidit Socrati, sic aliud

Non dari progressum infinitum in accidentibus.

*necesse est, & id non esse, quòd uerè hominis esse, aut animalis est. Si quid enim erit ipsum hominis esse, id non erit non hominis esse, aut non esse hominis. Atqui hæ sunt eius negationes. Vnum enim erat, quod significabat, atque id erat alicuius substantia: substantiam autem significare est, quòd [ee] non aliud quicquam sit eius esse. Quòd si eius esse, hominis quoque esse fuerit; aliud sanè erit non hominis esse, aut non esse hominis. Quare dicant ipsi necesse est, nullius propriam, & essentialem, ac semper subiecto conuenientem esse eiusmodi rationem, sed omnia per accidens dici: hoc enim interest inter substantiam, & accidens. Album [ff] enim propterea homini accidit, quòd albus quidem est, sed non est id ipsum, quod album. ¶ Si uerò per accidens omnia dicantur, id [gg] quod uniuersale est, nihil primum erit. Quòd [hh] si semper accidens de subiecto aliquo prædicationem significat, in infinitum eatur necesse est. At fieri non potest. Neque enim plura, quàm duo copulantur, quippe cùm accidens non sit accidenti accidens, nisi quia utrumque eidem accidit. Verbi gratia, & album est musicum, & hoc album est, quia utrumque accidit homini. Verùm Socrates non ea ratione est musicus, quòd utrumque alicui alteri accidat. Cùm igitur quædam hoc modo, alia illo accidentia dicantur; quæ ita dicuntur ut album de Socrate, ea * superiora uersus infinita esse nequeunt,*

Text° 14.

ex. 35.

* Aliàs in homine.

Duplex prædicatio accidentium.

ut So-

accidens, ut musicum, accideret Socrati albo, & aliud deinde Socrati albo musico, atque ita in infinitum: altero, si relicto subiecto diceremus, quemadmodum album accidit Socrati, ita musicum accidere albo, & musico accidere grammaticum, & ita in infinitum. Prior modus impugnatur, quia Socrates albus musicus, non potest esse unum subiectum, ut patet ex priori suppositione. Posterior dupliciter. Primùm, quia in accidentibus inter se com-

In accidentibus non dari ordinem.

paratis non datur ordo, sed indifferenter fit reflexio inter quælibet, neque magis hoc accidit illi, quã illud huic: ubi autẽ datur reflexio, nõ datur progressus in infinitum. Deinde, quia iam isto modo inciditur in illum, quo accidens ea ratione prædicatur de accidente, quia ambo prædicãtur de eodẽ subiecto; in quo quidẽ modo iam suppositum erat, non dari progressum in infinitum.

τῷ Σωκράτει τῷ λευκῷ καὶ ἕτερόν τι συμβεβηκὸς· ἐ γὰρ γίνεταί τι ἓν ἐξ ἁπάντων. οὐδὲ δὴ τῷ λευκῷ ἕτερόν τι ἔσται συμβεβηκὸς, οἷον τὸ μουσικόν· ἐθέν τε γὰρ μᾶλλον τοῦτο ἐκείνῳ, ἢ ἐκεῖνο τούτῳ συμβέβηκεν· ἢ ἅμα διώρισται, ὅτι τὰ μὲν οὕτως συμβέβηκε, τὰ δ' ὡς τὸ μουσικὸν Σωκράτει· ὅσα δ' ἔτως, ἐ συμβεβηκότι συμβέβηκε τὸ συμβεβηκὸς, ἀλλ' ὅσα ἐκεῖνος. ὥς οὐ παντα κατὰ συμβεβηκὸς λεχθήσεται. ἔσται ἄρα τι καὶ ὡς οὐσίαν σημαῖνον. εἰ δὲ τοῦτο, δέδεικται ὅτι ἀδύνατον ἅμα κατηγορεῖσθαι τὰς ἀντιφάσεις.

Text° 15.

Ἔτι εἰ ἀληθεῖς αἱ ἀντιφάσεις ἅμα κατὰ τοῦ αὐτοῦ πᾶσαι, δῆλον ὡς ἅπαντα ἔσται ἕν. ἔσται γὰρ τὸ αὐτὸ τριήρης, τεῖχος, καὶ ἄνθρωπος, εἰ κατὰ παντός τι ἢ καταφῆσαι, ἢ ἀποφῆσαι ἐνδέχεται, καθάπερ ἀναγκαῖόν τινες τῶν Πρωταγόρου λέγουσι λόγον. εἰ γὰρ τῷ δοκεῖ μὴ εἶναι τριήρης ὁ ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι οὐκ ἔσται τριήρης· ὥστε τέσται, εἴπερ ἡ ἀντίφασις ἀληθής. καὶ γίνεται δὴ τὸ τοῦ Ἀναξαγόρου, ὁμοῦ πάντα χρήματα· ὥστε μηδὲν ἀληθῶς ἐν ὑπάρχειν. τὸ ἀόριστον ἔοικασι λέγειν, καὶ οἰόμενοι τὸ ὂν λέγειν. ἀεὶ δὲ μὴ ὄντες λέγουσι. τὸ γὰρ δυνάμει ὄν, καὶ μὴ ἐντελεχείᾳ, τὸ ἀόριστόν ἐστιν. ἀλλὰ μὴν λεκτέον γε αὐτοῖς καὶ παντὸς τὴν κατάφασιν, ἢ τὴν ἀπόφασιν. ἄτοπον γὰρ εἰ ἑκάστῳ ἢ μᾶλλον αὐτὸ ἀπόφασις ὑπάρξει, ἢ δ'

Text° 15.

* Græci codices inserunt hoc loco uerbũ δύνασθαι, quod à nullo interpretum uertitur.

Prior obiectio.

Primùm, quia in accidẽtibus datur ordo. Qualitates enim primæ subijciuntur secũdis, & ex secũdis aliæ supponunt alijs: quo fit, ut non rectè sumpserit Arist. non dari in accidentibus ordinem. Deinde, quia, etsi in priori prædicãdi modo non detur progressus infinitus deorsum uersus, nec in posteriori sursum; dicet tñ fortassẽ aliquis, dari in priori sursum, & in posteriori deorsũ; quod si uerũ est, nihil est conclusum ab Aristotele.

Posterior.

Obseruatio.

Ad hæc, in primis dicendum est, Aristotelem non argumentari hoc loco, nisi ex concessis ab aduersario: alioqui nihil probare, ut suprà dictum est; cùm saltem ex minùs notis ad notiora confirmanda progrediatur: id quod in omnibus rationibus sequentibus est obseruandum.

Solutio prioris.

Deinde ad priorem obiectionem dicendum cum D. Thoma, Etsi in plerisque accidentibus datur ordo causę, cùm alia quasi oriantur ex alijs; non tamen dari ordinem subiectionis. Etenim nullum accidens est propriè subiectum alterius; quamuis possit esse causa, cur subiectum, illud recipiat. At hìc agi de ordine subiectionis.

Lect. 9. p. 10.

Posterioris.

Ad posteriorem dicendum est, si quis daret in priori modo progressum in infinitũ sursum

sursum uersus, iam incideret in posteriorẽ; & uicissim, si illum cõcederet in posteriori deorsum, iã incideret in priorẽ. Quare ea in re nihil prætermissum esse ab Aristotele.

Tertia ratio.

11 Præterea si contradictoria] Proponit tertiam rationem, quæ ducitur ex distinctione rerum hoc modo. Si contradictoria sunt simul uera, omnia sunt unum, nullaq; datur distantia inter uerum & falsum; hoc est, fieri potest, ut utraque sint uera simul, & utraq; falsa; hæc autem sunt absurdissima; ergo & illud. In hac ratione (cuius minor propositio ponitur concessa ab aduersario; alioqui nihil fit) proposita priori parte maioris ait Aristoteles, idem incommodũ sequi ex opinione Protagoræ Sophistæ, & Anaxagoræ Philosophi. Dicebat enim Protagoras, quicquid uideẽ, ita habere ut uidetur. Anaxagoras autẽ, omnia esse in omnibus: quanquam pro Anaxagora hãc excusationem affert Arist. quòd eius sñia quodãmodo uera sit in materia, quæ, cùm ex se indefinita sit, & omniũ formarũ capax, quodammodo censetur esse omnia. Anaxagoras autem hoc peccabat, q perinde de rebus, quę sunt potẽtiã, loquebatur, ac si essent actu.

Protagoras.

Anaxagoras.

ut Socrati albo aliud quoddam sit accidens: non enim ex omnibus unum quid efficitur. Sed neque albo aliud quoddam erit accidens, ueluti musicum: neque enim magis hoc illi, quàm illud huic accidit. Definitum quoque & illud est, alia hoc pacto accidere, alia ut musicum Socrati: quæ autem hoc modo accidunt, ea accidenti non accidunt; sed quæ illo modo. Quare non omnia per accidens dicentur. Erit igitur aliquid, quod & substantiam significet. Quòd si ita est, demonstratum relinquitur, fieri non posse, ut simul contradicentia prædicentur.

Text° 15.

Præterea 11 *si contradicentia simul de eodem uera sunt omnia; perspicuum est, omnia unum fore. Erunt igitur idem, & triremis, & murus, & homo, si* kk *quid de omni re, aut affirmare, aut negare possumus, quemadmodum necesse est fateantur ij, qui Protagoræ sententiam sequuntur. Nam si homo cuipiam uideatur non esse triremis, patet, illum non fore triremem; quare & triremis est, si contradictio est uera. Atque etiam illud Anaxagoræ efficitur, res omnes simul esse; proinde nihil* 11 *uerè unum esse. Ipsum igitur indefinitum asserere uidentur; & existimantes, se de ente loqui, de non ente agunt. Id enim, quod indefinitum est, potentia ens est, non actu. At* mm *uerò concedenda est eis de quauis re affirmatio, aut negatio. Absurdum enim est, si sua cuique negatio conueniat, alterius autem, quòd*

kk Si quid de omni] Id est, si indifferẽter de quauis re utralibet pars contradictionis est uera, siue negatiua, siue affirmatiua; quod perinde est, ac si dixisset, si utraque est uera.

11 Nihil uerè unum] Verè unum hoc loco alij exponunt, distinctum ab alijs. Quia tamen distinctio ab alijs non est de ratione unius, nec Anaxagoras ita dicebat, omnia esse simul, ut nihilominus non distingueret singula proprijs rationibus; potiùs dicendum, uerè unum significare, non multa. Nulla enim res corporea est, quæ Anaxagoręe sententia non esset cæteræ omnes.

Verè unum.

mm At uerò concedenda] Probat priorem partem maioris ex eo, quia, qui putant contradictoria posse esse simul uera, coguntur fateri, quamlibet, siue affirmationem, siue negationem posse esse ueram; atque adeo, triremem posse uerè affirmari de homine, itemque parietem, & cætera omnia, &, quod hinc sequitur, omnia esse unum

Qui admittit contradicentia simul uera, nihil negare de re ulla.

& idem inter se. Quòd si aliquis admittens contradicentia simul uera, neget, triremem, aut quidquis aliud, posse dici de homine; cogit illum Arist. hac ratione. Magis uidetur pugnare cum homine negatio hominis, quàm negatio triremis non conuenientis homini, ut ais; at negatio hominis non pugnat per se cum homine; ergo nec negatio triremis: quare neque huius contradictorium, quod est triremis, pugnabit cũ homine: quod ide eodem modo concludi potest in reliquis.

ἡ δ' ἑτέρου, ὃ μὴ ὑπάρχει αὐτῷ, οὐχ ὑπάρξει. λέγω δ', οἷον εἰ ἀληθὲς εἰπεῖν τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ἐκ ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι ⸬ οὐ τριήρης. εἰ μὲν οὖν ἡ κατάφασις, ἀνάγκη καὶ [nn] τὴν ἀπόφασιν. εἰ δὲ μὴ ὑπάρχει ἡ κατάφασις, εἶεν, ἡ ἀπόφασις ὑπάρξει μᾶλλον, ἢ ἡ αὐτή. *εἰ οὖν κἀκείνη ὑπάρξει, καὶ ἡ τῆς τριήρεως· εἰ δ' αὕτη, καὶ ἡ κατάφασις. ταῦτά τε οὖν συμβαίνει τοῖς λέγουσι τὸν λόγον τοῦτον· καὶ ὅτι οὐκ [oo] ἀνάγκη ἢ φάναι, ἢ ἀποφάναι. εἰ γὰρ ἀληθὲς ὅτι ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι καὶ οὐ τι ἄνθρωπος, ἆρ' οὐκ ἄνθρωπος ἔσται; τοῦτο γὰρ δυοῖν, δύο ἀποφάσεις. εἰ δὲ μία ἐξ ἀμφοτέρων σημαίνει, καὶ αὕτη μία ἂν εἴη ἀντικειμένη.

* Græci codices addunt, ἢ τῆς τριήρους, quod omnes merito expungũt, uno excepto Perionio.

Nec necesse esse} Probat posteriorem partem maioris hac ratione. Quia, si contradictoria sunt uera, fieri potest, ut eadem ipsa simul falsa sint; ut, si uera sunt hæc, Socrates est homo, & Socrates non est homo, uera etiã esse poterunt per aduersariũ hæc, quæ illis contradicũt, Nec Socrates est homo, nec Socrates non est homo, siue ex utraq; parte seorsim sumantur duæ enunciationes simplices, siue una coniuncta ex duab°. Quòd, si tota hæc posterior oratio uera est, cùm ea dicat, superiorẽ esse falsam (hoc enim significant negationes in principio singularũ simplicium enunciationum positæ) efficitur, ut superior illa sit falsa; ita fieri potest, ut contradictoriæ enunciationes sint ueræ simul, ac falsæ.

Negationes quid efficiãt propositæ enunciationibus.

Quarta rõ.

Et negatio dicatur} Supple, Et uicissim affirmatio, si negatio dicatur. Ita uidetur supplere Alex.

Text° 16.

Ἔτι [pp] ἦτοι ᾧδε ἅπαντα ἔστιν ἔχει, ⸬ ἔστι ⸬ λόγον, ἢ οὐ λόγον, καὶ ὂν ἢ οὐκ ὄν, καὶ ᾧδε τὰς ἄλλας φάσεις, ἢ ἀποφάσεις ὁμοιοτρόπως ἢ οὔ, ἀλλὰ ᾧδε μὲν πάντας, ᾧδε πάντας δ' οὔ. καὶ εἰ μὲν μὴ ᾧδε πάσας, αὗται ἂν εἶεν ὁμολογούμεναι. εἰ δὲ ᾧδε πάσας, πάλιν ἦτοι καθ' ὅσων τὸ φῆσαι, ἢ ἀποφῆσαι, ⸬ καθ' ὅσων ἀποφῆσαι, ⸬ φῆσαι, ἢ οὔ· μὲν οὖν φῆσαι, καὶ ἀποφῆσαι, καὶ ὅσων δὲ ἀποφῆσαι, οὐ πάντων φῆσαι. ⸬ εἰ μὲν ὅτιος, εἴη ἂν πάλιος οὐκ ὄν, ⸬ αὕτη βεβαία δόξα. ⸬ εἰ τὸ μὴ εἶναι βέβαιόν τι ⸬ γνώριμον, *βεβαιοτέρα ἂν εἴη φύσις ἡ ἀντικειμένη. εἰ [qq] δὲ ὁμοίως, καὶ ὅσα ἀποφῆσαι φάναι, κατάφασιν, ἀνάγκη ἦτοι ἀληθὲς διαιρεθέντα λέγειν, οἷον,

* Aliâs, γνωριμοτέρα.

Text° 16. *Præterea* [pp] *aut in omnibus ita res habet, estque & album, & non album, & ens & non ens, atque in cæteris affirmationibus, & negationibus eodem modo; aut non ita, sed in quibusdam ita habet, in quibusdam non item. Si non in omnibus; hæ utique certò constabunt. Si uerò in omnibus, rursum aut de quibuscunque licet affirmare, licet negare, & de quibuscunque negare, affirmare; aut certè de quibusquidem affirmare licet, licet etiam negare, nõ autem de quibuscunq; negare, affirmare. Ac si res quidem hoc pacto habeat, erit aliquid haud dubiè non ens, atque hæc firma erit opinio. Quòd si ipsum non esse firmum quiddam, notumque est* * *firmior profectò erit opposita affirmatio. Sin* [qq] *autem eodem modo res habet, & quæcumque licet negare, licet affirmare; necesse est, aut diuidentem, uerum dicere, ueluti*

* Aliâs, nõ tior.

Pp Præterea, aut} Addit quartam rationem, quæ huiusmodi est. Si contradicentes enunciationes sunt simul uerę; aut in omnibus ita res habet; aut in quibusdam. Si tantùm in quibusdã; certè in ijs, in quibus non ita res habet (quod superiùs saltem in substantialibus prędicationibus concedendum esse ostenderat) in ijs, inquam, dabuntur pronunciata definitæ ueritatis, hoc est, quę ita sint uera, ut opposita sint falsa, quod aduersarij minimè uidentur uelle. Sin autem in omnibus ita res habet; aut in quocumque est uera affirmatio, est etiam uera negatio, & uicissim, in quo negatio, & affirmatio; aut in quibus est uera affirmatio, est item uera negatio, non tamen uice

uice uersa: hoc enim potiùs aliquis dixerit, quàm quòd, in quibuscumque est uera negatio, sit uera affirmatio. Quicquid enim est homo, poterit uideri non esse homo, cùm possit uideri aliquid, quod non admodum distet ab homine: atque ita, illorum sententiâ, quicquid est homo potest non esse homo, & tamen non quicquid non est homo, continuò potest uideri homo. Nemo enim punctum uerbi causa, aut lapillum hominem putet. Si ergo in quibuscumq; est uera affirmatio, est item uera negatio; non tamen uice uersa, in quibuscumque negatio, & affirmatio, erit aliquid certè non ens, ideò desunt negatiuæ certę, ac definitę ueritatis, quibus nimirum repugnabit ueritas oppositarum affirmationum, ut, punctum non esse hominẽ. Quòd si in genere negationum datur aliqua firmitas, maior sanè dabitur in opposito genere affirmationis; siquidem, ut, uel prima Dialectice rudimenta docent, ueritas negatiuæ cõcludi, nequaquã potest, nisi ex ueritate alicuius affirmatiuæ; ueritas autem affirmatiuæ nunquam ex ueritate negatiuæ concluditur: quod aperto argumento est, ueritatem affirmatiuæ esse fundamentum ueritatis negatiuę. Ita fit, ut dici non possit, in quibus est uera affirmatio, esse ueram negationem; non tamẽ uicissim, in quibus negatio, & affirmationẽ. Hoc enim nihil est aliud, quàm dicere, firmiorem esse ueritatem negationum, quàm affirmationum. Quòd si hæc inter se reciprocantur, ut in quibuscumque est uera affirmatio, sit etiam negatio, & in quibus negatio, affirmatio; id fieri non posse deinceps ostendit.

Veritatem affirmatiuę esse ueritatis negatiuæ fundamentum.

qq Sin autem eodem} Probat latè non reciprocari ista inter se; ut, in quibuscumque est uera affirmatio, sit uera negatio, & in quibus negatio, & affirmatio, quod aduersarij planiùs uidentur dicere, cùm omnia incerta faciant. Probatio hæc est, Si fieri potest, ut isto modo omnes contradicentes sint simul ueræ, aut

aut id conceditur diuisim; ut si dicas, hæc est uera, Socrates est albus, & hæc item uera, Socrates nō est albus; aut coniunctim tantummodò, ut si dicas, hoc totum, Socrates est albus, & Socrates non est albus, est uerum. Iam enim Aristoteles hoc capite ad finem rationis primæ quosdam hoc posteriori modo respōsuros suspicatus est. Si solùm coniunctim, duo sequuntur absurda, Vnum est, quòd is, qui diuisim contradicentes pronūciat, nihil dicat; atque adeò nihil sit in rerum natura, ne ipse quidem, qui loquitur, aut se intelligere aliquid putat. Nam, cùm omnia diuisim affirmari possint, & negari; si nulla, nec affirmatio, nec negatio diuisim uera est; nihil omnino est. Etenim si quicquam esset, saltem contradicentes, quæ aliquid esse affirmarent, uerę essent. Alterum absurdū est, quòd omnia sint unū; id quod superiori etiam ratione ostensum est. Nam si omnes contradicentes coniunctim ueræ sunt, omnia uerè dicuntur de quolibet; Si omnia uerè dicuntur de quolibet, omnia sunt omnibus communia; Si omnia omnibus sunt communia, nihil est ullī rei propriū; Si nihil ullī rei propriū est, nulla est omnino distinctio: siquidem distinctiones, nisi p propria, fieri nullo modo possunt. Quòd si contradicentes sunt uerę diuisim; eadem rerum confusio, & indistinctio in primis sequitur: nihil enim refert, siue diuisim, siue coniūctim omnia de omnibus dicantur. Deinde sequitur, omnes, quicquid dicant, uerum dicere. Aut enim dicunt affirmationem, aut negationem, quarum utraque ponitur uera. Itemque omnes falsum dicere, cum uera dicentibus repugnent; alioquī idem omnes dicerent. Fit etiam, ut unusquisque se falsum dicere fateatur, si modò cùm loquitur dicat se ab aliquo discrepare. Quisquis enim ab aliquo uera dicente discrepat, falsum dicit. Fit denique, ut cum huiusmodi homine disputatio haberi non possit: omnia enim affirmat, & omnia negat, & rursus

Prius absurdum.

Posterius.

Vide gradationem.

οἷον, ὅτι λευκόν, καὶ πάλιν ὅτι οὐ λευκόν, ἢ οὐ καὶ εἰ μὴ μὴ ἀληθὲς διαιρουῦτα λέγειν, οὐ λέγειν τε ζῶντα, καὶ ἐκ ἔστιν οὐδέν: τὰ δὲ μὴ ὄντα, πῶς ἂν φθέγξαιτο, ἢ βαδίσοιεν; καὶ πάντα δὲ ἂν εἴη ἓν, ὥσπερ καὶ πρότερον εἰρηται, καὶ ταυτὸν ἔσται καὶ ἄνθρωπος, καὶ θεὸς, καὶ ξύλον, καὶ μὴ ἀντιφάσεις αὖθις: *εἰ δ' ὁμοίως καὶ ἕκαστον, οὐδὲν διοίσει ἕτερον ἑτέρου. εἰ γὰρ διοίσει, τοῦτ' ἔσται ἀληθὲς καὶ ἴδιον. ὁμοίως δὲ καὶ εἰ διαιρουῦτα ἐνδέχεται ἀληθεύειν, συμβαίνει τὸ λεχθέν. πρὸς δὲ τούτῳ, ὅτι πάντες ἂν ἀληθεύοιεν, καὶ πάντες ἂν ψεύδοιντο, καὶ αὐτὸς αὑτὸν ὁμολογεῖ ψεύδεσθαι. ἅμα δὲ φανερὸν ὅτι πρὸς οὐδενός ὅτι πρὸς τοῦτον ἡ σκέψις: οὐθὲν γὰρ λέγει. ὅτε γὰρ ὅτως, οὐτ' ἐκ οὕτως λέγει, ἀλλ' ὅτως τε, καὶ οὐκ ὅτως. καὶ πάλιν γε ταῦτα ἀπόφασιν ἄμφω, ὅτι οὐδ' ὅτως, οὔτ' ἐκ ὅτως λέγει, ἀλλ' οὕτως τε, καὶ ἐκ ὅτως. εἰ γὰρ μή, ἤδη ἄν τι εἴη ὡρισμένον. ἔτι εἰ ὅταν ἡ φάσις ἀληθὴς ᾖ, ἡ ἀπόφασις ψευδὴς, καὶ αὖτη ἀληθὴς ᾖ, ἡ κατάφασις ψευδὴς, οὐκ ἂν εἴη ἅμα τὸ αὐτὸ φάναι καὶ ἀποφάναι ἀληθῶς, ἀλλ' ἴσως φαῖεν ἂν τινες τὸ ὃξ ἀρχῆς κείμενον.

Ἔτι †ἆρα ὁμοῦ ἢ ἔχειν πῶς ὑπολαμβάνων, ἢ μὴ ἔχειν, διέψευσται, ὁ δὲ ἄμφω, ἀληθεύει; εἰ γὰρ ἀληθεύει, τί ἂν εἴη τὸ λεγόμενον, *εἰ μὴ ὅπ τοιαύτη τῶν ὄντων ἡ φύσις; εἰ δὲ μὴ ἀληθεύει, ἀλλὰ μᾶλλον ἀληθεύει ὁ ἐκείνως ὑπολαμβάνων, ἤδη πῶς ἔχοι ἂν τὰ ὄντα, καὶ τοῦτο ἀληθὲς ἂν εἴη, καὶ οὐχ ἅμα καὶ οὐκ, ἀληθές. εἰ δὲ

Text° 17.

* Pro εἰ γαρ, ut Alexander ait. Idem habes superius ad finem textus 12.

† Quæ sequentes particulæ desunt Græcis codicibus, quas tamen ferè oēs interpretes agnoscunt.

& rursus quamlibet affirmationem, & negationem inficiatur. Alioquī iam aliquid definitum, ac certum statueret, & non quodlibet assentiretur.

Idem Alensis hoc loco. Comm. 46.

rr. Præterea, si] D. Thom. ait hanc argumentationem inniti definitionibus ueri & falsi. Sed tamen id non apparet ex contextu. Alexander putat, non ideo Aristot. illam instituere, ut aduersarium conuincat (quippe quam fatetur etiam apud illum petere principium) sed ut absurditatem positionis illius reprehendat, quod reb' manifestissimis, & inconfesso ueris repugnet. Verū, quia Aristse statim corrigit, potiùs uidetur dicendum, nolle illum, ut habeat ratio huius argumentationis. Sæpe enim accidit in scribendo, ut malè instituta per incuriā oratio è uestigio emendetur, aut parum habere momēti significetur.

Alia expositio.

ss. Præterea, is ne] Adhibet quintam rationē, quæ etsi obscura est, tamen uidet sumi ex consensione, seu correspondentia rerum, & existimationis, atque in hūc modum colligere. Aut is solus uerū dicit, qui existimat rem quamq; uno modo se habere, utpotè esse talē, uel nō esse talem, aut potiùs, qui existimat, res omnes habere utroque modo: si is solus, qui putat res omnes habere utroque modo; ergo, cùm huius sententiæ, quæ planè pugnat cum ipsā rerum experientia, nulla ratio reddi posse uideatur; confugiendum erit ad rationem illam Heraclīti, Sic esse, quia sic fert natura rerum; quā nihil ineptius: si uerò is solus, quī putat res uno modo tantùm se habere; ergo uno modo tantùm se habent (respondent enim sibi mutuò res, & uerę existimationes) quo fit, ut dentur pronunciata, quæ ita sint uera, ut non sint etiam falsa. Quòd si quis occurrens dicat, neminem dicere solum uerum, aut solum falsum; infert Arist. sequi ex hac responsione, fieri non posse, ut quisquam loquatur, si modo dicat se loqui. Falsò enim id affirmabit, ut ex hac responsione patet. Quòd si quis eo pergat insaniæ,

Quinta rō.

Heraclīti ineepta ratio.

uelut albū esse, et rursum, nō album; aut nō. Et quidē, si nō accidit ut uerū dicat diuidens; nec profectò hæc dicit, nec omnino quicquam est: ea uerò quæ non sunt, quonā pacto dut loquentur, aut ambulabunt? Omnia etiā unum fuerint, quemadmodum et antè dictum est, idemq; erunt, & homo, & Deus, & triremis, eorumq; negationes: si.n similiter de unoquoq; dicentur, nihil alterum ab altero differet. Nam si differet, illud iam uerum, ac propriū erit. Eodem uero modo accidit id, quod dictum est, si diuidentem uerū dicere contingat. Adhuc, omnes uera dicent, & omnes mentientur; atque adeo seipsum quisque mentiri confitebitur. Simul autem manifestum est, de nulla re cum hoc homine esse disputationem: nihil enim dicit. et enim neque ita ait, neque non ita; sed ita & non ita: ac rursus horum utrumque negat, nec ita, nec non ita, dicēs, sed ita, & non ita. Si enim non hoc modo res haberet, aliquid iam definitum esset. ¶ Præterea rr si cùm affirmatio uera est, negatio falsa sit, & cùm hæc est uera, affirmatio sit falsa; non licebit utique idem simul uerè affirmare ac negare. At forsitan dicant, hoc illud esse, quod initio positum erat.

Text° 17.

Præterea ss an is, qui aut modo aliquo rem habere, aut non habere existimat, mentitur; is autem, qui utrunque putat, uerum dicit? Si enim uerum dicit, quid aliud quæso fuerit id quod dicitur, quàm quòd talis sit rerum natura? Sin autem non uerum dicit, sed is potiùs, qui illo modo existimat; iam profectò res modo aliquo habebunt; idque uerum erit, non item simul & non uerum.

Quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanie, ut ad uitanda hęc absurda, dicat, neminem, cùm loquitur, certam aliquam existimationem habere de rebus, sed simul oppositas; proinde non sequi, dari aliquid falsum, sed omnia esse uera (siquidem falsum in dissensione rerum & existimationis positum est) is sanè à stirpibus nihil distabit, ut supra dictum est.

Sexta ratio.

tt Hinc & illud} Sextam rationem auspicatur ex ijs, quæ proximè dixerat. Sumpto enim argumento ex ea existimatione, quam habemus de rebus expetẽdis, & fugiendis, non tã probat, contradicentes non esse simul ueras, quàm, neminem id sibi in mentem inducere; ne eos quidem, qui primum principium inficiantur; quod quidem dixerat extrema parte superioris capitis. Ratio hunc in modum habet. Siquis putet cõtradicẽtes esse simul ueras, is certè, cùm deliberat de rebꝰ amplectẽdis, aut fugiendis, ęquè se habebit ad earum prosequutionem, & fugam: æquè enim Megarensis aliquis putabit, bonum esse proficisci Megarã, & nõ proficisci; &, quilibet cùm primùm surgit, æquè putabit bonũ esse, ruere in puteum, aut præcipitium, & non ruere: atqui nemo æquè se habet ad fugam, & prosecutionem rerum; siquidem quasdam potius quærit, quàm fugiat: alias potiùs fugit, quàm quærat: non putat igitur, saltem in rebus prosequendis, & fugiendis, contradicentes esse simul ueras. Quòd si in his rebus nõ simul approbat contradicentes, par ratio est, ut non putet ęquè uerum esse, Socratem esse hominem, & non esse hominem, mel esse dulce, & non esse dulce, & sic in cæteris.

εἰ δὲ ὁμοίως ἅπαντες καὶ ψεύδονται καὶ ἀληθῆ λέγουσιν, ἔστε φθέγγεσθαι, ἔστε εἰπεῖν τῷ τοιοῦτῳ ὄζιν: ἅμα γὰρ ταυτά τε, καὶ οὐ ταυτὰ λέγει. εἰ δὲ μηθὲν ὑπολαμβάνει, ἀλλ' ὁμοίως οἴεται, καὶ οὐκ οἴεται, τί ἂν διαφερόντως ἔχοι τῆς πεφυκότων;

Text° 18.

Οθεν " καὶ μάλιστα φανερόν ὄζιν. ὅτι οὐθεὶς ἕτερα διάκειται, οὔτε τῶν ἄλλων, οὔτε τῶν λεγόντων τὸν λόγον ἕτερον. διὰ τί γὰρ βαδίζει μεγάραδε, ἀλλ' οὐχ ἡσυχάζει οἰόμενος βαδίζειν; οὐδ' ὑθέως ἕωθεν πορεύεται εἰς φρέαρ, ἢ εἰς φάραγγα, ἐὰν τύχῃ; ἀλλὰ φαίνεταί τις δυλαβούμενος, ὡς οὐχ ὁμοίως οἰόμενος μὴ ἀγαθὸν εἶναι τὸ ἐμπεσεῖν, καὶ ἀγαθόν. δῆλον ἄρα, ὅτι τὸ μὲν ὄψιον ὑπολαμβάνει, τὸ δ' οὐ βέλτιον. εἰ δὲ τοῦτο, ☾ τὸ μὲν ἄνθρωπον, τὸ δ' οὐκ ἄνθρωπον, ☾ τὸ μὲν γλυκύ, τὸ δὲ οὐ γλυκὺ ἀνάγκη ὑπολαμβάνειν. οὐ γὰρ ἐξ ἴσου ἅπαντα ζητεῖ, καὶ ὑπολαμβάνῃ ὅταν οἰηθῇ βέλτιον εἶναι) τὸ πιεῖν ὕδωρ ☾ ἰδεῖν ἄνθρωπον, εἶτα ζητεῖ αὐτά. καί τοι ἔδει γε, εἴ ταυτὸν ὧι ὁμοίως καὶ ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος: ἀλλ', ὅπερ ἐλέχθη, οὐδεὶς ὃς οὐ φαίνεται τὰ μὲν δυλαβούμενος, τὰ δ' οὔ. ὥστε, ὡς ἔοικε, πάντες ὑπολαμβάνουσιν ἔχειν ἁπλῶς, εἰ μὴ ὡδὶ ἅπαντα, ἀλλὰ ὡδὶ τὸ ἄμεινον καὶ χεῖρον. εἰ uu δὲ μὴ ὀπτάμυοι, ἀλλὰ δοξάζοντες, πολὺ μᾶλλον ὀπτέον ἂν εἴη τῆς ἀληθείας, ὥσπερ ☾ νοσοῦσι ὀπτέον ἢ ὑγιεινοῦ, τῆς ὑγιείας. καὶ γὰρ ὁ δοξάζων πρὸς τὸν ὀπτάμυον, οὐχ ὑγιεινῶς διάκειται πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

Text° 18. *Hinc" & illud apertissimum est, neminem non modò cæterorum, sed ne eorum quidem, qui ista dicunt, hoc pacto affectum esse. Cur enim Megaram proficiscitur, nec quiescit existimans proficiscendum? nec uerò summo manè mox in puteum pergit, aut in præcipitium, si forsitan occurrat? at cauere uidetur; ut qui non æquè bonum atque non bonum esse existimet in illa ruere. Perspicuum est igitur, huiusmodi hominem hoc quidem melius, illud verò non melius esse existimare. Quòd si ita est, & hoc profectò hominem esse, illud non hominem; hoc dulce, illud non dulce existimet necesse est. Neque enim omnia ex æquo quærit atque approbat, cùm melius esse iudicat aquam bibere, & hominem uidere, deinde ea ipsa quærit. At oportebat sanè, si æquè idem esset homo, atque non homo: sed, quemadmodum dictum est, nemo est, qui non alia cauere uideatur, alia non item. Itaque omnes, ut uidetur, si non in omnibus, certè in genere melioris & deterioris, uno modo rem habere existimant. Quòd uu si non scientia, sed opinione ducuntur; multò magis danda est ueritati opera; quemadmodum & ægrotanti, quàm valenti magis adhibenda est sanitatis cura. Qui enim opinatur, si cum sciente conferatur, non bene ad ueritatem affectus est.*

Reſponſio pro aduerſarijs.

uu Quòd si non scientia} Dicerent aduersarij, Quòd aliquis in rebus agendis hanc potiùs partem contradictionis amplectatur, quàm illam; non ex eo nasci, quod certò sciat, hanc esse amplectendam, illam refutandam; sed quòd ita uerisimiliter opinetur: uerisimilem

uerisimilem autem existimationem de approbatione unius contradicentis, non excludere omnino ueritatem alterius. Ac posset quidem Arist. his statim occurrere, saltem hac ratione perspicuum esse, non omnes contradicentes, eorum iudicio, ęquè ueras esse, ut uidentur docere. Verùm hac responsione quasi perspicua prętermissa, ad hoc saluberrimum documentum reprehensioni coniunctum se conuertit, Quòd more ægrotorum, qui suum morbum agnoscũt, cùm nihil se certò scire, sed solùm opinari fateantur, diligentiùs curare deberent, ut ueram de rebus scientiam assequerentur. Cognitio enim, quæ ueri similitudini, siue probabilitati innititur, est infirma quædam notitia rerum, quæ tũ diligenti inquisitione in certam scientiam potest conualescere: quod sanè apud eos accideret, si primis principijs, quæ sunt ueræ scientiæ fontes, non repugnarent. Itaque ut ægrotanti (quod ait Alexander) non res ipsæ sunt accusandæ, quasi nihil salubritatis habeant, sed curandum est, ut medicamentis salubribus adhibitis cõualescat; Sic ualentibus, qui inchoatam cognitionem habent, danda opera est, ut perfectam scientiam nanscisc antur. Potest & aliter intelligi responsio Aristotelis, quasi ita dicat; Si opinio uos mouet, ut alteram potiùs partem amplectamini; cùm opinio sit infirma cognitio; ad eius perfectionem aspirare debetis: perfecta autem cognitio de rebus amplectendis, & fugiendis, si res ipsę in se spectẽtur, in eo posita est, uestra sententiã, ut omnes æquè sint amplectendę, & non amplectendæ; fugiendę, & nõ fugiendę: igitur hoc ipsum curare deberetis, ut neque amplecteremini quas approbatis, nec reijceretis quas repudiaris, sed stirpium more nihil probabilitate earum ad agendum moueremini; quod utique esset, culmen uestrę Philosophiæ attingere.

Documẽtũ.

Alius sensus.

Septima rō.

xx Præterea, si uel maximè } Adiungit septimam, ac postremam rationem ex gradibus ueritatis desumptam hoc modo. Etsi demus, uerissimum esse, quod aduersarij aiūt, in omnibus affirmationem, & negationem esse simul ueras; tamen hoc negari non potest, quin concedendi sint in rerum natura ueritatis gradus, ut alia dicantur magis uera, alia minùs: hoc autem dato, necessariò concedendum est, non in omnibus rebus contradicentes esse simul ueras: nullo igitur modo id asserendū est. Maiorem ita probat, Nā ut illis concedamus, binarium esse numerum parem, & non parem, idemq; de ternario asseramus; ueriùs tamen cōuenit binario esse parem, quàm ternario. Eodemque modo, etsi illorum sententia, tum quatuor, tum etiā mille sint quinque, & non quinque; minùs tamen falsum est, ac proinde ueriùs, quatuor, quàm mille, esse quinque. Minorē probat ex eo, quia ideò aliquid dicitur uerius, quia est absoluto uero propinquius, id est, ei, quod ita uerum est, ut nullo etiam modo sit falsum, quemadmodū id dicitur leuius, quod propinquius est leui non habenti quicquam grauitatis. Cæterùm, quia hoc fortè nō concederetur ab aduersario, satis esse ait Aristoteles ad probationē minoris, quòd detur in rerum natura aliud alio uerius, aut saltem minùs falsum, ut ostensum est. Hinc enim rectè sequitur, aliquam contradictionis partē dari posse ita ueram, ut opposita uera non sit. Quæ enim dixerit priorem partem huius contradictionis', Bonum est famelico sumere cibum, Non bonum est famelico sumere cibum; uel huius, Binarius est numerus par, Binarius non est numerus par, esse ueriorem, seu minùs falsam posteriori, ita uera erit, ut opposita non sit uera.

Verius quid.

Ἔπ[xx] εἰ ὅπ μάλιστα πάντα οὕτως ἔχει, καὶ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τὸ γε μᾶλλον καὶ ἧττον ἔνεστιν ἐν τῇ φύσει τῶν ὄντων: οὐ γὰρ ἂν ὁμοίως φήσαιμεν εἶναι τὰ δύο ἄρτια, καὶ τὰ τρία, οὐδ' ὁμοίως διέψευσται ὁ τὰ τέτταρα πέντε οἰόμενος, καὶ ὁ χίλια. εἰ οὖν μὴ ὁμοίως, δῆλον ὅτι ἄτερος ἧττον: ὥστε μᾶλλον ἀληθεύει. εἰ οὖν τὸ μᾶλλον, ἐγγύτερον, εἴη γε ἄν τι ἀληθὲς, οὗ ἐγγύτερον τὸ μᾶλλον ἀληθές. καὶ εἰ μή ἐστιν, ἀλλ' ἤδη γέ τί ἐστι βεβαιότερον, καὶ ἀληθινότερον, καὶ τοῦ λόγου ἀπηλλαγμένοι ἂν εἴημεν ᵗᵗ ἀπείρατου, καὶ κωλύοντός τι τῇ διανοίᾳ ὁρίσαι.

Infania negā

yy Ab eaq; ne insana } Intemperatam uertit Bessario. Vtrumque autem dici potest, cùm hæc sententia non solùm tollat de medio omnem distantiam boni, ac mali, quo appetitus coercetur, & temperans fit, sed etiam discrimen ueri, ac falsi quo intellectus rectè, ac sanè iudicat. Quòd autem Argyropylus, Miram, uertit; ad admirabilem licentiam omnia affirmandi, & omnia negandi, qua directò notatur hæc sententia, referri potest; quæ ipsa summa est insania, & intemperantia, tum appetitus, tum etiam intellectus.

Præterea[xx] *si uel maximè sic, & non sic habeant omnia; ineſt tamen in rerum natura magis, & minùs: neque enim æquè paria esse duo, ac tria dixerimus; nec decipietur æquè is, qui quatuor, atque is, qui mille, quinque esse existimauerit. Quòd si non æquè decipiuntur; perspicuum est, alterum minùs decipi: quo fit, ut magis uerum dicat. Si ergo id, quod magis tale dicitur, propiùs accedit; erit profectò aliquid uerum, cui magis uerum, sit magis propinquum. Quòd si non est; at certè aliquid iam firmius, ac uerius est; ab*[yy] *eaq; insana sententia, & quæ prohibet quicquam mente definire, liberi erimus.*

Caput V.

Text[a] 19.

Ἔστι δ' ἀπὸ τῆς αὐτῆς δόξης, ᾧ ὁ Πρωταγόρου λόγος, καὶ ἀνάγκη ὁμοίως ἄμφω αὐτοὺς, ἢ εἶναι, ἢ μὴ εἶναι. εἴτε δὴ τὰ δοκοῦντα πάντες ὄντα ἀληθῆ, καὶ τὰ φαινόμενα, ἀνάγκη πάντα ἅμα ἀληθῆ, καὶ ψευδῆ εἶναι: πολλοὶ γὰρ τἀναντία ὑπολαμβάνουσιν ἀλλήλοις, καὶ τοῖς μὴ ταυτὰ δοξάζουσιν ἑαυτοῖς, διεψεῦσθαι νομίζουσιν. ὥστ' ἀνάγκη τὸ αὐτὸ εἶναί τε καὶ μὴ εἶναι. καὶ εἰ τοῦτ' ἔστιν, ἀνάγκη τὰ δοκοῦντα εἶναι, πάντα ἀληθῆ: τὰ ἀντικείμενα γὰρ δοξάζουσιν ἀλλήλοις οἱ διεψευσμένοι, καὶ ἀληθεύοντες. εἰ δὲν ἔχει τὰ ὄντα ὅπως, ἀληθεύσουσι πάντες. ὅπερ μὲν οὖν ἀπὸ τῆς αὐτῆς εἰσι διανοίας ἀμφότεροι οἱ λόγοι, δῆλον.

Text[a] 19.

B[a] *eadem uerò opinione, Protagoræ etiam sententia nascitur, & æquè necesse est, utramque aut esse, aut non esse. Nam*[b] *si omnia, quæ uidentur, & quæ apparent, uera sunt; necesse est, omnia simul & uera, & falsa esse: multi enim contraria inter se opinantur, & eos, qui non eadem, quæ ipsi sentiunt, falli existimant. quo fit, ut necesse sit, rem eandem & esse, & non esse. Quòd*[c] *si ita res habet; necesse est, ea quæ uidentur, uera esse omnia: opposita enim inter se opinantur ij, qui falluntur, & qui uerum dicunt. Ergo si ea, quæ sunt, hoc pacto habent; uerum profectò omnes dicunt. Atque utramque sententiam ex*[d] *eadem intelligentia proficisci perspicuum est.*

Congressum narrat Socrates apud Platonem in Menone amplius quadraginta annos pecuniæ cumulandæ causa iuuentutem instituisse, totoque eo tempore clarum extitisse.

b Nam si omnia } Ostendit impugnatam sententiam colligi ex Protagoræ opinione.

c Quod si ita res } Econtrariò ostēdit, Protagoræ opinionem ex impugnata sua effici.

d Ex eadem intelligentia } Hoc est, idem ualere, ac proinde pari ratione ueras esse, aut falsas.

tium primū principium.

Capitis quinti Explanatio.

Institutum Auctoris in hoc cap.

B[a] eadē uerò } Disputauit hactenus cōmuniter aduersus eos omnes, qui primum principium negauerunt; nūc disputaturus speciatim contra duo genera Philosophorum, qui diuersis de causis in hanc absurdam philosophandi rationem inciderunt; docet initio huius capitis, nihil esse discriminis inter opinionē Protagoræ Sophistæ, atque eam, quę recitata, & impugnata est. Dicebat enim Protagoras, quicquid uidetur cuilibet, siue exteriori sensu, siue qualibet interiori cognoscendi facultate, uerum esse. Docet igitur, Protagoræ opinionē effici ex ea, quæ impugnata est, & uicissim impugnatam sentētiam ex Protagoræ opinione; ac proinde ambas pari ratione ueras esse, aut falsas. Protago-

Protagoræ sententia.

Eius uitæ institutum.

Duo Philosophorum genera.

e Congrediendi uerò] Duo fuerunt Philosophorum genera (si tamen omnes Philosophorum nomine digni sunt) qui contra primi principij præscriptū, cōtradicentes simul ueras esse dicebant. Alij.n. fallacibus rōnibus seducti, cùm eas soluere non ualerēt, ita esse ut n. modò uerbis, sed mente etiā asserebant; non absolutè tñ, ut supradiximus, cùm principio illo nihil notius reperiri possit; sed quatenus rationibus oppositum concludentibus resistere ne quibant. Qua de causa Arist. fieri non posse docuit, ut quisquā rē eandem simul esse, ac non esse existimet. Alij uerò, nec rōnibus fallacibus circūscripti, nec ullo alio errore mētis delusi, sed solo contentionis studio eā sniam contra primi principij manifestissimā ueritatē defendere nō dubitabant, q̄ sperarēt, se nulla rōne posse redargui. Docet ergo Arist. nō eodē modo aduersus utrosq; disputandum esse. Prioresn. quoniā dubitando, hoc est rōnibus alicuius momenti, & quæ dubitationē aliquā afferre queūt, in eā negationem inciderūt, cùm morbo mētis laborent, adhibita solutione rōnū sanari facilè possunt. Neque enim pertinaciter, aut gloriæ aucupandę causā suā sniam defendunt, sed ui tācummodò rōnum coacti, q̄ si soluant, nihil est q̄ amplius requirant. At posteriores, cùm sanum habeant iudicium, nec eam sententiam astruant, nisi freti disputandi facultate, qua existimant, se nullo pacto posse conuinci; sola redargutione curandi sunt, hoc est, sola suæ ipsorum orationis repugnantia, quo pacto superiori capite communiter contra omnes primi principij euersores disputatum est.

Cap. 3.

ἔστι δ' οὐχ ὁ αὐτὸς τρόπος πρὸς ἅπαντας τῆς ἐντεύξεως, οἱ μὲν γὰρ πεισθοῖς δέονται, οἱ δὲ βίας. ὅσοι μὲν γὰρ ἐκ τῆς ἀπορήσεως ὑπέλαβον οὕτως; τούτων λύσις ἡ ἄγνοια: οὐ γὰρ πρὸς τὸν λόγον, ἀλλὰ πρὸς τὴν διάνοιαν ἡ ἀπάντησις αὐτοῖς. ὅσοι δὲ λόγου χάριν λέγουσι, τούτων δ' ἐγχρῆσαι τὸ ἐν τῇ φωνῇ λόγου, καὶ τὸ ἐν τοῖς ὀνόμασιν.

Ἐλήλυθε δὲ τοῖς διαπορεῖσθαι αὐτὴ ἡ δόξα ἐκ τῆς αἰσθήσεως, ἡ μὲν τὸ ἅμα τὰς ἀντιφάσεις, καὶ τἀναντία ὑπάρχειν, ὅτι θεῶσιν ἐκ ταὐτοῦ γινόμενα τἀναντία. εἰ οὖν μὴ ἐνδέχεται ψεύδεσθαι τὸ μὴ ὄν, πρόδηλον ἦν ὅτι ὑπῆρχεν ὁμοίως τὸ πρᾶγμα ἄμφω ὄν, ὥσπερ καὶ Ἀναξαγόρας μεμίχθαι πᾶν ἐν παντί φησι, καὶ Δημόκριτος. καὶ γὰρ τοῦτ' τὸ κενὸν, καὶ τὸ πλῆρες ὁμοίως καθ' ὁποιοῦν ὑπάρχειν μέρος, καί τοι τὸ μὲν ὂν τοῦτο εἶναι, τὸ δὲ μὴ ὄν. ¶ πρὸς μὲν οὖν τοὺς ἐκ τούτων ὑπολαμβάνοντας, ἐρεῖ μέν, ὅτι τρόπον μέν τινα ὀρθῶς λέγουσι, τρόπον δέ τινα ἀγνοοῦσι. τὸ γὰρ ὂν λέγεται διχῶς. ὡς ἔστιν οὖν τρόπον ἐνδέχεται γίγνεσθαί τι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, ἔστι δ' οὐκ, καὶ ἅμα τὸ αὐτὸ εἶναι ὄν, καὶ μὴ ὄν, ἀλλ' οὐ κατὰ τὸ αὐτὸ ὄν. δυνάμει μὲν γὰρ ἐνδέχεται ἅμα τὸ αὐτὸ εἶναι τἀναντία, ἐντελεχείᾳ δ' οὔ. ἔτι δ' ἀξιώσομεν αὐτοὺς ὑπολαμβάνειν καὶ ἄλλην οὐσίαν

Text° 20.

Hęc cùm ita sint, contra priores disputat Arist. toto hoc cap. adducendis nimirum, ac soluendis rationibus, quibus illi mouebantur. Contra posteriores autem partim disseruit cap. superiori, partim disputabit cap. 6.

Non esse eodē modo aduersus utrosque disputandum.

Qua in re insumatur huius capitis disputatio.

Hoc loco uerbū ἀπάντησις, siue occursus, quorundam interpretum sententiā ad redarguentes pertinet, ut sit sensus [horum non orationi, sed menti occurrendum est.] Verùm nos, quia dictio αὐτῶν magis cū uerbo ἀπάντησις, quàm cum uerbis τὸν λόγον, & τὴν διάνοιαν uidetur iungi; ad eos potiùs, contra quos hoc loco disseritur, illud referendum putauimus. Hi enim cùm primum principium negant, ueris Philosophis se

se opponunt; siue mente id faciant fallacibus rationibus impediti; siue sola uoce, & contentionis studio.

f Orta est autem] Proponit argumenta, quibus Anaxagoras, & Democritus adduci potuerunt, ut cōtradicentes simul ueras admitterent, ut quidā eos admisisse existimabāt: aitq; illa, ex generatione rerū ortū habuisse. Nam cùm Anax. uideret ex eade re fieri cōtraria, ut aērē, & terrā ex aqua, psuasumq; haberet ex nō ente nihil fieri; colligebat, in qualibet eadē re inesse simul cōtraria, ac proin de cōtradicentia. Putabat.n. non alia rōne entia gigni posse ex entibus, nisi unumquodq; similare corpus ex infinitis corpusculis eiusdē naturę in eadem re latētibus coalescęret, ut 1. lib. huius operis, & 1. Physc. habes. Democr. uerò cū experiret, ignē fieri ex nō igne, & aquā ex nō aqua, & ita cætera ex nō talibus, qualia essent, quæ gignerent; demonstratū existimabat, in quauis re, atque adeo in quauis cuiusq; rei particula, esse simul ens, & nō ens, quæ quidē plenū, ac uacuū appellabat. Ita putabat uterque rectè colligi, rem quamlibet esse simul, & non esse.

Ratio Anaxagoræ.

Democriti ratio.

Congrediendi e uerò modus non idem est cum omnibus. Alij enim persuasione; alij ui indigent. Qui enim dubitando eò progressi sunt, ut ita existimarent; eorum ignoratio facilè sanari potest: neque enim eorum contentio de sermone est, sed de intelligentia. Qui uerò disputationis gratia ita dicunt, eorum curatio redargutio est eius orationis, quæ & in uoce, & in nominibus posita est.

1. Meta. c. 4. & 1. Phy c. 4. tex 32. 33. & 34.

Orta f est autem in ijs, qui dubitant, opinio hæc ex ijs, quæ sensibus percipiuntur; contradicentia, inquam & contraria inesse; cùm ex eodem contraria fieri cernerent. Itaque si id, quod non est, fieri nequit, iam ante profectò res erat utrumque, quemadmodum & Anaxagoras ait, rem quamuis in quauis mistam esse, & Democritus item. Nam & hic inane plenumque æquè in quauis parte esse; tametsi horum alterum ens, alterum non ens esse existimat. ¶ *Eos g igitur, qui ex his ducuntur, partim rectè dicere, partim ignorare dicemus. 'Duobus enim modis dicitur ens. Itaque est quo pacto aliquid ex non ente fieri possit, est item quo non possit; idemq; simul sit non ens, & non ens; non tamen eadem ratione. Nam potestate idem simul contraria esse potest; actu non item. Deinde h uerò eos rogabimus, ut aliam quoque rerum substantiam esse existi-*

Text° 20.

Orta est autem] Proponit argumenta, quibus Anaxagoras, & Democritus adduci potuerunt, ut cōtradicentes simul ueras admitterent, ut quidā eos admisisse existimabāt: aitq; illa, ex generatione rerū ortū habuisse. Nam cùm Anax. uideret ex eade re fieri cōtraria, ut aērē, & terrā ex aqua, psuasumq; haberet ex nō ente nihil fieri; colligebat, in qualibet eadē re inesse simul cōtraria, ac proin de cōtradicentia. Putabat.n. non alia rōne entia gigni posse ex entibus, nisi unumquodq; similare corpus ex infinitis corpusculis eiusdē naturę in eadem re latētibus coalescęret, ut 1. lib. huius operis, & 1. Physc. habes. Democr. uerò cū experiret, ignē fieri ex nō igne, & aquā ex nō aqua, & ita cætera ex nō talibus, qualia essent, quæ gignerent; demonstratū existimabat, in quauis re, atque adeo in quauis cuiusq; rei particula, esse simul ens, & nō ens, quæ quidē plenū, ac uacuū appellabat. Ita putabat uterque rectè colligi, rem quamlibet esse simul, & non esse.

g Eos igitur] Dissoluit propositā argumenta, primùm quidē, distinctione entis actu, & potentia; deinde negatione cōsequentię. Quod.n. Anaxag. sumebat, nihil fieri ex non ente, uerū quidē est, si nō ens sumatur pro eo, quod nō est potentiâ, hoc est, pro eo, quod esse nō pōt; falsum aūt, si sumat, pro eo quod nō est actu: oia.n. fiunt ex materia, q̄ nō est ens actu, sed potē tiâ, id est, q̄ secundùm se nō pertinet ad certā aliqua speciem rei naturalis, sed per formā pertinere potest. Proinde nō sequi, siue omnia, siue cōtraria, esse actu in eadē re, sed potestate duntaxat; quo quidem pacto ex contrarijs non sequūtur contradicentia. Quod uerò Democr. econtrariò sumebat, quodlibet ens fieri ex nō ente, uerū quidē esse, si nō ens sumatur pro eo, quod ita nō est ens actu, ut tñ sit ens potētia, qualis est materia; falsum aūt, si sumatur pro eo, quod nec est actu, nec potētia ens; quo tamen pacto sumendum foret, ut sequerentur contradicentes simul uerę. Aduerte autem, fieri ex aliquo, non idem esse hoc loco, atque fieri ex termino à quo, sed fieri ex subiecto.

Solutio ex distinctione entis actu, & potentia.

Solutio negatione consequentię.

h Deinde uerò eos] Dissoluit easdem rationes negatione consequentię. Quam quam enim

enim quis admittat, effici ex illis, ut in rebus sensibilibus, & mutationi obnoxijs dentur contradicentes simul ueræ; tamen non efficitur, ut dentur in omnibus, quippe cùm præter res sensibiles sint aliæ quædam substantiæ omnis mutationis expertes, in quibus rationes propositæ nihil conficiunt. Quamquam uero Arist. hoc dicere potuit accommodatè ad suam sententiã de substantijs separatis potiùs tamen uidetur hoc loco Platonis partes agere, alludens ad ideas, ut D. Thom. existimat. Id enim significant uerba illa; Rogabimus & aliã substãtiam eorum, quæ sunt &c. Nam nec dixisset Arist. rogandos esse illos, ut substantias separatas à se positas admitterent, quas necessaria ratione se inuexisse existimabat; nec etiam illę dici possunt substantiæ, siue essentiæ rerũ, quales dicebantur apud Platonem ideę. Hunc tamen locũ transtulit Argyropylus accommodatè ad Arist. sententiam hunc in modum: Et insuper eos admonebimus, & aliam in ratione rerũ substantiã esse existimare &c. Quę lectio Græco contextui haud satis respondet.

οὐσίαν ἐξ ὧν ὄντων, ἢ οὔτε κίνησις ὑπάρχει, οὔτε φθορὰ, οὔτε γένεσις τοῦ παράπαν.

Lectione 10. p. 4.

Text° 21.

Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τὰ φαινόμενα ἀλήθειαν, ἐνίοις ὀκ ἔστι λαβεῖν. τὸ μὲν γὰρ ἀληθὲς ὑπὸ πλήθει κρίνειν δοκοῦσι ποιεῖν, ἐπὶ δὲ ὀλιγότητι, τὸ δ' αὐτὸ, τοῖς μὲν γλυκὺ γευομένοις δοκεῖ ἔστι, τοῖς δὲ πικρόν. ὥστ' εἰ πάντες ἔκαμνον, ἢ πάντες παρεφρόνευν, δύο δ' ἢ τρεῖς ὑγίαινον, ἢ νοῦν εἶχον, δοκεῖν ἂν τούτους κάμνειν καὶ παραφρονεῖν, τοὺς δ' ἄλλους, &c. Ἔτι δὲ πολλοῖς τῶν ἄλλων ζώων τἀναντία φαίνεται, καὶ ἡμῖν, καὶ αὐτῷ δ' ἑκάστῳ πρὸς αὐτὸν ἐ ταυτὰ κατὰ τὸν αὐτὸν ἀεὶ δοκεῖν. πῖα οὖν τούτων ἀληθῆ ἢ ψευδῆ, ἄδηλον. οὐθὲν γὰρ μᾶλλον τάδε ἢ τάδε ἀληθῆ, ἀλλ' ὁμοίως. Διὸ Δημόκριτος γέφησιν, ἤτοι οὐθὲν ἔστιν ἀληθὲς, ἢ ἡμῖν γ' ἄδηλον. ὅλως δὲ σχεδὸν τὸ ὑπολαμβάνειν φρόνησιν μὲν τὴν αἴσθησιν, ταύτην δ' ἔστιν ἀλλοίωσιν, τὸ φαινόμενον κατὰ τὴν αἴσθησιν, ἐξ ἀνάγκης ἀληθὲς εἶναί φασιν. ὅτι τούτων μὲν καὶ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Δημόκριτος, καὶ τῶν ἄλλων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἕκαστος, τοιαύτας δόξας μεμύηνται ἔνοχοι. καὶ γὰρ Ἐμπεδοκλῆς μεταβάλλοντας τὸν ἕξιν, μεταβάλλειν φησὶ τὴν φρόνησιν.

Πρὸς

Refutatio eorum, qui dicebãt quicquid uidetur, cuilibet, uerũ esse.

1 Sed & ueritas} Proponit suam eorũ, qui propterea contradicentes simul ueras admittebant, quòd putaret quicquid uerum esse apparet, uerum esse. Qua in re primùm docet, hanc sententiam ex rebus etiam sensibilibus profectam fuisse, quod paulò pòst, qua ratione acciderit exponet; tum tria eorum argumenta proponit. Primũ est; Si qua est ratio, ob quam non quicquid uerum apparet, uerum sit, ea est maximè, quia cum homines contraria sentiunt, iudicium ueri, & falsi penes plures est; hoc autem non est dicendũ; ergo nec illud. Maior ab illis ex eo forsitan perspicua supponebatur, quia natura non deficit in pluribus, sed in paucioribus. Minorẽ ex eo ostendebant, quia si iudicium ueri, & falsi ex multitudine, & paucitate eorum, qui hanc, uel illam partem approbant, metiendum esset; cùm mel à rectè ualentibus iudicetur dulce, ab ęgrotis autem amarum; uirtusq; ab homine sanæ mentis dicatur amplectenda, ab insano autem, & peruersæ mentis repudianda: si duobus, aut tribus exceptis cæteri omnes ægrotarent, aut insani essent; iam ægroti, & insani essent ualentes, ac mentis compotes; qui autem rectè ualent, ac mentis sunt suæ, ægrotarent, ac insanirent; siquidem apud uos iudicium de sapore, ac uirtute penes eos tantùm est, qui rectè ualent, ac sanę suæ mentis. Si hoc igitur absurdum est, ut dicitis; efficitur, ut non ex multitudine,

Primum argumentũ eorum, qui quicquid apparet, uerũ esse dicebant.

ne, & paucitate hominum metiendum sit iudicium ueri, & falsi, sed quod cuique uidetur uerum, id planè uerum sit. Cæterùm, quia diceret aliquis, non quod pluribus uidetur, id solum, ac semper uerũ esse, sed quod ijs, qui corpore, ac animo rectè ualent; hoc secundum argumentũ adhibebant. Brutæ animantes cum rectè ualent, cõtra atq; nos, dum bene habemus, de plerisque rebus iudicant: quod enim pabulum approbat existiment, cui neque motus, neque corruptio, nec generatio ulla insit.

Secundum.

Text° 21. *Sed* [1] *& ueritas eorum, quæ apparent, apud quosdam, ex sensibilibus est orta. Neque enim æquum esse existimant, ut multitudine, & paucitate uerum discernatur, cùm idem alijs gustantibus uideatur dulce, alijs amarum. Quocirca si omnes ægrotarent, aut omnes insanirent; duo autem, uel tres rectè ualerent, aut sanæ mentis essent; hi profectò ægrotare, insanique esse uiderentur, cæteri non item. Præterea plerisque alijs animalibus contraria apparere, itemque nobis, neque etiam eadem quemque semper, quæ aliàs, sensuum iudicio æstimare. Quæ nam igitur uera sint ex his, aut falsa, obscurum est. neque enim magis hæc, quàm illa, sed æquè uera sunt omnia. Hinc Democritus ait, aut nihil uerum esse, aut nobis manifestum non esse. Omnino* [k] *autem quia prudentiam sensum esse, atque hunc alterationem existimant; necessariò effici dicunt, id, quod sensui apparet, uerum esse. Ob* [l] *hæc enim & Empedocles, & Democritus, &, ut uno uerbo dicam, cęteri omnes, talibus opinionibus obnoxij facti sunt. Nam & Empedocles eos, qui habitu mutantur, prudentia mutari, his uerbis ait.*

Ad

bos, id ferè reijcit homo: sępe quoque homines, qui mẽte, ac corpore rectè ualent, alij ab alijs in iudicio earundẽ rerum dissentiunt, ut patet in cõtrouersia Philosophorũ de humana felicitate, de bono & equo, & plerisque rebus agendis: quin etiã unusquisque nostrũ etiam, tum cùm nullo morbo laborat, alio atque alio tempore contraria fert iudicia secundum sensum; imò uerò, quod addere posset, & secundum mentem: non est autẽ potior ratio, cur alij, quàm alij, aut ijdem hoc tẽpore, quàm alio (si modo omnes, ac semper bene habeant) rectius indicent: igitur si ulla est in rebꝰ ueritas, sanè iudicium de rebus æquè uerum est in omnibus. Id quod etiã confirmabãt ex sententia illa Democriti, Aut nihil uerum esse (determinatum uidelicet, & cuius oppositum uerum non sit) aut si quid est uerum, exploratum id nobis non esse.

Tertium.

k Omnino autem} Proponit tertium argumentum illorum, quod ita habebat. Quicquid uidetur sensui, est uerum; omne iudicium de uero est iudicium sensus; igitur omne iudicium de uero est uerum, seu, quod idem est, quicquid uidetur uerum, est uerũ. Maiorem probabant. Quia actus sentiendi est alteratio quędã facta à re sensibili in sensu; id aũt, quod alteratur, tale fit per alterationem, quale est id, à quo alteratur; quãdoquidẽ omne agẽs assimilat sibi id, quod patitur: cũ igit ueritas cõsistat in cõformitate iudicij, & rei, de qua iudiciũ fertur; efficit, ut quicquid sensui uidet, sit uerũ. Minorẽ ex eo uerã esse existimabãt, quia putabãt prudentiã, siue sapientiã, hoc est, actum iudicandi de uero, esse sensum, siue actum sentiendi, iudicandiúe secundùm sensum.

Veteres accusat.

l Ob hęc enim & Empedocles} Docet, Empedoclem, Democritum, & alios plerosque ijs, quę in hac extrema ratione dicta sunt, concessis, planè teneri reos illius insanę sententię, quę contradicentes simul ueras esse concedit. Quam quidẽ nomine talium appellat, quod indigna sit, quæ inter opiniones referatur. Itaque, etsi forte hi auctores contenderent,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tenderent, se non fuisse in hac sententia; tamen Arist. ex ijs, quæ illi concesserunt, atq; adeo docuerunt, affirmat, eos, uelint nolint, obnoxios illi fuisse, & omnibus incommodis, quæ illam sequuntur.

Empedoclis uersus.

m Ad præsens homini] Hæc uerba Emped. eò pertinere uidetur, ut significent, intellectũ non distingui à sensu: in eãdemq; sententiã referuntur ab Arist. 3. de Anima cap. 3. Itemq; ut declarẽt, sensum esse alterationem à rebus sensibilibus factã: sic. n. exponenda sunt; Secundum id, quod adest, apparetq; efficitur hominibus prudentia, ueritatisq; cõprehẽsio. ũt Alex. exponit. Ita fit, ũt intelligat Emp. mutato habitu, id est cõstitutione corporis à sensibilibus, quibus sensus alterantur, mutari prudẽtiã, siue sapientiam, hoc est iudicium, quo intellectus uerũ iudicat; non quòd mutetur sapietia, ut non sit, sed ut alia sapientia sit.

tex. 150.

Πρὸς [m] μὲν οὖν τὸ παρεὸν γὰρ μᾶλλόν ἐστιν ἑκάστοις ἡ φρόνησις μεταβάλλει τὸ φρονοῦν· καὶ ἐν ἑτέροις δὲ λέγει ὅσον ἀλλοίοις μεταφύει, τόσον ἄρ' σφίσιν αἰεὶ, καὶ τὸ φρονεῖν ἀλλοῖα παρίστασθαι. καὶ Παρμενίδης δ' ἀποφαίνεται τὸν αὐτὸν τρόπον. ὡς [n] γὰρ ἕκαστος ἔχει κρᾶσιν μελέων πολυκάμπτων, τὼς νόος ἀνθρώποισι παρίσταται. τὸ γὰρ αὐτό ἐστιν, ὅπερ, φρονεῖ [o] μελέων φύσις ἀνθρώποισι, καὶ πᾶσι καὶ παντί. τὸ [p] γὰρ πλέον ἐστὶ νόημα. Ἀναξαγόρου δὲ καὶ ἀποφθεγμά μνημονεύεται πρὸς τοὺς ἑταίρους πᾶσι, ὅτι τοιαῦτα αὐτοῖς ἔσται τὰ ὄντα, οἷα ἂν ὑπολάβωσι. φασὶ δὲ καὶ τὸν Ὅμηρον τοιαύτῃ ἔννοια φαίνεσθαι τινὶ δόξαν, ὅτι [q] ἐποίησε τὸν Ἕκτορα, ὡς ἐξέστη ὑπὸ τῆς πληγῆς, κεῖθι ἄλλο φρονέοντα· ὡς φρονοῦντας μὲν καὶ τοὺς παράφρονας, ἀλλ' οὐ ταυτά. δῆλον οὖν ὅτι εἴ ἀμφότερα φρονήσεις, καὶ τἀναντία ἅμα οὕτω τε, καὶ οὐχ οὕτως ἔχει.

Comm. 51.

Parmenidis.

n Namq; ut temperies] Hæc etiam uerba, hominis sunt nullã uim animi agnoscẽtis sensibus superiorẽ, qua nimirũ homo sensus cohibere, & naturales propensiones comprimere possit.

o Membrorum natura] Sensus horum uerborum est; Solam naturam corpoream membris insitam, esse eam, quæ sapit; id est, cui omnium hominum sapientia tribuenda est.

p Nam quod plus est] Hoc est plus ualet. Quibus uerbis declarat Arist. Parmenidem non posuisse mentẽ, siue intelligentiam superiorem sensibus, quasi dicat. Vis. n. animi, quam ponimus dominantem sensibus, & quã negat Parmenides, intelligentia est.

Homeri.

q Quod Hectorem] Quod Homerus dixit, Hectorem ex accepto uulnere iacẽtem, ac insanientem aliud sapere cœpisse (quasi insani sapiant quidem uerũ, sed tamen aliter, atq; sani) argumento est illum putasse sapientiã nihil distingui à sensu, & quod quisq; iudicat, id uerum esse. Sapientia enim non nisi uerorum est. Quamquam uerò, aliud sapere, in loco Homeri cit. pro desipere accipi potest; tamen quia Homerus aliàs notatur eius uitij, quod intellectum à sensu non distinxerit, ut habes 3. de Anima cap. 3.

tex. 150.

Ideo

Ἔτι [r] δὲ καὶ χαλεπώτατον τὸ συμβαῖνόν ἐστιν. εἰ γὰρ οἱ μάλιστα τὸ ἐνδεχόμενον ἀληθὲς ἑωρακότες (ἔστι δ' εἰσὶν οἱ μάλιστα ζητοῦντες αὐτὸ καὶ φιλοῦντες) ἔτοι τοιαύτας ἔχουσι τὰς δόξας, καὶ ταῦτα ἀποφαίνονται περὶ τῆς ἀληθείας, πῶς οὐκ ἄξιον ἀθυμῆσαι τοῖς φιλοσοφεῖν ἐγχειροῦσι; τὸ γὰρ τὰ πρόσφορα διώκειν, τὸ ζητεῖν ἂν εἴη τοῦ ἀληθείαν.

Αἴτιον δὲ τῆς δόξης ταύτης, ὅτι περὶ τὰ ὄντα μὴ

Textus 22.

ideò Arist. iuxta priorem expositionẽ illum hoc loco interpretatur, seu potiùs illius interpretationem ab alijs inuectam tradit.

r Si utraq; prudentia] Quasi dicat: Si iudicium insanorum, æquè ac hominum sanæ mentis sapientia est, ac proinde uerum; cùm sani, & in sani maxima ex parte de ijsdem rebus contraria iudicent; planè efficitur, ut eædem res simul esse, & non esse possint.

Inuehitur in ueteres quosdam.

s Qua etiam ex re] Cõtineri non potest Arist. quin in eiusmodi Philosophos inuehatur; & meritò quidem. Vt enim Hospes Eleates apud Platonẽ in Sophista rectè ait, Aduersus eos omni rationum conatu pugnandum est, qui scientia, prudentia, menteq; sublatis, quicquam aliud asseuerant: hi autem omnem scientiam, & quicquid præterea in nobis est, quo ueri percipiendi capaces sumus, de medio tollunt; ac proinde nihil aliud quàm suo philosophandi exemplo, atque doctrina eos, qui philosophari cupiunt, à Philosophiæ studio deterrent. Exemplo quidem, Quia si ij, qui tota uitæ suæ ratione in ueritatis inuestigatione posita, adeo absurdas, & à uero alienas opiniones in mentem induxerunt; quo pacto non eis cõcidat animus, qui nouitij ad Philosophandum accedunt? Doctrina uerò, quia qui oĩa uera esse affirmant, nullã syncerã ueritatem superstitem relinquunt.

Ad[m] præsens homini sempèr prudentia crescit.
Et alio rursus loco inquit;
Mutari ut uariè contingit corpore cuique,
Sic animus diuersa sapit —
Parmenides quoque idem asserit ita scribens,
Qualis[n] temperies membrorum cuiq; suorum est,
Huic etiam talis mens contigit —
Idem est enim atque illud,
Membrorum[o] natura uiris sapit insita cunctis.
Quod[p] enim plus est, intelligentia est. Sed & Anaxagoræ breuis illa sententia ad quosdam eius familiares memoriæ prodita est, Talia ipsis fore ea, quæ sunt, qualia ipsi existimabunt. Aiunt quoque, Homerum in eadem sententia uideri, quod[q] Hectorem, cùm ex uulnere, mente dimotus esset, iacere fecerit aliud sapientem; quasi qui mente capti sunt, sapiant illi quidem, sed non eadem. Patet igitur si[r] utraq; prudentia est, ea etiam quæ sunt, ita simul, & non ita habere.

Qua[s] etiam ex re molestissimum est, quod efficitur. Si enim ij, quibus uerum maximè uidere contigit (sunt autem hi, qui illud maximè quærunt, ac amant) talia sibi persuadent, atque hæc de ueritate pronunciant; quomodo non meritò ij animo concidant, qui philosophari conantur? Erit enim nihil aliud ueritatem quærere, quàm uolantia insequi.

Textus 22.

Vt[t] hi autem ita opinarentur, hæc causa fuit, quia

Neque enim omnia uera esse possunt (quod ipsi aiunt) niſi simul etiam sint falsa, cùm affirmationes negationibus, & negationes affirmationibus repugnent. Ita fit, ut ueritatem sinceram quærere perinde sit, ac si quis aues uolantes currendo insequatur, quod molestissimum sanè, ac grauissimum audiũ est: isto enim modo nihil aliud erit Philosophorum more ueritatem quærere, quàm impossibilia conari.

Prior causa horum opinionis.

t Vt hi aũt opinarentur] Tradit causas, & quasi fontes detegit, unde istorum error manarit. Vna fuit, infinitio materiæ rerũ sensibiliũ; altera, earũ mutabilitas, & inconstantia. Priorẽ sic explicat. Cùm hi de rebus omnibus, quasi primi Philosophi differere

instituissent, nec alias præter sensibiles, & corruptibiles agnouissent; hæ uerò constare materia, quę ex sè omnino indefinita est, & ens potèciâ ad omnia, ut superius dictũ est: illud est cõsecutũ, ut quidã eorũ respiciẽtes ad amplitudinẽ, & capacitatẽ materiæ, nec distinguentes potentiã ab actu, oía de oibus uerè affirmari, & negari posse existimarẽt.

u Quocirca uerisimiliter} Quoniam ea, quæ supra in dissoluenda ratione Anaxagoræ dicta sunt, ad huius cauſę refutationem ualent; id tantùm existimauit Arist. dicendum hoc loco, utcumque uerisimilitèr hos Philosophos motos fuisse, non tamẽ uera, & quę probari debeat, ut ex dictis patet.

Aristotelis modestia in reprehendendo.

Aequius n. esse ait, illos propter utcumq; probabilẽ rationem, qua permoti sunt, aliqua ex parte excusare, q̃ propter errorem, quem inde hauserunt, acriùs reprehẽdere. Quod fecisse Epicharmus Poëta, qui cùm intelligeret Xenophanem nõnulla ignorasse, ut scribit Alex. aliis plerisque, quæ in eo laudare poterat, prætermisis, illũ propter errata, quæ dèprehenderat, scõmatis, & maledictis incessit. Albertus refert hanc Xenophanis reprehensionem ad stupiditatẽ sententiæ illius, quæ 1. libro narrata est. Alij legunt, tum Græcè, tum etiam latinè [quàm ut Epicharmus, aut Xenophanes] quæ lectio, si uera est, significat, acriùs Epicharmum, & Xenophanem insectari solitos fuisse eos, quos errasse comperissent. De Xenophane. n. sic refert Laërt. scriptum esse à Timone Xenophanem sub acerbum, & Homeri nobile flagrum. Epicharmi honorifice meminit Plato in Theæteto. Ait enim illum fuisse sũmum Poëtam in Comœdia, ut Homerus fuit in Tragœdia.

μὴν τὴν ἀλήθειαν ἐσκόπουν, τὰ δ' ἐντὰ ὑπέλαβον εἶ) τὰ ἀφθαρτὰ μόνον: ἐν δὲ τούτοις, πολλὴ ἡ τῶν ἀορίστου φύσις ἐνυπάρχει, καὶ ἡ τοῦ ὁποίος ἔτυχε, ὥσπερ εἴπομεν. διὸ [u] ὀ μὲν εἰκότως μὲν λέγουσιν, οὐκ ἀληθῆ δὲ λέγουσιν: ἔτυχε γὰρ ἂν μόνον εἰπεῖν, ἢ ὡς περ Ἐπίχαρμος [*] εἰς Ξενοφάνη. ἔτι [x] δὲ πάσαν ὁρῶντες ταύτην κινουμένην τὴν φύσιν, καὶ δι' ὧν μεταβάλλοντος, οὐδὲν ἀληθευόμενον, ὡς γε τὸ πάντος πάντη μεταβάλλον, οὐκ ἂν δέχεσθαι ἀληθεύειν. ἐπὶ γὰρ ταύτης τῆς ὑπολήψεως ἐξηνέχθησαν ἡ ἀκρατὴς δόξα τῶν εἰρημένων, ἡ τῶν φασκόντων μηδαμῶς εἶναι ζῆν, ὡς οἷαν κρατύλος εἶχεν, ὃς τὸ τελευταῖον οὐδὲν ὤετο δεῖν λέγειν, ἀλλὰ τὸν δάκτυλον κινῶν μόνον, καὶ Ἡρακλείτῳ ἐπιτιμῶν εἰπόντι, δὶς τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ οὐκ ἔστιν ἐμβῆναι: αὐτὸς γὰρ ὤετο οὐδ' ἅπαξ.

Ἡμεῖς δὲ καὶ πρὸς τοῦτον τὸν λόγον ἐροῦμεν, ὅτι τὸ μὲν μεταβάλλον ὅτι μεταβάλλει, ἔχει τινὰ αὐτοῖς ἀληθῆ λόγον μὴ οἰέσθαι εἶ). ὡς τοί ὅτι γε ἀμφιβητήσιμον: τό τε γὰρ ἀποβάλλον ἔχει τι τοῦ ἀποβαλλομένου, καὶ τὸ γιγνόμενον ἤδη πως ἀνάγκη τι εἶ): ὅλως τε εἰ φθείρεται, ὑπάρξει τι ὄν, καὶ εἰ γίγνεται, ἐξ οὗ γίγνεται, καὶ ὑφ' οὗ γίγνεται ἀναγκαῖον εἶναι, καὶ

* Alias ἢ ζενοφάνες

Hoc lib. tract. 3. cap. 4.

Lib. 9. de uitis Philosophorũ i Xenoph.

Posterior causa.

x Præterea cùm omnem} Hęc est altera causa, ex qua error illorum est ortus, rerum uidelicet sensibilium mutabilitas, & inconstantia. Nam cùm illi totam rerum naturam irrequieto motu instar fluminis omni ex parte mutari, ac fluere arbitrarentur; ita nimirum, ut nihil in re ulla esset, quod continenter non mutaretur; de eo autem, quod omni ex parte mutatur, dum ita mutatur, ac uariatur, nullum fixum entis gradum dici posse intelligerent (mutatio enim non est ens, sed entis acquisitio; aut deperditio) illud effici existimabant, ueritatem enunciationum; si ulla est, non esse ex rebus ipsis, sed ex opinione, quæ de illis habetur, metiendam: quare si quid uerum est, quod cuiq; uidetur, id omne, ac sõlum uerum esse.

Ex

Extrèma sententia Heraclitii sectatorum.

y Ex hac enim} Hinc manasse docet opinionem Cratyli, aliorumq́ue Heraclitii sequacium, quæ fuit summa, siue extrema huius sectæ. Eo enim processit Cratylus in ea defensanda, ut longè post se præceptorem Heraclitum reliquerit. Primùm. n. adeo in ea profecit, ut tandem putaret res non esse uerbis ostendendas, quòd priùs illæ defluerent, quàm uerba finirentur. Proinde longe melius esse censebat, si digito ostenderentur, tum ob maiorẽ breuitatem, tum maximè, quia quod digito monstratur, quicquid illud tandem sit, & quantumcumque uarietur, totum id digitus monstrat. Deinde illud præceptoris ferre non poterat, quòd dixisset, nemi nem posse bis eundem fluuium ingredi. Ipse enim, ne semel quidem id fieri posse existimabat, quòd in ipso transitu alia, atque alia aqua aliũ, atque alium fluuiũ efficeret; uel, quòd res trãsiens alia, atque alia esset. Qua similitudine significabat, nõ rectè sensisse præceptorem, si uel quantulumcumque spatium rem ullam in eodẽ statu permanere exãstimauerat.

Quia ueritatem illi quidem de rebus exquirebant; sed tamen ea dumtaxat, quæ sensibus subiecta sunt, esse arbitrabantur: in his autem indefiniti natura, eiusque, quod eo pacto est ens, ut exposuimus, abundè inest. Quocirca u *ueriſimiliter quidem dicunt, uera autem non dicunt. hoc enim potiùs modo loqui par est, quàm quo Epicharmus in Xenophanem. Præterea* x *cùm omnem hanc naturam mutari; de eo autem, quod mutatur, nihil uerè dici cernerent; de eo, quod omni ex parte mutaretur, nihil uerè dici posse existimabant. Ex hac* y *enim existimatione orta est extrema illa opinio eorum, quos commemorauimus, ea, in qua fuerunt ii, qui se Heracliti sectatores profitebantur, quamque Cratylus habuit, qui tandem nihil dici oportere existimabat, sed digitũ modò mouebat, Heraclitumq́, obiurgabat, quòd dixisset, non posse quemquam bis fluuium eundem intrare: ipse enim ne semel quidem existimabat.*

Nos *autem ad hanc quoq; rationem dicemus, eos uera quadam ratione duci, ut existiment id, quod mutatur, cùm mutatur, nõ esse. quamquam hoc nõ caret controuersia. nam & id, quod abiicit, aliquid habet eius, quod abiicitur; & eius, quod fit, aliquid iam sit necesse est: ac omnino, si corrumpitur, erit res aliqua; si fit, & id ex quo fit, & à quo generatur, necesse est existat, idq́,*

Contra eos, qui ex mutabilitate rerũ, nihil certi percipi posse putabant primũ argumentum

quod dicebant, Quod mutatur, cùm mutatur, nullum fixum ac certum entis gradum sibi uendicare. Qua enim ratione mutatur, nondum habet completum esse, sed illud acquirit. At simpliciter, & absolutè id dubium esse, ne dicat falsum. mitiùs enim pollicitus fuerat se acturum cum ijs, qui ratione aliqua delusi primum principium negassent. Nam, quòd id absolutè dicendum non sit, ipsi mutationis ratio postulat. Quicquid enim formam abijcit, adhuc habet partem illius, in qua certus aliquis gradus entitatis designari possit: alioqui iam totam abiecisset. Id etiam, quod formam acquirit, iam habet partem illius, in qua certum aliquid fixumque accipi ualeat: alioqui iam totam haberet. Rursus, quod corrumpitur, certum ens sit necesse est; alioquì nihil corrumperetur. Quod item generatur ex aliqua materia, & ab aliquo efficiente generatur: nec huiusmodi materia generatur simul ex alia, & illa ex alia, & hoc efficiens ab alio, & illud ab alio, & sic in infinitum: sed necesse est, cùm generatio cuiusque rei fit, dari aliquam materiam, & aliquod efficiens, quę nullo modo generentur, ut 2. libro ostensum est. Ita fit, ut etiam si res, qua ratione mutantur, nullum certum entis gradũ

Nisi certum, & definitũ aliquid sit, non posse dari mutationẽ ullã.

sibi uendicent; tamen in eo, quod nondū abierunt, aut iam consecutę sunt; itemq; ratione materiæ, saltem primę, & efficientis primi, certum aliquid designari possit, quod illis tribuatur. Quapropter ij etiam, qui continentem rerum mutationem profitentur, aliqua etiam excipere coguntur, si suam uelint defendere sententiam. Alio, qui non modo non esset perennis fluxus rerum omnium, sed ne ulla quidem mutatio.

Impugnādis rebus apertissimis eneruari uim intelligendi.

a a Sed his omissis} Quoniam ij, quibuscū disputat, negandis rebus apertissimis imbecillum, & quodāmodo eneruatum reddiderūt intellectū; omissis fortioribus, ac robustioribus argumentis, quale est, quod modo tetigit, ad planiores, magisque populares rōnes se conuerut, quarum hęc est una; Etsi illis concedatur, res omnes ppetuò fluere; eam tamen cōtinentem mutationē accidere rebus rōne quantitatis, id est materię, non autem ratione qualitatis, hoc est formæ, per quam res cognoscūtur, & ex qua nominantur. Ita fieri, ut nō sit, cur negetur in rebus stabile fundamentū uerę orationis, & ideo ad solā earū speciem, &, ut ita dicā, apparentiā confugiatur. Fluxus.n. materiæ stabilitatē formæ non impedit. Appellat autem Arist. hoc loco formam nomine qualitatis, & nomine quātitatis materiā, tū quia qualitas est nota quædā, & indiciū formę, quantitas aūt materię: tū etiam, quia omnē uarietatē formæ sequitur uariatio alicuius qualitatis: accessionem autem, & decessionem nouæ materię, accessio, & decessio nouę quātitatis. Quibus de causis, alijsq; nōnullis solet quātitas dici sequi materiā, & qualitas formā. Quo aūt pacto fluēte materia, forma nō fluat (quod in sola nutritione uiuentiū perfectorū propriè accidit) priori lib. de gñatione explicatum est.

Appellat formam qualitatem, materiā primā, quantitatem.

Tertium arg.

b b Præterea reprehensione} Tertium argumentum adhibet, ꝙ non rectè colligant ex fluxu quarundam rerum, omniū omnino instabilitatē. Nam, ut illis concedatur, res omnes, quę sunt apud nos, esse omni ex parte mutabiles: tamen cùm eę omnes minima sint pars uniuersi; quę nam quęso consecutio est, si ex earū continenti fluxu, omnium omnino rerū inconstantia colligatur? Iustius sanè illi, quoniā nullum interitū, nullam inconstantiā in rebus cœlestibus experti erant, aliquā terrenarū stabilitatē ex illarum cōstantia collegissent (id.n. rectè fecissent secundū speciem) quā cœlestes, ac maximas, terrenarum argumento fluxas, & caducas esse pronunciassent.

Vnde hauserint opinionē de perēni fluxu rerū omnium.

Quo loco aduerte, hos Philosophos ex rebus, quæ accrescūt, & decrescunt sibi persuasisse res oēs esse in continenti fluxu. Cum.n obseruassent, res uiuentes, in mēse, aut longiori tēpore accrementū; & decrementū accipere, nec tū id, cū paulatim fit, sensu pcipi; suspicati sunt, cœlestes etiā, quas non cernimus unquā deficere, longissimo tū aliquo temporis spatio tandem defecturas; aut certè ob id nō penitus dissolui, quia continenter alantur ex his, quę è terra ascendūt. Quod quàm male colligatur nō opus est docere. Quàm uerò id absurdum, sit, & à ueritate alienum, alibi ostendendum est.

Alia uersio.

Sunt tamen, qui in hanc sententiā locum hunc uertendum putent, Reprehendēdos esse eos, qui hoc modo de rebus existimarunt, propterea quod cùm pauciores numero sensibilium rerum corrumpi uiderent (eas nimirum, quæ sunt apud nos) de toto tamē uniuerso sensibili eandem sententiam tulerunt. Sed quoniam Aristoteles nō putat, corpora corruptibilia esse pauciora numero sempiternis, sed longē plura; sunt qui uelint, res pauciores numero sumi, hoc loco pro minoribus magnitudine, ut numeri uocabulum pro magnitudine, usurpetur. Alij, quoniā hęc interpretatio uiolēta est admodum, existimāt, corpora corruptibilia censeri hoc loco pauciora numero sempiternis, quia conferuntur non modò cum cœlis, sed etiā cum astris, quę sunt penè infinita; ea potissimùm, quę à nobis distinctè non cernūtur. Verùm, siue hoc modo dicāt, siue Aristotelē loqui uelint de corporibus simplicibus, ex quibus cætera constant (horum.n. numerus apertè minor est in ijs, quę intereunt, quàm in sempiternis) obstat primum, quòd impropriè

Quorundam responsio.

Aliorum.

Impugnatio.

accipiūt uerbum ἐλαττόνων, quod propriè nō pauciora, sed minora significat, cùm interim nihil cogat accipi hoc loco impropriè pro paucioribus, ut nonnumquā fit. Deinde obstat id, quod pro ratione redditur, locum uidelicet corruptibiliū rerum esse nullum propemodum: neq; enim ex paruitate loci colligitur, minorē esse numerū eorum corporum, quæ in eo continentur, sed minorē esse magnitudinē omniū simul. Postremò, quòd ipsa uerborū sintaxis non patitur, ut uerbū τὸ ἀριθμὸν iungatur cum uerbo τὸ ἐλαττόνων, ut significentur pauciora numero; sed tota periodus hanc omnino collocationem postulat: ἔτι δ' ἄξιον ὀπτιμῆσαι τοῖς ἅπτω ὑπολαμβάνουσιν ὅτι εἰδότες τὸ ἀριθμὸν, καὶ αὐτῶν τὰ ἀιδίων, οὕτως ἔχοντα ὅτι τὸ ἐλαττόνων, ὥσπερ ὅλως τοῦ οὐρανοῦ ὁμοίως ἀπερλώαντο: quam sintaxim uersio nostra exprimit. Itaq; Aristoteles sumens numeri uocabulum pro multitudine rerum, seu potiùs, ut passim solet, pro ipsis rebus multis; duo paucis uerbis in huiusmodi Philosophorum sententia reprehendit. Vnum, quòd uel ex sola sensibilium rerum mutatione collegerunt, τὸ πᾶν, hoc est, totum uniuerum simpliciter (quicquid tandem illud contineat) esse mutabile, cùm etiam re uera contineat res omnis materię, ac mutationis expertes. Alterum, quòd non ex inconstantia maiorum, & insigniorum sensibilium, sed minorū (quæ etiā simul iuncta minimā ac prope nullam partem magnitudinis efficiunt totius uniuersi) collegerint, totum cœlum, id est, totum hoc uniuersum sensibile esse instabile, & inconstans, ac proinde totum uniuersum simpliciter, quod illi à sensibili non distinguebant.

Numerꝰ quo pacto hic sumatur.

Quartū arg.

c c Illud quoque apertum} Quartum argumentum adiungit, Quòd aliqua saltem res detur in rerum natura penitus immobilis, utpotè primus motor. quod ipse olim ostenderat 8. Physicorum lib. & 12. huius operis repetet.

Tandem eos perstringit ex ipsorum sententię repugnantia.

d d Tametsi accidit} Postremò arguit eodē Philosophos, quòd absurda illa sententia de contradicentibus simul ueris, quam colligunt ex continenti, & irrequieta mutatione rerum, potiùs repugnet earum mutationi, quam in ea fundetur. Si enim omnia

id ꝙ non in infinitum progrediatur. Sed aa *his omissis, illa dicimus, non idem esse, quantitate, atque qualitate mutari. Atque ut demus ratione quantitatis non manere; certè ratione formæ omnia cognoscimus.* ¶ *Præterea* bb *reprehensione digni sunt qui ita existimant, quia cùm uel ipsorum sensibilium numerum hoc pacto habere in minoribus animaduerterēt, de toto cælo similem sententiam pronunciarunt. Is enim locus rerum sensibilium, qui circa nos est, corruptioni solus, generationiq; obnoxius est: at is nulla, prope dixerim, pars est uniuersi. Itaq; iustius illa propter hæc absoluissent, quàm propter hæc illa damnassent. Illud* cc *quoque apertum est, nos eadem illa, quæ olim disseruimus, his esse obiecturos: est enim eis ostendendum, ac persuadendum, immobilem quandā naturam esse; tametsi* dd *accidit ijs, qui si-*

Text° 23.

Universidad de Deusto Biblioteca

omnia de omnibus uerè affirmantur, ac negantur, non erit ullus terminus affirmatiuus, aut negatiuus, ex quo, uel ad quem res ulla mutari possit: siquidem nihil mutatur nisi in id, quod non habet.

e e Vt quiescere omnia} Quiescere nō propriè sumitur hoc loco, sed pro eo, quod est non mutari: quod enim mutari non potest, nec quiescere. est enim quies priuatio motus, mutationisue.

f f Cum omnia} Tam, quæ negatiuè significantur, ut nō album, quàm quæ affirmatiuè, ut album. Alioqui si negatiua nō ineessent, possent utique res mutari ab esse, ad non esse.

g g De ueritate autem} Disputat cōtra eos, qui quicquid uerum apparet, uerum esse dicebāt. ac primùm illis obijcit, quod etsi sensus (quo nomine intelligit exteriores) semper concedātur uera, cū propria sensibilia percipiunt, ut aspectus colorem, & auditus sonum; tamen nō inde sequi, quicquid uerum apparet, esse uerū. Phātasia enim (quo uocabulo significat interiores sensus) non est idē, quod sensus, in ea uerò reperiri pōt falsum iudicium, præsertim cū non moueatur immediatè à rebus, sed à speciebus earum, quæ per sensus percipiuntur, ac proinde possit accipere imagines rerum pro rebus ipsis: id quod nō numquam accidit in ijs, qui atra bile laborāt, qui cùm sint uehementis imaginationis, sæpe ita cogitant de rebus absentibus, aut quæ nullæ sunt, ut eas se aperte cernere iudicent.

Prima obiectio i eos, qui quicquid uerū esse apparet, uerum esse dicebant.

συμβαίνει τοῖς ἅμα φάσκουσιν εἶ) καὶ μὴ εἶ), ἠρεμεῖν [e] μᾶλλον φαίνα πάντα, ἢ κινεῖσθαι. ἐ γάρ ἐστιν εἰς ὅ τι μεταβάλλει: ἅπαντα [f] τὸ ὑπάρχῃ πᾶσι.

Περὶ [gg] δὲ τῆς ἀληθείας, ὡς ὁ πᾶν τὸ φαινόμενον ἀληθὲς, φανερὸν μὲν, ὅτι οὐδ' ἡ αἴσθησις φρόνησίς τ ἰδίᾳ ἐστὶν: ἀλλ' ἡ φαντασία ἑ ταυτὸν τῇ αἰσθήσει. εἶτ' [hh] ἄξιον θαυμάσαι, εἰ τὰ ἀποφαῦσι, πότερον τηλικαῦτά ἐστι τὰ μεγέθη, καὶ τὰ χρώματα τοιαῦτα, οἷα τοῖς ἄπωθεν φαίνεται, ἢ οἷα τοῖς ἐγγύθεν: ἢ πότερον οἷα τοῖς ὑγιαίνουσιν, ἢ οἷα τοῖς νοσοῦσι: ☾ βαρύτερα, πότερον οἷα τοῖς ἀσθενέσι, ἢ οἷα τοῖς ἰσχύουσι: ☾ ἀληθῆ, πότερον οἷα τοῖς καθεύδουσι, ἢ οἷα τοῖς ἐγρηγορόσιν. ὅτι μὲν γὰρ οὐκ οἰόνταί γε, φανερόν. ἐθεὶς δὲ ἐαν ποτ' ἀναστῆναι νύκτωρ ἀφ' ἑαυτοῦ, ὧν ἐν λιβύῃ, πορεύεται εἰς τὸ ᾠδεῖον. ἔτι [ii] δὲ περὶ τ μέλλοντος, ὥσπερ καὶ Πλάτων λέγει, ἐ δή που ὁμοίως κυρία ἡ τ ἰατροῦ δόξα, καὶ ἡ τῶ ἀγνοοῦντος, οἷον περὶ τ μέλλοντος ἔσεσθαι ὑγιοῦς, ἢ μὴ μέλλοντος.

Ἐπ [kk] δὲ δὴ αὐτῶν τῶν αἰσθήσεων, οὐχ ὁμοίως κυρία ἡ τ ἀλλοτρίᾳ, καὶ ἰδίᾳ: ἡ τ πλησίον, καὶ τ αὐτῆς: ἀλλὰ περὶ χρώματος ὄψις, ἐ γεῦσις, περὶ ὁ χυμοῦ γεῦσις, ἀλλ' οὐκ ὄψις: ὧν [ll] ἑκάστη ἐν τῷ ἁπτῷ χεύνῳ περὶ τὸ

Text. 24.

Secunda.

h h Deinde admiratione} Deinde obijcit, mirum esse quod aiūt, omnia, quæ uera esse uidentur, eòquè uera esse. Nemo enim est, qui non dicat, uerius iudicari magnitudinē rei obiectæ, eiusque colorem, cùm è loco propinquo cernuntur, quàm cùm è remoto. Nemo etiam dubitat sint ne ueriora, quę ualentibus uidentur, an quæ ægrotis. Nec itē rectiùs ne iudicet de grauitate ponderis robustus, an imbecillus. Denique uerora sint, quę uigilantibus apparent; an ne quæ dormientibus. Auget autem admirationem ipsa eorum actio. Cùm enim uenitur ad actionem perspicuum est longè retro ab eis relinqui doctrinam istam de æquali ueritate omniū. Nam siquis illorū cùm est in Africa, Athenis se in somnijs esse putet, non continuò cum è lecto surgit in Odeum proficiscitur, sed quod in somnijs uidit, uanum esse; quod in uigilia, uerum statuit.

Cùm uenitur ad actionem sæpe relinqui doctrinam.

Hoc loco pro Odeo, quod uerbum, cantui destinatum locum significat, alij legunt Arcopagum;

Areopagum; alij Liceum. Verùm id uidētur facere, ut exemplis illustrioribus utantur. Nam, & Græca omnia exemplaria, quæ quidem uiderimus, & Alexandri explanatio habent, τὸ ᾠδεῖον, cæterùm hoc uocabulum, etsi commune est, notum tamen Athenis locum, publicumque hîc significat, quod illi uidentur non aduertisse.

i i Præterea de re} Tertio obijcit illud Platonis, quo eundem errorem in Protagora refellebat. si de ueritate futurorum agitur, uerior haberi iudicium Medici, quàm ignari hominis, ueluti, sit ne ægrotus ualetudinē recuperaturus, an non.

Tertia obiectio.

qui simul esse, & non esse dicunt, ut [e] "quiescere omnia magis", quàm moueri dicant. Nihil est enim, in quod mutetur quicquam; quippe cùm [f] "omnia in omnibus insint.

Text. 24. De [gg] *ueritate autem illius pronunciati, Nom omne, quod apparet, uerum esse; Primùm quidem illud dicimus, neque sensum de proprio obiecto mendacem esse: at phantasia non idem est, quod sensus. Deinde [hh] admiratione dignum est, si hoc dubitent, tantæne sint magnitudines, talesque colores, quales uidentur ijs, qui procul sunt; an quales ijs, qui prope: Et num res tales sint, quales uidentur ijs, qui rectè ualent, an ijs, qui ægrotant: & grauiora, ea ne, quæ imbecillus, an quæ robustis: & uera, ea, quæ dormientibus an quæ uigilantibus. Nam quòd non ita existiment; perspicuum est. Nemo enim qui in Africa sit, si noctu Athenis se esse putet, in Odeum proficiscetur. Præterea [ii] de re futura, quemadmodū & Plato ait, nō est profectò æquè certa Medici, et ignari opinio; uerbi grā, de eo, qui futurus sit, aut nō futurus sanus.*

Præterea [kk] in ipsis sensibus, non æquè certum est de alieno obiecto, atque de proprio iudicium; aut de propinquo, atq; de eo, quod ipsius est; sed de colore, aspectus, non gustatus; de sapore autem, gustatus, nō aspectus iudicat; quorū [ll] nullus unquam eodē tēpore circa idem

Quarta.

K K. Præterea in ipsis} Quarto loco obijcit, q non æquè uerus sit sensus, cùm uersatur circa sensibile per accidens, quod uocat alienū obiectum, ut cum aspectus iudicat de sapore; atque cùm uersatur circa sensibile per se, quod appellat proprium, ueluti cùm idem iudicat de colore: neque item cùm uersatur circa sensibile cōmune, quod uocat propinquū, ut cùm tactus iudicat de magnitudine, aut numero, atque cùm uersatur circa proprium, quod appellat [id, quod est ipsius] nimirū sensus, ut cùm idem sensus iudicat de calido, aut frigido. Sepius n. errant sensus in sensibilibus per accidens, quā per se: sæpius itē in sensibilibus communibus, quàm proprijs. Quin etiam circa propria sensibilia nullus sensus errat, si modò, & ualeat ipse, & res obiecta, nec longiùs distet, nec propior sit, quàm natura sensus postulet, & omnia remoueantur, quæ impedimento esse possunt. Quid autem sit sensibile per se, ac per accidens, itemque commune, ac proprium, in quę diuiditur sensibile per se, in 2. lib. de Anima cap. 6. explicatum habes.

Text. 63.

ll Quorum nullus umquam} Quinto loco sic uidetur argumētari. Nullus sensus eodē tempore iudicat, rem eandem ita se habere, & non ita; ut esse albam, & non albam: ergo si ueritas sequitur iudicium sensus, numquam duæ contradictiones erunt simul uerę. Vnde tamen hæc consecutio firma sit, haud facilè cernitur. Quamquam enim nullus externus sensus hoc iudicet; tamen internus id uidetur iudicare posse, ut cùm aspectus iudicat lignum dimidia parte demersum in aquam esse distortum, tactus autē non esse distortum, sed rectum: tum enim uidetur imaginatio iudicare posse esse distortū, & non distortum. Dicendum est tamen, ex eo hanc consequentiam habere uim, quòd loquatur de contradictione in sensibilibus proprijs, qualis est albi, & non albi, dulcis,

Quinta.

& non

& non dulcis. de his enim proximè locutus fuerat. Quare cùm negationes proprio-
rum sensibilium melius percipiantur ijs sensibus, quibus illa sensibilia sunt propria,
quàm ab imaginatione; quemadmodum, & ipsa propria sensibilia, quibus opponuntur; efficitur argumento à maiore, ut si nullus sensus iudicat eodem tempore rem aliquam esse affectam suo proprio sensibili, & non affectam, nec imaginatio id indicare possit. Dubitare itaque

Obseruatio.

poterit imaginatio, sit ne res affecta certo aliquo sensibili, an non: at iudicare, quòd sit affecta illo, & non affecta, nullo modo poterit. Quamquam ne dubitare quidem poterit, nisi sensibilia sint communia, qualis est figura ligni, quæ eadem à diuersis sensibus percipitur. Nam si sensibile sit proprium, cùm idem ab alio sensu percipi nequeat, nisi per accidens; si quādo duo sensus in iudicando de illo pugnauerint (ut si aspectus iudicet rē flauam esse dulcem, gustatus autem dicat esse amaram) semper imaginatio in iudicando sequetur iudicium illius sensus, qui per se circa illud uersatur.

Sexta obiectio.

m m Quin neque] Sexto loco hac ratione illorum sententiam refellit. Si res tales sunt, quales uidētur, ut dicitis; negare non potestis, quin aliquid sit necessarium: atqui si aliquid est necessarium, non omnia ita, & non ita se habent: igitur si res tales sunt, quales uidentur esse; non est dicendum, omnia ita, & non ita se habere. Priorem propositionem ex eo suadet, quia sensus numquam dubitat de qualitate, quæ per se cadit sub proprium eius obiectum, sed semper de ea eodem modo iudicat; atque adeo semper uere iudicat: quamuis de subiecto illius sæpe dubitet; sæpe etiam in iudicando fallatur. Verbi causa, gustatus aliquando iudicat id, quod re uera uinum est, esse uinum, quia dulce sit; interdum etiam non esse uinum, uel quia acidum sit factum, uel quia lingua infecta est amaris humoribus, qui, cùm uino miscentur, amarū illud uideri faciunt. At ipsum dulcē saporē semper iudicat esse dulcē, & amarū esse amarū; nec aliter unquā de hisce sentit. Si ergo res tales sunt, quales esse uidētur; saltē hæc necessariò erūt talia, dulce, inquam, dulce, & amarū, amarū, ac cætera eodē modo; necessariòq; hoc pacto afficient sensus; nec aliter de illis umquam iudicabitur.

τὸ αὐτὸ, οὐδέποτέ φησιν ἅμα οὕτω, καὶ οὐχ ἕτως ἔχειν. ἀλλ' mm οὐδ' ἐν ἑτέρῳ χρόνῳ ὡδί γε τὸ πάθος ἠμφισβήτησαν, ἀλλὰ περὶ τὸ ᾧ συμβέβηκε τὸ πάθος. λέγω δ' οἷον ὁ μὲν αὐτὸς οἶνος, δόξειεν ἂν ἢ μεταβαλὼν, ἢ τὸ σῶμα ᾧ μεταβαλόντος, ὅτε μὲν εἶναι γλυκὺς, ὅτε δὲ οὐ γλυκὺς: ἀλλὰ τοῦτο γλυκὺ, οἷόν ἐστιν ὅταν ᾖ, οὐδέποτε μετέβαλεν, ἀλλ' ἀεὶ ἀληθεύει περὶ αὐτό, εἰ ἔστιν ἐξ ἀνάγκης, τὸ ἐσόμενον γλυκύ, τοιοῦτον. καίnn τοι τοῦτο ἀναιροῦσιν ἅπαντες οἱ λόγοι, οὐδ' ὥσπερ οὐσίαν μὴ εἶναι κατ' ἐνός, ὅτου μὴ δὲ ἐξ ἀνάγκης μηδέν. τὸ γὰρ ἀναγκαῖον, οὐκ ἐνδέχεται ἄλλως οὐ ἄλλως ἔχειν. ὥστ' εἴ τί ἐστιν ἐξ ἀνάγκης, οὐκ ἔξει ὅπως τε οὐκ ἔστιν οὕτως. ὅλως oo τ' εἰ μὴ ἔστιν ἀεὶ ἀληθὴς ὁ αἰσθητὸν μόνον, οὐδὲν ἂν εἴη, μὴ ὄντων τῶν ἐμψύχων. αἴσθησις γὰρ οὐκ ἂν εἴη. τὸ μὲν οὖν μήτε τὰ αἰσθητὰ εἶναι, μήτε τὰ αἰσθήματα ἴσως ἀληθὲς: τὸ γὰρ αἰσθανόμενόν πάθος τοῦτό ἐστι: τὸ δὲ τὰ ὑποκείμενα μὴ εἶναι ἃ ποιεῖ τὴν αἴσθησιν, οὐκ αὐτὸ αἰσθήσεως, ἀδύνατον. οὐ γὰρ δὴ ἡ γε αἴσθησις αὐτὴ ἑαυτῆς ἐστιν, ἀλλ' ἔστί τι ἕτερον παρὰ τὴν αἴσθησιν ὃ ἀνάγκη πρότερον εἶναι τῆς αἰσθήσεως: τὸ γὰρ κινοῦν, τοῦ κινουμένου φύσει πρότερόν ἐστι: κἂν εἰ λέγεται πρὸς ἄλληλα ταῦτα αὐτά, οὐδὲν ἧττον.

Κεφ.

Attamen

nn Atqui hoc tollunt] Probat posteriorem propositionem ex opposito cōsequentis hoc modo. Si omnia ita, & non ita se habent, ut hæ sententiæ dicunt; tollitur de medio omne necessarium, quemadmodum suprà dictum est, tolli omne prædicatū substantiale (necessarium enim id dicitur, quod aliter se habere non potest) igitur si aliquid est necessarium, ut ex eorum dictis probatum est, non omnia ita, & non ita se habebunt: id enim saltem, quod necessarium fuerit, non ita & aliter se habebit.

idem simul ita habere, atque non habere dicit. Quin mm *neque vnquam in alio, atque alio tempore de affectione ipsa dubitarunt; sed de eo, cui affectio accidit. Exempli causa, idem vinum, si aut ipsum mutetur, aut corpus, interdum dulce, interdum non dulce uideri potest: attamen ipsum dulce, quale est cùm fuerit, nunquam mutatum est; sed semper de eo verum nunciat sensus; estq́, necessariò tale, quod dulce futurum est. Atqui* nn *hoc tollunt de medio hæ omnes sententiæ; & quemadmodum nullius rei substantiam esse dicunt, ita nec necessarium quicquam. Quod enim necessarium est, aliter se habere non potest; Quare, si quid ex necessitate sit, id profectò non ita, ac non ita se habebit. Denique* oo *si solùm id est, quod sensu percipi potest, nec animalia existant; nulla res omnino fuerit. Nullus enim sensus erit. Fortasse igitur verum erit, neque sensibilia esse, nec sensuum perceptiones: sentientis enim hæc affectio est: at fieri nequit, vt non existant res subiectæ, quæ sensum efficiunt, etiam non existente sensu. Neque enim sensus ipse sui ipsius sensus est, sed aliquid est aliud præter sensum, quod sensum necessariò antecedit; quippe cùm id, quod mouet, prius natura sit eo, quod mouetur; neque id minùs ita habeat, si hæc ipsa ad se inuicem dicantur.*

Cap.

oo Denique si solum] Postremò hanc adhibet rationem. Si esse omnium rerum in eo tantùm consistat, quòd sensui tales appareāt (hoc enim, ut omnes interpretantur significāt uerba illa, Denique si solum id sit & cæt.) nihil omnino erit, animantibus de medio sublatis; hoc autem est falsum; ergo & illud. Maiorem probat, quia, sublatis animantibus, sensus nullus erit. Minorem ex eo ostendit. Quia etsi sublatis animātibus nulla fortasse futura sint sēsibilia actu, id est, actu percepta (si quidē nullæ erunt sensuum perceptiones, quæ sunt accidentia eorum, quæ sentiunt) tamen fieri non potest, ut sublatis sensibus, eo ipso tollantur res ipsæ sensibiles. Cùm enim sensus se ipsum sentire non possit (aut saltem non antequàm ab alia re extrinsecus moueatur) omne autem mouens absolutè, ac simpliciter sit prius naturâ, quàm id, quod mouetur; etiam si quatenus inuicem referuntur, ambo sint simul natura; efficitur, ut sublatis sensibus non continuò tollantur sensibilia, atque adeo, neque omnia entia. Nullam enim rem agnoscebant illi nisi sensibilem. Videtur autem Arist. uti hoc loco uerbo Fortasse propter quosdam sui temporis Philosophos, qui substantijs separatis sensus tribuebant. Addidi porrò [aut saltem non ante] quia sensus quodammodo sentiunt se sentire, ut habes 3. de Anima cap. 2. uerùm non nisi cùm à rebus sensibilibus mouentur.

Septima.

à text. 136.

Capitis sexti Explanatio.

Quid agatur in hoc capite

Cui rationi maximè inni tantur negantes primum principium.

SVNT [a] autem nonnulli.] Disputauit superiori capite communiter cõtra totum genus eorũ Philosophorum, qui fallacibus rationibus decepti cõtradicentes simul ueras esse fatebantur; nunc contra eos speciatim disserit, qui ea ratione id asserebant, ꝙ omnia, quæ uera esse uiderentur, uera esse dicerent, siue ratione aliqua ducti id assererẽt, siue ore tenus, ac per proteruiam. Primùm igitur docet, utrosq; hoc uel maximè ad cõfirmationẽ sententię, quam defendebant quærere solitos, Quis tandem sit ille, cuius iudicio stãdum sit in discernendis ijs, qui rectè ualent ab ijs, qui nõ rectè; & omnino sapiẽtibus in unaquaque re ab ijs, qui sapientes non sunt. Si.n. in rebus, quæ ad sensus pertinent, ea sunt uera, quę ualentes, ac integri sensibus uera esse iudicant; in ijs autem, quæ ad intellectum spectãt, ea, quæ prudẽtes, ac sapientes dicunt (hoc.n. illi ponũt, dicturos eos, qui non omnia, quæ uera uidentur, uera esse asseuerant) aliquis tandem constituendus est iudex, qui ualentes, ac sapientes à cæteris distinguat. Cùm hoc igitur fieri nequaquã possit; tũ quia alij alios magis probant; tum etiã, quia eadem est difficultas in quęrendis ijs, qui communem illum iudicem constituant (& hi enim ipsi iudices sint necesse est, à quibus proinde necesse est tota de ueritate controuersia pendeat) colligunt illi, quodcunque uidetur, id tandem uerum esse. Nam quod non ad plura, ut ita dicam, suffragia decernendum sit de ueritate, satis ostensum esse putant ea ratione superiori cap. adducta, qua probatum est, si plures ægrotarent, aut mentis non essent sanę; quicquid illi iudicarent, id tandem uerum habendum foret, quod tamen non concedimus. Cui rationi hæc adiungi potest. Si plurium iudicium in examine ueritatis pro regula habendum esset; sanè iudicium de pictura, de architectura, deque alijs operibus artium, non ad peritos earum rerum, qui pauci sunt, sed ad imperitã plebem deferendum esset, quod nemo dixerit.

Alia ratio.

Κεφ. ε'.

Text° 26. Εἰσὶ [a] δέ τινες, οἱ ἀποροῦσι, καὶ πρὸς ταῦτα πεπεισμένων, καὶ πρὸς τοὺς λόγους τούτους μόνον λεγόντων. ζητοῦσι γὰρ, τίς ὁ κρίνων τὸν ὑγιαίνοντα, καὶ ὅλως τὸν περὶ ἕκαστα κρινοῦντα ὀρθῶς. τὰ [b] δὲ τοιαῦτα ἀπορήματα ὅμοιά ἐστι τῷ ἀπορεῖν, πότερον καθεύδομεν νῦν ἢ ἐγρηγόραμεν. Δύνανται δὲ αἱ ἀποραι αἱ τοιαῦται πᾶσαι τὸ αὐτό: πάντων γὰρ λόγον ἀξιοῦσιν οὗτοι εἶναι. ἀρχὴν γὰρ ζητοῦσι, καὶ ταύτην δι' ἀποδείξεως λαμβάνειν. ἐπεί γε ὅτι οὐ πεπεισμένοι εἰσὶ, φανεροί εἰσιν ἐν ταῖς πράξεσιν. ἀλλ', ὅπερ εἴπομεν, τοῦτο αὐτῷ τὸ πάθος ἐστὶ: λόγον γὰρ ζητοῦσιν, ὧν οὐκ ἔστι λόγος: ἀποδείξεως γὰρ [*] ἀρχὴς ἐκ ἀποδείξις ἐστιν. οὗτοι [c] μὲν οὖν ῥᾳδίως ἂν τοῦτο πεισθεῖεν: ἔστι γὰρ οὐ χαλεπὸν λαβεῖν. οἱ δ' ἐν τῷ λόγῳ τὸν βίαν μόνον ζητοῦντες, ἀδύνατόν [d] ζητοῦσιν: [*] ἐναντία γὰρ εἰπεῖν ἀξιοῦσιν, οὓς εὐθὺς ἐναντία λέγοντες.

[*] Alias ἀρχή.

[*] Sic legit Alexãder. Alij ἐναντίον.

Εἰ δὲ

Refutatio.

[b] Huiusmodi autem.] Occurrit Arist. illorum quæstioni, eam, & eiusmodi alias similes esse huic, Dormiamus ne modò, an uigilemus; quæ quidẽ proponi ab aliquo potest gratia quærendi iudicis, ad quem certo, & absque errore pertineat discernere uigilantes à dormientibus. Nam cùm omnia, quę uigilantes facimus, in somnijs etiam nos facere existimemus, adeo ut somnia etiam ipsa in somnijs interpretemur; fieri potest, ut qui se nunc affirmant uigilare, dormiant; & qui credunt se dormire, uigilẽt; potiusque ij dormiant, qui illos dormire asserunt. Omnes ergo huiusce modi quæstiones ait Arist. idem ualere, atque eodem, ut ita dicam, pede claudicare, quòd nimirũ omnium rerum rationem exigant, nec absque periculo erroris quicquam sine demõstratione admittendum putent. Quo igitur pacto nemo quærat, Dormiamus ne modò, an uigilemus, existimans omnino id dubium esse, sed ratione forsitan aliqua fallaci perstrictus, aut ut experiatur num aliquis partem oppositam demõstrare possit; ita hi non quærunt, quem iudicem constituere oporteat discernẽdæ ueritatis, quasi prorsus, ac absolutè dubitent, num omnia sint æquè uera (etenim ex eorum actionibus contrarium constat, ut supràdictum est) sed ut illis aliqua ratio reddatur, qua oppositum demonstretur. Hic enim est ipsorum error, saltem exteriùs significatus, quod quærant rationem eorum, quę ita aperta sunt, ut demonstratione non egeant. Itaq; non minus absurdũ esse cẽset Arist. quęrere iudicem, qui discernat nũ omnia sint æquè uera, quàm si quis iudicem quæreret, qui uigilantes à dormientibus discerneret. Vt.n. hoc per se notũ est sensu, ita quid in illo dicendum sit, est per se notũ, atque adeo notissimum intellectu.

Horum error

Græci codices hoc loco habent ἀποδείξεως γὰρ ἀρχὴ id est, Demõstrationis enim principium. Nobis uerisimile fuit, quemadmodum & re ipsa facillimũ, librariorum uitio haberi ἀρχὴ pro ἀρχῆς, præsertim cùm Argyropylus, & Perionius posteriori modo legerint. Potuit tamen Aristoteles dicere, Principiũ demonstrationis nõ esse demonstrationẽ, pro eo, quod est, Non cadere sub demonstrationẽ, seu Non esse demonstrationis effectum; quam phrasim usus Philosophorũ nõ omnino respuit.

CAP. VI.

Text° 26. *SVNT [a] autem nonnulli & eorum, qui hæc approbant, et eorum, qui ea sermone tenus usurpãt, qui hunc in modum ambigant. Quærunt enim quis nam internoscat eum, qui rectè ualeat, & omnino eum, qui de singulis rectè iudicet. Huiusmodi [b] autem quæstiones similes sunt, ei, qua quis quærat, dormiamus nunc, an ne uigilemus. Namque tales dubitationes idẽ omnes ualent, quippe cùm hi omnium rationem esse censeãt. Quærunt enim principium, id'que per demonstrationem accipere nituntur. Etenim non esse eos in eam sententiam adductos, ipsi actionibus declarant. Verùm hic (quod iam diximus) eorum morbus est: quærunt enim rationem eorum, quorum non est ratio ulla; quippe cùm demonstrationis principij demonstratio non sit. Atq; [c] his quidem facilè hoc persuadebitur: neque enim difficilè percipi potest. Qui autem id solùm querunt, ut disputationis ui cogantur, id [d] quærunt, quod fieri nequit: contraria enim dici postulant, cùm ipsi statim contraria dicant.*

At si

c Atque his quidem.] Repetit id, quod dixerat in prima parte superioris capitis, cùm docuit, non eodem modo disputandum esse cum ijs, qui per errorem, & cum ijs, qui per proteruiam primum principium inficiarentur. Quo loco uerba, His quidem, partitiua sunt, quibus respondent illa, Qui uerò &c.

Excusatio Arist.

d Id quærũt, quod.] Cùm hi, qui data opera negant primum principium, statim initio disputationis contraria dicant, hoc est maximè repugnantia admittant; dari uidelicet contradicentes simul ueras: deinde censeant (id, quod uerè censent) redarguentem ducere oportere respondentem ad maximè repugnantia; fit, ut cùm redargui se postulant, id poscant, quod fieri nequit. In quęcumque enim repugnantia illos adege-

eis, ea illi nihil repugnare respondebant. Id quod Arist. hoc loco iterum commemorat; quia si rationibus ijs, quas in hoc cap. proponet, non eos deduxerit ad aliqua, quæ ipsi repugnantia esse fateantur; non sibi id uitio detur, sed illorum positioni, quæ adeo absurda est, ut qui eam semel defendere audent, nullum omnino pronunciatum quicquam absurdi continere putent.

Contra eos speciatim, q quicquid ueram uidetur, uerum esse dicebant.

e At si non omnia} Iam speciatim eos refellit, qui ea de causa contradicentes simul ueras esse dicebãt, quia quicquid uerum esse uidetur, uerũ est: id quod hoc loco faciendum diximus. Prima ratio sic uidetur habere. Si non omnia sunt ad aliquid, sed aliqua etiã sunt absoluta; non quicquid apparet, est uerum; ergo si quicquid apparet, est uerum, omnia sunt ad aliquid; ad sensum uidelicet, uel opinionẽ: atqui non omnia sunt hoc pacto ad aliquid; igitur nõ quicquid apparet, est uerum. Prior consequentia apta est, cũ ex oppositi consequentis inferat oppositum antecedentis. Aduerte tamen, in antecedente eiusdem consequentię uerba illa [Nõ quicquid apparet, est uerum] hunc habere sensum, Non in ipsa, ut ita dicam, apparentia consistit ueritas. Hũc enim sensum probant uerba sequentia cum dicitur, Id enim, quod apparet, alicui est apparens; quæ idem ualent, ac si dicas, Apparere enim, est referri ad aliquam cognoscendi potentiam. Simili modo exposuimus ad finem superioris capitis uerba illa, Si solùm id sit, quod sensu percipi potest. Aduerte autem hoc loco, ueritatis nomen pro fundamento ueritatis accipi: ipsa enim ueritas formaliter sumpta, relatio est quędam.

Εἰ [e] δὲ μή ἐστι πάντα πρός τι, ἀλλ' ἔνια ἐστι, καὶ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ οὐκ ἂν εἴη πᾶν τὸ φαινόμενον ἀληθές: τὸ γὰρ φαινόμενόν τινί ἐστι φαινόμενον. ὥστε ὁ λέγων ἅπαντα τὰ φαινόμενα εἶναι ἀληθῆ, ἄπαντα ποιεῖ τὰ ὄντα πρός τι. διὸ [f] καὶ φυλακτέον τοῖς τὴν ἕξιν ἐν τῷ λόγῳ ζητοῦσιν, ἅμα δὲ καὶ ὑπέχειν λόγον ἀξιοῦσιν, ὅτι ἐστὶ τὸ φαινόμενον ἐστίν, ἀλλὰ τὸ φαινόμενον, ᾧ φαίνεται, καὶ ὅτε φαίνεται, καὶ ᾗ, καὶ ὡς. ἂν δ' ὑπέχωσι μὴ λόγον, μὴ οὕτω δ' ὑπέχωσι, συμβήσεται αὐτοῖς ταναντία ταχὺ λέγειν: ἐνδέχεται γὰρ τὸ αὐτό, καὶ μὴ τῷ ὄψει μέλι φαίνεσθαι, τῇ δὲ γεύσει μή, καὶ τῷ ὀφθαλμῷ, δυοῖν ὄντοιν, μὴ ταῦτ' ἑκατέρᾳ τῇ ὄψει, ἐὰν [g] ὦσιν ἀνόμοιαι. ἐπεὶ [h] πρός γε τοὺς ἀφ' ἁπτὰς πάλαι εἰρημένας αἰτίας τὸ φαινόμενον φάσκοντας ἀληθὲς εἶναι, καὶ ἀφ' ἁπτὸν ἂν εἴη τοιοῦτον παντὸς ὁμοίως εἶναι φλοιόν, καὶ ἀληθῆ, οὔτε ἅπασι ταυτὰ φαίνεσθαι, οὔτε αὐτῷ ἀεὶ ταυτά, ἀλλὰ πολλάκις ταναντία καὶ τὸν αὐτὸν χρόνον. ἢ μὲν γὰρ ἁφὴ, δύο λέγει ἐν [i] τῇ ὑπάρξει τὸ δακτύλω, ἡ δ' ὄψις ἕν: ἀλλ' οὔτε τῇ αὐτῇ γε αἰσθήσει, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ, καὶ ὡσαύτως, ἓν ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ. ὥστε [k] τοῦτ' ἂν εἴη ἀληθές.

Admonitio.

f Quapropter obseruandum} Antequàm euertat consequens prioris consequentię, admonet proteruos, nè absolutè dicant, omnia, quę uera esse uidentur, esse uera.

Ex data admonitione argumentum.

Nam cùm ex eorum sententia sequatur, omnia esse prędicto modo ad aliquid, nempe ad sensum uel opinionem; potiùs dicere deberent, esse uera ijs, quibus uidentur uera, & per eas potentias, per quas uidentur uera, & eo tempore, atq; eo modo, quo uidentur uera. Nisi enim cum his moderationibus omnia esse uera concedant, eueniet, inquit, ipsis, ut citò dicant contraria, id est, ut nullo negocio sibi ipsis repugnent. Nam cùm experientia constet, numquam accidere, ut eadem res eidem homini secundùm eandem potentiam cognoscendi, eodem tempore, & eodem modo uideatur talis, & non talis (in quibus conditionibus uera & germana contradictio consistit) efficitur, ut ea ratione apud illos dentur contradicentes simul uerę, quia eędem res, quibusdam uidentur tales, alijs autem non tales; aut si eisdem, tamen secundum aliam, & aliam potentiam; aut alio, & alio tempore; aut alio, atque alio modo; quod sanè non est dari contradicentes simul ueras. Ita fit ut cùm cõtradicentes simul ueras esse prædicẽt, nullas simul ueras assignare possint.

g Si sint dissimiles} Vt si alter purus sit, alter pallido humore suffusus. Hic enim efficiet, ut res omnes per illum pallidę appareant, quę alteri non pallidæ uidebuntur.

Extensio admonitionis.

h Nam ijs} Eandem admonitionem extendit Arist. ad eos, qui nõ per proteruiam, sed per errorem dicebant, omnia, quę uidentur, esse uera, & pari ratione omnia, quę uidentur falsa, esse falsa, & omnia esse ęquè uera, & falsa. Nisi quòd ait, facilè ad hos esse obiectionem, hoc est, quę minus negotij, ac laboris afferre possit ijs, qui illos conuincere studeant. Id, qđ ea ratione dictum esse crediderim, quia superiores illi, cùm sint proterui, & pertinaces, forsitan non uerebuntur dicere, uni, & eidem homini secundùm eandem potentiam, eodem tempore, ac modo, adiectisque alijs quibusuis de terminationibus uideri rem eandem, & secundùm idem esse talem, & non esse talem; at hi posteriores, cùm candidè, & simpliciter disputent, id dicere non audebunt.

i Cùm digiti admouentur} Cum duę res paruæ iunguntur, & altera alteram tegit, atque aspectui subtrahit, tum ambæ oculorum iudicio sunt una; attrectatione autem digitorum iudicantur duę.

Videri fortasse potest hoc loco uerbum αἰσθήσει errore scriptum fuisse post illa, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ, sed est hyperbaton; nec id quidem ualde durum.

k Itaque fuerit hoc} Idest, si huiusmodi Philosophi dicerent, omnia esse uera respectu eorum, quibus uidentur uera, & falsa respectu eorum, quibus uidentur falsa; non autem absolute, omnia esse uera, & falsa; forsitan id uerum esset, seu potiùs magis ferendum.

Sed

Quid concedere cogãtur aduersarij.

1 Sed hac forsitan} Regreditur ad argumentationem propositam, atque ut euertat consequens prioris consequentiæ, Omnia, inquam, esse ad aliquid, ait, proteruos, uel ex eo, quod per digressionem dictum est, cogi ut illud concedant. Si enim illi absolutè dicere non possunt hoc esse uerum, sed comparatione huius hominis, & huius potentiæ cognoscentis &c. necesse est concedant, omnia consistere in habitudine ad sensum, aut opinionem, interioremúe cognoscendi facultatem. Non meminit autẽ eorum, qui per errorem peccabant, quia superiori probatione facilè cõtenti erunt.

Text° 27.

Α'λλ' [1] ἴσως δι' τοῦτο ἀνάγκη λέγειν τοῖς μὴ δι' ἀπορίαν, ἀλλὰ λόγου χάριν λέγουσι, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀληθὲς τοῦτο, ἀλλὰ τοῦτῳ ἀληθὲς· καθάπερ δὴ καὶ πρότερον εἴρηται, ἀνάγκη καὶ πρός τι ποιεῖν ἅπαντα, καὶ πρὸς δόξαν, καὶ αἴσθησιν. ὡς [m] οὔτε γέγονεν, οὔτε ἔσται οὐθέν, μαθενὸς προδοξάσαντος. εἰ δὲ γέγονεν, ἢ ἔσται, δῆλον ὅτι οὐκ ἂν εἴη ἅπαντα πρὸς δόξαν. ἔτι [n] εἰ ἓν, πρὸς ἕν, ἢ πρὸς ὡρισμένον: ⁊ εἰ τὸ αὐτὸ ⁊ ἥμισυ, καὶ ἴσον, ἀλλὰ οὐ πρὸς τὸ διπλάσιόν γε τὸ ἴσον: πρὸς δὴ τὸ δοξάζειν. εἰ [o] ταυτὸ ἄνθρωπος καὶ τὸ δοξαζόμενον, οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος τὸ δοξάζον, ἀλλὰ τὸ δοξαζόμενον. εἰ δ' ἕκαστον ἔσται πρὸς τὸ δοξάζον, ἄπειρα ἔσται τῷ εἴδει τὸ δοξάζον. ὅτι [p] μὲν οὖν βεβαιοτάτη δόξα πασῶν, τὸ μὴ εἶναι ἀληθεῖς ἅμα τὰς ἀντικειμένας φάσεις, καὶ τί συμβαίνει τοῖς οὕτω λέγουσι, ⁊ διὰ τί οὕτω λέγουσι, ⁊σαῦτα εἰρήσθω.

Ε'πεὶ [q] δ' ἀδύνατον τὴν ἀντίφασιν ἀληθεύεσθαι ἅμα κατὰ τοῦ αὐτοῦ, φανερὸν ὅτι οὐδὲ τἀναντία ἅμα

Text° 27. *Sed [l] hac forsitan de causa necesse est, vt ij, qui non dubitationis, sed disputationis causa hæc dicunt, non, esse hoc verum fateantur, sed huic verum; &, vt antea dictum est, illud etiam est necesse, vt omnia ad aliquid faciant, & ad opinionem, & ad sensum. Quare [m] nec fuit, nec erit quicquam, si nemo id antè opinatus sit. Quòd si fuit, aut erit; perspicuum est, non fore omnia ad opinionem. Præterea, [n] si unum est; ad vnum, aut ad definitum aliquid refertur: &, si idem & dimidium, & æquale est; non tamen æquale ad duplum dicitur: ad opinionem igitur. Si [o] homo item, & quod sub opinionem cadit, idem sunt; non est certè homo id, quod opinionem habet, sed id, de quo habetur opinio. Quòd si res quæque refertur ad id, quod opinionem habet; erit vtique id, quod opinionem habet, specie infinita. Quòd [p] igitur hæc opinio sit omnium firmissima, Non esse oppositas enunciationes simul veras, quid'que accidat ijs, qui id asserunt, & cur ita loquantur, hactenus dictum sit.*

Cum [q] *autem fieri nequeat, ut contradictio simul de eodem uera sit; perspicuum est, fieri non posse ut*

Lect. 15. p. 4.

Hoc loco cõm. 59.

Prior impugnatio consequentis.

m Quare nec fuit} Iam euertit consequens duabus rõnibus. Prior est, Quia si omnium rerum esse consisteret in habitudine ad sensum, aut opinionem, nihil omnino fuisset, aut futurum esset, nisi antè de eo haberetur opinio; quod quàm absurdũ sit, nemo est, qui non uideat. Quis.n. neget multa fieri in rerũ natura, dè quibus nulla unquã hominibus cogitatio surbit, ut quę gignuntur in uisceribus terræ, aut in solitudine accidũt. Neq; uerò hi ad cognitionem diuinam recurrebant, cùm facerent hominem mensuram essendi omnium rerum, ut Socrates apud Platonem in Cratylo à Protagora dictum commemorat. Quamquam, etsi ad diuinam cognitionẽ recurrerent, nihil ad rem dicerent. Nam, etsi nihil est, quod diuinã cognitionem effugiat; non est tamen esse rerum id ipsum, quod cognoſci à Deo.

Idem refert Socr. apud Plat. in Theæteto

Posterior.

n Præterea si unum} Posterior ratio sic habet. Si relatiuum est unum specie, ad correlatiuum unum specie refertur, aut, ut accuratiùs id dictum sit, ad unum specie non magum, & indifferens; sed certum, ac determinatum. Quamuis enim res aliqua sit dimidia simul, & æqualis respectu aliarum; tamen non est æqualis respectu duplæ, sed respectu æqualis; nec est dimidia respectu æqualis, sed respectu duplæ, & ita res habet in cæteris. Si igitur istorum sententia uera est; uniuscuiusque rei esse consistet in habitudine ad id, quod illam opinatur. Quare cùm res sint specie infinitę, id, quod eas opinatur, erit infinita secundum speciem, quod nemo dixerit. Hæc ratio apparens quidem incommodum infert, & apud eos, contra quos disputat, forsitan non est parui momenti. Re tamen uera, infinitis speciebus rerum, ut numerorum, aut figurarum respondent

dent infiniti conceptus, qui hoc loco appellantur opiniones, etsi homo ipse, qui opinatur, siue concipit, sit unus atque idem.

Exemplum.

o Si homo item} Exemplum est concisè introductum, ut superius. Eo autem ostendit Arist. id, quod proximè dixerat, nempe omnia secundum istos in eo habere positũ esse, quòd de eis habeatur opinio. Quo loco uerbum Homo in priori parte conditionalis positum, aut scribendi incuria pro eo, quod opinatur, positum est ab Arist. aut potiùs sumẽdum pro homine, quatenus est id, quod opinatur, siue opinionẽ habet, ut à D. Thom. sumitur. Est enim sensus, Quanquam enim homo, qui opinatur, idẽ sit, atque id, de quo habetur opinio; tñ quatenus homo, ut hi uolũt, non erit id, quod opinionẽ habet, sed id, de quo habetur opinio; qđ quidem est habere esse in habitudine ad id, qđ opinatur.

Aliorum argumenta.

Hoc loco alia pleraq; argumẽta afferuntur ab auctoribus ad refellendam huiusmodi sententiam. Qualia sunt illa apud Alexan. Si esse rerũ positum sit in eo, quod existimetur; existimans, ut existimans, nihil erit, nisi fuerit etiam existimatus; quo fit ut si à nemine cùm existimat, existimetur, id quod nihil est, existimet, & (quod hinc sequitur) conferat rebus esse; quod tamen, nisi esse habeat, facere non potest. Et illud, mutata opinione mutabitur esse rerum. Et illud, si quis me existimet unũ, alius uerò plures, ero simul unus, & plures. Item, si quis putet aliquem esse in hoc loco, alius uerò putet eundem esse in alio, erit is simul in diuersis locis. Quale etiam est illud apud Auer. Si opinio dat esse rebus, tollitur de medio omnis generatio. Quinetiam sequitur, ut inquit Alber. duplum non referri primò ad dimidium, sed ad existimans. Neq; enim habere potest duo correlatiua, quorum habitudine primò habeat esse. Verùm hęc omnia minùs absurda sunt, quàm negatio primi principij, quorum euersores his argumentis impugnantur.

p Quòd igitur hęc} Epilogus est eorum, quæ his tribus capit. dicta sunt.

Cõtraria qua ratione in eodem subiecto esse nequeãt.

q Cùm autem fieri nequeat} Colligit hoc consectarium ex dictis, Fieri non posse, ut contraria simul insint. Cùm enim affirmatio, & negatio contradicentes, simul ueræ esse nequeant (quod proterui etiam, & pertinaces concedere coguntur, ut ex dictis patet) unum autem contrarium simpliciter existens in subiecto afferat secum priuationẽ, atque adeo negationem alterius; efficitur, ut duo contraria simul in eodẽ subiecto existere non possint; nisi aut ambo aliqua ex parte, aut alterum simpliciter. Illud contrarium dicitur simpliciter inesse subiecto, quod absque adiectione

adiectione illud denominat; quo pacto calor ineſt igni, & frigus aquæ in ſuo naturali ſtatu conſtitutę. Atque hoc pacto non poſſunt contraria ſimul eidem ineſſe. Illud autem dicitur ineſſe aliqua ex parte, ſiue ſecundùm quid, quod ita imperfectè ineſt, ut ſubiectum non abſque adiectione denominet; quo pacto calor, & frigus inſunt aquæ omnino tepidæ, & candor Aethiopi, & omnes formæ rerum, quę ex ligno gigni poſſunt, exiſtũt in materia ligni. Nam neq; aqua omnino tepida dicitur calida, aut frigida niſi ſecundum dimidietatem graduum; neq; Aethiops candidus, niſi dentibus, aut oculis; nec formæ rerum, quæ ex ligno generari poſſunt, dicuntur ineſſe materię ligni, niſi poteſtate.

Qua ratione unum contrarium ſit alterius priuatio.

r Neque enim minùs priuatio} Hoc eſt, non minùs unum contrariorum eſt priuatio alterius, ſeu affert ſecũ priuationem alterius, quàm alterũ illius. Id, quod Ariſt. dixit ſpectata illorum oppoſitione; ſiquidem contraria pari repugnãtia ſe mutuò excludunt. Nam ſpectata eorum perfectione, ſemper id, quod deterius, ſeu minùs perfectum eſt, cenſetur priuatio alterius, ut habes 3. Phyſ. cap. 1. & alijs locis. Poſſunt etiam hęc uerba ſic explicari, quaſi dicat Ariſt. Non minùs alterum contrariorum ſimpliciter exiſtẽs priuare, ſiue excludere alterum, quàm alterum contradicentium; niſi quòd contraria ſeſe mutuò excludunt à certo ſubiecto; cõtradicentia autem à quouis, ſiue ente, ſiue non ente. Atq; hoc uidentur ſubiecta uerba declarare. Itaq; Ariſt iuxta hanc expoſitionẽ tantã credit eſſe repugnantiã contrariorũ in certo, ac determinato ſubiecto, quanta eſt contradicentium reſpectu cuiuſque. Quod ſi uerum eſt, ne diuina quidem uirtute fieri poteſt, ut duo contraria exiſtant ſimpliciter, ac perfectè in eodem ſubiecto; de qua re lib. 8.

ἅμα ὑπάρχειν ἐνδέχεται τῷ αὐτῷ. τῆς μὲν γὰρ ἐναντίων, θάτερον στέρησίς ἐστιν οὐχ ἥτλον· οὐσίας δὲ στέρησις, ἀπόφασίς ἐστιν ἀπό τινος ὡρισμένου γένους. εἰ οὖν ἀδύνατον ἅμα καταφάναι, καὶ ἀποφάναι ἀληθῶς, ἀδύνατον καὶ τἀναντία ὑπάρχειν ἅμα· ἀλλὰ ἢ πῇ ἄμφω, ἢ θάτερον μὲν πῇ, θάτερον δὲ ἁπλῶς.

Κεφ. Ζ'.

text. 5.

ΑΛΛΑ μὴν οὐδὲ μεταξὺ ἀντιφάσεως ἐνδέχεται εἶναι οὐθέν, ἀλλ' ἀνάγκη ἢ φάναι, ἢ ἀποφάναι ἓν καθ' ἑνός ὁπῶν. Δῆλον δὲ τοῦτο μὲν ὡρισαμένοις τί τὸ ἀληθὲς καὶ ψεῦδος· τὸ μὲν γὰρ λέγειν τὸ ὂν μὴ εἶναι, ἢ τὸ μὴ ὂν εἶναι, ψεῦδος· τὸ δὲ τὸ ὂν εἶναι, καὶ τὸ μὴ ὂν μὴ εἶναι, ἀληθές. ὥστε καὶ ὁ λέγων εἶναι, ἢ μὴ εἶναι, ἀληθεύσει, ἢ ψεύσεται. ἀλλ' οὔτε τὸ ὂν λέγεται μὴ εἶναι, ἢ εἶναι, οὔτε τὸ μὴ ὄν.

Ἔτι

Priuationis ſubſtantiæ uocabulo quid hic intelligat.

ſ Subſtantiæ uerò priuatio] Priuationis nomen, quod latè acceptum eſt in uerbis proximè præcedentibus, utrouis modo illa exponantur, propriè iam nunc accipitur; ſed tamen pro ſola priuatione formę ſubſtantialis, ad quam cęteræ priuationes formarum accidentalium reducuntur. Appellatur autem priuatio formæ ſubſtantialis, priuatio ſubſtantię, quia ſæpe nomen ſubſtantię apud Ariſt. pro forma ſubſtantiali ſumitur. Vel dic, ſi placet, ſubſtantiæ nomen accipi hoc loco pro quacumque forma, ut omnes priuationes propriè dictę comprehendantur. Quanquam non memini apud Ariſt. ſubſtantię uocabulum ſic accipi, etſi latiſſimè nonnunquam ſumatur pro quauis eſſentia, quę tamen acceptio hic non congruit.

t Negatio eſt à quodam] Id eſt, Negatio eſt formæ à proprio, & determinato ſubiecto.

Capitis

Capitis ſeptimi Explanatio.

Defendi hoc capite primũ principiũ affirmatiuum.

Aperò neque} Tria ſuperiora capita conſumpſit Ariſt. in defendendo primo principio, tum ab imperitis, tum etiam à proteruis, & pertinacibus: nunc, id eſt hoc capite, conatur defendere illud, quod ad finem cap. 3. maxima neceſſitudine cum primo coniunctum eſſe diximus, Neceſſe, inquam, eſſe quoduis, aut eſſe, aut nõ eſſe; ſeu, quod eodem redit, Neceſſe eſſe quodlibet de quolibet affirmari, aut negari; quod Ariſt. uocat, non dari medium inter contradicentes; quẽadmodũ dicimus, in numerorum genere nõ dari medium paris & imparis, quòd neceſſe ſit, quemlibet numerũ eſſe parem, aut imparẽ. Aduerte autem, primũ principium negatiuum, quod hactenus defenſum eſt, latiùs patere, quàm affirmatiuum, qđ hoc capite defenditur. Siquidem negatiuum, cùm dicat, contradicentes, nec ſimul ueras, nec ſimul falſas eſſe poſſe, ut cap. 3. expoſuimus; in omni genere contradicentium uerum eſſe intelligitur, etiam cùm materia eſt de futuro cõtingẽti. At affirmatiuũ, cùm aſſerat neceſſe eſſe, ut altera contradicẽtium ſit uera; non eſt uerum in materia de futuro contingenti ſumptis partibus contradictionis determinatè, ſiue diſiunctiuè (ut ſi dicas, Huius cõtradictionis, Socrates diſputabit cras, Socrates non diſputabit cras, prior eſt uera, poſterior falſa, aut uice uerſa) ſed indeterminatè, ſiue diſiunctim, ueluti ſi dicas, Altera eſt uera, altera falſa, nullam deſignando, ut ex priori lib. de Interp patet. Quo fit, ut hac etiam ratione merito affirmatiuum principium non ſit cenſendum primum principium. Quòd igitur non detur medium inter contradicentes enunciationes, ſeptem rationibus probat Ariſt. Deinde aperit, unde natus ſit oppoſitus error. Tum uerò tradit modum, quo eius fautores commodiùs refelli poſſint. Poſtremò docet, cui ueterum potiſſimùm aſcribẽda uideatur ſententia de contradicentibus ſimul ueris; cui etiam, de ſimul falſis.

ut contraria eidem ſimul inſint. Neque[a] enim minus priuatio eſt, contrariorum alterum: ſubſtantię [a] uero priuatio, negatio [t] eſt à definito aliquo genere. Ergo, ſi fieri nequit, ut ſimul uerè affirmemus, ac negemus; fieri etiam non poteſt, ut contraria ſimul inſint; ſed aut utrumque aliqua ex parte; aut alterum aliqua ex parte, alterum ſimpliciter.

Cap. VII.

Cap. 8.

AT uero[a] neque inter contradicentia quicquam interiectum eſſe poteſt. ſed neceſſe eſt, unũ de uno aut affirmare, aut negare, quicquid tandem illud ſit. Quod[b] ita demum perſpicuum erit, ſi antè quid uerum ſit, quid falſum, definiuerimus. Etenim dicere; id, quod eſt, non eſſe, aut quod non eſt, eſſe; falſum eſt: id autem, quod eſt, eſſe, aut quod non eſt, non eſſe; uerum. Quare & is, qui eſſe, aut non eſſe dixerit, aut uerum, aut falſum pronunciabit. Sed neque[c] ens, neq; non ens, eſſe, aut non eſſe dicitur. Præ-

Quo pacto intelligatur in materia futurorum contingentium.

Epitome huius capitis.

Prima ratio ad euertendũ contradictionis medium.

b Quod ita demum} Prima ratio ſumit ex definitionibus ueri, & falſi pronũciati hoc modo. Verum pronunciatũ eſt, dicere id, quod eſt, eſſe; aut quod nõ eſt, nõ eſſe: falſum aũt, dicere id, quod eſt, non eſſe; aut quod nõ eſt, eſſe: igitur omne pronunciatũ, in quo eſſe, aut nõ eſſe dicitur, uerũ, uel falſum eſt: atqui nullũ pronunciatum afferri poteſt, in quo eſſe, aut non eſſe non dicatur; ſiquidem omne pronunciatum affirmat, aut negat: igitur nullum pronunciatum efferri poteſt, quod non ſit uerum, aut falſum.

c Sed neq; ens} Quaſi dicat, Ab ijs autem, qui medium contradictionis ponunt, neq; id, quod eſt; neq; id, quod non eſt, neceſſariò eſſe, aut non eſſe dicitur, cùm aliquid eorum ſententia, nec eſſe, nec non eſſe poſſit.

Secunda.

d Præterea, aut aliqd mediũ} Secunda ratio huiusmodi est, Medium aut est per participationẽ, quo pacto fuscus color est medium quippiã inter album, & nigrum; aut per negationẽ, quo pacto lapis est medium quid inter hominem, & equum: at neutro modo dari potest medium inter esse, & non esse: igitur nullo. Quòd autem inter esse, & non esse non possit dari medium per negationem ex eo patet; quia si daretur, neq; ex illo, neque in illud posset fieri mutatio. Omnis enim mutatio, aut est generatio aliqua, aut corruptio; quarum illa fit ex non ente (præsertim bono, siue perfecto) in ens (præsertim bonum, & perfectũ, ut habes priori lib de Generat.) hæc uerò fit ex ente, præsertim perfecto, in non ens, præsertim perfectum.

De mutatione, nonnulla.

Cùm ergo semper fieri uideat mutatio ex medijs in extrema; aut ex ijs, quæ extrema sunt, in media (ait autem, Semper, ppter eos Veteres, qui cõtineter oia mutari asserebant) aut saltem in plurimis fiat; efficitur, ut tale mediũ dari nõ possit. Nisi quis absurdissimè dicat, posse fieri mutationem ex nec homine, nec non homine in hominem, aut non hominem; aut certè ex horum altero in illud; quo pacto nulla generatio fit, aut corruptio. Siquidem nulla mutatio fit, nisi in extrema, aut media; nunquam autem fit mutatio ab extremo in extremum, nisi priùs facta mutatione in medium, si inter extrema detur medium. Quòd uerò dari non possit medium per participationem, ex eo probat, quia etiam hoc pacto daretur mutatio, quæ nec esset ex nõ ente in ens, nec ex ente in non ens. Perspicuum est enim inter extrema & media per participationem, fieri mutuam transmutationem, ut inter album, & fuscum.

Tertia ratio.

e Præterea omne quod} Tertia ratio, hęc est. Quicquid ratio, ac intellectus iudicat, id ipsum affirmat, aut negat (nullum enim iudicium fertur, nisi affirmando, aut negando) affirmatio autem, & negatio, cùm rebus conformantur, sunt uerę; cùm ab illis discrepant, sunt falsę, ut patet ex ueri, & falsi pronunciati explicatione: quando autem affirmatio est rebus conformis, tum negatio discordat; & uice uersa: igitur necesse est, ut altera sit uera, altera falsa.

Quarta.

f Ad hæc, præter omnia} Quarta ratio sic habet. Aut inter quæuis contradicentia datur medium, aut inter nulla; nisi quis contentionis causa, & absque ratione ulla in alijs illud concedat, in alijs neget: est enim in omnibus par ratio: at nec inter uerum, & nõ uerum, nec inter ens, & non ens, quę sunt contradicentia, datur medium: igitur inter nulla.

nulla. Minor, quod attinet ad uerum, & non uerum ex eo patet, quia, & si quis dicat dari medium inter uerum, & falsum, tamen nemo fuit, qui diceret dari enunciationem ullam, quæ nec esset uera, nec nõ uera. Quamuis etiam fuerant, qui uideantur posuisse medium inter ens particulare, & non ens, ut inter hominẽ, & non hominẽ, ut paulò pòst patebit; tamen sumpto ente in commune, nemo dixerit dari aliquid, quod nec sit ens, nec nõ ens; præsertim cùm inde etiam sequatur, fore aliquam mutationẽ, quæ nõ sit generatio, nec corruptio, ut secunda argumentatione deductum est; siquidem generatio, & corruptio tendũt in mediatè, aut à non ente in ens, aut abente in nõ ens. Sumũtur aute hoc loco, quemadmodũ & superiùs, generationis, & corruptionis nomina, ut significant mutationes à quouis nõ esse ad quoduis esse, uel à quouis esse ad quoduis non esse.

Præterea [d] aut aliquid medium erit inter contradicentia, ut fuscum inter nigrum & album; aut ut neutrum inter hominem & equum. Si igitur hoc pacto; non fiet utique mutatio. Ex non bono enim in bonum mutatio fit; aut ex hoc in non bonum: nunc autem semper fieri uidetur: non enim datur mutatio, nisi in oppositа, ac media: Sin autem interiectum aliquid est, hoc etiam modo dabitur generatio quædam, quæ non sit in album ex non albo: nunc autem nulla cernitur. Præterea [e] omne quod ratione, ac mente percipitur, ratio ipsa aut affirmat, aut negat; id autem ex definitione perspicuum est, quando uerum, aut falsum dicat. Cùm enim hoc modo componit, aut affirmans, aut negans, uerum dicit: cùm aũt hoc alio modo, falsum. Ad [f] hæc, præter omnia contradicentia esse illud oportet, nisi disputationis causa dicatur: quare neque uerum dicet quis, neque non uerum; erit'que præter ens, & non ens: ex qua re fiet, ut præter generationem & corruptionem mutatio sit aliqua. Præterea [g] in quibuscunque generibus negatio contrarium inducit, in ijs quoque illud erit; quo pacto in numeris, neque impar erit numerus, neque non impar: at hoc fieri nequit; idque [h] ex definitione patet. Præterea [i] in infinitum fiet

g Præterea ĩ quibuscũq;} Quintæ rationis hic est sensus. Si inter affirmationem, & negationem cõtradictoriè oppositas daretur medium; potiori ratione daretur inter affirmationem, & negationẽ contractas ad certum genus; quando scilicet negatio sumit pro differentia cõtraria differentię significatæ per affirmationem, ut inter impar, & non impar, quę sumuntur ut differentiæ numerorum; aut inter rationale, & irrationale, quę sumuntur ut differentiæ animalium: at inter huiusmodi affirmationem, & negationem non datur medium (nec enim datur numerus, qui nec sit impar, nec non impar, id est, par; nec item animal, quod nec sit rationale, nec irrationale) igitur nec inter affirmationem, & negationem simpliciter. Maior ex eo patet, quia affirmatio, & negatio contractæ ad certum genus, non ex eo carent medio, quia significant contraria (multa enim contraria habent medium) sed ex repugnantia affirmationis, & negationis absolutè, ac simpliciter sumptæ, quam participant, respectu talis generis.

Quinta.

h Idque ex definitione} Paris nimirum, & imparis. Siquidem Par, definitur esse numerus, qui æquis constat partibus; impar uerò, qui non æquis; nec ullus præterea est numerus, qui neutris constet.

i Præterea, in infinitum} Sexta ratio hanc habet sententiam. Si detur medium contradictionis, non solùm ea, quæ sunt (seu potius, quæ significantur nominibus, ut rectè exponit Alexander) sesquialtera proportione excedent ea, quæ concedi solent, sed etiã infinities illa superabunt: at alterum est contra omnium sententiam; alterum fieri non

Sexta.

poteſt: ergo non datur medium contradictionis. Maior ex eo patet, quia præter hæc duo, Quę ſunt, & Quę non ſunt, nihil aliud eſt, de quo inter homines ſit ſermo; qui autem ponunt medium inter contradicentia, tertium quoddam genus adhibent, quod nec ſit ex ijs, quę ſunt, nec ex ijs, quæ nō ſunt. Ita fit, ut eorū ſententia, ea, quæ nominibus ſignificantur ſeſquialtera proportione ſint plura, quàm quę communi ſententia conceduntur: duo enim ſeſquialtera proportione à tribus ſuperantur. Iam uerò cùm quicquid contingit affirmare, contingat etiā negare; ſi hęc tria genera affirmantur; erit illorum ſimul quædam peculiaris negatio contradictoria. Quare cùm par ſit ratio, ut huius cōtradictionis deſ medium; iam emergent quatuor genera, quę rurſus ſimul ſumpta alia negatione negari poterunt, interiecto rurſus alio contradictionis medio, & ſic deinceps in infinitum. Ita penè D. Thom. Aliter Commentator, & Albertus.

βαδιεῖται, κἀ ὲ μόνον ἡμιόλια τὰ [k] ὄντα ἔσαι, ἀλλὰ κὴ πλείω. πάλιν γὸ ἔσαι ἀποφῆσαι τῦτο πρὸς [l] τὼ φάσιν, κὴ τὼ ἀπόφασιν, κὴ τὸ ἔσαι π: ἡ γὸ οὐσία [m] ἔσαί τις αὐτῦ ἄλλη. ἔτ [n] ὅταν ἐρωμένε εἰ λευκόν ὄζιν, εἴπῃ, ὅτι οὔ, οὐδὲν ἄλλο ἀπέφηνεν ἢ τὸ μὴ ἔ). ἀπόφασις δὲ τὸ μὴ ἔ).

Text° 28. Ε'λήλυθε ° δ' ἐνίοις αὕτη ἡ δόξα, ὥσπερ κἀ αἱ ἄλλαι τῶν παραδόξων. ὅταν γὸ λύειν μὴ δύνωνται λόγοις ἐριστικοῖς, ἐνδόντες τῷ λόγῳ, σύμφασιν ἀληθὲς ἔ) τὸ συλλογισθέν. οἱ μὲν οὖν δι' ἃ τοιαύτην αἰτίαν λέγουσιν: οἱ ὲ δι' ἃ τὸ πάντων λόγον ζητεῖν. ἀρχὴ [p] δὲ πρὸς ἅπαντας τούτους ἐξ ὁρισμοῦ: ὁρισμὸς δὲ ἐστὶν, ὃ σημαίνει τὸ τί ἦν εἶναι. δῆλον δὲ καὶ ἐκ τούτων ὅτι ἀνάγκη τινὰ εἶναι φύσιν ἣν σημαίνει ὁ λόγος καὶ οὐσίαν τινὰ ἐκείνου, καὶ μὴ εἶναι τὸ μὴ εἶναι τοῦτο ἢ τὸ μὴ εἶναι τὸ εἶναι τοῦτο ἢ τὸ μὴ εἶναι τὸ μὴ εἶναι τοῦτο ἢ τὸ εἶναι τὸ εἶναι τοῦτο ἢ τὸ μὴ εἶναι τὸ εἶναι τοῦτο ἢ τὸ εἶναι τὸ μὴ

Sin autem certam uerborum significationem concesserint, ut diuersis nominibus diuersæ rationes, siue definitiones in mente respondeant; tum manifestè conuincentur alteram contradictionis partem ueram esse cõcedere, alteram falsam. Definitiones enim ita conueniunt rebus significatis, ut nec illis non conuenire, nec cæteris conuenire possint. Quo fit, ut qui eas de rebus significatis affirmauerint, aut de alijs negauerint, uerum dicant; qui autẽ de illis negauerint, aut de alijs affirmauerint, falsum pronuncient.

Quo pacto nomen sit rationis signũ.

q Ratio enim cuius] Nomen dicitur signum rationis, hoc est conceptus formalis definitiui, quia quod nomine implicitè significatur, id explicitè significat eiusmodi conceptu. Dico autem Rationis uocabulo intelligendũ esse cõceptum formalem, non autem obiectiuũ, quoniam Arist. planè ait, rationẽ esse definitionẽ; quę sanè appellatio, nisi quis abutatur uocabulis, conceptui obiectiuo accommodari non potest. Vnde patet, apud Arist. in definitionibus uniuocorum, & æquiuocorum rationis uocabulum pro formali conceptu potiùs accipiendum esse, quàm pro obiectiuo, ut quidam uolunt. De qua re superiùs nonnihil diximus.

Cap. 2. q. 2. sect. 5.

Quibus auctoribus uideantur ascribẽdi errores impugnati.

Cur prior Heraclito.

Cur posterior Anaxagoræ.

r Porrò Heraclitij] Duo errores sunt hactenus impugnati: Vnus eorum, qui contradicentes simul ueras esse dicebant; alter eorum, qui simul falsas, concesso medio inter contradicentes. Docet igitur Arist. hoc loco, cui ueterum prior, cui etiam posterior uideatur tribuendus. Aduerte tamen hos errores non ita hoc loco tribui Heraclito, & Anaxagoræ, quasi illi proprij eorum auctores extiterint; sed quia ex illorum dictis uideantur sequi. Cùm enim Heraclitus diceret, res omnes quoad omnia continenter mutari, nec unquam ulla ex parte esse in eodem statu; quicquid autem omni ex parte mutatur, necessariò debeat quoad omnia partim esse, partim non esse; efficitur, ut eius sententiâ concludendum uideatur, omnia simul esse, & non esse. Cùm uerò Anaxagoras omnia in omnibus commixta, & confusa esse diceret, etiam contradicentia, ut bonum, & non bonum; eo quòd ei quodlibet ex quolibet fieri uideretur; tota autem mixtio nunquam sit eiusdem naturæ cum ullo eorum, ex quorum commixtione constat (neque enim mulsum v. g. est aut uinum, aut mel, quod idem accidit in cæteris) efficit, ut apud illũ uideatur colligendũ, oia esse falsa. Nullum enim attributũ hoc pacto uerè diceretur de ulla re, quod quidem esset medium contradictionis inducere.

Porrò non sine causa usus est Aristoteles uerbo, Videtur, in ascribendis his erroribus Heraclito, & Anaxagoræ. Nam, etsi uideantur ex eorum sententia colligi (quod satis fuit, ut eorum loquendi licentiam hac tacita reprehensione notaret) non tamen re uera colliguntur; nisi Heraclitus putauit, quicquid aliqua ex parte de aliquo dicitur, dici de eo simpliciter; & Anaxagoras credidit, ex mixtione contrariorum sequi mixtionem contradicentium, quod ueri simile non est. Nam, quod ad Heraclitum attinet,

tinet, cùm ille posuerit, res omnes omni ex parte esse in continenti fluxu, potiùs existimauit nullam esse, quæ habeat esse simpliciter, quàm omnia posse de illis simpliciter affirmari. Quo fit, ut potiùs ex eius sententia colligatur, omnia esse falsa; ut mirandum non sit, si ei quoque tribuatur cap. sequenti sententia eorum, qui omnia falsa esse asserebant. Quod uerò attinet ad Anaxagoram, etsi ille dixit, In qualibet re mistum esse bonum, & non bonum, album, & non album, &c. nullo tamen modo credibile est, accepisse illũ formaliter, & uniuersaliter terminos negatiuos, sed pro rebus ueris denominatis, ut non bonum pro uitio, & non album pro ebeno. Non sequitur ergo apud illum, nullũ terminũ negatiuũ posse dici de lapide: latiùs enim patent termini negatiui, quàm quatenus solas res ueras denominant. Itaque adhuc Anaxagoræ sententiâ diceretur lapis non Chimæra, non substãtia incorporea, & cæt. imò etiam non aqua, non ignis, &c. quia non ponebatur formaliter mixtus ex negationibus.

definitio autem ex eo fit, quòd aliquid eos significare sit necesse. ratio [d] enim, cuius nomen est signũ, definitio rei est.

Porrò [r] Heraclitisententia, quæ omnia esse, & non esse asserit, uera omnia facere uidetur: Anaxagoræ autem, medium aliquid contradictionis esse; atque ita, falsa esse omnia. Cùm enim mista sunt, nec bonum, nec non bonum est mistio ipsa: quo fit, ut nihil uerè dicatur.

Cap. VIII.

[s] Is [t] uerò definitis, perspicuum est, & quæ uno modo, & quæ de omnibus dicantur, conflare non posse; quemadmodum nonnulli dicunt; alij quidẽ nihil uerũ esse asserentes (nihil [e] enim prohibe-

Capitis octaui Explanatio.

Quid agatur in hoc capite

s Is uerò definitis] Tandem hoc extremo capite refutat Arist. quædam absurda, quæ consequuntur hactenus impugnatas sententias, & eorum scilicet, qui contradicentes simul ueras esse dicebant, & eorum, qui simul falsas. Alterum absurdum est, non dari in rebus discrimen ueri, & falsi; alterum, tolli de medio distinctionem motus, & quietis. Quod ergo ad prius absurdum attinet; colligit primùm ex dictis, perspicuum esse, fieri non posse, ut uel omnia sint falsa, uel omnia uera. Nam cùm determinatum, ac constitutum sit, necesse esse, ut altera contradictionis pars sit uera, altera falsa; perspicuum est, nec omnia posse dici uera, nec omnia falsa, quę tamen ex impugnatis sententijs consequuntur. Nam cùm alij dicant, contradicentes esse simul ueras, perspicuè fatentur omnia esse uera: cùm uerò alij asserunt, esse simul falsas; non dubium est, quin concedant, omnia esse falsa; siquidem præter contradicentes nihil est tertium, ut ostensum est.

t Et quę uno] Ea, quæ uno modo dicuntur, & quæ de omnibus, non posse constare, pro eo dixit, ac si apertiùs dixisset, fieri non posse, ut uno modo dicantur omnia, nempe, aut omnia uera, aut omnia falsa.

e Nihil enim prohibet] Hoc est, nihil prohibet, quominùs omnia perinde sint falsa, ut falsum est, diametrum esse commensurabilem lateri, quod quidem ita falsum est, ut uerum esse non possit. Sanè hi non solum credebant, nullam esse ueritatem actu, sed ne potestate quidem.

Ferè

Universidad de Deusto
Biblioteca

Occurritur obiectioni.

d Ferè enim eorum sententia} Ne uerba hæc ad utrosque recitatos Philosophos referantur (ut re uera referenda sunt) obstare uidetur id, quod ad finē superioris capitis dictum est. Hoc enim solum Heraclito tributum est eo loco, quòd ex eius sententia uideatur sequi, omnia esse uera: hîc autem utraq; sæua illi tribuitur, & ꝙ omnia sint uera, & quòd falsa omnia. Nihil tamen re uera obstat, quominus ad utrosque referri possint. Namque Heraclitus dum omnia uera esse confitetur, omnia etiam falsa esse dicere cogitur. Affirmatiua.n. pronũciata, si uera sunt, negatiua reddunt falsa; & uicissim affirmatiua arguuntur falsa, si negatiua sunt uera. Ita patet ex Heracliti sententia sequi, omnia esse tum uera, tum etiam falsa, qđ diuisim dixerant recitatæ sententiæ. Coactus est autē Aristoteles adhibere hāc tertiam sententiam, ne quis illum ineptæ diuisionis argueret. Et enim non solùm, si omnia essent uera, aut omnia falsa, sed etiam, si oīa essent uera simul, & falsa, omnia dicerentur uno modo, hoc est sine discrimine ueri, & falsi. Docet ergo Arist. hanc quoque sententiam ex dictis refutatam relinqui. Nam si nec omnia sunt uera, nec oīa falsa, perspicuũ est non esse oīa uera simul, ac falsa.

κωλύειν φασὶν ὅπως ἅπαντα ἦ), ὥςπερ τὸ τὴν διάμετρον σύμμετρον ἦ)) οἱ δὲ πάντα ἀληθῆ. μᾶλλον δ' * αὐτοῖς οἱ λόγοι οἱ αὐτοὶ τῷ τ' Ἡρακλείτου· ὁ γὰρ λέγων ὅτι πάντα ἀληθῆ, καὶ πάντα ψευδῆ, καὶ χωρὶς λέγει τὸν λόγων ἑκάτερον τούτων. ὡς ἐπὲρ ἀδύνατα ἐκεῖνα, καὶ ταῦτα ἀδύνατον ἦ). ἔτι δὲ, φανερῶς ἀντιφάσεις εἰσὶν, ἃς οὐκ οἶόν τε ἅμα ἀληθεῖς ἦ), ἐὰν δὲ μὴ ψευδεῖς πέσας: καί τοι δόξειεν ἂν μᾶλλον ἐνδέχεσθαι ἐκ τῶν εἰρημένων. ἀλλὰ πρὸς ἅπαντας ἴσως τοιούτους λόγους αἰτεῖσθαι δεῖ, καθάπερ ἔφθη καὶ ἐν τοῖς ἐπάνω λόγοις, ἐνίοις ἦ) τι, ἢ μὴ ἦ), ἀλλὰ σημαίνειν τι. ὥστε ἐξ ὁρισμοῦ διαλεκτέον λαβόντας τί * σημαίνει τὸ ψεῦδος, ἢ τὸ ἀληθὲς· εἰ δὲ μηδὲν ἄλλο τὸ ἀληθὲς, ἢ φάναι ἢ ἀποφάναι, ☪ ψεῦδός ἐστιν, ἀδύνατον πάντα ψευδῆ ἦ): ἀνάγκη γὰρ τῆς ἀντιφάσεως θάτερον ἦ) μόριον ἀληθές. ἔτι εἰ πᾶν ἢ φάναι, ἢ ἀποφάναι ἀναγκαῖον, ἀδύνατον ἀμφότερα ψευδῆ ἦ): θάτερον γὰρ μέρος τῆς ἀντιφάσεως ψεῦδός ἐστιν. συμβαίνει ᵇ δὴ καὶ τὸ θρυλλούμενον πᾶσι τοῖς τοιούτοις λόγοις, αὐτοὺς ἑαυτοὺς ἀναιρεῖν.

* Alexander legit οἱ τοιοῦτοι λόγοι

* Codices Græci habēt, σημαίνειν sed omnes interpretes legunt σημαίνει

* Hāc lectionē refert Alexander. Codices, qui nunc extant, sic habent: ἢ τὸ ἀληθὲς φάναι ἢ ἀποφάναι ψεῦδός ἐστιν &c.

e Præterea sunt planè} Quod generaliter dixerat, ex ijs quę dicta sunt, euerti sententiam eorũ, qui distinctionem ueri, & falsi de medio tollebant; id modo adhibitis particularibus argumentis concludit. Vnum est, quòd de quibusdam contradicentibus nemo dubitare possit, quin uerum, & falsum diuidant; qualia sunt uerum esse, & non esse uerum; esse ens, & non esse ens, ut superiori capite dixerat: aut quemadmodũ Alexander ait, ut, diametrum esse commensurabilem, & non esse commensurabilem; & breuiter, omnes contradicentes, quarum altera est necessaria, altera impossibilis.

Primum argumentũ particulare contra eos, qui tollunt discrimen ueri & falsi.

Comm. 70.

f Tametsi ex ijs} Quoniam aduersarij, ii saltem, qui pertinaciter propositum defendunt, facilè negabunt, ita rem habere in quibusuis contradicentibus; ait Aristot. plus uirium esse in ijs, quæ superiùs non semel dicta sunt de determinata significatione nominum. Proinde adhibitis definitionibus ijs, quę nominibus ueri, & falsi respondent, longè efficaciùs apud hos rem posse confici. Cùm igitur nullam aliam explicationē ueri, & falsi pronunciati afferre possint, nisi quæ superiori capite adducta est; ex ea autem planè sequatur, si altera contradicentium est uera, alteram necessariò esse falsam; & uicissim, si altera falsa, alteram esse ueram; efficitur ut nullo pacto dicere possint,

Secundum.

sint, omnia esse uera, uel omnia esse falsa. Quòd autem ex definitionibus ueri, & falsi id sequatur, perspicuum est. Si enim res est, certè qui illam affirmat esse, uerum dicit; qui negat, falsum. Si uerò res non est, quisquis illam esse negat, uerum pronunciat; quisquis affirmat, falsum ait, ut ex ipsis definitionibus perspicuum est. Ita patet, ex ueri, & falsi explicatione, semper affirmationem, & negationem eiusdem de eodem uerum, & falsum diuidere, atque ita, nec omnia pronunciata esse uera, nec omnia falsa.

Locus hic, cùm dicit [quòd si nihil, &c.] uariè legitur, & intelligitur. Nos secuti sumus probabiliorem lectionem, quam ex quibusdam codicibus refert Alexander. Græci, qui nunc extant, sic habent οἱ δὲ μηδὲν ἄλλο, ἢ τὸ ἀληθὲς φάναι, ἢ ἀποφάναι ψεῦδός ἐστι, & cęt. hoc est, Quòd si nihil est aliud, quàm uerum affirmare, aut falsum negare &c. Cuius membri (si cui placet) hæc forsitan fuerit sententia. Quòd si nihil aliud est uerũ, quàm id, quod est, affirmare; & id, quod non est, negare, &c. ut Esse sumatur pro uero, & uicissim Verum, ac Falsum pro esse, & nõ esse.

probibere inquiunt, quo minus ita sint omnia, ut diametrum esse commensurabilem) alii autem uera omnia. ferè [d] *enim eorum sententiæ eædem sunt, quæ Heracliti. Qui enim uera esse omnia, & falsa omnia pronunciat, separatim quoque utramque harum sententiarum statuit: quare si illa esse nequeunt, hæc etiam vt sint, fieri nullo modo potest. Præterea,* [e] *sunt planè contradicentia, quæ nec simul uera, nec simul falsa omnia esse possint. tametsi* [f] *ex iis, quæ dicta sunt, magis id effici uideri potest. Verùm ad omnes huiusmodi sententias petere oportet, quemadmodum & in superiori disputatione dictum est, non quidem, esse aliquid, aut non esse, sed aliquid ab eis significari. Ita ex definitione differendum est, sumendo quid falsum aut uerum significet.* ¶ *Quòd si nihil aliud est uerum, quàm affirmare, aut negare; itemque falsum; fieri non potest, vt omnia falsa sint: necesse est enim, vt uera sit altera contradictionis pars. Præterea* [g] *si quidnis aut affirmare, aut negare necesse est; fieri non potest, vt vtraque falsa sint: altera enim contradictionis pars falsa est. Illud* [h] *etiã tritum his omnibus sentẽtijs accidit, vt ipsæ se ipsas* perimodi est. Quicquid affirmatur, aut negatur, uerè affirmetur aut negetur necesse est, ut perspicuũ est ex ijs, quæ superiori capite dicta sunt (ex eo enim, quod ostensum est, nullum esse contradictionis medium, planè sequitur, alterum saltem contradictionis partem esse ueram) igitur fieri non potest, ut omnia sint falsa. Altera enim, inquit, pars contradictionis (subaudi, tantùm) falsa sit necesse est; quod quidem explicationis, non probationis causa uidetur adiectum. Nisi illud Falsa, pro uerbo, Vera, irrepsit uitio librariorum, quod ualde probabile est, hoc autem pacto non oportebit subaudire particulam, Tantùm. Itaque hoc argumentum particulare est: sic enim probat, fieri non posse, ut omnia sint falsa, ut non concludat, fieri non posse, ut omnia sint uera.

Comm. 71.

Text. 29.

Tertium.

g Præterea, si quid uis} Tertium adhibet argumentum, quod huiusmodi est. Quicquid affirmatur, aut negatur, uerè affirmetur aut negetur necesse est, ut perspicuũ est ex ijs, quæ superiori capite dicta sunt (ex eo enim, quod ostensum est, nullum esse contradictionis medium, planè sequitur, alteram saltem contradictionis partem esse ueram) igitur fieri non potest, ut omnia sint falsa. Altera enim, inquit, pars contradictionis (subaudi, tantùm) falsa sit necesse est; quod quidem explicationis, non probationis causa uidetur adiectum. Nisi illud Falsa, pro uerbo, Vera, irrepsit uitio librariorum, quod ualde probabile est, hoc autem pacto non oportebit subaudire particulam, Tantùm. Itaque hoc argumentum particulare est: sic enim probat, fieri non posse, ut omnia sint falsa, ut non concludat, fieri non posse, ut omnia sint uera.

Quartum.

h Illud etiam tritum} Quartum adiicit argumentum, quod tam ostendit fieri non posse, ut omnia sint uera, quàm ut omnia sint falsa. Vis argumenti in eo posita est, quòd huiusmodi sententię se ipsas tollant, ac perimant, ut trito sermone dici solet. Quod ideo adiectum esse ait Alexander, quia ante illum Plato in Theæteto eodem argumento contra huiusmodi sententias usus fuerat, quod tunc inter eius sectatores trito

Comm. 73.

Pronunciatas se ipsa euertentia.

to sermone uulgatum erat. Quòd uerò illæ se ipsas tollant, ac refellant perspicuum est. Nam, qui dicit omnia esse uera, ueram esse asserit oppositam enunciationem, siue quę ait, nihil esse uerum, siue quę ait, non omnia esse uera. Harum autem utralibet, euertit primam illam. Qui namque ait, Nihil esse uerum, aut Non omnia esse uera planè negat omnia esse uera. Qui uerò asserit omnia esse falsa, se quoque falsum dicere affirmat, cùm ait,

ἀναιρεῖν. ὁ μὲν γὰρ πάντα ἀληθῆ λέγων, καὶ τὸν ἐναντίον αὑτοῦ λόγον ἀληθῆ ποιεῖ· ὥστε τὸ ἑαυτοῦ οὐκ ἀληθῆ· ὁ γὰρ ἐναντίος, ὃν φησιν εἶναι αὐτὸ ἀληθῆ. ὁ δὲ πάντα ψευδῆ, καὶ αὐτὸς ἑαυτόν. ἐὰν δ' ἐξαιρῶνται, ὁ μὲν τὸ ἐναντίον, ὡς οὐκ ἀληθὴς μόνος ἐστίν, ὁ δὲ τὸ αὑτοῦ, ὡς οὐ ψευδής, οὐδὲν ἧττον ἀπείρους συμβαίνει αὐτοῖς αἰτεῖσθαι λόγους ἀληθεῖς, καὶ ψευδεῖς. ὁ γὰρ λέγων τὸ ἀληθῆ λόγον, ἀληθῆ, προσυπακούεται τὸ, ὅτι ἀληθὴς· τοῦτο δ' εἰς ἄπειρον βαδιεῖται.

falsa esse omnia. Ita fit, ut utraq; sniа se ipsam refellat, ac euertat.

Aduersariorum fucata responsio.

i Quòd si excipiant] Dicat aliquis fortasse, aduersarios nō proferre has snias absq; exceptione. Qui.n. ait oia esse uera, forsitan excipiat oppositā enunciationē, tum contrariā, tum etiā contradicentē. Qui autem dicit omnia esse falsa, forsitan illam ipsam excipiat, qua id pronunciat. Quare non effici, ut huiusmodi sententiæ, si rectè intelligantur, se ipsas refellant. Huic responsioni occurrit Aristoteles fieri non posse, ut auctores harum positionum eas duntaxat enunciationes excipiāt, si modò ueras sententias proferre uelint. Nam, ut à posteriori sententia incipiamus, fieri non potest, ut ea sola sit uera, quę asserit oia esse falsa. Si enim ea est uera, illa etiam erit uera, quę asserit illam esse ueram, & rursus ea, quæ asseruerit ueram esse eam, quæ asserit illam esse ueram, & sic deinceps in infinitum. Quare falsa erit eiusmodi exceptio. Falsa quoque erit exceptio prioris sententię, si solam oppositam enunciationem à ueris exceperit. Nam cùm eæ omnes sint falsæ, quę falsum enunciationem ueram esse dicunt, illa etiam erit falsa, quæ eiusmodi oppositā uerā esse dixerit, Et rursus ea, quę dixerit ueram esse hanc ipsam, quæ illam ueram esse affirmat, atque ita deinceps in infinitum. Necesse igitur erit, ut hi auctores postulent excipi infinita à suis pronunciatis, si ueras sententias proferre uelint. Verùm his exceptis adhoc emergent alia infinita, quę excipienda sint, ut ab ea, quæ omnia falsa esse affirmat, Quòd uerum sit excipi infinita, &, quòd uerum sit dicere, uerum esse excipi infinita, & ita in infinitum. Ab ea uerò, quæ omnia asserit esse uera, Quòd falsum sit excipi sola opposita, &, Quòd falsum sit dicere uerum esse excipi sola opposita, & ita in infinitum. Quare effugere nullo modo possunt hę sententiæ, quin se ipsas refellant, ac euertant.

Refutatio.

Mira implicatio pronūciatorum se ipsa euertentium.

k Illud etiam perspicuum] In hac posteriori capitis parte refutat Arist. alterum absurdum eorum, quæ in hoc capite ab illo refutanda diximus, nempe, tolli de medio distinctionem motus, & quietis, quod ipsum ex supra impugnatis sententijs uidetur cōsequi, aut certè illis esse cōsentaneum. Si.n. omnia sunt uera nullus datur motus, quādoquidē motus facit rem aliter habere nunc, quàm antea, quo fit, ut enūciationes, quę priorem rei statū pronunciabant, iam nunc sint falsæ. Quòd si omnia sunt falsa, nulla est rerum quies. Si.n. certus aliquis rerum status daretur, aliquid certum, ac proinde

φανερὸν δ' ὅτι οὐδ' οἱ πάντα ἠρεμεῖν λέγοντες, ἀληθῆ λέγουσι, οὐδ' οἱ πάντα κινεῖσθαι. εἰ μὲν γὰρ ἠρεμεῖ πάντα, ἀεὶ ταὐτὸ ἀληθῆ, καὶ ψευδῆ ἔσται· φαίνεται δὲ τοῦτο μεταβάλλον· ὁ γὰρ λέγων, ποτὲ αὐτὸς οὐκ ἦν, καὶ πάλιν οὐκ ἔσται. εἰ δὲ πάντα κινεῖται, οὐδὲν ἔσται ἀληθὲς· πάντα ἄρα ψευδῆ. ἀλλὰ δέδεικται ὅτι ἀδύνατον. ἔτι ἀνάγκη τὸ ὂν μεταβάλλειν· ἔκπνους γὰρ εἴη ἡ μεταβολή.

ἀλλὰ

Impugnatas sententias uideri tollere distinctionē motus & quietis.

Non omnia quiescere.

perimant. *Qui enim ait, uera esse omnia, contrariam quoque huius sententiam ueram facit: quare et suam non ueram: contraria enim, eam ueram non esse dicit. Quæ autem, falsa omnia esse, pronunciat; ea etiā se ipsam falsam declarat. Quod*[i] *si excipiant, ille quidem contrariam, ut quæ sola non sit uera; hic autem suam ipsam, ut quę falsa non sit; efficitur nihilominus, ut ij infinitas orationes ueras, & falsas postulent. Qui enim ueram orationem, ueram esse ait, subaudit hoc, quòd uera sit: hoc autem in infinitum progredietur.*

Illud[k] *etiā perspicuum est, neq; eos, qui dicunt omnia quiescere; neque eos, qui moueri omnia, uerum dicere. Nam si omnia quiescunt, semper eadem uera, & falsa erunt: at hoc mutari uidetur: qui enim ita dicit, aliquando ipse non erat, & rursus non erit. Sin*[l] *autem mouentur omnia, nihil uerum erit: falsa igitur omnia. At demonstratum est, id fieri non posse. Prætereà necesse est, ut id, quod est, mutetur: ex aliquo enim in aliquid mutatio est.*

At

uersas propositiones ex contrariis prædicatis, & subiectis.

l Sin autem mouentur] Quòd uerò non oia moueantur, duobus argumentis ostendit. Vno, quia si omnia mouentur, nihil est uerū, sed oia falsa, quod ostensum est fieri non posse. Consequentia prę terquam, quòd Veteribus probatur, ex eo patet, quia ueritas consistit in quadam firmitate, & stabilitate. Vel etiam ex eo, quia quod mouetur quatenus aliquod esse acquirit, nondum est secundùm illud esse; quo fit, ut si nulla ex parte quiescat, nulla ex parte sit: qua uerò ratione res non est, ea ex parte uera dici nō potest. Altero, quia omnis mutatio eget subiecto, quod in aliquo eodē esse permaneat, & ex uno termino in alterū pergat: alioqui nihil mutaret. Vt.n. Socrates muteť loco, aut ex ignorāte sapiēs fiat, necesse est, ut saltē hoc, q̄ ipse permaneat idē sub utroq; termino, stabile in eo sit: alioqui si subiectū eius mutationis sub termino à quo fuit Socrates, & in termino ad quē nō erit Socrates, nō erit utiq; Socrates mutatus: quod idē de cęteris rebus eodē modo cōcluditur. Nec solùm hoc in mutatione accidētaria necesse est eueniat, sed etiā in substantiali. Nihil.n. ex altero generabitur, aut in alterū corrumpetur, nisi ex altero in alterum materia eadem permanēs transeat. Ita patet, quo pacto uel ex ipsa mutationis natura colligatur, non omnia continenti mutatione uariari.

Non omnia moueri.

Subiectū mutationis stabilitatē aliquā habere.

Universidad de Deusto Biblioteca

Aristotelis sententia de primo motore.

m. At uerò, neque omnia} Ne quis ex eo, quod ostensum est, Neque omnia semper quiescere, Neque omnia continenter moueri, forsitan putet, Aristotelis sententiam esse, res omnes esse eius naturę, ut interdum moueantur, interdum quiescant, nihilq; esse, quod aut semper moueatur, aut semper quiescat; occurrit ille, se id minimè sen-

ἀλλὰ[m] μὴν οὐδὲ πάντα ἠρεμεῖ ἢ κινεῖταί ποτε, ἀεὶ δ' οὐθὲν: ἔστι γάρ τι ὃ ἀεὶ κινεῖ τὰ κινούμενα, καὶ τὸ πρῶτον κινοῦν, ἀκίνητον αὐτό.

At vero[m] neque omnia interdũ quiescunt, interdum mouentur, semper autem nihil: est enim aliquid, quod semper mouet ea, quæ mouentur, primumq; mouens, quod ipsum immobile est.

tire, quippe qui docuerit 8. libro Physicorum dandum esse necessariò aliquod primũ mouens, quod perenni motu moueat omnia, quę mouẽtur, quod ipsum sit immobile. à ca. 5. tex. 33.

Reijcitur in librũ 11. quæstio de certa pronunciatorum ueritate.

Esset autem hoc loco tractanda quæstio ea contra Pyrrhonicos, & quosdam Academicos, nonnullosque alios Philosophos, Detur ne in rebus syncera pronunciatorum ueritas, eademque certa, & determinata; &, Num ea à nobis percipi possit. Sed ne uolumen plus iusto excrescat, differenda est potiùs in cap. quartum, & quintum libri undecimi, quo loco Aristoteles iterum de eadem re agit.

FINIS QVARTI LIBRI.

INDEX RERVM PRAECIPVARVM QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

IN QVO NVMERVS PAGINAM significat; P, Principium; M, Medium; F, Finem.

Academici.

VNde dicti. 16. M.
Eorum principes, Plato, Arcesilas, Carneades. 16. M.
Falsò Academicos in Empedoclẽ & alios Philosophos Platone, & Socrate antiquiores originem suam referre. 17. P.
Academię ueteris, & nouę distinctio. 16. F.
Academicæ Philosophiæ absurditas, atq; incommoda. 17 M.

Accidens.

Quo genere analogiæ accidens sit analogum. 571. M.
Nõ esse progressum infinitum in accidentibus. 681. P.
Duplex prædicatio accidentium. 681. M.
Vtrũ in accidentibus det̃ ordo. 682. P. M.

Actio.

Quid nomine actionis, quid nomine singularium intelligat Aristoteles, cùm affirmat actiones esse singularium. 84. F.
Actiones esse singularium tribus modis intelligi posse. 82. M.
Actiones omnes proficisci per se ab agentibus singularib⁹ per se existẽtibus. 86. F.
Argumenta cõtraria proponuntur. 83. M.
Dissoluuntur. 90. F.
Actiones omnes recipi per se in singularibus per se existentibus. 87. M.
Argumenta contraria proponuntur. ibidẽ. & 83. F.
Dissoluuntur. 92. M.
Actiones oẽs, quę cognitiones non sunt, uersari per se circa singularia per se existentia. 88. M.
Argumenta contraria proponuntur. 83. F.
Dissoluuntur. 92. F.
Duplex actionum genus. 278. M.
Ex actione rerum naturalium formã substantialem planè colligi. 277. F.
Momentaneam formę substantialis introductionem, non esse dicendam actionẽ, sed actionis terminum. 88. P.
Quęnam actiones praxeos nomine contineantur. 401. F.
Vtrum actio, & passio dici possint duo entia realia. 596. F.

Actus.

Non dari actum entitatiuum, qualem fingit Scotus. 284 F.
Duplicem esse actum, duplicem potentiam. 284. M.
Quid intersit inter actum informantem, & per se existentem. 285. M.
Actũ amoris in homine posse esse necessarium quoad exercitium, actũ odij non posse. 49. P.

Alexander Aphrodisiensis.

Aristotelis interpretum Princeps. Quo tempore floruerit. 8. M.
An primas qualitates existimarit esse differentias elementorum. 282. F.
Eius opinio de secundo libro Metaphysico. 293. M.

Analogia.

De uarijs analogiæ modis, & eorum discrimine. 543. M.
Analogiam entis, proportionis simul, & attributionis esse. 545. F.
Quænam sint fundamenta utriusque analogię in ente respectu Dei, & creaturæ, & utra earũ prius enti conueniat. 548. F.
Analoga secundum proportionem ad demonstrationem, & scientiam esse accommodata. 568. F.
Cur analoga secundum proportionẽ nõnunquam ab Aristotele dicantur uniuoca. 569. M.
Quo genere analogiæ accidens sit analogum. 571. M.

Ana-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Anaxagoras.

Quo tempore floruerit. 175. P.
Eius de principijs rerum opinio. 265. M.
Secundùm Aristotelis sniam ad causam finalẽ propius accessit quã Plato. 201. P.
Anaxagoræ mors. 175. F.
Itẽ de Anaxagora. 671. M. 693. P. 683. M. 718. M.
¶ Anaximander. 202. P. 207. P. 259. M.
¶ Anaximenes. 258. M.

Anima rationalis.

Nũ anima rationalis possit à nobis in hac uita quiditatiuè cognosci. 326. P.
Errare eos, qui ponunt duos gradus essentiales in anima humana quatenus humana est. 325. M.
Nonnulla de cognitione animę separatę. 327. P.
Verum unio, qua anima unietur corpori in resurrectione, sit futura alia ab unione, quę facta est in hominis generatione. 609. M.

Animal.

Triplex brutorum animalium gradus ex cognitione desumptus. 33. F.
Animalia quædam imaginatione, quædã memoria, quędã experiẽtia uiuere. 37. F.
In quib⁹ animalibus insit memoria. 33. F.
An perfecta imitatio prudẽtiæ in animalibus requirat memoriam. 34. M.
Quæ animalia sonum percipiant per modum sermonis. 35. M.
An omnia animalia, quæ memoriã, & auditum habent, sint disciplinæ capacia. 34. F.
An omnia animalia secundùm Aristotelis sententiam sint docilia. 36. F.
Discrimen inter prudentiam hominis, & brutorum animalium. 38. M.

Appetitus.

Appetitũ sciendi, quẽ homini naturalem Aristoteles docet, nõ pro naturę propensione solum (ut quidam uolunt) sed etiã pro actu appetendi accipi. 46. M.
Omnes homines naturaliter appetere scientiam, non modo appetitu innato, sed etiam elicito. 50. M.
Quid & quotuplex sit appetitus innatus. 47. P.
Quid & quotuplex sit appetitus elicitus. 48. M.
De libertate, & necessitate appetit⁹. 48. M.
Appetitum naturalem non posse fundari in sola potentia obedientiali, seu nõ repugnantia naturę. 58. M.
Vt scientiæ, ita etiã uirtutis moralis appetitum esse homini naturalem. 54. P.
Quibus argumentis uideri possit homo intuitiuam diuinę naturę cognitionẽ naturaliter appetere. 56. M.
Contrariã sniam esse multo probabiliorẽ, & cum Diuo Thoma magis consentientem. 58. P.
Appetitum, nõ ideo dicendum frustrà inditum speciei, quòd non in omnibus individuis expleatur. 54. M.
Quo pacto appetitus materię primæ ad formas conueniat cũ appetitu, quem habet intellectus ad scientias. 55. F.
Appetitum intellectiuũ posse illum quidem ferri in uniuersalia, incompletè tamen, & non ultimatè. 89. M.
Obiectum appetitus esse bonum, appetibilitatem uerò esse propriam boni passionem. 646. P.
Appetibile aliud ex se, aliud etiam propter se. 655. P.

Aqua.

A quo frigefiat aqua calida remoto conseruante calorem. 278. F.
Quis aquam commune rerum principiũ fecerit. 257. M. 172. F. 173. F.

Aristoteles.

Quibus parẽtibus, & quãdo sit natus. 1. F.
Quãdiu Socratẽ, & Platonẽ audiuerit. ibid.
Quãto altius de Aristotele, quam de cæteris auditoribus suis senserit Plato. 2. P.
A Philippo Macedonum Rege, ad Alexãdri filij institutionem gloriosè per litteras accersitur. 2. M.
Quàm grato in Platonem Magistrum animo fuerit. 2. M.
Quàm modestus in eo refellendo. 215. F.
Quamdiu Alexandrũ erudiuerit: quãdiu in Lyceo Philosophiã docuerit. 2. M.
Alexandri Regis in Aristotelem beneuolentiæ, & liberalitatis argumenta. 2. F.

Lepidè

Lepidè admodum, & uerecundè ortam inter Theophrastũ, & Menedemum de successione controuersiam dirimit. 3. M.
Quando, & quo modo sit mortuus. 3. F.
Quot libros scripserit. 4. P.
Quosnã ex suis libris exotericos, quosúe appellarit auscultatorios. 4. P.
Quanto laudabiliore obscuritate, quàm cæteri Philosophi, imperitos homines à suorũ librorũ lectione deterruerit. 6. M.
Quantum alijs Philosophis in doctrina, tum auscultatoria, tum exoterica tradenda præstet. 6. F. 11. F.
Aristotele cum Homero, Hippocrate, Socrate, & Platone cõparatur, ijsque, tum ingenio, tum rerum non solum naturalium, sed etiam diuinarum cognitione præponitur. 9. P.
Rationem philosophandi, disserẽdi, dicendi ab Aristotele traditam, Academica, & Stoica esse longè superiorem. 18. M.
Aristotelis doctrinam, à priscis Ecclesię Patribus acriter admodum, ob multas, quæ enumerantur, causas, oppugnatam; cum Christiana ueritate magis, quàm cæteras consentire. 20. P.
Non esse calumnię uitio notandum Aristotelem, quod in Philosophis refellendis ab eorum sententia sæpe recedat, & uerba sequatur. 7. M.
Plerosq; de rebus diuinis ab Aristotele cõscriptos libros ad nos nõ puenisse. 12. F.
Aristotelis libri post eius mortem corrupti, & deprauati à quibus fint restituti. 7. F.
Cur Aristoteles sæpe loquat ambiguè. 7. P.
Cõsueuisse Aristotelẽ antequã de re quapiã ex instituto disserat, uti uerbis, quę dubitationem significent. 104 M.

Ars.

Artis & experientiæ comparatio. 40. P.
Artium gradus triplex. 38. M.
Cũalis diuisio artiũ, ac scientiarũ. 404. M.

Auditus.

An apes auditum habeant. 35. M.
De auditu quædam alia. 67. F.

Augustinus.

Exponuntur uarij loci Diui Augustini. 61. P. 63. M. 244. P. 633. M.
Cur D. Augustinus Platoni plus tribuat, quàm Aristoteli. 14. M.
Quantò moderatiùs alibi de eodem loquatur. 73. F.

Beatitudo.

Quibus in rebus naturalis hominũ beatitudo cõsistat, & utrũ ad eam consequendã auxilio egeant supernaturali. 60. M.
Beatitudinis æternæ desideriũ, esse homini naturale secundum quid. 65. F.
Beatitudinem, quam in hac uita habere homines possunt, non in sola diuinæ naturæ contemplatione positam esse. 53. F. 328. P.

Bonitas, & Bonum.

Opiniones de formali significatione boni. 641. M.
Bonum addere enti solã relationẽ rõnis, eãq; solã formaliter significare. 645. M.
Relationem, quã bonum formaliter significat, non esse relationem finis, nec appetibilis, sed conuenientis. 645. F.
Conuenientiam, quę nomine boni significatur, esse cõuenientiam secundum ueram existentiam realem. 646. F.
Conuenientiã, in qua transcendẽs Dei, & creaturarũ bonitas cõsistit, non nisi ex ordine ad Deũ esse petendam. 560. P.
Bonũ esse propriã passionẽ entis. 647. M.
Argumenta cõtraria proponuntur. 640. M.
Dissoluuntur. 647. P.
Quo modo sit intelligendus Diuus Dionysius, cùm docet, bonum latiùs patere, quàm Ens. 647. M.
Bonũ & perfectũ non esse idem. 649. F.
Vnam & eandem rem respectu diuersorum bonam, & malam esse posse. 654. P.
Quæ mala habeant etiam rationem boni transcendentis; quæ uerò non habeant. 654. M.
Quo modo non entia habere possint rationem boni, atq; appetibilis. 654. F.
Quo modo bonum moueat appetitum. 656. P.
Quo sensu dixerit Aristoteles bonũ & malum esse in rebus, uerum & falsum in intellectu. 657. F.

Causa.

An causa reciprocetur cum principio. 247. M. 520. M.

Agere

Agere de causis, ut causæ sunt, esse proprium Metaphysici. 241. P.
Qua ratione tractatio causarũ spectet etiã ad Physicum, & Dialecticum. 241. M.
Causas ueritatis alio, atque alio modo ab artifice practico, & speculatiuo cognosci. 298. F.
Vtrum unius scientiæ, an plurium sit, omnia causarũ genera cognoscere. 441. M.
Quid sit causa, & quo pacto apud Philosophos sumatur. 243. M.
Opiniones ueterum Philosophorum de causis, & principijs naturalium rerum. 171. P. 256. F.
Confutatio earundem. 204. F. 260. P.
Quatuor esse genera causarũ, non plura, non pauciora. 245. P.
Argumenta contraria apponuntur. 238. P.
Dissoluuntur. 247. M. 251. F.
Causam exemplarem esse uerè causam, & ad formalem directò pertinere. 248. P.
Breuis definitio singularũ causarũ. 245. F.
In causis internis fieri posse, ut res minus perfecta habeat perfectiorem causalitatem. 355. F.
Quænã sint causæ per se, & per accidens, quę essentialiter, quę accidẽtaliter subordinatæ. 341. F.
Quibus rationibus probet Aristoteles nõ dari progressum infinitum in ullo genere causarum. 331. P.
Argumenta contra easdem rationes proponuntur. 338. F.
Dissoluuntur. 351. M.
Rationes aliæ ad probandũ in causis per se, & subordinatis essentialiter non esse progressum infinitum. 344. M.
In causis per accidens, & in causis per se, accidentaliter tamen subordinatis dari secundùm Aristotelis sententiã progressum infinitum. 343. F.
In diuersis generibus causarum nõ posse esse progressum infinitum. 351. P.
Sempiterna apud Aristotelem habere causam sui esse. 300. P.
An causa efficiens possit ingredi demonstrationem. 252. P.
¶ Chrysippus. 19. M. 432. F.

Cicero.

11. M. 14. M. 51. P. 52. P. 291. P. 394. M. 404. F.

Cœlum.

Non carere cœlum materia secundùm Aristotelis, & Alexandri sententiã. 378. P.
Vtrum rotũditas cœli sit perfecta. 454. M.
Quæ coniectura ducti ueteres Philosophi mutabilitatem, & inconstantiam in cœlo posuerint. 700. P.
Opinio Platonis de natura corporum cœlestium. 466. P.

Cognitio.

Quænam, & quotuplex sit cognitio confusa, & distincta in uniuersum. 117. P.
An cognitio distincta requirat necessariò plures conceptus. 117. F.
Vnamquamque rem prius à nobis confusè, quàm distinctè cognosci. 121. P.
Quid interfit inter confusam, & distinctã cognitionem totius essentialis, ac totius uniuersalis. 118. P.
Opinio & argumenta eorum, qui totam ueri cognoscẽdi difficultatem ad res ipsas, uel ad imbecillitatem intellectus nostri referunt. 302. P.
Difficultatem in rebus cognoscendis absolutè, ac simpliciter ex imperfectione intellectus nostri præcipuè nasci. 307. M. 296. M.
Difficultatem in cognoscendis substantijs separatis nasci ex sola imperfectione intellectus humani. 305. P.
Difficultatem in cognitione rerum, quæ minimam habent entitatem, partim nasci ex imperfectione earum, partim ex imperfectione nostri intellectus. 306. M.
Tempus & motum cognitione confusa facilè; distincta uerò difficilè cognosci. 304. M.
Res materiales nõ rectè à quibusdã inter difficile cognoscibilia numerari. 304. F.
Duobus modis dici aliquid ex se cognitu difficile. 310. P.
Nullum esse genus rerum, quod non aliquo modo à nobis cognosci possit. 303. M.
Triplex modus cognoscendi rem unam per aliam. 567. M.
Duobus modis aliquid cognosci in aliquo. 683. M.
Partes omnes continui, non posse ab Angelo successiuè cognosci. 370. F.

Conce-

Conceptus.

Qua ratione conceptus, & species intelligibiles in intellectu gignantur. 160. M.
Nullum uideri discrimen inter cõceptus enunciatiuos apprehensiuos, & iudicatiuos. 621. P.
Quid sit conceptus formalis, quid obiectiuus. 550. P.
Quo modo conceptus obiectiuus respondeat formali. 559 F.
Opiniones de conceptu entis. 551. M.
Conceptum entis tum formalem, tum obiectiuum triplicem esse. 553 F.
Quot modis possit conceptus aliquis dici unus, quot modis præcisus ab alijs. 554. M.
Conceptum obiectiuum entis, nec esse unum re, nec præcisum re ab omnibus obiectiuis membrorum diuidentium. 555. P.
Conceptum obiectiuum entis, non esse unum ratione, nisi secundùm quid. 555. M.
Conceptum obiectiuum entis, non esse præcisum ratione ab omnibus obiectiuis membrorum diuidentium nisi secũdum quid. 555. F.
Argumenta cõtraria proponũtur. 551. F.
Dissoluuntur. 559. F.
Formalem conceptum entis posse esse, nõ solùm unum re, sed etiam præcisum re ab omnibus cõceptibus formalibus mẽbrorum diuidentium. 557. P.
Formalem conceptum entis neque esse unum ratione, neque præcisum ratione ab omnibus conceptibus formalibus mẽbrorum diuidentium, nisi secundũ quid. 557. M.
Formalem conceptum entis, qui est omnino confusus posse illum quidem simpliciter dici præcisum ab omnibus formalibus membrorum diuidentium, non posse tamen simpliciter dici unum nisi eo modo quo nomen æquiuocum. 557. F.
Argumenta cõtraria apponuntur. 551. M.
Dissoluuntur. 559. M.
Conceptum entis non esse unum unitate disiunctionis. 563. M. 560. P.
Argumenta contraria proponuntur. 552. M.
Dissoluuntur. 563. F.
Sit ne conceptus entis absolutus, an uero respectiuus. 565. M.
Dato conceptu obiectiuo entis uno, & præciso à particularibus, non posse negari uniuocationem entis. 562. P.
Vtrum rationis nomẽ in definitione uniuocorum, & æquiuocorum positum pro solo conceptu obiectiuo, an pro formali accipiendum sit. 558. M. 718. P.

Contradicentia.

Septem rationibus probatur, non dari medium inter contradicentes enunciationes. Seu, contradicentia nec esse simul uera, nec simul falsa. 713 F.
Vnde natus sit error oppositus. 727. M. &
Quibus adscribendus uideatur. 718. M.
Qua ratione hic error commodissimè refellatur. 717. F.
Quænam absurda consequantur eorum opinionem, qui asserunt contradicentia esse simul uera, & simul falsa. 719. M.

Contraria.

Qua ratione contraria in eodem subiecto esse queant. 703. F.
Num ex contrarijs sequantur cõtradictoria, quidque in ea re Aristoteles, quid Theologi sentiant. 663. M. 671. F.
¶ Cratylus. 195. P. 699. P.

Creatio, & Creatura.

Creatio quid supponat. 590. M.
Vtrum in definitione creaturarum sit necessariò ponendus Deus. 549. M.
Duplicem esse, relationem creaturarũ ad intellectum diuinum, ut ad causam exẽplarem. 632. F.
Essentialem esse in rebus creatis dependẽtiam à Deo tanquam à primo exemplari, efficiente, & fine. 547 M.
Nullam esse in creaturis entitatem, aut ueritatẽ nisi pendentem ab operatione intellectus diuini. 634. M.
Cur creaturæ dicantur entia, & uera in ordine potius ad rationes formales existentes in mente diuina, quam in ordine ad obiectiuas, ut in diuina essentia continentur. 535. P.
Quo modo attributa creaturarũ possint Deo tribui. 567. M.

Universidad de Deusto Biblioteca

Democritus.

185.P. 671.M.693. P.F.695. F. 237.F. 264.M.

Deus.

Multa prędicata Dei essentialia, posse à nobis in hac uita cognosci. 315.M.
Posse in hac uita, haberi conceptum de Deo, qui nequeat in rem aliam conuenire. 315. M.
Quatuor genera cõceptuum haberi posse de Deo, quiditatiuum autem nullum. 315. F.
Simplicem Dei conceptum facilem nobis esse, quiditatiuum uerò naturaliter impossibilem. 320. F.
Non quidquid affirmatur de Deo significare formaliter aliquid positiuũ. 599.M.
Quo sensu dicatur Deus bonus per suam essentiam. 656. M.
Aliud esse dicere Deũ esse bonũ per suã essentiam, aliud esse bonum per essentiã. 656.F.
Quo modo nõ repugnet plures rationes rerum esse in mente diuina. 634.P.
Quo sensu dicatur Deus prima, & summa ueritas. 614. M.
Quibus in rebus ad Dei uoluntatem sit recurrendum. 165. M.

Dialectica.

Dialecticæ, & Logicæ nomen rectè pro eadem arte usurpari. 380. P.
Dialecticæ natura, & definitio. 381. M.
Cur Dialectica, & sermocinalis, & rationalis dicatur. 385. P. 388.M.
Proprius, ac peculiaris Dialecticę finis. 379. M. 402. M.
Subiectum Dialecticæ, non esse ens rationis. 382. M.
Nec demonstrationem, nec modum sciendi propriè sumptum, nec uerò argumẽtationem, aut syllogismum esse subiectũ Dialecticę. 385. M.
Subiectum Dialecticæ esse modum disserendi, siue sciendi latè sumptũ. 387.M.
Subiectum Dialecticę Aristotelicæ esse solam argumentationem. 386. M.
An subiectum Dialecticæ sit unum unitate essentiæ, an uerò unitate ordinis. 383. F.
Quo modo idem subiectum sit Dialecticæ, & Sophisticæ, quod Metaphysicæ. 530. P.
Optimam & necessariam esse distinctionem Dialecticæ in docentem, atq; utentem. 391. M.
Dialecticam docentem non esse illã quidem scientiarũ prestantissimam, esse tamen uerè, ac propriè scientiã. 394. M.
Argumẽta cõtraria proponuntur. 378.P.
Dissoluuntur. 396. M.
Encomium Dialecticæ ex Iamblico. 395.F.
Quam ob causam Plato, & Diuus Augustinus, & Marcus Tullius dialecticã scientijs omnibus anteponant. 393. P.
Dialecticam necessariò dicẽdam esse, aut practicam, aut speculatiuam. 398. P.
Non rectè probari à plerisque Dialecticã esse scientiam contemplatiuam. 399.M.
Dialecticam esse scientiam practicam, actiuam tamen non effectiuam. 402.P.
Dialecticam esse partem Philosophiæ. 409.F.
Argumenta cõtraria proponũtur. 407.M.
Dissoluuntur. 413.P.
Qua ratione Dialectica sit pars, qua item instrumentum Philosophiæ. 414.M.
Qua ratione Dialectica necessaria sit ad cęteras scientias capessendas. 416. M.
Argumenta contraria proponuntur. 415.P.
Dissoluuntur. 418.M.
Distinctio Dialecticæ in generalẽ, & particularem. 396. F.
Vsum disserendi ex probabilibus esse proprium solius Dialecticæ. 390 M.
Cur Dialectica uideatur difficilior, quam suapte natura sit. 420. M.
Artis Dialecticæ ignoratio, quàm sit reprehendẽda in homine Philosopho. 671.F. 717.F.
Aristotelem intelligendum esse de Dialectica, cùm absurdũ esse affirmat modum sciendi simul, & scientiam quærere. 396.M.
Qua ratione Dialecticus sit communis, & particularis artifex. 111. M.

Differentia.

Genus non prędicari essentialiter de differentijs. 459.M.

Ens quatenus significat essentiam prædicari in quæstione Quid est de differentijs. 576. M.
Opinio Scoti de differẽtijs ultimis, & nõ ultimis. 573. M.
Impugnatio eiusdem. 577.P.
Quę sint re uera differentię non ultimę. 579 M
Nullam differentiam internam sumi à tota forma. 577. M.
Differentias ultimas non sumi ex ultimo tantùm formæ gradu. 579.F.
¶ Diogenes Cynicus. 18.P.77.P.

Durandus.

Censet bonum dicere formaliter relationem conuenientię realem. 642 F.
Refellitur. 643. M.
Eius argumentum dissoluitur. 657.F.
Quo modo apud Durandum bonum conuertatur cum ente. 643. P.
Quo sensu Deus à Durãdo dicatur bonus bonitate transcendente. 643.F.

Empedocles.

Cur ab Aristotele dicatur prior operibus, quàm Anaxagoras. 174.F.
Quid senserit de forma substãtiali. 236.P. 237. P.
Causam finalem ab efficiente non distinxit. 182. P.
Ad causam finalem Aristotelis sententia propius accessit, quam Plato. 201. P.
Empedoclis opinio de principijs rerum. 266 F.
Causã incorruptibilitatis rerũ secundum Empedoclem. eiusq; cõfutatio. 473. P.

Ens.

Quotuplex sit acceptio entis, & quęnam earum sit Philosophis usitatior. 575.P. 590. M.
Num ens more intelligẽdi nostro sit prius Deo. 508. F.
Quo modo consideratio specierum entis ad Metaphysicũ, & ad particulares scientias pertineat. 519. P.
Ens ut ens, etiã ut cõplectitur entia realia, & rationis non dici omnino æquiuocè de suis inferioribus. 537.M.
Opinio & argumenta contraria proponuntur. 533.F.
Dissoluuntur. 564. F.
Ens, ut ens, non dici uniuocè de suis inferioribus. 538.M.
Argumenta cõtraria proponũtur. 535.P.
Dissoluuntur. 566. M. 571. M.
De quibusnam inferioribus ens dici possit uniuocè. 542. M.
Ens quatenus significat existentiam, nec de ulla re, nec de ulla differentia rei, nec de passionibus entis prędicari in quid, prętерquam de Deo. 576. P.
Ens quatenus significat essentiam prędicari in quæstione quid est de omnibus rebus, & omnibus earum differentijs. 576. M.
Argumenta cõtraria proponũtur. 573.P.
Dissoluuntur. 579. M.
Ens quatenus significat essentiam posse prædicari in quæstione Quid est de quibusdam passionibus, saltem particulariũ entium; de suis tamen passionibus non posse. 578. P. 574. P.
Argumenta cõtraria proponũtur. 572.F.
Dissoluuntur. 578. F.
Quidnam addant rationi entis particularium entium rationes. 565.P.
Membra proximè diuidẽtia entis per eundem omnino naturæ gradum cõuenire, & differre inter se. 560. F.
Vbi etiam uniuersè docetur quo modo idem possit esse diuersitatis, & conuenię tię principium.
Similitudo entis, & materiæ primę. 580.M.

Ens rationis.

Vtrum operatio intellectus diuini satis sit ad producenda entia rationis. 638. M. 639. P.
Ens rationis, non esse subiectum Dialecticę. 382. M.
Qua ratione tractatio generis, & speciei pertineat ad Metaphysicum. 533.F.
¶ ἐντελεχείας, fusa explicatio. 290.F.
¶ Epicurei. 16. P. 264. F.

Existentia.

Maiorem esse distinctionem inter essentiam, atque existentiam creaturarum, quàm quæ ex uerbis, & modo significandi sumitur. 582. M.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Opinio & argumenta contraria proponũ tur. 531. M.
Dissoluuntur. 590. M.
Existentiam creaturarũ non distingui realiter ab earum essentia. 586. P.
Opinio & argumenta contraria proponũ tur. 584. M.
Dissoluuntur. 591. M.
Id quod addit existentia creaturarum ad essentiam, non bene à quibusdam explicari per relationem actualis dependentiæ à causa efficiente. neq; per id, quod sit extra suas causas, neque per distinctã formalitatem. 586. F.
Existentiam creaturarum distingui ab earum essentia ex natura rei, non tamen formaliter, sed tanquam ultimum eius modum intrinsecum. 588. M.
Existentiam cum essentia non facere compositionem propriè. 589. F.
Vtrum antequam res producatur, existentia rei sit in potentia, ut sit actu. 589. M.
Existentias inferiorum ex superiorum existentijs non constitui. 589. F.
Quantitatem panis non accipere in consecratione existentiam substantiæ, sed retinere suam, modo tantum existendi mutato. 591. M.
An existentia habeat rationem boni, atq; appetibilis. 655. M.

Experimentum.

Quid sit experimentum. 74. M.
Quo modo acquiratur. 38. F.
Artes omnes, ac scientias experimento gigni. 68. P. 39. P.
Ad terminos principiorum aptè iungendos, non esse necessarium experimentũ, ut putat Caietanus. 80. P.
Quam ob causam definitiones geometricæ experimento non egeant. 79. P.
Experimento cum intellectu consentiente haberi omnem certitudinem, quæ naturaliter haberi potest. 80. F.
Discrimen inter experientiam hominis, & brutorum. 38. M.

Forma.

Formas substantiales ex multis rebus perspicuè ostendi. 272. M.
Argumenta cõtraria pponuntur. 271. M.
Dissoluuntur. 282. M.
Platonis & Aristotelis sententia de forma substantiali. 281. M. 269. M.
Veteres Physicos, non omnino negasse formalem causam, sed formalem substantialem. 253. F.
Proprium munus formæ. 252. P.
Quid sibi uelit Aristoteles cum dicit formam esse totam rei quiditatem. 253. M.
ἐντελεχείας, & nominum aliorum, quæ formæ substantiali tribuuntur, explicatio. 290. F.
Non posse formas substantiales ita in infinitum augeri secundum speciem, ut earum perfectio in infinitum maior esse queat. 369. M.
Cur forma substantialis nomine qualitatis aliquando ab Aristotele significetur. 700. M.

Finis.

Nullum ex ueteribus Philosophis causam finalẽ à cæteris planè distinxisse. 203. M. 330. P. 182. P.
Vtrum finis, & bonũ cõuertantur. 645 F.
Cur fine sublato tollatur etiam bonum. 335. M.
Cui nam principio causa finalis opponatur, & qua nam oppositione. 252. M.
Platonem (ut scribit Aristoteles) nullum genus causæ rectè tradidisse. 229. F.
Finalis, & formalis internę, cur in Timæo non meminerit. 253. P.
Cũm tamen alunde constare uideatur solam causam finalem Platoni esse propriè causam. 182. M.

Habitus.

Habituum in scientijs duo esse genera, apprehensiuos, & iudicatiuos. 74. P.
Quinam habitus ad sui generationem requirant, uel non requirant experimentum. 74. P.
An quemadmodum potentia superior ad obiecta potentiarum inferiorum, ita etiã habitus superior ad obiecta habituum inferiorum possit extendi. 116. M.

Heraclitus.

Cur semper flere consueuerit. 259. M.
Omnem ueri cognoscendi difficultatem in rebus positam esse sensit. 301. F.
An uerè senserit, idem simul esse, & non esse. 662. F.
Eius opinio de principijs rerum. 258. F.
Item de Heraclito. 671. M. 687. F. 718. M.

Herueus.

Negat bonum significare formaliter relationem. 641. M.
Eius opinio refellitur. 642. M.
Argumenta dissoluuntur. 657. M.
¶ Hermotimus Clazomenius. 178. F. 179. M.

Hesiodus.

Quo tempore floruerit. 181. P.
Cur terram rerum omnium principium fecerit. 257. M. 206. F.
Quid nomine nectaris, atque ambrosię intellexerit, cùm illis rerum incorruptibilitatem attribuit. 471. M.

Hippocrates.

Ingenij, & scriptorum eius insignis laus. 9. M.
Quanam in re sit Aristoteli præferendus, quanam postponendus. 9. F.
¶ Hippon. 173. F.

Homerus.

An, ut quibusdam placuit, cunctis mortalibus ingenio præstiterit. 9 P.
Quãto in honore, ac pretio fuerint apud Alexandrum Magnum eius libri. 9 P.
Aristotelis, & Platonis iudicium de Homero. 9. M.

Ideæ Platonicæ.

Qua ratione adductus Plato Ideas posuerit. 196. P. 216. P.
Refelluntur Ideæ ab Aristotele. 215. P. 451. F.
Quibus rõnibus probet Aristoteles Ideas nihil planè conferre ad res sensibiles. 220 F.
An huiusmodi rationes quidquam necessariò concludant. 223. P.
Ideas, etiam apud Platonem non habere causam. 824. P.
Discrimen inter Ideas, & naturas specificas, quę sunt in indiuiduis. 215. P.
Quarum rerum posuerit Plato Ideas. 196. P. 222. P.
Cur non posuerit Ideam materiæ primæ. 289. M.
Quibus rationibus probet Aristoteles cõtra Platonem, Non esse nobis cognitionem rerum ex participatione Idearum naturaliter impressam. 233. F.

Impossibile.

Vera interpretatio illius pronunciati Aristotelici, Impossibile esse quosdam eruditi, & bonos uiros fieri. 54. M.

Infinitum.

Infiniti nomen quot modis sumatur. 356. F.
Infinitum multitudine in tempore infinito posse cognosci. 358. P.
Infinita non posse tempore finito, siue in se ipsis, siue in alia re successiuè cognosci. 360. M.
Argumenta cõtraria pponuntur. 358. M.
Dissoluuntur. 367. M.
Infinita in se ipsis, non posse simul ab ullo intellectu creato distinctè cognosci: confusè posse. 362. P.
An, si Angeli creati essent ab æterno, infinitorum annorum distinctam memoriã haberent. 362. F.
Intellectum creatum etiam in re alia naturaliter cognita, non posse simul infinita percipere naturaliter. 363. M.
Quo modo Christus Dominus per scientiam infusam infinita cognoscat. 364. M.
Opinio & argumenta eorum, qui negãt in diuina essentia clare cognita posse intellectum creatum infinita simul cognoscere. 364. M.
Refelluntur. 365. F.
Opinio & argumenta eorũ, qui affirmant unumquemque beatum cognoscere in uerbo possibilia omnia. 364. F.
Confutantur. 366. F.
Beatos in diuina essentia, nõ quidem omnia, aliqua tamen infinita posse percipere. 365. M.
Vtrum speculum repræsentare possit imagines infinitas. 369. P. 371. M.

De ijs, quæ per accidens sunt infinita, haberi posse scientiam. 465. P.
Inter finitum, & infinitum qualis possit esse proportio, qualis non possit. 564. F.
Infinitas relationes rationis, & negationes posse simul eidem rei conuenire. 679. P.
Non esse progressum infinitū in accidentibus. 681. P.

Intellectus.

Error eorum qui asserunt unum numero intellectum in omnibus hominibus, breuiter refellitur. 60. M.
Error eorum, qui negarunt intellectum humanum ad uisionem essentię diuinę euehi posse. 357. M.
Quo modo nihil sit in intellectu, quod non priùs fuerit in sensu. 74. F.
Qua in re comparet Aristoteles intellectum possibilem cum materia prima. 153. F. 309. P.
Necessarium esse intellectum agentem. 168. M.
Opinio eorum, qui intellectum non distinxerunt à sensu. 695. F.

Liber.

De libris Aristotelis permulta. 4. P.
De quibusdam libris dubitari multis de causis posse, utrum sint ab Aristotele cõscripti; de libris Metaphysicis nullatione posse. 8. F.
Explicatur inscriptio librorum Metaphysicorum Aristotelis. 29. M.
Explicatur inscriptio octo librorum Physicorum. 4. F.
Singulorum librorum Metaphysicorum breue compendium. 29. F.
Secundum librum Metaphysicę à loco, in quo est, non esse remouendum. 293. F. 297. P. 376. M.
Cur Aristoteles dubitationes omnes, quæ ad uniuersam Metaphysicam pertinebãt in tertium Metaphysicę librum coniecerit 436. F.
An primus liber Physicus ad naturalem Philosophiam pertineat. 377. P.
An rectè coniungatur cum secundo. 377. F.
Referuntur, & refelluntur, qui putant octo libros Physicos pertinere ad Metaphysicum. 423. P.
De ordine quorundam librorum Aristotelis. 430. P.
Opinio Genesij Sepulueda de libris Acroamaticis, & exotericis Aristotelis: eiusq; confutatio. 5. M.
Opinio Carpentarij de libris de diuina sapientia secundum Aegyptios. 13. P.
Quinam sint libri quatuordecim Aristotelis de substantijs separatis, quos D. Thomas testatur se uidisse. 13. M.

Magis & minus.

Explicatur propositio illa, Propter quod unumquodq; tale, & illud magis. 299. M.

Materia.

Materiam primã esse ualde difficilẽ ad cognoscendum. 254. M. 289. M.
Vtra difficilior cognitio, materiæ primæ an rerum naturalium. 304. P.
Cur cognitio materiæ primę dicatur adulterina. 289. M.
Explicantur multa materiæ primæ attributa. 288. M.
Materię primę duplex cõceptus. 254. M.
Veterum Philosophorum opiniones de materia prima. 256. F.
Cur ex antiquis Philosophis quidam solam materiam putauerint esse causam. 171. M.
Quibus rationibus materia prima probari possit. 254. F.
Platonis sententiam de materia prima ab Aristotelica non differre. 269. M.
Materiam primam esse puram potẽtiam, tum ex forma substantiali, tum ex dictis Aristotelis, & Platonis euidẽter colligi. 284. M.
Materiam primam habere peculiarẽ existentiam. 288. M.
Materiã primam esse unam tãtum in quaque re, materias secũdas plures uel pauciores pro perfectione, uel imperfectione rerum. 352. F.
Vtrum potentia materiæ primæ sit determinata ad certas formas: & utrum ad comprehẽsionem materiæ necessaria sit cognitio omnium formarũ, ad quas est in potentia. 367. M. 368. M.
Vtrum ratio boni conueniat materię primæ.

me. 648. F.
Cur Materia nomine quantitatis aliquando ab Aristotele significetur. 709. M.
De duplici materia, transeunte, ac permanente. 332. F.

Mathematicę disciplinæ.

An disciplinæ Mathematicæ sint primæ Philosophiæ certitudine anteponendę. 27. P.
A quibus inuentæ. 43. M.
Quam deditus Plato Mathematicis. 230. F.
Cur Aristippus, & Cyrenaici mathematicas disciplinas tantopere sint aspernatu. 443. M.
Scientias Mathematicas carere efficiente, & finali causa. 442. F.
Ordine doctrinę simpliciter, & absolutè priores esse Physica, & Metaphysica. 420. P.
Entia Mathematica Plato media posuit inter Ideas, & res sensibiles. 197. M.
Quo modo entia Mathematica habeant rationem ueri entis, & boni, quo modo non habeant. 89. F. 647. F.
Nulla esse entia Mathematica à rebus separata. 452. F.
Vtrum entia Mathematica sint substantiæ rerum. 482. F.
Arithmeticam certiorem esse Geometria. 95. M.
Sapientis nomen in Mathematicum non conuenire. 98. M.
¶ Melissus. 176. F. 190. M. 261. P.

Memoria.

Sit ne memoria in omnibus animalibus, quæ mouentur motu progressiuo. 34. P. 35. P.

Mensura.

Vtrum Dei possit esse aliqua mensura. 627. F.
Cur cõformitas, quę cernitur inter rẽ, & intellectum, si sit conformitas mensuræ, non semper dicatur ueritas. 623. M.
Vtrum aliquid possit esse mensura sui ipsius. 627. F.
Cur Diuus Thomas alicubi neget inter intellectum diuinum, & essentiam diuinam, relationem mensurę, & mensurati. 628. M.

Metaphysica, & Metaphysicus.

Intentio Aristotelis in scientia metaphysica. 25. M.
Metaphysicæ necessitas, utilitas, atque excellentia. 26. P. 100. F.
Quibus nominibus solitus sit Aristoteles appellare Metaphysicam. 101 29. M.
Ens qua ratione est ens, seu quatenus est commune Deo, & creaturis esse subiectum Metaphysicę. 197. M. 492. P. 26. M.
Opiniones & argumenta contraria proponuntur. 494. P.
Refelluntur. 498. M. 504. M.
An entia per accidens, & rationis excludãtur à subiecto Metaphysicæ. 500. P.
Qua significatione sumatur ens cum dicitur subiectum Metaphysicæ. 575. F.
An ens, quod est subiectum Metaphysicę rectè diuidatur ab Aristotele in decem prędicamenta. 509. M.
Subiectũ Metaphysicæ habere principia, causas, & passiones. 507. P. 594. M.
Metaphysicam esse ueritatis maximè contemplatricem scientiam. 297. F.
Ordine doctrinæ simpliciter, & absolutè posteriorem esse Physica, & Mathematicis, aliqua tamen ratione priorem. 428. P.
Non esse constituendas plures Metaphysicas. 503. P.
Distinctio Metaphysicæ à Theologia. 505. P.
Vtrum Metaphysica consideret solas substantias, an etiam earum accidentia. 450. F.
Cur sublatis substantijs immaterialibus Metaphysicam scientiam tolli, & Philosophiam naturalem esse primam Philosophiam necesse sit. 25. F. 505. M.
Totius Aristotelicæ Metaphysicæ breue compendium. 29. F.
Metaphysicam scientiam duabus potissimum de causis fuisse solitam oppugnari: quas Aristoteles illa propositione refellit (omnes homines natura scire appetunt) 31. P.
Cur attributa rebus immaterialibus communia cum materialibus à Metaphysico potius

potius, quàm ab alio artifice tractentur. 21. M.
Distinctam naturarum omnium cognitionem non pertinere ad Metaphysicum. 108. F.
Argumenta contraria apponuntur. 106. F.
Dissoluuntur. 114. P.
Omnes, ac solas essentias, quę in suis conceptibus nullam includunt materiam, à Metaphysico, quatenus est particularis quidam artifex, distinctè cognosci. 110. M.
Multa, quæ includunt materiam à Metaphysico (quatenus est artifex cõmunis) non solum posse, sed etiam debere intelligi. 111. M.
Vbi etiam dissoluuntur argumenta contraria.
Finis eius, qui dat operam Metaphysicæ. 104. F.
Vtrum ad Metaphysicum pertineant sola simplicia principia, an etiam complexa ex quibus omnes scientiæ demonstrant. 447. M. 659 F.
Qua ratione Metaphysicus agat de omni substantia. 661. P.
An, & quo modo principia firmissima pertineant ad Metaphysicum. 661. M.
Disputare contra negantes artium principia munus esse Metaphysici. 671. P.

Natura.

An semper natura ab imperfectioribus ad perfectiora procedat. 129. F.
Notius & prius natura dici dupliciter. 136. F.
Cur Aristoteles dicat omnem fortasse naturam habere materiam. 375. F.
Duobus modis fieri aliquid prętер ordinẽ naturę. 60. M.
Quid Naturę, Quiditatis, & Essentiæ nomina significent. 575. F.

Nomen.

An nomen magis possit significare, quam noster intellectus concipere. 318. P.
An sit aliquod nomen significatiuum essentiæ diuinæ. 317. M. 319 F.
De nomine simpliciter uno, & eius significatione. 674. F. 675. F. 677. P.
Aequiuocum nomen, non esse re uera unum, sed plura. 675. P.

Numerus.

Cur Plato rerum essentias numeros fecerit. 482. P.
Duo numerorũ genera apud Platonem. 213. F. 263. M.
Pythagoręorũ opinio de numeris. 187. P.
Refellitur ab Aristotele. 212. M. 268. M.
Pythagoræos cuique loco certum numerum, aut numeri partem fuisse solitos accommodare. 213. F.
Quibus rõnibus probet Aristoteles Ideas non esse numeros. 223. F.

Obiectum.

Obiectum adæquatum duplex. 328. M.

Opinio.

Opiniones contrariæ an possint esse simul. 663. P.

Parmenides.

261. P. 696. M. 176. F. 190. M.

Passiones entis.

Ex quinque trãscendẽtibus, quę enti addi solent, tria tantum, unũ, uerum, bonũ esse ueras entis passiones. 595. M.
Nihil esse incommodi si detur passio aliqua entis media inter unum, & uerum. 638. P.
Diuisum esse à non ente diuisione contradictoria non posse dici passionem entis, quæ transcendentem unitatem præcedat. 607. M.
Quæ requirantur ad ueram passionẽ entis realis. 594. M.
Duo esse genera passionum entis. 594. F.

Perfectio.

Triplex perfectionum genus. 648. F.
An sit aliqua perfectio in una persona diuina, quæ non sit in alijs. 62. M.
Discrimen quoddam inter perfectiones diuinas, & transcendentia. 644. F.

Peripatetici.

Peripateticæ Philosophiæ pręstãtia. 18. F. 22. M.

Cur

Cur prisci Ecclesiæ Doctores doctrinam ueteris Academiæ, & Stoicam Peripateticę anteposuerint. 20. P.

Phantasmata.

Quo modo phantasmata concurrant cum intellectu agente ad productionem speciei, quo modo cum possibili ad productionem conceptus. 151. F.
Ad cognitionem rerum uniuersalium esse necessariũ per accidens cõcursum phantasmatum; ad cognitionem uero singularium, per se. 152. M.
De phantasmatum generatione, & distinctione inter se sc. 162. M.

Philosophia, & Philosophus.

Quid sit Philosophia. 408. F.
Philosophię definitio apud Platone. 15. F.
Philosophię diuisio. 411. P.
Quid inter Philosophiam intersit, & sapientiam. 15. M.
Philosophiæ, & Philosophi notio duplex. 15. M.
Philosophię finis. 7. M 43. F.
Ex quanam ignoratione, atq; admiratione sumpserit initiũ Philosophia. 105. P.
Quibus de causis Philosophiæ ueritas fabularum, & ænigmatum integumentis, aut dictionis obscuritate, & insolentia (quod ueteres Philosophi fecerunt) nõ sit occultanda. 7. M.
Alienum esse à Philosophica grauitate fabularum significationes inuestigare. 472. F.
Quo tamen pacto Philosophus sit quodammodo fabularum studiosus. 101. M.
Philosophorum sectæ ad Ionicam, & Italicam Philosophiã spectantes, earumq; auctores, & successores. 15. F.
Cur Patres Ecclesiæ primitiuæ sępe in Philosophos præsertim in Aristotelem inuecti sint. 21. F.
Quanti faciat Aristoteles omnium Philosophorum consensum. 235. M.
Veterum Philosophorum lectionem non esse spernendam. 296. F.
De ordine doctrinæ in partibus Philosophiæ seruando. 432. M.
Num Dialectica sit pars Philosophiæ. 707. M.
Num Rhetorica sit pars Philosophiæ. 413. M.
Cur Mathematicæ, & nonnullę aliæ scientiæ à partibus Philosophiæ aliquãdo excludantur. 411. F. 524. P. 98. F.
Veterum Philosophorum opiniones circa materiam primam, & principia rerũ naturalium. 256. F.

Plato.

De diuinis rebus, ut plura scripsit, ita & plura peccauit, quàm Aristoteles. 13 M. 23. P.
Rerum cognitione inferior, quam Aristoteles, usu eloquẽtię superior. 11. M. 13. F.
Quo nomine à Tertulliano appellet. 24. M.
Multa illũ ex diuinis lib. hausisse. 24. P.
Cur Platonicorũ librorum lectio non eximiatur sollus Philosophi propria. 14. P.
Opinio Platonis de principijs rerum. 197. F.
Reprehendit Aristoteles Platonẽ in causa materiali rerum assignanda. 231. P.
In principijs entium sine distinctione rerum inuestigandis. 232. F.
In triplici tantum rerum genere parum sibi conuenienter ponendo. 232. F.
¶ Plotinus. 285. F. 288. F.

Potentia.

Quænam proportio requiratur inter potentiam & obiectum. 168. P.
Vtrum in obiecto potentię necessaria sit tanta unitas, quanta est in potẽtia. 568. M.
Quid requiratur ad perfectam cognitionem potentiæ, tum actiuę, 369. M.
Tum passiuę. 367. M.
Potẽtias superiores aliquando per excessum definiri. 167. M.
Num omni potentiæ passiuæ naturali respondeat actiua naturalis. 62. F.

Prædicatum.

Prædicata essentialia apud Aristotelẽ distingui plusquam ratione. 337. M.
Prędicata inferiora esse subordinata essentialiter prædicatis superioribus eiusdem rei. 355. M.

Principium.

De Principijs, & causis rerum naturalium secundùm ueterum Philosophorum sen

tentiam. 256. F. 171. P.
Vtrum ratio Principij cõueniat magis in genera, quàm in partes componentes. Vtrũ potiùs in magis uniuersalia, quam in minus uniuersalia. 456. P.
Vtrum rerum numero diuersarum possit esse idem numero principium. 468. F.
Num eadem sint principia rerum corruptibilium, atque incorruptibiliũ. 471. P.
Vtrum principia sint actu, an potentia. 489. P
Vtrum principia sint uniuersalia, an singularia. 489. F.
Qua rõne principia illa uniuersalissima, Quodlibet est, aut nõ est, Totum est maius sua parte &c. dicantur notissima, & quo modo ingrediantur demonstrationem. 137. M.
Principia uniuersalissima facilè intelligi. 295. M.
Primum, & firmissimum omniũ principiũ esse illud. Impossibile est idẽ simul esse, & non esse. 667. P. 662. P. 669. F.
Opiniones & argumenta contraria proponuntur. 664. P.
Dissoluuntur. 668. M.
Diuersum esse hoc principium ab illo. De quolibet uera est affirmatio, aut negatio. 666. P.
Refelluntur, qui primum principium, uel demonstrare, uel etiam negare conati sunt. 671. P.
Primum principium demõstrari posse ad hominem, genus tũ hoc demõstrationis nõ esse ueram demonstrationẽ. 671. M.
Potissimum fundamentum contra negantes primum principium. 673. F.
Duo esse gña Philosophorũ negantiũ primũ principiũ, neq; eodẽ modo esse aduersus utrosq; disputandũ. 692. P. 707. F.
Opinio & argumenta eorum, qui iccirco primum principiũ negarũt, quòd, quidquid uerum apparet, uerum esse dicerent. 694. M.
Refutatio eorundem. 702. M. 708. P.
Duæ aliæ causæ, quibus nitebant. 697. F.
Refutatio. 699. M.
Primum principium negatiuum latius patere, quam affirmatiuum. 613. M.

Prius & posterius.

Explicatur ꝓpositio illa, Prius est id, à quo non reciprocatur consequentia. 508. P.
Protagoras. 671. M. 683. M. 691. M.

Propositio.

An propositio affirmatiua sit prior negatiua. 663. F.

Pythagoras.

Italicæ Philosophię princeps, eius successores. 16. P.
Pythagoræ sacrificium cuiusdam demonstrationis inuentæ causa. 81. M.
Quo tempore floruerit. 186. F.
Decem esse corpora simplicia secundum Pythagoreos. 188. M.
An Pythagorei essentias rerum definitionesq; cognouerint. 194. P.
Pythagoreorum opinio de Materia prima. 267. M.

Qualitas.

An qualitates uirtuales sint concedendę. 279. F.
Cur Aristoteles elementorum qualitates, differentias appellet. 282. M.
An secundũ Galenũ formæ elementorũ, & mixtorum sint qualitates. 282. F.
Cur Plato in Timęo formas elementorũ uideat in qualitatib⁹ numerare. 282. P.

Relatio.

Vtrũ rõ boni cõueniat ī relationẽ. 652. P.
Relationes diuinas (quidquid sit de relationibus creaturarum) dicere formalem perfectionem. 652. M.
Discrimen inter relationes diuinas, & relationes creaturarum. 653 M.
Cur bonitas trãscendẽs nõ sit relatio realis, sed rõnis & uniuersè, quæ nã sint relationes reales, quę rõnis. 655. F. 657. F.
Relationes rationis posse directè mouere appetitum, non tamen habere ueram rationem boni. 656. P.

Sapiens & sapientia.

Sapientis proprietates sex, easque omnes in Metaphysicum cõuenire. ab alijs nõnullis iniustè usurpari. 93. F.
Sapientia duplex. 409. P.
Sapiẽtię nomẽ magis cõuenire in scientiã cõtemplatiuã, quã in practicam. 43. P.

Scientia.

Scientiæ nomen multiplex. 31. F.

Discrimen

Discrimen inter cõtemplatiuam scientiã, & practicam. 400. P.
An scientiæ contemplatiuæ finis sit uoluptas. 43. F.
A quibus, & quando inuentę scientiæ cõtemplatiuæ. 43. M.
Scientiã cõtemplatiuã, magis quã cętera oĩa, appetitu naturali, atq; elicito, ipsius sciẽtię causã ab hominib⁹ expeti. 50. M.
Refellitur multis argumẽtis error Platonis existimãtis nihil aliud esse scire, quã rei ante coniunctionem animi cum corpore cognitę reminisci. 70. P.
Modus scientiæ comparandæ per inuentionem. 81. P.
An de rebus fluxis, & instabilibus possit esse scientia. 308. F. 698. F. 699. M.
Num sola ueritas complexa, an etiam simplex cadat sub scientiam. 300. M.
Metaphysicam, Physicam, & Mathematicas, non esse partes unius cuiusdam totalis scientię. 425. P.
Vtrum unius, an duarum scientiarum sit agere de principijs substantię, & de principijs communibus demonstrationum. Quòd si duarum; Vtra sit dicenda sapiẽtia. 447. M.

Scotus.

Inter uniuersalia censet speciem infimam prius cognosci cognitione cõfusa. 122. M
Difficultatem in cognoscendo ex sola intellectus nostri imbecillitate oriri putat. 302. M.
Eius opinio de formali significatione unius, & argumentorum, quibus eam cõfirmat, dissolutio. 597. P.
Vtrum (quod multi negant) senserit ens esse uerè uniuocum. 569 M.
Opinio Scoti de nominũ diuinorũ significatione, & eius confutatio. 318. P.
Vnde colligant Scotistæ negationem habere propriam formalitatem. 716. M.

Sensus.

Vtilitas sensuum. 32. M.
Pauca quædam de sensuum deceptione. 669. M. 695. F. 702. M. 703. M. 704. F.

Singulare.

Singularia non per accidens solum, & ut in uniuersalibus continentur, sed etiam per se ab intellectu percipi. 140. M.
Argumenta cõtraria proponũtur. 138. F.
Dissoluuntur. 167. P.
Singularia materialia proprio, & peculiari conceptu ab intellectu cognosci. 144. M. 151. P.
Ex intellectiua cognitione singulariũ nõ effici, superuacaneum esse intellectũ agentem. 168. M.
Quo modo uniuersaliã directè, singularia uerò reflexè ab intellectu cognoscãtur 149. M. 166. P.
Opinio quorundam de cognitione reflexa singularium. 157. M.
Explicatur illa propositio: Vniuersalia sunt notiora ratione, singularia uerò sensu. 166. M.

Socrates.

Magister Aristotelis. 1. F.
Quibus de causis uideri potuerit mortalium omnium ingeniosissimus. 10. P.
Quantum illi tribuerit Platò. 10. P.
Cur Philosophorũ sapientissimus, & parens Philosophiæ sit dictus. 10. M.
Quam ob causam in utramq; partẽ disserendo nihil ex se, sed ex aliorum confessione concludebat. 16. M.
Eius philosophandi rationem non admodum esse probandam. 11. P.
Auctor Ethices. 195. M.
Definitionẽ uniuersalis, & inductiuas orationes Socrati esse tribuendas. 196. P.

Species intelligibiles, & sensibiles.

Quo modo species intelligibiles in intellectu gignantur. 160. F.
Specierum intelligibilium munus. 154. P.
Nõ esse ullas species intelligibiles rerum singulariũ proprias. 148. P. 156. F.
Argumenta cõtraria proponũtur. 145. F.
Dissoluuntur. 151. F.
Per species rerum uniuersalium faciliùs intelligi singularia, quam uniuersalia. 157. P.
Argumenta cõtraria dissoluuntur. 165. F.
Species intelligibiles inferiorũ perfectiores esse speciebus superiorum. 155. M.
Specie intelligibili aliquando totam naturam specificam, aliquando gradum aliquem genericum, tantùm naturaliter repræsentari. 160. F.

An detur species intelligibilis ppria substantię, & quo modo producatur. 324. F.
Cur in hac uita non possimus habere species intelligibiles substantiarum separatarum. 329. P.
Quo modo species intelligibiles Angelorum plene cognosci possint. 370. M.
Diuersitas specierum in sensibus internis, & externis. 162. P.

Stoici.

A quo habuerint originem. 17. F.
Diui Hieronymi sententiâ Philosophorũ Principes, & cum Christianis maximè consentientes. 20. M. 21. P.
Multorum errorum, atq; adeò hæresum parentes. 17. F. 24. F.
Longè inferiores Aristotele, etiam in disserendi facultate. 19. M.
Opinio Stoicorum de numero causarum. 239. F. 252. F.

Subalternatio.

Quot modis una scientia dicatur alteri subalternata, & quisnam modus ueram efficiat subalternationem. 511. P.
Cæteras scientias non subalternari Metaphysicæ subalternatione totali, atq; immediata nisi impropriè, & secundùm quid. 513. P.
Argumenta cõtraria proponũtur. 510. P.
Dissoluuntur. 515. M.

Subiectum.

Quę conditiones sint necessariè ad subiectũ alicuius scientiæ cõstituendũ. 382. P.
Non omnia, quę quomodocunque attinguntur ab aliqua potentia, sub illius subiecto quiditatiue contineri. 578. F.

Substantia.

Qua in re posita sit propria ratio substantiæ. 283. F.
Quot modis substantiæ nomen ab Aristotele sumatur. 712. F.
Non esse probandam diuisionem substantiæ corporeæ in corpus Physicũ, & Metaphysicum. 426. P.
Quæstio illa, sint ne aliæ substantiæ præter sensibiles; & utrum earum sint plura genera, tractatur. 451. M.
Vtrum materialis substantiæ quiditas sit aliud à substãtia, cuius est quiditas. 467. F.
Qua ratione omnis substantię tractatio pertineat ad Metaphysicum. 661. P.
Vtrum omnes substantiæ pertineant ad unam & eandem scientiam. 449. M.

Substantiæ separatæ.

Quibus argumentis uideri possit substantias separatas à nobis, in hac uita quidtatiuè intelligi, & quibus auctoribus id placuerit. 315. M.
Multo pauciora prędicata quiditatiua de aliis substantijs separatis, quam de Deo à nobis in hac uita cognosci. 321. M.
Aliqua earum prædicata multo melius, quã quiditatiua Dei prædicata à nobis percipi. 321. F.
Ex prædicatis quiditatiuis substantiarũ separatarum sõlam substantiam quiditatiuè à nobis in hac uita posse cognosci. 321. F.
Nũ & quo pacto Aristoteles explicauerit quæstionem de quiditatiua cognitione substantiarum separatarum. 312. F.
Explicatur Aristoteles, cum ait, eam esse proportionem inter intellectum nostrũ, & substãtias separatas, quæ est inter oculos uespertilionũ, & lumen solis. 309. F.
Nonnullos substantijs separatis sensus tribuisse. 795. F.

Thales Milesius.

Cur primæ Philosophię princeps ab Aristotele dicatur. 172. P.
Quo tempore floruerit. 172. M.
Quid scripserit. 173. M.
Eius opinio de prima Materia. 257. M.
¶ Theophrastus. 3. M. 7. F. 29. P. 673. M.

Diuus Thomas, & Thomistæ.

Explicatur Diuus Thomas cum ait, Magis uniuersalia esse notiora cognitione confusa. 129. M.
Appetitum clare uidendi Deũ nõ esse secundùm opinionem Diui Thomæ homini naturalem. 60. M.
Refellitur opinio Caietani, & Capreoli de modo cognoscendi res singulares materiales. 144. P.
Confutatur opinio quorundã Thomistarũ de formali significatione boni. 644. P.
Eorumque ratio dissoluitur. 658. M.

Veritas & Verum.

Non omnem ueritatem consistere in cõpositione & diuisione, sed aliquam etiã in simplici rerũ apprehensione. 616. P.
Argumenta cõtraria proponũtur. 617. M.
Dissoluuntur. 618. M.
Vtra sit perfectior ueritas, simplex ne an complexa. 301. P.
Varię sententiæ de ueritate. 614. F.
Veritatem simplicem transcedentem esse conformitatem rerum cum intellectu diuino. 628. M.
Argumenta cõtraria proponũtur. 630. P.
Dissoluuntur. 631. M.
Vtrum cõformitas inter rẽ, & speciẽ intelligibilẽ dici possit ueritas. 619. P. 624. M.
Veritatẽ simplicẽ aliquando dici de cõformitate rerũ cum intellectu, aliquãdo de cõformitate intellectus cũ rebus. 622. F.
Argumenta cõtraria proponũtur. 623. M.
Dissoluuntur. 626. M.
Res omnes tribus modis posse dici ueras. 629. F.
Quot modis intellectº dicat̃ uerº. 627. M.
Quo modo intellectus diuinus dicat̃ uerus. 633. P.
Quo modo ueritas in solo intellectu componente, & diuidente esse dicat. 618. F.
Veritatis nomen sæpe usurpari pro ueritatis cognitione. 627. P.
Frustra fortasse quæri, num ueritas complexæ ex conformitate rerum cum conceptibus apprehensiuis, an uerò iudicatiuis sumatur; cum nullum inter utrosque conceptus uideat̃ esse discrimen. 621. P.
Explicatur uulgata ueritatis definitio, qua ueritas dicitur conformitas rei, & intellectus. 624. F.
Simplex ueritas duplex. 636. M.
Verũ esse propriam passionẽ entis. 635. F.
Argumenta cõtraria proponũtur. 612. F.
Dissoluuntur. 636. M.
Verum non addere enti relationem realem. 632. M.
Verum & falsum maximè propriè dici de complexione enunciatiua, & de conceptibus intellectus. 616. F.
Vtrũ uerũ sit obiectũ intellectus. 639. M.
An ueritas suscipiat magis & minus. 301. M. 631. M. 690. P. 702. F.

Visus.

Videndi facultatem ratione cognitionis cæteris sensibus nobis esse cariorẽ. 65. F.

Vniuersale.

Cognitione omnia distincta notiora nobis esse magis uniuersalia, quatenus sunt quędam tota essentialia: quatenus uerò sunt tota quædam uniuersalia, esse ignotiora minus uniuersalibus. 120. M.
Positis omnibus, quę ad cognitionem cõcurrunt remotisque impedimentis, speciem infimam esse inter uniuersalia cognitu facillimam. 123. P.
Magis uniuersalia notiora esse minus uniuersalibus si uel desit debita distãtia, uel sit aliquod impedimentũ in notitia, aut in medio, idque uoluisse Diuum Thomam. 129. M.
Quot modis magis uniuersalia possint dici notiora minus uniuersalibus. 131. P.
Simpliciter & absolutè faciliora cognitu nobis esse minus uniuersalia. 132. P.
Exponitur copiosè locus Aristotelis in proœmio Physicorum, & alij nonnulli in quibus uidetur apertè contrarium dici. 132. M.
Cur minus uniuersalia facilius abstrahantur. 124. P.
Duobus modis uniuersalia à singularibus, & magis uniuersalia à minus uniuersalibus abstrahi posse. 127. F.
Quid prius cognoscat intellectus, & magis & minus uniuersalium rerum speciebus informatus. 130. F.
Cur species infimæ sępe numerentur ab Aristotele inter singularia. 232. F.

Vnitas, & Vnum.

Variæ opiniones de formali significatione unius. 597. P.
Vnum reale, per se, absolutè, atque in se esse ueram passionem entis huic scientię subiecti. 606. P.
Argumenta cõtraria proponũtur. 593. M.
Dissoluuntur. 610. P.
Vnum & cęteras simplices passiones entis

es negationem aliquam, uel relationem rationis enti addere. 602. P. 578. E.
Vnum non addere enti quicquam reale positiuum, & ab ente formaliter distinctum. 600. M.
Vnum addere enti negationẽ diuisionis per modum priuationis, ita tamẽ, ut formaliter nõ includat ens. 602. M.
Ad rationem formalem unius non esse necessariam distinctionem à quouis alio. 603. P.
Vtrum diuisio, quam negat unum, sit possibilis. 603. F.
Vtrum unitas transcendens cõsistat in indiuisione partium realiter constituentiũ. 608. F.
Cur proprietates entis dicantur ab Aristotele proprietates unius. 528. F.
Vnitatem ordine naturę esse primam entis affectionem maximeq; cum eo coniunctam. 593. P.
Vnum, quatenus unum, nullã dicere perfectionem. 598. M.
Vnum non esse re ipsa distinctum ab ente. 600. P.
Quo sensu dixerit Aristoteles ens, & unũ esse unam, & eandem naturam. 579. M. 520. P. 605. F.
Vnum non esse idem re, & ratione cum ente. 600. M.
Non rectè sentire eos, qui modum distinctionis diuinorum attributorum ad distinctionem unius ab ente cæterisq; trascendẽtibus accõmodare uolũt. 601. M.
Vnum opponi priuatiuè multis, & quo pacto id intelligendum. 526. P.
Quo modo unum, & multa conuertantur cum ente. 610. P.
An unũ, & multa dici possint de non entibus. 603. M.
Vtrum unum, & ens sint ipsæ substantiæ rerum. 476. F.
Qua ratione adductus Plato dixerit omnia esse unum. 231. F.
Non omnes unitates secundum Platonẽ esse eiusdem speciei. 227. F.
Explicatur sententia Parmenidis, & Melissi de Vno. 261. M.
¶ Xenophanes. 261. P. 176. F. 190. M. 698. M.
¶ Zeno Citticus. 17. F. 18. P.
¶ Zeno Eleates. 76. F. 480. P. 16. P.

FINIS.

ERRATA SIC CORRIGE.

Quę sunt in commentarijs.

Prior numerus paginam, posterior uersum significat, à fi. à fine paginę.

10. 18. dele, Socratem.
12. 7. à fi. pro libro 10. lege lib. 11. & 14. (ut est ad marginem.
22. 20. pro perspicitur, lege perspicietur.
30. 6. à fi. orsus ab antiquioribus.
40. 15. finéue.
99. 9. animaduertit.
113. 9. à fi. artibus, non, actibus.
165. 8. generum propriæ.
172. 15. à fi. Seruiꝰ Tulliꝰ.
175. 3. Artaxerxis, & 5. sit per eam.
177. 31. particularum.
179. 4. ἄπτιον ἔχει. & 11. ἔξομεν.
215. 2. rerum sensibilium.
223. 24. respectu finium.
228. 9. à fi. quod animal.
233. 5. à fi. aliamúe.
239. uersu ultimo. res effici
259. 6. primi principij.
260. 24. medio illo.
271. 6. ergo cùm.
281. 4. præsidentẽ. & uersu ultimo. illius sentẽtiã.
291. 8. à fi. ipsas ἐντελέχειας appellet.
298. 5. à fi. in arte, ipsa ueritatis cognitio.
299. 1. Perfectio.
300. 5. hoc posterius. Ibidẽ 17. perspicuum erit.
301. 5. à fi. (ut illi quidem cred.
303. Sect. II.
306. 24. ad ea intelligenda.
321. 10. à fi. earũ genera.
322. uersu ultimo. expunge uirgulam.
342. 17. à fi. unum pendere ab altero.
352. 11. conditionalem; & 12. similitudine.

Universidad de Deusto
Biblioteca